ΑΡΧΕΙΟΝ

ΤΟΥ

ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ

ΚΑΙ

ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΘΡΑΚΩΝ
Διευθυντης ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'

ΤΟΜΟΣ 30ος

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ 1939

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΖΑΠΠΑ 1948
(ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ)

ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ COMMISSION INTERNATIONALE DES ARTS POPULAIRES ET TRADITIONS

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΡΓΥΡΟΥΝ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ «ARTS, SCIENCES, LETTRES»
SOCIETÉ D' ÉDUCATION ET D' ENCOURAGEMENT ΤΟΥ 1964

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ι. Α. ΡΟΣΣΟΛΑΤΟΥ
1964

ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΧΡΟΝΙΑ

Ὅταν ἀνελάμβανα πρὸ τριάντα χρόνια τὸ ἔργο τοῦτο τὸ πνευματικό, ποὺ φέρνει τὸ ὄνομα αὐτὸ ποὺ τοῦ χάρισε ὁ μακαρίτης Δημ. Καμπούρογλους, ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸ πρόσωπό μου: ***Ἀρχεῖο τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ,*** μοῦ χάρισε καὶ μένα εὐχὲς ἐγκάρδιες— Θεὸς σχωρέστον — γιὰ τὴν ἐπιτυχία του. Τοῦτο τὸν τίτλο μοῦ τὸν ἔγραψε σὲ μιὰ κορδέλλα χαρτιοῦ καὶ μοῦ τὸν πρόσφερε. Καὶ γὼ δέχτηκα τὸ βάφτισμα καὶ ὠνόμασα τὸ περιοδικὸ ποὺ ἵδρυσα μὲ φίλους συμπατριῶτες κι ἀκόμα κρατῶ τὸ χειρόγραφο χαρτάκι τοῦτο.

Πῶς ἀξιώθηκα νὰ φτάσω ἀπὸ τὸν πρῶτο στὸν τριακοστὸ δὲν βρίσκω καιρὸ καὶ λόγια νὰ τὸ ἐκφράσω. Ἂς μείνῃ δικό μου μυστικό. Εἶναι μιὰ αὐτοθυσία πάντως ὑπερβολικὴ καὶ τραγική. Τὸ ἔργο ὅμως ὀρθώνεται τώρα σὲ μιὰ πυραμίδα τόμων, ποὺ μέσα στὶς ἑλληνικὲς ἐκδόσεις περιοδικῶν κατὰ καιρούς, δὲν ἀποτελεῖ ἀσήμαντη μερίδα πνευματικῆς δημιουργίας, ἀλλὰ ρωμαλέα προσπάθεια εὐγενικῆς ἅμιλλας μὲ σημαντικὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἔρευνας τῆς θαμμένης Θράκης.

Τριάντα τέσσαρα χρόνια πέρασαν ἔκτοτε καὶ ὁ ἄνθρωπος γερνᾶ στὰ 34 χρόνια καὶ πεθαίνει, ἀλλ' ἐγὼ στέκω ἀκόμα ὄρθιος μέσα στοὺς ἀγῶνες μιᾶς τέτοιας μάχης καὶ προσφορᾶς καὶ σὲ ὑλικοὺς ἀγῶνες, ποὺ κουράσθηκα ὁμολογῶ, ἀλλὰ τὸ περιοδικὸ ἔζησε νὰ ὑψώσῃ τὸ ἀνάστημά του, σὰν τὸ φτωχὸ σπουργίτη ποὺ ζῇ μέσα σπειρί, μέσα σκουλίκι θριαμβευτικά, ἀπὸ τὸ σατσάκι—τὸ γεῖσον— τοῦ σπιτιοῦ ὡς στὸ δρόμο, ποὺ ἀνεβοκατεβαίνει νὰ βρῇ πεινα λέος τὸ σπειρί.

Καὶ τώρα ἀρχίζω τὸ τύπωμα τοῦ 30οῦ τόμου μὲ τὸν μικρό μου αὐτὸ πρόλογο ὡς τὴν 448η σελίδα τοῦ 28ου τυπογραφικοῦ φύλλου, ποὺ θὰ κρατήσῃ μὲ τὰ λαογραφικά του καὶ ἱστορικὰ

κείμενα, τὰ ἀνεπανάληπτα, ὅπως ἐκήρυξε κἄγραψε ὁ Ν.Ἀνδριώτης στὴ Θεσσαλονίκη μιλῶντας ὡς πρύτανις γιὰ τὸ ἔργο μου.[1])

Οἱ παλιοὶ σβήνουν, οἱ νέοι δὲν ἐνδιαφέρονται, οὔτε θέλουν καὶ οὔτε φιλοτιμοῦνται νἀκοῦν γιὰ τοὺς Θρᾶκες καὶ τὴ Θράκη. Ἔτσι ἡ σύγχρονη Θράκη θὰ σβήση στὴν ἀνάμνησή τους καὶ τὰ σημάδια της, κιαὐτὴ ὡς ἑλληνικὴ θὰ μείνη στὴν ἱστορία μιᾶς δημιουργικῆς φυλῆς στὰ ἐδάφη αὐτά, ποὺ τὰ καταπάτησαν φυλὲς ἀπολίτιστες καὶ βάρβαρες, ποὺ τώρα ἱδρύουν μουσεῖα ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ καὶ ἀναδείχνουν τἀριστουργήματα τῆς τέχνης καὶ τὰ εὐγενικὰ δημιουργήματα τοῦ αἰώνιου ἑλληνικοῦ πνεύματος.

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

---

1. Ὁ Πολύδ. Παπαχριστοδούλου, ὁ ζωγράφος τῆς Θρακικῆς ζωῆς, 1963 Ἀθῆναι.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

1. Ὁ Τριακοστὸς Τόμος ὡς σημαντικὸς σταθμός.

Ὁ ὁδοιπόρος, ὁ ὁποῖος βαδίζει μακρὰν καὶ κοπιώδη ὁδόν, ἵνα φθάσῃ ὡς εὐλαβὴς προσκυνητὴς εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους τῶν ἰδανικῶν τῆς ζωῆς του, κατὰ διαστήματα κάμνει καὶ ἐνδιαμέσους σταθμούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι οὐ μόνον ἀνακούφισις ἀπὸ τῶν κόπων τοῦ ταξιδίου ἀλλὰ καὶ τονωτικὸν πρὸς συνέχισιν τῆς πορείας. Οἱ σταθμοὶ οὗτοι εἶναι τὰ πανδοχεῖα, τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς παρελθόντας καιροὺς ὑπῆρχον εἰς κανονικὰς περίπου ἀποστάσεις εἰς τοὺς μεγάλους δρόμους τῆς κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίας. Ἐκεῖ ἐστάθμευον οἱ ἀγωγιᾶται τῶν καραβανίων καὶ μετ' αὐτῶν οἱ ταξιδεύοντες. Πρὸς τὰ πανδοχεῖα αὐτὰ λίαν προσφυῶς παραβάλλονται αἱ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἑορταί, ἡ ἔλλειψις τῶν ὁποίων θὰ καθίστα τὴν ζωὴν μονότονον, ἀνιαρὰν καὶ ἄνευ ἀξίας. Εἶναι γνωστὰ τὰ ἀρχαῖα ρητά: «βίος ἀνεόρταστος, μακρὰ ὁδὸς ἀπανδόκευτος» καὶ «βίος ἀνεόρταστος οὐ βιωτὸς ἀνθρώπῳ». Εἰς τὰ παλαιὰ ὁδοιπορικὰ καὶ τὰ ταξιδιωτικὰ βιβλία γίνεται συχνὰ λόγος περὶ τῶν τότε ὁδῶν συγκοινωνίας καὶ τῶν πανδοχείων, ὡς καὶ τῶν καθ' ὁδὸν κινδύνων.

Ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων πολλάκις ἔχει παραβληθῆ πρὸς ὁδοιπορίαν. Κατὰ τὸν Ἡσίοδον, τῆς ἀρετῆς προηγεῖται μακρά, ἀνάντης καὶ τραχεῖα ὁδός, προϋποθέτουσα πολὺν ἱδρῶτα: «Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν |ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐς αὐτὴν| καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον» (Ἡσιόδ. Ἔργ. καὶ Ἡμ. στίχ. 289 - 291). Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁμιλῶν διὰ τὸ εὐτυχὲς τέρμα τῆς ζωῆς λέγει: «τὸν δρόμον τετέλεκα» (Β΄ Τιμόθ. δ΄. 7). Καὶ ὁ DANTE εἰς τὴν Κόλασίν του ἀρχίζει: «NEL MEZZO DEL CAMIN DI NOSTRA VITA» (= στὸ μεσοστράτι τῆς ζωῆς μας).

Καὶ ἡ ἔκδοσις ἑνὸς περιοδικοῦ ἄνευ διακοπῆς ὑπὸ ἑνὸς μόνου ἀνδρὸς ἐπὶ τριάκοντα ἔτη εἶναι μία μακρὰ καὶ κοπιώδης ὁδοιπορία, ἡ ὁποία ἐνδιαμέσως εἶχε βεβαίως ὡρισμένους δευτερεύοντας ἀπολογιστικοὺς σταθμούς. Ἡ ἔκδοσις ὅμως τοῦ Τριακοστοῦ Τόμου εἶναι ἄθλος σπάνιος καὶ ἀξίζει νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ἰδιαιτέρα προσοχή. Εἶναι ὡς τὸ τέρμα τῆς ἀναβάσεως εἰς τὴν κορυφὴν ὡραίου βουνοῦ, ὅπου ἡ θέσις εἶναι ἄποπτος καὶ ἡ θέα εὐρυτάτη. Ἐκεῖθεν εἶναι δυνατὸν νὰ στρέψωμεν πέριξ τὰ βλέμματα καὶ νὰ θαυμάσωμεν τὸ ὕψος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆλθεν ὁ εὐτυχὴς ἀναβάτης, ἰδίᾳ δὲ νὰ παρατηρήσωμεν μακρὰν πρὸς τὰ ὀπίσω τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον οὗτος διήνυσε καὶ συγχρόνως νὰ ἀτενίσωμεν καὶ εἰς τοὺς θολοὺς καὶ νεφοκρύπτους χώρους τοῦ μέλλοντος διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ ἔργου, ἵνα ὁλοκληρωθῇ ὁ τεταγμένος σκοπός. Διότι εἰς τὸ τέρμα ἐκεῖνο θὰ δύναται ὁ ἐκλεκτὸς πνευματικὸς ἄνθρωπος νὰ εἴπῃ μετὰ τοῦ Ἀποστόλου: «τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρό-

μον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα. Λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος» (Β' Τιμόθ. δ' 7 - 9).

Πόσοι ὅμως ἀγωνισταὶ ἢ εὐγενεῖς θηραταὶ τοῦ ἰδανικοῦ δὲν ἐζήλευσαν μίαν τοιαύτην ἀνάβασιν! Διότι ἐλάχιστοι τερματίζουν. Οἱ πολλοὶ πίπτουν εἰς τὸν δρόμον. Μίαν τοιαύτην ἀνάβασιν λαχταρᾷ καὶ ὁ πονεμένος ποιητὴς Κώστας Κρυστάλλης, εὐγενὴς κυνηγὸς τοῦ ἰδανικοῦ ἀλλὰ μὴ κατορθώσας νὰ φθάσῃ εἰς τὴν κορυφήν, διότι ἔπεσε μεσοδρομίς. «Θέλω ταψήλου ν' ἀνεβῶ», λέγει. Ἀλλὰ αἱ δυνάμεις τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἀνήμπορος εἰς τὴν ἔρημην στράταν του ἐπικαλεῖται μὲ σπαρακτικὴν φωνὴν τὸν Σταυραετὸν νὰ τὸν ἀνεβάσῃ μὲ τὰ φτερά του: «Πᾶρέ με ἐπάνω στὰ βουνά, τὶ θὰ μὲ φάῃ ὁ κάμπος».

Καὶ ἡ Παρθένα μὲ τὸ τάξιμο, ἡ πονεμένη τῆς ἀγάπης, εἰς τὸ «Τάμα» τοῦ ζωγράφου Γκύζη, δὲν ἐτερμάτισε καὶ σωριασμένη μεσοστρατὶς ἀνάβει ἐκεῖ τὴν λαμπάδα της καὶ μόνον μὲ τὸ ἀπηλπισμένον βλέμμα της ἀντικρύζει ὑψηλὰ εἰς τὸ βουνὸν καὶ ἀποχαιρετᾷ τὸ ἐκκλησάκι τοῦ ὀνείρου της, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ.

***

Ὁ εὐτυχὴς ὁδοιπόρος, ὁ ὁποῖος διήνυσεν ἐπιτυχῶς μέγα μέρος τοῦ δρόμου εἰς τὸ ἔργον του καὶ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ παρατηρητηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον θείᾳ συνάρσει ἔφθασε, δύναται νὰ θαυμάζῃ ὅσα ἐπετέλεσεν, εἶναι τὸ εὐγενὲς τέκνον τῆς Θράκης, ὁ πάντοτε νέος καὶ πάντοτε θαλερὸς καὶ ἀγέραστος κ. Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου. Ὅλη ἡ ἀφοσίωσις καὶ ἡ ἀπασχόλησις τοῦ ἀνδρὸς τούτου εἶναι ἡ Θράκη εἰς ὅλας της τὰς πτυχάς. Εἰς τὸ ἱερὸν τῆς ψυχῆς του, εἰς τὰ ἄδυτα τῆς καρδιᾶς του καὶ εἰς τὸν ἀκήρατον κόσμον τοῦ νοῦ του δὲν ὑπάρχει ἄλλο πρᾶγμα ὡραιότερον καὶ πολυτιμότερον ἀπὸ τὴν Θράκην. Πόσας φορὰς δὲν τὸν εἶδα δακρύοντα ἐνῷ ἐδιάβαζε χαρακτηριστικὰ κομμάτια ἀπὸ τοὺς Ὀρφικοὺς Δρυμιῶνες ἢ ἀπὸ διηγήματά του! Ἡ χώρα αὕτη πρέπει νὰ εἶναι εὐτυχὴς καὶ ὑπερήφανος διὰ τὸν ζηλωτὴν ἐρευνητήν, χρονογράφον καὶ ζωγράφον της. Αὐτὸς δύναται νὰ εἴπῃ χωρὶς ὑπερβολὴν πρὸς τὴν πατρίδα του: «ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με».

2. Ἡ ἀξία τῶν ἐρευνητῶν.

Τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ἐξέχοντα πρόσωπα, οἱ τόποι καὶ αἱ πόλεις εἶναι εὐτυχεῖς, ὅταν συμπέσῃ νὰ εὑρεθῇ ὁ ὑμνητὴς ἢ ἐπαινέτης των, ὡς εἶπεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος διὰ τὸν Ἀχιλλέα, ὅτε προσεκύνει τὸν τάφον αὐτοῦ ἐν Τροίᾳ, διότι ἄλλως πάντα ταῦτα λησμονοῦνται μὲ τὴν πάροδον τοῦ

χρόνου, καταποντιζόμενα εἰς τὸν ἀπύθμενον ὠκεανὸν τῆς ἀδηφάγου λήθης, τὴν ὁποίαν συνεπιφέρει ὁ πανδαμάτωρ χρόνος. Περὶ τοῦ χρόνου αὐτοῦ ὁ ποιητὴς Ἀνδρέας Κάλβος γράφει τὰ περίφημα: «Ὁ Γέρων φθονερὸς καὶ τῶν ἔργων ἐχθρὸς καὶ πόσης μνήμης ἔρχεται· περιτρέχει τὴν θάλασσαν, καὶ τὴν γῆν ὅλην. Ἀπὸ τὴν στάμναν χύνει τὰ ρεύματα τῆς λήθης καὶ τὰ πάντα ἀφανίζει. Χάνονται οἱ πόλεις, χάνονται βασίλεια καὶ ἔθνη».

Πολλάκις συμβαίνουν ὑψίστης σημασίας ἱστορικὰ γεγονότα καὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ εὑρίσκετο πάντοτε ὁ κατάλληλος χρονογράφος ἢ ἀπομνημονευτὴς πρὸς διάσωσιν τῆς μνήμης των. Μία ἐνθύμησις, ἓν χρονικόν, μία ἐπιγραφή, ἓν τοπωνύμιον, μία φράσις (εὐχὴ ἢ κατάρα ἢ παροιμία κλπ), ἕνα τραγούδι, ἕνα ὄνομα, εἶναι ἀρκετὰ πολλάκις μὲ τὴν συντομίαν καὶ τὴν ἁπλότητά των νὰ διασώσουν τὸ συμβάν.

Τοιοῦτον μεγίστης ἱστορικῆς σημασίας ἐθνικὸν γεγονὸς εἶναι ἡ ἐκρίζωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ τῶν παναρχαίων πατρίδων του εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, τὸν Πόντον καὶ τὴν Θράκην καὶ πολλοὶ σήμερον ὁμιλοῦν μὲ νοσταλγίαν περὶ τῶν Χαμένων Πατρίδων. Εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ θρῆνος τοῦ παλαιοῦ ποιητοῦ Ἰω. Καρασούτσα διὰ τὴν ὑπόδουλον Ἰωνίαν, προσαρμοζόμενος ἐκφραστικῶς καὶ σήμερον εἰς τὸν πόνον τῶν ἐκριζωθέντων ἐκ τῶν ἑστιῶν των:

«Τίς τὴν ψυχήν μου θὰ ἡμερώσῃ;
Τίς εἰς τὸν πόθον μου θέλει δώσει
πτερὰ ζεφύρου;
Τίς εἰς τοὺς τόπους θέλει μὲ φέρει
ὅπου ὁ Μέλης στιλπνὸς μαρμαίρει
ὡς πλάξ ἀργύρου;
Ἐκεῖ γλυκεῖαι πνέουσιν αὖραι
καὶ εἰς τὸ κῦμα δονοῦνται μαῦραι
σκιαὶ πλατάνων·
ἐκεῖ εὐώδης θάλλει μυρσίνη,
ἐκεῖ τὰ πάντα τέρψις, γαλήνη,
πλὴν τῶν τυράννων.
Ἡ τυραννία τὴν φρίκην σπείρει
καὶ τῆς ὡραίας φύσεως φθείρει
τὴν ἁρμονίαν.
Αὕτη μαραίνει τὰ κάλλιστ' ἄνθη...».

Ἡ γλῶσσα, ἡ λαογραφία, ὁ λαϊκὸς ἐν γένει πολιτισμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον τῶν πρώτων φορέων του θὰ ἀρχίσῃ νὰ χάνεται. Τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, οἱ δεσμοὶ μὲ τὸν τόπον τῶν πατέρων, ἡ χρυσῆ ἄλυσος τῆς παραδόσεως, ἡ ἐνισχυομένη καὶ κληροδοτουμένη περὶ τὴν πατρικὴν ἑστίαν, θὰ διασπασθῇ καὶ τὸ ἱερὸν πῦρ τῶν Ἑστιάδων θὰ σβεσθῇ.

Ὅθεν ἡ διάσωσις αὐτῶν δὲν ἐπιδέχεται ἀναβολὴν ἢ χρονοτριβήν. Μετ' ὀλίγα ἔτη θὰ εἶναι πλέον ἀργά. Δὲν γνωρίζω τί ἀκριβῶς ἐπετελέσθη μέχρι σήμερον. Πάντως θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε προγραμματισθῆ ἐπιστημονικῶς ἡ συλλεκτικὴ ἐργασία αὐτῶν, ὥστε νὰ καταγραφοῦν καὶ ἀποθησαυρισθοῦν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐξεδόθησαν ἀρκετὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες καὶ εἶδον τὸ φῶς ἀξιόλογοι μονογραφίαι περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τούτου. Ἔγιναν ἐπίσης λαογραφικαὶ καὶ γλωσσικαὶ συλλογαί, ἰδίᾳ ἀπὸ τὸ «Κέντρον Μικρασιατικῶν Σπουδῶν» τῆς Κυρίας Μέλπως Μερλιέ, ἀπὸ τὸ Θρᾳκικὸν Κέντρον, ἀπὸ τὴν Ἑταιρείαν Θρᾳκικῶν Μελετῶν, ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν Ποντιακῶν Μελετῶν κ.ἄ. Ἀλλὰ τὸ ἔργον, νομίζω, εἶναι ἀνεπαρκὲς καὶ ὑπολείπεται νὰ γίνουν πολλὰ ἀκόμη. Φοβοῦμαι μήπως ἡ ἔλλειψις προγραμματισμοῦ καὶ ἡ ἀμέθοδος ἐν πολλοῖς μελέτη τοῦ τομέως τούτου ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα νὰ μὴ προληφθῇ ἡ ἐπερχομένη ἐκ τοῦ χρόνου καταστροφή.[1]

3. Πρέπει νὰ ἱδρυθοῦν εἰδικὰ Ἱδρύματα Μελέτης.

Ἡ ἔρευνα τοῦ ἐκπατρισθέντος Ἑλληνισμοῦ δέον νὰ συνδυασθῇ μὲ τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν Γειτόνων τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸν τομέα τοῦτον πιθανὸν νὰ ἔχουν γίνει ἀξιόλογοι προσπάθειαι εἴτε ὑπὸ μεμονωμένων προσώπων εἴτε ὑπὸ ἱδρυμάτων, ἑταιρειῶν, σωματείων, ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη χρήζει προγραμματισμοῦ καὶ συστηματοποιήσεως. Ὅταν ἐπιστῇ ὁ καιρὸς νὰ προοδεύσῃ ἡ παιδεία εἰς ἐπίπεδον ὡς τὸ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ νὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ τοῦ Ἔθνους πρὸς συστηματικωτέραν καλλιέργειαν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων εἰς βαθμὸν πλησιάζοντα πρὸς τὰ συμβαίνοντα εἰς τὰ περισσότερον πεπολιτισμένα κράτη τοῦ κόσμου, τότε ἐλπίζω νὰ ἱδρυθοῦν εἰς τὸ Κέντρον καὶ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς χώρας μας Ἱδρύματα Συστηματικῆς Μελέτης: τῶν Ἀλβανῶν, Σλάβων, Βουλγάρων, Τούρκων, Φράγκων, Βενετῶν, Ἰταλῶν, τῶν ἐν Ἑλλάδι ξενοφώνων, τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου Ἑλληνικῶν παροικιῶν, τῶν μειονοτήτων κλπ. Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν μελετῶν αὐτῶν θὰ ἠδύναντο νὰ προαχθοῦν τὰ μέγιστα καὶ αἱ μελέται περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε ζήσει εἰς αὐτὰ τὰ μέρη καὶ τώρα ἢ ἐξεπατρίσθη τελείως ἢ παρέμεινεν ἐν μέρει ἢ ζῇ καὶ ἀκμάζει.

Ἂν εἶναι δύσκολον νὰ γίνουν αὐτά, θὰ ἠδύναντο ὅμως νὰ γίνουν ἀμέσως:

---

1. Πρβλ. Κ. Θ. Δημαρᾶ, Λαογραφία καὶ ἠθογραφία. Προλογικὰ Σημειώματα στὰ διηγήματα τοῦ κ. Π. Παπαχριστοδούλου. Ἀρχεῖον τοῦ Θρᾳκικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, τ. Γ' (1936 — 1937) σελ. 3 — 9 τοῦ Παραρτήματος.

α) Εἰκονογραφικὸν Ἀρχεῖον, ὡς προτείνει ὁ κ. Κ. Θ. Δημαρᾶς (ἔ.ἀ. σελ. 8).

β) Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τῶν ἐκπατρισθέντων Ἑλλήνων Μ. Ἀσίας, Πόντου, Θράκης, Νοτίου Ρωσίας, Ρουμανίας, Αἰγύπτου κλπ.), κατὰ τὸν τύπον τῶν Τοπικῶν Ἀρχείων τῶν Γεν. Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Εἰς τὸ Ἱστορικὸν δὲ τοῦτο Ἀρχεῖον θὰ ἠδύνατο νὰ συνυπάρχῃ: Μουσικὸν Ἀρχεῖον, Λαογραφικόν, Γλωσσικὸν κλπ. Τὰ Ἀρχεῖα δὲ αὐτὰ δυνατὸν νὰ εἶναι ἢ ἁπλῶς Ἀρχεῖα συλλογῆς ὑλικοῦ ἢ Ἀρχεῖα ἐπιστημονικῆς καλλιεργείας ἢ μικτά.

γ) Βιβλιοθήκη περιέχουσα ἔντυπα, μόνον σχετικὰ μὲ τοὺς Ἕλληνας τούτους. Εἰδικώτερον περιέχουσα Ἀρχεῖον Ἐφημερίδων, Περιοδικῶν, διαφόρων ἐντύπων, βιβλίων κλπ.

δ) Μουσεῖον (λαϊκῆς τέχνης, ἐνθυμίων, κειμηλίων κλπ.).

Ὅλαι αὐταὶ αἱ ὑπηρεσίαι θὰ ἠδύναντο νὰ συστεγάζωνται εἰς ἓν κτίριον καὶ νὰ ἐξυπηρετοῦνται ἀπὸ τὸ αὐτὸ προσωπικόν.

4. Ὁ Πολ. Παπαχριστοδούλου ὡς διατηρητὴς τῆς μνήμης τῆς Θράκης.

Ἡ Θράκη εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς διερευνήσεως, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ἦτο ἀρκούντως εὐτυχής. Ἄνδρες καταγόμενοι ἐξ αὐτῆς ἢ καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν, πεπροικισμένοι μὲ παιδείαν, φιλοπατρίαν καὶ ἀκάματον φιλοπονίαν ἔφεραν εἰς φῶς πολλὰ πράγματα. Ὁ Κοσμᾶς Μυρτίλος Ἀποστολίδης, ὁ Ἀχιλ. Σαμοθράκης, ὁ Ἀπ. Β. Οἰκονομίδης, ὁ Β. Ν. Δεληγιάννης, ὁ Δ. Κ. Βογαζλῆς, ὁ Κ. Γ. Κουρτίδης, ὁ Γ. Χουρμουζιάδης, ὁ Μαργ. Κωνσταντινίδης, ὁ Λαμπουσιάδης, ὁ Ἀξιωτίδης, ὁ Παπαϊωαννίδης, ὁ Εὐλόγιος Κουρίλας καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἔγραψαν πολλά.

Εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἔργου τῆς συγκεντρώσεως καὶ δημοσιεύσεως τοῦ ὑλικοῦ συνετέλεσε: πρῶτον μὲν τὸ «Θρακικὸν Κέντρον», τὸ ὁποῖον ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1927 καὶ ἐκ τῶν κυρίων σκοπῶν του ἔταξε τὴν ἔκδοσιν περιοδικοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Θρακικά». Τὴν Συντακτικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ περιοδικοῦ ἀπετέλουν οἱ Χρῆστος Τσούντας (Καθηγ. Πανεπιστ. Ἀθηνῶν), Στίλπων Κυριακίδης (Καθηγ. Πανεπιστ. Θεσ)νίκης), Ἀριστοτέλης Κουρτίδης (Διευθυντὴς Διδασκαλείου καὶ λαογράφος) καὶ Πολύδ. Παπαχριστοδούλου (Καθηγητής, λογοτέχνης). Διευθυντὴς τῆς Συντάξεως ὡρίσθη ὁ κ. Πολύδ. Παπαχριστοδούλου, ὅστις προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του μέχρι καὶ τοῦ Δ' τόμου, ἱδρύσας ἰδικόν του: Τὸ Ἀρχ. Θρ. λαογρ. καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ.

Τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ προπολεμικῶς ἐξεδόθησαν 20 τόμοι. Μεταπολεμικῶς δὲ ἐπανεξεδόθη καὶ ἤδη ἐκδίδεται κανονικῶς.

Δεύτερον ὄργανον συγκεντρώσεως, μελέτης καὶ δημοσιεύσεως τοῦ Θρακικοῦ ὑλικοῦ εἶναι ἡ «Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν», ἡ ὁποία ἐνισχύει τὸ πε-

ριδικὸν «Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ». Τῆς Ἑταιρείας αὐτῆς καὶ τοῦ Περιοδικοῦ στυλοβάτης καὶ δρύϊνος κορμὸς σὰν ὁλόσωμος δωρικὸς κίων εἶναι πάλιν ὁ κ. Πολύδ. Παπαχριστοδούλου, ἀλλὰ τώρα συνεχῶς ἀπὸ τοῦ Πρώτου τόμου μέχρι τοῦ ἀνὰ χεῖρας Τριακοστοῦ, ἐπὶ τριάκοντα συναπτὰ ἔτη. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο εἶναι περικαλλὲς μνημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεθησαυρίσθη μέγα μέρος τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ. Διὰ τὸν τόμον τοῦτον μοῦ ἐδόθη ἀπὸ τὸν δημιουργὸν καὶ διευθυντήν του ἡ ὑπερτάτη τιμὴ νὰ γράψω τὸν παρόντα Πρόλογον καὶ νὰ ἐκφράσω οὕτω τὰ αἰσθήματά μου καὶ τὰς σκέψεις μου ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν πολυφίλητον αὐτὴν Ἑλληνικὴν χώραν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὸν ἐρευνητήν της, χρονογράφον καὶ ζωγράφον της.

Ὁ κ. Π. Παπαχριστοδούλου εἶναι, ὅπως εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ὁ κυριώτερος μελετητὴς τῆς Θράκης. Εἰς τὴν εὐαίσθητον παιδικὴν καρδίαν του καὶ τὴν καθαρὰν καὶ γόνιμον διάνοιάν του ἡ Θράκη εὗρε τὸν καλύτερον ὑμνητήν, τὸν ἐκλεκτότερον ζωγράφον καὶ τὸν αὐθεντικώτερον χρονογράφον. Εὗρεν ἐπίσης τὸν παθητικώτερον κήρυκα καὶ ἀπολογητὴν τῶν δικαίων της, τὸ στοργικώτερον τέκνον της, τὸν εἰλικρινέστερον ἐραστὴν τῶν ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν κειμηλίων της καὶ ἐνθυμημάτων. Ταῦτα μὲ ἀπέραντον εὐλάβειαν καὶ σεβασμὸν συνέλεξε σὰν πολύτιμα πετράδια, τὰ ἀπεθησαύρισε καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν τὰ ἀξιοποίησε.

Ὁ κ. Π. Παπαχριστοδούλου εἶναι ὁ ἐμμανὴς ἐραστὴς τῆς Θράκης, διότι μὴ λησμονῶμεν ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἐρασταὶ ἀψύχων καὶ τόπων καὶ πόλεων καὶ γεγονότων. Ὁ Πυγμαλίων εἶχεν ἀγαπήσει ἕνα ἄγαλμα. Ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος εἶχεν ἀγαπήσει τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν: «Ἔρως Ἀθηνῶν τῶν πάλαι θρυλουμένων ἔγραψε τάδε». Ὁ Παπαδιαμάντης τὴν Σκίαθον. Ὁ Ξενόπουλος τὴν Ζάκυνθον. Ὁ Καζαντζάκης τὴν Κρήτην. Ὁ Καβάφης τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ Κρυστάλλης τὴν Πίνδον. Ὁ Βλαχογιάννης τὸν κόσμον τοῦ Εἰκοσιένα.

Τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶναι: λογοτεχνικόν, λαογραφικόν, ἱστορικόν, παιδαγωγικόν, διδακτικόν, ἐκδοτικόν, ἀπολογητικόν, διαφωτιστικόν. Εἰς ποσότητα εἶναι ἐπιβλητικόν, εἰς ποιότητα εἶναι ἐκλεκτόν· ὅλοι οἱ κριτικοὶ ὁμιλοῦν μὲ ἐνθουσιασμόν. Μὲ ἓν βλέμμα εἰς τὴν συνταχθεῖσαν σχετικὴν βιβλιογραφίαν ὑπὸ τῆς ἐπίσης ἐκ Θράκης καταγομένης Δίδος Κυριακῆς Μαμώνη λαμβάνει κανεὶς ἀνάγλυφον εἰκόνα τούτου. Πολλὰ εἶναι τὰ αὐτοτελῆ δημοσιεύματα, πάμπολλα δὲ τὰ ἄρθρα καὶ μελετήματα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Ἀληθὲς δὲ μνημεῖον οἱ τριάκοντα μέχρι τοῦδε τόμοι τοῦ περιοδικοῦ: «Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ».

Ἂν ἀναλογισθῇ κανεὶς πόσος μόχθος, πόσαι προσπάθειαι, τρεχάματα, ἀνεβοκατεβάσματα, ξενύχτια, ποδαρόδρομοι, ἐχρειάσθησαν διὰ νὰ συγκεντρωθῇ τὸ ὑλικόν, νὰ ἐξευρεθοῦν οἱ πόροι ἐκδόσεως, νὰ γίνουν αἱ διορθώσεις

καὶ τὰ εὑρετήρια, νὰ γίνῃ καλὰ ἡ ἐκτύπωσις καὶ νὰ κυκλοφορήσῃ ὄχι μόνον ὁ ἑκάστοτε τόμος καλαισθήτως καὶ ἀλανθάστως, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀνάτυπα καὶ τὰ αὐτοτελῆ δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας, τὰ ὁποῖα διενέμοντο δωρεὰν εἰς τὸ Πανελλήνιον, ἂν λέγω σταθμίσῃ κανεὶς πάντα ταῦτα, θὰ θαυμάσῃ πράγματι τὴν ἀκατάβλητον ζωτικότητα τοῦ ἀνδρός.

Ὁ κ. Π. Παπαχριστοδούλου ἐκτὸς τῆς ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως καὶ τῆς ἄλλης μορφώσεως, ἐκτὸς τῶν βιωμάτων τὰ ὁποῖα ἐθησαύρισεν εἰς τὴν ψυχήν του ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἐκτὸς τῆς ἄλλης κοινωνικῆς, ἱστορικῆς, θρησκευτικῆς κλπ. γνώσεως, ἔχει καὶ τὸ σπάνιον λογοτεχνικὸν χάρισμα τοῦ δοκίμου πεζογράφου. Ὁ Γιάννης Ψυχάρης εἰς ἐπιστολήν του πρὸς αὐτὸν ἀφοῦ ἐπαινεῖ τὸ ἐν γένει λογοτεχνικὸν ἔργον του, ἐξαίρει ἰδιαιτέρως τὸ πεζογραφικόν του ἔργον καὶ τοῦ τονίζει ὅτι τὸ ἔθνος χρειάζεται πρόζα (= πεζογραφίαν).

Τὰ Θρακικά διηγήματά του καὶ τὸ ἐν γένει λογοτεχνικὸν ἔργον του εἶναι πηγαῖα καὶ αὐθόρμητα σὰν φυσικὰ δημιουργήματα. Νομίζει κανεὶς ὅτι δὲν ἐγράφησαν ἀπὸ ἄνθρωπον, ἀλλὰ ἐξῆλθον αὐτούσια ἀπὸ κάπου χωρὶς νὰ προηγηθῇ πνευματικὴ ἐργασία. Τοῦτο ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ ὅτι τὰ θέματά του καὶ τὰ γεγονότα ποὺ περιγράφει δὲν εἶναι φανταστικά. Εἶναι παρμένα ἀπὸ τὴν ζωήν του.

Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς μὲ τοὺς ἐπιγραμματικοὺς κριτικοὺς χαρακτηρισμούς του καταξιώνει ὡς ἔξῆς τὸ ἔργον τοῦ κ. Π. Παπαχριστοδούλου:

«Πιστὸ κομμάτι ζωῆς, χωρὶς κανένα στόλισμα παραμυθιοῦ,
χωρὶς κανένα μυστήριο ποιητικὸ ἢ θᾶμα θρύλου».

Ὁ κριτικὸς τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας κ. Κ. Θ. Δημαρᾶς μεταξὺ πολλῶν ἄλλων λέγει καὶ τὰ ἑξῆς διὰ τὸ ἔργον τοῦτο:

«Ὁ κ. Π. Παπαχριστοδούλου ἦταν, θὰ ἔλεγα, γεννημένος γιὰ νὰ ἑνώσῃ σ' ἕναν τέλειο κύκλο τὸ ὑλικὸ τῆς ἐπιστήμης μὲ τὴ μορφὴ τῆς τέχνης. Φιλόλογος, συλλέκτης συστηματικὸς λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, ἐγεννήθηκε καὶ ἔζησε τὰ πρῶτά του χρόνια στὶς Σαράντα Ἐκκλησιές, μέσα σὲ μιὰ τυπικὴ ἑλληνικὴ οἰκογένεια, γυιὸς παπᾶ, ἀναπνέοντας τὰ ἤθη καὶ τὶς παραδόσεις τῆς παλαιοτάτης ἐκείνης ἑλληνικῆς πολιτείας. Ἀγάπησε τὸν τόπο του, ἀγάπησε τὸ σπίτι του, ἔζησε ἐντατικὰ τὰ παιχνίδια καὶ τὶς ἔννοιες τῆς πρώτης του ἡλικίας· τὶς ἀναμνήσεις αὐτῶν ὅλων, τὴν ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ, τὴν ζωὴ τῆς τουρκοκρατουμένης πόλεως, τὶς συνήθειές τους, τὰ ἔθιμά τους, τοὺς τύπους της, μᾶς τὰ ξαναδίνει μὲ τὴ λαχτάρα τῆς ἀναμνήσεως, μὲ τὴ ζωντάνια τῆς τέχνης. Ἡ ἀναπλαστική του ἱκανότης εἶναι πραγματικὴ καὶ μεγάλη».

«Προσφέρει μὲ τὰ διηγήματά του τεκμήρια ἑνὸς ἰδιοτύπου τοπικοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνήκει πλέον στὴν ἱστορία».

«Εἶχε τὴν εὐτυχῆ ἔμπνευση νὰ συνοδεύσῃ τὸ κείμενό του μὲ μερικὲς εἰκόνες οἱ ὁποῖες συμπληρώνουν τὴν ἰδέα τῶν τόπων καὶ τῶν ἐθίμων ποὺ μᾶς

περιγράφει. Ἡ σκέψη του εἶναι, νομίζω, πολὺ καλή... Ἡ ἵδρυση ἑνὸς εἰκονογραφικοῦ ἀρχείου ποὺ θὰ συνεκέντρωνε φωτογραφίες καὶ ἄλλα εἰκονογραφικὰ δοκουμέντα θὰ συνεπλήρωνε κατὰ τρόπον ἀπαραίτητο τὸν κύκλο τῶν ἑλληνικῶν λαογραφικῶν ἐρευνῶν».

«Ὕστερα ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἱστορία, ὁ ἑλληνισμὸς ἄλλαξε γιὰ πρώτη φορὰ γεωγραφικὴ ὄψη μὲ τὴ μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν. Ἡ καταστροφὴ αὐτὴ μετέβαλε καὶ τὴν λαογραφικὴ σύνθεση τοῦ Ἑλληνισμοῦ: ἐπαρχίες μὲ ἰδιαίτερο πολιτισμὸ χάθηκαν, οἱ κάτοικοί τους σκορπίσθηκαν σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐσχημάτισαν νησίδες τόσο μικρές, ὥστε γρήγορα κινδυνεύουν νὰ χάσουν τὰ περισσότερα τοὐλάχιστον χαρακτηριστικά τους: ἐνδυμασίες, σκεύη, ἐσωτερικὴ διακόσμηση κλπ. Ὅλα αὐτὰ θὰ ξεχασθοῦν, θὰ χαθοῦν γιὰ μᾶς, ἂν δὲν ληφθῇ μιὰ ἔγκαιρη μέριμνα γιὰ τὴν περισυλλογή τους» (Κ. Θ. Δημαρᾶ, ἔ.ἀ).

Συνοπτικὴν καὶ περιεκτικὴν παρουσίασιν τοῦ ἔργου τοῦ κ. Π. Παπαχριστοδούλου ἀποτελοῦν οἱ ἐκφωνηθέντες λόγοι εἰς τὴν «Θρᾳκικὴν Ἑστίαν» τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ γενομένην πρὸς τιμήν του ἑορτὴν τὴν 18ην Νοεμβρίου 1962. Κατ' αὐτὴν ὁ πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Νικ. Ἀνδριώτης ἔκαμε πολὺ ἐπιτυχημένην σκιαγράφησιν τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ ἔργου τοῦ κ. Π. Παπαχριστοδούλου.

Ἡ δὲ Δεσποινὶς Κυριακὴ Μαμώνη συνέταξε μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας συστηματικὴν βιβλιογραφίαν τῶν δημοσιευμάτων τοῦ κ. Π. Παπαχριστοδούλου καὶ οὕτω μὲ ἓν μόνον βλέμμα δύναταί τις νὰ ἴδῃ εἰς τὰ 385 λήμματα τῶν τίτλων τῶν δημοσιευμάτων τὴν πλουσιωτάτην παραγωγὴν τοῦ ἀνδρός. Ἡ Βιβλιογραφία διαιρεῖται ὡς ἑξῆς:

Α' ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ. 1. Ἐκδόσεις, ἀριθ. 1 — 15.
2. Σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, ἀρ. 16 — 101.

Β' ΙΣΤΟΡΙΚΑ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ, ἀριθμ. 102 — 202.

Γ' ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΓΛΩΣΣΙΚΑ, ἀριθμ. 203 — 305.

Δ' ΔΙΑΦΟΡΑ. (Βιβλιογραφίες - Κριτικὲς - Νεκρολογίες - Νεοελληνικὲς μορφὲς - Τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρείας Θρᾳκικῶν Μελετῶν), ἀριθ. 306 — 356.

Ε' ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ - ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
1. Ἐκδόσεις, ἀριθμ. 357 — 362.
2. Σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, ἀριθμ. 363 — 383.

Προσθῆκες, ἀριθμ. 384 — 385.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ κυρίων ὀνομάτων, τόπων καὶ βιβλιογραφικῶν θεμάτων.

Εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ γνωρίσω ἐκ τοῦ πλησίον καὶ νὰ συναναστραφῶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸν πολύτιμον ἄνδρα. Μὲ τὴν χάριν τῆς ἀφηγήσεως καὶ τὴν ἁπλότητα τῆς ἐκφράσεως μοῦ ἔδειξε πῶς δημιουργεῖ, πῶς συλλαμβάνει τὰ θέματα τῶν διηγημάτων του καὶ μὲ πόσην εὐκολίαν τὰ διαπραγματεύεται. Εἶδα δηλ. τὸν προικισμένον ἀπὸ τὴν φύσιν λογοτέχνην νὰ γράφῃ ἢ νὰ ἀφηγῆται ὅπως ἡ βρύση ἀναβρύζει τὸ νερὸ ἢ ὅπως τὸ δένδρον βγάζει φύλλα καὶ ἄνθη καὶ καρποὺς ἢ ὅπως τὸ πουλὶ τραγουδεῖ ἐπὶ τῶν δένδρων ἢ εἰς τὸν διαφανῆ ἀέρα τὸ θαῦμα τῆς ὑπάρξεως.

Εἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦ ὁποίου ἡ συντροφιὰ εἶναι ψυχῆς ἰατρεῖον, διότι μαζί του ζῇς τὸν κόσμον τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ ὅπου πάμπολλα στοιχεῖα ἔχει κληροδοτήσει τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Ὀρθοδοξία. Ζῇς τὸ θρησκευτικὸν περιβάλλον τοῦ Πατριαρχείου, τὴν πατριαρχικὴν οἰκογένειαν τῶν παλαιῶν καλῶν ἡμερῶν καὶ σκέπτεσαι πόσον καλὸν ἔκαμεν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Αἰσθάνεσαι τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασίν της εἰς τὴν κοινωνικήν, οἰκογενειακὴν καὶ ἀτομικὴν ζωὴν τῶν κατοίκων.

Τὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ εἶναι ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑμνῳδίαν. Τὸ τραγούδι τῆς Θράκης εἶναι βυζαντινὸ τροπάρι. Εἰς τὸν Ραδιοφωνικὸν Σταθμὸν ὁ κ. Π. Παπαχριστοδούλου ἔδωσε σχετικὰς ὁμιλίας. Εἰργάσθη ἐπίσης ἐπωφελῶς μὲ ἁρμοδίους τῆς δημοτικῆς μουσικῆς. Σημειωτέον ὅτι καὶ ὁ ἴδιος γνωρίζει ἄριστα τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν καὶ ψάλλει ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας. Ὁ ἀδελφός του Μόσχος ἦτο τέλειος γνώστης τῆς μουσικῆς καὶ ἔγραψε καὶ Θρακικὰ δημοτικὰ τραγούδια μὲ εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικὴν δημοσιευθέντα εἰς τὸ περιοδικόν. Καὶ ὁ ἄλλος ἀδελφός του Περικλῆς ἦτο ψάλτης καὶ ποιητής.

Μαζὶ μὲ τὸν Π. Παπαχριστοδούλου ζῇς τὴν ἁπλοϊκὴν ζωὴν τῆς πατρικῆς οἰκίας πέριξ τῆς ἑστίας, ὅπου οἱ ἐφέστιοι θεοὶ τῶν πατέρων συντροφεύουν τὸ θεμέλιον τῆς ζωῆς μας· ὅπου ἡ γιαγιὰ καὶ ὁ παπποῦς πρὸ τῶν ἐκθαμβῶν βλεμμάτων τῶν ἐγγόνων μεταλαμπαδεύουν τὸ ἱερὸν πῦρ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων.

Εἶδα τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος γνωρίζει ὅσον ὀλίγοι πρόσωπα καὶ πράγματα μιᾶς περίπου ὀγδοηκονταετίας: τοὺς διδασκάλους καὶ καθηγητάς, τοὺς πολιτικούς, τοὺς κληρικούς, τοὺς λογοτέχνας, τοὺς ἐκδότας περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων, τοὺς ὑπαλλήλους: διοικητικούς, ἐκπαιδευτικούς, στρατιωτικούς· τοὺς ἐξέχοντας τῆς Θράκης καὶ τῶν μερῶν ἔνθα ἔζησε καὶ εἰργάσθη ὡς φοιτητής, καθηγητής, ἀπεσταλμένος κλπ. Δι' ὅλους αὐτοὺς εἶναι εἰς θέσιν νὰ εἴπῃ κάτι, νὰ τοὺς χαρακτηρίσῃ καὶ νὰ τοὺς τοποθετήσῃ εἰς τὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς των.

Ἐπειδὴ αἱ τοιαῦται σκιαγραφίαι προσωπικοτήτων, καταστάσεων καὶ γεγονότων ἦσαν οὐσιώδεις καὶ ἀνάγλυφοι κατὰ τὴν προφορικήν των ἀπόδοσιν, συνέστησα εἰς τὸν ἐκλεκτὸν φίλον νὰ γράψῃ σχετικὰ ἀπομνημονεύματα.

Ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν χάριν τῆς ἀφηγήσεως καὶ τὴν διαύγειαν τῶν κρίσεων καὶ τὴν ἐπιγραμματικότητα τῶν χαρακτηρισμῶν, τοῦτο θὰ ἦτο πολύτιμος συμβολὴ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς πνευματικῆς, πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τῆς 80ετίας. Ἐκεῖ θὰ εὕρισκεν ὁ ἀναγνώστης πλῆθος γνώσεων καὶ ἀξιολογήσεων μιᾶς ὁλοκλήρου περιόδου συνηρτημένων εἰς ἑνιαῖον σύνολον, ὅπως τὰ ἀντικρύζει τὸ ἔμπειρον βλέμμα τοῦ συγγραφέως. Ἐκεῖ θὰ ἐζωγραφίζετο ἡ κοινωνία, ἡ ἐκκλησία, τὸ ἐμπόριον, ἡ πολιτικὴ ζωή, οἱ ἐθνικοὶ ἀγῶνες, αἱ λογοτεχνικαὶ ἔριδες, οἱ ἀγῶνες ἐπικρατήσεως καὶ προβολῆς τῶν διαφόρων, συνέδρια εἰρήνης, ἐθνικαὶ διεκδικήσεις, ἀγῶνες ὑποστηρίξεως τῆς ἑλληνικότητος τῆς Θράκης καὶ καταπολεμήσεως τῶν ἀνακριβειῶν ἢ διαστρεβλώσεων τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, σχέσεις μὲ ἐπιφανεῖς ξένους (DIEHL, DAWKINS, BAUD - BOVY κλπ.) ἢ ἐξόχους Ἕλληνες (Σπ. Λάμπρος, Σπ. Βάσης, Στ. Κουμανούδης, Χρ. Τσούντας, Γιάννης Ψυχάρης, Κωστῆς Παλαμᾶς, Ἀλ. Παπαδιαμάντης κ.ἄ.).

Ἡ συντροφιά μας καὶ ἡ συνεργασία μας εἴτε εἰς τὸ γραφεῖόν μου, ὅπου ἀπὸ τὰ κιτάπια τῶν πηγῶν τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας μᾶς ἐσυντρόφευον οἱ Θρᾷκες πρωτομαΐστορες τῶν συντεχνιῶν ἢ ἀρχιερεῖς καὶ διδάσκαλοι ἢ θαλασσόλυκοι καὶ μπουρλοτιέριδες τοῦ Εἰκοσιένα ἢ ἐν γένει ἀγωνισταί· εἴτε εἰς τὸ ὅλον εὐγένειαν καὶ πνευματικότητα Θρακικὸν ἀρχοντικόν του ὅπου ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἄψυχα καὶ τὸ ἐν γένει ἐσωτερικὸν ἐνθυμίζει παντοῦ Θράκην, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ πρόσχαρη ὑποδοχὴ τοῦ οἰκοδεσπότη καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ φιλοξενία μὲ πλούσιον κέρασμα γλυκοῦ καὶ καφὲ καὶ τὴν ἀλησμόνητον εὐχάριστον συζήτησιν διὰ χίλια δυὸ πράγματα ἔκαμναν τὴν παραμονή μου ἐκεῖ ἀληθῆ μυσταγωγίαν θρησκευτικήν, ἐθνικήν, πνευματικήν. Ὅταν ἐκουραζόμεθα ἀπὸ τὰς διορθώσεις τῶν δοκιμίων καὶ τὴν συζήτησιν διὰ τὸ Θρακικὸν Ἀρχεῖον τὸ ὁποῖον θέλομεν νὰ τυκτοποιήσωμεν καὶ τὸν Θρακικὸν Ἑλληνισμὸν τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ μελετήσωμεν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, μία βυζαντινὴ μελῳδία ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του ἦταν ἀληθινὸ ξεκούρασμα· ἦταν σὰν ἑσπερινὸς ἢ μεσονυκτικὸν ἢ ὄρθρος εἰς Ἁγιορείτικον μοναστήριον.

Δὲν γνωρίζω διατί τὸ τοιοῦτον πνευματικὸν κλῖμα ἀρέσει πολὺ ὄχι μόνον εἰς ἐμὲ ἀλλὰ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους. Εἰς τὸ μυστικὸν αὐτὸ ἔγκειται καὶ ἡ γοητεία τοῦ Παπαδιαμάντη. Ὁσάκις ἐπισκέπτομαι τὰ Ἑλληνικὰ Μοναστήρια καὶ τὰ ἄλλα χριστιανικὰ σεβάσματα, ὅταν διαβάζω τὸν Παπαδιαμάντη καὶ τὸν Μωραϊτίδη καὶ τοὺς ἄλλους χριστιανοὺς συγγραφεῖς καὶ ὅταν συζητῶ μὲ πολυτίμους καὶ σεβαστοὺς φίλους, ὅπως εἶναι ὁ κ. Πολ. Παπαχριστοδούλου, ὁ κ. Φώτης Κόντογλου κ.ἄ., ἢ ὅταν διαβάζω τὸ ἔργον τους, αἰσθάνομαι μίαν θεϊκὴν χαράν. Νομίζω ὅτι μεταφέρομαι ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον τὸν ἀτελῆ καὶ πλήρη βασάνων εἰς τὸν νοητὸν Παράδεισον, ὅπου ἡ ψυχὴ ζῇ μακαρίως, δὲν ὑποφέρει ἀπὸ ἄγχος, σκέψιν καὶ ἀγωνίαν. Ζῇ γαλήνια καὶ εἰρηνικά. Μία αἰσιοδοξία ἁπλώνεται εἰς τὸ ψυχοπνευματικὸν εἶναί

μας. Μία ἀγγελικὴ ἀκτινοβολία κάμνει νὰ λάμπουν ὅλα, καὶ τὰ ἔμψυχα καὶ τὰ ἄψυχα.

Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο φοβοῦμαι ὅτι οἱ πνευματικοί μας δημιουργοὶ δὲν ἀκολουθοῦν πάντοτε τὸν σωστὸν δρόμον. Δὲν προσέχουν ἢ μᾶλλον περιφρονοῦν αὐτὴν τὴν μυστικὴν πηγὴν τῆς ψυχικῆς ἰατρείας. Στρέφουν πιὸ πολὺ τὴν προσοχὴν των πρὸς τὰ νοσηρὰ καὶ φθοροποιά, τὰ ἀναστατώνοντα τὸ εἶναί μας· στὰ κηρύγματα τῆς ψυχαναλύσεως, τοῦ σουρρεαλισμοῦ καὶ τοῦ ὑπαρξισμοῦ διὰ τὰ δικαιώματα τοῦ ὑποσυνειδήτου καὶ τὴν ἀποπνικτικὴν ἀγωνίαν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου· πρὸς τὰ ἱκανοποιοῦντα τὰς ἀγενεῖς ὁρμὰς καὶ τὰς σαρκικὰς ἀδυναμίας, ἀντὶ νὰ στρέφωνται πρὸς ἐκεῖνα ποὺ γαληνεύουν τὸν ψυχοσωματικὸν κόσμον μας. Καὶ ἡ λογοτεχνία καὶ ὁ κινηματογράφος καὶ ὁ χορὸς καὶ αἱ διασκεδάσεις. Διατί; Μήπως μᾶς ἐγκατέλειψεν ἡ Πίστις; Μήπως ἡ πραγματικὴ χαρὰ ἐφυγαδεύθη ἀπὸ τὴν ζωήν μας; Μήπως ἀπηλπίσθημεν ὅπως οἱ εἰσελθόντες εἰς τὴν Δάντειον Κόλασιν: «LASCIATE OGNI SPERANZA» (= ἀφῆστε κάθε ἐλπίδα); Ὦ! τί κρῆμα, ἐνῷ ἡ ζωὴ εἶναι τόσο ὡραία καὶ ἔχει τόσα ἀντισταθμίσματα τοῦ πόνου της. Ἀλλοίμονον ἂν ἐχάσαμεν τὸν Παράδεισόν μας. Ἀλλοίμονον ἂν δὲν δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὸν Παράδεισον τοῦ πνεύματός μας διὰ νὰ τοποθετήσωμεν τὴν ψυχήν μας. Τὸ κενὸν θὰ εἶναι μέγα καὶ ἡ ζωὴ μὲ τέτοιο κενὸν εἰς τὸ πνεῦμά της εἶναι τραγική.

Καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενον τὸ ἔργον τοῦ κ. Π. Παπαχριστοδούλου καὶ ὁ βίος αὐτοῦ εἶναι ὠφέλιμα καὶ διὰ τὸ ἔθνος καὶ διὰ τὸν πνευματικὸν κόσμον. Σκορπίζει ὑγείαν ψυχικήν, αὐτοπεποίθησιν, ἐθνικὴν αὐτοσυνείδησιν, πίστιν καὶ θρησκευτικὴν ἐμβάθυνσιν, ἀγάπην πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ κάτι ἄλλο δύναται νὰ παρατηρήσῃ ὁ ψυχογράφος τοῦ ἀνθρώπου καὶ λογοτέχνη Παπαχριστοδούλου. Ἦτο υἱὸς ἱερέως καὶ ἦσαν ἐν ὅλῳ ἑπτὰ ἄρρενες ἀδελφοί οἱ ὁποῖοι ἐγεννήθησαν καὶ ἐμεγάλωσαν εἰς χριστιανικὸν περιβάλλον καὶ ἐκ παίδων εἶχον νὰ κάμουν μὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν τυπικόν, ἐδιδάχθησαν τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ διαρκῶς ἔψαλλον. Ἡ πατρικὴ οἰκία ἦτο ναός. Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι αἱ οἰκογένειαι ἱερέων τὰς περισσοτέρας φορὰς εἶναι ὑποδείγματα οἰκογενειῶν. Ἰδοὺ καὶ ἡ σημασία τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως. Ὅσοι ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἔζησαν κοντὰ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἠσχολοῦντο μὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα εἶναι πολυειδῶς ὠφελημένοι. Ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν, ἡ διαγωγή, ἡ συμπεριφορά, ὁ λόγος εἶναι πολὺ διαφορετικά.

Ἐκ τούτου καταφαίνεται πόσην παιδευτικὴν ἀξίαν ἔχει καὶ πόσην σοφίαν ἐγκλείει τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγόμενον πρὸς τὸν μαθητήν του Τιμόθεον: «Σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς παρὰ τίνος ἔμαθες. Καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Β΄ Τιμόθ. γ΄ 14 - 15).

Μὲ τὰ τέσσαρα δημοσιεύματά μου εἰς τὸ φιλόξενον τοῦτο περιοδικὸν προσεπάθησα νὰ δείξω ἀκριβῶς πόσα προσέφερεν ἡ Θράκη εἰς τὸν Νεώτερον Ἑλληνισμὸν κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἡ ἔρευνα δύναται νὰ προσθέσῃ πάμπολλα ἀκόμη, διότι ἡ τοιαύτη ἐργασία οὐδέποτε ἐξαντλεῖται. Θὰ εἰσηγούμην μάλιστα, ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἀπήχησιν ἡ φωνή μου, ἀσχέτως πρὸς ὅσα γενικώτερον ἐσημείωσα ἀνωτέρω εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 Κεφάλαιον τοῦ παρόντος Προλόγου, νὰ ἱδρυθῇ ἓν Ἵδρυμα Θρακικῶν Μελετῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐπιστημόνων, ἐπιχορηγούμενον ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ συντηρούμενον ὑπὸ τῶν ἁπανταχοῦ Θρακῶν, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ὑπαχθοῦν συντονιζόμεναι πᾶσαι αἱ νῦν αὐτοτελῶς καὶ διεσπασμένως διεξαγόμεναι σχετικαὶ ἐργασίαι περὶ τὴν ἔρευναν τῆς Θράκης.

Εἰς τὸν Πρόλογον τοῦτον ἠθέλησα νὰ ἐκφράσω ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀγάπην μου πρὸς τὸ ὑπέροχον κάλλος καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας αὐτῆς, ἡ ὁποία ἦτο ἀκατάβλητον προπύργιον τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Β.Α. γωνίαν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν θρῆνόν μου καὶ τὸ παράπονον διὰ τὸ ξερρίζωμα τοῦ ἀκραιφνεστάτου αὐτοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῶν παναρχαίων ἑστιῶν του, καὶ τέλος τὴν ὑπερτάτην ἐκτίμησίν μου καὶ τὸν θαυμασμόν μου πρὸς τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἐπιτελεσθὲν ἔργον τοῦ λαμπροῦ τέκνου τῆς χώρας αὐτῆς κ. Πολυδ. Παπαχριστοδούλου. Καὶ καταλήγω μὲ τὴν ἐκ βάθους τῆς ψυχῆς μου εὐχήν:

«Νὰ ζήσῃς καὶ νὰ γράψῃς ἀκόμη πολλά, πολύτιμε φίλε καὶ ἄξιε βλαστὲ τῆς πολυφιλήτου Θράκης μας. Νὰ ζήσῃς καὶ νὰ μᾶς ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς νὰ συνεργασθῶμεν καὶ εἰς τὸν 50ὸν τόμον τοῦ Περιοδικοῦ».

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΚΩΝΣΤ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΘΡΑΚΕΣ ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821

Γ'.

1. ΧΑΤΖΗ ΦΡΑΝΤΖΗΣ ΚΟΤΤΑΒΟΣ

(Παραλειπόμενα)

Συμπληρωματικῶς πρὸς ὅσα ἐγράψαμεν εἰς τὸ Α' καὶ Β' Μέρος τῶν Θρᾳκῶν Ἀγωνιστῶν περὶ τοῦ Χατζῆ Φραντζῆ Κουτάβου, παρέχομεν καὶ τὰς περαιτέρω εἰδήσεις ἐξ ἐγγράφων εὑρεθέντων κατὰ τὴν συνεχιζομένην ἡμετέραν ἔρευναν:

Εἰς τὴν ἀπὸ 26 Σεπτ. 1827 ἀναφοράν[1] του πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἐξ Αἰγίνης ὁ Χατζῆ Φραντζῆς Κούταβος παρέχει ἀρκετὰ αὐτοβιογραφικὰ στοιχεῖα, ὅτι δηλ. ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἐπαναστάσεως μὲ τὸν υἱόν του Μαργαρίτην καὶ τὸ πλοῖόν του ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας καὶ τὰς πολιορκίας, ὅτι ἔκαυσε τὸ καράβι του κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἐπῆραν ἄλλα δύο καράβια εἰς τὴν πατρίδα του Αἶνον, ὡς καὶ τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν, ὅτι ἡ σύζυγός του καὶ τὰ ἄλλα τέκνα του ἠχμαλωτίσθησαν, καὶ ὅτι αὐτὸς καὶ ὁ υἱός του Μαργαρίτης εὑρισκόμενοι τώρα ἐν Αἰγίνῃ στεροῦνται καὶ ζητεῖ βοήθειαν ἔναντι τῶν ὀφειλομένων εἰς αὐτόν. Ἡ Κυβέρνησις ἐγκρίνει τὴν αἴτησίν του καὶ διατάσσεται ἡ Γραμματεία τῆς Οἰκονομίας ἵνα δώσῃ τὰ αἰτούμενα ἀπὸ τοὺς δασμοὺς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

Εἰς τὴν ἀπὸ 14 Ὀκτωβρ. 1827 ἀναφοράν[2] τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Λειῶν ἐξ Αἰγίνης πρὸς τὴν Ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Γραμματείαν ὁ Χατζῆ Κούταβος διευθύνεται ἵνα πληρώσῃ γρόσια 73:30.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Εἰς τὴν ἔρευναν τῶν Ἀρχειακῶν Συλλογῶν μοῦ παρέσχον πολύτιμον βοήθειαν, ὑποδείξαντες πολλὰ ἔγγραφα, οἱ φίλοι συνάδελφοι καὶ συνερευνηταί: 1) Δεσποινὶς Γεωργία Κουλικούρδη καὶ 2) κ. Κωνστ. Σ. Κώνστας, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εὐχαριστῶ θερμῶς.

1. Ἔγγραφον Χατζῆ Φραντζῆ Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 1.

2. Ἔγγραφον Χατζῆ Φραντζῆ Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 2.

Ἡ Ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπὴ γράφει [1] τῇ 19 Ὀκτ. 1828 πρὸς τὸν Κυβερνήτην περὶ τοῦ Φρ. Κουτάβου ὅτι εἶναι πατριώτης, τίμιος καὶ εὐθύς, ἀλλὰ τελείως ἀγράμματος. Διὰ τὸ τελευταῖον ζητεῖ τὴν ἔγκρισιν ἂν πρέπῃ νὰ τὸν διορίσουν δασμοτελώνην εἰς Ζάχολην, Ἀκράταν κλπ., βοηθούμενον ἀπὸ γραμματέα τίμιον.

Κατὰ τὴν ἀπὸ 4 Νοεμβρ. 1828 ἀναφορὰν [2] τῆς Ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς ἐξ Αἰγίνης πρὸς τὸν Κυβερνήτην ὁ Φρ. Κούταβος ἦτο διωρισμένος Ἐπιστάτης τῶν Δασμῶν εἰς τὴν Ζάχολην καὶ Ξυλόκαστρον, ζητεῖται δὲ ἤδη ἡ ἀντικατάστασις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Κων. Μιχαλοπούλου Πελοποννησίου.

Κατὰ τὴν ἀπὸ 6 Νοεμβρ. 1828 ἐκ Πόρου ἀπάντησιν [3] τοῦ Κυβερνήτου παρέχεται ἡ συγκατάθεσις τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν ὡς ἄνω ἀντικατάστασιν.

Κατὰ τὴν ἀπὸ 12 Μαρτίου 1829 ἀναφοράν [4] του ἐξ Αἰγίνης πρὸς τὴν Γεν. Γραμματείαν τῆς Ἐπικρατείας δὲν ἀποδέχεται τὴν πρόσληψίν του ὡς φύλακος τοῦ Δασμοτελωνείου Αἰγίνης, ἐπειδὴ τὸ ἔργον αὐτὸ δὲν εἶναι ἀνάλογον τοῦ χαρακτῆρός του, ὁ δὲ μισθὸς δὲν εἶναι ἀρκετὸς διὰ νὰ ζήσῃ, διὰ τοῦτο ζητεῖ ἵνα διορισθῇ εἰς περισσότερον προσοδοφόρον ὑπούργημα.

Διὰ τῆς ἀπὸ 2 (14) Ἀπριλίου 1834 Βασιλ. Ἀποφάσεως ὁ Χατζῆς Φραντζῆς Κούταβος διωρίσθη [5] ἀκόλουθος ἀξιωματικὸς εἰς τὸν Λόχον τῶν Πρεσβυτῶν (VETETANS) τοῦ Β. Ναυτικοῦ.

1

Σ. Κυβέρνησις!

Ὁ ὑποφαινόμενος ἐξ ἀρχῆς τοῦ Ἱεροῦ ἀγῶνός μας δὲν ἔλειψα νὰ εἶμαι μὲ τὸν υἱόν μου καὶ καράβι μου εἰς κάθε ἐκστρατείαν καὶ εἰς πλόκους, καθὼς καὶ τὸ καράβι μου ἔκαυσα εἰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον, ἔχασα καὶ ἄλλα δύο καράβια ἐξ αἰτίας ὁποὺ εὑρέθην εἰς τὸ ἔθνος, τὰ ὁποῖα μοῦ τὰ ἐπῆραν οἱ ἐχθροὶ ὡς πρᾶγμα ἐχθρικόν, ἐκυρίευσαν ὅλην τὴν περιουσίαν μου κινητὴν καὶ ἀκίνητον εἰς τὴν Πατρίδα μου, ἡ γυναῖκά μου καὶ τὰ παιδιά μου εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐγὼ καὶ ὁ υἱός μου ὁποὺ εὑρισκόμεθα ἐδῶ, κινδυνεύομεν ν' ἀπολεσθῶμεν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων. Διὰ τοῦτο προστρέχω εἰς τὸ ἔλεος καὶ εἰς τὴν προστασίαν τῆς Σ. Κυβερνήσεως, καὶ παρακαλῶ, ἂν τὴν ὅλην ποσότητα τῆς μεγάλης διαταγῆς μου δὲν ἠμπορῇ νὰ μοὶ ἐξοικονομήσῃ, νὰ μοὶ δοθοῦν κἂν τὰ γρόσια πέντε χιλιάδες

1. Ἔγγραφον Χατζῆ Φραντζῆ Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 3.
2. Ἔγγραφον Χατζῆ Φραντζῆ Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 4.
3. Ἔγγραφον Χατζῆ Φραντζῆ Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 5.
4. Ἔγγραφον Χατζῆ Φραντζῆ Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 6.
5. Ἔγγραφον Χατζῆ Φραντζῆ Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 7.

τῆς διαταγῆς ὅπου μοὶ ἐδόθη εἰς τὸν Πόρον διὰ 21 ἡμέρα προθεσμίαν, καὶ τὰ γρ. 800 ὅπου μ' εἶχε διορίσει εἰς Σύραν, καὶ δὲν τὰ ἔλαβα, διὰ νὰ ἠμπορέσω καὶ ἐγὼ νὰ ἀνακουφίσω τὰς μεγάλας μου ἀνάγκας.

Πεπεισμένος ὅτι δὲν θέλει μοῦ ὑστερήσει τὴν μικράν μου ταύτην πρόσκλησιν, μένω μ' ἐλπίδας χρηστάς, καὶ ὑποσημειοῦμαι.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 26 7βρίου 1827 Ὁ Πολίτης
Χ΄΄ Φραντζέσκος Κούταβος

(νῶτον) ἀριθ. 1815. Ἐνεργήθη
τῇ 28 8)βρίου
Χ΄΄ Φραντζέσκος Κούταβος

Ἑλλην. Πολιτεία
Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ

Ἐγκρίνεται ἡ αἴτησις τοῦ ἀναφερομένου ἡ Γραμματεία τῆς Οἰκονομίας νὰ δώσῃ τὰ διαλαμβανόμενα ἀπὸ τοὺς δασμοὺς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

Τῇ 6 Ὀκτωβρίου 1827 Αἴγινα Ἡ Ἀντικυβ. Ἐπιτροπὴ
Γ. Μαυρομιχάλης
Ἰω. Μ. Μιλαΐτης
Ἰω. Νάκος

Γ. Πρ.
Ἀρ. 2
2406

Ἡ Ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας
Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας
(Τ. Σ.) Π. Ν. Λουδορίκης
Ἐνεργήθη ὑπ' ἀρ. 1383 ἐξερ.
καὶ ἐξωφλήθη ἡ ὑπ' ἀρ. 1188
ἀπόδειξις τῆς Κυβερν.
τῇ 28 8βρ. 1827
διὰ Χ΄΄ Φρανζ. Κούταβον
Ἰωάννης Μαυρουδῆς

Ἐστάλη πρὸς τὴν Λογιστ. Ἐπιτρ. ὑπ' ἀριθ. 1383 ἐξερ.

ΓΑΚ, Οἰκονομ. φ. 94

1α

Σημείωσις τῶν ὅσων ἐξόδων ἔκαμεν ἡ Κυβέρνησις εἰς τὰς λείας, καὶ τῶν ὅσων ἐπλήρωσεν εἰς διαφόρους διὰ τὴν αἰτίαν τῶν λειῶν.

Αὐγούστου 26 Εἰς Κούταβον δι' ἔξοδά του εἰς τὰς λείας γρόσια 28.
» » Δι' ἔξοδα τῶν ξύλων εἰς τὸν Κούταβον (βιβλ. ἐξ.) γρ. 54:10
» » ....
» » Εἰς τὸν φύλακα τῶν λειῶν Χατζῆ Κούταβον διὰ λογαριασμὸν μισθῶν του. .... γρ. 52:20

Σ)βρίου 1 Εἰς Κούταβον δι' ἔξοδα (βιβλ. ἐξόδ. φύλ. 9) γρ. 50
» » ....
» 15 Εἰς τὸν Κούταβον .... γρ. 39.
ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ. φ. 136.

2

Ἀριθ. 64 Πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Γραμματείαν
τῆς Ἐπικρατείας

Διευθύνεται ὁ Κύριος Χ'' Κούταβος νὰ μετρήσῃ εἰς τὴν Γραμματείαν ταύτην.

Διὰ 6	Μανδήλια @ γρόσια 1.34 γρόσια	11
1	ἰνδιέκα	46:5
1	κουπεράκι	12:5
2	ζεύγη μακρυὰ τζιρέπια @ 2:10	4:20

ἤτοι γρόσια ἑβδομῆντα τρία καὶ παρᾶδες τριάντα γρ. 73:30

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 14 8)βρίου 1827

Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν λειῶν
Δ. Κανέλλος
Ἀναγν. Λάζαρης
Γεώργιος Δευθοτόπουλος
Ἰω. Σακκᾶς

(νῶτον)
ἀρ. 1656 Εἰσερχ. Οἰκ.
τῇ 19 8)βρ.
Ἐπιτρ. τῶν Λειῶν Διευθυν. ὑπ'
ἀριθ. 64
εἰς Βιβλίον Ἀγοραστῶν
ΓΑΚ, Οἰκονομ. φ. 96

3

Ἀριθ. 2190 Ἐξοχώτατε.

Ὁ Χατζῆ Φραγκῖσκος Κουτζαβὸς ἐξ Αἴνου εἶναι ἐκ τῶν ὀπωσοῦν διακεκριμένων κατὰ τὸν πατριωτισμόν, εἶναι διὰ τοῦτο ἐνδεὴς καὶ ἄξιος περιθάλψεως, ἄξιος δὲ καὶ ἐμπιστοσύνης διὰ τὸ τίμιον καὶ εὐθὲς τῆς καρδίας του. Κατὰ δυστυχίαν αὐτὸς δὲν ἐξεύρει γράμματα, οὐδὲ κὰν νὰ ὑπογράψῃ, καὶ ἡ Ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας δὲν τὸ ἤξευρε, διὰ τοῦτο τὸν διώρισε δασμοτελώνην εἰς Ζάχολην, Ἀκράταν κλπ., ἤδη θέλουσα νὰ τὸν ἀποστείλῃ εἰς τὸ χρέος του ἐπληροφορήθη τὴν τοσαύτην ἀμάθειάν του, καὶ ὡς τοιοῦτον δὲν ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ τὸν ἀποστείλῃ εἰς τὸ χρέος του ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος. Αὐτὸς ὅμως ὑπόσχεται νὰ κάμῃ καὶ μ' ὅ-

λον τοῦτο τὸ χρέος του, ἔχων γραμματέα τίμιον, ὅστις θέλει ὑπογράφει ἀντ' αὐτοῦ. Ἡ Ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας ἀναφέρει τὸ πρᾶγμα πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, καὶ περιμένει τὴν περὶ τούτου σεβαστὴν ἀπόφασιν Αὐτῆς.

Ὑποσημειοῦται μὲ σέβας βαθύτατον.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 19 Ὀκτωβρίου 1828

Ἡ Ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπὴ
Γ. Σταύρου
Ν. Σπηλιάδης

(νῶτον) 8702
Οἰκονομίας 2190
Ἀριθ. 2190

Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος
κτλ. κτλ. κτλ.

Εἰς Πόρον
Ἡ ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπὴ

ΓΑΚ, Γεν. Γραμματεία φ. 141

4

Ἀριθ. 2422

Ἐξοχώτατε.

Ἀντὶ τοῦ Φρ. Χ'' Κούταβου, ὅστις ἦτον διωρισμένος ἐπιστάτης τῶν δασμῶν εἰς τὴν Ζάχολην καὶ Ξυλόκαστρον, προβάλλεται ὁ κύριος Κωνσταντῖνος Μιχαλόπουλος, ὅστις εἶναι ἄξιος περιθάλψεως.

Ἀντὶ δὲ τοῦ Κ. Ν. Κρίτζου, ὅστις ἦταν διωρισμένος ἐπιστάτης τῶν δασμῶν εἰς τὸ Σοφικὸν καὶ Κεχριάς, καὶ ὕστερον μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος διορίσθη ἐπιστάτης τοῦ Τελωνείου τῶν Π. Πατρῶν, προβάλλεται ὡς ἄξιος καὶ τίμιος ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος Γουβέλης (τοῦ ὁποίου ἀναφορὰ πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα Ἐπισυνάπτεται) ἀλλὰ μόνον ὡς ἐπιστάτης τοῦ δασμοῦ εἰς τὸ Σοφικὸν καὶ ὄχι εἰς τὰς Κεχριάς, διότι ταύτας ἡ ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπὴ κρίνει εὔλογον νὰ τὰς ἑνώσῃ μὲ τὸ τμῆμα τῆς Μεγαρίδος ὡς πολλὰ πλησίον εἰς αὐτό.

Περιμένουσα τὴν περὶ τούτου σεβαστὴν ἀπόφασιν τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος ὑποσημειοῦται μὲ σέβας βαθύτατον.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 4 Νοεμβρίου 1828

Υ.Γ. ὁ μὲν Κ. Μιχαλόπουλος εἶναι Πελοποννήσιος
ὁ δὲ Κ. Γουβέλης Δυτικοελλαδίτης.

(νῶτον) 9128
Οἰκονομίας 2422
Ἀριθ. 2422

Ἡ Ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπὴ
Γ. Σταύρου
Ν. Σπηλιάδης

Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος
κτλ. κτλ. κτλ.

Εἰς Πόρον
Ἡ ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπὴ

ΓΑΚ, Γ. Γραμμ. φ. 149

5

Ὁ Κυβερνήτης

Πρὸς τὴν Ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπὴν

Ἐλήφθησαν αἱ ὑπ' ἀρ. 2420 καὶ 2422 ἀναφοραὶ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης καὶ ἐγνώσθησαν τὰ ἐνδιαλαμβανόμενα. Καὶ ὅσον μὲν περὶ τοῦ τρόπου τῆς πληρωμῆς τῶν αὐτοῦ ἀρτοποιῶν, περὶ οὗ γίνεται μνεία εἰς τὴν πρώτην ἀναφοράν της, ἡ Κυβέρνησις ἐπιθυμεῖ ὥστε νὰ ἐξακολουθῆται ἡ πληρωμὴ αὕτη, καθὼς ταῦτα προηγουμένως διέταξεν ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Γεν. Διοικήσεως.

Περὶ δὲ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν Κυρίων Κ. Μιχαλοπούλου, καὶ Κ. Γουβέλη ἀντὶ τοῦ Κ. Κουτάβου ἐπιστάτου τῶν δασμῶν τῆς Ζαχόλης καὶ τοῦ Ξυλοκάστρου, καὶ Κυρίου Κρίτσου ἐπιστάτου ἐκείνων τοῦ Σοφικοῦ, ἡ Κυβέρνησις εὐαρεστεῖται νὰ δίδῃ καὶ εἰς τοῦτο τὴν συγκατάθεσίν της.

Ἐν Πόρῳ
τὴν 6 Νοεμβρίου 1828

Ὁ Κυβερνήτης
Ι. Α. Κ(αποδίστριας)
Ὁ Γραμ. τῆς Ἐπικρατείας
Σ. Τ.(ρικούπης)

ΓΑΚ, Γεν. Γραμματ. φ. 151

6

Πρὸς τὴν Σ. Γ. Γραμματείαν τῆς Ἐπικρατείας

Ἡ Σ. Κυβέρνησις πληροφορηθεῖσα τὰς θυσίας, ἐκδουλεύσεις καὶ τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασα, ὥστε ὑστεροῦμαι καὶ αὐτοῦ τοῦ καθημερινοῦ ἄρτου, διέταξε τὴν ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Σ. Ἐπιτροπὴν νὰ μ' ἐξοικονομήσῃ μὲ ὑπούργημα ἀνάλογον τῶν ἐκδουλεύσεών μου.

Ἡ Σ. Ἐπιτροπὴ διέταξε τὸν δασμοτελώνην τῆς Αἰγίνης νὰ μὲ δεχθῇ διὰ φύλακα τοῦ Δασμοτελωνείου. Ἀλλ' ἐπειδὴ μήτε ἡ ἐπιστασία αὕτη τοῦ φύλακος εἶναι ἀνάλογος τοῦ χαρακτῆρος, μήτε ὁ μισθὸς μοῦ ἐξαρκεῖ διὰ νὰ ζήσω, σπεύδω νὰ παρακαλέσω τὴν Σ. ταύτην Γραμματείαν νὰ ἐνεργήσῃ ὅπου ἀνήκει διὰ νὰ διορισθῶ εἰς ὑπούργημα, ὥστε νὰ πορίζωμαι ἐξ αὐτοῦ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Ἡ Σ. Κυβέρνησις ποτὲ δὲν ἠμπορῶ νὰ πιστεύσω

ὅτι ὕστερον ἀφοῦ ἐθυσίασα πέντε παρτίδα, καὶ τόσην ἀποδεδειγμένην χρηματικήν μου κατάστασιν θέλει μὲ ἀφήσει ν' ἀποθάνω ἀπὸ τὴν πεῖναν. Ὅθεν εὔελπις εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς δικαίας δεήσεώς μου. Μένω μὲ τὸ ἀνῆκον σέβας.

Τῇ 12 Μαρτίου ἐν Αἰγίνῃ 1829 — Ὁ εὐπειθὴς πολίτης Φραγκῖσκος Κούταβος

(νῶτον) 12635
Φραγκῖσκος Κούταβος
Κλ. Λ'.
Φύλ. 26

Εἰς σκέψιν

ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ. φ. 190

7

Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως 1834 σελ. 222:

«Διὰ τῶν ἀπὸ 22 Μαρτίου (3 Ἀπριλίου) καὶ 2 (14) Ἀπριλίου Τ. Ε. Βασ. ἀποφάσεων οἱ Κύριοι Ἰωάννης Ἀθανασίου Ῥῶσος καὶ Χατζῆς Φραντζῆς Κούταβος διωρίσθησαν ἀκόλουθοι ἀξιωματικοὶ εἰς τὸν Λόχον τῶν Πρεσβυτῶν (VETERANS) τοῦ Β. ναυτικοῦ».

2. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ ΚΟΥΤΑΒΟΣ

(Παραλειπόμενα)

Ἐπίσης περὶ τοῦ Μαργαρίτου Κουτάβου παρέχομεν τὰς περαιτέρω συμπληρωματικὰς πληροφορίας ἐπὶ τῇ βάσει εὑρεθέντων νέων ἐγγράφων:

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρίτζου καὶ οἱ Θ. Λογοθέτου, Παναγῆς Σκουζές, Ἰω. Π. Βλάχος καὶ Ἰω. Πάλλης γράφουν[1] ἐξ Ἀθηνῶν τῇ 22 Ὀκτωβρ. 1822 πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Ὕδρας, ἀναφέροντες καὶ τὰ δύο Αἰνίτικα καράβια τὰ μετέχοντα εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Εὐβοίας, ὡς καὶ τὸν Μαργαρίτην Κούταβον καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ.

Ὁ Μ. Κούταβος ἀναπληρῶν τὸν Γεν. Ὑγειονόμον καὶ Λιμενάρχην Ναυπλίου τῇ 18 Σεπτεμβρ. 1824 γράφει[2] πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομίας ἵνα διατάξῃ νὰ δοθοῦν οἱ ἀναγκαῖοι ἐπιστάται πρὸς ἐκφόρτωσιν τοῦ σιταρίου ἐκ τοῦ βρικίου «Πτολεμαῖος» τοῦ Καπ. Ἀντωνίου.

Ἡ προσωρινῶς διευθύνουσα τὰ κατὰ τὴν Ἀνατολ. Ἑλλάδα Ἐπιτροπὴ γράφει[3] ἐκ Μεγάρων τῇ 4 Ἰουλίου 1825 πρὸς τοὺς Ἐνοικιαστὰς τῶν Ἐθνι-

1. Ἔγγραφον Μαργαρίτου Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 1.
2. Ἔγγραφον Μαργαρίτου Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 2.
3. Ἔγγραφον Μαργαρίτου Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 3.

κῶν Προσόδων τῆς Ἐπαρχίας Ἀθηνῶν, ἵνα δώσουν εἰς τὸν Φροντιστὴν Ἀθηνῶν Μαργαρίτην Κούταβον πεντακόσια κοιλὰ κριθάρι διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐκεῖ Στρατοπέδου.

Ὁ Φροντιστὴς Ἀθηνῶν Μαργαρίτης Κούταβος βεβαιοῖ[4] τῇ 26 Ἰουλ. 1825 ἐν Ἀθήναις ὅτι ἔλαβε παρὰ τῶν Ἐνοικιαστῶν Ἀθηνῶν 1800 κοιλὰ σῖτον καὶ 500 κοιλὰ κριθάρι διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Στρατοπέδου.

Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Οἰκονομίας Νικόλ. Πονηρόπουλος διατάσσει[5] τὸ Ἐπαρχεῖον Ἀθηνῶν τῇ 3 Νοεμβρ. 1825 ἵνα συνεργήσῃ εἰς τὴν ταχίστην ἀπόδοσιν τῆς κριθῆς εἰς τὸν Φροντιστὴν Ἀθηνῶν Μαργ. Κούταβον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τακτικοῦ ἱππικοῦ.

Ὁ αὐτὸς Ὑπουργὸς διατάσσει[6] τῇ 7 Νοεμβρ. 1825 τοὺς ἐνοικιαστὰς ιῶν δημοσίων προσόδων Ἀθηνῶν ἵνα παραδώσουν εἰς τὸν ὡς ἄνω φροντιστὴν τὴν αἰτουμένην κριθήν.

Ἡ Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ διὰ διαταγῆς[7] της ἀπὸ 4 Ὀκτωβρ. 1827 ἐξ Αἰγίνης πρὸς τὴν Γραμματείαν τῆς Οἰκονομίας διατάσσει ὅπως δοθοῦν εἰς τὸν Μαργαρίτην Κούταβον ἑκατὸν ζεύγη τζουβάλια πρὸς χρῆσιν τοῦ στρατοπέδου Εὐρίπου ὅπου εἶναι ὁ στρατηγὸς Ν. Κριεζώτης.

Ἡ Ἐπὶ τῶν Ἐθν. Λογαριασμῶν Λογιστικὴ Ἐπιτροπὴ διὰ τῆς ἀπὸ 9 Νοεμβρ. 1827 ἀναφορᾶς[8] της πρὸς τὴν Ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Γραμματείαν τῆς Ἐπικρατείας ἐξ Αἰγίνης παρέχει πληροφορίας περὶ ὀφειλομένων εἰς τὸν Μαργ. Κούταβον 35.297:5 γροσίων.

Ὁ ἰατρὸς Γεώργιος Ἀντίπας ἐξ Αἰγίνης τῇ 31 Ἰανουαρ. 1828 ἀναφέρεται[9] πρὸς τὸν Κυβερνήτην καὶ παρακαλεῖ ὅπως διαταχθῇ ὁ Μαργ. Κούταβος ἵνα πληρώσῃ εἰς αὐτὸν χειρουργικὸν μισθὸν δέκα ὀκτὼ περίπου μηνῶν, τοὺς ὁποίους ἐδούλευσεν εἰς τὸ πλοῖόν του κατὰ τὰ ἔτη 1822 καὶ 1823.

Διὰ τῆς ἀπὸ 5 Μαΐου 1829 ἐξ Αἰγίνης ἀναφορᾶς[10] του πρὸς τὸν Κυβερνήτην ἐκθέτει τὰς ἐκδουλεύσεις του καὶ ζητεῖ ἀποζημίωσιν.

1

Πρόκριτοι Ὕδρας·

Οἱ Ἀρεοπαγῖται δὲν ἔφθασε διὰ ὅσα ἕως τώρα ἐδούλευσαν κατὰ τῆς δυστυχισμένης μας πατρίδος, ὁπού ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν καταντήσουν εἰς τὸ ἐπάπειρον, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ μὴ ἠμπόρεσαν νὰ τελειώσουν τὸν σκοπόν τους, ἀ-

4. Ἔγγραφον Μαργαρίτου Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 4.
5. Ἔγγραφον Μαργαρίτου Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 5.
6. Ἔγγραφον Μαργαρίτου Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 6.
7. Ἔγγραφον Μαργαρίτου Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 7.
8. Ἔγγραφον Μαργαρίτου Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 8.
9. Ἔγγραφον Μαργαρίτου Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 9.
10. Ἔγγραφον Μαργαρίτου Κουτάβου ὑπ' ἀριθ. 10.

πέρασαν εἰς τὸ νησὶ Εὐρίπου καὶ ἀκολουθοῦν τὰ ἴδιά των κέφια, ὥστε ὁπού ἔφεραν τὸν ἀφανισμὸν εἰς ἐκεῖνο τὸ δυστυχισμένον νησί, ἔλαβον εἰς τὰς χεῖράς των ἕναν κάποιον Διαμαντῆ Ὀλύμπιον, καὶ μὲ αὐτὸν ἐκτελοῦν τοὺς ἀχρείους σκοπούς των. Τὰς ἐφορίας ἀνακατεύουν προσπαθῶντας καὶ νὰ τοὺς σκοτώσουν τοὺς πρώην καπιταναίους ὁπού εὑρέθησαν μὲ ἀρκετὰς ἐκδουλεύσεις καὶ ὁπού ἐβαστοῦσαν τὸν πλόκον τῆς Εὐρίπου τοὺς ἀπέβαλαν ζητῶντας καὶ νὰ τοὺς θανατώσουν· τὰ χωρία τὰ βαρυφορτώνουν μὲ ἄπειρα δοσίματα, τὰ ὁποῖα μὴ ὑποφέροντας, ἐπῆγαν καὶ ἐπροσκύνησαν εἰς τοὺς Τούρκους· τώρα πάλιν πειράζουν τὰ δύο καράβια Αἰνίτικα ὁπού ἔχομεν εἰς τὸν πλόκον φοβερίζοντάς τα μὲ ἄλλα Ψαριανὰ καράβια, καθὼς πληροφορεῖσθε ἀπὸ τὰ ἐσώκλειστα καὶ ὅτι ἐφυλάκωσαν καὶ τὸν πατέρα τοῦ καπετὰν Μαργαρίτη. Ἐγὼ εἶμαι ἕτοιμος νὰ ἐκστρατεύσω μὲ ὅσα στρατεύματα ἔχουν ἀπομείνει διὰ τὰ ἐπάνω μέρη ὅπου μᾶς ἐπαπειλεῖ κίνδυνος· πλὴν καὶ τοῦτο τῶν ποτὲ Ἀρεοπαγίτων δὲν μᾶς ταράττει ὀλίγον λοιπὸν ἔστω εἰς εἰδησίν σας καὶ σκεφθῆτε περὶ διορθώσεως, ἵνα μὴ καταντήσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς ἐμφύλιον πόλεμον παρ' ἡμῶν καὶ αὐτῶν· καὶ μένω μὲ τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην.

1822 8)βρίου 22 Ἀθήνα.

Ὁ ἀδελφός σας
Ὀδυσσεὺς Ἀνδρίτζου

Θ. Λογοθέτου
Παναγῆς Σκουζὲς
Ἰωάννης Π. Βλάχος
Ἰωάννης Πάλλης

Ἀρχεῖον Κοινότητος Ὕδρας, τόμ. 8,
Ἐν Πειραιεῖ 1927 σελ. 571.

2

Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας
Τὸ Ὑγειονομεῖον Λιμεναρχεῖον Ναυπλίου

Ὁ Καπ. Ἀντώνιος .....ς ἐκ Λουσίνη Διοικητὴς τοῦ Βρικίου ὀνομαζομένου Πτολεμαῖος, ἐλθὼν ἐνταῦθα ἀνέφερεν, ὅτι ἐπειδὴ ἡ διορι[α]... γκερινίου του ἐτελείωσεν, ζητᾷ νὰ τοῦ δοθῶσιν [οἱ] ἀναγκαῖοι ἐπιστάται, ἵνα ἀρχίσῃ τὴν ἐκφόρτωσιν [τοῦ] σιταρίου, ὅθεν δώσετε τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς [ὅθεν] ἀνήκει, διὰ νὰ ἀρχίσωσι σήμερον τὴν ἐ[κφόρτωσιν;] αὐτοῦ.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ [1]8 7)βρίου 824

Εἰς ἀπουσίαν τοῦ Γ. Ὑγειον. καὶ Λιμεν.
(Τ. Σ.) Μ. Κούταβος

(νῶτον) Ὑγειονομεῖον
Κατεχ. ὑπ' ἀριθ. 3200
Πρὸς τὸ Ἔξοχον Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας
ΓΑΚ, Οἰκονομ. φ. 21

3

Περίοδος Γ'. Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος

Ἀριθ. 484 Ἡ Προσωρινῶς Διευθύνουσα τὰ κατὰ τὴν Ἀνατολ. Ἑλλάδα Ἐπιτροπὴ

Πρὸς τοὺς Ἐνοικιαστὰς τῶν Ἐθνικῶν Προσόδων τῆς Ἐπαρχίας Ἀθηνῶν

Ἐπειδὴ ἀνεφέρθη πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν ὁ παρὰ τῆς Σ. Διοικήσεως διατεταγμένος Φροντιστὴς τοῦ τῶν Ἀθηνῶν Στρατοπέδου Κύριος Μαργαρίτης Κούταβος, ὅτι τὸ αὐτόσε Φροντιστήριον ἔχει χρείαν τροφῶν, ἀναγκαιουσῶν δι' ἐξοικονόμησιν τοῦ αὐτόσε Στρατοπέδου, καὶ ἄλλων ὅπλων διωρισμένων, τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐγκρίνασα τὴν ἀναφορὰν τοῦ αὐτοῦ Φροντιστοῦ, σᾶς διορίζει μὲ τὴν διαταγὴν ταύτην, ὅτι ἀπὸ τὰ συναχθέντα δέκατα, νὰ δώσητε πρὸς τὸν εἰρημένον Φροντιστὴν σιτάρι κοιλὰ δύο ἥμισυ χιλιάδας ἀριθ. 2500, καὶ πεντακόσια κοιλὰ κριθάρι, ἀριθμ. 500, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀφοῦ συμφωνήσητε μὲ μίαν μετρίαν τιμὴν καὶ πρὸς τὸ Ἔθνος ὠφέλιμον, θέλετε λάβει παρ' αὐτοῦ τὴν ἀνήκουσαν ἀπόδειξιν. Τὰ ὁποῖα θέλει εἶναι δεκτὰ εἰς τὴν δευτέραν δόσιν τῆς ἀποπληρωμῆς τῶν Ἐθνικῶν Προσόδων τῆς Ἐπαρχίας ταύτης τῶν Ἀθηνῶν.

Ἑπομένως δὲ θέλετε πληροφορήσει τὴν Ἐπιτροπὴν περὶ τῆς παραδόσεως καὶ ποσότητος τῶν διαληφθέντων τροφῶν, καθὼς καὶ περὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν, πρὸς ὁδηγίαν τῆς Ἐπιτροπῆς.

Τῇ 4 Ἰουλίου 1825
Ἐν Μεγάροις

Ἡ Ἐπιτροπὴ
Νικόλαος Κ. Γκίκα
(Τ. Σ.) Ἀλέξιος Λουκόπουλος
Χαράλαμπος Παπαπολίτης

Ὅ,τι ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ
Ὁ Γεν. Γραμματεὺς Ἀθηνῶν
(Τ. Σ.) Δημήτριος Βύας

ΓΑΚ. Οἰκονομ. φ. 71

4

Ὁ ὑπογεγραμμένος, κατὰ διαταγὴν τῆς Ἐξόχου Ἐπιτροπῆς τῆς Διευθυνούσης τὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἐπερίλαβον ἐκ τῶν Κων Ἐνοικιαστῶν τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τὰς ἀναγκαίας τροφὰς τοῦ ἐνταῦθα Στρατοπέδου, σῖτον κοιλὰ χίλια ὀκτακόσια, ἀρ. 1800, @ δώδεκα καὶ μισὸ ἑκάστῳ γρόσια εἰκοσιδύο χιλ. καὶ πεντακόσια ἀριθ. Γρ. 22.500:
Ἔλαβον καὶ κριθάρι πεντακόσια @ 5 3)4 2.875:

εἰκοσιπέντε καὶ τριακοσιεβδομήκοντα πέντε Γρ. 25.375:
διὸ εἰς ἔνδειξιν δέδωκα τὸ παρὸν ἐνδεικτικόν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 26 Ἰουλ. 1825

Ὁ τῶν Ἀθηνῶν Φροντιστὴς
Μ. Κούταβος

Ὅ,τι ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ
Ὁ Γεν. Γραμματεὺς Ἀθηνῶν
(Τ. Σ.) Δημήτριος Βύας

ΓΑΚ, Οἰκονομ. φ. 71.

5

Ἀριθ. 3686 Πρὸς τὸ Ἐπαρχεῖον Ἀθηνῶν

Προλαβόντως τὸ Ὑπουργεῖον διέταξε τοὺς αὐτόσε ἐνοικιαστὰς τῶν δημοσίων προσόδων νὰ παραδώσωσι πρὸς τὸν Φροντιστὴν τῶν Ἀθηνῶν Κ. Μαργαρίτην Κούταβον δύο χιλ. κοιλὰ κριθῆς πρὸς χρῆσιν τοῦ Ἱππικοῦ τακτικοῦ.

Ἀλλ' ἤδη βεβαιοῦται κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 13240 πρόσκλησιν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Πολεμικῶν, ὅτι τὴν κριθὴν ταύτην μέχρι τοῦδε δὲν τὴν ἀπέδωσαν, ἐνῷ τὸ τακτικὸν ἱππικὸν στερεῖται μεγάλως. Ἕνεκα τούτου διατάττεσθε ἅμα λάβητε τὴν παροῦσαν νὰ συνεργήσητε εἰς τὴν ταχίστην ἀπόδοσιν τῆς κριθῆς, καὶ νὰ συμφωνήσητε μετ' αὐτοὺς μὲ τὴν πλέον συμφέρουσαν τιμήν, εἰδοποιῶν ἑπομένως τὸ Ὑπουργεῖον.

Τῇ 3 Νοεμβρίου 1825
Ἐν Ναυπλίῳ

Ὁ Ὑπουργὸς
Νικόλαος Πονηρόπουλος
Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Νικόλαος Οἰκονόμου

ΓΑΚ, Οἰκον. φ. 65

6

Ἀριθ. 3685 Πρὸς τοὺς ἐνοικιαστὰς τῶν δημοσίων προσόδων Ἀθηνῶν.

Προλαβόντως τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο σᾶς διέταξε, μὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. 3548 διαταγήν του διὰ νὰ παραδώσητε εἰς τὸν Φροντιστὴν τῶν Ἀθηνῶν Κ. Μαργαρίτην Κούταβον δύο χιλιάδας κοιλὰ κριθάρι, ἤτοι 2000, πρὸς χρῆσιν τοῦ ἱππικοῦ τακτικοῦ.

Ἀλλ' ἤδη τὸ Ὑπουργεῖον κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 13240 πρόσκλησιν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Πολεμικῶν βεβαιοῦται ὅτι τὴν κριθὴν ταύτην μέχρι τοῦδε δὲν τὴν ἐδώσατε, καὶ τὸ ἱππικὸν τακτικὸν στερεῖται τροφῆς.

Ἕνεκα τούτου σᾶς διατάττει καὶ αὖθις ἅμα λάβητε τὴν παροῦσαν νὰ παραδώσητε πρὸς τὸν διαληφθέντα φροντιστὴν τὴν ποσότητα τῆς κριθῆς ταύτης ἀνυπερθέτως.

Τῇ 7 Νοεμβρίου 1825
Ναύπλιον

Ὁ Ὑπουργὸς
Νικόλαος Πονηρόπουλος
Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Νικόλαος Οἰκονόμου

ΓΑΚ, Οἰκονομ. φ. 65

7

Ἡ Γραμματεία τῆς Οἰκονομίας νὰ δώσῃ πρὸς τὸν Κύριον Μαργαρίτην Κούταβον τζουβάλια ζεύγη 100, ἤτοι ἑκατόν, τὰ ὁποῖα θέλουν χρησιμεύσει διὰ τὸ στρατόπεδον Εὐρίπου ὅπου ὁ στρατηγὸς Ν. Κριζώτης.

Τῇ 4 Ὀκτωβρίου 1827 Αἴγινα

Ἡ Ἀντικυβερν. Ἐπιτροπὴ
Γ. Μαυρομιχάλης
Ἰω. Μ. Μιλαΐτης
Ἰω. Νάκος
Ὁ Ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας
Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας
(Τ. Σ.) Π. Ν. Λοιδορίκης

(νῶτον) ἀρ. 1357 εἰσερχ.
τῇ 4 Βρίου
διάταγμα Κυβερν.
Ἐνεργήθη μὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. 1009 ἐξερχ.
ΓΑΚ, Οἰκονομ. φ. 95

8

Ἀριθ. 274 Ἑλληνικὴ Πολιτεία

Ἡ Ἐπὶ τῶν Ἐθν. Λογαριασμῶν Λογιστικὴ Ἐπιτροπὴ

Πρὸς τὴν Ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Γραμματείαν τῆς Ἐπικρατείας

Εἰς ἀπάντησιν τῶν ὑπ' ἀριθ. 1393 καὶ 1479 προσκλήσεών της, τὴν πληροφορεῖ ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη, ὅτι ἐξετάσασα τὰ μέχρι τέλους τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμείου τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς ἐθνικὰ Κατάστιχα καὶ ἔγγραφα, εὗρε δι' αὐτῶν τὰ ἑπόμενα: α'. Ἡ ποσότης τῶν Γροσ. 36797:5 τῆς ὑπ' ἀριθ. 2479 διαταγῆς τοῦ Ὑπουργ. τῆς Οἰκονομίας τῆς Γ'' Περιόδου πρὸς τὸ παῦσαν Ἐθνικὸν Ταμεῖον εἰς ὄνομα τοῦ Μαργαρίτου Κουτάβου εἶναι ἀπλήρωτος καὶ ἐλευθέρα Μεσεγγύου· ἡ δὲ διαταγὴ αὕτη προέρχεται ἀπὸ ἓν ἀποδεικτικὸν ὑπ' ἀριθ. 326 τοῦ αὐτοῦ Ὑπουργείου εἰς ὄνομα τοῦ ἰδίου Κουτάβου, ἐκδοθὲν πρὸ τῆς αὐτῆς διαταγῆς δυνάμει τῆς ὑπ' ἀρ. 2982 διαταγῆς τοῦ Ἐκτελ. τῆς αὐτῆς Γης Περιόδου δι' ἣν αἰτίαν ἂν τὸ πρωτότυπον ἀνωτέρω ἀποδεικτικὸν εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ ρηθέντος Μαργαρίτου Κου-

τάβου, εἶναι πρέπον νὰ ληφθῇ καὶ νὰ διευθυνθῇ διὰ τῆς Γραμματείας εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ταύτην διὰ νὰ φυλάττηται ἀνηκόντως, ὡς ἀχρησίμευτον πλέον εἰς τὸν Μ. Κούταβον.

β΄. Ὑπ' ἀρ. 2982 ἀνωτέρω διαταγὴ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τῆς Γ΄ Περιόδου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας ἐξεδόθη βάσιν ἔχουσα καὶ τὴν ὑπ' ἀρ. 928 ἀναφορὰν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν τῆς Γ΄ Περ. πρὸς τὸ Ἐκτελεστ. Σῶμα, ἥτις ὅμως ἀναφέρει ὅτι ἐχρεωστοῦντο τῷ Μ. Κουτάβῳ μόνον Γρ. 35297:5, καὶ ὄχι Γρόσια 36797:5.

γ΄. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 1188 ἐκ Γρ. 5000 ἔγγραφον τῆς Σ. Ἀντικυβερν. Ἐπιτροπῆς δὲν ἀνήκει κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὰ καθήκοντα τῆς Λογιστικῆς Ἐπιτροπῆς.

δ΄. Περὶ δὲ ἂν τῷ χρεωστῶνται τὰ γρόσια 35297:5 νομίμως τοῦτο θέλει ἀποδειχθῇ ὅταν ἐπεξεργασθῇ ὁ λογαριασμὸς οὗτος καὶ εὑρεθῇ ἀνάγκη νὰ διευθυνθῇ εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς Ἀναθεωρητικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἐπιστρέφονται δὲ καὶ τὰ ἐσωκλεισθέντα ἓξ ἔγγραφα
τοῦ διαληφθέντος Μ. Κουτάβου.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 9 Νοεμβρίου 1827

Κ. Πολυάδης
Κ. Τασσίκας
Ἀθ. Σκανδαλίδης
Ὁ Γραμματεὺς
Ἰω. Γεωργίου

(νῶτον) 274
Πρὸς τὴν Γραμμ. τῆς Οἰκονομίας
ἀπάντ. περὶ τοῦ Μ. Κουτάβου
ΓΑΚ, Οἰκον. φ. 98

9

Ἐξοχώτατε Κυβερνῆτα.

Κάποιος Μαργαρίτης Κούταβος ποτὲ πλοίαρχος μοῦ κατακρατεῖ μισθὸν χειρουργικὸν μηνῶν περίπου δέκα ἀκτώ, τοὺς ὁποίους ἐδούλευσα εἰς τὸ πλοῖόν του, τὸ 1822, καὶ 1823 ἔτος καὶ μοῦ τὰ κατακρατεῖ ἐν ᾧ αὐτὸς ὠφελήθη παρὰ πολὺ ἀπὸ ἐμέ, ἐν ᾧ μὲ ἐσήκωσεν ἀπὸ τὸ ἔργον μου, καὶ μὲ ἐπῆρεν εἰς τὸ καράβι του, καὶ ἐν ᾧ τέλος καὶ οἱ ἁπλοῖ ναῦταί του ἐδικαιώθησαν, μοῦ κατακρατεῖ δὲ καί τινα ἔξοδα, τὰ ὁποῖα ἔκαμα ἐκ διαταγῆς του καὶ εἰς τὰς ἐξωτερικάς του ὑποθέσεις· τὰ ἐζήτησα δὲ τοσάκις καὶ τὰ ζητῶ, καὶ μοὶ προφασίζεται ἄλλα ἀντ' ἄλλων· πέρυσι ἀνέφερα εἰς τὴν Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν διὰ νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ μοὶ πληρώσῃ ἀλλ' αὐτὸς ἐξαίφνης ἀνεχώρησε καὶ ἤδη πάλιν ἰδιογνωμονεῖ. Παρακαλῶ λοιπὸν τὸ φιλοδίκαιόν σας, νὰ εὐαρεστηθῇ-

τε νὰ ἐκδοθῇ διαταγή, ὥστε νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ μοὶ πληρώσῃ, καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν διαφοράν· ὑποσημειοῦμαι δὲ μὲ τὸ προσῆκον σέβας.

Τῇ 31 Ἰανουαρίου 1828

Ἐν Αἰγίνῃ

(ἐπὶ τοῦ νώτου)

326

Ἀντίπας Γ.

α' Φεβρ.

Ὁ εὐπειθὴς πολίτης
Γεώργης Ἀντίπας

ΓΑΚ, Γεν. Γραμ. φ. 7

10

Ἐξοχώτατε!

Περιττὸν τὸ ν' ἀπασχολήσω τὴν Ἐξοχότητά της μὲ τὴν λεπτομερῆ ἔκθεσιν τῶν ὅσα εἰς τὴν φίλην Πατρίδα ἐπρόσφερα καὶ ἐθυσίασα καθ' ὅλον τὸ ἱερὸν τοῦτ' Ἀγῶνος διάστημα ἐκθέτω ὑπ' ὄψιν της μόνον ὅτι κατὰ διαταγὴν τῶν παρελθουσῶν Διοικήσεων ἐστάθην μὲ τὸ πλοῖόν μου εἰς διαφόρους τῆς Πατρίδος ἀνάγκας καὶ τέλος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Εὐβοίας, διαρκούσης τῆς ὁποίας ἠναγκάσθην εἰς τὴν διὰ θαλάσσης ἔφοδον τῶν ἐχθρῶν νὰ τὸ καταβυθίσω διὰ νὰ μὴν πέσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν καὶ ἐπομένως μὲ τὸ πλήρωμά μου ὅλον νὰ διασωθῶ εἰς μίαν γῆς ἄκραν. Τὰ ἀνὰ χεῖράς μου ἀποδεικτικὰ μαρτυροῦσι τὸ γεγονὸς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν.

Ὅλοι οἱ λογαριασμοὶ διὰ τὸ πλοῖον, ἔξοδα καὶ μισθοὺς ἐπεξεργασθέντες ἀπὸ τὰς παλαιὰς Κυβερνήσεις, ἀνατέθησαν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν διὰ τὸν δέοντα καιρὸν καὶ εὐχαριστήθην εἰς τὴν λῆψιν ἑνός μου ἀποδεικτικοῦ περὶ τῆς πληρωμῆς ἀπὸ τὸ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργεῖον.

Ἐπειδὴ δὲ τώρα οἱ τοιοῦτοι ναυτικοὶ λογαριασμοὶ θεωροῦνται ἀπὸ τὴν ἐπὶ τούτου διορισθεῖσαν Ἐπιτροπὴν διὰ νὰ καθυποβληθῶσιν ὅπου ἀνήκει δι' ἀνάλογον ἐκτέλεσιν· παρακαλῶ θερμῶς τὴν Ἐξοχότητά της νὰ θελήσῃ νὰ διευθυνθῶσι καὶ οἱ ἐδικοί μου λογαριασμοὶ εἰς τὴν αὐτὴν Ἐπιτροπὴν διὰ νὰ ἐξεταχθῶσι, καὶ ἐπομένως ληφθῇ καὶ δι' ἡμῶν ἓν μέρος ἀποζημιώσεως ὁποιονδήποτε ἐγκριθῇ.

Μένω μὲ Βαθύτατον Σέβας.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 5 Μαΐου 1829

Ὁ εὐπειθὴς Πατριώτης
Μαργαρίτης Κούταβος

Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος
Κύριον Ἰω. Α. Καποδίστριαν.
(νῶτον) 14184 Μαργαρίτης Κούταβος

Κλ. Α'.
φύλ. 91 ἐ)θη

ΓΑΚ, Γεν. Γραμ. φ. 198

11

Περίοδος Γ΄ Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Ἀριθ. 739 Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Ἐκτελεστικὸν Σῶμα
Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν

Πολλάκις ἀναφέρθη τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας παρεκτρέπεται ἀπὸ τὰ καθήκοντά του, καὶ ἕνεκα τούτου ἐζήτησε τὸ Ναυτικὸν ἱκανοποίησιν, τὸ δὲ Σεβαστὸν Ἐκτελεστικὸν Σῶμα πρὸς ἱκανοποίησίν του διέταξεν, ὅτι ἕκαστον τῶν Ὑπουργείων νὰ ἐκτελῇ τὰ καθήκοντά του, μηδόλως ἐπιτρέπον κανένα νὰ παρεκτείνεται εἰς ἄλλου τὰ καθήκοντα, κατὰ τὸν παρ. νβ΄ τοῦ Ὀργανικοῦ Νόμου.

Ἤδη πάλιν τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας ἢ δὲν ἐξεύρει νὰ ἐκτελῇ τὰ χρέη του, ἢ δὲν ἀνέγνωσε ποτὲ τὸν Ὀργανικὸν Νόμον, ἢ δὲν θέλει νὰ ὑπακούσῃ τὰς διαταγὰς τῆς Διοικήσεως, πρᾶττον τὰ καθήκοντα ἑκάστου Ὑπουργείου δεσποτικῶς, φθάνει μόνον νὰ παρρησιασθῇ τις πρὸς αὐτό, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ τὴν ὑπόθεσιν, καὶ εἰς ποῖον Ὑπουργεῖον ἀνήκει ἡ τούτου διαδικασία θύει καὶ ἀπολλύει.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἄνομον κίνημα τῆς Ἀστυνομίας, ἐξιστορεῖ τὰ ἀκόλουθα.

Ὁ Κος Μαργαρίτης Κούταβος εἰς τοὺς 1821 ἀναχωρήσας ἀπὸ Ἀλεξάνδρειαν μὲ τὸ πλοῖόν του Ποσειδῶν, φορτωμένον κουκκία διὰ Νεάπολιν ἀπὸ ἐνάντιον ἄνεμον ἄραξεν εἰς Πάτμον. Ἐκεῖ εὑρέθη κάποιος Ἀντώνιος Πελοπίδης εἷς τῶν ἀποστόλων τῆς Ἑταιρείας, ὅστις διήγειρε τοὺς Πατμίους, καὶ ἀφήρπασαν τὸ πλοῖον καὶ φορτίον του. Ὁ Κούταβος ἀπέρασεν εἰς Ὕδραν, καὶ ἔκαμε τὰ παράπονά του εἰς τοὺς προὔχοντας, οἵτινες τοῦ ἔδωκαν διαταγὴν πρὸς τοὺς Πατμίους, καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἑπτὰ μῆνας ἔλαβε μόνον τὸ πλοῖον, καὶ ἐκεῖνο κατεκδυμένον.

Μετὰ ταῦτα λαβὼν τὸ πλοῖόν του ἦλθεν εἰς τὴν Διοίκησιν, ὅπου καὶ ἐδούλευσε μὲ τὸ αὐτὸ πλοῖόν του εἰς τὴν πολιορκίαν Εὐρίπου τιμίως, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἐκδούλευσιν ἔχασε τὸ πλοῖόν του, καὶ ἕνεκα τῆς πιστῆς ἐκδουλεύσεώς του, διὰ τὰ πρὸς τὴν πατρίδα νόμιμα ἔξοδά του ἐξετάσθησαν ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, καὶ ἐνεκρίθησαν ἀπὸ τὴν Διοίκησιν νὰ λάβῃ σχεδὸν τριανταεπτὰ χιλιάδας γρόσια, καὶ μὴ ἔχον τὸ Ταμεῖον τοῦ ἔδωκεν ὁμολογίαν εἰς εὐπόρησιν τοῦ Ταμείου νὰ τοῦ πληρωθῶσιν. Ὁ δὲ Μαργαρίτης Κούταβος εὑρεθεὶς δι' ὅλου ὑστερημένος τῶν ἀναγκαίων τῆς ζωοτροφίας, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν Γραμματεὺς τῆς Λιμεναρχίας, διότι εἶναι πεπαιδευμένος εἰς τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον.

Ὁ Μαργαρίτης Κούταβος εὑρίσκεται λοιπὸν εἰς τὴν δούλευσιν τῆς Διοικήσεως, καὶ εἰς τὸν Κλάδον τῶν Ναυτικῶν, καὶ γνωστὸν τοῦ Ὑπουργείου

τῆς Ἀστυνομίας. Ἐνῷ ἐπαρρησιάσθη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας εἷς ναύτης τοῦ Κουτάβου ὀνομαζόμενος Γεώργιος Κυδωνιεύς, ὅστις εὑρίσκετο μέσα εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Κουτάβου εἰς τὸ ἀπὸ Ἀλεξάνδρειαν εἰς Πάτμον ταξίδιόν του καὶ ζητεῖ νὰ τοῦ πληρώσῃ τὸ μερδικόν του ὁ Κούταβος, τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ πῶς καὶ τί; ἅμα διορίζει δεσποτικῶς τὸν Γεν. Ἀστυνόμον τῆς Διοικήσεως Κ: Μόραλην νὰ ἁρπάσῃ τὸν Κούταβον καὶ βάλῃ εἰς φυλακὴν καὶ βιάσῃ διὰ νὰ πληρώσῃ ὅ,τι ζητεῖ ὁ Κυδωνιεύς.

Ὁ Μαργαρίτης Κούταβος ὡς ὑπάλληλος ὑπουργὸς τοῦ Ναυτικοῦ ἀνεφέρθη μὲ ἀναφορὰν εἰς τὸ Ὑπουργεῖόν του, καὶ ζητεῖ τὴν ἀπαιτουμένην ὑπεράσπισιν τῶν Νόμων. Ὁ δὲ Γεν. Ἀστυνόμος τῆς Διοικήσεως Κος Κ. Μόραλης, τῷ ὄντι ἔδειξε χαρακτῆρα, ὅτι εἶναι Ἀστυνόμος τῆς Διοικήσεως, καὶ ἀνεφέρθη εἰς τὸ Ναυτικόν, ὅτι ἐὰν δὲν διαταχθῇ ἀπὸ τὴν Διοίκησιν, κατὰ τὸ χρέος τὸ ὁποῖον ἔχει, εἶναι βιασμένος νὰ ἀκούσῃ τὴν διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἀστυνομίας.

Σεβαστὸν Ἐκτελεστικὸν Σῶμα, ἔστω ὅτι ὁ Κυδωνιεὺς ἔχει δίκαιον διὰ νὰ λάβῃ τὸ μερδικόν του, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ τί ἐξεύρει νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἀποφασίσῃ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας ἐνῷ τοῦτο ἀφορᾷ τὸν κλάδον τοῦ Ναυτικοῦ, καὶ χωρὶς νὰ εἶχεν ὑπούργημα τοῦ ἰδίου ὁ Κούταβος.

Ἀλλὰ ὡς ἀνεκάλυψε τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο ὁ Κυδωνιεὺς εἶναι στρατιώτης τοῦ Χατζῆ Χρίστου, καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας χαριζόμενον εἰς τὸν Χατζῆ Χριστον, παραβαίνει τὰ καθήκοντα τοῦ Νόμου διὰ μόνην του ἰδιοτέλειαν· καὶ καταφρόνησιν τοῦ Ὑπουργείου καὶ τῆς Διοικήσεως, καὶ περὶ τούτου ἂς ληφθῶσι τὰ ἀναγκαῖα μέτρα.

Ἀναφέρει λοιπὸν τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο πρὸς τὸ Σεβαστὸν Ἐκτελεστικὸν Σῶμα νὰ διατάξῃ διοικητικῶς πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς εἰς πᾶν ἀναφερόμενον ἐν τῇ θαλάσσῃ νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ βάλῃ χέρι, ἀλλὰ νὰ τὸ ἐξαποστέλλῃ πρὸς τὸ ἀνῆκον Ὑπουργεῖον, ἀλλέως τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν παύει ἀπὸ τὰς ἐργασίας του καὶ ἡ Σεβαστὴ Διοίκησις, ἂς ἐπιτάξῃ τὰ εἰκότα.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 26 Ἰανουαρίου 1825

Ἰωάννης Ν. Λαζάρου
Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Γ. Κώτας

(νῶτον)
Κατεχωρίσθη εἰς τὸ Γεν. Πρωτ. εἰς φ 35
τῇ στ' Ἰανουαρίου αωκε' ὑπ' ἀρ. 739
Ὁ Γεν. Πρωτοκ.
ΓΑΚ, Ναυτ. φ. 22

3. ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΒΕΛΑΣ

Τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 4328 ἀπὸ 29-8-1824 διατα-

γῆς του διατάσσει τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας, ἵνα δώσῃ γρόσια 500 εἰς τὸν καπετὰν Ἰωάννην Καραβέλαν εἰς λογαριασμὸν τοῦ πλοίου του, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Κράτους ὡς πυρπολικόν.

Περίοδ. Βα. Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Ἀριθ. 4328 Τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα
Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας

Διατάττεται τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο νὰ δώσῃ γρ. 500, ἤτοι γρόσια πεντακόσια εἰς τὸν καπετὰν Ἰωάν. Καραβέλην εἰς λογαριασμὸν τοῦ πλοίου του, τὸ ὁποῖον ἐλήφθη διὰ πυρπολητόν.

Τῇ 29 Αὐγούστου 1824 Ναύπλιον

Ὁ Ἀντιπρόεδρος
Παναγιώτης Μπότασης
(Τ. Σ.) Ἰωάννης Κωλέττης
Πανοῦτζος Νοταρᾶς
Ὁ Προσ. Γεν. Γραμματεὺς
Π. Γ. Ρόδιος

(νῶτον) Ἰωάννης Καραβέλης γρ. 500
29 Αὐγούστου ἐδόθη
2 7)βρίου ἐπληρώθη
διὰ λογαρ. τοῦ πλοίου του, ἐπυρπόλησεν
4 8βρίου κατεχ. ὑπ' ἀριθ. 3385
τὴν 30 7βρίου
ΓΑΚ, Οἰκ. φ. 18

5. ΔΟΜΝΑ ΒΙΣΒΙΖΗ

(Παραλειπόμενα)

Ἐπίσης περὶ τῆς Δόμνας χήρας τοῦ Ἀντωνίου Βισβίζη παρέχομεν τὰς περαιτέρω συμπληρωματικὰς πληροφορίας ἐπὶ τῇ βάσει εὑρεθέντων νέων ἐγγράφων:

Ἡ Δόμνα Βισβίζη τῇ 2 Δεκεμβρίου 1824 ἐκ Ναυπλίου ἀναφέρεται[1] πρὸς τὴν Ὑπερτάτην Διοίκησιν καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν ζητεῖ συστατικὸν γράμμα, περὶ τοῦ υἱοῦ της Θεμιστοκλέους, μέλλοντος νὰ μεταβῇ εἰς Ἀγγλίαν χάριν σπουδῶν, δηλοποιοῦν «ὁποίου πατρὸς υἱὸς εἶναι, καὶ ὁποίας ἐκδουλεύσεις ἔχει ὁ πατήρ του πρὸς τὴν ἠγαπημένην πατρίδα ὁποὺ τέλος καὶ ἐθυσιάσθη», ἀφ' ἑτέρου δὲ ζητεῖ μερικὰ χρήματα πρὸς ἐξοικονόμησιν τῆς δυστυχίας της.

Ἡ αὐτὴ τῇ 4 Ἰουλίου 1826 ἐκ Ναυπλίου ἀναφέρεται[2] πρὸς τὴν Διοι-

1. Ἔγγραφον Δόμνας Βισβίζη ὑπ' ἀριθ. 1.
2. Ἔγγραφον Δόμνας Βισβίζη ὑπ' ἀριθ. 2.

κητικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ λέγει ὅτι στρατιῶται Ρουμελιῶται τὴν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ σπίτι εἰς τὸ ὁποῖον κατῴκει μετὰ τῆς θυγατρός της καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 79 ἐθνικὸν ὁσπίτιον ἄνευ θυρῶν καὶ παραθύρων, ἀπὸ ὅπου ὅμως ὁ καταλυματίας τὴν βιάζει νὰ φύγῃ. Παρακαλεῖ λοιπὸν τὴν Κυβέρνησιν ἵνα ἐκδώσῃ διαταγὴν ἵνα μένῃ εἰς τὸ σπίτι αὐτὸ ἀνενόχλητος. Ἡ Κυβέρνησις διατάσσει τὴν Γενικὴν Ἀστυνομίαν ἵνα ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὴν νὰ κατοικῇ εἰς τὴν ὑπ' ἀρ. 79 ἐθνικὴν οἰκίαν ὡς ἀδύνατος καὶ μετ' ἀνηλίκων παιδίων.

Ἡ ἰδία τῇ 16 Μαρτίου 1828 ἐξ Αἰγίνης ἀναφέρεται [3] πρὸς τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκθέτουσα τὴν ἀτυχίαν τῆς μόνης θυγατρός της ὑπανδρευθείσης τὸν Παναγ. Πορφυρὸν ὅστις ἠφάνιζε τὴν προῖκά της καὶ ἐφέρετο βαναύσως, παρακαλεῖ νὰ ἐνεργηθοῦν τὰ δέοντα ὅπως δοθῇ διαζύγιον εἰς τὴν κόρην της καὶ ἀποδοθῇ ἡ προίξ αὐτῆς.

Ὁ γαμβρὸς Π. Πορφυρὸς τῇ 10 Ἀπριλ. 1828 ἐκ Ναυπλίου ἀναφέρεται [4] πρὸς τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος καὶ κατὰ πρῶτον ἀναφέρει τὰς ἐκδουλεύσεις του πρὸς τὴν Πατρίδα, δηλ. ὅτι στρατιωτικῶς μὲν ἠγωνίσθη μετὰ τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, πολιτικῶς δὲ ἐπέμφθη ἐξ Ἑλλάδος δὶς ὡς πρέσβυς εἰς Σερβοβουλγαρίαν καὶ Μαυροβούνιον δι' ἰδίων ἐξόδων καὶ ἐξετέλεσεν εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἀποστολάς του τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα ἱερὸν χρέος· δεύτερον δὲ γνωρίζει ὅτι περὶ τὰ τέλη Σεπτ. 1827 ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τῆς Δόμνας Βισβίζη, μετὰ ἕνα μῆνα δὲ ἡ πενθερά του ἀπεπειράθη νὰ διηλητηριάσῃ τοῦτον, ἀλλ' ἡ ἔγκαιρος ἐπέμβασις τοῦ ἰατροῦ Κ. Βαλλῆ ἔσωσε τοῦτον. Ἐν συνεχείᾳ παρακαλεῖ ὅπως διορισθῇ μία δικαστικὴ ἐπιτροπὴ ἥτις νὰ κρίνῃ τὴν διαφοράν του μετὰ τῆς πενθερᾶς καὶ νὰ ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον.

Ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Δόμνας Βισβίζη Μαριορίτζα τῇ 1 Ἰανουαρίου 1829 ἐξ Ἑρμουπόλεως ἀναφέρεται [5] πρὸς τὸν Κυβερνήτην καὶ λέγει πρῶτον μὲν ὅτι ὁ πατήρ της ἐθυσίασεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τὴν περιουσίαν καὶ τὴν ζωήν του καὶ ἄφησε τὴν οἰκογένειάν του ἀπροστάτευτον καὶ στερουμένην, δεύτερον προσφέρει τὸν τοῦ πατρός της Ἐπιτάφιον Λόγον καὶ παρακαλεῖ ὅπως ἐκ τῶν τοῦ τύπου πιεστηρίων εἰς φῶς ἐκδοθῇ.

Ὁ Κυβερνήτης τῇ 17 Ἰανουαρ. 1829 ἐξ Αἰγίνης ἀπαντᾷ [6] πρὸς τὴν Μαριορίτσαν Βισβίζη ὅτι ἐνέκρινε τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ Ἐπιταφίου Λόγου τοῦ πατρός της καὶ ἐν καιρῷ θὰ ἀποσταλοῦν εἰς αὐτὴν τὰ ἀντίτυπα.

1

Ὑπερτάτη Διοίκησις.

Διὰ τῆς παρούσης μου ταπεινῆς ἀναφορᾶς ἀναφέρομαι πρὸς τὸ Σ. Ἐ-

3. Ἔγγραφον Δόμνας Βισβίζη ὑπ' ἀριθ. 3.
4. Ἔγγραφον Δόμνας Βισβίζη ὑπ' ἀριθ. 4.
5. Ἔγγραφον Δόμνας Βισβίζη ὑπ' ἀριθ. 5.
6. Ἔγγραφον Δόμνας Βισβίζη ὑπ' ἀριθ. 6.

κτελεστικὸν Σῶμα. Ἐπειδὴ καὶ παρακαλεσθεὶς ἐξ ἐμοῦ ὁ Κύριος Γεώργιος Δρακᾶτος, διὰ νὰ πάρῃ τὸν υἱόν μου Θεμιστοκλῆν εἰς Ἀγγλίαν νὰ σπουδάξῃ ὁ δὲ Κύριος Γεώργιος Δρακᾶτος μοὶ ὑποσχέθη λέγοντάς μου ὅτι τὸν παίρνει, πλὴν θέλει γράμμα συστατικὸν ἀπὸ τὴν Ὑπερτάτην Διοίκησιν, καὶ ὁποίου πατρὸς υἱὸς εἶναι, καὶ ποίας ἐκδουλεύσεις ἔχει ὁ πατὴρ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ πρὸς τὴν Πατρίδα, καὶ ἂν ἔχῃ αὐτὸ τὸ γράμμα θέλει τὸν ἐπάρει.

Διὰ τοῦτο θερμῶς παρακαλῶ τὴν Ὑπερτάτην Διοίκησιν, τὴν Προστάτιν καὶ μητέραν ὀρφανῶν καὶ χηρῶν, διὰ νὰ μοὶ δώσῃ αὐτὸ τὸ αἰτούμενόν μοι συστατικὸν γράμμα περὶ τοῦ υἱοῦ μου Θεμιστοκλῆ δηλοποιώντας ὁποίου πατρὸς υἱὸς εἶναι, καὶ ὁποίας ἐκδουλεύσεις ἔχει ὁ πατήρ του πρὸς τὴν ἠγαπημένην πατρίδα ὁποὺ τέλος καὶ ἐθυσιάσθη, διὰ νὰ ὠφεληθῇ καὶ ὁ παῖς μου καὶ ὠφελήσῃ καὶ τὴν Πατρίδα.

Προσέτι, προλαβόντως ἔδωσα ἀναφοράν μου εἰς τὴν Ὑπερτάτην Διοίκησιν, διὰ νὰ μοὶ δοθοῦν μερικὰ χρήματα ὁποὺ ἔχω μεγαλωτάτην δυστυχίαν, καὶ κείτομαι κλινήρης μὴν ἔχοντας τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, δηλαδὴ χρήματα, καὶ μοὶ ἀπεκρίθη ἡ Ὑπερτάτη Διοίκησις, ὅτι ἐλευσομένου τοῦ δανείου θέλει μὲ εὐχαριστήσει, ὅθεν ἰδοὺ ὁποὺ καὶ τὸ δάνειον ἦλθεν μὲ τὴν εὐχὴν τῆς Πατρίδος, καὶ τούτου ἕνεκα θερμῶς παρακαλῶ τὴν Ὑπερτάτην Διοίκησιν, νὰ λάβῃ σπλάγχνα ἐλέους, νὰ λυπηθῇ τὴν ἀσθένειάν μου καὶ τὴν δυστυχίαν μου νὰ μοὶ δώσῃ μερικὰ τῶν χρημάτων, διὰ νὰ καταψύχω τὴν ἀσθένειάν μου, νὰ δώσω καὶ ἐγὼ τῶν ἰατρῶν καὶ ἰατρικά, διότι γνωρίζει καλώτατα ὅτι δὲν ἔχω ἄλλον πόρον πρὸς ἐξοικονόμησίν μου, ἐν τοσούτοις προσκυνώντας μένω εὐσεβάστως.

Τῇ 2 Δεκεμβρίου 1824
Ἐν Ναυπλίῳ

Ἡ δούλη σας
καὶ πατριῶτις
δόμνα Βισβήση

(νῶτον) Ἀναφορὰ τῆς Δόμνας
Βισβίση
Ἐθεωρήθη
ΓΑΚ, Ἐκτελ. φ. 40

2

Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἑλλάδος

Ἡ ὑποφαινομένη ἀφοῦ ἐκατήντησα εἰς Ναύπλιον περιφερομένη ἀπὸ οἰκίαν εἰς οἰκίαν σχεδὸν δύο χρόνους καὶ τὰ ὅσα ἐδοκίμασα ὁ Θεὸς τὸ γνωρίζει, τέλος πάντων πρὸ ἡμερῶν ἐλθόντες μερικοὶ στρατιῶται ἐκ τῶν Ρουμελιωτῶν, ἔκαμαν κονάκι εἰς τὸ σπίτι μου καὶ ἐπειδὴ τὸ σπίτι κοντὰ ὁποὺ ἦτον μικρόν, καὶ ἐν ταὐτῷ μὲ τὸ νὰ ἔχω καὶ κορίτζι εἰς ἡλικίαν ἦτον ἀδύνατον καὶ δύσκολον νὰ συγκατοικῶ μὲ αὐτούς, ὅθεν περιφερομένη ἀπὸ μέρος

εἰς μέρος ζητοῦσα ἔτυχα μίαν κάμεραν εἰς ἓν ἐθνικὸν ὀσπίτιον Ν. 79 χωρὶς παράθυρον χωρὶς πόρταν καὶ σχεδὸν κινδυνεύει νὰ πέσῃ ἡ ἄκρα ὅμως δυστυχία τῶν ὀσπιτίων μὲ βιάζει νὰ μένω εἰς αὐτόν. Λοιπὸν προστρέχω εἰς τὸ ἔλεος τοῦ σεβαστοῦ τούτου σώματος, ὁποὺ νὰ μοὶ δοθῇ μία διαταγὴ νὰ μείνω εἰς αὐτὸ ἀνενόχλητος ἐπειδὴ καὶ εἰς αὐτὸ ὁ καταλυματίας δὲν μὲ ἀφήνει ἥσυχον, ἀλλὰ συχνὰ μὲ βιάζει διὰ νὰ εὔγω, ὅθεν καλῶς γνωρίζετε τὴν σημερινὴν κατάστασιν τοῦ Ναυπλίου, καὶ ὅτι εἶναι μεγαλωτάτη δυσκολία τῶν ὀσπιτίων, οὖσα δ' εὔελπις ὅτι δὲν θέλει μείνω ἀπροστάτευτος ἀπὸ τὴν φιλανθρωποτάτην ἐπιτροπὴν εὐσεβάστως ὑποσημειοῦμαι.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 4 Ἰουλίου 1826

Εὐπειθὴς πατριώτισσα
Δόμνα Βισβίση
1669
Δόμνα Βιζβίζη

(νῶτον) Ἀρ. 183
Βιζβίζη

Διευθύνεται εἰς τὴν Γενικὴν Ἀστυνομίαν διὰ νὰ παραχωρήσῃ τὴν οἰκίαν ἀρ. 79 εἰς τὴν ἀναφερομένην Ν. 79 ἐπειδὴ ἀδύνατος ὢν καὶ μὲ παιδία ἀνήλικα δὲν δύναται νὰ εὕρῃ ἄλλην διὰ νὰ καθήσῃ.

Ἐν Μπουρτζίῳ τῇ 5 Ἰουλ. 1826
1543 Ὁ Γεν. Γραμμ.
(Τ. Σ.) Κ. Ζωγράφος

ΓΑΚ, Ἀστυν. φ. 56

3

Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος

Διὰ νὰ μὴ ἐνοχλῶ ἐκ περισσοῦ τὴν Ἐξοχότητά σας παραιτῶ τὰς θυσίας τοῦ Μακαρίτου ἀνδρός μου διὰ τὸ Γένος, καὶ τὰς δυστυχίας μου, καὶ τὰ δικαιώματά μου εἰς ἀποζημίωσιν. Μείνασα χήρα μὲ πέντε ὀρφανά, ἐξ ὧν ἓν καὶ μόνον θηλυκόν, αὐτὸ ἀπατηθεῖσα παρά τινος Παναγιώτου Πορφυρίου, πρώην διάκονος ἱερωμένου, ξυρισθέντος τὸ γένειον, καὶ ἀγνώστου εἰς ἐμέ, τὸ ὑπάνδρευσα μετ' αὐτοῦ τὸν ἀπελθόντα Ὀκτώβριον. Μόλις τὸν ἔμβασα ἐσώγαμβρον ἤρχισε νὰ ἀφανίζῃ τὴν προῖκά του περιουσίαν τῆς δυστυχοῦς θυγατρός μου, συνισταμένην εἰς δεκαπέντε χιλιάδας γρόσια, ὥστε εἰς διάστημα δέκα πέντε ἡμερῶν κατηνάλωσε τὸ ἓν τέταρτον.

Φρικτόν ἐστι καὶ λέγειν ἡ κακὴ διαγωγὴ τοῦ ἀπατεῶνος τούτου, ὥστε ἡ νύμφη κατηναγκάσθη νὰ ζῇ κεχωρημένη οὐ μόνον τοῦ γαμικοῦ κρεββάτου, ἀλλ' ἔτι καὶ τῆς οἰκίας προτιμῶσα καλλιώτερον ὁποίαν δήποτε μέλλουσα κατάστασιν παρὰ σύζευξιν μετ' ἀνδρὸς τοιούτου.

Περιπλέον εἶναι καὶ ἕτερα αἴτια, τὰ ὁποῖα ἀποσιωπῶ καὶ αὐτὰ χάριν βραχυλογίας, καὶ παρακαλῶ μετὰ δακρύων καὶ γονυπετοῦσα, νὰ εὐσπλαγχνισθῇ ἡ Ἐξοχότης σας τὴν δυστυχίαν αὐτῆς τῆς ταλαιπώρου ἀθώας νύμφης, τῶν ἐπιλοίπων μου τέκνων, καὶ ἐμοῦ τῆς ἰδίας, καὶ ἂν δὲν ἐγκρίνητε νὰ διορίσητε ἡ Ἐξοχότης σας τὸ ἀπαιτούμενον διαζύγιον κατ' εὐθεῖαν, νὰ συστήσητε κἂν μίαν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιτροπήν, ἐκ τῶν ἐνταῦθα Ἀρχιερέων, οἵτινες ἀκούσαντες ἑκάτερα τὰ μέρη ἀποφασίσωσι τὰ δέοντα.

Ἐν τούτῳ παρακαλῶ νὰ διορίσητε καὶ τὸν Διοικητὴν τῆς Σύρας νὰ περιλάβῃ τὴν προῖκα τούτων ἀπὸ τὴν δημογεροντίαν τῆς Σύρας ὅπου ἐβλήθη εἰς παρακαταθήκην, ἕως οὗ λάβῃ πέρας ἡ θλιβερὰ αὕτη μου ὑπόθεσις. Μένω εὐσεβάστως.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 16 Μαρτίου
1828

Ἡ χήρα τοῦ ποτὲ
Ἀντωνίου Χ'' Βιζβίζη
Δόμνα

(νῶτον) 2,175
Δόμνα Βιζβίζη
ΓΑΚ, Γεν. Γραμματ. φ. 32

4

Ἐξοχώτατε Κυβερνῆτα τῆς Ἑλλάδος.

Ὅτι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἱεροῦ τούτου ἀγῶνος πρὶν ἀκόμη ἔλθω εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀφοῦ ἦλθον ἐφάνην ὠφέλιμος εἰς αὐτὴν δουλεύσας στρατιωτικῶς μὲν ὁμοῦ μὲ τὸν ἀοίδιμον Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, πολιτικῶς δὲ ἀφοῦ ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα πεμφθεὶς δὶς ὡς πρέσβυς εἰς Σερβοβουλγαρίαν καὶ Μαυροβούνιον δι' ἰδίων ἐξόδων μου, καὶ ἐξετέλεσα εἰς ἀμφότερα τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα ἱερὸν χρέος μου καθ' ὅσον ἠδυνάμην, τοῦτο ὡς κοινὸν ἑκάστου ἀγαθοῦ πολίτου χρέος καὶ ἰδικόν μου, μήτε διὰ μέγα κατόρθωμά μου τὸ λογαριάζω, μήτε ἐπιχειρῶ τὴν διήγησίν των. Τὸ μόνον ὁποὺ ἐπιθυμῶ νὰ εἴπω πρὸς τὴν Ἐξοχότητά Σας καὶ διὰ τὸ ὁποῖον λαμβάνω τὸ θάρρος, ἐπιστηριζόμενος πρῶτον μὲν εἰς τὸ ὅτι συναισθανθεὶς εἰς τὴν κραυγὴν τῆς Πατρίδος, τῇ συνέδραμον· καὶ δεύτερον εἰς τὴν γνωστὴν καὶ ἀποδεδειγμένην ἀρετὴν τῆς Κυβερνήσεώς Σας, ἥτις ὄχι μόνον τὴν ἀδικίαν ἀποστρέφεται ἀλλ' οὐδὲ ὑποφέρει νὰ ἴδῃ ἄλλον ἀδικοῦντα χωρὶς νὰ δράμῃ εἰς βοήθειαν τοῦ ἀδικουμένου, εἶναι ὅτι πολίτης, ὡς ὑποφαινόμενος, ἀδικηθεὶς καὶ ζημιωθεὶς μεγάλως, μένει ἠδικημένος ἄχρι τῆς ὥρας, καὶ ἰδοὺ πῶς ἔχει ἡ ὑπόθεσις.

Κατὰ τὸ 1827, περὶ τὰ τέλη 7βρίου, ἐνυμφεύθην ἐκκλησιαστικῶς τὴν θυγατέρα μιᾶς χήρας, Δόμνας ὀνομαζομένης συζύγου φιλοπάτριδός τινος τοῦ μακαρίτου Χ'' Βισβίση. Ἡ φυσικὴ ὕπα[ρ]ξίς μου ἐπιβουλεύθη μετὰ ἕνα μῆνα παρὰ τῆς Πενθερᾶς μου Δόμνας, δώσασα εἰς ἐμὲ δολίως τὸ κώνειον. Αἱ περὶ τὴν Ἰατρικὴν βαθεῖαι γνώσεις καὶ συνεχὴς πεῖρα τοῦ ἀρίστου

Ἰατροῦ Κ. Βαλλῆ, ἐπρόλαβε τὰ δεινὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνοσίου πράξεως ταύτης, καὶ οὕτως ἐσώθην ἀπὸ τὸν ἔσχατον κίνδυνον, καὶ διεσώθη ἡ φυσικὴ ὕπαρξίς μου.

Ἀνεφέρθην εἰς τὸ τῆς Σύρας Δημογεροντεῖον περὶ τῆς ἐπιβουλῆς ταύτης. Τὸ Δημογεροντεῖον ἐδιώρισεν ἐξεταστικὴν τριμελῆ ἐπιτροπήν· αὕτη ἐξετάσασα ἀνεκάλυψε τὴν πηγὴν καὶ τὸ ὄργανον τῆς ἀνοσίου ταύτης πράξεως τὴν Πενθεράν μου (ὡς τὰ ἀνὰ χεῖράς μου ἔγγραφα τῆς ἰδίας Ἐπιτροπῆς). Ἔκτοτε δὲ περιπλανώμενος τῇδε κἀκεῖσε ζητῶν τὰ δίκαιά μου εἰς τὴν εὐθυδικίαν τῶν Νόμων, ἀλλ' ἄχρι τοῦδε μένω ἀδικημένος καὶ κατεξωδευμένος, ζῶν ζωὴν ἀθλίαν.

Προστρέχω λοιπὸν εἰς τὴν εὐθυδικίαν τῶν Νόμων καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ἐξοχότητός Σας παρακαλῶν θερμῶς νὰ διορίσητε μίαν δικαστικὴν Ἐπιτροπὴν ἥτις νὰ ἐπιφορτισθῇ νὰ κρίνῃ τὴν διαφοράν μου ταύτην μετὰ τῆς Πενθερᾶς μου, καὶ ἀποφασίσῃ ὅ,τι τὸ δίκαιον· καὶ εἰ μὲν ἀποδειχθῶ ἐγὼ ἔνοχος, ὡς ἐκείνη προφασίζεται, νὰ παιδεύωμαι κατὰ τοὺς Νόμους· εἰδέ, νὰ ἀθωωθῶ καὶ νὰ μένω τοῦ λοιποῦ μακρὰν αὐτῆς ἥσυχος, πληρώνουσα εἰς ἐμὲ τὰ ἔξοδα τὰ ὁποῖα ἔκαμα διὰ τὴν ἀνάρρωσίν μου καὶ ζημίας, ὅσας ἔκτοτε ἄχρι τῆς σήμερον ὑπέφερα καὶ εἰσέτι ὑποφέρω.

Εὔελπις ὅτι θέλει εἰσακουσθῇ ἡ δικαία μου αἴτησις, μένω μὲ τὸ βαθύτατον Σέβας.

Ἐν Ναυπλίῳ
Τῇ 10 Ἀπριλίου 1828
(νῶτον) 3211
Πορφυρὸς Π.

Ὁ εὐπειθὴς πολίτης
Π. Πορφυρὸς

ΓΑΚ, Γεν. Γραμματεία φ. 49

5

Ἐξοχώτατε!

Εἶναι χρέος ἱερώτατον κάθε Πατριώτου καὶ μάλιστα Ἕλληνος, ὄχι μόνον νὰ ὑπερμαχῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ εὐνομίας τῆς Πατρίδος, καὶ πᾶσαν τὴν χρηματικήν του κατάστασιν ἐξοδεύων, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν του καὶ γλυκυτάτην ζωὴν ὑπὲρ αὐτῆς θυσιάσαι.

Αὐτό, λέγω, τὸ ἀπαραίτητον χρέος λογιζόμενος, καὶ ὁ Μακαρίτης Πατήρ μου Ἀντώνιος Βιζβίζης, δὲν ἐφάνη κατώτερος εἰς οὐδέν. Ὅθεν ἀπ' ἀρχῆς τῆς Ἱερᾶς μας καὶ δικαιοτάτης Ἐπαναστάσεως, δὲν ἔλειψεν ἐκδουλεύων ἐνθέρμως τε καὶ γενναίως τὴν Πατρίδα εἰς κάθε περίστασιν, καὶ οὐ μόνον τὴν χρηματικήν μας κατάστασιν πᾶσαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος εὐχαρίστως ἐξήντλησεν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς οὐκ ἐφείσατο, ὑστερημένην καὶ ἔρημον τῆς πατρικῆς του προμηθείας, τὴν οἰκογένειάν μας καταλιπών, στερουμένην τανῦν καὶ αὐτῆς τῆς ἐφημέρου τροφῆς, καὶ τοῦ πάνυ μικροῦ πόρου τοῦ ζῆν.

Χρέος φυσικόν, Ἐξοχώτατε! στοργὴ πατρικὴ καὶ ἔμφυτος τοῦ πατρικοῦ μεγίστου μοι φίλτρου, οὐ μόνον ἀναγκάζει, ἀλλὰ καὶ βιάζει με, ὡς τολμηρὰ φανῆναι, καὶ τολμῶ ἐνθαρρυνομένη τὸ ἔμφυτον καὶ καλοκάγαθον τῆς φιλανθρώπου καὶ φιλευσπλάγχνου της ψυχῆς καλῶς οἴδουσα, προστρέχω ἀφιεροῦσα πρὸς τὰς πάνυ μοι Σεβαστὰς χεῖρας, τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, ὡς ἀπαρχὴν ἐκ τῆς Πατρίδος, καὶ σμικρὸν πάνυ δῶρον, τὸν τοῦ Μακαρίτου Πατρός μοι Ἐπιτάφιον λόγον, τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνακτήσεως τῆς Πατρίδος, τοῦ ζῆν λήξαντος, τὸ πολυτιμότατον, (ὡς παρ' ἐμοί), καὶ πρᾶγμα, καὶ ὄνομα· καὶ ὥσπερ ἡ Φαίδρα πρὸς τὸ ἐλευθερῶσαι τὴν αὐτῆς πατρίδα Μεγαλόπολιν ἐπιστρέφουσα, καὶ τὴν τῶν πατρικῶν αὐτῆς λειψάνων κόνιν μεθ' αὑτῆς ἔφερεν, ὡς ἐν ταύτῃ καταθάψαι, οὕτω κἀγώ, τῆς Ἑλλάδος ἤδη ἀνεγειρομένης καὶ τὴν τυραννίαν ἀποσεισαμένην, μεγίστῃ τε χαρᾷ, ὡς ἄλλην μοι φίλην καὶ τριπόθητον Πατρικὴν κόνιν, εἰς τὰς τοῦ Σωτῆρος καὶ ἐλευθερωτοῦ τῆς Πατρίδος, χεῖρας αὐτὴν ἀποταμιεύουσα, καὶ πολλῷ τῷ σέβας θερμῶς καθικετεύω, ὅπως ἡ φιλανθρωποτάτη καὶ μεγαλόδωρος ψυχὴ διατάξῃ, καὶ ἐκ τῶν τοῦ τύπου πιεστηρίων εἰς φῶς ἐκδοθήσεσθαι, κἀγώ τε πλείστας ὅσας τὰς χάριτας εὐγνωμόνως ὁμολογήσω.

Ἐξοχώτατε! Εἰς ποῖον ἄλλον ἄρα ἔπρεπε νὰ προσφύγω ἢ νῦν δυστυχής, ἢ, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, ὀρφανὴ καὶ ἀπροστάτευτος πατρικῆς στοργῆς μείνασα, ἀπολεσθέντος μοι τὸ πάντων καλῶν τιμαλφέστατον, ἢ μὴ πρὸς τὸν Σωτῆρα ἐλευθερωτὴν καὶ ἄριστον Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος, Πατέρα τε φιλόστοργον, προστάτην καὶ κηδεμόνα ἀγαθὸν τῶν ὀρφανῶν καὶ ἀπόρων, τῶν ὁποίων βεβαιότατα, τύχη ἀγαθὴ μετέπεμψεν εἰς τὴν δυστυχοῦσαν καὶ κλονιζομένην πατρίδα παρακαλοῦσα θερμῶς καὶ αὖθις, ὅπως ἡ κινοῦσα με πατρικὴ στοργή, μὴ ὡς τόλμη λογισθῇ, παρὰ τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι ἀλλ' ὡς εἰς Πατέρα φιλόστοργον Πατρικῷ τε τῷ θάρρει ἐνθαρρυνομένη προστρέχουσα, συγνώμης τε τῆς τόλμης αὐτῶν ἀξιωθήσεσθαι, περιθάλψῃ τε καὶ ἀνακουφίσῃ ὅπωσοῦν τὴν ἄκραν μοι λύπην εὐσπλάγχνως τε ἐκπληρῶν τὴν αἴτησίν μου.

Πεπεισμένη δ' οὖσα εἰς τὴν ἔμφυτον φιλανθρωπίαν τῆς ψυχῆς της, καὶ βεβαία ἰδεῖν ἐν ὀλίγῳ ἐκπληρουμένην τὴν δέησίν μου, κατ' εὐχήν μοι, ὑποσημειοῦμαι μ' ὅλην τὴν ὑψηλὴν καὶ μεγίστην ὑπόληψιν καὶ μὲ τὸ ἀπαιτούμενον Σέβας.

Ἐν Ἑρμουπόλει τῇ 1 Ἰανουαρ. 1829 Τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος
(νῶτον) 11251 ταπεινὴ καὶ εὐπειθὴς τῶν προσταγῶν της
Μαρία Βιζβίζη δούλη Μαριορῆτζα Βιζβίζη

Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Κυβερνήτην
τῆς Ἑλλάδος Κόμητα Ἰ. Καποδίστρια
καὶ τ.λ.κ. Εἰς Αἴγιναν
ΓΑΚ, Γ'εν. Γραμμ. φ. 180

6

Πρὸς τὴν Κυρίαν Μαριορίτσαν Βισβίζη

Ἀνέγνωμεν τὴν ἀπὸ τῆς 1 τοῦ ἱσταμένου ἐπιστολήν σου, δι' ἧς ἐξαιτεῖσαι τὸ νὰ δοθῇ εἰς φῶς ὁ τὸν ὁποῖον μὲν στέλλεις Ἐπιτάφιος λόγος τοῦ ἀποθανόντος πατρός σου.

Τιμῶντες τὰς ὑπὲρ Πατρίδος θυσίας του, καὶ τὰς ὁπυίας ἐπρόσφερεν εἰς αὐτὴν ἐκδουλεύσεις, ἀξιοῦμεν νὰ παραδεχθῶμεν τὴν αἴτησίν σου, καὶ νὰ διατάξωμεν τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἐπιτωφίου τούτου λόγου, τοῦ ὁποίου ἐπομένως θέλουν σὲ σταλῆ τὰ ἀντίτυπα.

Ἐν Αἰγίνῃ
τὴν 17 Ἰανουαρίου 1829
(νῶτον) 8.791
ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ. φ. 182

Ὁ Κυβερνήτης
Ι. Α. Κ(αποδίστριας)
Ὁ Γραμματεὺς
Σ. Τρ(ικούπης)

14. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΠΑΚΡΑΤΖΗΣ

Οὗτος ἔχει νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τὸν ἀποθανόντα Καπ. Κομνηνάκην Τζουβαλάγιον, διαμένοντα εἰς Σῦρον, ποσότητα γροσίων, ὡς φαίνεται ἀπὸ μίαν ὁμολογίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς χεῖράς του. Ὁ Γεν. Ἀστυνόμος Ναυπλίου Κ. Μώραλης παρακαλεῖ τὴν Γεν. Ἀστυνομίαν Σύρας, ἵνα βοηθήσῃ εἰς τοῦτο τὸν ἐκεῖ μεταβαίνοντα πρὸς ἀπαίτησιν τῶν χρημάτων Ἀναστάσιον Μπακρατζῆν.

Περ.: Γ'. Προσωρ: Δ: τῆς Ἑλλάδος
Ἀριθ.: 883: Ἡ Γεν: Ἀστυνομία Ναυπλίου
Πρὸς τὴν Γεν. Ἀστυνομίαν Σύρας

Ὁ φέρων τὴν παροῦσαν Ἀναστάσιος Μπακρατζῆς Αἰνίτης, ἔχει νὰ λαμβάνῃ παρὰ τοῦ ἀποθανόντος Καπ. Κομνηνάκη Τζουβαλάγιου, ποσότητά τινα γροσίων, κατὰ τὴν ἔγγραφον ἀνὰ χεῖράς του ὁμολογίαν ἣν προλαβόντως ἔπεμψεν αὐτοῦσε ἐσφραγισμένην παρὰ τῆς Γεν. ταύτης Ἀστυνομίας.

Προσκαλεῖται λοιπὸν ἡ Γεν. αὕτη Ἀστυνομία, νὰ δώσῃ πρὸς αὐτὸν χεῖρα βοηθείας, καὶ νὰ συνεργήσῃ εἰς τὸ νὰ λάβῃ τὸ δίκαιόν του, διότι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ζημιωθῇ.

Τῇ 17: 9)βρίου 1825
Ναύπλιον

Ὁ Γεν. Ἀστυνόμος
Κ: Μώραλης

ΓΑΚ, Βλαχογ. Α', φ. 66

15. ΑΓΓΕΛΗΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ ΑΙΝΙΤΗΣ

Οὗτος τὴν 28 Ἀπριλίου ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Μινίστρους τῆς Θαλάσσης καὶ γνωρίζει ὅτι κατὰ τὸν ἀγῶνα ἐβοήθησε μὲ τὴν σκοῦνάν του εἰς διαφόρους πολιορκίας. Νῦν δὲ στερούμενος τῶν πρὸς τὸ ζῆν παρακαλεῖ ὅπως δοθῇ εἰς αὐτὸν ἡ ἄδεια καὶ μία Ἑλληνικὴ ἐμπορικὴ σημαία διὰ νὰ πλέῃ ἐλευθέρως τὰς Ἑλληνικὰς νήσους καὶ πόλεις πρὸς πορισμὸν τῶν ἀναγκαίων.

Ἀριθ. 64 Πρὸς τοὺς Μινίστρους τῆς Θαλάσσης

Ἐξοχώτατοι!

Ἀφ' ἣν στιγμὴν ἠνοίχθη τὸ Ἱερὸν τοῦτο στάδιον, παρευρεθεὶς μὲ τὴν σκοῦνάν μου εἰς τὰ πράγματα τῆς πατρίδος, ἐδούλευσα ἱκανὸν καιρὸν καθ' ὅσον ἐδυνήθην εἰς ὅ,τι ἡ Πατρὶς τότε μ' ἔκρινεν ἄξιον εἰς διαφόρους Πολιορκίας, ὡς τὰ δοθέντα μοι ἀποδεικτικὰ γράμματα τῆς Πατρίδος μαρτυροῦσι. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τώρα δὲν εἶμαι τόσον ἀναγκαῖος εἰς τὴν Πατρίδα, καὶ ὑστεροῦμαι τὰ ἀναγκαῖα τοῦ ζῆν, παρακαλῶ τοὺς Ἐξοχωτάτους νὰ μοὶ δοθῇ ἡ ἄδεια, καὶ μία σημαία Ἑλληνικὴ ἐμπορικὴ διὰ νὰ ἠμπορῶ ἐλευθέρως νὰ πλέω εἰς ὅλας τὰς ἐλευθέρους Ἑλληνικὰς Νήσους καὶ Πόλεις ἀνενόχλητος διὰ νὰ πορίζωμαι τοὐλάχιστον τὰ ἀναγκαῖα τοῦ ζῆν.

Εἰμὶ μὲ τὸ προσῆκον σέβας
τῆς Ἐξοχότητός σας

Ἐν Κορίνθῳ τῇ 28 Ἀπριλίου

Ταπεινὸς
δοῦλος
Ἀγγελῆς Ἀργυρίου
Αἰνήτης

(νῶτον)
Καταχωρισθεῖσα εἰς τὸ Γενικὸν Πρωτόκολλον φλ. 18 (ἢ 32) Ἀρ. 116 Ἀπριλ. λ'.
Ὁ Γεν. Πρωτοκολ.
Νικόλαος Π. Κουντούρης
ΓΑΚ, Βλαχογ. Α', φ. 38

16. ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΑΙΝΙΤΗΣ

Ὁ Γενικὸς Ἀστυνόμος Ναυπλίου γράφει τὴν 13 Μαΐου 1826 πρὸς τοὺς Προκρίτους Σπετζῶν ἵνα ὑποχρεώσουν τὸν ἐκεῖ καταφυγόντα Κωνσταντῆν Ἀργεῖον ἵνα ἀποδώσῃ εἰς τὸν Χριστοφῆν Σκαρλᾶτον Αἰνίτην τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα τοῦ ἥρπασεν, ἤτοι ἓν τουφέκι, ἄλλα τινὰ ἅρματα καὶ φορέματα.

Ἀριθ. 1205

Πρὸς τοὺς Κυρίους Προκρίτους
τῆς Νήσου Σπετζῶν.

Ὁ φέρων τὴν παροῦσαν Χριστοφῆς Σκαρλᾶτος Αἰνίτης, παρρησιασθεὶς εἰς τὴν ἐνταῦθα Γεν. Ἀστυνομίαν ἀνέφερεν ὅτι προχθὲς τὴν 12 τοῦ παρόντος Κωνσταντῆς τις Ἀργεῖος, κοιμηθεὶς εἰς τὸ ἴδιον ἐργαστήριον ὅπου καὶ ὁ Χριστοφῆς, τὴν νύκτα οὗτος ἁρπάσας ἓν τουφέκι καὶ ἄλλα τινὰ ἅρματα, καὶ φορέματα ἀνεχώρησεν. Ἐπειδὴ λοιπὸν πληροφορεῖται ὅτι κατέφυγεν εἰς τὴν νῆσόν Σας, προσκαλεῖσθε παρὰ τῆς Γεν. ταύτης Ἀστυνομίας νὰ δώσητε πρὸς τοῦτον χεῖρα βοηθείας, ὑποχρεώνοντες τὸν διαληφθέντα ἐὰν εὑρεθῇ αὐτὸς νὰ τῷ ἀποδώσῃ ὅσα πράγματά του ἥρπασεν.

Τῇ 13 Μαΐου 1826
Ἐν Ναυπλίῳ

Ὁ Γεν. Ἀστυνόμος

ΓΑΚ, Βλαχ. Α', φ. 68

17. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΑΙΝΙΤΗΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΨΑΡΑΣ

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν βεβαιοῖ τὴν 3 Σεπτ. 1827 ὅτι ἡ Λεῦκα «Λεωνίδας» εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ Κ. Γρηγορίου Αἰνίτου Ψαρᾶ, ἔχει ἓν κανόνι καὶ ναύτας 7.

Τὸ ἐμπορικὸν αὐτὸ διαβατήριον ἐξεδόθη κατόπιν τῆς ἀπὸ 31-8-1827 ἀναφορᾶς τοῦ ἰδίου.

Σ. Κυβέρνησις!

Ἐπειδὴ καὶ ἐξεδόθη διαταγὴ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὅτι κάθε πλοῖον νὰ ἔχῃ τακτικὰ τὰ ἔγγραφά του ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, διὰ τοῦτο ἀναφέρομαι διὰ ταπεινῆς, ὅτι τὸ πλοῖόν μου Λεῦκα ὀνομαζόμενον Λεωνίδας εἰς τὸ ὁποῖον ἔχω τὰ πρὸς φύλαξίν μου ὅπλα, ἕνα κανόνι, καὶ τὰ λοιπὰ ψιλά. Ἔχων καὶ ναύτας σὺν ἐμοὶ ἑπτά. Δὲν ἔχω τοιούτου εἴδους ἔγγραφα, παρακαλῶ τὴν Σ: Κυβέρνησιν νὰ μὲ ἀξιώσῃ ἐφοδιάζοντάς με μὲ τὰ ἀναγκαῖα, ἐπειδὴ καὶ ἐμπορεύομαι εἰς διαφόρους τόπους. Ὅθεν εὔελπις ὢν ὅτι δὲν θὰ ἀποτύχω τοῦ ζητήματός μου.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 31: Αὐγούστου
1827

Μένω μὲ σέβας βαθὺ
Ὁ Πατριώτης
καὶ πλοίαρχος
γλιγόριος νίτις κουμιανὸς ψαρὰ

(νῶτον)
Ἀριθ. 305
Ψαρᾶς Κομνηνὸς Γεώργιος

Νὰ δοθῇ τὸ αἰτούμενον ἐμπορικὸν Διαβατήριον εἰς τὸν Γρηγόριον Αἰνίτην διὰ τὴν Λεῦκάν του ὀνομαζομένην Λ ε ω ν ί δ α ς.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 31: Αὐγούστου 1827

Ἡ Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ
Γ. Μαυρομιχάλης
(Τ. Σ.) Ἰω. Μ. Μιλαΐτης
Ἰω. Νάκος
Ἐνεργήθη Δ. 425 Ὁ Προσωρ. ἐπὶ τῶν
Ναυτικῶν Γραμμ. Ἐπικρ.

ΓΑΚ, Ναυτικῶν 1827

Ἀριθ. 425 Ἑλλ. Πολιτεία

Ἡ Ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας

Τὸ πλοῖον Λεῦκα ὀνομαζόμενον Λεωνίδας κυβερνώμενον παρὰ τοῦ Κ. Γρηγορίου Αἰνίτου Ψαρᾶ χωρητικὸν τόννων Ἑλληνικῶν.—

Ὑπάρχει ἰδιοκτησία τοῦ ἰδίου γεννημένος — καὶ κάτοικος — Ἔχει ἓν κανόνι καὶ Ναύτας Ἑπτά.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 3 7βρίου 1827

Ὁ Προσ. Ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν
Γραμμ. τῆς Ἐπικρατείας

ΓΑΚ, Ναυτικῶν 1827

1827 α′ Σεπτεμβρίου Αἴγινα

»Διὰ τῆς παρούσης ἀποδείξεως δηλοποιοῦμε ἡμεῖς οἱ ὑποκάτωθεν ὑπογεγραμμένοι συμπατριῶται ὅ,τε Χ′′ Κούταβος καὶ Χ′′ Μανόλης Νίτη ὅτι ὑποσχόμεθα ἐτζυηταὶ διὰ τὸν συμπατριώτην μας Γρηγόρης Ψαρᾶς Κουμιανοῦ Νίτη, καὶ εἰς τοῦτο δίδομε ὑπόσχεσιν διὰ τὴν βεβαιότητά του ὅτι εἶναι τίμιος καὶ εἰ μὲν ἤθελε κάμει καμμίαν ἀταξίαν εἴμεθα ἡμεῖς εἰς χρέος νὰ ἀποκρινώμεθα εἰς ὅ,τι ἤθελε ζητηθῇ ἀπὸ τὸ ἔθνος καὶ οὕτως ἐδώσαμε τὸ παρόν μας ὑπογεγραμμένο εἰς ἀσφάλειαν.

Χ′′ Φραγγῆς Κούταβος ὑπόσχομαι εἰς τὰ ἄνωθεν.

Χ′′ Μανόλης Τάρογλους ὑπόσχομαι τὰ ἄνω.

ΓΑΚ, Ναυτικῶν 1827 (συνημμένον)

18. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΛΑΞΙΖΗΣ ΑΙΝΙΤΗΣ

Οὗτος τὴν 5 Δεκ. 1825 γράφει ἐκ Ναυπλίου πρὸς τὴν Διοίκησιν καὶ ἀναφέρει ὅτι τὸ πλοῖόν του ναυλωθὲν παρὰ τῆς Διοικήσεως παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις του διὰ νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ Τσακωνίαν ἄσβεστον, ἐπειδὴ δὲν ἦτο κα-

τάλληλον συνετρίβη ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Ὅθεν ζητεῖ ἀπυζημίωσιν πρὸς ἐξοικονόμησιν τῆς ἀπόρου οἰκογενείας του.

Σεβαστὴ Διοίκησις!

Πρὸ ἡμερῶν ἔδωσα δύο ἀναφορὰς πρὸς τὸ Σ. τοῦτο Σῶμα, ἐξ ὧν τὴν μίαν διεύθυνε πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν διὰ νὰ κάμῃ τὴν ἀπάντησιν εἰς αὐτήν, ἀλλ᾽ εἶναι τόσαι ἡμέραι καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν δὲν ἔκαμε τὴν ἀπάντησιν εἰς αὐτήν, καὶ ἀγνοῶ πόθεν παρακινεῖται.

Εἶναι γνωστὸν τῇ Σ. Διοικήσει, ὅτι τὸ πλοῖόν μου ναυλωθὲν παρὰ τῆς Σ. Διοικήσεως, διὰ νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ Τζακωνίας Ἄσβεστον, ἀνεφέρθην διαμαρτυρόμενος, ὅτι δὲν εἶναι ἱκανόν, ἀλλὰ μὲ ἐβίασεν καὶ ἐγὼ ἐκὼν ἀέκων ἐβιάσθην νὰ πηγαίνω, ἀλλὰ τί τὸ τέλος; ἐσυντρίφθη ὑπ᾽ ἀνέμου σφοδροῦ, μὴ δυναμένου ν᾽ ἀνθέξῃ ὄντος ὡς εἶπον ἀδυνάτου. Τὸ αὐτὸ πλοῖόν μου μοῦ ἐκόστιζεν ὑπὲρ τὰς 20 χιλιάδας γρόσια καὶ μ᾽ αὐτὸ ἐκυβερνούμουν τόσον ἐγώ, καθὼς καὶ τόσαι ἄλλαι ψυχαὶ δυστυχισμέναι καὶ ἄποραι, τώρα ἀφοῦ καὶ τὸ ἔχασα, ἔχασα καὶ πᾶν ὅ,τι καὶ ἂν εἶχα ἀποκτήσει ἐκ νεότητός μου.

Σ. Διοίκησις! ἂν εἶναι νόμοι, ἂν εἶναι Διοίκησις, ἂν εἶναι εὐσπλαγχνία, ἂς κρίνουν ταύτην τὴν δικαίαν μου αἴτησιν.

Μένω μὲ σέβας βαθύτατον, καὶ μὲ τὴν ψυχὴν εἰς τὸ στόμα.

Τῇ 5 Δεκεμβρίου 1825 Ναύπλιον

Εὐπειθὴς Πατριώτης
Γεώργιος Κουλαξίζης Αἰνίτης

(νῶτον)
Κατεχωρίσθη εἰς τὸ Γεν. Πρωτόκολλον εἰς φλ.
Τῇ η᾽ Δεκ. ,ωκε᾽ ὑπὸ ἀρ. 6584 3277
Ὁ Γεν. Πρωτοκ. Γ. Κουλαξίζης
Διευθύνεται πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν διὰ νὰ ἐξετάσῃ καὶ ἀναφέρῃ.
8 Δεκ. 1825 ἐν Ναυπλίῳ Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
15357 (Τ. Σ.) Α. Μαυροκορδᾶτος
ΓΑΚ, Ναυτικῶν 1825

19. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΥΡΜΕΛΗΣ

Περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἀναγκαίας οὔσης ἰδίας μελέτης δημοσιεύομεν εἰς τὴν παροῦσαν σειρὰν μόνον τὴν περαιτέρω ἀναφοράν του πρὸς τὸν Κυβερνήτην ἐξ Αἰγίνης τὴν 28 Δεκ. 1830. Εἰς ταύτην ἀναφέρει ὅτι ὁ Μῆτζος Κοντογιάννης ἔσφαξε τὸν πενθερόν του Νικόλαον Χ᾽᾽ Οἰκονόμου ἐκ Νέων Πατρῶν, τὴν δὲ χήραν καὶ τὰ ὀρφανὰ ἐκείνου συντηρεῖ οὗτος. Παρακαλεῖ ἢ νὰ ἐναχθῇ εἰς κρίσιν ὁ φονεὺς πρὸς ἀπόδοσιν τῶν ἁρπαγέντων ἢ νὰ διορισθῇ οὗτος εἰς θέσιν τινὰ πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἐξόδων του.

Σεβαστέ Κυβερνῆτα!

Καὶ ὡς πρὸς Κυβερνήτην καὶ ὡς πρὸς πατέρα ἡμῶν λαμβάνω τὴν τόλμην νὰ ἐξηγηθῶ πρὸς τὴν Ὑ. Ἐ. τὴν ὑπόθεσίν μου, ὡς μὴ δυνάμενος ἀλλοῦ νὰ εὕρω τὴν θεραπείαν.

Ὁ ὑποφαινόμενος μεμνηστευμένος τὴν θυγατέρα τοῦ μακαρίτου Νικολάου Χ΄΄ Οἰκονόμου ἐκ Ν. Πατρῶν, τὸν ὁποῖον ἀπέσφαξε μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ὁ λῃστὴς Μῆτζος Κοντογιάννης, ἔχω εἰς προστασίαν μου τὴν χήραν καὶ τὰ ὀρφανὰ αὐτοῦ τρεῖς ψυχάς, τὰς ὁποίας τρέφω, ἐνδύω, καὶ περιποιῶ. Ἐπλήρωσα δὲ καὶ χρέος αὐτῶν φ. 1200.

Ὁ δὲ σφαγεὺς Μητζοκοντογιάννης κατακρατεῖ τὰ κατάστιχα, ὁμολογίας καὶ ἄλλα ἔγγραφα τοῦ πενθεροῦ μου ὁμοῦ καὶ ὅλα τὰ κινητὰ ὁπού ἥρπασεν ἀπὸ τῆς οἰκίας. Τὰ κτήματα τῶν ὀρφανῶν κεῖνται εἰς Μαυρίλον χωρίον ἀπὸ τὰ ἐλεύθερα τοῦ Πατρατζικίου, τὰ ὁποῖα ἐνέμετο ὁ φονεὺς οὗτος μέχρι τοῦ 1829. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου φοβούμενοι αὐτὸν δὲν τολμῶσι νὰ σπείρωσιν αὐτὰ ἐκ μέρους τῶν ὀρφανῶν. Ὁ δὲ ὑποφαινόμενος μήτε τὰ μέσα ἔχει εἰς καλλιέργειαν αὐτῶν, διὰ τὸ νὰ εἶναι δέκα ἤδη χρόνους ἀργός, μήτε δύναται νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ πρὶν ἀποκατασταθῶσι τὰ πράγματα, φοβούμενος τὴν δολοφονίαν ἢ ἐκείνου, ἢ τῶν υἱῶν αὐτοῦ.

Ὅθεν παρακαλῶ θερμῶς τὴν Ὑ. Ἐ. νὰ λάβῃ οἶκτον εἰς τὰ δεινὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης, καὶ νὰ εὐδοκήσῃ νὰ εἰπῇ εἰς τὸν δοῦλόν της ἐμέ, ἂν εἶναι ἤδη καιρὸς νὰ ἐναχθῇ εἰς κρίσιν ὁ φονεὺς διὰ νὰ ἀποδώσῃ κἂν ὅσα ἥρπασε καὶ κατακρατεῖ ἔπιπλά τε καὶ χρήματα. Ἂν ὅμως ὁ παρὼν καιρὸς δὲν τὸ συγχωρῇ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐγκλήματος καὶ διὰ τὰς παρούσας περιστάσεις, καὶ ὡς Κυβερνήτης τῶν δούλων Σας, συγκατανεύοντες νὰ τοποθετήσητε τὸν ὑποφαινόμενον εἰς ὑπηρεσίαν ἀνάλογον. Ὀμνύω ἐν φόβῳ Θεοῦ ἐνώπιον τῆς Ὑ. Ἐ. ὅτι δὲν δύναμαι πλέον νὰ οἰκονομήσω τὰ ἔξοδά μου.

Τὴν 28 Δεκεμβρίου 1830
Ἐν Αἰγίνῃ

Τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος
ταπεινότατος δοῦλος
Ὁ πολίτης
Διονύσιος Σουρμελῆς

Πρὸς τὸν Σεβαστὸν Κυβερνήτην
τῆς Ἑλλάδος κτλ. κτλ. κτλ.
ΓΑΚ, Βλαχ. φ. 90

20. ΓΙΑΝΝΑΚΟΣ Γ. ΣΟΥΡΜΕΛΗΣ

Οὗτος τὴν 9 Μαΐου 1828 γράφει ἐκ Ναυπλίου πρὸς τὸν Ἔκτακτον Ἐπίτροπον τῆς Λακωνίας καὶ παρακαλεῖ νὰ τὸν προσλάβῃ ὡς ἀντιγραφέα.

Κλει[ν]ὲ Ἔκτακτε Ἐπίτροπε τῆς Λακωνίας ταπεινοπροσκυνῶ σε.

Εἰς τὰς 5 τρέχοντος Σᾶς ἔγραψα, ἐξαιτούμενος, ἐὰν ἐγκρίνετε νὰ μὲ κατατάξετε εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ἀντιγραφέων Σας, διὰ ν' ἀρχίσω νὰ τρέχω τὸ πολιτικὸν στάδιον, διότι καλώτατα γνωρίζετε ὅτι ἔχω ἀνάγκην καὶ μ' αὐτὴν τὴν τριβὴν ἠμπορῶ νὰ ὠφεληθῶ μεγάλως.

Τὴν ἀναφορὰν τὴν ὁποίαν μοὶ ἐκάματε εἰς Αἴγιναν, ἅμα ἦλθον ἐνταῦθα μετὰ τοῦ Κυρίου Θεοτόκη, καθὼς μοὶ ὡδηγήσατε, τὴν ἔδωσα τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος ἐλθόντος ἐνταῦθα. Τελείαν ἀπόκρισιν ὅμως δὲν ἠξιώθην, εἰμὴ παρὰ τοῦ Κυρίου Τρικούπη, προφορικῶς, ὅτι ἡ Α.Ε. ὁ Κυβερνήτης, ὡς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν θέλει φροντίσει καὶ διὰ σέ! Διὸ καὶ μένω μὲ βαθύτατον Σέβας.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 9 Μαΐου

Ὁ εὐπειθέστατος δοῦλός Σας
Γιαννακὸς Γ. Σουρμελῆς

(ὄπισθεν) Τοῦ Σουρμελῆ Γράμμα
ΓΑΚ, Βλαχ. Α' φ. 123

21. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΙΝΙΤΗΣ

Πρὸς τὸ Ἔξοχον Ὑπουργεῖον τῶν Πολεμικῶν

Ἡμεῖς δέκα συντρόφοι ἤμεθα μὲ τὸν Καπετὰν Γιάννην Λογοθέτην εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Τριπολιτζᾶς κύριον Μπάρμπογλη. Ἐδουλεύσαμεν μῆνα μισόν· ὁ Καπιτᾶνος δὲν θέλει νὰ μᾶς πληρώσῃ τοὺς λουφέδες μας, ἀφοῦ ἐπληρώθη ἀπὸ τὸν εἰρημένον ἀρχηγόν. Ἀλλ' ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Ἐξοχότητά του ἐπῆγεν μὲ τὸν Στρατηγὸν Ὀδυσσέα, καὶ ἐπιμένει διὰ νὰ μᾶς ὑστερήσῃ τοῦ δικαίου μας. Παρακαλοῦμεν τὸ Ἔξοχον Ὑπουργεῖον νὰ ἐπιτάξῃ αὐτὸν εὑρισκόμενον εἰς Ἄργος, διὰ νὰ μᾶς πληρώσῃ. Καὶ μένομεν μὲ ὅλον τὸ Σέβας.

Τῇ 9 Ἰουλίου
(1823)

Πρόθυμοι τῶν ἐπιταγῶν σας
Ἀντώνης Αἰνίτης
Ἀθανάσιος καὶ λοιποὶ

ΓΑΚ, Πολέμου φ. 4

21α. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΙΝΙΤΗΣ

Περίοδ. Γ'.
Ἀριθ. 15961

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα
Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας.

Κατὰ τὴν ἐγκλειομένην ἀναφορὰν τοῦ Ὑπουργείου τοῦ Πολέμου ὑπ' ἀρ. 14298 διατάττεται τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο νὰ διορίσῃ νὰ δοθῶσι διὰ τοῦ ρηθέντος Ὑπουργείου πρὸς τὸν Κ. Ἀντώνιον Ἰωάννου Αἰνίτην γρόσια ἑπτακόσια ἑξήκοντα ἀρ. 760 εἰς ἐξόφλησιν τῆς τιμῆς τοῦ παρὰ τοῦ Στρατηγοῦ Ἰωάννου Γκούρα ἀγορασθέντος σιταρίου.

Τῇ 3 Ἰανουαρίου 1826 ἐν Ναυπλίῳ.

Ὁ Πρόεδρος
Γεώργιος Κουντουριώτης
Ἀναγνώστης Σπυλιοτάκης
Ἰωάννης Κωλέττης
Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Γεν. Γραμμ.
Γ. Πραΐδης

(Τ. Σ.)

(νῶτον) 15961
Ἀντώνιος Ἰωάννου Αἰνίτης
Κατετάχθη ὑπ' ἀρ. 7995
ὅρα ἀριθ. 3855
ΓΑΚ, Οἰκονομίας

22. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΤΗΣ

Πρὸς τὸ Ἔξοχον Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν

Ἀναφέρομαι διὰ τῆς παρούσης μου, ὅτι τὸν Ἰούλιον μῆνα ἐρχόμενος ἀπὸ Σύραν εἰς Αἴγιναν μὲ μίαν Σακολέβαν ἀϊβαλιώτικην, ἔχοντας καὶ τρία ζυμπίλια ρύζι ὀκ. 328: καὶ δύο βαρέλια χαψιὰ ὀκ. 180: ἐβγαίνοντας ἔξω εἰς Αἴγιναν, μὲ ἐπίασεν ὁ Γεωργάκης τοῦ Λογιωτάτου, καὶ ὁ Γεωργάκης Χατζόγλος, καὶ μ' ἔβαλον χάψην μέσα εἰς ἓν μπουτρούμι καὶ μὲ ἔδεραν καὶ ἀφοῦ μὲ ἐκράτησαν ἑπτὰ ἡμέρας μέσα εἰς τὴν χάψην, μὲ ἐβάσταξαν καὶ τὸ ἄνωθεν πρᾶγμά μου, ὁποὺ αὐτὸ μόνον ἦτον ὅλη ἡ κατάστασίς μου. Τοὺς ὡμίλησα, τοὺς ἐπαρακάλεσα, ὅμως δὲν εἰσηκούσθην. Ἐπῆγον εἰς τὸν Τοποτηρητὴν τοῦ Ἐπάρχου, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔκραξε καὶ τοὺς ὡμίλησε τὰ δέοντα, ὅμως δὲν τὸν ἤκουσαν. Μοὶ εἶπε διὰ νὰ μοὶ δώσῃ ἓν γράμμα του πρὸς τὸν Ἔπαρχον ἐδῶ διὰ νὰ μὲ παρρησιάσῃ πρὸς τὴν ἐξοχότητά σας, αὐτοὶ τὸ ἤκουσαν καὶ μὲ ἐμπόδισαν λέγοντές μοι ὅτι θέλει μὲ ἐπιστρέψουν τὸ πρᾶγμά μου ὀπίσω. Ἐπρόσμενα ἕως τώρα καὶ μὲ ἐγελοῦσαν μὲ τὸ σήμερον καὶ αὔριον. Καὶ ἐπειδὴ εἶδον ὅτι δὲν ἔχουν σκοπὸν νὰ μοὶ τὸ δώσουν, προστρέχω διὰ τῆς παρούσης μου πρὸς τὴν ἐξοχότητά σας καὶ παρακαλῶ τὴν ἐξοχότητά σας νὰ τοὺς προστάξητε δι' ἐπιταγῆς σας, ἢ νὰ μοὶ δώσουν τὸ πρᾶγμά μου, ἢ νὰ ἔλθουν ἐδῶ διὰ νὰ κριθῶμεν, καὶ ἂν εἶμαι πταίστης νὰ παιδευθῶ, καὶ μ' ὅλον τὸ σέβας μένω.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1824

Ὁ ὑποκλινὴς καὶ εὐπειθὴς
Πατριώτης
γεώργιος νίτης

(νῶτον) Ἀριθ. 2907
Ἐνεργήθη
ΓΑΚ, Ἐσωτερικῶν φ. 41

22α. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΚΑΡΑΚΙΟΖΗΣ ΑΙΝΙΤΗΣ

Πρὸς τὴν Διοίκησιν Αἰγίνης

Ὁ ὑποφαινόμενος τὴν πατρίδα Αἰνίτης κάτοικος εἰς τὴν Νῆσον ταύτην, πλησίον τῆς Μεγάλης Παναγίας καὶ ἐπειδὴ τὴν ἀπεραωμένην Τρίτην αὐτῆς τῆς ἑβδομάδος τὸ ἑσπέρας ἀφ' οὗ ἔφαγον ψωμὶ εἰς τὸ ὁσπίτιόν μου ἐβγῆκα κατὰ τὴν συνήθειαν ἔξω τῆς πόρτας καὶ καθήσας ὀλίγον, ἀκούω πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἐκκλησίας μίαν φωνὴν μικροῦ παιδίου. Πλησιάσας λοιπὸν ἐγώ, βλέπω ἔμπροσθεν τῆς μεγάλης πόρτας τῆς Ἐκκλησίας ἕνα παιδίον μικρὸν ἀρσενικὸν τυλιγμένο εἰς ἓν ὑποκάμισον. Φωνάζω λοιπὸν ὅλους τοὺς ἐκεῖ γειτόνους μήπως καὶ αὐτοὶ τὸ γνωρίσωσιν, ἀλλ' αὐτὸ ἦτον ἀγνώριστον ἀπὸ κάθε ἕν. Σπλαχνισθεὶς λοιπὸν ἐγὼ μετὰ τῆς συζύγου μου, ἔλαβον αὐτὸ εἰς τὸ ὁσπίτιόν μου. Ἡ γυνή μου λοιπὸν ἀφοῦ τὸ ἔλαβεν ἔδωσεν εἰς αὐτὸ γάλα (διότι ἔχει καὶ παιδίον ἐδικόν της), καὶ ἐπειδὴ ἡ γυνή μου ἠμπορεῖ νὰ οἰκονομήσῃ αὐτό, ἀλλὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ κάθε ἀναγκαῖα πράγματα τροφῆς, ἐξ αἰτίας τῆς ἀναργυρίας, διὰ τοῦτο λοιπὸν προστρέχω εἰς τὸ Διοικητήριον τοῦτο καὶ παρακαλῶ νὰ οἰκονομήσῃ αὐτό, διότι ὡς βρέφος ἠμπορεῖ καὶ νὰ ἀποθάνῃ καὶ τότε πηγαίνει ἀβάπτιστον, καὶ μένω μὲ σέβας.

Ὁ Εὐπειθὴς Πολίτης
Χριστόδουλος Καρακιόζης
Αἰνίτης

(νῶτον) Ἀρ. 7297 Εἰσερχ. Οἰκ.
Προσωρινὸς Διοικητὴς Αἰγίνης
Ἔγινεν Γράμ...
Ἀριθ. 1572

(ὄπισθεν) Ἑλληνικὴ Πολιτεία
Πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπὴν

Ἐπιβεβαιοῖ ἡ Προσωρ. Διοίκησις Αἰγίνης δι' ὅσα ὁ ἀναφερόμενος Χριστόδουλος Καρακιόζης Αἰνίτης περὶ τοῦ εὑρεθέντος νόθου παιδαρίου, ἀναφέρθη καὶ πρὸς ὁδηγίαν τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 28 Ἰουνίου 1829

Ὁ Προσ. Διοικητὴς Αἰγίνης
Ἀνδρέας Γιαννίτζης
Ὁ Γραμματεὺς
(Τ. Σ.) Κ. Γ. Λήμνιος(;)

ΓΑΚ, Οἰκον. φ. 45

23. ΧΑΤΖΗ ΜΙΧΑΗΛ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΙΝΙΤΗΣ

ΜΙΝΙΣΤΕΡΙΟΝ ΤΩΝ
ΝΑΥΤΙΚΩΝ
Ἀρ. 157 τοῦ Πρωτοκόλλου
Εἰς τὴν ἀπάντησιν ν' ἀναφέρεται
ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ἡμέρα.
Ἡ κάθε ἐπιστολὴ ν' ἀναφέρῃ
μίαν καὶ μόνην ὑπόθεσιν.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟ ΜΙΝΙΣΤΕΡΙΟΝ ΤΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ

Πρὸς τοὺς Ναυάρχους καὶ Προβλεπτὰς τῆς Ὑγείας
Ἐν Κορίνθῳ δ' Μαΐου 1822

Ὁ Χ'' Μιχαὴλ Γεωργίου Αἰνίτης Κυβερνήτης τῆς Μαρτυγάνας ὀνομαζομένη Ἱερουσαλὴμ μὲ σημαία Ἑλληνικὴ Ἐμπορικὴ ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὸν Λιμένα τῶν Κεχρῶν διὰ Νῆσον Ψαρά, μὲ Ναύτας δεκατέσσερες σὺν αὐτῷ, χωρὶς φορτίον, διὰ νὰ ὑπάγῃ καὶ ἐκεῖθεν ἐπιστρέψῃ πάλιν ἐδῶ μὲ ὅ,τι φορτίον εὕρῃ. Διορίζονται ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ Θαλάσσης τε καὶ Ξηρᾶς νὰ τοῦ ἀφήνωσιν ἐλευθέραν τὴν ἔκπλευσιν αὐτοῦ. Τὸ παρὸν ὠφελεῖ μόνον διὰ νὰ ὑπάγῃ καὶ ἔλθῃ καὶ ὄχι περισσότερον.

Ν. Παντελῆ Νικολάκη
Ἰωάννης Νικόλα λαζάρου
Χ'' Ἀνδρέας Χ'' Ἀργύρης

(νῶτον)
Κατεχωρίσθη εἰς τὸ Γεν. Πρωτόκολλον
Σελ. 25 Ἀρ. 157 Μαΐου 6
Ὁ Γενικὸς Πρωτοκολλιστὴς
Νικόλαος Π. Κουντούρης

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Γεράσιμος Κώπας

ΓΑΚ, Ναυτικῶν

24. ΓΡΑΙΚΟΣ ΑΙΝΙΤΗΣ

Ἐπαρχία τῆς Νήσου Τήνου
Ἀριθ. 171 τοῦ
Πρωτοκόλλου

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Μινίστρον τῆς Οἰκονομίας
Ὁ Ἔπαρχος τῆς Νήσου Τήνου
Ἐν Τήνῳ τὴν 22 Ἰουνίου 1822

Πρὸ ὀλίγων ἤδη ἡμερῶν Γραικός τις Αἰνίτης ἐλθὼν ἐνταῦθα ἀπὸ Ἀλεξάνδρειαν μὲ πλοῖον σιταγωγόν, καὶ πωλήσας μέρος τοῦ φόρτου ἀπέπλει

εἰς Σάμον, τὴν δὲ τιμὴν τοῦ πωληθέντος σίτου, συμποσουμένην εἰς γρόπον χιλίων ταλλάρων ἐσκόπει νὰ πέμψῃ εἰς Ἀλεξάνδρειαν εἰς ἕνα ὁμογενῆ μας. Ἐγὼ γνωρίζων τὴν χρηματικὴν ἀνάγκην τῆς Πατρίδος ἠθέλησα νὰ παραλάβω ταύτην τὴν ποσότητα, καὶ νὰ ἀποστείλω εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον, δίδων αὐτῷ ἰδίαν ἀπόδειξιν, ἕως νὰ μοὶ πεμφθῶσι παρὰ τοῦ Μινιστερίου τῆς Οἰκονομίας αἱ ἀνάλογοι ἐθνικαὶ ὁμολογίαι, διὰ νὰ δοθῶσιν εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρουν νὰ πράξω τι, χωρὶς νὰ ἔχω βεβαιότητα εἰς κατὰ τοῦτο θέλησιν τῆς Ὑπερτάτης Διοικήσεως, ἄφησα αὐτὸν ἐλεύθερον, ἀφοῦ τὸν ἔπεισα νὰ δώσῃ μὲ εὐχαρίστησίν του, λόγῳ συνεισφορᾶς γρόσια διακόσια. Καὶ ἐπειδὴ ἠμποροῦν νὰ ἀκολουθήσωσι καὶ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα παρόμοιαι περιστάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἠμπορεῖ νὰ θεραπεύεται ἡ χρηματικὴ τῆς Πατρίδος ἀνάγκη, διὰ τοῦτο ἀναφέρω περὶ τούτου εἰς τὸ Μινιστέριον τῆς Οἰκονομίας, διὰ νὰ μοὶ γνωστοποιήσῃ τὴν περὶ τούτου θέλησιν τῆς Ὑπερτάτης Διοικήσεως πρὸς ὁδηγίαν τοῦ πρακτέου, ὅταν συμβαίνωσι περιστάσεις παρόμοιαι.

Ὁ Ἔπαρχος τῆς Νήσου Τήνου
Ἐμ: Σπυρίδωνος

(νῶτον)
Ἐν Τήνῳ τῇ 22 Ἰουνίου 1822
Ἔπαρχος τῆς Νήσου Τήνου
Ἐμ: Σπυρίδωνος.

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Νικόλαος Χρυσόγελος

ΓΑΚ, Βλαχογ. Α', φ. 46

25. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΑΙΝΙΤΗΣ

Οἱ ὑποσημειούμενοι φύλακες τοῦ Ναυστάθμου ἐλάβομεν ἀπὸ τὸ ἐπὶ τῶν Ἐργασιῶν Μέλος τῆς Ναυτικῆς Ὑπηρεσίας φοίνικας ἑξήκοντα ἓξ ἀριθ. 66, διὰ μισθόν μας τοῦ Μαρτίου μηνός.

Ἐλευθέριος Αἰνίτης	φοίνικ.	36
Τριαντάφυλλος Λήμνιος	»	30

Ἐν Πόρῳ τῇ 3 Μαρτίου 1831

Διὰ τοὺς ἀνωτέρους φύλακες μὴν ἐξεύροντας νὰ γράψωσιν ὑπογράφω ἐγὼ Ἀνδρέας Δημητρίου Βλαστάρη.

(νῶτον) Διὰ φοίνικας 66 Ἀριθ. 807

ΓΑΚ, Οἰκον. φ. 185

26. ΛΑΣΚΑΡΗΣ ΜΑΓΓΟΣ ΑΙΝΙΤΗΣ

Περίοδ. Γ'. Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας
Ἀριθ. 18582

Κατὰ τὴν ἐμπερικλειομένην ἀναφορὰν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν ὑπ' ἀριθ. 7577 διατάττεται τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο νὰ διορίσῃ ὅπου ἀνήκει νὰ

δοθοῦν εἰς τὸν Κύριον Ἀναγνώστην Μοναρχίδην Ἐπίτροπον τοῦ Κ. Λάσκαρη Μάγγου Αἰνίτη γρόσια δέκα ἓξ χιλιάδες ἀρ. 16000 τιμὴν τῆς λεύκας του, ἡ ὁποία ἐκτιμηθεῖσα παρὰ τῶν Κ. Προκρίτων τῆς νήσου Ὕδρας ἐχρησίμευσεν ὡς πυρπολικόν.

Ἐν Ν(αυπλίῳ) τῇ 30 Μαρτίου 1826

Ὁ Ἀντιπρόεδρος
3641
Ὁ Προσ. Γεν. Γραμμ.

ΓΑΚ, Ἐκτελ. φ. 167

27. ΜΑΡΘΑ ΕΚ ΤΗΣ ΑΙΝΟΥ

Ἐξοχώτατε ἡμῶν Κυβερνῆτα!

Ἡ ὑποφαινόμενη ταπεινὴ δούλη σου ἐκ τῆς Πατρὶς Αἴνου προστρέχω εἰς τὸ ἔλεος καὶ σπλάχνος τῆς Ὑμετέρας ἡμῶν Σεβ. Κυβερνήσεως, δὲν πολυλογῶ τὸ νὰ σᾶς παραστήσω τὰ ὅσα μᾶς ἐσυνέβησαν.

Εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν τῆς Ἐπαναστάσεως, καθὼς εἶναι γνωστόν σου, ἡ θρησκεία τῶν Ὀθωμανῶν νὰ ἁρπάχνουν τοὺς Χριστιανοὺς καὶ νὰ τοὺς τουρκεύουν, ὄντας καὶ ἐγὼ μία παρθένος εἴκοσι χρονῶν ἁρπάχθην, ἀπὸ ἕναν Ὀθωμανὸν Νίτη μὲ δυναστείαν καὶ μὲ ὑπανδρεύθη καὶ μᾶς ἐτούρκευσε δυναστικῶς, καὶ μὲ αὐτὸν ἔκαμα καὶ δύο θυγατέρας καὶ εἶναι ἀκόμη ἀβάπτυστες.

Ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ τύχη τῶν πτωχῶν καὶ ὅσοι εὑρίσκονται ὡσὰν ἐμᾶς, ἀκόμη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν, ἔκαμε διὰ μέσον σου, νὰ ἐλευθερωθοῦμεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν τυράννων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ἐπρόστρεξα πρὸς τὴν ὑμετέραν ἡμῶν Σ. Κ.(υβέρνησιν). Ὁ Κύριος Ἰωάννης Ἀνδριώτης κατεβαίνοντας ἀπὸ Φιλιππὲν καὶ Ἀνδριανούπολιν μὲ ταῖς αἰχμάλωτες εἰς τὴν πατρίδα μου Αἶνον, καὶ ἰμπαρκάροντας διὰ τὴν Ἐξοχότητά της, διὰ νὰ εὕρουν ἀνάπαυσιν. Ἀκούοντας καὶ ἐγὼ τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου καὶ τῶν τέκνων μου ἀποφάσισα καὶ ἀναχώρησα κρυφίως, ἐνωμέναι μὲ τὲς ἄλλες, καὶ ἐφθάσαμεν ἐδῶ εἰς Ναύπλιον.

Ἐρημωμένη ἀπὸ Πατρίδα καὶ ὀρφανὴ ἀπὸ ἐδικοὺς καὶ συγγενεῖς μὲ τὰ παιδιὰ εἰς τὰς ἀγκάλας μέσα εἰς τὰς πλατείας καὶ δρόμους, τοῦ Ναυπλίου χωρὶς νὰ ἔχω τὸν ἐπιούσιον ἄρτον.

Διὰ τοῦτο προστρέχω εἰς τὴν αὐτοῦ Ἐξοχότητα, ἀναφερομένη ἡ ἁμαρτωλὴ μετὰ θερμῶν καὶ δακρύων, ἵνα κάμῃ εἰς ἐμέ, καθὼς θέλει καὶ βούλεται. Μένω μὲ τὸ βαθύτατον σέβας.

Τῇ: 5: Φεβρ. 1831
Ναύπλιον
(νῶτον): 3, 265
Μάρθα ἐκ τῆς Αἴνου

Ἡ ὑποκλινὴ δούλη σου
Μάρθα ἐκ τῆς Αἴνου

ΓΑΚ, Βλαχ. φ. 91

28. ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΞΑΝΘΟΥΛΗΣ ΑΙΝΙΤΗΣ

Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ναυτ. Μέλος τοῦ Γεν. Φροντιστηρίου
Κ. Ἀ. Μαυροκορδᾶτον.

Εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Κυριάκη Ξανθούλη Αἰνίτη, τὸ ὁποῖον συνελάβομεν κάτω ἀπὸ τὸ κάστρον τοῦ Βαμπᾶ τῇ 22 τοῦ παρελθόντος μηνὸς 7βρίου καὶ διευθύναμεν εἰς τὰ ἐδῶ, ἦτον δύο Τοῦρκοι ἐπιβάται, ὁ μὲν Ὀσμάν, ὁ δὲ Χαλίλ. Εἰς τὸν Χαλὶλ εὑρήκαμεν ἐπάνω του ὡς ἡ καταγραφὴ ὁποὺ τότε σᾶς ἐξαποστείλαμεν γρόσια ἑπτακόσια δέκα ἕξη καὶ παράδες τριάκοντα ἀριθ. 716.30 καὶ γρόσια ἑκατὸν πεντήκοντα δύο ἀριθ. 152, ηὕρομεν εἰς τὸν Τοῦρκον Ἀχμὲτ Σαλὲμ Χότζα, ὅστις ἦτον ἐπιβάτης μὲ τὸ πλοῖον τοῦ Χ'' Βασίλη Κιόρογλου, τὸ ὁποῖον ἐβιζιτάραμεν. Τῇ 7 8)βρίου παρελθόντος, ἔξω ἀπὸ τὸ Καραγάτζι, ὅλα γρόσια: 868,30, διὰ τὰ ὁποῖα παρακαλοῦμεν (ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Μοιράρχου μας Κ. Γ. Σαχίνη) νὰ μᾶς ὁδηγήσητε ποῦ νὰ τὰ παραδώσωμεν. Καὶ μένομεν μὲ τὸ βαθύτατον σέβας.

Ἐκ τοῦ Ἑλλ. Ἐθν. Πλοίου ὁ Κίμβρος — Ὁ Πλοίαρχος
Τῇ 31 Ἰαν. 1829
Ἐν Αἰγίνῃ — Κωνσταντῖνος Νικοδήμου
(νῶτον) 3 εἰσ. ἀρ. 4748
Νικόδημος Κ.

Ὅτι ἔχει εἰς χεῖρας του Γρ. 868,30 εὑρεθέντα εἰς τοὺς συλληφθέντας Τούρκους.

Ἐνεργήθη διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3091 καὶ 3092

ΓΑΚ, Βλαχ. φ. 101

29. ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΠΑΝΟΓΛΟΥ ΑΙΝΙΤΗΣ

Περίοδ. Βα — Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Ἀριθ. 2985 — Τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα

Πρὸς τὸν κύριον Ἀποστόλην Πάνογλου Αἰνίτην

Ἡ Διοίκησις πληροφορηθεῖσα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπιφέρεις ἀποδεικτικὸν τοῦ Ἀρείου Πάγου διὰ τὰς πρὸς τὴν Πατρίδα ἐκδουλεύσεις σου, καὶ διὰ τὸν πατριωτισμόν σου καὶ ἕνεκ' ἀνταμοιβῆς σοῦ προσφέρει τὸ παρὸν ἐπίσημον ἔγγραφον, εὔελπις ὅτι τοῦτο θὰ ἐπαυξήσῃ τὴν προθυμίαν σου.

Ἐκ Σαλαμῖνος τὴν 18: 7βρίου 1823

Ὁ Πρόεδρος
πετρόμπεης μαυρομιχάλης
(Τ. Σ.) Σωτήριος Χαραλάμπης
Α. Μεταξᾶς

(Ἐπὶ τοῦ νώτου) — Εἰς ἀπουσίαν τοῦ Γ. Γραμμ.
18 7)βρίου 1823 — Ν. Σπηλιάδης
ΓΑΚ, Πολέμου φ. 5

30. ΜΙΧΑΗΛ ΠΛΟΚΑΣ ΑΙΝΙΤΗΣ

Περίοδ. Γ'. Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Ἀρ. 574 Τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα
Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας

Ὁ Μιχαὴλ Πλόκας Αἰνίτης κατὰ τὴν περὶ αὐτοῦ πληροφορίαν τῆς Διοικήσεως, προκινδυνεύσας ἀπ' ἀρχῆς πολλαχοῦ ὑπὲρ Πατρίδος, καὶ τέλος πληγωθεὶς κατὰ τὴν χεῖρα, ἤδη πάσχων κατ' αὐτήν, στερεῖται καὶ τὰ πρὸς θεραπείαν, καὶ τὴν ἀναγκαίαν αὐτὴν τροφήν. Ὅθεν διορίζεται τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο νὰ ἐξοικονομήσῃ αὐτὸν μὲ τὴν δόσιν τριακοσίων γρ. ἀρ. 300 ἅμα φθάσῃ ἡ Γ' μερὶς τοῦ Δανείου, καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀνήκουσαν ἀπόδειξιν.

Ναύπλιον τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1824

Ὁ Ἐπιτροπικῶς
Ἀσημάκης Φωτήλας
(Τ. Σ.) Ἀναγνώστης Σπυλιοτάκης
Ἰωάννης Κωλέττης

(νῶτον) Ὁ Προσωρ. Γεν. Γραμματεὺς
28 Ὀκτωβρ. ἀριθ. 574 Π. Γ. Ρόδιος
διὰ τὸν Μιχαὴλ Πλόκαν Αἰνίτην
Κατεχωρίσθη ὑπ' ἀριθ. 206
ΓΑΚ, Οἰκονομίας φ. 25

Περ. Γ'. Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
ἀριθ. 1331 Τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα
Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας

Διατάττεται τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο νὰ ἐξοφλήσῃ ἀπὸ χρήματα τοῦ δανείου τὸ ἀνὰ χεῖρας τοῦ Κ. Μιχαὴλ Πλόκα ὑπ' ἀριθ. 87 ἀποδεικτικὸν τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμείου διὰ γρόσια τριακόσια ἀριθ. 300 καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀνήκουσαν ἀπόδειξιν.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ α' Νοεμβρίου 1824

Ὁ Πρόεδρος
(Τ. Σ.) Γεώργιος Κουντουριώτης
Ἀναγνώστης Σπυλιωτάκης
Κων. Μαυρομιχάλης

Ὁ Προσ. Γεν. Γραμματεὺς
(νῶτον) ἀρ. 1331 Π. Γ. Ρόδιος
Διὰ γρόσια 300
διὰ τὸν Μιχ. Πλόκα
Κατεχωρίσθη ὑπ' ἀριθ. 761
ἀριθ. 113
ΓΑΚ, Οἰκονομ. φ. 26

(Ἐμπερικλείεται)
Περίοδος Γ'. Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος
Ἀριθ. 87 Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας

Δηλοποιεῖ ὅτι, κατ' ἐπιταγὴν τῆς Διοικήσεως ὑπ' ἀριθ. 574 πληρωθήσονται ἀπὸ χρήματα τῆς ἐλευσομένης τρίτης δόσεως τοῦ Δανείου πρὸς τὸν Κ. Μιχαὴλ Πλόκα Αἰνίτην πληγωθέντα κατὰ τὴν χεῖρα ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ Πατρίδος γρόσια τριακόσια ἀρ. 300.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 4 Ν)βρίου 1824

Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Οἰκονομίας
Νικόλαος Πονηρόπουλος
(Τ. Σ.) Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Σπυρ. Παπα - Ἀλεξόπουλος

24 Ν)βρίου τοῦ ἐδόθησαν διὰ		
λογαριασμὸν τοῦ ἄνωθι γρ. εἴκοσι Νο	20	
τῇ 2 Δεκεμβρίου τοῦ δοθήσεται	280	
γρόσια	300	

ΓΑΚ, Οἰκονομίας φ. 26

31. ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΑΙΝΙΤΗΣ

Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν

Ὁ ὑποσημειούμενος Σωτήριος Αἰνίτης ἔχω νὰ λαμβάνω ἀπὸ κάποιον Καπετὰν Νάνον Ὀλύμπιον τὰ κάτωθεν ὑποφαινόμενα, διὰ τὰ ὁποῖα μ' ὅλον ὅτι ἐπαρρησιάσθην πολλάκις εἰς αὐτὸν καὶ τῷ τὰ ἐζήτησα νὰ μοὶ τὰ ἀποδώσῃ, δυστρυπῶν ἄχρι τοῦδε μοὶ τὰ ἀποστερεῖ. Ἀδικούμενος λοιπὸν προφανέστατα ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀναγκαζόμενος ἀπὸ τὴν ὑστέρησιν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων μου, καταφεύγω ἤδη εἰς τὸ φιλοδίκαιον τῆς Σεβ. Κυβερνήσεως, καὶ παρακαλῶ, νὰ διατάξῃ αὐτὸν ἐντόνως, διὰ νὰ μοὶ ἀποδώσῃ τὸ δίκαιόν μου, διὰ νὰ προφθάσω καὶ ἐγὼ ὁ δυστυχὴς τὰς ἀνάγκας μου. Μοὶ χρεωστεῖ δὲ τὰ κάτωθεν.:

Τριῶν μηνῶν μισθόν, χρηματίσαντος ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του	
Διὰ γρόσια 36 10)40 τὸν μῆνα ... ... γρόσια	108:30
ἀπὸ γεμεκλίκια τῆς ἐν Ὕδρᾳ ἐκστρατείας	30:
Γρ.	138:30

Ἐννέα μηνῶν προσθήκην πληρωμῆς ἐδικῆς μου
χρηματίσαντος ὑπ' αὐτοῦ Μπουλοκτζῆς, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι
Μαγκαζῆδες ἐπληρώθησαν
μοὶ κρατεῖ καὶ ἕνα τουφέκι λαζαρίνα
δι' ὅλα ταῦτα ἐπαναλαμβάνω τὴν δέησίν μου εἰς τὸ νὰ διαταχθῇ νὰ μοὶ τὰ δώσῃ, διότι κάθε ὑπεράσπισις τῆς ἰδιοκτησίας ἑκάστου πολίτου ἐξαρτᾶται

ἀπὸ τὴν Σεβ. Κυβέρνησιν. Διὸ καὶ εὔελπις εἰς τὴν αἴτησίν μου ὑποσημειοῦμαι μὲ τὸ ἀνῆκον σέβας.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 24 Ἰουνίου 1827

Ὁ Πολίτης
Σωτήριος Αἰνίτης

(Νῶτον) Πολ. 169 Σωτήριος Αἰνίτης Ἡ Ἐπὶ τῶν Πολεμικῶν Γραμματεία νὰ διευθύνῃ ἀντίγραφον τῆς ἀναφορᾶς ταύτης πρὸς τὸν ἐναγόμενον διὰ ν' ἀπολογηθῇ.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 28 Ἰουνίου 1827.

Ἡ Ἀντικυβερν. Ἐπιτροπὴ
Γ. Μαυρομιχάλης
Ἰω. Μ. Μιλαΐτης
Ἰω. Νάκος

ΓΑΚ, Πολ. 1827

Ὁ ἐπὶ τῶν Πολεμ. Γραμμ. τῆς Ἐπικρατ.

32. ΚΟΜΝΗΝΑΚΗΣ ΚΟΜΟΥΛΑΣ ΑΙΝΙΤΗΣ

Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Κυβέρνησιν

Ὁ ὑποσημειούμενος Κομνιανάκης Κομούλας Αἰνίτης ἔχων ἰδιόκτητον λεῦκαν ὀναμαζομένην Μαντόναν Κρημνιώτισσαν, χωρητικὴν ἑπτακοσίων κοιλῶν, μεθ' ἑπτὰ ψιλῶν ὅπλων, ἑνὸς πυροβόλου καὶ μὲ ἓξ ναύτας. Θέλων νὰ ἐμπορεύωμαι ἐλευθέρως, παρακαλῶ τὴν Σεβ. Κυβέρνησιν νὰ διατάξῃ νὰ μοὶ δοθοῦν τ' ἀναγκαῖα ἐφοδιαστικὰ ἔγγραφα διὰ νὰ δυνηθῶ διὰ τοῦ ἐμπορίου μου νὰ ἐξοικονομῶ τ' ἀναγκαῖα μου.

Πρὸς τούτοις δὲ δίδω ἐγγυητὰς διὰ τὰ ἐπακόλουθα τῆς τιμῆς τῆς Σημαίας τοὺς συμπολίτας μου Κυρίους Χ'' Φραντζῆν Κούταβον, καὶ Μανόλην Τέρογλουν. Μένω μὲ τὸ ἀνῆκον σέβας.

Τῇ 13 Σεπτεμβρίου ἐν Αἰγίνῃ 1827

Ὁ Πολίτης
Κομνηνάκης Κομούλας
καὶ δι' αὐτὸν
Μανουὴλ Σαλτέλης

(νῶτον) 403 Ναυτικῶν
Κομούλας Κομνενάκης

νὰ δοθῇ τὸ αἰτούμενον ἐμπορικὸν διαβατήριον εἰς τὸν Κομνιανάκην Κομούλην Αἰνίτην διὰ τὸ πλοῖον του λεῦκα Μαντόνα Κρημνιώτισσα.

Ἐξ Αἰγίνης τῇ 15 Σεπτεμβρίου 1827

Ἡ Ἀντικυβερν. Ἐπιτροπὴ
Γ. Μαυρομιχάλης
Ἰω. Μ. Μιλαΐτης
Ἰω. Νάκος

Γ. κατ.
ἀριθ. 1
1661

Ὁ Προσωρ. Ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν
Γραμμ. τῆς Ἐπικρατείας
(Τ. Σ.)

ΓΑΚ, Ναυτικῶν

Ἐνεργήθη Δ. 530

33. ΑΙΝΙΤΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ

Εἰς τὰς καταστάσεις καὶ λογαριασμοὺς τῶν ἀγωνιστῶν ἀναφέρονται πολλάκις εἰς τὴν δύναμιν τῶν ἀξιωματικῶν οἱ ἄνδρες των μὲ ἐνδείξεις τῆς πατρίδος των, τῆς ἡλικίας κλπ. π.χ.

α) Σημείωσις τῶν ἐξόδων καὶ λογαριασμὸς τοῦ μηνιάτικου τῶν ναυτῶν. Ἐν Μυκόνῳ τῇ 6 Ἰουλίου 1825 (ΓΑΚ, Ναυτικῶν 1825): ἀρ. 22. Μανόλης Αἰνίτης γρόσια 45.

β) Σημείωσις, ὅσα ἔδωσα εἰς ἕκαστον ναύτην εἰς λογαριασμὸν τοῦ Μηνιαίου του. Μύκονος τῇ 6 Ἰουλίου 1825 (ΓΑΚ, Ναυτικῶν 1825):
ἀρ. 5. Γιαννάκος Αἰνίτης γρόσια 28.
» 8. Δημήτριος » » 29.
» 9. Διαμαντῆς » » 30.

γ) Σημείωσις τὰ ὅσα ἔξοδα, ἑκάστων ναυτῶν, εἰς λογαριασμὸν μηνιαίων ἔδωσα, τῇ 8 Ἰουλίου 1825, Μύκονος (ΓΑΚ, Ναυτικῶν).
ἀρ. 23 Δημήτριος Γαινίτης γρόσια 25.

δ) Σημείωσις τὰ ὅσα ἑκάστου ναύτου ἔδωσα εἰς λογαριασμὸν τῶν μηνιαίων του. (ΓΑΚ, Ναυτ. 1825):
ἀρ. 26. Λασκαράκης Αἰνίτης γρόσια 30:10
» 27. Ἀποστόλης » » 28.
» 28. Νικόλας » » 13.

34. ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΙΝΙΤΗΣ

Ἀριθ. 61 Ἑλληνικὴ Πολιτεία

Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος

Κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας, τὸ διοικητήριον, ἐξέτασε τὴν διαφορὰν τοῦ Μανόλη Αἰνίτου πρώην Μαγείρου εἰς τὸ Βρίκιον Σωτήρ, ἀπαιτοῦντος παρὰ τοῦ Καπετὰν Γεωργίου Θωμᾶ Διοικητοῦ τοῦ ἰδίου Βρικίου Γρόσια 3620 δι' ἔξοδα τὰ ὁποῖα, ὡς λέγει, ἔκαμε κατ' ἐπιταγὴν τοῦ εἰρημένου Καπ. Θωμᾶ.

Δὲν εὑρίσκει δέ, παρ' ὅτι, ὁ μὲν Μανόλης, λέγει, ὅτι ἐξώδευσε τὴν ἀνωτέρω ποσότητα, φέρων καὶ μάρτυρας ἐκείνους, παρὰ τῶν ὁποίων ἠγόραζε πράγματα, καὶ τοὺς ὁποίους εἰσέτι δὲν ἐπλήρωσε, καὶ ἐνάγεται παρ' αὐτῶν.

Ὁ δὲ Καπ. Θωμᾶς, ἀπαντῶν πρὸς τὸ Διοικητήριον, λέγει ὅτι αὕτη ἡ ἀπαίτησις εἶναι ὅλως διόλου ψευδής, ὅτι τὴν ἀγνοεῖ παντάπασι διότι δὲν δι-

ἐταξε ποτὲ νὰ κάμῃ τοιαῦτα ἔξοδα, ὡς καὶ ἀπὸ τὸ συνημμένον ἀντίγραφον φαίνεται.

'Εν Πόρῳ τῇ 21 Μαρτίου 1828

'Ο Προσωρ. Διοικητὴς τοῦ Πόρου
Θωμᾶς Καλέργης
'Ο Γραμματεὺς
Δ. Δ. Οἰκονομίδης

(νῶτον) 1394
Πόρου Διοικ. ἀρ. 61
'Αριθ. 61
Πρὸς τὸν 'Εξοχώτατον Κυβερνήτην τῆς 'Ελλάδος
κ.τ.λ. κ.τ.λ. κ.τ.λ.
ἐκ τοῦ Προσ. Διοικητοῦ Πόρου
ΓΑΚ, Οἰκον. φ. 2

Monsieur

En réponse à votre billet et à la demande du Cuisinier du cidevant Brik Sauveur, j' ai l' honneur de vous informer que sa demande exhorbitante est toute à fait fausse, et que j'ignore complétement les dettes qu'il dit avoir contractées, et que je ne l'ai point autorisé à en faire.

Si cette explication ne suffit pas, j' en référerai à M. Urquhart à son retour de Grebsutza.

Recevez Monsieur...
Georges Thomas

Porus 13 Mars 1828

"Ισον ἀπαράλλακτον τῷ Πρωτοτύπῳ
'Ο Γραμματεὺς τοῦ Προσ. Διοικητηρίου Πόρου
Δ. Δ. Οἰκονομίδης

ΓΑΚ, Οἰκον. φ. 2

35. ΘΡΑΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΕΙΣ ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΤΟΥ ΑΘ. ΨΑΛΙΔΑ

'Αθανάσιος Ψαλίδας 1799 'Οκτωβρίου 25 'Ιωάννινα

τὰ ὀνόματα τῶν Συνδρομητῶν	Σώματα	'Ασλλάνια	
Εὐαγγελινὸς μιτυληναῖος διδάσκαλος τῆς Σηλυβρίας ἀπὸ βατούσης χώρας	1	2	20
Πρωτοσύγγελος τοῦ Παναγίου Τάφου 'Ιωακεὶμ ἐξ Αἴνου	1	2	20
'Εμμανουὴλ Δημητριάδης ἐκ σηλυβρίας	1	2	20
νικόλαος παπᾶ Θεοδώρου ἀπὸ καλύβια τῆς Θράκης	1	2	20
'Αδριανουπόλεως Γαβριὴλ	2	5	

Γρηγόριος Μιχαὴλ Ἀδριανουπολίτης	1	2	20
Ἀντώνιος ὁ τοῦ ἁγίου Ἀνδρ:πόλεως ἀνεψιὸς Ἐν Φιλιππουπόλει	1	2	20
» Φιλιππουπόλεως Κύριλλος	2	5	
» κωνσταντῖνος πρωτοπ: φιλιππουπόλεως	1	2	20
» γεώργιος π: ἡλιοὺ φιλιππουπολίτης	1	2	20
» Ἰωάννης ἱερεὺς παπασταύρου φιλιππουπολίτης	1	2	20
» Παπα Ἀργύριος τοῦ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς φιλιπ.	1	2	20
» Ἰωσὴφ σιδηρίτης ὑποδιδάσκαλος τοῦ Ἑλληνικοῦ μουσείου τῆς φιλιππουπόλεως	1	2	20
Ὁ λεύκης Καλλίνικος ἐπίσκοπος τοῦ ἁγίου φιλιππουπόλεως	1	2	20
Ἀργύριος Χωτζῆ στοΐτζου φιλιππουπολίτης	1	2	20
Νικόλαος παπᾶ ραιδεστινὸς	1	2	20
Φίλιππος Ἐμμανουὴλ Φιλιππουπολίτης	1	2	20
Παΐσιος ἱερομόναχος ἐκ τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ μπατζκόβου	1	2	20

Ὁ ἅγιος Λιτίτζης εὑρίσκεται
ἐν Ἀδριανουπόλει.

ΓΑΚ, Κ. 71, Μέρος Α΄ ἀριθ. 18

Πρβλ. Κων. Ἀθ. Διαμάντη, Ὁ Ἀθ. Ψαλίδας καὶ τὸ Ἀρχεῖον του. ΔΙΕΕ, τ. 14 (1960) σελ. 558, τ. 16 (1962) σελ. 307 - 309.

36. ΜΠΑΧΑΡΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΤΗΣ

Οὗτος κατὰ τὰ 3 δημοσιευόμενα ἔγγραφα ἦτο λοχίας τοῦ πρώτου τακτικοῦ συντάγματος ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ὅταν ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἦλθεν εἰς Καλαμάταν καὶ Βοστίτσαν, ἐπίσης εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου καὶ τὴν ἐπίθεσιν (ρεσάλτο), ἀκολούθως εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου καὶ τὴν παράδοσιν αὐτῆς. Ἔπειτα εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἠπείρου ὑπὸ τὸν Ἀλ. Μαυροκορδᾶτον καὶ δὴ εἰς τὰς μάχας Κομπότι καὶ Πέτα. Ἔπειτα εἰς τὴν δευτέραν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, εἰς τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Παλαμηδίου καὶ τὴν παράδοσιν αὐτοῦ.

1

Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος

Παρακαλῶ τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα νὰ ἀναγνώσῃ ἐσκεμμένως τὸ ἐσώκλειστον ἀντίγραφον ἀποδεικτικὸν τῶν κατὰ χρέος μου πρὸς τὴν Πατρίδα ἐκδουλεύσεων, περὶ ὧν ἔχω καὶ ἄλλα πάμπολλα σημαντικώτατα ἀποδεικτι-

κά· μετὰ δὲ τοῦτο, ἀπὸ τὸ 1823 ἔτος ἕως τὸ 1825, μὴ ὄντος τακτικοῦ ἐξεπλήρουν τὰ χρέη μου μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων προπορευόμενος καὶ προκινδυνεύων εἰς κάθε τόπον καὶ μάχην κατὰ τῶν ἐχθρῶν. ὡς τὰ ἀνὰ χεῖράς μου ἔγγραφα.

Συνθέντος δὲ πάλιν τοῦ τακτικοῦ συγκατελέγην εἰς αὐτὸ καὶ ἐκπληρῶ τὰ χρέη μου κατὰ τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἔτος μου μέχρι τῆς σήμερον μὲ ὅλην μου τὴν τόλμην καὶ προθυμίαν, κατὰ τὰς ἀνὰ χεῖράς μου ἀπὸ διαφόρους ἀρχηγοὺς ἀποδείξεις.

Εἰς τὰ διαστήματα ταῦτα ἀφήσας κάθε φιλοτιμίαν δὲν ἐζήτησα ποτὲ τι συστελλόμενος νὰ βλέπω ἄλλους ἰδιοτελεῖς ζητοῦντας καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀναποδείκτως λαμβάνοντας οἱ μὲν χρήματα οἱ δὲ ἀξιώματα καὶ λοιπά, ἄχρι τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα παρουσίας Σας, μεθ' ἣν καὶ ἕως ὥρας οὐδὲν ἐζήτησα, περιμένων νὰ βάλετε τὰ πράγματα εἰς τάξιν, καθὼς καὶ τὰ ἐβάλατε (δόξα τῷ Θεῷ) καὶ μένων εὐχαριστημένος νὰ ἔχω δι' ὅλας τὰς ἐκδουλεύσεις τὸν βαθμὸν τοῦ βου ὑπολοχαγοῦ, ἐκεντήθην ἤδη βλέπων τὰ πράγματα καλῶς διατεθειμένα ἀπὸ τῆς φιλοτιμίας καὶ ἐπειδὴ βλέπω καθαρῶς τὸν κοινὸν ἡμῶν Πατέρα διανέμοντα ἑνὶ ἑκάστῳ τὸ κατὰ τὴν αὐτοῦ ἀξιότητα, τολμῶ πλέον νὰ παρουσιάσω ὅλα μου τὰ ἔγγραφα, νὰ ἀποδείξω τὰς ἐκδουλεύσεις μου, διὰ τὰς ὁποίας δὲν ζητῶ πλουτισμὸν ἢ ἄλλο τί, εἰμὴ μόνον ἀνάλογον τί, τῶν ἐννεατῶν ἐκδουλεύσεών μου, ἀξίωμα, ὅπερ φιλοτιμίας ἀληθοῦς, καὶ οὐχὶ ἰδιοτελείας ψευδοῦς ζήτημα φιλοτιμίας λέγω βλεπούσης νεοσυλλέκτους καὶ ἀγυμνάστους ἀξιωματικοὺς καὶ ἐγὼ ὑπὸ τὸ σκότος καλυπτόμενος, Ἐξοχώτατε! Μέγα τῷ ὄντι ἡ φιλοτιμία καὶ ἐγὼ ἐν δέοντι καιρῷ φιλοτιμηθείς.

Δέομαι τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος νὰ μὴν παραβλέ(ψ)ῃ τὴν αἴτησίν μου καὶ μ' ἀφήσῃ παραπονεμένον, καὶ ἀδιστάκτως ἐλπίζων.

Μὲ βαθύτατον σέβας ὑποσημειοῦμαι

Ναύπλιον τῇ 5 Ἰουνίου 1829

Δοῦλος εὐτελὴς
Ὑπολοχαγὸς βος
Π. Μπαχάρης

ΓΑΚ, Γεν. Γραμματεία φ. 204
(ἐγκλείονται)

2

Ὁ Κύριος Παναγιώτης Παχάρης κατὰ τὴν ὑστερινὴν ἡμέραν τῆς πολιορκίας Ναυπλίου ἐδιωρίσθη βάρδια ἀπὸ ἐμὲ πλησίον τοῦ Παλαμηδίου, ὁ ὁποῖος συνέλαβε τοὺς δύο Ὀθωμανοὺς μετὰ δύο γυναικῶν ἐξερχομένων τοῦ φρουρίου, τοὺς ὁποίους μᾶς ἐπαράδωσε πιστῶς. Ὁμοίως συνευρέθη μὲ ἡμᾶς εἰς τὸ ρεσάλτον τοῦ Παλαμηδίου.

Χάριν λοιπὸν τοῦ καλοῦ ζήλου καὶ τῶν πιστῶν ἐκδουλεύσεων τῷ δίδεται τὸ παρὸν ἀποδεικτικὸν δυνάμει τοῦ ὁποίου νὰ ἀντιβραβευθῇ παρὰ τῆς Σεβ. Διοικήσεως μὲ τὴν ἀνάλογον τῶν ἐκδουλεύσεών του ἀνταμοιβήν, καὶ

εἰς ἔνδειξιν ὑποφαίνομαι.

Ἐκ Παλαμηδίου τῷ 1822, Δεκ. 5

Στάϊκος Σταϊκόπουλος
Ἀθανάσιος Στικόπουλος
ἱερεὺς τοῦ συντάγματος Νικόλαος

3

Πρῶτον Ἑλληνικὸν Σύνταγμα

Ὁ παρὼν Κύριος Παναγιώτης Μπαχάρης ἐξ Ἀνδριανουπόλεως ὑπὸ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀξιώματος λοχία κατὰ τὴν πρώτην σύστασιν τοῦ Συντάγματος ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ὑψηλοτάτου Δημητρίου Ὑψηλάντη, εὑρέθη μὲ ἡμᾶς ἀκολουθώντας τὴν εἰς τὰ παράλια Πελοποννήσου ἐκστρατείαν, ὅταν ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἦλθεν εἰς Καλαμάταν, παρομοίως καὶ εἰς Βοστίτζαν. Εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν Ναυπλίου καὶ ρεσάλτο, ἀκολούθως εἰς τὴν τῆς Κορίνθου πολιορκίαν καὶ παράδοσιν αὐτῆς.

Συνευρέθη ὁμοίως εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἠπείρου μετὰ τοῦ πρίγκιπος Μαυροκορδάτου καὶ εἰς τὰς ἐκεῖ γενομένας μάχας Καμπότι καὶ Πέτα. Καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφήν των εἰς τὰ ἐνταῦθα εὑρέθη εἰς τὴν δευτέραν πολιορκίαν Ναυπλίου εἰς τὸ ρεσάλτο Παλαμηδίου καὶ παράδοσιν.

Πρὸς τούτοις ὄντας διωρισμένος βάρδια πλησίον τοῦ Παλαμηδίου ἔπιασε δύο Ὀθωμανοὺς μετὰ δύο γυναικῶν, ἐξερχομένους τοῦ φρουρίου, τοὺς ὁποίους μαζὶ μὲ ὅσα πράγματα ἔφερον τοὺς ἐπαρρησίασε εἰς τὸν τότε Στρατηγὸν Στάϊκον (ὡς τὸ μαρτυρικὸν ἰδιόγραφον μαρτυρεῖ) καὶ τέλος ἄχρι τῆς παρούσης ἐποχῆς ἐστάθη πολεμῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος μὲ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην Ἑλληνικὴν γενναιότητα, ἡμεῖς δὲ αὐτόπτες ὄντες τῆς πιστῆς του ἐκδουλεύσεως καὶ τοῦ ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνός του, δίδομεν τὸ παρὸν μαρτυρικὸν ὑπογεγραμμένον τῇ ἰδίᾳ μας χειρὶ καὶ ἐσφραγισμένον τῇ τοῦ ἡμετέρου συντάγματος σφραγῖδι δυνάμει τοῦ ὁποίου κάθε πατριωτικὴ διοίκησις νὰ γνωρίζῃ τὰς πιστὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις του.

Τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1823 — Ὁ Συνταγματάρχης
Ναύπλιον (Τ. Σ.) Κουπερνάτης
Ἀμπάτης λοχαγὸς καὶ Γκαρέλι
ὑπασπιστὴς Αος Τζιορτζάφης
Σπὲκ

Ἐθεωρήθησαν καὶ ἐπικυροῦνται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν ἐν τῷ παρόντι μαρτυρούντων ἀξιωματικῶν τοῦ Λου πεζικοῦ βαρέος Συντάγματος.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 27 Δεκ. 1823 — Ὁ Γραμματεὺς
(Τ. Σ.) Δημήτριος Τομαρᾶς

37. ΚΑΠ. ΓΕΩΡΓΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΞΑΝΘΙΟΣ

Ὁ Γεναιότατος Καπ. Γεώργης Δημητρίου Ξάνθιος ἔλαβεν τὰ Γεμεκλί-

κια σῷα πρὸς 20 παράδ. τὴν ἡμέραν ὁμοῦ καὶ τὸ περιπλέουν τοῦ μηνιαίου πληρώνει τὸ ἐδῶ κοινὸν πρὸς γρόσια 5 τοῦ κάθε στρατιώτη τὸν μῆνα μέχρι 27 7)βρίου μένει δὲ νὰ πληρωθῇ παρὰ τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν μόνον τὸ μηνιαῖον διὰ στρα. 49 ἤτοι Νο σαράντα ἐννέα ἀπὸ τὰς 18 Αὐγούστου.

Ὕδρα 29 7)βρίου 1824

ΓΑΚ, Βλαχογ. Α΄. φ. 25 Ν. Βίκ...

38. ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ ΕΚ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΘΕΙΣΑΙ

Ἐξοχώτατε!

Εἰς τὴν πτῶσιν τοῦ πολυθρηνήτου Μεσολογγίου καὶ εἰς διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐπέσαμεν αἰχμάλωτοι εἰς χεῖρας τῶν Ἀγαρηνῶν. Ἡ Θεία Πρόνοια καὶ ἡ εὐχὴ τῆς Ὑμετέρας ἡμῶν Κυβερνήσεως, εὐδοκίμησε τὴν ἐλευθερίαν μιας καὶ μὲ τὴν ἐλεημοσύνην τῶν Χριστιανῶν ἐφθάσαμεν ἐντεῦθεν.

Ἐξοχώτατε! ἔχομεν τρεῖς ἡμέρες εἰς τὴν καθέδραν τῆς Κυβερνήσεως, δὲν εὑρέθη κανένας νὰ μᾶς ἐλεήσῃ κἂν ὀλίγον ψωμί, εἴμεθα νηστικὲς τόσες ἡμέρες, διὸ παρακαλοῦμεν τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, νὰ μᾶς ἐξοικονομήσῃ τὸ ζῆν καὶ τὰ ἔξοδά μας διὰ νὰ ἀπερνάσωμε εἰς τὴν Πατρίδα μας, καὶ νὰ μὴν ἀποθάνωμε ἐδῶ εἰς τὸν δρόμον.

Μὲ βαθύτατον Σέβας ὑποσημειούμεθα

Τῇ 3 Φεβρ. 1831 Οἱ αἰχμάλωτες φερμένες
Ναύπλιον ἀπὸ Φιλιππόπουλιν
(νῶτον) 3,254
Αἰχμάλωτοι ἐλθόντες
ἀπὸ Φιλιππούπολιν

ΓΑΚ, Βλαχ. φ. 91

Ἐξοχώτατε!

Πρὸ ὀλίγας ἡμέρας ἐλάβαμεν τὴν τιμὴν καὶ ἐν συνόψει ἀναφέραμεν πρὸς τὴν Ὑμ. Ἐξοχότ. τὰ δεινά μας καὶ τὴν διὰ τῶν ὁμογενῶν μας ἐλευθέρωσίν μας εἰς αὐτὴν τὴν συνοπτικὴν ἀναφοράν μας, ἐπαρακαλούσαμεν τὴν Ὑμ. Ἐξ. νὰ μᾶς περιθάλψῃ ὡς ἄπορες καὶ ἔξοδα νὰ μᾶς δώσῃ διὰ τὴν πολυθρύλητον Πατρίδα μας. Ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης ὁποίαν διαταγὴν ἔκαμε περὶ ἡμῶν ἀγνοοῦμεν καὶ τοῦτο μόνον πληροφοροῦμεν τὴν Σεβ. Κυβέρνησιν ὅτι μόνον ἐλάβαμεν ἀπὸ τὸν Διοικητὴν γρ. 15: ἀνὰ ἑκάστη.

Ὅθεν καὶ διὰ τῆς ταπεινῆς μας θερμῶς παρακαλοῦμεν εἰς τὸ νὰ μακροθυμήσῃ ἡ Σεβ. ἡμῶν Κυβέρνησις καὶ νὰ διατάξῃ νὰ μᾶς δοθῇ οὐσιώδης ἐξοικονόμησις, διὰ τῆς ὁποίας δυνηθῶμεν καὶ ἀπεράσωμεν εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς μας, διότι ἀλλέως δὲν δυνάμεθα μὲ τὰ γρ. 15 ὁποὺ μᾶς ἔδωκαν

οὔτε νὰ σαλεύσωμεν ἐντεῦθεν, διότι ἡμέραι 4 ὁπου εὑρισκόμεθα ἐνταῦθα χρεωστοῦμεν μόνον εἰς ψωμὶ γρ. 9 ἑκάστη. Διὸ καὶ διὰ νὰ μὴ παρενοχλοῦμεν τὰς Σεβαστὰς ἀκοάς Σας κάθε ἡμέραν, ἀναπαρακαλοῦμεν νὰ μᾶς ἐλεήσῃς συστηματικῶς.

Τῇ 5 Φεβρ. 1831
Ἐν Ναυπλίῳ

Αἱ ἐλευθερωμέναι οὖσαι αἰχμάλωται
εἰς Φιλιππόστολιν

(νῶτον) 3,266
Αἰχμάλωτοι ἀπελευθερωθεῖσαι
ἐκ Φιλιππουπόλεως
ΓΑΚ; Βλαχ. φ. 91

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Μὲ τὰς τέσσαρας μελέτας ἡμῶν, τὰς δημοσιευθείσας εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο, ἐπροσπαθήσαμεν νὰ σκιαγραφήσωμεν δι' ἀνεκδότων κειμένων τὴν προσφορὰν τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἔθνους κατὰ τὸν μέγαν ἀπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα. Παρουσιάσαμεν βεβαίως μερικοὺς μόνον ἐκ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν Ἀγωνιστῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ ὅραμα τῆς ἐλευθέρας Πατρίδος ἐδόθησαν ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὸν Ἀγῶνα.

***

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ προβαίνομεν εἰς γενικάς τινας παρατηρήσεις περὶ τοῦ Ἀγῶνος αὐτοῦ καὶ τοῦ χρέους ἡμῶν ἔναντι ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐθυσιάσθησαν.

Ὁ Ἀγὼν τοῦ 1821 ἔχει τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς καθολικότητος, ὅσον ἴσως οὐδεὶς ἄλλος ἀγὼν εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν. Εἰς τὴν ἕνωσιν ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ Ἔθνους καὶ τὴν διοχέτευσιν αὐτῶν εἰς μίαν κοίτην, ἐν τῇ ὁποίᾳ νὰ κινοῦνται πειθαρχημέναι καὶ ἀποδοτικῶς ἐργαζόμεναι συνετέλεσε θαυμασίως ἡ μεγαλώνυμος Φιλικὴ Ἑταιρεία, τῆς ὁποίας ἐφέτος ἑορτάζονται τὰ 150 χρόνια ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως (1814 - 1964). Αὕτη παρέχει μέγιστον δίδαγμα διὰ τοὺς Ἕλληνας, ὅτι δηλ. οὗτοι ἡνωμένοι καὶ ὁμονοοῦντες δύνανται νὰ ἐπιτελέσουν θαύματα, ὡς ἄλλωστε τὸ ἔδειξαν εἰς στιγμὰς ὑπερόχου ἰδεαλισμοῦ καὶ ἀνατάσεως τοῦ Ἔθνους. Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἰστρηλατούμενοι ἀπὸ τὸν ἱερὸν ἐνθουσιασμὸν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος, ἔδρασαν πανταχοῦ, καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, καὶ διὰ τῶν ὅπλων καὶ διὰ τῆς γραφίδος, καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς ὀρθῆς γνώμης, καὶ διὰ τοῦ πλούτου καὶ διὰ τῆς ἐργασίας. Ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλα τὰ ὀνόματά των καὶ νὰ ἐγγραφοῦν χρυσοῖς γράμμασιν εἰς μνημεῖον ἐπιβλητικὸν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, θὰ ἦτο ἀντάξιον μνημόσυνον αὐτῶν.

Κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ ἐλευθέρα Πατρὶς διὰ δύο πράξεις εἶναι ὀφειλέτις ἀκόμη ἀπέναντι τῆς ἱστορίας πρὸς τοὺς δημιουργοὺς τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος:

Πρῶτον διὰ τὴν ἀνέγερσιν μεγαλοπρεποῦς Ναοῦ τοῦ Σωτῆρος πρὸς ἔκφρασιν ἀϊδίου εὐχαριστίας πρὸς τὸν Ὕψιστον καὶ δεύτερον διὰ τὴν συστηματικὴν ἔκδοσιν τῶν γραπτῶν πηγῶν τοῦ Ἀγῶνος.

Τὸν Ναὸν τοῦ Σωτῆρος εἶχον ὑποσχεθῆ αὐτοὶ οἱ Ἀγωνισταὶ καὶ ἐνέκριναν καὶ διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. Η' τῆς 31-7-1829 φηφίσματος τῆς Δ' ἐν Ἄργει Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἀλλ' ἀκόμη ἄγνωστον διὰ ποίους λόγους οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες δὲν ἀνήγειραν. Αἱ σχετικαὶ περικοπαὶ τοῦ ψηφίσματος τούτου ἔχουν ὡς ἑξῆς:

«ΨΗΦΙΣΜΑ Η'
Η Δ' ΕΘΝΙΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Νομίζει ἑαυτὴν εὐτυχῆ, γενομένη τὸ ὄργανον, δι' οὗ τὸ Ἔθνος ἐκπληροῖ τὸ πλέον ἐφετὸν τῶν χρεῶν του, τὸ νὰ ἀναπέμψῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν Θεόν, ὅστις ἔδειξε τοσαῦτα θαύματα διὰ τὴν σωτηρίαν του...

Ἡ Συνέλευσις δὲν ἠδύνατο κάλλιον νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ χρέος τοῦτο, εἰμὴ δίδουσα τὴν πληρεξουσιότητα εἰς τὴν Κυβέρνησιν, νὰ λάβῃ τὰ προσφυέστερα μέτρα ὥστε νὰ διαιωνίσῃ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τὰ δείγματα τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὴν ἀνεξάλειπτον μνήμην τῶν συμβάντων, τὰ ὁποῖα προητοίμασαν τὴν ἐπανόρθωσίν της.

Κατὰ συνέπειαν, ἡ Δ' Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις

Ψηφίζει.

Α'. Ὅταν ἡ τοπικὴ περιφέρεια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Καθέδρα τῆς Κυβερνήσεώς της καταστα θῶσιν ὁριστικῶς καὶ οἱ οἰκονομικοὶ πόροι τοῦ Κράτους ἐπιτρέψωσι, θέλει ἀνεγερθῆ κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν Καθέδραν αὐτῆς Ναός, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος τιμώμενος.

... ...

Η'. Τὸ παρὸν Ψήφισμα καταχωρηθὲν εἰς τὸν Κώδικα τῶν Ψηφισμάτων καὶ ἐπικυρωθέν, νὰ διευθυνθῆ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, διὰ νὰ δημοσιευθῆ διὰ τῶν τύπων καὶ ἐνεργηθῆ.

Ἐν Ἄργει, τὴν τριακοστὴν πρώτην Ἰουλίου, τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ ἐνάτῳ. 1829.

Ὁ Πρόεδρος
Γεώργιος Σισίνης

Ὁ Ἀντιπρόεδρος
Γεώργιος Μαυρομμάτης

(Ἀκολουθοῦν αἱ ὑπογραφαὶ)

(Τ. Σ.)

Οἱ Γραμματεῖς
Ἰακωβάκης Ῥῖζος
Ν. Χρυσόγελος»[1].

1 Ἀ. Ζ. Μάμουκα, Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος. Τόμος ΙΑ' Ἀθήνησιν 1852 σελ. 176 — 181.

Διατί εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ οἱ Ἕλληνες δὲν ἔδωσαν τὴν δέουσαν προσοχήν; Δὲν νομίζομεν ὅτι ὅλοι ὡς Ἔθνος δὲν ἐξεπληρώσαμεν ἓν μέγα «Τάμα» πρὸς τὸν Θεόν; Ἡ ἁπλοϊκὴ γυνὴ καὶ ὁ εὐσεβὴς χωρικὸς ἢ ὁ πτωχὸς ἐργάτης πολλάκις ὑποβάλλεται εἰς κόπους καὶ προπαρασκευὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἵνα ἐκπληρώσῃ τὸ τάξιμον πρὸς τὴν Παναγίαν ἢ τὸν Ἅγιον τὸν ὁποῖον ἐπεκαλέσθη «ἐν θλίψεσι» καὶ προσφέρει λαμπάδα ἰσοϋψῆ τοῦ ἀναστήματός του ἢ ἀφιερώματα ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου ἢ πολυτίμων λίθων, ὡς δύναταί τις νὰ ἴδῃ εἰς τὴν Μεγαλόχαρην τῆς Τήνου καὶ ἄλλας θαυματουργοὺς εἰκόνας. Τὸ Γένος ὅμως ὁλόκληρον, οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες, οἱ πρόκριτοι καὶ αἱ λαϊκαὶ τάξεις, οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες, οἱ γέροντες καὶ οἱ νέοι, οἱ μορφωμένοι καὶ οἱ ἀμόρφωτοι, διατί ἀκόμη δὲν ἐξεπλήρωσαν τὸ μεγάλο τάμα των πρὸς τὸν Ὕψιστον, ὁ Ὁποῖος πολλάκις ἐβοηθοῦσε τοὺς ἀγωνιζομένους; Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἔλεγεν ὅτι ὁ Θεὸς ἔβαλε τὴν ὑπογραφήν του καὶ δὲν τὴν παίρνει πίσω, διὰ τὴν ἐλευθερίαν μας [1]. Εἰς δὲ τὰς κρισίμους στιγμάς του πολλάκις ἐπεκαλεῖτο τὴν Παναγίαν. Ὁμοίως καὶ ὁ Καραϊσκάκης καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐξέχοντες ἄνδρες τοῦ Ἀγῶνος εἰς πολλὰς κρισίμους περιστάσεις ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἁγίων.

***

Διὰ τὸ δεύτερον δὲ χρέος μας, τῆς συγκεντρώσεως καὶ ἐκδόσεως τῶν γραπτῶν πηγῶν τοῦ Ἀγῶνος, ἐπίσης εἴμεθα ἀδικαιολόγητοι. Μετὰ πάροδον 150 ἐτῶν ἔπρεπε νὰ εἴχομεν ὁμοιομόρφως καὶ ἐπιστημονικῶς ἐκδεδομένα τὰ ἡρωϊκὰ κείμενα τῶν δημιουργῶν τῆς Ἐλευθερίας μας. Τὸ ἔργον βεβαίως ἀπαιτεῖ τεραστίας δαπάνας, τὰς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ ἐν μέρει τὸ Κράτος, ἐν μέρει τὰ μεγάλα ἐπιστημονικὰ καὶ πνευματικὰ ἱδρύματα, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ μεγάλοι οἰκονομικοὶ καὶ ἄλλοι ὀργανισμοί, ἐν ἀνάγκῃ ἐπιβαλλομένης διὰ νόμου εἰς αὐτοὺς τῆς ἀναγραφῆς τῆς σχετικῆς ἐτησίας πιστώσεως, καὶ τέλος εὐγενεῖς Μαικῆναι τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα εἰς τὴν προμετωπίδα τῆς Ἐθνικῆς, αὐτῆς Ἐκδόσεως θὰ ἦτο ἡ ὡραιοτέρα καὶ διαρκεστέρα δόξα: in monumentum aere perennius θὰ ἦτο τιμὴ ἀνωτέρα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, διαλαλοῦσα ἐσαεὶ τὴν φιλοπατρίαν αὐτῶν «ὄφρα ὕδωρ τε νάῃ, δένδρεά τε μακρὰ τεθήλῃ».

Ἡ περίληψις γράφει: «Ψηφίσματα... Η' — Περὶ ἀνεγέρσεως Ναοῦ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Κράτους, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σ ω τ ῆ ρ ο ς» (ἔ.ἀ. σελ. ιθ').

Παρατηρητέον ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον Ναὸν τοῦ Διὸς Σωτῆρος ἐν Πειραιεῖ, τοῦ ὁποίου ἐσχάτως εὑρέθησαν ἐρείπια καὶ τὸ σχετικὸν ἄγαλμα.

1 Γ. Τ ε ρ τ σ έ τ η, Ρητὰ τοῦ Γέρου Κολοκοτρώνη. Διήγησις Συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1889 σελ. 33.

ΠΟΛ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΑΠΟ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ

Ἔφτασε ἡ ὥρα νὰ δημοσιευθοῦν στὸ Ἀρχεῖο Θράκης πολλὰ ἀπ' ὅσα ἔγγραφα κάθε φορὰ καὶ γράφω ἀκόμια, ὅταν παρουσιάζωνται εὐκαιρίες γιὰ τὴ Θράκη. Τὰ ὠνόμασα ψίχουλα αὐτὰ ποὺ γράφω. Εἶναι ἀπὸ τὰ ψίχουλα τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνά μου γιὰ τὴ Θράκη, ποὺ ἔλαχε σὲ μένα νἀναλάβω πολλὰ χρόνια τώρα ὡς ὅτου μὲ διαδεχθῆ ἄλλος ἀξιώτερός μου στὸ ἐρευνητικὸ ἔργο. Εἶναι μιὰ στροφὴ ἐπίμονη στὰ περασμένα. Ἱστορώντας ἢ λαογραφώντας τὴν πατρίδα μου, γιὰ νὰ τὴν προασπίσω ἀπὸ σλαβικὲς ἐπιβουλὲς γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆς ἱστορίας της, ἢ νὰ τὴν μελετήσω, ἔχω γράψει ἑκατοντάδες ἀθρίδια, ποὺ ἐνῷ φαίνονται ἀσήμαντα, στὸ βάθος, ἀποτελοῦν ἐν τούτοις μιὰν ἀπάντηση σ' ἐρωτήματα ποὺ ἐμφανίζονται καὶ θὰ ἐμφανίζωνται κάθε τόσο, ὅσο μαχόμεθα γιὰ τὴν πατρίδα μας γῆ, ποὺ τὴν ὀρέγονται οἱ ξένοι καὶ τὴν ποδοπάτησαν καὶ τὴν σπάραξαν σὲ κομμάτια, καὶ τὴν ἱστορία της, ποὺ τόσο ἀσύστολα τὴν παραποιοῦν οἱ βόρειοί μας γείτονες ἀπὸ πολιτικὴ σκοπιμότητα μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

Οἱ πληροφορίες φαίνονται στὴν ἀρχή, σὰν ἀσήμαντες, ὅμως εἶναι ἀξιόλογες, ὅταν ἀναλογισθῆ κανένας πόσος κόπος χρειάσθηκε γιὰ μιὰ σημειοσούλα, γιὰ μιὰ πηγὴ καὶ μιὰ πληροφορία. Αὐτὰ ποὺ θὰ διαβάση ὁ ἀναγνώστης εἶναι ἀληθινὰ ψίχουλα, γιατὶ πολὺ γρήγορα θὰ δῆ τὸ βιβλίο, ποὺ ἑτοιμάζεται γιὰ τὰ ἱστορικὰ προβλήματα τῆς Θράκης, ποὺ ἐρευνῶνται ἀκόμα. Ὅταν ἔλθη στὸ φῶς τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ δοκίμιο, ποὺ θὰ φωτίση περίλαμπρα τὴν Ἑλληνικὴ Θρακικὴ Ἱστορία ἀνὰ τοὺς αἰῶνες μὲ τὴν ἀλήθεια, καὶ θὰ στερεώση τὴ γνώμη τῶν ἐπιστημόνων, ὅτι στὴ Θράκη ἕνας ἔλαμψε πολιτισμὸς ὁ Ἑλληνικός, καὶ μιὰ γλῶσσα ἀσύγκριτη μιλήθηκε — ἡ Ἑλληνική —, ἐπὶ μακροὺς αἰῶνες στὴ Θράκη, τότε θὰ δικαιωθῆ ἡ προσπάθειά μου αὐτὴ νὰ σώσω καὶ γὼ ἀπὸ τὸ χαμὸ τόσες ἄγνωστες εἰδήσεις, ποὺ ἴσως θὰ χανότανε χωρὶς τὴ δική μου αὐτὴ προσπάθεια στὰ πενῆντα μου χρόνια ποὺ καὶ γὼ ἐξόδεψα γιὰ τὴ Θράκη καὶ γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος ὄχι μάταια.

Τὰ ἄρθρα μου αὐτὰ τὰ ἔχω γράψει κατὰ καιρούς. Τὰ δημοσίεψα στὸν Ἑλληνικὸ τύπο καὶ πῆραν τὸ κάθε ἕνα ὁπωσδήποτε διάφορη μορφὴ στὸ ὕφος καὶ τὴ γλῶσσα. Ἡ διαφορὰ δὲν εἶναι μεγάλη, ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἠθέλησα νὰ θίξω τὴν πρώτη μορφή τους φέρνοντας γλωσσικὲς μεταλλαγὲς στὰ κείμενα. Ὅπως γράφηκαν ἔτσι κἄμειναν. Ἐκεῖνο ποὺ μενδιαφέρει εἶναι ὅ,τι πρόσφερα ὡς συμπέρασμα τῶν μελετῶν μου κατὰ καιροὺς 1) τὴν ἐξακρίβωση τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας 2) τὰ βουλγαρικὰ ἀσύστολα ψεύδη, ποὺ εἶναι ἡ μόνη ἱστορική τους προσφορὰ περὶ Θράκης καὶ 3) καὶ ὅ,τι ἤλεγξα μὴ ἀληθινὸ καὶ σύμφωνο πρὸς τὶς ἱστορικὲς ἑλληνικὲς καὶ ξένες πηγές.

1.— ΘΡΑΚΗ

1.— Ἡ Θράκη τὸν παλιὸν καιρὸ μὲ τὸν ἄκαμπτο πολεμοχαρῆ καὶ ὑπερήφανο λαό της, ἀγαποῦσε καὶ λάτρευε τὴν ἐλευθερία ὡς τὸ μεγαλύτερο ἀγαθὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως δίδασκε κι' ὁ Σωκράτης. Τίποτε ἄλλο δὲν ὑπῆρξε ἀπὸ Θράκη. Ὁ Θρακικὸς λαὸς ὅμως γοητευμένος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, ποὺ στὰ παράλιά τους ἔστησαν τὶς ἀποικίες τους, χωρὶς νὰ κατακτηθῆ, ἀφωμοιώθηκε. Μόνο σ' αὐτοὺς ὑποχώρησε. Δέχτηκε οἰκειοθελῶς τἀγαθὰ τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, ἐξέμαθε μὲ τὴν ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, δέχτηκε τὰ ἤθη κἔθιμα τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ ἐπεκράτησαν τοῦ πολιτισμοῦ των, καὶ σὲ διάστημα μερικῶν αἰώνων ἄρχισε νὰ ἐξελληνίζεται, ἕως ὅτου ἐξελληνισμένος κἐκχριστιανισμένος τέλεια στὰ 450 μ.Χ. ἀπέβη ὁ κύριος κορμὸς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκεῖ ἡ Κωνσταντινούπολη, ἐκεῖ τὸ σταυροδρόμι τοῦ κόσμου Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως.

2— Τὰ Θρακικὰ ἔθνη τὸν παλιὸ καιρὸ ὑπῆρξαν πολλά. Μέσ' ἀπὸ τὰ ἔθνη αὐτὰ περνώντας ὁ Ξέρξης κατὰ τὴν ἐκστρατεία του γιὰ τὴν Ἑλλάδα, δοκίμασε τὴ Θρακικὴ ἀντίσταση. Ὁ Ἡρόδοτος μᾶς δίνει μιὰν εἰκόνα τῆς ἀντιστάσεως αὐτῆς καὶ βρίσκει εὐκαιρία νὰ μᾶς ζωγραφίση τὰ ἤθη κἔθιμά της καὶ νὰ κηρύξη τὸ Θρακικὸ «ἔθνος μέγιστον μετὰ τοὺς Ἰνδούς». Καὶ προσθέτει ὅτι, ἂν οἱ Θρᾷκες κυβερνιόνταν ἀπὸ ἕναν ἡγεμόνα ἢ ἂν τὸ ἔθνος αὐτὸ συμφωνοῦσε, θὰ ἦταν πολὺ ἰσχυρὸ καὶ ἀκατανίκητο. Οἱ Θρακικὲς φυλές, εἴκοσι δυὸ φυλὲς μεγάλες καὶ μικρές, κατοικοῦσαν ὄχι μόνο τὴ χώρα ποὺ λέγεται καὶ σήμερα Θράκη, ἀλλὰ καὶ ἄλλες χῶρες τῆς σημερινῆς Μακεδονίας, γιατὶ ἡ γεωγραφικὴ ἔκτασή της δὲν εἶχε μόνιμα καὶ σταθερὰ ὅρια ὅπως λέγει ὁ καθηγητὴς Ἀδαμ. Ἀδαμαντίου. (Θρακικὰ τ. Α', σ. 374 - 392).

Ἀπὸ τὶς φυλὲς τῶν Θρακῶν οἱ Ὀδρῦσες εἶχαν τὸ πιὸ δυνατὸ καὶ μεγάλο βασίλειο, ποὺ ἁπλωνότανε στὸ δρόμο τοῦ Ἔβρου καὶ τοῦ Ἀρτίσκου ποταμοῦ καὶ πιὸ μέσα μὲ πρωτεύουσα τὴ Βιζύη ὡς τὴ Ροδόπη. Καὶ εἶταν οἱ Θρᾷκες μαχιμώτατοι καὶ πρὸ παντὸς ἄριστοι ἱππεῖς. Ἀλλὰ καὶ βασιλιάδες εἶχαν οἱ Ὀδρῦσες λαμπρούς, ὅπως ὁ Σεύθης καὶ ὁ Κότυς ὁ Ε' καὶ τόσοι

ἄλλοι, ποὺ κράτησαν σὲ περιωπὴ καὶ λαμπρότητα τὸ βασίλειό τους. Ἡ μακρὰ ζωὴ τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν καὶ ἡ ἀνάδειξη λαμπρῶν βασιλιάδων, ἔκαμαν τὸ κράτος τῶν Ὀδρυσῶν σημαντικὸ κι' ἀξιόλογο καὶ δυσκολοϋπόταχτο. Οἱ Ἀθηναῖοι μαὐτὸ τὸ βασίλειο ἀνέπτυξαν πολλὲς σχέσεις οἰκονομικὲς καὶ ἀποικιακὲς καὶ μὲ τοὺς Ὀδρῦσες ἄρχισε ἡ τέλεια ἐξελλήνιση τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ, ποὺ ἁπλώθηκε σιγὰ - σιγά, ὅπως ἁπλώνεται ἡ λαδιὰ στὸ χαρτί, κατὰ παρομοίωση ἐπιτυχῆ. Τὸ βασίλειο αὐτὸ ἀντιστάθηκε σ᾽ὅλους τοὺς καταχτητὲς καὶ μόνο στὴν Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία ὑπεχώρησε καὶ δέχτηκε τἀγαθὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, δηλ. ἀφωμοιώθηκε. Θρακικὸ ἔθνος εἶταν καὶ οἱ Μυισοί, γνωστότατοι στὴν πανάρχαια ἐποχή, ποὺ κατοικοῦσαν τὴ χώρα ἀνατολικὰ τῶν Τριβαλλῶν ὡς τὸν Εὔξεινο Πόντο κι' ἀπὸ τὸν Αἷμο ὡς τὸ Δούναβη, γι' αὐτὸ καὶ λέγεται ἡ χώρα Μοισία, ὅπου ἡ σημερινὴ Βουλγαρία.

3— Ὅπως ἡ Θράκη εἶχε ἔθνη πολλὰ ἀπέκτησε καὶ πολλὲς πόλεις καὶ ταπεινὲς καὶ διάσημες καθὼς ἡ Ἀμφίπολη, τ' Ἄβδηρα, ἡ Μαρώνεια, ἡ Αἶνος, καὶ ἄλλες, ποὺ εἶναι γνωστότατες στὴν Ἱστορία ὅπως ἡ Ἀπολλωνία, ἡ Μεσέμβρια, ἡ Ὀδησσὸς (Βάρνα) καὶ τόσες ἄλλες στὰ παράλια τῆς Μαύρης θάλασσας, καθὼς καὶ ἡ Φιλιππούπολη καὶ Ἀδριανούπολη στὰ μεσόγεια τῆς Θράκης, ποὺ παλαιότερα εἶχαν ἄλλα ὀνόματα, ἡ πρώτη Εὐμολπιὰς καὶ ἡ δεύτερη Ὀρεστιάς.

4— Θρᾶκες ὑπῆρχαν καὶ στὴ Μικρὰ Ἀσία στὴ Βιθυνία. Ὁ Ξενοφώντας στὴν κατάβαση τῶν μυρίων πέρασε ἀπὸ τὴ Βιθυνία κἔμεινε κατάπληκτος ἀπὸ τὴν ἀφθονία καὶ τὴν ποικιλία τῶν προϊόντων καὶ λέγει, ὅτι ἡ χώρα εἶναι μεγάλη, ὡραία καὶ ὅτι ὑπάρχουν σαὐτὲς πολλὲς κῶμες καὶ καλὰ κατοικημένες, γιατὶ ἡ γῆ παράγει ὅλα τὰ δημητριακά. Ἡ μυθογραφία, ὁ Ὅμηρος, ὁ Στράβωνας, ὁ Ἀπολλόδωρος πολλὰ μᾶς λένε γιὰ τὴ χώρα αὐτὴ καὶ τοὺς Θρᾶκες. Ἐδῶ θὰ ἦταν δύσκολο νὰ μεταφέρουμε τὶς πληροφορίες τους, ὅμως ξαίρουμε ὅτι εἶναι πολύτιμες καὶ πλούσιες.

5— Ἡ καταγωγὴ τῶν Θρακῶν εἶναι ἐθνολογικὰ Πελασγικὴ καὶ οἱ Θρᾶκες ἀνήκουν στὴν Ἀρία ἢ Ἰνδογερμανικὴ ὁμοφυλία. Οἱ Θρᾶκες ἀποσχίσθηκαν ἀπὸ τοὺς Πελασγοὺς ὡς ἔθνος ἰδίαιτερο. Οἱ Θρᾶκες στὴ νεολιθικὴ ἐποχὴ 2.200 - 4000 π.Χ. συνώδευσαν τοὺς Πελασγοὺς στὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος μὲ χαρακτῆρα ἐκπολιτιστικὸ κι' ὄχι ἐπιδρομικὸ ἢ ληστρικό. Γενικὰ οἱ προϊστορικοὶ Θρᾶκες εἶναι στενώτατα συνδεδεμένοι μὲ τοὺς Πελασγούς, ποὺ στὴν πανάρχαια ἐποχὴ ἐμφανίζονται ἀπὸ κοινοῦ καὶ οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος στὴ Θεσσαλία, Βοιωτία, Φωκίδα. Ἡ συγγένεια καὶ ὁμοφυλία τῶν ἐθνῶν αὐτῶν ὅλων ἀποδείχνεται ὄχι μόνο ἱστορικά, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ σύγκριση τῶν γλωσσῶν καὶ μὲ τὰ ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα καὶ εὑρήματα ποὺ πλημμυροῦν τοὺς Θρακικοὺς κάμπους καὶ τὰ μουσεῖα τῆς Βουλγαρίας σήμερα Σόφιας καὶ Φιλιππουπόλεως.

6— Ἡ γεωγραφικὴ θέση τῆς Θράκης πάρα πολὺ συνέτεινε σὲ ποικίλες ἐπιδράσεις ἀπὸ λαοὺς συγγενικούς των, ποὺ τὸ ξέρουμε ἀπὸ τὰ μαρμάρινα εὑρήματα, ποὺ μοιάζουν καταπληχτικὰ μὲ τοῦ Κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ. Γενικὰ οἱ Πελασγοὶ καὶ οἱ Θρᾷκες ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος δηλ. οἱ Προέλληνες.

7— Οἱ Θρᾷκες μιλοῦσαν βάρβαρη γλῶσσα, ποὺ δὲν εἶχε καμμιὰ συγγένεια καὶ σχέση μὲ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ δὲν ἦταν ὅμοια στοὺς γραμματικοὺς τύπους μὲ τὴν διαπλασμένη καὶ ἐξελιγμένη Ἑλληνική. Στὰ προμηρικὰ χρόνια συνεννοούνταν ὁπωσδήποτε γλωσσικὰ οἱ Θρᾷκες καὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ εἶχαν μόνον διαλεκτικὲς διαφορές. Ἀργότερα δὲ μποροῦσαν νὰ συνεννοηθοῦν γιὰ τὸν ἁπλούστατο λόγο, ὅτι ἡ μὲν Θρακικὴ γλῶσσα ἔμεινε τυπική, ἄτεχνη ἐντελῶς, ἀδούλευτη, πρωτόγονη καὶ στὴ μορφὴ καὶ στοὺς τύπους, ἐνῷ ἡ Ἑλληνικὴ ἐξελίχτηκε καὶ διαπλάστηκε σὲ πλουσιώτατους τύπους καὶ ἄφθαστη ποικιλία μορφῆς, σὲ δύναμη ἔντονη ἐκφράσεως καὶ διατυπώσεως, σὲ κάλλος καὶ πλαστικότητα, ὅσο καμμιὰ ἄλλη γλῶσσα. Ἡ γλωσσικὴ διαφορὰ Ἑλλήνων καὶ Θρακῶν ἄρχισε μετὰ τὴν Ὁμηρικὴ ἐποχή. Στὴν κλασσικὴ ἐποχὴ εἶταν καταφανέστατη, ἐνῷ στὴν Τρωϊκὴ ἐποχὴ εἶχε μόνο διαλεκτικὲς διαφορές, ποὺ ἐπέτρεπαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐμπορεύωνται μὲ τοὺς Θρᾷκες καὶ νὰ συνεννοοῦνται εὔκολα. Ἡ Θρακικὴ γλῶσσα μᾶς ἔγινε γνωστὴ μόνο ἀπὸ τὰ γεωγραφικὰ καὶ τὰ κύρια ὀνόματα καὶ τὶς λίγες λέξεις ποὺ περισώθηκαν στοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ πρὸ πάντων στὸ λεξικογράφο Ἡσύχιο. Στὸ ζήτημα αὐτὸ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ λεξικογράφο καὶ τὸ Στέφανο Βυζάντιο, σπουδαιότατη σημασία ἔχουν οἱ διάφορες ἔγγλυφες (γλυπτὲς) ἐπιγραφές, ποὺ βρέθηκαν στὴ βόρειο Θράκη, ὅπου διατηρήθηκαν πολλὰ κύρια Θρακικὰ ὀνόματα, διαφόρου ἐποχῆς ἀκόμα καὶ Ρωμαϊκῆς. Τέτοιος εἶναι κι' ὁ «Χρυσοῦς δακτύλιος» τοῦ Ἐζέροβο, χωριοῦ ἀνάμεσα Χασκόβου καὶ Φιλιππουπόλεως, ὅπου βρέθηκε στὰ 1912, μὲ τὴ χαραγμένη ἐπιγραφὴ μ' Ἑλληνικοὺς χαρακτῆρες, ἀραδιασμένους τὸν ἕνα κοντὰ στὸν ἄλλο χωρὶς νὰ εἶναι ξεχωρισμένοι σὲ λέξεις, ὅπως παρακάτω: «ΡΟΛΙΣΤΕΝΕΑΣΝΕΡΕΝΕΑΤΙΛΤΕΑΝΗΣΚΟΑΡΑΖΕΑΔΟΜΕΑΝΤΙΛΕΖΥΠΙΤΑΜΙΕΡΑΖΗΛΤΑ».

Οἱ σοφοὶ ἀρχαιολόγοι ὅλου τοῦ κόσμου τὴν ἐξήγησαν λογῆς λογιῶ, ἀλλὰ καὶ δὲν συμφώνησαν. Ἡ Θρακικὴ γλῶσσα μελετήθηκε ἀπὸ πολλούς, ἀλλὰ πολὺ λίγο μπόρεσαν νὰ προαγάγουν τὴν σπουδή της μόλες τῆς προσπάθειές τους. Ὁ Ἀριστοφάνης ποὺ σατυρίζει τοὺς Θρᾷκες ὡς τραχεῖς, ἄξεστους καὶ ἀπολίτιστους, τοὺς διακωμωδεῖ καὶ γλωσσικά. Οἱ Θρᾷκες τὰ Μακεδονικὰ καὶ Ἑλληνικὰ χρόνια διετήρησαν τὸ γλωσσικό τους ἰδίωμα. Ὁ γλωσσικός τους ἐξελληνισμὸς ἄρχισε ἀπὸ τὰ Μακεδονικὰ χρόνια καὶ τελείωσε στὰ πρῶτα χρόνια τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, δηλ. βάσταξε κάμποσους αἰῶνες ὡς τὸν 4 αἰῶνα μ.Χ. Σαῦτὸ πολὺ συνετέλεσαν οἱ Ἑλληνικὲς ἀποικίες, ὅπως καὶ στὴ

Μικρὰ Ἀσία. Τοὺς ἔλεγαν βαρβάρους, ὄχι γιατὶ μιλοῦσαν ἄλλη γλῶσσα, ἀλλὰ γιατὶ μιλώντας Ἑλληνικά, τὰ πρόφερναν «δυσεκφόρως» (δυσκολοπρόφερτα) «σκληρῶς καὶ τραχέως».

9— Ὁ χαρακτήρας, τὰ ἤθη κἤθιμα κι' ὁ πολιτισμὸς τῶν Θρακῶν ἔγινε πρόβλημα πολλῆς ἔρευνας. Ὁ Ἡρόδοτος μᾶς διασώζει τὰ ἤθη κἤθιμα τῶν ἀρχαίων Θρακῶν (Ἤθη κἤθιμα Θρακῶν Σ. Σακελλαριάδη, Μ. Ἀποστολίδη). Μερικὰ μᾶς διέσωσαν καὶ νεώτεροι ἱστορικοὶ καὶ γεωγράφοι, δυστυχῶς ὅμως στἀποσπάσματα αὐτῶν τῶν συγγραφέων βρίσκουμε ἐλάχυστες εἰδήσεις κι' αὐτὲς μὲ μεγάλη δυσκολία τοῦ Ἡρόδοτου, τοῦ εὐχάριστου ἱστοριτὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ μεγαλείου καὶ πατριωτισμοῦ τῶν Περσικῶν πολέμων. Εἶναι οἱ περιγραφὲς τῆς πορείας τοῦ Ξέρξη μέσ' ἀπὸ τὴ Θράκη. Ἡ φυσική του καὶ ἀνεπιτήδευτη περιέργεια περιέσωσε τοὺς Θρακικοὺς λαοὺς στὶς ἀξιομνημόνευτες κεῖνες ἐπικὲς περιγραφές, ποὺ εἶναι γιὰ μᾶς οἱ μόνες πληροφορίες. Κι' ὁ μεγάλος ἱστορικὸς Θουκυδίδης, ὁ βαθυνούστατος αὐτὸς ἀπὸ καταγωγὴ Θρᾷκας, (Σκαπτὴ ὕλη), μᾶς διεφύλαξε λεπτομερειακὲς περιγραφὲς τοῦ κράτους τῶν Ὀδρυσῶν Θρακῶν καὶ τῆς μεγάλης ἀκμῆς του, ποὺ συμπίπτει μὲ τὴν ἐποχὴ τῶν Περσικῶν πολέμων.

10— Ὁ Ἡρόδοτος λοιπὸν λέγει, πὼς οἱ Θρᾷκες μεταχειρίζονταν νόμους ὅπως ὅλοι, πὼς πουλοῦσαν λ.χ. τὰ παιδιά τους, θηλυκὰ κι' ἀρσενικά, γιατὶ ἡ πολυγαμία συντελοῦσε σαὐτὴ τὴν ἀβαρία. Ἔτσι ἐξηγοῦμε γιατί ἡ Ἀθήνα εἶταν γεμάτη ἀπὸ Θρακιώτισσες δοῦλες, ποὺ τὶς μεταχειρίζονταν καὶ γιὰ παλλακίδες σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους της. Ἔπαιρναν οἱ Θρᾷκες πολλὲς γυναῖκες κάποτε καὶ τριάντα. Ἀπ' αὐτὲς τὶς μητέρες, βγῆκαν καὶ πολλοὶ ἐπιφανεῖς Ἀθηναῖοι, ὅπως ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπὸ τὴ μητέρα του Ἀβρότονον τὴ Θρακιώτισσα, ποὺ τὴν ὕμνησε ὁ Ἀμφικράτης λέγοντας:

«Θρᾶσσα τὸ γένος, Ἀβρότονον πλὴν τῇ Ἑλλάδι καυχῶμαι
ὅτι τὸν μέγαν ἐγὼ ἔτεκον Θεμιστοκλῆν».

Ἡ λέξις Θρᾶσσα κατήντησε ἔτσι συνώνυμη μὲ τὴ λέξη δούλα, ποὺ πουλιούνταν ἀπὸ τοὺς γονεῖς κάποτε γιὰ μιὰ φούχτα ἁλάτι. Ὁ Ἡσύχιος (τόμ. Α'. σ. 135) μᾶς ἔσωσε τό: «Θρᾷξ πρὸς ἅλας ἠγορασμένος».

Τὶς θυγατέρες τους οἱ Θρᾷκες δὲν τὶς φύλαγαν ὅσο τὶς γυναῖκες τους. Οἱ Θρᾷκες ἔστιζαν τὰ κορμιά τους, ὅπως σήμερα πολλοὶ ἐξευγενισμένοι λαοί. Τοῦτο μαρτυροῦσε εὐγενικὴ καταγωγή. Τὸ ἄστικτο τοῦ κορμιοῦ εἶταν ἀγένεια. Οἱ Θρᾷκες θεωροῦσαν ἐντιμώτατο νὰ κάθωνται ἀργοί, καὶ ἐξευτελιστικὸ νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ. Τιμιώτατο δὲ καὶ ἐντιμώτατο νὰ ζοῦν ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ τὴ λῃστεία.

11— Ὁ Στράβωνας ἀνακηρύχνει τοὺς Θρᾷκες «Ἔθνος θεοσεβέστατο». Ὁ δὲ Ὅμηρος τοὺς Μοισοὺς Θρᾷκες τοὺς χαρακτηρίζει εὐσεβεῖς, λιτοὺς καὶ δίκαιους. Ἡ λιτότητα ἀληθινὰ δίνει τὴν ἐγκράτεια, κι' ἡ ἐγκράτεια τὴν αὐτάρκεια καὶ τὴ δικαιοσύνη. Οἱ Τραυσοὶ Θρᾷκες στὴ γέννα παιδιοῦ μοιρολο-

γοῦσαν γιὰ τὰ κακὰ ποὺ εἶχε νὰ ὑποφέρη στὸν κόσμο ἀπὸ τὴ γέννησή του καὶ τἄλλα ἀνθρώπινα πάθη, στὸ θάνατο δέ, θάβοντας τὸ νεκρό, ἔπαιζαν καὶ χαίρονταν ἀπαριθμώντας τὰ κακὰ ἀπ' ὅσα γλύτωσε μπαίνοντας στὴν ἀληθινὴ εὐδαιμονία ('Ηρόδ. Ε. 5). «Τραυσινοὶ τοὺς μὲν γεννημένους θρηνοῦσι, τοὺς δὲ τελευτήσαντας μακαρίζουσι» ('Ησύχ. Τόμ. Δ', σελ. 170). Ὑπῆρχε συνήθεια στὸ θάνατο τοῦ ἀντρὸς οἱ γυναῖκες του νὰ φιλονικοῦν, γιὰ νὰ ἐξακριβωθῆ ποιὰ ἀπ' ὅλες ὁ νεκρὸς ἀγαποῦσε περισσότερο. Μετὰ τὴν κρίση τὴν ἔσφαζεν ὁ πιὸ κοντινὸς συγγενής της καὶ τὴν ἔθαβε μὲ τὸν ἄντρα της, γιατὶ πίστευαν πὼς οἱ ψυχὲς θὰ ἔπαιρναν καινούργια ὕπαρξη καὶ πὼς ὁ θάνατος εἶταν προτιμότερος ἀπὸ τὴ ζωή. Ἡ ταφή τους γίνονταν ὡς ἑξῆς: «Ἐκθέτουν, λέγει ὁ 'Ηρόδοτος, τὸ νεκρὸ τρεῖς μέρες, σφάζουν διάφορα ζῶα καὶ πρῶτα μὲν τὸν κλαῖνε, ἔπειτα δὲ διασκεδάζουν τρώγοντας καὶ πίνοντας. Ἔπειτα θάβουν τὸ νεκρὸ καίοντάς τον καὶ κρύβοντάς τον στὴ γῆ. Ρίχνοντας πάνω στὸν τάφο χῶμα υχηματίζουν μικρὸ λόφο, τύμβο ἢ χῶμα, κάνουν διάφορους ἀγῶνες, ποὺ τὰ πιὸ μεγάλα βραβεῖα τὰ βάζουν γιὰ τοὺς νικητὲς στὴ μονομαχία».

Τέτοιους λόφους ἔχει σήμερα ἀκόμη πάρα πολλοὺς ἡ Θράκη καὶ πολλοὶ ἀνοίχθηκαν στὰ τελευταῖα χρόνια ὅπως ἔξω ἀπὸ τὶς Σαράντα Ἐκκλησίες καὶ μέσα βρέθηκαν σκελετοὶ καὶ πολλὰ «κτερίσματα» ὅπλα καὶ προσφιλῆ ἀντικείμενα. Οἱ λόφοι αὐτοὶ λέγονται τοῦμπες (τύμβοι) (TUMULI)[1].

12— Οἱ Θρᾷκες ἀοιδοὶ καὶ τραγουδιάνοι, οἱ ραψωδοὶ καὶ μουσικοί, ἀποτελοῦν ξεχωριστὸ γνώρισμα τῶν παλιῶν Θρακῶν καὶ δίνουν ἐξαιρετικὴ καὶ ξέχωρη σημασία στὴν προϊστορικὴ περίοδο τῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἶταν οἱ πρωτοπόροι καὶ εἰσηγητὲς τῆς ποιήσεως καὶ μουσικῆς στὶς Ἑλληνικὲς χῶρες, ἀπὸ τὴν ψυχρὴ τοῦ βορριὰ χώρα, τὴ Θράκη, ρίχτηκαν στὴν ὑπερολύμπια Ἑλλάδα οἱ πρῶτες θρησκευτικὲς ἀχτῖδες. Οἱ Ἕλληνες μυθογράφοι ποιητὲς καὶ ἱστορικοὶ ἀποδίδουν στὴ Θράκη τοὺς πρώτους τῆς Ἑλλάδος ἀοιδοὺς ραψωδοὺς καὶ μουσικούς, μὲξαιρετικὴ ἐπιμονή. Κι' αὐτὸς ὁ Πλάτωνας στὸν Ἴωνα λέγει, ὅτι ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ἄλλοι μὲν ἐξαρτῶνται καὶ ἐνθουσιάζονται ἀπὸ τὸ Μουσαῖο ἄλλοι ἀπὸ τὸν 'Ορφέα, οἱ δὲ πιὸ πολλοὶ κρατιοῦνται ἀπὸ τὸν Ὅμηρο.

'Ο 'Ορφέας ὑπῆρξε τὸ ἐμψυχωτικὸ πνεῦμα τῆς ἱερᾶς Ἑλλάδας, ὁ ἀφυπνιστὴς τῆς θείας της ψυχῆς. Εἶναι ὁ πρῶτος Θρᾷκας ἀοιδός, ὁ μεγάλος ἐκπρόσωπος τῶν παλαιῶν ἀοιδῶν καὶ ραψωδῶν. Ἀκολουθοῦν ἄλλοι διάσημοι Θρᾷκες, ὁ μυστικοπαθὴς Μουσαῖος, ὁ περιφανὴς ψάλτης Εὔμολπος καὶ ὁ γλυκὺς Θάμυρις, ποὺ εἰσηγήθηκαν τὶς δημώδεις λατρεῖες τῶν θεῶν καὶ μετέφεραν στὴν Ἑλλάδα καὶ διέδωκαν καὶ εἰσηγήθηκαν στὴν Ἀττικὴ τὴ θρησκευτικὴ ποίηση καὶ τὸνομά τους εἶναι συνδεδεμένο μαὐτήν.

---

1 Ἐπιτύμβιων Χρ. Τσούντα «Χώματα καὶ τάφοι», Μ. Ἀποστολίδου, παράρτημα ΣΤ' τ. Ἀρχείου Θράκης.

13— Τοὺς Θρᾷκες οἱ Ἕλληνες τοὺς θεωροῦσαν ἀναξιόπιστους. Στὶς συνθῆκες καὶ ἀνακωχές, πολλὲς φορὲς φάνηκαν ἄπιστοι, ἀλλὰ δικαιολογοῦσαν τὴν ἀπιστία τους λέγοντας κάποτε πρὸς τοὺς παραπονουμένους Θηβαίους, πὼς οἱ σπονδὲς ἔγιναν ἡμέρα, αὐτοὶ δὲ ἐπετέθηκαν τὴ νύχτα! Αὐτὴ ἡ ἀπιστία τους γέννησε τὴν παροιμιώδη φράση «Θρακία παρεύρεσις» δηλ. «κόλπο Θρακιώτικο» (Στράβωνας Θ', 401). Ὑπῆρχε κι' ἄλλη μιὰ τέτοια παροιμία «Θρᾷκες ὅρκια οὐκ ἐπίστανται» δηλ. οἱ Θρᾷκες δὲν τηροῦν καὶ τὸν ὅρκο τους.

14— Τὰ Θρακικὰ ἔθνη εἶταν γενικὰ πολεμικώτατα καὶ μαχιμώτατα. Ὁ λόγος εἶναι κλιματολογικὸς καὶ διαπιστώνεται ἀληθινὸς ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἐπιστήμη. Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Εὐριπίδης, ὁ Πλίνιος, ἐξαίρουν τὴ ρωμαλέα καὶ ἰσχυρή τους ἐμφάνιση. Ὁ Ἀριστοφάνης ἀποδίδει τὴν ἐξαιρετική τους πολεμικότητα στὴ σκορδοφαγία. Εἶχαν ὅπλα λογῆς λογιῷ: τὴν πέλτη, τὴν πάρμη, τὴ ρομφαία, τὴ σκάμη, τὴν ἅρπη κλπ. Καὶ τὸ ξῖφος εἶναι λέξη Θρακική. Ἡ παλλικαριά τους ἔγινε παροιμιώδης καὶ γι' αὐτὸ ὁ Ἀριστοφάνης σἕναν παλλικαρὰ Ἀθηναῖο λέγει εἰρωνικά: «Πήγαινε στὴν Θράκη νὰ δείξης τὴν παλλικαριά σου».

Στὴν Ρωμαϊκὴ ἐποχὴ φανερώνεται ὁ Σπάρτακος· εἶταν μισθοφόρος κῦστερα ληστὴς καὶ τέλος ἀρχηγὸς στασιαστῶν, κι' ἔφερε τοὺς Ρωμαίους σὲ μεγάλο κίνδυνο. Ὁ Πλούταρχος τοὺς χαρακτηρίζει ὑψηλοὺς καὶ ρωμαλέους, ἐκπληχτικοὺς γιὰ τὸ παράστημά τους καὶ τἀνάστημά τους καὶ σκληραγωγημένους, γιατὶ ζοῦσαν σὲ τόπους ψυχροὺς ὡς μεταλλουργοί, ἀμπελουργοί, κυνηγοὶ καὶ πολεμιστές.

15— Ἡ ἐνδυμασία τους ἦταν χοντρὴ βαρύτατη, γιατὶ μεταχειρίζονταν δέρματα καὶ χοντρὰ ὑφάσματα, γιὰ τὸ μακρὺ καὶ βαρὺ χειμῶνα τῆς πατρίδος τους. Φοροῦσαν τὸν χειμῶνα ἀλωπεκὲς δηλ. γοῦνες ἀπὸ λογῆς - λογῆς δέρματα. Ἕνα ἀγγεῖο γνήσιο Ἀττικό, ποὺ βρίσκεται στὸ Βερολῖνο καὶ τὸ ἑρμήνεψε ὁ μακαρίτης Χρ. Τσούντας, Θρᾷξ ἀρχαιολόγος, μᾶς δίνει εἰκόνα τῆς ντυμασιᾶς τῶν Θρακῶν. Κάποιοι Θρᾷκες ντυμένοι ροῦχα Θρακιώτικα ἀκροῶνται τὸν Ὀρφέα τραγουδιστὴ καθισμένο μὲ τὴ λύρα στὰ χέρια. Εἶναι μιὰ εἰκόνα ἐκφραστικώτατη καὶ παραστατικώτατη.

16— Οἱ Θρᾷκες θεωρούνταν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες βάρβαροι γιὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: α) γιατὶ μιλοῦσαν ἀκατάληπτη γλῶσσα, ἂν καὶ ὁ Ὅμηρος λέγει, πὼς οἱ Ἕλληνες ἐμπορεύονταν μὲ τοὺς Θρᾷκες καὶ συνεννοούνταν εὔκολα μεταξύ τους. β) γιατὶ ἔμειναν ἀπολίτιστοι στοὺς ἱστορικοὺς χρόνους γ) γιατὶ συντηροῦσαν τὴν ἀρχαιόπρεπη ζωή τους καὶ πρωτόγονη ,τὴν ἄξεστη καὶ βάναυση καὶ τὴν αὐταρχική. δ) γιατὶ ἔπιναν καὶ εἶχαν ἀκρασία δηλ. μεθοῦσαν φοβερὰ τόσο, ποὺ στὸ τέλος ἔχυναν τὸ κρασὶ πάνω τους, μὲ τὴν κανάτα, τὴν «ἄμυστη» σὰν ἀκροπότες, οἰνόφλυγες, μέθυσοι, ποὺ εἶταν. ε) γιατὶ εἶταν ἀγράμματοι, τίποτε δὲν δημιουργοῦσαν πνευματικὸ καὶ δὲν

τὄγραφαν καὶ δὲν ἤξαιραν νὰ μετροῦν ὡς τὰ τέσσαρα, ὅπως λέγει ὁ Ἀριστοτέλης.

17— Καὶ ὅμως ἡ ἐπαφή τους μὲ τοὺς Ἕλληνες τοὺς ἐκπολίτισε καὶ τοὺς ὕψωσε τόσο, ποὺ στὸν καιρὸ τῆς ἀρχαίας καὶ Ἑλληνικῆς ἐποχῆς οἱ Θρᾷκες εἶταν πολὺ διάφοροι. Δημιούργησαν κι' ἀνάδειξαν προσωπικότητες ὅπως ὁ Δημόκριτος, ὁ Πρωταγόρας ὁ Παράσιος καὶ τόσοι ἄλλοι στὶς ἐπιστῆμες καὶ τὶς τέχνες. Μιλοῦσαν Ἑλληνικά, ἄλλαξαν δίαιτα, ντύνονταν διάφορα, ἐμάνθαναν τέχνες καὶ ἐμπόριο, δέχονταν τὴ θρησκεία καὶ τὶς συνήθειες τῶν Ἑλλήνων καὶ γενικὰ ἀπόχτησαν τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμό, ἂν καὶ ξώπετσα κἐπιφανειακά, καὶ τὴν Ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ δίαιτα. Ἔτσι τὸν τρίτο αἰῶνα μ.Χ. εἴταν τέλεια ἐξελληνισμένοι, μὲ συνείδηση πλιὰ Ἑλληνικὴ καὶ γλῶσσα καὶ ἐκχριστιανισμένοι, ὥστε τὸ Βυζάντιο σαὐτοὺς νὰ στηρίζεται καὶ τὴ Θράκη νὰ ἔχη κορμὸ τῆς αὐτοκρατορίας. Αὐτὸ τὸ δείχνουν τὰ Ἑλληνικὰ νομίσματα, τὰ ἔργα τέχνης, τὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα, τὰ ἔργα χειροτεχνίας. Αὐτὸ τὸ βεβαιώνουν καὶ μεγάλοι ἐπιστήμονες καὶ ἀρχαιολόγοι ὑποστηρίζοντας πὼς ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ξαπλώθηκε νωρὶς στὴ Θράκη, ὡς τὰ πέρατα τῆς χώρας. Καὶ σαὐτὸ τοὺς διευκόλυναν οἱ Ρωμαῖοι κατακτητές, ποὺ ἄνοιξαν στὸν καιρὸ τῆς Ρωμαιοκρατίας μεγάλους δρόμους καὶ λεωφόρους εἰς τὰ βορεινότερα τῆς Μοισίας δηλ. ὡς τὸ Δούναβη, καὶ πέρα. Καὶ ξέρουμε πὼς οἱ δρόμοι εἶναι ποὺ ἀνοίγουν καὶ εὐκολύνουν τὶς σχέσεις τῶν λαῶν καὶ τὴν ἀλληλοεπίδρασή τους. Ἔτσι παντοῦ ὅπου κι' ἂν στραφῆ ἡ ἔρευνα τῆς ἱστορίας, τῆς ἀρχαιολογίας συναντᾶ κανεὶς ἑλληνικὲς ἐπιγραφές, ἐπιτύμβια βρόσημα, τάφους, νομίσματα, ἀγάλματα, καὶ κάθε εἴδους εὑρήματα, ποὺ διαλαλοῦν τὴν ἑλληνοποίηση τῆς χώρας. Καὶ σ' ὅλη αὐτὴ τὴ μεταλλαγὴ συνετέλεσαν οἱ ἀποικίες καὶ κληρουχίες τῶν Ἑλλήνων, ποὺ μετέφεραν καὶ τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ αὐτούσια στὴ χώρα αὐτή, ὥστε ὁ Θρακικὸς λαὸς νὰ μὴ μπορέση νἀντισταθῆ στὴν ἀφομοιωτικὴ δύναμη καὶ αἴγλη τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

18— Στὸν καιρὸ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἡ Θράκη εἶναι τὸ προπύργιο τῆς Πόλης. Εἶναι τὸ σταυροδρόμι ἀπ' ὅπου περνοῦν ἀπ' Ἀνατολὴ σὲ Δύση οἱ λαοί. Ἐκεῖ συγκρούονται καὶ χτυπιοῦνται οἱ βάρβαροι μὲ τὸν ἑλληνισμό. Ἐκεῖ κρίνεται τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ Θράκη δοκιμάζεται. Οἱ πολιτεῖες της, τὰ διαμάντια της, ὅπως ἡ Φιλιππούπολη καὶ ἡ Ἀδριανούπολη δοκιμάζουν φρικτὲς δοκιμασίες. Οἱ αὐτοκράτορες μεταφέρουν πληθυσμοὺς πολεμικοὺς ἀπὸ τὴν Ἀσία νὰ προασπίσουν τὴν ἐπικράτεια. Οἱ Μανιχαῖοι ἀπὸ τὴ Συρία ἀκόμα σώζονται ὡς τὰ σήμερα στὴ Φιλιππούπολη μὲ τὄνομα Παυλικιάνοι, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἐμπόδισε νὰ ἐγκατασταθοῦν κ' οἱ Βούλγαροι στὴ Μοισία στὰ κεῖθε ἀπὸ τὸν Αἷμο στὸν 7ο αἰῶνα μ.Χ. Ἀγῶνες πολυχρόνιοι ἀκολουθοῦν αἱματηροὶ ποὺ βάφουν καὶ ποτίζουν τὸ χῶμα τῆς Θρακικῆς γῆς βαθειά. Ἡ ἑλληνικὴ φυλή,

οἱ ἑλληνοθρᾶκες κονταροχτυπιοῦνται καὶ πότε προχωροῦν καὶ ἐκτοπίζουν, καὶ πότε ἐκτοπίζονται καὶ πισωδρομοῦν. (Βλ. Ἀδαμ. Διαμαντοπούλου Ἱστ. Ἀγχιάλου ἀρ. 3 Ἑ. Θρ. Μελ.). Μακελιό, σφαγή, χαλασμός. Χίλια ἑκατὸ πενῆντα χρόνια κράτησε στὴ Θράκη ἡ ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ ἐπικράτηση καὶ ὀχτακόσια χρόνια πρωτήτερα ἡ ἀποικιακὴ Βυζαντινὴ ἐπικράτηση καὶ ὀχτακόσια χρόνια πρωτήτερα ἡ ἀποικιακὴ διείσδυση τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ ἀφοσίωση τῆς Θράκης σὲ χώρα ἑλληνικὴ καὶ ἡ λάμψη τοῦ ἑλληνικοῦ θαύματος τοῦ πολιτισμοῦ της, ὅταν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σλαῦοι δὲν κάμνουν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ σφάζουν τὸ Θρακικὸ λαὸ καὶ νὰ καταστρέφουν τὴν χώρα ὅπως βεβαιώνει ἡ ἱστορία.

Τέλος ἦρθε ἡ Τουρκικὴ ἐπικράτηση. Ἀρχίζει τὸ δρᾶμα τῆς δουλείας, τῆς μαύρης δουλείας τῶν λαῶν τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου στὸν 15ον αἰῶνα. Κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν Ἑλληνικῶν προνομίων ποὺ ἔδωσεν ὁ κατακτητὴς Μωάμεθ. Ἀπὸ τὸ δρᾶμα αὐτὸ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ πάει νὰ σβύση, μὰ περισώζεται. Ποταμοὶ αἱμάτων χύνονται, ἑκατομμύρια Θρακῶν χάνονται, μὰ ἡ φυλὴ στὸ τέλος σώζεται καὶ διαφυλάγεται μέσα στῆς θρησκείας τὸν χαρακωμένο περίβολο. Ἡ ἐκκλησία θαυματούργησε καὶ ἡ φυλὴ γλύτωσε ἀπὸ τὸ χαμό. Αὐτὰ τὰ μαθαίνομε ἀπὸ τοὺς Κώδικες τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, σπουδαία πηγὴ ἱστορική.

19— Ποιός λαὸς θὰ βαστοῦσε σὲ παρόμοια βαρβαρότητα τῶν καταχτητῶν του; Ποιά φυλὴ θἄβγαινε μετὰ τετρακόσια χρόνια δεκατισμένη μέν, ἀλλ' ἀλώβητη κι' ὠργανωμένη γιὰ νέους θαμβωτικοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες; Δίχως παιδεία, δίχως καμμιὰ ἄλλη πνευματικὴ μετάληψη μπόρεσε ὁλόκληρα τὸν ΙΣΤ', ΙΖ', καὶ ΙΗ' αἰῶνα νὰ ζήση καὶ νὰ ξαναρχίση νὰ κινιέται καὶ νὰ ξεμουδιάζει. Ἀνασυγκροτεῖται καὶ ξαναδιοργανώνεται, ἀποκτᾶ πνευματικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἐρείσματα καὶ ξεκινᾶ καὶ πάλι γιὰ νέους ἀγῶνες. Ἀρχίζει ἡ πάλη τῆς φυλῆς. Καὶ στὴν πάλη αὐτὴ ὁ Θρακικὸς λαὸς μετέχει ἐνεργώτατα καὶ μὲ θαυμαστὰ κατορθώματα καταπλημμυρισμένος ἀπὸ τὶς δυνάμεις μιᾶς αὐτοκρατορίας ἕως τότε, ποὺ προκαλοῦσε δέος καὶ παράλυση. Μαζί της γλύτωσε καὶ ἡ ἀχάριστη, ἡ πονηρή, ἡ ἄπληστη καὶ ἀχαλίνωτη σἐπιδιώξεις Βουλγαρικὴ φυλὴ κάτω ἀπὸ τὰ φτερὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Ἡ σωτηρία τῆς Βουλγαρικῆς φυλῆς ἔγινε ἡ αἰτία τῆς διαιωνίσεως τῶν φυλετικῶν ἀγώνων. Ἀπὸ τὰ 1872 μὲ τὴ δύναμη τῆς Ρωσσίας ἱδρύθηκε τὸ τρίτο στὴν ἱστορία Βουλγαρικὸ κράτος, ἀρχίζει νέα σύγκρουση τοῦ Σλαυισμοῦ μὲ τὸν Ἑλληνισμό. Ἡ Θράκη καὶ ὁ ἑλληνισμὸς τῆς χώρας δοκιμάζεται καὶ πάλι. Ἡ Θράκη κατατεμαχίζεται. Ἡ Βόρειος Θράκη ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὴν ἄλλη Θράκη στὰ 1878 ὅλη καὶ γίνεται ἡ ἡγεμονία τῆς Ἀνατολικῆς Ρωυλίας. Διακόσιες χιλιάδες Ἕλληνες ἀπομονόνονται μέσα στὸ Βουλγαρικὸ βασίλειο, μέσα σὲ κλοιό, ποὺ περισφίγγεται γύρω στὸ λαιμό του. Λαὸς πνευματικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἀκμαῖος, πηγὴ πολιτισμοῦ ὅ-

πως διεκήρυξε ὁ Λαμαρτῖνος στὰ 1833. Σὲ 24 δηλ. χρόνια ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Βορείου Θράκης χάνει τὸ πᾶν, σβήνει, ἐξώνεται ἀπὸ τὴν πατρική του γῆ μὲ τὴν σφαγὴ καὶ ἁρπαγή. Εἶναι τὸ κίνημα τοῦ ἐπισήμου Βουλγαρικοῦ κράτους κατὰ τῶν γηγενῶν προαιώνιων Ἑλλήνων τῆς πλούσιας αὐτῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Ἑκατὸν δεκαοχτὼ χιλ. Ἕλληνες διώχνονται ἀπὸ τὰ σπίτια τους, τὰ χωράφια τους, τὶς θάλασσές τους, ποὺ τὶς λάμπρυναν μὲ τὸν πολιτισμό τους, τὴν παιδεία τους καὶ τὴ δραστηριότητα καὶ τὸ ἐμπορικὸ καὶ βιομηχανικό τους πνεῦμα καὶ 50 χιλ. περίπου μένουν καὶ ἐκβουργαρίζονται σιγὰ - σιγά. Καταλύονται στὶς 16 Ἰουλίου οἱ κοινότητές τους καὶ ἡ κοινοτικὴ περιουσία τους διαρπάζεται. Τοὺς δέχτηκε ἡ φτωχὴ Ἑλλάδα μέσα στοὺς κόλπους της. Φτωχὴ αὐτὴ τοὺς φτωχούς. Καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς ὑπόλοιπης Ἀν. Θράκης ὅμοια εἰσέρρευσε στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ στὰ 1922. Τὸ ὅλο 500 χιλ. Ἕλληνες πολιτισμένοι βιομήχανοι, ἀγρότες, ἐπαγγελματίες, χειρώνακτες. Ἔτσι συντελέσθηκε τὸ μεγάλο, κακὸ καὶ ἡ φτωχὴ Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν ὅλη της μεγάλη κληρονομία τῆς Ἑλληνικώτατης Θράκης, ἔφτασε νὰ κρατῆ σήμερα μόνο τὸ λίγο μέρος τῆς Δυτικῆς Θράκης 1)5 κουτσουρεμένο κι' αὐτό, ἀπὸ τὴν πλουσία ἐπαρχία Αἰτίτσης (Λίτιτσα - Ὀρτάκιοϊ - Ἄρδα), ὥστε ὁ Θρακικὸς ἑλληνισμὸς σκορπισμένος μέσα σ᾽ὅλη τὴν Ἑλλάδα κινδυνεύει νὰ χάση τὴ συνοχή του. Ἡ βουλιμία τῶν βόρειων γειτόνων μας ὅμως δὲ μᾶς συχωρνᾶ νἄχουμε καὶ τὴ Δυτικὴ Θράκη. Καὶ νὰ τὸ τελευταῖο δρᾶμα τῆς Θρακικῆς φυλῆς. Τριάμισυ χρόνια 1941 - 1944 Βουλγαρογερμανικῆς κατοχῆς ἔφτασε νὰ κάμη στάχτη τὴ Θράκη. Οἱ πολιτεῖες τους χαλάστηκαν, ὁ λαός της ἀπωδεκατίστηκε. Τίποτε δὲν ἔμεινε στὸν τόπο του καὶ τὴ θέση του. Οἱ Θρᾷκες σκορπίστηκαν, σκοτώθηκαν, κρεμάστηκαν. Αὐτὰ τὰ βγάζουμε ἀπὸ τὴν πηγὴ τοῦ «Ἀρχείου τῶν συγχρόνων γεγονότων» 1910 - 1922, ποὺ καταγράφουν ἁπλοὶ Θρᾷκες πρόσφυγες. Δὲν ἔμειναν ἄνδρες, νέοι κοράσια, παιδιά. Μὲ τὴν ἐλευθέρωση τῆς Θράκης στὰ 1920 ὁ σκόρπιος λαός της, ὅσος γλύτωσε ἀπὸ τὸ θανατικό, γύρισε πίσω στὴ χαλασμένη χώρα γιὰ νὰ ξαναρχίση τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ἀλλ' ἔφτασε τὸ κακὸ τοῦ 1922 ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή, ὅταν συμπληρώθηκε τὸ κακό. Ἀλλὰ ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ δὲν ἔχει ποῦ νὰ σταθῆ καὶ νὰ χωρέση. Ἡ γῆ μας εἶναι ὀλίγη. Ἡ παλιά μας κληρονομία ἡ Θράκη στὰ ξένα χέρια κομματιασμένη. Ἡ πλούσια αὐτὴ γῆ, εἶναι μεγάλη γιὰ μᾶς στέρηση. Ἡ Θράκη ἑνωμένη μὲ τὴν Ἑλλάδα θἀποτελοῦσε τὴν πλουσιώτερη, τὴν πιὸ πολιτισμένη χώρα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ ὁ Θρακικὸς ἑλληνισμὸς τὸ ἀξιολογώτερο μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ὅπως στὸν καιρὸ τοῦ Βυζαντίου γιὰ τὴν ἐργατικότητά του, τὴ δραστηριότητα καὶ τὴν πολιτισμένη διάθεση καὶ τ' ἄλλα ψυχικά του χαρίσματα, ποὺ ἡ λαογραφία της τόσο ἐκφραστικὰ τὰ διαλαλεῖ μέσα στὶς ψυχικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ.

Ὁ Ἑλληνικὸς Θρακικὸς λαὸς μέσα στὸ πλαίσιο τῆς δραστηριότητος

θὰ μποροῦσε νἀποτελέση τὴν πρωτοπορία. Σὲ αὐτὸ θὰ βοηθοῦσε ἡ γῆ του, ἡ θάλασσά του, τὰ ποτάμια του, τὰ δάση του, οἱ κάμποι του. Σήμερα ἡ Βόρειος Θράκη εἶναι Βουλγαρικὴ καὶ ὁ Ἑλληνισμός της ἀπουσιάζει. Ἡ Φιλιππούπολη εἶναι μαυροφορεμένη Πλόβδιφ. Ἡ Ἀν. Θράκη Τουρκική, ποὺ ἀπὸ τὸν Ἔβρο τὴ νοσταλγεῖ ὁ ἀνταλλαγμένος ἀνατολικοθρακιώτης καὶ ἡ Ἀδριανοῦ παλιοφτωχοχώρι.

Τὰ δυὸ μεγάλα διαμάντια τῆς Θράκης ἡ Φιλιππούπολη καὶ ἡ Ἀδριανούπολη πάνω στὸν Ἔβρο δὲ λάμπουν πιὰ ὅπως ἄλλοτε. Οἱ δοξασμένες αὐτὲς Ἑλληνικὲς πολιτεῖες βουβὲς καὶ θλιβερές. Λείπει ὁ Ἑλληνισμὸς ποὺ δίνει παντοῦ τὴν κίνηση καὶ δραστηριότητα. Μᾶς μένει ἡ μικρὴ μερίδα τῆς Δυτικῆς ἔρημης ἀπὸ τὸν πόλεμο, κατεστραμμένης, ξεκληρισμένης, δυστυχισμένης, αἱματωμένης, ποὺ ἔχει ἀνάγκες ἀνείπωτες καὶ μεγάλες, καὶ ἡ φτωχὴ Ἑλλάδα δὲ μπορεῖ νὰ τὶς ἐκπληρώση. Χρειάζεται προσπάθεια μεγάλη. Χρειάζεται ὅμως πρὸ παντὸς νὰ ὁλοκληρωθῆ αὐτὴ ἡ μικρὴ μερίδα μὲ τὰ κομμένα ἐδάφη της. Χρειάζεται νὰ ξαπλωθῆ ὡς τὸν Αἷμο καὶ τὴ Μαύρη θάλασσα ποὺ πάντοτε εἴταν Ἑλληνικὴ καὶ κατάστικτη μὲ τὶς ἄπειρες κι' αἰώνιες Ἑλληνικὲς πολιτεῖες της ποὺ τὴν τρυγοῦσαν, ἡ Ὀδησσός, Βάρνα, Ἀγχίαλος, Πύργος, Μεσέμβρια, Σωζούπολη. Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα θὰ μπορέσει νὰ δυναμωθῆ ἀπὸ τὴν αἰώνια Ἑλληνικὴ αὐτὴ χώρα καὶ νὰ λύση τὸ ζήτημα τοῦ ψωμιοῦ καὶ τοῦ βιωτικοῦ ἐπιπέδου, ποὺ εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ Θράκη μέσα στὸ ἑλληνικὸ πλαίσιο καὶ θαμβωτικό. Ἴσως ἡ ἀνάγκη κι' ἐπιθυμία μας αὐτὴ νὰ δικαιωθῆ καμμιὰ φορά. Ἐκεῖ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν οἱ ἱστορικοὶ καὶ ἐθνολογικοὶ καὶ οἱ οἰκονομικοὶ λόγοι ποὺ ὅλοι βοοῦν καὶ φωνάζουν:

«Ἡ Θράκη εἴταν Ἑλληνικὴ καὶ πρέπει ὁλόκληρη νὰ ξαναγίνη Ἑλληνική. Ἐκεῖ ἂς στραφῆ ἡ προσοχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐκεῖ ἡ ἀγάπη του. Ἐκεῖ εἶναι ὁ κορμὸς τοῦ ἔθνους, ἐκεῖ καὶ ἡ ψυχή της».

2— ΠΩΣ ΝΤΥΝΟΝΤΑΝ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΘΡΑΚΕΣ

Τί φοροῦσαν καὶ πῶς ντύνονταν οἱ Θρᾷκες μέσα στὸ κλῖμα κεῖνο τῆς χώρας τους, ποὺ ὅλοι οἱ συγγραφεῖς τὸ χαρακτηρίζουν πολὺ δριμὺ καὶ πολὺ κρύο, τὸ βλέπουμε σὲ παραστάσεις διάφορες, ποὺ σχημάτιζαν οἱ Ἕλληνες καλλιτέχνες τοῦ παλιοῦ καιροῦ πάνω σὲ ἀγγεῖα. Ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη τῶν χρόνων τοῦ Κίμωνα καὶ Περικλῆ πολλὲς φορὲς παράστησε τὸν Ὀρφέα ἀνάμεσα στοὺς ὁμοεθνεῖς του, λέγει ὁ Τσούντας Χρῆστος.

Σαὐτὲς δὲ τὶς παραστάσεις ξεχωριστὴ ἀξία προσθέτει τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Θρᾷκες ἀκροατὲς τοῦ τραγουδιστῆ, εἰκονίζονται μὲ τὴν ἐθνική τους ἐνδυμασία ἢ τὸ λιγώτερο μὲ στοιχεῖα χαρακτηριστικά, ποὺ μᾶς δίνουν ἑπομένως λίγο ἢ πολὺ ἄρτια εἰκόνα πῶς ἐμφανιζότανε ἐξωτερικὰ (δηλ. ποιά τὰ

στοιχεῖα τῆς ἐξωτερικῆς τους ἐμφανίσεως).

Μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ἀξιόλογες παραστάσεις εἶναι ζωγραφισμένη γιὰ στόλισμα, σ᾽ ἕνα ἀγγεῖο πήλινο. Τὸ ἀγγεῖο βρέθηκε στὴ Γ᾽έλα τῆς Σικελίας, μὰ εἶναι γνήσιο ἀττικὸ ἔργο καὶ κατασκευάσθηκε στὴν Ἀθήνα στὰ 450 π.Χ. τώρα δὲ βρίσκεται στὸ Μουσεῖο τοῦ Βερολίνου. «Εἶναι ἀπὸ τὰ ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα, λέγει ὁ Χρ. Τσούντας, οἱ μορφὲς δηλαδὴ ἔχουν ὡραῖο γυαλιστερὸ κοκκινωπὸ χρῶμα καὶ φαίνονται χτυπητὰ μέσ᾽ ἀπὸ τὸ βάθος, ποὺ εἶναι μελανό. Τὰ στολίδια τῶν ρούχων, τὰ μαλλιὰ καὶ οἱ ἄλλες λεπτομέρειες εἶναι ἐπίσης μαῦρες. Στὸ μέσο τῆς παραστάσεως κάθεται ὁ Ὀρφέας πάνω σὲ ψηλὸ βράχο, ποὺ φανερώνει τὸ Πάγγαιο ὄρος ἢ κάποιο ἄλλο καὶ ψάλλει μὲ τὴ λύρα στὰ χέρια. Τὸν Ὀρφέα τρογυρίζουν τέσσαρες Θρᾶκες ποὺ οἱ στάσεις τους καὶ τὰ πρόσωπά τους καθρεφτίζουν πολὺ παραστατικὰ τὴ θαυμαστὴ ἐνέργεια στὴν ψυχή τους ἀπὸ τὸ θεῖο τραγοῦδι τοῦ τραγουδιστή».

.Ο Ὀρφέας δὲν ἔχει τίποτε τὸ ξενικὸ πάνω του καὶ εἶναι φανερό, ὅτι ὁ ἀγγειογράφος, δὲ θέλησε νὰ τὸν παρουσιάση ὡς συγκαιρινό του Θρᾶκα Ἡ ἐνδυμασία του εἶναι μονάχα ἕνα ἱμάτιο, ποὺ τοῦ σκεπάζει τὸ κάτω κορμὶ καὶ τοῦ ἀφίνει τὸν κορμὸ γυμνό. Μὲ τὴν ἴδια δὲ περιβολὴ εἰκονίζει συχνὰ ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη καὶ θεοὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ θνητοὺς Ἕλληνες. Τὸ μακρὸ ὅμως περιτύλιγμα μὲ τὰ ὑφαντὰ ἢ τὰ κεντητὰ στολίδια, ποὺ φοροῦν οἱ ἀκροατὲς τοῦ μυθικοῦ τραγουδιστὴ στὸ κορμὶ καὶ τὸ περίεργο σκέπασμα τοῦ κεφαλιοῦ τους εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ τῆς ντυμασιᾶς τῶν Θρακῶν τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς. Ὁ Ξενοφώντας μνημονεύει στὴν Κύρου Ἀνάβασση τὶς ἀλωπεκές, ποὺ τὶς φοροῦσαν οἱ Θυνοὶ Θρᾶκες στὸ κεφάλι καὶ στ᾽ ἀφτιά. Ὅμοια μὲ ἀλωπεκὲς σκέπαζαν τὶς κεφαλές τους καπὰ ποὺ λέγει ὁ Ἡρόδοτος καὶ οἱ Θρᾶκες τῆς Ἀσίας ποὺ πῆραν σὰν ὑπήκοοι τῶν Περσῶν, μέρος στὴν ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὲς οἱ ἀλωπεκὲς εἶταν βέβαια ὄχι ἀδούλευτα τομάρια ἀλεποῦς, μὰ πραγματικὰ λίγο πολὺ τεχνικὰ σκεπάσματα, καὶ ὅτι τέτοια φοροῦν οἱ Θρᾶκες τοῦ ἀγγείου, — ἕνας μάλιστα τὄρριξε στὸ λαιμό του — δὲ χωρεῖ ἀμφιβολία.

Ἀπὸ τὸ ἀγγεῖο μάλιστα βλέπουμε, πὼς ἔδιναν πάντα τέτοιο σχῆμα, ὥστε τὸ κεφάλι τοῦ ζώου νὰ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὸ μέτωπό τους καὶ ἡ οὐρὰ στὸ λαιμό τους, στὰ πλάγια δὲ νὰ περισσεύουν δύο κομμάτια, δυὸ «παρωτίδες», γιὰ νὰ σκεπάζουν, σὲ καιρὸ ποὺ εἶναι μεγάλο κρύο καὶ παγωνιά, τἀφτιά. Ἀκόμα στὴν κορυφὴ στὸ σκέπασμα πρόσθεταν μιὰ ἀπόφυση μὲ τρύπα γιὰ νὰ τὸ κρεμοῦν. Ὅσοι γνώρισαν τὶς βαρυχειμωνιὲς τῆς Θράκης, εὔκολα καταλαβαίνουν πόσο κατάλληλο γιὰ τὸ κλῖμα της εἶταν αὐτὸ τὸ σκέπασμα ποὺ προστάτευε τἀφτιά.

Τὸ μακρὸ περίβλημα ἢ ἐπανωφόρι τῶν Θρακῶν τοῦ ἀγγείου μὲ τὰ φαντὰ ἢ κεντητὰ στολίσματα γνωρίζουμε πάλι ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο καὶ τὸν Ξενοφῶντα, ποὺ τ᾽ ὀνομάζουν μὲ ὄνομα ξενικὸ ζειρὰ καὶ ρητὰ ἀναφέρουν ὁ

πρῶτος τὰ στολίδια του, κι ὁ ἄλλος τὸ μάκρος του ὡς τὰ πόδια. Τὶς ζειρὲς αὐτὲς ἔκαμναν χωρὶς ἀμφιβολία ἀπὸ χοντρὸ μάλλινο ὕφασμα. Τὸ σχῆμα τους εἶταν πολὺ ἁπλό, ὅπως ἁπλούστατο ἦταν καὶ τὸ σχῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἱ μ ά τ ι ο υ, ποὺ σαὐτὸ ἀντιστοιχεῖ. Οἱ ζειρὲς εἶχαν μανίκια, ἀλλὰ τἄφιναν κρεμασμένα στὰ νῶτα ἀπὸ τὸ λαιμό, ὅπου ἔνωναν καὶ κούμπωναν τὶς δυὸ ἄκρες τους. Ἀπὸ τοὺς Θρᾶκες τοῦ ἀγγείου οἱ τρεῖς πιὸ νέοι ἀφίνουν τὴ ζειρά τους νὰ κρέμεται ἔτσι ἐλεύθερη στὰ νῶτα, ὁ τέταρτος ὅμως μαζεύει τὶς δυὸ κάθετες πλευρές της καὶ τυλίγεται ὁλόκληρος στὸ φόρεμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ τὰ πόδια.

Αὐτὴ ἡ συμφωνία τῆς εἰκόνος τοῦ ἀγγείου μὲ τὶς πληροφορίες τοῦ Ἡρόδοτου καὶ Ξενοφῶντα ἀποδείχνουν, ὅτι στὶς Ἀθήναις δουλεύοντας ὁ ἀγγειογράφος ἤξαιρε πολὺ καλὰ καὶ σωστὰ τὴν ἐθνικὴ ντυμασιὰ τῶν Θρακῶν καὶ ἀπέδωκε πιστὰ τὴν ἀλωπεκῆ τους καὶ τὴ ζειρά. Ὅμως ἀπὸ τοὺς ἴδιους συγγραφεῖς μαθαίνουμε, ὅτι κάτω ἀπὸ τὴ ζειρὰ φοροῦσαν οἱ Θρᾶκες πουκάμισσο, καὶ στὰ πόδια, ὅπως λέγει ὁ Ἡρόδοτος, ὑψηλὰ ὑποδήματα ἀπὸ πετσὶ νεβρῶν τοῦ ἀλαφιοῦ. Τὶς μαρτυρίες αὐτὲς τῶν δυὸ ἱστορικῶν τὶς ἐπιβεβαιώνουν καὶ τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης, ποὺ καὶ τὸ χιτῶνα καὶ τὰ ὑποδήματα τὰ βρίσκουμε. Ὅμως δὲν εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβουμε λέγει ὁ Χρ. Τσούντας, γιατὶ αὐτὰ τὰ παρέλειψε ὁ τεχνίτης τοῦ ἀγγείου. Ὁ σκοπὸς δὲν εἶταν νὰ τὰ μιμηθῆ ὅλα πραγματικά, ἀλλὰ νὰ φανερώση μόνο σωστὰ τὴν ἐθνικότητα τῶν ἀκροατῶν τοῦ Ὀρφέα, καὶ γιὰ νὰ τὸ πετύχει, νόμισε — πολὺ σωστὰ — ὅτι φτάνουν ἡ ἀλωπεκῆ καὶ ἡ ζειρά. Στἄλλα ἀκολούθησε τὴ γνωστὴ καὶ τόσο γενικὴ ροπὴ τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης νὰ παρισταίνη γυμνὰ ἢ μισόγυμνα ὄμορφα νεανικὰ κορμιά, καὶ γύμνωσε κι αὐτὸς περισσότερο ἰοὺς εὔρωστους νεαροὺς Θρᾶκες του. Ἀλλὰ ὅσο γιὰ τὰ ὑποδήματα, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἀλωπεκῆ εἶναι τὸ πιὸ πιθανὸ ὅτι οἱ Θρᾶκες τὰ μεταχειρίζονταν τὸ πλιότερο μόνο τὸ χειμῶνα καὶ σἐκστρατεῖες ἢ σἄλλες παρόμοιες περιστάσεις, ὄχι δὲ τὸ θέρος καὶ στὰ χωριά τους. Τέτοιους ξυπόλητους ἔβλεπε κανεὶς τότε στὶς μεγαλύτερες καὶ πιὸ πολιτισμένες πόλεις τῆς Ἑλλάδος, κἐξὸν ἀπὸ ἄλλους ξαίρουμε τὸν Σωκράτη ἔτσι νὰ γυρίζη συνήθως μέσα στοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας. Καὶ γιὰ νὰ σχηματίσουμε λοιπὸν πλήρη τὴν ἰδέα τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφάνισης τῶν Θρακῶν στὸν 5ον αἰῶνα, πρέπει νὰ τοὺς φανταστοῦμε μὲ χιτῶνα, μὲ ἀλωπεκῆ στὸ κεφάλι καὶ ψηλὰ πετσένια ὑποδήματα στὰ πόδια. Αὐτὴ τὴ στολὴ τὴν συμπλήρωναν δυὸ λόγχες, ποὺ ὁ καθένας τους βαστᾶ στὸ ἀγγεῖο.

Φαίνεται πολὺ πιθανὸν πὼς οἱ ἄνδρες ταχτικὰ τὶς κουβαλοῦσαν μαζί τους βγαίνοντας στὸ δρόμο, καὶ οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνο στὰ χρόνια τοῦ Ὁμήρου, μὰ καὶ στὸν καιρὸ ἀκόμα τοῦ Θουκυδίδη.

Γενικὰ τὸ ἀγγεῖο εἶναι πολυτιμότατο εὕρημα, γιατὶ μὲ τὶς παραστάσεις του μᾶς βεβαιώνει τὸν τρόπο ποὺ ντύνονταν οἱ ἀρχαῖοι Θρᾶκες μὲ ὅλες τὶς

λεπτομέρειες ποὺ συμπίπτουν καὶ μὲ τὶς ἄλλες λεπτομέρειες ποὺ μᾶς δίνει ὁ Ξενοφῶν καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, ποὺ πέρασαν ἀπὸ ἐκεῖ. Τὸ ἀριστούργημα τοῦτο γιὰ μᾶς τοὺς Θρᾶκες εἶναι ἕνα μνημεῖο δυσεύρετο, σπουδαῖο. (Βλ. Κύρου ἀνάβαση VI).

3— Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΘΡΑΚΩΝ

Οἱ Θρᾶκες εἶταν πολυθεϊστές. Θεοὺς λάτρευαν οἱ Θρᾶκες τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων. Αὐτοὺς τοὺς πλήθαιναν στὸν καιρὸ τῆς ρωμαιοκρατίας μὲ Αἰγυπτίους καὶ Ἀσιᾶτες θεοὺς ὅπως ἔγινε καὶ στὴν Ἑλλάδα. Οἱ θεοὶ τῶν Θρακῶν ἔχουν αὐτὰ τὰ ἴδια Ἑλληνικὰ ὀνόματα, παριστάνονται μὲ τὰ ἴδια χαρακτηριστικά, ὅπως καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, τὸ πλιότερο σὲ ἀνάγλυφα ἀναθηματικά, μὰ κακότεχνα καὶ χονδροδουλεμένα μὲ βάρβαρο καὶ ἀκαλαίσθητο τύπο. Ὁ Βούλγαρος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Σόφιας Καζάρωφ ὑποθέτει ὅτι οἱ Θρᾶκες πῆραν μαζί τους ἀπὸ τὴν πρώτη τους κοιτίδα μερικοὺς θεοὺς ποὺ ἀργότερα, σὰν μπῆκε στὴ χώρα τους ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός, τοὺς πῆραν τὴ θέση τους οἱ Ἑλληνικοὶ θεοί, σὰν συγγενικοί. Τέτοιος λ.χ. εἶταν ἕνας θεὸς τοῦ οὐρανοῦ συγγενὴς μὲ τὸν Ἑλληνικὸ Δία καὶ τὸν λατινικὸ JUPITER, ποὺ τὸ παλιό του ὄνομα σώθηκε ὄχι μονάχα στοῦ θεοῦ Διονύσου σὲ κύρια ὀνόματα ὅπως τὸ Διόξυνις, Διόσπορις, Διοσκύθης, κλπ. Αὐτὸ ἀποδείχνει πὼς τὰ δυὸ ἔθνη εἶταν συγγενικά, κι' ὡρμήθηκαν μιὰ φορὰ ἀπὸ τὴν ἴδια κοιτίδα, ὅπου ἔζησαν μαζὶ αἰῶνες πολλούς;

Οἱ Θρᾶκες εἶχαν ἰδικούς τους θεούς, ποὺ ὅπως μαρτυρᾶν οἱ ἀρχαῖοι μπῆκαν καὶ στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια λ.χ. ὁ Διόνυσος στὸν πέμπτο π.χ. αἰῶνα, ἡ Βένδις ἀνάλογη πρὸς τὴν Ἑκάτη ἢ Ἀρτέμιδα.

Οἱ Θρᾶκες δὲν ἀμελοῦσαν τοὺς θεοὺς καὶ ἡ λατρεία τους δὲν εἶχε διαφορὲς ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ στὶς εὐχές, σπονδές, θυσίες, ἀναθήματα, μαντεῖες, τελετές, ἀγῶνες. Ἡ λατρεία αὐτὴ εἶταν πιὸ πολὺ ὀργιαστικὴ καὶ κράτησε τὸν παλαιό της χαρακτῆρα, γιατὶ τὴν συνώδευαν ὀργιασμοὶ καὶ μυστήρια, ποὺ τὸν παλιὸ καιρὸ μετεδόθηκαν καὶ στὴν Ἑλλάδα στὰ Ἐλευσίνια. Αὐτὲς οἱ ὀργιαστικές τους τελετές, μάλιστα τοῦ Διονύσου, διατηρήθηκαν σαὐτοὺς κι ὅταν ἔγιναν χριστιανοί, βέβαια μὲ κάποια ἀλλαγὴ καὶ ζοῦσαν ὡς τὰ τελευταῖα ὡς τὸ ξερρίζωμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης 1923 καὶ στὰ γύρω τῆς Βιζύης, στὴν παλιὰ Ἀστική, ὅπου οἱ ἐξελληνισμένοι Θρᾶκες ἔμειναν καθάριοι κι ἀμόλυντοι.

Οἱ Καλόγεροι καὶ ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου ποὺ περιέγραψε ὁ Βιζυηνὸς στὴ Θρακικὴ Ἐπετηρίδα (ἔτ. 1897 σ. 102 - 127) καὶ τἀναστενάρια στὸ (Ἀρχεῖο Θράκης τ. Ε'. σ. 136 - 141 ὁ Δεληγιάννης καὶ ὁ Παπαχριστοδούλου, τ' Ἀναστενάρια στὸ Ἀρχ. Θράκης ΙΕ' τ., ὁ Δ. Πετρόπουλος, ὁ Στίλπων Κυριακίδης στὴν Ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαίδεια καὶ ὁ Χουρμουζιάδης σὲ ἰδιαίτερο

φυλλάδιο μὲ μιά του ὁμιλία (Πόλη 1873) εἶναι τὰ ἀπομεινάρια τῆς ὀργιαστικῆς λατρείας τῶν Θρακῶν.

Στὸν καιρὸ τῆς Ρωμαιοκρατίας, ὅταν οἱ Θρᾶκες εἰρήνεψαν καὶ ὅλοι ρίχτηκαν στὴν ἥσυχη ζωὴ προχωρώντας στὸν πολιτισμό, κατάντησαν πολὺ θρησκόληπτοι, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὰ πολυάριθμα ἱερὰ καὶ ἀφιερώματα ποὺ ξεσκεπάστηκαν ὡς τώρα στὴν ὕπαιθρο. Ποὺ θὰ πῆ, πὼς οἱ Θρᾶκες ἀναγεννήθηκαν θρησκευτικά, ἀγαποῦσαν τοὺς θεοὺς καὶ πανηγύριζαν στὶς ἑορτὲς τῶν θεῶν μαζὶ μὲ τὰ παραδομένα παλαιὰ ὄργια. Καὶ ὡς τὰ σήμερα ἀκόμη στὴ Θράκη πανηγύριζαν καὶ ξεκινοῦσαν πανηγυρικὰ νὰ γιορτάσουν τὶς γιορτὲς τῶν ἁγίων κι ἁγιασμάτων.

Οἱ Θρᾶκες λάτρευαν τὸ θεὸ Ἀπόλλωνα ὡς Θεὸ τοῦ φωτὸς ἢ τοῦ ἥλιου. Αὐτὴ ἡ λατρεία παλαιότατη μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴν πρώτη της κοιτίδα μαζὶ μὲ τὴ λατρεία τοῦ Δία. Ὁ Ὅμηρος τὴν ξαίρει καὶ μνημονεύει τὸν Φοῖβο Ἀπόλλωνα γιὰ προστάτη τοῦ Ἰσμάρου. Ὑπῆρχε ἐκεῖ καὶ ἕνα ἄλσος πυκνόδεντρο, ὅπου κατοικοῦσε ὁ ἱερέας τοῦ Θεοῦ Μάρων μὲ τὴν οἰκογένειά του. Στὴν παλαιότερη ἐποχὴ ἔγινε μιὰ μάχη καὶ διαμάχη στὴ Θράκη γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου καὶ Ἀπόλλωνα.

Αὐτὴ ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ Ἀπόλλωνα διαδόθηκε ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς ἀποικίες, καὶ μάλιστα στὴν Ἀπολλωνία τῆς Μαύρης θάλασσας, τὴ Σωζόπολη, ποὺ εἶχε λαμπρὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ μὲ κολοσσιαῖο ἄγαλμα, ἔργο τοῦ Καλάμιδος, καὶ ὁ Λούκουλος κυριεύοντας τὴν Πόλη μετεκόμισε στὴ Ρώμη. Ναοὶ ὑπῆρχαν στὴ Μαρώνεια, Πέρινθο, Αἶνο, Μεσημβρία κι ἀλλοῦ.

Ἐξὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀγῶνες γίνονταν καὶ τὰ Πύθια, τὰ Ἄκτια τῆς Περίνθου, ποὺ τὰ βλέπουμε στὸν κατάλογο τῶν νικῶν ποὺ κέρδισαν οἱ ἀθλητές. Τὸν Ἀπόλλωνα μάλιστα τόνε λάτρευαν καὶ ὡς γιατρό. Πολλὲς κορυφὲς τῆς Ροδόπης, μὲ παρεκκλήσια κι ὄχι, καὶ τώρα βωμοὶ τοῦ Ἀπόλλωνα, ποὺ χτίζονταν στὶς κορυφὲς καὶ τὰ ψηλὰ μέρη, μετετράπηκαν σὲ παρεκκλήσια τοῦ προφήτη Ἠλία. Γιατὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ παίρνοντας πολλὰ ἀπὸ τὴ λατρεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἄλλαξαν καὶ τὸ Θεὸ Ἥλιο, δηλ. τὸ Φοῖβο Ἀπόλλωνα σὲ προφήτη Ἠλία ὁλοφάνερα ἀπὸ τὴ σύμπτωση τῶν ὀνομάτων Ἥλιος Ἠλίας Ἠλίου κἐπειδὴ ἀναλήφθηκε ὁ Ἠλίας στὸν οὐρανό.

Γιαὐτὸ καὶ οἱ ἁγιογράφοι παριστάνουν τὸν προφήτη νὰ ὁδηγῆ ἅρμα μὲ τρία ἄλογα στὸν αἰθέρα, ὅπως ὁ Ἀπόλλωνας στὴ μυθολογία. Στ' Ἄβδηρα ὑπῆρχε καὶ μαντεῖο τοῦ Ἀπόλλωνα.

Παρόμοια εἴταν πολὺ διαδεδομένη στὴ Θράκη καὶ ἡ λατρεία τοῦ Δία καὶ τῆς Ἥρας, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ πολλὰ ἀναθηματικά, ποὺ βρέθηκαν καὶ ἐπιγραφὲς τοπωνυμικῶν ἐπιθέτων τῶν θεῶν: Δίας Δμιρανός, Ἥρα Ἀρτακηνή, Ἀρμουλικὴ κλπ. ὅμοια λατρευόταν καὶ ἡ Ἄρτεμη ποὺ συνταυτίστηκε μὲ τὴν Βενδίδα, ποὺ τὴ λάτρευαν μέσα σὲ σπηλιές. Τοπωνύμια τῆς Ἀρτέμιδος στὴ Θράκη εἶναι τὸ Γανία (ἐκ Γάνου).

Ὁ Διόνυσος λατρεύονταν ἀπὸ τοὺς Θρᾶκες ὀργιαστικά. Πατρίδα του εἶταν ἡ Θράκη ὅπως μαρτυροῦν Ἕλληνες συγγραφεῖς. Ἀπὸ ἐκεῖ μεταδόθηκε σ' ὅλους τοὺς Ἕλληνες στὴν Πιερία, τὸν Παρνασσό, τὸν Ἑλικῶνα. Ἡ πιὸ παλιὰ μαρτυρία γιὰ τὸ Διόνυσο εἶναι τοῦ Ὁμήρου, ποὺ μυθολογεῖ ὁ Λυκοῦργος θεὸς Θρακικὸς ποὺ μεταποιήθηκε παλαιότατα σὲ βασιλιὰ τῶν Ἠδωνῶν. Αὐτὸ δείχνει πὼς τότε ὁ Διόνυσος δὲν εἶταν ἀκόμη θεὸς τοῦ Ὀλύμπου..

Ὁ Ἡρόδοτος λέγει πὼς τὸ Διονυσο μαζὶ μὲ τὸν Ἄρη καὶ τὴν Ἀρτέμιδα τοὺς τιμοῦσαν οἱ Θρᾶκες ὡς τὸν κύριό τους Θεό. Στὴ Ροδόπη εἶταν καὶ τὸ περίφημο μαντεῖο τοῦ Διονύσου, ποὺ καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τὸ ἐπεσκέφθηκε καὶ λειτουργοῦσε μὲ τρόπο Ἑλληνικὸ δίνοντας χρησμοὺς ὅπως τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Ἐξὸν ἀπὸ τὴ λατρεία του ὡς θεὸς τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ τοῦ κρασιοῦ εἶχε καὶ τοῦ προφήτη τὴν ἰδιότητα ὅπως ὁ Ἀπόλλωνας κι ὁ Δίας. Πολλὲς πολιτεῖες εἶχαν καὶ νομίσματά του μὲ τὴν εἰκόνα του, ποὺ δείχνει πόσο πολὺ καλλιεργοῦσαν τὸ ἀμπέλι, ὅπως καὶ τώρα, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ Θρᾶκες φημίζονται ὡς ἀμπελουργοὶ καὶ κρασοπατέρες. Στ' Ἄβδηρα γίνονταν καὶ τὰ Διονύσια, ὅπως λένε ἐπιγραφές.

Ὁ Σαβάζιος ταὐτίζονταν μὲ τὸν Δία καὶ λατρεύονταν ἀπὸ τὸν δεύτερο π.Χ. αἰῶνα. Ἡ Καβίλη, ἡ μεγάλη μητέρα καὶ μητέρα τῶν θεῶν, ἡ περιώνυμη θεὰ τῶν Φρυγῶν, λατρεύονταν ὡς θεὰ τῆς γονιμότητος τῆς γῆς. Τὰ νομίσματα τῆς Θράκης μαρτυροῦν τὴ διάδοση τῆς λατρείας της ὅπως στὴν Ἀγχίαλο, Ἀδριανούπολη, Καλάτιδα, Μαρκιανούπολη, Παυταλία καὶ Σαρδική.

Ὁ Ἀσκληπιὸς μὲ τὴν Ὑγεία καὶ Τελεσφόρο λατρεύονταν ὡς θεὸς τῆς γιατρικῆς. Ἡ λατρεία του μπῆκε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὴ Θράκη μὲ τὶς Ἑλληνικὲς ἀποικίες τῆς Ἀγχιάλου, Αἴνου. Ἀσκληπιεῖα ὑπῆρχαν στὴν Παυταλία, Σαρδική, Τραϊνή, Αὐγούστα, Βιζύη, Δεβελτὸ καὶ Φιλιππούπολη. Τοπωνυμικὰ τοῦ θεοῦ ἀπαντοῦν Σαλδηνός, Σκαλπηνός, Κουλκουσσηνός.

Ὁ Ἄρης ἕνας ἀπὸ τοὺς κύριους θεοὺς τῶν Θρακῶν λατρεύονταν ὡς θεὸς τοῦ πολέμου. Ἡ εἰκόνα του βρίσκεται σὲ νομίσματα τῆς Θράκης καὶ Μοισίας. Πιθανῶς καὶ ὁ Θρᾶξ ἱππέας νὰ εἶταν προσωποποίηση τοῦ Ἄρη.

Ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἡ λατρεία του μαρτυρεῖται ἀπὸ ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα ποὺ βρέθηκαν στὴ Θράκη καὶ κοσμήματα μὲ τὴν εἰκόνα του, κι ἄγαλμα τέχνης Ἑλληνικῆς κι ἀπὸ εἰκόνες του σὲ νομίσματα μερικῶν πόλεων. Τὸν λάτρευαν ὡς Θεὸ τῆς Ὑγείας καὶ τῆς Ρώμης καὶ τοῦ κορμιοῦ. Τὰ σύμβολά του εἶναι ἡ λεοντῆ καὶ τὸ ρόπαλο καὶ τόξο, ποὺ εἰκονίζονται σὲ μαμαρένιους στήλους. Ἡ λατρεία του μπῆκε στὴ Θράκη ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς ἀποικίες τὴν Πέρινθο, Βυζάντιο κλπ.

Ὁ Ἑ ρ μ ῆ ς ποὺ τὸν λάτρευαν ξεχωριστὰ οἱ Θρᾶκες βασιλιάδες καὶ ποὺ ὡρκίζονταν στὸνομά του. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει: «οἱ δὲ βασιλιάδες πάρεξ ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολίτας σέβονται τὸν Ἑρμῆ ξέχωρα ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ ὁρκίζονται σ' αὐτὸν μόνο καὶ λένε πὼς κατάγονται ἀπ' αὐτόν». Τὸν λάτρευ-

αν ὅπως καὶ στὴν Ἑλλάδα ὡς ψυχοπομπόν, κερδῶον, διάκτορο. Στὴ Φιλιππούπολη τὸ «κοινὸ τῶν Θρακῶν» ἔκαμνε καὶ ἀγῶνες.

Οἱ νύμφες ποὺ ἡ λατρεία τους μαρτυρεῖται ἀπὸ αἰσθηματικὰ ἀνάγλυφα μὲπιγραφὲς κι ἀπὸ νομίσματα ποὺ ἀπεικονίζουν τρεῖς νύμφες σὰν τὸ κλασσικὸ Ἑλληνικὸ πρότυπο μὲ τὶς τρεῖς χάριτες. Εἶταν θεότητες δευτερεύουσες. Νυμφαῖο ὑπῆρχε στὴ Φιλιππούπολη.

Ὁ Θεὸς λέγονταν Κύριος, ἡ Θεὰ κυρία καὶ σπάνια ἀντὶ κύριος τὸ Δεσπότης, ποὺ δὲν εἶναι παράδοξο, ὅπως λέγει ὁ Σακελλαριάδης Στέλιος, ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἐπικράτησε στὶς προσευχὲς καὶ τοὺς ὕμνους νὰ καλοῦν οἱ Χριστιανοὶ τὸ Θεὸ Κύριε.

Οἱ Θρᾶκες λάτρευαν καὶ τὶς ψυχές, ποὺ τὸ συμπεραίνουμε ἀπὸ τὶς ἀνασκαφὲς στὴ Θράκη σὲ τύμβους. Ὁ Ἀποστολίδης Μυρτίλος φέρει παράδειγμα τὸν τύμβο τοῦ Ἐξέροβο, ὅπου βρέθηκε τὸ χρυσὸ δαχτυλίδι μὲ τὴν ἐπιγραφὴ κ' ἡ πηλένια κάλπη ποὺ εἶχε τὴ στάχτη, ἀναποδογυρισμένη καὶ τρυπημένη στὸ μέσο τοῦ πυθμένα ἀκριβῶς. «Τοῦτο, λέγει, ἐγένετο ἐπὶ σκοπῷ διότι «οἱ Θρᾶκες, ὥσπερ καὶ οἱ Ἕλληνες τῶν προϊστορικῶν χρόνων, πιστεύοντες εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἀφῆκαν τὴν ὀπὴν ἐπὶ τῆς κάλπης, ὅπως ἡ ψυχὴ τοῦ νεκροῦ, ἣν ἐφαντάζοντο ὑπὸ μορφὴν ὄφεως, ἐξέρχηται τοῦ τάφου καὶ ἀπολαύῃ τὴν προσκομιζομένην αὐτῇ θυσίαν. Αὕτη δὲ ἡ περὶ μεταμορφώσεως τῆς ψυχῆς τοῦ νεκροῦ εἰς ὄφιν δοξασία, ἦτο λίαν διαδεδομένη παρὰ τοῖς Θραξίν, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Τοῦτο μαρτυροῦσιν ἰδίως τὰ ἀνευρεθέντα πολυάριθμα πανταχοῦ τῆς Θράκης ἀναθηματικὰ τοῦ Θρακὸς ἱππέως ἀνάγλυφα, ἐν οἷς ὁ ὄφις εἰκονίζεται περιτυλιγμένος εἰς δένδρον πρὸ τοῦ ἱππέως ὑψούμενον».

Ὅτι οἱ Θρᾶκες πίστευαν στὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς διαπιστώνεται κι ἀπὸ τὸ νόμισμα στοὺς νεκρούς, ποὺ ἀπέβλεπαν στὴ λατρεία τῆς ψυχῆς δηλ. ἀπὸ τὴ θυσία σφάγιων στὴν ταφὴ ἢ τὴν καύση τῶν πεθαμένων, ἀπὸ τὸ σφάξιμο τῆς ἀγαπημένης του συζύγου πάνω στὸν τάφο ἢ στὴν πυρὰ τοῦ ἀνδρός της, ἀπὸ τὸ σφάξιμο τῶν ἵππων καὶ σκύλων τοῦ νεκροῦ, ἀπὸ τὸ θάψιμο τῶν πραγμάτων ποὺ εἶταν ἀγαπημένα καὶ πολύτιμα στὴ ζωή του ποὺ φαίνεται ἀπὸ τὶς ἀνασκαφὲς τῶν τύμβων, τοὺς ἱππικοὺς καὶ ἀθλητικοὺς ἀγῶνες τὴν ἡμέρα τῆς κηδείας κοντὰ στὸν τάφο καὶ τὶς ὑστερνὲς σ' ὡρισμένες μέρες καὶ μάλιστα στὴν ἐπέτειο τοῦ θανάτου, ποὺ γίνονταν πάνω στὸν τάφο θυσίες καὶ φαγοπότια ἀπὸ συγγενεῖς καὶ φίλους. Γιατὶ πίστευαν, πὼς ἡ ψυχὴ τοῦ νεκροῦ ἔπαιρνε μέρος ἀόρατη σαὐτά, εὐχαριστιούνταν καὶ ἐξιλεώνονταν στὸν Ἅδη — τὸν κάτω κόσμο.

4— Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Οἱ Θρᾶκες εἶταν τραγουδιάνοι (ἀοιδοὶ) καὶ μουσικοί. Ἡ μουσικὴ ἀποτελοῦσε ἰδιαίτερο γνώρισμα τῶν ἀρχαίων Θρακῶν. Γενικὰ ὅλοι ὁμολογοῦν

πὼς οἱ Θρᾶκες μουσικοὶ εἴταν οἱ πρωτοπόροι καὶ οἱ εἰσηγητὲς τῆς ποίησης καὶ μουσικῆς στὶς ἑλληνικὲς χῶρες. Ἀπὸ τὴν ψυχρὴ αὐτὴ χώρα, ὅπου ὁ βοριᾶς φυσομανᾶ καὶ μαίνεται ρίχτηκαν στὴν Ἑλλάδα πέρ' ἀπὸ τὸν Ὄλυμπο οἱ πρῶτες ἀχτῖδες τῆς θρησκείας. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες μυθογράφοι ποιητὲς καὶ ἱστορικοί, στὴ Θράκη ἀποδίδουν τοὺς πρώτους τῆς Ἑλλάδος τραγουδιστές, ραψωδοὺς καὶ μουσικούς. Κι ὁ Πλάτωνας αὐτὸς λέγει ὅτι ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ἄλλοι μὲν ἐξαρτῶνται κἐνθουσιάζονται ἀπὸ τὸ Μουσαῖο, ἄλλοι ἀπὸ τὸν Ὀρφέα καὶ οἱ πλιότεροι κρατιοῦνται ἀπὸ τὸν Ὅμηρο. Ὁ Ὀρφέας εἶναι ὁ πιὸ παλιὸς μουσικὸς τραγουδιστὴς τῶν Θρακῶν, ποὺ κατοικοῦσαν κοντὰ στὸ Αἰγαῖο, ἴσως στὴ χώρα τῶν Κικόνων.

Κέντρα τῆς δράσεώς του εἴταν ἡ πεδιάδα τοῦ Ἔβρου, ἡ Πιερία Θράκη κοντὰ στὸν Ὄλυμπο, ὁ Παρνασσός, ὁ Ἑλικώνας. Ὁ Ὀβίδιος στὶς Μεταμορφώσεις του τὸν ὀνομάζει Ροδόπειο. Ὁ Ὀρφέας εἴταν παιδὶ τοῦ Οἰάγρου βασιλιά, ἢ τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τῆς Καλλιόπης ποὺ εἶχε γυναίκα τὴν Εὐρυδίκη. Δάσκαλός του εἴταν ὁ Λίνος, ποὺ τὸν σύγχιζαν οἱ νεώτεροι μὲ τὸν Ὀρφέα καὶ τὸ Μουσαῖο. Εἶναι αὐτὸς ποὺ πρῶτος βρῆκε τοὺς ποιητικοὺς ρυθμοὺς καὶ τὸ μέλος καὶ τὸν θαύμασαν γιὰ τὴν ποιητική του καὶ τὶς μελωδίες. Μαθητές του εἴταν ὁ Ἡρακλῆς κι ὁ Θάμυρις. Κι ὁ Ὀρφέας, ποὺ τοὺς δίδαξε τὰ πελασγικὰ γράμματα καὶ σύνταξε τὶς πράξεις τοῦ Διονύσου κι' ἄλλες μυθοποιίες σὲ γραπτὰ ὑπομνήματα.

Ὁ Ὀρφέας ταξίδεψε στὴν Αἴγυπτο ὅπου διδάχτηκε ἀπὸ τοὺς σοφοὺς Αἰγυπτίους ἱερεῖς τὶς μυστικὲς τελετές, ποὺ τὶς ἔφερε στὴν πατρίδα του, ὅπως καὶ τὶς ὀργιαστικὲς τελετές. Ἐκεῖ μυήθηκε στὰ Διονυσιακὰ μυστήρια καὶ μαθαίνοντάς τα γύρισε στὴν Ἑλλάδα, ὅπου τὰ δίδαξε στοὺς Θηβαίους, ποὺ τὰ παραδέχτηκαν μὲ προθυμία.

Ὁ Ὀρφέας ταξιδεύοντας μαζὶ μὲ τοὺς Ἀργοναῦτες, ἀπεκοίμισε μὲ τὴ δύναμη τῆς λύρας του τὸν δράκοντα ποὺ φρουροῦσε τὸ χρυσόμαλλον δέρας, καὶ βοήθησε νὰ τὸ κλέψουν.

Στὸ ταξίδι τῆς Ἀργοῦς μάλαξε τὴν τρικυμία ποὺ σηκώθηκε στὸ Θρακικὸ πέλαγος καλώντας τοὺς θεοὺς τῆς Σαμοθράκης, κἔτσι μπόρεσε ἡ Ἀργὼ νὰ πλεύση τὰ στενὰ τῆς Ἕλλης. Γιατὶ ὁ Ὀρφέας εἴταν μυημένος στὰ μυστήρια τῆς Σαμοθράκης καὶ κάνοντας στοὺς Θεοὺς τὶς εὐχὲς ἀπαράλακτα ὅπως οἱ Χριστιανοὶ στὸν Ἅγιο Νικόλαο, πέτυχε τὴ σωτηρία της.

Μὰ καὶ στὸν Εὔξεινο Πόντο μὲ τὶς εὐχές του ὁ Ὀρφέας ἔπαυσε τοὺς ἀνέμους. Τόση δὲ εἴταν ἡ δύναμη τῆς λύρας του καὶ τῆς θείας ἁρμονίας του, ὥστε κινοῦσε τὶς πέτρες καὶ ἡμέρωνε τὰ ἄγρια θηρία ποὺ ἄφιναν τὰ σπήλαια καὶ ἔρχονταν κοντά του. Ὁ Ὀρφέας τελειοποίησε τὴν κιθαρωδία καὶ συνοδεύοντας τὴν κιθάρα μὲ τὸ θεῖο τραγούδι του, κινοῦσε τὰ βράχια καὶ τὰ δέντρα.

Ὁ Ὀρφέας, Θράκας τὸ γένος, ἀνώτερος στὴν ποίηση καὶ τὴν παιδεία

ἀπ' ὅλους τοὺς τραγουδιστὲς καὶ ποιητές, ποὺ μνημονεύονται, σύνταξε καὶ ποίημα ἀξιοθαύμαστο καὶ διάφορο ἀπὸ τὰ ἄλλα γιὰ τὴ μελωδία του καὶ τὴν μουσικότητά του. Κι' ὅταν ἀπέθανε ἡ Εὐρυδίκη ἡ γυναίκα του, ἀπὸ δάγκωμα φιδιοῦ, κατέβηκε στὸν Ἅδη θέλοντας νὰ τὴν πάρη πίσω καὶ ἔπεισε τὸν Πλούτωνα νὰ τὴν στείλει πάνω. Ὁ Πλούτωνας ὑποσχέθηκε νὰ κάμη τὴν ἐπιθυμία του, ἂν στὸ γυρισμό του δὲ γύριζε νὰ τὴν δῆ πρὶν φτάση στὸ σπίτι του. Μὰ ὁ Ὀρφέας μὴ πιστεύοντας πὼς τὸν ἀκολουθεῖ ἡ Εὐρυδίκη, ἔστρεψε μάγωνία νὰ τὴν ἰδῆ, κἔτσι ἡ γυναίκα του γύρισε πάλι στὸν Ἅδη.

Τόση λένε γοητεία εἶχε ἡ γλῶσσα καὶ ἡ λύρα τοῦ Ὀρφέα, ὥστε μὲ τὸ ὑπέροχο τραγοῦδι του στὶς πολύδενδρες σπηλιὲς τοῦ Ὀλύμπου ὅπου κάποτε κιθάριζε, μάζευε τἄγρια θηρία καὶ κινοῦσε τὰ δέντρα. Ἔφερνε σὲ θεογνωσία τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς παρακινοῦσε σὲ εὐσέβεια, κι' ἀπόχτησε φήμη, γιατὶ μαλάκωνε τοὺς ἀνθρώπους ποὖχαν ψυχὴ πέτρα καὶ θεριοῦ διάθεση. Ὁ Ἀριστοφάνης ψέλνοντας στὶς «ὄρνιθες» τὴ μαγικὴ γλυκάδα καὶ τὴ δύναμη τῆς λύρας τοῦ Ὀρφέα τραγουδεῖ:

Ἔτσι καὶ οἱ κύκνοι ψέλνουν μὲ χαρὰ
τιό, τιοτιό, τιοτιό, τιοτίγξ,
ὅταν ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ ἑνωμένοι
τὰ φτερά τους χτυποῦν καὶ τραγουδοῦν

τὸν Ἀπόλλωνα, καθισμένοι στὶς ὄχτες τοῦ Ἔβρου ποταμοῦ.

Τὸ ἄσμα ἔρχεται μέσα ἀπὸ τὰ αἰθέρια σύγνεφα, τἄγρια θεριὰ ξαρώνουν ἀπ' τὸ φόβο τους καὶ ἡ ἥσυχη ξαστεριὰ σβήνει τὰ ὠργισμένα κύματα τοῦ πελάγου.

Ὁ Ἀπολλόδωρος, ποὺ εἶναι ὁ εὐαγγελιστὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς θεολογίας, μᾶς πληροφορεῖ πὼς ὁ Ὀρφέας βρῆκε τὰ Διονύσια μυστήρια. Ὁ Εὐριπίδης πάλι τὸν θεωρεῖ εἰσηγητὴ τῶν Διονυσίων μυστηρίων λέγοντας ὅτι ὁ Ὀρφέας δίδαξε τἀπόρρητα μυστήρια τοῦ Διονύσου ποὺ γίνονται μὲ τὸ φῶς τῶν λαμπάδων. Ὅσο γιὰ τὸ θάνατό του λένε πολλά. Ἄλλοι λὲν πὼς τὸν χτύπησε μὲ κεραυνὸ ὁ Δίας, γιὰ τὰ διδάγματά του στοὺς ἀνθρώπους, ἄλλοι πὼς τὸν σπάραξαν οἱ Μαινάδες τῆς Θράκης καὶ τὸν κομμάτιασαν κἔρριξαν τὰ κομμάτια στὸν Ἔβρο. Ἀπὸ τὸ αἷμα του ποὺ χύθηκε φύτρωσε μιὰ βοτάνη μὲ τὄνομα κιθάρα. Ἡ παράδοση μάλιστα λέγει πὼς οἱ Μοῦσες σύναξαν μεὐλάβεια τὰ λείψανα τοῦ κορμιοῦ του καὶ τὰ ἔθαψαν στὸ ἱερό τους. Τὸ κεφάλι του καὶ ἡ λύρα του ἔφθασαν ἀπὸ τὸν Ἔβρο στὴ θάλασσα κι' ἀπὸ κεῖ στὴ Λέσβο, ὅπου ἔθαψαν στὸ ἱερό τους. Ὅλος αὐτὸς ὁ μῦθος λέγει ὁ DECHARME ἐκφράζει κάποιο ἱστορικὸ γεγονός, γιατὶ ἡ λυρικὴ τέχνη ἀνεπτύχθηκε πρὸ πάντων καὶ ἤκμασε πρῶτα πρῶτα στὴ Λέσβο. Γιὰ τὸν Ὀρφέα μιλεῖ ὁ Λουκιανός, κι' ὁ Παυσανίας κι' ὁ Στράβωνας μὲ πολὺ πολύτιμες μαρτυρίες καὶ ἄφθαστες περγαμηνὲς γιὰ τοὺς πανάρχαιους Θρᾶκες, ποὺ εἶταν οἱ δασκάλοι καὶ εἰσηγητὲς τῆς μυστικῆς καὶ τῆς λατρείας τῶν Θεῶν στὸ πανελλήνιο. Οἱ

δοξασίες τοῦ 'Ορφέα μπῆκαν μὲ τὶς περιηγήσεις του πολὺ νωρὶς στὴν 'Ελλάδα, στὴ Σικελία στὶς 'Ελληνικὲς ἀποικίες καὶ στὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν Τριπολίτιδα γιαὐτὸ καὶ τὸν 'Ορφέα τὸν τιμοῦσε τὸ Πανελλήνιο. 'Ο 'Εδουάρδος SCHURE ἀφηγεῖται γλαφυρότατα μεμπνευσμένες γραμμὲς γιὰ τὸν 'Ορφέα καὶ τὸ μεγάλο ἔργο τοῦ μουσικοῦ, ἀοιδοῦ καὶ μυσταγωγοῦ.

'Ο 'Ορφέας λοιπόν, ὁ πρῶτος τῆς Θράκης τραγουδιστής, εἶταν ὁ μεγάλος ἐκπρόσωπος τῶν ἀρχαίων τραγουδιστῶν καὶ ραψωδῶν, ποὺ προηγήθηκαν ἀπ' ὅλους τοὺς "Ελληνες ποιητές. (Βλ. 'Ιστορία Θράκης Κ. Κουρτίδου σ. 401 - 405).

Τὶς παραδόσεις τοῦ 'Ορφέα ἀκολούθησαν ἄλλοι διάσημοι τῆς ἀπώτατης κείνης ἀρχαιότητος Θρᾶκες, δηλ. ὁ μυστικόπαθος Μουσαῖος, ὁ περίφημος ψάλτης Εὔμολπος, κι' ὁ γλυκὸς Θάμυρις, ποὺ κιαὐτοὶ ἔγιναν εἰσηγητὲς τῆς δημώδους λατρείας τῶν θεῶν, γιατὶ αὐτοὶ σύνταξαν τοὺς ὕμνους, ποὺ ὕστερα φέρονταν στὰ στόματα τῶν πλάνητων τραγουδιστῶν καὶ ραψωδῶν. Αὐτὲς οἱ δοξασίες τῶν Θρακῶν συντέλεσαν πάρα πολὺ σὰν μέσο τελετουργικό, στὴ διαμόρφωση τῆς 'Ελληνικῆς λατρείας. 'Ο Φιλάμμωνας εἶταν γιὸς τοῦ 'Απόλλωνα καὶ τῆς νύμφης Λευκονόης ἢ παιδὶ τοῦ τραγουδιστὴ Χρυσόθεμη, ἀπὸ τὴ Θράκη, καὶ τῆς 'Αγριόπης. Εἶναι σύγχρονος τοῦ 'Ορφέα, γιατὶ συνώδεψε τοὺς 'Αργοναῦτες στὴν ἐκστρατεία, ὅταν ἡ 'Αργὼ πλησίασε τὶς ἀχτὲς τῆς Θράκης. 'Ο Μουσαῖος εἶταν μυθικὸς ἐποποιὸς μάντις καὶ σύγκαιρα ἱερέας πολὺ μπροστὰ ἀπὸ τὸν "Ομηρο. Τὰ βιβλία τῶν ἱερέων τῆς Αἰγύπτου, ποὺ καταγράφονται ἱστορικὲς εἰδήσεις, ἔλεγαν, ὅτι καὶ ὁ Μουσαῖος πῆγε περιηγητὴς στὴν Αἴγυπτο, γιὰ νὰ διδαχθῆ. "Εγινε μιὰ φορὰ μαθητὴς τοῦ 'Ορφέα, καὶ τὸν παρακολουθοῦσε τακτικὰ στὶς περιοδεῖες καὶ τὰ ταξίδια του. Τὸ Μουσαῖο τὸν θεωροῦν εἰσηγητὴ τῆς θρησκευτικῆς ποιήσεως στὴν 'Αττική. Σαὐτὸν ἀποδίδονται ἄσματα καθιερώσεως, ἐξαγνισμοῦ ἁμαρτημάτων. Τόποι ἐξιλαστικοὶ γιὰ φόνους ἢ πολὺ βαριὰ παραπτώματα, θεραπεῖες νοσημάτων, διάφοροι χρησμοὶ τύποι μυσταγωγικοί, ποὺ εἶταν καθιερωμένοι στὴ λατρεία τῶν 'Ελευσινίων μυστηρίων καὶ τῆς 'Ορφικῆς αἱρέσεως. "Υμνοι συλλογὴ χρησμῶν σὰν ἱερὸ ἐγκόλπιο, ὅπως ἡ ἱερὴ σύνοψη σήμερα κλπ.

'Ο χρησμολόγος 'Ονομάκριτος 'Αθηναῖος ἔχοντας τὴ θρησκευτικὴ ὑπηρεσία κέντολὴ νὰ διαθέτη τοὺς χρησμοὺς τοῦ Μουσαίου ἔβαλε μέσα στὰ ποιήματά του ψεύτικο χρησμὸ ἀπὸ δική του ἔμπνευση καὶ γιαυτὸ διώχτηκε ἀπὸ τὴν 'Αθήνα. "Υστερα ἱδρύθηκε στὴν 'Αθήνα ἀγώνας διθυραμβοποιῶν στὴ γιορτὴ τοῦ Διονύσου, ποὺ ἐνδιαφέρει πολὺ τὴ θρησκευτικὴ ἱστορία.

'Ο Εὔμολπος γιὸς τοῦ Μουσαίου, διάσημος τραγουδιστής, παλιὸς μουσικός, ἱερέας τῆς Δήμητρας καὶ πολεμιστής. Κατέβηκε στὴν 'Ελευσῖνα, βοήθησε τοὺς 'Ελευσίνιους κατὰ τῶν 'Αθηναίων, καὶ στὸν πόλεμο σκοτώθηκε ἀπὸ τὸν 'Ερεχθέα.

Οἱ 'Ελευσίνιοι ὑποτάχθηκαν στοὺς 'Αθηναίους, μὰ δόθηκε ἡ ἄδεια νὰ

εἶναι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Εὔμολπου προϊστάμενοι στὰ Ἐλευσίνια μυστήρια μαζὶ μὲ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Κελεοῦ, ποὺ πρῶτος τὰ ἔφερε ὁ Εὔμολπος. Ἔτσι οἱ Εὐμολπίδες σχημάτισαν ἀνεγνωρισμένη τάξη ἱερατικὴ στὴν τελετὴ τῶν μυστηρίων τῆς Ἐλευσῖνος. Ἡ οἰκογένεια τῶν Εὐμολπιδῶν λέγονταν καὶ Θρακιδῶν. Οἱ παλιοὶ Ἀθηναῖοι λέγει ὁ Πλάτωνας, ἀναθρεμμένοι μόλη τὴν ἐλευθερία καὶ λογαριάζοντας πὼς γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῆς λευτεριᾶς χρέος εἶναι νὰ πολεμοῦν καὶ μὲ Ἕλληνας γιὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ μὲ βαρβάρους γιὰ ὅλους τοὺς Ἕλληνες, πολέμησαν γιὰ τὸν ἴδιο λόγο καὶ μὲ τὸν Εὔμολπο, ποὺ μπῆκε στὴν χώρα τους. Κι' ὁ Ἀριστοτέλης κι' ὁ Στράβωνας ὁμιλοῦν γιὰ τὸν πόλεμο αὐτό, ποὺ οἱ Θρᾶκες βρῆκαν στὴ χώρα τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸν Εὔμολπο. Καὶ στὸν καιρὸ τοῦ Κόδρου πολέμησαν οἱ Θρᾶκες μὲ τοὺς Ἀθηναίους, ὑπῆρχε καὶ ξεχωριστὴ ποίηση Εὐμολπία. Ὁ Θάμυρις γιὸς τοῦ Φιλάμμωνα καὶ τῆς Ἀγριόπης ποὺ ἔγκυα, ἀπὸ ντροπὴ μετοίκησε στὴ χώρα τῶν Ὀδρυσῶν καὶ τὸ παιδί της γιαὐτὸ ὠνομιάστηκε Ὀδρύσης καὶ Θρᾶξ. Τὸν μνημονεύει καὶ ὁ Ὅμηρος, ποὺ λέγει πὼς τὸ Θάμυρι τὸν τύφλωσαν οἱ Μοῦσες καὶ τοῦ ἀφήρεσαν τὴν ἁρμονία, γιατὶ τὶς προκάλεσε σὲ μουσικὸ διαγωνισμό, ὄντας βέβαιος γιὰ τὴ νίκη. Οἱ Μοῦσες ἐκδικούμενες τὸ Θάμυρη τὸ Θρᾶκα τοῦ πῆραν τὴν ἁρμονία, γιατὶ τὶς κάλεσε, καυχώμενος πὼς θὰ νικήση ἂν ἤθελαν νὰ τραγουδήσουν τοῦ Δία οἱ κόρες, οἱ Μοῦσες, μαζί του. Μαὐτὲς πεισματώνοντας τοῦ πῆραν τὸ φῶς καὶ τὴ θεσπέσια φωνὴ καὶ τὴν κιθαρωδία.

Ὁ Θάμυρις ἔπαιζε κιθάρα δίχως τραγοῦδι, ἐνῶ ὁ Λῖνος ἔπαιζε τραγουδώντας ὅπως κι' ὁ λυρικὸς ποιητὴς Ἀρίωνας. Αὐτὸς μὲ τὸν Ὀρφέα πρόσθεσε στὴ λύρα δυὸ ἄλλες χορδές, τὴν ὑπάτη καὶ παρυπάτη καὶ ἔγινε ἡ λύρα ἀπὸ τότε ἑφτάχορδη. Ἔτσι ὁ Θάμυρις εἶναι ὁ πρῶτος τῆς ἀρχαιότητος ραψωδός, γιατὶ ὁριστικὰ παραδέχτηκε πὼς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη δὲν εἶναι ἡ ἀπαρχὴ στὴν Ἑλληνικὴ ποίηση. Στὰ δημοτικὰ τραγούδια ὁ Θάμυρις εἶναι ὁ πιὸ γνήσιος ἐκπρόσωπος καὶ τὰ τραγούδια του, ὅπως καὶ τοῦ Ὁμήρου φέρουν τὸν καθολικὸ χαρακτῆρα τοῦ ἔπους. (Ὁμ. Ἰλ. Βλ. σ. 594).

Οἱ ραψωδοὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ δασκάλοι τοῦ Ὁμήρου, ποὺ τελειοποίησε τὶς δημώδεις αὐτὲς ραψωδίες σὲ τέλειο ἔπος ἐπίσημο κἔντεχνο καὶ ἄρτια διασκευασμένο.

Ὁ διάσημος ζωγράφος Πολύγνωτος στὴ λέσχη τῶν Κνιδίων στοὺς Δελφοὺς φιλοτέχνησε κοντὰ στὸν Ὀρφέα καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Θάμυρι καὶ τὸν παριστάνει νὰ κάθεται κοντὰ στὸν Πελία μὲ τὰ μάτια χαλασμένα μὲ τὸ παράστημα ταπεινό, μὲ γενειάδα μεγάλη καὶ μαλλιὰ πολλὰ καὶ στὰ πόδια του μιὰ ριχμένη λύρα μὲ σπασμένους τοὺς πήχεις καὶ τὶς χορδές. Αὐτὸ τὸ διηγῆται ὁ Παυσανίας. (Παυσανίας Δ. σ. 33).

ΘΡΑΚΙΚΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

5— Η ΚΕΦΑΛΗ ΤΗΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΝΘΟ

Στὴν ἀρχαία Πέρινθο τῆς Θράκης — τὴν Ἡράκλεια ἢ στὰ περίχωρα ἔχει ἀπὸ χρόνια βρεθῆ ἡ νέα κεφαλὴ τῆς Ἀρτέμιδος. Παλαιότερα στὰ 1756, βρέθηκε κεφαλὴ χαλκίνη στὸ Ἡράκλειο τῆς Νεαπόλεως ὅμοια καθόλα μὲ τὴ διαφορά, ποὺ ἡ Θρακικὴ κεφαλὴ δὲν ἔπαθε ἀπὸ τὸν καθαριστὴ ἢ τὸν ἀνακαινιστή της τίποτε ἀνάλογο ποὺ ἔπαθε ἡ ἄλλη. Ἡ νέα κεφαλὴ αὐτή, ποὺ ἀποτελοῦσε μέρος τῆς συλλογῆς τοῦ Ἀν. Σταμούλη ἀπὸ τὴ Σηλυβρία, βρίσκεται τώρα στὸ Ἀρχαιολογικό μας μουσεῖο. Τὰ δυὸ αὐτὰ εὑρήματα ἔχουν πολὺ στενὴ συγγένεια, τόση μάλιστα, ποὺ γεννιέται τὸ ἐρώτημα μήπως πρόκειται γιὰ δυὸ ἀντίτυπα τοῦ ἰδίου προσώπου. Οἱ δυὸ ὄψεις, ἡ κατὰ μέτωπον καὶ ἡ κατὰ τὰ τρία τέταρτα μᾶς δίνουν καὶ οἱ δύο ἕνα πρόσωπο μιᾶς νεαρῆς γυναίκας ἢ νεάνιδος μὲ πολὺ λίγη ἀτομικότητα, χωρὶς καμμιὰ κοινοτυπία. Πράγματι καὶ ἀσφαλῶς χωρὶς θέλγητρο, μὰ ἀρκετὰ ἀπρόσωπο, γιατὶ εἶναι μιὰ προσωπογραφία καὶ μένει ἐξιδανικευμένη. Ἄλλως τε ἂν παρατηρήσης τὶς δυὸ κεφαλές, δὲ δυσκολεύεσαι γιὰ νὰ πεισθῆς ὅτι ἔχεις ἀπέναντί σου δυὸ ἐπαναλήψεις πολὺ συγγενεῖς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πρωτοτύπου καὶ ὄχι δυὸ ἔργα ποὺ βγῆκαν ἀπὸ τὸ ἴδιο καλοῦπι (τύπο). Ἡ ἔκφραση ὅσον κι' ἂν εἶναι ἀκαθόριστη εἶναι διαφορετική. Ἡ σταθερὴ καὶ ψυχρὴ σοβαρότητα τῆς Ἡρακλειώτιδος, χαλαρώνεται, πραΰνεται, σχεδὸν ἐξασθενεῖ σ' ὀνειροπόλο — ἂν ὄχι γελαστὴ — μαλθακότητα στὴν Περινθία. Καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως, ἡ τελευταία προδίδει ἀληθινὴ μαλθακότητα. «Πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε, λέγει ὁ DE LA COSTE MESSELIERE, ὁ ἑρμηνευτὴς καὶ περιγραφέας τῆς κεφαλῆς, ὅτι ἡ περίμετρος τοῦ πώγωνος ἔχασε τὴν καθαρότητά της, ἡ σιαγὼν κατέστη ὀλίγον βαρεῖα, ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ τραχήλου εἰς τὰς παρειὰς ἁπλοποιήθηκε κατὰ τρόπον ἀξιολύπητον, ἐνῶ ἀπεναντίας δὲν ἠμπορεῖ παρὰ νἀγαπήση κανεὶς τὴν μᾶλλον αἰθερίαν χάριν τῆς Περινθίας τὸ πληρέστερον καὶ ἐπιμηκέστερον ὠοειδὲς τοῦ νεαρωτάτου προσώπου, τὸ μικρὸν καὶ σταθερὸν στόμα, τὸ γεωμετρικῶς καλλίγραμμον τῶν κροτάφων καὶ τοῦ μετώπου».

Καὶ ὅμως, ἂν ἐπισκεπήσουμε αὐτὴ τὴν ἀρχιτεκτονική τους, οἱ δυὸ κεφαλὲς προξενοῦν ἐντύπωση κυρίως γιὰ τὴν ὁμοιότητά τους. Οἱ γενικὲς γραμμὲς καὶ διαστάσεις εἶναι πάρα πολὺ αἰσθητὰ ὅμοιες καὶ οἱ ἀναλογίες αὐτές. Εἰδικὰ ἀνευρίσκει κανεὶς καὶ στὶς δυὸ κάποια πλευρικὴ σύνθλιψη ποὺ προκύπτει μιὰ ὄψη μετωπικὴ λίγο ὑπὲρ τὸ πρέπον στενὴ ὡς πρὸς τὸ ὅλο μῆκος τοῦ κρανίου. Αὐτὴ ἡ σχετικὴ ἀσυμφωνία δημιουργεῖ μιὰ ἀδιαφιλονίκητη κομψότητα, ποὺ ὅμως κερδίζεται, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε, σὲ βάρος τῆς

στερεότητος. Εἶναι βέβαιο ὅτι αὐτὸ ἔγινε σκοπίμως καὶ θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ, ὡς πρὸς τὸ πρωτότυπο, στὴ γνώμη ὅτι πρόκειται γιὰ προσωπογραφία ἢ τουλάχιστο γιὰ ἐργασία πιστὴ πάνω σὲ ζωντανὸ μοντέλο.

Μπαίνοντας ἀκόμα πιὸ πολὺ σὲ λεπτομέρειες θὰ μπορούσαμε νὰ βροῦμε πολλὲς ἀκόμα κατάλληλες ἀναλογίες, εἴτε τὰ αὐτὰ μάτια σαφῶς ὁριζόντια, τὸ αὐτὸ στόμα, ποὺ λίγο ἀπέχει ἀπὸ τὴ μύτη, ποὺ τὸ στόμα κάνει νὰ φαίνεται περισσότερο ἀπὸ τὸ πρέπον, πηγοῦνι τέλος, ποὺ εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία μικρό. Ἀλλ' ἐκεῖ ποὺ ἡ Περινθία κεφαλὴ ἀποτελεῖ ἀληθινὴν ἀξία, εἶναι κυρίως εἰς τὴν σπουδὴν τῶν τεχνικῶν λεπτομερειῶν: Γνωρίζουμε πραγματικὰ ὅτι ἡ Ἡρακλειῶτις διωρθώθηκε μετὰ τὴν ἀνακάλυψή της. Ὁ κορμὸς εἶναι νεώτερος,ὡς καὶ ἡ κορυφὴ τῆς κεφαλῆς. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ κάτι χειρότερο. Ὅλα τὰ χάλκινα εὑρήματα τοῦ Ἡρακλείου Νεαπόλεως δοκιμάσθηκαν ἀπὸ τὴ φωτιά, ποὺ κατέστρεψε τὴν π α τ ί ν α, ἴσως δὲ καὶ τὴν ἐπίστρωση τῶν χειλέων.

Γιὰ τὴν κεφαλὴ τὴν Περινθία — Θράκης — ἔχουμε πλήρη ἀσφάλεια. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται γιὰ Ἑλληνικὸ ἔργο καὶ καλὴ τέχνη, τοὐλάχιστο ὅσο πρόκειται γιὰ τὴν ὕλη, ποὺ εἶναι πολὺ ἐλαφρά. Στὸ λαιμὸ ὅπου κλίνει, τὸ πάχος εἶναι 3 1)2 χιλ. καὶ διατηρεῖται παντοῦ σ' ὅλη τὴν ἔκταση ὁμοιόμορφο, ὥστε ξεχωρίζει κανεὶς στὸ ἐσωτερικὸ ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς πλαστικῆς διαμορφώσεως. Ἔχουμε δηλ. ἕνα ἔξοχο δεῖγμα τῆς Ἑλληνικῆς μεθόδου, ποὺ καλεῖται «χύσις μὲ ἄμμο» AU SABLE. Ἐρευνώντας τὴν κεφαλὴ ἀνακαλύπτουμε ἀπὸ μέσα πὼς κανένα μέρος τῆς κεφαλῆς δὲν εἶναι πρόσθετο, ἀντίθετα πρὸς ὅ,τι εἶχε πιστευθῆ γιὰ τὴν ψευδο-Βερονίκη, ὅπως λένε τὴν κεφαλὴ τῆς Ἡρακλείας Νεαπόλεως. Οἱ ἐπιστημονικὲς λεπτομερειακὲς παρατηρήσεις θὰ ἔκαμναν τὸ θέμα μας πολὺ εἰδικό. Μποροῦμε ὅμως νὰ χρησιμοποιήσουμε μερικὰ στοιχεῖα γιὰ ν' ἀποφανθοῦμε τελειωτικὰ ὅτι ἡ κεφαλὴ αὐτὴ εἶναι μιὰ ἐξιδανικευμένη προσωπογραφία. Ὅπως ἡ ἐξέταση τῶν χειλέων, τῶν ματιῶν. Τῶν ματιῶν μάλιστα εἶναι διδαχτική. Εἶναι ἐπίπεδα τὰ μάτια προεξέχουν ὀλίγο, ὑπὲρ τὸ δέον ἀνοιχτὰ ἀνάμεσα στ' ἀκαθόριστα βλέφαρα — ποὺ τὸ ἀνώτερο ἀδέξια ὑπογραμμίζεται καὶ τὸ κατώτερο μόλις χαράσσεται — καὶ φαίνεται ὅτι οὐδέποτε εἶχαν ἐπικάλυμμα σμάλτου. Ἡ κόμη σχεδιασθεῖσα στὴν ἀρχὴ μὲ διαστάσεις καὶ ἀκρίβεια, κατόπι βαίνει ὀλίγο σπασμωδικά. Ἡ ὄψη πιὸ πολὺ ἀνεπεξέργαστη, ποὺ τὸ σύνολό της μένει πολὺ χαριτωμένο, ἀλλὰ μὲ σφάλματα καὶ χάσματα, μ' ὁλικὴ ἔλλειψη τοῦ ἀπαραίτητου σμαλτώματος. Αὐτὰ ὅλα δείχνουν ὅτι πρόκειται γιὰ ἔργο, ποὺ ἔμεινε ἀτελείωτο.

Εἶναι ἔργο ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐργαστήριο μὲ τὴν ἄλλη κεφαλὴ τῆς Νεαπόλεως, τοῦ ἴδιου καλλιτεχνικοῦ κέντρου — τῆς Ἀθήνας πιθανώτατα — ὅπου ἡ ἀναπαραγωγὴ γιὰ τὴν ἐξαγωγὴ ἔργων διασήμων ἢ ἁπλῶς γνωστῶν ἦταν πολὺ ταχτική. Τὸ ἕνα πῆρε τὸ δρόμο πρὸς

τὴν Ἰταλία, τὸ ἄλλο ἀντίτυπο, ποὺ ἴσως δοκίμασαν νὰ κάμουν νεανικώτερη τὴν ἔκφραση τοῦ ὑποδείγματος καὶ μ' ἕνα ἀτύχημα διακόπηκε τὸ σκάλισμα, ἀλλὰ τοῦ ἔμεινε μέταλλο ἐπιτυχημένο, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ ξαναπάγη στὸ χωνευτήριο, πῆρε τὸ δρόμο γιά μιὰ περιοχή, ποὺ ἦταν λιγώτερο καλλιεργημένη καλλιτεχνικὰ κι' ὀλιγώτερο πλουσία, τὴ Θράκη. Αὐτὸ δείχνει πὼς στὸν καιρὸ τῆς Ρωμαιοκρατίας δὲν ἔβγαιναν ἔργα τέχνης μόνο γιὰ τὴν Ἰταλία.

Ἀπὸ τὴν κλίση τῆς κεφαλῆς μποροῦμε νὰ βγάλουμε τὸ συμπέρασμα ὅτι — τὸ πιὸ πιθανὸ — μπορεῖ νἆναι ἡ Ἀγροτέρα Ἄρτεμις, ποὺ ἄκουμβοῦσε στὴ στήλη καὶ παρατηροῦσε τὸ σκύλο της. Ὁ πλόκαμος μᾶλλον στεφανώνει τὴν κεφαλὴ παρὰ τὴν περιζώνει, πρᾶγμα ποὺ θ' ἄρμοζε σὲ μιὰ Ἀμαζόνα καὶ σὲ μιὰ Ἄρτεμη κυνηγό. Εἶναι μιὰ κόμμωση προσωπικὰ αὐστηρή.

Τὴ μακρὰ ἀνάλυση τοῦ ἔργου καὶ τὴν περιγραφὴ καὶ ἑρμηνεία ἔχει κάμει ὁ Γάλλος DE LA COSTE MESSELIERE ἀρχαιολόγος καὶ ἐδημοσίευσε στὸ BULLETIN DE CORRESPONDANCE HELLENIQUE ANNE 48 καὶ μεταφρασμένη τὴν ἔχω δημοσιεύσει στὰ Θρακικὰ Β΄. τ. γιὰ τοὺς Ἕλληνας ἀναγνῶστες ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ Θράκη.

6— Η ΘΡΑΚΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Οἱ Θρᾶκες ἐκ τῆς μακροχρονίου ἐπαφῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνες ἐκέρδησαν πολλά. Ἐξέμαθον λόγῳ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς προϊόντων τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα πρῶτα ποὺ τὴν ἐπρόφεραν δυσεκφόρως καὶ ἀπώλεσαν εἰς διάστημα μακροχρόνιον τὴν ἰδικήν των.

Τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν δὲν ἔχομε γραπτὰ μνημεῖα, διότι οἱ Θρᾶκες δὲν εἶχαν γραφή.

Ἡ Θρακικὴ γλῶσσα γνωρίζουμε ὅτι ἐξέλιπεν ὁλότελα μὲ τὴν διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴ Θράκη τὸν 4 - 5 αἰῶνα μ.Χ.

Γι' αὐτὸ εἶναι καὶ παγκοίνως σχεδὸν ἄγνωστη ἀκόμη καὶ ἐλάχιστα γνωστὴ καὶ στοὺς ὀλίγους εἰδικοὺς γλωσσολόγους.

Ὁ Ξενοφῶντας μαρτυρᾶ ὅτι εἴταν ἀκατάληπτη ἡ Θρακικὴ γλῶσσα στοὺς Ἕλληνας τῶν χρόνων του. Ἐκεῖνος ὁ ἴδιος συνεννοήθηκε μὲ τὸν βασιλιὰ Σεύθη τῶν Ὀδρυσσῶν Θρακῶν, μὲ διερμηνέα. Ὁ Ἡσύχιος ὁ λεξικογράφος μᾶς περισώζει μερικὲς Θρακικὲς λέξεις, ὅπως καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι γραμματικοὶ καὶ συγγραφεῖς. Τὶς ἔμαθαν μὲ τὴ Θρακοελληνικὴ ἐπικοινωνία, μὲ τὶς ἐπιδρομές.

Σώζονται καὶ τοπωνύμια καὶ κύρια ὀνόματα, ἀλλὰ μ' ἑλληνικὲς καταλήξεις καὶ βρίσκονται σἐπιγραφές, ποὺ βρέθηκαν ἄπειρες. Διαπιστώνεται δὲ ὅτι ἡ Θρακικὴ γλῶσσα ἀνήκει στὴν Ἰαπετική, Ἰνδογερμανικὴ ἢ Ἰνδοευρωπαϊκὴ ὁμοφυλία, ποὺ ἔχει στενώτατη συγγένεια μὲ τὴν Ἑλληνική. Αὐτὸ φαί-

νεται λέγουν οἱ γλωσσολόγοι ἀπὸ τὶς καταλήξεις. Δυστυχῶς δὲν σῶζεται κείμενο μὲ συνεχῆ λόγο στὴ Θρακικὴ γλῶσσα, γιὰ νὰ γνωρίσουμε καὶ τὸ τυπικό της καὶ τὴ σύνταξή της. Γιὰ τὴ γλῶσσα τῶν Θρακῶν καὶ τὰ λείψανά της καὶ τὴ συγγένειά της μὲ τὶς Ἰνδοευρωπαϊκὲς γλῶσσες ἔχουν γραφῆ πολλὰ ἀπὸ ξένους γλωσσολόγους. Καὶ λέγουν: Ὅτι ἡ Θρακικὴ γλῶσσα εἶναι αὐτὴ ἡ πανάρχαια Θρακοφρυγική, ποὺ ἔχει διαλεχτικοὺς ἰδιωματισμοὺς ἀλλὰ δὲν ἔχει ἐξέλιξη στοὺς τύπους καὶ τὴν ἔκφραση κατὰ τὴν ἀπαίτηση τοῦ καλοῦ λόγου, ποὺ ἀπαντᾶ σὲ φιλολογικὰ ἔργα, καὶ ποὺ στεροῦνται δυστυχῶς οἱ Θρᾶκες.

Πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος μιλεῖ γιὰ τὴν συγγένεια τῶν Θρακῶν πρὸς τοὺς Φρύγες. Τὰ λεγόμενά του (VII-73) προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν γλωσσολόγων, ποὺ καπέληξαν ὁμόφωνα στὸ συμπέρασμα τῆς μεγάλης συγγενείας τῆς Θρακικῆς πρὸς τὴν Φρυγικὴ γλῶσσα καὶ τὴν Ἀρμενική. Ἄλλοι προχωροῦσαν πιὸ τολμηρὰ καὶ βρίσκουν συγγένεια στενὴ τῆς Θρακικῆς μὲ τὴ Λιθουανική. Οἱ Σλάβοι πάλιν γλωσσολόγοι ἀπὸ τὴν ταυτότητα μερικῶν ριζῶν, βγάζουν τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Θρᾶκες πρέπει νὰ ὑπαχθοῦν στὰ Σκυθικὰ ἢ Σλαβικὰ φῦλα. Ἀλλὰ μὲ τὴν σύμπτωση μιᾶς πεντάδας ὀνομάτων φύλων ἢ τὴν ταυτότητα μερικῶν ριζῶν λέξεων εἶναι ὀρθὸ νὰ παίρνεται ὡς ἀσφαλὴς ἀπόδειξις ὅτι ἡ Θρακικὴ γλῶσσα εἶναι σκυθικὴ ἢ σλαβική;

Εἶναι ἀναντίρρητο ὅτι ἡ γλωσσολογία στὰ τελευταῖα χρόνια ἔκαμε πολλὰς προόδους, γιατὶ μὲ τὴν σύγκριση τῶν γλωσσῶν ὄχι μονάχα τὴ συγγένειά τους καθώρισε, καὶ νεκρὲς γλῶσσες ἐξήγησε καὶ πολλὲς ἀλήθειες ἱστορικές, ἀπεκάλυψε, καὶ διέλυσε πλάνες ὅσο γιὰ τὴ συγγένειά τους μὲ τὴ βοήθεια ἀπ' ἄλλες ἐπιστῆμες, ὅπως ἡ ἀρχαιολογία ἢ ἡ μυθολογία καὶ ἡ λαογραφία, ἀλλὰ πολλὲς φορὲς πέφτει σὲ ἀπιθανότητες καὶ παραδοξολογίες, ὅσες φορὲς βγαίνει ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ παράδοση καὶ τὸν ἴσιο δρόμο γιὰ νεωτερισμό, ἢ σέρνεται ἀπὸ ἔμμονες ἰδέες ἢ ἀπὸ πολιτικοὺς λόγους, ὅπως παθαίνουν οἱ Σλάβοι, ποὺ ἔχουν σκοπὸ τὴν διαστροφὴ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. Τέτοια ἔγιναν πολλά. Ἐδῶ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ φέρη παραδείγματα γιὰ νἀποδείξη τὴν ἀλήθεια αὐτή. Βέβαιο εἶναι ὅτι οἱ Σλάβοι σύγχρονοι γλωσσολόγοι τὸ ἐπιδιώκουν τοῦτο γιὰ νἀπομακρύνουν δηλ. τὴ Θρακικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὴ συγγενῆ της Ἑλληνική.

Ἔτσι πολλὲς παραδοξολογίες καὶ ἀστειότητες δημιουργήθηκαν ἀπὸ τοὺς Σλάβους γλωσσολόγους, ποὺ φέρνουν τὰ πιὸ ἀπίθανα καὶ πιὸ παράλογα ἐπιχειρήματα.

Ἡ γλῶσσα τῶν Θρακῶν, ὅπως καὶ τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν Σκυθῶν καὶ ἄλλων Μικρασιατικῶν λαῶν πιθανώτατα δὲν γράφονταν. Αὐτὸ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὶς ἐπιγραφὲς ποὺ βρέθηκαν στὴ Θράκη καὶ εἶναι ὅλες Ἑλληνικές. Τοῦτο γίνονταν, γιατὶ οἱ Θρᾶκες σὰν πρωτογενεῖς ἀσχολούνταν μὲ τὴ γεωργία, κτηνοτροφία, τὸ κυνῆγι, ἕως ὅτου ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς μπῆκε στὴ

χώρα τους καὶ σύγχρονα καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ γραφή, ποὺ ἐμπόδισε ἀναμφιβόλως τὴ γραφὴ τῆς ἀκατέργαστης Θρακικῆς γλώσσης. Οἱ Θρᾶκες δὲν εἶχαν φιλολογικὰ ἔργα, γιαυτὸ καὶ θεωροῦσαν περιττὴ τὴ γραφὴ τῆς γλώσσας των. Γιατὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν μνημονεύονται Θρᾶκες ποιητές. Οἱ παιᾶνες των, τὰ θούριά των, εἶταν ἡμιάγρια καὶ βάρβαρα καὶ δὲν ἄξιζαν νὰ γραφοῦν. Τὰ Ὀρφικά, Ἀργοναυτικά, οἱ Ὕμνοι τῶν Θεῶν κλπ. εἶναι ποιημένα ἀπὸ Ἕλληνες ποιητὲς στὸν 2ον καὶ 3ον μ.Χ. αἰῶνα, ὅταν ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνθοῦσε στὴ Θράκη. Ἔτσι ὡς ἄγραφη γλῶσσα ἡ Θρακικὴ ἐκτοπίσθηκε κι' ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴν Ἑλληνική.

Καὶ ἡ ἐκτόπιση ἄρχισε ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου καὶ Εὐξείνου μὲ τὶς πολυάριθμες ἑλληνικὲς ἀποικίες. Ἔτσι κατὰ τὸν Ξενοφῶντα ὁ βασιλεὺς Σεύθης καταλάβαινε τὰ Ἑλληνικὰ «συνίει δὲ αὐτὸς Ἑλληνιστὶ τὰ πλεῖστα» κιἄλλοι βασιλιάδες τὰ μιλοῦσαν, γιατὶ εἶχαν ἔλθει σ' ἐπιγαμία μ'Ἑλληνίδες κεἶχαν στενὲς σχέσεις μ' Ἕλληνες στρατηγούς, καὶ μάλιστα Ἀθηναίους, ποὺ εἶταν τὸ κοινωνικὸ ἀφρόγαλα τοῦ τότε ἀρχαίου κόσμου. Αὐτὸ εἶχε συμβῆ καὶ μὲ τοὺς Βουλγάρους, ποὺ μιλοῦσαν κἔγραφαν Ἑλληνικά, ἀπὸ τὶς σχέσεις τους πρὸς τὸ Βυζάντιο ἢ τὶς ἐπιγαμίες μὲ ἡγεμονίδες τοῦ Βυζαντίου ἢ τὴν ἀνατροφή τους στὴν πρωτεύουσα τοῦ Ἕλλην. Ἔθνους.

Στὰ 1912 βρέθηκε μιὰ ἐπιγραφὴ πάνω σὲ χρυσὸ ἀβάκιο δακτυλίου, ποὺ μαζὶ μἄλλα κτερίσματα ἀποκαλύφθηκε σἔναν τύμβο τοῦ χωριοῦ ΕΖΕΡΟΒΟ στὴν πεδιάδα τοῦ Ἔβρου [1]. Αὐτὴ ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι Ἑλληνική. Ὑπετέθη ὅτι ἠμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ σὲ Θρακικὴ γλῶσσα κἔγινε ἀγώνας πῶς νὰ ἑρμηνευθῆ. Βούλγαροι καὶ ξένοι ἀγωνίσθηκαν νὰ τὴν ἐξηγήσουν ὅπως θέλουν, ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ οὔτε λεξιλογικά, οὔτε φωνητικὰ οὔτε τυπικὰ προσκρούει καὶ φαίνεται ὅτι εἶναι συντεταγμένη στὴν Ἑλληνική, ὅπως τὴν ὡμιλοῦσαν παρεφθαρμένα οἱ βαρβαρόφωνοι Θρᾶκες κατ' ἐπίδραση τῆς ἰδικῆς των γλώσσης. Ἡ μελέτη τῆς ἐπιγραφῆς, ποὺ γέννησε τόσες ὁμηρικὲς ἔριδες, κατέληξε εἰς παντοειδῆ συμπεράσματα. Οἱ Σλάβοι ὑποστηρίζουν ὅτι εἶναι γραμμένη σὲ Θρακικὴ γλῶσσα. Οἱ Ἕλληνες καὶ Εὐρωπαῖοι ὅτι εἶναι γραμμένη σ' ἑλληνική. Πάντως εἶναι γραμμένη μἑλληνικοὺς χαρακτῆρες.

Δυστυχῶς ἕως τώρα οὐδαμοῦ συνεφώνησαν οἱ γλωσσολόγοι. Μένει τὸ συμπέρασμα ὅτι καμμιὰ ἄλλη Θρακικὴ ἐπιγραφὴ δὲ βρέθηκε ὡς τώρα, ὥστε νὰ μᾶς βεβαιώση ὅτι ἡ Θρακικὴ γλῶσσα γράφονταν, ἕως ὅτου ἐκτοπίσθηκε κιἀντικαταστάθηκε, ἀπὸ τὴν Ἑλληνική. Κιἀκόμα ὅτι τὰ καταπληκτικὰ φαινόμενα — ποὺ εἶναι καὶ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ κάθε γλώσσης καὶ διαλέκτου — βεβαιώνουν ὅτι δὲν εἶναι ἡ Θρακικὴ γλῶσσα πολὺ διάφορη ἀπὸ τὴν Ἑλληνική [2].

---

(1) Βλέπε σελ. 68.

(2) Διάφορες ἑρμηνεῖες βλέπε «Ἀρχεῖο Θράκης» Κ. Κουρτίδη, Κ. Ἀποστολίδη, Ν. Ἀνδριώτη ἡ Γλῶσσα τῆς Θράκης Ἐτ. Θρ. Μελετῶν ἀριθ. 20.

7— ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

1.— Ἡ Θράκη στὴν προϊστορικὴ καὶ ἱστορικὴ ἐποχὴ δὲν ἦταν ἀκόμη Ἑλληνική. Οἱ Θρᾶκες λαὸς ρωμαλέος ἀνέπτυξαν μιὰ ζωὴ ἀνάλογη πρὸς τοὺς κλιματολογικοὺς καὶ φυσικοὺς ὅρους τῆς χώρας των. Κανεὶς λαὸς δὲν μπόρεσε νὰ ἐπιδράση στοὺς Θρᾶκες ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ποὺ τοὺς ἔφερε σὲ μιὰ ψυχικὴ ἐπαφὴ κι' ἄρχισε νὰ τοὺς ἀφομοιώνει σιγὰ - σιγά. Αὐτὴ ἡ ἀφομοίωση ἀρχίζει στὸν καιρὸ τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, ὅταν ὁ Περικλῆς κυβερνοῦσε τὸν Ἀθηναϊκὸ λαό. Ἔτσι τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου, τοῦ Μέλανος κόλπου, τῆς Προποντίδος, τοῦ Ἑλλησπόντου, τοῦ Βοσπόρου, τῆς Μαύρης θάλασσας ἐξελληνίζονται. Ἀπὸ κεῖ εἰσχωρεῖ βαθύτερα ὁ ἐξελληνισμὸς ὡς τὰ βάθη τῆς Θρακικῆς χώρας μὲ τὴν ἐπιμιξία τῶν δύο λαῶν καὶ τὴν διάδοση τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, πολιτισμοῦ καὶ ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας.

Οἱ Θρᾶκες μαθαίνοντας τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα δέχονται καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ἀποίκων καὶ τὶς συνήθειες τῆς ζωῆς των. Αὐτὸ ἀποδείχνει ἡ συγκριτικὴ λαογραφία τῶν δύο λαῶν.

2.— Τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Θράκης στὴν Ἑλληνικὴ καὶ Ρωμαϊκὴ περίοδο ἀποδείχνουν τὰ τοπικὰ *νομίσματα*, ποὺ βρίσκονται ἀφθονώτατα στὸ χῶμα της καὶ πλουτίζουν τὰ μουσεῖα τῶν βαλκανικῶν πόλεων καὶ κυρίως τῆς Σόφιας καὶ Φιλιππουπόλεως. Οἱ Θρᾶκες βασιλεῖς κόβουν νομίσματα στοὺς προρωμαϊκοὺς χρόνους μ' Ἑλληνικὲς ἐπιγραφὲς κ' ἑλληνικὴ τέχνη. Στὴν ρωμαϊκὴ ἐποχὴ ποὺ ἔγινε προσπάθεια νὰ ἐκρωμαϊσθοῦν οἱ Θρᾶκες, παύουν τὰ τοπικὰ νομίσματα καὶ κόβονται κρατικά, καὶ δείχνει ἡ νομισματολογία πὼς τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο κυριαρχοῦσε στὴ χώρα κυριολεκτικῶς. Γιατὶ ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς Ρωμαϊκὲς πόλεις, ποὺ εἶχαν καθαρὰ ρωμαϊκὰ νομίσματα (Δεβελτός, Κοίλη) οἱ ἄλλες πόλεις εἶχαν ἐπίσημη γλῶσσα τὴν Ἑλληνική, ὅπως ἀποδείχνεται ἀπὸ τὰ νομίσματά τους. Ἡ Τέχνη καὶ ἡ τεχνοτροπία τους εἶναι συνέχεια τῆς Ἑλληνικῆς.

3.— Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀναρίθμητες *ἐπιγραφές*, οἱ *ἐπιτύμβιες* στῆλες καὶ τ' ἀνάγλυφα ποὺ πλημμύρισαν τὰ Μουσεῖα τῆς χώρας καὶ ποὺ ξεθάβονται κάθε τόσο ἀπὸ τὰ πιὸ βορεινὰ τῆς Θράκης ὡς τὰ πιὸ νότια, μᾶς μαρτυροῦν καὶ βεβαιώνουν τὴν Ἑλληνικότητα τῆς χώρας. Ἐπιγραφὲς μᾶς βεβαιώνουν λ.χ. πῶς οἱ Βησσοὶ (Βησσαπάρα - Τατὰρ Παζαρτζὶκ σήμερα) μιλοῦσαν Ἑλληνικὰ καὶ πολιτεύονταν σὰν Ἕλληνες κι' ἔκαμναν κι' ἀγῶνες. Οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ ἱστορικοὶ τῆς Θράκης ἐκφράζονται χωρὶς δισταγμὸ διὰ τὸν διαδεδομένο Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ μέσα στὴ Θράκη καὶ στὰ πιὸ ἀπόμερα σημεῖα τῆς χώρας. Αὐτὸ βεβαιώνει καὶ ἡ ἀποτυχημένη προσπάθεια τῶν Ρωμαίων νὰ ἐκρωμαΐσουν τὴ Θράκη. Ἴσα ἴσα στὴν ἐποχὴ τῆς Ρωμαιοκρατίας στὴ Θράκη, ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, οἱ τέχνες καὶ ἡ πνευματικὴ κατάκτηση ἔ-

φθασε ὡς τὰ πιὸ βαθειὰ τῆς χώρας μὲ τοὺς μεγάλους δρόμους καὶ λεωφόρους ποὺ οἱ Ρωμαῖοι ἄνοιξαν στὴν ἐποχή τους.

4.— Ἡ γλωσσολογία ὑποστηρίζει τὰ συμπεράσματα τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῆς χώρας. Μ' ὅλο ποὺ οἱ γλωσσολόγοι δὲν μπόρεσαν νὰ προαγάγουν τὴ σπουδὴ τῆς Θρακικῆς γλώσσης — γιατὶ λείπουν φιλολογικὰ κείμενα — διαπιστώνουν ὅμως πὼς τὸ γλωσσικό τους ἰδίωμα ὡς τὰ Μακεδονικὰ χρόνια διατηρήθηκε καὶ ὅτι ἀπὸ τότε ἀρχίζει ὁ γλωσσικὸς ἐξελληνισμὸς τῶν Θρακῶν, ποὺ συμπληρώθηκε λίγο πρὶν ἀρχίση ἡ Βυζαντινὴ ἐποχή. Τοὺς λέγουν βαρβάρους κατὰ τὸ Ἑλληνικὸ ἔθιμο, ὄχι γιατὶ μιλοῦσαν ἄλλη γλῶσσα, ἀλλὰ γιατὶ τὴν Ἑλληνικὴ τὴν πρόφερναν σκληρὰ καὶ τραχέα «δυσεκφόρως». Οἱ Θρᾶκες δὲν εἶχαν γραφή, γιατὶ δὲν εἶχαν φιλολογία καὶ φιλολογικὰ κείμενα καὶ δὲν δοκίμαζαν ἀνάγκη νὰ γράψουν. Τὰ κριτήρια τῶν γλωσσολόγων στηρίζονται μονάχα σὲ ὀνόματα ἀνθρώπων, φυλῶν, τόπων, πόλεων, ποὺ μᾶς παραδόθηκαν μὲ τὶς ἐπιγραφὲς καὶ μᾶς τὰ περισώζουν ὁ Ἡσύχιος κι' ὁ Στέφ. Βιζάντιος. Ὁ Ν. Ἀνδριώτης στὴν ἐργασία του τὰ Ἑλληνικὰ στοιχεῖα τῆς Βουλγαρικῆς γλώσσης (ΙΖ' τ. Ἀρχ. Θρακικοῦ Θησαυροῦ σ. 70) σημειώνει ὅτι ἀπὸ σλαβικὰ ἰδιώματα μὲ νεοελληνικὴ ἄρθρωση συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ὅτι οἱ λαλοῦντες αὐτὰ ὑπῆρξαν Ἕλληνες ἐκσλαβισθέντες δι' ἀναμίξεως μετὰ τὴν κατίσχυση τοῦ βορείου φωνηεντισμοῦ στὴ γλῶσσα τους. (Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, ἡ γλῶσσα τῆς Θράκης, Ἐτ. Θρ. Μελ. ἀριθ. 20).

5.— Στὸν τρίτον αἰῶνα μ.Χ. οἱ Θρᾶκες ὡς Ἕλληνες καὶ χριστιανοὶ ἀποτελοῦν πλέον τὸν κορμὸ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἀπὸ τὸν Αἷμο ὡς τὸ Αἰγαῖο πυκνοκατοικημένοι σ' ὅλη τὴν Ἑλληνικὴ Θράκη. Ἡ Θράκη ἀποτελεῖ τὸ σταυροδρόμι Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Αὐτὴ προασπίζει τὴν Πόλη καὶ σ' αὐτὴν χτυπιοῦνται ὅλοι οἱ Βάρβαροι λαοὶ ἀπωθοῦντες καὶ ἀπωθούμενοι. Ἡ ἐμφάνιση τῶν Σλαύων καὶ Βουλγάρων καὶ ἡ κάθοδός τους ἐκεῖ θραύεται κι' ἀπὸ ἐκεῖ ἐξουδετερώνεται. Στὴ Θράκη ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ παλαίει μέχρι θανάτου. Ὁ Σλαβισμὸς ὑπερβαίνει τὸν Αἷμο, ἀλλὰ ποτὲ δὲν κυριαρχεῖ οὔτε ἀποκτᾶ μόνιμα σύνορα ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου. Τὰ μέρη ποὺ κράτησαν τὰ ὠνόμασαν (Ζαγορὰ πέρ' ἀπ' τὸν Αἷμο) ἐνῶ τὴ Ρωμανία (δῶθε ἀπὸ τὸν Αἷμο) κρατοῦν οἱ Βυζαντινοί. Ὁ Ἑλληνισμὸς καταβάλλεται μόνο ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὰ 1453 καὶ πέφτει ἡ Πόλη, ἀφοῦ ἔπεσε ἡ Θράκη.

6.— Ἡ Τουρκοκρατία δημιουργεῖ σκοτεινότητα. Φωτεινὲς πηγὲς εἶναι α) οἱ περιηγητές. Οἱ περιηγητὲς ταξιδεύοντας ἀπὸ τὴν Εὐρώπη στὴν Τουρκία περνοῦν μέσα ἀπὸ τὴν Θράκη. Καὶ περιγράφοντας τὸ ταξεῖδι τους, μᾶς δίνουν πληροφορίες πενιχρές, ἀλλὰ πολύτιμες γιὰ τὴν ἐποχή, ἀφοῦ καμμιὰ ἄλλη πληροφορία δὲν ὑπάρχει, αὐτοὶ μᾶς δίνουν ψίχουλα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς χώρας στὸν 16ον, 17ον, 18ον, αἰῶνα. Ἀπὸ τὶς πηγὲς αὐτὲς πληροφορούμεθα γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς χώρας. Στοὺς αἰῶνας αὐτοὺς κανένας δὲν ἀναφέρει Βουλγάρους. Οἱ περιηγητὲς εἶναι Ἄγγλοι, Σουηδοί, Γερμα-

νοί, Γάλλοι, Βέλγοι, Σλαῦοι, πρὸ παντὸς Ἄγγλοι καὶ Τοῦρκοι.

7.— β) Οἱ τ ά φ ο ι, ὄχι μονάχα οἱ παλαιοὶ καὶ οἱ σημερινοὶ ἀποτελοῦν πηγὴ σπουδαία γιὰ τὴν Ἑλληνικότητα τῆς χώρας. Παντοῦ τῆς Θράκης τὰ νεκροταφεῖα εἶναι Ἑλληνικά, μ' Ἑλληνικὲς ἐπιγραφὲς καὶ ἑλληνικὰ ἐλεγεῖα καὶ ἐπιγράμματα σ' ὅλη τὴν Τουρκοκρατία. Τοὺς τάφους αὐτοὺς καταστρέφουν οἱ Βούλγαροι ὡς Ἑλληνικοὺς γιὰ νὰ ἀφαιρέσουν ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ τεκμήρια τῆς Ἑλληνικότητος τῆς Θράκης. Στὸ Ἀρχεῖο Θράκης δημοσιέψαμε περιγραφὴ 178 τάφων τῆς Φιλιππουπόλεως, τάφων τριῶν αἰώνων ὅλων Ἑλληνικῶν. (Βλ. Ἀρχ. Θρ. Θησ. τόμ. Η').

8.— γ) Τὰ τ ο π ω ν ύ μ ι α τῆς χώρας εἶναι πηγὴ τῆς Ἑλληνικότητος τῆς χώρας γιατὶ ἀποδεικνύουν ὅτι τὴ χώρα τὴν κατεπάτησαν στοιχεῖα ξένα βάρβαρα, ἀλλ' ἡ παραμονή τους ἦταν ὄχι μόνιμη καὶ σταθερή. Σλαυϊκὰ τοπωνύμια στὴ χώρα δὲν ὑπάρχουν ἐκτὸς ἀπὺ ἐλάχιστα 20 — 30. Ὑπάρχουν Τουρκικὰ μόνον καὶ Ἑλληνικὰ καὶ εἶναι ἡ Θρακικῆς καταγωγῆς (Βιζύη, Ἐργίνης, Σηλυβρία) ἢ Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἢ μεσαιωνικῆς (Κρυόνερον, Σκεπαστὸ) ἢ Τουρκικῆς καταγωγῆς ποὺ σημαίνει ὅτι ὁ ἀκραιφνὴς ἑλληνικὸς χαρακτήρας τῆς χώρας διέμεινε σταθερὸς τέτοιος ὡς τὴν κατάκτηση τῶν Τούρκων. Αὐτὸ τὸ ἀποδείχνουν καὶ οἱ ἱστορικοὶ χάρτες ποὺ συνέταξαν Ἄγγλοι, Γάλλοι, Γερμανοί. Μόνο τὸ ὄνομα Μαρίτσα (Ἔβρος) ἐπεκράτησε ὡς σλαβικό.

9.— Τὰ Θ ρ α κ ι κ ὰ ἀ ρ χ ε ῖ α ἀποτελοῦν καλλίστη πηγὴ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἂν ποτὲ ἐρευνηθῆ, θ' ἀποκαλυφθῆ ἡ ὕπαρξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴ Θράκη θαυμαστή. Αὐτὸ τὸ συμπεραίνουμε ἀπὸ τὴ δημοσίευση τῶν Μακεδονικῶν ἀρχείων. Ἀλλὰ καὶ οἱ κώδικες τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν Μητροπόλεων ἀποτελοῦν περιφανὲς τεκμήριο. Διότι οἱ δημοσιεύσεις τῶν κωδίκων λ.χ. τῆς Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, ἀποκαλύπτουν τὴν θαυμασία στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας σταδιοδρόμηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα στὰ χρόνια τῆς δουλείας.

10.— ε) Τὰ ἀ ρ χ ε ῖ α τ ῶ ν ἐ σ ν α φ ί ω ν (συντεχνιῶν) εἶναι λαμπρὰ πηγὴ διὰ τὸν ἱστορικὸ ἐρευνητὴ μὲ τὰ περίφημα ἑλληνικὰ ἐσνάφια τῶν μεγαλουπόλεων τῆς Θράκης, τὴν οἰκονομικὴ ἀκμὴ τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν ἐκπολιτιστικὴ δύναμη τοῦ δούλου ἑλληνισμοῦ. Τὰ Ἑλληνικὰ ἐσνάφια ἔδρασαν τόσον πολὺ συντεταγμένα, ὥστε σκιάζουν μὲ τὴ δράση τους, κάθε ἄλλη ἐθνότητα.

11.— στ) Ἡ σ υ μ μ ε τ ο χ ὴ τῆς Θράκης στὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα εἶναι κι' αὐτὴ δεῖγμα τρανὸ τῆς ὕπαρξης στὴ Θράκη ἑλληνισμοῦ συμπαγοῦς καὶ προηγμένου, ποὺ προσέφερε τὶς δυνάμεις του στὴν ἑλληνικὴ παλιγγενεσία. Οἱ θυσίες τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι μεγάλες καὶ σπουδαῖες, Γι' αὐτὲς ἔγραψα τὸ ἔργο μου: Ἡ Προσφορὰ τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα. (Ἐτ. Θρ. Μελετῶν ἀριθ. 11. Βλ. 26, 27, 29, τόμ. Ἀρχ. Θράκης).

12.— ζ) Οἱ κώδικες τῶν μητροπόλεων ἀποτελοῦν κολοσσιαία πηγὴ γιὰ τὸ Θρακικὸ Ἑλληνισμό. Ξεσκεπάζουν τὰ σκοτεινὰ χρόνια τῆς δουλείας καὶ φωτίζουν τὴ λαμπρὴ σταδιοδρόμηση τοῦ ἔθνους μέσα στὴ Θράκη. Καταδείχνεται μ' αὐτοὺς ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων Περιλαμβάνουν τὴν ἱστορία τῶν Μητροπόλεων, τῶν κοινοτήτων, πράξεις καὶ ἔργα τῶν δημογεροντιῶν, λογαριασμοὺς σχολείων, νοσοκομείων, σωματείων καὶ τόσα ἄλλα στοιχεῖα καὶ αὐτούσια τὴν ἱστορία τοῦ ζωντανοῦ Ἑλληνισμοῦ.

13.— η) Οἱ τέχνες στὴ Θράκη εἶναι ἑλληνικὲς παντοῦ, γιατὶ δὲν ὑπάρχει τέχνη, ποὺ νὰ γεννήθηκε στὴ Θράκη, νὰ ἐξελίχτηκε σύμφωνα μὲ τὸν ἐθνικὸ χαρακτῆρα, τὴ ζωή, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὴν τάση πρὸς τὸ καλὸ κι' ὡραῖο τῶν παλαιῶν Θρακῶν. Οἱ παλαιοὶ Θρᾶκες παρέμειναν στάσιμοι στὸν πολιτισμό, αἴσθηση τοῦ καλοῦ δὲν εἶχαν, γιατ' ἡ ζωή τους ἦταν πρωτόγονη καὶ βάρβαρη. Δὲν καλλέργησαν οὔτε τέχνες καθὼς καὶ τὰ γράμματα καὶ τὶς ἐπιστῆμες. Εἶχαν μικρὴ ἰδέα τοῦ καλοῦ. Ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἑλληνισμοῦ μπῆκε ἀκράτητα στὴ Θράκη καὶ ἐπεβλήθηκε τόσο, ὥστε 3 — 4 αἰῶνες μ.Χ. τοὺς βρίσκουμε ἐξελληνισμένους. Ὅ,τι ξεθαύουν οἱ ἀνασκαφὲς δηλ. καλλιμάρμαρα κτίρια, ναούς, θέατρα, στάδια, πλαστικὰ ἔργα, ἐπιγραφές, γλυπτά, ὅλα εἶναι Ἑλληνικά. Ἡ ἑλληνικὴ τέχνη λάμπει παντοῦ στοὺς καλλιμάρμαρους ναούς, σ« ἀγάλματα. Στὸν καιρὸ τοῦ Βυζαντίου ἀναπτύσσεται ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς ἐποχῆς καὶ ἡ τορνευτὴ δούλεψη τοῦ ξύλου, ὅπως τὰ τέμπλια ἐκκλησιῶν, ποὺ εἶναι Ἑλληνική. Πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἐλέχθηκε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους εἶναι ἀνυπόστατο καὶ κακόπιστο καὶ μόνη ὁμολογία τους ἀληθινὴ ὅτι ὁ κλασσικὸς Ἑλληνισμὸς δὲν ἀφῆκε τὴ Θρακικὴ Τέχνη νὰ προχωρήση.

14.— θ) Ψευδολογήματα τῶν Βουλγάρων. Οἱ σύγχρονοι Βούλγαροι ἱστοριογράφοι νομίζουν ὅτι κάθε τι γύρω τους εἶναι Βουλγαρικό. Ὅτι ἐδέσποζαν σ' ὅλη τὴ Θράκη ἀνέκαθεν καὶ πὼς ἐξελληνίσθηκαν ἀπὸ τὸν κλῆρο καὶ τὴν ἐκκλησία καὶ τὸ Ἑλληνικὸ σχολεῖο, ὥστε ὅλοι μιλοῦσαν Ἑλληνικά. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀλήθεια, εἶναι συκοφαντία. Ὁ κλῆρος καὶ ἡ Ὀρθόδοξος ἐκκλησία τοὐναντίον τοὺς φρόντιζαν πάντοτε γιὰ τὰ σχολεῖα τους, γιὰ τὴ γλῶσσα τους. Στὶς ἐκκλησίες τους, τοὺς ἐδίδασκαν νὰ ψάλλουν Βουλγαρικά. Αὐτὸ τὸ ὁμολογοῦν ἄλλοι Βούλγαροι εἰλικρινέστεροι, ποὺ ἔγραψαν καὶ ὡμολόγησαν τὴν ἀλήθεια, ὅπως στὰ 1936 ὁ Τράϊκωφ στὸ «Ἑλ. Βῆμα» γράφοντας γιὰ τὸ Μητροπολίτη Τυρνάβου Ἰλαρίωνα.

Οἱ φανατικοὶ αὐτοὶ Βούλγαροι ἱστορικοὶ ἀποκαλοῦν τὸ Πατριαρχεῖο ἀφόρητο γιὰ τὸν πνευματικό του ζυγὸ καὶ χειρότερο κι' ἀπὸ τὸ Τουρκικὸ κράτος. Ἀλλ' ὅλ' αὐτὰ εἶναι μεροληπτικὰ καὶ δείχνουν ἀχαριστία καὶ κακία Βουλγαρικὴ καὶ ὑποβολὴ Σλαβική.

15.— ι) Ἡ λαογραφία ποὺ εἶναι ὁ καλύτερος καθρέφτης τῆς ψυχῆς τῶν λαῶν, διαλαλεῖ καὶ αὐτὴ τὴν ἑλληνικότητα τῆς Θράκης, καὶ ἀποδεί-

χνει ὅτι στὴ χώρα ἐπικρατοῦσε παντοῦ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὅτι ὁ χαρακτήρας τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ εἶχε ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου. Στὴ Θράκη περισώθηκαν ὡς τὰ σήμερα γενικὰ πολλὰ θέσμια τῶν ἀρχαίων Θρακῶν. Ἔτσι πληροφορούμεθα ὅτι ὁ χαρακτήρας τοῦ Θρακιώτη μένει ἀναλλοίωτος, τὰ χαρακτηριστικά του ἀμετάβλητα, πού μᾶς δίνουν ἔκτυπο τὸν τύπο τοῦ Θρακὸς ἀπὸ τότε ὡς τὰ σήμερα. Καὶ ἡ συγκριτικὴ λαογραφία ἀποδείχνει ποῖος λαὸς ἐπέδρασε στὴ χώρα αὐτή. Τὰ σημερινὰ Ἀναστενάρια, τὰ Δημήτρια, τὰ Διονύσια καὶ οἱ Καλόγεροι εἶναι ζωντανὸ παράδειγμα καὶ πολύτιμο τεκμήριο. (Βλ. Πολ. Παπαχριστοδούλου Τἀναστενάρια 1950 Ἀρχεῖον Θράκης ΙΕ΄ τόμος).

16.— Καὶ γενικὰ ἡ ἱστορία, ἡ ἐθνολογία, ἡ νομισματολογία, ἡ ἀρχαιολογία, ἡ λαογραφία, ἡ ἀναδίφηση ἐγγράφων καὶ κωδίκων, ἡ δημιουργικὴ ζωὴ τῶν ἐσναφίων, οἱ τέχνες, οἱ περιηγητές, οἱ ἀνασκαφές, τὰ νομίσματα καὶ γενικὰ ἡ ἀποκάλυψη τόσων Ἑλληνικῶν θησαυρῶν, τὰ ἤθη κι' ἔθιμα καὶ τὰ θέσμια ἀποτελοῦν τὰ λαμπρὰ τεκμήρια ὅτι ἡ Θράκη ἀπὸ τοῦ Αἵμου μέχρι τοῦ Αἰγαίου ὑπῆρξε σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες, ἀπὸ τῆς Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας Ἑλληνικὴ καὶ ὅτι ἡ Ἑλληνικότητα αὐτὴ οὐδέποτε ἐξέλιπε ὡς τὰ σήμερα παρ' ὅλη τὴ διείσδηση τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν καταστροφὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὶς γνωστὲς μεθόδους τῶν Γερμανοβουλγάρων καὶ Ρωσσοσλάβων, στὴ Βόρειο Θράκη καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ στὴν Ἀνατολικὴ Θράκη.

8— Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εἶναι γνωστὸ ὅτι καμμιὰ γωνιὰ τῆς ἑλληνικῆς γῆς δὲν ὑστερεῖ εἰς ἐπίδειξη μακροῦ βίου καὶ παρελθόντος πολιτισμένου. Ἀλλὰ καὶ ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία ὁμοίως ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν μακρότατον βίον παρελθόντος πολιτισμένου. Ἀπὸ τὴν Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία ἀρχίζει ἡ ἐκπολίτιση καὶ ἐξελλήνιση τῆς Θράκης καὶ ἐπιβάλλεται γιὰ τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ἑλληνικῆς γῆς νὰ ποῦμε μερικὰ πράγματα.

Οἱ διάφοροι κλιματολογικοὶ ὅροι, ἡ μικρὰ ἐπικοινωνία τῶν Νοτίων Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πρὸς τοὺς Βορείους ὁμαίμους των, ἡ ἔλλειψη ἐπαφῆς πρὸς τὰ κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως εἶταν ἡ Αἴγυπτος καὶ γενικὰ ἡ Ἀνατολή, ἔδωσαν τὴν ἐντύπωση πού τόσον καπηλικὰ τὴν ἐκμεταλλεύθηκαν οἱ Βούλγαροι ὅτι οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Θρᾶκες εἶταν φυλετικῶς ξένοι πρὸς τὸν Ἑλληνισμό.

Σήμερα βέβαια μετὰ τὶς τόσες ἐργασίες, ἱστορικὲς καὶ ἀρχαιολογικές, ἔχουμε τὰ πειστήρια καὶ κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τῶν Μακεδόνων ἢ τῶν Θρακῶν, πού γνωρίζουμε πλέον πληρέστερα τὸν πολιτισμό τους. Ἀπὸ Ζ΄ αἰῶνα π.Χ. στὰ παράλια τῆς Θράκης ὑπῆρχαν ἀποικίες Ἑλ-

ληνικὲς ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἔγιναν ἀνασκαφὲς μεγάλες ποὺ ν' ἀποδείξουν τὴν ἀλήθεια. Οἱ μόνες ἀνασκαφὲς ἔγιναν στὴν πόλη τῶν Φιλίππων στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θάσο, ποὺ εἶναι πλουσιώτατη σὲ φυσικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ δείγματα. Μένουν ἄσκαφτες καὶ ἀνεξερεύνητες, ἡ Ἀμφίπολη, τὰ Ἄβδηρα, ἡ Μαρώνεια, ἡ Μεσημβρία, καὶ τόσες ἄλλες ὀνομαστὲς πόλεις.

Καὶ ὅμως παράπλευρα στὶς κατακείμενες στὴ γῆ ἀρχαῖες πολιτεῖες τῆς Θράκης, ὑψώνεται ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ζηλευτὴ ἐμπορικὴ ἐπίδοση μεγάλων νεοελληνικῶν κέντρων δηλ. ὑψώνονται πόλεις, ποὺ ἡ συμβολή τους στὴ δημιουργία τῆς νεώτερης Ἑλλάδος εἶναι ἀπὸ τὶς πρῶτες.

Συστηματικὲς ἔρευνες καὶ μελέτες τῶν τόπων αὐτῶν ποὺ διατηροῦνται ἀκόμη τὰ ὀνόματά τους, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἀνάγκη, ἐπιβάλλουν κι' ἄλλοι λόγοι ποὺ ἀνάμεσά τους εἶναι καὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ τοῦ Τουρισμοῦ. Ἡ γνωριμία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς ξένους εἶναι μία ὑποχρέωσή μας. Ἀνασκαφὲς καὶ ἱδρύσεις μουσείων μὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς τοπικὲς καλλονὲς καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς φύσεως τῆς Βορείου Ἑλλάδος, γιὰ τὴν ὁποία τὸ καλύτερο ἐγκώμιο ἔπλεξαν ὁ Εὐριπίδης στὶς Βάκχες του, εἶναι μορφωτικὰ στοιχεῖα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ διδαχτικὰ σ' ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἕνα ἀπὸ τὰ κέντρα αὐτὰ ἔξοχο καὶ πολὺ ἐνδιαφέρον εἶναι ἡ Θάσος. Ἀπὸ χρόνια ἡ Γαλλικὴ ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ στὸ βορειότερο καὶ χωρὶς ὑπερβολὴ τὸ ὡραιότερο νησὶ τῆς Ἑλλάδος κάνει ἀνασκαφὲς καὶ μᾶς ἔδωσε γιὰ τὰ εὑρήματα ἕνα μουσεῖο τὸ Κράτος εἰδικὸ καὶ περίλαμπρο. Ἡ Θάσος στὴν ἀρχαιότητα ἀντιπροσώπευε ἕνα θαυμάσιο πολιτισμό. Τὸ μεγάλο της ναυτικὸ (ἐμπορικό), τὰ πλούσια πάνω στὴ Μακεδονικὴ ἀκτὴ μεταλλεῖα εἴταν στοιχεῖα οἰκονομικὰ ἀπαραίτητα καὶ ἀφορμὴ τῆς μεγάλης πνευματικῆς ἀναπτύξεώς της. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ μεγαλύτερος ζωγράφος τῆς ἀρχαιότητος ὁ Πολύγνωτος εἶταν Θάσιος, εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς Θάσου στὸν πολιτισμό. Ἱερὰ διάφορα θέατρα, ᾠδεῖα, περίβολος ἀκρόπολις κλπ. ἄλλα μνημεῖα τῆς τέχνης καθημερινὰ ἀνασκάβονται καὶ ἔρχονται στὸ φῶς. Ἀνάμεσα Καβάλας καὶ Δράμας καὶ ἀκριβῶς δῶθε καὶ κεῖθε τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ ὑψώνονται τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως τῶν Φιλίππων ποὺ τὴν ἵδρυσε Φίλιππος ὁ Β'. πατέρας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου στὰ 357 π.Χ. Κι' αὐτὴν τὴν ἀνασκάβουν οἱ Γάλλοι. Ὁλόκληρος ὁ περίβολος τῆς πόλεως, τὸ Φόρουμ Ρομάνουμ, οἱ Θέρμες μὲ τὰ ψηφιδωτά τους καὶ κυρίως τὰ περίφημα Χριστιανικὰ κτίρια τῆς πόλεως προσελκύουν καθημερινῶς πολλοὺς ξένους καὶ Ἕλληνας περιηγητάς. Τὴ δυσκολία τῆς δημιουργίας Μουσείου σ' ἕναν τόπον τέλειο ἐρημικόν, ὅπως οἱ Φίλιπποι, εὐτυχῶς εἶχεν ἀναπληρώσει ὁ Δῆμος Καβάλλας μ' ἕνα ἀξιόλογο κτίριο γιὰ τὴν στέγαση τοῦ Μουσείου.

Ἄλλοτε στὴ Σηλυβρία τῆς Θράκης εἶχε κάνει ἀνασκαφὲς ὁ Γεώργιος Σὲρ ποὺ πέθανε στὸ καιρὸ τοῦ πολέμου, ἀποκαλύπτοντας δὲ πολλὰ εὑρήμα-

τα, ἀπεκάλυψε καὶ τὴν χάλκινη κεφαλὴ τῆς Περίνθου, ποὺ τὴν μελέτησε κι' ἐπεξήγησε γιὰ τὴν τέχνη της καὶ προέλευση ὁ Γάλλος Κώστ Μεσελιέ, καὶ τὴν ἔχουμε στ' ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. (Βλ. σ. 22 κ.ἑ.).

Στὶς Σέρρες παράκειται ἡ Ἀμφίπολη, ὅπου ἀνυψώνεται ὁ πελώριος Λέων στημένος καὶ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι ἀρχαιολογικὸς χῶρος εἶναι στὴν Ξάνθη, τὰ Ἄβδηρα καὶ τὴν Κομοτινή, καὶ Μαρώνεια ποὺ τὴν ξαίρει ὁ Ὅμηρος. Ἀρχαιολογικὲς συλλογὲς ἀπέκτησαν ἡ Κομοτινή, ἡ Νέα Μαρώνεια, οἱ Σέρρες καὶ ὁ Νέος Σκοπός. Κάθε γωνιὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας παρουσιάζει τουριστικὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως.

Ἡ Θάσος ἔχει νὰ ἐπιδείξη τὴν κεφαλὴ τοῦ Διονύσου, τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης πάνω σὲ δελφῖνα, τὸ θέατρό της, λαμπρὰς ληκύθους ἡ Κομοτινὴ καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διός, ἡ Σηλύβρια τάφους. Ἡ Θράκη ἀπὸ τὴν Προποντίδα ὡς τὸν Αἷμο εἶναι γεμάτη δείγματα τῆς ἑλληνικότητός της καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ της πολιτισμοῦ. Τὰ Μακεδονικὰ ἐδάφη μας περικλείουν τόσους θησαυρούς, ὥστε ἐπισταμένη ἐργασία τουριστικὴ χρειάζεται γιὰ νὰ τακτοποιηθοῦν οἱ ἀρχαιολογικοί μας χῶροι. Ἔτσι θὰ προσελκύωνται οἱ ξένοι καὶ ὁ κόσμος θὰ γνωρίση τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ στὶς χῶρες αὐτές, ποὺ ἄνθισε καὶ ἤκμασε καὶ οἱ γείτονές μας Σλάβοι μᾶς τὸ διαμφισβητοῦν μὲ τόσην ἀναίδεια καὶ ἀντιεπιστημονικὴ ἀκολασία. Τὶς βόρειες ἐπαρχίες μας στὸ ἑξῆς πρέπει νὰ τὶς προετοιμάσουμε καὶ νὰ τὶς ἐπιδεικνύουμε στὸν πολιτισμένο κόσμο προκαλώντας τουριστικὸ ἐνδιαφέρον, γιὰ νὰ πεισθοῦν καὶ οἱ ξένοι γιὰ τὴν Ἑλληνικότητά τους.

Χρειάζεται νὰ ἐκτυπώσουμε καὶ βιβλία τουριστικὰ σὲ ξένες γλῶσσες καὶ νὰ τὰ σκορπίσουμε στὴ γῆ ὅλη καλῶντας τοὺς ξένους νὰ μᾶς γνωρίσουν ἀπὸ τὴν παλαιότατη ἐποχὴ ὡς τώρα ὡς ἔθνος μόνιμο μὲ τὰ ὅριά του, τὸν πολιτισμό του, τὴν ἀκμή του τὴν ἀναγέννησή του. Ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη εἶναι πλουσιώτατες σ' ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα ποὺ δὲν πρέπει νὰ μένουν ἄγνωστα στὸν διεθνῆ κόσμο.

Σήμερα οἱ ἀρχαιότητες, ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὶς ἀνασκαφὲς εἶναι συγκεντρωμένες κυρίως στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου τὸ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο τοῦ Γενὴ - Τζαμὶ ἀποτελεῖ μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ κατάταξί του ἕνα λαμπρὸ μουσεῖο. Ἀρχαιότητες συγκεντρωμένες ἔχει κὴ Καβάλα, ἀλλὰ ἡ Θεσσαλονίκη μὲ τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα της εἶναι ζωντανὸ μουσεῖο, ὅπου ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ παρακολουθήση τὴ Βυζαντινὴ ἱστορία καὶ Τέχνη μὲ ἄνεση.

Αὐτὰ ποὺ ζητοῦμε καὶ πρέπει νὰ γίνουν εἶναι βέβαια Κρατικὰ προβλήματα, ἀλλ' ἐνδιαφέρουν καὶ τὸν Τουρισμό, τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, τοὺς Δήμους καὶ κάθε ἀρχήν. Εἶναι ἕνα πρόβλημα ἑλληνικὸ γενικά, ποὺ δὲν πρέπει νὰ τ' ἀφίνουμε νὰ θάβεται καὶ νὰ χάνεται μέσα στὴν ἀδιαφορία καὶ οἰκονομικὴ ἀνεπάρκεια ποὺ μᾶς καταθλίβει.

Οἱ ἀνασκαφὲς τῆς Μακεδονικῆς καὶ Θρακικῆς γῆς πρέπει νὰ γίνουν

τὸ μέλημα κάθε κυβερνήσεως, κάθε οἰκονομικοῦ προγράμματος. Ἡ ἀνασκαφὴ τῶν ἀρχαιολογικῶν μας χώρων στὶς Βόρειες ἐπαρχίες μας εἶναι ἱστορικὴ ἐθνικὴ ἀνάγκη, γιὰ νὰ διασαφηνισθῆ καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια περὶ τῆς ἑλληνικότητος τῶν τμημάτων αὐτῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Οἱ ἀνασκαφὲς τῆς Βορείου Θράκης ἐπλημμύρισαν τὰ μουσεῖα Σόφιας καὶ Φιλιππουπόλεως ἀπὸ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα παλαιότατα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀναμένουν οἱ ἀρχαιολογικοὶ χῶροι τὴν σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου διὰ νὰ μᾶς ἀποκαλύψουν τὰ μυστικὰ τῶν Ἑλληνικῶν αὐτῶν χωρῶν, ὅπου ἄνθισεν ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπὸ τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνος.

9— ΟΙ ΚΩΔΙΚΕΣ ΤΩΝ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ, Η ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ

Τὰ τελευταῖα χρόνια ποὺ ἐκδίδω τὸ «Ἀρχεῖον Θράκης» ἔπεσαν στὰ χέρια μου οἱ κώδικες τῶν σχολείων Στενημάχου Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, πατρίδος τοῦ Χρ. Τσούντα. Οἱ κώδικες εἶναι δύο καὶ ἀφοροῦν κυρίως τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλληνικῆς αὐτῆς ἀκροπόλεως, ποὺ ἐκράτησε τὸν Ἑλληνισμό της ὡς τελευταῖο ὑπόλειμμα τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ ἕως τὰ 1906, ὅταν πλέον ὁμαδικῶς ἐξεπατρίσθηκαν οἱ Στενημαχῖτες αὐτοὶ μὲ τὴν ἐκδίωξή τους στὸ ἀνθελληνικὸ κίνημα τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ Βουλγαρία.

Ἀπὸ τοὺς κώδικες αὐτοὺς ἐδημοσίευσα στὸν Θ΄. τόμο τοῦ Ἀρχείου Θράκης μερικὰ κεφάλαια ἐνδιαφέροντα, τὰ δὲ περιεχόμενά τους στὸ «Ἐπιτύμβιο Χρ. Τσούντα» σ. 66 καὶ ἑξῆς. Μερικὰ ἀπὸ τὰ κεφάλαιά του ποὺ ἐδημοσίευσα αὐτούσια λ.χ. τὸ 1. 19.33. 41. 44. 48.57.65, εἶναι τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα στοὺς ἀγῶνες τῶν προυχόντων γιὰ τὴ συντήρηση τῶν Σχολείων τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς Κοινότητος. Καὶ διδασκόμεθα τὸν τρόπο ποὺ λειτουργοῦσαν καὶ τὸ ἐκπαιδευτικό τους πρόγραμμα καὶ τὸ σύστημα τῆς διδασκαλίας, τὸν καιρὸ ποὺ οἱ Βούλγαροι ἄφαντοι σκιάζονταν κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ θερμαίνονταν ἀπὸ τὴν οἰκουμενικότητα τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου.

Οἱ κώδικες εἶναι γραμμένοι ἀπὸ τὰ χέρια τῶν διδασκάλων καὶ ξεχωρίζουμε 8 - 9 γραφές. Οἱ δυὸ γραφὲς ἐξακριβώνονται τοῦ μακαρίτη Σκορδέλλη Βλ. καὶ τοῦ Σαϊτίδη Κ., διδασκάλων καὶ σχολαρχῶν τῆς Κοινότητος. Τὸ πρῶτο ἔγγραφο περιέχει γιὰ ποιά ἀνάγκη πρέπει νὰ τηροῦνται οἱ κώδικες δηλ. τὰ πρακτικὰ τῶν Σχολῶν. «Ἂν, γράφει, πιστῶς ἐσημειώνετο ὁποιαδήποτε ὑπόθεσις, ἀφοῦ εὑρέθησαν τὰ γράμματα, τοῦτο τὸ οὐράνιον δῶρον, δὲν ἠθέλαμεν εἶσθε θεράποντες ληστῶν καὶ ἀνδραπόδων». Ἀξιοθρήνητος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ὁδεύει στὸ σκοτάδι, γιατὶ ὅπως λέγει ὁ ποιητὴς

γίνεται «δυσμενέσι χάρμα κατηφὴς δὲ ἑαυτῷ». Ἀθλιεστάτην λογίζει τὴν Κοινότητα, ποὺ δὲν καταγράφει ἢ δὲν ἀντιγράφει «πᾶν συμπίπτον, εἴτε ἐκκλησιαστικόν, εἴτε πολιτικόν, ἢ ὁποιονδήποτε ἄλλο», ἀλλὰ τὸ παραδίνει στὴν ἀδιαφορία κι' ἀπ' αὐτὴν στὴν λήθη, ποὺ εἶναι ἡ μητέρα τῶν κακῶν. «Καθὼς ὁ φρόνιμος ἔμπορος, λέγει, διὰ τῆς πιστῆς καὶ τακτικῆς σημειώσεως τῶν καθ' ἑκάστην συμπιπτουσῶν πράξεων ἐνεργεῖ τὸ ἐμπόριόν του, καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων, ἠξεύρει ποῦ καὶ πῶς βαδίζει καὶ οὕτως αὐξάνει τὰς ἐπιχειρήσεις, καὶ τὸν πλοῦτον του, οὕτω καὶ Κοινότης τις σημειώνουσα τὰ ἀφορῶντα τὴν κοινωφέλειαν πλουτεῖ, προάγεται καὶ καταφθάνει εἰς ἀνέλπιστον εὐτυχίαν καὶ φήμην».

Κ' ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ σχολεῖα πηγάζει κάθε τι κοινωφελές, αὐτῶν τῶν σχολείων πρέπει νὰ σημειωθῆ κάθε πρᾶξις, ποὺ ἀφορᾶ τοὺς ἐφόρους ἢ διδασκάλους ἢ μαθητὰς ἢ ὁποιονδήποτε ἄλλον. Ἔτσι ξεχωρίζονται ἐκεῖνοι ποὺ μὲ πατριωτικὸ ζῆλο κυβερνοῦν τὶς ὑποθέσεις τῶν ἱερῶν καταστημάτων, ἔτσι διακρίνονται οἱ ἱκανοὶ καὶ φιλογενεῖς διδάσκαλοι ἢ καὶ ἀνίκανοι και κερδοσκόποι, ἔτσι οἱ ἐπιμελεῖς καὶ εὐφυεῖς μαθητὲς καὶ τέλος ἔτσι συντηρεῖται καὶ προάγεται τὸ σχολεῖο. Ἑπομένως στοὺς μεταγενέστερους μένει γραμμένος ὁ δρόμος, ποὺ ἀπαρέγκλιτα πρέπει νὰ βαδίζουν γιὰ ν' ἀποφεύγωνται τὰ σφάλματα.

Στοὺς κώδικες καταγράφεται λεπτομερῶς κάθε τι ποὺ προσφέρεται στὰ σχολεῖα ἢ ἀπὸ τοὺς ξενητεμένους ἢ ἀπὸ ἄλλους φιλογενεῖς. Ἡ πεῖρα καὶ ὁ λόγος ἀπέδειξε ὅτι πολὺ συγκινεῖ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τοὺς μεταγενέστερους καὶ τοὺς ὠθεῖ σὲ ἀξιολογώτερα κατορθώματα.

Ἡ τήρηση τῶν κωδίκων ἦταν στὴν Τουρκοκρατία συνηθέστατο πρᾶγμα καὶ ἀπαραίτητο, ἂν καὶ πολλὲς Κοινότητες ἀμελοῦσαν αὐτὸ τὸ καθῆκον. Ἔτσι σώθηκαν οἱ πολυτιμώτατοι κώδικες τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Ἀδριανουπόλεως, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ ἄλλων Κοινοτήτων μικρῶν καὶ μεγάλων, ποὺ βρίσκονται τώρα στὸ Ταμεῖον Ἀνταλλαξίμων (Φιλοθέης 16)[1] καὶ μᾶς δίνουν εἰκόνα τῆς προόδου καὶ τῆς λειτουργίας τῶν Κοινοτήτων στὴν Τουρκοκρατία. Οἱ κώδικες τῆς Φιλιππουπόλεως εἶναι τεσσάρων αἰώνων καὶ ἀποτελοῦν τὸν καθρέφτην τῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποὺ ἀδιάκοπα διατηρήθηκε ἀπὸ τὴν ἅλωση τῆς Πόλης ὡς τὰ 1906 στὴ Β. Θράκη καὶ στὴν Ἀνατολικὴ ὡς τὰ 1922. Ἂν δὲν ὑπῆρχαν αὐτοὶ οἱ κώδικες, τίποτε δὲ θὰ γνωρίζαμε ἀπὸ τὴν ζωὴ καὶ ὕπαρξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴ Θράκη. Δυστυχῶς οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κώδικες τῶν Κοινοτήτων χάθηκαν μὲ τὴν καταστροφὴ τῶν Κοινοτήτων καὶ σήμερα ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ποὺ σώζονται, φωτιζόμεθα γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς φυλῆς καὶ τὴν συντήρησή της μέσα στοὺς μαύρους αἰῶνες τῆς δουλείας. Ἡ ζωὴ τοῦ ἔθνους ἐκύλησε ὅπως κυλᾶνε οἱ τροχοὶ τῆς ἁμάξης. Τὸ ἔθνος στὶς προγονικές του ἐπάλξεις, ὅπου ἀνθοῦσε ἔμεινε σκόνη, μιὰ ποὺ λύθηκαν τὰ κόκκαλά του.

1) Τώρα περιῆλθαν στὰ Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

Τροχὸς ἅρματος γὰρ οἷα
βίοτος τρέχει κυλισθείς,
'Ολίγη δὲ κεισόμεθα
κόνις, ὀστέων λυθέντων.

Οἱ κώδικες τώρα καὶ μόνοι ἀποτελοῦν τὴν φωνή, ποὺ ὅπως ἀπὸ τὴ φωνογραφικὴ πλάκα, ἀναδίνεται ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία. Οἱ κώδικες μᾶς μιλοῦν καὶ μᾶς ἱστοροῦν τὰ περασμένα, ποὺ εἶναι τόσο διαφωτιστικὰ καὶ διδακτικὰ γιὰ μᾶς τοὺς ὑπολειπομένους. Διαβάζοντας κανεὶς τοὺς κώδικες ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ παρελθὸν καὶ διδάσκεται πολλὰ καὶ χρήσιμα. Εἶναι τὰ παραδείγματα τῶν προγόνων μας. Αὐτὴ ἡ ἐπικοινωνία εἶναι χρησιμώτατη. «'Εσθλῶν μὲν ἐπ' ἐσθλὰ μαθήσεαι, ἂν δὲ κακοῖσι συμμιχθῆς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον».

Τοὺς κώδικες αὐτοὺς ἔχω παραδώσει ὡς κτῆμα ἐθνικὸ στὸ τμῆμα τῶν χειρογράφων τῆς 'Εθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ μπορεῖ ὁ καθεὶς νὰ τοὺς γνωρίση καὶ νὰ τοὺς μελετήση. Ἴσως κάποιος ἄλλος μελετητὴς των θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς προσφέρη ἄλλα εὐχάριστα συμπεράσματα. Ὅμοια καὶ στὸ Ταμεῖον 'Ανταλλαξίμων ὑπάρχουν πολλοὶ κώδικες 'Ελληνικῶν Κοινοτήτων ποὺ ἔχουν τὴν ἱστορίαν των, καὶ ἀξίζει ἡ μελέτη καὶ σπουδὴ τῶν διαγμάτων των ποὺ δημοσιεύθηκαν. (Βλ. Δημοσίευμα ὑπ' ἀριθ. 53 'Ετ. Θρ. Μελετῶν).

Τόσον ἀναγκαία εἶναι ἡ ἐπικοινωνία μας μὲ τὰ περασμένα! 'Εκεῖ ἀσφαλῶς βρίσκονται τὰ ἐ σ θ λ ὰ παραδείγματα, ποὺ διδάσκουν τοὺς λαούς.

10— ΧΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑΦΟΙ

Στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα οἱ γεωγράφοι καὶ περιηγητὲς προσέχοντας στὸ πέρασμά τους ἀπὸ τὴ Θράκη τὶς διάφορες τοῦμπες (TUMULI) ἢ τὰ χώματα, ποὺ εἶναι πολυάριθμα, ἐσημείωναν στὰ ὁδοιπορικά τους τὴν ὕπαρξή τους. 'Ο AMI BOUE (1840) σημείωσε στὸ ὁδοιπορικό του τέτοια χώματα στὸ λεκανοπέδιο τοῦ "Εβρου, συμπεραίνοντας ὅτι οἱ Τοῦρκοι ποὺ κατοικοῦσαν τὴν ὕπαιθρο, ἀπέδιδαν τὴ «χώση τους» στοὺς προγόνους των, ποὺ τὰ ἀνύψωναν ἐκεῖ ὅπου ἐστρατοπέδευε ὁ μέγας Κύριος ὁ Σουλτάνος ἢ ὁ ἀρχιστράτηγός των, γιὰ νὰ ὑψώσουν στὴ σημαία τοῦ Προφήτου καὶ τὰ σήματα τῆς ἀρχῆς. Ἄλλοι λένε ὅτι χώσθηκαν οἱ τοῦμπες αὐτὲς ὡς στρατιωτικοὶ σταθμοὶ γιὰ νὰ φυλάγωνται οἱ μεγάλοι δρόμοι τῆς αὐτοκρατορίας, ἢ νὰ ἐξαγγέλλεται καμμιὰ ἐπιδρομὴ βαρβαρικὴ ἀπὸ βορρᾶ μὲ πυρσούς. Πανάρχαιο ἔθιμο. Χρησίμευαν δηλ. σὰν τὰ βυζαντινὰ καμινοβίγλια ἢ οἱ φρυκτωρίες τῶν ἀρχαίων.

Τὰ χώματα αὐτὰ εἶναι μικρὰ καὶ μεγάλα καὶ χρησίμευαν σὰν ὁρόσημα νὰ ποῦμε μέσα στὶς ἀχανεῖς πεδιάδες τὰ μικρά, τὰ δὲ μεγάλα ὑψηλὰ 10 — 30 πόδια σὰν τύμβοι - τάφοι ποὺ βρίσκονται σκορπισμένοι ὄχι μόνο στὴ Θρά-

κη, ἀλλὰ καὶ σαὐτὴ τὴ Μοισία. Εἶναι αὐτὰ ποὺ μνημονεύει ὁ Ἡρόδοτος καὶ ποὺ χώνονταν πάνω στοὺς τάφους ἐπισήμων Θρακῶν, ὅπως βεβαιώνεται αὐτὸ ἀπὸ ἀνασκαφές. Καὶ οἱ τύμβοι αὐτοὶ ἀπαντοῦν γύρω στὶς μεγάλες πολιτεῖες, ὅπου ὑπῆρχαν πυκνοὶ συνοικισμοὶ τῶν Θρακῶν. Γύρω μόνο στὴ Φιλιππούπολη ἔχουν μετρηθῆ διακόσιοι τέτοιοι τύμβοι.

Στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας πολλοὶ τέτοιοι τύμβοι κατεδαφίσθηκαν, ὄχι λίγοι ἀνασκάφηκαν γιὰ νὰ βροῦν οἱ περίοικοι κρυμμένους θησαυροὺς ἢ γιὰ νὰ μεταχειρισθοῦν τὸ χῶμα των. Τέτοιες ἀνασκαφὲς ἔγιναν πολλές, ἀλλὰ δὲν ἔφθαναν ὡς τὸ βάθος, κἔπομένως τίποτε δὲν μᾶς ἔφερναν στὸ φῶς.

Καὶ ἂν σὲ μερικοὺς βρέθηκαν κειμήλια, αὐτὰ τὰ διήρπαζαν ἢ τὰ κατέστρεφαν. Συστηματικὴ ἀνασκαφὴ ἄρχισε νὰ γίνεται μέσα στὸ Βουλγαρικὸ Κράτος στὴ βορεία Θράκη καὶ Μοισία ἀπὸ τὸ ἀρχαιολογικὸ τῆς Σόφιας Ἰνστιτοῦτο, ἀπὸ εἰδικοὺς ἐπιστήμονες κἔχουμε ἀξιόλογα ἀποτελέσματα. Ἀπὸ τὶς ἐπιμελημένες αὐτὲς ἀνασκαφὲς καὶ ἀπὸ τὰ εὑρήματα ἀποδείχτηκε ὅτι στὰ Θρακικὰ καὶ Ἑλληνικὰ χρόνια ὁ νεκρὸς καίγονταν στὸν τόπο τοῦ χώματος μέσα σὲ τάφρο, ποὺ τὸν κύκλωναν κατόπιν μὲ λιθάρια σὲ κανονικὴ περιφέρεια ἢ τὴν περιέκτιζαν μὲ κυκλοτερὲς καὶ ταπεινὸ τείχωμα, ποὺ εἶχε δύο ἢ τρεῖς σειρὲς ἀπὸ πέτρες. Μὲ τὸ σχηματισμὸ ἔτσι τοῦ τάφου τὰ καμμένα κόκκαλα τοῦ νεκροῦ ἀπὸ τὴν καύση, τὰ κατέθεταν μέσα σὲ ἀμφορέα ἢ κάλπη, ποὺ τὴν ἔβαζαν στὸν τάφο μὲ λογῆς λογιῶ κτερίσματα. Ὕστερα συσσώρευαν πάνω στὸν τάφο φορητὸ χῶμα τόσο, ὅσο χρειαζότανε νἀποτελεσθῆ ὁ τύμβος, μεγάλος ἢ μικρός, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία καὶ τὴ κοινωνικὴ θέση τοῦ νεκροῦ. Αὐτὰ βεβαιώνει ὁ Φίλωφ, ἀρχαιολόγος Βούλγαρος. Ἄρα ὁ παρόμοιος τάφος φαίνεται πὼς δὲν εἶχε καμμία διαφορὰ ἀπὸ τὸν Ὁμηρικὸ τάφο καὶ ἀπὸ τὸ σῆμα, τοῦ τύμβου τοῦ Πατρόκλου, ποὺ ὁ Ὅμηρος τὸν περιγράφει στὴν Ἰλ. Ψ. 250 - 258 στ'. Στοὺς τάφους αὐτοὺς στὴν Ὁμηρικὴ ἐποχή, πάνω στὸ χῶμα τοποθετοῦσαν στήλη σανάμνηση τοῦ νεκροῦ, στὴν ἀρχὴ ἕνα ἁπλὸ λίθο. Τὴ στήλη μνημονεύει ὁ Ὅμηρος στὴν Ὀδύσσεια Μ. 13 - 15 λέγοντας: «Σὰν κάηκε δ' ὁ νεκρὸς καὶ τὰ ὅπλα του, καὶ χώσθηκε τύμβος, καὶ πάνω στῆλη στήσαμε, μπήξαμε καὶ κουπὶ κτλ.» ποὺ μὲ τὸν καιρὸ μὲ τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ στολίζονταν καὶ μὲ καλλιτεχνικὴ δούλεψη κἐπιγραφή, ποὺ εἶταν πάντα ἔμμετρη. Ἔτσι διαπιστώνεται ὕτι, ὅ,τι λέγει ὁ Ἡρόδοτος, κι' ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς μᾶς παραδίδουν, γιὰ τὴν ταφὴ τῶν Θρακῶν, εἶναι ἀληθινά.

Πολλοὶ Θρᾶκες καθὼς καὶ Ἕλληνες, ὅπως καὶ τώρα, προνοώντας γιὰ τὴν εὐτυχία τῆς ἄλλης ζωῆς κατασκεύαζαν, ζώντας ἀκόμη, γιὰ τὸν ἑαυτό τους τάφους, κἔτσι δημιουργήθηκαν οἱ οἰκογενειακοὶ τάφοι, ποὺ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ ἔκφραση εἶταν τὰ «πατρῶα μνήματα» ὅπου χαράσσονταν τὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτη. Σὲ τέτοιους τάφους βρέθηκε ἀνάγλυπτος ὁ Θρᾶξ ἱππέας, κεφαλὲς σατύρων καὶ Σειληνοῦ, γίγαντες, ταινίες μὲ στέφανα κλπ. Στὴ Σόφια

ὑπάρχει ἀνάγλυφη στήλη ἀπὸ τὴ Σωζόπολη τοῦ Εὐξείνου μὲ τὸ ἐπιτύμβιο: «Ἐνθάδε Ἀλέξανδρος ἀνὴρ δοκιμώτατος ἀστῶν κεῖται ἀμώμητος τέρμα λαχὼν θανάτου».

Προϋπῆρχαν ἀπὸ τοὺς τύμβους καὶ οἱ προϊστορικοὶ τάφοι, ποὺ βρέθηκαν στὰ Ἀνατολικὰ βουνὰ τῆς Θράκης στὴν Στράντζα, στὸ ὄρος τῶν Ἐλάφων (Ἄνθεμον) καὶ στὴ Ροδόπη, ἀνάλογοι μὲ τοὺς τύμβους. Οἱ Βούλγαροι ἀρχαιολόγοι ἔχουν κάμει ἀνασκαφὲς σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς Βορείου Θράκης κἔχουν ἀποκαλύψει πολλοὺς τάφους, ποὺ τοὺς περιέγραψαν λεπτομερῶς ὅπως καὶ τὰ εὑρήματά τους. Τέτοιος εἶναι κιὸ περίφημος τάφος τοῦ Ἐζέροβο ὅπου βρέθηκε ἕνα ἐπίγραμμα πάνω σὲ χρυσὸ δακτύλιο, ποὺ ξεσήκωσε τὸν Ὁμηρικὸ καβγά, ἂν τὸ ἐπίγραμμα εἶναι οἱ Θρακικὴ παλιὰ γλῶσσα μέλληνικὰ γράμματα ἢ ὄχι. Τότε καταπιάσθηκαν καὶ δικοί μας, ὅπως ὁ Ἀποστολίδης καὶ ὁ Κουρτίδης νὰ δώσουν ἑρμηνεῖες ἀντικρούοντας τοὺς Βουλγάρους καὶ τὰ συμπεράσματά τους. Ὁ Ἀποστολίδης ὁμιλώντας «περὶ χωμάτων καὶ τάφων» — στὸ ἐπιτύμβιο Χρ. Τσούντα — ἀπαριθμεῖ 37 τέτοιους τύμβους σῶλα τὰ σημεῖα τῆς Θράκης ἀνασκαμμένους μὲ τὰ εὑρήματά τους καὶ τὶς ἐπιγραφές. Διαβάζοντας τὶς μέρες αὐτὲς τὸ Βουλγαρικὸ ἀρχαιολογικὸ ἔργο τοῦ καθηγ. Δημ. Τσόντσεφ μὲ τὸν τίτλο CONTRIBUTIONS L' HISTOIRE ANTIQUE DE PHILIPPOPOLIS ἀποθαυμάζω τὴν ἐπιμελημένη αὐτὴ ἔκδοση ποὺ ἔγινε στὴ Σόφια 1938 καὶ τὴν λεπτομερῆ ἀπειρία τῶν εἰκόνων ἀπὸ τὶς ἀνασκαφὲς τύμβων μὲ τὰ εὑρήματά τους, ποὺ εἶναι διάφορα θραύσματα ἀπὸ ἀντικείμενα, ὅπως λ.χ. στὴ σ. 115, 110, 96 κλπ.

Τέτοιο τύμβο ἀνέσκαψαν καὶ στὶς Σαράντα Ἐκκλησίες τῆς Ἀν. Θράκης, ποὺ τὸν περιέγραψε ὁ μακαρίτης Χρῆστος Τσούντας. Τὸν τάφο ἀναφέρει ὁ Μελισσινὸς Χριστοδούλου λέγοντας: «Παρὰ τῇ θέσει Ἀσᾶ-Μπουνὰρ ὑπάρχει παμμεγέθης γήλοφος κοινῶς τούμπα, τουρκιστὶ τεπὲ (ἀρχαῖος τάφος) ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπάρχει κτίριόν τι ἀνακαλυφθὲν ἐν ἔτει 1828 κατὰ τὴν ἀνασκαφήν, ἣν οἱ Ρῶσοι κατὰ τὴν τότε ἐν Σαράντα - Ἐκκλησίαις διαμονήν των ἐποίησαν ἐνταῦθα». Ἀναφέρει καὶ δεύτερο γήλοφο, ὅπου στὰ 1874 ἀνεκάλυψαν ἀρχαῖο τάφο μὲ ἀπαλοὺς μεγάλους λίθους.

Ὥστε βλέπουμε ὅτι οἱ Βούλγαροι ἀρχαιολόγοι, ποὺ ἀνέσκαψαν τόσους τάφους (τύμβους) κἔκαμαν περιγραφὲς τῶν χωμάτων, προσφέρουν στὴν ἐπιστήμη τῆς ἀρχαιολογίας μεγάλες ὑπηρεσίας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀνασκαφὲς πολλαπλασιάζονται μὲ τὸν καιρὸ ἀπὸ τὸ ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτοῦτο τῆς Σόφιας καὶ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς συνδέσμους σῶλη τὴ Βουλγαρία, ποὺ φιλότιμα δουλεύουν γιὰ τὴν περισσυλλογὴ καὶ διαφύλαξη τῶν ἀρχαιοτήτων, ἡ Βουλγαρικὴ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη θὰ προάγεται καθημερινά. Ὁ Καζάρωφ, ὁ Πωπώφ, ὁ Μίκωφ, ὁ Φίλωφ καὶ τόσοι ἄλλοι πρόσφεραν καὶ προσφέρουν στὴν ἱστορικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη ὑπηρεσίες ἀνεκτίμητες μάλιστα σὲ θέμα τόσο ἐνδιαφέρο, ποὺ εἶναι «τὰ χώματα καὶ οἱ τάφοι» στὴ Θράκη. Ὁ δι-

κός μας Μ. Ἀποστολίδης γράφοντας γιὰ τὰ χώματα καὶ τοὺς τάφους μᾶς ἔδωκε στὸ «Ἐπιτύμβιο Χρήστου Τσούντα»[1] μιὰ λαμπρὴ μελέτη τόσο γιὰ τὸ ὑλικό της ὅσο καὶ τὴν σοφὴ διατύπωση καὶ ἑρμηνεία τῶν σκέψεών του. Ἔτσι μετέχουμε καὶ μεῖς σαὐτὴ τὴν πνευματικὴ πανδαισία εὐχαριστημένοι ὅτι δὲν εἴμαστε ξένοι πρὸς ἕνα θέμα τόσης ἀρχαιολογικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀξίας.

11— Η ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗ

Εἶναι ἡ ἀρχαιοτάτη μεσόγειος πολιτεία τῆς Θράκης, κοντὰ στὴ συμβολὴ τῶν τριῶν μεγάλων ποταμῶν της: τοῦ Ἔβρου, τοῦ Ἄρδα τοῦ Τούντζα, πάνω σὲ μιὰ πεδιάδα διάπλατη, ποὺ τὴν περιβάλλουν γραφικὰ βουνὰ καὶ σ' ἀπόσταση 230 περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Πόλη.

Ἡ Ἀδριανούπολη βρίσκεται κοντὰ στὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ποὺ ἑνώνει τὴν Κων)πολη μὲ τὴν Εὐρώπη, ποὺ τὸ μῆκος της εἶναι 318 χιλιόμετρα. Οἱ Ἕλληνες τὴν λέμε Ἀδριανούπολη ἢ Ἀδριανοῦ. Οἱ Τοῦρκοι Ἐντιρνὲ καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι Ἀδριανόπλ. (ADRINOPLE).

Τὸ παλιό της ὄνομα ἦταν Ὀρεστιάς. Ὑπάρχει παράδοση ὅτι ἡ ἵδρυσή της ἀνάγεται στὸν Ὀρέστη, γιὸ τοῦ Ἀγαμέμνονα, ποὺ καταδιωγμένος ἀπὸ τὶς Ἐριννύες γιὰ τὸν φόνο τῆς μητέρας του Κληταιμνήστρας, ἔφθασε μὲ πολλὲς περιπέτειες στῆς Θράκης αὐτὸ τὸ μέρος, ὅπου λούσθηκε στὰ νερὰ τῆς συμβολῆς τῶν τριῶν ποταμῶν καὶ θεραπεύθηκε ἀπὸ τὴ μανία ποὺ τὸν τυραννοῦσε. Σ' ἀνάμνηση αὐτῆς τῆς θεραπείας ἔχτισε τὴν Ὀρεστιάδα, ποὺ εἶναι αὐτὴ ἡ κατοπινὴ Ἀδριανούπολη.

Ἄλλη ἐκδοχὴ λέγει πὼς σ' ἀρχαιοτάτη ἐποχὴ ὑπῆρχε στὸ ἴδιο μέρος ἡ Θρακικὴ πολιτεία Οὐσκουδάμα, ποὺ μετωνομάσθηκε Ἀδριανούπολη. Ὥστε Οὐσκουδάμα - Ὀρεστιὰς - Ἀδριανούπολη, εἶναι τὰ τρία της ὀνόματα.

Τὴν ἀρχαιότατη αὐτὴν πολιτεία στὰ 127 μ.Χ. ὁ αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης Αἴλιος Πόπλιος Ἀδριανὸς τὴν ἐξωράϊσε καὶ τὴν μετωνόμασε Αἰλία καὶ Ἀδριανούπολη. Κι' αὐτὸς πάσχοντας ἀπὸ νόσημα ἀνίατο, ἐλούσθηκε στὴ συμβολὴ τῶν τριῶν ποταμῶν, θεραπεύθηκε καὶ μετωνόμασε τὴν πολιτεία Ἀδριανούπολη, ὄνομα ποὺ ἐπικράτησε διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ὡς τὰ σήμερα. Ἀλλὰ καὶ οἱ Βούλγαροι ἔχωσαν τὴν μύτη τους ὅπως παντοῦ, μὲ θρασύτητα ἄφθαστη, καὶ τὴν ὠνόμασαν Ὄντριν.

Ἂν καὶ ἡ ἱστορία τῆς πολιτείας αὐτῆς χάνεται μέσα στὸ σκοτάδι τῶν αἰώνων, ὅμως ἀπὸ πολλὰ τεκμήρια φαίνεται ὅτι πολὺ νωρὶς μπῆκε ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός, ἀπὸ τὴν Αἶνο, ποὺ εἶχε μαζί της ἀδιάκοπη ἐπικοινωνία. Ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ φαίνεται ἀπὸ τὰ ἀμέτρητα συντρίμματα ἀγαλμάτων, ἐπιγραφῶν, ἀναγλύφων καὶ ἄλλων εὑρημάτων τέχνης. Καὶ οἱ ἀποδείξεις γίνονται πιὸ περισσότερες καὶ ἀναμφισβήτητες στὴν ἐποχὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του. Πλὴν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ

1) Παράρτημα Ἀρχ. Θρ. Θησ. Τ. ϛτ' Ἀθῆναι 1941

γλῶσσα, εἶχε διαδοθῆ καὶ ἡ λατρεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανθέου, ὅπως τὸ πληροφορούμεθα ἀπὸ νομίσματα τῆς πόλεως. Στὸν ἐξελληνισμὸ τῆς Θράκης συνετέλεσαν ἡ γρήγορη διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ μεταφορὰ τῆς ἕδρας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Στὸν καιρὸ τοῦτο ἡ Ἀδριανούπολη ὑπῆρξε κέντρο συγκοινωνίας, ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας. Αὐτὴ τὴν σπουδαιότητα κράτησε καὶ στοὺς μέσους αἰῶνες καὶ τοὺς νεωτέρους, γιατὶ ἦταν τὸ τέρμα τῶν ὁδῶν, ποὺ ἐρχότανε ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου, τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καὶ κατέληγαν σ' αὐτήν.

Στὰ 323 μ.Χ. ἐκεῖ ἔγινε ἡ φονικώτατη μάχη μεταξὺ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ Λικινίου ποὺ ἐθριάμβεψε ὁ Χριστιανισμὸς μὲ τὴ νίκη τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐκεῖ στὴν Ἀδριανούπολη χτυπήθηκαν κόσμοι ἀντίπαλοι Ρωμαίων μὲ Γότθους, Βησιγότθων, μὲ Βυζαντινούς, τοῦ Ἀττίλα μὲ τοὺς Βυζαντινούς, ὅταν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν πόλεων ποὺ καταστράφηκαν, μόνη ἡ Ἀδριανούπολη σώθηκε χάρις στὰ ὀχυρώματά της καὶ τείχη. Ἐκεῖ στὴν Ἀδριανούπολη χτυπήθηκαν οἱ Σλάβοι, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ ἀναρίθμητες ἐχθρικὲς φυλὲς μὲ τὸν Ἑλληνισμό.

Οἱ Λατῖνοι τὴν κυρίεψαν στὰ 1204 καὶ τὴν περιέλαβαν στὸ κράτος τοῦ Βαλδουΐνου. Στὰ 1261 ξαναπάρθηκε ἀπὸ τοὺς Βυζαντινούς, ὥσπου ὁ Ἰωάννης Κατακουζηνὸς τὴν ἐκήρυξε πρωτεύουσά του μαζὶ μὲ τὸ Διδυμότειχο.

Οἱ περιηγητὲς πολλὰ ἔγραψαν γιὰ τὴν Ἀδριανούπολη καὶ τὸν Ἑλληνισμό της, στὸν καιρὸ τῆς δουλείας. Ἡ Ἀδριανούπολη τότε εἴταν διεθνὴς καὶ ὁ χαρακτήρας αὐτὸς τῆς πολιτείας βεβαιώνεται ἀπὸ τοὺς περιηγητές, ποὺ σημειώνουν Ἕλληνες, Λατίνους, Ἰουδαίους Ἀρμενίους καὶ Ἀνατολῖτες κατοίκους. Ἡ νέα περίοδος τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ κατελήφθηκε στὰ 1361 ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐπὶ Σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Α'. Τὸ Βυζάντιο στερήθηκε τοῦ πιὸ σπουδαίου προμαχῶνος του μὲ τὸ πάρσιμό της. Ἡ δημοτικὴ μοῦσα ἔψαλε τὴν ἅλωση τῆς πολιτείας μὲ πολλὰ τραγούδια. Ἕνα εἶναι τὸ ἑξῆς:

Κλαίγουν τ' ἀηδόνια τῆς Βλαχιᾶς καὶ τὰ πουλιὰ τῆς Δύσης,
κλαίγουν ἀργά, κλαίγουν ταχιά, κλαίγουν τὸ μεσημέρι,
κλαίγουν τὴν Ἀδριανούπολη, τὴν βαριὰ κρουσμένη,
τζῆ τρεῖς ὁρταῖς τοῦ χρόνου: τοῦ Χριστουγέννου γιὰ κερὶ
καὶ τοῦ Βαγιοῦ γιὰ βάγια...
καὶ τῆς Λαμπρῆς τὴν Κυριακὴ γιὰ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη.

Δυὸ χρόνια μετὰ τὴν ἅλωση τῆς Ἀδριανουπόλεως τὸ 1363, ὁ κράλης τῆς Σερβίας Οὐρόσης ὁ Ε' ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Τούρκων, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Λουδοβῖκο καὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας. Ἀλλὰ ἡ μάχη πῆγε χομένη γιὰ τοὺς ἐπιτιθέντας. Ὁ Μουρὰτ μετέφερε τότε τὴν ἕδρα του (1365) στὴν Ἀδριανούπολη, ὅπου ἔχτισε μεγαλόπρεπο ἀνάκτορο πάνω στὸν ποταμὸ Τούντζα.

Στὴν Ἀδριανούπολη στὰ 1444 ἐπὶ Μουρὰτ τοῦ Β΄ ἔγινε ἡ ἐπανάσταση τῶν Γενιτσάρων καὶ κάηκε μεγάλο μέρος τῆς πολιτείας. Στὰ 1454 ὁ Πορθητὴς μετέφερε πολλοὺς κατοίκους στὴν Πόλη. Ἀπὸ τότε ἡ Ἀδριανούπολη δὲν παρουσιάζει σπουδαῖα πολιτικὰ γεγονότα.

Στὴν ἔκρηξη τῆς Ἐπαναστάσεως ἡ Ἀδριανούπολη μαρτύρησε, γιατὶ ἀποκαλύφθηκε ἡ ἐπαναστατική της κίνηση καὶ πιάσθηκαν ὅλοι οἱ προύχοντες καὶ ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ὁ ΣΤ΄, παρητημένος τότε καὶ ἡσυχάζων στὴν Πατρίδα του. Τὰ γράμματα καὶ ἡ παιδεία οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ ἀκμάζουν στὴν Ἑλληνικὴ αὐτὴ πολιτεία. Λειτουργοῦσε ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ ἀπὸ τὸν 16ον αἰῶνα. Τὴ διεύθυνσή τους εἶχε ὁ Ἰωάννης Ζυγομαλᾶς ἀπὸ τὰ 1550 καὶ τὴν διηύθυναν διακεκριμένοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Ἡ ἐκπαίδευση παρέχονταν δωρεὰν καὶ μ' ἔξοδα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος. Ὁ Κόμης Μάρκελλος, Γάλλος διπλωμάτης, διάσημος, γράφει: «Τὸ κολλέγιον τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑφίσταται ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Ἐκ τῶν λεπτομερειῶν καταφαίνεται ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις τῶν Ἑλλήνων δὲν παρημελεῖτο εἰς τὰς βαρβάρους ταύτας χώρας. Μήπως ὑπάρχει κατὰ τύχην ἐν τῇ πεπολιτισμένῃ Εὐρώπῃ, χώρα ὑπερτεροῦσα τῆς Ἀδριανουπόλεως;»

Τὸ Γυμνάσιον αὐτό, ποὺ ἀναφέρει ὁ Μαρκελλῖνος, διηύθυνε ὁ Στ. Καραθεοδωρῆς, διάσημος τότε γιατρός, ὅστις ἀργότερα στὴν Κων)πολη, ἀξιώθηκε τὴν τιμὴ νὰ διορισθῇ ἰδιαίτερος γιατρὸς τοῦ Σουλτάνου καὶ καθηγητὴς τῆς νεοσύστατης Τουρκικῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς. Ἡ Ἀδριανούπολη ἔβγαλε διασήμους ἄνδρας, ὅπως οἱ Καραθεοδωρῆδες. Στὰ 1879 κτίσθηκε τὸ Γυμνάσιο, ποὺ ἦταν ἰσοβάθμιο μὲ τὰ κρατικὰ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Εἶχε τὸ Ζάππειο Παρθεναγωγεῖο, ἀπ' ὅπου ἀπεφοίτησαν λεγεῶνες διδασκαλισσῶν. Ἔτσι ἔγινε ἡ ἑστία γραμμάτων καὶ φώτων ὁλόκληρης τῆς Θράκης. Λειτουργοῦσαν Σωματεῖα, Σύλλογοι, ὅπως ὁ Φιλεκπαιδευτικὸς (1872) μὲ τὴ μεγάλη βιβλιοθήκη του.

Αὐτὸς ὁ Ἑλληνισμός, ὁ προηγμένος, ὁ οἰκονομικῶς δυνατὸς στὰ 1922 ἀπεχώρησε ἀφίνοντας τοὺς τάφους τῶν πατέρων του, τὶς περιουσίες του, τὰ σπίτια του καὶ τὴν ἀγαπημένη του μὲ τὰ κειμήλιά της τὰ ἱστορικὰ γῆ κι' ἀπεχώρησε ἐντεῦθεν τοῦ Ἔβρου, γιὰ νὰ σκορπισθῇ στὴν ὅλη Ἑλλάδα.

Τὴν Ἀδριανούπολη κατέλαβε ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς στὰ 1920 καὶ τὴν ἐγκατέλειψε στὰ 1922 - 3 Ὀκτωβρίου, ἀφοῦ ὁ Μητροπολίτης ἔκαμε τὴν τελευταία λειτουργία του στὴν Μητρόπολη. Ἡ πολιτεία παραδόθηκε στοὺς Τούρκους στὶς 7 Νοεμβρίου 1922.

Ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκηση, ἂν καὶ ὀλίγα χρόνια, ἀφῆκε ἄριστες ἐντυπώσεις. Στὴν Ἀδριανούπολη ὑπάρχουν περίφημα ἱστορικὰ μνημεῖα τῆς Μωαμεθανικῆς Τέχνης. Τζαμιά, λουτρά, παζάρια κλπ. ποὺ χτίσθηκαν μὲ ὑλικὰ παλιῶν ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν οἰκοδομημάτων. Τὸ Σουλτὰν Σελὶμ εἶναι περίφημο, ὁ θόλος του εἶναι ψηλότερος 6 μέτρα ἀπὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας

καὶ στηρίζεται σὲ κίονες ἀπὸ πορφυρίτη λίθο.

Ἀπὸ τὰ Σουλτανικὰ ἀνάκτορα σώζονται μόνον ἐρείπια.

Αὐτὴ εἶναι μιὰ ταπεινὴ σκιαγραφία τῆς μεγάλης αὐτῆς ἑλληνικῆς πολιτείας στὴ Θράκη, ὅπου οὐδέποτε ὁ Ἑλληνισμὸς ἔσβησε, ἀλλὰ τοὐναντίον ἔλαμψε καὶ ἔλαμπε καὶ στὰ πιὸ δύσκολα χρόνια τῆς δουλείας γιὰ νὰ σβήση οτὶς μέρες μας, στὰ 1922.

12— Η ΣΤΕΝΙΜΑΧΟΣ ΞΑΝΑΖΕΙ

Στὴν ἀνατολικὴ καὶ βορινὴ πλευρὰ τῆς Ροδόπης πρὸς τὸν κάμπο τῆς Φιλιππουπόλεως ἁπλωνότανε κάποτε Ἑλληνική, καὶ σήμερα βουλγαρική, ἡ ξακουσμένη Ἑλληνικὴ ἀκρόπολη τῆς Βορείου Θράκης, ἡ Στενίμαχος. Ἡ Στενίμαχος ὡς τὰ 1906 εἶχεν ἕναν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ 12 χιλιάδων, ποὺ ἐπὶ αἰῶνες ἐχρησίμευε ὡς προπύργιο τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτὴ πολιτεία ἔχει λαμπρὰν ἱστορίαν. Τὴν ὕμνησαν ἕλληνες ἱστοριογράφοι τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ Κ. Οἰκονόμος ἱερεὺς καὶ Γεώργιος Τσουκαλᾶς, ποὺ καὶ οἱ δύο ἔγραψαν ἱστορήματα διὰ τὴν ἐπαρχίαν Φιλιππουπόλεως εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀνῆκαν [1]. Ἡ Στενίμαχος εἶταν τόπος ἀμπελουργικός, καὶ οἱ κάτοικοί της ἔκαναν κρασιὰ καὶ οἰνοπνεύματα. Εἶχε μέχρι τοῦ 1906 ἀκμὴ οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἄνθιση. Διατηροῦσε πάντοτε καλὰ σχολεῖα, καὶ φιλεκπαιδευτικὰ ἱδρύματα. Καλλιεργοῦσε τὴν μουσικὴ καὶ ὑπεστήριζε τὸ θέατρο, ὥστε νὰ διατηρῆ καὶ μουσικὸν σύλλογον καὶ νὰ δίδη θεατρικὲς παραστάσεις χάριν τοῦ κοινοῦ καὶ χάριν τῆς συντηρήσεως τῶν σχολείων ἀπὸ τὶς εἰσπράξεις τῶν παραστάσεων αὐτῶν. Διατηροῦσε λαμπρὰ σχολεῖα, τῶν ὁποίων οἱ ἀπόφοιτοι ἐσπούδαζαν εἰς τὰ Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα τῆς Φιλιππουπόλεως. Γύρω της εἶχε καὶ τὰ λαμπρὰ μοναστήρια τῆς Ροδόπης, ποὺ σήμερον εἶναι Βουλγαρικά, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπῆρχαν βιβλιοθῆκες μὲ σπάνια βιβλία καὶ πολύτιμα χειρόγραφα, καὶ κειμήλια ἄλλα τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος. Οἱ Στενιμαχῖτες εἶταν φιλοπάτριδες καὶ φιλέλληνες, καὶ ἔδιδαν τὴν ζωήν των ἀκόμη γιὰ τὴν πατρίδα. Πάντοτε προσέτρεχαν εἰς τὴ φωνή της καὶ ἐμάχοντο μὲ γενναιότητα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν ὑποδούλων τμημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση. Πῆραν μέρος εἰς τοὺς μετέπειτα πολέμους καὶ ἀγῶνες τοῦ ἔθνους. Εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Θεσσαλίαν, τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα, πάντοτε ἐπρόσφεραν τὸ αἷμα τους. Ἡ φιλοπατρία τους δὲν εἶχεν ὅρια καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν Στενιμαχιτῶν πάντοτε ἐμνημονεύοντο εὐφήμως.

Ἡ Στενίμαχος εἶχε ὡς φρούριο πάνω σὲ ὑψηλό, ἀπότομο καὶ δισπρό-

---

1) Ἐγχειρίδιο περὶ ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως 1819 Κ. Οἰκονόμου ἱερέως. Βιέννη. καὶ Ἱστοριογραφικὴ περιγραφὴ ἐπαρχίας Φιλιπ)λεως 1850 Βιέννη, Γ. Τσουκαλᾶ.

σιτο μέρος 130 μέτρα πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴν πολιτεία, τὸν περίφημο Καλέ. Ἀπὸ κεῖ ἡ ἄποψη εἶναι θαυμασία, γιατὶ φαίνεται ἡ Στενίμαχος, ἡ φαρδιοξαπλωμένη Φιλιππούπολη, μέσα στὴν ἔφορη πεδιάδα της ὡς τὴ ροὴ τοῦ Ἔβρου καὶ πιὸ πέρα ὡς τὸν δασώδη καὶ σκιερὸ Αἶμο. Τὸ φρούριο ἴσως νὰ τὄχε κτίσει ὁ Ἰουστινιανὸς μαζὶ μὲ ἑκατοντάδες ἄλλα παρόμοια γι' ἀσφάλεια τῆς αὐτοκρατορίας καὶ γιὰ συγκράτηση τῶν βαρβάρων, ποὺ συχνὰ κατέβαιναν στὴ Θράκη. Τὸ φρούριο αὐτὸ τἄλεγαν στὴ Βυζαντινὴ περίοδο Πετριτζὸς καὶ τὸ μοναστῆρι τῆς Πετριτζονίσσης.

Τὴν πολιτεία ἀναφέρουν συχνὰ καὶ οἱ περιηγητές. Στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας στὸν 10ο αἰῶνα ἀνέδειξε ἀξιόλογους ἀνθρώπους ἡ Στενίμαχος. Ἐκεῖ γεννήθηκε καὶ μεγάλωσε ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα ὁ Ἀναστάσιος Λευκίας, πρῶτος καθηγητὴς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ Ὄθωνος. Ἐκεῖ γεννήθηκε ὁ μεγάλος ἀρχαιολόγος τοῦ ἔθνους Τσούντας Χρῆστος, ἐκεῖ ἀναδείχθηκε ὁ Σορδέλλης Βλάσιος παιδαγωγὸς γνωστότατος εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐκεῖ γεννήθηκε ὁ ξακουστὸς Ἕλλην γλύπτης Δημητριάδης Κωνστ. ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν, ποὺ πέθανε πρὸ ὀλίγων μόνον ἐτῶν.

Ἀπὸ κεῖ ἀναδείχθησαν τὰ πρῶτα παλληκάρια τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος ὁ Ἀβράσογλου, ὁ Ἰσχόμαχος παλαιότερα. Σήμερα οἱ Στενιμαχῖτες μακρὰν τῆς πατρίδος των εἶναι ἐγκατεστημένοι παντοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ Κιλκὶς ὅμως εἶναι πόλις Στενιμαχιτῶν, ὅπου μετεφυτεύθηκαν οἱ τέχνες καὶ τὰ ἐπαγγέλματά των καὶ ἐπεκράτησαν τὰ ἤθη κι' ἔθιμά των τ' ἀγνὰ καὶ ἑλληνικά. Ὑπάρχουν σκορπισμένοι Στενιμαχῖται παντοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἐκεῖ στὴν βόρειο Ἑλλάδα εἶναι ἐγκατεστημένοι αὐτοὶ οἱ ἐργατικοὶ ἄνθρωποι, οἱ ἀμπελουργοί, οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ βιομήχανοι.

Ἔτσι τοὺς εἶδα νὰ δουλεύουν τὴ γῆ, νὰ φυτεύουν ἀμπέλια, νὰ κάμνουν κρασιὰ καὶ νὰ ἀσκοῦν τὰ ἐπαγγέλματά τους μέσα στὴ Μακεδονικὴ γῆ. Διατηροῦν τὴν ὁμιλία τους, τὰ ἐνδύματά τους, τὰ ἤθη κι' ἔθιμά τους. Ἔψωσαν τὰ σχολεῖα τους καὶ τὰ καμπαναριὰ τῶν ἐκκλησιῶν τους. Τὸ τραγοῦδι τους τὸ λαϊκὸ ἀκούεται παντοῦ κι' οἱ θρῦλοι τους ἱστοροῦνται ἀκατάπαυστα καὶ οἱ ἐλπίδες τους δὲν σβήνουν. Διδάσκουν στὰ παιδιά τους τὴν ἱστορία τους καὶ τὸ παρελθόν τους καὶ σὰν φρουροὶ τῶν συνόρων μας σήμερα ἐνθυμίζουν τοὺς παλιοὺς βυζαντινοὺς ἀκρῖτες. Ὅποιος τοὺς δεῖ θαυμάζει τὸ ἔργο τους καὶ μακαρίζει τὴν χώρα μας, γιατὶ στὴν Βόρειο Ἑλλάδα βρίσκονται τέτοιοι Ἕλληνες, ἐργατικοί, φιλόμουσοι, φιλοπάτριδες αὐστηροὶ τηρηταὶ τῶν παραδόσεων τοῦ ἔθνους, ἄγρυπνοι φρουροὶ τῶν συνόρων μας ἀπὸ κάθε ἐπιβουλή.

13 — ΟΙ ΣΑΡΑΝΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Ὁ Μισσὲλ Ἔνεμαν, στὰ 1709 καὶ ὁ Ἕλλην Τζαμτζόγλου 1846 περιηγητὲς περνώντας ἀπὸ τὴ Θράκη, μᾶς ἀναφέρουν τὶς Σαράντα Ἐκκλη-

σίες στὰ περιηγητικά τους σημειώματα καὶ λένε ἐνδιαφέροντα πράγματα. Ὁ Τζαμτζόγλου συνώδευε ὡς διερμηνέας τὸν Σουηδὸ πρεσβευτὴ στὴν Κωνσταντινούπολη Ἐδουάρδο Κάρλεσον (EDUARDO CARLESON). Καὶ σημειώνει, πὼς οἱ Σαράντα Ἐκκλησίες εἶναι ὡραία μὲν καὶ μεγάλη πολιτεία, ἀλλὰ πὼς δὲν ἔχει ἀρχαιότητες. Καὶ προσθέτει ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: «Ὄνομα τῆς πολιτείας αὐτῆς KIRKLESI (Κίρκλεξι) εἶναι τόσο ἀντίθετο πρὸς τὰ πράγματα, ὥστε ἂν καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἶναι πολυάριθμος, δὲν ἔχει ἐκκλησία καὶ δὲν ἠμπόρεσαν οἱ κάτοικοι ὕστερ' ἀπὸ ἐπανειλημμένες αἰτήσεις, νὰ πάρουν τὴν ἄδεια γιὰ νὰ χτίσουν μιὰ ἐκκλησία. Ἀκόμα μιλεῖ γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς πολιτείας λέγοντας πὼς ἵδρυσαν οἱ κάτοικοι ἀλληλοδιδακτικὸ σύστημα, ὅπου διδάσκεται ἡ ἀρχαία Ἑλληνική, τὸ δὲ ἀλληλοδιδακτικὸν σύστημα θὰ ἐφαρμοσθῇ σἄλλη μεγαλύτερη σχολή, ὅπου διδάσκεται ἡ ἁπλοελληνική. Ὁ νεώτερος τρόπος τῆς διδασκαλίας εἶναι τόσο ἀξιοπαρατήρητος στὴν πολιτεία αὐτή, ὅσο μόνο μιὰ ἄλλη σχολὴ ὑπάρχει ἀκόμα μέσα στὴν Τουρκία ποὺ τὸ σύστημα αὐτὸ ἔγινε δεχτό».

Ἀρχίζω τὴν ὁμιλία μου μὲ τοὺς περιηγητές, γιατὶ ξαίρουμε πὼς οἱ περιηγητὲς ἀποτελοῦν σήμερα στὶς ἱστορικὲς ἔρευνες μιὰ καλὴ πηγὴ γιὰ τὰ περασμένα τὰ τρομερὰ χρόνια τῆς δουλείας, ποὺ ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπέφερε τόσα καὶ ἐξαφανίζονταν τόσο σκληρὰ κατατρομαγμένος.

Ἡ πολιτεία χρονολογεῖται καὶ ὑπῆρχε μετὰ τὴν ἅλωση. Στὴ μετάφραση τῆς Τουρκικῆς Ἱστορίας τοῦ Νταλέζε 1300 - 1514 δείχνει ὅτι οἱ Σαράντα Ἐκκλησίες εἶταν ἕδρα Σαντζακίου. Ὥστε μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ ἀνώτατο ὅριο τῆς ὑπάρξεώς της εἶναι τὸ 1514, 60 χρόνια δηλ. μετὰ τὴν ἅλωση. Στὴ μετάφραση αὐτῆς τῆς ἱστορίας τοῦ DA LEZZE (Ντὰ Λέζζε σ. 155 -6) διαβάζουμε:

«Τὰ Σαντζάκια τῆς Ρούμελης εἶναι 28:

Πρῶτο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἕδρα τοῦ Μεγάλου Τούρκου.

Δεύτερο τὸ σαντζάκι τῆς Βιζῶς, 5 μίλια μακρύτερα.

Τρίτο καὶ μετ' αὐτὸ οἱ 40 CHISE ἢ Κιούρκ-Κιλιζέζις KILISESIS».

Καὶ γιὰ νὰ συμπληρώσω τοὺς περιηγητὲς προσθέτω, ὅτι τὴν πολιτεία αὐτὴ τὴν ἀναφέρουν πρῶτα, ὁ Ἐβλιγιὰ Τσελεμπὴς μιλώντας καὶ γιὰ τὸ βορεινὸ φρούριο Ἐσκὶ-πόλος- POLOS τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ὕστερα ὁ Ρόμπερτ-Βάλς, ὁ ἴδιος δὲ ἐπαναλαμβάνει γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς πολιτείας περίπου τὰ ἴδια καὶ τὴν ὀνομάζει Κιρκλεσί. Ὁ Γκίββων (GIBBONS) στὴν ἱστορία του OTTOMAN EMPIRE Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία (σ. 111-113) ἀναφέρει τὴν κατάληψη τοῦ Κίρκ Κιλισσὲ ἀπὸ τὸν Μουράτ, ποὺ ἦταν θέσις στρατηγικώτατη.

Οἱ Σαράντα Ἐκκλησίες βρίσκονται στὴν ἐπαρχία, ποὺ ὁρίζεται ἀνατολικὰ ἀπὸ τὸν Εὔξεινο, δυσμικὰ ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη, βορρεινὰ ἀπὸ τὴν

ἐπαρχία Ἀνατ. Ρωμυλίας καὶ νότια ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Ραιδεστοῦ. Ἡ θέση της εἶναι πάνω ἀπὸ τὶς ὑπώρειες τῆς Στράντζας καὶ βρίσκεται 34 ὧρες νοτιοανατολικὰ ἀπὸ τὴν Πόλη, 12 ὧρες ἀπὸ τὴν Ἀδρι)πολη, 16 ἀπὸ τὸν Εὔξεινο καὶ 18 ἀπὸ τὴν Προποντίδα. Ἔχει πολλὰ φυσικὰ πλεονεκτήματα καὶ ξαπλώνεται σὲ δυὸ λόφους, ποὺ τοὺς διασχίζει ἕνας χείμαρρος. Μαγευτικὸ ἦταν ἄλλοτε τὸ θέαμα ἀπὸ τὶς ἐκτεταμένες κατάφυτες πεδιάδες τῶν ἀμπελιῶν της καὶ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων της, ποὺ τώρα δὲν ὑπάρχουν.

Ὁ Σκαρλᾶτος Βυζάντιος στὸ γεωγραφικὸ πίνακα ποὺ ἐπισυνάπτει στὸ ἁπλοελληνικό του Λεξικό, ἀναφέρει παλιὸ ὄνομα τῆς πόλεως τὸ Καρποδαίμων, ποὺ τὸ ἀπαντοῦμε καὶ στὴ χάρτα τοῦ Ρήγα καὶ σἄλλους χάρτες. Ὁ Χάμμερ πάλι στὴν ἱστορία τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας τῆς ἀποδίδει τὄνομα Ἡράκλεια ὡς τὸ παλιότερό της ὄνομα. Πῶς τώρα τἀρχαῖο της αὐτὸ ὄνομα ἀντικαταστάθηκε μὲ τὸ Σαράντα Ἐκκλησιὲς ἔχουμε μερικὲς παραδόσεις. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς, εἶναι πὼς οἱ Τοῦρκοι τὴν ὠνόμασαν ἔτσι ἀπὸ μιὰ ἐκκλησιὰ ποὺ βρίσκονταν ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία σὲ μικρὴ ἀπόσταση. Καὶ στὴν ἀρχὴ ὠνομάσθηκε ἡ πολιτεία Κίρ-Κλίσσε, ποὺ θὰ πῆ ἐκκλησία ἐξοχῆς, ἀλλὰ ὑστερότερα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν παραφθορὰ καὶ στὴν ὁμιλία καὶ στὴν γραφτὴ διαπίστωση τοῦ ὀνόματος, ἄλλαξε τὄνομα σὲ Κίρκ-Κλίσε, ποὺ θὰ πῆ Σαράντα Ἐκκλησίες. Γιὰ τὴν ἐξοχικὴ αὐτὴ ἐκκλησία τίποτε βέβαιο δὲν ἔχουμε, μὰ εἶναι πιθανὸ πὼς ὑπῆρχε σ' αὐτὴ τὴ θέση, γιατὶ ὑπάρχουν ἐξὸν ἀπὸ τὴν παράδοση σκορπισμένα ἀρχαῖα μνημεῖα. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πολιτείας αὐξήθηκε μετὰ τὴν κατάκτησή της ἀπὸ τὸν Μουρὰτ τὸν Α'.

Στὰ 1674 ὁ Μεχμὲτ ὁ Δ' ἀπώκησε σ' αὐτὴν Ἑβραίους καὶ Σπαχίδες ἀπὸ τὴν Βεσαραβία. Στὸ τέλος τοῦ περασμένου 18 αἰώνα ὁ πληθυσμὸς αὐξήθηκε ἀπὸ τὴν εἰσροή των ἀπὸ τὶς περίοικες κῶμες καὶ χωριά, ποὺ ἔφυγαν γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὶς συνεχεῖς ἐπιδρομὲς τῶν Κιρτζαλήδων, τῶν Γενιτσάρων, τῶν Μπαλτατζίδων, τῶν Μποσταντζίδων καὶ Ντελιμπάσιδων.

Αὐτοὶ οἱ Κιρτζαλίδες ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Γκιουμουρτζίνας (Κομοτινης) καὶ τῆς Ροδόπης περιέτρεχαν τὶς ἐπαρχίες καὶ σπέρνοντας παντοῦ φρίκη καὶ τρόμο καὶ βασανίζοντας τοὺς κατοίκους ἐπέβαλαν τὴν ὑποχρέωση νὰ τοὺς φανερώνουν τοὺς θησαυρούς των.

Οἱ Κιρτζαλίδες καταστρέφοντας τὰ γύρω ἐστράφηκαν καὶ στὶς Σαράντα Ἐκκλησίες. Ἀλλὰ οἱ κάτοικοί της ἀπέκρουσαν τὴν ἐπιδρομὴ καὶ δὲν τοὺς ἀφῆκαν νὰ μποῦν μέσα στὴν πολιτεία. Ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς ὅμως αὐτὲς ἀνάγκασαν τὸν κόσμο τῆς ἐπαρχίας νὰ μετοικήση στὶς Σαράντα-Ἐκκλησίες, ὥστε ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς αὐξήθηκε πολύ. Ἀπὸ τότε χρονολογεῖται καὶ ἡ φυγὴ τῶν κατοίκων Εὐκαρύου στὴν Πόλη, ὅπου ἵδρυσαν τὸ Βαφεοχώριο, προάστιο πλούσιο καὶ ὡραῖο. Αὐτὴ ἡ ἐπιδρομὴ ἔγινε πάνω κάτω στὰ 1800.

Στὴ γύρω περιοχὴ βρῆκαν κατὰ καιροὺς οἱ κάτοικοι σκάβοντας τἀμπέ-

λια των διάφορα ἀρχαῖα νομίσματα, τάφους, ἐρείπια τοίχων, λίθους κόκκαλα, κεράμους πλίνθους, πιθάρια, χρυσᾶ κι' ἀργυρᾶ καὶ χάλκινα καὶ ἄλλα σιδερένια ἀντικείμενα, πελέκεις, ξυστῆρες. Στὴν περιφέρεια τῆς πολιτείας ὑπάρχουν ἀμέτρητες τοῦμπες, ἀρχαῖοι δηλ. τάφοι. Ἕνας τέτοιος τάφος ἀνασκάφηκε στὰ 1828 ἀπὸ τοὺς Ρώσους ὅταν κατεῖχαν τὴ Θράκη. Στὰ 1873 ἀνακαλύφθηκε ἄλλος τάφος ἀπὸ ἀπαλοὺς μεγάλους λίθους καὶ πολλὰ νομίσματα καὶ σκελετοὺς ἀνθρώπων μὲ κράνη καὶ ὅπλα. Ἕναν ἀνέσκαψε κι' ὁ ἀρχαιολ. Χρ. Τσούντας.

Τὴ χώρα αὐτὴ στὰ παλιὰ χρόνια τὴν διέτρεξαν πολλὲς φυλὲς καὶ ἔθνη: Σλάβοι, Γότθοι, Οὖνοι, Σκύθες, καὶ Βούλγαροι. Καὶ στὸ πέρασμά τους δὲν ἄφηναν «λίθον ἐπὶ λίθου» καὶ πολιτεία δὲν μποροῦσε νὰ πάρη ἐπάνα της καὶ ν' ἀνθίση.

Οἱ Σαράντα Ἐκκλησίες, ὅπως τὶς γνωρίσαμε μεῖς πρὸ ἑξῆντα χρόνια καὶ δῶθε, ἦταν μιὰ ἀκρόπολη Ἑλληνική. Ἑλληνισμὸς πολυπληθὴς καὶ ἀκμαῖος κυριαρχοῦσε στὴν πολιτεία καὶ στὴν ἐπαρχία. Ἡ ἀμπελουργία εἶταν τὸ σπουδαῖο ἔργο τῶν κατοίκων. Ἡ δὲ κατασκευὴ κρασιῶν καὶ ποτῶν ἀνέδειξαν τὸ ἐμπόριό της, καὶ διαφημίσθηκε τόσο ἡ πολιτεία, ὥστε ἐγκαταστάθηκαν καὶ Γάλλοι ἔμποροι κρασιῶν, ποὺ ἀγόραζαν μεγάλες ποσότητες γιὰ τὴ Γαλλία. (Βλ. Ἀρχ. Θρ. Θησ. τόμ. Δ', Ἀριστ. Χατζηπαρασκευᾶ: Ἡ ἀμπελουργία στὶς Σαρ. Ἐκκλησίες σ. 85 - 100). Στὴν πολιτεία ὑπῆρχαν πολυπληθῆ ἐσνάφια ποὺ εἶχαν στὰ χέρια τους ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα καὶ τὸ ἐμπόριο καὶ τὸν παρᾶ.

Οἱ κάτοικοι εὐημεροῦσαν καὶ διατηροῦσαν τέσσαρες ἐκκλησίες σὲ τέσσαρες ἐνορίες καὶ ἐννέα σχολεῖα κοινοτικὰ μὲ ἡμιγυμνάσια ποὺ τὰ συντηροῦσαν μὲ τὸ λεγόμενο «εἰσιτήριο» δηλ. τὴ σχολικὴ φορολογία τῶν κατοίκων καὶ τοὺς δίσκους τῆς ἐκκλησίας καὶ τὶς δωρεὲς τῶν φιλόμουσων κατοίκων της. Διατηροῦσαν συλλόγους μουσικοὺς καὶ φιλόμουσους καὶ εὐποιΐας καὶ σχολικούς. Τὸ θέατρο ἀνθοῦσε καὶ οἱ καλλιτεχνικὲς παραστάσεις κάθε χειμῶνα ἐξασφάλιζαν τὰ οἰκονομικὰ τῆς μεγάλης κοινότητος. (Βλ. Θέατρο στὴ Θράκη Ἀρχ. Θρ, Θησ. τ. Η'.)

Ἐπειδὴ δὲ ἡ πολιτεία ἐπικοινωνοῦσε ἄμεσα μὲ τὴν Πόλη καὶ τὴν Εὐρώπη εἶχεν ἀναπτύξει πολιτισμό. Οἱ ἔμποροί της ψώνιζαν κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ οἱ ἐπιστήμονές της σπούδαζαν στὴν Εὐρώπη. Εἴχαμε γιατροὺς τῶν Γερμανικῶν καὶ Γαλλικῶν Πανεπιστημίων χειρούργους καὶ μαιευτῆρες καὶ παθολόγους.

Οἱ Σαράντα Ἐκκλησίες ὑπῆρξαν καὶ ἀκρόπολη ἐθνική. Οἱ κάτοικοί της πρωσέβλεπαν στὴν Ἑλλάδα κι' ἀπ' αὐτὴν προσδοκοῦσαν τὴν ἀπολύτρωσή τους ἀπὸ τὴ δουλεία. Ἐκεῖ σῶλη τὴν ἐπαρχία δούλεψαν καὶ στὴν ἐπανάστασιη καὶ πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ὅλοι γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θράκης.

Στὰ 1920 λευτερώθηκε ἡ Θράκη ὡς τὴν Τζατάλτζα ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ διοίκηση καὶ τυραννία. Οἱ Σαράντα Ἐκκλησίες τότε ἀναδείχθηκαν ἐλευθερωμένες ὡς κολυμβήθρα τοῦ πατριωτισμοῦ κι' ἀνυψώθηκαν σὲ πρωτεύουσα νομαρχίας. Ἡ πολιτεία ἔζησε σὲ ὄνειρο δυὸ χρόνια ἐλεύθερη, ὅταν ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ ἔφερε καὶ τὴν ὑποδούλωσή της καὶ τὸν ἀποδιωγμὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων της, ποὺ τόσες αἰῶνες ἐκεῖ ἔζησαν καὶ στάθηκαν οἱ θεματοφύλακες τῆς φυλῆς μας. Τὰ σχολεῖα της ἔσβησαν, οἱ ἐκκλησίες της ἔγιναν ἀποθῆκες, ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξαφανίσθηκε καὶ ὅλη ἡ εὐημερία μιᾶς τόσο ἀνθηρῆς πολιτείας, ἔγινε στάχτη. Οἱ κάτοικοί της παίρνοντας τὶς εἰκόνες τους, τὰ ἱερά τους καὶ ἀφίνοντας τοὺς τάφους τῶν προγόνων τους πέρασαν τὸ δρόμο τῆς ἐξορίας καὶ σκορπίσθηκαν στὰ μέρη τὰ ἐλεύθερα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους.

Ἀλλὰ ἡ νοσταλγία τοὺς βαρύνει, τοὺς ἡσκιώνει καὶ χειμωνιάζει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν διάθεση. Αὐτὴ ἡ βίαιη μετανάστευση θὰ παραμείνη ἀγιάτρευτο μαράζι στὴν ψυχὴ ὅλων τῶν Θρακῶν, ποὺ ἀφῆκαν τὰ νοσταλγικά τους ἐδάφη, καὶ σκαλίζουν τώρα γιὰ νὰ ζήσουν τὰ φτωχὰ χώματα τῆς Δυτ. Θράκης. Οἱ ἔμποροι, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ἐπαγγελματίες αὐτοὶ σκόρπισαν στὴν Ἀμερικὴ κι' ἀλλοῦ ὅπου μπόρεσαν καὶ ζοῦν τώρα Σαραντακκλησιῶτες καὶ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Τοὺς φιλοξενεῖ ἡ Ἀθήνα κι' ὁ Πειραιεύς, ἡ Θεσσαλονίκη κ' ἡ Κομοτινή, ἡ Ἀλεξανδρούπολη κ' ἡ Δράμα, οἱ Σέρρες κ' ἡ Καβάλλα. Ἀλλὰ μέσα στὴν πάροδο τοῦ καιροῦ, ἡ ἀρχοντιὰ τοῦ τόπου μας χάνεται καὶ σβήνει. Οἱ γέροι πεθαίνουν, οἱ μεστωμένοι γερνοῦν καὶ οἱ νέοι ἀνδρώνονται μᾶλλα ἰδεώδη. Οἱ συμφορὲς πάνω στὶς συμφορὲς μᾶς κυνηγᾶν, ἐνῶ τὸ νῆμα τῶν ἀναμνήσεων λεπτύνει καὶ πάλι λεπτύνει, ὡς ποὺ θὰ κοπῆ γιὰ πάντα μὲ τὶς ἀτυχίες τῆς φυλῆς μας καὶ τὶς συμφορὲς τοῦ γένους τοῦ Ἑλληνικοῦ. Αὐτὸ ἐπιβραδύνουμε ὅσο μᾶς εἶναι βολετό.

14 — Η ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗ

Ἀκόμα δὲν ἐμφανίσθηκε δυστυχῶς ὁ ἄνθρωπος ποὺ θὰ γράψη τὴν ἱστορία τῆς παλαιοτάτης αὐτῆς πολιτείας[1]. Ἡ Φιλιππούπολη βρῆκε τὸν ἄνθρωπό της καὶ σήμερα ἔχουμε τὴν ἱστορία τῆς δεύτερης αὐτῆς Θρακικῆς μεγαλουπόλεως, ποὺ συγκέντρωνε τὴν ἑλληνικὴ δραστηριότητα ἀπὸ τὰ παλιά της χρόνια ὡς τὰ σήμερα, τὸ Μυρτίλλο Ἀποστολίδη.

Ἡ Ἀδριανούπολη εἶναι χτισμένη πάνω στὴ συμβολὴ τριῶν ποταμῶν. Ὁ Ἕβρος ἐκεῖ δέχεται τὰ νερὰ τοῦ Ἄρδα καὶ τοῦ Τόντζου, ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ δυὸ ἀντίθετες μεριές. Ἐκεῖ αὐξάνει καὶ δυναμώνει τὸ ρεῦμα του κι' ἀπὸ κεῖ κατεβαίνει ὡς τὴν ἱστορικὴ Αἶνο καὶ χύνεται στὸ Αἰγαῖο, σχηματίζοντας

1) Ὑπάρχουν μονογραφίες τοῦ Γ. Λαμπουσιάδη καὶ τέλος τοῦ Π. Ἀξιωτίδη ὄχι ἱκανοποιητικές.

ἕνα δέλτα, πηχτός, πλούσιος. Εἶναι ὁ ἀργυροροός τοῦ Εὐριπίδη κι' ὁ κάλλιστος τοῦ 'Αλκαίου, ὁ λιπαντὴς τῆς Θράκης κι' ὁ ὑδροδότης.

Ἡ 'Αδριανούπολη, τὸν παλιὸ καιρὸ λέγονταν 'Ορεστιάδα. 'Αδριανούπολη ὠνομάστηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων 'Αδριανό. 'Απὸ τὴν Κωνσταντινούπολη ἀπέχει 44 ὧρες δυτικά, κι ἀπὸ τὴν Φιλιππούπολη ὧρες 32 ἀνατολικά. Τὸν παλιὸ Θρακικὸ καιρὸ ἡ 'Αδριανούπολη ὑπῆρχε μὲ τόνομα Οὐσκουδάμα καὶ ὑπῆρχε πρωτεύουσα τοῦ κράτους τῶν 'Οδρυσσῶν, τῆς μεγάλης αὐτῆς Θρακικῆς φυλῆς, ποὺ ἀνέπτυξε σχέσεις μὲ τὸν Ἑλληνισμὸ καὶ παραδώθηκεν ὁλόκληρη στὸν ἑλληνικὸ πολιτισμό. 'Ωνομάζονταν καὶ 'Ορεστιάδα ἀπὸ τὸν 'Ορέστη γιὸ τοῦ 'Αγαμέμνονα, ποὺ μετὰ τὴν τιμωρία τῆς μάννας του Κληταιμνήστρας, κατέφυγεν ἐκεῖ διωκόμενος ἀπὸ τὶς 'Εριννύες.

Ἡ 'Αδριανούπολη ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὶς κοιτίδες τοῦ Ἑλληνισμοῦ σ' ὅλες τὶς περιόδους τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. 'Εξελληνισμένη στὰ παλιὰ χρόνια ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας τοὐλάχιστον ἦσαν καθάρια πολιτεία Ἑλληνική, ποὺ ἀντιστάθηκε καὶ στὴν προσπάθεια τῶν Ρωμαίων νὰ τὴν ἐκρωμαΐσουν. Χτισμένη πάνω στὸ τριπόταμο αὐτὸ συναπάντημα, ἀναδείχτηκε κέντρο μεγάλο καὶ στὸν παλιὸ καιρό, καὶ στὸν καιρὸ τοῦ Βυζαντίου σὰν προπύργιο δυνατό, ὅπου ἔσπανε κάθε προσπάθεια ξενική.Ἐκεῖ γύρω της ὅλες οἱ φυλες οἱ βάρβαρες χύθηκαν πιάνοντας τὸν δρόμο πρὸς τὴν βασιλεύουσα. Ὡς πολιτεία ἡ 'Αδριανούπολη εἶναι ὡραία, ὡς φύση ὡραιότερη.

Ὁ Θρακικὸς κάμπος ἐκεῖ ξανοίγεται πλούσιος καὶ καρπερός. Εἶναι φημισμένα τὰ προϊόντα της καὶ τὰ πλούτη της. Καρποὶ ἄφθονοι καὶ σπάνιοι, δημητριακὰ ἀσυναγώνιστα καὶ ἐμπόριο μεγάλο. Ἡ 'Αδριανούπολη ἦταν πολιτεία μεγάλης σημασίας, γιατὶ βρίσκεται πάνω σὲ ποτάμια, ὅπως ὅλες οἱ μεγάλες πόλεις τῆς Εὐρώπης βρίσκονται πάνω σὲ ποτάμια. Καὶ τὰ ποτάμια εἶναι λεωφόροι, ποὺ ἀνοίγονται σ' ὅλο τὸ διάβα τους διάπλατα στὸ ἐμπόριο.

Ἡ 'Αδριανούπολη πῆρε μεγάλη σημασία καὶ στὸν καιρὸ τῶν 'Οθωμανῶν, ποὺ τὴν κατέλαβαν περιζώνοντας τὴν Πόλη καὶ τὴν ἔκαναν πρωτεύουσά τους ὥς που ἔπεσε ἡ βασιλεύουσα στὰ 1453.

Στὰ χέρια των ὁ Ἑλληνισμὸς ξέπεσε, ἀλλὰ ἡ τουρκικὴ πολιτεία δὲν ἔχασε τὴν ἀκμή της. Εἶχε παλάτια, εἶχε μέγαρα πλούσια, ἐμπόριο μεγάλο καὶ πλούσια παραγωγή. Ὁ 'Εβλιγιὰ Τσελεμπὴς μεγάλος περιηγητὴς Τοῦρκος τοῦ 17ου αἰῶνος ,τὴν ζωγραφίζει καὶ τὴν ὑμνεῖ ὡς μεγάλη πολιτεία καὶ κέντρο μουσουλμανικό. Οἱ περιγραφές του εἶναι θαυμάσιες, εἶναι ἕνας ὕμνος πρὸς τὴ μεγάλη τούτη πολιτεία. Μόνο ποὺ ὁ περιηγητὴς ξεχνᾶ νὰ ἀναφέρη τὸν ἑλληνισμὸ τῆς ἐποχῆς του, ποὺ ζοῦσε προσπαθώντας νὰ περνᾶ ἀπαρατήρητος.

Στὶς μακρὲς σελίδες τοῦ περιηγητικοῦ του σημειώνει πὼς ἦταν τὰ πάντα τουρκικά, ἐνῶ ταὐτόχρονα ἄλλοι ξένοι περιηγητὲς σημειώνουν ἀρκετὰ παρη-

γυρητικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα σ' αὐτὴ τὴν πολιτεία. Τέτοιοι περιηγητές, πέρασαν πολλοὶ στὰ δύστυχα χρόνια τῆς δουλείας ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη. Καὶ εἶδαν καὶ ἐθαύμασαν τὴν Ἑλληνικότητα τῆς πολιτείας. Πέρασαν Ἄγγλοι, Γάλλοι, Σουηδοί, Γερμανοί, ποὺ ἔμειναν ἔκθαμβοι ἀπὸ τὴν ὀργάνωση τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τὰ σχολεῖα τους, ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες τους καὶ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία, ποὺ οὐδέποτε ἔσβυσε μ' ὅλες τις περιπέτειές της.

Ἡ ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας ἦταν μαύρη ἐποχή, ἀλλὰ καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴ μαύρη ὥρα ὁ ἑλληνισμὸς ὑπῆρχε καὶ δούλευε καὶ σιγὰ - σιγὰ δυνάμωνε οἰκονομικὰ καὶ πνευματικά.

Ἐδῶ σᾶς σημειώνω λίγα κείμενα ἀπὸ δυὸ τρεῖς περιηγητὲς ξένους. Τὰ λίγα αὐτὰ κείμενα εἶναι ἀψευδεῖς μαρτυρίες γιὰ τὴν ὕπαρξη καὶ ἄνθηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὰ χρόνια τῆς δουλείας. Ὅτι δὲ ἡ Ἀδριανούπολη ἦταν οἰκονομικὸ καὶ πνευματικὸ κέντρο μαρτυροῦν τὰ ἔξοχα παιδιά της, ποὺ ἀνέδειξαν τὸν 18ον καὶ 19ον αἰῶνα μέσα στὴ Θράκη καὶ στὴν πρωτεύουσα Κωνσταντινούπολη. Κι' ἀνέδειξε ἀληθινοὺς Πατριάρχας καὶ δεσποτάδες, μεγάλους διδασκάλους τοῦ Γένους, καὶ διάσημους γιατρούς, μεγαλεμπόρους καὶ βιομηχάνους.

Νά τί γράφει τὸν 17ον αἰῶνα ἕνας Γάλλος περιηγητής: «Στὰ 1672 - 75 συνοδεύοντας τὸν Γάλλο πρεσβευτὴ πῆγα καβάλλα ἀπὸ τὴν Πόλη στὴν Ἀδριανούπολη. Ἡ Ἀδριανούπολη, λέγει, βρίσκεται σὲ θέση θελκτική. Τὰ καταστήματα εἶναι καλοχτισμένα καὶ ἐφωδιασμένα. Ἔχει χάνια μέσ' ἀπὸ τὰ τείχη. Εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς τέσσερες πόλεις ποὺ ὁ Σουλτάνος ἔχει τὴν ἕδρα του καὶ τὴ θελκτικὴ κατοικία του. Σ' αὐτὴν ὑπάγεται ὅλο τὸ τμῆμα τῆς χώρας ὡς τὴ Φιλιππούπολη. Εἶναι ἐμπορικωτάτη, γιατὶ προμηθεύει σὄλη τὴ Θράκη ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴ Σμύρνη. Οἱ Ἕλληνες ἔχουν τὸν ἀρχιεπίσκοπό τους».

Ἡ Λαίδη Μονταγγιοὺ ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη ἔγραψε τὶς ἐπαινετικές της ἐπιστολὲς γιὰ τοὺς Ἕλληνες στὰ 1717. Ἐκεῖ διδάχτηκε τὴ θεραπεία τῆς εὐλογίας καὶ τὴ μετέδωσε στὸ Λονδῖνο.

«Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀδριανουπόλεως, γράφει, εἶναι Ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Καὶ ἐκφράζεται γιὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς ζωῆς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἀρχαία ὅπως τὴν ἐσπούδασεν μὲ τὸν Ὅμηρο καὶ τὴν ἱστορία, καὶ λέγει: «Ξαναδιάβασα τὸν ποιητὴ Ὅμηρο μὲ μιὰ ἀπέραντη ἡδονή, θαυμάζω τώρα πολλὲς σελίδες, ποὺ προηγουμένως δὲν εἶχα καταλάβει τὴν ὁμορφιά τους. Τώρα πιότερο ἐκπλήττομαι βρίσκοντας συνήθειες ἀρχαῖες. Σᾶς βεβαιώνω πὼς οἱ ἀρχόντισσες κ' οἱ διακεκριμένες γυναῖκες χρησιμοποιοῦν τὸν καιρό τους ὑφαίνοντας πανιὰ καὶ ρόμπες, περιτριγυρισμένες ἀπὸ ντάτες καὶ δοῦλες, ποὺ μᾶς προσφέρουν πίνακες, ὅπως τῆς Ἀνδρομάχης καὶ τῆς Ἑλένης. Ἡ περιγραφὴ τῆς ζωῆς τοῦ Μενελάου μοιάζει ἀκριβῶς μ' αὐτά, ποὺ ἄνθρωποι ὑψηλῆς κοινωνικῆς θέσεως σήμερα φοροῦν. Τὸ λευκὸ φόρεμα τῆς

'Ελένης ριχμένο στὴ κορμοστασιά της, εἶναι ἀκόμα τῆς μόδας καὶ πολὺ συχνὰ βλέπω τὴ δωδεκάδα τῶν γερόντων μὲ τὰ σεβαστὰ γένεια, ποὺ καθισμένοι στὸν ἥλιο συζητοῦν, ὑπενθυμίζοντες τὸν καλὸ Γεροπρίαμο, μὲ τοὺς γερόντους του. Ὁ χορὸς τῶν γυναικῶν πάλι μοῦ ξαναφέρνει πραγματικὰ τὴν εἰκόνα τοῦ χοροῦ τῆς Ἀρτέμιδος στὶς ὄχθες τοῦ Εὐρώτα. Μιὰ γυναίκα εὐγενικιὰ σέρνει τὸν χορό, ἀκολουθεῖ ὁμάδα νέων κοριτσιῶν ποὺ μιμοῦνται τὰ βήματά της κι' ἐπαναλαμβάνουν ἐν χορῷ τὸ τραγοῦδι της. Χορεύουν τὸν χορὸ μὲ τόση ἀκρίβεια, ποὺ κανένας ἀπὸ τοὺς χορούς μας δὲν μοῦ φαίνεται τόσο εὐχάριστος, ὅσο ὁ δικός τους».

Ὁ Κύριλλος ὁ 6ος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Ἀδριανουπολίτης τὴν καταγωγή, ἔγραψε μιὰ μικρὴ γεωγραφία γιὰ τὴν πατρίδα του. Ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀποσποῦμε τὰ παρακάτω περιγραφικὰ κείμενα:

«Ἐκτὸς τοῦ κάστρου δὲ εἶναι ὅλα προάστεια εὐρυχωρότατα, οἰκίαι καλαὶ καὶ μεγάλαι, φόροι καὶ ἀγοραὶ ὡς καὶ ἄλλαι οἰκοδομαὶ αἵτινες δεικνύουσι τὸ μέγεθος καὶ τὴν καλλονὴν τῆς πόλεως. Ἔχει ἐκτὸς τῶν κεκαυμένων, δέκα ἐκκλησίες, ὅπου λειτουργοῦν ἀδιακόπως, ἐν αἷς ἡ τῆς Μητροπόλεως, ἥτις εἶναι ἡ μείζων ἁπασῶν καὶ ἡ ὡραιοτέρα. Εἶναι ἡ οἰκοδομὴ αὐτῆς τρισυπόστατος, φωτεινή, ὑψηλή, καὶ ὅλη ἐζωγραφισμένη, μεγίστη καὶ εὐπρεπεστάτη εἰς τρόπον ὅπου δὲν εὑρίσκεται εἰς ὅλη τὴν ἐπικράτειαν μεταξὺ τῶν παλαιῶν ἐκκλησιῶν ὡραιοτέρα ἐκκλησία.

«Οἱ δὲ παραρρέοντες τρεῖς ποταμοί, δινούμενοι καὶ περιελισσόμενοι εἰς τὰ πέριξ τῆς Ἀδριανοῦ μέρη, σχηματίζουσι διαφόρους κήπους, ἐν οἷς εὑρίσκονται τοποθεσίαι τερπναὶ καὶ ἄρουραι εὔφοροι καὶ κῆποι καρποφόροι καὶ χωρία πολλά. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας Ὀθωμανικῆς ἦταν ἡ δευτέρα πολιτεία μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ στὴν ὁμορφιὰ καὶ στὸ μέγεθος. «Ἔχει πλῆθος ἀνθρώπων, γράφει ὁ Κύριλλος ὁ 6ος, Ἀδριανουπολίτης, οἰκητόρων περίπου εἰς τὰς 120 χιλ. Οἱ οἰκήτορες αὐτοὶ εἶναι χριστιανοὶ Ρωμαῖοι 5 χιλ. Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι ἕως χίλια σπίτια τὸ δὲ λοιπὸν πλῆθος Ὀθωμανοὶ καὶ ὀλίγιστοι τινὲς ἔποικοι Φράγγοι Εὐρωπαῖοι πραγματικά».

Ὁ Ἀλμπὲρ Ντιμὸν (1868) ποὺ περιῆλθε ὅλη τὴ Θράκη, Βόρειο καὶ Νότιο, γράφει ὅτι ἡ Ἀδριανούπολη ἔχει μιὰ ἐξευγενισμένη κοινωνία, ὅπου οἱ Ἕλληνε κατέχουν τὴν κυριώτερη θέση καὶ ἀκολουθοῦν τὰ ἔθιμα τῆς πολιτισμένης Εὐρώπης.

Ὁ δὲ ὑποκόμης Ντὲ Μαρσελιὲ στὰ 1840 δίνει τὴν παρακάτω ἐντύπωσή του γιὰ τὸν ἐθνομάρτυρα Μητροπολίτη τῆς Ἀδριανουπόλεως τὸν Πρώϊο καὶ γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῶν ὁμοφύλων του. «Τὸ σχολεῖο τῆς Ἀδριανουπόλεως, μοῦ ἔλεγε, ὑπάρχει πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Ὁ τελευταῖος Πατριάρχης Κύριλλος, τώρα ἐξόριστος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἄνδρας μὲ μεγάλη παιδεία, ἐδῶ πέρασε τὴν νεότητά του. Ἡ πόλις μας τὸ βλέπετε, εἶναι πολὺ μεγάλη, ἀλλ' ἐμπόριο ἔχει ἄτονο καὶ ἡ φτώχεια εἶναι γενική.

«Ἱδρύσαμε σχολὴ γιὰ τὴ θρησκευτικὴ διδασκαλία δωρεὰν εἰς τὴν δημοτικὴ ἐκπαίδευση. Οἱ δασκάλοι καὶ οἱ ἐπόπτες τῆς ἐκλογῆς μας, μισθοδοτοῦνται ἀπὸ μᾶς. Τὰ παιδιὰ ποὺ ἔμαθαν νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν κι' ἐπιθυμοῦν ἀνωτέρα ἐκπαίδευση, πηγαίνουν στὰ δημόσια σχολεῖα, ὅπου μὲ τὴ διεύθυνση τριῶν καθηγητῶν μελετοῦν ἀρχαῖα Ἑλληνικά, γραμματική, ποίηση, ἱστορία, καὶ φιλοσοφική».

Ἡ Ἀδριανούπολη δυνάμωσε πολὺ τὸν ΙΘ' αἰῶνα καὶ ὁ Ἑλληνισμός της ἀνέπτυξε ὅλες του τὶς δυνάμεις γιὰ νὰ τὴν ἀναδείξη. Γυμνάσια, σχολεῖα ἀμέτρητα, λέσχες, σύλλογοι φιλεκπαιδευτικοὶ εἶταν τὰ πνευματικά του τεκμήρια. Πλούσιο ἐμπόριο, βιομηχανίες, μὲ παραγωγὴ χιλίων προϊόντων, τράπεζες, μεγάλα ξενοδοχεῖα, ἀποτελοῦσαν τὰ οἰκονομικά της ἐρίσματα. Κυριαρχοῦσε ἔτσι ὁ Ἑλληνισμὸς της σ᾽ὅλη τὴ Θράκη καὶ οἰκονομικὰ καὶ πνευματικά. Ὁ ΙΘ'ος αἰῶνας εἶναι περίοδος ἐλευθέρας ἀκμῆς καὶ προόδου.

15— ΠΩΣ ΕΙΔΑ ΤΗ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΗ ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΑ ΧΡΟΝΙΑ

Ἐνθυμοῦμαι πῶς ἐγνώρισα τὴν μεγάλη αὐτὴ πολιτεία, ὅταν ἔφθασα παιδὶ γιὰ νὰ γίνω μαθητὴς τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων. Ἔμεινα ἔκθαμβος! Ἐκεῖ σ' αὐτὴ τὴν πρωτεύουσα τῆς Βορείου Ἑλλάδος, ἀνθοῦσε ἕνας Ἑλληνισμὸς 10 - 12 χιλιάδες Ἑλλήνων πολιτισμένων.

Σήμερα εἶναι ὅλα ἀγνώριστα. Τότε, τὸ ἐμπόριον ἦταν ἑλληνικό, ἡ βιομηχανία ἑλληνική, ἡ γλῶσσα ἑλληνική, τὸ χρῶμα γενικὰ τῆς πολιτείας ἑλληνικό. Στὰ 1906 ἔγινε βουλγαρικὸ πραξικόπημα κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς ὅλης Βορείου Θράκης. Οἱ Ἐκκλησίες, τὰ Σχολεῖα τὰ Νοσοκομεῖα, τὰ ἄσυλα, ὅλα περιῆλθον μὲ τὴν ἁρπαγὴ στὰ χέρια τῶν Βουλγάρων.

Τότε ἡ Στενίμαχος, ὁ Πύργος, ἡ Ἀγχίαλος, ἡ Σωζόπολη, ἡ Μεσέμβρια, τὸ Καβακλῆ, ἑλληνικώτατες πολιτεῖες ἔκλαψαν πικρά. Ὁ ἑλληνισμὸς καταδιώχθηκε, τὰ ἑλληνικὰ ἱδρύματά των κατελήφθηκαν ἀπὸ τὸ Βουλγαρικὸ Κράτος καὶ κατηργήθησαν οἱ ἑλληνικὲς κοινότητες. Σήμερα εἶναι βουλγαρικὲς πολιτεῖες ἂν καὶ ὅλα βοοῦν τὴν Ἑλληνικότητά των.[1]

Ἡ Φιλιππούπολις λέγονταν τὸν παλαιότατο καιρὸ Εὐμολπιάς, ἐξ οὗ καὶ «Τριμόντιον», ὕστερα Φιλιππούπολη, ἀπὸ τοῦ Φιλίππου βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Εἶναι κτισμένη πάνω σὲ τρεῖς λόφους μεγαλοπρεπῶς. Στὰ κράσπεδά της τρέχει ὁ Ἕβρος ποταμὸς καὶ τὴν χωρίζει σὲ δύο. Ἀπὸ τοὺς λόφους ὅπου ὑψώνονται λαμπρὲς οἰκοδομὲς καὶ ἐκκλησίες καὶ Σχολεῖα, ὅπως τὰ Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα, ἡ θέα εἶναι ἐξαίσια καὶ θαυμαστή. Τὰ Ζαρίφεια Δι-

1) Καὶ σήμερα στὰ 1964 τὸ πνεῦμα τῆς χώρας εἶναι Ἑλληνικὸ κι' ὁ ἐπισκέπτης ὀσφραίνεται τὴν ἑλληνικότητά του περνώντας ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολη, τὴ Βάρνα ὡς ἐπισκέπτης, ὡς ἐπιστήμονας, ὡς ἔμπορος, ὡς βιομήχανος, ὡς καλλιτέχνης.

δασκαλεῖα κατεῖχαν τὸ ὑψηλότερο σημεῖον τῶν τριῶν λόφων καὶ σὰν φάρος πνευματικὸς ἐφώτιζαν τὴ Βόρειο Θράκη μὲ τοὺς διδασκάλους ποὺ ἐξέπεμπταν σ᾽ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ Βορειοθρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Φιλιππούπολη εἶχεν ἑπτὰ ἑλληνικὲς ἐκκλησίες μὲ ἐξαίσια καλλιτεχνικὰ τέμπλα καὶ δεσποτικὰ καὶ ἄμβωνες. Ἡ ἑλληνικὴ μητρόπολη, ἡ κατοικία τῶν Ἑλλήνων Μητροπολιτῶν, ἦταν ἕνα κτίριο ἀξιόλογο μέσα στὸν περίβολο τῆς Μητροπόλεως Ἁγίας Μαρίνης. Ἐκεῖ οἱ προὔχοντες Ἕλληνες συνερχόμενοι ἐκανόνιζαν τὴν πορεία τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων τῆς Κοινότητος, γιὰ τὴν συντήρηση τόσων σχολείων σ᾽ὅλες τὶς συνοικίες. Ἀπὸ τὴν Φιλιππούπολη περνοῦσε καὶ ἡ μεγάλη γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη.

Στὰ 1896 ἐδημιουργήθηκε ἕνας παμμέγιστος κῆπος, ὁ κῆπος τῆς Ἐκθέσεως, ὅπου ἔγινε καὶ ἡ πρώτη «Δυεθνὴς Ἔκθεσις τῆς Φιλιππουπόλεως», ὅταν ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία ἀπετέλεσε τμῆμα τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους, καὶ ἡ Φιλιππούπολη ἔπαυσε νὰ εἶναι πρωτεύουσα τῆς ἡγεμονίας αὐτῆς, ποὺ ἐπέπρωτο νὰ χαθῆ γιὰ τὸν Ἑλληνισμό, καὶ ἔμεινε μόνο μιὰ μεγάλη πολιλιτεία. Στὴ Φιλιππούπολη ὑφίστατο μουσικὸς σύλλογος, ὁ «Ὀρφεύς», ὅπου ἐκαλλιεργεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἡ μουσική. Ἡ ὀρχήστρα τοῦ συλλόγου εἶχε τόσην τελειότητα, ὥστε ὅταν κάποτε ἔπαιξε σ᾽ἕναν χορὸ ποὺ παρίστατο καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδος, τόσον ἤρεσε, ὥστε ἐρώτησε ὁ ἡγεμὼν ἂν ἔφεραν τὴ μουσικὴ ἀπὸ τὴν Βιέννη!

Ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία τῆς πόλεως ἦταν θαυμαστὰ συγκροτημένη, ἡ γλωσσομάθεια, ἡ πολιτισμένη συμπεριφορά, ἡ φιλόξενη διάθεση καὶ ἡ εὐγένεια κατέπλησσαν τοὺς ξένους καὶ τοὺς διέθεταν εὐμενέστατα. Γι᾽αὐτὸ ἡ Ἑλληνικὴ Φιλιππούπολη ἦταν ἡ προθήκη τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους. Ἀπὸ αὐτὴν ἐσχημάτιζε ὁ ἐπισκέπτης τὴν πρώτη γνώμη. Στὰ ἐκεῖ ἀνάκτορά του παρέμενε συχνότατα καὶ συνανεστρέφετο τὴν Ἑλληνικὴν ἀριστοκρατίαν, ὁ ἡγεμὼν Φερδινάνδος ποὺ ἀπὸ τὰ 1833 τὴν ὕμνησε ὁ ποιητὴς Λαμαρτῖνος, μὲ λόγους ἐπαινετικώτατους, γιατὶ κατὰ τὴν παραμονή του ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα κατὰ τὸ ἔτος αὐτό, δέχτηκε νὰ φιλοξενηθῆ σὲ σπίτι ἑλληνικό.[1] Οἱ ἐξοχὲς τῆς Φιλιππουπόλεως ἦταν τὰ ἑλληνικὰ μοναστήρια τῆς Ροδόπης, ποὺ παραθέριζαν οἱ Ἕλληνες κατὰ χιλιάδες. Ἡ Ροδόπη ἀκόμη ἀντηχεῖ ἀπὸ τὴν ἑλληνικότητά της τῆς ἐποχῆς τῆς ἀκμῆς τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ πεδιάδα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἀρχίζει ἀπὸ τὰ κράσπεδα τῆς Ροδόπης καὶ προχωρεῖ καὶ ἐκτείνεται ὡς τὴν Μαύρη θάλασσα. Δηλαδὴ τὴν διανύει κανεὶς μὲ σιδηρόδρομο σὲ χρονικὸ διάστημα 12 περίπου ὡρῶν. Ὁ ταξιδιώτης ἀποθαυμάζει ἕνα ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα μέρη τῆς γῆς. Ἐκεῖ εἶναι οἱ μεγάλοι γεωργικοὶ κλῆροι τῶν ἀγροτῶν, ἐκεῖ τὰ ἀτελεύτητα ἀμπέλια, ἐ-

1) Στὰ VOYAGE EN ORIENT, λέγοντας ὅτι οἱ Ἕλληνες τοῦ φάνηκαν «πολιτισμένοι καὶ ἐκπολιτιστικοί». Τὸ σπίτι ἦταν τοῦ Μαυρίδη μεγαλεμπόρου στὴ Βιέννη. (Βλ. Ἀρχ. Θρακ. Θησ. Τόμος Α΄ σ. 161—188).

κεῖ οἱ ἄφθαστοι ροδῶνες, ποὺ παράγουν τὸ ροδέλαιο τῆς βουλγαρικῆς βιομηχανίας, ποὺ κατέκτησε τὸν κόσμο.

Γι' αὐτὸ ἡ πολυξακουσμένη Φιλιππούπολη εἶναι τὸ κέντρο ὅλης τῆς Θράκης, τὸ ἐμπορικό, τὸ ἐξαγωγικό, καὶ εἰσαγωγικό. Εἶναι τὸ σταυροδρόμι τῆς ὅλης Θράκης καὶ ὁ ὀμφαλός της. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπετέλεσε τὴν πρωτεύουσα τῆς ἡγεμονίας τῆς 'Ανατολικῆς Ρωμυλίας. Σήμερα ἀκόμη περισώζει πολλὰ ἀπὸ τὴ Ρωμαϊκὴ ἐποχὴ καὶ πρὸ παντὸς τὴν Τουρκοκρατία. Διατηρεῖ τὰ καλντιρίμια της, τὰ τζαμιά της, τὶς βρύσες καὶ τοὺς ἀραστάδες, (ἀγορές), ὅπου βρίσκει κανεὶς τὰ πάντα. Διατηρεῖ καὶ ἀψίδα Ρωμαϊκή, μνημεῖο τῆς Ρωμ. αὐτοκρατορίας.

'Εκεῖ εἶναι θαυμάσια ἐστιατόρια, ὅπου ψήνονται στὴ σκάρα οἱ κεφτέδες καὶ προσφέρεται τρισκάθαρο γιαοῦρτι, τὰ μαλεμπιά, τὸ καρπούζι καὶ κάθε φροῦτο γλυκύτατο, καὶ τὸ νταούκ γκιουγιουσού, ἤτοι μουχαλεμπὶ μὲ στῆθος κόττας. Μὲ ὅλο τὸν πολιτισμό της παραμένει καὶ τουρκόπολη χαριτωμένη, τρισκάθαρη, πολιτισμένη καὶ ἀνατολίτισσα. Οἱ ἀρχαιότητές της εἶναι σημαντικές. Ἔχει μουσεῖο σπουδαῖο, ὅπου συγκεντρώνονται οἱ ἀρχαιότητες τῆς ἑλληνομακεδονικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ποὺ δὲν δικαιολογοῦν τὴν σημερινὴ Βουλγαρικὴ ἐπικράτηση. Ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ λαμπρὰ καὶ πλουσιώτατη βιβλιοθήκη μὲ πλούσια σπάνια βιβλία καὶ μὲ χειρόγραφα. Ὅποιος θέλει νὰ πετάξῃ ὑπεράνω της, ἢ ἤθελε τὴν προσεγγίσει μὲ τὸν σιδηρόδρομο, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ συγκινηθῇ καὶ νὰ μὴ δακρύσῃ γιὰ τὸν χαμό της καὶ γιὰ τὸν χαμὸ τῶν 'Ελλήνων της, ποὺ τὴν ἐλάμπρυναν μὲν ἐπὶ αἰῶνες, ἀλλὰ ποὺ περιτριγυρίζουν σήμερα ὡς πρόσφυγες ὅλη τὴν 'Ελλάδα σχεδὸν ἀναποκατάστατοι. Μιὰ μικρὴ συνοικία ἔξω ἀπὸ τὴν Λάρισσα τῆς Θεσσαλίας σήμερα ὑπενθυμίζει τὴν ἔνδοξη Φιλιππούπολη ποὺ τώρα ὀνομάζεται ΠΛΟΒΔΗΦ.

'Ο ἄλλος ἑλληνικός της πληθυσμὸς ἔχει σκορπισθῇ παντοῦ τῆς 'Ελλάδος. 'Ιατροὶ διάσημοι, δικηγόροι σπουδαῖοι, βιομήχανοι ξενοδόχοι, ἀμπελουργοί, ἐμπειροτέχνες καὶ ἔμποροι, σκορπίσθηκαν παντοῦ καὶ ἀποκατεστάθηκαν πρὸς ὄφελος τοῦ συνόλου τοῦ 'Ελληνικοῦ λαοῦ. 'Εδῶ ἀπέθανεν ὁ 'Αντωνιάδης Σωτήριος, ἰατρός, Πρόεδρος τῆς 'Ελλην. Δημογεροντίας Φιλ)πόλεως καὶ ὁ ἱστορικὸς τῆς Φιλιππουπόλεως Μυρτίλλος 'Αποστολίδης, ὁ Κ. Κουμαριανὸς καὶ ὁ Σκαρλᾶτος Κωνσταντινίδης ἐκδότες ἐφημερίδων, ὁ Μαυρίδης Γ. ὁ μεγάλος δικηγόρος, ὁ εἰδικὸς στὸ 'Εμπορικὸ Δίκαιο καὶ τόσοι ἄλλοι πατριῶτες, ποὺ τὸ ἔργον τους οὐδέποτε θὰ λησμονηθῇ καὶ οὐδέποτε θὰ σβήσῃ, ὅλοι πρόσφυγες.

16— Η ΣΤΕΝΙΜΑΧΟΣ Κ' ΟΙ ΣΤΕΝΙΜΑΧΙΤΕΣ

Εἴκοσι χιλιόμετρα νοτιανατολικὰ ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολη στὶς πλαγιὲς τῆς Ροδόπης, 320 - 300 μέτρα πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα, βρίσκεται ἡ 'Ελληνικωτάτη καὶ ἡρωϊκὴ ἀκρόπολη τοῦ 'Ελληνισμοῦ Στενίμαχος, ποὺ τώρα εἶναι Βουλγαρικὴ πολιτεία, ὅπως ὅλες οἱ πολιτεῖες τῆς Βορείου Θράκης.

Γιὰ τὴν ἐτοιμολογία τῆς λέξεως Στενίμαχος τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ λεχθῆ ἀσφαλές. Οἱ Στενιμαχίτες καυχῶνται ὅτι εἶναι ἄποικοι τῶν Ἰστιαίων, ποὺ ἀποίκησαν στὴ Ροδόπη τὸ 5ον αἰῶνα π.Χ. Ὁ ἰατρὸς Ἀν. Γεωργιάδης Λευκίας, Στενιμαχίτης, πρῶτος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, λέγει πὼς τὄνομα εἶναι ἀπὸ τὸ Ἰστιαίων μάχη - Ἱστεομάχη καὶ κατὰ παρετυμολογία ἡ ἐν Στενοῖς μάχη, Ἱστινίμαχος, Στινίμαχος, Στενίμαχος. Τὰ ἴδια ἐπαναλαμβάνει ὁ Τσουκαλᾶς Γεώργιος, ποὺ ἔγραψε ἱστορικογεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως. Ὁ πολὺς Κ. Οἰκονόμος ἱερεὺς τίποτε δὲν προσθέτει παραπάνω ἐκτὸς ἀπὸ τό: «Καὶ ἔστιν αὐτή τε καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς χωρία, ὡς φαίνεται, ἀποικία τις Ἑλληνική». Ὁ Βλ. Σκορδέλης πάλιν εἰκάζει ὅτι ἡ πολιτεία ὁ Στενίμαχος συνωκίσθηκε στὸ μεσαίωνα καὶ πῆρε τ' ὄνομά της ἀπὸ τὸν ποταμὸ ποὺ λεγότανε στὴν ἀρχὴ Στενίμαχος, ἐπειδὴ δηλ. μαχότανε μέσα σὲ στενὰ κατεβαίνοντας ὁρμητικὰ καὶ χειμαρρώδικα μὲ τὰ βράχια, ποὺ κατέβαζε στὴ ροή του. Ὁ Σκορδέλης δὲν ἀποκλείει καὶ παλαιότατο Ἑλληνικὸ συνοικισμὸ στὴν ἴδια θέση καὶ προσπαθεῖ νὰ τ' ἀποδείξη μ' ἕνα λεξιλόγιο 300 λέξεων, ποὺ μιλιοῦνται, ἀλλὰ ποὺ ἐτομολογικὰ ἀνάγονται στὴ γλῶσσα τῶν κλασικῶν Ἑλληνικῶν χρόνων. Κι' ὁ Σίσκωφ Βούλγαρος, γράφοντας γιὰ τὴ λ. Στενίμαχο παραδέχεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸ σθένος καὶ μάχη ἢ μάχομαι. Ἀλλὰ κι' ὁ σύγχρονος Ἄιαντος καθηγητὴς μίλησε γιὰ τὸ ὄνομα Στενίμαχος στὸ λεξικογραφικὸ Ἀρχεῖο τῆς μέσης καὶ νέας Ἑλληνικῆς, ὅπως κι' ὁ Μυρτίλος Ἀποστολίδης, ποὺ ἐξέδωκε δυὸ φορὲς καὶ τὴν Ἱστορία της.

Ὁ Γάλλος DUMONT παραδέχεται πὼς στὴν τοποθεσία αὐτὴ τοῦ Στενιμάχου ὑπῆρχε Θρακοελληνικὸς συνοικισμὸς καὶ στὰ Ἑλληνικὰ καὶ στὰ Ρωμαϊκὰ χρόνια. Οἱ ἀρχαιολόγοι παραδέχονται μ' ἕνα λόγο πὼς ἡ πολιτεία αὐτὴ εἶχε τὰ δευτερεῖα μετὰ τὴ Φιλιππούπολη στὴν ὀμορφιὰ καὶ τ' ἀρχαῖα της Ἑλληνικὰ μνημεῖα, ποὺ τὰ ἔχασε μὲ τὸν καιρὸ καὶ πάνω στὰ ἐρείπιά της χτίστηκε ἡ νεώτερη πολιτεία.

Στὸ μεσαίωνα τὄνομά της ἁπαντᾶ στὰ 1083 μ.Χ. στὸ τυπικὸ τοῦ Μοναστηρίου τῆς Ροδόπης Βατσκόβου, ποὺ χτίστηκε ἀπὸ τοὺς Πακουριανούς. Τὴν ἀναφέρει καὶ ὁ σταυροφόρος Χάρνουϊν λέγοντας: «Μιὰ ὡραιότατη πολιτεία στοὺς πρόποδας τῆς Ροδόπης».

Ἡ πολιτεία εἶχε ὡς φρούριο πάνω σὲ ὑψηλό, ἀπότομο καὶ δυσπρόσιτο μέρος 130 μέτρα πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴν πυλιτεία. Ἐρείπια καὶ σήμερα διασώζονται μὲ τ' ὄνομα Καλές. Ἀπὸ κεῖ ἡ ἄποψη εἶναι θαυμασία, γιατὶ φαίνεται ὁ Στενίμαχος, ἡ φαρδιοξαπλωμένη Φιλιππούπολη, μέσα στὴν πεδιάδα της ὡς τὴ ροὴ τοῦ Ἔβρου, καὶ πιὸ πέρα ὁ ἡσκιερὸς Αἶμος. Τὸ φρούριο ἴσως νᾶναι χτισμένο ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ (525 - 567), ποὺ μὲ ἑκατοντάδες παρόμοια ἄλλα πλούτισε τὴ Θράκη γιὰ νὰ βαστᾶ στὶς ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων. Τὸν καιρὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081 - 1118) τ' ὠνόμαζαν

Πετριτζὸς τὸ φρούριο αὐτὸ καὶ τὸ Μοναστῆρι, ποὺ ἦταν πλάγι, (τῆς Πετριτζονιτίσσης Μονή).

Τὸν καιρὸ τῆς Φραγκοκρατίας (1204) τὸ φρούριο κι' ὁ Στενίμαχος περιελήφθηκαν στὸ φέουδο τῆς Φιλιππουπόλεως μὲ τὸν ἱππότη Ρενιὲ ντὲ Τρίς. Στὸ μέρος αὐτὸ ὡς τὰ 1882 σωζότανε μιὰ Σλαβικὴ ἐπιγραφὴ ποὺ ἔχει τὴν ἱστορία της. Οἱ Βούλγαροι λόγιοι ἀπέδωκαν σαυτὴ τὴν ἐπιγραφὴ μεγάλη σπουδαιότητα παίρνοντάς την γιὰ πολὺ μεγάλο ἱστορικὸ κειμήλιο. Ἡ ἐπιγραφὴ ἔλεγε Βουλγαρικὰ τὸ ἑξῆς ἐξελληνισμένο: «Ἐν ἔτει 6739 (1231) ἰνδικτιῶνος ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀνυψωθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν Τσάρος Ἀσέν, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων ὡς καὶ ἄλλων χωρῶν διώρισε τὸν σεβαστὸν Ἀλέξιον καὶ κατεσκεύασε τοῦτο τὸ ἄστυ». Θόρυβος γιὰ τὸ τίποτε, γιατὶ τὸ φρούριο προϋπῆρχε ἀπὸ τὸν Τσάρο, Ἀσὲν ΙΙ καὶ καταλήφθηκε πρωτύτερα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορά τους Μιχαήλ. Τὴν ἐπιγραφὴ αὐτὴ ἀνέφερε πρῶτος ὁ Γάλλος γιατρὸς PAUL LUCAS στὰ 1706. Γιὰ τὸ ξύσιμο τῆς ἐπιγραφῆς οἱ Ἕλληνες τράβηξαν πολλά, ὥσπου ἡ ἐπιγραφὴ γραμμένη σὲ μιὰ πλάκα ξαναβάλθηκε στὸ βράχο γιὰ νὰ θυμίζη πὼς ὁ Στενίμαχος εἶταν τάχα Βουλγαρικός. Σαυτὰ τὰ ἀνόητα ἐπιχειρήματα στηρίζονται οἱ Βούλγαροι, ὥστε νὰ τοὺς σχετλιάζη ὁ βούλγαρος καθ. Μουταφτσίεφ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σόφιας.

Στὴν Τουρκοκρατία, ποὺ ἄρχίζει γιὰ ὅλη τὴν περιφέρεια ἀπὸ τὰ 1363 ἢ 64 τὸ φρούριο χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς καταχτητές. Ἡ πολιτεία εἶχε 12 ἐκκλησίες καὶ πολλὰ παρεκκλήσια. Στὸν 18ον αἰῶνα Ρωσικὲς ὑποκινήσεις τῶν ραγιάδων Ἑλλήνων σ' ἐπανάσταση ἀπὸ τὸν ἀφόρητο τουρκικὸ τυραννικὸ ζυγό, δὲν ἀφῆκαν ἀδιάφορους καὶ τοὺς Στενιμαχῖτες καὶ ἀσυγκίνητους. Ἡ ἐπανάσταση καταπνίγηκε, ὅπως κι' ἀλλοῦ στὴ Θράκη κι' ἔπαθε ἡ πολιτεία ἀπὸ τοὺς Τούρκους πολλά. Ἐπαναστάτησαν δὲ στὰ χρόνια 1749 ἢ 1736 - 39 στὸν Αὐστρορωσικὸ πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας, ὅταν ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατείρας Ἄννας ἐπαναστατικὲς προκηρύξεις διασκορπίσθηκαν καλῶντας στὰ ὅπλα τοὺς Ἕλληνες ποὺ λογάριαζαν τὴν αὐτοκράτειρα νόμιμη κυρίαρχό της.

— Στὴν Βουλγαροκρατία ὁ Στενίμαχος (1878) ἀρχίζει νὰ μένει στάσιμος, ἄρχισε νὰ ἐλαττώνεται ὁ πληθυσμός του.

Ἔτσι οἱ στατιστικὲς τῶν Βουλγάρων ἀνεβάζουν στὰ 1885 τοὺς Ἕλληνες 8.583 καὶ Βουλγάρους 2.506, ἐνῶ σπὰ 1893 ποὺ ἡ Ἀν. Ρωμυλία προσαρτήθηκε στὸ Βουλγαρικὸ βασίλειο, ὁ Ἑλληνισμὸς κατέβηκε σὲ 6.149 καὶ οἱ Βούλγαροι ἀνέβηκαν σὲ 6.071 ὅλοι κατεβασμένοι ἀπὸ τὰ γύρω μέρη. Ἀλλὰ ὅλοι ξέρουμε καὶ τὶς μαστοριὲς τῶν Βουλγάρων σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ τερτίπια. Μιὰ φορὰ στὰ 1906, ποὺ ἔγινε τὸ κίνημα τῆς καταλύσεως τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων, οἱ κατάλογοι τοῦ Δήμου τοὺς Ἕλληνες τοὺς ἔβγαζαν σὲ 9.000 χιλιάδες παρ' ὅλη τὴν αἱμορραγία τοῦ Ἑλληνισμοῦ σὅλο τὸ διάστημα τῆς Βουλγαροκρατίας στὴ χώρα, ἤτοι τριάντα χρόνια.

Ὁ Στενίμαχος, τὸ Ἑλληνικὸ αὐτὸ τῆς Ροδόπης προπύργιο εἶχε ἀνθηρὴ ἐκπαίδευση, καὶ τὸ αἴσθημα τὸ πατριωτικὸ εἶταν ἀκαταγώνιστο. Σ' ὅλες τὶς Ἑλληνικὲς ἐπαναστάσεις ἔλαβε μέρος καὶ πάντοτε οἱ Στενιμαχῖτες ἔχυσαν τὸ αἷμα τους γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἰδανικά της. Ἰδιαιτέρως πολέμησαν γιὰ τὴν Κρήτη καὶ παλαιότερα καὶ τελευταῖα στὸ 1896, ὅπως καὶ στὴ Μακεδονία. Στὰ 1897 300 λεοντόκορμοι Στενιμαχῖτες μὲ τὸν ἀρχηγό τους Μιχ. Γκάνιογλου, ἀνθυπολοχαγὸ τοῦ πυροβολικοῦ, πολέμησαν στὴ Θεσσαλία. Στοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἔκαμαν τὸ χρέος τους καὶ πάλι καὶ ὁ Ἀνθυπολοχαγὸς Στέφ. Παπαθεοφίλου σκοτώθηκε στὴ μάχη τοῦ Κιλκίς. Ὅλο αὐτὸ τὸ πατριωτικὸ αἴσθημα εἶναι ἀπόρροια τῆς ἐθνικῆς Παιδείας, ποὺ ὅλα τὰ καθίστα Ἑλληνικά, ἐκκλησίες, σχολεῖα, γλῶσσα, χορούς, ἄσματα, ἤθη καὶ ἔθιμα. Εἶχαν οἱ Στενιμαχῖτες καλὰ σχολεῖα ἀπὸ τὰ 1843 μὲ τὴ βοήθεια τῶν ξενητεμένων πατριωτῶν τους,, ὅπως ὁ Μουζεβίρης Ἀπόστολος, ὁ Χρυσοβέργης καὶ ἄλλοι.

Οἱ κώδικες τῶν σχολείων σώθηκαν καὶ βρίσκονται στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη μας. Τοὺς πρόσφερα ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀφοῦ δημοσίευσα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ περιεχόμενό τους, ἀξιολογώτατη πηγὴ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἀνθηρῆς πολιτείας. (1). Εἶχαν πλῆθος ἀπὸ ἐπιστήμονες φιλολόγους, μαθηματικούς,γιατρούς, νομικούς, γεωπόνους, μηχανικούς, στρατιωτικούς. Ἀνέδειξαν τὸν καθηγητὴ Ἀναστασιάδη Λευκία, τὸν Βλάσιο Σκορδέλη, τὸ Χρῆστο Τσούντα, τὸν περιώνυμο ἀρχαιολόγο, τὸν Δημητριάδη γλύπτη, τὸ διευθυντὴ Σχολῶν Καλῶν Τεχνῶν, καὶ ἄλλους ἀναρίθμητους. Εἶχε 48 ἐκκλησίες καὶ παρεκκλήσια, ποὺ τὰ μνημονεύει ὁ Βογαζλὴς μ' ἕνα ἐγκώμιο λαμπρὸ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς πολιτείας αὐτῆς, ποὺ εἶναι δημοσιευμένο στὸ Ἀρχεῖο Θράκης τόμ. 10ος. Τῆς ἑλληνικότητός της ἀποδείξεις καὶ τεκμήρια ἔχουμε ὅλα τὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα ἀπὸ ἐπιγραφὲς καὶ ἄλλα τεμάχια ναῶν καὶ ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα. Αὐτὰ ὅλα εἶναι καταγραμμένα στ' ἀρχαιολογικὰ βιβλία καὶ μελέτες, ποὺ παραμένουν ἄσβεστα τεκμήρια. Ἔχουμε τὰ νεκροταφεῖα, ποὺ φωνάζουν πὼς ἡ ἑλληνικότητα τῆς πολιτείας δὲν παραγράφεται, ὅπως φωνάζουν καὶ τῆς Φιλιππουπόλεως οἱ τάφοι γιὰ τὴν ἑλληνικότητά της. Ὅλες οἱ παραδόσεις τῆς πολιτείας εἶναι Ἑλληνικές, ὅπως τοῦ φρουρίου τοῦ Στενιμάχου, ποὺ σώζονται τέσσαρες: τῆς νεράϊδας ἢ βασιλοπούλας, τοῦ μαγεμένου, τῶν στοιχειωμένων Χριστουγέννων καὶ τῆς ἀναθεματισμένης, ποὺ δημοσιεύθηκαν ἀπὸ παλιὰ χρόνια.

Γιὰ τὰ σχολεῖα τους οἱ Ἕλληνες ξόδευαν 1.800 λίρες χρυσὲς τὸ χρόνο, ποὺ μαζεύονταν ἀπὸ δωρεὲς καὶ ὑποχρεωτικὴ εἰσφορὰ τοῦ λαοῦ. Κι' ἐ-

---

1) Τοὺς κώδικες εἶχε στὴ διάθεσή του ὁ Β. Παπαδόπουλος βουλευτὴς τῆς Βουλγ. Σοβράνιε καὶ δικηγ. Στενιμάχου, Ἕλλην ἀπὸ τοὺς διαπρεπεῖς καὶ μοῦ τοὺς παρέδωσε γιὰ δημοσίευση καὶ μελέτη.

νῷ στὴ Βουλγαροκρατία ἡ πολιτεία διατηροῦσε μόνη της τὰ ὡραῖα της καὶ ἀνθηρὰ σχολεῖα, ὑποχρεωτικὰ ἐπλήρωνε στὸ Βουλγαρικὸ κράτος 50 χιλ. φράγκα γιὰ χαράτσι. Αὐτὴ εἶναι ἡ Βουλγαρικὴ δικαιοσύνη.

Τὸ πῶς ἔγινε ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ της στὰ 1906 δὲν εἶναι ὥρα νὰ ἱστορήσουμε. Ὅποιος θέλει μπορεῖ νὰ διαβάσει τοῦ μακαρίτη Δοξιάδη Ἀπ. τὴν περιγραφή, ποὺ εἶναι πιστὴ ἀφήγηση τῶν γεγονότων, στὰ Θρακικά. Τόμ. Α'.

Σήμερα ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ πάνω στὴ Ροδόπη, βρίσκεται σκορπισμένος στὰ βόρεια ἐδάφη τῆς Ἑλλάδος, ὁμαδικὰ στὸ Κιλκὶς καὶ γύρω καὶ σκόρπιος ἐδῶ κι' ἐκεῖ στὴν Ἀθήνα καὶ παντοῦ. Ἡ δραστηριότητα τῶν κατοίκων ὅπου βρίσκονται ἔγινε παροιμιώδης. Δουλεύουν τὴ γῆ, φύτεψαν ἀμπέλια, μετέφεραν τὰ ἐπαγγέλματά τους σὰν κρασοποιοὶ καὶ σπιρτοποιοὶ καὶ ἐσναφλῆδες. Εἶναι οἱ Στενιμαχῖτες μιὰ φυλὴ ἀκατάλυτη. Καὶ ὅπου κι' ἂν εἶναι καλὰ ἢ ἄσχημα ἀποκαταστημένοι, προσδοκοῦν τὴν ὥρα ποὺ θὰ χυμήξουν πάλι πρὸς τὰ ἱερά τους ἐδάφη νὰ πάρουν πίσω τὴ γῆ τους, τὰ σπίτια τους, τὰ ἀμπέλια τους τὰ μοναστήρια καὶ τὶς ἐκκλησίες τους, ποὺ τὶς ἅρπαξαν οἱ Βούλγαροι, καὶ νὰ ξανασυστήσουν τὴν Ἑλληνική τους κοινότητα, ποὺ ἀκατάλυτη στάθηκε σ' ὅλα τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, γιὰ νὰ καταλυθῆ ἀπὸ τὴν βουλιμία τῶν Βουλγάρων, ποὺ τοὺς πνίγει ἡ ἁρπαγὴ καὶ ὁ σφετερισμὸς καὶ τοὺς οἰστρηλατεῖ τὸ μῖσος κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Στενιμαχῖτες προσδοκοῦν ἀνάσταση τοῦ δικαίου των γιὰ νὰ ξαναζήσουν εὐτυχεῖς, ὅταν ἡ Ροδόπη ὅλη, σὰν γίνη Ἑλληνική, θ' ἀναπνεύση πάλι εὐτυχισμένη, ὅπως στὰ τρισχίλια χρόνια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ θ' ἀνθίσουν οἱ πλαγιές της καὶ θ' ἀκουσθῆ τὸ ἑλληνικὸ τραγοῦδι νὰ γύνεται μελωδικό, ὅπως μιὰ φορά, καὶ οἱ παραδόσεις καὶ οἱ θρῦλοι θὰ ξανασκορπισθοῦν μέσα στὰ φαράγγια καὶ τὶς πλαγιὲς τὶς καταπράσινες τῆς Θρακιώτικης Ροδόπης τῶν Ἀγριάνων καὶ τῶν σημερινῶν Πομάκων.

17— ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

1. Ὁ Ζλατάρσκυ καθηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Σόφιας — ὁ Παπαρηγόπουλος τῆς Βουλγαρίας — ἔγραψε ὅτι ἡ Θράκη καὶ τὸ περισσότερό της μέρος στὸν ἔνατο αἰῶνα, δηλ. κατὰ τὸ πρῶτο βασίλειο τῶν Βουλγάρων, ὅταν βασίλευεν ὁ Κροῦμος καὶ οἱ διάδοχοί του, (803 - 888) εἶχε πέσει ὑπὸ τὴν κυριαρχία τους, ἑπομένως καὶ ἡ Φιλιππούπολη (1).

Ἀλλ' αὐτὸ δὲν φαίνεται πιθανό, γιατὶ οἱ Βούλγαροι στὸν αἰῶνα αὐτό,

1) Εἶναι γνωστὲς ἱστορικῶς πέντε εἰσβολὲς στὴ Φιλιππούπολη τῶν Βουλγάρων ὀλιγοχρόνιες καθωρισμένες χρονολογικά.

ἂν καὶ πολλάκις ἐπέδραμαν τὴ Θράκη προελάσαντες ὡς τὴν Πόλη, γνωρίζουμε ὅτι προσήρτησαν μόνο τὰ βόρεια κράσπεδά της στὸ κράτος τους καὶ ὅτι ἀρκούνταν μονάχα στὴν δήλωση τῆς ὑπαίθρου Θράκης καὶ τῶν ἀναχύρωτων ἢ ἀφρουρήτων πόλεων, καὶ τὴν ἀπαγωγὴ τῶν κατοίκων στὴ Βουλγαρία. Αὐτὸ γινότανε γιατὶ οὔτε τὰ πολιορκητικὰ μέσα οὔτε τὸν ἀπαιτούμενο χρόνο εἶχαν γιὰ μία συστηματικὴ πολιορκία πόλεων, ὅπως καὶ ἡ ὀχυρὰ Φιλιππούπολη.

Οἱ πόλεις αὐτὲς εἶταν οἱ προμαχῶνες καὶ τὰ προπύργια τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων στὴ Θράκη. Καὶ γι' αὐτὸ μὲ κάθε θυσία κραποῦνταν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἂν κάποτε ἔπεφτε καμμιά πόλι, ὕστερ' ἀπ' ὀλίγο ἀνακαταλαμβάνονταν κι' ὠχυρώνονταν, γιὰ νὰ μένη προμαχώνας καὶ προπύργιο τῆς πρωτευούσης.

2.— Στὸν καιρὸ τοῦ αὐτοκράτορα Μιχ. Ραγκαβὲ (801 - 813), ὁ Κροῦμος ἐπωφελούμενος τῆς στάσεως ποὺ ἔγινε στὸ στρατὸ τοῦ αὐτοκράτορα στὴν ἐκστρατεία του ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων, «κατέχωσε τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν», ἐπειδὴ δὲ φοβήθηκαν καὶ οἱ μέτοικοι τῶν πόλεων «δραξάμενοι προφάσεως τῶν ἐν Θράκῃ ὀχυρωμάτων ὡς καὶ οἱ ἐν Φιλιππουπόλει ἔφυγον καὶ αὐτοὶ ἐπανελθόντες εἰς τὰ ἴδια». Αὐτὰ τὰ λέγει ὁ χρονογράφος Θεοφάνης. Καὶ ὁλοφάνερα πρόκειται ὄχι γιὰ φρουροὺς τῶν ὀχυρωμάτων, ἀλλὰ γιὰ τοὺς μετοίκους, ποὺ γιὰ τὴν λειψανδρία τοῦ καιροῦ ἐκείνου, οἱ αὐτοκράτορες ὁ (741 - 775) Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος καὶ Λέων ὁ Χάζαρος (775 - 780) μετέφεραν στὴ Θράκη. Ἀπὸ τὴν ἀφήγηση αὐτὴ τοῦ Θεοφάνη, δὲ βγαίνει πὼς ὁ Κροῦσος κατέλαβε καὶ τὴ Φιλιππούπολη· γιατὶ καὶ κανεὶς ἄλλος δὲν τὸ βεβαιώνει, ἐν ᾧ ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς μνημονεύεται ἡ κατάληψη τῆς Βερόης καὶ Ἀγχιάλου χωρὶς μάχη, τῆς δὲ Μεσημβρίας μὲ πολιορκία.

Ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν τριακονταετῆ συνθήκη ποὺ ἔγινε στὰ 814, μετὰ τὴ δεινὴ ἧττα τῶν Βουλγάρων ἀπὸ Λέοντα τὸν Ε', κοντὰ στὴ Μεσέμβρια καὶ τὸν θάνατο τοῦ Κρούμου, μεταξὺ τοῦ διαδόχου του καὶ τῶν Βυζαντινῶν (καὶ ἡ συνθήκη βρέθηκε σέ στήλη καὶ ἑρμηνεύθηκε ἀπὸ τὸν Τσέχο ἱστορικὸ Γ'ιρετσὲκ) φαίνεται ὁλοφάνερα πὼς ἡ Φιλιππούπολη δὲν περιῆλθε στὰ χέρια τῶν Βουλγάρων, ὅταν καθωρίσθηκαν τὰ ὅρια τῶν δύο γειτονικῶν κρατῶν. Τότε σχηματίσθηκε ἡ γραμμὴ τῶν ὁρίων μας ἀπὸ τὴ Δεβελτὸ ὡς τὴν Κωνσταντία δηλ. ἀπὸ τὸ Τύρναβο Σεϊμὲν ὡς τὴν Οὐζουτζόβα, — τὸ Μακρολίβαδο μὲ τὄνομα Ἑρκεσία Τάφρος, ποὺ θὰ πῆ μία μεγάλη τάφρος ἢ σούδα πλάτους καὶ βάθους πολλῶν μέτρων, ὅπως λέγει ὁ Κεδρινός, μὲ πασσάλους ποὺ τὰ ἴχνη της καὶ τώρα ἀκόμη διακρίνονται.

Ὁ Γίρετσεκ, αὐτὸς ὁ Τσέχος φιλοβούλγαρος καθηγητὴς ἔγραψε «ὁδοιπορικόν». Περιῆλθε δηλ. τὴ Βουλγαρία καὶ σημείωσε ὅ,τι εἶδε κἄμαθε στὸ ταξίδι του τοῦτο, ἔχοντας σύντροφο ἕνα Ἀργύρωφ βούλγαρο. Σαὐτὸ τ' ὁδοιπορικό του γράφει πολλὰ ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις του. Καὶ τὸ ὁδοιπορικό του τοῦτο χρησιμεύει ὡς πηγὴ ἱστορικὴ τῆς Βουλγαρικῆς ἱστορίας, ἂν κἄχη

πολλὲς ἀνακρίβειες καὶ ἀνιστόρητες πληροφορίες. Αὐτὸς ὁ Γίρετσεκ κάποτε ὁμολογεῖ τὴν ὕπαρξη ἑλληνισμοῦ σὲ σημεῖα τῆς χώρας, σὰν ὄασεις, ποὺ ἐπέζησαν καὶ ὑπῆρχαν ὡς τὸ 1906. Αὐτὸς ὁ ἱστορικὸς λέγει, πὼς στὸν δέκατον αἰῶνα, στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Τσάρου Συμεὼν (893 - 927) καὶ τοῦ γυιοῦ του Πέτρου, ποὺ ἀσπάζονται κι' ἄλλοι Βούλγαροι ἱστορικοί, ὅπως ὁ Ζλατάρσκυ καὶ Μπλαγκόεφ, ἡ Φιλιππούπολη εἶταν στὴν ἐξουσία τῶν Βουλγάρων καὶ πὼς ἀπὸ αὐτοὺς τὴν πῆραν οἱ Ρῶσοι. 'Αλλ' αὐτὸ εἶναι πλάνη, γιατὶ ὁ σύγχρονός του αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (912 - 959) μνημονεύει τὴν Φιλιππούπολη, ὅτι ὑπάγονταν στὴν ἐπαρχία Θράκης, τέταρτη ἀπὸ τὶς πέντε ἐπαρχίες Θράκης τοῦ «Θρακικοῦ θέματος» καὶ ὅτι διοικοῦνταν ἀπὸ Κονσιλάριο. Ὁ Μέγας Συμεών, ποὺ θέλησε νὰ γίνῃ Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας, ὅπως καὶ ὁ Κροῦμος μπροστὰ ἀπὸ ἕναν αἰῶνα, ἐπέδραμε τὴ Θράκη ὡς καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλην. αὐτοκρατορίας στὰ 924, ἀλλὰ δὲν ἔγινε κυρίαρχος τῆς χώρας ὅλης. Μόνο ὡς ἐπιδρομεὺς ἐρήμωσε τὴ χώρα. Ὁ Θεοφάνης ὁ χρονογράφος γράφει: «Συμεὼν ἄρχων Βουλγαρίας πανστρατὶ κατὰ τῆς Κων)πόλεως ἐκστρατεύει καὶ λήζεται μὲν τὴν Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν, ἐμποδίζει δὲ πάντα καὶ καταστρέφει καὶ δενδροτομεῖ». Οἱ πράξεις του αὐτὲς δὲν σημαίνουν κυριαρχία, (γιατὶ κανεὶς ἐκτὸς τῶν παραφρόνων δὲν καταστρέφει τὰ τοῦ οἴκου του), ἀλλὰ σημαίνουν ἐπιδρομὴ ἐχθροῦ σὲ χώρα ἀντιπάλου.

Γι' αὐτὸ ὁ βούλγαρος ἱστορικὸς Μπαλάτζεφ ἐπικρίνοντας σὰν ἀμερόληπτος Βούλγαρος — ὑπάρχουν καὶ τέτοιοι — διάφορες ἀνακρίβειες σὲ μελέτες τοῦ Ζλατάρσκυ καὶ Μπλαγκόεφ προκειμένου γιὰ τὴ Φιλιππούπολη, ὁμολογεῖ ὅτι στὰ χρόνια τοῦ Σαμουὴλ οὐδέποτε κυριάρχησαν τῆς ὀχυρᾶς πόλεως καὶ αὐτολεξὶ λέγει: «Ἂς γνωρίζει ὁ καθηγ. Ν. Μπλαγκόεφ ὅτι οἱ Βούλγαροι συμβασιλεῖς οὐδέποτε ἐκυριάρχησαν τοῦ ὀχυροῦ τῆς Φιλιππουπόλεως φρουρίου οὐδὲ τῶν ὀχυρωμάτων τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν διοικητικήν του περιφέρειαν». Ὁ Σαμουὴλ οὔτε κἂν ἐδοκίμασε νὰ πολιορκήσῃ αὐτό, γιατὶ τοῦτο ἦτο ἀνώτερο ἀπὸ τὶς δυνάμεις του.

Ἔτσι γράφεται ἡ Βουλγαρικὴ ἱστορία, ποὺ ἀχαλίνωτη ψευδολογεῖ τόσο, ὥστε μέσ' ἀπὸ τὰ σπλάχνα τους νὰ βγαίνουν καὶ οἱ ἐπικριτές τους ἀπὸ ἐντροπὴ βέβαια ἐπιστημονική.

Σαὐτὸ τὸ δρόμο τὸν ἀντιεπιστημονικὸ ὁδηγεῖ τοὺς Βουλγάρους ἐπιστήμονες μία ἀρχὴ — βασικὴ ἀρχὴ — ἡ ἀρχὴ τῆς σκοπιμότητος. Ἡ καταστροφὴ ἐπιγραφῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων, ἡ καταστροφὴ εἰκόνων, κτιτορικῶν ἐπιγραφῶν, κλπ. πρὸς κάλυψη τάχα ἑνὸς ἱστορικοῦ γεγονότος, δὲ μπορεῖ νὰ παραπλανήσῃ τὴν ἐπιστήμη οὔτε τοὺς ἐπιστήμονες. Ἐν τοιούτοις συντελεῖται καὶ εἰς τοὺς τάφους ἀκόμα, ὅπου ἡ ἱστορία βοᾶ καὶ λαλεῖ γιὰ τὴν ἀλήθεια. Αὐτὴ ἡ ἀρχὴ πάντως παρασύρει τοὺς ξένους, ὅπως συμβαίνει στὸν Καναδᾶ καὶ στὴν Ἀμερικὴ καὶ τὴν κοινὴ γνώμη τῶν ξέ-

νων, ποὺ δὲν ἔχουν καιρὸ γιὰ τὸν ἔλεγχο τῶν εἰδήσεων, ποὺ προέρχονται ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων ποὺ παραποιοῦν τὴν ἀληθινὴ ἱστορία.

18— Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΟ ΘΡΑΚΗ ΕΙΣ ΤΑ 1878

Τὸ Βουλγαρικὸ Ἔθνος στὸν 19ον αἰῶνα δὲν εἶχεν ἀκόμα ἐθνικὴ συνείδηση. Πρῶτος ὁ Πάτερ Παΐσιος ἀπὸ τὴν μονὴ Χιλιανδαρίου τοῦ Ἁγίου Ὄρους φώναξε πρὸς τοὺς Βουλγάρους: «Μὴν ἐντρέπεσθε νὰ ὀνομάζεσθε Βούλγαροι». Καὶ ἡ φωνή του ἔσεισε τὴν βουλγαρικὴ ψυχή. Ἕως τότε οἱ Βούλγαροι ἀρέσκονταν νὰ ὀνομάζωνται Ἕλληνες, νὰ ὁμιλοῦν ἑλληνικά, νὰ ἐργάζωνται μὲ Ἕλληνες, νὰ συνάπτουν συνοικέσια Βουλγαροελληνικά, νὰ μετέχουν στὰ κοινὰ τῶν κοινοτήτων ὡς Ἕλληνες καὶ νὰ μαθαίνουν γράμματα στὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα. Πολλοὶ Βούλγαροι ἑλληνοπρεπεῖς πλούσιοι ἦσαν ἐπίτροποι καὶ ἔφοροι στὰ κοινοτικὰ σχολεῖα, ὅπου ἐδιδάσκονταν ἀπὸ Ἕλληνες διδασκάλους τὰ πρῶτα γράμματα καὶ νὰ βάζουν τὴν τίμια ὑπογραφή τους Ἑλληνιστί. Κάτω ἀπὸ τὴν σκέπη τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἐσώζονταν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ δυνάστευση καὶ εὐημεροῦσαν κινούμενοι ἀνάμεσα στὸν Ἑλληνισμό. Ἡ εὐτυχία τους εἶταν μεγάλη. Ἡ ἄρχουσα τάξη ἰσότιμα μὲ τοὺς Ἕλληνας ἀπελάμβανε πλούτη, εὐημερία, παίδευση, πολιτισμό. Γι' αὐτὸ ὁ Λαμαρτῖνος παρατηρώντας σ' αὐτὰ βεβαιώνει ὅτι οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνο ἦταν πολιτισμένοι, ἀλλὰ καὶ ἐκπολιτιστικοί. Αὐτὸ εἶπε στὰ 1833 καὶ τὸ γραψε στὸ «Ταξίδι στὴν Ἀνατολή».

Τὸ σάλπισμα τοῦ πάτερ Παϊσίου, καλογήρου στὴ μονὴ Χιλιανδαρίου τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ξύπνησε μερικοὺς πατριῶτες Βουλγάρους. Αἰσθάνθηκαν μέσα τους τὴ φωνὴ τὴν Ἐθνική, γιατὶ μαθήτεψαν στὴ Ρωσία, ἔλαβαν μαθήματα Ἐθνικά, ἐδιδάχθηκαν νὰ μισοῦν κάθε τι τὸ Ἑλληνικὸ καὶ νὰ ὑβρίζουν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα: «γλῶσσα Ἀθιγγάνων». Διδάχθηκαν νὰ μισοῦν τὴν ἑλληνικὴ παιδεία, τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος καὶ ποτίσθηκαν μὲ τὴν μεγάλη Βουλγαρικὴ Ἰδέα, νὰ ὑποκαταστήσουν δηλαδὴ τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος. Ὀπίσω ἀπὸ τὴν ἰδέα αὐτὴ κρύβονταν ὁ πόθος τῶν Ρώσων νὰ ὑποκαταστήσουν αὐτοὶ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα μὲ τὴν ἰδική τους, τὸ Πατριαρχεῖο τὸ Οἰκουμενικὸ μὲ τὸ Ρωσσικό. Ἔτσι ὁ Πανσλαβισμὸς ἄρχισε νὰ δρέπη μὲ τὶς ἀναταραχὲς τὴν πρώτη ἐπιτυχία.

Τὴν πρώτη ἀναταραχὴ δημιούργησαν τρία ὄργανα τῆς Ρωσσικῆς προπαγάνδας, ποὺ ἐκπαιδεύθηκαν στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα μ' Ἕλληνες διδασκάλους. Ἦσαν ὁ Σάλτζος Ἰωάννου μετονομασθεὶς σὲ Τσομάκωφ, ἀπὸ τὰ Ἀβράδαλα, ποὺ κατέβηκε στὴ Φιλιππούπολη στὰ 1842. Ἀγέρωχος, βάρβαρος καὶ θηριώδης τύπος, ἀναμίχθηκε στὰ κοινοτικά. Δεύτερος ἦταν ὁ Γεώργιος Σταμιάνοβις, ποὺ ἀφοῦ σπούδασε στὴν Κων)πολη καὶ ἀνετράφηκε Ἑλλη-

νοπρεπῶς, ἐπέστρεψε στὴ Φιλιππούπολη. Τρίτος ἦτο ὁ Παῦλος Κούρτοβιτς, ποὺ τὸν ἐχαρακτήριζε «αἰσχρὰ καὶ λοίδορος γλῶσσα, ἀναισχυντία καὶ παράτολμος διαγωγὴ» ὅπως λέγει ὁ Γ. Τσουκαλᾶς στὰ 1850 στὸ ἔργο του «Ἱστοριογραφικὴ περιγραφὴ ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως». Ἔτσι ὠργανώθηκε ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς — ὄργανα τοῦ Πανσλαβισμοῦ — ἡ λεγόμενη τριανδρία, ποὺ ἀνέλαβε νὰ δημιουργήση μὲ τὰ νήματα τῆς Ρωσσικῆς προπαγάνδας πράγματα στὸν Ἑλληνισμό.

Αὐτοὶ ὠργάνωσαν ἀντίδραση κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως, αὐτοὶ ἔδωκαν τὰ κεντρίσματα στοὺς Βουλγάρους νὰ ἐξυπνήσουν ἀπὸ τὸ λήθαργό τους, αὐτοὶ ἐδίδαξαν τὶς πανσλαβικὲς μεθόδους γιὰ τὸ ξύπνημα καὶ τὴν δημιουργία Βουλγαρικῆς Ἰδέας.

Ἡ ραδιουργία, τὰ ψεύδη, οἱ ἐπιθέσεις, οἱ κραυγὲς καὶ οἱ ἀπελπιστικὲς ἐπικλήσεις των, ἦταν τὰ πρῶτα ἐπιθετικὰ ὅπλα κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Β. Θράκης παμπληθὴς ἐπικρατώντας οἰκονομικῶς εἶχε κοινότητες πλούσιες καὶ παντοῦ ἑλλ. σχολεῖα καὶ παιδεία πλουσία. Ἡ περιοχὴ Βάρνας εἶταν Ἑλληνική. Ἡ περιοχὴ Φιλιππουπόλεως Ἑλληνική. Ἡ περιοχὴ Καβακλῆ ἑλληνική. Ἡ περιοχὴ Μαύρης θαλάσσης Ἑλληνική. Ἡ λοιπὴ χώρα εἶχεν ἀνάμικτο πληθυσμό. Παντοῦ ὅμως ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο ἐφώτιζε καὶ ἐλάμπρυνε τὶς κοινότητες. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐπικρατοῦσε.

Ἀπ' αὐτὸν ἐποτίζονταν καὶ ὁ βουλγαρικὸς λαός, ποὺ ἀγράμματος, «ἐγεύετο παιδείας» καὶ ἐμάνθανε νὰ βάζη τὴν ὑπογραφή του Ἑλληνικά. Ἔτσι ἐσώζετο ἀπὸ τὴν ἀφάνεια. Παντοῦ ὑπῆρχαν σχολεῖα, παντοῦ διδάσκαλοι Ἕλληνες, παντοῦ ἕλληνες ἱερεῖς, παντοῦ ἑλληνικὴ γλῶσσα.

«Δυστυχῶς, ὅπως λέγει ὁ Θεριανός, ὁ βιογράφος τοῦ Κοραῆ, Τὸ Πατριαρχεῖο δὲ ἐφρόντισε νὰ ἐξελληνίση τοὺς Βουλγάρους μὲ τὴν ἐκκλησία. Τοὺς χειροτονοῦσε ἱερεῖς Βουλγάρους μὲν ἀλλὰ ἑλληνομαθεῖς. Τοὺς ἔστελνε ἐπισκόπους Βουλγάρους μὲν ἀλλὰ σπουδάζοντας στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης. Οὐδέποτε ἐπιχείρησε νὰ τοὺς στερήση τὴν ἐκκλησιαστικὴ ὑμνωδία στὴ βουλγαρικὴ γλῶσσα. Σὲ βουλγαρικὴ γλῶσσα μετέφραζαν τὴν ἐκκλησιαστικὴ ὑμνωδία, μὲ τὴν βυζαντινὴ μουσικὴ ἔψαλλαν καὶ βουλγαριστὶ ἔλεγαν τὸ εὐαγγέλιο.

Αὐτὴ τὴ μητρικὴ στοργὴ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς παιδείας, οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἱεραπόστολοι τοῦ Πανσλαβισμοῦ τὴν ἐμφάνιζαν ὡς τυραννία, ὡς ἱεροσυλία. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία ἦταν ποὺ τοὺς κατέστρεφε ὡς Ἔθνος, ποὺ τοὺς ἀπομιζοῦσε σὰν βδέλλα.

Ἔτσι ἄρχισε νὰ δημιουργεῖται ἡ πρώτη προπαγάνδα, ἡ πρώτη δηλητηρίαση τῶν σχέσεων βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων. Τὸ σχέδιο ἐπιτυγχάνει. Τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα στὰ βουλγαρικώτατα σημεῖα τῆς χώρας ἄρχισαν νὰ μισοῦνται καὶ νὰ συκοφαντοῦνται, ὥστε στὰ 1848 ἀρχίζει ὁ διχασμός των.

Οἱ Βούλγαροι θέλουν ἰδικά τους σχολεῖα, ἀποκρούουν τὴν ἑλληνικὴ βοήθεια καὶ παιδεία καὶ τὴν ὑβρίζουν ὡς καταστρεπτική.

Αὐτὸ τὸ κάμνουν τὰ ὄργανα τοῦ πανσλαβισμοῦ, ποὺ ἔμαθαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀπὸ μικρὴ ἡλικία καὶ ποτίσθηκαν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία.

Ὅπως σήμερα καὶ τότε οἱ προπαγανδιστὲς τῆς σλαβικῆς ἰδέας ἐργάσθηκαν θαυμαστά. Καὶ συνέβη κατὰ τὸ σχίσμα 1878 τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα νὰ κλείσουν ἐκεῖ ὅπου ἡ πλειοψηφία ἦταν Βουλγαρική. Διετηρήθηκαν μόνο ἐκεῖ ὅπου ὁ ἑλληνισμὸς μεγαλουργοῦσε, ὅπου τὸ ἐμπόριο ἦταν στὰ χέρια τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ βιομηχανία ἐπρόκοβε ἅλματικά. Ἐκεῖ ὑψώνονταν καλλιμάρμαρα τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ἐκεῖ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἀκτινοβολοῦσε. Αὐτὴ ἡ ἀκτινοβολία ἐσκότιζε τὸ φῶς τὸ βουλγαρικό.

Τὸ μῖσος, ὁ φθόνος, τὸ πάθος ὠγκώνονταν καὶ ἔτσι μὲ τὰ πολιτικὰ γεγονότα τῆς μεταπολιτεύσεως τῶν Τούρκων, βρῆκαν οἱ Βούλγαροι τὴν εὐκαιρία νὰ δράσουν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Σ' ὀλίγο διάστημα πραγματοποίησαν στὰ 1906 τὸν χαμὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκδιώχθηκε, τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα κατελήφθηκαν καὶ ὑψώθηκαν σὲ 250 σχολεῖα πάσης φύσεως καὶ βαθμοῦ, Βουλγαρικὲς ἐπιγραφὲς καὶ οἱ Ἑλληνικὲς ἐκκλησίες ἁρπάχτηκαν μὲ τὴ βία.

Ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία ἀντικατεστάθηκε ἀπὸ μόνη τὴ Βουλγαρική. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχανε τὰ πνευματικά του ἐρίσματα.

19— Η ΤΥΧΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Ὁ Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1878 ἔληξε μὲ τὴν συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Τότε ἡ Φιλιππούπολη διετέλεσε πρωτεύουσα τῶν χωρῶν ποὺ ἀπελευθερώθηκαν ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγό. Ἡ περίοδος αὐτὴ κράτησε λίγο καὶ τὴ διοίκηση εἶχε ὁ πρίγκηπας Ρῶσσος Κορσακώφ. Στὴν Φιλιππούπολη συντάχθηκαν οἱ πρῶτοι νόμοι, ποὺ μέρος τους σχεδιάσθηκε στὸ Σίστοβο, τὴν πρώτη ἕδρα τῆς ρωσσικῆς κατοχῆς, ὅπου ἔγιναν κι' οἱ πρῶτες γιορτὲς τοῦ νέου Βουλγαρικοῦ κράτους. Μὲ τὴν συνθήκη τοῦ Βερολίνου 13 Ἰουλίου 1878 σχηματίσθηκε ἡ Βόρειος Θράκη μὲ τ' ὄνομα Ἀνατολικὴ Ρωμυλία (Ρουμέλιε Ὀριεντὰλ) ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ σουλτάνου μὲ δική της ἐθνοφυλακὴ καὶ χριστιανὸ ὀρθόδοξο διοικητή, μὲ πρωτεύουσα τὴ Φιλιππούπολη.

Τότε ἐξελέγη διεθνὴς ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ συντάξη τὸν ὀργανικὸ χάρτη τῆς αὐτονόμου ἐπαρχίας καὶ ν' ἀποτελειώση τὸ ἔργο τοῦ καταστατικοῦ χάρτη τῆς ἡγεμονίας. Οἱ μειοψηφίες εἶχαν 1) τὸ δικαίωμα ν' ἀποστείλουν δικούς των βουλευτὰς μέσα στὴ βουλή, ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμό τους, 2) νὰ μετέχουν στὶς διοικητικὲς θέσεις, νὰ ἐκπαιδεύουν τὰ παιδιά τους στὴ μητρική τους γλῶσσα σὲ ξεχωριστὰ σχολεῖα καὶ νὰ τελοῦν τὰ θρησκευτικά τους καθήκοντα στὴ γλῶσσα τους. Ἐπίσημες γλῶσσες ὡρίσθηκαν τέσσερες: ἡ βουλγαρική ἡ τουρκική, ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ γαλλική. Κάθε νόμιος, κάθε

διοικητικὴ διαταγὴ συντάσσονταν στὶς τέσσαρες αὐτὲς γλῶσσες. Ἐφαρμόσθηκε ἐλευθερία, καὶ ἰσονομία καὶ ἡ χώρα ἄρχισε ν' ἀναλαμβάνη μὲ τὸ φυσικό της πλοῦτο καὶ τὴν εἰρήνη, γιατὶ εἶναι ἡ πιὸ εὔφορη χώρα τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου.

Ὁ Ἀλέξανδρος Βογορίδης ἢ Ἀλέκο Πασᾶς, Βούλγαρος ἀπὸ καταγωγῆς, διωρίσθηκε πρῶτος ἡγεμὼν τῆς ἐπαρχίας. Ἦταν υἱὸς τοῦ Στεφάνου Βογορίδου ἡγεμόνος τῆς Σάμου. Ὁ Ἀλέκο Πασᾶς ἔθεσε σὲ ἐφαρμογὴ τὸν χάρτη τῆς ἡγεμονίας,[1] διορίζοντας τοὺς ἓξ γενικοὺς γραμματεῖς ἤτοι τοὺς ὑπουργούς του, ὅλους Βουλγάρους καὶ κυβερνοῦσε σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις τῆς Ρωσσίας καὶ τὴν ἐπιθυμία τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ποὺ εἶχε τὴν πλειοψηφία.

Τότε συνέβησαν ἐνέργειες γιὰ τὴν ἄμεση ἕνωση τῆς ἡγεμονίας μὲ τὴν Βουλγαρία. Ὁ ἡγεμὼν Βογορίδης ἐπενέβη στὴν καταστολὴ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν. Ἡ παρέμβασή του παρεξηγήθηκε κι' ἔπεσε στὴ δυσμένεια τῆς Ρωσσίας. Κι' ἅμα πέρασαν τὰ πέντε χρόνια τῆς θητείας του ἀντικατεστάθηκε μὲ τὸν γραμματέα Κρέστοβιτς, ποὺ ἦταν γνωστὸς μὲ τ' ὄνομα Γαβριὴλ Πασᾶς. Κι' αὐτὸς ἦταν ἕνας ἐξελληνισμένος Βούλγαρος.

Ἀλλὰ οἱ Βούλγαροι δὲν ἦσαν ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὴν ἡγεμονία μὲ ἴσα δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Ἔτσι ἄρχισαν νὰ καταστρατηγοῦν τὸν καταστατικὸ χάρτη τῆς Ἡγεμονίας. Πρῶτα δὲν διώριζαν Ἕλληνας ὡς ὑπαλλήλους. Δὲν τοὺς προσελάμβαναν στὴ χωροφυλακὴ καὶ στὸ στρατό, οὔτε ὡς δικαστὰς καὶ ἀστυνομικούς. Τοὺς ἀπέκλειαν ἀπὸ παντοῦ γιὰ νὰ μὴ εὑρίσκωνται μέσα στὰ στελέχη τῆς διοικήσεως, ποὺ θὰ ἀπέβαιναν ἐμπόδιο στὰ σχέδια τῶν Βουλγάρων γιὰ τὴν καταβρόχθιση τῆς Βορείου Θράκης. Οἱ Ἕλληνες ὅμως κατεῖχαν τὰ σκῆπτρα στὸ ἐμπόριο στὴ βιομηχανία, στὰ ἐπαγγέλματα, στὰ ἐσνάφια, στὴν ἐκπαίδευση. Αὐτὴ ἡ ζωτικότητα τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας προκαλοῦσε τὸ φθόνο καὶ τὸ μῖσος τῶν Βουλγάρων κι' ἐπετάχυνε τὸ πραξικόπημα κατὰ τῆς χώρας αὐτῆς καὶ τῶν ἐλευθεριῶν της. Στὰ 1885 ἔγινε μιὰ ἀναίμακτη ἐπανάσταση καὶ τὸ καθεστὼς τῆς Ἡγεμονίας, ποὺ τὸ κατωχύρωσεν ἡ ὑπογραφὴ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, καταλύθηκε οἰκτρῶς καὶ ὑβριστικῶς. Ἡ προσωρινῶς σχηματισθεῖσα κυβέρνηση τοῦ Στράνσκη ἐκήρυξε τὴν ἕνωση τῆς ἐπαρχίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος Βάττεμβεργ μὲ ἕνα διάταγμα ἀνεγνώρισε τὴν ἕνωση καὶ ὠνόμασε ἡγεμόνα τὸν ἑαυτό του καὶ τῆς Νοτίου Βουλγαρίας, ὅπως ὠνόμαζαν τὴν Βόρειο Θράκη τότε.

Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὸ πραξικόπημα χωρὶς νὰ ξεσηκωθῆ καὶ στρατιωτικῶς νὰ ἐπέμβη. Οἱ Σέρβοι μόνον ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἡττήθηκαν. Ἡ Ἑλλὰς ἐπεχείρησε νὰ ἐπιστρατευθῆ ἀλλὰ παρεμποδίσθηκε ἀπὸ τὶς μεγάλες λεγόμενες δυνάμεις.

---

1) Ὑπάρχει δημοσιευμένος γαλλιστὶ καὶ μεταφρασμένος ἑλληνιστί.

Τότε μὲ τὴν παρέμβαση τῶν Μ. Δυνάμεων καταρτίσθηκε μιὰ Τουρκοβουλγαρικὴ συνθήκη στὰ 1886, ποὺ ἀνεγνώρισε τὸν Ἀλέξανδρο ὡς τὸ γενικὸ διοικητὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας γιὰ μιὰ πενταετία ἀντὶ τοῦ Κρέστοβιτς ποὺ καθηρέθηκε κι' ἐκδιώχθηκε, κι' ἀνετέθη σὲ μιὰ Τουρκοβουλγαρικὴ ἐπιτροπὴ νὰ ἀναθεωρήση τὸν καταστατικὸ χάρτη τῆς ἡγεμονίας, χωρὶς ἀποτέλεσμα. Τότε ἐφαρμόσθηκε τὸ βουλγαρικὸ σύνταγμα κι' οἱ βουλγαρικοὶ νόμοι στὴ χώρα καὶ ἡ Ἀνατολ. Ρωμυλία ἀπετέλεσε μέρος τῆς Βουλγαρίας. Ὁ νέος ἡγεμὼν Φερδινάνδος ἀναγνωρίσθηκε διοικπτὴς τῆς Ρωμυλίας. Στὰ δὲ 1908 κατελύθηκε ὁλότελα ἡ προσωνυμία τῆς ἐπαρχίας Ἀνατολικὴ Ρωμυλία.

Ἡ κατάλυση τοῦ αὐτονομικοῦ καθεστῶτος τῆς Ρωμυλίας ὑπῆρξε ὠφέλιμος ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως διὰ τοὺς Βουλγάρους. Διὰ τοὺς Ἕλληνας (200 χιλ.) ὑπῆρξε καταστρεπτική. Διότι ἀπὸ τότε ἤρχισε ἕνας ὕπουλος ἢ φανερὸς πόλεμος ἀπὸ τὴν Βουλγαρικὴ κυβέρνηση πρὸς ἐκβουλγαρισμὸ ἢ ἐκπατρισμὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς χώρας, ποὺ ὑπῆρχαν ἐκεῖ ἀπὸ 2 1)2 χιλ. χρόνια. Τὸ σάρωμα τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τὴ Μακεδονία μὲ τὰ ἀνταρτικὰ σώματα τῶν Ἑλλήνων, ἐπετάχυναν τὸ μοιραῖο πλέον τέλος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Βορείου Θράκης.

Τὸ τέλος αὐτὸ ἦλθε στὰ 1906 μὲ τὸν βίαιο ἐξοντωμὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν 16ην Ἰουλίου, μὲ τὴν ἁρπαγὴ τῶν σχολείων, μὲ τὴν κατάργηση τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων, μὲ τὴν ἁρπαγὴν τῶν μητροπόλεων καὶ τὸν ἐκδιωγμὸν τῶν μητροπολιτῶν, μὲ τὸν φόνον καὶ διωγμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν περιουσιῶν των. Εἰς τὰ 1906 19 Ἰουλίου ἔπαυσε ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς βορείου Θράκης νὰ ὑπάρχη εἰς τὴν ἑλληνικώτατη αὐτὴ χώρα, ὅπως τὴν ἐγνώρισαν οἱ αἰῶνες, τὴν εἶδαν οἱ περιηγητές, τὴν κατέγραψεν ἡ ἱστορία.

Τρεῖς πολέμους ἔκτοτε ἐκερδίσαμεν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐτιμωρήσαμεν τοὺς ἀντιπάλους μας, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐσώσαμεν τὸν ἐκβουλγαρισθέντα ἤδη Ἑλληνισμὸν ποὺ παρέμεινεν ἐκεῖ. Ὁ Βορειοθρακικὸς Ἑλληνισμὸς ἐξεμηδενίσθη, καὶ ἐχάθη ἕνας Ἑλληνικὸς κόσμος ποὺ τὸν ὕμνησαν ὡς πολιτισμένον καὶ ἐκπολιτιστήν. Ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς περιηγητὰς τοῦ 16ου, 17ου, 18ου, καὶ 19ου αἰῶνα, ὡς τὸν πολὺν ποιητὴν Λαμαρτῖνον, ἔχομεν πολλὰ κείμενα ἀξιόλογα. Ὁ Λαμαρτῖνος στὸ ταξίδι του ὁμιλεῖ γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ ποὺ συνάντησε στὸ πέρασμά του ἀπὸ τὴ Σμύρνη ὡς τὴ Φιλιππούπολη.

Ἐκεῖ ἐφιλοξενήθηκε σὲ σπίτι Ἑλληνικὸ τοῦ Γ. Μαυρίδη, ποὺ τὸν ἱκανοποίησε τόσο, ὥστε νὰ συνδεθῆ μὲ τὴν οἰκογένεια αὐτὴ μὲ βαθειὰ φιλία (1).

---

1) Βλ. ὁ Λαμαρτῖνος στὴ Θράκη Πολ. Παπαχριστοδούλου Α' Τόμος Β' μέρος τοῦ Ἀρχ. Θρ. Θησ. 1934.

Ὁ Λαμαρτῖνος τονίζει ὅτι, σὰν τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Βορείου Θράκης, δὲν συνήντησε πουθενὰ στὸ ταξίδι του καὶ τὸν χαρακτηρίζει ὡς π ο λ ι τ ι σ μ έ ν ο ν καὶ ἐ κ π ο λ ι τ ι σ τ ι κ ό ν.

Τοῦτο εἶναι μιὰ ἀλήθεια ἀξιομνημόνευτη καὶ δὲν παραγνωρίζεται ἀπὸ τοὺς ἱστορικούς, ποὺ ἐκτιμοῦν τὰ περιηγητικὰ κείμενα ὡς ἀξιόλογη πηγὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης.

20— ΤΟΡΕΥΤΙΚΗ, ΞΥΛΟΓΛΥΦΙΑ, ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΗ

Ἀπὸ χρόνια λαβαίνοντας ἀφορμὴ ὁ μακαρίτης Κ. Μ. ,Αποστολίδης, ὁ συγγραφέας τῆς ἱστορίας Φιλιππουπόλεως, ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα τοῦ Βουλγάρου ἀρχιτέκτονα Κόϊτσεφ ἐπεχείρησε νὰ διαφωτίση τὸ ζήτημα, διαφωτίζοντας καὶ τὸν συγγραφέα, πού, ὅπως ὅλοι οἱ Βούλγαροι ἐπιστήμονες, αὐταπατώμενοι ἀπὸ τὴν τωρινὴ βουλγαρικὴ τῶν ἐκκλησιῶν ἰδιότητα, νομίζουν ὅτι ὁ διάκοσμος τῶν ἐκκλησιῶν στὴ Βουλγαρία καὶ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία εἶναι ἔργα τῆς Βουλγαρικῆς τοῦ καιροῦ τῆς Τουρκοκρατίας τορευτικῆς, ξυλογλυφίας καὶ διακοσμητικῆς, ποὺ τώρα ἐξέλιπε, καὶ ὅτι οἱ τεχνίτες ἦσαν αὐτοδίδακτοι Βούλγαροι ἰθαγενεῖς. Ἴσα - ἴσα ἡ ὁλοσχερὴς ἔκλειψη τῆς τέχνης αὐτῆς μέσα σὲ μιὰ γενεά, ὅπως τεκμαίρεται ἀπὸ τὶς Βουλγαρικὲς ἐκκλησίες, ποὺ χτίσθηκαν ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἀπελευθερώθησαν ὡς τώρα, καὶ ποὺ τὰ τέμπλα τους εἶναι TADULA RASA — ἄγραφος χάρτης — δείχνει ὅτι δὲν ὑπῆρχε τέχνη βουλγαρικῆς τορευτικῆς καὶ ξυλογλυπτικῆς καὶ διακοσμητικῆς καὶ ὅτι ἦταν ἐπείσαχτη, ποὺ τὴν ἀσκοῦσαν τεχνίτες, μετακαλούμενοι ἀπέξω. Αὐτὸ τὸ μαρτυρᾶ κι' ὁ σύγχρονος Βούλγαρος Κ. Μωραβένωφ — γραμμ. τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κατασταπικοῦ Χάρτου τῆς ἡγεμονίας Ἀνατ. Ρωμυλίας — λέγοντας: «Ἐπὶ τοῦ Μητροπολίτου Παϊσίου (1818 - 1821) κατεσκευάσθη ὁ ξυλογλυπτικὸς τῆς ἐκκλησίας Ἁγίας Μαρίνης διάκοσμος (τέμπλον), ἀρχιερατικὸς θρόνος, ἄμβων, κοδούκλιον Ἁγίας Τραπέζης ὑπὸ Μετσοβιτῶν ξυλογλυπτῶν προσκληθέντων ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως διατηρούμενος καὶ νῦν μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς ἐκκλησίας». Ἀλλὰ καὶ μία ἐπιστολὴ ἐξοφλητικὴ τοῦ ξυλογλύπτη Ἰ. Πασκούλη, ποὺ κατεσκεύασε τὸ τέμπλο τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου στὴ Φιλιππούπολη καὶ σώζεται ἀνάμεσα στοὺς κώδικες Φιλιππουπόλεως, βεβαιώνει τὸ πρᾶγμα ἀναμφισβήτητα. Εἶναι παρμένη ἀπὸ τὸν κώδικα Φιλιππουπόλεως. Ἡ ἐπιστολὴ λέγει τὰ ἑξῆς:

«Διὰ τοῦ παρόντος ἐκκλησιαστικοῦ ἐξοφλητικοῦ ἀποδεικτικοῦ καὶ ἐμμαρτύρου γράμματος γίνεται δῆλον ὅτι ὁ μάστορ Γιάννης Πασκούλης Μετζοβίτης ταληδοῦρος ὡμολόγησεν ἰδίῳ στόματι κατὰ τὸ ἐνυπόγραφον κοντράτον του μὲ τὸ νὰ ἐσυμφώνησε μετὰ τῶν ἐνοριτῶν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, διὰ νὰ κατασκευάση τὸ τέμπλον τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὸ σχέδιον τῆς

Βιέννης ὁμοῦ μὲ τὸν δεσποτικὸν θρόνον καὶ τὸ κουβούκλιον τῆς Ἁγίας Τραπέζης διὰ γρ. 22.370 κτλ.

Τὴν ἐκκλησία αὐτὴ μνημονεύει ὁ GERLACH (Γέρλαχ) στὸ τέλος τοῦ 16ου αἰῶνα, ποὺ ἀνεκτίσθηκε στὰ 1832 μεγαλύτερη καὶ μεγαλοπρεπέστερη, καὶ τὴ διακοσμητική της ἀνέλαβε ὁ ὑπογραφόμενος Μετσοβίτης μάστορας Γιάννης Πασκούλης.

Ὁ ἐσωτερικὸς ξυλένιος διάκοσμος τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς καθὼς καὶ Ἁγίας Μαρίνης, τῆς Ἁγίας Κυριακῆς καὶ τῆς Παναγίας στὴ Φιλιππούπολη καὶ ἄλλων ἀλλοῦ, εἶναι ἄξιος πολλῆς μελέτης, γιὰ τὴν τορευτικὴ καὶ ξυλογλυφία στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ξεχωριστὰ στὰ πρῶτα πενῆντα χρόνια τοῦ 19ου αἰῶνα. Τὰ τέμπλα, οἱ ἄμβωνες, οἱ ἀρχιερατικοὶ θρόνοι, τὰ κιβούρια τῶν Ἁγίων τραπεζῶν καὶ τὰ εἰκονοστάσια, γενικὰ τορεύματα καὶ συνθεμένα καὶ δουλεμένα καλλιτεχνικά, παριστάνουν ἁρμονικὰ σμπλεγμένα φυτά, λουλούδια, καρπούς, πουλιά, ζῶα καὶ χερουβείμ. Μερικὰ εἶναι θαυμάσια χρυσωμένα. Αὐτὰ τὰ ἔργα τέχνης προσπαθοῦν οἱ Βούλγαροι νὰ παραστήσουν ὡς Βουλγαρικά. Ἀλλὰ εἶναι πλάνη μεγάλη, ἂν καὶ καταπιάσθηκαν νὰ μιλήσουν πλανώμενοι σκόπιμα καὶ ἐπιστήμονες ὅπως ὁ πολὺς FILOW (FILOFF), ποὺ παραδέχθηκε ὅτι εἶναι τέχνη βουλγαρικὴ καὶ ὄχι ἑλληνική, ὅπως εἶναι παραδεγμένο ἀπὸ τοὺς Βυζαντινολόγους ἐπιστήμονες.

Ἡ τέχνη αὐτὴ εἶναι συνέχεια τῆς Βυζαντινῆς παραδόσεως μὲ κάποια ἐπίδραση ἀραβικὴ καὶ τῆς ἀναγεννήσεως. Τὴν ἀσκοῦσαν οἱ τεχνίτες στὴν Πόλη στὴ μακρὰ ἀγορά, ὅπου ἦταν τὰ ἐργαστήρια τῶν ξυλογλυπτῶν Ἑλλήνων. Ἀναφέρεται τοῦτο στὸν Κερδῶο Ἑρμῆ τόμο 11, 1817 Βιέννη, σ. 410 τὸ ἑξῆς: «Ἄλλοι (Ἑλληνορωμαῖοι) γλύπτουσι καρυόξυλα κατὰ τὴν χρείαν εἰς διάφορα ξόανα καὶ σχήματα διὰ τὰ τέμπλα τῶν ἐκκλησιῶν, εἰκονοστάσια, θρόνους, ἄμβωνας, ἀναλόγια καὶ ἄλλα γλυπτὰ ἔπιπλα ἢ στολίσματα τῶν οἰκιῶν. Οὗτοι ἐπιτηδεύονται καὶ εἰς τὸ μωσαϊκὸν ἐξωκόλλημα πολυσχήμων κοχλοστράκων (σαδεφίων) καὶ θαλασσίων χελωνῶν», ποὺ βεβαιώνουν τὸ πρᾶγμα καταφανέστατα.

Ἡ ὑποτιθεμένη λοιπὸν βουλγαρικὴ ξυλογραφία καὶ τορευτικὴ ποὺ ἐπικαλοῦνται οἱ Βούλγαροι ἐπιστήμονες, εἶναι αὐτὴ ἡ τέχνη ἡ Βυζαντινή, ποὺ παρήκμασε καὶ ἀσκήθηκε καὶ στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας στὴ Θράκη, Μακεδονία, Μικρὰ Ἀσία, Ἑλλάδα καὶ στὴ σημερινὴ Βουλγαρία ἀπὸ Ἕλληνες τεχνίτες, ποὺ τοὺς καλοῦσαν ἀπὸ τὴν Πόλη κι' ἀλλοῦ, ὅπου ζοῦσε ἡ τέχνη αὐτὴ γιὰ νὰ ἐργασθοῦν.

Αὐτὸ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀμφισβητήση. Ὅλοι δὲ οἱ ναοὶ στὴ Βουλγαρία, ποὺ εἶναι στολισμένοι μὲ ξυλογραφίες, ἦταν μιὰ φορὰ ἑλληνικοί, ποὺ χτίσθηκαν καὶ διακοσμήθηκαν ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς κοινότητες μ' Ἕλληνες τεχνίτες, ποὺ διατηροῦσαν τὴ Βυζαντινὴ παράδοση, καὶ ποὺ ἀρ-

πάχτηκαν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἄλλοι στὸν 19ον αἰῶνα κι' ἄλλοι στὰ 1906 ὅταν ἐκδιώχθηκε ὁ 'Ελληνισμὸς καὶ καταλύθηκαν οἱ ἑλληνικὲς ὀρθόδοξες κοινότητες καὶ οἱ ἐκκλησίες μ' ὅλα τὰ εὐαγῆ κτήματα περιῆλθον στὰ χέρια τῶν Βουλγάρων. Ἔτσι οἱ ναοί, ποὺ μνημονεύει ὁ ἀρχιτέκτονας Κόϊτσεφ στὴ Φιλιππούποπλη, στὸ Σιστόβι, στὸ Παζαρτζίκ, Στενίμαχο κι' ἀλλοῦ οἱ ἄμβωνές τους οἱ σκαλιστοί, οἱ ἀρχιερατικοὶ θρόνοι, τὰ εἰκονοστάσια, τὰ τέμπλα καὶ κιβούρια εἶναι ἑλληνικὰ δημιουργήματα κι' αὐτὰ καὶ ἡ τέχνη τους. 'Ο διάκοσμος τῆς μονῆς Ρήλας, ποὺ μνημονεύουν οἱ Βούλγαροι, κι' αὐτὸς ἔγινε κεῖνα τὰ χρόνια, ποὺ στολίσθηκαν καὶ οἱ ἑλληνικὲς ἐκκλησίες καὶ τὸν διακόσμησαν Ἕλληνες ποὺ κάλεσαν ἀπέξω, γιατὶ εἶναι ὁ ἴδιος κι' ἀπαράλλακτος πρὸς τὸν διάκοσμο τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν. 'Ο ἴδιος δὲ ξυλογραφικὸς διάκοσμος ἀπαντᾶ καὶ σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ στὰ νησιὰ καὶ στὴ Μικρὰ 'Ασία, στὴ Συρία, κι' ἀλλοῦ ὅπου βουλγαρικὸ ποδάρι δὲν πάτησε ποτέ.

Ἔτσι μποροῦμε νὰ βγάλουμε συμπέρασμα: ὅτι μάταια οἱ Βούλγαροι κι' ὁ Κόϊτσεφ κι, ὁ FILOW καὶ ἄλλοι ἀρχαιολόγοι καὶ ἀρχιτέκτονες παραποιοῦν τὴν ἀλήθεια ποὺ εἶναι τέχνη ἑλληνικὴ παραδομένη ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, ποὺ συνεχίζεται καὶ σήμερα, ἐνῶ στὴ Βουλγαρία ὄχι μόνο δὲν συνεχίζεται, ἀλλὰ ἔσβησε καὶ ἡ παράδοση νὰ κοσμοῦν τὶς ἐκκλησίες τους μὲ ξυλογλυφήματα ποὺ δὲν εἶναι τέχνη βουλγαρική. Ὅ,τι ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν καὶ ἐπιδείχνουν ὑπερήφανοι, εἶναι ἔργα ἑλληνικὰ τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ Μετσοβῖτες τεχνῖτες ποὺ φημίζονται γιὰ τὴν τέχνη τους αὐτή [1].

21— ΟΙ ΤΑΦΟΙ ΛΑΛΟΤΝ

Μιὰ ἀπὸ τὶς σημαντικὲς πηγές, ποὺ χρησιμοποιεῖ ἡ ἔρευνα τῆς ἱστορίας εἶναι καὶ οἱ τάφοι τῶν πόλεων ὅπου προϋπῆρξε πολιτισμὸς ποὺ χάθηκε καὶ διέρρευσε, ζωὴ ἀξία λόγου ἑνὸς λαοῦ, ποὺ μὲ μνημεῖα ματαθανάτια προσπαθοῦσε νὰ δώση τὸ μέτρο τῆς φιλοκαλίας καὶ καλαισθησίας τῆς ἐποχῆς ποὺ ἔγιναν καὶ ὑψώθηκαν ὡς καλλιτεχνικὰ μνημεῖα διαιωνίζοντα μιὰ πολιτικὴ προσωπικότητα ἢ ἕνα πνευματικὸν ἄνδρα, ποὺ ἐπικράτησε μεταξὺ τῶν συγχρόνων του μὲ τὴν πολιτικὴ ἀξία ἢ τὴν πνευματικότητά του καὶ μᾶς φωτίζουν σὰν προβολέας ν' ἀποκαλύψουμε τ' ἄγνωστα σημεῖα τῆς ἐποχῆς, ποὺ ἡ ἀποκάλυψή τους διευκολύνει στὴν ἔρευνα τὴν ἱστορικὴ γιὰ νὰ βρεθῆ καὶ στηθῆ ἡ ἀλήθεια. Τέτοιος εἶναι ὁ λόγος ποὺ ὑπαγορεύει ν' ἀνασκάπτουμε κι' ἀνοίγουμε ἀρχαίους τάφους καὶ φωτιζώμεθα ἀπὸ τὰ κτερίσματα ποὺ τοὺς γεμίζουν. Καὶ ὅπως ἀπὸ ἕναν παλιὸ τάφο ξεπετιέται ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ γνώση ἀκαταγώνιστη, ἔτσι καὶ σήμερα ἀπὸ τοὺς τάφους ποὺ ὑφίστανται ἀκέραιοι καὶ ἀπείρακτοι, διαπιστώνουμε τὴν ὕπαρξη καὶ τὴν

1) Βλέπε Μ. 'Αποστολίδη: 'Υπῆρξε βουλγαρικὴ τέχνη; 'Αρχ. Θρ. Θησ. Τμ. Η'.

ὑπόσταση ἀνθρώπων φυλῶν, ἐθνῶν ποὺ σὲ περασμένες γενεὲς ἔδρασαν καὶ ἔλαμψαν μὲ τὴν προσωπικότητά τους. Μὲ μεγαλύτερη ἀναλογία μελετώντας τάφους ὁμαδικοὺς καὶ νεκροταφεῖα, βγάζουμε πάντα ἀσφαλῆ συμπεράσματα γιὰ τὴν ὕπαρξη λαῶν καὶ φυλῶν σ' ἕναν τόπο, ὅπου σήμερα ἔχει ἐξαφανισθῆ ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράση της στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ποὺ ὅλα τὰ δαμάζει καὶ τὰ σκεπάζει ἢ τὰ ἐξαφανίζει ὁλότελα.

Αὐτὲς τὶς σκέψεις συχνὰ κάνω, ὅταν ὁ νοῦς μου στρέφεται νοσταλγικὰ πρὸς τὸ παρελθὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς στὰ διάφορα σημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου ποὺ σήμερα δὲν ὑφίστανται, καὶ μένουν ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄλλα μνημεῖα καὶ ἴχνη της καὶ οἱ ἀνευρισκόμενοι τάφοι. Ἀφίνοντας παλιὲς περιόδους πᾶμε στὴν πολὺ κοντινὴ ἐποχὴ τοῦ περασμένου αἰῶνα, ὅταν ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἦταν ἁπλωμένη παντοῦ στὴν Ἑλληνικὴ Χερσόνησο — στὴ Βαλκανικὴ — Μαύρη θάλασσα γύρω τριγύρω στὰ παράλιά της, καὶ ἀνθοῦσε καὶ ἤκμαζε πνευματικὰ καὶ οἰκονομικά. Σήμερα ταξιδεύοντας κανεὶς σ' ὅλα αὐτὰ τὰ σημεῖα τῆς ἀκμῆς ἄλλοτεε τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δὲν θὰ βρῆ τίποτε τὸ Ἑλληνικό.

Ὁ Πόντος ξερριζώθηκε μὲ τὸν ἐκπατρισμὸ τοῦ Ποντιακοῦ λαοῦ μαζὶ μὲ τὸν ἀφανισμὸ τῶν τεκμηρίων τῆς ἱστορικῆς του ζωῆς. Ὁ Καύκασος ἔπαυσε νᾶναι δημιουργηκὴ χώρα τοῦ φιλοπόδημου Ρωμιοῦ, τὰ Ρουμανικὰ καὶ Βουλγαρικὰ παράλια ποὺ ἦταν κατάστικτα καὶ ὑπερπληρωμένα ἀπὸ σφύζουσες πολιτεῖες τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τώρα σιωπηλὸν πένθιμα, γιατὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ξερριζώθηκε μὲ βίαια μέσα καὶ σκληροὺς διωγμούς, καὶ ἀποσύρθηκε στὶς πηγές του, ἀπ' ὅπου ξεκίνησε μιὰ φορὰ γιὰ τὴν εἰρηνικὴ κατάκτηση τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν χωρῶν, ὅπου τὸ χρυσόμαλλο δέρας πρόσμενε τὴν ἀφύπνισή του πολλοὺς αἰῶνες — μυθολογουμένους πρὸ Χριστοῦ. Καὶ ὅμως σ' αὐτὰ τὰ σημεῖα ὁ Ἑλληνισμὸς μετέφερε τὸν πολιτισμό του, διέδωκε τὴ γλῶσσα του, δημιούργησε πόλεις περίλαμπρες καὶ αἰωνόβιες, ποὺ τώρα μένει σὲ μᾶς ἡ ἱστορικὴ ἀνάμνησή τους κ' εἶναι καταγραμμένες στοὺς παλιοὺς γεωγράφους ἢ ἂν μένουν οἱ πολιτεῖες φέρνουν ὀνόματα ξένα καὶ βαρβαρόηχα, λ.χ. ἡ Ἀδριανούπολις ODRN, ἡ Φιλιππούπολις PLOUDIU κλπ. Πέρασαν οἱ πανάρχαιοι αἰῶνες, πέρασε ἡ Ἀλεξανδρινὴ δημιουργικὴ κ' ἡ Ρωμαϊκὴ σκληρὴ περίοδος, ἡ Βυζαντινὴ δόξα πέταξε ἀπὸ πάνω τους καὶ δὲν ἔσβησαν, τώρα ὅμως δὲν ὑπάρχει τ' ὄνομά τους. Ὅμως οἱ ἀνασκαπτόμενοι τάφοι συχνὰ μᾶς μιλοῦν γιὰ τὰ περασμένα. Μᾶς ἀνοίγουν σὰν προβολεῖς τὸ ἱστορικὸ παραπέτασμα νὰ δοῦμε, ὅ,τι μπορεῖ νὰ δῆ τὸ μάτι μας.

Τέτοιοι εἶναι οἱ πολυπληθεῖς τύμβοι τῆς Θράκης στοὺς κάμπους της, ὅπου ἐξαφανίστηκαν πολλὲς πολιτεῖες παλιὲς καὶ Βυζαντινές. Ἀλλὰ οἱ γείτονές μας ποὺ εἶναι ξαπλωμένοι σ' αὐτές, καὶ μισοῦν τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρόν μας, γοργὰ ἐξαφανίζουν τὸ κάθε τι ποὺ μαρτυρᾶ τὸ πέρασμά μας ἔστω καὶ τὸ πολὺ πρόσφατο. Τοὺς κάθεται σὰν βραχνὰς τ' ὄνομά μας τὸ ἐ-

θνικό, ἡ ἱστορία μας ἡ ἔνδοξη, ἡ ὕπαρξή μας ἡ δημιουργική, ποὺ τὴν σημειώνει ἕνας μεμονωμένος ἢ ὁμαδικοὶ σ' ἕνα σύγχρονο νεκροταφεῖο τάφοι. Τὸ κάλλος τῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν ἢ τὰ ὡραῖα ἐπιγράμματα τῶν πλακῶν στὰ πολυάριθμα κοιμητήρια καὶ τοὺς αὐλόγηρους τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων, ποὺ ἀποτελοῦν τὴ λαλοῦσα ἱστορία τῶν οἰκογενειῶν καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ποὺ ἐξέλιπαν, δὲ συμφέρει σήμερα νὰ διαλαλοῦν τὴν ὕπαρξή μας οὔτε νὰ σημειώνουν κἂν τὸ παρελθόν μας.

Καὶ τὴν λαλοῦν ἀλήθεια τόσο διαπεραστικὰ καὶ φωτεινά. Γι' αὐτὸ καὶ ἔπρεπε νὰ ἐξαφανισθοῦν. Τοὺς παλαιοὺς τῶν ἀρχαίων τάφους τοὺς ἐξαφάνισε ὁ χρόνος καὶ λογῆς - λογῆς γεγονότα καὶ κάποτε ἀναφαίνεται κανένας. Τοὺς σημερινοὺς τάφους τοὺς ἐξαφανίζει ἡ νέα ρυμοτομία τάχα τῶν νεκροταφείων καὶ ἡ ἰσοπεδοτικὴ σκαπάνη καὶ ἡ κακία τους πρὸ παντὸς γιὰ νὰ ἐκλείψη κάθε τι ποὺ εἶναι Ἑλληνικό.

Ἔτσι προσφάτως ἐξαφανίσθηκαν οἱ τάφοι οἱ Ἑλληνικοὶ τοῦ νεκροταφείου Φιλιππουπόλεως — χριστιανικοῦ νεκροταφείου αἰώνων — γιὰ νὰ ἐξαλειφθῆ κάθε ἀχνάρι τῆς ὑπάρξεώς μας στὴν Ἑλληνικὴ αὐτὴ πολιτεία — ποὺ τῆς ἄλλαξαν καὶ τὄνομά της τῆς βαρειόμοιρης — ὡσὰν νὰ μπορεῖ νὰ σβύση καὶ ἡ γραμμένη ἱστορία πλέον μὲ τὸν ἀφανισμὸ τῶν τεκμηρίων μιᾶς περιόδου.

Ἔτσι τὰ ἱστορημένα μάρμαρα διακοσίων τάφων ἔγιναν ἀγκωνάρια καὶ θρυμματίσθηκαν καὶ χάθηκε ὅλη ἡ ποίηση τῶν τάφων καὶ τὰ ἐκφραστικώτατα ἐλεγεῖα τῶν νεκρῶν, ποὺ ἡ μοῦσα σμίλευε στὰ κατεβατὰ τῶν μαρμάρων, — ὡσὰν κι' αὐτό:

Βαθειὰ τὴν ἀπεκοίμησεν ὁ Χάρος μὲ τὰ λόγια
κι' οὔτε τὰ δάκρυα τὴν ξυπνοῦν, οὔτε τὰ μοιρολόγια.

Στὸ Ἀρχεῖο Θράκης (τόμ. Θ') δημοσιέψαμε τὴν καταγραφὴ 175 ἀξιόλογων τάφων τοῦ Κοιμητηρίου Φιλιππουπόλεως μὲ τὴν περιγραφὴ καὶ περίσωση τῶν ἰσαρίθμων ἐλεγείων καὶ ἐπιγραμμάτων τοῦ καθενός, ποὺ διαλαλοῦσαν ὡς τὰ χθὲς — πρὶν τὸ Βουλγαρικὸ ἔγκλημα τοῦ 1906 — τὴν πλήρη Ἑλληνικότητα τῆς πολιτείας καὶ τῆς χώρας, τοὐλάχιστο — ἐκτὸς τὴν ἀρχαία καὶ Βυζαντινὴ περίοδο — στοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνες τῆς Τουρκοκρατίας ὡς τὸν καιρὸ τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ διωγμοῦ τῶν Ἑλλήνων 1906.

22— ΤΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ[1]

Καμμιὰ ἐπαρχία τῆς Ἑλλάδος ἕως τώρα δὲν ἀπόκτησε ἰδιαίτερο λεξικόν. Ἡ Θράκη μόνη ἔχει τὸ γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν λεξικόν της.

1) Βλέπε Βῆμα 17 Ἰουλίου 1964 ἄρθρο Κ. Δημαρᾶ γιὰ τὸ λεξικὸ τῆς Θράκης καὶ Ἀρχ. Θράκης Τόμ. 30ός.

Τὸ συνέγραψε πρὸ ἐτῶν ὁ ἀκάματος ἱστοριογράφος καὶ ἰατροφιλόσοφος Ἀχιλλεὺς Σαμοθράκης. Ἔχει ἐκτυπωθῆ δὲ (1940 - 1947), εἰς τὸ «Ἀρχεῖον τῆς Θράκης» ὡς παράρτημα τοῦ ἐθνικοῦ τούτου περιοδικοῦ. Εἶναι τὸ λεξικὸν αὐτὸ μιὰ ἐργασία πολύτιμη ὄχι μόνο συλλογῆς ὑλικοῦ. Ἔχει τὸ ἔργο καὶ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ συνθετικὴ προσπάθεια. Εἶναι ἕνα ἔργο, ποὺ καταπλήσσει, πρῶτον διὰ τὸ ἐξακριβωμένον ἱστορικόν του ὑλικόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ σχέδιον, ποὺ τακτοποιήθηκε καὶ ἐκτυπώθηκε ὡς ἕνα ἔργον ἀρχιτεκτονικόν, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ὀρθώνεται πρὸ τοῦ ἀναγνώστου καὶ φωνάζει: — Ἐδῶ μέσα κατοικεῖ ἡ Θράκη. Ἐδῶ εἶναι ὁ οἶκος τῆς Θράκης, ἀπ' ὅπου βγαίνει ἡ φωνὴ τῆς Θράκης!

Ὁ συνθέτης τοῦ ἔργου Ἀχιλλεὺς Σαμοθράκης, ποὺ ἀγαποῦσε τὴν πατρίδα του, μᾶς ἄφησε κι' ἄλλα δείγματα, ποὺ ἀναφέρονται σὲ γεγονότα καὶ λεπτομέρειες τῆς Θρακικῆς ἱστορίας ἀπὸ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια, τὰ προελληνικά, ὡς τὰ νεώτερα, σκορπισμένα στὰ περιοδικά. Μᾶς ἄφησε κι' ἕνα δοκίμιο ἱστορίας τῆς Θράκης τυπωμένο σὲ βιβλίο (1939). Γιατὶ τὸν ἔθρεψαν οἱ ἱστορικὲς ἀναμνήσεις τοῦ τόπου του, ὅσο τίποτε ἄλλο, καὶ ἡ ἱστορικὴ ἐπιστήμη, ποὺ τὸν εἰσήγαγε εἰς τὰ μυστικὰ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς τὸ ἐνδιαφέρον, ὡσὰν στὶς δυὸ αὐτὲς ἐνασχολήσεις τῆς σχολῆς του, ἀπὸ τὸ βιοποριστικὸ ἐπάγγελμα τῆς ἰατρικῆς, νὰ ζητοῦμε τὸ θεμελίωμα τοῦ δόγματος τῶν πατέρων μας, ὅτι «τὸ ὑπέρτατον ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ μας». Ἀλλὰ μνημεῖον πραγματικὸν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν Θράκην του θὰ μείνῃ τὸ Ἱστορικὸ καὶ Γεωγραφικὸ αὐτὸ Λεξικό, ποὺ εἶναι τὸ πρῶτο εἰς τὴν παγκόσμια λεξικογραφία. Ἔτσι περιλαμβάνει τὴν Ἑλληνικὴν Θράκην, πρὸ τοῦ ἐξεθνισμοῦ της, δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ τὴν μοιραία καὶ ἀναπότρεπτο τῶν πραγμάτων ἀπώλεια τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος της, ὅταν ἀνθοῦσε εἰς τὴν Θράκην ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ὡμιλεῖτο ἡ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

Δυνάμεθα νὰ φαντασθοῦμε λοιπὸν πῶς ἔφθασε σαὐτὴν τὴν ἀπόφαση νὰ συνθέσῃ τὸ ἔργο του ὁ Σαμοθράκης. Πάντως τὸν ὥθησεν ἡ πρόθεσή του πρὸς τὴν παράδοση τῆς Ἑλληνικῆς τοπικῆς ἱστοριογραφίας. Συγκρίνοντας τὸ τοπικὸ αὐτὸ ἔργο τοῦ Σαμοθράκη πρὸς τὸ γενικὸ γεωγραφικὸ Λεξικὸ τοῦ Στεφ. Βυζαντίου, τὰ «Ἐθνικά», προχωροῦμε μὲ τὸ δεύτερο πολὺ πιὸ μακρυά, διότι ἡ πρόθεση τοῦ μεγάλου λεξικογράφου, ὅσον κι' ἂν φαίνεται μὲ τὶς πλούσιες σημειώσεις του κάποτε καὶ ἱστορικῶς πολύτιμον, εἶναι, ὅπως ἀφίνει νὰ φανῇ ἡ ἐπιτομὴ ποὺ μᾶς σώθηκε, τοῦ Ἑρμολάου Γραμματικοῦ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527 - 565) διαφορετικὴ γραμματικοφιλολογικῶς. Ὁ κ. Καψωμένος ὑπομνηματιστὴς τοῦ λεξικοῦ τῆς Θράκης, λέγει:

«Εἶναι γνωστὸν πῶς πλῆθος λογίων τοῦ περασμένου αἰῶνος καὶ παλαιότεροι φιλοτιμήθησαν νὰ συγκεντρώσουν μ' ἀκούραστη φιλοπονία τὶς εἰδήσεις ποὺ ἀναφέρονται στὰ περασμένα τῆς ἰδιαίτερής των πατρίδος ἢ

μιᾶς ἄλλης περιοχῆς τῆς χώρας μας, ποὺ διὰ ποικίλους προσωπικοὺς λόγους τοὺς ἔσυραν τὰ ἱστορικά της, καὶ μ' αὐτὲς νὰ συνθέσουν τὴν ἱστορικὴν εἰκόνα μιᾶς πόλεως, μιᾶς ἐπαρχίας, ἑνὸς νησιοῦ. Τέτοια ἔργα, ποὺ συνδυάζουν συχνὰ τὴν ἱστορία μὲ τὴν γεωγραφία ἢ πολλὲς φορὲς κάτι κομματιασμένο καὶ τὴ λαογραφία, εἶναι ἀρκετά. Τὰ ἔργα αὐτὰ παρουσιάζουν ἐκ φύσεως καὶ δὲν πραγματώνουν πάντα σκοποὺς ἐπιστημονικούς. Δὲν ἠμπορεῖ ὅμως, ν' ἀρνηθῆ κανεὶς, ὅτι βοηθοῦν τὸν συντοπίτη, ν' ἀναζητήση τὰ περασμένα τοῦ τόπου του καί, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, γεννᾶ τὴν ἀληθινὴ ἀγάπη». Πολὺ σοφὴ γνώμη!

Ζητώντας κι' ὁ Σαμοθράκης νὰ τελειώση ἱστορικῶς τὴ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ του, κατέγινε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ μὲ τὴ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης, τῆς πατρίδος του, καὶ συγκέντρωσε, γιὰ νὰ βοηθῆ τὴ μνήμη του, τὸ ὑλικὸ ποὺ ἀναφερόταν στὴ Θράκη, ἀπὸ κάθε λογῆς μελέτες του. Ἡ συγκέντρωση αὐτὴ τὸν ἐβοήθησε κάποτε νὰ ξεκαθαρίση μέσα του μερικὰ προβλήματα, ἢ νὰ ἐπαναρθώση ἀνακρίβειες ἄλλων μὲ τὴν προσωπική του πεῖρα ἐπὶ τῶν ζητημάτων. Ἀπὸ τέτοιες ἀφορμὲς ἐπήγασαν οἱ λιγοστὲς ἱστορικὲς μελέτες του. Ἤθελε τὴν εἰκόνα τῆς Θράκης, τῆς ἱστορίας της καὶ τῆς γεωγραφίας της, νὰ τὴν ἰδῆ ὁλοκληρωμένη ἀπὸ τὸ χέρι του σ' ἕνα βιβλίο, ὅπου νὰ εὑρίσκωνται συγκεντρωμένες διὰ τοὺς ἄλλους εἰδήσεις διὰ τὸν τόπον του, ποὺ ὁ ἴδιος ἐχρειάσθη χρόνια ὁλόκληρα νὰ τὶς μαζέψη μέσα σὲ ποικιλώτατα συγγράμματα. Ἔτσι ὁ Σαμοθράκης ἐργάσθηκε καὶ συνέθεσε τὸ ἔργο του μὲ πολλὲς ἐλλείψεις, ἀλλὰ ἱκανοποιητικῶς συνέθεσε τὸ λεξικόν του «ὡς γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν λεξικὸν τῆς Θράκης», ποὺ εἶναι ἕνας ὕμνος πρὸς τὴν πατρίδα του, μιὰ πλασμένη εἰκόνα τοῦ τόπου του, ἕνα κομμάτι τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του.

Ἔτσι τὸ ἔργο, θὰ συντρέξη τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ στὸν σχηματισμὸ μιᾶς Θράκης στὴν συνείδησή του Ἑλληνικῆς ἀπὸ τὸν Αἷμο ἕως τὴν Προποντίδα, πλημμυρισμένη μὲ τὴν Ἑλληνικότητά της, ποὺ φωνάζει: Ἐδῶ εἶναι τόπος Ἑλληνικός, ὅπου ἄνθησε ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς κι' ἕνας λαὸς πολιτισμένος ἀφῆκε στὸ πέρασμά του τὰ εὐγενικὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς του» ὄχι ὅπως οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Βούλγαροι, ποὺ ὅλα φωνάζουν: «Ἀπὸ δῶ πέρασαν οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Βούλγαροι ἀφίνοντας τὰ ἱστορικά των ἐρείπια».

Ὁ Ἀχιλλεὺς Σαμοθράκης ἐργάσθηκε πολὺ γιὰ νὰ συνθέση τὸ ἔργο του. Ἡ βιβλιοθήκη του πλουσιώτατη περιεῖχεν ὅλες τὶς πηγές, ποὺ συντρέχουν ἕνα ἐπιστήμονα νὰ ἐργασθῆ. Γι' αὐτὸ σὰν τὴ μέλισσα σταχιολογώντας ἀπὸ συγγραφεῖς, ἐμάζευσε ὑλικὸ ἀπέραντο, τόσο ποὺ καταπλήσσει. Τὸ ὑλικό του, τὸ κοσκίνισε καὶ τὸ ξεκαθάρισε καὶ κατόπι τὸ χρησιμοποίησε, σὰν τὸν καλὸν ἀρχιτέκτονα. Καὶ τότε καταπιάσθηκε νὰ συντάσση τὰ ἄρθρα του, καὶ σήμερα εἶναι οἱ ἕτοιμες πηγές, ποὺ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήση ἡ λεξικογραφία. Τὸ ὅλο ἔργο κατέλαβε ἔκταση 38 περίπου τυπογραφικῶν φύλλων

καὶ σχηματίζει ἕνα τόμον ὀγκώδη, ποὺ μπορεῖ νὰ πλουτίση κάθε βιβλιοθήκη. Ἡ Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν ἔκαμε τὴν ἀνατύπωσή του εἰς ἕνα τόμον.

Τὸ λεξικὸν τῆς Θράκης, ἱστορικὸν καὶ γεωγραφικόν, ὄχι μόνον τιμᾷ τὸν γράψαντα, ποὺ τὸν ἀναδείχνει ἄλλον Στέφανον Βυζάντιον, ἀλλὰ ἀναδείχνει τὴν πατρίδα μας, τὴν ἱστορία μας, τὸν πολιτισμό μας, ποὺ ἄνθισε στὸν χῶρο αὐτὸν τὸ γεωγραφικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου ἐπὶ χίλια χρόνια καὶ ἔτι πλέον ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀκόμη.

Δίκαια λοιπὸν ὁ Δῆμος Ἀλεξανδρουπόλεως ἀπεφάσισε νὰ ὀνομάση ἕνα δρόμο τῆς πατρίδος τοῦ Σαμοθράκη μὲ τὸ ὄνομά του, καὶ νὰ στήση τὴν προτομή του εἰς περίοπτο θέση τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως, ὅπου ἡ Παιδεία ἀνθεῖ καὶ ἀκμάζει, ὅπου ἐπανιδρύθησαν τὰ Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα, ὡς Ἀκαδημία Παιδαγωγική, καὶ ὅπου μὲ τὸν χρόνο θέλει ἐγκατασταθῆ καὶ λειτουργήση τὸ λαογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Θράκης καὶ τὸ Χειροτεχνικὸν Μουσεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ.

23— ΤΟ ΘΡΑΚΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Εἴμεθα εὐτυχεῖς, ποὺ ὁ Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς ἐγκαινιάζει ἡμίωρα δύο καθ' ἑβδομάδα Θρακικῆς Λαϊκῆς μουσικῆς. Κοιτίδα τῆς μουσικῆς ὑπῆρξεν ἡ Θράκη, ἀκόμα ἀπὸ τὴ μυθολογούμενη ἐποχή. Στὴ Θράκη πρωτακούστηκεν ἡ λύρα τοῦ Ὀρφέα καὶ ἐκεῖ ἤχησαν οἱ χορδές της συγκινητικά, ὅταν ὁ μουσικὸς πατοῦσε τὰ δάχτυλά του πάνω τους μὲ πάθος καὶ αἴσθημα βαθὺ ὕψωνε τὴν φωνή του μελωδική. Ὅπως τότε καὶ σήμερα ἐξυμνεῖται ἡ λύρα τοῦ Γκόρε καὶ τοῦ Πεσκέφτη, καὶ τοῦ Πάντου, λυράρηδων τῆς Θράκης, ποὺ γεννήθηκαν στὴ Θράκη κι' ἀναδείχτηκαν διάσημοι ἀνάμεσα στὸ λαό. Ὁ Γ. Γκόρες μάλιστα γυρίζοντας τὴ Θράκη, καὶ τώρα ἀκόμα παίζει καὶ τραγουδεῖ ὄμορφα κι' ἐκφραστικά, ποὺ λὲς καὶ εἶναι κατ' εὐθεῖαν σταλμένος ἀπὸ τὸν Ὀρφέα, σὰν μαθητής του διαλεκτὸς καὶ ἰσάξιος.

Στὶς 21 Μαΐου τοὺς ἀκούσαμε, αὐτὸν καὶ τὸν Κωνστ. Λιοῦρο καὶ τοὺς μαθητάς των νὰ κρούουν τὴ λύρα τους κατὰ τ' Ἀναστενάρια στὴν Ἁγία Ἑλένη - Σερρῶν μὲ τόση ἱκανότητα καὶ αἰσθηματικότητα, σὰν ἄξιοι ἀπόγονοι τοῦ κιθαρωδοῦ Λίνου τοῦ Θρακός, ποὺ προκάλεσαν τὸν θαυμασμό μας. Αὐτὴ ἡ παραδομένη ἀπὸ τοὺς αἰῶνες ἕως σήμερα ἀγάπη τῶν Θρακῶν στὸ τραγοῦδι εἶναι χαρακτηριστικὸ σημεῖο τῆς ζωῆς των.

Μὲ τὸ τραγοῦδι οἱ Θρᾶκες ἐκφράζουν ὅλα τους τὰ συναισθήματα. Μὲ τὸ τραγούδι νανουρίζονται στὴν κούνια, μὲ τὸ μοιρολόγι ὁδηγοῦνται στὸν τάφο. Ἡ χαρά τους, ἡ λύπη τους, τὸ πένθος τους, ἡ κατάνυξή τους, γίνονται τραγούδια, γίνονται κρουνοὶ τραγουδιῶν. Πέφτει ἡ Ἀδριανούπολη κι' ὁ λαὸς θρηνεῖ μὲ τραγούδι σὰ βυζαντινὸ τροπάρι κι' ὄχι μὲ δάκρυα. (Πρβλ. Θρῆνος Ἀδριανουπόλεως).

Καὶ δὲν εἶναι μόνη ἡ λ ύ ρ α τὸ ὄργανό τους. Εἶναι καὶ ὁ ἄ σ κ ο υ λ ο ς, εἶναι καὶ τὸ τ ύ μ π α ν ο ποὺ τὸ θεωροῦν ἱερό. Τὰ τρία μαζί, ὅταν παίζωνται, ὅπως σὲ γάμο, ἢ σὲ γλέντια, γίνονται τὸ μέσο τῆς ἐκφράσεως καὶ τῶν πλιὸ συγκινητικῶν καὶ τῶν πλιὸ ζωντανῶν τοῦ λαοῦ συναισθημάτων.

Στὴν Ἁγία Ἑλένη - Σερρῶν μικροὶ καὶ μεγάλοι, κληρονόμοι τῶν μουσικῶν χαρισμάτων τῶν ἀοιδῶν τῆς παναρχαίας ἐποχῆς, παίζουν λύρα καὶ φυσοῦν ἄσκαυλο. Ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητός των σήμερα παίζει λύρα καὶ τραγουδεῖ καὶ σώζει τὴν παράδοση. Ὅσο ξέρει νὰ κυβερνᾶ τὴν Κοινότητά του, ἄλλο τόσο ξέρει νὰ ψάλλη στὴν ἐκκλησία, κι' ἄλλο τόσο νὰ παίζη τὴ λύρα του, καὶ νὰ τραγουδῆ, σώζοντας μὲ πίστη τὴ μουσικὴ κληρονομία τῆς πατρίδος του. Εἶναι ὁ ὑπεράξιος Ρέκλος Δημ. ποὺ ἀπὸ τὸν πατέρα του παρέλαβε τὴ λύρα καὶ ἐνωτίσθηκε τὸ τραγούδι ἀπὸ τὴν κούνια ἀκόμη καὶ τὸ νανούρισμα, γιὰ νὰ τὰ παραδώση στὸ παιδί του.

Γι' αὐτὸ μένουμε ἐνθουσιασμένοι, ποὺ ὁ Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς καθιέρωσε ἐκπομπὴ Θρακικῶν Λαϊκῶν μελωδιῶν, γιὰ τὸ Θρακικὸ λαό. Εἶναι μία πρᾶξις, ποὺ δείχνει ὅτι ἐκτιμᾶ τὴν Θρακικὴ ἀγάπη πρὸς τὰ ὄργανά του τὰ αἰώνια, πρὸς τὰ πηγαῖα τραγούδια του καὶ τὴ μουσική του κλίση. Ὁ Ὀρφέας καὶ ὁ Μουσαῖος καὶ ὁ Λίνος, ποὺ δίδαξαν στὸν Ἑλληνικὸ λαὸ τὴ μουσική, ζοῦν καὶ σήμερα ἀνάμεσά μας, ὅπως καὶ οἱ Διόνυσοι καὶ οἱ Μαινάδες καὶ οἱ Σάτυροι τῆς Θράκης καὶ οἱ Βάκχοι, ποὺ χορεύουν ἀκόμα συναμεταξύ μας. Ἐπομένως ἐκπέμποντας Θρακικὲς Λαϊκὲς μελωδίες περισώζουμε τὴν τρισχιλιετῆ μουσικὴ παράδοση τῆς Θράκης. Καὶ δείχνουμε στὸν Ἑλληνικὸ λαὸ ὅτι ὁ Θρακικὸς κόσμος εἶναι πρωτοπόρος στὴ μουσικὴ καλλιέργεια. Αὐτὴ ἡ προσπάθεια εἶναι μιὰ μεγάλη πράξη, μιὰ μεγάλη ὠφέλεια, μιὰ πολὺ μεγάλη εὐτυχία, καὶ ἡ Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν εἶναι ὑπερήφανη ποὺ τὴν συντρέχει καὶ τὴν συντηρεῖ.

Τὰ τραγούδια τῆς Θράκης, ποὺ εἶναι χιλιάδες, τώρα τραγουδιοῦνται καὶ σώζονται, ὅπου ὑπάρχουν συγκεντρωμένοι οἱ Θρακικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Βορείου Θράκης. Ὁ Σαραντακκλησιώτης, ὁ Σαμακοβιανός, ὁ Καβακλιώτης, ὁ Στενιμαχίτης, ὁ Μαλγαρινός, ὁ Μουσταφᾶ - Πασσαλιώτης, ὅπου ζῆ συγκεντρωμένος, ἐξακολουθεῖ νὰ τραγουδῆ τὰ τραγούδια του, ποὺ ἔχουν τὸ ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό τους τὸ καθένα.

Τώρα τὸ Διδυμότειχο καὶ τὸ Σουφλὶ εἶναι τὸ κέντρο τῶν Θρακικῶν Λαϊκῶν μελωδιῶν, γιατὶ οἱ ἐκεῖ Θρᾶκες ἀσάλευτοι ἀπὸ τοὺς τελευταίους πολέμους, παρέμειναν συμπαγεῖς καὶ ἔσωσαν καὶ τὰ τραγούδια τους μαζὶ μὲ τἄλλα τους ἔθιμα ἀλώβητα. Ὁ Χρόνης Ἀϊδονίδης μὲ τὴν καλλιεργημένη του φωνὴ περισώζει ἕνα θησαυρὸ ὁλόκληρο τραγουδιῶν τῆς περιοχῆς Διδυμωτείχου, ποὺ ἀποθησαυρίζουμε μὲ φροντίδα μεγάλη καὶ προσοχή, καταγράφοντας τὰ τραγούδια του καὶ μὲ τὴ μουσικὴ καὶ μὲ τὸ μαγνητόφωνο.

Ἔχουμε τὴν ἐλπίδα ὅτι αὐτὴ ἡ μουσικὴ πανδαισία, ποὺ θὰ προσφέρε-

ται εἰς τὸ ἑξῆς πρὸς τὸ Θρακικὸ λαὸ ἀπὸ τὸν Ραδιοφ. Σταθμό, θὰ εἶναι πρόξενος μεγάλης ὠφελείας, γιατὶ τὰ Θρακικὰ τραγούδια θὰ γίνουν κτῆμα καὶ τῶν μαθητῶν, στὶς πολιτεῖες καὶ στὰ χωρία καὶ θὰ τραγουδιῶνται ἀπὸ τὴν νεολαία, ποὺ παρασύρεται σήμερα ἀπὸ τὰ ρεμπέτικα τραγούδια ποὺ καταστρέφουν τὸ μουσικὸ αἴσθημά τους καὶ φθείρουν τὸ καλλιτεχνικό τους ἑλληνικὸ γοῦστο.

Ἀλλὰ καὶ τὰ «τσαλγκιά», τὰ ὄργανα τῶν Θρακῶν, «τὰ λαλούμενα», ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν καὶ οἱ παλιοὶ ὀργανοπαῖχτες καὶ νὰ περιφέρωνται μέσα στὶς κοινότητες, ὅταν γίνωνται γάμοι ἢ ὅταν σὲ γιορτὲς ἀκολουθοῦν γλέντια. Τὰ «τσαλγκιά», ὅπως λέγονται, ἐξακολουθοῦν νὰ παίζουν τοὺς χορούς, τοὺς λαϊκούς. Ὁ συρτός, ὁ μπάλος, ὁ χασάπικος, ὁ πηδηχτός, ὁ καρσιλαμὰς χορεύονται μὲ τὴν ἴδια διάθεση. Τὸ κλαρῖνο, τὸ οὔτ, τὸ βιολί, τὸ τύμπανο, εἶναι μαζὶ μιὰ μουσικὴ ὠργανωμένη, ποὺ ἀπὸ αἰῶνες ζῆ καὶ ὑπάρχει στὴ Θράκη, καὶ συνοδεύει τοὺς γάμους [1] καὶ τὰ γλέντια.

Ἂν οἱ καταστροφές, τὰ βάσανα τοῦ διασκορπισμοῦ καὶ ἡ ἀλλαγὴ πατρίδων, ἐλάττωσαν τὴ διάθεση τῶν Θρακῶν πρὸς τοὺς χορούς, σήμερα οἱ χοροὶ ἀναστεύνονται καὶ τὰ λαλούμενα ξαναρχίζουν νὰ συγκροτοῦνται καὶ νὰ δημιουργοῦν τὴ μουσικὴ διάθεση τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ, ποὺ σιγὰ - σιγὰ ἀνακτᾶ τὴν προπολεμική του διάθεση καὶ συμβαδίζει μὲ τὴν ἀσφάλεια καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἐπάρκεια.

Ἡ μουσική, τὸ τραγούδι, τὰ ὄργανα, οἱ διασκεδάσεις, εἶναι ἁλάτι τῆς ζωῆς. Ὅταν τὴν ἑβδομαδιαία ἐργασία τὴν ἀκολουθεῖ ἡ μουσικὴ καὶ τὸ τραγούδι, αὐτὸ σημαίνει πὼς ἡ ψυχικὴ γαλήνη ἀποκαθίσταται σιγὰ - σιγά, πὼς τὸ κέφι γιὰ τὴ ζωὴ ξαναγεννιέται, πὼς τὰ βάσανα τῆς ζωῆς μὲ τοὺς πολέμους ἀποτραβιοῦνται καὶ πὼς ἡ διάθεση, ποὺ εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὴ ζωή, ξαναγεννιέται στὴ Θράκη, ποὺ γνώρισε πολλὲς δυστυχίες, ἀλλὰ καὶ πολλὲς καταστροφὲς κι' εὐτυχίες.

Σήμερα δόξα τῷ Θεῷ τὸ Θρακικὸ χωριὸ ζωντανεύει. Ἡ γῆ σὰν τὴν δουλέψῃς ἀποδίνει. Οἱ πόλεμοι ἀπομακρύνονται κι' ὁ πληθυσμὸς ἀνασυντάσσεται. Οἱ ἐπαγγελματίες — τὰ ἐσνάφια — παίρνουν πάνω τους καὶ ἐπανέρχονται στὰ κέφια τους. Ἡ ζωὴ παίρνει τὴν κανονικὴ παλιὰ πορεία, ποὺ ἡ δουλειὰ μὲ τὴ ψυχαγωγία ξανασμίγουν καὶ τὸ τραγούδι ξαναγίνεται τὸ πρῶτο λαϊκὸ δημιούργημα τοῦ ἀνθρώπου, ἄφοβα καὶ μὲ κέφι.

Ὁ λαὸς γίνεται πάλι δημιουργὸς καὶ σώζοντας τὶς παλιές του μελῳδίες γίνεται καὶ συνθέτης καὶ δημιουργὸς ἄλλων καινούργιων μελῳδιῶν. Ἡ καλλίρροη πηγὴ τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ ξαναρχίζει νὰ δροσίζῃ τὴν ψυχή μας καὶ νὰ χαρίζῃ στὸ Θρᾶκα τὴν ἐλπίδα καὶ τὴ χαρὰ γιὰ τὸ μέλλον τῆς φυλῆς.

---

1) Βλ. στὰ «Θρακικὰ μουσικὰ κείμενα» 21ος Τόμ. Ἀρχ. Θρακ. Θησαυροῦ εἰκόνα (σχεδιάγραμμα) γάμου Ἀδριανοπολίτικου τοῦ 16ου αἰῶνα.

24— Η ΘΡΑΚΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Στὴ Θράκη ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ σπιτιοῦ εἶχεν ἀναπτυχθῆ πολὺ καὶ εἶχε χαρακτῆρα ξεχωριστό. Αὐτὴ τὴν ἀρχιτεκτονική, ὅπως ἀναπτύχθηκε κι' ἔζησε, τὴν μελετοῦμε στὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐσναφίου τῶν τεκτόνων, ποὺ δημοσιεύτηκαν στὸ «Ἀρχεῖο Θράκης». τόμ. Γ'.

Τὸ ἐσνάφι αὐτὸ τὸ διηύθυνε μιὰ δωδεκάδα, μιὰ ἐποπτεία μαστόρων, ποὺ καλοῦνταν «οἱ δώδεκα» καὶ εἶχε τὸν πρωτομάστορά της, ποὺ διοικοῦσε κατὰ τὰ παλιὰ θέσμιά της. Αὐτὰ τὰ θέσμια ρύθμιζαν τὶς σχέσεις τῶν μαστόρων καὶ τῶν ὑφισταμένων πρὸς τοὺς προϊσταμένου σκι' ἀντίθετα. Πρωτομάστοροι συνήθως ἐκλέγονταν οἱ γεροντότεροι κι' οἱ πιὸ πεπειραμένοι, ποὺ εἶχαν πολλὲς φορὲς καὶ τὸν τίτλο «κάλφα» (ἀρχιτέκτονας) καὶ σ' αὐτοὺς ἀνατίθονταν ἡ ἀνέγερση μεγάλων κτιρίων, ὅπως λ.χ. γεφύρια, ξενοδοχεῖα, ἐκκλησίες, τζαμιά, πρατήρια μεγάλα, σπίτια.

Οἱ καλφάδες δὲν δούλευαν, ἀλλ' ἐπέβλεπαν τὴν δουλειὰ καὶ πληρώνονταν ἀπὸ τὸν ἐργοδότη καὶ πάντοτε κρατοῦσαν στὰ χέρια ἕνα ξυλένιον πῆχυ σὰν σύμβολο τῆς ἰδιότητός των καὶ ἀπελάμβαναν μεγάλη τιμὴ καὶ σεβασμὸ κι' ἀπὸ τοὺς τεχνῖτες ποὺ τοὺς ἔδιναν δουλειά, κι' ἀπὸ τὴν κοινωνία. Οἱ μαστόροι αὐτοὶ ἦταν ἔμπειροι τεχνῖτες σ' ὅλους τοὺς οἰκοδομικοὺς κλάδους. Ὅμως, πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν εἰδικοὶ λ.χ. τοιχοποιοί, τορνευτές, χτῖστες. Ὁ καθένας εἶχε τοὺς βοηθούς του (καλφάδες - τσιράκια), ποὺ μὲ τὴν πολυκαιρίσια ἄσκησή τους μὲ τὴν ἐποπτεία καὶ ὁδηγία τῶν μαστόρων, μορφώνονταν, σὲ καλοὺς τεχνῖτες. Ὁ μαΐστωρ, σὰν σύμβολο τῆς ἰδιότητός του ἔφερνε πίσω στὴ ζώνη του τὸ σκεπάρνι. Ἡ σφραγίδα τους, σύμφωνα μὲ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα, φέρνει ἐπιγραφή: «ρουσφέτι δουλγέρηδων». Στὴ Θράκη, στὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνα, μορφώθηκε ἀπὸ τοὺς καλφάδες αὐτοὺς ἕνας τύπος ἀρχιτεκτονικός, ἰδιαίτερος. Καὶ σήμερα ὁ τύπος αὐτὸς κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸ θαυμασμὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων. Σύμφωνα μ' αὐτὸν τὸν τύπο χτιζόντανε σπίτια τριώροφα συνήθως. Ὁ πρῶτος ὄροφος χτιζότανε ἀπὸ πέτρα, μὲ τὸν μυσὸν στὴ γῆ, πάνω του δὲ κατασκευάζονταν ὁ σκελετὸς τοῦ σπιτιοῦ ἀντισεισμικὰ μὲ ξύλα καὶ τοιχίζονταν μὲ τοῦβλα ἢ ψημένα ἢ ἄψητα πλινθιά.

Ἡ ὄψη τοῦ σπιτιοῦ ἦταν στρωμένη πρὸς τὴν πλακόστρωτη αὐλή, ποὺ περιτοιχισμένη προστάτευε τὸ σπίτι. Μέσα στὴν αὐλὴ ὑπῆρχε ἡ κτιστὴ στέρνα γιὰ τὸ μάζεμα τῶν νερῶν τῆς βροχῆς μὲ μετάλλινους σωλῆνες ἀπὸ τὴ στέγη. Ἀπὸ τὴν μαρμαρόστρωτη στοὰ ἀνέβαινε κανεὶς μὲ διπλῆ πέτρινη κλίμακα στὸ δεύτερο ὄροφο ποὺ στὸ βάθος του ἦταν τοποθετημένη σκάλα ξύλινη γιὰ τὸν τρίτο ὄροφο. Ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος ὄροφος ἦταν ὁμοιόμορφοι κι' ὁ καθένας εἶχε μιὰ μεγάλη αἴθουσα ἢ μακρουλὴ ἢ αὐγοειδῆ καὶ ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἦταν τέσσαρα ἢ ἕξ δωμάτια στὸ ἴδιο μέγεθος. Οἱ ἄλλες

πλευρὲς τοῦ σπιτιοῦ εἶχαν τοὺς στεγασμένους ἐξῶστες τοῦ σπιτιοῦ — τοὺς τσικμάδες — γιὰ τὸν τετραγωνισμὸ καὶ τὴν ἐξοικονόμηση χώρου καὶ πολλὰ παράθυρα. Ἡ θέα αὐτῶν τῶν ὑψωρόφων σπιτιῶν, μάλιστα, ὅταν οἱ πλευρές, πλὴν ἀπὸ τὴν εἴσοδο, χτίζονταν πάνω στὸ δρόμο ἢ στὸ χεῖλος τῶν λόφων, ἦταν μεγαλοπρεπέστατη. Τὸ μαγειρεῖο χτίζονταν ἔξω τοῦ σπιτιοῦ στὴν αὐλή, ὁ δὲ πρῶτος ὄροφος χρησίμευε σὰν ἀποθήκη καὶ κατοικία τῶν ὑπηρετῶν. Πολλὰ ἀπὸ τὰ σπίτια αὐτὰ εἶχαν καὶ τουρκικὰ λουτρά.

Ξεχωριστὰ ἀξίζει νὰ προσέξουμε τὴ διακόσμηση τῶν ξυλένιων ταβανιῶν, τῶν αἰθουσῶν καὶ τῶν δωματίων. Τὰ ἑρμάρια, οἱ μουσάντρες στολίζονταν μὲ ξυλογλυφήματα κι' ἄλλα τορεύματα — σκαλίσματα — ποὺ προκαλοῦν καὶ σήμερα τὸ θαυμασμό. Αὐτὰ τὰ τορεύματα παίρνουν λ.χ. στὴ Φιλιππούπολη οἱ Βούλγαροι γιὰ ἔργα βουλγαρικῆς τέχνης, δίνοντας δείγματα ἀπὸ σπίτια ἑλληνικά, ποὺ κατὰ τύχην ἔπεσαν σὲ χέρια πλουσίων Βουλγάρων ἢ ὡς προῖκα ἢ ἀπὸ ἀγορά. Αὐτὴ ἡ ξυλογλυπτικὴ ἦταν ἐπείσακτη — εἶναι βεβαιωμένο — καὶ γι' αὐτὸ χάθηκε μαζὶ μὲ τοὺς Ἕλληνες ξυλογλύπτες καὶ τορευτὲς πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τὸ ρωσοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1877.

Στὴ Φιλιππούπολη γνωρίζουμε ὅτι πολλὰ ἀκόμα σώζονται. Ἔχουμε ἔργο ζωγραφικῆς βουλγαρικό, ζωγράφου Βουλγάρου, τοῦ Λαβρένωφ, (1865), ποὺ μᾶς ζωγραφίζει μιὰ ὁδὸ τῆς Φιλιππουπόλεως γεμάτη ἀπὸ σπίτια θαυμαστὰ τῆς ἐποχῆς. Ὁ Μ. Ἀποστολίδης ἀπαριθμεῖ πολλὰ τέτοια σπίτια στ' ἀρχεῖα τοῦ ἐσναφίου τῶν τεκτόνων ἑλληνικὰ μέσα στὴ Φιλιππούπολη ἰδιωτικὰ καὶ κοινοτικά.

Αὐτὰ τὰ χτίρια ἀποτελοῦν κατὰ τὸν Χρ. Πέεφ τὸ ἐγκώμιο τῆς βουλγαρικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τορευτικῆς. Καὶ στὴν Ἀδριανούπολη ἡ ἀρχιτεκτονικὴ αὐτὴ ἐπικρατεῖ κατὰ τὸν ὅμοιο καὶ ἀπαράλλαχτο ρυθμό, ὅπως καὶ σ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ποὺ βρίθουν ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ σπίτια. Τὸ ἴδιο ρυθμὸ τῶν σπιτιῶν μὲ τρεῖς ὀρόφους καὶ μὲ τσικμάδες καὶ στέρνες καὶ σάλες διακομισμένες μ' ἔργα ξυλογλυφικὰ θαυμάσια εὑρίσκει κανεὶς καὶ στὸ Πήλιο. Τέτοια σπίτια θαυμάσαμε ἄλλοτε ἀρχοντικὰ στὴ Βιζίτσα, τὶς Πινακάτες, ποὺ φέρνουν ὀνομασίες Θρακικῶν κωμοπόλεων, κ' ἐπικρατεῖ ἡ παράδοση, ὅτι κάποτε μετανάστεψαν οἱ κάτοικοί τους ἀπὸ τὴν Θράκη στὸ Πήλιο, μεταφέροντας καὶ τὶς παραδόσεις τους σ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ζωῆς καὶ σκέψεως καὶ τὶς καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις τους. Ἔτσι μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὼς ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχιτεκτονικὴ στὴ Θράκη ἔχει νὰ ἐπιδείξη ἀριστουργήματα ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ξυλογλυπτικῆς καὶ διακόσμησης τορευτικῆς, ποὺ ἐφαρμόζονται καὶ στὸν ἐκκλησιαστικὸ διάκοσμο τῶν τέμπλων, τῶν ἀμβώνων καὶ τῶν δεσποτικῶν, ὅπου τὸ Μετσοβίτικο πνεῦμα καὶ ἡ παράδοση καὶ ἐπιτηδειότητα ἔχει δημιουργήσει ἀριστουργήματα ἀπαράμιλλα, ποὺ καταπλήσσουν τὸ θεατή, μεταρσιώνουν τὸν προσευχόμενο καὶ συγκινοῦν τὸν ἄνθρωπο, ὅταν ἀτενίζη αὐτὰ τὰ ἔργα μὲ κατάνυξη καὶ συγ-

κίνηση, ποὺ τὴν προκαλοῦν τόσο ἔντονη μέσα στὸ ἐκκλησιαστικὸ περιβάλλον.

Τὸ ἐσνάφι τῶν τεκτόνων στὴ Φιλιππούπολη ὑπῆρχε ἀκόμη, ἀλλὰ εἶχε παραλύσει μετὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸ πόλεμο (1880). Οἱ Ἕλληνες καλφάδες παραγκωνίστηκαν, οἱ δὲ μαστόροι ἔχοντας σφοδρὸ ἀνταγωνισμὸ κι' αὐτοὶ σιγὰ - σιγὰ ἐξέλιπαν. Τέτοιοι ἀρχιτέκτονες στὴ Θράκη μνημονεύονται οἱ καλφάδες Γαϊτανίδης Κωνσταντινουπολίτης κι' ὁ Ἰωακεὶμ Μουρκίδης ἀπὸ τὴ Μάδυτο καὶ οἱ ἐπιστήμονες ἀρχιτέκτονες τοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου Φιλιππουπόλεως, Στογιαννόπουλος καὶ Δημ. Ἀνδρόνικος, ποὺ ὕψωσαν πολλὰ χτίρια στὴ Φιλιππούπολη λ.χ. τὸ μητροπολιτικὸ μέγαρο ὁ ἕνας καὶ τὸ Μαράσλειο Διδασκαλεῖο ὁ ἄλλος. Στὶς Σαράντα Ἐκκλησίες διέπρεπε ὁ Κάλφας ὁ Ζήσης κα ἰὸ Χαρ. Ἀλβανὸς μαθητής του, ποὺ ἐκόσμησαν τὴν πολιτεία μὲ λαμπρὰ κοινοτικὰ χτίρια.

Ἔτσι, ἀνάλογα σ' ὅλες τὶς πολιτεῖες, Ἕλληνες ἐκράτησαν τὴν παράδοση κι' ἀνέπτυξαν σὲ καλύτερη καὶ πιὸ συγχρονισμένη μορφὴ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἑνὸς αἰῶνος, στὴ μορφὴ ποὺ ἀφίνοντας ὁ Ἑλληνισμός, ἐγκατέλειφε τὶς πατρίδες του μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ γιὰ νὰ μεταφερθῆ ἐντεῦθεν τοῦ Ἕβρου καὶ σκορπισθῆ παντοῦ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ πληροφορίες μας εἶναι, ὅτι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ αὐτὴ σώζεται στὴν Ἀνατολικὴ Θράκη. Τὰ σπίτια στέκονται στὸ θεμέλιωμά τους πάνω καὶ ὑψώνουν τὸ ἀνάστημά τους πανύψηλα κι' ἀκατάλυτα γιὰ νὰ διαλαλοῦν τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα μὲ τὴν ὑπέροχη (1) ἄνθησή του σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Ὁ χρόνος ἀκόμα τὰ σέβεται.

25— ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ

Ἡ τήρηση τῶν ἐθίμων ἀπὸ τοὺς λαοὺς εἶναι τὸ νῆμα, ποὺ συνδέει τὴ ζωὴ τῶν περιόδων ἑνὸς ἔθνους, ποὺ δὲν θέλει ν' ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὸ παλαιότατον παρελθόν του.

Ὅλα τὰ ἔθνη πάνω στὴ γῆ ἀναγνωρίζουν τὸ παρελθόν τους. Σ' αὐτὸ στρέφονται μὲ ἀγάπη, ὑπερηφάνεια καὶ νοσταλγία. Αἰῶνες, χιλιετηρίδες περνοῦν καὶ οἱ λαοὶ στρέφονται πρὸς τὴν ζωὴ τῶν προπάππων των καὶ τῶν προγόνων των καὶ ἀντιγράφουν κι'ἀναπαριστάνουν, μέσα στὴ δίνη τοῦ παρόντος τὰ ἀφελῆ, τὰ πρωτόγονα ἔθιμα τῆς φυλῆς των, ποὺ ἐγεννήθηκαν στὴν χώρα των ἀπὸ διαφόρους αἰτίες τῆς ζωῆς καὶ ἀπροκρυσταλλώθηκαν σ' ἔθιμα ἀκατάλυτα ἰσχυρὰ καὶ ἀναλλοίωτα, ποὺ συγκινοῦν καὶ ὠθοῦν πρὸς μίμηση κι' ἐπανάληψη. Αὐτὲς οἱ παραδόσεις, ποὺ ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ μεταδίδονται ἀμετάβλητες, εἶναι τὸ νῆμα ποὺ συνδέει τὸ παρὸν μὲ τὸ παρελθόν. Ὁ πολιτισμὸς ποὺ ὅλα τὰ καταλύει καὶ τὰ καταβάλλει καὶ τ' ἀ-

1) Τέτοια μιὰ φωτογραφία μοῦ ἔστειλε ὁ κ. Γ. Κατσίμπαλης τοῦ σπιτιοῦ τοῦ πατέρα τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ, ἀξιόλογο ἀρχιτεκτόνημα, σωζόμενο καὶ τώρα στὴν τουρκεμένη Βιζώ.

φανίζει, φέρνοντας τοὺς λαοὺς σὲ μεγαλύτερη ἐπαφὴ μὲ τὰ μέσα τῆς ἐπικοινωνίας, ποὺ σβήνει τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ κάθε τόπου, κάθε λαοῦ, κάθε χώρας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κυριαρχήση ἀκόμα ἐπὶ τῶν ἐθίμων τῶν λαῶν, ποὺ τοὺς χωρίζουν οἱ θρησκεῖες, ἡ ἱστορία, τὰ ἐδαφικὰ σύνορα, οἱ τρόποι τῆς ζωῆς.

Τὰ ἔθιμα διατηροῦνται ἀκόμα πολὺ ἰσχυρὰ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν. Ἐνῶ ὅλοι οἱ λαοὶ βαίνουν πρὸς τὴν γενικὴ ἀφομοίωση σιγὰ - σιγά, ὅμως ἐξακολουθοῦν νὰ συντηροῦν τὸ παρελθόν τους μὲ θρησκευτικὴ προσήλωση. Τὴν συντήρηση αὐτὴ τὴν εὐλαβήθηκαν οἱ μεγάλοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης, ποὺ κυβέρνησαν καὶ κυβερνοῦν ἄλλους μικροὺς λαοὺς ὡς ὑποδούλους ἀκόμη πλὴν τῶν σημερινῶν διεθνιστῶν. Ἡ ἀφομοίωση οὐδέποτε συντελέσθηκε καὶ δὲν ἔχουμε παράδειγμα τέτοιας ἀφοσιώσεως λαῶν, ποὺ ἐχάθησαν ἢ ἔσβησαν ὁλότελα ὡς μικρὰ καὶ ὀλιγοπληθῆ. Τώρα μόνο ἐμφανίζεται αὐτὸς ὁ κίνδυνος μὲ τὸν ὁδοστρωτῆρα τοῦ διεθνισμοῦ καὶ κομμουνισμοῦ, ποὺ ἠμπορεῖ πράγματι νὰ πραγματοποιήση μέσα στοὺς αἰῶνες μιὰ ἕνωση λαῶν μὲ τὸ ἴδιο ἰδανικό, μὲ τὸν ὅμοιο τρόπο ζωῆς, τὴν ἴδια γλῶσσα, τὰ ἴδια ἔθιμα. Αὐτὸς ὁ κίνδυνος εἶναι μακρυνὸς ἀκόμη, ἀλλὰ μπορεῖ καὶ νὰ πραγματοποιηθῆ στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων σιγὰ - σιγὰ μὲν ἀλλ' ἀσφαλῶς.

Ἡ Λαίδη Μονταγκιού, ποὺ 3 αἰῶνες πρὶν ἔζησε, ταξιδεύοντας ἀπὸ τὴν Ἀγγλία στὶς ἑλληνικὲς χῶρες, στὰ 1717 ἔζησε καὶ στὴν Ἀδριανούπολη. Ἐκεῖ, γράφει ὅτι εἶδε τὴν ἑλληνικὴ κοινωνικὴ ζωή, σὰν μιὰ ἀναπαράσταση τῆς Ὁμηρικῆς ζωῆς, ποὺ εἶχε διαβάσει στὸν Ὅμηρο, καὶ τόση τῆς εἶχε κάμει ἐντύπωση στὰ μαθητικά της χρόνια. Τότε λέγει κατενόησε ποιὰ ἀξία εἶχεν ὁ Ὅμηρος περιγράφοντας τὴν ὁμηρικὴ ζωή, ποὺ εἴταν ἴδια κι' ἀπαράλλαχτη μὲ τὴ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀδριανουπόλεως τοῦ 17 αἰῶνος ἐπὶ Τουρκοκρατίας μὲ τὰ πανάρχαια ἤθη κι' ἔθιμα καὶ θέσμιά της.

Ἡ διατήρηση τῶν ἐθίμων καὶ παραδόσεων εἶναι πολύτιμα στοιχεῖα γιὰ τὴν συντήρηση τῶν λαῶν στὴν ἐθνική τους ὑπόσταση .Ἀπὸ τὰ κυρίαρχα αὐτὰ ἔθιμα, ποὺ συντρέχουν στὴ διαιώνιση τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων, εἶναι καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς Πρωτοχρονιᾶς. Ὁ χριστιανισμὸς ἔσβησε παλαιὰ ἔθιμα τῶν ἀρχαίων κι' ἐδημιούργησε νέα ἔθιμα, ἀλλὰ μὲ βάση τὰ παλαιὰ θρησκευτικὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Κι' ὁ Χριστιανισμὸς ὡς νέα θρησκεία δανείσθηκε κατ' ἀνάγκην καὶ ἀποδέχθηκε παλαιὲς συνήθειες τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων κι' ὄχι μόνο αὐτές, ἀλλὰ καὶ Ἑβραϊκὲς καὶ Ἰουδαϊκὲς συνήθειες καὶ παραδόσεις. Ἔτσι ἐσχηματίσθηκαν νέα ἤθη κι' ἔθιμα καὶ παραδόσεις ποὺ παραγκώνισαν τὶς παλιὲς καὶ ποὺ συντηροῦνται ἕως σήμερα ἀναλλοίωτες καὶ ἀκατάλυτες (στέφανα, χορὸς γάμου, ἁγιασμός).

Ὁ Ἑλληνισμὸς μέσα στοὺς αἰῶνες ἔπαθε πολλά, ἐδοκίμασε καταστροφὲς ἀνυπολόγιστες, ἀλλὰ πάντοτε ἔμεινε πιστὸς στὰ ἔθιμά του. Ἡ συνοί-

κησή του μὲ λαοὺς κατακτητὲς ἢ ὑπηκόους του, δὲν τὸν ἀφῆκαν ἄθικτον. Τοῦ μετέδωκαν ξένα ἔθιμα, ἀλλά, αὐτὴ ἡ μετάδοση ἐλάχιστα ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν ἰδικῶν του. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία τὴν κοιτίδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴ Θράκη, τὴ Μακεδονία, τὴν Ἤπειρο καὶ τὴν Κάτω Ἑλλάδα μὲ τὰ παρακλάδια της, συντηροῦν τὰ ἔθιμά τους ἀλώβητα, ὅσα ἀφοροῦν τὴν γέννηση τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Πρωτοχρονιᾶς καὶ τοῦ Πάσχα.

Ὑπάρχουν παραλλαγές, ἀλλὰ ἡ διαφορὰ τῶν παραλλαγῶν εἶναι ἐλαχίστη. Τὰ κάλαντα εἶναι πανελλήνια καὶ παντοῦ τραγουδιοῦνται ὡραῖα μὲ λιτοὺς καὶ ἐκκλησιαστικούς σὰν τροπάρια, μουσικοὺς στοχασμοὺς καὶ ἤχους, καὶ συγκινοῦν καὶ εὐχαριστοῦν.

Τὰ δικά μας κάλαντα παραμένουν λαϊκά. Τὰ εὐρωπαϊκὰ κάλαντα καὶ τὰ Χριστουγεννιάτικα τραγούδια τους εἶναι ἐξαίσια, γιατὶ προέρχονται ἀπὸ ἐμπνευσμένους συνθέτες καὶ ἐκτελοῦνται ἀπὸ μεγάλες χορωδίες ποὺ τὰ τραγουδοῦν ὡς ἔργα τέχνης, μὲ βάση βέβαια πάντοτε τὰ λαϊκὰ μοτίβα καὶ λαϊκὰ δημιουργήματα, ποὺ εἶναι γεννήματα τῆς θρησκευτικῆς κατανύξεως καὶ διαθέσεως τοῦ λαοῦ.

Ἔτσι αὐτὰ τὰ ἔθιμα ἀναμεταδιδόμενα ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ ἀποτελοῦν τὸ μέσο νὰ διατηρῆται ἡ σπίθα τῶν παραδόσεών μας, ἡ εὐλάβεια καὶ ἀγάπη πρὸς τὸ παρελθόν,ἡ συνεκτικὴ δύναμη τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος καὶ μᾶς δίνουν τὴ δύναμη νὰ συντηροῦμε αὐτὴ τὴ σπίθα, ποὺ θρέφει καὶ ζωογονεῖ τὴ νοσταλγία μας πρὸς ὅ,τι πέρασε, ἀλλὰ δὲν ἐχάθη ἀκόμη. Ὅσο ζωηρότερα διατηροῦμε τὰ ἔθιμά μας, ποὺ εἶναι εὐγενικὲς θρησκευτικὲς καὶ λαογραφικὲς συνήθειες, τόσο ζωηρότερο γίνεται τὸ αἴσθημά μας πρὸς τὴν ἐθνότητά μας, ποὺ τόσο βασανίσθηκε στὴ ζωὴ καὶ ὅμως δὲν κάμφθηκε καὶ οὔτε ἐχάθηκε.

Στὴ Βυζαντινὴ ἐποχὴ ἐδονεῖτο ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος ἀπὸ τὸ Δούναβη ἕως τὸ Αἰγαῖο τὶς ἡμέρες αὐτὲς ὅπως καὶ ἡ ἑλληνικὴ ψυχή. Στὴν Τουρκοκρατία ἐκρατήθηκε ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ μὲ τὰ χριστιανικὰ καὶ ἐθνικά της ἔθιμα, ποὺ σὲ καιροὺς ἀφόρητους τῆς δουλείας οὐδέποτε ἀφῆκεν τὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ νὰ λιποψυχήση.

Καὶ τώρα ὁ ἑλληνισμὸς συμμαζεμένος μέσα στὸ Ἑλληνικὸ βασίλειο, διτηρώντας τὴν ἀγάπη του πρὸς τὰ θρησκευτικά μας ἔθιμα τόσων αἰώνων, ζωογονεῖται μὲ τὴν ἐπανάληψη τῶν ἐθίμων αὐτῶν, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὴ φύση στὶς τέσσαρες ὧρες τοῦ ἔτους.

Πράγματα ποὺ λησμονοῦνται χάνονται. Πᾶν ὅ,τι ἐπαναλαμβάνεται, σὰν τὶς χριστιανικὲς θρησκευτικὲς ἑορτές, κάθε χρονιά, δὲν χάνεται οὔτε σβήνει, οὔτε ἐξαφανίζεται. Μὲ τὰ ἔθιμά μας συντηρεῖται ἡ νεότητα τῆς φυλῆς μας καὶ ἀνανεώνονται οἱ δυνάμεις της γιὰ νὰ ζήση αἰώνια κι' ἀκατάλυτη.

26— ΤΙ ΑΠΕΓΙΝΕΝ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Θὰ ἠμπορούσαμε στὸ ἄρθρο μας νὰ δώσουμε ἑκατοντάδες κείμενα ποὺ μιλοῦν γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ μειονότητα στὸ Βουλγαρικὸ Κράτος. Ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς εἶναι ὁ παλαιότατος πληθυσμὸς τῆς χώρας αὐτῆς πολλοὺς αἰῶνες πρὸ Χριστοῦ ,αὐτὸ δὲν χρειάζεται μαρτυρίες. Ὅτι ὅμως μετὰ τὰ Βυζαντινὰ χρόνια, ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὑπῆρχε ἀκμαῖος ὁ Ἑλληνισμὸς στὴ Βουλγαρία καὶ πρὸ παντὸς στὴ Βόρ. Θράκη, αὐτὸ τὸ βεβαιώνουν πολλοὶ περιηγητὲς μὲ τ' ἀναμφισβήτητα κείμενά τους. Ἀλλὰ γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς μειονότητα ἔχουμε καὶ βουλγαρικὰ κείμενα ἀκόμα, ποὺ μιλοῦν πράγματα καταπληκτικά. Καὶ οἱ χαρτογράφοι τῶν αἰώνων πάντοτε σημειώνουν στὴ Θράκη τὴν ἐπικράτηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κι' ἂς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴ Βάρνα μὲ τὶς βουλγαρικὲς ὁμολογίες. Ὁ Δήμαρχός της Μίρσκυ στὰ 1890 ὁμολογεῖ γιὰ τὴν Ἑλληνικότητα τῆς πολιτείας. Καὶ λέγει:

«Στὰ 1800 ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἶχεν ἡ Βάρνα 20 χιλ. Ἕλληνες, Τούρκους, Γκαγκαούζηδες, Ἀρμενίους, ἀλλὰ Βουλγάρους ὄχι. Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε λαμπρὰ σχολεῖα, συλλόγους, νοσοκομεῖα, πτωχοκομεῖα, συσσίτια καὶ πολλὲς ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια καὶ εὐαγῆ χτήματα. Μόλις στὰ 1890 ἀρχίζουν ν' ἀναφαίνωνται καὶ Βούλγαροι». Αὐτὴ εἶναι ἡ ὁμολογία Βουλγάρου, ποὺ τὴν δημοσίευσε στὰ 1890 στὴ δημαρχιακὴ ἐφημερίδα τῆς Βάρνας.

Ὁ Ρῶσος Γκολομπίνσκυ, συγγραφέας, ποὺ ἐπεσκέφθηκε τὰ παράλια τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ἀναφέρει ὅτι δὲν βρῆκε σ' αὐτὰ ἄνθρωπο νὰ ἀναγνωρίζη ὅτι εἶναι Βούλγαρος. Στὸ σχίσμα 1872 ἡ Βάρνα μὲ τὰ γύρω χωριά της (20) καὶ τὶς 20 χιλ. Ἕλληνες, παρέμεινε, στὴν πνευματικὴ κυριαρχία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ στὴν ἐλευθέρωση τῆς Βουλγαρίας ἐζήτησε ν' αὐτονομηθῆ.

Ὁ Ρῶσος Τεμπλιάκωφ, περιηγητὴς στὰ 1830, πιστοποιεῖ ὅτι ἡ Βάρνα δὲν εἶχε ἕνα Σλαῦον, καὶ ὅτι στὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο καὶ ὕστερα οἱ Βούλγαροι μετροῦνται στὰ δάκτυλα. Ἂς πᾶμε στὴ Βόρειο Θράκη τώρα. Ὁ Φωτεινωφ, ἀπὸ μάννα Ἑλληνίδα, ποὺ ἔκαμε τὸ δάσκαλο στὴ Σμύρνη, στὰ 1843 στὸ ἔργο του «Γενικὴ Γεωγραφία» λέγει: «Οἱ ὀρθόδοξοι Φιλιππουπολίτες — ἂν καὶ Βουλγαρικῆς καταγωγῆς — διατηροῦν Ἑλληνικὰ σχολεῖα, κανένα δὲ Σλαυοβουλγαρικό. Καὶ στὶς ἑφτὰ ἐκκλησίες λειτουργοῦνται στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ δὲν γνωρίζουν νὰ ποῦν τὸ Κύριε ἐλέησον βουλγαρικά».

Τ' ἀρχεῖα τοῦ ἐσναφίου τῶν Ἀμπατζήδων στὴ Φιλιππούπολη μᾶς δείχνουν τὴν δύναμη τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὰ 1797 ὡς τὰ 1906. Σ' αὐτὰ βλέπουμε πὼς ἀπὸ τὰ 130 ἐσνάφια κανένα δὲν ἦταν βουλγαρικὸ καὶ πὼς οἱ ὑπογραφὲς τῶν 130 μαστόρων ἦταν Ἑλληνικὲς ὅλες.

Ὁ Βούλγαρος Βογγόρωφ στὰ 1865 - 66 εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ πρώτου

Βουλγαρογαλλικοῦ λεξικοῦ — χωρίζει τοὺς κατοίκους τῆς Φιλιππουπόλεως σὲ Τούρκους καὶ ὀρθοδόξους (Ἑλληνοβουλγάρους) καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ὅλοι μιλοῦν ἑλληνικὰ καὶ ἔχουν συνείδηση ἑλληνική.

Ὁ JIRECEK, Τσέχος ἱστοριογράφος, συγγραφεὺς τῆς Βουλγαρικῆς ἱστορίας στὰ 1851, ἀναφέρει Βουλγάρους στὰ περίχωρα τῆς Φιλιππουπόλεως γιὰ πρώτη φορά.

Ὁ Ἰσίρκωφ, καθηγ. Πανεπιστημίου Σόφιας, ὁμολογεῖ τὶς κοιτίδες τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα στὴ χώρα κάτω ἀπὸ τὸ Δούναβη καὶ ξεχωρίζει δύο κέντρα, τὸ ἕνα στὰ παράλια τῆς Μαύρης θάλασσας καὶ τ' ἄλλο στὸ λεκανοπέδιο τοῦ Ἔβρου καὶ τρίτο σημειώνει στὴν ἐπαρχία τοῦ Καβακλῆ στὸ λεκανοπέδιο τοῦ Τόντζα. Ἀναγνωρίζει τὸν ἀριθμὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ὡς 100 χιλ. Τὸ Πατριαρχεῖο τοὺς ὁρίζει 118 χιλ. στὰ 1906 στὸ ὑπόμνημά του πρὸς τὴν Ὑψ. Πύλη.

Στὰ 1893, ὁ Γραίκωφ, ὑπουργὸς τῆς Παιδείας — ἀπὸ μητέρα Ἑλληνίδα — ὁμολογεῖ τὴν ἑλληνικότητα τῆς Φιλιππουπόλεως, ἀλλ' ἀπειλεῖ ὅτι θὰ ἐκλείψῃ ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτὸς σὲ 10 — 20 χρόνια. Φυσιολογικὰ δὲν θὰ ἐξέλειπε ποτέ. Ἐκδιώχθηκε ὅμως πραξικοπηματικὰ στὰ 1906 καὶ ὁ λόγος του ἔγινε προφητεία.

Στὰ 1878 - 1885 ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο μία ἀπὸ τὶς ἐπίσημες γλῶσσες στὴν ἡγεμονία τῆς Ἀν. Ρωμυλίας σύμφωνα μὲ τὸν Καταστατικὸ χάρτη της μὲ τρεῖς ἄλλες γλῶσσες.

Ὁ JIRECEK, ὁ Τσέχος ἱστορικὸς τῆς Βουλγαρίας, ὁμολογεῖ ὅτι ἡ Στενίμαχος ἀποτελεῖ ἑλληνικὴ γλωσσολογικὴ νῆσο μέσα στὸν ὠκεανὸ τῶν Σλάβων.

Ὁ Σίσκωφ Στέφανος, ἱστοριογράφος τῆς Φιλιππουπόλεως, ὁμολογεῖ μὲν ὅτι τὰ πάντα εἶναι ἑλληνικά, παραδέχεται ὅμως ὅτι οἱ Βούλγαροι εἶχαν ἐξελληνισθῆ. Ἐνῷ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκβουλγαρίσθηκε γλωσσικῶς, διότι ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα δὲν ἔχει τὶς δυσκολίες τῆς ἑλληνικῆς σὰν φτωχὴ κι' ἁπλῆ.

Ὁ Μωραβένωφ Κ., ἀξιόλογος συγγραφεὺς ἀπὸ μητέρα Ἑλληνίδα, ἐκπαιδεύθηκε ἑλληνικά. «Ἐκπαιδεύτηκα στὴ Φιλιππούπολη ὅπου γεννήθηκα, γράφει, ὅταν δὲν ὑπῆρχαν σ' αὐτὴν Βούλγαροι καὶ πιὸ μεγάλη ταπείνωση ἦτο νὰ καλῆται κανεὶς Βούλγαρος. Τὴ μητρική μου γλῶσσα ἄρχισα νὰ μανθάνω μόλις 45 ἐτῶν».

Ὁ Τζένωφ διϊσχυρίζεται ὅτι γενικὰ οἱ Θρακοέλληνες ἦσαν ἐξελληνισμένοι ἢ ἑλληνομαθεῖς Βούλγαροι, ποὺ ἀπέβαλαν τὸν ἐθνισμό τους στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι Θρᾶκες ἦταν Σλάβοι Πρωτοβούλγαροι, ἄρα αὐτόχθονες Σλαβοβούλγαροι! Ψευδολογία!

Ὁ Μουταφσίεφ ὅμως, καθηγ. Σόφιας, κρίνοντας τοὺς Βουλγάρους ψευδολόγους λέγει: «Πῶς μὲ τὶς παραδοξολογίες μας ἐμεῖς οἱ Βούλγαροι

καὶ τὶς ἀλογιστίες ἀντὶ νὰ δημιουργοῦμε ἐθνικὴ ὠφέλεια, δημιουργοῦμε ἐθνικὴ ζημία».

Ὁ JIRECEK παραδέχεται ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ τοὺς Ἕλληνες τῆς ἐπαρχίας Καβακλῆ — βορείως Ἀδριανουπόλεως — 30 χιλ. Αὐτὴ ἡ ἐπαρχία στὸ σχίσμα ἀναγνωρίσθηκε Πατριαρχικὴ ἐπαρχία, γι' αὐτὸ καὶ προσκολλήθηκε ἐκκλησιαστικῶς στὴ μητρόπολη Ἀδριανουπόλεως. Αὐτὸ τὸ βεβαιώνει καὶ ὁ Ἰσίρκωφ καθηγ. Πανεπιστημίου Σόφιας.

Αὐτὰ ὅλα τὰ παίρνουμε ἀπὸ ἔγκυρες πηγὲς βουλγαρικὲς καὶ τὰ συναρμολογήσαμε ὡς ἐπιχειρήματα ἁδρά. Κι' αὐτὲς εἶναι οἱ γνῶμες Βουλγάρων, ποὺ δὲν θέλουν νὰ ὁμολογήσουν τὴν ἀλήθεια φανερά, ἀλλὰ τὴν λένε σκεπασμένα.

Αὐτὸν τὸν Ἑλληνισμὸ τί τὸν ἔκαμαν οἱ Βούλγαροι; Τί ἀπέγινεν αὐτὴ ἡ ὀγκώδης μειονότης μέσα στὴ Βουλγαρικὴ ἐπικράτεια ἀπὸ τὸ 1878 - 1906; Ἀφοῦ δὲν ἀφωμοιώθηκε, ἐκδιώχθηκε μὲ πραξικόπημα (1906).

Ἂν θ' ἀπαριθμούσαμε δὲ τὶς γνῶμες, τῶν ξένων, οἱ ἀναγνῶστες θὰ δοκίμαζαν κατάπληξη μόνο καὶ φρίκη, ἀναλογιζόμενοι, ὅτι μία φυλὴ τόσο ζωτική, πολυπληθὴς καὶ ἐπικρατοῦσα, δὲν ὑφίσταται σήμερα ὡς μειονότης μέσα στὸ Βουλγαρικὸ Κράτος, γιατὶ ἐξωντώθηκε μὲ βίαια μέσα, ἂν καὶ γηγενὴς καὶ ριζωμένη ἀπὸ τριῶν χιλ. ἐτῶν.

26. — Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Ἡ Ἑλληνικὴ οἰκογένεια στὴ Θράκη καὶ στὰ χρόνια τῆς δουλείας, δὲν ἄλλαξε καθόλου τὶς πατροπαράδοτες συνήθειές της καὶ τὰ πανάρχαια ἔθιμά της. Τὰ παιδιὰ πάντοτε ἀνήκουν στὴν οἰκογένεια καὶ ἀνατρέφονται καὶ μεγαλώνουν σύμφωνα μὲ τὶς παλιὲς παραδόσεις τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας, ποὺ εἶναι ν' αὐξάνη ἡ οἰκογένεια καὶ μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ νὰ πολλαπλασιάζεται καὶ νὰ μεγαλώνη ἡ χαρὰ μέσα στὸ σπίτι, ὅπως στὸ παλάτι τοῦ Πριάμου. Οἱ ἄνδρες ἔξω ἀγωνίζονται μὲ τὴν τίμια δουλειὰ ν' ἀβγατίσουν τὰ πλούτη των καὶ νὰ ἑδραιώσουν ἐργασία, ποὺ θὰ τὴν παραδώσουν στὰ παιδιά τους, ἑνωμένα, γιὰ νὰ τὴν συνεχίσουν καὶ νὰ τὴν ἀβγατίσουν κι' αὐτὰ πειθαρχικὰ στὸν πρῶτο ἄξιο διάδοχο τῆς φαμίλιας.

Οἱ γυναῖκες πάλι ἀγωνίζονται νὰ στερεώσουν τὸ σπιτικό τους. Ἂν εἶναι πλούσιο, νὰ τὸ κρατήσουν πλούσιο μὲ τὴν διαχείρηση τὴν καλή, ἂν εἶναι φτωχὸ νὰ τὸ βγάλουν ἀπὸ τὴ φτώχια μὲ τὴν ἄξια δουλειά, ποὺ δουλεύουν νύχτα μέρα στὸ σπίτι. Οἱ γυναῖκες μέσα στὸ σπίτι ἀγωνίζονται νὰ μεγαλώσουν τὰ παιδιά, νὰ τ' ἀναθρέψουν, νὰ τὰ στείλουν στὰ σχολεῖα νὰ μάθουν γράμματα. Γιὰ νὰ τὰ μεγαλώσουν δουλεύουν ἀκούραστα. Στήνουν ἀργαλειὰ κι' ἀπὸ τὸ νῆμα καὶ τὸ διάσιμο φτάνουν στὸν ἀργαλειό, ὅπου ἀσκοῦν τὶς κόρες, στὶς σπιτικὲς δημιουργικὲς δουλειές. Μιὰ κλωστὴ γιὰ νὰ

γίνη ὕφασμα τί θέλει; Ὅπως αὐτὴ ἔμαθε νὰ δουλεύη στοῦ πατέρα τὸ σπίτι, ἔτσι διδάσκει καὶ τὰ κορίτσια της τὶς δουλειὲς τῶν ὑφαντικῶν. Ὁ Ξενοφῶν στὸν Οἰκονομικό του γράφει ὅτι στὸν κόσμο του τὰ κορίτσια μάθαιναν «πῶς νὰ ἀκοῦν ὀλίγα, ὀλίγα νὰ βλέπουν καὶ πιὸ λίγα νὰ μιλοῦν». «Ἐλάχιστα μὲν ὄψοιντο, ἐλάχιστα δ' ἀκούοιντο, ἐλάχιστα δ' ἔροιντο».

Μ' αὐτὸ δὲν σημαίνει πὼς τὰ κορίτσια τους τὰ ἤθελαν εὐλαβικά, σεμνά, ἐργατικά, πάντα ἀπασχολημένα καὶ δουλευτάδικα καὶ συγκρατημένα. Προσπαθοῦσαν μὲ τὴ δουλειά τους νὰ δώσουν ὑγεία καὶ σκέψη καθαρή.

Ἡ γιαγά μου, ἡ προγιαγιά μου δὲν ἔμαθε γράμματα, γιατὶ τότε τὸ γένος δὲν μποροῦσε νἄχη σχολεῖα καὶ γιὰ τὰ κορίτσια. Κύτταξε νὰ μορφώση τὸ νοῦ καὶ τὴ γνώση τῶν ἀγοριῶν. Γι' αὐτὰ ἀκριβοπλήρωναν τὸ δάσκαλο νὰ φθάση ἀπὸ μακρυά, ἀπὸ τὴν Πόλη. Τὸν ὑποδέχονταν καλύτερα ἀπὸ ἕνα δεσπότη καὶ τὸν ἐπλήρωναν καλὰ καὶ ὁ δάσκαλος εἶταν ἠθικὸ ἀποκούμπι τῶν οἰκογενειῶν. Τιμή τους εἶταν νὰ μπαίνη στὰ σπίτια τους, καὶ οἱ φιλιὲς καὶ τὰ δῶρα πλημμυροῦσαν τοὺς δασκάλους. Ἔτσι τ' ἀγόρια μάθαιναν τὰ παλιὰ κολυβογράμματα καὶ γίνονταν καλαμαράδες καὶ ἄξιοι γιὰ δουλειά, καὶ ἔβαζαν τὴν τίμια ὑπογραφή τους μὲ ἀξιοπρέπεια.

Τὰ κορίτσια ἄρχιζαν ἀργότερα πολύ, στὰ μέσα τοῦ ΙΘ', αἰῶνα, νὰ μαθαίνουν γράμματα. Στὴ Θράκη μάλιστα στὰ Παρθεναγωγεῖα πρὶν 70 - 80 χρόνια εἶχαν πληθυνθῆ. Οἱ μητέρες ἀγωνίζονταν νὰ στέλνουν τὰ κορίτσια νὰ μάθουν γράμματα σὲ μικτὰ σχολεῖα καὶ κατόπιν σὲ ξεχωριστὰ Παρθεναγωγεῖα, νὰ ξαίρουν τὰ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια, νὰ λένε ἕνα ποίημα καὶ νὰ τραγουδοῦν, γιατὶ τὸ τραγούδι εἶταν συνυφασμένο καὶ μὲ τὸ χορὸ καὶ τὴν δημοτικὴ ποίηση.

Ἡ κόρη μαθαίνει νὰ ὑφαίνη, νὰ ράβη, νὰ θεκιάζει προικιά. Μαθαίνει νοικοκυρωσύνη. Τὸ κελάρι πρέπει νὰ γεμίση τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὴν εὐτυχία τῆς γῆς, γιὰ νἄχη τὸ τραπέζι τὸν χειμῶνα. Μαθαίνει στὸν τρύγο νὰ κάνη τὰ γλυκά, τὰ πετμέζια. Τὸ κελάρι θέλει τὰ λουκάνικα, τὰ τυριά, θέλει τοὺς τραχανάδες, τὰ ζυμαρικά, ποὺ δὲν ὑπῆρχαν ἐργοστάσια νὰ τὰ προετοιμάζουν ὅπως τώρα. Τὸ κορίτσι μὲ τὴν ἐπίβλεψη τῆς μητέρας γίνεται μ' ἕνα λόγο νοικοκυρά. Τὰ ξαίρει ὅλα. Ὁ σύζυγός της τὴν θέλει γιὰ τὴν δημιουργία τῆς οἰκογενείας καὶ γι' αὐτὴ τὴν ὥρα ἑτοιμάζεται, μὲ τῆς μητέρας τὴ διδασκαλία καὶ τὸ καλὸ παράδειγμα. Πρὸ παντὸς τὸ παράδειγμα, ὅπως ἐδίδαξεν ὁ μακαρίτης ὁ Σωκράτης, γιατὶ τίποτα δὲν ἐδραιώνει στὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν τὴ γνώση, ὅσο τὸ παράδειγμα.

Στὴ Θράκη μὲ τὰ αὐστηρὰ ἤθη μας δημιουργούσαμε μορφωμένες ἐργατικὲς καὶ συνετὲς καὶ φρόνιμες γυναῖκες. Οἱ γονεῖς εἶταν ὑπερήφανοι φέρνοντας τὸ κορίτσι τους σὲ ξένη πόρτα μὲ καλὴ ἀνατροφή, μὲ ὑπομονὴ καὶ εὐλάβεια καὶ μὲ πίστη, στὶς παραδόσεις τῆς οἰκογενείας.

Ὡραῖοι καιροί, ποὺ ὕφαινε ὁ κόσμος τὸ πανὶ ποὺ ἤθελε νὰ ντυθῆ, ποὺ

ἔρραβε ἡ γυναίκα τὸ ροῦχο της καὶ τοίμαζε τῶν ἀντρῶν ν' ἀσπρόρουχα στὸ σπίτι. Τὸ κορίτσι τὸ παράστεκε ἡ μητέρα,, ὥσπου θἀρχότανε ἡ ὥρα τοῦ γάμου. Ὅ,τι γινότανε τότε γιὰ νὰ παντρολογηθῆ ἕνα κορίτσι, εἶναι πολὺ ἀναδρομικό, ἀλλὰ μπροστὰ σ' αὐτὸ ποὺ γίνεται τώρα πολὺ καλύτερο. Οἱ γονεῖς δὲν ἄφηναν ἐλεύθερο τὸ κορίτσι τους πρὶν τὴν ὥρα του, ὅπως τώρα καὶ μάλιστα ἀρώτητα. Τὸν παλαιότερο καιρὸ μάλιστα οἱ κόρες παντρεύονταν 15 - 16 χρονῶν. Τότε μόνος σκοπὸς εἴταν ἡ τεκνοποιΐα. Πρὸ ὀγδόντα - ἑκατὸ ὅμως ἐτῶν, ὁ κόσμος εἶχε ἀλλάξει μὲ τὰ σχολειὰ καὶ τὴν ἔξοδο τοῦ κοριτσιοῦ ἀπὸ τὸ σπίτι. Σκεφτότανε πιὸ ἐλεύθερα γιὰ τὰ παιδιά του, πάντοτε ὅμως μέσα στὰ πλαίσια τῆς αὐστηρῆς καὶ «παιδαγωγούσης» ἀνατροφῆς. Θὰ θυμᾶστε ἄλλως τε ὅτι τὸ τελάρο καὶ τὸ κοπανάκι δὲν ἔλειπαν καὶ ὅτι σκυμμένες οἱ κόρες δούλευαν ἀκαταπόνητα, πλάθοντας καὶ τὰ ὄνειρα τῆς νεότητος καὶ τὸ νυμφίο ἰδανικὸν καὶ ἄξιον ἄνδρα τῆς φαντασίας. Ἡ ζωὴ ἐκείνη εἶχε τὰ κακά της, ἀλλὰ καὶ τὰ καλά της. Ὅ,τι τὴν χαρακτήριζε εἴταν ἡ καλὴ ἀνατροφὴ καὶ ἡ μάθηση τῆς δουλειᾶς σ' ὅλες της τὶς μορφές, δουλειᾶς δημιουργικῆς, ποὺ ἔδινε τὴν εὐτυχία στὸν κόσμο. Γιατὶ δὲν εἶναι μόνο ὁ ἄντρας νὰ δημιουργῆ, ἀλλὰ καὶ ἡ γυναίκα νὰ ἐξασφαλίζῃ καὶ νὰ συντηρῆ μέσα στὸ σπίτι.

Τὰ κορίτσια εἶχαν καὶ τὶς ψυχαγωγίες τους. Μάθαιναν λαμπρὸ χορό. Ἤξαιραν ὅλους τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς χοροὺς ὡς καὶ τὶς κατρίλλιες. Χόρευαν τοὺς ἐθνικοὺς καὶ τραγουδοῦσαν ὡραῖα τραγούδια. Δὲν ἔμεναν ἄμοιρα ἀπὸ καλλιτεχνικὴ διάθεση καὶ καλλιτεχνικὴ σπουδή, γιατὶ τὸ πιάνο εἶχε μεγάλη διάδοση στὴ Θράκη.

Τὰ κορίτσια μας στὴ Θράκη πρὶν ἀπὸ 70 χρόνια ἀνέβαιναν καὶ στὴ σκηνή, ὅταν ἀκόμα ἐδῶ στὴν Ἀθήνα ἄντρες ὑποδύονταν τὰ γυναικεῖα πρόσωπα. Τὸ θέατρο στὴ Θράκη ἐρασιτεχνικῶς εἴταν πόρος ζωῆς τῶν σχολείων μας. Γι' αὐτὸ οἱ ἀρχήστρες καὶ τὸ θέατρο, ὠργανώνονταν μὲ συλλόγους ποὺ πρόσφερναν ὑπηρεσίες ἐθνικές. Γι'αὐτὸ οἱ οἰκογένειες ἐπέτρεπαν στὰ κορίτσια τους νὰ μετέχουν στὶς θεατρικὲς παραστάσεις. Ἔτσι εἴχαμε καὶ καλλιτέχνιδες τοῦ θεάτρου ποὺ ἔμειναν καὶ μὲ τὸ ὄνομα Γαλάτεια καὶ Γενοβέφα, γιατὶ ὑποδύθηκαν ἡ μία τὴ Γαλάτεια τοῦ Βασιλειάδη, καὶ ἡ ἄλλη τὴ Γενοβέφα δραματοποιημένη.

Ὥστε στὴ Θράκη τώρα καὶ 70 - 80 χρόνια, ἡ γυναίκα εἴταν ἐξελιγμένη. Μάθαινε δουλειὲς στὸ σπίτι, γράμματα στὸ σχολεῖο καὶ στὴν κοινωνία συνεργασία γιὰ τὴν πρόοδο τῶν σχολείων τῆς Κοινότητος, τῶν Συλλόγων. Τὰ Σωματεῖα τῶν γυναικῶν εἴταν περισσότερα. Οἱ γυναῖκες βοηθοῦσαν τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση, τὴν φιλανθρωπία, τὴν εὐποιΐα, τὴν καλλιτεχνία, τὴν χειροτεχνία καὶ κάθε τί, ποὺ προωθοῦσε τὴν θαυμαστὴ πρόοδο τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας.

27— ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΘΙΜΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Κάθε πρωὶ καὶ στὴ μιὰ μετὰ τὸ μεσημέρι, ὁ δάσκαλος χτυποῦσε τὴν καμπάνα τῆς ἐκκλησιᾶς καλώντας τὰ μαθητούδια στὸ σχολειό. Σὲ λίγο νά, ἔφθαναν οἱ μαθητές του ἐφοδιασμένοι μὲ τὰ βιβλία τους. Κεῖνα τὰ χρόνια, ἐπειδὴ τὸ παιδὶ δὲ μποροῦσε νὰ παίζη στὸ ὕπαιθρο καὶ γίνονταν ἐνοχλητικὸ στὸ σπίτι, ἡ μητέρα του ράβοντας ἕνα σακκουλάκι μὲ παλιὸ ὕφασμα, τοποθετοῦσε μέσα τὴν πλάκα καὶ τὸ κοντύλι καὶ τὸ κρεμοῦσε ἀπὸ τὸ λαιμὸ τοῦ παιδιοῦ, κἔτσι ὡπλισμένο τ' ὡδηγοῦσε στὸ σχολειὸ καὶ τὸ παράδινε στὸ δάσκαλο. Αὐτὸς φρόντιζε στὴν ἀρχὴ τῆς χρονιᾶς νὰ τὸ καταταξη στὴν τάξη ποὺ τοῦ ταίριαζε.

Τὰ περισσότερα παιδιὰ δὲν φοιτοῦσαν τακτικὰ στὸ σχολειό, εἴτε γιατὶ οἱ γονεῖς τὰ κρατοῦσαν γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν στὴ δουλειά τους, εἴτε γιατὶ ξέφευγαν αὐτὰ τὰ ἴδια κ' ἔπαιζαν στοὺς δρόμους, εἴτε γιατὶ ἀπὸ στενοχώρια δραπέτευσαν μακρυὰ ἀπὸ τὸ σχολειό.

Ὅμως τὸ χειμῶνα ἡ μοναδικιὰ αἴθουσα τοῦ σχολείου εἶταν παραγεμάτη, τόσο, ποὺ τὰ θρανία δὲν ἐπαρκοῦσαν. Μόλις ὅμως ἄρχιζαν οἱ ἡμέρες τοῦ Μάρτη, οἱ τάξεις ἀραίωναν, γιατὶ τὰ περισσότερα παιδιὰ ἄφιναν τὰ ἑδώλια τοῦ σχολείου καὶ πήγαιναν νὰ βοσκήσουν τὰ βώδια, ἢ νὰ δουλέψουν στὰ χωράφια ἢ νὰ τὸ ρίξουν στὰ παιγνίδια.

Ἔτσι περνοῦσαν τὰ χρόνια, οἱ μαθητὲς ἡλικιώνονταν καὶ γίνονταν ὀχληροί, ἀναγκάζοντας τὸ διδάσκαλο νὰ τοὺς ἀποκλείση ἀπὸ τὸ σχολειό. Τότε παρουσιάζονταν οἱ γονεῖς μὲ τὰ παράπονά τους, ὅτι ὁ διδάσκαλος δὲ δίδαξε στὰ παιδιά τους, ὅπως τοὺς ταχτικοὺς μαθητές, ποὺ μικρὴ μειοψηφία, κατώρθωναν νὰ τελειώσουν τὸ δημοτικὸ σχολειὸ καὶ νὰ ξεσκολίσουν.

Στὶς ψυχρὲς ἡμέρες τοῦ χειμῶνα — γιατὶ στὴ Θράκη βαρὺς χειμῶνας ἐπικρατοῦσε — ὅταν γιὰ νὰ πάγη κανεὶς ἀπὸ τὸ σπίτι στὸ σχολειὸ δὲν εἶταν εὔκολο, γιατὶ οἱ δρόμοι παγοστρωμένοι καὶ γλιστεροὶ ἐμπόδιζαν, οἱ μαθητὲς ἔπαιρναν τὸ μεσημεριανό τους φαγητὸ εἴτε σὲ καλάθι εἴτε σὲ μιὰ πετσέτα περιτυλιγμένο. Τὸ γεῦμα τους εἶταν ζιμωτὸ ψωμί, ξηρὰ σῦκά, καρύδια, μύγδαλα, πετμέζι μέσα σὲ μπουκαλάκι κ.ἄ. Ὁ κάθε μαθητὴς ἔπαιρνε μαζί του ἕνα μάλλινο χαλὶ ἢ χράμι, γιὰ νὰ κάθεται καὶ νὰ μὴ κρυώνη. Στὴν αἴθουσα ἔκαιε ἕνα μεγάλο μαγκάλι (πύραυνος), ποὺ εἶταν γεμᾶτο μὲ ξυλοκάρβουνα καὶ κάθε πρωὶ τὸ ἄναβαν τὰ μεγαλύτερα παιδιά, ποὺ ἐχτελοῦσαν χρέη ἐπιμελητῆ καὶ καθαρίστριας, γιατὶ αὐτὰ ἐσάρωναν τὴν αἴθουσα μιὰ δυὸ φορὲς τὴν ἑβδομάδα.

Πρὸ ὀγδόντα χρόνια ἐφαρμόζονταν στὴ διδασκαλία τὸ ἀλληλοδιδαχτικὸ σύστημα. Τὰ μαθητούδια τῶν κατωτέρων τάξεων στέκονταν σὲ ἡμικύκλιο χαραγμένο στὸ πάτωμα καὶ μὲ τὴν ὁδηγία κάποιου μαθητοῦ τῆς ἀνώτερης τάξεως ἀπεστήθιζαν τὸ μάθημα. Βιβλία δὲν εἶχαν. Στὸν τοῖχο καὶ

στὸ μέσο ἀκριβῶς κάθε ἡμικύκλιου εἶταν κρεμασμένος πίνακας μὲ τὸ μάθημα ἐπικολλημένο πάνω. Τὰ γράμματα εἶταν πολὺ μεγάλα. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς μαθητής, ὅταν ἔκρινεν ὅτι ὅλοι ἔμαθαν τὸ μάθημα, εἰδοποιοῦσε τὸ διδάσκαλο κι' αὐτὸς ἐξέταζε κάθε μαθητὴ καὶ πρόσταζε ν' ἀλλάξουν τὸ μάθημα, δηλαδὴ νὰ στρέψουν τὸν πίνακα ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἢ καὶ νὰ τὸν ἀλλάξουν μὲ ἄλλον ἀπὸ τὴν ἕδρα, ὅπου εἶταν στοιβαγμένοι πάνω κάτω 40 πίνακες.

Πρὸ ἑκατὸ χρόνια οὔτε δασκάλοι ὑπῆρχον οὔτε σχολειά. Ὁ ἐφημέριος δίδαχνε στὰ παιδιὰ ἀνάγνωση καὶ γραφὴ τὸ καλοκαῖρι μέσα στὴν αὐλὴ τῆς ἐκκλησιᾶς, σὲ κατάλληλο ὑπόστεγο, καθισμένα πάνω σέ κορμοὺς δέντρων μεγάλων. Οἱ προπάτορές μας στὴ Θράκη, μᾶς διηγοῦνταν, ὅτι πήγαιναν μὲ πλάκα καὶ κοντήλι καὶ χωρὶς βιβλία στὸ σχολεῖο.

Τὴ μιὰ χρονιὰ μάθαιναν νὰ γράφουν καὶ νὰ διαβάζουν τὰ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια πάνω στὴν πλάκα. Τὴ δεύτερη χρονιὰ διάβαζαν τὸ Φτωῆχι, τὸν Ὀχτώηχο, τὴν τρίτη τὸ Ψαλτῆρι, τὴν τέταρτη τὸν Ἀπόστολο καὶ κατόπι ξεσκόλιζαν.

Τὸ πρῶτο μάθημα ἀπαγγελίας στὶς πρῶτες μέρες εἶταν:

Ἄρξον χείρ μου ἀγαθή,
γράψον γράμματα καλά,
μὴ δαρθῆς καὶ παιδευθῆς
καὶ στὸν φάλαγγα βαλθῆς.
Ἄνθρωπος ἀγράμματος
ξύλον ἀπελέκητον.
δι' ὃ ὅποῦ φορεῖ τὰ γράμματα,
ὑπὲρ χρυσίον καὶ ἀργυρίον,
τιμιώτερόν ἐστι».

Ὅταν ἄλλαξε τὸ σύστημα τῆς διδασκαλίας στὴ Θράκη καὶ ὁ διδάσκαλος δίδασκε τὶς τάξεις χωρὶς τὴν προετοιμασία τοῦ πρωτόσχολου, παρουσιάσθηκε ἡ δυσκολία τῆς σιωπηλῆς ἐργασίας ὅλων τῶν μαθητῶν, ποὺ δὲν εἶχαν μάθημα μὲ τὸ δάσκαλο, πρὸ πάντων τῆς τετάρτης τάξεως, ποὺ εἶταν καὶ οἱ μαθηταὶ μεγαλύτεροι. Γιὰ νὰ διασκεδάζουν αὐτοί, τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ δάσκαλος εἶταν ἀπασχολημένος μὲ τἄλλα παιδιά, ἔπαιζαν μὲ τὶς μῦγες ἢ τὰ μασημένα χαρτιά. Πιάνοντας τὴ μύγα, τῆς πατοῦσαν τὴν κοιλιά, τὰ ἐντόσθιά τους τἄδεναν μὲ ψιλὴ τρίχα κι' ἄφιναν τὴ μύγα νὰ πετάξῃ. Ἔτσι διασκέδαζαν παρακολουθώντας τὸ πέταγμά της μέσα στὴν αἴθουσα. Ἄλλοι πάλι διασκέδαζαν μασώντας χαρτιὰ ποὺ τὰ πολτοποιοῦσαν καὶ πετοῦσαν στὸ ταβάνι, ὅπου κολλοῦσαν. Καὶ γιὰ νὰ φαίνεται τὸ χαρτί, τὸ μελάνωναν.

Τὰ βιβλία τῶν παιδιῶν τἀγόραζε ἡ ἐκκλησία, δηλ. ἡ κοινότητα καὶ δίνονταν ἄλλοτε δωρεὰν κι' ἄλλοτε μὲ πληρωμή. Τετράδια δὲν πολυμεταχειρίζονταν. Ἀγόραζαν μιὰ κόλλα χαρτί, τὴν δίπλωναν σὲ σχῆμα τυπογραφικοῦ καὶ τὴν ἔρραβαν. Ἔτσι ἔκαμναν τὰ τετράδιά τους τὰ παιδιά, εἶχαν καὶ τὰ

περίφημα μπρούτζινα καλαμάρια. Στὸ σωλῆνα τους ἔβαζαν τὶς πέννες καὶ τοὺς κονδυλοφόρους, στὸ δὲ φωκὰ μέσα τὴ μελάνη. Στὰ 1900 χάθηκαν τὰ καλαμάρια, καθιερώθηκαν τὰ τετράδια καὶ οἱ κόλλες καὶ τὰ κατεβατὰ λησμονήθηκαν καὶ ἔσβησαν οἱ καλαμαράδες.

Οἱ τιμωρίες ὡς τὰ 1890 γίνονταν μὲ τὸ ξύλο. Ἡ τιμωρία ἡ μικρότερη εἶταν νὰ σταθῆ ὁ μαθητὴς ὄρθιος στόνα ποδάρι, ὕστερα ἔρχονταν τὸ τράβηγμα τῶν ἀφτιῶν, οἱ μπάτσοι κι' οἱ ξυλιὲς στὰ χέρια. Ἀνάλογα μὲ τὸ σφάλμα ὁ ἔνοχος ἔτρωγε ἀπὸ μιὰ ὡς δέκα ξυλιὲς μὲ μιὰ εὐλύγιστη βέργα στὴ φούχτα. Ἂν εἶταν πολὺ μικρὸς κι' ὁ δάσκαλος πολὺ θυμωμένος, τὸν ξάπλωνε μπρούμητα στὸ τραπέζι καὶ μὲ τὴ βέργα τὸν χτυποῦσε στοὺς γλουτούς. Καὶ τὸ ἁπλὸ γονάτισμα εἶταν τιμωρία, ὥσπου ὁ μαθητὴς μάθη τὸ μάθημα. Ἂν δὲ τὸ σφάλμα εἶταν μεγαλύτερο, τότε ὑποχρεώνονταν νὰ βαστᾶ στὸ κεφάλι του πάνω πίνακες τῶν ἀλληλοδιδαχτικῶν μαθημάτων ἀπὸ δυὸ ἕως δέκα, πρᾶγμα ποὺ ἔκαμνε ἀλγηνὴ ἐντύπωση στοὺς μαθητές, γιατὶ πολλὲς φορὲς μὴ μπορώντας ὁ τιμωρημένος νὰ τοὺς βαστάξη στὸ κεφάλι του, τοὺς ἔριχνε κάτω. Σκληρὴ τιμωρία εἶταν ὁ πανελλήνιος φάλαγκας, ποὺ τὸν περιγράφει ὁ Δημ. Καμπούρογλους καὶ δῶ στὴν Ἀθήνα. Ὁ ἔνοχος μαθητὴς ξαπλώνονταν ὕπτιος στὸ δάπεδο, δυὸ μαθητὲς κρατοῦσαν τὰ χέρια του, ἄλλοι δυὸ ἀπὸ ἕνα πόδι του ὅσο μποροῦσαν πιὸ ὑψηλὰ κι' ὁ δάσκαλος μὲ τὴ βέργα χτυποῦσε τὰ γυμνά του πόδια. Παλαιότερα, ὅπως λέγει ὁ Δημ. Καμπούρογλους, ὁ φάλαγκας εἶταν βαρὺ ξυλένιο ἐργαλεῖο μὲ δυὸ τρύπες, ὅπου κλειοῦσαν τὰ ἄκρα τῶν ποδιῶν τοῦ ἔνοχου μαθητὴ καὶ μετὰ τὸ ξυλοκόπημα ἄφιναν αὐτὸν στὴν ἴδια θέση ἕως ὅτου μετανοήση καὶ κράξη «ἥμαρτον» καὶ ὑποσχεθῆ, ὅτι δὲν θὰ ξανακάμη τὸ σφάλμα του. Ἡ πιὸ μεγάλη τιμωρία εἶταν νὰ προσαχθῆ ὁ ἔνοχος μπροστὰ σ' ὅλα τὰ παιδιὰ τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ ἔφευγαν στὰ σπίτια τους, γιὰ νὰ τὸν φτύση ἢ νὰ τὸν μπατσήση τὸ κάθε παιδὶ παρελαύνοντας.

Καὶ σ' ὅλα αὐτὰ οἱ Θρακιώτισσες μητέρες εἶταν σύμφωνες. Ὑπῆρχε συνεργασία τοῦ σχολείου καὶ τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ νὰ μάθουν τὰ παιδιὰ τὰ κολυβογράμματα μὲ τὶς παλαιὲς μεθόδους καὶ νὰ σχηματίσουν χαρακτῆρα, νὰ γίνουν πειθαρχικά, ὑπάκουα καὶ εὐσεβῆ.

Ἐπειδὴ συνηθέστατα ὁ δάσκαλος εἶταν καὶ ψάλτης κι' ἄφινε πολλὲς φορὲς τὸ μάθημα γιὰ νὰ πάγη σὲ κηδεία ἢ βάπτιση, ἄφινε τὰ παιδιὰ στὸν εὐνοούμενόν του μαθητή, νὰ τὰ ἐποπτεύη, ὡς τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ δασκάλου, κρατώντας ἕνα «ἀβάκιο» γιὰ νὰ γράφη τοὺς ἄτακτους.

Γυρίζοντας ὁ δάσκαλος διάβαζε τὰ ὀνόματα τῶν ἀτάκτων καὶ τοὺς φιλοδωροῦσε μερικὲς ξυλιὲς ἢ ραπίσματα. Τὰ παιδιὰ ἔπαιρναν μέρος στὶς ἀκολουθίες τῆς ἐκκλησίας. Ἔψαλναν, κρατοῦσαν τὰ ξαπτέρυγα, θρηνοῦσαν στὸν ἐπιτάφιο θρῆνο καὶ γενικὰ ὑπηρετοῦσαν στὴν ἐκκλησία τὸν παπᾶ καὶ δάσκαλο καὶ ψάλτη. Στὴν πρώτη Μαρτίου αὐτὰ γύριζαν τὴ χελιδόνα καὶ

τὴ Μεγάλη Πέμπτη τὸ σταυρό, ψάλλοντας τὰ ἄσματα ποὺ συνήθιζαν.

Ἔτσι μάθαιναν τὰ Θρακόπουλα τὰ γράμματα γιὰ νὰ τὰ χαίρωνται οἱ καλὲς Θρακιώτισσες, ποὺ εἶχαν ἕναν πόθο, νὰ δοῦν καλοὺς Ἕλληνες πατριῶτες, ἱκανοὺς νὰ κυριαρχοῦν στὴ δύσμοιρη πατρίδα Θράκη, ποὺ τώρα τὴν ἐχάσαμε. Ἡ Θράκη στὰ χρόνια μας εἶχε ἄριστα σχολεῖα: Γυμνάσια, Διδασκαλεῖα, Παρθεναγωγεῖα, ὅπου μαθαίναμε γράμματα μὲ καινούργια παιδαγωγικὰ συστήματα. Ἡ παιδεία εἶχε καλλιμάρμαρες κατοικίες παντοῦ, εἶχε βιβλιοθῆκες καὶ μουσεῖα. Ἡ μουσική, ἡ καλλιγραφία καὶ ἰχνογραφία, εἶταν κύρια μαθήματα καὶ τὰ παιδιὰ ἀσκούνταν στὸ καλὸ κι' ὡραῖο.

Καὶ σ' αὐτὰ ὅλα οἱ Θρακιώτισσες γυναῖκες καὶ μητέρες πολὺ συντελοῦσαν. Εἶχαν συλλόγους παντοῦ γυναικείους φιλεκπαιδευτικοὺς καὶ φιλανθρωπικούς, ποὺ φρόντιζαν γιὰ τὰ παιδιὰ τῆς Θράκης νὰ μορφώνωνται καὶ πολιτίζωνται καὶ ἐπικρατοῦν παντοῦ μὲ τ' ἀληθινά τους προσόντα καὶ τὶς πνευματικὲς καὶ δημιουργικὲς ἱκανότητές τους.

28— ΜΙΑ ΘΛΙΒΕΡΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα δράματα ποὺ δοκίμασε τὸ Ἔθνος μας εἶναι καὶ ὁ διωγμὸς καὶ ἡ διάλυση τῶν Κοινοτήτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Βορείου Θράκης στὶς 16 ,Ἰουλίου 1906. Τὸ δρᾶμα αὐτὸ μὲ τὸ πέρασμα 50 ἐτῶν, οἱ βόρειοί μας γείτονες τὸ ἐλησμόνησαν καὶ τὸ διέγραψαν ἀπὸ τὴν ἱστορία τους «ὡς μικρὰν ἀνωμαλίαν», ποὺ ὅπως ἰσχυρίσθηκαν κάποτε μέσα στὸ κράτος συνέβη. Τοὐναντίον ἐμεῖς πρέπει, ἀντὶ νὰ τὸ λησμονοῦμε, νὰ τὸ μνημονεύουμε καὶ νὰ τὸ ἐνθυμούμεθα, ὡς ἕνα γεγονὸς πολὺ θλιβερό, γιατὶ εἶναι μιὰ θυσία βαρύταπη γιὰ τὸν ἑλληνισμό.

Τὴ 16ην Ἰουλίου τοῦ 1906 ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Βορείου Θράκης ἐξοντώθηκε ἀπὸ τὸ ἐπίσημο Βουλγαρικὸ κράτος, ἀφοῦ τριάντα χρόνια μετὰ τὴν προσάρτηση τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐξαφανίση τὸν Ἑλληνισμὸ μᾶλλα ἠπιώτερα μέσα.

Οἱ πλούσιες κι' ἀνθηρὲς κοινότητες τῆς Φιλιππουπόλεως ἀμέτρητες ἀπὸ τὴ Ροδόπη ὣς τὴ Μαύρη Θάλασσα, κατεστράφηκαν κι' ἐξαφανίσθηκαν σ' ὀλίγο χρόνο. Κατελήφθηκαν οἱ ἐκκλησίες καὶ τὰ σχολεῖα, τὰ εὐαγῆ ἱδρύματα ,ποὺ ἦσαν κατωχυρωμένα ἀπὸ τὸν καταστατικὸ χάρτη τῆς Ἡγεμονίας ,κατεδιώχθηκε καὶ κακοποιήθηκε ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως, ὁ μετέπειτα Οἰκ. Πατριάρχης Φώτιος, κι' ὁ μητροπολίτης Ἀγχιάλου, καὶ κατεσχέθηκαν τὰ μητροπολιτικὰ μέγαρα καὶ κάθε τι ἄλλο, ποὺ ἀνῆκε ἀπὸ αἰῶνες στὸν Ἑλληνισμό, τὸν γηγενῆ, ὡς καὶ οἱ πολυτιμότατοι κώδικες τῶν μητροπόλεων, ἡ γραπτὴ ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων μελετήθηκαν μόνον τῆς Φιλιππουπόλεως.

Τὸ πάθημα τοῦτο δὲν εἶναι μοναδικὸ στὴν ἱστορία μας, γιατὶ ἔχουμε

ἀντίστοιχο καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὴν καταστροφὴ στὰ 1922, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ξερρίζωμα τῆς φυλῆς μας ἀπὸ τὶς οἰκονομικὲς ἐπάλξεις της. Ὅλ' αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸν ἐπίλογο μιᾶς πάλης τοῦ Ἑλληνισμοῦ μακρᾶς πρὸς τοὺς γύρω γείτονές του, ποὺ χρειάζεται νὰ μᾶς διδάξη πολλά. Δὲν τὰ ὑπενθυμίζουμε γιὰ νέους ἀγῶνες τὰ παθήματά μας. Τὰ ὑπενθυμίζουμε γιὰ νὰ σκεφθοῦμε πῶς πρέπει νὰ πολιτευθῆ εἰς τὸ ἑξῆς ὁ Ἑλληνισμός, ποὺ εἶχε ἕνα ἀνθηρότατο κοινοτικὸ καθεστὼς στὴ Βόρειο Θράκη μὲ 5 μητροπόλεις, μὲ 120 χιλ. Ἕλληνες, μὲ 117 ἐκκλησίες, μὲ 8 μοναστήρια, μὲ 66 σχολεῖα, μὲ 186 καθηγητὲς καὶ διδασκάλους καὶ 8 χιλ. μαθητές, ὅπως τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διεκήρυξε στὴν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια». Ὅλ' αὐτὰ ποὺ ἐκτιμήθηκαν ἀπὸ τὸ δικαστήριο τῆς Χάγης σ' ἑνάμιση δισεκατομμύριο χρυσᾶ φράγκα ,καταδικάσθηκε ἡ Βουλγαρία νὰ μᾶς πληρώση, ἂν καὶ τίποτε δὲν ἔγινε. Ὁ διωγμὸς τῶν Ἑλλήνων τῆς Βορείου Θράκης, ποὺ ἀποτελοῦσαν «ἐκπολιτισμένο κι' ἐκπολιτιστικὸ στοιχεῖο», κατὰ τὸν ποιητῆ Λαμαρτῖνο, ἐξημίωσε κι' αὐτοὺς τοὺς Βουλγάρους, γιατὶ ἦταν γηγενὲς στοιχεῖο, καὶ κρατοῦσε στὰ χέρια του τὴν βιομηχανία, τὰ ἐπαγγέλματα καὶ τὶς ἐπιστῆμες. Ὅ,τι ἔπαθαν δηλ. καὶ οἱ ἄλλοι γείτονές μας μὲ τὴν καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ποὺ προκάλεσαν τὴν φυγὴ τῶν χρήσιμων καὶ δημιουργικῶν στοιχείων τῆς χώρας. Αὐτὰ εἶναι γεγονότα τῆς νευρικότητος τῶν ἡγετῶν, ποὺ κατόπιν, ὅπως πάντοτε, τὰ πλήρωσε ὁ λαός. Οἱ λαοὶ δὲν φταῖνε, πάντα φταῖνε οἱ ἀσυλλόγιστοι ἡγήτορες. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἀρχαῖο λατινικὸ λόγιο: «Ὅ,τι δημιουργοῦν στὴν τρέλλα τους οἱ ἄρχοντες, τὸ πληρώνουν οἱ λαοί».

Πάντως γιὰ μᾶς τὸ γεγονὸς τῆς 16ης Ἰουλίου 1906 ἔχει τὴν ἑξῆς σημασία. 1) Μᾶς ἔφερε ἕνα τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ 120 χιλ. ποὺ μπῆκε στὴ ζωὴ τοῦ Ἔθνους καὶ πύκνωσε τὸν πληθυσμό μας. 2) Μᾶς ξεκαθάρισε τοὺς λογαριασμούς μας μὲ τοὺς βορείους γείτονες γιὰ τὶς μειονότητες καὶ τοὺς φυλετικοὺς καυγάδες. 3) Στερέωσε τὰ σύνορά μας μὲ τὴν ἐγκατάσταση τόσου λαοῦ, ποὺ θὰ ἐξεβουλγαρίζονταν μὲ τὸν καιρό, καὶ μᾶς τόνωσε οἰκονομικῶς. Σήμερα στὴν Ἑλλάδα ἀνθοῦν λαμπροὶ συνοικισμοί: Νέα Ἀγχίαλος, Νέα Μεσέμβρια, Νέο Καβακλῆ κλπ. ὅπου σφύζει ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ τὰ ἐργατικὰ χέρια δουλεύουν τὴ γῆ κι' ἀποδίνουν ὅ,τι μποροῦν.

Ὁ ἐκδιωγμένος αὐτὸς Ἑλληνισμὸς ὑπακούοντας στὴ φωνὴ τῆς Πατρίδος, δέχθηκε τὸ μοιραῖο ὡς τετελεσμένο γεγονὸς καὶ ἐπεδόθηκε μὲ καρτερία στὴν ἀποκατάστασή του μ' ὅλες τὶς δυσμενεῖς συνθῆκες, ποὺ ἐπικρατοῦν στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος. Ἀντὶ τοῦ μεγάλου τούτου κακοῦ, τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος ἐπέτυχε τὴν ὁμοιογένειά του τὴ φυλετικὴ καὶ δὲν ἔχει μειονότητες νὰ μᾶς ἀνησυχοῦν, ἐκτὸς τῆς Δυτικῆς Θράκης. Σήμερα εἴμεθα κύριοι τοῦ οἴκου μας καὶ θὰ ἠμπορούσαμε γιὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ 1906 νὰ εἰποῦμε: «Οὐδὲν κακὸν ἀμιγὲς καλοῦ».

Σημαντικὸ γεγονὸς τῆς καταστροφῆς τοῦ 1906 εἶναι καὶ ἡ συντριβὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τύπου. Στὴ Φιλιππούπολη ἐξεδίδοντο δύο ἐφημερίδες: «Ἡ Φιλιππούπολις» καὶ αἱ «Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου». Τὴν πρώτη διηύθυνεν ὁ Δ. Κουμαριανὸς καὶ τὴν δεύτερη ὁ Σκαρλᾶτος, Κωνσταντινίδης. Δύο ἄνθρωποι ἰσχυροί, ποὺ προσέφεραν μεγάλες ὑπηρεσίες στὸν Ἐθνικὸ ἀγῶνα τῆς συντηρήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴ Βόρειο Θράκη. Οἱ δύο αὐτοὶ ἄνθρωποι ἐθνικόφρονες καὶ σθεναροὶ ὑπερασπιστὲς τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκράτησαν τὸν ἀγῶνα καὶ ὡς δημογέροντες τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Φιλιππουπόλεως καὶ ὡς δημοσιογράφοι.

Μὲ τὶς ἐφημερίδες των πάντοτε ὑπερήσπισαν τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ σθεναρὰ κατὰ τῶν βιαιοτήτων τοῦ Βουλγαρικοῦ καθεστῶτος, ποὺ παρεβίαζε τὰ ἄρθρα τοῦ Καταστατικοῦ χάρτου τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Αὐτὴ ἡ σθεναρότης των, ἡ τιμία προάσπιση τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴ Βόρειο Θράκη, ὅπου ἄνθισε καὶ ἤκμασε ἐπὶ αἰῶνες καὶ χιλιετηρίδες, τοὺς κατέστησε μισητοὺς στὴ βουλγαρικὴ Κυβέρνηση. Ἡ 16 Ἰουλίου 1906 ὑπῆρξεν ἡ μοιραία ἡμέρα, ποὺ οἱ προασπιστὲς τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐσιώπησαν. Τὰ γραφεῖα τῶν ἐφημερίδων κατεστράφησαν, καὶ ἐσίγησεν ἡ φωνὴ τοῦ δικαίου. Οἱ δύο διευθυντὲς ἀναγκάσθηκαν νὰ φύγουν ὁ μὲν Κωνσταντινίδης Σκαρλᾶτος στὴν Ἑλβετία, ὁ δὲ μακ. Κουμαριανὸς στὴν Ἑλλάδα.

Αὐτὴ εἶναι ἡ θλιβερὴ ἐπέτειος τῆς καταστροφῆς τοῦ Βορείου Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ ,ποὺ παραμένει ἀκόμη ἀτιμώρητος μολονότι ἐπέρασαν ἔκτοτε ἑξῆντα χρόνια.

29— ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Στὴ Ροδόπη πάντοτε ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ περίοδο τῆς ἱστορίας μας οἱ πρόγονοί μας εἶχαν δημιουργήσει προπύργια γιὰ τὴν προστασία τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς πρωτευούσης. Τοῦτο τὸ πραγματοποίησαν οἱ Βυζαντινοὶ ἀπὸ τὸν Δ'. αἰῶνα μ.Χ. γιὰ τοὺς Σλάβους καὶ τὸν Ζ'. αἰῶνα μ.Χ. γιὰ τοὺς Βουλγάρους, ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὴ Μοισία καὶ ταμπουρώθηκαν ἀνάμεσα Δουνάβεως καὶ Αἵμου κι' ἔδειχναν ἁρπαχτικὲς διαθέσεις. Ἡ Πόλη κι' ἡ Θεσσαλονίκη κινδύνευαν ἀπὸ τέτοιους φιλάρπαγες γείτονες. Καὶ γιὰ νὰ τοὺς φράξη τὸ δρόμο κι' ἀπὸ ξηρὰ κι' ἀπὸ θάλασσα τὸ Βυζάντιο τοὺς σήκωσε τὰ φρούριά της κι' ἀνανέωσε τὰ παλαιὰ πρὸς τὸ ρεῦμα τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ καὶ πρὸς τὴν ἀκρογιαλιὰ τῆς Μαύρης θάλασσας. Ἔστησαν ἔτσι μιὰ ἁλυσίδα ἀπὸ ὀχυρὸ ἀπὸ τὸ Διδυμότειχον, τὴν Πλοτινούπολη, καὶ πάνω κι' ἔπειτα ἀπὸ τὴ Μήδεια καὶ τὴ Σωζούπολη βορειότερα, ποὺ ἀγέρωχα συγκράτησαν τόσες φορὲς τὰ κύματα τῶν βαρβάρων ,ποὺ χυμοῦσαν ἀπὸ τὸ Δούναβη πρὸς τὰ κάτω. Τότε ἡ Φιλιππούπολη, ἡ Πλοτινούπολη καὶ ἡ Μεσημ-

βρία ποὺ ἦταν πολυκατοικημένα ὀχηρὰ τραβοῦσαν ὅλη τὴ μανία τῶν βαρβάρων. Αὐτὰ τὰ φρούρια ποὺ τὰ δυνάμωναν οἱ Βυζαντινοὶ γιὰ νὰ φυλάγουν τὶς διόδους πρὸς τὴν Πόλη, τὰ δυνάμωναν ἀκόμη πλειότερο μ' ἑλληνικοὺς πληθυσμούς. Ἀλλὰ ἡ ὑπαίθρια χώρα πλημμυροῦσε κάθε φορὰ ἀπὸ βουλγαρικοὺς πληθυσμούς, ποὺ οἱ Σλάβοι τοὺς ἔδωσαν τὴ γλῶσσα τους εὔκολα. Ὅμως τ' ἀκρογιάλια τῆς θάλασσας οὐδέποτε γνώρισαν Βουλγάρους. Τὰ κάστρα αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸ ἔγιναν μοναστήρια Ἑλληνικά. Τὰ διετήρησε ὁ Ἑλληνισμὸς ὣς τὰ 1906 ἔνδεκα τὸν ἀριθμό, καὶ τὰ μετέβαλε στοὺς αἰῶνες σὲ πνευματικὰ κέντρα καὶ σὲ θέρετρα, τόπους δηλαδὴ ὅπου ξεκαλοκαίριαζε ὁ πληθυσμὸς τῶν πόλεων τὸ θέρος.

Ἡ πρώτη ἁρπαγὴ τῶν Ἑλληνικῶν μοναστηρίων ἔγινε στὸ Σχίσμα στὰ 1870, τὴ χρονιὰ δηλαδὴ ποὺ βγῆκε τὸ φιρμάνι τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο. Τότε στὴ Ροδόπη πάνω ὑπῆρχαν βορεινὴ πλευρά, ὀχτὼ μοναστήρια Ἑλληνικά: Τῆς Μολδάβας, τῆς Κρίτσιμας, τῆς Παναγίας, τῆς Περούστιτσας, τῆς Θεοτόκου (Κοιμήσεως), τοῦ Ἁγίου Κυρίκου, τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τὰ μοναστήρια αὐτά, ποὺ τὰ κράτησε ὁ Ἑλληνισμὸς τόσους αἰῶνες λιγόστεψαν σὲ τέσσερα Ἑλληνικά, γιατὶ τ' ἄλλα τέσσερα περιῆλθαν στοὺς σχισματικοὺς Βουλγάρους.

Τόνα μάλιστα ἀπ' αὐτὰ τὸ κατέλαβε ὁ Βάτεμπεργκ, ἁ ἡγεμόνας τους στὴ Μαύρη θάλασσα πάνω καὶ τὄκαμε παραθαλάσσιο θερινὸ παλάτι. Μὲ τὸ σχίσμα ὁ Ἑλληνισμὸς ἔπαθε πολλὲς ζημίες, γιατὶ ὁ Σουλτᾶνος πιεζόμενος ἀπὸ τοὺς Ρώσους ἔκαμνε συνεχεῖς παραχωρήσεις στὸ Σλαβισμὸ καὶ ὑπενόμευσε τὴ θέση τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δίνοντας προνόμια στοὺς Βουλγάρους, νὰ ξαπλώνωνται σὲ βάρος μας ἀπὸ πίεση Σλαβική.

Τὰ μοναστήρια αὐτὰ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸν μεσαίωνα. Ἦταν γεμᾶτα ἀπὸ καλογήρους ποὺ προσεύχονταν, ἔτρωγαν, ἔπιναν, κοιμοῦνταν καὶ τεμπέλιαζαν ἀστράτευτοι. Τὸ ἔθνος βέβαια γενικὰ ζημιώθηκε ἀπὸ τοὺς καλογήρους, γιατὶ αὐτοὶ σὰν ἀντιδραστικοὶ ἔφραχναν τὸ δρόμο σὲ κάθε νεωτερισμὸ καὶ σὲ κάθε μεταρρύθμιση κοινωνικὴ καὶ γεωργοοικονομικὴ καὶ ἐκκλησιαστική.

Μὲ τὴν κατάλυση ὅμως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, μὲ τὶς πιέσεις τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ὄχλο καὶ τὸ Τουρκικὸ κράτος, τὰ μοναστήρια αὐτὰ ἀπόχτησαν ἕνα σκοπὸ καὶ μιὰ νέα ἀποστολή, ποὺ ὡς τότε δὲν τὴν εἶχαν. Χάρις εἰς τὰ προνόμια τῶν Σουλτάνων, ποὺ μᾶς ἔδωσαν, τὰ μοναστήρια αὐτὰ ἀπόκτησαν μιὰ σχετικὴ ἀσφάλεια καὶ ἀσυλία.

Δὲν ἦταν μόνο τὰ καταφύγια τῶν θρησκόληπτων καὶ τῶν μυστικοπαθῶν, ἀλλ' ἀκόμα ἄντρα ἢ φυτώρια τῆς ὀρθοδοξίας, τῶν ἐθνικῶν μας παραδόσεων, τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν κλπ. Τὰ μεγάλα μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους στὴ ρωμιοσύνη, τῆς Ρίλας καὶ τοῦ Βατσκόβου στὴ Βουλγαρία,

ἦταν κι' εἶναι μὲ τὶς βιβλιοθῆκες τους καὶ τοὺς σπουδασμένους καλογήρους των οἱ πιστοὶ θεματοφύλακες τῆς ἰδέας, τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. Ἀπὸ τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους Χελινδαρίου καὶ τοῦ Ζωγράφου βγῆκε ὁ Βούλγαρος καλόγηρος πάτερ Παΐσιος πρῶτος, νὰ βροντοφωνήση πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς του Βουλγάρους τὸ ἐγερτήριο ξύπνημά του: —Ἀνόητο ἔθνος, γιατὶ ντρέπεσαι νὰ πῆς πὼς εἶσαι Βούλγαρος; Μήπως ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα καὶ τ' ἄλλα μοναστήρια τῆς Πελοποννήσου οἱ καλόγηροί μας δὲν θαυματούργησαν στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1821; Τὸ Ἀρκάδι στὰ 1866 δὲν ἔγινε περίφημο σὰν ἔγινε τὸ ὁλοκαύτωμα γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τοὺς ἀγῶνες τῆς Κρήτης;

Στὰ 1878 τὰ Ἑλληνικὰ μοναστήρια ἔχασαν τὴν παλαιότερη σημασία τους. Τώρα ἡ νεολαία τῆς Βαλκανικῆς δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ κλείνεται σ' αὐτά, οὔτε οἱ μελετηροὶ ἄνθρωποι νὰ ἐρευνοῦν τὴ βιβλιοθήκη τους γιὰ νὰ πλουτίσουν τὶς γνώσεις τους. Οἱ Βούλγαροι τώρα ἐπωφθαλμιοῦσαν τὰ μεγάλα χτήματα τῶν μοναστηρίων. Καὶ γι' αὐτὸ ἀγωνίσθηκαν νὰ μᾶς τὰ ἀφαιρέσουν ὥς ποὺ στὰ 1906 μᾶς τὰ πῆραν καὶ τὰ ἔκαμαν δικά τους μὲ τὴ βία. Ἡ ζημία εἶναι μεγάλη γιὰ τὸν Ἑλληνισμό, διότι ἔχασεν ὁ Ἑλληνισμὸς τὰ σανατόριά του, τοὺς τόπους τῆς θερινῆς ψυχαγωγίας του, ἐνῷ ἡ Βουλγαρικὴ κυβέρνηση τὰ μεταχειρίσθηκε γιὰ πρότυπους ἀγροτικοὺς σταθμούς, γιὰ ἀγροτικὲς φυλακὲς ἢ γιὰ γεωργικὲς σχολὲς κατώτερες.

Ἐμεῖς στερηθήκαμε ἐπὶ πλέον τὶς βιβλοθῆκες τους, τὰ κειμήλια τὰ ἐκκλησιαστικά. Τὰ ἐρείσματα τὰ παμπάλαιά μας, ὅπου ἡ ἱστορία βοᾶ τὴν ἑλληνικότητα τοῦ τόπου. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ βοᾶ κι' ἐνθυμίζει στοὺς Βουλγάρους τὴν κλεψιά τους, ἔσπασαν τὶς κτητορικὲς πλάκες, κατέσκαψαν τοὺς τάφους, μουντζούρωσαν παμπάλαια ἔργα ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς καὶ θρυμμάτισαν ἔργα γλυπτικῆς. Ἔτσι ἔσβησαν — πιστεύουν — τὴν ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν μοναστηρίων, ποὺ ἀποτελοῦσαν πνευματικὰ φυτώρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκεῖ στὴ Ροδόπη, ἀγαπημένα θέρετρα τῶν Ἑλλήνων καὶ φρούρια ψυχικῆς ἀντοχῆς, ὅπου δέκα-εἴκοσι καλόγηροι θύμιζαν τὴν παλιὰ δόξα τῶν φρουρίων καὶ στάθηκαν πάντοτε προπύργιο κατὰ τῶν Σλάβων, ποὺ ὑπέσκαψαν καὶ ὑποσκάπτουν τὰ θεμέλια τῆς φυλῆς μας.

30— Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα, πὼς ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἶχε μιὰ σπουδαία ὀργάνωση ἐπαγγελματικὴ στὴ Θράκη, ποὺ καταπλήσσει τὸν ἐρευνητὴ καὶ ἐμφανίζει τὸ Ἔθνος ὠργανωμένο τόσο μεθοδικά, ὥστε νὰ μὴν ἀπορῇ κανεὶς γιατὶ βάσταζε μὲ ὅλη τὴν καταπίεση στὴ δουλεία του τὸ ἔθνος καὶ γιατὶ κράτησε τὸ ἐθνικὸ φρόνημα καὶ τὴ δύναμη

ν' ἀντισταθῆ στὸν ἀφανισμό του, ποὺ ἐπεχείρησεν ὁ καταχτητής.

Ἡ ὀργάνωσή του αὐτὴ εἶναι συντεχνιακὴ κατὰ ἐσνάφια, δηλ. κατὰ ἐπαγγέλματα ,ποὺ κράτησαν στὰ χέρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὄχι μόνο τὴ δουλειὰ μὰ καὶ τὸν πλοῦτο, ὄχι μόνο τὸν ἐθνικὸ χαρακτῆρα, μὰ καὶ τὴ δύναμη ἀνάμεσα στὰ ὑπόδουλα ἔθνη.

Γιὰ νὰ μὴ προχωρήσω πολὺ βαθειὰ στὰ παλαιότερα χρόνια τῆς δουλείας σταματῶ στὸ 1821. Ἀπὸ ἕνα ἔγγραφο τῶν Ἑλλήνων τῆς ἱστορικῆς Φιλιππουπόλεως πρὸς τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο ἀποκομίζουμε τὶς ἑξῆς ὑπογραφὲς Μαΐστρων τοῦ κάθε ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων, τῶν καυταντζήδων (ὑφασματεμπόρων), γουναράδων, μπακάληδων (παντοπωλῶν), κοϊμτζήδων (χαλκουργῶν), ραπτάδων, δουλγκέρηδων (τεκτόνων), ἀσταρτζήδων (ὑφαντῶν), φωμάδων, καζάσηδων (μεταξουργῶν), παπουτσήδων, ταχτατζήδων (ξυλεμπόρων), μπογιατζήδων (βαφέων), τουφεξήδων (ὁπλοποιῶν), τουτουντζήδων (καπνοπωλῶν), ἀκτάρηδων (ἀποικιακῶν), μηχατζήδων (πυτοπωλῶν), σαχατζήδων (ὡρολογοποιῶν), ἀραμπατζήδων (ἁμαξοποιῶν), οὐντζήδων (ἀλευροπωλῶν), τσοχατζήδων (ἐρεοπωλῶν), φεστζήδων (φεσοπωλῶν) καὶ ἄλλα.

Τὰ ἐσνάφια αὐτά, τόσον πολυπληθῆ ἀποτελοῦσαν τὴν ἐπαγγελματικὴ ὀργάνωση τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ σ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Θράκης, ὅπου ἀνθοῦσεν ὁ Ἑλληνισμὸς κρατῶντας στὰ χέρια του κάθε ἐπάγγελμα τεχνικὸ ἢ παραγωγικὸ ποὺ μ' αὐτὸ ζοῦσε, πλουτοῦσε καὶ διατηροῦσε τὸ γένος σὲ μιὰ ἠθικὴ ἀναβίωση, μὲ τὰ φιλανθρωπικά του ἱδρύματα, τὰ ἐκπαιδευτικά, τὰ ἐκκλησιαστικά.

Ἂν λάβουμε ἕνα σημεῖο τῆς Θράκης ,τὴν Φιλιππούπολη, θὰ δοῦμε ὅτι ἡ ἔνδοξη αὐτὴ ἀκρόπολη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὲ ὅλες τὶς ἐρημώσεις καὶ καταστροφὲς ποὺ δοκίμασε στὸ Μεσαίωνα, ἀφοῦ πέντε φορὲς περιῆλθε στὰ χέρια τῶν Βουλγάρων Τσάρων, διεφύλαξε τὸν Ἑλληνικό της χαρακτῆρα, ἐπειδὴ συνοικίζονταν κάθε φορὰ πάλι ἐξ αἰτίας τῆς ἐμπορικῆς καὶ στρατηγικῆς της θέσεως ἀπὸ Ἕλληνες καὶ Ἑλληνίζοντα στοιχεῖα. Καὶ στὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας, ποὺ ἡ Φιλιππούπολη μετεβλήθηκε σὲ καθαρὴ Τουρκόπολη μὲ τὴν ἐγκατάσταση ἀθρόων Τούρκων, ὁπότε τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Γ'κέρλαχ μειώθηκε σὲ 250 ψυχές, ἡ πολιτεία αὐτὴ ἄρχισε ν' ἀναλαμβάνη πάλι τὸν Ἑλληνικό της χαρακτῆρα, ποὺ τὸν διετήρησε ὡς τὴν ἕνωση τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, δηλ. τῆς Βορεινῆς Θράκης μὲ τὴ Βουλγαρία. Κι' ὡς τὰ 1906, ὅταν πιὰ διώχτηκε ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ τὸ ἐπίσημο Βουλγαρικὸ βασίλειο.

Τὸν 13ον αἰῶνα οἱ Ἕλληνες πάλι εἶχαν μεγάλη κοινότητα μὲ τὴν προστασία τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ μὲ τὰ προνόμια ποὺ τοὺς χάρησε ὁ πορθητής. Μ' αὐτὰ τὰ προνόμια θαρρεύοντας ἵδρυσαν Ἐκκλησίες, σχολεῖα καὶ ἄλλα εὐαγῆ ἱδρύματα, καλλιέργησαν καὶ ἀνέπτυξαν τὴν βιοτεχνία καὶ

τὰ ἐπαγγέλματα, διωργάνωσαν τὶς συντεχνίες, προήγαγαν τὸ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο καὶ τὸ εἰσαγωγικὸ τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας της καὶ ἐπέβαλαν στὴν ἀγορὰ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὁ Ρουμᾶνος Καθηγητὴς Γεώργα λέγει: «Ἡ πόλις διεφύλαξε καὶ στὸ μέλλον (δηλ. ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἅλωσή της ἀπὸ τοὺς Τούρκους), τὸν παλιό της Ἑλληνικὸ χαρακτῆρα, κατακτηθεῖσα κατόπιν ἀπὸ Ἕλληνες ἐμπόρους ποὺ ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὸ Θρακικὸ ἐμπόριο».

Ἔτσι μέσα σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον ἀνεπτύχθησαν οἱ συντεχνίες, δηλαδὴ τὰ ρουφέτια, ποὺ σᾶς ἀπαρίθμησα παραπάνω καὶ ἀπερρόφησαν κι' ὅλο τὸν πληθυσμὸ ποὺ κατέβαινε ἀπὸ τὰ γύρω χωριά. Καὶ ἦταν Βούλγαροι ὁμόθρησκοι στὴν ἀρχὴ λιγοστοὶ στὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα πολλοὶ δὲ στὸν 19ον αἰῶνα. Τότε καὶ τὰ ρουφέτια εἶχαν ἀναπτυχθῆ πολὺ καὶ ἡ ἀγορὰ εἶχε μεγάλη κίνηση, γιατὶ ἡ Φιλιππούπολη εἶχε γίνει πιὰ μεγάλο ἐμπορικὸ κέντρο, ὅπου ἀνάμεσα στὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο τίποτα δὲ μποροῦσε νὰ μείνη τέλος ἀναφομοίωτο.

Μαθητευόμενοι οἱ Βούλγαροι κοντὰ σ' Ἕλληνες ἐργαστηριάρχες, τρώγοντας καὶ μένοντας στὰ σπίτια τους ἀποχτοῦσαν τὰ Ἑλληνικὰ ἤθη κ' ἔθιμα, συγγένεια μὲ γάμους μὲ τοὺς Ἕλληνας, μάθαιναν τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, γίνονταν ἀστοὶ καὶ φιλοτιμοῦνταν νὰ λέγωνται Ἕλληνες καὶ νὰ λογαριάζωνται τέτοιοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Δὲν εἶχαν ἐθνικὴ συνείδηση, ντρέπονταν γιὰ τὴν καταγωγή τους καὶ τὴ μητρική τους γλῶσσα καὶ νόμιζαν προσβολὴ ἐὰν ἕνας τοὺς καλοῦσε Βουλγάρους, γιατὶ τὄνομά τους γιὰ τὴν ἀπαιδευσία τους, κατάντησε νὰ σημαίνη τὸν ἀγροῖκο καὶ τὸν δοῦλο, δηλ. κεῖνον ποὺ δὲν εἶχε τρόπους.

Ἔτσι ὅταν ἄρχιζε ὁ 19ος αἰῶνας οἱ (Ὀρθόδοξοι) τῆς πόλεως Χριστιανοὶ ὁμιλῶντας τὴν ἁπλῆ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἀποτελῶντας τὰ 3)5 τῶν κατοίκων της, ἦσαν Ρωμαῖοι - Ρωμιοί. Γιὰ τοῦτο ἀνέκαθεν τὰ ρουφέτια παρέμειναν Ἑλληνικὰ στὴ Φιλιππούπολη σ' ὅλη τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας ὅπως καὶ σὲ κάθε πολιτεία τῆς Θράκης.

Ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ρωμαλέα ἐσνάφια ποὺ ὠνομάσαμε εἶναι τῶν ἀμπατζήδων τὸ ἐσνάφι. Εἶναι ὄχι μόνο τὸ παλαιότερο μὰ καὶ τὸ σπουδαιότερο. Αὐτὸ καταφαίνεται ἀπὸ τὶς ὑπογραφὲς τῶν πρωτομαστόρων ποὺ κάθε καιρὸ στὰ πρακτικὰ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως πάντα πρῶτοι ὑπόγραφαν οἱ πρωτομάστοροι τῶν κυριωτέρων ἐσναφίων, τῶν ρουφετίων, ὅπως ἔγραφαν δηλ. τῶν συντεχνιῶν. Στὰ 1818 σ' ἕνα πρακτικὸ συμφιλιώσεως ποὺ ἔγινε στὴ Μητρόπολη, πρῶτος ὑπογράφει τῶν ἀμπατζήδων ὁ πρωτομάστορας, ὕστερα τῶν καφταντζήδων, κατόπιν τῶν γουναράδων καὶ μπακάληδων κατὰ σειράν.

Ἀμπατζῆδες λέγοντας ἐννοοῦμε ὄχι μονάχα τοὺς ραφτάδες ἀμπάδων ἀνδρικῶν (μάλλινων δηλαδὴ) ποὺ ὁ ἀξιόλογος δάσκαλος Β. Δεληγιάννης τοὺς περιέγραψε μὰ καὶ τοὺς μεταπράτες γενικὰ ἀμπάδων, σαγιακιῶν, γρί-

ζων καὶ γαϊτανίου ποὺ τὰ τσίμαζαν χονδρικὰ καὶ ποὺ λεγότανε Καραμπατζῆδες. Ὠνομάστηκαν ἔτσι ἀπὸ τὴ μαύρη χροιά, ποὺ ἔπαιρνε ἡ ὄψη τους ἀπὸ τὶς μακρὲς ὁδοιπορίες κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο στὰ ταξίδια τους τὰ ἐμπορικά. (Βλ. Ἀρχ. Θρακ. Θησ. τόμ. Ζ' σελ. 9 - 65).

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐργαστηριάρχες ἀμπατζῆδες μὲ τὴν φιλοπονία καὶ τὴν τιμιότητα αὔξησαν τὰ χρηματικά τους κεφάλαια καὶ μετέβαλαν μὲ τὸν καιρὸ τὰ ἐργαστήριά τους καὶ τὰ πρατήρια σὲ μικρὰ νὰ ποῦμε ἐργοστάσια χειροτεχνίας καὶ ἄρχισαν ἀπὸ τὸν 18ον αἰῶνα νὰ βγάζουν ἐμπορεύματα στὴν ἀρχὴ σ' ὅλη τὴ Θράκη, μὲ τὸν καιρὸ δὲ καὶ σὲ ἀπώτερα μέρη τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, φτάνοντας ὡς τὴ Συρία, ὡς τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, ὡς τὴ Βοσνία καὶ ὡς τὴν Αὐστρία τὸ ἐμπόρευμά τους τὸ συνώδευαν οἱ ἴδιοι στὸ ἐξωτερικό, ἀφίνοντας τὴ δουλειὰ στὸ σύντροφό τους ἢ στὸν πρωτόκαλφα, καὶ μῆνες ἢ χρόνια ἔκαναν νὰ ἐπιστρέψουν ἐκποιῶντας τὸ ἐμπόρευμα αὐτὸ συχνὰ δὲ δημιουργοῦσαν ἀξιοχρέους ἀντιπροσώπους στὸ ἐξωτερικό. Γυρίζοντας στὴ γενέτειρα ἔφερναν μαζί τους μαζὶ μὲ τὸ κεμέρι γεμᾶτο καὶ ἐμπόρευμα ἐξωτερικὸ τὸ πλειότερο ἀποικιακὰ ὑφάσματα, τάπητες ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, εἴδη βιομηχανικὰ ἀπὸ τὴν Εὐρώπη. Ἔτσι στὰ περιοδικὰ αὐτὰ ταξίδια γνωρίζοντας ἐξ αὐτοψίας τὶς ξένες ἀγορὲς καὶ τὶς συνθῆκες τῶν συναλλαγῶν καὶ διαθέτοντας πλιὰ ἱκανὰ κεφάλαια, γίνονται πιὸ τολμηροὶ στὶς ἐπιχειρήσεις τους ὥστε νὰ βγάζουν ἔξω καὶ ἄλλα προϊόντα τοῦ τόπου λ.χ. σιτηρά, ρίζια, ροδέλαια, μετάξια, δέρματα, μαλλιὰ κλπ. Σχημάτιζαν τὰ κερβάνια καὶ μὲ τὸν πλωτὸ ποταμὸ τῆς Θράκης Ἔβρο πάνω σὲ σχεδίες κατέβαιναν ὡς τὴν Αἶνο, κι' ἀπὸ κεῖ στὴν Σμύρνη, ἀπὸ τὴ Ραιδεστὸ τῆς Προποντίδας κι' ἀπὸ κεῖ διὰ θαλάσσης ὅπου ἤθελαν.

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ θάρρος δημιουργήθηκαν στὴ Φιλιππούπολη, στὴν ἀρχὴ τοῦ 19ου αἰῶνος, μεγάλοι οἶκοι ἐμπορικοὶ ἐξαγωγῆς, ὅπου εἶχαν ἀντιπροσώπους σὲ πολλὰ μέρη τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ στὴ Βιέννη ἀκόμη κι' ἀποτελοῦσαν σύγκαιρα καὶ τραπεζιτικὲς ἐργασίες. Ἔτσι φάνηκαν στὴν Φιλιππούπολη μεγάλες καὶ πλούσιες οἰκογένειες ἐμπόρων ποὺ ἀνέδειξαν τὸ Ἑλληνικὸ ὄνομα καὶ κρατῶντας πολλὰ πρόσφεραν στὸ γένος καὶ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες του. Ἕλληνες πρῶτοι στὴ βιομηχανία τους μέσα στὴν Ἀν. Ρωμυλία, τὴ βορεινὴ Θράκη, μετεχειρίσθηκαν τὸν λευκὸν ἄνθρακα ὡς κινητήρια δύναμη.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πλουτισθέντες αὐτοὺς καραμπατζῆδες, θέλοντας ν' ἀνυψωθοῦν κοινωνικὰ εἰσεχώρησαν μὲ τὶς σχέσεις τους καὶ τὶς ἐπιγαμίες τους στὴν τάξη τῶν ἀρχόντων (τῶν τζελεμπήδων) ποὺ διοικοῦσε τὰ κοινὰ μαζὶ μὲ τὸν Μητροπολίτη. Ἔτσι στὴν ἀρχὴ τοῦ 19ου αἰῶνα διεμορφώθηκε μιὰ ἰσχυρὴ πλουτοκρατικὴ τάξη τῶν προκρίτων ἀνάλογη μὲ τῶν πατρικίων στὴ Ρώμη. Εἴταν οἱ τσελεμπῆδες καὶ τσορμπατζῆδες ποὺ αὐθαίρετα διοικοῦσαν τὶς κοινότητες. Τόση δὲ ἰσχὺ εἶχαν στὶς Τουρκικὲς

ἀρχὲς ὥστε πολλοὺς βοηθοῦσαν καὶ γλύτωναν ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ τὴν κρεμάλα στὶς ἐπαναστάσεις. Τέτοιος ἕνας ἦταν ὁ Γκιουμοὺζ - Γκερδάνης, ποὺ ἡ δύναμή του ἔφθανε νὰ κατεβάζῃ ἀπὸ τὴν ἀγχόνη καταδικασμένους σὲ θάνατο. Αὐτὸ τὸ ρουσφέτι τῶν ἀμπατζήδων ὡς καὶ ὅλα τἄλλα μικρὰ καὶ μεγάλα παρέμεινε Ἑλληνικὸ ὡς τὶς τελευταῖες ἡμέρες του, ὡς τὸ θάνατό του.

Ὁ Γάλλος ποιητὴς Λαμαρτῖνος περνῶντας ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολη, ὅπως περιέγραψε ὁ ἴδιος καὶ φιλοξενήθηκε σ' Ἑλληνικὴ οἰκογένεια καὶ στὴ φιλοξενία αὐτὴ σημειώνει τοὺς Ἕλληνες μονάχα ὡς στοιχεῖων πολιτισμένο καὶ πολυπληθές. Γιατὶ τρεῖς ἡμέρες μένοντας σὲ σπίτι Ἑλληνικὸ τοῦ Γ. Μαυρίδου, δὲν εὕρισκε λέξεις νὰ ἐκφράσῃ τὴν φιλοξενία, τὴν πνευματικὴ θέση καὶ τὰ πλούτη τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς. Τὴ φιλοξενία αὐτὴ ἀνταπέδωκε κατόπιν μὲ δῶρα καὶ φιλοφρονήσεις καὶ τιμὲς ὁ ποιητής [1].

Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων σώζονται καὶ ἀπ' αὐτὰ μαθαίνουμε πολλά. Εἶναι τὸ πρῶτο σωματεῖο ποὺ ὠργανώθηκε ἕναν αἰῶνα μπροστὰ ἀπὸ τὸ φιρμάνι τοῦ Σουλτάνου Μουσταφᾶ τοῦ Γ' στὰ 1773, ποὺ διωργάνωσε τὶς συντεχνίες στὸ Τουρκικὸ Κράτος. Τὸ ἐσνάφι αὐτὸ στὰ 1665 ἦταν ἰσχυρό. Ἀποτελοῦσε μέσα στὴ Θράκη ἰσχυρὸ οἰκονομικὸ παράγοντα. Τόση δὲ εἶταν ἡ δύναμή του καὶ ἡ ἀσφάλειά του ποὺ ὅσοι ἤθελαν ν' ἀφίσουν τὶς περιουσίες τους γιὰ Ἐθνικοὺς σκοποὺς ἢ σὲ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα ἢ ἄλλες δωρεές, τὰ κληροδοτοῦσαν στὸ ρουφέτι τῶν ἀμπατζήδων, μὲ τὴν πεποίθηση ὅτι οἱ πτωχοί, τὰ σχολεῖα, οἱ ἐκκλησίες, τὰ νοσοκομεῖα χάρις στὸ ἐσνάφι αὐτό, θὰ εὕρισκαν ἀσφαλισμένη τὴν εὐεργεσία.

Στὰ 1852 εἶχε περίσσευμα στὸ ταμεῖο 150 χιλ. γρόσια. Μὲ τέτοια μέσα οἰκονομικὰ ἐπιτελοῦσε ἔργα πατριωτικά, ἀνακούφιζε φυλακισμένους, περιέθαλπτε φτωχούς, ἀπελευθέρωνε αἰχμαλωτισμένους, βοηθοῦσε στὶς ἑορτὲς τὸ λαό, ἔδινε στὸ Πατριαρχεῖο, στὴ Μητρόπολη, ὑποστήριζε νοσοκομεῖα, καὶ κάθε πατριωτικὸ ἔργο. Τὸ ἴδιο γινότανε καὶ σ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Θράκης ἀπὸ τὴν Προποντίδα ὡς τὸν Αἶμο.

Ἀπὸ τὸ ἔργο ἑνὸς ἐσναφίου μποροῦμε ν' ἀντιληφθοῦμε τί γινόταν μὲ τὰ τόσα ρουφέτια στὴ Θράκη. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὠργανωμένος ἔτσι εἶχε τὴν οἰκονομικὴ δύναμη εἶχε τὴν ἐπιβλητικὴ διάθεση, τὴν πνευματικὴ ἡγεμονία. Παντοῦ ἐπιβάλλονταν, παντοῦ ἐπικρατοῦσε, παντοῦ εἶχε πρωτοκαθεδρία. Καὶ ὅταν ἦρθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ν' ἀπελευθερωθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς πρέσφερε καὶ χρῆμα καὶ αἷμα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του.

Ἂν σᾶς ὡμίλησα γιὰ τὴ Φιλιππούπολη καὶ τὰ ἐσνάφιά της, τὸ ἴδιο θὰ μποροῦσα νὰ σᾶς ζωγραφίσω καὶ κάθε ἄλλη πολιτεία τῆς Θράκης ποὺ εἶχε πάντα πλῆθος τὸν Ἑλληνισμὸ καὶ πρῶτο σ' ὅλα στὸ ἐμπόριο, στὴ βιομηχανία, στὶς τέχνες. Ὁ ὀργανισμὸς τῶν ἐσναφίων εἶναι θαῦμα. Μακάρι

1) Βλ. VOYAGE EN OPIENT, LAMARTINE 1830.

οἱ σημερινὲς συντεχνίες τῶν ἐπαγγελματιῶν νὰ βάδιξαν στὰ ἴχνη κείνων. Ὅποιος μελετᾶ τὰ ὅσα δημοσίευσα στὸ Ἀρχεῖο Θράκης γιὰ τὰ ἐσνάφια καὶ τοὺς κώδικες τῆς Φιλιππουπόλεως — ἐργασίες τοῦ μακαρίτη Μυρτίλου Ἀποστολίδου — δὲ μπορεῖ νὰ μὴ συγκινῆται ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς μέσα στὴν ἀπέραντη Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία, σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ἐπικρατήσεώς της ἀνάμεσα σ' ὅλες τὶς ἄλλες ἐθνότητες. Τὸ ἐμπορικὸ δαιμόνιο, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν τίμια ἐργασία, ἡ ἀδελφοσύνη, ἡ φιλαλληλία, ἡ φιλανθρωπία ἡ ἐθνικὴ συνείδηση εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῶν ἐσναφίων ποὺ ἀγωνιζότανε νὰ δημιουργοῦν διαρκῶς, νὰ μάχωνται εἰς τὸ στάδιο τῆς τίμιας ἐπικρατήσεως καὶ νὰ καταθέτουν τὰ πάντα γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ τῆς φυλῆς. Τέτοιες ὡραῖες σελίδες στάνια διαβάζει κανεὶς εἰς τὴν ἱστορία, ποὺ ἕνας λαὸς δουλεύει, παράγει, εὐτυχεῖ καὶ τὴν εὐτυχία του τὴν μοιράζει καὶ τὰ πλούτη του τὰ προσφέρει γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ τῆς ἐθνότητος. Τὸ κεφάλαιο τῶν ἐσναφίων ἀποτελεῖ περισπούδαστο μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ Τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ. Γιατὶ μᾶς δείχνει τὴ δύναμή του, τὴν ὀργάνωση τοὺς ἀγῶνες του, τὴν πνευματική του ὀργάνωση, τὴ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας, τὴν κοινωνική του ὀργάνωση καὶ φιλανθρωπία του, καὶ ὅλα τὰ σημεῖα κεῖνα ποὺ πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν γιὰ νὰ γνωρισθῆ τὸ κεφάλαιο αὐτὸ τῆς ἱστορίας ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἔρευνα καὶ μάλιστα ἐντατική.

31— ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΠΟΙΚΙΕΣ ΣΤΑ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ

Ὅπως γνωρίζουμε ὅλοι ἀπὸ τὴν ἱστορία, ὁ ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς σ' ὅλα τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ θαυμασιώτερα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ κατορθώματα. Γιατὶ σ' αὐτὸν ὀφείλεται κυρίως ἡ διάδοση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ σ' ὅλο τὸν ἀρχαῖο κόσμο. Οἱ ἑλληνικὲς ἀποικίες ἱδρύονταν εἴτε γιὰ ν' ἀνακουφισθοῦν οἱ ἑλληνικὲς χῶρες καὶ πόλεις ἀπὸ τὸ πλεόνασμα τῶν κατοίκων, εἴτε γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν οἱ κατέχοντες τὴ χώρα καὶ τὴν ἐξουσία, ἀπὸ τοὺς πολιτικούς των ἀντιπάλους, ποὺ εὔκολα ἔτσι τοὺς ἀπεμάκρυναν, εἴτε τέλος γιὰ ἐμπορικοὺς μόνο σκοπούς. Ἔτσι οἱ ἄποικοι διέδιδαν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὸν πολιτισμὸ στοὺς περίοικους βάρβαρους λαούς.

Οἱ ἄποικοι ἦταν συνήθως ἔμποροι καὶ γεωπόνοι, ποὺ ἤθελαν νὰ καρποθοῦν τοὺς θησαυροὺς τῶν ξένων χωρῶν, ὄχι ὅμως μὲ λεηλασίες καὶ βία, σὰν ἐπιδρομεῖς, ἀλλὰ μὲ ἥσυχη καὶ μόνιμη ἐγκατάσταση καὶ μὲ συνεχεῖς μόχθους. Ἄρα τοὺς συνέφερε ἡ συνδιαλλαγὴ μὲ τοὺς ἰθαγενεῖς καὶ ὄχι ἡ ἔχθρα. Ἀποφεύγονταν κάθε ἀγώνας ἐναντίον τους. Ὁ συμβιβασμὸς ποὺ ἀκολουθοῦσε γίνονταν μὲ διάφορους τρόπους, ἐπέρχονταν δὲ πλήρης στὸ τέλος μὲ τὴν ἐπιγαμία. Ἔτσι οἱ ἄποικοι, ἐξασκώντας πάνω στοὺς ἄξεστους

βαρβάρους ἀκατανίκητη γοητεία μὲ τὰ ἀστικά τους ἤθη, τοὺς εὐγενεῖς τους τρόπους καὶ τὸν ἀνώτερο πολιτισμό τους, προσείλκυσαν τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη τους. Μὲ τὸν καιρὸ οἱ βάρβαροι ἐδέχονταν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα καὶ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμό. Γνωρίζουμε, λόγου χάριν, ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε μητέρα Θρακιώτισσα.

Ἀλλὰ οἱ ἄποικοι δὲν ἀρκοῦνταν μόνο στὰ παράλια. Οἱ πιὸ τολμηροὶ ἀπ' αὐτοὺς προχωροῦσαν καὶ στὸ ἐσωτερικὸ τῶν βαρβάρων καὶ ἀπολίτιστων χωρῶν, στοὺς ὁποίους μετέδιδαν τὰ φῶτα τοῦ πολιτισμοῦ των καὶ ἀπεκόμιζαν τὸν πλοῦτο τῶν φυσικῶν τῆς χώρας προϊόντων. Πολλὲς φορὲς ἐγκαθίσταντο ἀνάμεσα στοὺς βαρβάρους, γιὰ νὰ τοὺς προσελκύσουν δὲ παραδέχονταν καὶ πολλὰ ἀπὸ τὴ λατρεία τους καὶ ἔπαιρναν γυναῖκες ἀπ' αὐτούς.

Ἔτσι αὐτοὶ οἱ μιγάδες, κατέχοντας τὰ κυριώτερα σημεῖα τῶν μεγάλων λεωφόρων, ποὺ μ' αὐτὲς ἐξυπηρετοῦνταν τὸ ἐμπόριό τους στὴν ξηρὰ μέσα στὶς βάρβαρες χῶρες, ὄχι μονάχα ζοῦσαν εἰρηνικὰ κι' ἁρμονικὰ μαζὶ μὲ τοὺς ἰθαγενεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλονταν σ' αὐτούς. Ἔτσι ἐξηγεῖται εὔκολα ἡ διάδοση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὴ Θράκη, τῆς ὁποίας τὰ παράλια ἀποικίσθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες καὶ ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν Θρακῶν ἀργότερα μὲ τὴ Μακεδονικὴ ἐπικυριαρχία. Στὴ Θράκη οἱ ἑλληνικὲς ἀποικίες ἦταν πολλὲς καὶ πυκνὲς σ' ὅλη τὴν παραλία. Ἄρχισαν νὰ ἱδρύωνται ἀπὸ τὸν Η' αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ στὸ Αἰγαῖο, καὶ ἀπὸ τὸν Ζ' αἰῶνα στὸν Εὔξεινο Πόντο. Μερικὲς ἀπ' αὐτὲς ἱδρύθηκαν σὲ θέσεις ποὺ κατοικούνταν προτήτερα ἀπὸ Θρᾶκες, ποὺ ἢ διώχτηκαν ἢ ἀφομοιώθηκαν. Ἀπὸ τὴ γεωγραφικὴ θέση τῶν ἀποικιῶν μπορεῖ κανεὶς εὔκολα νὰ κρίνη γιὰ τὰ μεταβιβαζόμενα ρεύματα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Στὴν ἀκμὴ τῆς Ἑλλάδος οἱ ἀποικίες θεωροῦνταν ἀναπόσπαστα τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ, γιατὶ κι' αὐτὲς προσεκλήθησαν στὸν καιρὸ τοῦ Περικλῆ στὶς Ἀθήνες νὰ λάβουν μέρος σὲ ἀντιπροσώπους ἡ κάθε μιὰ μικρὴ καὶ μεγάλη πολιτεία, στὸ πρῶτο πανελλήνιο συνέδριο γιὰ νὰ σκεφθοῦν «ἐν εἰρήνῃ καὶ κοινοπραγίᾳ τῆς Ἑλλάδος».

Στὰ ἀνατολικὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ στὴ Μοισία, ἀπὸ τὸ Βόσπορο ὡς τὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἴστρου, ἱδρύθηκαν πολλὲς ἀποικίες. Μερικὲς ἀπ' αὐτὲς εἶναι ἡ Φινόπολη, ἡ Σαλμυδησσός, τὸ Αὐλαῖον Τεῖχος, ἡ Ἀπολλωνία, ἡ Ἀγχίαλος ἡ Μεσημβρία, ἡ Ὀδησσός, ἡ Βυζώνη κλπ. Βασιζόμενος στὶς πληροφορίες ποὺ ὑπάρχουν γιὰ τὶς ἀποικίες αὐτὲς ἕνας Βούλγαρος, προσπαθεῖ σ' ἕνα βιβλίο του νὰ βγάλη συμπεράσματα οἰκονομικὰ γιὰ τὶς ἀνατολικὲς ἀκτὲς τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Βασίζει δὲ τὰ συμπεράσματά του στοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, στὰ ἀποκαλυφθέντα τεχνουργήματα, ξεχωριστὰ τῆς ἀγγειοπλαστικῆς καὶ τὶς ἐπιγραφές, δημόσιες καὶ ἰδιωτικές. Καὶ παραδέχεται τὴν ἑλληνικὴ ἐπίδραση στὶς περιοχὲς αὐτὲς τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου. Ἔτσι συμβάλλει ἀσυνείδητα στὴ διαφώτιση τοῦ Βουλγάρου ἀναγνώστου γιὰ τὸ ἐκπολιτιστικὸ ἔργο τοῦ ἑλληνισμοῦ στὰ παράλια καὶ

στὴν ἐνδόχωρα τῆς Θράκης καὶ τῆς Μοισίας στὴν ἀρχαιότητα.

Ἡ ἀλήθεια αὐτή, ποὺ ὁμολογεῖται ἀπὸ χείλη Βουλγάρου, εἶναι σπανία, διότι οἱ γείτονές μας δὲν ἀγαποῦν τὴν ἀλήθεια, τὴν ὁποία ἀντιθέτως παραποιοῦν ὅταν δὲν συμφέρη στὸ πολιτικό τους ὀνειροπόλημα, δηλαδὴ τὴν ἐπικράτησή τους σ' ὅλη τὴν Βαλκανικὴ μὲ τὸ ψέμα.

Ὅτι ἡ Θράκη στὸν 3ον αἰῶνα μ.Χ. ἦταν πλέον ἐξελληνισμένη, ἀλλὰ καὶ ἐκχριστιανισμένη ἐξ αἰτίας τῶν ἀποικιῶν καὶ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς νέας θρησκείας, αὐτὸ εἶναι ἀναμφισβήτητο. «Ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς λέγει ξένος ἱστορικός, ἐξαπλώθηκε σιγὰ-σιγὰ κατὰ τὴν διάρκεια δέκα αἰώνων, ἀπὸ τὴν Προποντίδα καὶ τὸ Αἰγαῖο ὥς τὸ Δούναβη, ὅπως ἡ λαδιὰ στὸ χαρτί». Αὐτὴ ἡ βραδεῖα ἀλλὰ ἀσφαλὴς ἐπικράτηση ἐδημιούργησε τὸ μεγάλο ἑλληνικὸ ἀποικισμό, ποὺ ὑπῆρξεν ἀκατάλυτος ὡς τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ σείσθηκε καὶ ἔσβησε ὄχι ἀλλοιῶς παρὰ μόνο μὲ τὴ βία καὶ τὴν ἐξοντωτικὴ μέθοδο τῶν ἀντιπάλων μας Τουρκορουμανοσερβοβουλγάρων.

32— ΟΙ ΚΩΔΙΚΕΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΑΘΥΡΑ

Ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν ἐτύπωσε μὲ τὸν ἀριθ. 52 τὸ δημοσίευμα τῶν κωδίκων Μετρῶν καὶ Ἀθύρα. Οἱ κώδικες εἶναι ἀξιολογώτατοι καὶ πᾶς τις δύναται νὰ τοὺς ζητήση δωρεάν. Τοὺς κώδικες τῆς Στενιμάχου ποὺ περιῆλθον στὰ χέρια μου, ἀφοῦ ἐδημοσίευσα μέγα μέρος των εἰς τὸ Ἀρχεῖον Θράκης, τοὺς κατέθεσα εἰς τὸ τμῆμα χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἐξ αὐτῶν διὰ πρώτην φοράν, ἐγνώρισα τὴν σημασίαν τῶν κωδίκων τῆς Θράκης. Ὅ,τι εἶναι διὰ τὴν ἀρχαιότητα τὰ εὑρήματα τὰ σκεπασμένα, τὸ ἴδιο εἶναι οἱ κώδικες διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τουρκοκρατουμένης Θράκης. Πρὶν ἢ περιέλθουν στὰ χέρια μου οἱ κώδικες αὐτοί, ὁ μακ. Μυρτίλος Ἀποστολίδης, εἶχε δημοσιεύσει πολλὰ ἀπὸ τοὺς Κώδικες τῆς Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς κώδικες τῶν ἐσναφίων τῶν ἀμπατζήδων καὶ τεκτόνων καὶ πάλιν εἰς τὸ Ἀρχεῖον Θράκης. Ἔκτοτε ἐρευνήσαμε νὰ γνωρίσουμε τί ἀπέγιναν οἱ κώδικες ὅλων τῶν κοινοτήτων τῆς Θράκης μετὰ τὸ 1922, ὅτε ἐγένετο ἡ μετανάστευσις τῶν Θρακῶν μετὰ τὴν Μικρασιατικὴ καταστροφήν. Πᾶν ὅ,τι περιεσώθηκε ἐκ τῶν κωδίκων τῶν κοινοτήτων, εὑρίσκετο εἰς τὸ συσταθὲν Ταμεῖον Ἀνταλλαξίμων, τοῦ ὁποίου προήδρευε ὁ τότε μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Χρύσανθος καὶ ἀποκρισάριος τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου. Τῇ προτάσει αὐτοῦ ἀνετέθη εἰς τὸν Μ. Ἀποστολίδην νὰ καταγράψη τὸ περιεχόμενον τῶν σωθέντων κωδίκων Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Θράκης καὶ ἡ ἐργασία του αὐτὴ ἐτυπώθηκε πρῶτον εἰς τὰ Θρακικὰ καὶ δεύτερον εἰς ἰδιαίτερον δημοσίευμα τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν ὑπ' ἀριθ. 30. Τὸ περιεχόμενον τῶν κωδίκων τῶν Κοινοτήτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀκόμη δὲν ἐδημοσιεύθηκε μολονότι τὸ

'Αρχεῖον τοῦ Πόντου ἐκδίδεται συνεχῶς καὶ ἀποτελεῖ κατάλληλον χῶρον πρὸς δημοσίευσίν του. Τὸ δημοσίευμα τῆς 'Εταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν διενεμήθη εἰς χίλια ἀντίτυπα καὶ ἐγένετο γνωστόν.

'Εν τούτοις, ἐκ τῶν κωδίκων τῆς Θράκης, ὁ σημαντικώτερος εὑρίσκετο χάριν ἀσφαλείας εἰς τὸ Μπενάκειον Μουσεῖον ἀδημοσίευτος. Τούτων τῶν κωδίκων εἶναι σημαντικώτατον τὸ περιεχόμενον καὶ ἄξιον προσοχῆς. Οἱ κώδικες εἶναι τρεῖς, ὁ ὑπ' ἀριθ. 182 τοῦ 1579 - 1803, ὁ ὑπ' ἀριθ. 185 τοῦ 1762 - 1865 καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 184 τοῦ 1882 - 1887. Καὶ προέρχονται ἐκ τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ 'Αθύρα. Περὶ τῶν κωδίκων αὐτῶν ἔχομεν μερικὲς ἐργασίες τοῦ Μιλτ. Σταμούλη καὶ Μιλτιάδη Σαραντῆ εἰς τὰ Θρακικά.

'Η πλήρης μελέτη ὅμως καὶ ἐπεξεργασία τῶν κωδίκων αὐτῶν, ἔγινε ἀπὸ τὴν 'Εταιρείαν Θρακικῶν Μελετῶν μὲ τὴν Κυρ. Μαμώνη, διδάκτορα τῆς Φιλολογίας, ποὺ ἐπελήφθη τοῦ ἔργου τῆς περιγραφῆς τῶν κωδίκων καὶ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν κειμένων, πολυτίμων διὰ τὶς πληροφορίες ποὺ μᾶς προσφέρουν διὰ τὴν θέσιν τοῦ 'Ελληνισμοῦ κατὰ τὸν 17 αἰῶνα κάτω ἀπὸ τὴν βάρβαρον δουλείαν τῶν Τούρκων, καὶ τὸ ἔφερεν εἰς πέρας μετὰ ἑξάμηνον προσπάθειαν. Τὴν προσπάθειαν αὐτὴν ἐδημοσιεύσαμε ὡς δημοσίευμα τῆς 'Εταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν ὑπ' ἀριθ. 52. Τῆς ἐργασίας αὐτῆς ἀνακοίνωσιν ἐκάμαμε εἰς μίαν διάλεξιν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Στέγης Γραμμάτων, ὅπου καὶ τὰ γραφεῖα μας. Τὰ σωζόμενα κείμενα εἶναι πολὺ ἐνδιαφέροντα καὶ ἀφοροῦν εἰς περιστάσεις δυσχερεῖς τοῦ Ἔθνους, ποὺ κατὰ τὸν 16ον, 17ον, 18ον αἰῶνα, μέχρι καὶ τῶν ἡμερῶν μας, ἐμφανίσθηκαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτῆς τῆς Θράκης ἔξω τῆς Κων)πόλεως.

Προλογίζει ἡ Κυρ. Μαμώνη καὶ ἐκ τῶν περιεχομένων δημοσιεύονται πάντα τὰ σημειώματα τοῦ μητροπολίτου Γερασίμου τῆς 'Επισκοπῆς. 'Ο πεπαιδευμένος αὐτὸς μητροπολίτης, ὁ μετέπειτα γενόμενος Πατριάρχης, ἐκφράζει τὴν πικρίαν του διὰ τὴν κατάστασιν τῆς ἄκρας ἀπαιδευσίας τοῦ κλήρου (κῶδιξ 182 σ. 46, 47, 85), ἀποδίδει δὲ αὐτὴν «εἰς τοὺς περιορισμοὺς καὶ τὰς καταστάσεις τὰς καταδυναστευτικάς, τὰς ὁποίας σύμπαν τὸ γένος ὑπέστη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας». 'Η ἐκτύπωσις τῆς ἐργασίας περικοσμεῖται καὶ ἀπὸ φωτοτυπίες τῶν κειμένων τῶν κωδίκων διὰ νὰ λάβη ὁ ἀναγνώστης γνῶσιν τῆς καταγραφῆς γεγονότων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

33 — ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΦΩΝΟΙ

Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Σλαύων οἱ Βουλγαρόφωνοι εἶναι οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ποὺ ὁμιλοῦν τὴν ἀρχαίαν τοῦ τόπου γλῶσσαν. Τὴν Βουλγαρικήν! Εἶναι δηλ. κατ' αὐτοὺς οἱ ἀπόγονοι τοῦ διασήμου Βουλγάρου ἀοιδοῦ τῆς ἀρχαιότητος 'Ορφέως. 'Αποδεικνύουν δὲ μὲ μεγάλα γελοῖα πλαστὰ ἱστορικὰ ἐπιχειρήματα ὅτι ἡ ἰθαγενὴς τὴς Μα-

κεδονίας γλῶσσα, ἦτο ἡ βουλγαρική. Συνέλεξαν πρὸς τοῦτο διάφορα ἐπικὰ καὶ λυρικὰ ἄσματα, τὰ σύνδεσαν εἰς μακροσκελὲς ἔπος ὑπερδεκακισχιλίων στίχων καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι τοῦτο τὸ ἔγραψεν ὁ Ὀρφέας. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ πρώτη ἐκδοχὴ τῆς προελεύσεως τῶν βουλγαροφώνων Ἑλλήνων, ὅτι δηλ. οἱ δύσμοιροι εἶναι Βούλγαροι, ἀμιγεῖς ἀρχαῖοι, ἰθαγενεῖς ποὺ ὁμιλοῦν ὡς γλῶσσαν ἀπὸ τοῦ Ὀρφέως — τὴν Βουλγαρικήν.

Τὴν ἄποψη αὐτὴ τὴν ὑπεστήριξαν ἀρκετοὶ ἄσημοι ἱστορικοὶ Τσεχοσλοβάκοι. Καὶ οἱ Σλάβοι ἱστορικοὶ μ' εὐμένεια δέχονται τὶς θεωρίες αὐτὲς τῶν ἀνοήτων καὶ φαντασιοσκόπων Βουλγάρων ἐπιστημόνων.

Ἄλλη θεωρία ἀντίθετη λέγει ὅτι οἱ βουλγαρόφωνοι Ἕλληνες προέκυψαν ἀπὸ τὴν σωρηδὸν μετανάστευση Βουλγάρων ἀπὸ τὶς νότιες ἐπαρχίες ποὺ συγχρωτισθέντες μὲ Ἕλληνες ἐξελληνίσθησαν στὴ συνείδηση, ἀλλὰ διετήρησαν τὴ βουλγαρικὴ γλῶσσα. Ἄλλη ἀνόητος ἄποψις κι αὐτὴ γιατὶ εἶναι ἀκατανόητο νὰ προῆλθεν ἀπὸ ἐξελλήνιση Βουλγάρων ἡ ἄκρως ἑλληνικὴ συνείδηση τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν καὶ ὁ θρησκευτικός των φανατισμός, ὥστε νὰ μὴ δεχθοῦν τὴν ὑπαγωγή τους στὴ Βουλγαρικὴ ἐξαρχία, ποὺ ἱδρύθηκε στὰ 1872. (1) Ἀκόμη καὶ ἡ διατήρηση μὲ κάθε τρόπο τῶν σχολείων τους τῶν Ἑλληνικῶν καὶ ἡ ἐμμονή τους νὰ θεωροῦν ὡς Ἐθνάρχας των τοὺς μητροπολίτας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὅλα αὐτὰ εἶναι στοιχεῖα ποὺ δὲν ἠμποροῦν νὰ ριζωθοῦν τόσο βαθειὰ στὶς βουλγαρικὲς ψυχές, ἀπὸ ἑλληνικὸν προσηλυτισμόν.

Τρίτη ἐκδοχὴ εἶναι ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἁπλούστατα Ἕλληνες, ποὺ ἀναγκάσθηκαν ἀπὸ βία βουλγαρικὴ ἢ τὸ στενὸ συγχρωτισμὸ νὰ ὁμιλοῦν βουλγαρικὰ στὶς καθημερινὲς ἀνάγκες τῆς ζωῆς. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἀκραιφνὴς των ἑλληνικὴ συνείδηση καὶ ὁ θρησκευτικὸς ἑλληνικὸς φανατισμός των, ποὺ δὲν προέρχονται ἀπὸ προσηλύτιση, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν παράδοση. Μήπως δὲν εἶχε συμβῆ τὸ ἴδιο καὶ μὲ τοὺς Ἕλληνας τῆς Μικρᾶς ,Ασίας, ποὺ ὡμιλοῦσαν εἰς τὶς βιοτικές τους σχέσεις τὴν δημώδη τουρκικὴ καὶ ποὺ ἦταν πιστότατοι στὴν ἑλληνικὴ σνείδηση καὶ θρησκεία;

Ἐναντίον λοιπὸν αὐτῶν στράφηκε πάντοτε ἀγριώτατη ἡ δρᾶσις τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν. Γιατὶ οἱ Βούλγαροι αὐτοὺς τοὺς μέμφονται ὡς προδότες καὶ ἀλλαξόπιστους Βουλγάρους τὴν καταγωγή, τοὺς τυραννοῦσαν δὲ παντοιοτρόπως στὴ Μακεδονία γιὰ νὰ τοὺς ἐπαναφέρουν δῆθεν στὸν βουλγαριασμό τους. Δὲν τὸ κατώρθωσαν ὅμως, γιατὶ ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἂν ἐξέμαθαν μὲ τὴ βία τὴν βουλγαρική, δὲν ἦταν δυνατὸ μὲ οἱαδήποτε βία νὰ χάσουν τὴν ἑλληνική τους συνείδηση καὶ ὀρθόδοξη πίστη.

Σ' αὐτὸ φταίει καὶ ἡ γλῶσσα μας καὶ τὸ σχολεῖο καὶ ἡ ἐκπαίδευσή μας,

---

1) Βλ. τὸ Βουλγαρικὸν Σχίσμα Ἀθῆναι 1945 Τραπεζοῦντος Χρύσανθον. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Πολιτικῆς Ἐπιθεωρήσεως, καὶ Γρ. Εὐθυμίου. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος 1957 Ἀθῆναι.

ποὺ δὲν μποροῦν ν' ἀντιταχθοῦν στὴν εὐκολία τὴ γλωσσικὴ τῶν βουλγάρων. Ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα δὲν ἔχει ἴ α καὶ ρ ό δ α καὶ ὠ ὰ καὶ ὕ δ ω ρ.

Εἶναι γλῶσσα εὔκολη, εἶναι καὶ εὐκολομάθητη μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν ἀνταλλαγὴ προϊόντων. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας οἱ βουλγαρόφωνοι διετηρήθηκαν γιατὶ ἡ Μακεδονία ἦταν Τουρκικὴ ἐπαρχία καὶ τὸ Πατριαρχεῖον ἴσχυε μὲ τὰ προνόμιά του. Δὲν διατηρήθηκαν ὅμως οἱ χιλιάδες τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας, ποὺ κάτω ἀπὸ τὴν Βουλγαρικὴ δεσποτία ἐξαφανίστηκαν συνολικῶς στὰ 1906 καταδικασθέντες νὰ ὁμιλοῦν τὴν βουλγαρικὴν ὅσοι δὲν ἀντηλλάγησαν. Ἀλλὰ ἡ γλῶσσα ποτὲ δὲν ἀπετέλεσε κριτήριον τῆς Ἐθνικότητος ἑνὸς λαοῦ κατὰ τοὺς μεγάλους γλωσσολόγους τῆς Εὐρώπης, γιατὶ τότε ἀλλοίμονον πολλοὶ Ἄγγλοι θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι Γερμανοὶ καὶ ἑκατομμύρια Πολωνῶν νὰ εἶναι Ρῶσοι ἐπειδὴ μιλοῦν Σλαβικά.

Αὐτοὶ οἱ βουλγαρόφωνοι παρασυρθέντες ἀπὸ τὸν κομμουνισμὸν καὶ τὸν σλαβισμόν, ὄχι ὅλοι, ἀλλὰ οἱ ἀσυνείδητοι, φωνασκοῦν ἀπὸ τὰ Σκόπια γιὰ τὴ Μακεδονία τοῦ Αἰγαίου μὲ τοὺς πράκτορες τοῦ κομμουνισμοῦ. Αὐτοὶ εἶναι οἱ Μακεδόνες τοῦ Αἰγαίου, οἱ προστατευόμενοι τῶν Γιουγκοσλάβων καὶ τοῦ Τίτο, ποὺ ἀπεφάσισαν νὰ δημιουργήσουν τὸ σλαβόφωνο κράτος τῶν Μακεδόνων χωρὶς τὸν ξενοδόχο. Τοὺς ἐπαναλαμβάνουμε ὅτι ἡ γλῶσσα κατὰ τὸν Βεϊγκὰν δὲν ἀποτελεῖ μέσον γιὰ νὰ καθορισθῇ ἡ ἀτομικότης ἑνὸς λαοῦ. Ἕνας Νέγρος ποὺ ὁμιλεῖ Ἀγγλικὰ δὲν εἶναι Ἄγγλος. Ἕνας Ἑβραῖος τῆς Ἑλλάδος, ποὺ μητρική του γλῶσσα ἔχει τὴν ἑλληνικὴ δὲν εἶναι καὶ Ἕλλην. Ἡ γλῶσσα εἶναι μόνον ἐξωτερικὸν γνώρισμα. Οἱ Πομάκοι τῆς Βουλγαρίας, μὲ τὸ νὰ μιλοῦν τὴ βουλγαρική, δὲν εἶναι καὶ Βούλγαροι, ὅπως κακῶς πιστεύεται ἀπὸ τοὺς σωβινιστὰς Βουλγάρους. Ὁ ἐθνολόγος λοιπὸν Βεϊγκὰν διακηρύττει ὅτι: «Ἐν τῇ πολιτικῇ συνήθως κρίνουν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν γιὰ τὴν ἐθνότητα. Ἀλλὰ ἡ γλῶσσα εἶναι κάτι τὸ ἐξωτερικὸν καὶ μεταβλητὸν καὶ δὲν πρέπει μόνη αὐτὴ νὰ λαμβάνεται ὡς βάσις διὰ τὴν κρίσιν, ἀλλὰ οἱ πνευματικὲς καὶ σωματικὲς ἰδιότητες καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν λαῶν».

Ὥστε οἱ βουλγαρόφωνοι δὲν εἶναι Βούλγαροι, διότι ὁμιλοῦν τὴ βουλγαρικὴ γλῶσσα, οὔτε Τοῦρκοι γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, ἀλλ' Ἕλληνες ποὺ ἔχουν τὰ αὐτὰ ἤθη κι' ἔθιμα μὲ ἡμᾶς, τὰ αὐτὰ αἰσθήματα καὶ τὴν αὐτὴ πίστη στὰ ἰδανικὰ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, γιὰ τὰ ὁποῖα ἀγωνίσθηκαν καὶ ἀγωνίζονται ἐκτὸς τῶν προδοτῶν καὶ ἀργυρωνήτων τοῦ Πανσλαβισμοῦ.

34— ΔΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΑΤΕΣ ΟΙ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΣΤΗ ΔΤΤ. ΘΡΑΚΗ

Μὲ τὴν ἱστορία τῆς Θράκης ἀσχολούμεθα σαράντα χρόνια. Ὁ Μακ. Μυρτ. ,Αποστολίδης, ὁ Γ. Λαμπουσιάδης, ὁ Ἀχιλλεὺς Σαμοθράκης, ὁ Κ. Κουρτίδης ἐθυσίασαν πολλὰ χρόνια τῆς ζωῆς των νὰ ἐρευνοῦν τὴν ἱστορίαν

τῆς πατρίδος μας. 'Αλλὰ ἡ ἔρευνά της στηρίζται στὰ μέχρι τώρα δεδομένα καὶ εὑρημένα. 'Εκεῖνο ποὺ θὰ ὡθήση τὴν ἔρευνα σὲ ἀγαθὰ συμπεράσματα κι' ἀποτελέσματα, εἶναι ἡ διενέργεια ἀνασκαφῶν στὴν Θράκη. Πᾶν ὅ,τι ἀνεσκάφη ἕως τώρα καὶ ἀποτελεῖ πηγὴν ἐρεύνης, εὑρίσκεται, δυστυχῶς, στὴ Βόρειο Θράκη καὶ στὴ διάθεση τῶν Βουλγάρων. Οὔτε ἡ 'Ανατολικὴ Θράκη, οὔτε ἡ Δυτικὴ ἔχει αὐτὴ τὴν τύχη, ὥστε νὰ μᾶς ἀποκαλύψη τοὺς θησαυρούς της.

'Η μὲν 'Ανατολικὴ Θράκη, εὑρισκομένη στὰ χέρια τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας, δὲν γνωρίζουμε, πότε θὰ ἀνασκαφῆ. 'Η Δυτική, ὅμως, ποὺ εἶναι ἑλληνικὴ γῆ, δὲν εἶναι καλυτέρας μοίρας στὸ ζήτημα τοῦτο. 'Αφ' ὅτου ἔγινε 'Ελληνική, πολλὲς φορὲς ἀνέκυψαν ἀφορμὲς ν' ἀναλάβη τὸ Κράτος τὴν ἀνασκαφὴ τῶν ἀρχαιολογικῶν της χώρων. Καὶ τέτοιοι χῶροι εἶναι πάμπολοι μὲ ἀρχαῖα καὶ βυζαντινὰ μνημεῖα, ποὺ πρέπει ν' ἀνασκαφοῦν.

'Η Τραϊανούπολη, ὁ Δορίσκος, τὸ Διδυμότειχον, μόνο ποὺ δὲν ὑψώνουν φωνὴν γιὰ νὰ διακηρύξουν, ὅτι πρέπει νὰ γίνουν ἀνασκαφές, γιὰ νὰ προωθηθῆ ἡ ἔρευνα τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης.

Τὸ ὑννὶ τῶν γεωργῶν συχνὰ προσκρούει σὲ ἀρχαῖα εὑρήματα, καὶ συχνὰ ἐπιπόλαια προσκρούει καὶ ἡ σκαπάνη σὲ σπουδαῖα θραύσματα ἐπιγραφῶν, ἀγγείων τοῦ Ε' καὶ Δ' αἰῶνος π.Χ., ποὺ ἀποτελοῦν πολύτιμα τεκμήρια τῆς 'Ελληνικότητος τῆς Θράκης καὶ ὅσον ἀφορᾶ τὶς τέχνες, τὴ γλῶσσα καὶ τὸν 'Ελληνικὸ πολιτισμό.

Σήμερα οἱ ἀνασκαφὲς σ' ἄλλα σημεῖα τῆς παλαιᾶς 'Ελλάδος ἀνατρέπουν τὰ μέχρι τοῦδε παραδεδεγμένα ἱστορικὰ πορίσματα καὶ εἰσάγουν μυθολογικὰ στοιχεῖα ὅπως στὴν Πύλο, στὴν Κόρινθο, στὸν περίβολο τῆς ἱστορίας. 'Η Θράκη παραμένει χωρὶς ἀνασκαφὲς καὶ ἡ ἱστορία της σκοτεινὴ καὶ σιωπηλὴ ἐκτὸς τῶν ὅσων μᾶς ἀπεκάλυψαν τὰ συσσωρευμένα μνημεῖα τῆς 'Ελληνικότητός της στὰ μουσεῖα τῆς Σόφιας καὶ Φιλιππουπόλεως γιὰ τὰ ὁποῖα μιλοῦν κυρίως οἱ Βούλγαροι ἀρχαιολόγοι. Τὰ 'Ελληνικὰ νομίσματα, οἱ ἐπιτύμβιες ἐπιγραφές, 'Ελληνικὲς καὶ Ρωμαϊκές, τ' ἀπειράριθμα ἄλλα εὑρήματα, ἀκόμη καὶ ὁ δακτύλιος τοῦ 'Εζέροβο Χασκόβου, τὰ μεσαιωνικά μας μνημεῖα, τὰ μοναστήρια τῆς Ροδόπης, τὰ ἔργα τέχνης, ζωγραφικῆς κλπ., οἱ ἐκκλησίες τοῦ 18ου καὶ 11ου αἰῶνος, ὅλα αὐτὰ εὑρίσκονται στὴ μοναδικὴ μελέτη καὶ ἔρευνα τῶν Βουλγάρων ἐπιστημόνων, ποὺ μονοπωλιακῶς σχεδόν, μελετοῦν καὶ ἀποφαίνονται περὶ τῶν μνημείων τῆς 'Ελληνικῆς Θράκης, πάντοτε μὲ τὴν πολιτικὴ σκοπιμότητα ἐργαζόμενοι.

Διὰ τοῦτο χρειάζεται νὰ ληφθῆ μία ἀπόφαση:

1) Νὰ μελετηθῆ τὸ ἔδαφος τῆς 'Ελληνικῆς Θράκης, 2) νὰ χωρισθῆ σὲ περιφέρειες καὶ 3) κατὰ προτεραιότητα ἐνδιαφέροντος ἀρχαιολογικοῦ χώρου, ν' ἀρχίσουν οἱ ἀνασκαφές, ὥστε ἐντὸς μιᾶς εἰκοσαετίας τοὐλάχιστον, ν' ἀνασκαφοῦν περιφέρειες τῆς Θρακικῆς γῆς.

Ἐζητήσαμε μὲ ὑπομνήματα διαφωτιστικὰ τὴν συνδρομὴ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, γιὰ νὰ ἐνεργήσουμε μίαν ἀνασκαφὴ στὴν Τραϊανούπολη καὶ Δορίσκον καὶ δὲν μᾶς ἐδόθη. Ἐζητήσαμε τὴν συνδρομὴ τοῦ ὑπουργοῦ παρὰ τῇ Προεδρίᾳ τῆς Κυβερνήσεως καὶ μᾶς ἠρνήθη διὰ τῆς σιωπῆς του. Μόλις πρὸ ἔτους ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἀπεφάσισε, εὐτυχῶς, νὰ ἐνεργήση κάποιαν ἀνασκαφὴ στὰ Ἄβδηρα. Ἂς εὐχηθοῦμε νὰ πραγματοποιηθῆ αὐτὴ ἡ ἀνασκαφή, γιατὶ τὰ Ἄβδηρα ὑπῆρξαν πολιτεία μεγάλη, ὅπου ἀνεφάνη καὶ ὁ Δημόκριτος, ποὺ μίλησε πρῶτος γιὰ τὸ ἄτομο.

Ἡ Θράκη, ποὺ τὰ ἐδάφη της κατέχουν οἱ γείτονές μας, ἐκτὸς ἐλαχίστου μέρους ποὺ κατέχουμε ἐμεῖς, πρέπει ν' ἀνασκαφῆ καὶ νὰ ἱστορηθῆ κι' ἀπὸ μᾶς. Οἱ γείτονές μας κατέχουν τὰ ἐδάφη τῆς Θράκης, ἐμεῖς προσπαθοῦμε ν' ἀποδείξουμε τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Θράκης, ὡς ἔχουμε ἱστορικὸν χρέος μὲ τὴν ἀρχαιολογία καὶ τὰ εὑρήματα ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς γῆς καὶ τὰ ἱστορικὰ τεκμήρια.

Τὰ εὑρήματα ποὺ ἔρχονται στὸ φῶς εἶναι ὄχι πενιχρά, ἀλλὰ καὶ μᾶς δείχνουν πόσο πολυτιμότερα καὶ σπουδαιότερα θ' ἀναφανοῦν, ἅμα ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἀρχίση τὸ ἔργον της τὸ πολύτιμο. Τότε καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα θὰ καταγράψη τὴν παρουσία θησαυρῶν, ποὺ καταδείχνουν ὅτι ἡ χώρα αὐτή, ποὺ ἀμφισβητεῖται ἡ Ἑλληνικότητά της, εἶναι ἀπὸ τὸν 7ον αἰῶνα π.Χ. σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ στὸν 3ον αἰῶνα π.Χ. ἑλληνικὴ καὶ ὅτι ὅλα βοοῦν πὼς ἐκεῖ ἕνας πολιτισμὸς ἀνεπτύχθηκε καὶ μία γλῶσσα ἐπεκράτησε καὶ ἐθριάμβευσε, ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ.

35— ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΣΤΗ Β. ΘΡΑΚΗ ΚΙ' Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥΣ ΣΤΑ 1906 — 16 ΙΟΥΛΙΟΥ

Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας — Βορείου Θράκης — ὡς τὰ 1906 εἶχε καὶ τὸν ἡμερήσιον τύπον του, ποὺ ἐκπροσωποῦσε τὰ συμφέροντα τὰ Ἑλληνικά, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ καταστατικὸ χάρτη τῆς Ἡγεμονίας ἐκείνης, εἶχε κατοχυρωθῆ μὲ εἰδικὰ ἄρθρα ποὺ ὠργάνωσε ἡ Εὐρώπη γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ ἐκείνη χώρα.

Στὴν πρωτεύουσα τῆς Βορείου Θράκης, τὴν ξακουστὴ Φιλιππούπολη, ἔβγαιναν δύο ἐφημερίδες ἐπὶ μακρὰ χρόνια. Ἡ «Φιλιππούπολις» καὶ αἱ «Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου». Οἱ δύο αὐτὲς ἐφημερίδες ἐκπροσωποῦσαν τὰ δύο κόμματα ποὺ κυβερνοῦσαν ἐκ περιτροπῆς τὴν Ἑλληνικὴ Κοινότητα. Τῆς μιᾶς διευθυντὴς ἦταν ὁ περίφημος Κουμαριανός, — ἀριστοκρατικὸς τύπος — ποὺ ἔζησε καὶ πολιτεύθηκε μὲ θάρρος καὶ σθένος προασπιζόμενος τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα μὲ τὴν ὁρμητικὴ καὶ δηκτικὴ πέννα του. Τὰ ἄρθρα του πύρινα διαβάζονταν ἄπληστα καὶ ἱκανοποιοῦσαν τὴν κοινὴ γνώμη. Ὁ ἄλλος ἦταν ὁ γιατρὸς καὶ φιλόσοφος Κωνσταντινίδης Σκαρλᾶτος, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Γρηγο-

ρίου Μαρασλῆ, Μεγάλου εὐεργέτη τοῦ Ἔθνους. Αὐτὸς μετέχοντας τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου — Ἐφοροδημογεροντίας — πάντοτε ἀντιπολιτεύοταν τὸν Κουμαριανό, γι' αὐτὸ καὶ τρώγονταν συνεχῶς οἱ δύο ἐφημερίδες. Ἔτσι ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε τὸ πνευματικὸ στήριγμά του, ποὺ τὸν προήσπιζε μὲ σθένος νὰ συντηρηθῆ καὶ νὰ συντηρήση τὰ σχολεῖα του, τὰ εὐαγῆ του ἱδρύματα, ποὺ προκαλοῦσαν τὸν φθόνο τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων. Ὁ τύπος ὁ Ἑλληνικὸς καλλιεργοῦσε καὶ τὴν πνευματικὴ ἀνύψωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ — ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σχολεῖα καὶ πνευματικά του σωματεῖα. — Εἶχε καλοὺς συνεργάτες, ἀρθρογράφους, διηγηματογράφους, ποιητάς, ἐπιστήμονες, ἰατρούς, καθηγητάς, ἀρχαιολόγους νομικούς, ποὺ ἔγραφαν ἄρθρα μὲ τὰ ὁποῖα ἱκανοποιοῦσαν τὴν φιλομάθεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκεῖ στὴ Βόρειο Θράκη, ὅπου ζοῦσαν 120 χιλ. Ἕλληνες, ἐργάτες, τεχνίτες, κι' ἐπαγγελματίες, ἐπιστήμονες, βιομήχανοι καὶ γεωργοί.

Οἱ δημοσιογραφικοὶ ἀγῶνες τῶν δύο ἐφημερίδων καὶ τῶν δύο αὐτῶν πατριωτῶν, ποὺ τὶς διηύθυναν, τοῦ Κουμαριανοῦ καὶ Κωνσταντινίδη, ὑπῆρξαν φωτεινοὶ καὶ ἀξιόλογοι. Αὐτοὶ κατηύθυναν τὴν κοινὴ γνώμη καὶ ἐφώτιζαν τὴν Δημογεροντία στοὺς ἀγῶνες της, γιὰ νὰ ζήσουν οἱ Ἑλληνικὲς κοινότητες τῆς χώρας αὐτῆς. Ὅταν ἔφτασε τὸ 1906 καὶ ὠργανώθηκε καὶ ξέσπασε τὸ ἀνθελληνικὸ κίνημα ἀπὸ τοὺς Βουλγαρομακεδόνες, τότε διελύθηκαν οἱ κοινότητες, ἀλλὰ καὶ κατεστράφηκαν καὶ οἱ Ἑλληνικὲς ἐφημερίδες καὶ καταδιώχθηκαν ὁ Κουμαριανὸς καὶ Κωνσταντινίδης. Στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς, στὸ παλαιὸ κτίριο, ὑπάρχουν οἱ ἐφημερίδες αὐτὲς σὲ τόμους, ὅπου κανεὶς ἠμπορεῖ ν' ἀντιληφθῆ ποιὲς ὑπηρεσίες πρόσφεραν ρίχνοντας καὶ μιὰ μόνον ματιά, καὶ πόσο πρέπει νὰ ἐκτιμηθῆ ἡ προσφορὰ αὐτή, ὅταν μνημονεύουμε παρόμοια γεγονότα,ὅπως τῆς καταστροφῆς τοῦ τύπου στὰ 1906 στὴ Φιλιππούπολη, ἕνα γεγονὸς ἱστορικό, ποὺ πρέπει νὰ μὴ τὸ ξεχνοῦμε καὶ νὰ μὴ παραγνωρίζουμε τὴν ἱστορικὴ σημασία του.

Οἱ δύο ἐξαίρετοι Ἕλληνες, ποὺ κράτησαν τὸν ἀγῶνα στὴ Φιλιππούπολη ἔσβησαν. Δὲν ὑπάρχουν πλέον οὔτε κι' ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Φιλιππουπόλεως. Ὁ Κουμαριανὸς πέθανε στὸ Βελιγράδιο, ὅπου γέρων εἶχε διορισθῆ στὴν Ἑλληνικὴ πρεσβεία (μετὰ τὸ κίνημα) κι' ὁ Κωνσταντινίδης ἐδῶ, ἀφοῦ ἤσκησε τὸ ἰατρικὸ ἐπάγγελμα κάμποσα χρόνια γράφοντας κάποιο φιλοσοφικὸ ἔργο καὶ σύστημα, ποὺ σπούδασε στὴν Ἑλβετία.

Ἀλλὰ καὶ στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης τὴν Ἀδριανούπολη εἶχε ὁ Ἑλληνισμὸς τὴν ἐφημερίδα του ὁ «Ἕβρος», ποὺ διηύθυνεν ὁ Βαφειάδης καὶ ἐξεδίδετο μέχρι τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ἀν. Θράκης. Ἡ ἐφημερὶς αὐτὴ ἐκπροσωποῦσε τὴν κοινὴ γνώμη τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς πόλεως τοῦ Ἀδριανοῦ, ποὺ ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν συνοίκων λαῶν τῆς Θράκης, καὶ προήσπιζε τὰ συμφέροντά του. Αὐτὸ τὸ μικρὸν εἰς παράστημα ὄργανον τῶν Ἑλλήνων, ἠκούετο καὶ ἡ φωνή του συνεκίνει τὶς Τούρκικες ἀρχὲς καὶ ὁ ἔ-

λεγχός του ἐπὶ τῆς διοικήσεως προλάβαινε πολλὲς αὐθαιρεσίας κατὰ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων τῶν ἀρχῶν, πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν.

Τέτοιες λοιπὸν ἐθνικὲς ὑπηρεσίας πρόσφερε ὁ Ἑλληνικὸς τύπος εἰς Βόρειον καὶ Νότιον Θράκην εἰς τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν.

Σημειώνοντας στὴν ἐπέτειο τῶν γεγονότων τοῦ 1906 καὶ 1922 αὐτὴ τὴν καταστροφὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ τύπου στὴν Ἀν. Ρωμυλία καὶ Θράκη, δὲ θέλω ν' ἀνάψω τὸ μῖσος, ἁπλῶς ὑπενθυμίζω τὴ δημοσιογραφικὴ δράση τοῦ Ἑλληνικοῦ τύπου ἐκεῖ στὴν παλιὰ ἀκρόπολη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπου ὁ Ἑλληνισμὸς ἄνθισε δυόμισυ χιλιάδες χρόνια ἐκπολιτιστικῶς σύμφωνα μὲ τὴν ὁμολογία τοῦ Λαμαρτίνου στὸ «Ταξίδι του» 1833, ὅταν τὸν γνώρισε διαβαίνοντας ἀπὸ ἐκεῖ καὶ φιλοξενούμενος ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ πολιτισμένη οἰκογένεια Μαυρίδου. Ἐκεῖ σώζεται ἀκόμα τὸ σπίτι ποὺ φιλοξενήθηκε μὲ μιὰ ἐντοιχισμένη πλάκα ὁ Γάλλος ποιητὴς χωρὶς ν' ἀναφέρεται ὅτι ἦταν Ἑλληνικό.

36— Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὅπως ὡμιλούνταν ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ πληθυσμὸ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, φαίνεται ὅτι δὲν ἔπαθε καμμιὰ ἢ μικρὴ ζημιὰ μέσα στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, γιατὶ φαίνεται καὶ ὁμιλουμένη καὶ γραφομένη νἆναι καθαρὴ καὶ ὄχι βαρειὰ ἀνάμειχτη μὲ λέξεις ξενικὲς ἢ τοῦ κυρίαρχου τουρκικοῦ λαοῦ ἢ τῶν σύνοικων Βουλγάρων καὶ Ἀρμενίων, Ἑβραίων κλπ. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐκαλλιεργεῖτο στὰ σχολεῖα, ὅπου ἐδιδάσκετο ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ σύνταξη, ἀλλὰ καὶ τὰ θρησκευτικά, ἡ ἱστορία καὶ ὅλα τὰ μαθήματα τὰ ἀπὸ μνήμης, ποὺ συντελοῦσαν νὰ μὴν ὑποχωρῆ σὲ καμμιὰ πίεση ἡ καθαρὴ Ἑλληνικὴ ὁμιλία. Ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν φαινομένων τῆς γλώσσας μας καταδείχνεται ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα τῶν Θρακῶν δὲν ἀπέμεινε ἄθικτη ἕως τέλος μὲ τὴν παρεμβολὴ καὶ εἰσδοχὴ ξένων λέξεων Τουρκικῶν. Τοῦτο συνέβαινε ἀπὸ τὶς σχέσεις τῶν δύο λαῶν στὶς ἐργασίες των.

Ἀλλὰ καὶ ἡ διοίκηση καὶ ὁ στρατός, καὶ ἡ ἀγορὰ καὶ κάθε ἐργασία ποὺ σχετίζονταν μὲ τοὺς ἐπαγγελματίες Ἕλληνες καὶ τοὺς πελάτες των Ὀθωμανοὺς καὶ κρατικοὺς ὑπαλλήλους καὶ δικαστικοὺς κλπ. δημιουργοῦσε μιὰ ἀλληλεπίδραση στὸ δανεισμὸ λέξεων πολὺ χρήσιμων στὴ δουλειά τους.

Σὲ κάποια μικρὴ γλωσσικὴ ἐργασία τοῦ ποτε σχολάρχου τῆς Καλλιπόλεως καὶ Μαδύτου, Ἀπ. Οἰκονομίδου, εἶδα μιὰ προσπάθεια συλλογῆς καὶ καταγραφῆς λέξεων Τουρκικῶν, ποὺ εἶχαν εἰσχωρήσει σὲ χρήση στὴν Ἑλληνική. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ δὲν εἶναι ἀσήμαντη. Ἡ περίσωση τῶν λέξεων αὐτῶν, εἶναι πολύτιμη γιὰ νὰ γνωρίσουμε ὡς ποιὸ σημεῖο προχώρησε ἡ ἀνάγκη αὐτὴ τοῦ δανεισμοῦ λέξεων στὶς σχέσεις δύο συνοίκων λαῶν, καὶ ποιά πρὸ παντὸς τάξη δανείζονταν λέξεις καὶ φράσεις γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἀναγκῶν της στὴ Θρακικὴ γλῶσσα.

Γνωρίζουμε ὅτι ὁ λαὸς ἐφωδιασμένος μὲ φτωχότερο λεξιλόγιο, ἀναγκάζεται νἀποδεχθῆ εὐκολώτερα τὸ δανεισμὸ λέξεων ξένων καὶ μάλιστα τοῦ κυριάρχου λαοῦ. Ἔτσι συνέβη μὲ τὸν Ἑλληνικὸ λαό, ποὺ μάθαινε ἢ δὲ μάθαινε γράμματα στὸ σχολεῖο. Αὐτὸς δανειζότανε λέξεις καὶ φράσεις ἀποφθεγματικὲς λ.χ. παροιμίες, ἀφηγήσεις ἑλληνικές. Δημιουργοῦσε ρήματα, οὐσιαστικὰ κἐπίθετα καὶ τὰ χρησιμοποιοῦσε μεὐκολία. Σχημάτιζε λ.χ. τὸ γκιβεντίζω, ποὺ σημαίνει στηρίζομαι, ἀπὸ λέξη γκιουβενμὲκ — καὶ τὴν κατάληξη — ίζω. Σὲ -ίζω ἔχουμε ἄπειρα ρήματα τέτοια στὴν ἀγροτική μας ζωὴ καὶ γενικὰ τὴν ἐπαγγελματική. Ἔτσι στὰ εἰδικὰ συντεχνιακὰ γλωσσάρια ποὺ ἔχουμε δημιουργήσει, παρατηροῦμε ὅτι ἕνα ποσοστὸ τοῦ ὑλικοῦ περιέχει καὶ λέξεις Τουρκικὲς χρήσιμες γιὰ τὸ λαὸ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς ζωῆς καὶ τῶν σχέσεων. Στὰ ἐπαγγέλματα τοῦ λαοῦ τὰ ὀνόματα δίδονταν ἀπὸ τουρκικὲς λέξεις. Μουμτζῆδες εἶναι οἱ κηροποιοί, γεμενετζῆδες οἱ τεχνίτες τῶν γεμενιῶν (παπούτσια τῆς Τεμένης), σαχανετζῆδες οἱ δουλευτάδες τῶν μπρούντζινων ἀγγείων (σαχάνια). Σχεδὸν ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα καὶ πολλὰ χειροτεχνήματα ἔχουν τουρκικὰ ὀνόματα.

Τέτοιο γλωσσάριο λοιπὸν τουρκικῶν λέξεων, ποὺ πολιτογραφήθηκαν στὴν Ἑλληνική, ἐπεχείρησα νὰ καταρτίσω ὅταν εἶδα ὅτι τὸ Σαρανταεκκλησιώτικο γλωσσάριό μου, (Βλ. Θρακικὰ τόμ. Α΄ κ. ἑ. Ἀρχεῖο Θράκης) ποὺ κατάρτισα εἶχε ἀρκετὲς λέξεις τουρκικὲς καὶ μάλιστα ρήματα ποὺ σώζονται ἀκόμα στὴν ὁμιλία μας, ἂν καὶ φύγαμε ἀπὸ τὴν Πατρίδα μας στὰ 1922.

Τέτοιες λέξεις ὄχι λίγες ὅπως ξαίρομε, σώζονται στὴν ὁμιλία τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ποὺ τὶς μεταχειρίζονταν οἱ ὁπλαρχηγοὶ καὶ στρατηγοὶ τοῦ Ἔθνους, κι' ὁ Κολοκοτρώνης καὶ πρὸ παντὸς ὁ Μακρυγιάννης, ποὺ ἔγραψε καὶ τ'ἀπομνημονεύματά του, ὅπου ὑπάρχουν χτυπητὲς λέξεις τούρκικες, ποὺ τὶς χρησιμοποιοῦσε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς στὸ στρατό. Τὴ γλωσσικὴ αὐτὴ ἐργασία παρέλαβε ὁ κ. Κ. Κουκκίδης δημοσιογράφος, ἀπὸ τὴ Θράκη, νὰ τὴν τακτοποιήση, ἀλλὰ παρασύρθηκε κι' αὐτὸς βλέποντας ὅτι τουρκικὲς λέξεις ὑπάρχουν καὶ στὴν Ἠπειρωτική, τὴ Μακεδονικὴ ἀλλὰ καὶ Κρητικὴ διάλεκτο κι' ὄχι μόνο τὴ Θρακικὴ καὶ πολλαπασίασε τὸ ὑλικό. (Βλ. Λεξιολόγιο Ἑλλην. λέξεων ἐκ τῆς Τουρκικῆς δημοσ. ἀρ. 90 Ἐτ. Θρακικῶν Μελετῶν).

Ἔτσι συνέλεξε ὅλες τὶς χρήσιμες λέξεις στὰ σημεῖα αὐτὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὶς συσχέτισε συναμεταξύ τους καὶ τὶς περιέλαβε σαὐτὸ τὸ πολύτιμο γλωσσάριο, ποὺ θὰ καταδείξη ὡς ποῦ ἡ τουρκικὴ γλῶσσα εἰσχώρησε καὶ ἐξακολουθοῦν ἀκόμα τὰ εἰσαχθέντα στοιχεῖα νὰ ζοῦν μέσα στὴ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Αὐτὴ ἡ διείσδυση ἔγινε βέβαια ἀνάλογα κι' ἀντίστοιχα στὴν Τουρκικὴ ἀπὸ τὴν Ἑλληνική, ὅπως καὶ στὴ Βουλγαρική, σὲ μέγα βαθμό, ὅπου κυρίως βλέπει κανεὶς χιλιάδες λέξεων νὰ ζοῦν καὶ νὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀναγκαῖες στὴν ὁμιλία, στὰ ἐπαγγέλματα, στὶς ἐπι-

στῆμες, στὴν ἐκκλησία. Αὐτὴ ἡ ἀμοιβαία ἀλληλεπίδραση τῶν γειτονικῶν γλωσσῶν καὶ ἡ ἔκταση τῆς ἀλληλεπιδράσεως δείχνουν καὶ τὴ διαβάθμιση κάθε λαοῦ στὸν πολιτισμὸ καὶ τὴ γλῶσσα του καὶ τὴ δύναμη καὶ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ πολιτισμοῦ του.

Μὲ τὸ ἄρθρο μου θέλω νὰ τονίσω ὅτι κανένας λαὸς δὲν μένει ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τοὺς γείτονές του, ἀπὸ τὸν πολιτισμό τους, ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ὑπεροχή τους καὶ τὴν κατωτερότητα ἀκόμη... παραδοξότατα. Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ἐπέδρασε πάνω στὴ Ρωμαϊκή, ἡ Ρωμαϊκὴ ἀντίστοιχα ἐπέδρασε στὴν Ἑλληνική, ὅταν κυριάρχησε. Ἡ Ρωμαϊκὴ στὴ Θρακικὴ καὶ στὸ κατοπινὸ Βυζάντιο, ὅταν τὸ Ρωμαϊκὸ καὶ στρατιωτικὸ πνεῦμα ἐπλάκωσε παντοῦ. Ἔτσι, σκαλίζοντας, βρίσκουμε τὶς Ἑλληνικὲς καὶ τὶς Ρωμαϊκὲς λέξεις, νὰ ἀλληλοπλημμυροῦν τὶς δυὸ γλῶσσες στὸν καιρὸ τῆς ἀκμῆς των. Αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὴν τουρκική, ποὺ μᾶς δάνησε ὡς δυὸ χιλ. καὶ πλέον λέξεις ποὺ πολιτογραφημένες στὴν Ἑλληνικὴ μᾶς βοηθοῦν ἀκόμα πολλὲς — στὴν ἐκφραστική μας ἱκανότητα.

Μὲ τὸν καιρὸ κ' ἡ Θρακικὴ διάλεκτος θἀποκτήση τὶς ἀνάλογες δάνειες λέξεις ἀπὸ τὴν καθάρια μητέρα Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ποὺ μ' αὐτὲς θἀντικαταστήση τὶς τουρκικές, φυσιολογικὰ καὶ ὁμαλά. Ὁ δανεισμὸς λέξεων εἶναι στοιχεῖο ποὺ βαρύνει πολὺ στὴ ζωὴ τῶν λαῶν καὶ τῶν γλωσσῶν, εἴτε γιὰ τὸ καλό, ὅτε ἐκπολιτίζεται, εἴτε γιὰ τὸ κακὸ ὅτε καὶ ἐκβαρβαρίζεται. Αὐτὸ ἔπαθε στὰ χρόνια τῆς δουλείας ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ποὺ θὰ ἐχάνετο ἂν δὲν ἦταν ἡ γλῶσσα τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ εὐαγγελίου, τὸ ἀκοίμητο κρυφὸ σχολειὸ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στὴ θρησκεία καὶ τὴ γλῶσσα του. Παράδειγμα οἱ ἐκτουρκισμένοι γλωσσικῶς Ἕλληνες, οἱ Γκαγκαούζηδες, στὴ Μαύρη θάλασσα καὶ οἱ Κρυπτοχριστιανοὶ στὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

37— Η ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΩΣ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ [1]

Ἡ λαογραφία εἶναι μιὰ καινούρια ἐπιστήμη ποὺ στὴν Ἑλλάδα μπῆκε πρὶν 60 — 70 χρόνια. Πρῶτος ὁ Ν. Πολίτης στὴν Ἀθήνα δίδαξε τὴν χρησιμοποίησή της. Στὴν Πόλη ἀπὸ τὰ 1870 ὑπῆρχαν λαογράφοι ὅπως ὁ Χουρμουζιάδης ποὺ περιέγραψε τἀναστενάρια.

Ὁ ποιητής, Βιζυηνὸς Γ. ὑπῆρξε πρωτοπόρος λαογράφος. Σαὐτὸν ὀφείλουμε τὴν περιγραφὴ κ' ἐξήγηση τῶν Καλογήρων, τοῦ ἀγροτικοῦ αὐτοῦ ἐθίμου τῆς Βιζύης, ποὺ προκάλεσε τὸν ἐνδιαφέρον τῶν Εὐρωπαίων ἐπιστημόνων κἔσπευσεν ἐδῶ τότε ὁ DAUKINS, ἀποθανὼν Ἄγγλος ἀρχαιολόγος, νὰ τὸ διαπιστώση ἐξ αὐτοψίας, νὰ τὸ φωτογραφήση καὶ νὰ τὸ ἑρμηνέψη. Στὸν Ροδόοινον ὀφείλομε τὰ Δημήτρια (Βλ. Ἀρχ .Θρ. 11ος τόμ.) Ὁ Μπέ-

1) Μικρὴ ὁμιλία σὲ δασκάλους στὴν Ἀλεξανδρούπολη.

ης τοῦ 'Ορτάκιοϊ. Τὸ ἐπίσης θαυμάσιο ἀγροτικὸ ἔθιμο, ποὺ μὲ τόσην παραστατικότητα μᾶς περιέσωσεν ὁ καλὸς διδάσκαλος καταγράφοντάς το λεπτομερῶς — δυστυχῶς χωρὶς σκίτσα ἢ φωτογραφίες — κέρμηνεύοντάς το.

Ἔκτοτε ἡ καινούρια αὐτὴ ἐπιστήμη ἔγινε τὸ ἔργο κυρίως τῶν Ἑλλήνων ἱερέων καὶ διδασκάλων. Γι' αὐτὸ ἐκτυπώνοντας τὴ μελέτη μου: «Οἱ Θρᾶκες Λαογράφοι τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος»,(ἀρ. 12 Ἐτ.Θρ.Μελ.), ἐσημείωσα τοὺς μεγάλους μας λαογράφους ποὺ συνέλεξαν τὸ ἀπέραντο ὑλικό, ποὺ σήμερα ἐμεῖς ἐκμεταλλευόμεθα γιὰ νὰ συνθέτουμε μελέτες χρήσιμες γιὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά μας τὰ παλιά μας, κι' αἰώνια θέσμια, τὰ τραγούδια μας, τὰ παραμύθια μας, τοὺς μύθους μας, καὶ κάθε εἶδος ψυχικῆς ἐκδηλώσεως τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ. Ἔκτοτε χρονολογεῖται ἡ ἀπέραντη συλλογὴ τῶν Θρακῶν λαογράφων, ποὺ συνοδεύονται ἀπὸ τὰ γλωσσάρια τῶν πόλεων καὶ χωριῶν τῆς Θράκης καὶ ποὺ ἀποτελοῦν τὴν λαϊκὴ πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντλεῖ καὶ τὸ λαογραφικὸ ἀρχεῖο τῆς 'Ακαδημίας, ὅπου συντάσσεται τὸ λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης. Σᾶς παραδίδω μερικὰ ὀνόματα δασκάλων Θρακῶν: Τὸ Μανασείδη, τὸ Χουρμουζιάδη, τὸ Χρηστίδη, τὸν Παπαλουΐζου, τὸν Παπαϊωαννίδη, τὸν Κουρτίδη, καὶ τὸν Μόσχο Παπαχριστοδούλου, τὸ συλλογέα τῶν Θρακικῶν τραγουδιῶν, ποὺ ἀποτελοῦν ἀστέρια μεγάλα τοῦ λαογραφικοῦ μας ὁρίζοντος.

Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὴ ἡ λαογραφικὴ ἐπιστήμη; Εἶναι ἡ ἐργασία τοῦ νὰ καταγράφωμε προφορικὰ κείμενα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπὸ τὸ στόμα του, ὅπως τὶς παροιμίες του, τὰ παραμύθια του, τὰ γνωμικά του, τὰ τραγούδια του κλπ. Εἶναι τὸ ἔργο, (πλησιάζοντας τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ στὴν καλύβα του, στὴν ἀγορὰ) νὰ συναθροίζουμε τὶς συνήθειές του, τοὺς χορούς, τὶς διασκεδάσεις του, τὰ χειροτεχνήματά του καὶ κάθε σημεῖο τοῦ τρόπου ποὺ διάγει ὁ λαὸς τὸ 24ωρό του. Εἶναι μ' ἕνα λόγο ἕνα ἔργο θαυμαστὸ τῆς συλλογῆς τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὸ στόμα του, ἀπὸ τὶς κινήσεις του, ἀπὸ τὴν ἐργασία του καὶ ἀπὸ τὴν ὁμαδική του ζωὴ σὰν ζῶο κοινωνικό. Αὐτὴ ἡ δουλειὰ εἶναι ἡ λαογραφία. Τὴ λαογραφία σήμερα τὴν βοηθεῖ ἡ φωτογραφία καὶ τὸ σχεδίασμα. Τώρα τὴν προάγει ἀφάνταστα ἡ φωνοληψία καὶ τὴν ἀποθανατίζει καὶ μᾶς δίνει τὴν εὐχέρεια νὰ ἐπεξεργαζώμαστε τὸ ὑλικὸ αὐτὸ ποὺ μαζεύουμε ὅπως συμβαίνει στὰ τραγούδια. Δὲν θέλω νὰ σᾶς ἀναπτύξω ἐδῶ τὸ ἔργο τῆς λαογραφίας γενικὰ διότι εἶναι ἔργο εἰδικῆς διαλέξεως πολύμορφο. Τονίζω ὅμως ὅτι οἱ διδάσκαλοι εἶναι τὰ ἐθνικὰ στελέχη τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους. Αὐτοὶ κρατοῦν στὰ χέρια τους τὸ ἔργο τῆς λαογραφίας σὰν ἀποθασαυριστὲς καὶ μ' αὐτὸ συντηροῦμε τὴν ἐθνικὴ ψυχὴ καὶ τὴν δυναμώνουμε νὰ συντηρεῖται. Ἡ λαογραφία μιᾶς χώρας ἀποτελεῖ τὸ πιὸ σίγουρο στοιχεῖο ποὺ ἀποδεικνύει τὴν ἐθνικότητα τῆς χώρας αὐτῆς. Τὰ ἤθη κι' ἔθιμα ἑνὸς τόπου, οἱ συνήθειες καὶ οἱ πίστεις, οἱ δεισιδαιμονίες καὶ οἱ προλήψεις καὶ τὰ τόσα ἄλλα λαογραφικὰ στοιχεῖα ἑνὸς λαοῦ, ἀποτελοῦν τὶς ἐκδηλώσεις αὐτὲς ποὺ ζοῦν στὸν τόπο τους ἀπὸ αἰῶνες.

Σύμφωνα μὲ τὶς ἐκδηλώσεις αὐτὲς — ποὺ εἶναι διάφορες ἀπὸ ἄλλου λαοῦ καὶ ἄλλου τόπου — σχηματίζουμε τὴ γνώμη ὅτι ὁ λαὸς αὐτὸς φθάνει ὡς ἐκεῖ κι' ὄχι παρέκει. (Βγάζομε δηλ. ἐθνογραφικὰ συμπεράσματα). Οἱ Ἑλληνικὲς χῶρες ὅπου ἔζησε καὶ ζῆ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες χρόνια, δὲν εἶναι εὔκολο νὰ πῆς ὅτι δὲν εἶναι Ἑλληνικὲς ἢ ὅτι ὑπῆρξαν ἰΒουλγαρικές. Μὲ τὴ λαογραφία ξεκαθαρίζουμε τὸ θέμα μας. Μὲ τὴ συγκριτικὴ μάλιστα λαογραφία συγκρίνονται τὰ λαογραφικὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς τῶν λαῶν, ποὺ κατοικοῦν τὴ χώρα αὐτή, ξεκαθαρίζουμε τί εἶναι Ἑλληνικὸ καὶ τί ὄχι.

Ὅταν στὴ Μακεδονία καὶ Θράκη ἐξετάσουμε λαογραφικὰ τοὺς πληθυσμοὺς ποὺ κατοικοῦν ἐκεῖ, καὶ ἐξετάζοντας βλέπουμε ὅτι κανένα σλαβικὸ στοιχεῖο δὲν ὑπάρχει στὴ ζωή τους καὶ ὅτι τοὐναντίον παρελαύνει μπροστά μας μ' ἐκδηλώσεις Ἑλληνικὲς στὰ ἤθη καὶ ἔθιμά τους, συγγενικὲς βαθειὰ μὲ ἀρχαῖα θέσμια τῶν Ἑλλήνων Θρακῶν, τότε ἐξάγουμε τὸ συμπέρασμα πὼς οἱ χῶρες αὐτὲς εἶναι Ἑλληνικές. Ἂν κάπου - κάπου σκόρπιες ἢ συμπαγεῖς μάζες μιλοῦν τὸ Μακεδονικὸ λεγόμενο ἰδίωμα, τοῦτο εἶναι γλωσσικὸ φαινόμενο, ποὺ δὲν ἀποτελεῖ τεκμήριο γιὰ τὴν ἐθνικότητα ἑνὸς λαοῦ. Ἕνας λαὸς μπορεῖ νὰ χάση τὴ γλῶσσα του — πολλὰ τέτοια παραδείγματα ὑπάρχουν — ποτὲ ὅμως συμπαγὴς δὲν χάνει τὰ ἤθη κι' ἔθιμά του, τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του, τὶς ψυχικές του ἰδιότητες, τὶς πνευματικές του λαϊκὲς δημιουργίες. Ἐπιδρᾶ ἐπὶ τῶν λαῶν ποὺ τὸν συγχροτίζονται, ἀλλὰ δὲν ὑφίσταται καμμιὰ ἐπίδραση ἀπὸ τὴν κοινωνία του μὲ τοὺς ἄλλους. Ὁ Τσέχος συμπαγὴς μένει Τσέχος, ὁ Βούλγαρος Βούλγαρος, ὁ Ἕλληνας Ἕλληνας. Οἱ κατώτεροι πνευματικῶς ὑφίστανται βέβαια ἐπίδραση, μιμούμενοι πολιτιστικῶς τὶς συνήθειες κείνων ποὺ τοὺς ὑπερτεροῦν καὶ ἡ ἐπίδραση φαίνεται ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς των, π.χ. οἱ Βούλγαροι ὑπέστησαν τὴν ἐπίδραση τὴν ἰδική μας στὴ Μακεδονία καὶ Θράκη σὲ μεγάλο βαθμό. Στὴν κυρίως Βουλγαρία, πέρα ἀπὸ τὸν Αἶμο, ἄλλα εἶναι τὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Βουλγαρικοῦ λαοῦ κι' ἄλλα στὴ Βόρειο Θράκη, ποὺ κατέχουν, κι' ἄλλα στὴ Μακεδονία. Ἐκεῖ ἀνακατωμένοι μὲ μεγάλο Ἑλληνικὸ πληθυσμό, σὰν κατώτερος λαὸς αὐτοὶ ὑπέστησαν τὴν Ἑλληνικὴ ἐπίδραση. Οἱ ἀνθρωπολόγοι ὅλες τὶς διαφορὲς αὐτὲς τὶς ξεκαθαρίζουν καὶ τὶς καταγράφουν ὅπως καὶ οἱ ἀνθρωπογράφοι. Οἱ δὲ λαογράφοι συγκριτικὰ ἐργαζόμενοι καταδείχνουν μαθηματικὰ καὶ τὴν ποσότητα τῆς ἀλληλοεπιδράσεως τῶν γειτονικῶν λαῶν. Τέτοια μιὰ μελέτη ἔχουμε τοῦ Δ. Βογαζλῆ στὸν ΙΖ' τ. τοῦ Ἀρχ. Θράκης μὲ τὸν τίτλο: Συγκριτικὴ Λαογραφία σ. 101 - 146.

Ἔτσι στὴ βόρειο καὶ νότιο Θράκη ἡ ἀνάμιξη τῶν δύο ἐθνῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ὑπῆρξε μεγάλη, τόσον ὥστε πολλὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα βρίσκουμε νἄχουν διεισδύσει ἀνάμεσα Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων καὶ ὅτι ἐπεκράτησαν τὰ Ἑλληνικά. Ἔτσι οἱ Βούλγαροι λ.χ. τελοῦν καὶ τ' ἀναστενά-

ρια ἀπὸ μίμηση τοῦ ἐθίμου, ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν κατάχτηση τοῦ Θρακικοῦ ἐδάφους, ὅπου ἐτελοῦντο αὐτὰ πρὸ τοῦ 1918 ἐπὶ 2 - 2 1)2 χιλιετηρίδες.

Ἐξ ὅσων εἶπα γίνεται καταληπτὴ πόση ἀξία ἔχουν οἱ λαογραφικὲς σπουδὲς κι' ἐξαιρετικὰ ποία ἐθνικὴ σημασία ἔχουν γιὰ τὸ δάσκαλο. Οἱ Βούλγαροι τοὺς δυστυχεῖς Πομάκους ,ποὺ πάντως δὲν εἶναι Βούλγαροι, ἐπεχείρησαν νὰ τοὺς καταγράψουν ὡς τέτοιους Βουλγάρους διὰ τῶν δασκάλων τους μὲ τὶς λαογραφικὲς μελέτες τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τους καὶ τὴ γλῶσσα ποὺ μιλοῦν. Πιστεύουν δηλαδὴ αὐτὴ τὴ θεωρία ποὺ τὴν ἐπικαλούμεθα καὶ μεῖς.

Οἱ ἄνθρωποι ἔχασαν τὴ γλῶσσα τους, ἀλλὰ δὲν ἔχασαν καὶ τὰ φυλετικά τους ἔθιμα ὁλότελα μέσα στὸ Τουρκικὸ καὶ Βουλγαρικὸ περιβάλλον. Ὅτι ἡ γλῶσσα δὲν ἀποτελεῖ τεκμήριο ἐθνικότητος σᾶς παραθέτω δυὸ λόγια τοῦ G. WEIGAND: «Ἐν τῇ πολιτικῇ κρίνουσιν ἐκ τῆς γλώσσης διὰ τὴν ἐθνικότητα. Ἡ ἐπιστήμη δὲν πρέπει νὰ ἱκανοποιῆ καὶ μὲ τὴν ἄποψιν ταύτην τῆς μητρικῆς γλώσσης. Ἡ γλῶσσα εἶναι κάτι τὸ ἐξωτερικὸν καὶ μεταβλητὸν καὶ δὲν πρέπει μόνη αὕτη νὰ λαμβάνεται ὡς βάσις διὰ τὴν κρίσιν, ἀλλὰ καὶ αἱ πνευματικαὶ καὶ σωματικαὶ ἰδιότητες καὶ τὰ ἤθη κἔθιμα λαϊκά». Ἂν θέλουμε τίμια νὰ τοὺς κρίνουμε καὶ νὰ τοὺς κατατάξουμε, θὰ βροῦμε ἀπὸ τὴν σπουδὴ τῶν ψυχικῶν τους ἐκδηλώσεων πολλὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα, πολλὰ μωαμεθανικὰ καὶ ὀλιγώτερα βουλγαρικά. Γιατί λοιπὸν ἐπιμένουν οἱ Βούλγαροι;

Μὲ τὴ λαογραφία πάντως θὰ βροῦμε καὶ θὰ ὁμολογήσωμε τὴν ἀλήθεια, ἂν ἐπιχειρήσουμε τὸ πρᾶγμα. Ὁ THUMP ὁ κρανιοσκόπος, ὅταν συζητούνταν ἀπὸ τὸ 1833 κι' ἐντεῦθεν ἡ θεωρία τοῦ Φαλμεράγιερ: ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξαφανίσθηκε καὶ μεῖς δὲν εἴμαστε κἂν συγγενεῖς τους λαός, ὁ THUMP μὲ τ' ἀνθρωπολογικὰ στοιχεῖα καὶ ἡ ἑλληνικὴ λαογραφία μὲ τὰ δικά της συνέτριψε τὴ δυσφημιστικὴ θεωρία του κι' ἀποκατέστησε τὴν ἐθνικότητά μας ὡς αἰωνία καὶ συνεχῆ καὶ ἀλώβητη καὶ ἀκατάβλητη ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ Βαλκάνια — τὴν Ἑλληνικὴ Χερσόνησο.

Σεῖς οἱ δάσκαλοι εἶσθε προωρισμένοι, νὰ συνεχίσετε τὸ ἔργο τῶν διδασκάλων τῶν περασμένων γενεῶν ποὺ ἐμνημόνευσα τὰ ὀνόματά τους στὴν ἀρχὴ τῆς μικρῆς μου ὁμιλίας. Ἡ συλλογὴ τοῦ πλουσίου μας λαογραφικοῦ θησαυροῦ εἶναι ἔργον τῶν δασκάλων. Στοὺς διδασκάλους ὁ κ. Κ. Ρωμαῖος θὰ δώση ὁδηγίες τοῦ τρόπου τῆςπερισυλλογῆς τοῦ ὑλικοῦ. Τὶς ὁδηγίες θὰ σᾶς δώσωμε καὶ τυπωμένες σὲ φυλλάδια.

Πρέπει ὅμως νὰ ἐνστερνισθῆτε τὸ καθῆκον αὐτὸ τοῦ κλάδου σας τῆς συλλογῆς λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, ποὺ σᾶς φέρνει σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν λαό, μὲ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τῶν χωρικῶν. Σεῖς βλέπετε καθ' ἡμέραν τὶς λεπτομέρειες τῶν ψυχικῶν καταστάσεων τοῦ λαοῦ καὶ σεῖς εἶσθε ἱ-

κανοὶ νὰ περιγράψετε ἕνα ἔθιμον, νὰ σώσετε ἕνα παραμύθι, ἕνα τραγοῦδι, ἕνα μνημεῖο τοῦ λόγου, ποὺ τόση σημασία ἔχουν στὴν ζωὴ τῶν λαῶν.

Σᾶς χαιρετῶ Κύριοι ἀπὸ σήμερα ὡς λαογράφους καὶ εὔχομαι ὁ λόγος μου νὰ πιάση σὰν τὸν καλὸ σπόρο στὶς ψυχές σας. Εὔχομαι νὰ σᾶς διεγείρη τὴν διάθεσή σας στὸ μεγάλο αὐτὸ καθῆκον ποὺ σᾶς καλεῖ ἂν θέλετε νὰ διαιωνισθῆ τὸ ἔθνος σ' αὐτὴν τὴν γῆ ἐδῶ, ποὺ κρατεῖ ἀκόμα τὴν ἑλληνικότητά της καὶ μοσχομυρίζει ἀπὸ ἐθνικὸ παλμὸ καὶ ἑλληνικὴ ψυχικὴ ἄνθιση.

38— ΣΤΗ ΡΟΗ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Ποιά πνευματικὴ θέση καὶ οἰκονομικὴ κατεῖχεν ὁ Ἑλληνισμὸς στὴ Θράκη τὸν ΙΘ' αἰῶνα, πρὶν ἡ δημιουργηθῆ ἡ Βουλγαρία καὶ ἐκτοπισθῆ ἡ Τουρκία ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, γνωρίζουμε ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν ἐσναφίων, ποὺ ὅπως ἀποδείχνεται, ἐξασκοῦσαν τέτοια ἐπίδραση κοινωνικὴ καὶ πνευματική, ὥστε ἀποτελοῦσαν τὸ κύριο οἰκονομικὸ ἔρεισμα τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπικρατέστερο στοιχεῖο τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐσνάφια ἀποτελοῦνταν ἀπὸ Ἕλληνες κυρίως, ἡ ἐπικράτηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶταν τοιαύτη στὶς πόλεις καὶ μάλιστα στὶς τρεῖς πόλεις τῆς Θράκης — Ἀδριανούπολη, Κωνσταντινούπολη, Φιλιππούπολη — ὥστε νὰ σκιάζεται καὶ αὐτὴ ἡ κυρίαρχη καὶ πολύπληθη Τουρκικὴ φυλή.

Εἰς τὸ Ἀρχεῖο Θράκης ὁ Μυρτίλος Ἀποστολίδης ἐδημοσίευσεν ἀπὸ τοὺς σωζομένους κώδικες Φιλιππουπόλεως γιὰ τὰ ἐσνάφια, τῶν τεκτόνων καὶ ἀμπατζήδων. Ἀπ' αὐτὰ τὰ δημοσιευθέντα καταφαίνεται πασίδηλα ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἑλληνισμοῦ σῶλη τὴν Τουρκικὴ αὐτοκρατορία. Ἡ ἐπίδραση αὐτὴ ποὺ ἐκδηλώνονταν σῶλα τὰ σημεῖα τῆς ζωῆς μιᾶς αὐτοκρατορίας, ἔφθασε ἕως τὰ ταχυδρομεῖα. Στὴ «Φιλοτέλεια» τοῦ 1924 ἀρ. 7-8 βρῆκα δημοσιευμένα τἀκόλουθα συνοδευόμενα καὶ μὲ ὑποδείγματα ἐπιστολῶν. Νά ἐπὶ λέξει τὰ δημοσιευθέντα: «Τὰς τρεῖς μεγάλας πόλεις, τοὺς καλύτερούς μας ἀδάμαντας παρουσιάζω στοὺς ἀναγνώστας τῆς Φιλοτελείας γιὰ νὰ δείξω τὴν πρωτεύουσαν θέσιν ποὺ κατήχομεν εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἐπιστημῶν, τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ ἐμπορίου. Αἴσθησιν θὰ κάμουν στοὺς ξένους ἀναγνώστας αἱ πανομοιότυποι ἐπιστολαὶ μ' ἐπιγραφὴν καθαρῶς ἑλληνικήν. Κατώρθωσα νὰ σώσω περὶ τὰς ὀγδοήκοντα ἐπιστολὰς ταχυδρομηθείσας τῷ 1843 - 1864 ἀπὸ τ' ἀνωτέρω κέντρα.

«Ἐξ αὐτῶν μία συστημένη κατετέθη τῷ 1845 ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς Νιώτην καὶ Θαλασσινόν, Ἀδριανούπολιν καὶ φέρει ἀντὶ γραμματοσήμου σφραγῖδα μὲ τὸν τίτλον τουρκιστὶ «ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν αὐτοκρατορικὴν πρωτεύουσαν» (κλισὲ) μέλληνικὴν διεύθυνσιν εἰς δοτικὴν μάλιστα.

«Ἑτέρα ἐπιστολὴ ἐκ Φιλιππουπόλεως διὰ Κων)πολιν φέρει σφραγίδα

Τουρκικήν: «Ταχυδρομεῖον Φιλιππουπόλεως» κἐπιγραφὴν Ἑλληνικήν, ὅλαι δ' αἱ λοιπαὶ φέρουσι τὰ πρῶτα τουρκικὰ γραμματόσημα 1861 - 62 μὲ ποικίλους χρωματισμούς, ποιότητος χάρτου, σχηματίζουν δὲ πλήρη σειρὰν τῶν πρώτων Τούρκων μὲ τὰ ἐνάριθμα ἐπὶ ἐπιστολῶν. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται διασωθεῖσαι μέχρι σήμερον ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ οἴκου Χατζηαντώνογλου Φιλιππουπόλεως, ἠγοράσθησαν ἐσχάτως ἀντὶ εὐτελεστάτης τιμῆς ἐκ δέκα (10 λ. Ἀγγλικῶν ὑπὸ Ἄγγλου περιηγητοῦ ὅλως τυχαίως διελθόντως ἐκεῖθεν, μὴ προφθάσαντος τοῦ σταλέντος ἀντιπροσώπου μου νὰ κλείση συμφωνίαν.

«Λόγου γενομένου περὶ διαδόσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ γραμματοσήμου καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ τῶν κειμένων τῶν εἰρημένων ἐπιστολῶν, ἀποδεικνύεται ὅτι ὅλη ἡ κίνησις ἦτο εἰς χεῖρας μας (τὸ Σεμπλὸν - Ὀριάντ ἐξπρὲς) SIMPLON - ORIENT - EXPRESS δὲν ὑφίστατο, ὁλόκληρα δὲ καραβάνια φορτωμένα κουκούλια μετάξης καὶ διάφορα ἄλλα προϊόντα μὲ ἐμβάσματα χιλ. λιρῶν χρυσῶν δι' ἐμπίστων ἀγωγέων καὶ ταχυδρόμων διέσχιζον τὴν Ἀνατ. Ρωμυλίαν καὶ Θράκην φθάνοντα εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας, ὡς μαρτυρεῖ ἑτέρα ἐπιστολὴ (κλισὲ 2) τοῦ ἰδίου οἴκου ἀποστελλομένη ἀπὸ τὸ Ἐσκῆ - Σεχὶρ (Δορύλαιον τῷ 1861 μἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν φέρουσαν δύο ἐνάριθμα γραμματόσημα τῶν 20 παράδων καὶ ἓν 2 γροσίων.

«Ἰδοὺ ἡ ἀλληλογραφία τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ ροῇ τῶν αἰώνων. Ἀρχίζει ἀπὸ τὰ Ἀκροκεραύνια τῆς Ἠπείρου, φθάνει εἰς τὰ τοιαῦτα τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας καὶ καταλήγει εἰς Δορύλαιον. Τὰ πράγματα μεταβάλλονται καὶ ἀλλοιοῦνται. Ἂν δοκιμάσετε σήμερον νἀλληλογραφήσετε ἑλληνιστὶ μὲ τοὺς τρεῖς ἀδάμαντάς μας τί θὰ συναντήσετε; Αἱ ἐπιστολαί σας ἐπιστρέφονται ἀνεπίδοτοι καὶ καταπίθενται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν ἀχρήστων τῶν Ὑπουργείων μας.

ὑπογραφὴ
Ναπ. Δ. Πατσούκας

Σήμερα ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ τὸν Δούναβη καὶ Αἷμο ἐκτοπίσθηκε καὶ βορεινὸν ὅριόν του εἶναι ἡ Ροδόπη ἀπὸ τὴν ὁποίαν οἱ Σλάβοι χαίρονται τὸ Αἰγαῖον καὶ τὸ διεκδικοῦν. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ τὴ Σεβάστεια καὶ Τραπεζοῦντα καὶ Καισάρεια ἐκτοπίσθηκε καὶ τὰ ἀνατολικὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου ἐχάθηκαν γιὰ μᾶς. Ὁ Ἑλληνισμὸς πατεῖ πάνω στὰ νησιά μας, ἐνῶ ὁ Μικρασιατικὸς εὗρεν ἄσυλον καὶ διασκορπίσθηκε εἰς τὴν Ἑλλάδα, μέσα εἰς τὸν στενὸν χῶρον τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου.

Ἡ προγονικὴ αἴγλη ἐξατμίσθηκε καὶ ἡ ἀγωνία τῆς φυλῆς ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα τὸ οἰκονομικὸν καὶ τὸ δημογραφικόν. Ἀπὸ τἀνωτέρω βλέπει κανεὶς μέχρι τίνος σημείου ἔφθασεν ἡ ἀκμὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, πόσες ἀκροπόλεις εἴχαμε, ποιὰ εἶταν ἡ οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἐπίδραση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ποῦ καταλήξαμε μετὰ ἕναν αἰῶνα!

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκτοπίσθηκε ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν 1922 καὶ ἀπὸ τὴν Ἀν. Θράκην καὶ οἱ ἀδάμαντές μας εὑρίσκονται τώρα σὲ χέρια ξένα, ἐνῶ ὁ Ἑλληνισμὸς χάθηκε ἀπ' αὐτὲς παντελῶς.

Ἡ Φιλιππούπολις λέγεται σήμερα Πλόβδηφ, ἡ Ἀδριανούπολις ODRIN καὶ EDIRNNE (Ἐντιρνὲ) καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις Σταμπούλ.

Ὁ Ἑλληνισμὸς οὕτω δὲν ἔχασε μόνον τὰ προγονικά του ἐδάφη, ἀπὸ χιλιετηρίδων ἰδικά του, ἀλλὰ μπαίνοντας στὸν μικρόν, πτωχὸν καὶ ἀνεπαρκῆ χῶρον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας ἀγωνίζεται νὰ σταθῆ καὶ νὰ δημιουργήση. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπικράτεια ὅμως εἶναι τόσον στενή, ὥστε τώρα ὁ ἐργατικὸς Ἑλληνισμὸς ζητεῖ τόπους μεταναστεύσεως, ὅπου χρειάζονται ἐργατικὲς χεῖρες διὰ νὰ γίνη δεκτός. Καὶ οἱ ξένες χῶρες δέχονται μὲ πολλὲς δυσκολίες μετανάστες. Ἀλλὰ πολλάκις ὅμως καὶ τὸ κλῖμα καὶ οἱ ἄλλες συνθῆκες τῆς ζωῆς εἶναι ἀκατάλληλες καὶ οἱ μεταβαίνοντες ἐκεῖ Ἕλληνες εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναχωρήσουν ἐπιστρέφοντες ἄπρακτοι καὶ δυστυχεῖς ἢ παραμένοντες νὰ φυτοζωοῦν καὶ μόλις ν' ἀποζοῦν ἀπὸ τὴν ὀλίγην ἐργασίαν ποὺ εὑρίσκουν. Τοὺς μετανάστας αὐτοὺς ἀπειλεῖ καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀφομιώσεώς των καὶ τῶν παιδιῶν τους ποὺ δημιουργοῦν εἰς μίαν χώραν μεγάλην ὅπου τὸ περιβάλλον ἰσχυρότατον ἀφομοιώνει τὰ πάντα, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπου ἡ Ἑλληνικὴ ἀντίδραση κάμπτεται καὶ τὸ ἰσχυρῶς ἀφομοιωτικὸν περιβάλλον καταπίνει τὶς γενεὲς τῶν μεταναστῶν εὐκολώτατα, τὴν Γερμανίαν, Γαλλίαν καὶ ἀλλοῦ.

Τὰ προγονικά μας ἐδάφη τὰ κατέχουν ἰσχυροὶ γείτονες, καὶ ἡ ἀντίδρασίς τους εἰς τὴν ἐπάνοδόν μας εἶναι ἰσχυρά, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπουν ἐλπίδες πολλές. Αὐτὴ εἶναι ἡ μοιραία ροὴ τῶν αἰώνων.

39. — Ο ΠΑΝΣΛΑΒΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΘΡΑΞ ΘΕΟΔ. ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ

Ἡ Πανσλαβικὴ Ἑταιρία κι ὁ Πανσλαβισμὸς δὲν εἶναι κανένα νεοσύστατον σῶμα τοῦ ΙΘ' αἰῶνα, ἀλλὰ παλαιόν. Ὑφίσταται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν πολέμων μεταξὺ Ρώσων καὶ Πολωνῶν, ποὺ ἀγωνίζονταν ἄλλοτε γιὰ τὰ πρωτεῖα. Ἡ πρώτη σύσταση τοιούτου σωματείου ἔγινε στὴν Πολωνία, Μοραβία, Βοημία καὶ Γαλικία, μὲ τὴν ἔμπνευση τῶν Παπιστῶν, ποὺ ἐπεδίωκαν τὴν ἐξασθένησιν καὶ ὑποταγὴν τῆς ὀρθοδόξου Ρωσίας, ὅταν ἦταν ἀδύνατη καὶ ἐπολεμεῖτο ἀπὸ πολλοὺς γείτονές της.

Οἱ Πολωνοὶ ἦσαν δυτικοὶ τὸ δόγμα καὶ ὁ Πάπας ἐπεδίωκε τὴν ἕνωσιν ὅλων τῶν Σλάβων κατὰ τῆς Ρωσίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν των, διότι τοὺς Ρώσους ἐθεωροῦσαν τότε ὄχι Σλαβικὴ φυλή, ἀλλὰ Ταταρομογγολική. Οἱ Ρῶσοι διὰ νὰ ἀντιστρατευθοῦν κατὰ τῆς ἑνώσεως τῶν Σλάβων ἐναντίον των, συνέστησαν καὶ αὐτοὶ ἑταιρίαν μυστικήν, ποὺ ἐκλήθη ΠΑΝΣΛΑΒΙΣΤΙΚΗ μὲ σκοπὸν τὴν ἕνωσιν ὅλων τῶν ὀρθοδόξων Σλάβων καὶ μή. Ἡ γέννηση αὐτὴ

τῶν δύο τοτων ἀμογενῶν τὴν φύσιν, ἀλλὰ εἰς τοὺς σκοποὺς τῶν ἀντιπάλων ἑταιριῶν, ποὺ εἶχαν εἰς τὴν ἀρχὴν καθαρῶς θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, ἐξυπηρετεῖ τὴν ἰδέαν τοῦ Πανσλαβισμοῦ.

Στὴν ἐποχὴ λοιπὸν τοῦ Μεγάλου Πέτρου καθωρίστηκε καλύτερα ὁ σκοπὸς τοῦ Πανσλαβισμοῦ εἰς τὰ ἑξῆς: "Οτι ἡ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀμέσως ὑποχείριος τῆς Ρωσίας (ὅπως τώρα), ἡ δὲ ΔΥΤΙΚΗ ἐμμέσως διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν φιλοδόξων σχεδίων της.

"Ενας Θρᾷξ συγγραφεὺς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἰατρός, ἐξηγώντας ποιὰ ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ τοῦ Βουλγαρικοῦ ζητήματος καὶ ποιὸ τὸ ἔργο τῆς Οἰκουμενικότητος τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ποιὲς οἱ κατηγορίες τοῦ ἀχάριστου λαοῦ, ἀνατρέχει στὶς Πανσλαβιστικὲς ἐνέργειες στὴν 'Ανατολὴ μὲ τὰ ἑξῆς: «'Η Ρωσία, λέγει, ἀμιλλωμένη πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην, ἧς καὶ τὸ πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν διοργανισμὸν ἔχει, καὶ ἡ δευτέρα ἐφεκτικὴν καὶ πανοῦργον πολιτικὴν πρὸς ἐπέκτασιν τῆς αὐτῆς κυριαρχίας καὶ τῶν γειτόνων λαῶν μετέρχεται. 'Η Ρωσία διὰ τοῦ ὀργάνου αὐτῆς τοῦ Πανσλαβισμοῦ, τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν κατὰ τῆς 'Ανατολῆς σκοπῶν αὐτῆς διττῶς ἐνήργει καὶ ἐνεργεῖ. Διὰ μὲν τῶν ἀρειμανίων 'Ελλήνων ἐπαναστάσεις καὶ πολέμους κατὰ τῆς Τουρκίας ἤγειρεν, ὅπως τῶν 'Ελληνικῶν θριάμβων καρπουμένη, καὶ τούτους τέλος ἐγκαταλείπουσα μετὰ τῶν 'Οθωμανῶν νὰ καταμελίζωνται (βλ. ἐπανάστασιν 'Ορλώφ), τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς ἐπεκτείνει. Διὰ δὲ τῶν Σέρβων, Μαυροβουνίων καὶ Βουλγάρων, τὴν τῶν 'Ελλήνων ὑποσκέλισιν παρασκεύαζε συνελόντι εἰπεῖν τοὺς μὲν "Ελληνας ὡς μαχιμωτέρους τῶν ἄλλων φυλῶν, διὰ παντοίων μέσων κατὰ τῆς Τουρκίας διέθετε, τοὺς δὲ Σλάβους καὶ λοιπούς, ὡς πολυπληθεστέρους καὶ ὁμοφύλους πρὸς ματαίωσιν μᾶλλον τῆς ἐν τῇ 'Ανατολῇ κυριαρχίας τῶν 'Ελλήνων ἐπεφύλαττε, κατὰ τοὺς πόθους καὶ τὰς ἀνάγκας ἑκάστης τῶν φυλῶν καὶ μέσα ἀνάλογα μετερχομένη πρὸς ἐπιδίωξιν τῶν ἰδιοτελῶν αὐτῆς σκοπῶν».

'Ο Πανσλαβισμὸς οὕτω ἐπέτυχεν ἐναντίον μας πολλά. 1) Τὸν 'Ελληνισμὸν τῆς Βορείου Θράκης τὸν ἐ ξ ε τ ό π ι σ ε ἀνεπανορθώτως καὶ διέσπασε τὴν οἰκονομικὴν καὶ πνευματικήν του ἐπικράτησιν μὲ τὴν δημιουργίαν ἀγεφυρώτου χάσματος στὸ 'Ελληνικὸν καὶ Βουλγαρικὸν ἔθνος. 2) 'Ε ξ η σ θ έ ν η σ ε τὴν δύναμη τοῦ Πατριαρχείου μὲ τὶς ὕπουλες καὶ συκοφαντικες ἐνέργειές του, ὥστε νὰ ἠμπορέση μιὰ μέρα νὰ ἐ γ κ α τ α σ τ α θ ῇ σ τ ὴ ν Π ό λ η Σλαβικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα νὰ ἀ ν τ ι κ α τ α σ τ α θ ῇ μὲ τὴ Ρωσική. Διὰ τοῦτο στὴ μεγάλη ἐθνικὴ συνέλευση στὴν Πόλη τοῦ 1868, πρόβαλε ὁ Πανσλαβισμὸς τὴν ἀπαίτηση νὰ χρησιμοποιεῖται ἡ Σλαβικὴ γλῶσσα μέσα στὸ Πατριαρχεῖο καὶ στὰ ἔγγραφά του.

Δι' αὐτὸ οἱ Βούλγαροι ζητοῦν τὸ Αἰγαῖο. Εἶναι Πανσλαβιστικὴ κι' αὐτὴ ἐνέργεια. «'Επεθύμουν νὰ καταστήσουν τὴν Θεσσαλονίκην ἕδραν Πανσλαβιστικήν, ἵνα ἕνα ἰσχυρότατον πρὸς τὴν Μεσόγειον λιμάνι ἀποκτήσωσιν

εἰς τὰ κατακτητικὰ κατὰ θάλασσαν τῆς Ρωσίας σχέδια χρησιμώτατον καὶ λίαν συντελεστικὸν «εἰς τὸ φράξαι τὸν πλοῦν πρὸς τὰς Ἰνδίας», λέγει ὁ Θρᾷξ Ἀσκληπιάδης Θεόδωρος, ἰατρός, ἀπὸ τὰ 1872.

Ἔτσι λοιπὸν ὁ Πανσλαβισμός, ἀφοῦ ἔγινε κύριος τῆς τύχης τῆς Ἀνατολῆς καὶ μὴ φοβούμενος κανέναν, ὅπως καὶ σήμερα, χωρὶς νὰ ἀποκρύπτη τοὺς σκοπούς του, ἐπεδόθη στὴν συντριβὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ὥστε μποροῦμε ν' ἀναφωνήσουμε μαζὶ μὲ τὸν Θρᾷκα ἰατρόν:

«Μὴ ἀμφιβάλλετε Ἕλληνες, πλέον διὰ τὸ Ρωσικὸ κίνδυνο. Ἀπὸ παντοῦ μᾶς χτυπᾶ καὶ μᾶς πιέζει ἀποπνυκτικά. Δὲν θέλουμε ἀποδείξεις ἄλλες. 1) Ἀπὸ τὰ 1878 ὠργάνωσε τὴ μεγάλη Βουλγαρία. 2) Στὰ 1886 κατέλαβε τὴν ἀνατολικὴ Ρωμυλία. 3) Στὰ 1906 ἐξώντωσε 200 χιλ. Ἑλλήνων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. 4) Στὰ 1912 - 13 ὁ Τσάρος Φερδινάνδος ἔσπευσε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη νὰ στεφθῆ βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ. 5) Στὸν Α΄ Εὐρωπαϊκὸ πόλεμο μᾶς πῆρε τὸ Μελένικο καὶ τὸ Νευροκόπι καὶ τὴ μισὴ Δυτικὴ Θράκη (κοιλάδα τοῦ Ἄρδα Ὀρτὰ-Κιοϊ). 6) Στὸν τελευταῖο μεγάλο πόλεμο βγῆκε ἄτρωτη μ' ὅλα τὰ κακὰ ποὺ μᾶς ἔκαμε μὲ τὴν ὑποστήριξη τῆς Ρωσίας καὶ Γερμανίας, ποὺ τῆς χάρισε καὶ τὴν Δοβρουτσάν.

Ἔτσι ὁ Πανσλαβισμὸς θριαμβεύει καὶ περιμένει νὰ μᾶς καταφέρη τὸ τελειωτικὸ χτύπημα μὲ τὰ ὄργανά του τοὺς κομμουνιστάς μας, ποὺ μαθήτεψαν στὴ Ρωσία καὶ τώρα τοὺς ὑπηρετοῦν στὰ Πανσλαβιστικά τους σχέδια.

40. — Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΘΡΑΚΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ

Οἱ Θρᾷκες συμμετέχοντας στὸν ἑορτασμὸν τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας ἂν καὶ εἶναι σήμερα ἐκδιωγμένοι ἀπὸ τὸ πάτριον ἔδαφος καὶ σκορπισμένοι παντοῦ μέσα στὸ Ἑλληνικὸν κράτος ,τὸ περισσότερο δὲ στοιβαγμένοι μέσα εἰς μίαν γωνίαν τῆς πατρίδος μας τὴν Δ. Θράκην, εἶναι εὐτυχεῖς ἑορτάζοντες τὴν ἑκατοστὴν τετάρτην ἐπέτειον τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ἱδρύσεως τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ βασιλείου.

Ὅταν ἤρχισαν οἱ τιτάνιοι ἀγῶνες τοῦ Ἔθνους 23)11)1821 ἀπὸ τὸν Προῦθον πρῶτον καὶ τὰ Καλάβρυτα κατόπιν, ἡ Θράκη, ἦτο ἑνιαία ἀπὸ τοῦ Αἵμου μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ ἀπὸ τοῦ Νέστου μέχρι τῆς Μαύρης Θαλάσσης ἑνιαία καὶ πλημμυρισμένη ἀπὸ τὸν πολυπληθῆ καὶ θάλλοντα Ἑλληνισμόν της, ἐπικρατοῦντα δὲ οἰκονομικῶς καὶ πνευματικῶς μεταξὺ ὅλων τῶν συνοίκων φυλῶν τῆς Τουρκικῆς Ἐπικρατείας.

Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Θράκης ἀνθοῦσε σὲ ὅλες τὶς πόλεις τῆς χώρας ἀνθοῦσε καὶ μέσα εἰς τὴν κυρίως Βουλγαρίαν καὶ σχολεῖα ἑλληνικὰ καὶ μικτὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ ὑπῆρχαν παντοῦ, ὅπου ἐδίδασκαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν γνωστοὶ τοῦ γένους διδάσκαλοι. Ἡ πνευματικὴ ἡγεσία τοῦ Ἑλληνισμοῦ

ἐκείνου καὶ ἡ δημιουργηκότης του καὶ δραστηριότης του ἔδιδαν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἡγεσίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ ἑλληνισμὸς ἀνθοῦσε καὶ οἰκονομικῶς. Ἀλλὰ ἀνθοῦσε καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία καὶ ἔσκεπε καὶ ἐσκίαζε τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς περιέθαλπε, κακοπαθοῦντας καὶ αὐτοὺς ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν καὶ περιέσωζε τὴν ὑπόστασίν των τὴν φυλετικήν, διότι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον οὐδέποτε ἐπεδίωξε φυλετικὴν πολιτικὴν ἐπικράτησιν λόγῳ τῆς οἰκουμενικότητός του, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ δριμύτατα κατὰ καιροὺς τὸ ἔψεξαν (καὶ πρῶτος ὁ Θεριανός). Ἔκτοτε ἡ μὲν Ἑλλὰς ἔφθασε μέχρι τοῦ Ἔβρου καὶ κρατεῖ μικρὰν βέβαια γωνίαν τῆς Θρακικῆς γῆς, ἀλλ' ἡ Θράκη δὲν ὑπάρχει πλέον ἐνιαία ὅπως τότε, καὶ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός της — περισσότερος τῶν ἑξακοσίων χιλιάδων — ἐσκορπίσθη κἐδεκατίσθη καὶ νοσταλγεῖ τὴν πατρίδα του τὴν πλουσίαν Θρακικὴν γῆν ἀξιολύπητος.

Ἐν τούτοις οἱ Θρᾶκες καὶ κατεδιωγμένοι καὶ σκορπισμένοι ὅπου γῆς καὶ ἂν εὑρίσκωνται, ἀγάλλονται καὶ ἑορτάζουν περιχαρεῖς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἔθνους καὶ διὰ τὴν ἐπέκτασιν κατὰ καιροὺς τῶν ὁρίων της ἑξάκις ἕως τώρα, καὶ διὰ τὴν δημιουργίαν ἑνὸς κράτους μεγαλυνθέντος ἀπὸ τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κρήτης μέχρι τῆς ποιητικῆς καὶ μυθολογικῆς Ροδόπης, μὲ ἑνιαῖον καὶ ὁμοειδῆ Ἑλληνικὸν πληθυσμόν, ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε εἰς τὴν ἱστορίαν του. Διὰ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ τοῦ ἐπιζήλου κράτους, καὶ οἱ Θρᾶκες προσέφεραν καὶ τὸ αἷμα καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὰ πλούτη των καὶ ἄλλες ἀμέτρητες θυσίες ἀγνώστους ἕως τώρα. Μετέσχον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀπ' ἀρχῆς, ὡς ἀποκαλύπτει ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα. Μυημένοι ἀπὸ τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν καὶ ὠργανωμένοι μὲ τὶς ὁδηγίες τοῦ Ρήγα ποὺ παρέμεινεν εἰς Ἀδριανούπολιν ὀργανώνων ἐπανάστασιν, συμμετέσχον εἰς τὸν ἄνισον καὶ φρικτὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς μὲ τοὺς ἥρωες καὶ ἡγήτορές των (1).

Ἡ πνευματικὴ ἕδρα τοῦ Θρακικοῦ ἑλληνισμοῦ Ἀδριανούπολις, ἡ περίλαμπρη αὐτὴ πολιτεία, ἡ ἡρωϊκὴ Αἶνος μὲ τοὺς θαλασσομάχους της, οἱ Σαράντα Ἐκκλησίες στὶς ὑπώρειες τῆς Στράντζας μὲ τοὺς ἁρματωλοὺς καὶ κλέφτες της, ἡ ἐμπορικὴ Ραιδεστός, ἡ Καλλίπολις, ἡ Σηλυβρία, ἡ Στενίμαχος —ἡ ἀκρόπολη τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ροδόπης — ἡ περίπυστη Φιλιππούπολις, οἱ παράλιες πολιτεῖες τῆς Μαύρης Θάλασσας, ἡ Ἀγχίαλος, ἡ Μεσημβρία καὶ ἡ Σωζούπολις, οἱ ψαρουπόλεις αὐτὲς κιαὐτὴ ἡ ἑλληνικώτατη Βάρνα, ὕψωσαν νοερῶς τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως κ' ἐκινήθηκαν πρὸς αὐτὴν κἔδωκαν τὰ μεγάλα κιἀμέτρητα θύματα τῆς ὀργῆς τοῦ δυνάστου πρὶν ἢ ἐκδηλωθῆ καὶ πραγματικῶς τὸ κίνημα στὴ Θράκη. Οἱ ἄρχοντες τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐσφάγηκαν ,οἱ προύχοντές των οἱ μητροπολῖτες των, οἱ ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοί των ἐθυσιάσθηκαν σκληρὰ μὲ τὴν ἔναρξη τῆς ἐπαναστάσεως καὶ οἱ πληθυσμοί των οἱ Ἑλληνικοὶ ἐδοκιμάσθηκαν πικρά.

---

1 (Βλ. Κων. Διαμάντη: Θρᾶκες. Ἀγωνισταί, δημοσίευμα ὑπ' ἀριθ. 85, 101,110 Ἐτ. Θρακ. Μελετῶν).

'Ο Πατριάρχης Κύριλλος ς' ὁ Σερμπετζόγλου παρητημένος τότε καὶ ἐφησυχάζων στὴν 'Αδριανούπολη, ἐκρεμάσθηκε ἀπὸ τὸ παράθυρο τῆς μητροπόλεως 'Αδριανουπόλεως. Τὸ παράθυρον ἐκεῖνο ἔμεινε κλειστὸ μέχρι τοῦ 1920 ὅπως καὶ ἡ Πύλη τοῦ Πατριαρχείου, ὅπου ἐκρεμάσθηκε ὁ Γρηγόριος ὁ Ε', ὁ μητροπολίτης 'Αδριανουπόλεως Δωρόθεος ὁ Πρώϊος ἐσφάγηκε στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ μητροπολίτης Μυριοφύτου, ὁ μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας ἐσφάγησαν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ὁ 'Αγχιάλου 'Ιωσὴφ καὶ ὁ Σωζουπόλεως Παΐσιος, διαπρέποντες ἱεράρχες τῆς ἐποχῆς κρεμάσθηκαν στὴν Πόλη ἀφίνοντας ὅλοι πίσω τους παράδειγμα αὐτοθυσίας μεγάλης.

Καὶ ὅταν μετὰ 100 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατόν τους ἐλευθερώθηκε καὶ ἡ 'Ανατολικὴ Θράκη (1920) καὶ ἡ 'Αδριανούπολη ἔγινε ἑλληνικὴ καὶ οἱ Θρᾶκες ἔμειναν κύριοι τῆς χώρας, κ' ἐλεύθεροι ἤρχισαν νὰ δοκιμάζουν τ' ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας στὴν πατρίδα τους — μικρὸ μόνο δυστυχῶς διάστημα ποὺ πέρασε σὰν εὐτυχισμένο ὄνειρο — τότε ἐξοφλήθηκε τὸ ἑκατόχρονο γραμμάτιον τῆς προσφορᾶς τοῦ Θρακικοῦ ἑλληνισμοῦ, γιὰ τὴν ὁποίαν προσφορὰν τὸ Πανελλήνιον μαχόμενον τοὺς ἀπέδιδεν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ν, ποὺ ἐπρόσμεναν τόσες γενεές.

Καὶ οἱ Θρᾶκες ἔξαλλοι ἑορτάζοντας στὰ 1920 τὴν ἀπελευθέρωσή τους μὲ τὶς εἰκόνες τῶν ἡρώων τοῦ 21 εἰς τὰς καρδίας τὴν κατὰ παράδοσιν σχολικὴν καὶ μνήμονες τῆς θυσίας αὐτῆς τῶν μεγάλων Θρακῶν ἔγραψαν εἰς πίνακα τὰ ὀνόματα τῶν σφαγιασθέντων καὶ ἀνήρτησαν ἀπὸ τὸ κλειστὸν παράθυρον, (ὅπου κρεμάσθηκε ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ὁ ς' ὁ Σερμπετζόγλου), ποὺ τότε πρώτην φορὰν ἀνοίχτηκε ὕστερ' ἀπὸ 100 χρόνια καὶ ἐχάραξαν τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα:

«Κυρίλλῳ τῷ ς', γόνῳ μὲν τῆς δε πόλεως εὐκλεεῖ, δεξιῶς δὲ τὴν ὁλκάδα τῆς Μ. 'Εκκλησίας οἰακοστροφήσαντι ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος τὸν δι' ἀγχόνης ὑποστάντι θάνατον, ἡ Πατρὶς ἐλευθερωθεῖσα καὶ μεγάλη ἤδη, τοῦτο ἱδρύσατο σῆμα μνημεῖον μὲν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀϊδίου τιμῆς καὶ σεβασμοῦ, δεῖγμα δ' ἀρετῆς τοῖς ἐπιγιγνομένοις. Μάρτιος 25-1921».

Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατριαρχείου ἐτιμᾶτο ὅλη ἡ χορεία τῶν δεσποτάδων, παπάδων, δασκάλων καὶ προυχόντων, ποὺ ἔχυσαν τὸ αἷμα των.

Οἱ Θρᾶκες μετασχόντες πάντοτε εἰς τοὺς ἀγῶνες τοῦ "Εθνους καὶ θυσιασθέντες ἕως καὶ τελευταῖον καὶ ἀπωλέσαντες τὴν πατρίδα των, δὲν λησμονοῦν μαζὶ μὲ τοὺς 'Εθνικοὺς ἥρωες, δὲν λησμονοῦν ὅτι ἐδιδάχθηκαν εἰς τὰ σχολεῖα νὰ τιμοῦν καὶ νὰ γεραίρουν καὶ τοὺς δικούς των ἥρωες. Τὸν Γεωργάκην Σαΐρογλου, τὸν 'Ιγνάτογλου, τὸν ὁποῖον καὶ ἡ λαϊκὴ μοῦσα τραγουδεῖ, τὸν 'Αλτινανμάζην 'Αργύρην, τὸν νεομάρτυρα Στέφανον τῆς Αἴνου, τὸν Κάρπον καὶ τὸν καπετὰν Κούταβον (1) τὸν μονόφθαλμον,τὸν θαλασσομάχον Αἰνίτην 'Αντ. Βιζβίζην καὶ τὴν ἰσαξίαν τῆς Μπουμπουλίνας γυναίκα

(Βλ. Κ. Διαμάντη Θρᾶκες ἀγωνισταί, δημοσίευμα 'Ετ. Θρακ. Μελετῶν ἀρ. 101,110.

του, τὴν Δόμνα Βιζβίζη, τὸν διδάσκαλον Γιάνκω, τὸν Χατζηματζαράκην, τὸν Κουμπάρην καὶ τοὺς ἀναρίθμητους προεστοὺς καὶ ἄρχοντας, ποὺ μὲ αὐτοθυσίαν ἐπρόσφεραν τὴν ζωήν των χάριν τῆς ἐλευθερίας, διότι αὐτοὶ ἐλάμπρυναν μὲ τὰ ἔργα των τὴν νεωτέραν Θρακικὴν ἱστορίαν μας καὶ ἔγραψαν τὰ ἀκατάλυτα τοῦ Ἔθνους δικαιώματα μεταξὺ τῶν λαῶν. Δὲν λησμονοῦν τὸν ἄφθαστον ἱερωμένον Θεόκλητον Πολυείδην, τὸν ἀθάνατον συγγραφέα τοῦ «Ἀγαθαγγέλου καὶ τῶν Χρησμῶν» καὶ τὸν Ἀπόστολον καὶ δημιουργὸν τῆς Φιλελληνικῆς κινήσεως εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἄγνωστον καὶ αὐτὸν ἀκόμη εἰς τὸ Πανελλήνιον.

Ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Θράκης καὶ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν, ποὺ ἀγωνίζεται νὰ ἱστορήσῃ καὶ λαογραφήσῃ αὐτήν, χαιρετίζω τὸν λαμπρὸν ἑορτασμὸν τοῦ Ἔθνους, ἐκφράζω καὶ διακηρύττω τὸν θαυμασμὸν τῶν Θρακῶν πρὸς τὰ μεγαλουργήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ποὺ δὲν ἔπαυσεν ἀκατάλυτος ν' ἀγωνίζεται καὶ νὰ δημιουργῇ κατὰ τὰ 134 χρόνια τῆς ἐλευθερίας μεταφέροντας κατὰ περιόδους τὰς σημαίας του ἀπὸ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὰ Ἑπτάνησα καὶ πάλιν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Θράκην, ὕστερα εἰς τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ Δωδεκάνησα αὖριον εἰς τὴν Κύπρον, ποὺ κι' αὐτὴ ἔχει μάρτυρας καὶ ἥρωας καὶ ποὺ τοὺς πόθους της ὅλος ὁ Ἑλληνισμὸς συμμερίζεται καὶ χειροκροτεῖ τὶς προσπάθειές του καὶ βροντοφωνεῖ καὶ προασπίζει δηλ. τὴν Ἕνωσίν της μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Θρᾶκες στερεοὶ καὶ ἀκλόνητοι στὶς ἐπάλξεις των ἐκεῖ στὶς ὑπώρειες τῆς Ροδόπης ἀγωνίζονται καὶ σήμερα τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀποδεκατιζόμενοι, καὶ θἀγωνίζωνται μέχρις ὅτου κοπάση ἡ θλιβερὴ καὶ ἐθνοκτόνος θύελλα ποὺ μᾶς περιζώνει. Οἱ Θρᾶκες ἐλπίζουν ὅτι θὰ ἐπιστρέψουν κάποτε στὶς πατρίδες τους ἀπὸ τὴν Προποντίδα ἕως τὸν Αἷμο διὰ νὰ συνεχίσουν τὴν ἐκπολιτιστικὴν δρᾶσιν των, τὴν οἰκονομικὴν εὐημερίαν ποὺ ἔχασαν. Θὰ γίνουν καὶ πάλιν οἱ εὐτυχεῖς γεωργοὶ καὶ ἀγρότες καὶ κτηνοτρόφοι καὶ ἔμποροι οἱ ἄφθαστοι ὅπως πάντοτε θαλασσινοὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης μὲ τὴν πατρίδα τους ἐλευθέραν, ἡνωμένην καὶ ἐνιαίαν μέχρι τοῦ Αἵμου καὶ τῶν Στενῶν. Ἔτσι θὰ ἐνισχυθῇ ἡ ἐθνικὴ ὁλότης.

Τὸ Ἔθνος ὁλοκληρωμένον ἔτσι θ' ἀποτελέσῃ καὶ πάλιν ἐκπολιτιστικὸν παράγοντα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον, παράγοντα εἰρήνης καὶ προόδου μεταξὺ τῶν Ἐθνῶν ποὺ μᾶς περιζώνουν ἐχθρικῶς καὶ ἔχθιστα πρὸς τὴν ὑπόστασίν μας καὶ τὴν ζωτικότητά μας.

Ἔχοντες λοιπὸν τὶς θυσίες τῶν προγόνων μας παλιὲς καὶ πρόσφατες παράδειγμα στὴν ζωήν μας, ἑνωμένοι Βόρειοι καὶ Νότιοι Ἕλληνες, ἂς καλλιεργήσουμε καὶ ἂς σφυρηλατήσουμε τὴν Ἑνότητα τοῦ Ἔθνους, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰσχύν, διὰ νὰ δυνηθῇ ἡ δυστυχισμένη ἀλλ' ἀκατάβλητη φυλή μας νἀναλάβῃ ἀπὸ τὰ χτυπήματα τῆς μοίρας τἀδυσώπητα, πάντοτε αἰσιόδοξος

ὅτι ἡ αὔριον θὰ εἶναι καλυτέρα τῆς σήμερον καὶ ὅτι ἡ μοῖρα δὲν θἀτισκόψη στὸ ἑξῆς τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἔθνους μας ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον.

41. — Ο ΚΛΗΔΩΝΑΣ
(23—24 ΙΟΥΝΙΟΥ)

Φαίνεται πὼς ἡ λέξη κλήδωνας — λέξη Ἰωνικὴ — καὶ τὸ πρᾶγμα ἀκόμα, εἶναι πανάρχαια καὶ σημαίνει τὸν ἦχο ποὺ προαγγέλει τὸ μέλλον, σὰν ἕνα εἶδος προφητείας μὲ λέξεις καὶ φράσεις μὲ προφητικὴ σημασία. Εἶναι συνώνυμη τοῦ ἀρχαίου φήμη. Καὶ στὸν καιρὸ τῶν Βυζαντινῶν λέγει Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς ὁ θεογράφος καὶ νομοδιδάσκαλος καὶ δημοσιογράφος, ἡ λέξη κληδὼν — ὅπως καὶ τὄνομα δηλώνει — σημαίνει: «δαιμόνων πονηρῶν πρόσκλησις» ποὺ θὰ πῆ προσπάθεια νὰ μάθω μὲ σημεῖα ἂν πρόκειται νὰ εὐτυχήσω ἢ ὄχι. Ἡ γιορτὴ αὐτὴ τοῦ Ἁγιγιάννη συμπίπτοντας μὲ τὸ θερινὸ ἡλιοστάσιο κιαυτὴ φαίνεται νἄναι λείψανο τῆς παλαιότατης λατρείας τοῦ ἥλίου γιατὶ σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος τὴ λένε «Τἀγιαννιοῦ τοῦ λιοτροπιοῦ». Γνωρίζουμε ὅτι τὴν προηγούμενη νύχτα τῆς γιορτῆς σὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ Πανελλήνιο, συνηθίζουν νἀνάβουν πολυπληθεῖς πυρὲς — φωτιὲς — ποὺ πηδοῦν πάνω τους παιδιά, γέροντες καὶ μάννες μὲ τὰ μωρά τους, εἴτε χορεύουν γύρω ψάλλοντας διάφορα ἄσματα. Τοῦτο γίνεται καὶ σ' ὅλους τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαούς, ὅπως ἀναφέρουν Ἄγγλοι καὶ Ἱσπανοὶ καὶ Γάλλοι λαογράφοι ὁ Μπράντ, ὁ Ἀρελᾶτος λ.χ. καὶ ἄλλοι. Αὐτὴ δὲ ἡ διάδοση τοῦ ἐθίμου καὶ σὲ λαοὺς ποὺ συναμεταξύ τους διαφέρουν στὴν καταγωγὴ καὶ τὶς παραδόσεις, καταδείχνει πὼς τὸ ἔθιμο εἶναι παναρχαιότατο. Τὸ πήδημα τῆς πυρᾶς προῆλθε ἀπὸ τὴ γνώμη ὅτι «τὰ συμβαίνοντα ἴσως αὐτοῖς δυσχερῆ κατακαίεσθαι καὶ ἑτέροις ἀγαθοῖς ἐπιτυγχάνειν».

Ὁ Ζωναρᾶς ἀποκαλεῖ τὶς ἀναπτόμενες πυρὲς καὶ τὰ πηδήματα τοῦ λαοῦ «ἔθη ἑλληνικά τε καὶ ἐθνικὰ» καὶ ὁ Βαλσαμὼν τἀνάγει στοὺς Ἕλληνες καὶ Ἰουδαίους. Ὁ Ὀβίδιος μαρτυρεῖ πὼς οἱ Ρωμαῖοι πηδοῦσαν φωτιές, καὶ στὴν ἐπέτειο τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης περνοῦσαν τὰ σπιτικὰ ζῶα πάνω ἀπὸ φωτιὲς γιὰ τὴ φύλαξή τους ἀπὸ δυστυχήματα, ποὺ καὶ μεῖς τώρα τὸ κάμνουμε σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Χαναναῖοι, κατὰ τὴ Βίβλο, ἄναβαν φωτιὲς καὶ πηδοῦσαν γιὰ νὰ καθαριστοῦν, ὅπως καὶ σήμερα. Αὐτὰ τὰ βεβαιώνει ὁ Ν. Πολίτης στὰ Σύμμιχτα Λαογραφικά του παραθέτοντας παραδείγματα ἀπὸ πηγὲς παλιές.

Σήμερα ὁ κλήδωνας εἶναι πανελλήνιο ἔθιμο γνωστότατο καὶ κοινότατο μέσο μαντικῆς γιὰ τὰ κορίτσια, ποὺ ἐπιζητοῦν νὰ μαντέψουν κάθε χρονιὰ τὴ μελλοντική τους εὐτυχία, κυρίως τῆς ἀποκαταστάσεώς τους καὶ τοῦ γάμου. Καὶ συμβαίνει τὸ ἔθιμο αὐτούσιο παντοῦ, δηλ. τὴ νύχτα — πάντως

μετὰ τὴ δύση τοῦ ἥλιου — τῆς παραμονῆς 23 πρὸς 24 Ἰουνίου, ποὺ γιορτάζονται τὰ γενέθλια τοῦ Προδρόμου, δυὸ-τρία κοριτσάκια πρωτότοκα κι' ἀμφιθαλῆ νὰ πηγαίνουν στὴ βρύση τοῦ χωριοῦ ἢ τῆς συνοικίας γιὰ νὰ φέρουν μιὰ μπακίρα ἢ στάμνα νερό, ποὺ τὸ λένε «ἀμίλητο νερό». Καὶ τὸ λένε ἀμίλητο, γιατί τὰ κοράσια αὐτά, ἂν τὰ χαιρετήση κανεὶς ἢ τἀναγκάση νὰ βγάλουν μιλιὰ ἀπ' τὸ στόμα στὸ γύρισμά τους, δὲν δίνουν ἀπάντηση καὶ προσπαθοῦν κι' ἂν τἀναγκάσουν νὰ βγάλουν καὶ μιὰ λέξη ἐπίτηδες νέοι παραφυλάγοντας, νὰ μὴ τοὺς φύγη μιλιά, γιατὶ ἀλλοιῶς ἡ μαντικὴ τοῦ κλήδωνα ματαιώνεται ὁλότελα. Αὐτὸ τἀμίλητο νερὸ τὸ βάζουν στὴ μπακίρα ἢ σἔνα πήλινο δοχεῖο, τὸ τοποθετοῦν σὲ μέρος δροσερὸ σκεπάζοντάς το καὶ δένοντας μὲ κόκκινο πανί, γιὰ ν' ἀστρονομιστῆ ὅλη τὴ νύχτα, ὅπως λένε στὴν Κάρπαθο τοποθετημένο στἀψηλὸ δῶμα. Στὴ Θράκη τὸ βάζουν στὴ ρίζα τριανταφυλλιᾶς ἢ τὸ κατεβάζουν στὸ πηγάδι. Τὸ πρωὶ γίνεται ἡ λειτουργία τοῦ ἁγίου καὶ μετὰ τὴν ἐκκλησία μαζεύονται στὸ σπίτι ποὺ βρίσκεται ἡ μπακίρα μὲ τὰ ριζικάρια, ὅσες ἔρριξαν ἀπὸ βραδὺς τὰ σημάδια τους μέσα στἀγγεῖο καὶ κόσμος πολύς. Ἡ αὐλὴ γεμίζει ἀπὸ θηλυκόκοσμο — νέες, μεσόκοπες, γριὲς καὶ παληκάρια — καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ποιητικὴ τελετὴ ποὺ βγάζουν τὰ ριζικάρια. Τὰ σημάδια αὐτὰ τὰ βγάζουν ἀπὸ τὸ σκεπασμένο μπακίρι ὅπως εἴπαμε δυὸ παιδιὰ — ἀγόρι καὶ κορίτσι — πρωτοστέφανα καὶ στὸ κάθε βγάλσιμο προηγεῖται - ἐκφώνηση ἑνὸς δίστιχου, ποὺ λέγεται ριζικάρι, κότσυμα, μπεγίτι, δίστιχο, σημάδι, μαντινάδα, καπὰ τὶς πανελλήνιες ὀνομασίες του. Εἶναι ποιητικὸ δίστιχο τῆς στιγμῆς πλασμένο μὲ ποιητικὴ διάθεση κἔτοιμο. Τὸ δημιουργεῖ ἡ ποιητάρισσα τοῦ χωριοῦ, τῆς συνοικίας, ὅπως δημιουργεῖ τὸ μοιρολόγι της ἢ τὸ γαμήλιο τραγούδι της, ἢ εἶναι παλιὸ γνωστὸ διαμάντι τῆς λαϊκῆς μουσικῆς, ποὺ ἔχει ἐπικρατήσει γιὰ τὴν ἐντέλειά του, τὴν ὁμορφιά του, τὴ σύλληψη καὶ τὴν ἐκφραστικότητα καὶ ποιητικὴ ἐνάργειά του λαμπικαρισμένο. Σχηματίζεται ἔτσι ἕνας κύκλος πολυθόρυβος ὁλόγυρα στὸ δοχεῖο ὁρίζονται τὸ κοράσι καὶ τἀγόρι πρωτογέννητα κι' ἀμφιθαλῆ γιὰ τὸ βγάλσιμο τῶν ριζικαριῶν ἢ τῶν σημαδιῶν, κι' ἀρχίζει ἡ πρώτη ἀπαγγελία τῶν δίστιχων, κατάλληλων πάντοτε στὴν περίπτωση καὶ κατόπι τὸ βγάλσιμο τοῦ σημαδιοῦ. Τὸ πρῶτο δίστιχο ἀρχίζει πάντοτε μὲ τὸ ἀνοίγω:

Ἀνοίξατε τὸν κλήδωνα νὰ βγῆ ἡ χαριτωμένη
κι' ὅπου πάγει καὶ σταθῆ νὰ εἶναι κερδισμένη.

Ἔτσι ἀκολουθοῦν μὲ τὸ βγάλσιμο τῶν σημαδιῶν — δαχτυλιδιοῦ, σκουλαρικιοῦ κλπ. — νὰ ἐκφωνοῦνται δίστιχα ἰαμβικά, ποὺ ἀποκαλύπτουν τοὺς πόθους καὶ τὰ μεράκια τοῦ κάθε κοριτσιοῦ. Τὸ δίστιχο βεβαιώνει πῶς ἡ τύχη καὶ οἱ σχέσεις τοῦ κοριτσιοῦ μὲ τὸν ἐκλεκτὸ τῆς καρδιᾶς του για τὸ μέλλον πηγαίνουν καλὰ ἢ ὄχι. Ἄλλως τε μὲ τὴν ἔννοια τοῦ στίχου καὶ τὴ σύμπτωση τοῦ ἀντικειμένου βγάζουν συμπεράσματα ἀνάλογα μὲ τὴν ὑπονο-

ούμενη προτίμηση. Σὲ μιὰ γεροντοκόρη μπορεῖ νὰ βγῆ λ.χ. τὸ ἑξῆς: (1)

Ἕναν καιρὸ ἤμουν ἄγγελος, τώρας ἀγγελεύουν ἄλλοι
στὶς βρύσες πόπινα νερό, τώρα τὸ πίνουν ἄλλοι.

Ἡ προσοχὴ ὅλων ποὺ παρευρίσκονται γιορταστικὰ ντυμένες, μὲ τὴν ἐκφώνηση τοῦ δίστιχου, στρέφεται στὸ σημάι ποὺ θὰ βγῆ. Ἡ κάτοχος τἀναγνωρίζει ἀπὸ τὸ δεμένο σημάδι της καὶ δέχεται τὰ συγχαρητήρια ἢ τὶς εἰρωνεῖες ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία, ἁπλώνοντας τὸ χέρι νὰ τὸ πάρη. Κι' ἀκοῦς πάρα κάτω:

Ὅσα φτερὰ καὶ πούπουλα ἔχει τὸ περιστέρι
τόσα κομμάτια γίνομαι γιὰ νὰ σὲ κάνω ταῖρι.

Εἶναι αὐτῆς ποὺ ἀγωνιᾶ.

Βουνὰ μὴν πρασινίζετε καὶ δέντρα μὴν ἀνθεῖτε
ἂν μαραθῆ ἡ ἀγάπη μου καὶ σεῖς νὰ μαραθῆτε.

Εἶναι ἡ κατάρα τῆς ἀπελπισμένης.

Τὰ δίστιχα αὐτὰ—ποὺ οἱ συλλογὲς τὰ ἔχουν κατὰ χιλιάδες—ὁ μακαρίτης Ν. Πολίτης τὰ κατέταξε πρῶτος καὶ τὰ χώρισε σὲ ρωτικά, σὲ παινέματα τῆς ἀγαπητικιᾶς — ἀλληγορικὰ — λ.χ.:

Δεντρὶ τοῦ παραδείσουν εἶναι τὸ μπόγι σου
καὶ τῆς κανέλλας τἄνθι εἶναι τὸ σόγι σου.

σὲ καημοὺς καὶ βάσανα τῆς ἀγάπης — ἀλληγορίες — σὲ πόθους κεὐχές, σὲ μαντινάδες, σὲ χωρισμοῦ, σὅρκους, σὲ παλιὲς ἀγάπες, σὲ κατάρες, σὲ τεχνάσματα ἀγάπης, σὲ γνωμικὰ ὅπως λ.χ.:

Ὤμορφα παλλικάρια μου, τὴ νιότη σας χαρῆτε
γιατὶ θἄρτ, ἕνας καιρὸς καὶ θὰ τὴ στερηθῆτε.

Ἔτσι μὲ μεγάλη ἀγωνία τὸ κάθε κορίτσι, ποὺ ὀνειρεύεται κάτι στὴ ζωή του δοκιμάζει μιὰ θλιβερὴ ἀπάντηση στὸν πόθο του ἢ παίρνει τὴν εὐτυχισμένη βεβαίωση ποὺ τῆς δίνει χαρὰ ἀνείπωτη, ὅ,τι ἐπιδιώκει ὁ ἄνθρωπος, ὅ,τι ἐλπίζει καὶ δὲ μπορεῖ νὰ ἐξακριβώση τὸν ἀγαθὸ ἐρχομό του, ἢ τὴν ἀποτυχία, προσπαθεῖ νὰ ἐκβιάση τὴν τύχη νὰ τοῦ ἀποκαλύψη μἔνα δίστιχο, μἔνα ριζικάρι. Ἔτσι φεύγουν ἄλλες ἱκανοποιημένες, ἄλλες λυπημένες κι' ἄλλες σκεφτικὲς ἀπὸ τὴ γιορτή, ποὺ ἀρχίζει μὲ τόσα χτυποκάρδια κι' ὄνειρα. Αὐτὸς εἶναι ὁ κλήδωνας, τὸ πανελλήνιο αὐτὸ ἔθιμο, ποὺ δὲ θὰ παύση νὰ γίνεται καὶ νὰ τρέφη μελπίδες κι' ὄνειρα τὸ γυναικόκοσμο, ἔθιμο πανάρχαιο καὶ σημαντικὸ μέσα στὴ κυμαινόμενη ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὶς μεταπτώσεις τῆς ζωῆς, ποὺ τὸν κυκλώνουν ἐλπίδες καὶ ἀπελπισίες, ἱκανοποιήσεις κι' ἀπογοητεύσεις. Εἶναι τὸ προάγγελμα τοῦ μέλλοντος ποὺ συμφωνεῖ ἢ καὶ διαφωνεῖ πρὸς τοὺς πόθους μας.

---

1) Βλ. Θρακικὲς Ἠθογραφίες τόμ. 3 τὸ διήγημά μου, Ὁ κλήδωνας ἢ τὰ ριζικάρια.

42. — Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΕΣΝΑΦΙΩΝ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ ΑΠΟ ΤΟΝ 17 — 20 ΑΙΩΝΑ

Ἡ συντεχνιακὴ ὀργάνωση στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας εἶναι ἕνα γεγονὸς θεκαθαθισμένο καὶ χρονικῶς καὶ ὀργανωτικῶς. Ξαίρουμε πολὺ καλὰ τὶς πηγὲς καὶ τὰ κείμενα ποὺ μᾶς ὁδηγοῦν στὸ ξεκαθάρισμα τοῦτο, ποὺ προκαλεῖ τὸν θαυμασμό μας. Ἀσφαλῶς δίχως τούτη τὴν ὀργάνωση τὴ συντεχνιακὴ δὲ θὰ ἠμποροῦσε ὁ παμπληθὴς Θρακικὸς Ἑλληνισμὸς νὰ ἐπιτύχη τὴν οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάδειξή του, ὥστε νὰ κρατήση, ν' ἀνθίση καὶ τέλος νὰ συνεισφέρη στὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελεθερώσεως ἐνεργώτατα. Ἡ συντεχνιακὴ λοιπὸν ὀργάνωση στηρίζεται τὸν 18ον αἰῶνα σ' ἕνα διάταγμα τοῦ Σουλτάνου Μοσταφᾶ τοῦ Γ' 1773. Ἡ ὀργάνωση αὐτὴ εἶναι ἕνα καταπληκτικὸ φαινόμενο γιὰ τὸν ἐρευνητὴ καὶ μελετητὴ τῆς ἱστορίας, γιατὶ ἐμφανίζει τὸ ἔθνος μας ὠργανωμένο τόσο μεθοδικά, ὥστε νὰ μὴν ἀπορῆ κανεὶς γιατὶ βάσταξε μ' ὅλες τὶς καταπιέσεις στὴ δουλεία του καὶ γιατὶ κράτησε τὸ ἐθνικὸ φρόνημα καὶ τὴ δύναμη ν' ἀντισταθῆ στὸν ἀφανισμό του, ποὺ ἐπεχείρησεν ὁ καταχτητής.

Ἀπὸ ἕνα παλιὸ ἔγγραφο ἑλληνικὸ τῆς ἱστορικῆς Φιλιππουπόλεως πρὸς τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο ἀποκομίζουμε τὶς ὑπογραφὲς τῶν μαστόρων τοῦ κάθε ρουφετίου. Τῶν ἀμπατζήδων, τῶν καταντζήδων, γουναράδων κλπ. Τὰ ἐσνάφια αὐτὰ τόσο πολυπληθῆ, ἀποτελοῦσαν τὴν ἐπαγγελματικὴ ὀργάνωσι τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ σ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Θράκης, ὅπου ἀνθοῦσεν ὁ Ἑλληνισμὸς κρατῶντας στὰ χέρια του κάθε ἐπάγγελμα τεχνικὸ ἢ παραγωγικό, ποὺ μ' αὐτὸ ζοῦσε, πλουτοῦσε καὶ διατηροῦσε τὸ γένος σὲ μιὰ πνευματικὴ ἄνθιση καὶ μιὰ ἠθικὴ καὶ ψυχικὴ ἀναβίωση.

Ἂν λάβουμε ἕνα σημεῖο τῆς Θράκης, τὴ Φιλιππούπολη, ὑπ' ὄψη, θὰ δοῦμε ὅτι ἡ ἔνδοξη αὐτὴ ἀκρόπολη τοῦ ἑλληνισμοῦ, παρ' ὅλες τὶς ἐρημώσεις καὶ καταστροφὲς ποὺ δοκίμασε στὸ Μεσαίωνα ἀφοῦ πέντε φορὲς μόνο περιῆλθε στὰ χέρια τῶν Βουλγάρων Τσάρων, διετήρησε τὴν ἑλληνικότητά της. Ἡ μαρτυρία τοῦ Γκέρλαχ περιηγητὴ ὅτι ἡ Φιλιππούπολη στὸν 16ο αἰῶνα περιῆλθε σὲ φρικτὴ κατάντια καὶ ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς μειώθηκε σὲ 250 ψυχὲς εἶναι ἀπελπιστική.

Ὅμως στὸν 18ο αἰῶνα ἡ πολιτεία ἄρχισε ν' ἀναλαμβάνη κι' ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρας τῆς πολιτείας νὰ καταδείχνεται μέσα στὰ ἐσνάφια τὰ πολυπληθῆ, ποὺ κρατοῦν στὰ χέρια τους τὴν τύχη τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὠργανωμένα, πλούσια καὶ ἐθνικά. Στὸν 18ο αἰῶνα εἶχαν οἱ Ἕλληνες πολὺ μεγάλη κοινότητα μὲ τὴν προστασία τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας μὲ τὰ προνόμια ποὺ τοὺς χάρισε ὁ πορθητής. Ὁ Ρουμᾶνος καθηγητὴς Γιώργα λέγει: «Ἡ πόλις διεφύλαξε καὶ στὸ μέλλον δηλ. ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἅλωση ,τὸν παλιὸ ἑλληνικό της χαρακτῆρα, κατακτηθεῖσα ἀπὸ Ἕλληνας ἐμπόρους, ποὺ ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὸ Θρακικὸ ἐμπόριο».

Στὸν 19ον αἰῶνα οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι τῆς πολιτείας ποὺ μιλοῦσαν τὴν ἁπλῆ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀποτελοῦσαν τὰ 3)5 τῶν κατοίκων της μὲ τὄνομα Γωμαῖοι — Ρωμιοί. Γιὰ τοῦτο καὶ τὰ ρουφέτια παρέμειναν ἑλληνικά.

Ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ρωμαλέα ἐσνάφια ποὺ ὑπῆρχαν, ἦταν τῶν ἀμπατζήδων καὶ τἀναγνωρίζουμε τοῦτο ἀπὸ τὶς ὑπογραφὲς τῶν πρωτομαστόρων, ποὺ κάθε καιρὸ ὑπόγραφαν στὰ σπουδαῖα ἔγγραφα τῆς κοινότητος. Στὰ 1818 σ' ἕνα πρακτικὸ συμφιλιώσεως ποὺ ἔγινε στὴ μητρόπολη πρῶτος ὑπέγραψε ὁ πρωτομάστορας τῶν ἀμπατζήδων ὕστερα τῶν καυταντζήδων, τῶν γουναράδων, μπακάληδων κλπ.

Οἱ ἀμπατζῆδες δὲν ἦταν μονάχα οἱ ραφτάδες ἀμπάδων ἀνδρικῶν μὰ καὶ μεταπράτες γενικὰ ἀμπάδων, σαγιακῶν γκρίζων καὶ γαϊτανίου ποὺ τοίμαζαν χονδρικά. Αὐτοὶ λεγόντανε Καραμπατζῆδες. Κι' ὠνομάσθηκαν ἔτσι ἀπὸ τὴ μαύρη χροιά, ποὺ ἔπαιρνε ἡ ὄψη τους ἀπὸ τὶς μακρὲς ὁδοιπορίες κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο στὰ ἐμπορικά τους ταξίδια.

Οἱ ἀμπατζῆδες τόσο ηὔξησαν τὰ κεφάλαιά τους μὲ τὴ φιλοπονία καὶ τὴν τιμιότητα, ὥστε στὸν 10ο αἰῶνα σκορποῦσαν στὴν ἀρχὴ σ' ὅλη τὴ Θράκη τὰ ἐμπορεύματά τους καὶ κατόπι καὶ στὰ πιό ἀπόμερα μέρη τῆς Ὀθ. Αὐτοκρατορίας ὡς τὴ Συρία,τὴ Βοσνία τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου κι'ὡς τὴν Αὐστρία. Ἔτσι δημιουργήθηκαν μεγάλοι ἐμπορικοὶ οἶκοι στὴν ἀρχὴ τοῦ 19ου αἰῶνα ἐξαγωγικοὶ καὶ σύγκαιρα καὶ τραπεζιτικοί, ποὺ δημιούργησαν μεγάλες καὶ πλούσιες ἀρχοντικὲς οἰκογένειες ἐμπόρων, ποὺ ἀνέδειξαν τὸ ἑλληνικὸ ὄνομα καὶ πρόσφεραν πολλὰ στὸ γένος καὶ στοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες. Ἕλληνες πρῶτοι στὴ βιομηχανία τῆς βορείου Θράκης μεταχειρίσθηκαν ὡς κινητήριο δύναμη τὸν λευκὸν ἄνθρακα.

Στὸν 19ον αἰῶνα διαμορφώθηκε μιὰ ἰσχυρὴ πλουτοκρατικὴ τάξη τῶν προκρίτων ἀνάλογη μὲ τῶν πατρικίων στὴ Ρώμη. Ἦταν οἱ τσελεμπῆδες καὶ τσορμπατζῆδες, ποὺ διοικοῦσαν αὐθαίρετα τὶς ἑλληνικὲς κοινότητες καὶ εἶχαν τόση ἰσχὺ στὶς τουρκικὲς ἀρχές, ὥστε νὰ βοηθοῦν καὶ νὰ γλυτώνουν ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ τὴν κρεμάλα στὸν καιρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Τέτοιος ἕνας εἶναι ὁ διάσημος Γικουμουσγκερδάνης ποὺ κατέβαζε ἀπὸ τὴν ἀγχόνη καταδικασμένους σὲ θάνατο στὴ Φιλιππούπολη.

Ὁ Γάλλος περιηγητὴς Λαμαρτῖνος περνῶντας ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολη (ταξίδι στὴν Ἀνατολὴ 1831—33) περιέγραψε ὁ ἴδιος μὲ θαυμασμὸ τὴν ἑλληνικὴ ἀκμὴ καὶ ἐπικράτηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ σ' ὅλη τὴ Θράκη, πνευματικὴ καὶ οἰκονομική.

Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων σώθηκαν κι' ἀπ' αὐτὰ μανθάνουμε πολλά. Εἶναι τὸ πρῶτο σωματεῖο ποὺ ὠργανώθηκε ἕναν αἰῶνα πρὶν (1663) ἀπὸ τὸ διάταγμα τοῦ Μουσταφᾶ τοῦ Γ' 1773. Τὸ ἐσνάφι τοῦτο μέσα στὴ Θράκη ἀποτελοῦσε ἰσχυρὸ οἰκονομικὸ παράγοντα. Τόση ἦταν ἡ δύναμή του καὶ ἡ ἀσφάλειά του, ποὺ ὅσοι ἤθελαν ν' ἀφίσουν τὶς περιουσίες

τους γιὰ ἐθνικοὺς σκοποὺς ἢ σὲ φιλανθρωπικὶ ἱδρύματα ἢ ἄλλες δωρεές, τὰ κληροδοτοῦσαν στὸ ρουφέτι τῶν ἀμπατζήδων μὲ τὴν πεποίθηση ὅτι οἱ πτωχοί, τὰ σχολεῖα, οἱ ἐκκλησίες τὰ νοσοκομεῖα, χάρις στὸ ἐσνάφι τοῦτο θαὔρισκαν ἀσφαλισμένη τὴν εὐεργεσία. Στὰ 1852 εἶχε περίσσευμα στὸ ταμεῖο 150 χιλ. γρόσια. Μὲ τέτοια οἰκονομικὰ μέσα ἐπιτελοῦσε ἔργα πατριωτικά, ἀνεκούφιζε φλακισμένους, περιέθαλπε φτωχούς, ἀπελευθέρωνε αἰχμαλώτισμένους, βοηθοῦσε τὸ λαὸ στὶς ἑορτές, ἔδινε στὸ Πατριαρχεῖο, στὴ μητρόπολη, ὑποστήριζε τὸ νοσοκομεῖο καὶ κάθε ἔργο πατριωτικό. Τὰ ἴδια γίνονταν καὶ στὴ Ἀδριανούπολη καὶ σ' ὅλες τὶς πόλεις τὶς Θράκης ἀπὸ τὴν Προποντίδα ὡς τὸν Αἶμο.

Ἀπὸ τὸ ἔργο ἑνὸς ἐσναφίου μποροῦμε ν' ἀντιληφθοῦμε τί γίνονταν μὲ τόσα ἐσνάφια στὴ Θράκη. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἔτσι ὠργανωμένος εἶχε τὴν οἰκονομικὴ δύναμη, εἶχε τὴν ἐπιβλητικὴ διάθεση, τὴν πνευματικὴ ἡγεμονία. Παντοῦ ἐπιβάλλονταν, παντοῦ ἐπικρατοῦσε, παντοῦ εἶχε τὴν πρωτοκαθεδρία. Κι' ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ν' ἀπελευθερωθῆ ὁ Ἑλληνισμός, πρόσφερε καὶ χρῆμα καὶ αἷμα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του.

Ὁ ὀργανισμὸς τῶν ἐσναφίων εἶναι θαῦμα, καὶ μακάρι οἱ σημερινὲς συντεχνίες τῶν ἐπαγγελματιῶν νὰ βαδίζουν στὰ ἴχνη ἐκείνων. Ὅποιος μελετᾶ ὅσα ὑπάρχουν δημοσιευμένα γιὰ τὰ ἐσνάφια καὶ τοὺς κώδικες τῶν κοινοτήτων, δὲ μπορεῖ νὰ μὴ συγκινεῖται ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς μέσα στὴν ἀπέραντη Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Τὸ ἐμπορικὸ δαιμόνιο, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν δουλειά, ἡ ἀδελφωσύνη, ἡ φιλαλληλία, ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἐθνικὴ συνείδηση, εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῶν ἐσναφίων, ποὺ ἀγωνιζότανε νὰ δημιουργοῦν διαρκῶς, νὰ μάχωνται στὸ στάδιο τῆς τίμιας ἐπικρατήσεως καὶ νὰ καταθέτουν τὰ πάντα γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ τῆς φυλῆς.

Τὸ κεφάλαιο τῶν ἐσναφίων ἀποτελεῖ περισπούδαστο μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ τουρκοκρατουμένου ἑλληνισμοῦ. Γιατὶ μᾶς δείχνει τὴ δύναμή του, τὴν ὀργάνωση, τοὺς ἀγῶνες του, τὴν πνευματική του κατάσταση, τὴ δύναμη τῆς ἐκκλησίας, τὴν κοινωνική του ὀργάνωση καὶ φιλανθρωπία του κι' ὅλα κεῖνα τὰ σημεῖα ποὺ πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν γιὰ νὰ γνωρισθῆ τὸ κεφάλαιο αὐτὸ τῆς ἱστορίας, ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἔρευνα καὶ μάλιστα ἐντατική.

43. — Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΛΑΜΑΡΤΙΝΟΣ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας, ὅταν ὁ Ἑλληνισμὸς περνοῦσε σάφάνεια καὶ δυστυχία καὶ τὸ γένος ἀγωνιζότανε νὰ σταθῆ καὶ νὰ ζήση, κανεὶς δὲ συνήθιζε νὰ κρατᾶ τὴν πέννα καὶ νὰ σημειώνει, ὅπως σήμερα τὰ γεγονότα. Δὲν ὑπῆρχε οὔτε ὁ σημερινὸς τύπος, οὔτε ἱστοριογράφοι. Ἑπομένως ὅ,τι ξέρουμε ἀπὸ τῆς ζωὴ τῆς ἐποχῆς εἶναι ψίχουλα καὶ μηδαμινὰ πράγματα.

Οἱ μόνες πηγὲς αὐτῶν τῶν ψίχουλων ποὺ γνωρίζουμε εἶναι μιὰ τάξη ἀνθρώπων ξένων Εὐρωπαίων, ποὺ λέγονται περιηγητές. Σαὐτοὺς χρωστοῦμε τὶς λίγες πληροφορίες ποὺ ἔχουμε. Γιατὶ ταξιδεύοντας στὴν ἰσχυρὴ τότε Τουρκία ὡς ἀντιπρόσωποι Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν μὲ συνοδεῖς πολλῶν ἀνθρώπων, σημείωναν ὅ,τι ἔβλεπαν στὸ πέρασμά τους καὶ ὅ,τι ἄκουαν ἀπὸ κάποιο ποὺ τύχαιναν στὸ δρόμο τους. Τέτοιοι περιηγητὲς εἶναι πολλοὶ καὶ πολλὰ εἶπαν καὶ σημείωσαν. Ἔτσι ἔχουμε εἰδήσεις ταπεινὲς καὶ λίγες ἀπὸ τὸν καιρὸ ἀκόμα τῆς ἁλώσεως ὡς τὸ τέλος τοῦ 18 αἰῶνα καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΘ΄. Ἕνας τέτοιος περιηγητὴς εἶναι καὶ ὁ ποιητὴς Λαμαρτῖνος ποὺ ταξίδεψε στὴν Ἀνατολὴ καὶ περιέγραψε τοῦτο τὸ ταξίδι του σὲ βιβλίο μὲ τὸν τίτλο: «ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ» 1883.

Ὁ ἔξοχος καὶ νοσταλγὸς ποιητὴς τῆς Γαλλίας Ἀλφόνσος Λαμαρτῖνος ὅταν ταξίδεψε στὴν Ἀνατολὴ ἐπιστρέφοντας πίσω στὴ Γαλλία, πέρασε καὶ ἀπὸ τὴ Θράκη. Διασχίζοντας τὴν πολύπαθη τούτη χώρα βρῆκε τόσα πολλὰ περίεργα ποὺ ξόδεψε πολλὲς σελίδες νὰ περιγράφη τὶς ἐντυπώσεις του ὅπως συνήθιζαν ὅλοι οἱ ταξιδευτὲς τῆς ἐποχῆς, ποὺ ἔχουμε ἄπειρα ὁδοιπορικὰ τετοια μὲ πολύτιμες πληροφορίες. Ἐπισκέφθηκε τὴν Ἀδριανούπολη καὶ στάθμεψε στὴ Φιλιππούπολη 8 ἡμέρες. Τὴν πόλη αὐτὴ ποὺ οἱ γείτονές μας τὴν μετωνόμασαν Πλόβντιφ, ὄνομα τἄχα παλιὸ τῆς πόλεως αὐτῆς καὶ ποὺ τῆς ἀξίζει πλιότερο ἀπὸ τὸ ἱστορικό της ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ Φιλίππου.

Στὸ ταξίδι του VOYAGE EN ORIENT τυπωμένο στὸ Παρίσι στὰ 1869 μπορεῖ κανεὶς νὰ διαβάση περιγραφὴ πῶς ἔμεινε στὴ Φιλιππούπολη καὶ φιλοξενήθηκε σὲ σπίτι Ἑλληνικό. Τὸ σπίτι αὐτὸ ποὺ φιλοξενήθηκε εἶταν τοῦ Γ. Μαυρίδη. Ὁ Μαυρίδης αὐτὸς εὐπατρίδης ὁμογενὴς εἶχε γεννηθῆ στὴ Φιλιππούπολη καὶ ἐμπορευότανε στὴ Βιέννη.

Αὐτὴ ἡ φιλοξενία τοῦ ποιητὴ γίνηκε μέσα στ' ἀρχοντικὸ σπίτι τοῦ Μαυρίδη ἑλληνικώτατη καὶ ἐγκαρδιώτατη. Ὁ ποιητὴς τόσο μαγεύτηκε ἀπὸ τὶς πολλὲς περιποιήσεις καὶ τοὺς εὐγενικοὺς τρόπους καὶ τὴν μόρφωση τῆς οἰκοδέσποινας καὶ τοῦ οἰκοδεσπότη καὶ τῆς ἄλλης οἰκογενείας, ὥστε φεύγοντας ὄχι μονάχα σ' ὅλο τοῦ τὸ ταξίδι δὲν ἔπαψε νὰ ἀλληλογραφῆ μὲ τοὺς Μαυρίδηδες καὶ νὰ ἐκφράζη τὴν εὐγνωμοσύνη του γιὰ τὴ φιλοξενία, στέλνοντας καὶ δῶρα, ἀλλὰ κι' ὕστερα σὲ πολὺ μακρυνὸ χρόνο ἐξακολουθοῦσε νὰ κάνη ἐκδουλεύσεις στὴν οἰκογένεια Μαυρίδη ἀνταλλάσσοντας καὶ ἐγκάρδιες ἐπιστολές.

Τῆς ἀλληλογραφίας αὐτῆς τὰ πρωτότυπα καθὼς καὶ τὴν μετάφρασή τους ποὺ σώθηκαν ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Μαυρίδου τὰ δημοσίεψα (στὸ Ἀρχ. Θρ. τ.Α΄ Β΄ μέρ. 1934). Τὸ σπίτι ποὺ φιλοξενήθηκε ὁ Λαμαρτῖνος σώζεται ἀκόμα στὴ Φιλ)πολη κι' ἔχει μιὰ ἀναμνηστικὴ πλάκα ἐντοιχισμένη στὸ ἐξωτερικὸ τοῦ σπιτιοῦ, ποὺ τὴν ἐνετοίχισαν οἱ Βούλγαροι χωρὶς ν' ἀναφέρουν πὼς τὸ σπίτι ἦταν Ἑλληνικό, ἐνῷ αὐτὸς ὁ ποιητὴς οὔτε κἂν τοὺς ἀναφέρει

μέσα στὸ ἔργο του ὅτι ὑπῆρχαν κεῖνον τὸν καιρὸ στὴ Φιλιππούπολη, γιατὶ μονάχα τρεῖς φυλὲς ὀνομάζει: τοὺς Ἕλληνες, Τούρκους καὶ Ἀρμένιους ποὺ γνώρισε στὸ ταξίδι του. Ὁ ἴδιος περιγράφοντας τὴν εἴσοδό του στὴ Φιλιππούπολη λέγει, ὅταν ἔφτασε στὰ πρόθυρα τῆς πολιτείας παρουσιάστηκαν μπροστά του καβάλλα διάφοροι γιὰ τὴν ὑποδοχή, ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἐξουσία, ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ὑπόδουλους λαοὺς σταλμένοι. Ἀνάμεσά τους διέπρεπεν ὁ Ἕλληνας Γ. Μαυρίδης. Σ' αὐτοὺς δέχτηκε νὰ φιλοξενηθῆ στὸ σπίτι τους μὲ μιὰ φιλοξενία ἀπερίγραπτη: Σπίτι ἀρχοντικό, γλωσσομάθεια ὅλων τοῦ σπιτικῶν, εὐγένεια, πολιτισμὸς ποὺ τὸν κατέθελξαν καὶ τὸν αἰχμαλώτισαν τόσο, ὥστε νὰ συνδεθῆ μαζί της σὲ σημεῖο νὰ μείνη ἡ φιλία τους γιὰ πολλὰ χρόνια ὅπως καὶ ἡ ἀλληλογραφία τους. Αὐτὴ ἡ φιλία καταφαίνεται ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία καὶ τὰ δῶρα καὶ τὶς ἄλλες εὐεργεσίες ποὺ ἔκανε στὸ Μαυρίδη, ὅταν μάλιστα ἔγινε Ὑπουργὸς ὁ Λαμαρτῖνος.

Ὁ ποιητὴς φεύγοντας ἀπὸ τὴ Φιλ)πολη προχώρησε πρὸς τὸ Παζαρτζίκι μὰ στὸ δρόμο ἀρρωστώντας, χειροτέρεψε ἡ ὑγεία του καὶ παρὰλίγο νὰ πεθάνη. Τὸν συνώδευε εὐτυχῶς ὁ γραμματέας του Καμπάς. Στὸ Γιαννι - Κιοῖ ἔπεσε στὸ κρεβάτι ἀνίκανος νὰ ταξιδέψη. Ἀπὸ κεῖ ὁ γραμματέας του ἔγραψε τὸ πρῶτο γράμμα του στὸ Μαυρίδη ζητώντας μερικὰ πράγματα ποὺ ἐπεθύμησε ὁ ποιητής: γλυκὸ βύσινο, λίγα ποτήρια, λίγα φλιτζάνια, καὶ τοὺς ἔοτελνε τὴν εὐγνωμοσύνη τοῦ ποιητῆ καὶ τὰ αἰσθήματά του γιὰ ὅσες περιποιήσεις τοὺς ἐπεδαψίλευσαν. Τοῦ ζητοῦσαν ἀκόμα νὰ τοὺς στείλη πρὸ παντὸς γιατρό, γιατὶ ὁ πυρετός του ἀνέβαινε. Ὁ Λαμαρτῖνος εἶχε μαζί του καὶ τὴν ὡραία γυναῖκα του Μαριάνα - Ἐλίζα Λαμαρτίνου, ποὺ τὸν συνώδεψε σῶλο τὸ ταξίδι του καὶ ποὺ πολλὲς φορὲς ἔκαμνε τὴν ἀλληλογραφία τοῦ ποιητῆ, ὅταν αὐτὸς ἄρρωστος δὲν μποροῦσε νὰ ἀλληλογραφῆ

Ἡ ἀλληλογραφία αὐτὴ ἐξακολούθησε 20 χρόνια κατόπιν καὶ ὁ Λαμαρτῖνος φίλος χρήσιμος στὸ Μαυρίδη στὸν καιρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ὅταν βρισκότανε στὴ Βιέννη καὶ ὅταν κατόπιν τὸν διώρισε ἐμπορικὸ πράκτορα τῆς Γαλλίας καὶ ἄλλες πολλὲς τοῦ ἔκαμε χάρες.

Αὐτὸ φάνηκε ἀπὸ ἕνα του γράμμα — τὸ τρίτο — ἀπὸ τὸ ST. POINT στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1834 ποὺ λέγει:

«Εἶναι πολὺ εὐγενικό, κύριε Μαυρίδη, ἀπὸ μέρους σας νὰ μᾶς θυμᾶστε κἄπου - κἄπου καὶ δὲ θέλω νἀργήσω πιὸ πολὺ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω. Μὲ πολλὴ μου εὐχαρίστηση διάβασα τὸ τελευταῖο σας γράμμα καὶ ὅλα ὅσα μὲ συμπάθεια γράφετε τόσο γιὰ τὴν κυρία Λαμαρτίνου, ὅσο καὶ γιὰ μένα. Εἶσθε πάντοτε τόσο καλὸς γιὰ μᾶς ὥστε εἴμαστε πολὺ εὐτυχεῖς, ὅτι βρίσκουμε τὴν εὐκαιρίαν νὰ σοῦ φανοῦμε καὶ μεῖς εὐχάριστοι. Ἀπορῶ μονάχα ὅτι ὁ διορισμός σας ὡς Προξένου τῆς Γαλλίας ἀκόμα δὲν σᾶς ἦλθε, ἀφοῦ εἶναι καιρὸς ποὺ ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν μοῦ τὸ ἀνήγγειλε».

Ὁ διορισμὸς αὐτὸς δὲν ἄργησε πράγματι καὶ ὁ Μαυρίδης ποὺ γνώ-

ριζε ὡραῖα Γαλλικὰ ἀναλάβαινε καθήκοντα. Προξένου ξένης δυνάμεως.

Ὁ Γεώργιος Μαυρίδης εἶχε γεννηθῆ στὰ 1800 στὴ Φιλιππούπολη καὶ πέθανε στὰ 1873. Ἔζησε τὸ πιότερο ὡς μεγαλέμπορος στὴ Βιέννη. Σένα του γράμμα στὰ 1855 δηλ. μετὰ 22 χρόνια ἀπὸ τὴ φιλοξενία ἀπὸ τὴν ὁδὸ DELA WILLE L' EUEQUE PARIS ἔγραφε ὁΛαμαρτῖνος: «Δὲ μπορεῖτε ν' ἀμφιβάλλετε ἀγαπητὲ γιὰ κάθε τι ποὺ σᾶς ἐνδιαφέρει. Ἔχουμε διαφυλάξει ζωηρὴ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὸ ἐνδιαφέρο σας τὸν καιρὸ τῆς ἀρρώστειας μου».

Ἀπὸ τὸ ταξίδι τοῦτο τοῦ μεγάλου ποιητή, ποὺ δὲν ἀγαποῦσε καὶ πολὺ τοὺς Ἕλληνες καὶ ποὺ γιὰ τὸ φιλοτουρκισμό του πῆρε ἀπὸ τὸ Σουλτᾶνο γαῖες καὶ κτήματα στὴ Σμύρνη, μαθαίνουμε ὅτι τὴν ἐποχή του στὴ Φιλιππούπολη ἐπικρατοῦσε ὅπως πάντοτε, τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος στὰ γράμματα, τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν κοινωνικὴ ἀνάπτυξη ἀνάμεσα σ' ὅλους τοὺς λαοὺς τοὺς ὑποδούλους στοὺς Τούρκους. Γιατὶ οἱ Ἕλληνες εἶχαν ὄχι μόνον τὸ ἐμπόριο στὰ χέρια, ὄχι μόνον τὸν πλοῦτο καὶ τὴν δύναμη, ἀλλὰ τοὺς χαρακτήριζε καὶ ἡ γλωσσομάθεια ἀκόμα, ἡ εὐγένεια στοὺς τρόπους καὶ ἡ ἐντέλεια στὴ φιλοξενία καὶ ἀνατροφὴ πολιτισμένη ποὺ νὰ εὐχαριστήσουν τόσο πολὺ καὶ τὸν ποιητῆ Λαμαρτῖνο. Εἶταν τὸ ἐπικρατέστερο στοιχεῖο, πολιτισμένο καὶ ἐκπολιτιστικὸ ὅπως τὸ χαρακτήρισε ὁ ἴδιος.

Οἱ Βούλγαροι ἦταν ἀφανεῖς καὶ ὡς ἄνθρωποι καὶ ὡς φυλή, καὶ ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὰ φτερὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. ποὺ δὲν ἐζήτησε νὰ τοὺς ἐξελληνίση ποτέ. Ὁ Λαμαρτῖνος σ' ἕνα του γράμμα, τὸ τελευταῖο στὰ 1855 23 Φεβρουαρίου σημειώνει καὶ τὰ ἑξῆς: «Τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου δὲν σβύνει τὴν εὐγνωμοσύνη ὅταν ἡ μνήμη εἶναι πιστὴ καὶ ἡ καρδιὰ δικαία. Οἱ ὀχτὼ ἡμέρες, ποὺ πέρασα στὸ σπίτι σας, σᾶς προσφέρουν μέσα στὸ σπίτι μας πάντοτε μιὰ Πατρίδα. Ἡ κυρία Λαμαρτίνου συμμετεῖχε καὶ στὶς καλωσύνες σας».

Ἡ Φιλιππούπολη ποὺ ἦταν ἕνα προπύργιο τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ, μὲ τὰ σχολεῖα της, μὲ τὸ ἐμπόριό της μὲ τὶς τέχνες της, σήμερα δὲν εἶναι παρὰ μιὰ πόλη δίχως τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο συγκροτημένο κ' ἐκβουλγαρισμένο πέρα-πέρα κι' αὐτὴ καὶ τὸ ὄνομά της ἐξ αἰτίας τοῦ διωγμοῦ τῶν Ἑλλήνων στὶ 1906, ὅμως ἀδιαφιλονίκητα μέσα στὸ παρελθὸν ὑπῆρξε Ἑλληνικὴ μέσα στοὺς αἰῶνες ὡς «Φ ι λ λ ί π ο υ π ό λ ι ς», κτισμένη στοὺς πέντε λόφους της ἀπὸ Ἑλληνικὰ χέρια, μεγαλομένη καὶ ἀκμαία ἱστορικὰ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ δράση, ποὺ ὁ Ἑλληνισμός της συγκρατημένος σ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ζωῆς, γεννοῦσε τὴν ἐντύπωση πολιτισμένου λαοῦ σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις του. Ἔτσι κατέβελξε στὰ 1833 καὶ τὸ Λαμαρτῖνο. Τὸ Ἑλληνικὸ ἀρχοντικὸ σπίτι τὸν ἐνθουσίασε, τὸν φιλίωσε μὲ τοὺς πολιτισμένους Μαυρίδες, καὶ τὸν ἔκαμε νὰ περιλάβη κεφάλαιο ὁλόκηρο γι' αὐτὴ τὴν Ἑλληνικὴ φιλοξενία μέσα στὸ ταξίδι του ποὺ ἀποτελεῖ παμπάλαια ἀρετὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἡ ποιητικὴ διάθεση ποὺ χαρακτηρίζει τὰ γράμματά του, ἡ λεπτότητα τῆς Γαλλατικῆς ἐκφράσεως, τὸ διάνθισμα τῆς φράσεώς του μὲ τὰ ποιητικὰ λουλούδια τοῦ ποιητῆ, δείχνουν ποιὰ συγκίνηση, ποιὰ χαρά, ποιὰ εὐτυχία δοκίμασε μένοντας μιὰ βδομάδα μέσα στὸ Ἑλληνικὸ σπίτι τοῦ Μαυρίδη, ὅπου οἱ ἀδελφές του τοὺς πρόσφεραν τόσες περιποιήσεις. Μιλώντας ξένες γλῶσσες οἱ οἰκοδέσποινες, προσέδωκαν στὴ φιλοξενία τους μιὰ ἀνώτερη πνοὴ καὶ μιὰ πολιτισμένη ἀτμόσφαιρα ποὺ οἱ ξένοι τὴν ἐξετίμησαν εἰλικρινά.

Ἡ περιγραφὴ αὐτὴ τοῦ ταξιδιοῦ τοῦ Λαμαρτίνου στὴ Φιλιππούπολη, ποὺ ζεῖ τώρα μὲ τὸ φτωχικό της ὄνομα Πλόβδηφ [1], μὲ τὰ μεγαλεῖα της τὰ ἱστορικὰ σβυσμένα, δίνει ἕνα ἐξαιρετικὸ τεκμήριο στὸ μελετητή, στὸν ἱστορικό, νὰ ἐντρυφήση στὴν τότε ἑλληνικότητα τῆς Βορείου Θράκης, ποὺ προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸ τοῦ ποιητὴ καὶ τῆς ἐξαίρετης γυναίκας του γιατὶ κι' αὐτὴ δὲν εὕρισκε λόγια νὰ τονίζη τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὸν θαυμασμό της γιὰ τὴ φιλοξενία, ποὺ δοκίμασε σ' ἕνα μέρος τόσο Ἑλληνικὸ καὶ τόσο πολιτισμένο. Κι' ἀληθινὰ ἡ Φιλιππούπολη — μεγάλο κέντρο ἐμπορικὸ καὶ οἰκονομικὸ μέσα στὴν Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία τότε, εἶχε νὰ ἐπιδείξη καὶ πνευματικὴ ἄνθηση. Οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σχολεῖα τους, μὲ τὸ ἐμπόριο στὸ χέρι μὲ τὴν οἰκονομικὴ ἐπικράτησή τους, ζοῦσαν μιὰ ζωὴ πολιτισμένη καὶ προεξεῖχαν ἀνάμεσα σ' ὅλες τὶς ἄλλες φυλὲς γιὰ νὰ μποροῦν νὰ δώσουν μιὰ φιλοξενία ἀνάλογη μ' αὐτὴ ποὺ ὁ ποιητὴς περιγράφει.

Καὶ εἰς ἄλλες περιηγητικὲς περιγραφὲς ἄλλων παλαιοτέρων περιηγητῶν ξένων τοῦ 16, 17, 18ου αἰῶνα εὑρίσκει κανεὶς περιγραφὲς τῆς Θράκης καὶ Θρακικῶν πόλεων, καὶ κοινοτήτων, που ἀναφέρεται ἡ ὕπαρξη Ἑλληνισμοῦ ἀκμαίου καὶ ρωμαλαίου σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς καὶ σημειώνονται ἔπαινοι γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο ὡς τοῦ GERLACH στὸ 16 αἰῶνα ἀλλὰ τοῦ Λαμαρτίνου ἡ σωζωμένη στὸ ταξίδι του περιγραφὴ τῆς διαμονῆς του μέσα σὲ Ἑλληνικὸ φιλόξενο σπίτι στὴ Φιλ)πολη, ἀποτελεῖ ἕνα τεκμήριο ἱστορικὸ σπουδαῖο τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴν ἐποχὴ τοῦ ποιητὴ ΙΘ' αἰῶνα καὶ μιὰ βεβαίωσης ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἀναλαβαίνοντας σιγὰ-σιγὰ τὰ δικαιώματα ν' ἀνοίγη σχολεῖα ἐλεύθερα, νὰ ὑψώνη ἐκκλησίες, νὰ δημιουργῆ ἐμπόρια, νὰ πλουτῆ χωρὶς βάσκανο μάτι τοῦ ἁρπαχτικοῦ Γενίτσαρου, μπόρεσε νὰ ὑψωθῆ μὲ τὴν ὀργάνωση τῶν περίφημων ἑσναφίων σὲ οἰκονομικὸ καὶ πνευματικὸ ἐπίπεδο πολιτισμένου Ἔθνους καὶ ἀρχοντικοῦ, ποὺ νὰ προκαλῆ τὸν θαυμασμὸ καὶ τὴν ἐκτίμηση τοῦ μεγάλου ποιητή.

Σήμερα βέβαια τίποτε δὲν ὑπάρχει στὴν Ἑλληνικώτατη αὐτὴ πολιτεία τίποτε ἀπὸ τὸ παρελθόν της, οὔτε Ἑλληνισμὸς οὔτε Ἑλληνικὸ ἐμπόριο, οὔτε σχολεῖα ἀκμάζοντα, οὔτε ἐκκλησίες καὶ μητροπόλεις, οὔτε ἀρχοντικά, ποὺ νὰ μποροῦν νὰ φιλοξενήσουν καὶ ποιητὲς σὰν τὸν Λαμαρτῖνο ἱκανοποιητικά.

1) Θἄπρεπε τοὐλάχιστο νὰ τὴν ἔλεγαν Πουλπούδεβα ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Θρᾶκες.

Σήμερα ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία τῆς πολιτείας αὐτῆς ἀνεκόπηκε καὶ σταμάτησε. Τὴν ἄνθιση τοῦ Ἑλληνισμοῦ θυμίζουν τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα της, ποὺ τὰ οἰκειοποιήθηκαν οἱ Βούλγαροι ἀλλὰ καὶ οἱ θαυμάσιες Ἑλληνικὲς ἐκκλησίες της μὲ τὰ καλλιτεχνικὰ ξυλόγλυπτα τέμπλα ποὺ δὲν ἀκούεται ἡ Ἑλληνική, ἀλλὰ ἡ σλαυικὴ ψαλμωδία, νὰ δοξάζῃ τὸ Θεό, ποὺ στέλλει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας γιὰ δίκαιους καὶ ἄδικους.

Ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ «οὐκ' ἔχει καλύβαν ἐκεῖ, οὔτε μάντιδα δάφνην, οὔτε παγὰν λαλέουσαν, ἀπέσβετο καὶ λάλων ὕδωρ». Ὅλα ἐξαφανίστηκαν καὶ μένει ὁ αἰώνιος ὕμνος τοῦ Λαμαρτίνου καὶ ἑκατοντάδων περιηγητῶν ἄλλων νὰ θυμίζῃ εἰς τοὺς αἰῶνες τὸ Ἑλληνικὸ μεγαλειῶδες παρελθὸν τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς σημερινῆς ἀφανοῦς Πλόβδηφ.

44. — Η ΘΡΑΚΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ

Ὅλοι οἱ λαοὶ πάνω στὴ γῆ δημιουργοῦν ἔργα τέχνης μικρῆς ἢ μεγάλης ἀξίας. Τὰ ἔργα αὐτὰ τῶν λαῶν δὲν εἶναι ἀτομικὰ δημιουργήματα ἐκείνων ποὺ τὰ πλάθουν, ἀλλ' ἔχουν τὶς ρίζες τους στὴν παράδοση. Καὶ ὅπως τὰ πνευματικὰ προϊόντα, ἔτσι καὶ οἱ δοξασίες, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν λαῶν, καθρεφτίζουν τὴ λαϊκὴ ψυχή. Γ'ιατὶ εἶναι φανερὸ πὼς ὁ ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ, ὁ λαϊκὸς δηλ. τεχνίτης, καὶ ὅταν δουλεύῃ πάνω στὸ χρειαζούμενο ὑλικὸ καὶ τότε ἀποτυπώνει κάτι ἀπὸ τὴν καλαισθησία του, κάτι ἀπὸ τὴν ψυχή του. Γι αὐτὸ καὶ ὁ λαὸς πιστεύει, καὶ πολὺ σοφά, πὼς τὶς λαϊκὲς τέχνες δὲν τὶς μαθαίνουν ἀπὸ δάσκαλο, μὰ μεταβιβάζονται ἀπὸ τὴν κούνια ἀκόμα ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιά. Ὅλα λοιπὸν ὅσα σ' ἕνα λαὸ ποὺ τὰ παραδίνουν ἄλλοι, ὅσες πράξεις ἐνεργεῖ καὶ κάμνει ὁ ἴδιος, ἀποτελοῦν ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου του, καὶ ἐκφράσεις τοῦ λαϊκοῦ ποιτισμοῦ, ποὺ τὶς ἐξετάζει ξεχωριστὰ μιὰ καινούργια ἐπιστήμη, ποὺ λέγεται ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ.

Μὰ ἡ λαογραφία δὲν εἶναι μονάχα ἐπιστήμη γιὰ τὰ περασμένα πράγματα, σὰν νὰ ποῦμε ἡ ἀρχαιολογία. Ἡ λαογραφία δὲν ἔχει ἁπλῶς νὰ μαζέψει, νὰ φυλάξει καὶ συντηρήσει εἰς τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰ μουσεῖα τὰ ὕστερνὰ δείγματα τοῦ ξεχωριστοῦ χαρακτηριστικοῦ τοῦ κάθε λαοῦ, ὅσα δηλ. σώθηκαν ἀπὸ τὸ ρεῦμα τοῦ νεώτερου πολιτισμοῦ, ἀλλὰ νὰ μελετήσῃ ἂν ἐνεργοῦν οἱ ἴδιες δυνάμεις ἀκόμα ποὺ δημιούργησαν ἐκεῖνα τὰ χαμένα ἢ ἐκεῖνα τὰ φαινόμενα ποὺ μέρα τὴ μέρα χάνονται καὶ φθίνουν καὶ ἂν ἐξακολουθοῦν νὰ δημιουργοῦν καινούργιες μορφὲς τοῦ λαϊκοῦ βίου. Ἐξ ἴσου καὶ οἱ νέες αὐτὲς μορφὲς ἐνδιαφέρουν τὸν ἐρευνητὴ καὶ συντρέχουν στὴ γνώση τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, ποὺ εἶναι ὁ τελικὸς σκοπὸς κάθε λαογραφικῆς ἔρευνας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ λαογραφία εἶναι ἐπιστήμη ὄχι τῶν περασμένων, ἀλλὰ τοῦ παρόντος. Εἶναι μιὰ ἐπιστήμη, ὅπως εἶπε ὁ Γερμανὸς ἱδρυτὴς τῆς λαογραφίας, πάντοτε ζωντανὴ γιὰ τὸν ζωντανὸ παρόντα ἄνθρωπο.

Τὴ λαογραφία δὲν τὴν ἐνδιαφέρουν οἱ προσωπικὲς ἰδέες, ἀλλὰ τὰ φαινόμενα ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἐκδηλώσεις τῆς λαϊκῆς ψυχῆς. Γιατὶ οἱ φυλές, οἱ λαοί, οἱ ἄνθρωποι γενικά, παρουσιάζονται ἑνωμένοι καὶ σὲ σαφεῖς πνευματικές, καθὼς καὶ σὲ πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς ἑνότητες συνδεδεμένοι. Ξεχωρίζουν μονάχα μεταξύ τους στὴν ψυχικὴ διάθεση καὶ τὴ ροπὴ καὶ στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις της.

Γι' αὐτὸ ἡ λαογραφία ἀσχολεῖται καὶ ἐρευνᾶ τὸν ἰδιαίτερο χαρακτῆρα κάθε λαοῦ, πῶς δηλ. βγῆκε ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν φορέων του καὶ διεμορφώθηκε μὲ τὴν ἱστορία. Ἐπειδὴ δὲ μὲ τὴν διάγνωση τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ πνεύματος τῶν λαϊκῶν ὁμάδων συνάγονται τὰ διακριτικὰ τῆς φυλῆς γνωρίσματα καὶ καθορίζονται οἱ δεσμοὶ ποὺ συνδέουν τὰ μέλη ἑνὸς καὶ τοῦ ἴδιου ἔθνους, ἡ λαογραφία ἀποκτᾶ πολὺ μεγάλη σπουδαιότητα.

Ὁ Ἡρόδοτος στὸν καιρό του εἶπε «πῶς τὰ στοιχεῖα ποὺ συνιστοῦν ἕνα ἔθνος εἶναι τὸ ὅτι ἔχουν τὸ ἴδιο αἷμα, τὴν ἴδια γλῶσσα, τὰ κοινὰ τῶν θεῶν ἱδρύματα, τὶς θυσίες καὶ τὰ ἤθη, τὰ ὁμότροπα». Οἱ σημερινοὶ ἐθνολόγοι λένε πῶς ἡ κοινὴ καταγωγή, ἡ γλῶσσα καὶ ἡ λατρεία μπορεῖ νὰ μὴ συνυπάρχουν ὅλα σ' ἕνα ἔθνος, ἀρκοῦν δὲ μόνο τὰ ὁμότροπα ἤθη γιὰ νὰ στηριχθῇ ἡ συνείδηση τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, δηλ. τὰ κοινὰ ἤθη κ' ἔθιμα, οἱ κοινὲς δοξασίες καὶ παραδόσεις, ἡ αὐτὴ ἀντίληψη τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ ἡ αὐτὴ ἐκδήλωση τῶν συναισθημάτων καὶ τέλος ἡ κοινότης τῶν πόθων καὶ τῶν ἐλπίδων.

Τὸν καιρὸ ποὺ ξεσηκώθηκε τὸ ἔθνος γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία του συνεκλόνισε τὴν κοινὴ γνώμη τοῦ τότε κόσμου ἡ θεωρία τοῦ Φαλμεράϋρ, ποὺ παρ' ὀλίγο νὰ θάψῃ τὴν ἐθνική μας προσπάθεια. Ἡ θεωρία αὐτὴ περὶ ἐκσλαβισμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐπλήγωσε καίρια τὴν ἐθνική μας ὑπερηφάνεια καὶ φιλοτιμία καὶ οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους κατέφυγαν τότε στὰ ζωντανὰ μνημεῖα τοῦ λαοῦ, τὴ γλῶσσα δηλ. καὶ τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ βίου τοῦ λαοῦ, καὶ ν' ἀποδείξουν τὴν ἑνότητα καὶ τὴν ἀδιάσπαστη συνέχεια τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου ἀπὸ τ' ἀρχαῖα χρόνια ὡς τὰ σήμερα. Ἔτσι ἔγιναν ἐρευνητὲς τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφίας, πρὶν ἀκόμα ἐμφανισθῇ ὁ Νικόλαος Πολίτης ὡς ἐπιστημονικός της θεμελιωτὴς καὶ ἡ λαογραφία ἦταν ἐκείνη ποὺ μᾶς ἔδωσε τὰ μέσα νὰ στηρίξουμε τὰ ἐπιχειρήματά μας γιὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὴν ἀνόητη αὐτὴ θεωρία τοῦ Φάλμεράϋρ. Μὲ τὴ λαογραφία καὶ τὶς λαογραφικὲς ἔρευνες, καλύτερα ἀπὸ κάθε διακήρυξη φρονημάτων καταδείχνεται ἡ ταυτότητα τοῦ ἐθνικοῦ βίου τῶν Ἑλληνικῶν φυλῶν, τῶν Μακεδόνων, τῶν Κρητῶν, τῶν Θρακῶν καὶ τῶν Κυπρίων, τῶν Ροδίων καὶ Ἠπειρωτῶν καὶ μ' αὐτὴν ξεκαθαρίζεται ἡ ἐθνολογικὴ σύσταση τῶν περιμαχήτων τμημάτων τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος, ποὺ μᾶς διαμφισβητοῦν οἱ γειτονικοί μας λαοί.

Ὥστε ἡ ἀξία ἡ ἐθνικὴ καὶ ἱστορικὴ τῶν μνημείων τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ γι' αὐτὸ τὸ ἔργο τῆς λαογραφί-

ας εἶναι ἐπιστημονικὸ μὰ καὶ ἐθνικό. Στὸν ἐθνικὸ χαρακτῆρα τῆς λαογραφίας χρεωστοῦμε τὴν θαυμαστὴ ἀκμὴ τῶν λαογραφικῶν σπουδῶν ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον τῆς Πολιτείας ποὺ δείχνει γιὰ τὶς λαογραφικὲς σπουδές.

Κάποιος ἀρχαιολόγος διεκήρυξεν ὅτι ἡ ἀρχαιολογία εἶναι ὄχι ἐπάγγελμα, ἀλλ' ἐθνικὸ καθῆκον. Τὸ ἴδιο κατὰ μεγαλύτερο λόγο μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὴ λαογραφία. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς λαογραφικούς μας θησαυροὺς ἔχουμε ἱερὴ ὑποχρέωση νὰ τοὺς περισώσουμε καὶ νὰ τοὺς ἀσφαλίσουμε ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ ἀπὸ τὶς ἀλλαγὲς τῆς νέας ζωῆς. Ἡ ἀξία ἄρα τῆς λαογραφίας εἶναι μεγάλη καὶ ἀνεκτίμητη, ἀλλὰ καὶ ἡ ὠφέλεια τῆς λαγραφίας στὶς ἄλλες ἐπιστῆμες εἶναι μεγάλη λ.χ. στὴν ψυχολογία, τὴν ἐθνολογία, τὴν ἱστορία τῶν θρησκειῶν καὶ στὴ φιλολογία, τὴν ἀρχαιολογία, τὴν ἱστορία. Λέξεις καὶ φαινόμενα τοῦ συγχρόνου βίου μας εἶναι τὸ καλύτερο σχόλιο γιὰ τὴν ἑρμηνεία συγγραφέων καὶ πραγμάτων τοῦ ἀρχαίου βίου. Ἔτσι τὰ ἔθιμα τῶν Ἀναστεναρίων καὶ τῶν Καλογήρων τῆς Ἀν. Θράκης ἔδωσαν τὴν βάση στοὺς ἐπιστήμονες γιὰ νὰ ἐξηγήσουν τὰ φαινόμενα τῶν λατρειῶν τοῦ Διονύσου — καὶ αὐτὴ τὴ γέννηση τοῦ ἀρχαίου θεάτρου. Τὰ ἀναστενάρια αὐτὰ οἱ Βούλγαροι — λαὸς χωρὶς μεγάλες δόξες — προγονικὲς δόξες — τὰ οἰκειοποιοῦνται σήμερα ὡς ἰδικά τους καὶ στὶς λαϊκὲς παραδόσεις των εὑρίσκουν πηγὴ γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἐξύψωση καὶ δημιουργία, ὡς λ.χ. τὸ τραγοῦδι στὶς λαϊκὲς τέχνες, τὴν ἀρχιτεκτονική, τὴ σκαλιστικὴ κλπ. Ἡ ἑλληνικὴ λαογραφία ἐμφανίζει μεγάλο ἔργο ἕως τὰ σήμερα. Οἱ δικοί μας καὶ ξένοι φιλόλογοι καὶ λαογράφοι ἐπετέλεσαν ἀληθινὸ ἄθλο στὴν Ἑλληνικὴ λαογραφία.

Καὶ ὁ Σακελλαρίου, ὁ Γιανναράκης, ὁ Σταματιάδης, καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλους ὁ μακαρίτης Ν. Πολίτης, ἐργάσθηκαν γιὰ νὰ θεμελιώσουν τὴν Ἑλλην. λαογραφία. Ἀπὸ πολλὰ χρόνια καὶ ἐδῶ ὁ Φιλογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Παρνασσὸς καὶ ὁ Κοραὴς ἐμάζεψαν μὲ διαγωνισμοὺς καὶ βραβεῖα ἀνεκτίμητους θησαυροὺς καὶ κειμήλια τῆς ἐθνικῆς μας κληρονομίας καὶ τὰ περιέσωσαν γιὰ πάντα. Τὸ σημαντικώτερο ὅμως ὑλικὸ εἶναι ἀνεπαρκές, γιατὶ προέρχεται ὄχι ἀπὸ ὅλες τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες, οὔτε καὶ ἀναφέρεται σ' ὅλα των τὰ ἀντικείμενα τῆς λαογραφικῆς ἐρεύνης, ὥστε νὰ μᾶς δώση πλέον πλήρη καὶ σαφῆ εἰκόνα τοῦ ψυχικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ λ.χ. Ἡ Χιμάρα, ἡ Ἀγχίαλος, ἡ Στενίμαχος, ἡ Ραιδεστός, ἡ Φιλιππούπολις, ἡ Βιζύη, ἡ Σαμοθράκη, ἡ Θάσος, ἡ Ἴμβρος, ἡ Τένεδος, ἡ Ἀνατ. Θράκη. Πλῆθος ὅμως Ἑλλην. ἑστιῶν, ποὺ ὁ πληθυσμός του ἀναγκάσθηκε νὰ φύγη κα ἰνὰ καταφύγη στὴν ἐλευθέρα Ἑλλάδα, δὲν ἀντιπροσωπεύονται διόλου ἢ ἐλάχιστα στὶς συλλογὲς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ μένουν ἔξω ἀπὸ τὸ πλαίσιο τοῦ λαογραφικοῦ χάρτου τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν. Εἶναι δὲ φανερὸ ὅτι κάθε ἡμέρα ποὺ περνᾶ καὶ διότι συν-

τελεῖται ἡ ἀφομοίωση τῶν προσφύγων ἐξ αἰτίας τῶν νεωτέρων τεχνιτῶν καὶ πολιτικῶν προόδων, σημειώνει μιὰ ἀνεπανόρθωτη ἀπώλεια λαογραφικοῦ ὑλικοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖται ἐπεῖγον ἐθνικὸ καθῆκον ἡ περισυλλογὴ τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ ὑλικοῦ.

Σήμερα ἐκδίδονται εἰς τὰς Ἀθήνας γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν τὰ Ἠπειρωτικά, τὰ Θρακικά, τὰ Μικρασιατικὰ Χρονικά, ποὺ δὲν κάμνουν ἄλλο, ἀπὸ τὸ ν' ἀποθησαυρίζουν ὅλα συλλογὲς λαογραφικές, ποὺ στὸ μέλλον θὰ μᾶς χρησιμεύσουν ὡς ὁ καθρέφτης τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ ἔρευνα καὶ συλλογὴ τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ ἀπαιτεῖ αὐτοθυσία. Καὶ ξέρουμε πόσον ὀλίγοι θυσιάζουν τὴν ἄνεση καὶ τὴν ἡσυχία τους γιὰ τέτοιες ἐργασίες. Εὐτυχῶς ἡ Ἀκαδημία, μὲ τὰ βραβεῖα ποὺ προκήρυξε καὶ τὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο καὶ οἱ συνεργάτες του καλῶς συντελοῦν στὶς λαογραφικὲς σπουδές. Στοὺς διδασκάλους πάλι ἀνήκει ὁ ἔπαινος ὅτι μόνοι αὐτοὶ ἐργάζονται καὶ ἀπ' αὐτοὺς βέβαια ἐλάχιστοι — γιὰ τὴ συλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ. Αὐτῶν συλλογὲς βραβεύονται καὶ αὐτῶν ὑλικὸ δημοσιεύεται. Μέσα σὲ 50 - 60 χρόνια ποὺ οἱ Θρᾶκες λ.χ. ἄρχισαν νὰ ἐργάζωνται γιὰ τὴ λαογράφηση τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ, μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἀρκετὸ μέρος ἔχει μαζευτῆ ἀπὸ τὴ λαογραφία της καὶ ὑπολείπεται τὸ μεγαλύτερο, ποὺ κι' αὐτὸ θὰ περισυλλεγῆ μὲ τὸν καιρό, ἀλλὰ πάντως γρήγορα, καὶ τὸ χρωστοῦμε στοὺς δασκάλους Μανασείδη, Οἰκονομίδη, Κουρτίδη, Χουρμουζιάδη, Δεληγιάννη καὶ τόσους ἄλλους. Τὰ ἴδια μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὴν Ἤπειρο καὶ γιὰ τὸν Πόντο. Ἀλλὰ καὶ ἰδιωτικὲς ἐργασίες σπουδαῖες ἐδημοσιεύθηκαν ὡς τώρα γιὰ τὰ Δωδεκάνησα, ποὺ θὰ μείνουν μνημεῖο θαυμάσιο τῆς περιοχῆς αὐτῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποὺ τώρα ἐξαναγκάζεται σὲ μετανάστευση ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ Μικρὰ Ἀσία.

Ἂν τὸ Κράτος βοηθήση τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καὶ συντρέξη τὸ ἔργο της οἰκονομικῶς, τότε θὰ ἐπιτύχουμε κάτι πολὺ μεγάλο, πολὺ ὠφέλιμο καὶ ἀξιοζήλευτο .Γιατὶ αὐτὸ τὸ ὑπουργεῖον Παιδείας πρέπει νὰ ἱδρύση μιὰ Δ)ση Λαογραφικῶν Μελετῶν, ποὺ θὰ βοηθήση τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία. Κάποιος Ἄγγλος καθηγητὴς μοῦ ἔγραφε πρὸ καιροῦ πὼς αὐτὸ ποὺ κάνουμε ἐμεῖς οἱ Θρᾶκες μὲ τὰ περιοδικά μας — αὐτὴ δηλ. τὴ σπουδαία περισυλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ — ἀξίζει πολύ, πάρα πολύ. Κι' αὐτὸ προσθέτει θὰ θὸ δείξη ὁ καιρός. Ἕνα παραμύθι ὡς μυθογραφικὸ καὶ γλωσσικὸ φαινόμενο, ἕνα τραγούδι ὡς μουσικὸ κείμενο, μιὰ παράδοση, μιὰ δεισιδαιμονία, κι' ἕνα ὁποιοδήποτε ἄλλο κείμενο ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ἀποτελεῖ τὸ καλύτερο δεῖγμα τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Τὰ χειροτεχνήματα, τὰ σπίτια, τὰ διακοσμητικὰ καὶ χρήσιμα γιὰ τὴ ζωὴ ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ λαοῦ πράγματα, ἀποτελοῦν καὶ αὐτὰ ἐκδηλώσεις τῆς καλλιτεχνικῆς του διαθέσεως. Ἀπὸ τὰ πλούσια αὐτὰ κείμενα κι' ἔργα πρέπει ν' ἀρχίζη ἡ πνευματικὴ ἀνύψωσή του καὶ ἀπὸ τὰ καλλιτεχνήματα νὰ ὑψώνεται τὸ ἔργο τῆς τέχνης κάθε λαοῦ.

Ἡ λαογραφία λοιπόν, καταλαβαίνετε ὅλοι, πὼς ἀποτελεῖ σπουδαία ἐπιστήμη. Μᾶς δίνει τὰ ψυχικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ λαοῦ μας, μᾶς εὐκολύνει στὴ σπουδὴ καὶ τὴ μελέτη τῆς ψυχῆς του, μᾶς χαρίζει τ' ἀπαραίτητα στοιχεῖα, ποὺ πάνω τους θὰ οἰκοδομήσουμε τέχνη καὶ καλλιτεχνία καὶ μᾶς δίνει τὸ δυνατὸ μέτρο τῶν ψυχικῶν μας χαρισμάτων. Τὰ δημοτικά μας τραγούδια (Γκαῖτε, Ρουσσώ, LEGRAN) παντοῦ μελετιοῦνται καὶ μεταφράζονται καὶ προκαλοῦν θαυμασμὸ ὡς ποίηση μὲ πολλὰ χαρίσματα. Τὰ χειροτεχνήματά μας δίνουν τὸ μέτρο τῆς ἱκανότητάς μας στὴν χειροτεχνία (Χατζημιχάλη, Πέρδικα, Ταρσούλη) καὶ τὴν τάση μας στὸ καλὸ καὶ ὡραῖο. Τὸ παραμύθι μας, τὴ σπουδαιότητα τοῦ μυθογραφικοῦ μέρους καὶ τῆς δημιουργικῆς φαντασίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς φραστικῆς δυνάμεως, ὅπως τὸ Θρακικὸ καὶ τῶν ἱκανοτήτων τῆς γλώσσας μας, ποὺ τὴν περιφρονεῖ ἕνα μέρος τοῦ λαοῦ μας. Τὸ τραγούδι μας τὸ λαϊκὸ μᾶς δίνει τὰ μουσικὰ μοτίβα — ποὺ πάνω σ' αὐτὰ πρέπει νὰ στερεωθῆ τὸ θεμέλιο τῆς μουσικῆς μας καλλιέργειας. Τὸ λαϊκὸ δίκαιο μᾶς δίνει τὸ μέτρο τῆς σκέψεως, ποὺ ὁ λαὸς δικάζει καὶ λύνει τὶς διαφορές του. Μ' ἕνα λόγο ἡ λαογραφία εἶναι ἐπιστήμη σπουδαία καὶ χρησιμότατη, ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητη γιὰ κάθε ἔθνος, ποὺ θέλει νὰ λέγεται πολιτισμένο καὶ θέλει νὰ γνωρίζει τὶς ψυχικὲς καὶ πνευματικὲς ἰδιότητες ποὺ ἔχει, ποὺ μ' αὐτὲς ξεχωρίζει τί εἶναι δικό του καὶ τί ξένο κι' ὡς ποῦ μπορεῖ ν' ἁπλώνει τὶς διεκδικήσεις του.

Ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος εἶναι ψυχικὰ πολὺ πλούσιος, τόσο ποὺ δανείζει μὲ τὴν ἐπίδρασή του πολλὰ στοὺς γείτονές του, ὥστε σὲ πολλὲς ἐκδηλώσεις νὰ μοιάζουν σὲ μεγάλο βαθμό, ποὺ νὰ οἰκειοποιοῦνται αὐτὲς τὶς ψυχικὲς ἰδιότητές του καὶ νὰ τὶς ἐμφανίζουν γιὰ δικές τους γειτονικοὶ λαοί. Ἡ λαογραφία λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τ' ἀνακατώματα τὰ ξεκαθαρίζει, τὰ ξεδιαλύνει τὰ κατατάσσει καὶ δὲν ἀφίνει νὰ μπερδεύωνται τὰ λαϊκὰ πνευματικὰ προϊόντα καὶ οἱ λαϊκὲς ψυχικὲς ἐκδηλώσεις ἀδιάλυτα. Ἔτσι μαθαίνουμε πὼς τὸ τραγούδι αὐτὸ εἶναι Ἑλληνικό, τὸ ἔθιμο τοῦτο Ἑλληνικό, κι' ὄχι βουλγάρικο, ὡς ἡ συνήθεια αὐτὴ δική μας. Ἔτσι μποροῦμε νὰ ἐξηγήσουμε τὴ συγγένειά μας τὴν ἄμεση μὲ τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ κόσμο καὶ νὰ ἑρμηνεύσουμε τὸ τάδε φαινόμενο τῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων, ποὺ ἀλλοιῶς θὰ ἦταν ἀδύνατο. Ἔτσι μὲ τ' Ἀναστενάρια, τὰ Δημήτρια, τὰ Διονύσια, τοὺς Πιτεράδες τῶν σημερινῶν Θρακῶν ἐξηγοῦμε τὴν προέλευση καὶ τὴ γένηση τοῦ ἀρχαίου θεάτρου ποὺ τὴν ἔκαμαν αὐτὴ τὴ δουλειὰ ξένοι ἐπιστήμονες καὶ ἰδικοί μας.

Ἔτσι μὲ τὴ λαογραφία ἀποκαλύπτουμε ὅ,τι δικό μας ψυχικὸ φαινόμενο ἔχουμε περίεργο, ἐνδιαφέρον, σημαντικό, καὶ τὸ χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ χαρακτηρίσουμε τὸν Ἕλληνα στὴ σκέψη καὶ στὴ δράση, δηλαδὴ στὰ πνευματικὰ καὶ τὰ ψυχικὰ προϊόντα, ποὺ ἀποτελοῦν τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα τῆς φυλῆς.

45. — Α' ΤΟ ΘΡΑΚΙΚΟ ΑΣΚΙ (1)

Γνωστὸ εἶναι τὸ ἔθιμο «ἀσκί», ὅταν κτίζεται σπίτι. Τὸ ἔθιμο αὐτὸ εἶναι πανελλήνιο μέν, ἀλλ' ἔχει τώρα ὑποχωρήσει κι' ἔχασε τὴν ὡραιότητά του. Παραθέτουμε ἐδῶ ἕνα νέο κείμενο ποὺ ἐλέγετο στὸ Σαμμακόβι Ἀν. Θράκης, γραμμένο ἀπὸ τὸν Κ. Βουτσόπουλο ἐτῶν 60 πρόσφυγα στὴν Ξάνθη. (Τετράδιο λαογρ. ὑλικοῦ 30 σ. 339 - 340).

«Καλλίφωνος καὶ εἰδικὸς κτίστης ἀνέβαινε στὴν ὀροφὴ τοῦ χτιζόμενου σπιτιοῦ καὶ ἀπήγγειλε μὲ ἐξακολουθητικὴ φωνὲς εὐχὲς ὑπὲρ τοῦ χτήτορα καὶ ὑπὲρ τῶν γειτόνων ποὺ τιμοῦσαν τὸν ὑψώνοντα σπίτι. Πρῶτα τ ο υ ρ κ ι κ ά:

«Ἔλ κιογλουλέρ, ἔγ κουμσουλάρ, ἔγ ἐχπαπλάρ, ἔγ ἔμψεριλέρ! Ἀλλὰχ ἐμιρίγλε ντοβλὲτ σαγιασίγλε γκιὸκ ἀλτινντὰ γεσὶλ τσμὲν ὀστουντὲ Περικλῆ ἐφἔντινιν μπινὰ κουρουλούρ!! Γιώργη τζορμπατζῆ μπιζὶμ Περικλῆ τσορμπατζιμιζὶμ χατιρὶ ἐκ κιμπὶ οὐστουλαρὰ σεβιντιεσίιν! Ὀγλὲ ὀνόντα ἀλλὰχ σεβιντιρσὶν κουτοὺζ σεριφὲ γκιουλὲ - γκιουλὲ κιτσὶν γκιουλὲ - γκιουλὲ γκελσίιν! ἀχπαπλὰρ σεβινσὶν τουσμανλὰρ παατλασίιν! Γιοβατακὶ πουλοὺκ ντουλουσοὺ μάντραντακι κογιοὺν μπιρὶ πὶρ σειρὰ κελσίιν! Γιαπτιμὶζ μπινὰ τὰς ντουβὰρ ντοκιούλμεσιν μακασλὰρ ἀτσίλμασιννν! ἐν σεγλὲρ σοκιόλμεσιιν! Καλφαλαρᾶ μαραφέτ! οὐστουλαρὰ κουβέτ, τσιρακλαρὰ φρεγκὶ διγενέεεκ!»

Δεύτερο Ἑ λ λ η ν ι κ ά: «Ἔγ χωρικοί, γείτονοι, φίλοι, πατριῶτες. Μὲ τοῦ Θεοῦ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἄδεια τοῦ μεγ. βασιλέως ὑπὸ γαλανὸν οὐρανὸν καὶ πράσινη χλόη κτίριο κτίζεται!' Ο πρόκριτος γείτονας Γεώργης ἐκτιμώντας τὸν ἰδιοκτήτη Περικλῆ ἔστειλε ἕνα δῶρο νὰ εὐχαριστήση τοὺς μαστόρους! Ἔτσι κι' αὐτὸν ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἀξιώση νὰ μεταβῆ στὸν Ἅγιο Τάφο προσκυνητής. Μὲ γέλια, μὲ χαρὲς νὰ πάγη, μὲ γέλια μὲ χαρὲς νὰ γυρίση. Νὰ χαροῦν οἱ φίλοι του, νὰ σκάσουν οἱ ἐχθροί του. Οἱ γωνιὲς τοῦ σπιτιοῦ ὑνιὰ νὰ γεμίσουν καὶ στὸ μαντρὶ τὰ πρόβατα νὰ πλουθαίνουν. Τὸ χτίριο ποὺ χτίζεται πέτρα νὰ μὴ ραγίση, κι' ὁ νοικοκύρης χίλια χρόνια νὰ ζήση. Ἔτσι ὁ Θεὸς (ἂν εἶναι ἀνύπαντρος) νὰ τοῦ χαρίση μιὰ νέα νὰ τὴν ἔχη τοῦ Γεννάρη ποὖνε ἡ νύχτα μεγάλη καὶ στὸ Μάη ποὺ ἔνε ἡ μέρα μεγάλη! Χίλια χρόνια νὰ ζήση καὶ νἀπολαύση τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ τὰ καλά. Τοῦ χτίριου τὰ μακάσια νὰ μὴν ἀνοίξουν, τὰ καρφιὰ νὰ μὴ ξυλωθοῦν. Στὸν κάλφα μας τιμή, στοὺς μαστόρους μας τέχνη καὶ δύναμη, στοὺς μαθητευόμενους μαστίγωμα (φρεγκὶ ντιγενέκ)».

---

1) Βλ. Ἐλπ. Σαραντὴ ἀσκὶ Θρακικὰ τ. Α'. 2) Λιήγημα Π. Παπαχριστοδούλου: «Ἡ Κόνα Σουλτάνη χτίζει σπίτι» Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά. Ἀσκὶ σημαίνει ὕφασμα ποὺ κρεμοῦν στὴν οἰκοδόμηση σπιτιοῦ.

2) Δῶρα ἀνάλογα τῆς θέσεως, τοῦ θεσμοῦ μὲ τὸν κτίζοντα, εἶναι ἕνα ὕφασμα. Ἡ εὐχὴ εἶναι ἀνάλογη μὲ τὸ δῶρο.

Β' ΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ (ΝΤΟΥΛΓΚΕΡΙΚΑ)

Οἱ κτίστες στὴν ,Αν. Θράκη καὶ μάλιστα στὸ Σαμμακόβι (1) εἶχαν μιὰ ἰδιαίτερη γλῶσσα τὴν τεκτονική, (ντουλγέρικη) ἀπὸ παλαιότατα χρόνια. Μ' Αὐτὴν συνεννοούνταν ἀναμεταξύ τους, χωρὶς νὰ νοιώθη κανεὶς γιατὶ μιλοῦν. Οἱ τέκτονες, ἐρωτώμενοι ἀρνιόνταν νὰ δώσουν πληροφορίες γιὰ τὰ ντουλγέρικα αὐτά, γιατὶ δὲν τοὺς συνέφερε λ.χ. «Πάρε δρουκάνι καί... χώριζε».

1. Λεξιλόγιο ντουλγκέρικο

Γρμιὰ = στόκο
κρασὶ = σόρο
ρακὶ = θοδωρὴ
κόρη νοικοκύρη = ἀγκίδα
ἤρτε = ξέσυρε
ζύμωσε = ἀλλοιοτεύτηκε
ξύλο = φοράδι
χάλεσε = ζάπεψε
τρῶμε = μανεύουμε
νὰ φᾶμε = μάνα
βράδυασε = καλογέρεψε
ἥλιος = καλόγερος
παραμύθι = διαλυστήρι
μεροκάματο = κολοβὸ
λεφτὰ = στόγγλα
τραῖνο = Παυλὶ
Ἑβραῖος = Παρτακέλας
Τοῦρκος = Ζέρβας
Παπᾶς = Μαλάτο
νερὸ = ὀξιὸτ
παρατηρεῖ = σταμεύει
ἀφεντικὸ = μιχὰς
ἐργασία = πραχάλα
γαϊδούρι = Ζαρνὶ
χρήματα = τσατσάβια

2. Δεῖγμα φραστικὸ

'Ο Μιχὰς διαλύζει πὲ τὸ διαλυστήρι = Τἀφεντικὸ μᾶς παρακολουθεῖ ἀπὸ τὸ παράθυρο.

Ξέσειρε ἡ ἀγγίδα, πραχάλζε = Ἔρχεται ἡ κόρη, καὶ δούλευε.

Μιχὰς σταμεύει Ζαρνὶ = Τἀφεντικὸ εἶναι γαϊδούρι.

Ἤρτε κολόγερος νὰ μανέψουμε = Ἤρθε ἡ ὥρα νὰ φᾶμε.

Τσατσάβια μιχὰς δὲ σταμεύει = Τἀφεντικὸ δὲν ἔχει λεφτά.

Ἕνας γιὰ ὀξιὸτ = ἕνας γιὰ νερό.

'Ο μιχὰς ἀλλοιωτεύτηκε ποὺ ζάπεψε τὸ φοράδ' = Τ' ἀφεντικὸ θύμωσε ποὺ χάλασε τὸ φοράδ'.

Στὸ μιχὸ τσατσάβια δὲν σταμεύουν=Τἀφεντικό μας δὲν ἔχει χρήματα.

---

1) Τὸ Σαμμακόβι τῆς Θράκης, φημιζότανε γιὰ τὰ πλούσια μεταλλεῖα του καὶ τὰ πέραντα δάση του, ὅπου σὲ καμίνια παρασκεύαζαν κάρβουνα. Ὅλη ἡ περιοχὴ ἡ πολυδασωμένη ἦταν μιὰ περιοχή, ὅπου ἀπὸ αἰῶνες γίνονταν μὲ σκληρὴ δούλεψη τὰ κάρβουνα καὶ βγαίναν τὰ μεταλλεύματα.

46— Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Οἱ Θρᾶκες ἐκ τῆς μακροχρονίου ἐπαφῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνες ἐκέρδησαν πολλά. Ἐξέμαθαν λόγῳ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς προϊόντων τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν πρῶτον, ποὺ τὴν ἐπρόφερναν «δυσεκφόρως» καὶ ἀπώλεσαν εἰς διάστημα μακροχρόνιον τὴν ἰδικήν των.

Τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν δὲν ἔχομεν γραπτὰ μνημεῖα, διότι οἱ Θρᾶκες δὲν εἶχαν γραφήν. Ἡ Θρακικὴ γλῶσσα γνωρίζουμε ὅτι ἐξέλιπεν ὁλότελα μὲ τὴν διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴ Θράκη τὸν 4 — 5 αἰῶνα μ.Χ.

Γι' αὐτὸ εἶναι καὶ παγκοίνως σχεδὸν ἄγνωστη ἀκόμη καὶ ἐλάχιστα γνωστὴ στοὺς ὀλίγους εἰδικοὺς γλωσσολόγους. Ὁ Ξενοφώντας μαρτυρᾶ ὅτι ἦταν ἀκατάληπτη ἡ Θρακικὴ γλῶσσα στοὺς Ἕλληνας τῶν χρόνων του. Ἐκεῖνος ὁ ἴδιος συνεννοήθηκε μὲ τὸν βασιλιὰ Σεύθη τῶν Ὀδρυσῶν Θρακῶν, μὲ διερμηνέα. Ὁ Ἡσύχιος ὁ λεξικογράφος μᾶς περισώζει μερικὲς Θρακικὲς λέξεις, ὅπως κι' ἄλλοι ἀρχαῖοι γραμματικοὶ καὶ συγγραφεῖς. Τὶς ἔμαθαν μὲ τὴ Θρακοελληνικὴ ἐπικοινωνία, μὲ τὶς ἐπιδρομές.

Σώζονται καὶ τοπωνύμια καὶ κύρια ὀνόματα, ἀλλὰ μ' ἑλληνικὲς καταλήξεις καὶ βρίσκονται σ' ἐπιγραφές, ποὺ βρέθηκαν ἄπειρες. Διαπιστώνεται δὲ ὅτι ἡ Θρακικὴ γλῶσσα ἀνήκει στὴν Ἰαπετική, Ἰνδογερμανικὴ ἢ Ἰνδοευρωπαϊκὴ ὁμοφυλία, ποὺ ἔχει στενώτατη συγγένεια μὲ τὴν Ἑλληνική. Αὐτὸ φαίνεται λέγουν οἱ γλωσσολόγοι ἀπὸ τὶς καταλήξεις. Δυστυχῶς δὲν σώζεται κείμενο μὲ συνεχῆ λόγο στὴ Θρακικὴ γλῶσσα, γιὰ νὰ γνωρίσουμε καὶ τὸ τυπικό της καὶ τὴ σύνταξή της. Γιὰ τὴ γλῶσσα τῶν Θρακῶν καὶ τὰ λείψανά της καὶ τὴ συγγένειά της μὲ τὶς Ἰνδοευρωπαϊκὲς γλῶσσες ἔχουν γραφῆ πολλὰ ἀπὸ ξένους γλωσσολόγους. Καὶ λέγουν: Ὅτι ἡ Θρακικὴ γλῶσσα εἶναι αὐτὴ ἡ πανάρχαια Θρακοφρυγική, ποὺ ἔχει διαλεχτικοὺς ἰδιωματισμούς, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἐξέλιξη στοὺς τύπους καὶ τὴν ἔκφραση κατὰ τὴν ἀπαίτηση τοῦ καλοῦ λόγου, ποὺ ἀπαντᾶ σὲ φιλολογικὰ ἔργα, καὶ ποὺ στεροῦνται δυστυχῶς οἱ Θρᾶκες.

Πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος μιλεῖ γιὰ τὴν συγγένεια τῶν Θρακῶν πρὸς τοὺς Φρύγες. Τὰ λεγόμενά του (II—73) προσείλκυσαν τὴν προσοχὴ τῶν γλωσσολόγων, ποὺ κατέληξαν ὁμόφωνα στὸ συμπέρασμα τῆς μεγάλης συγγενείας τῆς Θρακικῆς πρὸς τὴν Φρυγικὴ γλῶσσα καὶ τὴν Ἀρμενική. Ἄλλοι προχωροῦν πιὸ τολμηρὰ καὶ βρίσκουν συγγένεια στενὴ τῆς Θρακικῆς μὲ τὴ Λιθουανική. Οἱ Σλάβοι πάλιν γλωσσολόγοι ἀπὸ τὴν ταυτότητα μερικῶν ριζῶν, βγάζουν τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Θρᾶκες πρέπει νὰ ὑπαχθοῦν στὰ Σκυθικὰ ἢ Σλαβικὰ φῦλα. Ἀλλὰ μὲ τὴν σύμπτωση μιᾶς πεντάδας ὀνομάτων φύλων ἢ τὴν ταυτότητα μερικῶν ριζῶν λέξεων, εἶναι ὀρθὸ νὰ παίρνεται ὡς ἀσφαλὴς ἀπόδειξις ὅτι ἡ Θρακικὴ γλῶσσα εἶναι Σκυθικὴ ἢ Σλαβική;

Εἶναι ἀναντίρρητο ὅτι ἡ γλωσσολογία στὰ τελευταῖα χρόνια ἔκαμε πολ-

λὰς προόδους, γιατὶ μὲ τὴν σύγκριση τῶν γλωσσῶν ὄχι μονάχα τὴ συγγένειά τους καθώρισε, καὶ νεκρὲς γλῶσσες ἐξήγησε καὶ πολλὲς ἀλήθειες ἱστορικὲς ἀπεκάλυψε, καὶ διέλυσε πλάνες ὅσο γιὰ τὴ συγγένειά τους μὲ τὴ βοήθεια ἀπ' ἄλλες ἐπιστῆμες, ὅπως ἡ ἀρχαιολογία ἢ ἡ μυθολογία καὶ ἡ λαογραφία, ἀλλὰ πολλὲς φορὲς πέφτει σὲ ἀπιθανότητες καὶ παραδοξολογίες, ὅσες φορὲς βγαίνει ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ παράδοση καὶ τὸν ἴσιο δρόμο γιὰ νεωτερισμό, ἢ σέρνεται ἀπὸ ἔμμονες ἰδέες ἢ ἀπὸ πολιτικοὺς λόγους, ὅπως παθαίνουν οἱ Σλάβοι, ποὺ ἔχουν σκοπὸ τὴν διαστροφὴ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. Τέτοια ἔγιναν πολλά. Ἐδῶ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ φέρη παραδείγματα γιὰ ν' ἀποδείξη τὴν ἀλήθεια αὐτή. Βέβαιο ὅμως εἶναι ὅτι οἱ Σλάβοι σύγχρονοι γλωσσολόγοι τὸ ἐπιδιώκουν τοῦτο γιὰ ν' ἀπομακρύνουν δηλαδὴ τὴ Θρακικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὴ συγγενῆ της Ἑλληνική.

Ἔτσι πολλὲς παραδοξολογίες καὶ ἀστειότητες δημιουργήθηκαν ἀπὸ τοὺς Σλάβους γλωσσολόγους, ποὺ φέρνουν τὰ πιὸ ἀπίθανα καὶ πιὸ παράλογα ἐπιχειρήματα. Ἡ γλῶσσα τῶν Θρακῶν, ὅπως καὶ τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν Σκυθῶν καὶ ἄλλων Μικρασιατικῶν λαῶν πιθανώτατα δὲν γράφονταν. Αὐτὸ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὶς ἐπιγραφὲς ποὺ βρέθηκαν στὴ Θράκη, ποὺ εἶναι ὅλες Ἑλληνικές. Τοῦτο γίνονταν, γιατὶ οἱ Θρᾶκες σὰν πρωτογενεῖς ἀσχολοῦνταν μὲ τὴ γεωργία, κτηνοτροφία, τὸ κυνήγι, ἕως ὅτου ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ γραφή,ἐπεκράτησαν τῆς ἀκατέργαστης Θρακικῆς.Οἱ Θρᾶκες δὲν εἶχαν φιλολογικὰ ἔργα, γι' αὐτὸ καὶ θεωροῦσαν περιττὴ τὴ γραφὴ τῆς γλώσσας τους. Γιατὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν μνημονεύονται Θρᾶκες ποιητές. Οἱ παιᾶνες καὶ τὰ θούριά τους, ἦταν ἡμιάγρια καὶ βάρβαρα καὶ δὲν ἄξιζαν νὰ γραφοῦν. Τὰ Ὀρφικά, Ἀργοναυτικά, οἱ Ὕμνοι τῶν Θεῶν κλπ. εἶναι ποιημένα ἀπὸ Ἕλληνας ποιητὰς στὸν 2ον καὶ 3ον μ.Χ. αἰῶνα, ὅταν ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνοῦσε στὴ Θράκη. Ἔτσι ὡς ἄγραφη γλῶσσα ἡ Θθακικὴ ἐκτοπίσθηκε σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ κι' ἀντικαταστάθηκε ὁλότελα.

Καὶ ἡ ἐκτόπιση ἄρχισε ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου καὶ Εὐξείνου μὲ τὶς πολυάριθμες ἑλληνικὲς ἀποικίες. Ἔτσι κατὰ τὸν Ξενοφῶντα ὁ βασιλεὺς Σεύθης καταλάβαινε τὰ Ἑλληνικὰ «συνίει δὲ αὐτὸς Ἑλληνιστὶ τὰ πλεῖστα» κι' ἄλλοι βασιλιάδες τὰ μιλοῦσαν γιατὶ εἶχαν ἔλθει σ' ἐπιγαμία μ' Ἑλληνίδες κι' εἶχαν στενὲς σχέσεις μ' Ἕλληνες στρατηγούς, καὶ μάλιστα Ἀθηναίους, ποὺ ἦταν τὸ κοινωνικὸ ἀφρόγαλα τοῦ τότε ἀρχαίου κόσμου. Αὐτὸ εἶχε συμβῆ καὶ μὲ τοὺς Βουλγάρους, ποὺ μιλοῦσαν κι' ἔγραφαν Ἑλληνικά, ἀπὸ τὶς σχέσεις τους πρὸς τὸ Βυζάντιο ἢ τὶς ἐπιγαμίες μὲ ἡγεμονίδες τοῦ Βυζαντίου ἢ τὴν ἀνατροφή τους στὴν πρωτεύουσα τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους, ὅπως τοῦ βασιλιά τους Συμεών.

Στὰ 1912 βρέθηκε μιὰ ἐπιγραφὴ πάνω σὲ χρυσὸ ἀβάκιο δακτυλίου, ποὺ μαζὶ μ' ἄλλα ἀποκαλύφθηκε σ' ἕναν τύμβο τοῦ χωριοῦ Ἐξέροβο στὴν πεδιάδα τοῦ Ἔβρου. Αὐτὴ ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι Ἑλληνική. Ὑπετέθη ὅτι ἠμπο-

ρεῖ νὰ εἶναι καὶ σὲ Θρακικὴ γλῶσσα κι' ἔγινε ἀγώνας πῶς νὰ ἑρμηνευθῆ. Βούλγαροι καὶ ξένοι ἀγωνίσθηκαν νὰ τὴν ἐξηγήσουν ὅπως θέλουν, ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ οὔτε λεξιλογικά, οὔτε φωνητικά, οὔτε τυπικὰ συμφωνεῖ καὶ φαίνεται ὅτι εἶναι συντεταγμένη στὴν Ἑλληνική, ὅπως τὴν ὡμιλοῦσαν παρεφθαρμένα οἱ βαρβαρόφωνοι Θρᾶκες κατ' ἐπίδραση τῆς ἰδικῆς των γλώσσης. Ἡ μελέτη τῆς ἐπιγραφῆς, ποὺ γέννησε τόσες ὁμηρικὲς ἔριδες, κατέληξε σὲ παντοειδῆ συμπεράσματα. Οἱ Σλάβοι ὑποστηρίζουν ὅτι εἶναι γραμμένη σὲ Θρακικὴ γλῶσσα. Οἱ Ἕλληνες καὶ Εὐρωπαῖοι ὅτι εἶναι γραμμένη σ' Ἑλληνική. Πάντως εἶναι γραμμένη μ' ἑλληνικοὺς χαρακτῆρες.

Δυστυχῶς ἕως τώρα οὐδαμοῦ συνεφώνησαν οἱ γλωσσολόγοι καὶ μένει τὸ συμπέρασμα, ὅτι καμμιὰ ἄλλη Θρακικὴ ἐπιγραφὴ δὲ βρέθηκε ὡς τώρα, ὥστε νὰ μᾶς βεβαιώση ὅτι ἡ Θρακικὴ γλῶσσα γράφονταν, ἕως ὅτου ἐκτοπίσθηκε κι' ἀντικαταστάθηκε, ἀπὸ τὴν Ἑλληνικήν. Κι' ἀκόμα ὅτι τὰ καταπληκτικὰ φαινόμενα — ποὺ εἶναι καὶ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ κάθε γλώσσης καὶ διαλέκτου — βεβαιώνουν ὅτι δὲν εἶναι ἡ Θρακικὴ γλῶσσα πολὺ διάφορη ἀπὸ τὴν Ἑλληνική.

Τ.Γ. Κεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ μυηθῆ καλύτερα στὸ πρόβλημα τοῦτο, ἂς ζητήση ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν τὸ δημοσίευμα τοῦ Ν. Ἀνδριώτη. «Ἡ γλῶσσα τῆς Θράκης».

47 — Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Εἶναι γνωστὸ ὅτι καμμιὰ γωνιὰ τῆς ἑλληνικῆς γῆς δὲν ὑστερεῖ εἰς ἐπίδειξη μακροῦ βίου καὶ παρελθόντος πολιτισμένου. Ἀλλὰ καὶ ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία ὁμοίως ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν μακρότατον βίον παρελθόντος πολιτισμένου. Ἀπὸ τὴν Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία ἀρχίζει ἡ ἐκπολίτιση καὶ ἐξελλήνιση τῆς Θράκης καὶ ἐπιβάλλεται γιὰ τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ἑλληνικῆς γῆς νὰ ποῦμε μερικὰ πράγματα. Οἱ διάφοροι κλιματολογικοὶ ὅροι, ἡ μικρὰ ἐπικοινωνία τῶν Νοτίων Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πρὸς τοὺς Βορείους ὁμαίμους των, ἡ ἔλλειψη ἐπαφῆς πρὸς τὰ κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως εἴταν ἡ Αἴγυπτος καὶ γενικὰ ἡ Ἀνατολή, ἔδωσαν τὴν ἐντύπωση ποὺ τόσον καπηλικὰ τὴν ἐκμεταλλεύθησαν οἱ Βούλγαροι — ὅτι οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Θρᾶκες ἦταν φυλετικῶς ξένοι πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν.

Σήμερα βέβαια μετὰ τὶς τόσες ἐργασίες, ἱστορικὲς καὶ ἀρχαιολογικές, ἔχουμε τὰ πειστήρια καὶ κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τῶν Μακεδόνων ἢ τῶν Θρακῶν, ποὺ γνωρίζουμε πλέον πληρέστατα τὸν πολιτιστό τους. Ἀπὸ τὸν Ζ' αἰῶνα π.χ. στὰ παράλια τῆς Θράκης ὑπῆρχαν ἀποικίες ἑλληνικὲς ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἔγιναν ἀνασκαφὲς μεγάλες ποὺ ν' ἀποδείξουν τὴν ἀλήθεια. Οἱ μόνες ἀνασκαφὲς ἔγιναν στὴν πόλη τῶν Φιλίππων

στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θάσο, ποὺ εἶναι πλουσιώτατη σὲ φυσικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ δείγματα. Μένουν ἄσκαφτες καὶ ἀνεξερεύνητες, ἡ Ἀμφίπολη, τὰ Ἄβδηρα, ἡ Μαρώνεια, ἡ Μεσημβρία, καὶ τόσες ἄλλες ὀνομαστὲς πόλεις ποὺ ἀπαραίτητα εἶναι ἐθνικὴ ἀνάγκη νὰ γίνουν.

Καὶ ὅμως παράπλευρα στὶς κατακείμενες στὴ γῆ ἀρχαῖες πολιτεῖες τῆς Θράκης, ὑψώνεται ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ζηλευτὴ ἐμπορικὴ ἐπίδοση μεγάλων νεοελληνικῶν κέντρων δηλ. ὑψώνονται πόλεις ποὺ ἡ συμβολή τους στὴ δημιουργία τῆς νεώτερης Ἑλλάδος εἶναι ἀπὸ τὶς πρῶτες. Συστηματικὲς ἔρευνες καὶ μελέτη τῶν τόπων αὐτῶν ποὺ διατηροῦνται ἀκόμη τὰ ὀνόματά τους, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἀνάγκη, ἐπιβάλλουν κι' ἄλλοι λόγοι, ποὺ ἀνάμεσά τους εἶναι καὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ τοῦ τουρισμοῦ. Ἡ γνωριμία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς ξένους εἶναι μιὰ ὑποχρέωσή μας. Ἀνασκαφὲς καὶ ἱδρύσεις Μουσείων μὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς τοπικὲς καλλονὲς καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς φύσεως τῆς Βορείου Ἑλλάδος, γιὰ τὴν ὁποία τὸ καλύτερο ἐγκώμιο ἔπλεξαν ὁ Εὐριπίδης στὶς Βάκχες του, εἶναι μορφωτικὰ στοιχεῖα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ διδαχτικὰ σ' ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἕνα ἀπὸ τὰ κέντρα αὐτὰ ἔξοχο καὶ πολὺ ἐνδιαφέρον εἶναι ἡ Θάσος. Ἀπὸ χρόνια ἡ Γαλλικὴ ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ στὸ βορειότερο καὶ χωρὶς ὑπερβολὴ τὸ ὡραιότερο νησὶ τῆς Ἑλλάδος κάνει ἀνασκαφὲς καὶ μᾶς ἔδωσε γιὰ τὰ εὑρήματα ἕνα μουσεῖο τὸ Κράτος εἰδικὸ καὶ περίλαμπρο. Ἡ Θάσος στὴν ἀρχαιότητα ἀντιπροσώπευε ἕνα θαυμάσιο πολιτισμό. Τὸ μεγάλο της ναυτικὸ (ἐμπορικό), τὰ πλούσια πάνω στὴ Μακεδονικὴ ἀκτὴ μεταλλεῖα ἦταν στοιχεῖα οἰκονομικὰ ἀπαραίτητα καὶ ἀφορμὴ τῆς μεγάλης πνευματικῆς ἀναπτύξεώς της. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ μεγαλύτερος ζωγράφος τῆς ἀρχαιότητος ὁ Πολύγνωτος ἦταν Θάσιος, εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς Θάσου στὸν πολιτισμό. Ἱερὰ διάφορα θέατρα, ᾠδεῖα, περίβολος, ἀκρόπολις κλπ. ἄλλα μνημεῖα τῆς τέχνης καθημερινὰ ἀνασκάβονται καὶ ἔρχονται στὸ φῶς. Ἀνάμεσα Καβάλας καὶ Δράμας καὶ ἀκριβῶς δῶθε καὶ κεῖθε τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ ὑψώνονται τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως τῶν Φιλίππων ποὺ τὴν ἵδρυσε Φίλιππος ὁ Β', πατέρας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου στὰ 357 π.Χ. Κι' αὐτὴν τὴν ἀνασκάβουν οἱ Γάλλοι. Ὁλόκληρος ὁ περίβολος τῆς πόλεως, τὸ Φόρουμ Ρομάνουμ οἱ θέρμες μὲ τὰ ψηφιδωτά τους καὶ κυρίως τὰ περίφημα Χριστιανικὰ κτίρια τῆς πόλεως προσελκύουν καθημερινῶς πολλοὺς ξένους καὶ Ἕλληνας περιηγητάς. Τὴ δυσκολία τῆς δημιουργίας Μουσείου σ' ἕναν τόπον τέλεια ἐρημικόν, ὅπως οἱ Φίλιπποι, εὐτυχῶς εἶχεν ἀναπληρώσει ὁ Δῆμος Καβάλας μ' ἕνα ἀξιόλογο κτίριο γιὰ τὴν στέγαση τοῦ Μουσείου.

Ἄλλοτε στὴ Σηλυμβρία τῆς Θράκης, εἶχε κάνει ἀνασκαφὲς ὁ Γεώργιος Σέρ, ποὺ πέθανε στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου, ἀποκαλύπτοντας δὲ πολλὰ εὑρήματα, ἀπεκάλυψε καὶ τὴν χάλκινη κεφαλὴ τῆς Περίνθου, ποὺ τὴν μελέτησε κι' ἐπεξήγησε γιὰ τὴν τέχνη της καὶ προέλευση ὁ Γάλλος Κώστ Μεσε-

λιὲ καὶ τὴν ἔχουμε στ' ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Στὶς Σέρρες παράκειται ἡ Ἀμφίπολη, ὅπου ἀνυψώνεται ὁ πελώριος Λέων στημένος καὶ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι ἀρχαιολογικὸς χῶρος εἶναι στὴν Ξάνθη, τὰ Ἄβδηρα καὶ τὴν Κομοτινή, στὴ Μαρώνεια ποὺ τὴν ξαίρει ὁ Ὅμηρος. Ἀρχαιολογικὲς συλλογὲς ἀπέκτησαν ἡ Κομοτινή, ἡ Νέα Μαρώνεια, οἱ Σέρρες καὶ ὁ Νέος Σκοπός. Κάθε γωνιὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας παρουσιάζει τουριστικὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως.

Ἡ Θάσος ἔχει νὰ ἐπιδείξη τὴν κεφαλὴν τοῦ Διονύσου, τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης πάνω σὲ δελφῖνα, τὸ θέατρό της, λαμπρὰς ληκύθους, ἡ Κομοτινὴ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διός, ἡ Σηλυμβρία τάφους. Ἡ Θράκη ἀπὸ τὴν Προποντίδα ὡς τὸν Αἷμο εἶναι γεμάτη δείγματα τῆς ἑλληνικότητός της καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ της πολιτισμοῦ. Τὰ Μακεδονικὰ ἐδάφη μας περικλείουν τόσους θησαυρούς, ὥστε ἐπισταμένη ἐργασία τουριστικὴ χρειάζεται γιὰ νὰ τακτοποιηθοῦν οἱ ἀρχαιολογικοί μας χῶροι. Ἔτσι θὰ προσελκύωνται οἱ ξένοι καὶ ὁ κόσμος θὰ γνωρίση τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ στὶς χῶρες αὐτές, ποὺ ἄνθισε καὶ ἤκμασε καὶ οἱ γείτονές μας Σλάβοι μᾶς τὸ διαμφισβητοῦν μὲ τόση ἀναίδεια καὶ ἀντιεπιστημονικὴ ἀκολασία.

Τὶς βόρειες ἐπαρχίες μας στὸ ἑξῆς πρέπει νὰ τὶς προετοιμάσουμε καὶ νὰ τὶς ἐπιδεικνύουμε στὸν πολιτισμένο κόσμο προκαλώντας τουριστικὸ ἐνδιαφέρον, γιὰ νὰ πεισθοῦν καὶ οἱ ξένοι γιὰ τὴν Ἑλληνικότητά τους. Χρειάζεται νὰ ἐκτυπώσουμε βιβλία τουριστικὰ σὲ ξένες γλῶσσες καὶ νὰ τὰ σκορπίσουμε στὴν γῆ ὅλη καλῶντας τοὺς ξένους νὰ μᾶς γνωρίσουν ἀπὸ τὴν παλαιότατη ἐποχὴ ὡς τώρα ὡς ἔθνος μόνιμο μὲ τὰ ὅριά του, τὸν πολιτισμό του, τὴν ἀκμή του, τὴν ἀναγέννησή του. Ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη εἶναι πλουσιώτατες σ' ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα ποὺ δὲν πρέπει νὰ μένουν ἄγνωστα στὸν διεθνῆ κόσμο.

48— ΗΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΓΡΑΦΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ;

Ἂν μπροστὰ ἀπὸ χρόνια ἐπιχειροῦσε κανεὶς νὰ συγγράψη ἱστορία Θρακική, θἄπεφτε σ̃ένα χάος, σ̃ένα σκοτάδι. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μυθολογουμένη, τὴν ἱστορική, τὴν Ἑλληνιστικὴ περίοδο, ποὺ ἔγραψαν ξένοι καὶ μερικοὶ δικοί μας, τίποτ' ἄλλο δὲ θἄβρισκε νὰ πῆ γιὰ τὶς ἄλλες περιόδους. Οἱ ἀρχαῖοι μας συγγραφεῖς πολλοὶ μάλιστα, καταπιάστηκαν μὲ τὴν ἱστορία τῶν Θρακῶν. Ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο καὶ τὸ Θουκυδίδη, τὸ Στράβωνα, τὸ Πτολεμαῖο καὶ τὸ Διόδωρο Σικελιώτη ὡς τὸν Πλούταρχο, πολλὲς δεκάδες συγγραφέων εἶπαν κἄσωσαν πολλὰ ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Θράκης.

Ἔτσι ἔχουμε νὰ ποῦμε γιὰ τοὺς παλιοὺς Θρᾶκες ὅσα αὐτοὶ μᾶς ἔσωσαν. Γιὰ τὴ Βυζαντινὴ περίοδο τὰ πράγματα εἶναι δυσκολώτερα. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς χρονογράφους ποὺ περιέγραψαν μερικὰ γεγονότα ἀπὸ τοὺς συγχρό-

νους Βυζαντινολόγους πού ἐρεύνησαν τὴν ἐποχὴ αὐτή, δὲ ξαίρουμε νὰ ποῦμε πολλά. Γιὰ τὴν Τουρκοκρατούμενη περίοδο τὰ πράγματα γίνονται ἀκόμα πιὸ δύσκολα, γιατὶ μονάχα ψύχουλα βρίσκουμε ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Θράκης καὶ οἱ ἔρευνες εἶναι λίγες καὶ οἱ πηγὲς ἄγνωστες ἀκόμα. Κάτι λένε οἱ περιηγητές, τὰ δὲ ἀρχεῖα τοῦ Τουρκικοῦ κράτους μένουν ἀνερεύνητα.

Στὰ σημερινά μας χρόνια εὐτυχῶς κάμποσοι Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι καὶ Ρῶσσοι καταπιάστηκαν μὲ τὴν ἔρευνά της. Ὁ Σπ. Σακελλαρίδης μὲ τὰ «Θρακικὰ θέσμια» ὁ Λαμπουσιάδης μὲ τὰ «Θρακικὰ μελετήματα» ὁ Βλ. Σκορδέλλης ὁμοίως, ὁ Κ. Κουρτίδης μὲ τὴν «Ἀρχαία ἱστορία» της, ὁ Ἀχιλλεὺς Σαμοθράκης μὲ τὸ «Γεωγραφικὸ καὶ Ἱστορικὸ Λεξικὸ τῆς Θράκης» σὰν ἄλλος Στέφ. Βυζάντιος κι' ὁ Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδης μὲ τὰ «Θρακικὰ μελετήματα» καὶ τὴν «Ἱστορία τῆς Φιλιππουπόλεως» κι' ἄλλοι πολλοί.

Ἔχοντας ὁ Ἀποστολίδης ἐπιστημοσύνη κι' ἐπιστήμη, — σὰν δυνατὸς φιλόλογος — καὶ ὁδηγὸ τὸν τρόπο τῆς ἔρευνας κι' ὄχι τῆς σταχυολόγησης πληροφοριῶν ἀπὸ πηγὲς γνωστές, μπόρεσε νὰ οἰκοδομήση κάτι πολὺ σπουδαῖο, χτυπημένος καὶ ματωμένος μὲ τοὺς ἀγῶνες του πρὸς τοὺς Βουλγάρους, μὰ νικητής. Ἔβαλε μπορῶ νὰ πῶ τὰ θεμέλια τῆς δουλειᾶς. Ἀλλ' ἡ ζωὴ εἶναι μικρὴ γιὰ τόσο μεγάλα ἔργα. Χρειάζονται πολλοὶ ἄλλοι. Ξεκαθάρισε πρῶτα καὶ δημοσίεψε τὶς ἐπιγραφὲς ὡς πηγὴ τρανὴ τῆς ἐργασίας του. Οἱ Βούλγαροι συγκαιριανοὶ ἱστορικοὶ καὶ ἀρχαιολόγοι διεκδικώντας, ὅπως ὁ Ζλατάρσκυ, ὁ Παπαρρηγόπουλος νὰ ποῦμε τῶν Βουλγάρων, ὁ Φίλωφ κι' ὄλλοι τὴν ψυχὴ τῆς Θράκης, δῶκαν τὴν ψυχή τους γιὰ τὴν χώρα αὐτὴ καὶ δούλεψαν κι' ἐρεύνησαν, κι' ἀνακάλυψαν κ' εἶπαν καὶ μεταχειρίσθηκαν καὶ ψέμματα ἀκόμα πολλὰ καὶ παραποιήσεις καὶ παραπλανήσεις ἱστορικὲς γιὰ νὰ βάλλουν τὸ νερὸ στὸ αὐλάκι σύμφωνα μὲ τὸ σκοπό τους. Σήμερα ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν πολλὲς ἱστορικὲς ἐργασίες γραμμένες σὲ ξένες γλῶσσες καὶ δὲ νομίζουν πὼς τὸ ἔργο τους τελείωσε κι' ἀδιάκοπα δουλεύουν καὶ πολὺ μάλιστα. Ἐμεῖς ἐδῶ δὲν ἔχουμε νὰ ἐπιδείξουμε πολλὰ πράγματα, γιατὶ ἡ Θράκη δὲ μᾶς συγκίνησε ἀκόμα, οὔτε τὸ λαὸ οὔτε τοὺς ἐπιστήμονές μας καὶ τοὺς ἱστορικούς μας, οὔτε τὸ Πανεπιστήμιό μας σὰν κέντρο πνευματικό.

Χρειάζεται πρῶτα ἀγάπη στὴ Θράκη κι' ἔπειτα δουλειὰ γιὰ νὰ στήσουμε τὸ πνευματικὸ παλάτι πού θὰ καθήσουμε μέσα στὴν Ἑλληνικὴ αὐτὴ γῆ, πού μᾶς τὴν ἔχουν ἁρπαγμένη καὶ τεμαχισμένη κι' ἀγωνίζονται νὰ τὴν ἀποδείξουν οἱ ἀντίπαλοί μας μὲ τὶς μεθόδους πού ξέρουν, κάθε ἄλλο παρὰ Ἑλληνική. Ἀλλὰ γιὰ ν' ἀγαπηθῆ κάτι πρέπει νὰ γνωρισθῆ. Ἀπ' τὸ διάβασμα θὰ βγῆ ἡ ἀγάπη κι' ἀπὸ τὴ γνωριμία. Τὴ γνωριμία αὐτὴ πῶς θὰ τὴν ἐπιτύχουμε; Σὲ περασμένα χρόνια θἄταν ἀδύνατο μὰ τώρα γίνεται κάτι. Σήμερα ἔχουμε ὑλικὸ πού θὰ μποροῦσε νὰ χρησιμέψη γιὰ θεμέλιωμα μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἐκλαϊκευμένης ἱστορίας τῆς Θράκης, πού νὰ γίνη τὸ ἐπαγωγὸ ἀνάγνωσμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ νὰ στήση ἀκλόνητη τὴν ἱστορικὴ ἀλή-

θεια. Ἀνάγνωσμα ποὺ θὰ μπορεῖ νὰ σταλάξη στὴν ψυχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν συμπάθεια γιὰ τὴν γνωριμία τῶν περιλάμπρων πόλεών της, τὴ λατρεία πρὸς μιὰ Ἑλληνικὴ χώρα, ποὺ τόσα δοκίμασε καὶ δοκιμάζει ἀπὸ τὶς ἁρπαχτικὲς διαθέσεις τῶν ἄλλων καὶ τόση ὀλίγη παρηγοριὰ βρίσκει στὴ δική μας διάθεση.

Πρέπει νὰ γνωρίσουμε τὴ Θράκη ἀπὸ τὰ παλιά της χρόνια ὡς τὰ σήμερα. Ἐργάστηκαν ἄλλοι ἀσφαλῶς ὡς τώρα νὰ δώσουν πολλὰ ἀγκωνάρια γιὰ τὸ ἐπιστημονικὸ θεμέλιωμα τῆς Θρακικῆς ἱστορίας ποὺ θ' ἀργήση βέβαια νὰ χτιστῆ. Ἀλλὰ χρειάζεται καὶ δουλειὰ ἄλλης μιᾶς γενιᾶς ἐντατικὴ κι' ἔρευνα βαθειὰ γιὰ νὰ βρεθῆ καὶ νὰ εἰπωθῆ ἡ ἀλήθεια.

Μπορεῖ νὰ συντεθῆ πρὸς τὸ παρὸν ἕνα δοκίμιο ἐκλαϊκευμένο στὰ χνάρια τῆς ἐπιστήμης καὶ μὲ πνοὴ λογοτεχνική, ὅση τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ γίνη ἀγαπητὸ ἀνάγνωσμα καὶ συμπαθητικὸ καὶ χρήσιμο κι' ὠφέλιμο, ποὺ νὰ φέρη τὴ γνωριμία τῆς Θράκης μὲ τὸ λαό. Ἀπ' αὐτὴ τὴ γνωριμία θὰ πηγάση τὸ μεγάλο καλό: νὰ γίνη καὶ ἡ Θράκη ἕνας σκοπὸς τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς μας καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Γιὰ νὰ γραφτῆ ὅπως ἐπιθυμοῦμε μιὰ συνεχὴς ἱστορία τῆς Θράκης εἶναι ἀδύνατο, γιατὶ οἱ Θρᾶκες δὲν ἀπετέλεσαν ποτὲ ἕνα ἑνιαῖο κράτος. Τὸ μόνο κράτος τῶν Ὀδρυσῶν καταλύθηκε κι' αὐτὸ ἀπὸ τοὺς Μακεδόνες καὶ ξανάζησε ὕστερα κάτω ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Στὴν ἐποχὴ δὲ τῶν Βυζαντινῶν οἱ Θρᾶκες ἐξελληνισμένοι πιά, δὲν ὑπῆρχαν ὡς ξεχωριστὸ Ἔθνος, καὶ μιὰ κι' ἔσβυσαν δὲ μπορεῖ νὰ γραφτῆ καὶ ἱστορία τῆς χώρας των. Ἡ μόνη ἱστορία ποὺ μπορεῖ νὰ γραφτῆ εἶναι ὡς τὸν ἐξελληνισμό τους, ἢ καλύτερα συμβολὲς σ' αὐτὴ τὴν ἱστορία. Μπορεῖ λ.χ. νὰ γραφτῆ ἱστορία Χετιτῶν, Φοινίκων, Βαβυλωνίων, Ἀσσυρίων ὡς τὰ σήμερα, ἀφοῦ τὰ ἔθνη αὐτὰ σβήσαν καὶ χάθηκαν; Μὰ οὔτε καὶ ἱστορία πολιτισμοῦ τῆς Θράκης μπορεῖ νὰ γραφτῆ γιατὶ ποιανοῦ πολιτισμοῦ της νὰ καταπιαστοῦμε; Τοῦ Ἑλληνικοῦ, τοῦ Βυζαντινοῦ, τοῦ Μακεδονικοῦ, τοῦ Ρωμαϊκοῦ, τοῦ Τουρκικοῦ, τοῦ Βουλγαρικοῦ;

Γι' αὐτὸ ὁ συνθέτης καὶ ἀρχιτέκτονας τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης θὰ μποροῦσε νὰ ἐξετάση 1) τὴν προϊστορικὴ περίοδο, 2) τὴν ἱστορικὴ περίοδο, 3) τὴν περίοδο ποὺ ἦταν ἀνεξάρτητη μὲ τοὺς Ὀδρῦσες κυρίαρχους μεταξὺ τῶν φυλῶν της καὶ τῶν ἀποικιῶν της καὶ 4) τὴν περίοδο τῆς Ρωμαιοκρατίας καὶ Μακεδονοκρατίας ἕως ὅτου συστήθηκε ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἢ καλύτερα ὡς τὰ 330 π.Χ. Ἔκτοτε, ἐπειδὴ ἡ ἱστορία τῆς Θράκης περιλαμβάνεται μέσα στὴ Βυζαντινή, στὴν Τουρκικὴ καὶ τώρα τὴν Βουλγαρικὴ κι' Ἑλληνικὴ θὰ τὴν ἐξετάσουμε μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἱστορίας τῶν κρατῶν αὐτῶν. Ὅσο γιὰ τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Θράκης πρέπει νὰ καταπιαστοῦμε τὴν ἱστορία τῶν πόλεών της, γιατὶ στὶς πόλεις πρὸ παντὸς ἄνθισεν ὁ πολιτισμὸς

τῶν Θρακοελλήνων καὶ μέσα σ' αὐτὲς σημειώνεται ἡ ἀκμὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Αὐτὴ τὴ θεωρία ἐπίστευε κι' ἐδίδασκε κι' ὁ μακαρίτης Κ. Μ. Ἀποστολίδης καὶ γι' αὐτὸ καταπιάστηκε νὰ γράφη κι' ἔφερεν εἰς πέρας τὴν ἱστορία τῆς Φιλιππουπόλεως, ποὺ ἀποτελεῖ κυρίως ἡ Τουρκοκρατούμενη ἐποχή, πηγὴ λαμπρὰ σήμερα γιὰ τὸν ἱστοριογράφο καὶ γενικὰ γιὰ τοὺς ἱστορικούς. Κι' ἄλλοι μικροτέρας ὁλκῆς ἱστοριογράφοι σύγχρονοι ἔγραψαν ἱστορίες πόλεων, ὅπως ὁ Μαργ. Κωνσταντινίδης ποὺ μᾶς χάρισε τρία δοκίμια ἱστορίας πόλεως τῆς Ἀγχιάλου, Σωζουπόλεως καὶ Μεσημβρίας, ὁ Παπαϊωαννίδης τῆς Σωζουπόλεως, ὁ Λακίδης τῆς Βιζύης κι' ὁ Γ. Λαμπουσιάδης τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὅταν οἱ ἐργασίες αὐτὲς πυκνωθοῦν γιὰ κάθε μιὰ ἀξιόλογη πολιτεία παναρχαια, ἀρχαία, μεσαιωνικὴ καὶ σύγχρονη, θ' ἀποτελέσουν τὸ θεμελίωμα τῆς ἱστορίας τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἱστορία τῆς ὑπαίθρου σπαρμένης μὲ κάθε εἶδος Ἑλληνικῶν εὑρημάτων ἀρχαιολογικῶν, νομισματικῶν καὶ κειμηλίων τέχνης, βοᾶ καὶ αὐτὴ τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Θράκης τέλεια Ἑλληνικῆς τὸν 3ον αἰῶνα π.Χ.

49. — Ο ΠΑΝΣΛΑΒΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΘΡΑΞ Θ. ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ

Ἡ Πανσλαβικὴ Ἑταιρεία κι' ὁ Πανσλαβισμὸς δὲν εἶναι καινένα νεοσύστατον σῶμα τοῦ ΙΘ' αἰῶνα ἀλλὰ παλαιόν. Ὑφίσταται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν πολέμων μεταξὺ Ρώσων καὶ Πολωνῶν, ποὺ ἀγωνίζονταν ἄλλοτε γιὰ τὰ πρωτεῖα. Ἡ πρώτη σύσταση τοιούτου σωματείου ἔγινε στὴν Πολωνία, Μοραβία, Βοημία καὶ Γαλικία, μὲ τὴν ἔμπνευση τῶν Παπιστῶν, ποὺ ἐπεδίωκαν τὴν ἐξασθένηση καὶ ὑποταγὴν τῆς ὀρθοδόξου Ρωσίας, ὅταν εἶταν ἀδύνατη καὶ ἐπολεμεῖτο ἀπὸ πολλοὺς γείτονές της.

Οἱ Πολωνοὶ ἦσαν Δυτικοὶ τὸ δόγμα, καὶ ὁ Πάπας ἐπεδίωκε τὴν ἕνωση ὅλων τῶν Σλάβων κατὰ τῆς Ρωσίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν των, διότι τοὺς Ρώσους ἐθεωροῦσαν τότε ὄχι Σλαβικὴ φυλή, ἀλλὰ Ταταρομογγολική. Οἱ Ρῶσοι διὰ νὰ ἀντιστρατευθοῦν κατὰ τῆς ἑνώσεως τῶν Σλάβων ἐναντίον των, ἀπομιμούμενοι τοὺς ἐχθρούς των, συνέστησαν καὶ αὐτοί, ἑταιρείαν μυστικήν, ποὺ ἐκλήθη ΠΑΝΣΛΑΒΙΣΤΙΚΗ μὲ σκοπὸν τὴν ἕνωση ὅλων τῶν ὀρθοδόξων Σλάβων καὶ μή. «Ἡ γέννηση αὐτὴ τῶν δύο τούτων ὁμογενῶν τὴν φύσιν, ἀλλὰ εἰς τοὺς σκοποὺς των ἀντιπάλων ἑταιρειῶν, ποὺ εἶχαν εἰς τὴν ἀρχὴν καθαρῶς θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, ἐξυπηρέτησε καὶ ἐξυπηρετεῖ τὴν ἰδέαν τοῦ Πανσλαβισμοῦ», εἶπε ὁ Ἀσκληπιάδης.

Στὴν ἐποχὴ λοιπὸν τοῦ Μεγάλου Πέτρου καθωρίστηκε καλύτερα ὁ σκοπὸς τοῦ Πανσλαβισμοῦ εἰς τὰ ἑξῆς: Ὅτι ἡ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ἔπρεπε νὰ γίνη ἀμέσως ὑποχείριος τῆς Ρωσίας (ὅπως τώρα), ἡ δὲ ΔΥΤΙΚΗ ἐμμέσως διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν φιλοδόξων σχεδίων της.

Ἕνας Θρᾷξ συγγραφεὺς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἰατρός, ὁ Θεόδ. Ἀσκληπιάδης ἐξηγώντας ποιὰ ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ τοῦ Βουλγαρικοῦ ζητήματος καὶ ποιὸ τὸ ἔργο τῆς Οἰκουμενικότητος τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ποιὲς οἱ κατηγορίες τοῦ ἀχάριστου λαοῦ, ἀνατρέχει στὶς Πανσλαβιστικὲς ἐνέργειες στὴν Ἀνατολὴ μὲ τὰ ἑξῆς: «Ἡ Ρωσία λέγει, ἀμιλλωμένη πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην, ἧς καὶ τὸ πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν διοργανισμὸν ἔχει, καὶ ἡ δευτέρα, ἐφεκτικὴν καὶ πανοῦργον πολιτικὴν πρὸς ἐπέκτασιν τῆς αὐτῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῶν γειτόνων λαῶν μετέρχεται. Ἡ Ρωσία διὰ τοῦ ὀργάνου αὐτῆς τοῦ Πανσλαβισμοῦ, τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν κατὰ τῆς Ἀνατολῆς σκοπῶν αὐτῆς διττῶς ἐνήργει καὶ ἐνεργεῖ. Διὰ μὲν τῶν ἀρειμανίων Ἑλλήνων ἐπαναστάσεις καὶ πολέμους κατὰ τῆς Τουρκίας ἤγειρεν, ὅπως τῶν Ἑλληνικῶν θριάμβων καρπουμένη, καὶ τούτους τέλος ἐγκαταλείπουσα μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν νὰ καταμελίζωνται, τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς ἐπεκτείνει. Διὰ δὲ τῶν Σέρβων, Μαυροβουνίων καὶ Βουλγάρων, τὴν τῶν Ἑλλήνων ὑποσκέλισιν παρεσκεύαζε συνελόντι εἰπεῖν τοὺς μὲν Ἕλληνας ὡς μαχιμωτέρους τῶν ἄλλων φυλῶν, διὰ παντοίων μέσων κατὰ τῆς Τουρκίας διέθετε τοὺς δὲ Σλαύους καὶ λοιπούς, ὡς πολυπληθεστέρους καὶ ὁμοφύλους πρὸς ματαίωσιν μᾶλλον τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ κυριαρχίας τῶν Ἑλλήνων ἐπεφύλαττε, κατὰ τοὺς πόθους καὶ τὰς ἀνάγκας ἑκάστης τῶν φυλῶν καὶ μέσα ἀνάλογα μετερχομένη πρὸς ἐπιδίωξιν τῶν ἰδιοτελῶν αὐτῆς σκοπῶν.

Ὁ Πανσλαβισμὸς οὕτω ἐπέτυχεν ἐναντίον μας πολλά. 1) Τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Βορείου Θράκης τὸν ἐξετόπισε ἀνεπανορθώτως καὶ διέσπασε τὴν οἰκονομικὴν καὶ πνευματικήν του ἐπικράτησιν μὲ τὴν δημιουργίαν ἀγεφυρώτου χάσματος στὸ Ἑλληνικὸν καὶ Βουλγαρικὸν ἔθνος. 2) Ἐξασθένησε τὴν δύναμη τοῦ Πατριαρχείου μὲ τὶς ὕπουλες καὶ συκοφαντικὲς ἐνέργειές του, ὥστε νὰ ἠμπορέση μιὰ ἡμέρα νὰ ἐγκαταστήση στὴν Πόλη Σλαβικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα νὰ ἀντικατασταθῇ μὲ τὴν Ρωσική. Διὰ τοῦτο στὴ μεγάλη ἐθνικὴ συνέλευση στὴν Πόλη τοῦ 1868, πρόβαλε ὁ Πανσλαβισμὸς τὴν ἀπαίτηση νὰ χρησιμοποιεῖται ἡ Σλαβικὴ γλῶσσα μέσα στὸ Πατριαρχεῖο καὶ στὰ ἔγγραφά του ἀκόμα.

Γι' αὐτὸ οἱ Βούλγαροι ζητοῦν τὸ Αἰγαῖο. Εἶναι Πανσλαβιστικὴ κι' αὐτὴ ἐνέργεια. «Ἐπιθυμοῦν νὰ καταστήσουν τὴν Θεσσαλονίκην ἕδραν πανσλαβιστικήν, ἵνα ἕνα ἰσχυρότατον πρὸς τὴν Μεσόγειον λιμάνι ἀποκτήσωσιν εἰς τὰ κατακτητικὰ κατὰ θάλασσαν τῆς Ρωσίας σχέδια χρησιμώτατον καὶ λίαν συντελστικὸν εἰς τὸ φράξαι τὸν πλοῦν πρὸς τὰς Ἰνδίας». Λέγει ὁ Θρᾷξ Ἀσκληπιάδης Θεόδωρος, ἰατρός, ἀπὸ τὰ 1872.

Ἔτσι λοιπὸν ὁ Πανσλαβισμός, ἀφοῦ ἔγινε κύριος τῆς τύχης τῆς Ἀνατολῆς καί, μὴ φοβούμενος κανέναν ὅπως καὶ σήμερα, χωρὶς νὰ ἀποκρύπτη τοὺς σκοπούς του, ἐπεδόθη στὴν συντριβὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ

Ἔθνους. Ὥστε μποροῦμε ν' ἀναφωνήσουμε μαζύ του μὲ τὸν Θρᾶκα ἰατρόν:

«Μὴ ἀμφιβάλλετε Ἕλληνες, πλέον γιὰ τὸ Ρωσικὸ κίνδυνο. Ἀπὸ παντοῦ μᾶς χτυπᾶ καὶ μᾶς πιέζει ἀποπνυκτικά. Δὲν θέλουμε ἀποδείξεις ἄλλες. 1) Ἀπὸ τὰ 1878 ὠ ρ γ ά ν ω σ ε τὴ μεγάλη Βουλγαρία. 2) Στὰ 1886 κ α τ έ λ α β ε τ ὴ ν Ἀ ν α τ ο λ ι κ ὴ Ρ ω μ υ λ ί α. 3) Στὰ 1906 ἐ ξ ώ ν τ ω σ ε 200 χιλ. Ἑλλήνων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. 4) Στὰ 1912 - 13 ὁ Τσάρος Φερδινάνδος ἔσπευδε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη νὰ σ τ ε φ θ ῇ βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ. 5) Στὸν Α' Εὐρωπαϊκὸ πόλεμο μᾶς πῆρε τὸ Μελένικο καὶ τὸ Νευροκόπι καὶ τὴ μισὴ Δυτικὴ Θράκη. 6) Στὸν τελευταῖο μεγάλο πόλεμο βγῆκε ἄτρωτη μ' ὅλα τὰ κακὰ ποὺ μᾶς ἔκαμε μὲ τὴν ὑποστήριξη τῆς Ρωσίας καὶ Γ'ερμανίας ,ποὺ τῆς χάρισε καὶ τὴν Δοβρουτσάν. Ἔτσι ὁ Πανσλαβισμὸς θριαμβεύει καὶ περιμένει νὰ μᾶς καταφέρη τὸ τελειωτικὸ χτύπημα μὲ τὰ ἔργανά του τοὺς κομμουνιστάς μας, ποὺ μαθήτεψαν στὴ Ρωσία καὶ τώρα τοὺς ὑπηρετοῦν στὰ Πανσλαβιστικά τους σχέδια.

50 — ΟΙ ΠΕΡΙΗΓΗΤΕΣ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΗΓΗ

1. Μέσα στὸ σκοτάδι τῶν εἰδήσεων, ποὺ σκεπάζει τὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα, οἱ περιηγητὲς ἀποτελοῦν φωτεινὸ σημάδι μὲ τὰ ὁδοιπορικά τους καὶ τὰ περιηγητικά τους, ὅπως φωτεινὰ σημεῖα ἀποτελοῦν καὶ ἄλλα ἱστορικὰ τεκμήρια, ὅπως οἱ κώδικες τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων, τὰ κατάστιχα τῶν (ἐσναφίων) συντεχνιῶν, οἱ κώδικες τῶν μητροπόλεων καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ κάθε τι ἄλλο γραφτὸ μνημεῖο.

2. Ἀπὸ τὶς πηγὲς αὐτὲς ἀντλοῦμε λίγο φῶς γιὰ νὰ μελετήσουμε κι' ἀποκαλύψουμε μερικὲς πτυχὲς τῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Γιατὶ ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα σήμερα σ' αὐτὰ στηρίζεται γιὰ νὰ μᾶς δώση μερικὰ νήματα τῆς ζωῆς τοῦ δύσμοιρου Ἔθνους. Ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα εἶναι ποὺ μᾶς δίνει στοιχεῖα ἐνιαφέροντα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τῶν τετρακοσίων ἐτῶν τῆς δουλείας, ὅταν τὸ Ἔθνος περνοῦσε στὴν ἀφάνεια τοὺς πρώτους αἰῶνες καὶ στὴν ἀνάχτηση τῶν δυνάμεών του στοὺς δυὸ τελευταίους.

3. Ἕνας χάρτης τοῦ 16ου αἰῶνος ἀτελὴς - ἀτελέστατος, ἐσφαλμένος, ἐλλειπής, πάντα μᾶς δίνει ἕνα φῶς, ἔστω καὶ ἀσθενικό, νὰ γνωρίσουμε κάτι. Ἕνα σημείωμα περιηγητικό, ἕνα χρονικὸ γραμμένο στὸ περιθώριο τοῦ ἱεροῦ βιβλίου τοῦ ἱερέως, εἶναι πολυτιμότατο καὶ χρησιμώτερο κι' ἀπὸ μιὰ πηγὴ γεωγραφικὴ ἢ ἱστορικὴ γνωστοῦ συγγραφέα τῆς τουρκοκρατίας, γιατὶ τὸ σημείωμα αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ ἄνθρωπο ποὺ ἔζησε τὸ γεγονός.

4. Τὴν ἑλληνικὴ κατάσταση τῆς τουρκοκρατίας τὴν διαπιστώνουμε κι' ἀπὸ ἄλλες πηγές, ἀλλὰ ὠχρὴ καὶ ἀσαφή. Γι' αὐτὸ τὰ σημειώματα καὶ τὰ περιηγητικὰ βιβλία «τὰ ὁδοιπορικὰ» εἶναι σημαντικὰ ἀπὸ τὸ 1453 καὶ δῶθε Εἶναι συμπληρώματα ἀξιόλογα τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν, ποὺ γιὰ διάφο-

ρους λόγους περιέπεσαν σὲ προφανεῖς σκόπιμες ἀναξιοπιστίες ἀπὸ τὴν ἔλλειψη ἀντικειμενικότητος.

5. Ὁ ἱστορικὸς καὶ ὁ ἀρχαιολόγος μπορεῖ ν' ἀντλήση στοιχεῖα χρήσιμα ἀπὸ τοὺς περιηγητὲς καὶ κείμενα ἀμερόληπτα, ἀλλὰ καὶ εἰκόνες κι' ἀντίγραφα ἐπιγραφῶν, ποὺ προσθέτουν ἀφειδῶς καὶ μετάλλια καὶ νομίσματα καὶ ἄλλες πληροφορίες, ποὺ χρησίμεψαν νὰ συγκρατήσουν τὸ νῆμα τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαιοτήτων.

6. Ἀπὸ τοὺς περιηγητὲς μαθαίνουμε τὴν ἐπίδραση τῶν Ἑλλήνων πάνω στοὺς Τούρκους στὸ διοικητικὸ σύστημα, ὅπως ξαίρουμε. Τὰ λουτρὰ εἶναι κληρονομιὰ βυζαντινή, ὅπως καὶ τὰ σχολεῖα τῶν Ντερβήσιδων. Βέβαια πάντοτε δὲν εἶναι ἀμερόληπτοι καὶ γι' αὐτὸ τοὺς ξεχωρίζουμε σὲ φιλέλληνες καὶ μισέλληνες, ποὺ ἀποδείχθηκαν τέτοιοι γιὰ λόγους συμφεροντολογικοὺς ἢ προσωπικοὺς ἢ καὶ πληροφοριακούς.

Ἔτσι ἄλλοι ἀποδίνουν ὑπεροχὴ στὸν Ἕλληνα, συγκρίνοντάς τον πρὸς τὸ θαλασσόφοβο Τοῦρκο, τὸν ἄγριο καὶ ἄπιστο Ἀλβανό, τὸν θαρραλέο καὶ ἡμιβάρβαρο Σλάβο καὶ τὸν ἀκόλαστο Ρουμᾶνο, κι' ἄλλοι τὸν κατεβάζουν στὰ Τάρταρα ἀπὸ μισελληνισμὸ σὰν ἄστατο, φιλόδοξο, κι' ἐκδικητικό, ὅπως ὁ EDMOND ABOUT.

7. Ἀπὸ τέτοιες πηγὲς ἀντλοῦμε καὶ γιὰ τὴ Θράκη καὶ γιὰ τὸ Θρακικὸ Ἑλληνισμὸ πληροφορίες χρήσιμες κι' ἀξιόλογες καὶ ταπεινὲς καὶ σημαντικὲς κι' ἀξιοπρόσεχτες. Ἔτσι ξεχωρίζοντας πολλοὺς σημαντικοὺς καὶ περισυλλέγοντας τὸ ὑλικό τους συνθέσαμε μιὰ μελέτη, ποὺ εἶναι ἕνας καθρέφτης τῆς περιόδου τῶν τεσσάρων αἰώνων τῆς Τουρκοκρατίας.

8. Οἱ περιηγητὲς αὐτοὶ μᾶς λένε πράγματα ἐνδιαφέροντα γιὰ τοὺς Ἕλληνας τῆς Θράκης, μᾶς ἔδωκαν πληροφορίες συγκινητικὲς γιὰ τοὺς ὑπόδουλους καὶ περιγραφὲς ποὺ ἐνδιαφέρουν τὸν ἱστορικὸ γιὰ νὰ βγάλη συμπεράσματα παρηγορητικὰ γιὰ τὸν Ἑλληνισμό, ποὺ μέσα στὴν ἀφάνειά του καλλιεργοῦσε τὴν οἰκονομικὴ ἄνθιση, ποὺ θὰ τοῦ ἔδινε τὴ δύναμη νὰ καταλάβη.

9. Ἡ Θράκη στὰ χρόνια τῆς δουλείας καταπονήθηκε φοβερά. Ὁ Ἑλληνισμός της περιέπεσε σ' ἀφάνεια, μὰ ποτὲ δὲν λιποψύχησε ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός της ἕως ὅτου μπόρεσε νὰ ὑψωθῆ πάλι καὶ οἰκονομικῶς καὶ ἠθικῶς. Εἶχεν ἐμπόριο στὰ χέρια του, εἶχε βιομηχανία, εἶχε οἰκονομικὴ ἄνθιση καὶ ἠθικὴ ὑπεροχὴ πάνω στὶς ἄλλες φυλὲς καὶ τέλος πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐπικράτηση. Οὐδέποτε ἐξαφανίσθηκε ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ τὴ Θράκη. Ὑπῆρχε πάντοτε καὶ ἀγωνίζονταν νὰ ὑπάρχη συμπεριφερόμενος πρὸς τοὺς τυράννους ἀνάλογα μὲ τὶς περιστάσεις, ἕως ὅτου στὸν ΙΘ' αἰῶνα ἀνέπνευσε οἰκονομικῶς καὶ ἄνθισε ἐξαιρετικὰ πνευματικῶς στὴ δούλη πατρίδα του.

10. Οἱ πληροφορίες λοιπὸν τῶν περιηγητῶν, ὅσον καὶ ἂν εἶναι πτωχές, ἔχουν πολλὰ στοιχεῖα χρήσιμα. Μάλιστα οἱ περιηγηταὶ τοῦ ΙΘ' αἰῶνα μᾶς δίνουν στατιστικὲς πληθυσμῶν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας πολύτιμες ποὺ

σήμερα γιὰ μᾶς ἀποτελοῦν τὸν καθρέφτη τῆς ἐποχῆς τῆς δουλείας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ πηγές, γιὰ τὴ ζωή του καὶ τὴν ὕπαρξή του ἐξυπηρετικές.

Ἀπὸ τοὺς περιηγητὲς ἡ Θράκη καὶ ὁ Θρακικὸς Ἑλληνισμὸς ζωγραφίζεται ἱκανοποιητικά. Μανθάνουμε τὴν ποσότητά του, τὰ σχολεῖα του, τὶς ἐκκλησίες καὶ μητροπόλεις του, τὸ ἐμπόριό του, τὴν ἀναλογία του, ἀνάμεσα στὰ ἔθνη ποὺ ὑπῆρχαν στὴν Τουρκικὴ αὐτοκρατορία τεσσάρων αἰώνων καὶ τὸ εἶδος τῆς ζωῆς του.

11. Ἑπομένως οἱ περιηγητὲς εἶναι ἀρίστη πηγὴ — μάλιστα στοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς δουλείας — γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴ Θράκη καὶ τὴν ἐπικράτησή του μέσα στὴ χώρα γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ πνευματική του ἄνθιση, ποὺ ξεπερνοῦσε κάθε ἄλλη φυλὴ μέσα στὴν Τουρκικὴ αὐτοκρατορία. Καὶ ὡς τέτοιοι καὶ ἄλλοτε καὶ σήμερα καὶ στὸ μέλλον θὰ χρησιμεύουν οἱ περιηγητὲς στοὺς ἐρευνητὲς τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν καὶ θἄναι πάντα δηλαδὴ μιὰ πηγὴ ἀλάθευτη καὶ σίγουρη μόλα τὰ μειονεκτήματα.

Εἶναι ἀφάνταστα τὰ κείμενα τῶν περιηγητῶν, καὶ λεπτομερῆ καὶ ποικίλα καὶ μὲ εἰκόνες ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ κίνηση τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Τοὺς καιροὺς ἐκείνους ἡ Τουρκικὴ αὐτοκρατορία εἴταν πανίσχυρη καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐρχόμενοι στὴν Κωνσταντινούπολη, εἶχαν μαζί τους μεγάλη ὑπηρεσία. Ταξίδευαν μὲ καραβάνια, μὲ συνοδεία ὡπλισμένων. Ξενυχτοῦσαν στὰ περίφημα χ ά ν ι α, ἢ σὲ χωριὰ καὶ πολιτεῖες καὶ τὸ ταξεῖδι τους διαρκοῦσε μῆνες. Στὴν πορεία τους λοιπὸν μποροῦσαν νὰ γνωρίσουν τὴ ζωὴ τῶν λαῶν, νὰ διακρίνουν τὸν ἕναν ἀπὸ τὸν ἄλλον, νὰ πληροφορηθοῦν πολλὰ ἀπὸ τὴν ἱστορία τους, νὰ γνωρίσουν κειμήλια καὶ ἀριστουργήματα τέχνης, νὰ ξεχωρίσουν τὸν βαθμὸ τοῦ πολιτισμοῦ ἑνὸς λαοῦ ἀπὸ τοῦ ἄλλου, καὶ νὰ σχηματίσουν μιὰ ἰδέα, νὰ περιγράψουν ἐρείπια καὶ χαλάσματα, ποὺ δίνουν ἰδέα τῶν περασμένων. Γράφοντας τὰ βιβλία τους, τὰ ὁδοιπορικά τους, ἄφιναν πίσω τους πληροφορίες πολύτιμες σύμφωνα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία του ὁ καθένας, ποὺ ἐμεῖς σήμερα τὶς χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὸ παρελθὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ σὲ καιροὺς χαλεποὺς καὶ δύσκολους.

Ἔτσι λοιπὸν οἱ πληροφορίες τῶν περιηγητῶν ἀποτελοῦν γιὰ μᾶς τὴν καλύτερη πηγὴ μόλες τὶς μεροληπτικὲς πληροφορίες τῶν περιηγητῶν ἢ πληροφορίες πληροφοριοδοτῶν,ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀντλοῦσαν τὰ γραφόμενά τους.

Ἡ ἔρευνα λοιπὸν τῆς ἱστορίας ἀληθινὰ ἀποτελεῖ δύσκολον ἔργον χωρὶς τοὺς περιηγητὰς τῶν τεσσάρων αἰώνων τῆς δουλείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

51 — ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΑΓΩΝΙΖΟΝΤΑΙ ΝΑ ΤΠΟΔΟΤΛΩΣΟΤΝ ΤΟΤΣ ΘΡΑΚΕΣ

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Θράκης χιλιάκις συναντῶμεν παραδείγματα κατὰ τὴν ἐποχὴν κυρίως τῶν Ρωμαίων, ποὺ ἐπεχείρησαν νὰ τοὺς ὑποτάξουν καὶ

τοὺς ὑποδουλώσουν. Οἱ Θρᾶκες χαρακτῆρες φιλελεύθεροι καὶ μαχητικοί, ἀγαπῶντας τὴν ἐλευθερίαν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀγαθόν, οὐδέποτε κι' ἂν ὑποτάχθηκαν ἀκόμα, ἐσυνθηκολόγησαν. Αἰώνια καὶ ἀκατάπαυστα ἐμάχοντο γιὰ νὰ εἶναι ἐλεύθεροι. Μὲ τοὺς Ἕλληνας ἐγνωρίσθηκαν καὶ ἀλληλοεκτιμήθηκαν. Μετέδωκαν ὁ ἕνας λαὸς στὸν ἄλλον ὅ,τι μποροῦσε, ἕως ὅτου ἀνεμίχθηκαν, καὶ οἱ Θρᾶκες ἐπῆραν τὸ χαρακτηριστικὸ τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς ὁποίους τέλος συγχωνεύθηκαν, πάντοτε ὅμως διατηρώντας τὴν ἀνεξαρτησία τους τὴν πολιτική.

Οἱ Θρᾶκες ἦσαν πολλὲς φυλὲς καὶ οὐδέποτε ἑνώθηκαν γιὰ ν' ἀποτελέσουν ἕνα ἰσχυρὸ ἔθνος καὶ ἰσχυρὸ βασίλειο, ὅπως τὸ ἤθελεν ὁ Ἡρόδοτος, ποὺ σημειώνει ὅτι «οἱ Θρᾶκες εἶναι τὸ πολυαριθμότερο γένος μετὰ τοὺς Ἰνδούς, ἀλλὰ ζοῦν χωρισμένοι σὲ φυλὲς καὶ ξεχωριστὰ βασίλεια, τῶν Ὀδρυσῶν, τῶν Βεσσῶν, τῶν Ἀγριάνων, τῶν Σαππαίων καὶ τῶν Σατρῶν καὶ ἄλλων εἴκοσι. Αὐτὸς ὁ χωρισμὸς κατεδίκασε στὴν ἱστορία τοὺς Θρᾶκες νὰ μάχωνται διαρκῶς κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, ν' ἀφανίζωνται τὰ βασίλειά τους, καὶ νἀναφαίγωνται καὶ νὰ πάσχη ἡ χώρα τους ἀπὸ τοὺς διαρκεῖς πολέμους.

Ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχει παράδειγμα ὑποδουλώσεως τῶν Θρακῶν ποὺ δὲν τὸν ἀκολούθησε διαρκὴς καὶ δεινὴ πάλη πρὸς τὸν δυνάστην.

Μιὰ φυλὴ ἀπὸ τὶς πολλὲς εἶναι καὶ οἱ Βησσοὶ ἢ Βεσσοί. Κλάδος τῆς μεγάλης πολεμικῆς φυλῆς τῶν Σατρῶν, ποὺ τὄνομά τους μᾶς θυμίζει σήμερα μιὰ Κοινότης τῆς περιφερείας Κομοτινῆς. Οἱ Βεσσοὶ κατοικοῦσαν τὸ βορειοδυτικὸ τμῆμα τῆς Θράκης πρὸς βορρᾶν τῶν Ὀδρυσσῶν ἄλλης σπουδαίας φυλῆς, ἐκεῖ ὅπου συναντᾶται ὁ Αἶμος μὲ τὴν Ροδόπην. Γειτόνευαν δυτικὰ μὲ τοὺς Δαρδανίους, νοτιοδυτικὰ μὲ τοὺς Σαππαίους. Κατοικοῦσαν δηλαδὴ τὸ μέρος ποὺ ποτίζει ὁ Ἔβρος μὲ τὰς πηγάς του καὶ εἰς τὸν δυτικὸν Αἶμον. Πραγματικὰ οἱ Βησσοὶ εἶταν γενναιοτάτη ὀρεινὴ φυλὴ καὶ πολεμικωτάτη. Ἐπανειλημμένως δὲ ἀντιστάθηκαν μὲ τοὺς συμμάχους Ὀδρύσσας στοὺς Μακεδόνας καὶ στοὺς Ρωμαίους. Αὐτὸ τὸ βεβαιώνει καὶ ὁ Ἀμμιανὸς ἱστορικός.

Γιὰ νὰ ὑποτάξη τοὺς Βησσοὺς ἡ Ρώμη πολὺ αἷμα ἔχυσε. Ἐναντίον τους πολεμώντας ἔπεσε ὁ Ρωμαῖος Ἄππιος Κλαύδιος. Ἐναντίον τους ἐξεστράτευσε ὁ Στρατηγὸς Λούκουλλος τῶν Ρωμαίων, ποὺ ἐκυρίευσε τὴν Φιλιππούπολη, Καβίλη ,καὶ Οὐσκοδάμα. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀμμιανὸς λέγει πὼς ὁ Λούκουλλος χτυπήθηκε μὲ τὸ σκληρότερο γένος τῶν Βησσῶν. Ὁ Καίσαρας ἔστειλε τὸν Κράσσον ἐναντίον τους, ποὺ κατήργησε τὸ βασίλειό τους. Μὰ νά, οἱ Βῆσσοι εὑρίσκουν τὸν ἄνθρωπον ποὺ θὰ ἐκδικήση τὴν ὑποταγήν τους. Εἶναι ὁ Οὐολόγαισος, ἱερεὺς τοῦ Διονύσου. Αὐτὸς καταρτίζοντας στρατὸ ἐπαναστατεῖ κατὰ τῶν Ρωμαίων καὶ ἀπολυτρώνει τοὺς Βησσοὺς ἀπὸ τὴ Ρωμαϊκὴ σκληρὴ δουλεία. Πρὸς τοὺς πολεμικώτατους αὐτοὺς Βησσοὺς περιεπλάκη εἰς φοβερὸν πόλεμον στὰ 57 - 55 π.Χ. ὁ ἔπαρχος τῆς Μακεδονίας Λούκιος

Πήσων. Μὲ τοὺς Βησσοὺς τότε συνέπραξαν ἐναντίον τῶν Ρωμαίων οἱ Δαρδάνιοι, οἱ Δανδαλῆται καὶ ἄλλοι. Οἱ Θρᾶκες ἀτίθασοι καὶ ἡρωϊκοὶ κατέστρεψαν τὰς δυνάμεις τῶν Ρωμαίων καὶ διασκορπίζοντας καὶ αὐτοὶ ἔφθασαν ὡς τὴ Θεσσαλονίκη.

Οἱ Βησσοὶ αὐτοὶ συνέπραξαν καὶ μὲ τοὺς Γαλάτας κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ ἐνικήθηκαν. Καὶ τὸ μαθαίνουμε τοῦτο ἀπὸ μιὰ ἐπιγραφὴ τῶν Δελφῶν. Οἱ Βησσοὶ τέλος πάντων εἶναι οἱ τελευταῖοι ποὺ ὑποτάχθηκαν στοὺς Ρωμαίους τελειωτικά.

Σ' αὐτοὺς ἀπεδίδετο ὁ τρόπος τῆς καταλήψεως φρουρίων. Ὑπῆρχε δηλ. ἕνας πανοῦργος τρόπος ἰδικός των νὰ καταλαμβάνουν τὰ φρούρια μὲ ὑπονόμους. Χρησιμοποιοῦσαν μεγάλον ἀριθμὸν ἀπὸ ἐργάτες γιὰ σκάψιμο τῆς γῆς, γιατὶ εἶταν ἐπάγγελμά τους νὰ σκάβουν τὴ γῆ στὰ μεταλλεῖα γιὰ χρυσὸ καὶ ἄργυρο. Ὡδηγοῦσαν πρὸς τὴν πολιτεία μιὰ ὑπόγειο στοά. Τὸ ἔργο τοῦτο εἶχε δυὸ σκοπούς: ἢ οἱ πολιορκηταὶ τὸ ὠθοῦσαν κάτω ἀπὸ τὸ φρούριο, ἔμπαιναν μέσα στὴ νύχτα χωρὶς νὰ τοὺς ἀντιληφθοῦν οἱ πολιορκούμενοι, ἄνοιγαν τὴν θύρα στοὺς ἄνδρας τους καὶ σκότωναν τοὺς κατοίκους στὰ σπίτια τους, ἢ τουλάχιστον, ὅταν οἱ σκαπανεῖς ἔφθαναν στὰ θεμέλια τοῦ τείχους, τὸ ὑπέσκαπταν σὲ μεγάλη ἔκταση καὶ γέμιζαν μὲ ξύλα ξυρά, φρύγανα καὶ ἄλλο καύσιμο ὑλικό. Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ ἔφοδος ἔβαζαν φωτιὰ καὶ τὸ τεῖχος κατέρρεε ξαφνικὰ καὶ ἄνοιγε δίοδο πλατειά. Οἱ ἱστορικοὶ τοὺς ἐπαινοῦν γιὰ τὶς ἱκανότητες αὐτές, ποὺ εἶχαν στοὺς πολέμους.

Οἱ Ἀγριᾶνες εἶταν περίφημοι ἀκοντισταί, κτηνοτρόφοι καὶ διαρκῶς πολεμοῦσαν ὡς μισθοφόροι.

Οἱ μαχαιροφόροι εἶταν πολεμικώτατη αὐτόνομος Θρακικὴ φυλὴ στὴ Ροδόπη, ποὺ οὐδέποτε ὑποτάχθηκε στοὺς ξένους. Οἱ Δαρδάνιοι ἄγριοι καὶ ρυπαροὶ ἐφημίζονταν γιὰ τὰ ὅπλα καὶ τὴ φιλία τους στὴ μουσική. Κατοικοῦσαν μέσα σὲ σπήλαια κοπρίας, ἀλλὰ εἶχαν ὅπλα καὶ μουσικὰ ὄργανα, αὐλοὺς καὶ «ἐντατὰ» ὄργανα, ὅπως λέγει ὁ Στράβων. Τὸ πρῶτο δὲν φαίνεται ἀληθινὸ βέβαια, ὅτι κατοικοῦσαν σὲ σπήλαια.

Διασημότεροι εἶναι οἱ Τριβαλλοί, ποὺ κατοικοῦσαν ἀπὸ τὸν Ὄσκιο ποταμὸ ἕως τὸν Δούναβη. Γιὰ τὴν ἀνδρεία τους περιεσώθη τὸ ἑξῆς: Οἱ Τριβαλλοὶ κάμνουν εἰς τὰς μάχας τέσσαρας φάλαγγας, τὴν πρώτην τῶν ἀδυνάτων, τὴν ἑπομένην τῶν ἀνδρειομένων, τὴν τρίτην τῶν ἱππέων, τελευταίων τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐμποδίζουν τοὺς τρεπομένους εἰς φυγὴν ὑβρίζοντάς τους.

Οἱ Τριβαλλαὶ ἦταν ἀπὸ τὰ γνωστότερα καὶ σημαντικώτερα Θρακικὰ ἔθνη, ἐθεωροῦντο δὲ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους οἱ κατ' ἐξοχὴν βάρβαροι ἐκ τῶν Θρακῶν. Ἦταν κτηνοτρόφοι καὶ μισθοφόροι. Εἶχαν μεταξύ τους δμόνοια καὶ γι' αὐτὸ εἶταν ἐπικίνδυνοι στοὺς ἐχθρούς τους, γιατὶ συνεδίαζαν ἐθνικὴ ὁμοφωνία καὶ μαχητικότητα. Καὶ ὁ Ἰσοκράτης τοὺς ἀναφέρει λέγοντας: «Λέ-

γω δὲ καὶ ἀναφέρω ὡς παράδειγμα τοὺς Τριβαλλοὺς ποὺ λέγουν ὅτι ὁμονοοῦν, ὅσον κανένα ἄλλο ἔθνος, καταστρέφουν δὲ τοὺς γείτονας καὶ τοὺς πλησίον τους κατοικοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἀκόμη, ὅσους κατορθώνουν νὰ συλλαμβάνουν καὶ ἐξαφανίζουν».

Ὅταν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐπεχείρησε νὰ τοὺς ὑποτάξη, ὁ ἡρωϊκός τους βασιλέας Σύρμος, μὲ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου μάζεψε κἄστειλε τὰ γυναικόπαιδα στὴ νῆσο Πεύκη καὶ κατόπι πέρα ἀπὸ τὸν Ἴστρο γιὰ νὰ τὰ ἐξασφαλίση ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο, ὅταν αὐτὸς ἀποβιβάστηκε ἐκεῖ μὲ τὰ πλοῖα τους. Οἱ μάχιμοι ἄνδρες ἀφοῦ μάζεψαν τ' ἁμάξια των (φαίνεται πὼς εἶταν ἁμαξόβιοι) καὶ προβάλλοντες αὐτὰ μπροστά των ὡς χαράκωμα, τὰ μεταχειρίσθηκαν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Εἶχαν σκοπὸ νὰ τὰ μεταφέρουν σὲ μέρος ὑψηλότερο τοῦ βουνοῦ κι' ἀπὸ ἐκεῖ νὰ τὰ ἐξαπολύσουν ἐναντίον τῶν πυκνῶν φαλάγγων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου γιὰ νὰ προξενήσουν ζημίες. Μόλους τοὺς πονηροὺς καὶ τολμηροὺς ἀγῶνες τους ὅμως ἡ μεγαλοφυία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τοὺς ὑπέταξε κακὰ ὡπλισμένους. Ὅμως δὲν μπόρεσε νὰ πιάση πολλοὺς αἰχμαλώτους, γιατὶ εἶταν ταχύποδες καὶ γιατὶ γνωρίζοντας καλὰ τὴ χώρα τους μπόρεσαν νὰ φύγουν εὔκολα. Αὐτὰ τὰ ἀφηγεῖται ὁ ἱστορικὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Ἀρριανός.

Ἔτσι φαίνεται ὅτι ἀγαποῦσαν οἱ Θρᾶκες τὴν ἐλευθερία, ὡς τὸ καλύτερο καὶ πολυτιμότερο δῶρο στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ Θεό.

Οἱ Τριβαλλοὶ αὐτοὶ ἀργότερα ὑπετάχθηκαν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους Θρᾶκες στοὺς Ρωμαίους χωρὶς ποτὲ ὅμως νὰ παραδώσουν καὶ τὴν ἐλεύθερη ψυχή τους στὸν κατακτητή.

Οἱ Γέται, ποὺ κατοικοῦσαν τὴν πέραν τοῦ Ἴστρου χώραν ἦσαν ὄχι μόνον πολεμικώτατοι καὶ μαχιμώτατοι, ἀλλὰ μεγαλόφρονες καὶ μεγαλόψυχοι κι' ἀποτελοῦσαν τὸ σημαντικώτερο καὶ μεγαλύτερο Θρακικὸ γένος. Τοὺς ὑπέταξε ὁ Δαρεῖος, διότι ἀντέστησαν κατὰ τὴ διάβασή του καὶ δὲν ἤθέλησαν νὰ τὸν συντρέξουν, ἀλλὰ οὐδέποτε αὐτοὶ συγκατένευσαν στὴ δουλεία. Εἶχαν τὸν Δροχμαίτην, διάσημο βασιλιᾶ τους γιὰ τὴ φρονιμάδα του. Αὐτὸς εἶναι ποὺ συνέλαβε αἰχμάλωτον τὸν Λυσίμαχον στρατηγὸν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου κατόπι βασιλιὰ Θράκης. Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἱστορεῖ ἕνα χαριτωμένο ἐπεισόδιο μαζί του.

«Στὰ 292 π.Χ. Λέγει ἐξακολουθώντας τὸν πόλεμο ἐναντίον τους πιάσθηκε αἰχμάλωτος ὁ Λυσίμαχος πρώην στρατηγὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ὁ Βασιλιᾶς Δροχμαίτης τὸν δεξιώθηκε φιλοφρονέστατα καὶ τὸν φίλησε καὶ τὸν ὠνόμασε πατέρα καὶ τὸν ὡδήγησε μὲ τὰ παιδιά του στὴν πρωτεύουσα ποὺ λέγονταν Ἥλις. Καὶ συνέβηκαν ἀξιοπερίεργα πράγματα. Ὅταν δηλ. ὁ στρατὸς τῶν Μακεδόνων παραδόθηκε στοὺς Θρᾶκες, ἔτρεξαν ὅλοι καὶ φώναξαν νὰ ὁδηγηθῆ ὁ βασιλιᾶς στὸ μέσο καὶ νὰ τιμωρηθῆ μπροστά τους. Εἶχαν τὴν ἀξίωση νὰ τιμωρήσουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τοὺς αἰχμαλώτους, γιατὶ

φρονοῦσαν ὅτι τὸ πλῆθος, ποὺ πρὸ παντὸς διακινδυνεύει στὶς μάχες, αὐτὸ πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἐξουσία σὲ παρόμοιες περιστάσεις. Ὁ Δροχιμαίτης ὅμως δὲν συνεφώνησε μὲ τὸ πλῆθος γιὰ τὴν τιμωρία τοῦ αἰχμαλώτου Βασιλέως καὶ ἐδίδαξε τοὺς στρατιῶτες, ὅτι συμφέρει νὰ σωθῆ ὁ Βασιλιᾶς; γιατί, ἂν μὲν φονευθῆ ὁ Λυσίμαχος ἄλλοι βασιλιάδες θὰ καταλάβουν τὴ δυναστεία του, ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι πολὺ φοβερώτεροι τῆς προηγουμένης, ἐνῷ ἂν σωθῆ, θὰ χρεωστῆ χάριν στοὺς Θρᾶκες γιὰ τὴ σωτηρία του καὶ θὰ ἀποδώση πίσω τὰ φρούρια, ποὺ προηγουμένως εἴταν τῶν Θρακῶν καὶ τὰ εἶχαν ἀφαιρέσει οἱ Μακεδόνες. Τὸ πλῆθος συγκατένευσε στὰ φρόνιμα τοῦτα λόγια τοῦ βασιλιά τους Δροχιμαίτου, καὶ τοὺς παρέθεσε τραπέζι ἀφοῦ ἔκαμε θυσία καὶ παρέλαβε εἰς γεῦμα τὸ Λυσίμαχο τοὺς φίλους του καὶ τοὺς πιὸ διαλεκτοὺς ἀπὸ τοὺς Θρᾶκες. Καὶ τοίμασε δυὸ εἰδῶν φαγητὰ καὶ δυὸ τραπέζια κἔστρωσε στὸ Λυσίμαχο βασιλιᾶ στρῶμα ποὺ κυρίευσε ἀπ' αὐτὸν καὶ ποὺ εἴταν πολυτελέστατο, γιὰ τὸν ἑαυτό του δὲ καὶ τοὺς φίλους του ἔστρωσε μιὰ εὐτελῆ στιβάδα. Ὅταν πιὰ προετοιμάσθηκε τὸ δεῖπνο, στὸ Λυσίμαχο μὲν παρέθεσε πάνω σὲ ἀργυρᾶ τράπεζα φαγητὰ πολὺ ποικίλα καὶ πολυτελέστατα, στοὺς δὲ Θρᾶκας λαχανικὰ καὶ κρέατα μετρίως προετοιμασμένα πάνω σὲ σανίδια εὐτελῆ. Καὶ στὸν Λυσίμαχο πρόσφερε κρασὶ σὲ χρυσᾶ ποτήρια κι' ἀργυρᾶ, αὐτὸς δὲ μὲ τοὺς δικούς του ἤπιαν σὲ ξυλένια καὶ κεράτινα, ὅπως συνήθιζαν οἱ Γέται.

Πάνω στὸ τραπέζι ὑψώνοντας τὸ κύπελό του ρώτησε προσφωνώντας τὸν Λυσίμαχο, ποιό ἀπὸ τὰ δυὸ δεῖπνα εἶναι βασιλικώτερο, τὸ Μακεδονικὸ ἢ τὸ Θρακικό. Ἐδῶ σταματᾶ ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, ὅπως ἔχουν χαθῆ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος ὅλες οἱ θαυμάσιες πηγὲς γιὰ τοὺς Θρᾶκες. Μὰ κατ' εὐτυχία τὴ συνέχεια τοῦ ἱστορικοῦ δείπνου τὴν εὑρίσκουμε στὸ Στράβωνα καὶ σὲ κάποιο ἄλλο ἀπόσπασμα. Ὁ Δροχιμαίτης δηλαδὴ παραλληλίζοντας τὰ δυὸ δεῖπνα ἐτόνισε τὴν πολυτέλεια καὶ εὐμάρεια τῆς βασιλικῆς αὐτῆς τῶν Μακεδόνων καὶ ἔδειξε στὸ Λυσίμαχο τὴ φτώχεια, στὴν ὁποία βρίσκονταν αὐτὸς καὶ τὸ ἔθνος του, καὶ τὸν συνεβούλεψε νὰ μὴ πολεμᾶ ἐναντίον — καλὴ ὥρα οἱ Ἰταλοὶ — τέτοιων ἀνθρώπων, ἀλλὰ νὰ τοὺς μεταχειρίζεται ὡς φίλους. Λέγοντας τὰ λόγια τοῦτα καὶ φιλοξενώντας τον, συνέδεσε φιλία μὲ τὸν Λυσίμαχο καὶ τὸν ἀφῆκε ἐλεύθερο.

Ἀφοῦ ὁ Λυσίμαχος ἀπήντησε στὸ Δροχιμαίτη, ὅτι τοῦ φαίνεται βασιλικώτερο τὸ Μακεδονικὸ δεῖπνο, «γιατί λοιπὸν τότε, εἶπεν ὁ Δροχιμαίτης, ἀφῆκες τοιαύτας συνηθείας καὶ βίο λαμπρὸ ὡς καὶ βασιλεία ἐπιφανεστέρα καὶ ἐπιθύμησες νὰ ἔλθης σὲ ἀνθρώπους βαρβάρους καὶ ποὺ ζοῦν ζωὴ θηριώδη, σὲ χώρα δυσχείμερη καὶ σπανίζουσα εἰς ἡμέρους καρπούς;» Ὁ δὲ Λυσίμαχος ἀποκρίθηκε:

— Δὲν ἤξευρα τὶς κακουχίες, ποὺ προξενεῖ ἡ χώρα σας καὶ τοὺς κινδύνους ἑνὸς τέτοιου πολέμου. Τώρα δὲ ὁμολογῶ καὶ χρεωστῶ σὲ σένα πολ-

λὲς χάριτες, γι' αὐτὸ καὶ θὰ εἶμαι πιστός σας σύμμαχος. Ἐὰν δὲ θέλης, πρόσθεσε, πάρε τὴν ὡραιότερη ἀπὸ τὶς θυγατέρες μου γιὰ γυναίκα σου».

Καταλαβαίνετε πόσο ὑπέροχη εὐθυκρισία καὶ εὐγενῆ καὶ φιλάνθρωπα αἰσθήματα εἶχε ὁ ἡρωϊκὸς κεῖνος βασιλιᾶς τῶν ἀποκαλουμένων βαρβάρων Θρακῶν. Ὅτι δὲ ἐπολέμησε ὁ Λυσίμαχος ἐναντίον ἀνδρῶν ἐμπειροπολέμων καὶ πολυαριθμοτέρων του φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅπως λέγει ὁ Στράβων, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος μόλις διέφυγε τὸν κίνδυνο τοῦ νὰ πιασθῆ αἰχμάλωτος, ἐνῷ ὁ υἱός του τὴν ἔπαθε. Ὅταν ὁ Λυσίμαχος ἔγινε βασιλεὺς τῆς χώρας τῶν Θρακῶν μετὰ τὸν Ἀλέξανδρο πολεμώντας πρὸς τοὺς Γέτας, ἀναγκάσθηκε νὰ συμβιβασθῆ μὲ τὸν Δοχιμαίτην ἀφίνοντας ὅλες τὶς πέραν τοῦ Ἴστρου χῶρες καὶ τοὔδωκε καὶ τὴν θυγατέρα του.

Τέλος ὅλες οἱ φυλὲς τῶν Θρακῶν, μαχητικὲς καὶ πολεμικώτατες, οὐδέποτε ἐδέχθηκαν τὴν δυνάστευση ἄλλων λαῶν καὶ ὅταν πλέον ὑποτάχθηκαν στοὺς Ρωμαίους ἔκλιναν τὸ κεφάλι, μὰ ποτὲ δὲν ὡμολόγησαν πίστη καὶ ὑπακοή. Μὲ τὸ ὅπλο στὸ χέρι νὰ μὴ ἀφομοιωθοῦν καὶ σβύση ἡ φυλή τους παρ' ὅλα τὰ ἀπάνθρωπα μέσα, ποὺ μεταχειρίσθηκαν οἱ σκληροτράχηλοι Ρωμαῖοι γιὰ νὰ τοὺς ἐξαφανίσουν. Ἔτσι οἱ Θρᾶκες ἀνεπτύχθηκαν κατόπι μέσα στὸ Ἑλληνικὸ Βυζαντινὸ Κράτος, καὶ ἀπετέλεσαν τὸ προπύργιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ τόσες δοκίμασε στὴν Ἱστορία τῆς πολιορκίες, ἐπιθέσεις, καὶ ποὺ στὰ τείχη της ἐθραύσθηκαν σκληρὰ καὶ δοκίμασε αἰῶνες ἀκατάπαυστα συμφορὲς καὶ καταστροφὲς ἀπὸ τοὺς μυρίους ἐπιδρομεῖς.

52— ΟΙ ΣΥΝΤΕΧΝΙΕΣ — ΤΑ ΕΣΝΑΦΙΑ — ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Α'. Εἰδικὲς καὶ συστηματικὲς ἔρευνες καὶ μελέτες γιὰ τὶς συντεχνίες τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας δὲν ἔχουν δημοσιευθῆ ἱκανὲς γιὰ τὴν εὐρύτερη τῆς ἐποχῆς γνώση καὶ κατανόηση ἀλλὰ καὶ συσχέτιση μὲ τὶς συντεχνίες τοῦ Βυζαντίου. Ἀπὸ τοὺς μελετητὰς τοῦ θέματος ὁμολογεῖται ὅτι οἱ κοινότητες ὑπῆρξαν οἱ γνωστότεροι φορεῖς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ ἐκδηλώσεις τῶν συντεχνιῶν καὶ οἱ ἐκφάνσεις τῶν συντεχνιακῶν μορφῶν ἔχουν ὑπολειφθῆ ὡς πρὸς τὴν ἔρευναν Τοῦτο μόνον γνωρίζουμε ὅτι ἀνεπτύχθηκαν ὀργανικὰ μέσα στὴν Κοινότητα. Μποροῦμε νὰ ἐξαιρέσουμε μόνο τὶς ἐργασίες γιὰ τοὺς συνεταιρισμοὺς Θεσσαλίας, τῆς Ὕδρας, Ζακύνθου, Φιλ)πόλεως, Ἀδριανουπόλεως, (Βλ. τ. Θ' Ἀρχ. Θράκ. σ. 124-136) καὶ ἄλλων Θρακικῶν πόλεων. Πραγματικὰ ὑπάρχουν ἀξιόλογοι κώδικες Φιλ)πόλεως καὶ Ἀδρι)πόλεως, ποὺ μᾶς γνωρίζουν τὴν συντεχνιακὴ ὀργάνωση. Ὅ,τι ἄλλο γνωρίζουμε δὲν ὑπερβαίνει τὴν ἁπλῆ μνεία τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συντεχνιῶν ἢ τῶν ὀνομάτων ἀπὸ γενικὲς εἰδήσεις, ἢ ἀπὸ συμφωνητικά. Εἶναι ὅμως βέβαιο ὅτι οἱ συντεχνίες τῶν ἐσναφίων ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὠργανώθηκαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Βυζαντινῶν συντεχνιῶν. Ὁ ἱ-

στορικός μας καθηγητὴς Ἄμαντὸς στὴν ἱστορία τοῦ Βυζαντίου — ποὺ ἀποτελεῖ κατ' ἐμὲ τὸ καλύτερο ἱστορικὸ ἔργο τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος — γράφει περὶ συντεχνιῶν τῆς ἐποχῆς σ. 94 - 98, ὅπως καὶ ὁ Χριστοφιλόπουλος Ἀν. στὰ 1935 ἔγραψε μελέτη. «Αἱ συντεχνίαι ἐν Βυζαντίῳ» ὅπως εὑρίσκομεν εἰς τὸ ἐπαρχιακὸν βιβλίον τὸ ὁποῖον ἀνεκάλυψεν ὁ JULS NICOLE τῷ 1893 καὶ ἐδημοσίευσε μὲ λατινικὴ μετάφραση καὶ ἐπεξηγηματικὲς σημειώσεις ὡς ἔργον Λέοντος Σοφοῦ (880 - 912) τοῦ ἰδίου. Ὑπάρχει καὶ δεύτερο χειρόγραφο ἐκ χάρτου τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου (Βλ. Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη τόμ. Δ'. (1899) σ. 37.38 Α. Κεραμέως Παπαδοπούλου). Τοῦτο παραμένει ἀνέκδοτο. (Βλ. Ἡμερολόγιον Ἀνατολικὸν 1913 Βυζαντινὸν Ἐμπόριον Θρασυβούλου Μάλη Σμύρνη σ. 202).

Ἀπὸ ἐκεῖ ἀποκομίζουμε τὰ ἑξῆς: «Τὸ ἐπαρχιακὸν βιβλίον» ἀποτελεῖται ἀπὸ βραχὺ προοίμιον καὶ εἴκοσι δύο κεφάλαια, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀναφέρεται κατὰ τὴν ἐπιγραφή του εἰς ἓν ἐπάγγελμα ἢ ὁμάδα συγγενῶν ἐπαγγελμάτων πλὴν τοῦ εἰκοστοῦ ὅπερ ἐπιγράφεται περὶ λεγαταρίου καὶ διαλαμβάνει περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ κρατικοῦ τούτου λειτουργοῦ. Οὕτω τὸ πρῶτον ἐπιγράφεται περὶ ταβουλαρίων (συμβολαιογράφων) δεύτερον περὶ ἀργυροπρατῶν, τρίτον περὶ τραπεζιτῶν, τέταρτον περὶ μεταξοπρατῶν, πέμπτον περὶ πραντιοπρατῶν, ἕκτον περὶ καταρταρίων κλπ. καὶ τέλος περὶ ἀρτοποιῶν ἤτοι μαγκίπων τὸ 19ον περὶ καπήλων, τὸ εἰκοστὸν περὶ Βόθρων καὶ 22ον περὶ πάντων τῶν ἐργολάβων. Ἀκολουθοῦν διατάξεις περὶ τῶν ὁποίων ρυθμίζονται αἱ σχέσεις καὶ καθορίζονται τὰ καθήκοντα τῶν συντεχνικῶς ὠργανωμένων ἐπαγγελματικῶν τῆς πρωτευούσης πρὸς τὴν ἀσκοῦσαν τὸν ἐπ' αὐτῶν ἔλεγχον Πολιτείαν πρὸς τοὺς λοιποὺς ἐπαγγελματίας, τοὺς ἀνήκοντας εἰς αὐτὴν ἢ διάφορον συντεχνίαν καὶ πρὸς τὸ εὐρὺ καταναλωτικὸν κοινόν».

Οἱ Βυζαντινὲς συντεχνίες κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ἦσαν στὴν οὐσία «ἐξαρτήματα τῆς κρατικῆς μηχανῆς χρησιμεύοντα εἰς αὐτὴν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς οἰκονομικῆς της πολιτικῆς, δι' ἧς ἐπέτυχε νὰ καταστήση τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν κατὰ τὸν Νίκολ τὸν παράδεισον τοῦ μονοπωλίου, τοῦ προνομίου καὶ στοῦ στρατευτικισμοῦ».

Ἡ ἀνάλυση καὶ ἀνάπτυξη τοῦ θέματος αὐτοῦ εἶναι ἰδιαίτερο θέμα, γιατὶ ἐθέσαμε σκοπὸ τῆς παρούσης μικρῆς μελέτης τὸ θέμα: Τὰ ἐσνάφια ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐδῶ ἁπλῶς ἐμνημονεύσαμε τὸ πρόβλημα τοῦτο γιὰ νὰ ἀνασυνδέσουμε τὴ ζωὴ τοῦ Βυζαντίου μὲ τὴν Τουρκοκρατικὴ περίοδο τῆς ὑποδουλώσεως, ὅταν ἀναγεννήθηκαν τὰ ἐσνάφια τὸν 16ον αἰῶνα, καὶ ἡ ὀργάνωσή τους ἀπησχόλησε καὶ τὴν Τουρκικὴ Διοίκηση ποὺ καθώρισε διὰ διαταγμάτων τὸ ἔργον τῶν ἐσναφίων.

Β'. Ἡ συντεχνιακὴ λοιπὸν ὀργάνωση στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας

εἶναι ἕνα γεγονὸς ξεκαθαρισμένο καὶ χρονικὰ καὶ ὀργανωτικά. Ξαίρουμε πολὺ καλὰ τὶς πηγὲς καὶ τὰ κεμενα ποὺ μᾶς ὁδηγοῦν στὸ ξεκαθάρισμα τοῦτο, ποὺ προκαλεῖ τὸ θαυμασμό μας. Ἀσφαλῶς δίχως αὐτὴ τὴν ὀργάνωση τὴ συντεχνιακή, δὲ θὰ ἠμποροῦσε ὁ παμπληθὴς Θρακικὸς Ἑλληνισμὸς νὰ ἐπιτύχη τὴν οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάδειξή του, ὥστε νὰ κρατήση, ν' ἀνθίση καὶ τέλος νὰ συνεισφέρη στὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως ἐνεργώτατα. «Διατάσσω, λέγει, τοὺς διοικητάς, ἀστυνόμους κλπ. νὰ προσέχουν ὅπως οἱ ἐσναφικοὶ ὅμιλοι, οἱ ἀποκλειστικῶς ἀσχολούμενοι περὶ τὴν βιομηχανίαν, τὰ ἐπαγγέλματα καὶ τὰς τέχνας, μόνον ἐσναφικῶς ἐξετάζωσι, κρίνωσι καὶ ἀποφασίζωσι περὶ τῶν ἀναφυομένων μεταξὺ τῶν μελῶν των διαφορῶν καὶ ὑποθέσεων φύσεως ἐπαγγελματικῆς κατὰ τὸ πνεῦμα τούτων λύσωσι ὁριστικῶς αὐτάς. Μόνον τὸ διοικητικὸν τοῦ ἐσναφίου συμβούλιον δικαιοῦται νὰ κρίνη καὶ νἀποφασίζη περὶ ὑποθέσεων ἀφορωσῶν εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ ἐσναφίου τιμωρῶν τὸν πταίστην διὰ δημοσίας ἐπιπλήξεως, δι' ἐκδιώξεώς του ἐκ τοῦ ἐσναφίου, δι' ἀπογορεύσεως τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός του, διὰ σωματικῆς ποινῆς καὶ διὰ προσκαίρου φυλακίσεως. Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν πρόσωπα μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸ ἐσνάφιον, οἱοιδήποτε καὶ οἱανδήποτε θέσιν κατέχοντα ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἤθελον ἐπέμβει καὶ πειραθεῖ νὰ ἐμποδίσωσι διὰ τῆς βίας ἢ τῆς δυνάμεώς των τὴν ἐκτέλεσιν τῆς σωματικῆς ποινῆς, τῆς ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τοῦ ἐσναφίου εἰς τὸ καταδικαζόμενον μέλος, πάντες οἱ κρατικοὶ ὑπάλληλοι ὀφείλουσι πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας παντὶ μέσῳ νὰ ἐμποδίζωσι τὴν ἀνάμιξιν ξένων προσώπων εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν ἐσναφίων». Διάταγμα Σουλτὰν Μουσταφᾶ Γ' στὰ 1773. Ἡ συντεχνιακὴ λοιπὸν ὀργάνωση στηρίζεται τὸν 18ον αἰῶνα σ' ἕνα διάταγμα τοῦ Σουλτάνου Μουσταφᾶ τοῦ Γ' 1773. Ἡ ὀργάνωση αὐτὴ εἶναι ἕνα καταπληκτικὸ φαινόμενο γιὰ τὸν ἐρευνητὴ καὶ μελετητὴ τῆς ἱστορίας, γιατὶ ἐμφανίζει τὸ ἔθνος μας ὠργανωμένο τόσο μεθοδικά, ὥστε νὰ μὴν ἀπορῆ κανεὶς γιατὶ βάσταξε μ' ὅλες τὶς καταπιέσεις στὴ δουλεία του, καὶ γιατὶ κράτησε τὸ ἐθνικό του φρόνιμα καὶ τὴ δύναμη ν' ἀντισταθῆ στὸν ἀφανισμό του, ποὺ ἐπεχείρησεν ὁ καταχτητής.

Γ'. Ἀπὸ ἕνα παλιὸ ἔγγραφο ἑλληνικὸ τῆς ἱστορικῆς Φιλιππουπόλεως πρὸς τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο ἀποκομίζουμε τὶς ὑπογραφὲς τῶν μαστόρων τοῦ κάθε ρουφετίου. Τῶν ἀμπατζήδων, τῶν καυταντζήδων, γουναράδων κλπ. Τὰ ἐσνάφια αὐτὰ τόσο πολυπληθῆ, ἀποτελοῦσαν τὴν ἐπαγγελματικὴ ὀργάνωση τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ σ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Θράκης, ὅπου ἀνθοῦσεν ὁ Ἑλληνισμός, κρατώντας στὰ χέρια του κάθε ἐπάγγελμα τεχνικὸ ἢ παραγωγικό, ποὺ μ' αὐτὸ ζοῦσε, πλουτοῦσε καὶ διατηροῦσε τὸ γένος σὲ μιὰ πνευματικὴ ἄνθιση καὶ μιὰ ἠθικὴ καὶ ψυχικὴ ἀναβίωση. Τὸ ἐπαρχιακὸν βιβλίον Λέοντος Σοφοῦ, ποὺ ἀνεκαλύφθηκε καὶ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν NICOLE (GENERE 1893) ἀπέβη τὸ πολύτιμο γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ διοικητικὴ ἱ-

στορία τοῦ Βυζαντίου. Κατ' αὐτὸ μαθαίνουμε πῶς τὸ κράτος ἐπεμβαίνει καὶ κανονίζει μὲ τὸν Ἔπαρχο τῆς Πόλης ὅλα τὰ ζητήματα τῶν συντεχνιῶν, ποὺ ὑπάγονται ὅλοι οἱ βιοτέχνες καὶ ἔμποροι μικροὶ ἢ μεγάλοι. «Αἱ συντεχνίαι λέγονται σύλλογοι καὶ συστήματα καὶ σωματεῖα. (Βλ. Ἱστορία Βυζαντίου Κωνστ. Ἀμάντου σ. 94 — 97 κλπ.).

Οὕτω κάθε συντεχνία εἶχε τὸν πρόεδρό της, ποὺ μαζί του ἐκλέγονταν καὶ σύμβουλοί του ἀπὸ τοὺς πιὸ εὐυπόληπτους καὶ γεροντότερους μαστόρους καὶ ἀπὸ τοὺς παπάδες τῆς πολιτείας ἕως τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνα.

Ἂν λάβουμε ἕνα σημεῖο τῆς Θράκης, τὴ Φιλιππούπολη, ὑπ' ὄψη, θὰ δοῦμε ὅτι ἡ ἔνδοξη αὐτὴ ἀκρόπολη τοῦ ἑλληνισμοῦ, παρ' ὅλες τὶς ἐρημιώσεις καὶ καταστροφὲς ποὺ δοκίμασε στὸ Μεσαίωνα, ἀφοῦ πέντε φορὲς μόνο περιῆλθε στὰ χέρια τῶν Βουλγάρων Τσάρων, περαστικὰ βέβαια, διετήρησε τὴν ἑλληνικότητά της.

Ἡ μαρτυρία τοῦ Γκέρλαχ περιηγητὴ ὅτι ἡ Φιλιππούπολη στὸν 16ο αἰῶνα περιῆλθε σὲ φρικτὴ κατάντια καὶ ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς μειώθηκε σὲ 250 ψυχὲς εἶναι ἀπελπιστική.

Ὅμως στὸν 18ο αἰῶνα ἡ πολιτεία ἄρχισε ν' ἀναλαμβάνῃ κι' ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρας τῆς πολιτείας νὰ καταδείχνεται μέσα στὰ ἐσνάφια τὰ πολυπληθῆ, ποὺ κρατοῦσαν στὰ χέρια τους τὴν τύχη τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὠργανωμένα, πλούσια καὶ ἐθνικά. Στὸν 18ο αἰῶνα εἶχαν οἱ Ἕλληνες πολὺ μεγάλη κοινότητα μὲ τὴν προστασία τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας μὲ τὰ προνόμια ποὺ τοὺς χάρισε ὁ πορθητής. Ὁ Ρουμᾶνος καθηγητὴς Γιώργα λέγει: «Ἡ Πόλη διεφύλαξε καὶ στὸ μέλλον, δηλ. ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἅλωση, τὸν παλιὸ ἑλληνικό της χαρακτῆρα, κατακτηθεῖσα ἀπὸ Ἕλληνας ἐμπόρους, ποὺ ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὸ Θρακικὸ ἐμπόριο».

Στὸν 19ον αἰῶνα οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι τῆς πολιτείας ποὺ μιλοῦσαν τὴν ἁπλῆ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀποτελοῦσαν τὰ 3)5 τῶν κατοίκων της μὲ τόνομα Ρωμαῖοι - Ρωμιοί. Γιὰ τοῦτο καὶ τὰ ρουφέτια παρέμειναν ἑλληνικά.

Ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ρωμαλεα ἐσνάφια ποὺ ὑπῆρχαν, ἦταν τῶν ἀμπατζήδων καὶ τὸ γνωρίζουμε τοῦτο ἀπὸ τὶς ὑπογραφὲς τῶν πρωτομαστόρων, ποὺ κάθε καιρὸ ὑπόγραφαν στὰ σπουδαῖα ἔγγραφα τῆς κοινότητος. Στὰ 1818 σ' ἕνα πρακτικὸ συμφιλιώσεως ποὺ ἔγινε στὴ μητρόπολη πρῶτος ὑπέγραψε ὁ πρωτομάστορας τῶν ἀμπατζήδων, ὕστερα τῶν καυταντζήδων, τῶν γουναράδων καὶ μπακάληδων κλπ.

Οἱ ἀμπατζῆδες δὲν ἦταν μονάχα οἱ ραφτάδες ἀμπάδων ἀνδρικῶν, μὰ καὶ μεταπράτες γενικὰ ἀμπάδων, σαγιακιῶν γκρίζων καὶ γαϊτανίου ποὺ τοίμαζαν χονδρικά. Αὐτοὶ λεγότανε Καραμπατζῆδες. Κι' ὠνομάσθηκαν ἔτσι ἀπὸ τὴ μαύρη χροιά, ποὺ ἔπαιρνε ἡ ὄψη τους ἀπὸ τὶς μακρὲς ὁδοιπορίες κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο στὰ ἐμπορικά τους ταξίδια.

Οἱ ἀμπατζῆδες τόσο αὔξησαν τὰ κεφάλαιά τους μὲ τὴ φιλοπονία καὶ

τὴν τιμιότητα, ὥστε στὸν 18ο αἰῶνα σκορποῦσαν στὴν ἀρχὴ σ' ὅλη τὴ Θράκη τὰ ἐμπορεύματά τους καὶ κατόπι καὶ στὰ πιὸ ἀπόμερα μέρη τῆς Ὀθ. Αὐτοκρατορίας ὡς τὴ Συρία, τὴ Βοσνία τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου κι' ὡς τὴν Αὐστρία. Ἔτσι δημιουργήθηκαν μεγάλοι ἐμπορικοὶ οἶκοι στὴν ἀρχὴ τοῦ 19ου αἰῶνα ἐξαγωγικοὶ καὶ σύγκαιρα καὶ τραπεζικοί, καὶ δημιούργησαν μεγάλες καὶ πλούσιες ἀρχοντικὲς οἰκογένειες ἐμπόρων, ποὺ ἀνέδειξαν τὸ ἑλληνικὸ ὄνομα καὶ πρόσφεραν πολλὰ στὸ γένος καὶ στοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες. Ἕλληνες πρῶτοι στὴ βιομηχανία τῆς Βορείου Θράκης μεταχειρίσθηκαν ὡς κινητήριο δύναμη τὸν λευκὸ ἄνθρακα.

Στὸν 19ον αἰῶνα διαμορφώθηκε μιὰ ἰσχυρὴ πλουσιοκρατικὴ τάξη τῶν προκρίτων ἀνάλογη μὲ τῶν πατρικίων στὴ Ρώμη. Ἦταν οἱ τσελεμπῆδες καὶ οἱ τσορμπατζῆδες, ποὺ διοικοῦσαν αὐθαίρετα τὶς ἑλληνικὲς κοινότητες καὶ εἶχαν τόση ἰσχὺ στὶς τουρκικὲς ἀρχές, ὥστε νὰ βοηθοῦν καὶ νὰ γλυτώνουν ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ τὴν κρεμάλα στὸν καιρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Τέτοιος ἕνας εἶναι ὁ διάσημος Γκουμουσγκερδάνης, ποὺ κατέβαζε ἀπὸ τὴν ἀγχόνη καταδικασμένους σὲ θάνατο στὴ Φιλιππούπολη.

Ὁ Γάλλος περιηγητὴς Λαμαρτῖνος περνώντας ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολη (Ταξίδι στὴν Ἀνατολὴ 1831 - 33) περιέγραψε ὁ ἴδιος μὲ θαυμασμὸ τὴν ἑλληνικὴ ἀκμὴ καὶ ἐπικράτηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ σ' ὅλη τὴ Θράκη, πνευματικὴ καὶ οἰκονομική. «Εἶναι, λέγει, οἱ Ἕλληνες πολιτισμένοι κἐκπολιτιστικοί».

Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων σώθηκαν, κι' ἀπ' αὐτὰ μανθάνουμε πολλά. Εἶναι τὸ πρῶτο σωματεῖο ποὺ ὠργανώθηκε ἕναν αἰῶνα πρὶν (1663) ἀπὸ τὸ διάταγμα τοῦ Μουσταφὰ τοῦ Γ' 1773. Τὸ ἐσνάφι τοῦτο μέσα στὴ Θράκη ἀποτελοῦσε ἰσχυρὸ οἰκονομικὸ παράγοντα. Τόση ἦταν ἡ δύναμή του καὶ ἡ ἀσφάλειά του, ποὺ ὅσοι ἤθελαν ν' ἀφίσουν τὶς περιουσίες τους γιὰ σκοποὺς ἐθνικοὺς ἢ σὲ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα ἢ ἄλλες δωρεές, τὰ κληροδοτοῦσαν στὸ ρουφέτι τῶν ἀμπατζήδων μὲ τὴν πεποίθηση ὅτι οἱ πτωχοί, τὰ σχολεῖα, οἱ ἐκκλησίες, τὰ νοσοκομεῖα, χάρις στὸ ἐσνάφι τοῦτο θαῦρισκαν ἀσφαλισμένη τὴν εὐεργεσία. Στὰ 1852 εἶχε περίσσευμα στὸ ταμεῖο 150 χιλ. γρόσια. Μὲ τέτοια οἰκονομικὰ μέσα ἐπιτελοῦσε ἔργα πατριωτικά, ἀνεκούφιζε φυλακισμένους, περιέθαλπε φτωχούς, ἀπελευθέρωνε αἰχμαλωτισμένους, βοηθοῦσε τὸ λαὸ στὶς ἑορτές, ἔδινε στὸ Πατριαρχεῖο, στὴ μητρόπολη, ὑποστήριζε τὸ νοσοκομεῖο καὶ κάθε ἔργο πατριωτικό. Τὰ ἴδια γίνονται καὶ στὴ Ἀδριανούπολη καὶ σ' ὅλες τὶς πόλεις τὶς Θράκης ἀπὸ τὴν Προποντίδα ὡς τὸν Αἷμο.

Δ'. Ἀπὸ τὸ ἔργο ἑνὸς ἐσναφίου μποροῦμε ν' ἀντιληφθοῦμε τί γίνονταν μὲ τὰ τόσα ἐσνάφια στὴ Θράκη. Ὁ Ἑλληνισμός, ἔτσι ὠργανωμένος, εἶχε τὴν οἰκονομικὴ δύναμη, εἶχε τὴν ἐπιβλητικὴ διάθεση, τὴν πνευματικὴ ἡγεμονία. Παντοῦ ἐπιβάλλονταν, παντοῦ ἐπικρατοῦσε, παντοῦ εἶχε τὴν πρωτοκαθεδρία. Κι' ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ν' ἀπελευθερωθῆ ὁ Ἑλλη-

νισμός, πρόσφερε καὶ χρῆμα καὶ αἷμα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του.

Ὁ ὀργανισμὸς τῶν ἐσναφίων εἶναι θαῦμα, καὶ μακάρι οἱ σημερινὲς συντεχνίες τῶν ἐπαγγελματιῶν νὰ ἐβάδιζαν στὰ ἴχνη ἐκείνων. Ὅποιος μελετᾶ, ὅσα ὑπάρχουν δημοσιευμένα γιὰ τὰ ἐσνάφια καὶ τοὺς κώδικες τῶν κοινοτήτων [1], δὲ μπορεῖ νὰ μὴ συγκινεῖται ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς μέσα στὴν ἀπέραντη Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Τὸ ἐμπορικὸ δαιμόνιο, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν τίμια δουλειά, ἡ ἀδελφωσύνη, ἡ φιλαλληλία, ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἐθνικὴ συνείδηση, εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῶν ἐσναφίων, ποὺ ἀγωνιζότανε νὰ δημιουργοῦν διαρκῶς, νὰ μάχωνται στὸ στάδιο τῆς τίμιας ἐπικρατήσεως καὶ νὰ καταθέτουν τὰ πάντα γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ τῆς φυλῆς. (Βλ. ἀρχεῖο Θράκης τόμ. Ζ' ἀρχεῖα ἐσναφίου ἁμπατζήδων σ. 9 — 65).

Τὸ κεφάλαιο τῶν ἐσναφίων ἀποτελεῖ περισπούδαστο μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ τουρκοκρατουμένου ἑλληνισμοῦ. Γιατὶ μᾶς δείχνει τὴ δύναμή του, τὴν ὀργάνωση, τοὺς ἀγῶνες του, τὴν πνευματική του κατάσταση, τὴ δύναμη τῆς ἐκκλησίας, τὴν κοινωνική του ὀργάνωση καὶ φιλανθρωπία του κι' ὅλα κεῖνα τὰ σημεῖα, ποὺ πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν γιὰ νὰ γνωρισθῆ τὸ κεφάλαιο αὐτὸ τῆς ἱστορίας, ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἔρευνα καὶ μάλιστα ἐντατική.

53 — Η ΘΡΑΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

Οἱ Βούλγαροι ἐγκαθιδρύθηκαν στὴ Μοισία στὰ 679 μ.Χ. ἐπὶ τοῦ Ἰωγωνάτου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου. Οἱ Βούλγαροι ἦταν ἔθνος Ταταρικὸ καὶ κατέβηκε ἀπὸ τὸ Βόλγα. Πότε ὑπῆρξαν προηγουμένως;

Στὴν ἀρχὴ ἐγκαταστάθηκαν στὴ σημερινὴ Δοβρουτζᾶ, στὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Οἱ Βούλγαροι ἔπαιρναν πολλὲς γυναῖκες καὶ προῖκα, οἱ δὲ ἡγεμόνες τους εἶχον ὁλόκληρο χαρέμι. Φοροῦσαν πλατειὲς περισκελίδες καὶ οἱ γυναῖκες σκέπαζαν τὸ πρόσωπό τους. Κούρευαν οἱ ἄνδρες τὸ κεφάλι σύρριζα καὶ τὸ σκέπαζαν μὲ σαρίκι.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ ξεχωρίζουν τοὺς Σλαύους ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους εἰς δύο διαφορετικὰ ἔθνη.. Στὸ βίο τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα διαβάζουμε ὅτι ὁ ἡγεμόνας τῶν Βουλγάρων μεταξὺ τῶν συμβούλων του εἶχε καὶ ἄνδρες, ποὺ ἤξεραν Ἑλληνικά, Βουλγαρικὰ καὶ Σλαυϊκά. Καὶ ὁ παλαιὸς Ρῶσος συγγραφέας Νέτρωρ ξεχωρίζοντας τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τοὺς Σλαύους συγκαταλέγει αὐτοὺς πρὸς τοὺς Χαζάρους, Μαγυάρους καὶ Ἀβάρους λέγοντας: «Ὅταν τὸ ἔθνος τῶν Σλοβένων ζοῦσε κοντὰ στὸν Ἴστρον ἦλθαν ἀπὸ τὴ Σκυθία, δηλαδὴ ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Χαζάρων οἱ

1) Βλ. Ἀρχ. Θράκης δέκα πρώτους τόμους. Ἐργασία Κ. Μ. Ἀποστολίδη καὶ ἰδιαίτερα τ. Ζ' σελ. 9—65.

Βούλγαροι κι' ἐγκαταστάθηκαν κατὰ μῆκος τοῦ Ἴστρου καὶ τυραννοῦσαν τοὺς Σλοβένους».

Ἡ ἀποκατάστασή τους ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος των Ἀσπαροὺχ ἀνάμεσα στὸν Ἴστρο καὶ τὸν Αἷμο πρόσθεσε ἕναν ἀκόμα ἐπικίνδυνο ἐχθρὸ στὸ Βυζαντινὸ κράτος. Ἔτσι χάθηκε ἡ Μοισία γιὰ πάντα. Γιὰ νὰ σώση τὴ Θράκη ἀναγκάσθηκε ὁ αὐτοκράτορας σὲ κάποια συνθήκη πρὸς τοὺς Βουλγάρους νὰ τοὺς πληρώνη φόρο καὶ ν' ἀνακαλέση τὶς ἀξιώσεις του γιὰ τὴ Μοισία. Γιὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀπειλουμένη Θράκη προήχθη εἰς ἐπαρχία (Θέμα) καὶ ὠργανώθηκε σὲ ἰδιαίτερη στρατιωτικὴ διοίκηση.

Ἡ ἱστορία τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τὴ μετανάστευσή τους στὴ Μοισία ἕως τὸν καιρὸ ποὺ γίναν χριστιανοὶ (679—864) ἀποτελεῖ μιὰ σειρὰ ἀπὸ αἱματηροὺς ἀγῶνες, ποὺ εἶναι γνωστοὶ ἀπὸ μαρτυρίες τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Φράγκων. Ὁ αὐτοκράτορας Ἰουστινιανὸς ὁ Ρινότμητος, ὁ τελευταῖος ἀπὸ τὴ δυναστεία τοῦ Ἡρακλείου, ἀρνήθηκε τὸ φόρο. Ὁ Ἀσπαροὺχ ἐξεμάνη καὶ ἐπῆλθε κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ ἡττήθηκε. Ὁ διάδοχός του Τερβέλης (700—720) συνεμάχησε μὲ τὸν Ἰουστινιανὸ καὶ ἐβοήθησε τὸν ἔκπτωτον αὐτοκράτορα ν' ἀνακτήση τὸ θρόνο του. Γι' αὐτὸ ὁ Ἰουστινιανὸς τοῦ ἔδωκε πολλὰ δῶρα ὅπως καὶ τὸν τίτλο τοῦ Καίσαρα.

Ὅταν ἀνέβηκε στὸ Βυζαντινὸ θρόνο στὰ 741—775 ὁ γυιὸς τοῦ Λέοντα Ἰσαύρου Κωνσταντῖνος Κοπρώνυμος, ἐπολέμησε πεισματικὰ τοὺς Βουλγάρους εἰς ὀκτὼ μεγάλας νικηφόρους ἐκστρατείας.

Στὴν τελευταία ἐκστρατεία τοῦ 775 ὁ πονηρὸς ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Κερῖγος ἐδήλωσε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὅτι ἐπιθυμοῦσε κρυφὰ νὰ ἐγκαταλείψη τὸ κράτος του καὶ νὰ καταφύγη σ' αὐτόν, καὶ τοῦ ζητοῦσε ἐμπιστευτικὰ σὲ ποιὰ πρόσωπα νὰ ἐμπιστευθῆ τὸ σχέδιό του. Ὁ αὐτοκράτορας μὴ ἐννοήσας τὸ δόλο του ἀνεκοίνωσε σ' αὐτὸν τὰ ὀνόματα τῶν Βουλγάρων ποὺ ἦταν κρυφὰ φίλοι τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κερῖγος τοὺς ἔπιασε καὶ ὅλους τοὺς σκότωσε. Ὁ Κωνσταντῖνος φυσικὰ λυπήθηκε πολύ, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανε καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Λέων ὁ Δ', ὁπότε κατέφυγε σ' αὐτὸν ὁ πονηρὸς Βούλγαρος ἡγεμόνας καὶ βαπτίσθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ πῆρε γυναίκα ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια καὶ ἀναγορεύθηκε καὶ πατρίκιος. Ὁ διάδοχός του Κάρδαμος ἀνανέωσε τὸν ἀγῶνα καὶ τέσσαρες φορὲς νίκησε τοὺς στρατοὺς τῶν Βυζαντινῶν καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ τοῦ πληρώνουν φόρο. Στὰ 802 ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ φοβερώτερος καὶ ἰσχυρότερος τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνων ὁ ὠμότατος Κροῦμος. Ὁ Κροῦμος ὑπέταξε καὶ ἄλλα μέρη καὶ ἔφθασε ὡς τὴν Κωνσταντινούπολη.

Ἐπὶ Νικηφόρου οἱ Βούλγαροι ἐνεφανίσθησαν στὴ χώρα τοῦ Στρυμόνος καὶ μετὰ φοβερὴ σφαγὴ κατέλαβαν τὴ Σόφια, ποὺ τὴν εἶχαν ὡς τότε οἱ Ἕλληνες. Εἶναι γνωστὴ ἡ καταστροφὴ τοῦ Νικηφόρου καὶ ἡ κατάληψη ἀπείρων πόλεων καὶ ἡ ἐμφάνιση τοῦ Κρούμου πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κων-

σταντινουπόλεως. Ἔκαμε τὰ τρομερώτερα κακὰ εἰς τὴν χώραν καὶ τέλος ἀντιληφθεὶς ὅτι δὲ μποροῦσε νὰ πάρη τὴν Κωνσταντινούπολη, ἔφυγε λεηλατώντας τὴ Θράκη καὶ παίρνοντας ἀπείρους αἰχμαλώτους. Ἀλλὰ στὰ 814 ἐνικήθηκε ἀπὸ τὸν Λέοντα τὸν Ἀρμένιο στὴ Μεσημβρία. Ἡ σφαγὴ τῶν Βουλγάρων τοὺς ἀφῆκε βαρειὰ ἴχνη, ἕως ὅτου αἰφνίδια πέθανε ὁ Κροῦμος, ὅπως ὁ Ἀττίλας, καὶ γλύτωσε πρὸς καιρὸ τὸ Βυζαντινὸ κράτος.

Ὅταν τὸν θρόνο κατεῖχεν ὁ Βόρις 852—888, ἔγιναν οἱ Βούλγαροι Χριστιανοί, τότε ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος τοὺς μετέφρασαν τὰ ἱερὰ βιβλία καὶ τοὺς δημιούργησαν τὸ ἀλφάβητό τους. Ὁ διάδοχός του Συμεὼν εἶναι ὁ σπουδαιότερος ἡγεμόνας τῶν Βουλγάρων. Μὲ μεγάλα πολεμικὰ κατορθώματα ἐδοξάσθηκε καὶ ἔφερε τὸ Βυζαντινὸ κράτος σὲ ἀπόγνωση. Εἶχε συλλάβει τὸ ὄνειρο νὰ ἱδρύση ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς μοναρχίας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μιὰ νέα γραικοβλαχικὴ αὐτοκρατορία, ἀφοῦ ὠνομάσθηκε ὁ ἴδιος αὐτοκράτορας καὶ ἵδρυσε καὶ Πατριαρχεῖο βουλγαρικό. Εἴκοσι χρόνια πολέμησε τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ὁ Λέων ὁ φιλόσοφος ἀναγκάσθηκε νὰ καλέση σὲ βοήθεια τοὺς Μαγυάρους. Μεγάλες καταστροφὲς ὑπέστη τὸ Βυζάντιο καὶ τὸ κράτος τοῦ Συμεὼν ἔφθανε ὡς τὸ Ἰόνιον πέλαγος, στὸν Καλαμᾶν, ὡς τὸν Ὄλυμπο καὶ ὡς τὴν Τρανσυλβανία. Εὐτυχῶς ὁ διάδοχός του δὲν ἦτο πολεμικὸς καὶ τὸ κράτος ἐξέπεσε, ἀλλὰ οἱ Βυζαντινοὶ ἀνεγνώρισαν πολλὰ προνόμια καὶ τίτλους εἰς αὐτόν.

Ἀπὸ τὸ Νικηφόρο Φωκᾶ ἀρχίζει νὰ καλυτερεύη ἡ θέση τοῦ Βυζαντίου. Μὲ τὴ συμμαχία τῶν Ρώσων ὑπέταξεν αὐτοὺς ὁ Φωκᾶς, ἀλλὰ φοβηθεὶς τὴ γειτονία τόσον μεγάλου λαοῦ, προτίμησε νὰ φιλιωθῆ μὲ τοὺς Βουλγάρους, ποὺ ἐν τῷ μεταξὺ κατελήφθηκαν ἀπὸ τοὺς Ρώσους. Καὶ ὁ Τσιμισκῆς γιὰ νὰ διώξη τοὺς Ρώσους ἔκαμε ἐκστρατεία καὶ ἠνάγκασε αὐτοὺς νὰ κενώσουν τὴ Βουλγαρία ποὺ τὴν κατέλαβε τώρα ὁ Τσιμισκῆς. Ἔτσι ὑπετάγηκαν στοὺς Ἕλληνες οἱ Βούλγαροι.

Μὲ τὸ θάνατο τοῦ Τσιμισκῆ ἐπαναστάσεις ἐκλόνισαν τὸ Βυζαντινὸ κράτος καὶ οἱ Βούλγαροι ἐπαναστατοῦν μὲ τὸν Σαμουήλ. Ἡ Θράκη ὑπέστη λεηλασίες φοβερὲς καὶ αὐτὴ ἡ Θεσσαλία ἐρημώθηκε. Ἀλλὰ ὁ Βασίλειος ὁ βουλγαροκτόνος ἀνέστειλε τὶς προόδους των καὶ τοὺς ἐτιμώρησε διὰ τὶς ἀγριότητές των. Ὅταν στὰ 1204 τὸ Βυζαντινὸ κράτος ὑπέκυψε στοὺς Φράγκους, οἱ Λατῖνοι ἀνεγνώρισαν ἀνεξάρτητον Βουλγαρικὸν κράτος καὶ οἱ Βούλγαροι προσεχώρησαν στὴν Παπικὴ ἐκκλησία. Τότε ἀνεφάνη ὁ Καλογιάννης ἢ Σκυλογιάννης, ποὺ ἔκαμε μεγάλα κακὰ στὸ Βυζαντινὸ κράτος.

Στὸ διάστημα τοῦτο τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων μετετόπισε τὰ σύνορά του, πότε μέχρι Ἀδριατικοῦ πελάγους, πότε μέχρι Ὀλύμπου, πότε μέχρι Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὑφίστατο τὰ πάνδεινα καὶ ἡ Θράκη ἐρημώνονταν συνεχῶς. Πάντως ὅμως οἱ Βούλγαροι παρήκμασαν καὶ ἀνυψώνετο ἄλλος λαός, οἱ Σέρβοι, ποὺ ἐπωφελούμενοι τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὰ μαλώματα τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς, ἵδρυσαν μεγάλο κράτος ἐπὶ τῆς βασι-

λείας τοῦ Στεφ. Δουσὰν (1331—1335), ποὺ ἔγινε πρώτη δύναμη στὴν Χερσόνησο τοῦ Αἵμου. Αὐτοί, ὅταν ἦλθαν οἱ Τοῦρκοι, ἀντέστησαν περισσότερο, ἐνῶ οἱ Βούλγαροι ὑποτάχθηκαν καὶ ὁ Σισμὰν κατέθηκε στὰ πόδια τοῦ Βαγιαζὴτ τὸ στέμμα του, ὁ δὲ γυιός του Ἀλέξανδρος ἐξώμοσε.

Αὐτὸς εἶναι ὁ Βουλγαρικὸς λαὸς καὶ μὲ τέτοιες συνθῆκες ἐγκατεστάθηκε κληρονόμος τῶν χωρῶν αὐτῶν, καὶ ἀπαιτητὴς καὶ ἄλλων ἀκόμα. Ὁ Ἑλληνισμὸς εὑρίσκεται σὲ διαρκὴ σύγκρουση μαζί τους. Ἡ Θράκη μάλιστα, ἡ μεγάλη αὐτὴ χώρα, ποὺ ἀνέπτυξε ἕνα ἑλληνικὸ πολιτισμό, βρίσκεται σήμερα κατὰ τὰ 2)3 στὰ χέρια τους. Ἐμεῖς δὲν ἐπήραμε παρὰ ἕνα κομματάκι Θρακικῆς γῆς, ὅπου ἔχουμε συμμαζευθῆ ἀπὸ ὅλη τὴν ἄλλη Θράκη. Οἱ Βούλγαροι ἐξεδίωξαν ἀπὸ τὴν πλουσία βορεινὴ Θράκη ὅλο τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ,ὅπου ἀνθοῦσε ὡς τὰ 1906 μέσα σὲ κοινότητες πολιτισμένες. Ἡ Φιλιππούπολη μετωνομάσθηκε Πλόβντιφ καὶ ἐκδιώχθηκε ὁ θαλερώτατος ἑλληνικὸς λαός. Ἡ Στενίμαχος, ἡ Βάρνα, ὁ Πύργος, ἡ Ἀγχίαλος, ἡ Μεσέμβρια, ἡ Σωζούπολη, ὁ Βασιλικός, ἡ Ἀγαθούπολη καὶ ἄλλες πόλεις, ἀκροπόλεις νὰ πῶ τοῦ ἀνθηροῦ Ἑλληνισμοῦ, σήμερα εἶναι βουλγαρικὲς πόλεις, ποὺ μοίρονται καὶ κλαῖν τὰ περασμένα. Τὴν ἁρπαγὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας τὴν δεχτήκαμε καὶ περιωρίσαμε τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς ὅλης αὐτῆς Θράκης μέσα στὰ μικρὰ ὅρια τῆς Δυτικῆς Θράκης, ὅπου σήμερα ἀνθηρὲς πόλεις καὶ χωριὰ καὶ κωμοπόλεις χαίρονται τὴ χαρὰ τῆς ἐλεύθερης ζωῆς καὶ ἐργασίας. Καὶ ὅμως αὐτὸ τὸ μελισσῶνα, ποὺ σφύζει μέσα του σὰν σὲ μελισσοκόφινο ἡ ζωὴ τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ, τὸν ἐπιθυμοῦν μὲ βουλιμικὸ μάτι καὶ ἁρπακτικὸ γιὰ νὰ τὸν προσκολλήσουν στὸ μεγάλο μέρος τῆς Θράκης μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι θέλουν θάλασσα καὶ στὸ Αἰγαῖο. Ἀλλὰ πότε ὑπῆρξαν οἱ Βούλγαροι στὸ Αἰγαῖο; Τότε θὰ ἔπρεπε καὶ μεῖς νὰ τοὺς ζητήσουμε ἔξοδο στὴ Μαύρη θάλασσα, ὅπου ἀνθοῦσε ὁ Ἑλληνισμός, ποὺ αἰῶνες τρυγοῦσε τὸν πλούσιο θησαυρό της μὲ τὸ ψάρεμα τῆς λακέρδας καὶ τῶν σκουμπριῶν, δηλ. μιὰ ἐπικὴ ψαρική, ποὺ τόσο ὡραῖα τὴν περιέγραψε στὸ Ἀρχεῖο Θράκης ὁ Ἀναγνώστης Παρασκευόπουλος, ἰατρὸς Ἀγχιαλίτης. Δὲ θέλουν νὰ μᾶς ἀφήσουν ἡσύχους καὶ νὰ ζήσουμε σὰν καλοὶ γειτόνοι κυττάζοντας τὴ φτώχεια μας.

Αἰωνίως θ' ἀναταράσσουν τὰ ἥσυχα νερὰ καὶ θὰ θολώνουν μὲ τὶς ἀθεράπευτες ἀπαιτήσεις τους τὴν εἰρηνικὴ συμβίωσή μας. Καὶ τώρα καὶ πάντοτε ὠρθωμένοι κι' ἁρματωμένοι προβάλλουν τὶς ἀξιώσεις τους. Ἡ βουλιμία της αὐτὴ θὰ ἦταν ἱκανὴ νὰ τὴν ὠθήση νὰ μᾶς χτυπήση, ἂν δὲν προλάβαινε ἡ ὁρμὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ νὰ νικήση τὸν προστάτη τους, καὶ ἂν δὲν φύλαγε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ὁ Θρακικὸς στρατός μας στὰ βουνὰ τῆς Ροδόπης κι' ὁ Τουρκικὸς στὴν Ἀδριανούπολη, δηλώντας πὼς δὲ θὰ τοὺς ἐπιτρέψη, τοὺς καλούς μιας γειτόνους, νὰ κινηθοῦν καὶ νὰ τὸ ξέρουν.

Ἂς ἡσυχάσουν λοιπὸν οἱ Θρᾷκες κι' ἂς μὴ στεναχωροῦνται καὶ ταράσσονται ἀπὸ τίποτε. Ἡ Βαλκανικὴ θὰ μείνη ἥσυχη.

54 — Η ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Ἡ Θρακικὴ λαογραφία εἶναι πλουσιώτατη. Τὰ ἤθη κ' ἔθιμα τῶν Θρακῶν, δηλαδὴ τὰ θέσμιά τους, εἶναι ἐξαιρετικὰ καὶ ἄξια σπουδῆς καὶ μελέτης ὡς παμπάλαια. Τὰ δὲ πνευματικὰ προϊόντα τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ, ἤτοι τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου εἶναι ἀπαράμιλλα. Ἕνα παραμύθι, ἕνας διάλογος, ἕνας μῦθος, μιὰ παροιμία, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, εἶναι διαμάντια ὄχι μόνον στὴν πρωτοτυπία τους ἀλλὰ καὶ στὴ μορφή τους. Τὸ Θρακικὸ παραμύθι μάλιστα τὸ χαρακτηρίζει ἀφηγηματικὴ δεινότητα, ποὺ τὸ ἀναδείχνει σὲ λογοτέχνημα ὁ προφορικὸς λαϊκὸς καλλιτέχνης τοῦ λόγου. Τὴν ἀξία του σημείωσε καὶ ὁ Ντόκινς μεταφράζοντάς το. Ἀπὸ τοὺς παραμυθάδες μας ἐπήγασε καὶ ἡ ἠθογραφία μας καὶ ὁ Βιζυηνὸς προῆλθε κατ' εὐθεῖαν ἀπ' αὐτούς. Οἱ Θρᾶκες λαογράφοι εἶναι πάμπολλοι. Τοὺς ἀπαριθμήσαμε σὲ μιὰ μελέτη μας μὲ τὸν τίτλο: ΟΙ ΘΡΑΚΕΣ ΛΑΟΓΡΑΦΟΙ ΤΟΥ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐργασίες τους εἶναι ἀξιόλογες καὶ τὶς χρησιμοποιοῦμε ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἀκαδημίας τώρα γιὰ σύνθετες λαογραφικὲς μελέτες καὶ ἀνάλογες γλωσσικὲς πρὸς πλουτισμὸ τοῦ νεο-Ἑλληνικοῦ λεξικοῦ μας. Τὸ Ἀρχεῖον Θράκης ἀπετέλεσε καὶ ἀποτελεῖ τὸν λαογραφικὸν καὶ γλωσσικὸν θησαυρὸν τῆς Θράκης, διότι ἐκεῖ ἀποθησαυρίζονται τὰ πάντα.

Καὶ οἱ λαϊκὲς τέχνες καλλιεργοῦνται στὴ Θράκη εὐδοκιμώτατα. Τὰ σπιτίσια σκεύη, τὰ πήλινα ἢ τὰ μπρούτζινα, τὰ ὑφαντά, τὰ σαγιάκια, τὰ προικιά, τὰ φορέματα τοῦ λαοῦ, τὰ κυλίμια, ποὺ ὑφαίνονται στὸν ἀργαλειὸ καὶ ἱστοροῦνται μὲ καλλιτεχνικώτατα στορίσματα, ὅλα αὐτὰ ἀνάγονται στὶς λαϊκὲς τέχνες καὶ πλημμυροῦν τὰ νοικοκυρεμένα σπίτια τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ ποὺ ἔχουν τὸ μεγάλο γνώρισμα τῆς φιλοξενίας. Τὸ σημερινὸ Σουφλὶ εἶχε καὶ ἔχει σημαντικώτατη χειροτεχνία. Ἐκεῖ ἀναπτύσσεται ὁ μεταξοσκώληκας καὶ ἀνθεῖ ἡ λαϊκὴ τέχνη καὶ ἡ χειροτεχνία, ποὺ προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸ τῶν ἐπισκεπτῶν καὶ ξένων, ὅπως τὰ ἐθαύμασε καὶ τὰ περιέγραψε ἡ κ. Χατζημιχάλη εἰς τὸ Ἀρχεῖον Θράκης καὶ ἐγὼ εἰς τὸ δημοσίευμά μου τῆς Ἑταιρείας Θρ. Μελετῶν ὑπ' ἀριθ. 18 μὲ τὸν τίτλο: Τὸ Σουφλὶ Ἑστία Λαϊκῶν Τεχνῶν καὶ Παραδόσεων. Τέτοια μιὰ χειροτεχνικὴ προσπάθεια ἐπιδιώκουμε νὰ ἀναδείξουμε ἐδῶ εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ γνωρισθῆ καὶ ἡ Θρακική, ὅπως καὶ ἡ Ροδιακὴ λ.χ. χειροτεχνία ἀπὸ τοὺς ξένους καὶ ἰδικούς μας. Οἱ Θρᾶκες ποὺ ἔχασαν δυστυχῶς τὶς πατρίδες των, ὅπου βολεύθηκαν, ἀναστήνουν τὶς λαϊκὲς τέχνες, στήνοντας τὰ ἀργαλειά τους καὶ χρησιμοποιώντας κάθε λαϊκὸ ὄργανο, ποὺ ἐφεῦρε ὁ νοῦς γιὰ νὰ ἐξυπηρετήση καὶ τὶς καλλιτεχνικές του διαθέσεις.

Γενικὰ ἡ τάσις τῶν Θρακῶν εἶναι νὰ συντηροῦν φανατικὰ τὰ θέσμιά τους καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὶς λαϊκὲς τέχνες, καὶ ἐνῶ εἰσδέχονται τὸ καινούργιο σύγκαιρα συντηροῦν καὶ τὰ παλιά. Παράδειγμα τὰ θρησκετικά τους ἔ-

θυμα: Τὰ παμπόλαια Ἀναστενάρια, οἱ Καλόγεροι, οἱ Πιτεράδες, οἱ Σεϊμένηδες, ὁ Μπέης καὶ τόσα ἄλλα ποὺ καταδείχνουν στὴ συνοχὴ τῆς ζωῆς τῶν Θρακῶν μὲ τὸ πανάρχαιο παρελθὸν στὴν ἀγροτικὴ καὶ μικροαστική τους ζωή. Τὰ ἀναστενάρια μάλιστα ἀποτελοῦν τὸ περίφημο ἔθιμο ποὺ κάθε 21 Μαΐου τελεῖται καὶ ἀνανεώνεται μέσα στὴ ζωὴ τῶν Θρακῶν ὡς μιὰ θρησκευτικὴ ἀνάγκη ποὺ προκαλοῦν τὸν θαυμασμὸ τῶν ξένων. Ἡ λαογραφία μας καὶ ἡ λαϊκή μας τέχνη εἶναι πηγὴ τῆς λογοτεχνίας μας. Ἀπ' αὐτὴν ἀντλοῦν οἱ λογοτέχνες τῆς Θράκης, ἀπ' αὐτὴν ἐμπνεόμενος καὶ ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἔγραψα τὶς «Θρακικὲς ἠθογραφίες» μου σὰν τὸν λαϊκὸ τεχνίτη παίρνοντας φέτες ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ.

Ὁ μεγάλος μου ἀγώνας, εἶναι πῶς νὰ περισώσω τὰ Θρακικὰ λαϊκὰ τραγούδια, πῶς νὰ τὰ καταγράψουμε σὲ εὐρωπαϊκὴ καὶ βυζαντινὴ παρασημαντικὴ καὶ συγχρόνως καὶ εἰς τὸ μαγνητόφωνο καὶ νὰ τὰ τραγουδήσουμε ἀπὸ τοὺς Ραδιοφωνικοὺς Σταθμοὺς μὲ τὴν χορωδία Θρακικῶν Λαϊκῶν μελωδιῶν Σ' αὐτὸ μὲ συντρέχει εὐτυχῶς ὅλως ἀνιδιοτελῶς ὁ μουσικὸς Π. Καβακόπουλος, προερχόμενος ἀπὸ λαϊκοὺς ὀργανοπαίκτες ἀλλὰ καὶ διπλωματοῦχος τοῦ Ἐθνικοῦ Ὠδείου. Ὡς τώρα ἔχουμε συγκεντρώσει τετρακόσια πενῆντα καὶ πλέον τραγούδια τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Θράκης. Ἀπ' αὐτὰ περὶ τὰ 80 τραγούδια ἐκτυπώθηκαν ἀπὸ τὴν Ἑταιρείαν Θρακικῶν Μελετῶν σὲ τόμο, καὶ διανεμήθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1957. Ὁ Ἑλβετὸς κ. BAUD - BOVY κι' ὁ κ. Βάρβογλης ἔγραψαν ἐνθουσιαστικὰ γι' αὐτὰ προλογίζοντας.

1958 15 Αὐγούστου

55— ΤΑ ΕΙΚΟΣΑΧΡΟΝΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Ἕνας ἀπολογισμὸς τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας

Κατὰ τὸ δραματικὸ ἔτος τοῦ 1922 ἡ Θράκη ἐχάθηκε γιὰ μᾶς. Ἐκ τῆς ὅλης αὐτῆς Ἑλληνικῆς γῆς μᾶς ἔμεινε τὸ 1)8όν της. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς ἄλλης Θράκης εἰσέρρευσεν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ὡς 500 χιλ. καὶ διασκορπίσθηκε σ' ὅλες τὶς γωνιὲς τῆς ἐλευθέρας Πατρίδος, ἀπὸ τοῦ 1906 ὅτε ἔγινε ὁ Βουλγαρικὸς διωγμός, καὶ 1907 ὁ Ρουμανικός. Ἀλλ' ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτὸς δὲν ἦλθε νὰ πυκνώση τὶς τάξεις τῶν ἀνέργων καὶ τῶν ζητούντων τὴν συντήρησίν των ἀπὸ τὸ Κράτος. Ὄχι. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Θράκης ἔδειξε τὴν δραστηριότητά του καὶ τὴν ἐργατικότητά του. Καὶ ὡς ἐργάτης καὶ ὡς ἐπαγγελματίας καὶ ὡς βιομήχανος καὶ ὡς βιοτέχνης καὶ ὡς ἐπιστήμονας, παντοῦ ἔδειξε τὰ χαρίσματά του καὶ πρὸ παντὸς ὡς γεωργὸς καὶ ἀγρότης. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τῶν 35 ἐτῶν ἀνέπτυξαν μὲ τὶς ἀρετές των τὴν χρησιμότητά τους διὰ τὸ καλὸν τῆς χώρας. Ἔστησαν νέες πατρίδες καὶ ἐστερέωσαν τὰ ἤθη κι' ἔθιμά τους καὶ ἀγωνίζονται ἁμιλλώμενοι νὰ ὑπερβάλλουν τοὺς πάν-

τας εἰς τὴν ἀποδοτικότητά τους. Καὶ παντοῦ διακρίνονται καὶ εἰς τὶς τέχνες καὶ τὶς ἐπιστῆμες καὶ ὅλες τὶς παραγωγικὲς ἐργασίες. Σύλλογοι Θρακῶν ἱδρύθησαν παντοῦ. Οἱ Σύλλογοι αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὸ ἐκφραστικὸν μέσον τῶν κοινῶν αἰσθημάτων, τῆς κοινῆς θελήσεως καὶ τῶν κοινῶν ἰδανικῶν. Εἰς μίαν ἀναγκαίαν στιγμὴν μεταξὺ τῶν πολιτικῶν σωματείων, ἀλληλεγγύης καὶ ἀλληλοβοηθείας, ἐμφανίσθηκε καὶ ἡ ἀνάγκη ἑνὸς σωματείου καθαρῶς πνευματικοῦ. Τὸ τοιοῦτον δὲν ὑπῆρχε. Ἔτσι εἰς τὰ 1937 ἐμφανίσθηκε ἡ Ἑτ. Θρ. Μελετῶν ὡς πνευματικὴ ἐκδήλωσις τῶν Θρακῶν, ὡς κέντρον τῶν Θρακικῶν μελετῶν, ὅπου ἐρευνᾶται ἡ Θρακικὴ λαογραφία καὶ περισυλλέγεται τὸ ὑλικόν, ποὺ μᾶς χρειάζεται νὰ ἀποδείξουμε τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Θράκης ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ εἶναι χαμένη γῆ πρὸς τὸ παρὸν γιὰ μᾶς καὶ πολιτικῶς καταδικασμένη σὲ δουλεία. Τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρείας τὸ συντελεσθὲν κατὰ τὰ εἴκοσι αὐτὰ χρόνια εἶναι ὀγκῶδες, τόσο δὲ χρήσιμον, ὥστε ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸ ἐβράβευσε, καὶ τὸ ἐβράβευσε δικαίως, εἰσηγουμένου τοῦ μακ. Κ. Ἀμάντου. Εἶναι δὲ ἱστορικόν, ἐθνογραφικόν, στατιστικὸν καὶ ἀρχαιολογικόν. Διὰ νὰ ἀποδειχθῆ ἡ ἱστορία μας ἔχει ἀνάγκη πηγῶν καὶ ἔχουμε ἐρευνήσει τέτοιες πηγὲς καὶ ἐργαζόμεθα πολὺ γι' αὐτό. Δείγματα τῆς ἐργασίας μας εἶναι τὰ δημοσιεύματά μας. Πενῆντα πέντε τὸν ἀριθμόν, ποὺ πλαισιώνονται μὲ τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῆς Ἑταιρείας. Τὸ «Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ θησαυροῦ», εἶναι ἔργον μνημειῶδες καὶ ἀπαράμιλλον, ὥστε καὶ αὐτὸ νὰ τύχη τριῶν βραβείων τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τοῦ βραβείου Ζάππα καὶ τοῦ βραβείου τῆς COMMISSION INTERNATIONALE DES ARTS POPULAIRES ET TRADITIONS.

Σήμερα τὸ ἔργον ἔχει κῦρος μέγα καὶ συνεργάτες ἔξω τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἑταιρεία ἀποτελεῖ χωρὶς ὑπερβολὴ τὸ Ἰνστιτοῦτον Θρακικῶν Μελετῶν, ὅπου συντίθενται ἐργασίες ποὺ θὰ ὁλοκληρωθοῦν προσεχῶς διὰ τὸ καλὸν τῆς χαμένης μας πατρίδος. Ἕνα ἔργον σπουδαῖον ἀποτελεῖ καὶ ἡ δημιουργία τοῦ «Ἀρχείου συγχρόνων γεγονάτων» τοῦ 1910 — 1922, ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸν Θρακικὸν κόσμον, ὅστις ἐγκατέλειψε τὰς πατρίδας του καὶ ζεῖ μὲ τὴν ἀνάμνησιν καὶ τὸν πόνον. Μὲ τὰ καταγραφόμενα ὀγκώνονται οἱ σύγχρονες πηγὲς τῆς ἱστορίας μας τῆς νεωτάτης καὶ δημιουργεῖται Ἀρχεῖον ἀξιολογώτατον γιὰ νὰ γραφῆ ἡ σύγχρονός μας περίοδος τῆς ἱστορίας. Οἱ λαογραφικές μας σπουδὲς εἶναι βαρυσήμαντες. Ἐδημιουργήσαμε πλούσιον ἀρχεῖον Λαογραφίας καὶ ἐσώσαμε ἀπὸ τὸν χαμὸν ἕνα μέγα μέρος τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ. Τ' ἀναστενάρια εἶναι ὁ πρῶτος λαογραφικὸς μεγάλος ἄθλος, διότι ὄχι μόνον μὲ συνεργεῖον ἐμελετήθησαν αὐτὰ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἀλλ' ἐσχηματίσθηκαν καὶ ταινίες, δύο, ὥστε νὰ ἠμποροῦμε νὰ τὸ ἐπιδεικνύουμε καὶ εἰς τοὺς ξένους. Ἡ Ἑταιρεία εἰργάσθη καὶ ἐργάζεται πρὸς πολλὰ σημεῖα. Ἕνα σᾶς ἀναφέρω, ὅτι ἐπικοινωνεῖ μὲ τοὺς διδασκάλους τῆς Θράκης, ποὺ ἀποτελοῦν τὸν στηλοβάτην τῶν κοινοτήτων καὶ τοῦ σχολεί-

ου. Σ' αὐτοὺς προσφέρει κατὰ ἑκατοντάδας τὰ δημοσιεύματά μας πρὸς διάδοσιν τῆς ἱστορίας μας καὶ τῆς λαογραφίας μας. Μέχρι σήμερα ἐμοιράσαμε δωρεὰν 35 χιλιάδες ἀντίτυπα. Τώρα πλέον ἐσώσαμε τὰ τραγούδια μας, ἔχουμε καταγράψει πέρα ἀπὸ τετρακόσια τραγούδια, ποὺ ὅλα σιγὰ - σιγὰ θὰ δοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Ἡ κ. Λίνα Τσαλδάρη δύναται νὰ βεβαιώση καὶ τὴν δρᾶσι μας — ἐκτὸς τῆς πνευματικῆς — ὡς πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν 1600 Θρακοπαίδων ἀπὸ τὸν κομμουνισμόν, ποὺ ἐστάλησαν ἐδῶ ἐκ Θράκης διὰ νὰ σωθοῦν, ὅταν τ' ἀνέλαβε τὸ Π.Ι.Κ.Π.Α. νὰ τὰ περιθάλψη.

Δὲν θέλω νὰ σᾶς ἀπασχολήσω περισσότερον. Ἡ Ἑταιρεία εἶναι ἡ ὑπερηφάνειά μας. Πρέπει ὅλοι νὰ σεμνύνεσθε ὡς Θρᾶκες δι' αὐτήν, μὲ τέτοιας φύσεως καὶ ἀξίας ἔργα. Ὁ ἑορτασμός μας ἀποτελεῖ μιὰ σεμνὴ ὑπόμνησιν πρὸς ὅλους, ὅτι οἱ Θρᾶκες δὲν φυτοζωοῦν, ἀλλ' ὅτι ἐργαζόμενοι δημιουργοῦν ἀπὸ τὴν στάχτη ἄνθηση καὶ ἡ ἄνθηση αὐτὴ σημειώνεται μὲ ἔργα χρήσιμα καὶ πνευματικῶς ὠφέλιμα. Ἡ Θράκη θὰ ζῇ καὶ ὡς ἀνάμνησις παρήγορος στὶς ψυχές μας, ἀλλὰ καὶ ὡς πραγματικότης, διότι ἡ Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν θὰ τὸ βροντοφωνῇ ἐκ τῶν πραγμάτων διὰ τῶν ἔργων της.

30 Ἰουνίου 1957

56— ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΜΑΣ ΑΙΜΟΡΡΑΓΙΑΣ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Τὰ αἴτια τῆς ἐθνικῆς μας αἱμορραγίας οὔτε ἄγνωστα οὔτε ἀνεξήγητα εἶναι. Οἱ αἱματηροὶ ἀγῶνες καὶ δηώσεις καὶ μεταναστεύσεις, οἱ σφαγὲς τῶν κατακτητῶν καὶ ἀπαγωγές, οἱ ἀλλαξοπιστίες καὶ πρὸ παντὸς στὰ χρόνια τῆς στυγερᾶς δουλείας ὑπὸ τοὺς Τούρκους, ἡ ἀφοσίωση, ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τὸν 12ον αἰῶνα στὸ καιρὸ τοῦ δευτέρου βασιλείου Βουλγάρων βοηθήθηκε ἐξαιρετικὰ ἀπὸ τὸ ὁμόθρησκό τους, ὡς διαπιστώνεται καὶ ἀπὸ τὴ φυσιογνωμία, τὰ ἤθη, κ' ἔθιμα καὶ τὴν πνευματικὴ ἀγχίνοια τῶν Βουλγαροφώνων Θρακῶν, ἀλλὰ κι' ἀπὸ τὴ συγγένεια, ποὺ πολλὲς Ἑλληνικὲς στὶς πόλεις οἰκογένειες καὶ σήμερα ἔχουν μὲ τὶς ἐπιγαμίες μ' αὐτοὺς ὠλιγόστεψαν τὸν Ἑλληνισμὸ στὸ 1)8 περίπου τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Βορείου Θράκης. Ἔτσι περιωρίσθηκεν ὁ Ἑλληνισμὸς στὶς πόλεις, ποὺ ἀκόμα φέρουν τὰ παλαιά τους ὀνόματα, Φιλιππούπολις, Στενίμαχος, Ἀγχίαλος, Μεσημβρία, Πύργος, Σωζόπολις καὶ σὲ μερικὲς περιφέρειες τῆς ὑπαίθρου χώρας κοντὰ στὴν παραλία, στὸ λεκανοπέδιο τῆς κάτω Τούντζας καὶ στὸ λεκανοπέδιο τοῦ ἄνω Ἔβρου. Δὲ μποροῦμε βέβαια νὰ ξαίρουμε ποιὰ ὠφέλεια θὰ ἐκαρπούμεθα, ἂν ἐγγαίρως ἐλαμβάνετο ἡ σύντονη καὶ ἁρμόζουσα φροντίδα, γιὰ νὰ ἐξελληνίσουμε, ὅπως ἐκχριστιανίσαμε τοὺς βαρβάρους Βουλγάρους, ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὴ χώρα μας. Πάντως ὅμως θὰ τοὺς ἀποσπούσαμε ἀπὸ τὸ Σλαβισμό,

μὲ τὴ μετάδοση σ' αὐτοὺς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μαζὶ μὲ τὴ θρησκεία, ποὺ τώρα μόνο ἡ γλώσσα τοὺς συνδέει. Τὴ γλῶσσα αὐτὴ τὴν πῆραν ἀπὸ τοὺς Σλάβους, γιατὶ μ' αὐτοὺς συγκατοίκησαν στὴ Μοισία.

Οἱ Βούλγαροι ποὺ κατέβηκαν τότε στὴν αὐτοκρατορία μας, εἶταν Τουρκικῆς καταγωγῆς καὶ μιλοῦσαν ξεχωριστὴ γλῶσσα, ὡς βεβαιώνεται ἀπὸ λείψανά της σ' ἐπίσημες Ἑλληνικὲς ἐπιγραφὲς τῶν πρώτων τους ἡγεμόνων. Αὐτοί, ὡς φαίνεται εἶχαν αὐλικὴ γλῶσσα καὶ τὴν Ἑλληνική, ἑπομένως πολὺ πιθανῶς ὡς μὴ σλαυόγλωσσοι δὲ θὰ εἶταν σήμερα πολέμιοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀμήλιχτοι καὶ δὲ θὰ διεκδικοῦσαν μὲ κάθε μέσο καὶ μὲ ἰσχυροὺς προστάτες προσβοηθούμενοι, τὴν πατρική μας κληρονομιά, ἀφυπνισμένοι φυλετικὰ ὡς Σλαῦοι ἀπὸ τοὺς Πανσλαβιστὲς μπροστὰ ἀπὸ ἕναν αἰῶνα.

Λυστυχῶς αὐτὸ δὲν ἔγινε. Ἡ μὲν ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, ποὺ κατέστησε τὸ Ἑλληνικὸ Βυζάντιο πρωτεύουσα καὶ καθιέρωσε σὲ λίγο ὡς γλῶσσα ἐπίσημη τὴν Ἑλληνική, μὲ τὸν καιρό, μάλιστα — ἀπὸ τὴ Μακεδονικὴ τέλεια σ' ἑλληνικὸ κράτος, δὲ φρόντισε καθόλου κατὰ τὸ διοικητικό της σύστημα νὰ τοὺς ἐξελληνίση, ἂν καὶ τοὺς παρεχώρησε νὰ κατοικήσουν τὴ χώρα ἀνάμεσα Ἴστρου καὶ Αἵμου. Τὸ δὲ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖον, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, «ὠλιγώρησε τῆς ἀποστολῆς της». Διότι τὸ Πατριαρχεῖον δὲν ἔκαμνε διάκριση φυλῶν, ἐπειδὴ ἐσέβονταν τὸν ἐθνισμὸ τοῦ καθενὸς ποὺ εἶταν στὴν πνευματική του κυριαρχία, ἀλλὰ καὶ φύλαγε ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ κάθε ἐθνότητα συντηριέται. Γι' αὐτὸ ὄχι μονάχα σεβάσθηκε τὴ γλῶσσα κάθε ἐθνότητας, ἀλλὰ καὶ τὴν διαφύλαξε καὶ περιφρούρησε δίνοντας στοὺς καθυστερημένους στὸν πολιτισμὸ καὶ στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τὰ μέσα τῆς προόδου καὶ τὴ συγκράτησή τους στὴν ἐθνικὴ αὐθυπαρξία. Ἀπ' αὐτὸ τὸ κοσμοπολιτικὸ πνεῦμα ὁδηγούμενο τὸ Πατριαρχεῖο, οὐδέποτε σκέφτηκε νὰ ἐπιβάλη, ὅπως ἔγινε μὲ τὴν παπικὴ ἐκκλησία στὴ Δύση, μιὰ γλῶσσα ἰδιάζουσα στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔκρινε ὅλες κατάλληλες γι' αὐτὸ καὶ θεραπεύοντας καὶ τὴ φτώχεια μερικῶν ἀπ' αὐτές, τὶς ἀνέπτυξε καὶ τὶς διεμόρφωσεν μὲ τοὺς λειτουργούς του γιὰ νὰ μὴ ὑστεροῦν σὲ σαφήνεια καὶ νὰ διερμηνεύουν τὶς δογματικὲς ἔννοιες.

Ἀπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὁρμώμενο τὸ Πατριαρχεῖο ἐξεχριστιάνισε καὶ τοὺς Βουλγάρους χωρὶς καμμιὰ ἐνέργεια νὰ τοὺς ἐξελληνίση. Καὶ δὲ θὰ εἶταν δύσκολο νὰ ἐξελληνισθοῦν τότε καὶ ἀκόμα ἀργότερα, γιατὶ τότε συνέτρεχαν πολὺ εὐνοϊκὲς περιστάσεις. Μποροῦσε τὸ Πατριαρχεῖον νὰ ἐπιβάλη σ' αὐτοὺς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσα σὰν ὄργανο διερμηνεύσεως τῶν ἱκεσιῶν πρὸς τὸν Θεὸν κάθε ἄλλης ἐκκλησίας γιατὶ στὴ γλῶσσα αὐτὴ γράφηκαν τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης, μ' αὐτὴν διδάχθηκε ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου στὰ ἔθνη καὶ σ' αὐτὴν οἱ θεοφόροι Πατέρες καὶ οἱ Σύνοδοι καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ ἀνέπτυξαν καὶ ἐθεσμοθέτησαν τὰ μέσα γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ χριστιανοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ τὸ Πατριαρχεῖον ὄχι μόνον δὲν ἐπεχείρησε καμμιὰ

τέτοια ἀπόφαση, ἀλλ' ἀπεναντίας μάλιστα μὲ τοὺς 'Αποστόλους Κύριλλο καὶ Μεθόδιο κατεσκεύασε γράμματα γιὰ τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς ἄλλους Σλαύους κ' ἔγινε ἔτσι δημιουργὸς τῆς παναρχαίας ἐκκλησιαστικῆς Σλαβικῆς φιλολογίας, ὅταν πατριάρχευε ὁ μεγαλώνυμος Φώτιος, κι' ἀργότερα βοήθησε μὲ τοὺς λειτουργούς του ἐγκαθιδρύοντας σχολεῖα γιὰ τὴν πνευματική τους διαμόρφωση. "Οχι ἄδικα λοιπὸν ὁ Διονύσιος ὁ Θερειανὸς κρίνοντας αὐτὰ τὰ ὁλισθήματα τοῦ Πατριαρχείου λέγει: «"Αν ἀπ' ἀρχῆς ἐνέμεινε πιστὸν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διὰ τοσούτων εὐπρεπῶν παραδόσεων καὶ ἄθλων, καθιερωμένην αὐτοῦ ἐντολήν, ἂν ἐφρόντιζε ὀλιγώτερον περὶ κοσμοπολιτισμοῦ, πλεῖον δὲ καὶ μεῖζον περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θὰ εἶχεν ἴσως νῦν εὐρύτερον αὐθεντίαν καὶ εὐπαγεστέραν συνοχήν. Βεβαίως δὲ θὰ εἶχεν ἔτι καὶ σήμερον πολλοὺς ἀντιπάλους, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοσοῦτον ἀμειλίκτους ὁμοθρήσκους, ἐκ τῶν πλάχνων αὐτοῦ ἐξελθόντας, ἐπισείοντας κατὰ τῆς μητρὸς ἐκκλησίας καὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὅπλα φοβερὰ καὶ δὴ καὶ ὅπλα ἀσκέπως τεθηγμένα ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Πατριαρχείου ἔστω ἐν ἐπιγνώσει τοῦ κοσμοπολιτικοῦ πνεύματος τῆς 'Ορθοδοξίας, ἀλλ' ὁμολογουμένως ἐν σφαλερᾷ ἐκτιμήσει τῆς ἀτομικῆς καὶ ἐθνικῆς τοῦ Πατριαρχείου ἐντολῆς.».

Αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ἐπέφερε τὴν ἐξόντωση τοῦ Βορειοθρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ παρ' ὅλη τὴν περιφρούρηση τῆς γλώσσης καὶ τῆς Θρησκείας τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων μὲ ἄρθρα ἰδιαίτερα ποὺ κατοχύρωναν τὸ καθεστὼς τῆς αὐτονομίας τῶν λαῶν τῆς 'Αν. Ρωμυλίας καὶ ἐχαλάρωσε τὴν ἑνότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ νοτιώτερα ὡς τὸ σημεῖον ν' ἀπειλῆται ὁ Ἑλληνισμὸς παντοῦ. «Εἰς τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον 1878 — 79, ὅταν ἡττημένη ἡ Τουρκία παρεχώρει διὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Βουλγαρίας τὰ Τουρκικὰ ἐδάφη καὶ ἐδημιουργεῖτο ἡ Συνθήκη τοῦ 'Αγίου Στεφάνου, τότε κατεφάνησαν τὰ σφάλματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ποὺ ἐστοίχισαν βαρυτάτας ἀπωλείας δι' αὐτόν. "Οσον καὶ ἂν ἡ παρέμβασις τῆς 'Αγγλίας καὶ τοῦ Βερολινείου Συνεδρίου ἠλάττωσε τὴν καταστροφήν, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπλήγη θανασίμως καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐδοκίμασε τὰς βαρυτάτας θυσίας τῆς 'Εκκλησίας.

Οὕτως ἐπραγματοποιεῖτο τὸ ὄνειρον τῶν Σλάβων τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἰσχύος τοῦ Πατριαρχείου, τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἠθικῆς σημασίας του καὶ τῆς ἀποσπάσεως τῆς Βουλγαρικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ὀρθοδοξίαν διὰ τοῦ σχίματος. Ἡ αἱμορραγία, ἡ 'Εθνικὴ ἐπραγματοποιεῖτο οὕτω γενναία.

57— Η ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Οἱ σημερινὲς συνθῆκες κάνουν ἐξαιρετικὰ ἐπίκαιρα νὰ μιλήσουμε γιὰ μιὰ ξεχωριστὰ ἐθνικὴ ὑπόθεση ποὺ ἐξελίσσεται στὸ πεδίον τῶν πνευματικῶν ἀγώνων καὶ ἀναζητήσεων. Εἶναι τὸ «'Αρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ Θησαυροῦ» ποὺ τυπώθηκε καὶ ὁ ΚΕ' τόμος του.

Οἱ λαογραφικὲς μελέτες γιὰ τὴ Θράκη ἄρχισαν ἀπὸ τὴν ἵδρυση τοῦ Ἀρχείου Θράκης, ἐδῶ καὶ 25 χρόνια ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. Πολ. Παπαχριστοδούλου. Ἡ συστηματικὴ αὐτὴ λαογράφηση τῆς Θράκης ἤτανε ἐπιτυχημένη: πρῶτα γιατὶ ἔγινε μὲ ὅλους τοὺς κανόνας τῆς ἐπιστήμης, δεύτερο γιατὶ ἔγινε στὴν κατάλληλη ὥρα, δηλαδὴ μὲ τὴ μετανάστευση τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ, ποὺ σύσσωμος ἄφισε τὶς ἑστίες του καὶ τὰ προγονικά του ἐδάφη καὶ σκορπίστηκε στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν Ἕβρο ὡς τὸ Ταίναρο σὲ χιλιάδες συνοικισμοὺς καὶ πολιτεῖες, τρίτο γιατὶ ἔγινε συγκεντρωμένη καὶ πλήρη ἡ λαογράφηση κάθε τόπου καὶ τέταρτο, γιατὶ ἔγινε ἀπὸ εἰδικὸ συνεργεῖο μορφωμένων λαογράφων ποὺ ἔχουν τὴ συλλεκτικὴ πεῖρα καὶ τέχνη, ἀλλὰ καὶ τὴ λαογραφικὴ διάθεση.

Στὸ Ἀρχεῖο Θράκης ἔτσι βρίσκει κανεὶς πλήρεις λαογραφικὲς συλλογὲς κάθε τόπου, ποὺ λαογραφεῖται μὲ ἱστορικὰ σημειώματα, μὲ παραδόσεις μὲ τοπωνύμια, μὲ γλωσσικὰ ἀφηγήματα, παραμύθια ἀνέκδοτα, παροιμίες, αἰνίγματα, πειράγματα, τραγούδια καὶ γλωσσάρια, ποὺ ἀποτελοῦν δείγματα τοῦ προφορικοῦ λόγου, δεισιδαιμονίες καὶ προλήψεις ποὺ καθρεφτίζουν τὴ Θρακικὴ ψυχή. Αὐτὲς οἱ πλούσιες ἐργασίες ποὺ δημοσιεύτηκαν στοὺς ΚΕ' τ. τοῦ Ἀρχείου Θράκης, ἀποτελοῦν ὑλικὸ χρησιμώτατο τώρα, γιὰ συνθετικὲς μελέτες, ὅπως π.χ. τοῦ ἀγροτικοῦ δικαίου τοῦ γάμου καὶ τῆς προίκας καὶ τόσων ἄλλων, ποὺ συγκριτικὰ πρὸς τὰ ἀρχαῖα θέσμια τῶν Θρακῶν, ἀποδείχνονται συγγενικώτατα καὶ ὁμοιότατα. (Βλ. Σακελλαριάδου Στέλιου Θέσμια Θράκης).

Σήμερα ἔχουμε μέσα στοὺς εἴκοσι πέντε τ. τοῦ Ἀρχείου Θράκης τὸν ἀληθινὸ λαογραφικὸ καὶ γλωσσικὸ θησαυρὸ αὐτὸ τῆς Θράκης. Καὶ ἀπὸ τὸν θησαυρὸ αὐτὸ ἄρχισαν νὰ βγαίνουν συνθετικὲς μελέτες πολλῆς ἀξίας, ὅπως π.χ. ἡ δημοσιευθεῖσα εἰς τὸν ΙΑ' τόμον μελέτη τοῦ καθηγητοῦ Κ. Ρωμαίου γιὰ τὶς λατρεῖες τῶν Θρακῶν ποὺ στηρίζεται πρὸ παντὸς στὶς περιγραφὲς τῶν Ἀναστεναρίων, τῶν Δημητρίων καὶ τῶν Διονυσίων, τῶν Καλογήρων, καὶ εἶναι γιορτὲς λατρείας σωζόμενες ὡς τὰ σήμερα ἀπὸ τὰ παλαιότερα χρόνια στὴ Θράκη καὶ τελούμενες κάθε χρονιά. (Βλ. Ἀναστενάρια Παπαχριστοδούλου Πολ. 1960). Πόσο μεγάλη ὑπηρεσία στὴν ἔρευνα τῆς ἱστορίας παρέχουν οἱ λαογραφικὲς ἐργασίας δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὸ τονίση κανείς. Τὰ Ἀναστενάρια π.χ. ποὺ ἐγίνονταν στὴν Ἀνατολικὴ Θράκη κοντὰ στὴ Βιζώ, τὴν πατρίδα τοῦ Βιζυηνοῦ, στὴν Ἀγαθούπολη καὶ Βασιλικό, τώρα ἔπαψαν νὰ γίνωνται στὴν κοιτίδα τους μέσα γιατὶ ὁ πληθυσμὸς τῶν μερῶν αὐτῶν μετανάστεψε στὰ 1914. Γίνονται ὅμως ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ Βουλγάρους, ποὺ κατέλαβαν τὰ μέρη καὶ τὶς εἶδαν καὶ τὶς μιμήθηκαν, ὅταν συνοικοῦσαν μὲ τοὺς Ἕλληνες ἂν καὶ τὶς τελετὲς τὶς παρουσιάζουν ἀπὸ τοὺς προπάτορές τους. Τὶς φωτογραφίζουν, τὶς ὀπερετοποιοῦν καὶ τὶς ἐπιδεικνύουν στοὺς ξένους ποὺ καλοῦν, (Γερμανούς, Γάλλους καὶ Ἄγγλους) ὡς τε-

λετὲς βουλγαρικὲς καὶ ἀπομεινάρια πανάρχαια θρησκευτικά, ποὺ δείχνουν ὅτι ἀπὸ τὸν παλιὸ καιρὸ ἡ Θράκη ἤτανε βουλγαρική. Κάνουν δηλαδὴ μὲ τὴ λαογραφία μιὰ προσπάθεια ἐθνική, ποὺ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ξεγελάση τοὺς ξένους ποὺ δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει καὶ πολὺ νὰ βυθίζωνται στὶς λεπτομέρειες τῶν ἐθνικῶν μας ἀντιθέσεων... Οἱ Βούλγαροι ἔχουν προοδεύσει πολὺ στὶς λαογραφικὲς μελέτες, γιατὶ τὶς θεωροῦν μεγάλο συντελεστὴ τῶν ἐθνικῶν τους ἐπιδιώξεων, καὶ ἔχουν ἀξιολόγους λαογράφους καὶ καθηγητὰς ὡς τὸν Ἀρναούτωφ καὶ ἄλλους.

Τὸ Ἀρχεῖον Θράκης εἶναι μιὰ προσπάθεια λοιπὸν θαυμαστὴ ἀλλ' ἀτομικὴ δυστυχῶς. Ὁ ἐκδότης ἀπὸ ὑπέρμετρη ἀγάπη στὴν πατρίδα του παραδόθηκε σ' αὐτὴ τὴν ἀπέραντη ἐργασία καὶ ὡς τὰ σήμερα, μὲ μεγάλες οἰκονομικὲς δυσχέρειες κατώρθωσε νὰ μᾶς δώση εἴκοσι πέντε τόμους [1]. Ἡ λαογραφικὲς αὐτὲς ἐκδόσεις ἔπρεπε νὰ εἶναι ἔργο τοῦ κράτους ἢ ἑνὸς ὀργανισμοῦ κρατικοῦ, ποὺ θὰ διηύθυνε, θὰ συνέτρεχε οἰκονομικὰ καὶ θὰ ἐπέβλεπε τὴν ἐκτύπωσή τους. Δυστυχῶς ἰδιωτικὲς προσπάθειες μερικῶν Ἑλλήνων, ποὺ καταξόδευσαν τὰ χρόνια τους γιὰ νὰ μαζεύουν λαογραφικὸ καὶ ἱστορικὸ ὑλικὸ καὶ νὰ τὸ τυπώσουν σὲ τόμους, συντηροῦν τὰ περιοδικά.

Ἡ Θράκη εἶναι εὐτυχὴς ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως, γιατὶ ἄλλη Ἑλληνικὴ χώρα δὲν ἔχει λαογραφηθῆ σ' αὐτὸ τὸ μέτρο. Ἴσως ἡ Κρήτη μόνον. Ἔτσι οἱ τόμοι τοῦ Ἀρχείου Θράκης πολλαπλασιαζόμενοι θὰ παραμείνουν «Μνημεῖον ἐσαεί», ἀληθινὸς θησαυρὸς ἀνεκτίμητος, ποὺ θὰ καθρεφτίζη τὴν Ἑλληνικὴ Θρακικὴ ψυχὴ σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις της. Σήμερα ἔχουμε ἑκατοντάδες Θρακικὰ παραμύθια ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀξιόλογο μυθολογικὸ μέρος τους, ἔχουν καὶ θαυμασία ἀφηγητικότητα, ποὺ τὰ ξεχωρίζει ἀπὸ ὅμοια ἄλλων μερῶν καὶ ἀποτελεῖ ἕνα ἐξαιρετικὸ χάρισμα τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ, νὰ μπορῆ νὰ ἀφηγεῖται ὡραῖα καὶ εὐχάριστα καὶ νὰ δημιουργῆ σχεδὸν λογοτεχνήματα. Αὐτὸ τὸ ἐξαιρετικὸ χάρισμα τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ εὔκολα ἑρμηνεύεται ἀπὸ τὶς βιωτικὲς συνθῆκες καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του ὅπως ὅπως ἐξήγησε κάποτε ὁ Κ. Βάρναλης ὁ ποιητὴς (Βλ. πρόλογο γ', τ. Θρακ. Ἠθογραφιῶν Περ. Παπαχριστοδούλου».

Κάτι ἀκόμα ποὺ πρέπει νὰ σημειώσωμε εἶναι ὅτι τὸ Ἀρχεῖο Θράκης δὲν ἔπαψε νὰ ἐκδίδεται οὔτε στὸν καιρὸ τῆς σκλαβιᾶς. Στὰ τέσσαρα φριχτὰ χρόνια τῆς Ἰταλικῆς καὶ Γερμανικῆς δεσποτείας, καὶ μὲ τῆς λογοκρισίας τὶς δυσκολίες, ἐκτυπώθηκαν ὁ 7ος, ὁ 8ος, 9ος, καὶ 10ος τόμος καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ τιμηθῆ τὸ ἔργο, γιατὶ αὐτὸ ἦταν ἄθλος μεγάλος, τὴν ὥρα ποὺ ὅλα μιας τὰ περιοδικὰ διέκοψαν τὴν ἐκτύπωσή τους, καὶ τῆς Ἀκαδημίας ἀκόμη τὰ δημοσιεύματα. Γι' αὐτὸ θεωροῦμε ἐνίσχυση ἠθικὴ νὰ ἐξάρουμε τὴν γενναία προσπάθεια τοῦ ἐκδότου καὶ διευθυντὴ νὰ ἀγωνισθῆ μὲ τέτοιες συνθῆκες γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Ἀρχείου Θράκης. Ἡ ἀγάπη του ἄλλως τε πρὸς τὴν

1) Τώρα ἐκτυπώνεται ὁ 30ὸς τόμος.

πατρίδα του ξεπετιέται ἀκόμα πιὸ ὁλοφάνερη καὶ ζωντανὴ στὴ σειρὰ τῶν ἐκλεκτῶν διηγημάτων (14 τόμοι) ποὺ ἔχει δημοσιεύσει ἀπὸ τὴ Θράκη. Μέσα σ' αὐτὰ διατηρεῖ καὶ ζωντανεύει τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς παπρίδος του καὶ μᾶς τὰ παρουσιάζει μὲ ἀληθινὸ συγγραφικὸ ταλέντο. Πρέπει νὰ τὰ διαβάση κανεὶς γιὰ νὰ μεταφερθῆ σὲ μιὰ εὐτυχισμένη ἐποχὴ καὶ νὰ ἀναπολήση τὴ ζωὴ τῶν δύστυχων ἐκείνων κατοίκων τῆς μαρτυρικῆς Θράκης καὶ νὰ δῆ τὸ πῶς γιόρταζαν τὶς μεγάλες μέρες τοῦ χρόνου καὶ πόσο τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμά τους εἶναι ἀπὸ τὰ καθαρώτερα Ἑλληνικά.

Καὶ θαρρῶ πὼς πρέπει νὰ ἐπικαλεσθοῦμε κάθε βοήθεια γιὰ τὸ «Ἀρχεῖο Θράκης» ποὺ παλεύει μὲ τόσες οἰκονομικὲς δυσκολίες γιὰ νὰ ζήση καὶ νὰ ἐπιτελέση τὸ ἔργον του ὡς τὸ τέλος. Θὰ ἦταν παράλειψη, ποὺ ἴσως μᾶς δοθῆ ἡ εὐκαιρία νὰ τὴν ἀναπληρώσωμε ἄλλη φορά, ἂν δὲν μνημονεύαμε τὶς ὅμοιες ἐθνικὲς ἐργασίες ποὺ προσφέρονται μὲ ἀνάλογα δημοσιεύματα, ὅπως εἶναι τὸ «Ἀρχεῖον τοῦ Πόντου», τὸ ἀρχεῖον ποὺ ἐκδίδεται τακτικά, ἡ προσπάθεια τοῦ συλλόγου τῶν Εὐβοϊκῶν Μελετῶν, καὶ ἡ ὅμοια προσπάθεια τῆς συλλογῆς τοῦ Μικρασιατικοῦ γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ θησαυροῦ, ὡς καὶ τῶν Μακεδονικῶν, τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ποὺ ἑξῆντα χρόνια ἐκδίδεται τακτικά. Εὐτυχῶς ὅτι τὸ κράτος ἀνέλαβε νὰ ἐπιχορηγῆ τὴν ἔκδοσή τους τώρα καὶ δύο χρόνια. Ἔτσι συνεχίζεται καὶ ἡ ἔκδοση τῆς Λαογραφίας, ποὺ ἵδρυσε ὁ μακαρίτης Ν. Πολίτης.

58— Η ΤΦΑΝΤΙΚΗ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Ξέρουμε ὅτι παντοῦ, πρὶν ἡ εὐρωπαϊκὴ βιομηχανία μᾶς πλημμυρίση σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, οἱ Ἑλληνίδες ὕφαιναν στὰ σπίτια τους κάθετι ρουχικὸ ἀπὸ τὸ πουκάμισο, ποὺ φοροῦσαν κατάσαρκα, ὡς τὸ σαγιακένιο παλτὸ ποὺ σκέπαζε τὸν ἄνθρωπο στὴ βαρυχειμωνιά. Ἡ γυναίκα στὴ Θράκη ἦταν ἡ νοικοκυρὰ σ' ὅλα. Δὲ φρόντιζε ὅπως τώρα μόνο γιὰ τὸ φαγὶ καὶ τὴ διατήρηση τοῦ νοικοκυριοῦ. Εἶχε τὴ μεγάλη φροντίδα γιὰ τὸ ντύσιμο τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ δὲν ἔτρεχε γιὰ κάθε τι στὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ γιὰ νὰ ψωνίση τὰ Εὐρωπαϊκὰ ὑφάσματα, ποὺ μ' αὐτὰ νὰ ντύση τὰ παιδιά της καὶ τὶς κόρες της καὶ τὸν ἄντρα της.

Αὐτὴ εἶχε σὰν τὴν Ὁμηρικὴ γυναίκα τὴν εὐτυχία νὰ ἐργάζεται τὰ ὑφαντά της ἀπὸ τὰ ἐσώρρουχα ὡς τὸ ἐξώρρουχο, ἀπὸ τὴν κλωστὴ ὡς τὸ φάσιμο. Ζοῦσε αὐτὴ τὴ δουλειὰ μὲ βαθὺ αἴσθημα ἀγάπης. Πήγαινε στὸν πραματευτὴ κι' ἀγόραζε τὰ νήματα, τὰ φελεμένια ἢ ἀγοράζοντας μαλλιὰ ἀπὸ τοὺς Σαρακατσαναίους τἄπλυνε, τὰ καθάριζε, τὰ λανάριζε, τὰ ἔξαινε, τὰ τουλούπιαζε, τἄβαζε στὴ ρόκα της καὶ τἄκαμνε νῆμα, τὰ μασούριαζε, τὰ διάζουνταν στὴ διάστρα καὶ ἔκαμνε τὸ στημόνι καὶ τὸ ὑφάδι καὶ βάζοντας τὰ ὑφάδια στὸν ἀργαλειό, τὸ λάκκο της, ὕφαινε τὸ πανί, ποὺ εἶχε σχεδιάσει.

1) Ἴσως γιατὶ τὰ 4 πόδια του τυποθετοῦνταν σὲ μικρὸ λάκκο.

Ὕφαινε μὲ τέχνη αὐτή, οἱ κόρες της, οἱ δοῦλες της, οἱ ὑφάντρες μὲ μεροδοῦλι. Ὕφαιναν ὅλες, στὸ σπίτι ἐξαρτώνταν ἀπὸ τὴ δουλειὰ τῆς ὑφαντικῆς. Καὶ ὕφαιναν τὰ ρουχικὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν παιδιῶν καὶ τῶν κοριτσιῶν, ἀλλὰ ἑτοίμαζαν καὶ τὰ προικιὰ τῶν θυγατέρων τους, ποὺ ἔπρεπε νὰ εἶναι λογῆς - λογιῶν, πλούσια καὶ ποικίλα ἀπ' τὴν πετσέτα τοῦ προσώπου, ποὺ θὰ σκούπιζε ὁ γαμπρὸς τὸ πρόσωπό του ἢ τὸ τραπεζομάνδηλο ποὺ θἄπρωγε ὁ γαμπρός, ὅταν θὰ τὄστρωνε ἡ νύφη τὸ πρῶτο τραπέζι στὸ σπιτικό τους.

Τί δουλειά, τί ἐπιμέλεια, τί φροντίδα, τί δεξιοσύνη, τί ὀμορφιά, τί καλλιτεχνία! Εἶναι νὰ θαυμάζῃ κανεὶς τὴν ποικιλία τῶν ὑφαντῶν καὶ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς Θρακιώτικης ὑφαντικῆς. Σώζονται καὶ καλλιτεχνήματα ἄφθαστα, ποὺ προκαλοῦν τὸ θαυμασμὸ γιὰ τὴ Θρακικὴ χειροτεχνία. Ὑπάρχουν σήμερα παραπετάσματα μεταξωτὰ κεντημένα μὲ χρυσῆ κλωστή, ποὺ εἶναι ἀμίμητα. Βρίσκονται ὑφαντὰ θαυμαστῆς συλλήψεως, καὶ ἐκτελέσεως. Καὶ ἦταν μόνο αὐτά; Στὴ Θράκη τὰ σπίτια γιὰ τὸ χειμῶνα καὶ τὸ καλοκαίρι εἶχαν ξέχωρη ντυμασιά. Ἐλαφρὰ ὑφαντὰ τὸ καλοκαίρι, βαρειὰ τὸ χειμῶνα. Τὰ σαντρατσωτά, τὰ μ' ἕνα πρόσωπο, τὰ ψηφωτά, τὰ καμπωτὰ - γιάνια, τὰ ψηφωτὰ ἀνάμικτα σὲ μάλλινα, ποὺ στόλιζαν τὰ σέτια, καὶ τὰ μαξιλάρια τῶν σετιῶν εἶναι ἄφθαστα. Τί δουλειὰ καλλιτεχνική! Τὰ κιλίμια πάλι καὶ τὰ μακάτια καὶ τὰ χαλιὰ τοῦ πατώματος καὶ τῶν τοίχων καὶ τὰ μπερντελίκια τῶν παραθύρων προκαλοῦν τὸ σεβασμὸ γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ διάθεση τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ. Ἔτσι τραγουδώντας οἱ Θρακιώτισσες στοίβαζαν τὰ ὑφαντά τους μὲ τὰ ὁποῖα γέμιζαν τὰ γαμήλια πανέρια καὶ τὰ σεντούκια ποὺ μετέφεραν ἀπὸ τὸ σπίτι τους τὴν ὥρα τοῦ γάμου στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ.

Καὶ τραγουδοῦσαν οἱ Θρακιώτισσες ὑφαίνοντας ὡραῖα τραγούδια καὶ ὕψωναν τὴ φωνὴ μελωδικὰ καὶ καλλιεργημένη ἀπὸ τὸ σχολειό, ὅπου διδάσκονταν ἡ μουσική, ἡ καλλιγραφία κι' ὁ χορὸς καὶ ἡ ζωγραφικὴ ὡς μαθήματα ἀπαραίτητα καὶ κύρια γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ ἀνύψωση τοῦ λαοῦ. Ἀκόμα στ' ἀφτιά μου ἔναυλα ἠχεῖ τὸ τραγούδι:

Διάζεται κόρη διάζεται
διάζεται τὸ βλαντίν της
κι' ὅλη ἡ χαρὰ δικήν της [1]

Οἱ Θρακιώτισσες καὶ Θρακοποῦλες φτωχὲς - πλούσιες ὕφαιναν. Δὲν ὑπῆρχε σπίτι δίχως ἀργαλειό. Ὁ λάκκος, ὅπως λέγαμε, χειμῶνα - καλοκαίρι στριγγὰ χτυποῦσε. Τὸ ξυλόχτενο χτυποῦσε τὸ ὑφάδι καὶ ἡ κεντίκλα τέντωνε τὸ πανὶ καὶ ἡ σαγίτα πετιούνταν καὶ γλυστροῦσε ἀνάμεσα στὸ στημόνι καὶ οἱ πατῆτρες κανόνιζαν τ' ἀνοίγματα τοῦ στημονιοῦ γιὰ νὰ δεχθῆ τὸ ὑφάδι. Τί σβελτάδα, τί γρηγοράδα καὶ βιασύνη. Ἔτσι μιὰ καλὴ ὑφάντρα ὕφαινε δεκάδες πῆχες τὸ πανὶ καὶ ἔτσι σιγὰ - σιγὰ πάλι σχεδίαζε παίζοντας

1) Βλ. Μουσικὰ κείμενα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν Θράκης

στὰ χέρια της πολλὲς κλωστὲς καὶ στόριζε τὰ ψηφωτά. Καὶ δὲν ἦταν μόνο τὸ ἀργαλειό. Οἱ Θρακοποῦλες μάθαιναν στὸ σχολειὸ ἐργόχειρο καὶ κεντοῦσαν παντοῦφλες σὲ βελοῦδο, τραπεζομάντηλα ἀριστούργηματα κ' ἔβγαζαν τὰ μιάτια τους γιὰ τὴ δημιουργία ἑνὸς καλλιτεχνήματος, ποὺ ἔδειχνε τὶς ἱκανότητες τῶν κοριτσιῶν, ποὺ τὶς ὠνόμαζαν χρυσοχέρες, δηλ. ποὺ εἶχαν χέρι ἐπιδέξια καὶ ἄξια μὲ χρυσάφι.

Οἱ οἰκογένειες τότε ὡς τὰ τώρα — στὴν καταστροφὴ — καὶ τὸ διωγμὸ καὶ τὸ ξεσπίτωμα τῶν Θρακῶν — ἔκριναν τὴν ἀξία τῆς γυναίκας ἀπὸ τὴ μόρφωσή της καὶ τὴ θρησκευτικὴ καὶ λαϊκή της διάπλαση καὶ τὴν ἀγάπη στὴ δουλειά. Μάθαινε ἡ γυναίκα ἀπὸ κόρη φάσιμο, ράψιμο, ψαλίδι, ραπτικὴ καὶ κεντήματα. Τραγουδοῦσε καὶ ὕφαινε, τραγουδοῦσε καὶ κεντοῦσε στὸ μάγγανο τὸ τραπεζομάντηλο, τραγουδοῦσε καὶ ἔπλεκε τὶς μάλλινιες κάλτσες μ' ἄσπρο μαλλί, ποὺ θὰ προσφέρανε στὸν ἀρραβωνιαστικό της. Τἄξερε ὅλα. Ἔτσι ὁ ἄντρας εὕρισκε τὴ Θρακιώτισα ξενητεμένος νὰ ὑφαίνῃ καὶ νὰ κεντᾶ καὶ νὰ ράβῃ καὶ νὰ τραγουδᾶ καὶ νὰ βυζαίνῃ τὸ παιδί της καὶ νὰ τὸ μορφώνει μὲ Θρακιώτικη πνοή, μὲ τὰ ὄνειρα τῆς φυλῆς.

Ἔτσι ἕνας Θρακιώτης ποιητὴς ἐμπνεύσθηκε τ' ὡραῖο τραγούδι τοῦ ἀργαλειοῦ, ὁ Περ. Παπαχριστοδούλου:

Στ' ἀργαλειό της καθισμένη
τὴ σαΐτα της πετᾶ
τὸ ξυλόχτενο χτυπᾶ
μιὰ δουλεύτρα παινεμένη.

Κι' ὅλο δός του κι' ἀβγατίζει
ἄσπρα κάτασπρα πανιὰ
κι' ἄλλα μ' ἄνθη μὲ κλωνιὰ
καὶ μὲ τέχνη τὰ πλουμίζει.

Κι' ἑτοιμάζει τὰ προικιά της
καὶ σωρεύει ρουχικὰ
καὶ στοιβάζει πανικὰ
Μὲ χαρά της καὶ μὲ γειά της!

Στὸ χωριὸ τὴν ξέρουν ὅλοι
τὴν ὑφάντρα τὴν καλὴ
γιατὶ σ' ἕνα της χαλὶ
ψιλοκέντησε τὴν Πόλη!

59— ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΟΥΦΛΙ

Χίλια μίλια ἀπόσταση διανύει κανεὶς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὡς τὸ Σουφλί, μιὰ ἀπόσταση δρόμου θαυμαστή, θεαματική, ὑπέροχη σὲ σχηματισμοὺς καὶ ἐπικίνδυνα ζὶκ - ζάκ. Περνώντας κανεὶς τὴν ἀπόσταση αὐτὴ μένει ἐκστατικὸς ἀπὸ τὴ θεαματικὴ ποικιλία, ἀλλὰ καὶ λυπημένος καὶ σκεφτικὸς ἀπὸ τὴν ἐδαφικὴ ἀνεπάρκεια, ποὺ δὲν ἔχει τὰ προσόντα νὰ μᾶς δώσει ἐπάρκεια ψωμιοῦ καὶ κτηνοτροφίας. Διαβαίνοντας τὴν Ἀττικὴ καὶ τὶς Θῆβες μπαίνει στὴν πεδιάδα τῆς Κωπαΐδος. Ἐκεῖθε προσπερνᾶς τὴν σκαρφαλωμένη Λεβάδεια μὲ τὰ μπαμπάκια τοῦ κάμπου της. Ἀγωνιᾶ ὁ λαὸς νὰ βγάλῃ τὸ ψωμί του. Καὶ προχωρεῖς πλαγιὰ πλαγιὰ τὸν Παρνασσό, ἀπόπου φθάνεις στὸ Μπράλο καὶ ἀρχίζει τὴν ἀνάβαση πρὸς τὶς δύσβατες πλαγιὲς τῆς Οἴτης καὶ ξεπερνᾶς τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν μ' ἕνα ἐπικίνδυνο δρόμο καὶ κατεβαίνεις μὲ κλωθογυρίσματα πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ καὶ μπαί-

νει στὴ Λαμία. Ἀπὸ κεῖ ἀρχίζει ἡ ἀνάβαση τῆς Ὄθρυος ποὺ ἀποτελεῖ ἕνα θαυμάσιο ξεποτύλιγμα πρὸς τὸ Δομοκὸ ποὺ βρίσκεται σὲνα ὑψόμετρο 700 — 800 μέτρων. Ἀπὸ τὸ Δομοκὸ μὲ κατεβάσματα ὀφιοειδῆ κατεβαίνεις καὶ προσπερνᾶς τὰ Φάρσαλα, τουρκοχῶρι ἀνεξέλιχτο, ὅπου εἶναι τὸ κέντρο τοῦ ἀγροτικοῦ μας Θεσσαλικοῦ προβλήματος. Κι' ἀρχίζει ὁ μονότονος Θεσσαλικὸς κάμπος, αὐχμηρός, ἄβρεχος, στεγνός, θλιμένος, ἐρημικός. Τρέχεις πρὸς τὴ Λάρισσα. Ἀριστερὰ σχηματίζεται ἡ βαθειὰ πινελιὰ τῆς Καρδίτσης καὶ πιὸ πέρα τὰ βουνὰ τῆς Πίνδου. Στὸ δρόμο σου προσπερνᾶς τὰ νέα προσφυγικὰ χωριὰ γεμᾶτα σφρῖγος καὶ βλέπεις τὰ νέα γεωργικὰ ἐργαλεῖα νὰ δρασκελίζουν τοὺς κάμπους.

Οἱ κάργες κοπάδια κρώζουν καὶ ὁμάδες ρίχνονται ἁρπαχτικὰ παντοῦ γιὰ χαλασμό. Ὁ δρόμος γυαλὶ καὶ πάνω στὸ δρόμο συνοικισμοὶ ἀξιόλογοι. Ἡ Λάρισσα μόλα της τὰ παθήματα ἀναλαμβάνει ἐλπιδοφόρα. Πολυάνθρωπη πολιτεία μέσα στὸν κάμπο διασχίζεται ἀπὸ τὸν Πηνειὸ τὸν ἀδάμαστο, ποὺ πότε ξηραίνεται καὶ πότε πλημμυρεῖ τὸν κάμπο. Ἀπὸ κεῖ ἀτενίζεις τὸν Ὄλυμπο ἐπιβλητικὸ καὶ τὸν Κίσσαβο σὰν καραγγούνη μὲ σουβλερὸ Ὁμηρικοῦ Θερσίτου κεφάλι. Ἕνα ὁλοήμερο ταξίδι ποὺ τὸ περατώνει τὸ πέσιμο τοῦ ἥλιου καὶ τὸ σκοτάδι.

Γιὰ τὸν Πηνειὸ ἔχουν δαπανηθῆ γιὰ μελέτες ἀμέτρητα χρυσᾶ ἑκατομμύρια, ὅμως παραμένει ἀδάμαστος κι, ἀχρησιμοποίητος στὰ χρόνια τῆς ἐλευθερίας του. Πρωϊνὰ τὸν προσπερνᾶς καὶ προχωρεῖς πρὸς τὸν Τύρναβο, μιὰ πολιτεία στὶς παρυφὲς τῶν βουνῶν ποὺ χωρίζουν τὴν Μακεδονία ἀπὸ τὴ Θεσσαλία. Καὶ μπαίνεις χαραυγὴ στὴ Μακεδονικὴ γῆ κι' ἀνηφορίζεις πρὸς τὰ Μακεδονικὰ ἐδάφη. Κλωθογυρίζεις ἀνηφορικὰ καὶ σὲνα δίωρο μπαίνεις στὴν Ἐλασσῶνα μὲ τὸ χαλασμένο τζαμί. Μιὰ πολιτεία ἑλληνικῆς πανσπερμίας. Πόντιοι, Θρᾶκες, Μικρασιᾶτες, Μακεδόνες ἀποτελοῦν μιὰ μελισσοφωλιά. Ἡ Μακεδονικὴ γῆ αἰχμηρὴ κι ἀδούλευτη ἐδῶ, τὰ δάση της ὀλίγα καὶ γεμᾶτες οἱ λοφοσειρὲς πουρνάρια. Κάποτε προσπαρνᾶς τὰ Σέρβια ἀσήμαντη κωμόπολη καὶ μετὰ μακρόσυρτα κλωθογυρίσματα φθάνεις στὴν ἱστορικὴ Κοζάνη.

Ἀπὸ τὴν πολιτεία αὐτὴ γεμάτη ζωὴ ἀλλὰ καὶ στασιμότητα, ὅπου εἶδα τὸ τέμπλο τοῦ 17ου αἰῶνος τῆς ἐκκλησίας τῆς μητροπόλεως, θαῦμα ξυλογλυπτικῆς καὶ τορνευτικῆς μὲ τὰ ἱστορικὰ μπρούντζινα μανουάλια στημένα στὸ βάθρο, τίποτε ἄλλο μὴ ἔχοντας νὰ δεῖς, ἀναχωρεῖς πρὸς τὴ Βέρροια διατρέχοντας τὸν δρόμο ποὺ γεννᾶ ἴλιγγο στὴ διαδρομὴ τοῦ πρώην δάσους τῆς Καστανιᾶς. Ἀπὸ δεξιὰ ὁ Ὄλυμπος καὶ στὴ μέση χαράδρα καὶ τὸ θέαμα μεγαλόπρεπο καὶ φοβερό. Ἔτσι κατηφορίζεις τὸ δρόμο καὶ διασχίζεις τὴν πολιτεία αὐτὴ μὲ τὰ πελώρια πλατάνια. Καὶ μπαίνεις στὸν κάμπο, ποὺ φέρνει ἀπέραντος στὸν μυχὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ μὲ τὴ Θεσσαλονίκη. Παντοῦ ὁ λαὸς

ἀγωνίζεται μὲ τὶς νέες μεθόδους νὰ δουλέψη τὴ γῆ ἐγκαταστημένος σὲ νέους συνοικισμοὺς ἀνθρωπινούς.

Αὐτὴ εἶναι ἡ πορεία πρὸς τὴν Θεσσαλονίκη. Ἐκεῖθε ἀνηφορίζοντας παρακάμπτεις τὶς λίμνες τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου ὁ δρόμος ἀτελείωτος μέσ' ἀπὸ δάση, ὁδηγεῖ πρὸς τὴ θάλασσα καὶ ἱκατόπι πρὸς τὸ Πράβι κι' ἀπὸ κεῖ στὴν Καβάλα. Ἡ Καβάλα στημένη πάνω στὴ θάλασσα ἐπισκοπεῖ τὸ πέλαγο καὶ συνομιλεῖ μὲ τὴν «ὑλίεσσα» Θάσο, σὰν χελώνας καύκαλο ὀρθωμένη. Πρὶν μπῆς περνᾶς τὶς ἐκβολὲς τοῦ Στρυμῶνα μὲ τὸν λέοντα τῆς Ἀμφιπόλεως ποὺ συμβολίζει τὴν ἀδάμαστη θέληση τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ ζήση στὶς χῶρες αὐτὲς τὶς ἑλληνικὲς ἀκατάλυτος. Ἀπὸ τὴν Καβάλα προχωρώντας φθάνεις στὶς ἐκβολὲς τοῦ Νέστου μὲ τὰ χαλασμένα γεφύρια. Καὶ μπαίνεις στὴ Θράκη, ὅταν σὲ λίγο ἀντικρύζεις τὴν Ξάνθη, πολιτεία κρεμασμένη στοὺς γύρω λόφους μὲ σφύζουσα ζωή. Πηγαίνοντας γιὰ τὴν Κομοτινὴ περνᾶς ἀπὸ τὸ Πόρτο — Λάγο — τὴ Μπουρού. Γύρω τριγύρω βουνὰ ζώνουν τὴ λίγη σ' ἔκταση Δυτ. Θράκη. Ἐδῶ ἀλλάσσει τὸ τοπεῖο καὶ ἡ σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ, ποὺ εἶναι ἑλληνοτουρκικός. Ἐκκλησιὲς καὶ τζαμιὰ ὑψώνουν τἀνάστημά τους. Οἱ χωρικοὶ ἀδελφωμένοι ζοῦν δουλεύοντας σκληρὰ τὴ γῆ. Ὅλα ἁρμονικά, ὅλα ἤρεμα καὶ ἥμερα. Ἀπὸ τὸ Νέστο ὡς τὸν Ἔβρο βασιλεύει ἀδελφωσύνη. Ἡ Κομοτινὴ λαμπρὰ πολιτεία. Ζωὴ καὶ δράση, ἀλλὰ καὶ ἐγκαπάλειψη ἀπὸ τὸ Κράτος. Κατεβαίνοντας πρὸς τὴν Ἀλεξανδρούπολη διασχίζεις ἕνα δρόμο ὑπέροχο καὶ ἡ Ἀλεξανδρούπολη πολιτισμένη καὶ δροσερὴ σὲ δέχεται σφριγῶσα ἀπὸ κίνηση καὶ ὀργασμό. Ἐκεῖθε πρὸς τὸ Σουφλὶ μᾶνα δρόμο φκιασμένο μὲ διακοπὲς καὶ μὲ χώματα καὶ πέτρες, προχωρᾶς μεμπόδια. Ξοδεύθηκαν 1300 ἑκατ. καὶ γιὰ λίγο ἀκόμα ἔχει σταματήσει τὸ ἔργο καὶ καταστρέφεται γιὰ νὰ καταστῆ ἀδιαπέραστο τὸ χειμῶνα. Μέσα στὰ ἐπείγοντα ἔργα θἄπρεπε νὰ τελειώση κι' αὐτός, ἂν ὑπάρξη καλὴ θέληση καὶ κατανόηση τῆς ἀπελπισίας τῶν κατοίκων.

Τὸ Σουφλὶ σκαρφαλωμένο στὸ λόφο ἁπλώνεται ὡς τὸν Ἔβρο, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ πανόραμα. Τὰ χωράφια τῶν κατοίκων εἶναι πέρα ἀπὸ τὸν ποταμό. Οἱ Σουφλιῶτες δὲν ἀναπνέουν. Ἴσως ἰσχύση ἡ Ἑλληνοτουρκικὴ σύμβαση ποὺ θὰ ἐπιτρέπη τὴν ἀνταλλαγὴ προϊόντων τοὺς ἑκατέρωθεν κατοίκους, σὲ βάθος 40 χιλιομ. Ἀπὸ τὸ Σουφλὶ κιἀπάνω δὲν ὑπάρχει δρόμος πρὸς τὸ ὑπόλοιπο μέρος τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Ὑπάρχει χωματόδρομος κι' ἀπελπισία ταξειδιωτική. Ὁ Θεὸς νὰ φωτίση τοὺς κυβερνῶντας νὰ τελειώσουν τὸν δρόμο τοῦτο, ποὺ εἶναι τόσο ἀναγκαῖος. Τὸ Σουφλὶ στέκεται μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου, ἡ ἑστία αὐτὴ τῶν λαϊκῶν τεχνῶν καὶ παραδόσεων.

1952 Ἀθῆναι

60-- Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ ΚΑΤΑ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Ἡ παιδεία στὴ Θράκη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας δὲν ἦταν πάν-

τοτε ἀνθηρά. καιροὶ ποὺ δὲν εἴχαμε καμμιὰ παιδεία, ἄλλοι πάλι ποὺ ὑφίϊ σταντο μόνον τὰ κολλυβογράμματα κι' ἄλλοι, ποὺ ἡ παιδεία ἀνθοῦσε καὶ βοηθοῦσε τὸ ἔθνος νὰ μανθάνη τὸ παρελθόν του καὶ νὰ διδάσκεται γιὰ τὸ μέλλον του, ποὺ ἦταν καὶ ὁ μοναδικὸς ἀγώνας τοῦ Κοραῆ. Τὶς πληροφορίες αὐτὲς τὶς μανθάνουμε ἀπὸ πηγές. Μιὰ πηγὴ ἀρκετὰ διαφωτιστικὴ εἶναι τὰ κείμενα τῶν περιηγητῶν ποὺ εἶναι ἐλάχιστα, ἀλλὰ σημαντικώτατα. Οἱ περιηγητὲς μάλιστα οἱ Εὐρωπαῖοι μᾶς δίνουν περίεργες πληροφορίες. Τὸν 17ον αἰῶνα εἶχαν καὶ οἱ Τοῦρκοι περιηγητὲς τὸν Ἐβλιγιὰ Τσελεμπῆ 1652, τὸν Χατζῆ Κάλφα καὶ ἄλλους λιγώτερο σημαντικούς. Ἀλλ' αὐτοὶ τίποτε γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ δὲν καταδέχονται νὰ ποῦν, τὸν ἀγνοοῦν. Ὁ Ἐβλιγιὰ ποὺ ἐξυμνεῖ τὴν αὐτοκρατορία καὶ μιλεῖ μὲ περηφάνεια γιὰ κάθε Τουρκικό, δὲν καταδέχεται ὅμως νὰ πῆ μιὰ λέξη γιὰ τὸ δοῦλο ἑλληνικὸ γένος. Πρὶν ἀπ' αὐτὸν ταξιδεύοντας ἔμεινε στὴ Φιλιππούπολη ὁ GERLACH (1588). Αὐτὸς ὁ παλαιότερος περιηγητὴς Γκέρλαχ περιγράφοντας τὴν ἑλληνικὴν πολιτεία τῆς Φιλιππουπόλεως γράφει τὰ ἑξῆς στὴν Τουρκογκρέτσια:

«Στὴ Φιλιππούπολη βρῆκα ἑφτὰ ἐκκλησίες κ' Ἕλληνα Μητροπολίτη καὶ Μητρόπολη τὴν Ἁγία Μαρίνα κ' ἑφτὰ Ἕλληνες ἱερεῖς. Ἀπὸ διάφορες πολῖτες, ἐπείσθηκα πὼς ὄχι μονάχα ὁμιλοῦν ἑλληνικά, ἀλλὰ καὶ πὼς ἔχουν πλήρη συνείδηση, ὅτι ἡ καταγωγή τους βαστᾷ πλήρως ἀπὸ Ἕλληνας».

Ἀπὸ τὶς πληροφορίες αὐτὲς εἰκάζουμε ὅτι θ' ἀγροικοῦσαν —ναὶ— κι' ἀπὸ γράμματα οἱ ἱερεῖς κι' ὁ κόσμος τῆς ἐποχῆς. Στὰ 1591 ὁ Σλάβος Μπρατισλὰβ βεβαιώνει τὸ ἴδιο. Ὁ Ριγκοὺτ στὰ 1665 ρητὰ ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἕλληνες ντόπιοι καὶ μέτοικοι ἔχουν Ἕλληνα μητροπολίτη κι' οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς, καλλιεργοῦν καὶ τὰ γράμματα. Ὁ πολὺς Λαμαρτῖνος στὰ 1830· ποὺ ἔμεινε στὴ Φιλιππούπολη καὶ φιλοξενήθηκε σ' ἑλληνικὸ σπίτι τοῦ κ. Γ. Μαυρίδη, ἐκφράζεται γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ ἐπαινετικώτατα, λέγοντας ὅτι εἶναι «πολιτισμένον καὶ ἐκπολιτιστικὸν στοιχεῖον» ποὺ βέβαια τὰ σχολεῖα τὸν ἐδημιούργησαν εἰς τὸ σημεῖο αὐτὸ ποὺ νὰ προκαλῆ τὴν ἐκτίμηση τοῦ Λαμαρτίνου. Ὁ Ρόμπερτ Βάλς (1772 - 1852), ἐφημέριος δυὸ φορὲς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁμιλεῖ γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ὅπου εἶχε μείνει ἐκεῖ φαίνεται ἀρκετὰ μὲ τὰ ἑξῆς:

«Ἱδρυσαν (οἱ Σαράντα Ἐκκλησιῶτες) σχολὲς ἀλληλοδιδακτικοῦ συστήματος, ὅπου διδάσκεται ἡ ἀρχαία Ἑλληνική, τὸ δὲ ἀλληλοδιδαχτικὸ σύστημα θὰ ἐφαρμοσθῆ σ' ἄλλη μεγαλύτερη σχολή, ὅπου διδάσκεται ἡ ἁπλοελληνική. Ὁ νεώτερος αὐτὸς τρόπος, τῆς διδασκαλίας εἶναι πολὺ πιὸ ἀξιοπαρατήρητος στὴν πολιτεία αὐτή, καθότι μόνο μιὰ ἄλλη σχολὴ ὑπάρχει στὴν Τουρκία, ποὺ ἔγινε δεκτὸ τὸ σύστημα αὐτό». Αὐτὴ ἡ πληροφορία εἶναι ἀξιόλογη, γιατὶ συμπίπτει μὲ τὴν τότε ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τοῦ Λαγκάστερ. Ὁ Γίρεσεκ, ὁ Τσέχος ἱστορικὸς τῆς Βουλγαρίας στὰ 1889, ὁμολογεῖ γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ ὅτι εἶχε παιδεία ἐκτεταμμένη καὶ ἐθνικὴ συνείδη-

ση ζωηρή. Ὁ Μαρσέλλους (1851) γράφει ὅτι στὴν Ἀδριανούπολη συναντήθηκε μὲ τὸν Πρώϊο μητροπολίτη: «Εἶδα τὸν Ἕλληνα δεσπότη Πρώϊο ποὺ τὸν ἐγνώρισα καὶ πρωτήτερα. Διηύθυνε μὲ ἐπιτυχία καὶ μὲ σύστημα τὴν ἐκπαίδευση τῶν ὁμοφίλων του».

Τὸ σχολεῖο τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπάρχει πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Ὁ τελευταῖος Πατριάρχης Κύριλλος, τώρα ἐξόριστος στὸν Ἅγιον Ὄρος, ἄνδρας μὲ μεγάλη παιδεία, ἐδῶ ἐπέρασε τὴν νεότητά του. «Ἱδρύσαμε, μοῦ εἶπε, σχολὴ γιὰ τὴ θρησκευτικὴ διδασκαλία δωρεὰν καὶ τὴ δημοτικὴ ἐκπαίδευση. Οἱ δάσκαλοι ποὺ ἐξαρτῶνται κι' ἀπὸ ἐπόπτες τῆς ἐκλογῆς μας, μισθοδοτοῦνται ἀπὸ μᾶς. Τὰ παιδιὰ ποὺ ἔμαθαν νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν κι' ἐπιθυμοῦν ἀνώτερη ἐκπαίδευση, πηγαίνουν στὰ δημόσια σχολεῖα, ὅπου μὲ τὴ διεύθυνση τριῶν καθηγητῶν μελετοῦν τ' ἀρχαῖα Ἑλληνικά, γραμματική, ποίηση ρητορική, καὶ φιλοσοφία». Καὶ συμπεραίνει ἐρωτώντας: «Δὲν ὑπάρχουν ἄρα γε πολλὲς στὴν Εὐρώπη τὴν πολιτισμένη, πολὺ πιὸ πίσω ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη»;

Ὁ Ντουμόντ γράφει γιὰ τὴν Στενίμαχο τὰ ἑξῆς στὰ 1866:

«Σήμερα ἡ Στενίμαχος ἔχει στὸ Ἀθηναϊκὸ Πανεπιστήμιο δέκα φοιτητὰς κι' ἄλλους στὴ Γαλλία καὶ στὴ Βιέννη. Ὁ Ἀναστ. Λευκίας (πρῶτος καθηγητὴς Ὀθωνείου Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν) ὁ συμπατριώτης των ποὺ γνώρισε τὴν Εὐρώπη, αὐτὸς ἀνασκεύασε τὴ θεωρία τοῦ Φαλμεράγιερ, αὐτὴ τὴ σοφὴ παραδοξότητα, ποὺ ὑποστήριξε, ὅπως οἱ νέοι Ἕλληνες δὲν ἔχουν παρὰ αἷμα στὶς φλέβες των σλαβικό. Ὁ Σκορδέλλης ἐδημοσίευσε ἕνα λεξιλόγιο Στενιμαχηδιώτικης ιαλλέκτου. Ἔτσι νὰ μιὰ πολιτεία, ποὺ εἶναι Ἑλληνική, πρὶν ἀπὸ μιὰ χαμένη ἐποχή, ἴσως πρὶν ἓξ αἰῶνες ἀπὸ μᾶς. Τώρα ἀγαπᾷ τὶς σπουδὲς καὶ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια. (Τῆς Στενιμάχου τὴν πνευματικὴ κατάσταση γνωρίζουμε ἀπὸ τοὺς κώδικές της ποὺ σώζονται κατὰ ἰδική μου παραχώρηση στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, τμῆμα χειρογράφων. Βλέπει κανεὶς πολλὰ γιὰ τὴν παιδεία στὴ Θράκη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἔχουμε πολλὰ δημοσιέψει στοὺς τόμους τοῦ Ἀρχείου Θράκης, ὅπως καὶ στὰ Θρακικά, (καὶ μόλιστα στὸ Παράρτημα Θρακικῶν Γ'' τόμος τοῦ μακ. Τρύφ. Εὐαγγελίδη).

Ἂν εἶναι ἐνδιαφέροντα ὅλα τὰ δημοσιευθέντα ἕως τώρα, ἔχουν πολὺ ἐπίσης ἐνδιαφέρον καὶ ὅσα ἀπεκάλυψα στὴ βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς κατέγραψα κι' ἐδημοσίευσα τοὺς τίτλους ΙΣΤ' τ. Ἀρχ. Θρ. καὶ πρόκειται νὰ δημοσιεύσω τὰ κείμενα (Φάκελος «Θρακικὰ» ἀρ. 434 Βιβλ. τῆς Βουλῆς). Ὅτι εἶχαν παιδεία οἱ Ἕλληνες καὶ σχολεῖα καὶ μάθαιναν γράμματα, τὸ μανθάνουμε κι' ἀπὸ τοὺς κώδικες τῶν ἐσναφίων, ὅπου καταγράφεται κάθε γεγονός, ποὺ συμβαίνει, ἀναφέρονται οἰκονομικὲς ἐνισχύσεις σχολείων τῆς ἐποχῆς κλπ. ἀλλὰ καὶ οἱ κώδικες τῶν μητροπόλεων ἐξ ἴσου ἀναφέρουν ἀποφάσεις καὶ γιὰ τὰ σχολεῖα τῶν πόλεων (ὅπου σώζονται).

Τώρα, κάποτε μὲ τὰ δημοσιευθέντα καὶ ἀδημοσίευτα κάποιος θὰ καθήση νὰ δουλέψη, γιὰ νὰ μᾶς δώση μιὰ μελέτη ἀξιόλογη περὶ τῆς παιδείας τῆς Θράκης στοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ποὺ θὰ εἶναι ἐργασία ἀξιόλογη γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ. Μ' ἕνα λόγο ἀπ' ὅσα εἶπα καὶ ἐβεβαίωσα μὲ κείμενα περιηγητικά, καταδείχνεται ὅτι ἡ δουλεία, ἂν μᾶς κατέστρεψε τὴν Βυζαντινὴ παιδεία, μᾶς ἐπέτρεψε σιγὰ σιγὰ μὲ μεγάλες προσπάθειες καὶ ἀγῶνες νὰ τὴν ζωντανέψουμε σὰν τὴν σπίθα ἀπὸ τὴ στάχτη. Αὐτὴ ἡ σπίθα ἔδωκε ξανὰ ζωὴ καὶ ὑπόσταση στὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα. Τὰ ταπεινὰ λαϊκὰ σχολεῖα μὲ τὰ κολυβογράμματα δυνάμωσαν καὶ αὐγάτισαν καὶ πῆραν ἔκφραση καὶ ἀνυψώθηκαν σὲ καλλιμάρμαρα τὸν ΙΘ' αἰῶνα καὶ πλούσια εἰς μέσα, ὥστε ὁ Ἑλληνισμὸς νὰ ἐπανακτήση τὴν παλαιάν του πνευματικὴν δόξαν καὶ νὰ στέκεται σήμερα ἰσότιμος πρὸς τὰ πολιτισμένα ἔθνη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

61— Ο ΜΠΩ ΜΠΟΒΥ ΚΑΙ ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Σπανίως ἄνθρωπος ξένος ἔχει εἰσδύσει στὸ πνεῦμα, στὴ ζωή, τὴ δημιουργικὴ διάθεση ἑνὸς λαοῦ, ὅσον ὁ Μπὼ - Μποβὺ στὴν Ἑλληνικὴ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνηση. Ἀπὸ χρόνια τώρα σπουδάζοντας τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ὁ διαπρεπὴς καλλιτέχνης, τὴν ἔμαθε τόσον καλὰ καὶ βαθειά, ὥστε ἀπέκτησε τὸ καλλιτεχνικὸ γλωσσικό μας αἴσθημα. Δὲν φαίνεται σὰν Ἐλβετός, ἀλλὰ σὰν Ἕλληνας. Τὸ γλωσσικό του αἴσθημα τὸν ὁδηγεῖ στὴν εὐκολία, νὰ ντύνη τὶς σκέψεις του εἰς τὸν προφορικὸ λόγο μὲ μιὰ ἐντέλεια Ἑλληνική. Κι' ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ σχηματίζει τὶς φράσεις του μὲ καλλιέργεια, εὑρίσκει μιὰ ἁρμονία λέξεων καὶ φράσεων, ποὺ γίνεται καὶ δάσκαλός μας στὸν προφορικὸ λόγο. Τὸν ἐξετίμησα ὡς ἕνα τῶν βαθύτερα δασκαλεμένων στὴν νεοελληνική μας γλῶσσα στὴν διάλεξή του. Ξεύρει τὴν δημοτική μας ποίηση ἐξαίρετα καὶ πλουτίζει τὸν λόγο μὲ τὶς καλύτερες ἐκφράσεις τοῦ δημοτικοῦ λόγου, ποὺ ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν βαθειὰ γνώση τῶν ἑλληνικῶν τραγουδιῶν. Εἶναι ἄρωμα ἡ ὁμιλία του καὶ πρέπει νὰ θαυμάσουμε αὐτὴ τὴν καλλιτεχνικὴ διάθεση ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ μουσικο αἴσθημά του. Πολλὰ χρόνια ὁ ἄνθρωπος ἐργάσθηκε νὰ περισυλλέξη τὰ Δωδεκανησιακὰ λαϊκὰ τραγούδια μὲ τοὺς σκοπούς των. Ἔτσι καλὰ φωτισμένος ἀπὸ τὴν ἀξία τους τὰ ταχτοποίησε καὶ τὰ ξεχώρησε καὶ τὰ δημοσίευσε σὰν κείμενα ἀξιολογώτατα καὶ μουσικὰ καὶ ποιητικά.

Στὴ διάλεξή του στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο, τὸν ἄκουσα νὰ μιλῆ γιὰ τὰ κλέφτικα τραγούδια μας. Σὰν μουσικὸς ἱεροφάντης ὄχι μόνο μᾶς κατατόπισε στὴν πηγὴ τοῦ κλέφτικου τραγουδιοῦ, ὄχι μόνο μᾶς τραγούδισε μοτίβα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ μᾶς δίδαξε καὶ τὴν προέλευσή τους. Ἔφυγα μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι σκεφτικός, ἀφίνοντας μιὰ αἴθουσα ποὺ μιὰ ὥρα δονήθηκε

ἀπὸ τὸν λόγο του, τὸ τραγούδι του καὶ ντροπιασμένος, ἀλλὰ καὶ ὑπερήφανος γιατὶ ὁ ἑλληνισμὸς ἔχει ἕνα τέτοιο κήρυκα, ποὺ ἀκούραστος κηρύττει παντοῦ τὴν ἀξία τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Ἀληθινά, τόσο σοφός, τόσο Ἕλληνας, ὥστε αἰχμαλωτίζει μὲ τὶς ὁμιλίες του. Σκυμμένος μακρὰ χρόνια πάνω στὰ δημοτικά μας τραγούδια, ποὺ τἄκαμε σκοπὸ τῶν πολυχρόνιων μελετῶν του, ὡρίμασαν στὴ σκέψη του κι' ὡς θέμα διαλέξεως. Τὸ τεχνολόγησε, τὸ ἀνάλυσε, καὶ μᾶς τὰ τραγούδησε κι' ὅλας. Αὐτὸ δείχνει τὴ σπουδή του γιὰ νὰ μᾶς δείξη τὸ σύνδεσμο στὸ ἐπικὸ καὶ στὸ λυρικὸ δημοτικὸ τραγούδι, γιὰ νὰ μᾶς δώση νὰ καταλάβουμε καλύτερα τὶς παραλλαγές του. Ὁ Μπὼ - Μποβὺ εἶναι μουσικός. Πρὶν ἀπὸ λίγες ἑβδομάδες διηύθυνε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία τὴν συμφωνική μας. Ἀφίνοντας ὅμως τὴν μπαγκέτα καὶ τὸ ἀναλόγιο, ἐμφανίσθηκε μὲ τὴν ἄλλη του ἰδιότητα τοῦ καθηγητοῦ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας στὸ πανεπιστήμιο τῆς Γενεύης. Ἔτσι μὲ διπλῆ, ἰδιότητα τοῦ φιλολόγου καὶ μουσικοῦ ὁ Ἑλβετὸς καθηγητής, ἀνέβηκε στὸ βῆμα τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου γιὰ νὰ ἀναπτύξη τὸ θέμα του: «Ἡ μουσικὴ τοῦ κλέφτικοῦ τραγουδιοῦ».

Ἡ ἑλληνική του ὁμιλία προκαλεῖ ἕνα τρὰκ στὸν ἀκροατή του, τὸ τρὰκ αὐτὸ ἐμφανίζεται στοὺς ἀρχάριους, ἀλλὰ νὰ δοκιμάζης τρὰκ πιάνοντας κουβέντα μ' ἕναν ξένον γιὰ νὰ μιλήσης τὴ γλῶσσα σου;

Αὐτὸ συμβαίνει, γιατὶ ὁ Μπὼ - Μποβὺ κατέχει τὴ γραμματικὴ ὅπως καὶ τὸ συντακτικό της, τόσο, ὥστε νὰ μιλᾶ ἄψογα τὴν ἑλληνικὴ δημοτικὴ γλῶσσα σὲ μᾶς, ποὺ ἐμάθαμε τὴ γλῶσσα μας μὲ τὸ αὐτὶ καὶ τὴν παράδοση.

Φεύγοντας λογάριαζα νὰ θυμηθῶ ἕναν Ἕλληνα στὰ ξένα, ποὺ νἄχη κάνει σκοπὸ τῆς ζωῆς του τὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς Ἑλβετίας, ἢ τουλάχιστον τὸ Σερβικὸ ἢ Βουλγαρικό, ποὺ συγγενεύει καὶ μὲ τὸ δικό μας. Δὲν θυμήθηκα κανένα, γιατὶ δὲν ὑπάρχει. Οὔτε κἂν μελετήθηκαν οἱ διαφορὲς καὶ συγγένειες στὴν ἀναζήτηση τῆς προελεύσεως τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ τῶν βορείων γειτόνων μας καὶ τοῦ ἰδικοῦ μας.

Ὁ Μπὼ - Μποβύ, ὅμως, τὸ ἀνεζήτησε στὶς πηγές του, ἔψαξε νὰ τὸ βρῆ ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο ὡς τὸ Δούναβη καὶ τὴ Μαύρη Θάλασσα καὶ τὸ Ἰόνιο, τὸ πρόσεξε καὶ στὶς πιὸ λεπτὲς ἀποχρώσεις του καὶ κάθησε καὶ μᾶς τὸ τραγούδησε. Ἕνας Ἑλβετὸς νὰ τραγουδάη τὸ δικό μας τραγοῦδι! Ἀπὸ τὰ πιὸ περίεργα πράγματα καὶ θεάματα καὶ ἀκούσματα. Κι' ὅταν δὲν τραγουδοῦσε, ἔβαζε μιὰ πλάκα γραμμοφώνου νὰ μᾶς πῆ τὸ σκοπό.

Ἔτσι ὁ Μπὼ - Μποβὺ ἀναδείχνεται καθαρὸς ἐπιστημονικὸς ὁμιλητής, χωρὶς καμμιὰ ρητορεία, μὲ αὐστηρὴ λιτότητα καὶ ἐπιστημονικὸ ἄρτιο λόγο.

Ἔτσι μᾶς ἀπέδειξε ὅτι τὸ ἑλληνικὸ τραγοῦδι, προβάλλει σὰν σύμβολο τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ποὺ ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες δὲν ἔπαψε νὰ συμφιλιώνη τὴν Ἀνατολὴ μὲ τὴν Δύση, τὴν καρδιὰ καὶ τὸν νοῦ, τὰ ἀνθρώπινα μὲ τὰ θεῖα.

62. — ΕΙΜΕΘΑ ΕΜΠΟΔΙΟ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΟΡΓΑΝΑ ΤΟΥΣ

Ἡ Τουρκικὴ κυριαρχία ποὺ ἐπεβλήθη στὴν Βαλκανικὴ ἐπὶ 400 χρόνια διέκοψε τὸν ἐλεύθερο πολιτικὸ βίο τῆς Βαλκανικῆς. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, οἱ Τοῦρκοι ὑπεδούλωσαν καὶ τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Ἀλβανούς.

Ἡ δουλεία τεσσάρων αἰώνων ὑπῆρξε πιεστικὴ καὶ τεραστία. Ἀλλὰ ἡ δουλεία αὐτὴ προκάλεσε εἰς ἕκαστον ὑπόδουλον διαφορετικὲς ἐπιδράσεις. Πάνω στὴν ἑλληνικὴ ἐθνότητα ἡ δουλεία ἐπενήργησε ἀναδημιουργικά. Σφυρηλάτησε τὶς ἠθικὲς δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὸν ἀναπηδήσαντα Νέον Ἑλληνισμό. Γιὰ τοὺς Βουλγάρους ὁ τουρκικὸς ζυγὸς ἐπενήργησε ἐξαφανιστικά. Στὸν καιρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τὰ πνεύματα τῆς Εὐρώπης, ἐπειδὴ προηγήθηκε ἡ καλλιέργεια τῆς ἑλληνικῆς παιδείας γιὰ τὴν ἀναγέννηση, ἔρρεπε πρὸς φιλελληνισμό.

Τὰ κατορθώματα τοῦ 1921 ἐδημιούργησαν τὴν εἰκόνα ὅτι ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος ἀναβιώνει. Τὴν εἰκόνα αὐτὴν προκαλοῦσε τὸ αἴσθημα κι' ὁ ἐνθουσιασμὸς παρὰ ἡ ἱστορικὴ ἀπόδειξη τοῦ γεγονότος. Ἀκριβῶς δὲ σ' αὐτὴν τὴν τότε ἄγνοια τῆς ἱστορικῆς θέσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ποὺ ἀναβίωνε, ὀφείλεται καὶ ἡ κακῶς γενομένη συσχέτιση αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀρχαῖον. Ὁ ἀναγεννηθεὶς Ἑλληνισμός, ἀπόγονος τοῦ ἀρχαίου, ὁπωσδήποτε δὲν ὑπῆρξε ἀναβίωση αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποὺ οἱ παραδόσεις του καὶ ἡ θρησκεία ἐθέρμαιναν τὶς ψυχὲς τῶν ὑποδούλων.

Αὐτῆς ὅμως τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας ἡ ἀπόδειξη δὲν ἦτο δυνατή. Γιατὶ ἐνῶ ἡ ἱστορία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ ἦταν γνωστοτάτη, ἡ τοῦ βυζαντινοῦ παρέμεινεν ἄγνωστη. Τὸ νῆμα τῆς ἱστορικῆς μας διαδοχῆς ἦταν διακεκομμένο.

Οἱ πρῶτες πολιτικὲς συμφορὲς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ποὺ ἐμείωσαν τὸν ἐνθουσιασμὸ τῆς Εὐρώπης καὶ οἱ μισελληνικὲς θεωρίες τοῦ Φαλμεράγιερ, δημιούργησαν μέγα ἐρώτημα καὶ ἀμφισβήτητη γιὰ τὴν ἐθνολογική μας καὶ φυλετικὴ ὑπόσταση.

Τὴν ἀπάντηση ἔδωσαν μὲ τὴν ἔρευνα τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας μεγάλοι ἱστορικοὶ ὅπως ὁ Τσυγκάϊζεν, ὁ Γίββων, ὁ Κόπφ, ὁ Γερβῖνος, ὁ Κρουμπάχερ, ὁ Χέρτζβεργ, ὁ Γρόττε, ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὁ Τούμπ κρανιοσκόπος καὶ ἡ νέα ἐπιστήμη: ἡ Λαογραφία. Οἱ ἐργασίες αὐτῶν ἀπέδειξαν τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια τῆς συνέχειας τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος καὶ τοῦ ἀδιαφθόρου φυλετικοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ μᾶς ἀπέδειξαν κληρονόμους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἡ Ἑλλὰς προοιωνίζετο ν' ἀναδειχθῆ αὐτοκρατορία τῆς Μεσογείου. Τοῦτο ὅμως ἐπέδρασε στοὺς πολιτικοὺς κύκλους τῆς Εὐρώπης καὶ κυρίως τοὺς ρωσικούς. Ἡ Ἑλλάς, ἂν καθίστατο αὐτοκρατορία μεσογειακή, θὰ γί-

νονταν ἀνταγωνίστρια τῶν θαλασσοκρατόρων. Ἡ Ἑλλὰς μὲ πρωτεύουσα τὴν Πόλη θὰ ἀποκτοῦσε τὴν βυζαντινὴ κρατικὴ ὑπόσταση καὶ θὰ ἐματαίωνε τὰ ὄνειρα τῶν Ρώσων, ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴ Μεσόγειο.

Τὸ μέλλον τῆς Βαλκανικῆς μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτηση δημιουργοῦσε κινδύνους γιὰ τοὺς βορείους καὶ ἄρχισε μὲ πράκτορες ἀργυρώνητους τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα, ποὺ θὰ ἐξυπηρετοῦσε τὴν πολιτικὴ σκοπιμότητα.

Ἡ ἱστορία ποὺ διέστρεψε τὴν ἀλήθεια στὸ παρελθὸν γιὰ νὰ εὐνοήσῃ τὴν ἀδικία στὸ μέλλον, ἔγινε τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν μας. Ἔτσι ἤρχισαν νὰ μᾶς ἀφαιροῦν οἱ σοφοὶ τὰ δικαιώματά μας τὰ ἐθνολογικὰ καὶ τὰ ἱστορικὰ καὶ νὰ τὰ προσθέτουν εἰς τὸν εὐνοούμενον πράκτορα τῆς πολιτικῆς ἐκείνων, ποὺ ἐθίγετο τὸ συμφέρον ἀπὸ τὴ δημιουργία Μεγάλης Ἑλλάδος. Τέτοιος εὐνοούμενος ἐξελέγη ὁ Βούλγαρος. Καὶ μὲ τὴν ἀναδίφηση τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ἐντάθηκε ἡ ἔρευνα ἀπὸ Ρώσους, Σλοβάκους, Τσέχους καὶ Γερμανοὺς «ἐθνολόγους» γιὰ τὴν ἐξεύρεση περγαμηνῶν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων γιὰ τὴν καταγωγή τους καὶ τὴ δικαίωσή τους γιὰ ἐδαφικὲς ἀξιώσεις.

Γιὰ τὴν ἑλληνοβουλγαρικὴ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἱστορία ἐνήργησαν οἱ πουλημένοι ἱστορικοὶ Τσένωφ, Ράϊς, Βενελίν, Βάϊγκαν, Λέγγερ καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Παρουσίασαν δὲ τὰ ἐπιστημονικοφανῆ τους ἔργα γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ σλαβικὰ σχέδια. Ἔτσι φτάσανε νὰ μιλοῦν γιὰ προβουλγαρικὴ ἐποχὴ στὴ Θράκη, γιὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα πολιτικὰ παρ' ὅλη τὴν ἐπιστημονικὴ γελοιοποίησή τους. Οἱ Βούλγαροι ἐπεξετάθηκαν ἀλήθεια στὴ Θράκη πολλὲς φορές, ἀλλὰ ποτὲ μόνιμα. Δὲν εἶχαν πολιτισμὸ γιὰ νὰ κατισχύσουν καὶ γι' αὐτὸ κατέβαιναν καὶ ἔφευγαν ὡς καταστροφεῖς. Ἂν ἔκαμαν βασίλεια ἰσχυρὰ γιὰ λίγον καιρό, ἦταν τὸ κράτος τοῦ Συμεών, ἕνα κράτος προσωποπαγές, ποὺ διαλύθηκε ἀμέσως μὲ τὸν θάνατό του ὅπως, καὶ τὸ κράτος τοῦ Σαμπατέλ, ποὺ ὑπῆρξε τυχοδιωκτικό. Εἶναι καὶ τὸ Βλαχοβουλγαρικὸ κράτος, ποὺ τοῦ ἔλειπε ἐθνικὴ συνείδηση καὶ βουλγαρικὴ ἡγεσία.

Στὰ ἐπερχόμενα χρόνια ἡ Βουλγαρία, ἐπειδὴ ἐστερούνταν περιεχόμενα ἠθικὰ ἐθνικῆς συνειδήσεως, λησμονιέται ἀπὸ τὸν πολιτισμένο κόσμο καὶ διαγράφεται ὡς γεωγραφικὸς χῶρος. Μόνο ἡ ρωσικὴ προπαγάνδα τοῦ πανσλαβισμοῦ ξαναγεννᾶ τὴ βουλγαρικὴ ἐθνικότητα εἰς βάρος μας. Ἔτσι ἡ Θράκη σήμερα βουλγαροκρατεῖται μὲ τὴ συνδρομὴ τῶν Μεγάλων τῆς Εὐρώπης, ὁ Ἑλληνισμὸς καταδιώκεται, μειώνεται, ἐξαφανίζεται, ἐκδιώκεται ἀπὸ τὰ πατρικά του ἐδάφη. Περιορίζεται ἡ φυλή μας καὶ κινδυνεύει νὰ ἐξαφανισθῇ στὶς πηγές της, ὅπου ὁ Πανσλαβισμὸς τὴν πιέζει καταθλιπτικά. Ἡ ἀντίδραση τῆς φυλῆς ἐκδηλώνεται μὲ τὴ χρησιμότητά της, ἀλλὰ οἱ ἐχθροὶ παραμένουν ἐχθροί. Εἴμεθα τοῦ Πανσλαβισμοῦ ἐμπόδιο γιὰ τὴν κατάχτηση τῆς Μεσογείου, ὅπως ἄλλοτε τοῦ Παγγερμανισμοῦ καὶ τοῦ Πανιταλισμοῦ καὶ τώρα τοῦ Μπολσεβικισμοῦ καὶ τοῦ Ἀγγλισμοῦ. Οἱ πολιτικοί μας πρέπει αὐτὰ νὰ τὰ ξεύρουν.

63. — Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Ἡ Ἑλληνικὴ οἰκογένεια στὴ Θράκη καὶ στὰ χρόνια τῆς δουλείας, δὲν ἄλλαξε καθόλου τὶς πατροπαράδοτες συνήθειές της καὶ τὰ πανάρχαια ἔθιμά της. Τὰ παιδιὰ πάντοτε ἀνήκουν στὴν οἰκογένεια καὶ ἀνατρέφονται καὶ μεγαλώνουν σύμφωνα μὲ τὶς παλιὲς παραδόσεις τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας, ποὺ εἶναι ν' αὐξάνη ἡ οἰκογένεια καὶ μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ νὰ πολλαπλασιάζεται καὶ νὰ μεγαλώνη ἡ χαρὰ μέσα στὸ σπίτι, ὅπως στὸ παλάτι τοῦ Πριάμου. Οἱ ἄνδρες ἔξω ἀγωνίζονται μὲ τὴν τίμια δουλειὰ ν' ἀβγατίσουν τὰ πλούτη των καὶ νὰ ἑδραιώσουν ἐργασία, ποὺ θὰ τὴν παραδώσουν στὰ παιδιά τους, ἑνωμένα γιὰ νὰ τὴν συνεχίσουν καὶ νὰ τὴν ἀβγατίσουν κι' αὐτὰ πειθαρχικὰ στὸν πρῶτο ἄξιο διάδοχο τῆς φαμίλιας.

Οἱ γυναῖκες πάλι ἀγωνίζονται νὰ στερεώσουν τὸ σπιτικό τους. Ἂν εἶναι πλούσιο, νὰ τὸ κρατήσουν πλούσιο μὲ τὴν διαχείρηση τὴν καλή, ἂν εἶναι φτωχὸ νὰ τὸ βγάλουν ἀπὸ τὴ φτώχια μὲ τὴν ἄξια δουλειά, ποὺ δουλεύουν νύχτα μέρα στὸ σπίτι. Οἱ γυναῖκες μέσα στὸ σπίτι ἀγωνίζονται νὰ μεγαλώσουν τὰ παιδιά, νὰ τ' ἀναθρέψουν, νὰ τὰ στείλουν στὰ σχολεῖα νὰ μάθουν γράμματα. Γιὰ νὰ τὰ μεγαλώσουν δουλεύουν ἀκούραστα. Στήνουν ἀργαλειὰ κι' ἀπὸ τὸ νῆμα καὶ τὸ διάσιμο φτάνουν στὸν ἀργαλειό, ὅπου ἀσκοῦν τὶς κόρες, στὶς σπιτικὲς δημιουργικὲς δουλειές. Μιὰ κλωστὴ γιὰ νὰ γίνη ὕφασμα τί θέλει; Ὅπως αὐτὴ ἔμαθε νὰ δουλεύη στοῦ πατέρα της τὸ σπίτι, ἔτσι διδάσκει καὶ τὰ κορίτσια της τὶς δουλειὲς τῶν ὑφαντικῶν. Ὁ Ξενοφῶν στὸν Οἰκονομικό του γράφει ὅτι στὸν κόσμο τοι τὰ κορίτσια μάθαιναν «πῶς νὰ ἀκοῦν ὀλίγα, νὰ βλέπουν ὀλίγα, καὶ πιὸ λίγα νὰ μιλοῦν». «Ἐλάχιστα μὲν ὤφοιντο, ἐλάχιστα δ' ἀκούοιντο, ἐλάχιστα δ' ἔροιντο».

Μ' αὐτὸ δὲν σημαίνει πὼς τὰ κορίτσια τους τὰ ἤθελαν τελείως ἀμόρφωτα, ὄχι! Τὰ ἤθελαν εὐλαβικά, σεμνά, ἐργατικά, πάντα ἀπασχολημένα καὶ δουλευτάδικα καὶ συγκρατημένα. Προσπαθοῦσαν μὲ τὴ δουλειά τους νὰ δώσουν ὑγεία καὶ σκέψη καθαρή. Ἡ γιαγιά μου, ἡ προγιαγιά μου, δὲν ἔμαθε γράμματα, γιατὶ τότε τὸ γένος δὲν μποροῦσε νἄχη σχολεῖα καὶ γιὰ τὰ κορίτσια. Κύτταξε νὰ μορφώση τὸ νοῦ καὶ τὴ γνώση τῶν ἀγοριῶν. Γι' αὐτὰ ἀκριβοπλήρωναν τὸ δάσκαλο νὰ φθάση ἀπὸ μακρυά, ἀπὸ τὴν Πόλη. Τὸν ὑποδέχονταν καλύτερα ἀπὸ ἕνα δεσπότη καὶ τὸν ἐπλήρωναν καλά, καὶ ὁ δάσκαλος εἶταν ἠθικὸ ἀποκοῦμπι τῶν οἰκογενειῶν. Τιμή τους εἶταν νὰ μπαίνη στὰ σπίτια τους, καὶ οἱ φυλίες καὶ τὰ δῶρα πλημμυροῦσαν τοὺς δασκάλους. Ἔτσι τ' ἀγόρια μάθαιναν τὰ παλιὰ κολυβογράμματα καὶ γίνονταν καλαμαράδες (1) καὶ ἄξιοι γιὰ δουλειά, καὶ ἔβαζαν τὴν τίμια ὑπογραφή τους μὲ πολλὴ ἀξιοπρέπεια.

Τὰ κορίτσια ἄρχιζαν ἀργότερα πολύ, στὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνα νὰ μα-

1) Γιατὶ φοροῦσαν καλαμάρι μπρούτζινο στὴ ζώνη τους μὲ μελάνη καὶ κονδυλοφόρο.

θαίνουν γράμματα. Στὴ Θράκη μάλιστα στὰ Παρθεναγωγεῖα πρὶν 70—80 χρόνια εἶχαν πληθυνθῆ. Οἱ μητέρες ἀγωνίζονταν νὰ στέλνουν τὰ κορίτσια νὰ μάθουν γράμματα σὲ μικρὰ σχολεῖα καὶ κατόπιν σὲ ξεχωριστὰ Παρθεναγωγεῖα, νὰ ξαίρουν τὰ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια, νὰ λένε ἕνα ποίημα καὶ νὰ τραγουδοῦν, γιατὶ τὸ τραγούδι εἴταν συνυφασμένο καὶ μὲ τὸ χορὸ καὶ τὴν δημοτικὴ ποίηση. Ἡ κόρη μαθαίνει νὰ ὑφαίνη, νὰ ράβη, νὰ θεκιάζει προικιά. Μαθαίνει νοικοκυρωσύνη. Τὸ κελάρι πρέπει νὰ γεμίση τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὴν εὐτυχία τῆς γῆς, γιὰ νἄχη τὸ τραπέζι τὸν χειμῶνα. Μαθαίνει στὸν τρύγο νὰ κάνη τὰ γλυκά, τὰ πετμέζια. Τὸ κελάρι θέλει τὰ λουκάνικα, τὰ τυριά, θέλει τοὺς τραχανάδες, τὰ ζυμαρικά, ποὺ δὲν ὑπῆρχαν ἐργοστάσια νὰ τὰ προετοιμάζουν ὅπως τώρα. Τὸ κορίτσι μὲ τὴν ἐπίβλεψη τῆς μητέρας γίνεται μ' ἕνα λόγο νοικοκυρά. Τὰ ξαίρει ὅλα. Ὁ σύζυγός της τὴν θέλει γιὰ τὴν δημιουργία τῆς οἰκογενείας καὶ γι' αὐτὴ τὴν ὥρα ἑτοιμάζεται, μὲ τῆς μητέρας τὴ διδασκαλία καὶ τὸ καλὸ παράδειγμα. Πρὸ παντὸς τὸ παράδειγμα ὅπως ἐδίδαξεν ὁ μακαρίτης Σωκράτης, γιατὶ τίποτα δὲν ἐδραιώνει στὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν τὴ γνώση, ὅσο τὸ παράδειγμα.

Στὴ Θράκη μὲ τὰ αὐστηρὰ ἤθη μας δημιουργήσαμε μορφωμένες ἐργατικὲς καὶ συνετὲς καὶ φρόνιμες γυναῖκες. Οἱ γονεῖς εἴταν ὑπερήφανοι φέρνοντας τὸ κορίτσι τους σὲ ξένη πόρτα μὲ καλὴ ἀνατροφή, μὲ ὑπομονὴ καὶ εὐλάβεια καὶ μὲ πίστη στὶς παραδόσεις τῆς οἰκογενείας. Ὡραῖοι καιροί, ποὺ ὕφαινε ὁ κόσμος τὸ πανὶ ποὺ ἤθελε νὰ ντυθῆ, ποὺ ἔραβε ἡ γυναίκα τὸ ροῦχο της καὶ τοίμαζε τῶν ἀντρῶν τ' ἀσπρόρουχα στὸ σπίτι. Τὸ κορίτσι τὸ παράστεκε ἡ μητέρα, ὥσπου νἀρχότανε ἡ ὥρα τοῦ γάμου. Ὅ,τι γινότανε τότε γιὰ νὰ παντρολογηθῆ ἕνα κορίτσι, εἶναι πολὺ ἀναδρομικό, ἀλλὰ μπροστὰ σ' αὐτὸ ποὺ γίνεται τώρα πολὺ καλύτερο. Οἱ γονεῖς δὲν ἄφηναν ἐλεύθερο τὸ κορίτσι τους πρὶν τὴν ὥρα του, ὅπως τώρα καὶ μάλιστα ἀρώτητα. Τὸν παλαιότερο καιρὸ μάλιστα οἱ κόρες παντρεύονταν 15 - 16 χρονῶν. Τότε μόνος σκοπὸς εἴταν ἡ τεκνοποιία. Πρὸ ὀγδόντα - ἑκατὸ ὅμως χρόνια, ὁ κόσμος εἶχε ἀλλάξει μὲ τὰ σχολειὰ καὶ τὴν ἔξοδο τοῦ κοριτσιοῦ ἀπὸ τὸ σπίτι. Σκεφτότανε πιὸ ἐλεύθερα γιὰ τὰ παιδιά του, πάντοτε ὅμως μέσα στὰ πλαίσια τῆς αὐστηρῆς καὶ «Παιδαγωγούσης» ἀνατροφῆς. Θὰ θυμᾶστε ἄλλως τε ὅτι τὸ τελάρο καὶ τὸ κοπανάκι δὲν ἔλειπαν καὶ ὅτι σκυμμένες οἱ κόρες δούλευαν ἀκαταπόνητα, πλάθοντας καὶ τὰ ὄνειρα τῆς νεότητος καὶ τὸ νυμφίο ἰδανικὸν καὶ ἄξιον ἄνδρα τῆς φαντασίας. Ἡ ζωὴ ἐκείνη εἶχε τὰ κακά της, ἀλλὰ καὶ τὰ καλά της. Ὅ,τι τὴν χαρακτήριζε εἴταν ἡ καλὴ ἀνατροφὴ καὶ ἡ μάθηση τῆς δουλειᾶς σ' ὅλες της τὶς φορφές, δουλειᾶς δημιουργικῆς, ποὺ ἔδινε τὴν εὐτυχία στὸν κόσμο. Γιατὶ δὲν εἶναι μόνο ὁ ἄντρας νὰ δημιουργῆ, ἀλλὰ καὶ ἡ γυναίκα νὰ ἐξασφαλίζη καὶ νὰ συντηρῆ.

Τὰ κορίτσια εἶχαν καὶ τὶς ψυχαγωγίες τους. Μάθαιναν λαμπρὸ χορό Ἤξαιραν ὅλους τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς χοροὺς ὡς καὶ τὶς κατρίλλιες. Χόρευαν

τοὺς ἐθνικοὺς καὶ τραγουδοῦσαν ὡραῖα τραγούδια. Δὲν ἔμεναν ἄμοιρα ἀπὸ καλλιτεχνικὴ διάθεση καὶ καλλιτεχνικὴ σπουδή, γιατὶ τὸ πιάνο εἶχε μεγάλη διάδοση στὴ Θράκη. Τὰ κορτίσια μας στὴ Θράκη πρὶν ἀπὸ 70 χρόνια ἀνέβαιναν καὶ στὴ σκηνή, ὅταν ἀκόμα ἐδῶ στὴν 'Αθήνα ἄντρες ὑποδύονταν τὰ γυναικεῖα πρόσωπα. Τὸ θέατρο στὴ Θράκη ἐρασιτεχνικῶς εἶταν πόρος ζωῆς τῶν σχολείων μας. Γι' αὐτὸ οἱ ὀρχήστρες καὶ τὸ θέατρο, ὠργανώνονταν μὲ συλλόγους, ποὺ πρόσφερναν ὑπηρεσίες ἐθνικές. Γι' αὐτὸ οἱ οἰκογένειες ἐπέτρεπαν στὰ κορτσια τους νὰ μετέχουν στὶς θεατρικὲς παραστάσεις. Ἔτσι εἴχαμε καὶ καλλιτέχνιδες τοῦ θεάτρου ποὺ ἔμειναν καὶ μὲ τὸ ὄνομα Γαλάτεια (τοῦ Βασιλειάδη), καὶ ἡ ἄλλη τὴ Γενοβέφα δραματοποιημένη.

Ὥστε στὴ Θράκη τώρα καὶ 70 - 80 χρόνια, ἡ γυναίκα εἶταν ἐξελιγμένη. Μάθαινε δουλειὲς στὸ σπίτι, γράμματα στὸ σχολεῖο καὶ στὴν κοινωνία συνεργασία γιὰ τὴν πρόοδο τῆς Κοινότητος τῶν σχολείων, τῶν Συλλόγων. Τὰ Σωματεῖα τῶν γυναικῶν εἶταν περισσότερα. Οἱ γυναῖκες βοηθοῦσαν τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση, τὴν φιλανθρωπία, τὴν εὐποιΐα, τὴν καλλιτεχνία, τὴν χειροτεχνία καὶ κάθε τί, ποὺ προωθοῦσε τὴν πρόοδο τῆς 'Ελληνικῆς κοινωνίας μέσα στὴν Τουρκία.

64— ΤΟ ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΠΟΥ ΓΡΑΦΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΑΟ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ[1]

'Η 'Εταιρ. Θρακ. Μελετῶν ἕνα ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς σκοπούς της ἔθεσε τὴν ἐπιδίωξη καὶ τὴν πραγματοποίηση ἑνὸς ἀρχείου τῶν συγχρόνων γεγονότων τοῦ Θρακικοῦ 'Ελληνισμοῦ 1910 — 1922 γραμμένου ἀπὸ τοὺς ἰδίους Θρᾶκες, ὅσοι γνωρίζουν ὀλίγα γράμματα, καὶ ἠμποροῦν μόνοι νὰ διατυπώσουν τὶς σκέψεις των καὶ νὰ περιγράψουν τὰ γεγονότα ποὺ τὰ ἔζησαν, καὶ νὰ ζωγραφίσουν τὰ ἐγκλήματα ποὺ εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους εἰς βάρος τοῦ Θρακικοῦ 'Ελληνισμοῦ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς ἐμπνευστὲς καὶ τοὺς Τούρκους ἐκτελεστὲς κι' ἀπὸ τοὺς Σλάβους καὶ τοὺς Βουλγάρους ὄργανά τους. Γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ μεγάλου αὐτοῦ σκοποῦ ἐξέδωκε τὴν ἑξῆς ἔκκληση πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ Θρᾶκες, ποὺ τὴν ἐσκόρπισε στὴν τελευταία γωνιὰ τῆς 'Ελληνικῆς γῆς, ὅπου διαβιοῦν οἱ Θρᾶκες.

ΕΚΚΛΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΘΡΑΚΑΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΝ ΑΡΧΕΙΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1910 — 1950

«'Η ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν ἡ ἀποφασισθεῖσα διεθνῶς καὶ ἐκτελεσθεῖσα τῷ 1922, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα, ὅτι ἡ Μικρὰ 'Ασία, ἔνθα εἶχον ἐγκατασταθῆ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος περίπου π. χ. καὶ ἡ κάτω τοῦ

1) Βλ. «'Αρχεῖον συγχρόνων γεγονότων» ἀρ. 53 'Ετ. Θρακ. Μελετῶν.

Δουνάβεως Θράκη, ἔνθα διαπιστοῦται ἡ παρουσία Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ 8ου τοὐλάχιστον αἰῶνος π.χ. ἐξεκενώθησαν ὑπὸ τῶν προαιωνίων κατοίκων τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖ ὅπου διεδραματίσθη ἐπὶ 3 ἢ 3 1)2 χιλιετηρίδες μία ἱστορία ἐνδοξοτάτη, ἢ κάλλιον εἰπεῖν ἡ ἐνδοξοτάτη, διότι ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ, οἱ ἐργάται τῆς ἱστορίας ταύτης ἀντικατεστάθησαν διὰ λαῶν, ξένων πρὸς τὰς χώρας τῶν πατέρων μας καὶ εὐεργετημένων ὑπ' αὐτῶν. «Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑτ. Θρ. Μελετῶν νομίζει ὅτι ἡ ἔξοδος Ἑλλήνων ἐκ τῶν χωρῶν τῆς Θράκης τὰς ὁποίας οἱ πρόγονοί μας ἐπότισαν διὰ τοῦ ἱδρῶτος καὶ τοῦ αἵματός των, ἐκόσμησαν διὰ τῆς φιλοκαλίας των καὶ ἐδόξασαν διὰ τῆς διανοίας καὶ τῶν ἔργων των, εἶναι μέγα ἱστορικὸν γεγονὸς διά τε τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν καὶ διὰ τὴν Ἑλληνικήν.

«Ἰδιαιτέρως δι' ἡμᾶς τοὺς Θρᾷκας ἡ ἐκλιποῦσα φιλτάτη Πατρὶς εἶναι ὁ πολυτιμότατος οἰκεῖος τὸν ὁποῖον ἐχάσαμεν. Διὰ τοὺς ἀποθνήσκοντας ἄλλους οἰκείους μας συνηθίζομεν νὰ κάμνωμεν μνημόσυνα νὰ ἀναπολῶμεν τὴν μορφὴν πολλάκις δὲ καὶ νὰ διαιωνίζωμεν αὐτὴν καὶ τὰ ἔργα των διὰ τοῦ λόγου ἢ τῆς εἰκόνος. Τί ἐκάμαμεν διὰ τὴν φιλτάτην Πατρίδα μας, ἥτις καλύπτει τὰ ὀστᾶ τῶν προγόνων μας, κρατεῖ δεσμίαν τὴν ἀνάμνησίν μας, καὶ παραμένει τὸ ἱστορικὸν στάδιον τῶν ἐκπολιτιστικῶν ἐθνικῶν ἀγώνων τῆς προαιωνίου ἐκεῖ ἱστορίας τῶν προγόνων μας: Τίποτε! Τὸ Δ. Σ. τῆς Ἑτ. Θρακ. Μελετῶν ἔκρινε πρέπον καὶ ἐπιβεβλημένον καθῆκον νὰ καλέσῃ εἰς μνημόσυνον τῆς ἱερᾶς χώρας μας τῆς ἀγαπητῆς μας Πατρίδος τὴν ὁποίαν ἐχάσαμεν. Τὸ μνημόσυνον συνίσταται εἰς τὸ ἑξῆς: Καλοῦμεν πάντας τοὺς ἐγγραμμάτους, ὄχι μόνον τοὺς ἐπιστήμονας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἁπλῶς γνωρίζοντας γραφὴν καὶ ἔχοντας ἀκόμη ἀνάμνησιν τῆς Πατρίδος των, νὰ περιγράψουν συντόμως αὐτήν, ἐκθέτοντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικήν της τάξιν (ἐκκλησιαστικὴ διοικητικὴ ἐξάρτησις, ἀριθμὸς καὶ ὀνόματα ἐκκλησιῶν, ἱερεῖς) καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴν ὀργάνωσιν (σχολεῖα, διδάσκαλοι, χρονολογική της ἱστορία περὶ τούτων οἱαδήποτε) πληθυσμός, συνοικία, ἀριθμὸς οἰκιῶν, ὀνόματα καὶ ἐπίθετα οἰκογενειῶν μέλη ἑκάστης, ὅτε ἐγένετο ἡ ἀναχώρησις, ἡμερομηνίαι ἀναχωρήσεως, σκηναί τινες χαρακτηριστικαί, περιπέτειαι μέχρι τῆς νέας ἐγκαταστάσεως ταύτης. Προσέτι ἀσχολήματα: γεωργία, βιοτεχνία, εἰδικὰ προϊόντα. Ὀνόματα διαφόρων τοποθεσιῶν τῆς παλαιᾶς Πατρίδος, σχετικαὶ παραδόσεις ἢ μῦθοι περὶ αὐτῶν ἢ ἱστορίαι. Ἄσματα, ἤθη, ἔθιμα, ἑορταὶ γέννησις, γάμος, θάνατος, δεισιδαιμονία, προλήψεις κλπ. Ἀρχαῖα ἐρείπια, μοναστήρια καὶ κάθε τι ποὺ ἐνδιαφέρει τὴν πολυπαθῆ Θράκην μας.

«Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι λογοτεχνικῶς συντεταγμένα, τὰ χειρόγραφα. Ἂν εἶναι, βεβαίως τοῦτο τὸ καλύτερον. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ λογοτεχνικοῦ διαγωνίσματος. Ἕνας φιλόπατρις καφεπώλης ἢ παντοπώλης ἢ τεχνίτης οἱοσδήποτε ἢ χωρικὸς δύναται νὰ γράψῃ ὅλας τὰς ἀναμνήσεις του,

βοηθούμενος ὑπὸ τῶν γεροντοτέρων πατριωτῶν του ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἔστω καὶ μὲ ἀνορθογραφίας. Ἡμεῖς θὰ δώσωμεν ἠθικὴν ἀμοιβὴν ἀνάλογον εἰς ἕκαστον συγγραφέα, θὰ ἐπαινέσωμεν τὸ ἔργον του ἀναλόγως τῆς ἀκριβολογίας καὶ τοῦ πλούτου τῶν ἀναμνήσεών του καὶ θὰ συστήσωμεν τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ὑπόληψιν τῶν συμπατριωτῶν μας. Ὅλα τὰ χειρόγραφα θὰ εἶναι πολύτιμα, διότι ὅλα μαζὶ θὰ εἶναι ἡ συνολικὴ ἱστορία τῶν τελευταίων ἐτῶν καὶ ἡμερῶν τοῦ ἐκλιπόντος Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οὗτος ἤρχισεν ὀκτὼ σχεδὸν αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ νὰ θάλῃ εἰς τὰς παρὰ τὸ Ἴστρον, τὸν Αἷμον, τὸν Ροδόπην καὶ τὸν Εὔξεινον χώρας καὶ ἐξερριζώθη ἀποτόμως εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν. Κάπως ἀργὰ ἐξυπνῶμεν καὶ ἀναλαμβάνομεν τὸ ἔργον τῆς γραπτῆς διαιωνίσεώς του, ἀλλὰ ζοῦν ἀκόμη πολλοί. Ἐμπρὸς λοιπὸν εἰς τὸ ἔργον οἱ ἀπανταχοῦ Θρᾶκες.

Ἡ ἔκκλησις αὐτή, ὡς εἴταν ἐπόμενο συνεκίνησε τοὺς Θρᾶκες καὶ τοῦτο καταδείχνεται ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα, δηλ. τὴν ἀποστολὴν ἐργασιῶν, ποὺ ἔγραψαν ἄνθρωποι ἁπλοῖ, ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ πάσης ἡλικίας. Οἱ ἐκκλήσεις ἐπεστράφησαν συμπληρωμένες μὲ περιγραφὲς γεγονότων, ποὺ θὰ εἴταν ἀδύνατο ἄλλως τε νὰ περισωθοῦν.

Γνωρίζουμε καὶ δημοσιεύσαμε τῶν γεγονότων χρονικὰ ἔμμετρα. Τὰ χρονικὰ προέρχονται ἀπὸ ἁπλοϊκὰ κορίτσια, ποὺ τελείωσαν τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος των. Χωρὶς νἄχουν διδαχθῆ τὰ μέτρα καὶ τοὺς ρυθμοὺς κατέγραψαν σὲ στίχους δεκαπεντασύλλαβους (1) τὰ παθήματα τοῦ λαοῦ ἀπὸ τοὺς βίαιους ξεσηκωμούς, ποὺ ἐπεχείρησαν οἱ βάρβαροι Τοῦρκοι στὸν καιρὸ καταλήψεως ἀπὸ τοὺς νεοτούρκους τῆς ἐξουσίας. Αὐτὸ τὸ ὁμαδικὸ ξεσήκωμα τῶν πόλεων κωμοπόλεων καὶ χωρίων καὶ ἡ μεταφορὰ τοῦ λαοῦ χωρὶς τὰ ἀγαθά του καὶ ἀπογυμνωμένου, κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὴν περιουσίαν του μὲ τὶς ὑποδείξεις τῶν Γερμανῶν γιὰ νὰ μετατεθοῦν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὶς ἀρτηρίες τῶν στρατιωτικῶν δῆθεν συγκοινωνιῶν, ἔφερε διπλῆ καταστροφὴ καὶ τὸν ἐκτοπισμὸ τῶν γηγενῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὶς γενέτειρές των καὶ τὴν οἰκονομικὴ συντριβή του καὶ τὸ χαμὸ τῶν περιουσιῶν του, ποὺ ἀπὸ αἰῶνες συγκέντρωνε ὁ δραστήριος, ἐργατικὸς καὶ δημιουργικὸς Ἑλληνισμὸς τῆς Θράκης.

Τὰ ἔμμετρα αὐτὰ χρονικὰ ἔχουν ὅλες τὶς ἀτέλειες τῆς μορφῆς ἀλλὰ καὶ τὶς τραχύτητες τῆς ρίμας καὶ τὰ χάσματα καὶ τὴν ἁπλότητα τῶν στίχων. Ὅμως ἀποτελοῦν τὴν ἔκφραση τῆς ὁλότητος γιὰ τὰ δεινοπαθήματα τῆς φυλῆς μὲ τὴν διάλυση καὶ τὸ χαλασμὸ τῆς ὁλότητος, ποὺ ἀποτελεῖ σατανικὸ τέχνασμα τῶν Γερμανῶν, ποὺ ἀφοροῦσε τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωση τῆς ἀναπήρου Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Τέτοια μακρὰ ποιήματα μὲ χαρακτῆρα θρηνωδίας ἔχουμε δημοσιεύσει μερικά, ποὺ τὰ συγκεντρώσαμε καὶ σὲ μιὰ ὁ-

1) Βλ. Ἐτ. Θρ. Μελετῶν τὸ ὑπ' ἀριθ. 69 δημοσίευμα: Δείγματα λαϊκῆς στιγουργίας Πολ. Παπαχριστοδούλου.

μάδα πρὸς δημοσίευση [1]. Ὁμαδικὰ δημοσιεύματα τώρα ἀποτελοῦν ἕνα χρονικὸ χαρακτηριστικό, ὅπου κανεὶς ἐκτὸς τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, μπορεῖ νὰ ἁλιεύση καὶ ποιητικοὺς μαργαρίτες ἀξιόλογους. Ἔμπνευση καὶ πάθος χαρακτηρίζουν τὰ τραγούδια αὐτὰ καὶ αἴσθημα βαθύ. Ἡ μεγάλη ἀδικία κατὰ τῆς φυλῆς μας καὶ τὸ βαθὺ παράπονο γιὰ τὴ μοῖρα μας καὶ τὰ ἀθεράπευτα κακά, ποὺ συντρίβουν τὴν εὐτυχία τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ, εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν, ποὺ εἶναι καὶ τὰ ζωντανὰ τεκμήρια μιᾶς καταστροφῆς ἀνυπολόγιστης καὶ ἀνεπανόρθωτης, ποὺ οἱ λεπτομέρειές της περιορίζονται μὲ τόση ποιητικὴ διάθεση. Τὰ τραγούδια αὐτὰ εἶναι αὐθόρμητα δημιουργήματα ποιητικῆς φαντασίας σὲ ὧρες θρήνων, σὲ ὧρες ἀπογνώσεως, σὲ ὧρες ἀπελπισίας. Εἶναι μοιρολόγια. Ἡ κόρη ποὺ ἐγκαταλείπει τὰ ἀγαθὰ τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ φεύγοντας γιὰ νὰ σωθῆ ἀφίνοντας τὸν ἀργαλειό της μεσοκομμένο καὶ κακοντυμένη κρύβει τὰ κάλλη της, γιὰ νὰ σωθῆ ἀπὸ τὰ ἁρπαχτικὰ χέρια τῶν σφαγέων, Τούρκων, μοιρολογεῖ τὴν τύχη τοῦ λαοῦ καὶ χρονικὰ σημειώνει κι' ἔμμετρα τὴ μετακίνηση ἀπὸ τόπου σὲ τόπο, τὰ βάσανα τῆς μετακινήσεως, τὶς κακουχίες, τὶς ἁρπαγὲς καὶ τὶς κακώσεις καὶ τὶς στερήσεις τῶν ἀπαγομένων πρὸς τὸ ἄγνωστον.

Τὰ χρονικὰ αὐτὰ ἀπὸ στόματος σὲ στόμα τραγουδήθηκαν καὶ διαδόθηκαν καὶ τέλος καταγράφηκαν καὶ παραμένουν κτῆμα τῆς λαογραφίας καὶ πηγὴ τῆς ἱστορίας. Ἡ γλωσσικὴ ἀτέλεια προέρχεται ἀπὸ τὴ λησμονιὰ ποὺ ἔπεσαν μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν γεγονότων (1).

Αὐτὴ ἡ αὐθόρμητη ποιητικὴ δημιουργία, ποὺ τὴν διακρίνει ἡ φυσικότητα καὶ διαύγεια καὶ ἡ στιχουργικὴ εὐκολία μᾶς εὐκολύνει νὰ ἐννοήσουμε πόσο ἡ ποίηση ἀποτελεῖ ἕνα μέσο ἐξαίρετο ἱστοριῶν, ποὺ θὰ ἐχάνοντο ἀσφαλῶς μέσα στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Στὴν ἔκκλησή μας αὐτὴ ποὺ ἐξεπέμψαμε, ἀπήντησεν ἡ λαϊκὴ ψυχὴ μὲ συγκίνηση. Ὁ προσφυγικὸς κόσμος ἐδέχθηκε νὰ μᾶς δώσει ἀπὸ τὸ ἀπόθεμα τῆς μνήμης του ὅ,τι ἀποθήκεψε ἀπὸ τὰ γεγονότα ποὺ ἐγνώρισε, ἀπὸ τὰ παθήματα ποὺ ἐδοκίμασε, τὰ πιὸ ἐντυπωσιακά, ποὺ ἐδόνησαν τὴν ψυχή του καὶ γράφτηκαν στὴ θύμησή του ἀνεξίτηλα.

Ἔτσι στὰ χειρόγραφα ποὺ ἔχουμε στὸ Ἀρχεῖο τῶν προσφάτων γεγονότων, βρίσκει ὁ ἀναγνώστης λογῆς λογιῶν ἐνδιαφέροντα, τὶς λεπτομέρειες τῶν ἰδίων παθημάτων κατὰ τοὺς διωγμοὺς καὶ τὶς ἁρπαγὲς καὶ τ' ἀναρίθμητα κακουργήματα τῶν Τούρκων. Ἕνας ἁπλὸς ἄνθρωπος ἀγράμματος, μᾶς δίνει μὲ τὴν ἁπλότητά του καὶ μὲ τὰ ὀρνιθοσκαλίσματα τῆς γραφῆς του, τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα πράγματα, τὶς καλύτερες πληροφορίες, τὰ χρησιμώτερα στοιχεῖα, ποὺ θὰ ἐχάνοντο γιὰ πάντα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν καλύτερο τρόπο ἀφηγήσεως. Ἀπὸ τέτοια χειρόγραφα συναρμολογήσαμε τὴ μικρὴ ἱστορία τοῦ Βασιλικοῦ ἢ τοῦ Ὀρτάκιοϊ, ἢ ἀπὸ τὴν ἀφήγηση τοῦ ἀγρότη γέροντα καὶ ἱστο-

---

1) Βλ. δημοσίευμα Ἐτ. Θρακ. Μελετῶν ἀριθ. 69 Δείγματα λαϊκῆς στιχουργίας Πολ. Παπαχριστοδούλου.

ρητή, συναρμολόγησε ὁ διδάσκαλος Δερείου τὴν ἱστορούλα τοῦ μικροῦ Ζαλουφιοῦ ἢ τὴν ἱστορία τῆς Χώρας τῆς Προποντίδος. Εἶναι νὰ ἀπορῆ κανεὶς μὲ τὶς δυνατότητες ποὺ παρουσιάζονται σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια, γιὰ νὰ συναχθῆ καὶ νὰ τακτοποιηθῆ τὸ ὑλικὸ μιᾶς σύντομης ἱστορίας τοῦ ὅλου ζητήματος τῆς ἐκτοπίσεως καὶ καταστροφῆς τοῦ Θρακικοῦ 'Ελληνισμοῦ ἀπὸ τοὺς νεοτούρκους.

Τέτοιο εὐρύτερο ὑλικὸ μᾶς ἐχάρισε καὶ τὸ τυπώσαμε στὸ δημοσίευμα ὑπ' ἀριθ. 38 ὁ κ. Γ. Γιαννακάκης παλαιὸς διδάσκαλος τῆς Θράκης, ὅταν ἐπεχείρησε νὰ καταγράψη τὰ δεινοπαθήματα τῶν κατοίκων τῆς πατρίδος του — 'Ιντζέκιοϊ τῶν Γονοχώρων, ὅπου καὶ μᾶς ἐσημείωσε δραματικώτατα γεγονότα τῆς καταστροφῆς τῆς πατρίδος του μὲ ἱκανότητες ἱστορικοῦ συγγραφέως δοκίμου. Σημερινὲς μεστωμένες μητέρες μᾶς περιγράφουν δραματικὰ γεγονότα τῆς παιδικῆς των ἡλικίας τότε, ὅπως τ' ἀπετύπωσαν στὴ μνήμη τους. Καὶ ἐπειδὴ συμπίπτουν πολλὰ κείμενα στὴν ἀφήγηση, μᾶς δίνουν τὴν βεβαιότητα ὅτι τὰ περιγραφόμενα συνέβησαν ἀληθινὰ ὅπως καὶ περιγράφονται στὰ χειρόγραφα.

Καὶ τὰ ἱστορήματα αὐτὰ ποικίλλονται καὶ ἀπὸ λαογραφήματα. Πολλοὶ μᾶς δίνουν πλήρεις ἀφηγήσεις τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν χαμένων πατρίδων μας. Τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς Θράκης εἶναι παλαιότατα, ὅσο καὶ ἡ ἱστορία της καὶ ἡ μυθολογία της καὶ σώζονται αὐτούσια ἕως σήμερα διὰ νὰ δείχνουν πόσο ὁ Θρακικὸς λαὸς εἶναι ὅμοιος στὶς ψυχικὲς ἐκδηλώσεις μέσα στοὺς αἰῶνες. 'Η Θρακικὴ λαογραφία εἶναι πλουσιώτατη καὶ ἐνδιαφέρουσα. Τὰ Θρακικὰ θέσμια ἀκατάλυτα ὅπως μᾶς τὰ περιέσωσε ὁ μακαρ. 'Εφέτης Στ. Σακελλαριάδης καὶ τὰ περιέγραψε ὁ Μυρτ. 'Αποστολίδης. 'Η γέννηση, ἡ βάπτιση, ὁ γάμος, ὁ θάνατος, καὶ ἡ ταφή, ἡ χειροτεχνία, ἡ λαϊκὴ τέχνη, τὸ τραγούδι, ὁ θρῆνος, τὰ μοιρολόγια, τὰ θαυμάσια ἀνέκδοτα, καὶ τὰ παραμύθια πρὸ παντός, ἀποτελοῦν μνημεῖα τοῦ λόγου ἀκατάλυτα ποὺ περισώζονται μέσα στὰ κείμενα «τοῦ 'Αρχείου τῶν συγχρόνως γεγονότων». Τὰ τραγούδια τοῦ γάμου ζοῦν ἀκόμα στὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν καὶ καταγράφονται πιστῶς καὶ ποικίλλονται μὲ σημειώσεις ἐπεξηγηματικὲς χρήσιμες καὶ τραγουδιοῦνται. 'Αλλὰ καὶ γλωσσικὲς παρατηρήσεις ἠμπορεῖ νὰ συναγάγη ὁ μελετητής. "Ολα τὰ ἰδιώματα τῆς Θράκης παρελαύνουν μὲ κείμενα πλούσια. Τὸ Μαδυτιανὸ ἰδίωμα, τὸ ἰδίωμα, τὸ Καλλιπολίτικο, τὸ Ροδοστιανό, τὸ Κεσσανιώτικο, τὸ Σουφλιώτικο, τὸ 'Αδριανουπολίτικο, τὸ Σαράντα - ἐκκλησιώτικο μὲ τὰ λαογραφικὰ κείμενα τῆς Θράκης ποὺ περισυνέλεξαν οἱ ἱστορικὲς τῶν γεγονότων κλπ.

"Ετσι μποροῦμε νὰ συναγάγουμε γλωσσικὲς παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα γλωσσικὰ γιὰ τὴ Θρακικὴ γλῶσσα δηλ. πῶς σώθηκαν μέσα στὰ μακρὰ χρόνια τῆς δουλείας, τὴ χρησιμοποίηση τουρκικῶν λέξεων, τὴν ὑ-

παγωγή τους μέσα στὸ τυπικὸ μέρος καὶ τὴ πολιτογράφησή τους μέσα στὴ ζωντανὴ Θρακικὴ γλῶσσα.

Ἡ εἰσδοχὴ τουρκικῶν λέξεων εἶναι φυσικὸ πρᾶγμα, ἀφοῦ ὁ Θρακικὸς λαὸς ἔπεσε σὲ φριχτὴ τουρκικὴ δουλεία τεσσάρων αἰώνων καὶ ἔχασε τὴν παιδεία του, καὶ ἡ γλῶσσα του ἔπαυσε νὰ ἐξελλίσσεται φυσιολογικὰ καὶ προοδευτικά. Ἔχουμε τοῦ Ν. Ἀνδριώτη μελέτη γιὰ τὴ Θρακικὴ γλῶσσα «Γλῶσσα τῆς Θράκης» πολύτιμη ποὺ κυρίως στηρίζεται στὶς ἔρευνες τοῦ συγγραφέα στὰ Θρακικὰ ἰδιώματα. Εἶναι δημοσιευμένα στὸ ὑπ' ἀριθ. 20 δημοσίευμα τῆς Ἑτ. Θρακ. Μελετῶν. Τώρα μάλιστα καταρτίζουμε ἕνα γλωσσάριο τουρκικῶν λέξεων μὲ τὴ συνεργασία κ. Κ. Κουκκίδη καὶ Ἰ. Ἀργυροπούλου [1] ποὺ βρίσκονται στὴ ζωντανὴ γλῶσσα, στοὺς κώδικες καὶ στὰ κείμενα, ποὺ περισώζονται ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ καὶ τὶς σχέσεις του πρὸς τὶς πολυτικὲς ἀρχὲς καὶ τὶς ἐξουσίες καὶ τὶς θρησκευτικὲς ἀρχὲς τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου καὶ παντὸς εἴδους ἔγγραφα, ποὺ ἀποθησαυρίζονται τώρα γιὰ ἕνα μουσεῖο πολύτιμο γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Θράκης καὶ στὰ δημοτικά μας τραγούδια.

Καὶ τώρα ἔχουμε κάμποσα δημοσιεύματα ἕτοιμα γιὰ ἐκτύπωση. Εἶναι χαρι«ωμένα ἀναγνώσματα ἢ ἀπὸ διδασκάλους ἢ ἀπὸ ἀγραμμάτους χωριάτες, ἢ ἀπὸ φίλους τῆς ἱστορίας γραμμένα. Ὁ Λ. Νεγιάδης περιγράφει ὅπως ἐγνώρισε τὸ Βουνὰρ - Χισὰρ ὅπου δίδαξε ὡς δάσκαλος καὶ ἀπὸ ὅπου κατάγεται. Εἶναι τὰ ὡραῖα συμπληρωματικὰ τοῦ Βασιλικοῦ ἀπὸ τὸν Δ. Δανιηλίδη, ποὺ παίρνοντας συνεργάτες συνομίληκές του τὰ συμπλήρωσε καὶ μὲ λαογραφικὰ στοιχεῖα καὶ εἰδικὰ μὲ τραγούδια τῆς περιφερείας.

Ὁ Μ. Ἀποστολίδης διεκήρυξε ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία τῆς Θράκης θὰ γραφῆ ὅταν γραφοῦν οἱ ἱστορίες τῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων καὶ χωρίων τῆς Θράκης. Δὲν ὑπολείπεται παρὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουμε, γιατὶ ἡ θεωρία του εἶναι πολὺ σωστή. Γράφοντας τὶς ἱστορίες τῶν πόλεων, ὅπου συνηθέστατα ὁ ἀστικὸς ἑλληνισμὸς συγκεντρωμένος προάγονταν καὶ οἰκονομικῶς καὶ πνευματικῶς. Γράφουμε τὴν ἀληθινὴ ζωὴ τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ, τὴ δράση του καὶ τὴν ἐκπολιτιστικὴ προσφορά του. Ἐκεῖ συνετήρησε — στὶς πολιτεῖες — τὰ θέσμιά του καὶ τὰ ἤθη του καὶ τὶς παραδόσεις του γιὰ τὴ Μεγάλη Ἰδέα καὶ ἐδημιούργησε πολιτισμὸ ἀνώτερο τῶν ἄλλων σύνοικων ἐθνῶν τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ Φιλιππούπολη, ἡ Ἀδριανούπολη, ἡ Στενίμαχος, οἱ Σαράντα Ἐκκλησίες, ἡ Ραιδεστός, ἡ Αἶνος, ἄλλες ἀναρίθμητες πόλεις καὶ κωμοπόλεις ἔσφυζαν ἀπὸ τὸν δραστήριο καὶ δημιουργικὸ Ἑλληνισμὸ ὅπου βλέ-

---

1) Τὸ γλωσσάριο αὐτὸ (ὑπ' ἀριθ. 90 δημοσίευμα τῆς Ἑτ. Θρακ. Μελετῶν) εἶδε τὸ φῶς ἀπὸ χρόνια κι' ἀποτελεῖ πολὺ καλὴ ἐργασία.

πει κανεὶς ἁλματικὴ πρόοδο, καὶ σημειώνει ἐθνικὲς ἐπιτυχίες, ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συνεχῆ συντήρηση τοῦ 'Ελλην. στοιχείου. 'Απὸ προσπάθειες ἀτομικὲς ἔχουμε δοκίμια ἱστορικὰ ἀξιόλογα ὅπως τῆς Φιλιππουπόλεως, Στενιμάχου, Σαράντα 'Εκκλησιῶν, 'Αδριανουπόλεως, Μεσημβρίας, Σωζοπόλεως, 'Αγχιάλου κλπ. 'Απὸ τὶς προσπάθειες τοῦ λαοῦ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἔκκλησή μας βλέπουμε ταπεινὰ ἱστορήματα ποὺ ἀποτελοῦν τὰ ἀγκωνάρια μιᾶς ἐργασίας, ποὺ θὰ ἀποτελέσουν κι' αὐτὰ τὴ βάση τῆς μελλοντικῆς ἐργασίας, γιὰ τὴ συγγραφὴ μιᾶς ἱστορίας τῆς Θράκης ἀπὸ 'Ελληνικῆς ἀπόψεως. Καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ ἐπιτελεῖ ἡ 'Εταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν χωρὶς θόρυβο καὶ χωρὶς κομπασμοὺς μὲ φρόνηση καὶ προσοχή.

'Η 'Εταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν πάσχουσα πρὸς τὸ παρὸν οἰκονομικῶς δυσκολεύεται νὰ ἐκτυπώση πᾶν ὅ,τι ἔχει ἑτοιμασθῆ γιὰ δημοσίευση ἀπὸ τὸ «'Αρχεῖο τῶν συγχρόνων γεγονότων». 'Ελπίζει ὅμως ὅτι θὰ εὐκολυνθῆ στὸ ἔργο της ἀπὸ ἀνθρώπους φιλοπάτριδες, ποὺ συγκινοῦνται γιὰ τὴν πατρίδα. Τὸ «'Αρχεῖο συγχρόνων γεγονότων» πλουτιζόμενο καὶ μὲ νέες ἀποστολὲς ὑλικοῦ, ἐλπίζουμε ὅτι θὰ ἀποβῆ ἕνα ἐπίζηλο ζωντανὸ μνημεῖο, χρησιμώτατο καὶ ἐθνικώτατο γιὰ τὴν ἱστορία τῆς περιόδου αὐτῆς, ποὺ τόσο κακὰ μᾶς δημιούργησαν οἱ νεότουρκοι κατὰ τὶς ὁδηγίες τῶν Γερμανῶν γιὰ τὴ συντριβὴ τοῦ ἀνθηροτάτου Θρακικοῦ ἑλληνισμοῦ, ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ κάρφος τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀνεξέλικτου αὐτοῦ λαοῦ, ποὺ μὲ τὶς βαρβαρότητές του συνέτριψε τὸν μεταβυζαντινὸ 'Ελληνισμὸ τῆς Θράκης.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΘΡΑΚΙΚΑ ΕΜΜΕΤΡΑ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΥ[1]

1— Τέλος ἐπερπατήσαμε ἀκόμη λίγη ὥρα
καὶ βλέπουμε ἀπὸ μακρυὰ τὰ σπίτια φέγγουν ὅλα
ἦταν ἡ Γέννα. πῦφεγγε, ἀλλ' ὅταν εἶχε μάθει
πὼς ὅλο τὸ Σκοπὸ περνᾶν, τὸ φῶς της εἶχε χάσει.
Ἔξω ἀπ' τὴ Γέννα μᾶς ἄφησαν διὰ νὰ κουμηθοῦμε
ἀλλ' ἀπ' αὐτὴν δὲν ἄφησαν οὔτε νερὸ νὰ πιοῦμε.
Πρωῒ πάλι μᾶς σήκωσαν καὶ δρόμο περπατοῦμε
μὲ κόπους καὶ μὲ δάκρυα Βουνὰρ - Χισὰρ περνοῦμε.
Μικροὶ μεγάλοι τρέξανε στὴν ἄκρια γιὰ νὰ βγοῦνε
νὰ διοῦν τὸ ξακουστὸ Σκοπὸ νὰ πληροφορηθοῦμε
γιατὶ δὲν τὸ πιστεύανε νὰ σκώσουν τὸ Σκοπὸ
νἀφήσουν τὸ Βουνὰρ - Χισσάρ, τέτοιο μικρὸ χωριὸ
Βγῆκαν γυναῖκες καὶ παιδιὰ διὰ νὰ μᾶς θρηνήσουν
ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπέτρεψαν, οὔτε νὰ μᾶς μιλήσουν.

---

1) Βλ. ἀριθ. 69 δημοσίευμα 'Ετ. Θρακ. Μελετῶν Δείγματα λαϊκῆς στιχουργίας.

2— Γι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπέθνησκαν στὸ δρόμο ποὺ γυρνοῦσαν
ἀπὸ τὴν πεῖνα ἔπεφταν κι' ἄλλοι λιγοθυμοῦσαν
χωρὶς θυμιάμα καὶ κερί, χωρὶς παπὰ τοὺς θάπταν
γυναῖκες τοὺς σηκώνανε καὶ μόνες τους τοὺς θάπταν
Τσορλοὺ σκληρή, Τσορλοὺ πικρή, Τσορλοὺ φαρμακερὴ
ἐχώρισε ἀδέρφια, μητέρα ἀπ' τὸ παιδὶ
γιατὶ πολλοὶ ἀπέθαναν μὲ κρύο καὶ μὲ πεῖνα
κι' ἄλλοι ἔφυγαν μακρυὰ νὰ ἰδοῦν ἐλευθερία.

3— Ἂς ἀφίσω ὅλα τἄλλα νὰ σᾶς πῶ γιὰ τὸ ψωμὶ
ὅπου ὑποφέρουν κόσμος μέχρι νύχτα νηστικοὶ
σεισμούς, πολέμοι πάθαμε, σφαγὴ φοβερωτέρα
ἡ πεῖνα μᾶς ἐφάνηκε ἀπ' ὅλα χειροτέρα.

4— Πάρα πολλὰ ὑπέφερεν ἐφέτος πάλ' ἡ Θράκη
πολλὰ χωριὰ ποτίσθηκαν ὀκάδες τὸ φαρμάκι
Ἀνάθεμα τὴν ὥρα καὶ τὴν κακιὰ χρονιὰ
ποὺ ἔδωσαν τὴν ἄδεια νὰ διώξουν τὰ χωριά.
Στὰ χίλια ἐννιακόσια ἔτος δέκα πέντε
νὰ μὴ μᾶς ἐξημέρωνε τὸ Σεπτεμβρίου πέντε.

5— Τραγούδι σφαγῆς παραλιακοῦ χωρίου
—Αἰγιαλός, Οἰκονομικὸ δυστυχισμένο Ξάστερο
χωριὰ ἑλληνικώτατα, ποὺ ἔλαμπαν ὡς ἄστρα
χωριὰ ὡραιότατα τοῦ ἔθνους παινεμένα.
Τοὺς ἄντρες ἐμαζέψανε τοὺς κλείσαν στὰ σχολεῖα
πὸ δύο - τρεῖς πηγαίνανε κάτω στὴν παραλία
ἐκεῖ τοὺς κατασφάζανε μὲ ὅπλα μὲ μαχαίρια
ἀρχὴ καὶ πρῶτα σφάξανε Νεόφυτον τὸν ἱερέα.

65— Τ' ΑΜΠΕΛΙΑ ΚΑΙ Ο ΤΡΥΓΟΣ ΣΤΗΝ ΘΡΑΚΗ

Ἡ Θράκη, ἡ Ἀνατολική, πάντοτε εἴταν τόπος ἀμπελιῶν. Τὸ κλῖμα, τὸ χῶμα --- εἰδικὸ χῶμα γι' ἀμπέλια, καὶ ἡ φιλεργία τῶν Θρακῶν, εἶναι οἱ φορεῖς τῆς ἀμπελουργίας. Ἐπὶ μακρὰ χρόνια καλλιέργησαν τἀμπέλι, κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονοι θαρρεῖς τοῦ Βάκχου — οἱ Θρᾶκες καὶ δημιούργησαν τὴ φήμη δεινῶν ἀμπελουργῶν καὶ κρασάδων. Ἀπ' ὅλες τὶς περιφέρειες τῆς Θράκης δυὸ πρὸ πάντων ἀνέπτυξαν τὴν ἀμπελουργία καὶ κρασοποιΐα σὲ μεγάλο βαθμό! Οἱ Σαράντα Ἐκκλησιές, Ἀνατ. Θράκης καὶ ἡ Στενίμαχος τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας. Ἡ Στενίμαχος βρίσκεται τώρα ἐκβουλγαρισμένη στοὺς πρόποδες

τῆς Ροδόπης καὶ κοντὰ στὴ Φιλιππούπολη, οἱ Σαράντα Ἐκκλησιὲς ἐκτυρκισμένη στοὺς πρόποδας τοῦ Μικροῦ Αἵμου - Στράντζας καὶ πρὸς τὴ Μαύρη Θάλασσα. Γεωλογικὰ δύο χώματα συγγενικά, τόσο ποὺ ἐξελίχθηκαν σὲ τόπους ἀμπελοφόρους, ὅπου ἐκαλλιεργεῖτο σταφύλι λογῆς λογῆς καὶ κατεσκευάζοντο κρασιὰ πολλῶν λογιῶν.

Σ' αὐτὰ τὰ χώματα οἱ Ἕλληνες Θρᾶκες ἐργάστηκαν πολλὲς γενεὲς γιὰ νὰ δημιουργήσουν αὐτὴ τὴ βιομηχανία τῶν κρασιῶν καὶ τῶν σπίρτων, ποὺ γίνονταν ἐξαγωγὴ καὶ ὁ τόπος εὐημεροῦσε μὲ τὸ ἔσοδό του αὐτὸ καὶ εὐτυχοῦσε, μπορῶ νὰ πῶ. Γύρω τριγύρω ἀπὸ τὶς Σαράντα Ἐκκλησιὲς σ' ἀπόσταση τριῶν ὡρῶν καὶ δυό, εἴταν ἀμπέλια. Μιὰ θάλασσα προσίνου, ἕνα πέλαγο ἀμπελοφυτείας. Χιλιάδες ἄνθρωποι καταγίνονταν μὲ τὰ ἀμπέλια νὰ τὰ σκάψουν, νὰ τὰ κλαδέψουν, νὰ φυτέψουν τὶς νέες φυτιές, νὰ τὰ περιποιηθοῦν σ' ὅλο τὸ στάδιο τοῦ χειμῶνα καὶ τῆς ἄνοιξης ὅταν πιὰ πετοῦσαν βλαστάρια. Κι' ἀπὸ τὸ πέταγμα πάλι κι' ὕστερα νὰ σκεπάσουν τὶς ρίζες, νὰ θειαφίσουν, νὰ καθαρίσουν τὰ φύλλα καὶ μ' ἕνα λόγο νὰ δώσουν στ' ἀμπέλια τὰ μέσα ν' ἀναπτυχθοῦν καλὰ καὶ καρπερά.

Ὅταν ἔμπαινες στὶς Σαράντα Ἐκκλησιὲς ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν Ἀνδριανούπολη δυσμικά, ἢ ἀπὸ τὴν Ἀρκαδιούπολη νότια, ἢ ἀπὸ τὸν Τύρναβο, βορεινά, ταξίδευες σὲ μιὰ θάλασσα, ἀμπελιῶν, ἀλλοῦ μιὰ ὥρα, ἀλλοῦ τρεῖς, ἀλλοῦ δυό. Ἔτσι μέσα ἀπὸ τὴν ἀνέκφραστη αὐτὴ ἀμπελοφυτεία ἔμπαινες μέσα στὴν ὡραία αὐτὴ Ἑλληνικὴ Ἀκρόπολη, ποὺ τώρα τίποτε δὲν ἔχει ἀπὸ τὰ παλιὰ καὶ νοσταλγικὰ χαρακτηριστικά της. Τώρα εἶναι νεκρὴ πολιτεία, τόπος ἀγροτικὸς καὶ γεωργικὸς μόνο.

Ὁ τόπος αὐτὸς εἴταν γεμᾶτος καὶ ἀπὸ φρούτα καὶ μάλιστα λογῆς λογῆς. Ἀμύγδαλα πολλά, ἀχλάδια, βερύκοκα, ροδάκινα, τζάνερα καὶ ἄλλοι παντοειδεῖς καρποὶ ἀφθονοῦσαν καὶ γι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ παλαιότατα χρόνια τὸν ὠνόμασαν τοῦτο τὸν τόπο «Καρποδαίμων» δηλαδὴ πλούσιο σὲ καρπούς. Ὅταν τέλειωνε ὁ καιρὸς τοῦ θερισμοῦ καὶ τῶν ἁλωνιῶν ἄρχιζε καὶ ὁ καιρὸς τοῦ τρύγου. Ὁ κόσμος κουβαλοῦσε τὰ περίφημά του σταφύλια. Εἴταν πρωϊνὴ εὐτυχία νὰ σηκωθῇ ἕνας καὶ καβαλικεύοντας τὸ γάϊδαρό του ἢ τἄλογό του νὰ μπῇ στ' ἀμπέλι του καὶ γεμίζοντας δυὸ καλάθια ἐκλεκτὰ σταφύλια νὰ φέρη στὸ σπίτι του καὶ ξυπνώντας τοὺς ἐδικούς νὰ τοὺς προσφέρει σταφύλι θαμαστό, τραγανὸ καὶ ζουμερὸ σὰ δάκρυ, σὰ μαργαριτάρι, σὰν κεχριμπάρι κίτρινο. Τὰ παμίτια, τὰ μοσχᾶτα, τὰ ραζακιά, τὰ κριάσια, τοὺς ἀγούμαστους (αἰγόμαστους) καὶ τἄλλα. Τί εὐτυχία! Τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τοῦ Σωτῆρος μάλιστα κουβαλοῦσαν στὴν ἐκκλησιὰ τὰς «ἀπαρχὰς» — τὸ παλαιότατο ἔθιμο — ποὺ τὶς βλογοῦσε ὁ παπᾶς διαβάζοντας τὴν εὐκή του καὶ μοίραζε στὸν κόσμο σταφύλι «νὰ γελάσῃ» νὰ δοκιμάσῃ δηλαδὴ γιὰ πρώτη φορά.

Ὁ τρύγος ἄρχιζε στὰ μέσα Σεπτεμβρίου. Εἶχαν ἀνοίξει τὰ σχολεῖα καὶ

τὰ παιδιὰ ἐγράφονταν, ἀγόραζαν βιβλία, καὶ ξανακλειοῦσαν γιὰ τὸν τρύγο τῶν ἀμπελιῶν. Τὰ παιδιὰ κι' αὐτὰ ἀπασχολοῦνταν μὲ τὸν τρύγο. Τὸ πανηγῦρι τοῦ τρύγου — γιατὶ εἴταν ἕνα πανηγῦρι δουλειᾶς καὶ φροντίδων — κρατοῦσε ὡς ἕνα μῆνα, ὁπότε πιὰ πλάκωνε τὸ χειμωνιάτικο φθινόπωρο, τὸ πέσιμο τῶν φύλλων καὶ τ' ἄναμα τῶν τζακιῶν. Τότε ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ 8 — 10 ὧρες ἀλάργα κατέβαιναν οἱ χωρικοὶ ποὺ τρυγοῦσαν κ' ἔσερναν τὸ ληνό: οἱ σαραπανητζῆδες, οἱ μπουζουτζῆδες καὶ οἱ τρυγητάδες: δηλ. κεῖνοι ποὺ τρυγοῦσαν, κεῖνοι ποὺ κουβαλοῦσαν τὸ σταφύλι, καὶ κεῖνοι, ποὺ κουβαλοῦσαν τὸ μοῦστο, γυναῖκες, κορίτσια σὰν τὸ κρύο νερό, ἀγόρια σὰν κυπαρίσσια, λεβέντικα, γέροι ἀκόμα κοτσανάτοι πλημμυροῦσαν τὴν πολιτεία, στοίχιζαν προσφέροντας τὴ δούλεψή τους καὶ τὰ ἐγαλεῖα τους [1].

Τὸ σπουδαιότερο σὲ τούτη τὴ δουλειὰ εἴταν τὸ ἁμάξι καὶ τὰ ζευγάρια τὰ βουβάλια — ἱππποπόταμοι σωστοί. — Τ' ἁμάξι ἀτσαλένιο μὲ ξυλεία τῶν δασῶν τοῦ Αἵμου, τὰ βουβάλια τιτᾶνες δύναμης καὶ ἀντοχῆς μὲ χαμαγλιὰ καὶ χάντρες στολισμένα καὶ κουδουνάκια στὸ ζυγὸ καὶ ἄλλα στολίδια, ποὺ μποροῦσαν νὰ σύρουν δυὸ χιλιάδες ὀκάδες καὶ πλέον σταφύλι, πατημένο μέσα στὸ ληνό. Τί εἴταν αὐτὸς ὁ ληνός; Φανταστῆτε ἕνα εἶδος λάρνακος μακρυᾶς ὡς τέσσαρα μέτρα καὶ πλάτος ἐνάμισυ, πρὸς τὰ κάτω στενώτερης καὶ στὰ χείλια φαρδύτερης, ποὺ εἶχε στὸ ἕνα μέρος — τὸ πίσω — ἕνα στουράκι ἀπὸ ὅπου χυνότανε ὁ μοῦστος, στουπωμένο μὲ λινάρι. Ὁ ληνὸς αὐτὸς καλὰ καλαφατισμένος στηνότανε πάνω στ' ἁμάξι, σερνότανε ὡς τ' ἀμπέλι — μιὰ δυὸ ὧρες δρόμο — καὶ ἐκεῖ γέμιζε πέρα ἀπὸ τὰ χειλια σταφύλια γλυκόρωγα, καὶ ζουμερά. Τὰ σταφύλια τὰ κουβαλοῦσαν στὸ λινὸ μὲ τὶς βοῦτες, ποὺ τὶς γέμιζαν μέσα στ' ἀμπέλι οἱ τρυγητάδες μὲ τὰ τρυγοκάλαθα.

Τὸ σταφύλι μέσα στοὺς ληνοὺς πατιώτανε καὶ ξεζούμιζε χύνοντας τὸ χυμό του - τὸ μοῦστο. Ὡς ποὺ νὰ φτάση μάλιστα ὁ ληνὸς μὲ τὸ ἐπικὸ ταξίδι του ἀπὸ τ' ἀμπέλι στὸ σπίτι, στολισμένος μὲ κλαδιὰ βατόμουρων, τὸ σταφύλι ξέχυνε τὸν πλιότερό του μοῦστο. Ἔτσι μόλις ἔφθανε ἡ παμπικὴ αὐτὴ ἐπιστροφὴ στὴ μεγάλη αὐλὴ τοῦ κρασέμπορου κι' ὁ ληνὸς σταματοῦσε στὸ μέσο τῆς αὐλῆς καὶ ξεζεύγανταν τὰ διπλᾶ ζευγάρια τῶν βουβαλιῶν μὲ τὰ χαμαγλιὰ καὶ τὰ κουδούνια, τοποθετοῦσαν στὸ πίσω μέρος του, ὅπου τὸ στουράκι, τὸν κάδο — ἕνα μισὸ βαρέλι — ποὺ τὄλεγαν μετάκι, γιὰ νὰ δεχτῆ τὸ μοσχερὸ γλεῦκος. Τραβοῦσαν τὸ λινάρι καὶ ξεπετιοῦνταν κρουνοὶ δυνατοὶ μούστου καὶ γέμιζαν τὸν κάδο ἀπὸ ἀφράτο μοσχερό, γλυκὸ μοῦστο, ποὺ σὲ λίγο πλημμυροῦσε τὸν κάδο καὶ ποὺ κοπέλλες ροδαλὲς καὶ τραγανὲς μὲ τὶς τσουκάλες στὰ χέρια βιαστικὰ τὶς γέμιζαν μοῦστο καὶ τὸν κουβαλοῦσαν σὲ μεγάλα βαρέλια, ὅπου τὸν ἔχυναν γιὰ ν' ἀποπελέση τὸ διαλεκτὸ κρασί.

Μὲ τὸ χύσιμο τοῦ μούστου ἀνέβαινε μέσα στὸ ληνὸ τώρα ἕνας μποζου-

1) Βλ. ὁ τρύγος τοῦ Κὺρ - Ἀμπατζόγλου. Α' μέρος Θρακικῶν ἠθογραφιῶν Πολ. Παπαχριστοδούλου Ἀθῆναι 1924.

τζῆς πλένοντας τὰ ποδάρια ὡς τὰ γόνατα κι' ἄρχιζε ἀκουμπώντας στὸ φτυάρι νὰ πατᾶ τὸ στφύλι ὡς ποὺ νὰ χυθῆ καὶ ἡ ὑστερνὴ σταγόνα του. Ἀφοῦ τὸ σταφύλι ξέχυνε τοὺς χυμούς του, τότες ἄρχιζε τὸ κουβάλημα αὐτοῦ τοῦ πατημένου σταφυλιοῦ ἀπὸ τὸ ληνὸ στὶς τῆνες — μεγάλα κἀψηλὰ τέσσαρα πέντε μέτρα βαρέλια ἀκίνητα καὶ παντοτεινὰ στὸν τόπο τους στημένα, ὅπου πάθαινε ζύμωση σὲ δυὸ τρεῖς μέρες κι' ἄρχιζε τὸ βράσιμό του καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ μούστου,ποὺ τοῦ ἀπόμεινε σὲ κρασί. Καὶ μέσα σὲ τοῦτες τὶς τῆνες ἀνεβαίνοντας μὲ σκάλες εἰδικοὶ πατητὲς τὰ τσοῦπρα αὐτὰ γιὰ νὰ ξεζουμιστοῦν τέλεια. Ἀπὸ τὶς ἀναθυμιάσεις τοῦ ἀνθρακικοῦ πολλὲς φορὲς ἀπέθνησκαν πάνω σὲ τούτη τὴ δουλειὰ δουλευτάδες.

Τὸ ἀπόβραδο μὲ τὴν ἐπιστροφὴ καὶ τὸ ἄδειασμα τοῦ ληνοῦ ἄρχιζε τὸ φαγοπότι τῆς ἐργατιᾶς καὶ ὁ χορὸς καὶ τὸ γλέντι ὡς ποὺ ἀργὰ ἔπεφταν ὅλοι στὸν ὕπνο, γιὰ νὰ σηκωθοῦν μὲ τὰ βαθειὰ χαράματα γιὰ δουλειά. Οἱ ληνοὶ ἔφευγαν πομπικὰ μὲ τὴ λύρα καὶ τὸ τραγούδι, καὶ στὸ σπίτι δίνονταν στὴ δουλειὰ γιὰ νὰ ἀναλάβουν τὰ ἔργα τῆς ἡμέρας. Ἡ Θράκη τὴν ἐποχὴ τούτη εἶταν πέρα πέρα Βακχικὴ καὶ μοσχομύριζε ξανθὸ μοῦστο καὶ βαρέλια καὶ κρασιὰ καὶ ὁ Διόνυσος θαρρεῖς καὶ ἔστηνε τὸ βασίλειό του γιὰ νὰ ἐπιστατήση στὸν τρυγητὸ τοῦ εὐλογημένου του καρποῦ, ποὺ τώρα χύνοντας τοὺς χυμούς του, θὰ τοὺς μετέβαλλε ἡ ἀνθρώπινη δουλειά, σὲ κρασὶ ἀθάνατο, σὲ πετμέζια μυρωμένα καὶ σὲ γλυκὰ — τροφὴ χειμωνιάτικη τῶν Θρακόπουλων ποὺ θρεφότανε καὶ θερμαινότανε ὅλη τὴ βαρυχειμωνιά.

Ὁ τρῦγος κρατοῦσε ἕνα μῆνα. Καὶ σὰν κόπαζε τὸ τρύγημα καὶ τ' ἀμπέλια δίναν τὸν καρπό τους, τότες ἄρχιζε ἡ δουλειὰ τῶν νοικοκυράδων νὰ κάνουν τὰ πετμέζια, τὶς μουστολαμπάδες τὰ ρετσέλια καὶ τόσα ἄλλα γλυκά, ποὺ γέμιζαν τὰ πιθάρια τους καὶ ἁρμάτωναν τὰ κελάρια τους γιὰ νὰ θρέψουν στὴ βαρυχειμωνιὰ τὰ πολλά τους παιδιά. Ἔτσι ἄρχιζε καὶ τὸ ἔργο τῶν ἀμπελουργῶν. Αὐτοὶ πάλι κύτταζαν τί θἀπογίνουν τὰ καινούργια κρασιά, πῶς θὰ ψήσουν τὰ τσίπουρα γιὰ νὰ βγάλουν τὸ σπίρτο καὶ νὰ κατασκευάσουν τὸ οὔζο καὶ τὶς μπάτες καὶ τὶς μαστίχες, τὰ ποτὰ ποὺ μ' αὐτὰ χόρταιναν τὴ δίψα τοῦ πιοτοῦ καὶ παρεσκεύαζαν τὰ γλέντια καὶ τὰ περίφημα ρακὶ - κεφί. Ὅλο τὸ χειμῶνα γίνονταν ἐξαγωγὴ κρασιῶν καὶ σπίρτων κἔβλεπες ἐμπόρους κι' ἀπὸ τὴν Γαλλία νἄρχωνται γιὰ τὸ σπουδαῖο τοῦτο προϊὸν τοῦ τόπου τῆς ἀλησμόνητης Θράκης, τῆς καροποδαίμονος, τῆς ἀμπελοφόρου, τῆς πλούσιας αὐτῆς γῆς, ποὺ ἤξαιρε νὰ ἱκανοποιῆ τὸ δουλευτὴ καὶ τὸν ἐργάτη.

Οἱ Στενιμαχιῶτες σήμερα καὶ οἱ Σαραντακκλησιῶτες μέσα στοὺς Μακεδονικοὺς κάμπους σκορπισμένοι φύτεψαν καινούργια ἀμπέλια «τὶς φυτιές τους» καὶ μετέδωκαν τὴ θρακικὴ ἀγάπη στὸ ἀθάνατο κλῆμα καὶ στοὺς γύρω ὅλους. Τώρα τὰ ὡραῖα ἀμπέλια στοὺς προσφυγικοὺς συνοικισμοὺς εἶναι πάλι θάλασσα πρασίνου. Δίδαξαν τὴν τέχνη τῶν κρασιῶν καὶ τῶν σπίρτων, μετέδωκαν τὴν τέχνη τῆς δουλειᾶς αὐτῆς τοῦ ἀμπελιοῦ, ποὺ καὶ ἐπι-

κερδὴς εἶναι καὶ ἱκανοποιητικὴ στὸν ἐργάτη καὶ νοικοκύρη. Τὸ θρακικὸ κλῆμα καὶ πάλι ἀνθεῖ, καρποφορεῖ, καὶ δίνει τὸ θεῖο ποτό, ποὺ στοὺς αἰῶνες θὰ εὐφραίνει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ χωρὶς αὐτὸ κατὰ τὸν ἀρχαῖο ἐπιγραμματικὸ δὲν μπορεῖ τίποτε καλὸ νἀπορρεύση: «Ὕδωρ δε πίνων οὐδὲν ἂν τέκοις χρηστόν». Πίνοντας δηλαδὴ νερὸ τίποτε καλὸ δὲν δημιουργεῖ ὁ ἄνθρωπος. Τὸ κρασὶ μόνο, ποὺ πλήττει τὴν φαντασία, γεννᾶ τὴ δράση καὶ τὴ δημιουργία. Καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου, ἔψαλλε κι' ὁ Δαβίδ. Καὶ εἶχε δίκιο.

66— ΤΟ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΡΩΜΥΛΙΑΣ (ΒΟΡΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ) ΚΑΙ Η ΤΥΧΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Ὁ Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1878 ἔληξε μὲ τὴν συνθήκη τοῦ Ἁγ. Στεφάνου. Τότε ἡ Φιλιππούπολη διετέλεσε πρωτεύουσα τῶν χωρῶν ποὺ ἀπελευθερώθηκαν ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγό. Ἡ περίοδος αὐτὴ κράτησε λίγο καὶ τὴ διοίκηση εἶχε ὁ πρίγκηπας Ρῶσσος Κορσάκωφ. Στὴ Φιλιππούπολη συντάχθηκαν οἱ πρῶτοι νόμοι, ποὺ μέρος τους σχεδιάστηκε στὸ Σίστοβο, τὴν πρώτη ἕδρα τῆς Ρωσικῆς κατοχῆς, ὅπου ἔγιναν καὶ οἱ πρῶτες γιορτὲς τοῦ νέου βουλγαρικοῦ κράτους. Μὲ τὴν συνθήκη τοῦ Βερολίνου 13 Ἰουλίου 1878, σχηματίσθηκε ἡ Βόρειος Θράκη μὲ τὸ ὄνομα Ἀνατολικὴ Ρωμυλία «Ρουμελὶ — Ὀριεντάλ», ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ Σουλτάνου μὲ δική της ἐθνοφυλακὴ καὶ χριστιανὸ ὀρθόδοξο διοικητή, μὲ πρωτεύουσα τὴ Φιλιππούπολη [1].

Τότε ἐξελέγη διεθνὴς ἐπιτροπεία γιὰ νὰ συντάξη τὸν ὀργανικὸ χάρτη τῆς Ἡγεμονίας. Οἱ μειονοψηφίες εἶχαν 1) δικαίωμα ν' ἀποστείλουν δικούς των βουλευτὰς μέσα στὴ βουλὴ ἀνάλογη μὲ τὸν πληθυσμό τους 2) νὰ μετέχουν στὶς διοικητικὲς θέσεις, νὰ ἐκπαιδεύουν τὰ παιδιά τους στὴ μητρική τους γλῶσσα σὲ ξεχωριστὰ σχολεῖα καὶ νὰ τελοῦν τὰ θρησκευτικά τους καθήκοντα στὴ γλῶσσα τους. Ἐπίσημες γλῶσσες ὡρίσθηκαν τρεῖς: ἡ Βουλγαρική, ἡ Τουρκική, ἡ Ἑλληνικὴ ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἡ Γαλλική. Κάθε νόμος κάθε διοικητικὴ διαταγὴ συντάσσονταν στὶς τέσσαρες αὐτὲς γλῶσσες. Κι' ἄρχισε μιὰ ἐλευθερία, μιὰ ἰσονομία καὶ ἡ χώρα ἄρχισε ν' ἀναλαμβάνει μὲ τὸ φυσικό της πλοῦτο καὶ τὴν εἰρήνη, γιατὶ εἶναι ἡ πιὸ εὔφορη χώρα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Ὁ Ἀλέξανδρος Βογορίδης ἢ Ἀλέκο — Πασᾶς, Βούλγαρος ἀπὸ καταγωγῆς διωρίσθηκε πρῶτος ἡγεμόνας τῆς ἐπαρχίας. Εἶταν υἱὸς τοῦ Στεφάνου Βογορίδου ἡγεμόνος Σάμου. Ὁ Ἀλέκο - Πασᾶς ἔθεσε σ' ἐφαρμογὴ τὸν Χάρτη τῆς ἡγεμονίας διορίζοντας τοὺς ἓξ γενικοὺς γραμματεῖς ἤτοι

1) Βλ. Ὀργανικὸ χάρτη ἔωδοση Γαλλιστὶ καὶ μετάφραση: Ὀργανικὸς Νόμος Κ.Μ. Καραβοκυρὸς δικηγόρος μεταφραστής. Ἐκδότης Ἀθαν. Νικολαΐδης, Διευθυντὴς ἐφημ. «Φιλιππούπολις» 1879.

τοὺς Ὑπουργούς του, ὅλους Βουλγάρους καὶ κυβερνοῦσε σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις τῆς Ρωσίας καὶ τὴν ἐπιθυμία τοῦ Βουλγαρικοῦ λαοῦ, ποὺ εἶχε τὴν πλειοψηφία. Τότε συνέβησαν ἐνέργειες γιὰ τὴν ἄμεση ἕνωση τῆς ἡγεμονίας μὲ τὴν Βουλγαρία. Ὁ ἡγεμὼν Βογορίδης ἐπενέβη στὴν καταστολὴ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν. Ἡ παρέμβασή του παραξηγήθηκε καὶ ἔπεσε στὴ δυσμένεια τῆς Ρωσίας.

Κι' ἅμα πέρασαν τὰ πέντε χρόνια τῆς θητείας του ἀντικαταστάθηκε μὲ τὸν γραμματέα Κρέστοβιτς ποὺ εἶταν γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Γαβριὴλ Πασᾶς. Κι' αὐτὸς εἶταν ἕνας ἐξελληνισμένος Βούλγαρος. Ἀλλὰ οἱ Βούλγαροι δὲν ἦσαν ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὴν ἡγεμονία μὲ ἴσα δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Ἔτσι ἄρχισαν νὰ καταστρατηγοῦν τὸν Καταστατικὸ Χάρτη τῆς Ἡγεμονίας. Πρῶτα δὲν διώριζαν Ἕλληνας ὡς ὑπαλλήλους. Δὲν τοὺς προσελάμβαναν στὴ Χωροφυλακὴ καὶ στὸ στρατό, οὔτε ὡς δικαστὰς καὶ ἀστυνομικούς. Τοὺς ἀπέλυσαν ἀπὸ παντοῦ γιὰ νὰ μὴ εὑρίσκωνται μέσα στὰ στελέχη τῆς διοικήσεως ποὺ θὰ ἀπέβαιναν ἐμπόδιο στὰ σχέδια τῶν Βουλγάρων γιὰ τὴν καταβρόχθιση τῆς Βορείου Θράκης. Οἱ Ἕλληνες ὅμως κατεῖχαν τὰ σκῆπτρα στὸ ἐμπόριο, στὴ βιομηχανία, στὰ ἐπαγγέλματα στὰ ἐσνάφια, στὴν ἐκπαίδευση. Αὐτὴ ἡ ζωτικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας προκαλοῦσε τὸ φθόνο καὶ τὸ μῖσος τῶν Βουλγάρων κι' ἐπετάχυνε τὸ πραξικόπημα κατὰ τῆς χώρας αὐτῆς καὶ τῶν ἐλευθεριῶν της. Στὰ 1885 ἔγινε μιὰ ἀναίμακτη ἐπανάσταση καὶ τὸ καθεστὼς τῆς Ἡγεμονίας, ποὺ τὸ κατωχύρωσεν ἡ ὑπογραφὴ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, καταλύθηκε οἰκτρῶς καὶ ὑβριστικῶς. Ἡ προσωρινῶς σχηματισθεῖσα κυβέρνησις τοῦ ΣΤΡΑΝΣΚΗ ἐκήρυξε τὴν ἕνωση τῆς ἐπαρχίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος Βάτεμβεργ μὲ ἕνα διάταγμα ἀνεγνώρισε τὴν ἕνωση καὶ ὠνόμασε ἡγεμόνα τὸν ἑαυτό του καὶ τῆς Νοτίου Βουλγαρίας, ὅπως ὠνόμαζαν τὴν Βόρειο Θράκη τότε.

Ἡ ὑψηλὴ Πύλη διαμαρτυρήθηκε τότε γιὰ τὸ πραξικόπημα χωρὶς νὰ ξεσηκωθῆ καὶ στρατιωτικῶς νὰ ἐπέμβη. Οἱ Σέρβοι μόνοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Βουλγαρίας, καὶ ἡττήθηκαν. Ἡ Ἑλλὰς ἐπεχείρησε νὰ ἐπιστρατευθῆ, ἀλλὰ παρεμποδίσθηκε ἀπὸ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις.

Τότε μὲ τὴν παρέμβαση τῶν Μ. Δυνάμεων καταρτίσθηκε μιὰ Τουρκοβουλγαρικὴ Συνθήκη στὰ 1886, ποὺ ἀνεγνώρισε τὸν Ἀλέξανδρον ὡς Γενικὸν Διοικητὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας γιὰ μιὰ πενταετία ἀντὶ τοῦ Κρέστοβιτς ποὺ καθηρέθηκε κι' ἀνετέθη σὲ μιὰ Τουρκοβουλγαρικὴ Ἐπιτροπὴ νὰ ἀναθεωρήση τὸν Καταστατικὸ Χάρτη τῆς ἡγεμονίας χωρὶς ἀποτέλεσμα. Τότε ἐφαρμόσθηκε τὸ Βουλγαρικὸ σύνταγμα καὶ οἱ Βουλγαρικοὶ νόμοι στὴ χώρα καὶ ἡ Ἀνατ. Ρωμυλία ἀπετέλεσε μέρος τῆς Βουλγαρίας. Ὁ νέος ἡγεμὼν Φερδινάνδος ἀνεγνωρίσθηκε διοικητὴς τῆς Ρωμυλίας. Στὰ δὲ 1908 κατελύθηκε ὁλότελα ἡ προσωνυμία τῆς ἐπαρχίας Ἀνατολικῆς Ρωμυ-

λίας. Ἡ κατάλυση τοῦ αὐτονομιακοῦ καθεστῶτος τῆς Ρωμυλίας ὑπῆρξε ὠφέλιμος ἀπὸ Ἐθνικῆς ἀπόψεως διὰ τοὺς Βουλγάρους. Διὰ τοὺς Ἕλληνας (200 χιλ.) ὑπῆρξε καταστρεπτική. Διότι ἀπὸ τότε ἄρχισε ἕνας ὕπουλος ἢ φανερὸς πόλεμος ἀπὸ τὴν Βουλγαρικὴ κυβέρνηση πρὸς ἐκβουλγαρισμὸν ἢ ἐκπατρισμὸν τῶν Ἑλλήνων τῆς χώρας, ποὺ ὑπῆρχαν ἐκεῖ ἀπὸ 21)2 χιλ. χρόνια. Τὸ σάρωμα τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τὴ Μακεδονία μὲ τὰ ἀνταρτικὰ σώματα τῶν Ἑλλήνων, ἐπετάχυναν τὸ μοιραῖον τέλος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Βορείου Θράκης.

Τὸ τέλος αὐτὸ ἦλθε στὰ 1906 μὲ τὸν βίαιο ἐξοντωμὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν 16ην Ἰουλίου, μὲ τὴν ἁρπαγὴ τῶν Ἑλλήνων, μὲ τὴν κατάργηση τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, μὲ τὸν διωγμὸ τῶν 5 μητροπολιτῶν, μὲ τὸν φόνον καὶ τὸν διωγμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν περιουσιῶν των. Εἰς τὰ 1906 16 Ἰουλίου ἔπαυσε ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Βορείου Θράκης νὰ ὑπάρχη εἰς τὴν Ἑλληνικωτάτην αὐτὴν χώραν, ὅπως τὴν ἐγνώρισαν οἱ αἰῶνες, τὴν εἶδαν οἱ περιηγηταί, τὴν κατέγραψεν ἡ Ἱστορία. Τρεῖς πολέμους ἔκτοτε ἐκερδίσαμεν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐτιμωρήσαμε τοὺς ἀντιπάλους μας, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐσώσαμε τὸν ἐκβουλγαρισθέντα ἤδη Ἑλληνισμόν, ποὺ παρέμεινεν ἐκεῖ. Ὁ Βορειοθρακικὸς Ἑλληνισμὸς ἐκμηδενίσθηκε, καὶ ἐχάθηκε ἕνας Ἑλληνικὸς κόσμος ποὺ τὸν ὕμνησαν ὡς πολιτισμένον καὶ ἐκπολιτιστικὸν οἱ ξένοι. (Βλ. Λαμαρτῖνον Voyage en Orient).

67— ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΘΡΑΚΗ

Ἡ Θράκη, ὡς πρὸ τριάντα - σαράντα ἐτῶν, δὲν εἶχεν ἱστορηθῆ. Οἱ παλαιότεροι ἱστοριογράφοι μας πρὸ ἑξήντα - ἑβδομήντα χρόνια διαισθάνθηκαν μιὰν ἔφεση πρὸς τὶς ἱστορικὲς ἔρευνες περὶ θεμάτων Θρακικῶν καὶ ἀγάπη πρὸς τὰ λαογραφικὰ θέματα τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ.

Ἔτσι ἀνεφάνησαν διαπρεπεῖς ἱστοριογράφοι σὰν τὸν Κ. Κουρτίδη, τὸν Ἀχιλλέα Σαμοθράκη, τὸν Μυρτίλο Ἀποστολίδη, τὸν Κωνστ. Παπαϊωαννίδη, ποὺ ἔγραψαν ἱστορίες τοπικὲς καὶ λαογράφοι σὰν τὸν Μανασσίδη καὶ τὸν Περικλῆ καὶ Κωνσταντῖνο Κουρτίδη καὶ λοιποὺς ποὺ ἔγραψαν θέματα λαογραφικά, συνέλεξαν παραμύθια καὶ παροιμίες καὶ γλωσσάρια ἀξιόλογα, καὶ τὰ ἔστελναν στὸν φιλολογικὸ Σύλλογο Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ὅπου σώζονται τὰ χειρόγραφά τους καὶ ἀποδελτιώνονται στὸ λεξικογραφικὸ ἀρχεῖο ἀκαδημίας γιὰ τὸ λεξικογραφικὸ θησαυρό.

Αὐτὴ ὅλη ἡ προσπάθεια τῶν λογίων Θρακῶν λαογράφων (βλ. Οἱ λαογράφοι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τῆς Θράκης Πολ. Παπαχριστοδούλου ἀρ. 12 Ἐτ. Θρ. Μ.) μᾶς προσέφερε ἀξιόλογα κείμενα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁμοίως καὶ τῶν ἱστοριογράφων τὸ ἔργον μᾶς προσέφερε ἀνεκτίμητο ὑλι-

κό. ποὺ σήμερα μᾶς χρησιμεύει ὡς πηγὴ καὶ βάση τῆς ἐρεύνης τῆς ἱστορίας τῶν Θρακῶν ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἐποχῆς ἕως σήμερα. (Βλέπε τέσσαρες Θράκες ἱστοριογράφοι . Πολ. Παπαχριστοδούλου). Ὑπάρχει ἡ θεωρία τοῦ Μυρτίλου Ἀποστολίδη ἱστοριογράφου τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ Στενιμάχου, ὅτι ἡ Θρακικὴ Ἱστορία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γραφῆ, ἀλλὰ μόνον ἱστορία τῶν πόλεών της, ποὺ ἑλληνοπρεπῶς διέλαμψαν μὲ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν, σὰν τὴ Φιλιππούπολη, Ἀδριανούπολη κλπ. καὶ οἱ ἱστορίες αὐτὲς μᾶς εἶναι ἀρκετὲς νὰ διδάξουν τὸν Ἑλληνικὸν Θρακικὸν πολιτισμὸν καὶ νὰ δώσουν εἰκόνα τῆς ἐξελληνίσεως καὶ ἐκχριστιανίσεως τῆς Θράκης ἀπὸ τὸν 7ον αἰῶνα π.Χ. ὡς τὸν τρίτον μ.Χ., ὅτε ἡ Θράκη εἶναι ὁλοσχερῶς Ἑλληνικὴ καὶ Χριστιανική.

Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀνέλαβε πρὸ ἐτῶν ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν. Ἡ Ἑταιρία μὲ τὸ Ἀρχεῖον Θράκης (τόμοι 32 ἕως τώρα) καλλιεργεῖ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῶν Θρακῶν καὶ τὴν συλλογὴν λαογραφικοῦ ὑλικοῦ καὶ ἀμυθήτου ἀξίας, ἀλλὰ καὶ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ καὶ γλωσσαρίων. Ταῦτα πάντα ἀποτελοῦν τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἑταιρίας, συλλεγόμενα καὶ καταγραφόμενα καὶ μελετῶνται καὶ σπουδάζονται ἀπὸ εἰδικούς. Οὕτω ἀποταθέντες πρὸς τὸν λαὸν δι' ἐγκυκλίου ἐπιτύχαμε τὴν ἀπόσπασιν ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἁπλοῦ λαοῦ γραμμένες ἱστοριοῦλες τῶν πατρίδων των καὶ ἐσχηματίσαμε τὸ Ἀρχεῖον τῶν συγχρόνων γεγονότων, ποὺ τὸ προάγουμε καὶ ἀπ' αὐτὸ ἀντλοῦμε σπουδαῖον ὑλικὸν ποὺ διαφωτίζει καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Θράκης καὶ τῶν Θρακῶν κατὰ τὰ ἔτη 1910 — 1922, ὅτε καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκτοπίσθηκε ἐκ τῶν προγονικῶν ἑστιῶν του. Ἔτσι ἐσώσαμε τὸ λαογραφικὸν ἔθιμον τῶν ἀναστεναρίων εἰς Λαγκαδᾶν καὶ Ἁγίαν Ἑλένην Σερρῶν, τὸ κατεγράψαμε λεπτομερῶς καὶ τὸ κινηματογραφήσαμε καὶ τὸ ἐδώσαμε ὡς διεθνὲς πλέον θέμα στοὺς ξένους λαογράφους καὶ θρησκειολόγους, ὡς θέμα διεθνῶς ἀνεγνωρισμένον ὡς ἑλληνικόν, προελθὸν ἐκ Θράκης διὰ τῆς μεταναστεύσεως τῶν Ἑλλήνων, ποὺ ἐτέλουν ἐκεῖ αὐτὸ καὶ τὸ τελοῦν ἤδη ἐδῶ ποὺ εἶναι ἐγκατεστημένοι οἱ πτωχοὶ ἀγρότες τῆς Θράκης. Ἐξετυπώσαμε ἱστορίες τῶν πόλεων καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ ὀγκοῦται καταπληκτικά, ὥστε νὰ προσεγγίζῃ ἡ ὥρα ποὺ θὰ μπορῇ νὰ γραφῇ ἡ Θρακικὴ ἱστορία. Ἔχουμε καταγράψει τὰ κείμενα ἀπείρων περιηγητῶν τῆς τουρκοκρατίας, ποὺ τὰ κείμενά τους μᾶς εἶναι τόσον χρήσιμα διὰ τὴν ζωὴν καὶ ὕπαρξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν ὠργανομένη ὅπως ὀργανώνεται θ' ἀποβῇ τὸ Ἰνστιτοῦτον τῆς Ἱστορίας καὶ λαογραφίας τῆς Θράκης. Ἂς τὸ ἐνωτισθοῦν καὶ οἱ κυβερνῶντες καὶ οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ εἰς τὴν Βουλήν, ποὺ τόσην ἄγνοιαν καὶ ἀδιαφορίαν ἐπιδεικνύουν δι' αὐτήν. Τὰ 120 δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρίας τὸ διακηρύττουν στεντωρίως, ὅτι ἡ Θράκη ἔχει τὸ πνευματικόν της ἐργαστήριον, ὅπου καλλιεργεῖται ἡ Θρακικὴ ἐπι-

στήμη καὶ ὀγκοῦται τὸ πνευματικόν της ἔργον μὲ τὶς ἱστορικὲς καὶ λαογραφικὲς ἐργασίες της.

68— ΟΙ ΕΙΚΟΣΙ ΕΝΝΕΑ ΤΟΜ. ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Μὲ ἱκανοποίηση πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε καὶ νὰ ἐξάρωμε ὅτι στὴν πατρίδα μας ἐκδίδονται τόσα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ μάλιστα ἀξιόλογα. Ἐκδίδεται ἡ Ἀθηνᾶ, γιὰ ν' ἀναφέρω δυὸ - τρία, ἡ Ἐπετηρὶς τῆς Ἀκαδημίας, τὰ Ποντιακά, ἡ Βυζαντινὴ Ἐπετηρίς, τὸ Ἀρχεῖον Θράκης. Αὐτὴ ἡ ἐπιστημονικὴ ἄνθιση εἶναι ἱκανοποιητική. Διότι προέρχεται ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τῆς γλωσσολογίας ὡς ἐπιστήμης, τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, τῆς τέχνης καὶ γραμματολογίας, ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τῆς ἱστορίας καὶ λαογραφίας τοῦ Πόντου, Θεσσαλίας, Θράκης κλπ. Τώρα ξανάρχισαν τὸ ἔργο τους καὶ οἱ Μικρασιᾶτες μὲ τὰ Μικρασιατικὰ χρονικά. Δὲν εἶναι ποτὲ ἀργὰ γιὰ ἕνα ἔργο, ὅταν ἀρχίζῃ. Γιατὶ ἡ ἀρχὴ εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ παντός. Ἔτσι μιὰ φορὰ ἄρχισαν τὰ «Θρακικὰ» στὸ 1928 μὲ τὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ συνδρομὴ τοῦ μακ. Χρ. Τσούντα, Ἀριστ. Κουρτίδη, Ἀπ. Δοξιάδη, Μ. Ἀποστολίδου, τοῦ Μιλτ. Σταμούλη, Στ. Κυριακίδη. Τότε μοῦ εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ διεύθυνση κι' ἐπιμέλεια τοῦ περιοδικοῦ. Τὰ «Θρακικὰ» ἔζησαν εἴκοσι χρόνια καὶ ἐξεδόθησαν εἴκοσι τόμοι, ποὺ ἀποτελοῦν μνημεῖο ἀξιόλογο καὶ θαυμαστὸ γιὰ τὴ Θράκη. Τώρα ζοῦν μὲ κατευθύνσεις ἀνειδικεύτου ἀνθρώπου δι' ἐπιστημονικὴν προσπάθειαν. Τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα τῶν περιοδικῶν μας συνήθως εἶναι δυσχερέστατο. Οὔτε ἡ ἰδιωτικὴ οὔτε ἡ κρατικὴ διάθεση ὑπάρχει, ποὺ ἠμπορεῖ νὰ διαθρέψῃ ἕνα ἔργο. Κι' ἐνῶ δὲν ἔχει συνδρομητὰς κι' ἀγοραστάς εἶναι ὅμως ἀναγκαῖο πνευματικὸ βοήθημα γιὰ τὴν ἔρευνα ἑνὸς κλάδου τῆς ἐπιστήμης. Πρὸ τριάντα πέντε χρόνια ἡ Θράκη δὲν εἶχε μελετηθῆ ἱστορικῶς ἀπὸ ἑλληνικῆς ἀπόψεως, οὔτε λαογραφικῶς. Ἱστορικὲς ἐργασίες ἀξιόλογες δὲν ὑπῆρχαν, ἀλλ' οὔτε καὶ λαογραφικὲς οὔτε γλωσσικές. Δὲν εἶχε μελετηθῆ οὔτε σκιωδῶς ἡ ἱστορία τῆς Θράκης ἀπὸ ἑλληνικῆς ἀπόψεως. Οἱ Σλάβοι, ποὺ ἤθελαν ν' ἀνατρέψουν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν περὶ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχαν ἀναλάβει τὸ ἔργο. Ἡ πανσλαβιστικὴ αὐτὴ προσπάθεια καρποφοροῦσε κι' ἔπληττε τὰ ἐρείσματά μας καὶ ἐρείπωνε τὶς ἱστορικές μας ἐπάλξεις. Ποιός εἶχε διάθεση καὶ μέσα κι' ἐπιστήμη, ν' ἀντιδράσῃ σ' αὐτὴ τὴν ἐπίθεση; Κανείς. Ἔτσι ἡ προπαγάνδα ὠργίαζε. Τὰ ψεύδη ἐστερέωναν καὶ ὠχριοῦσε ἡ ἀλήθεια ἡ ἱστορικὴ κι' ἔσβυνε σὰν τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ τὴν ὥρα τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἥλιου. Ἀπὸ τέτοια προσπάθεια ἐπήγασαν οἱ ἐργασίες τῆς προπαγάνδας, ποὺ ἤθελε νὰ στερεώσῃ τὴ γνώμη τοῦ Φαλμεράγιερ, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἔθνος ἑλληνικό.

Σήμερα ὄχι μόνο ἡ ἱστορία μας μελετᾶται, ὄχι μόνο συγγράφονται ἐργασίες ἱστορικὲς περὶ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὄχι μόνο στερεώνεται ἡ ἱστο-

ρικὴ ἀλήθεια καὶ τὰ σλαβικὰ ψεύδη σαλεύονται ἀπὸ τὰ θεμέλια, ἀλλὰ μὲ τὴ νέα ἐπιστήμη τ ὴ λ α ο γ ρ α φ ί α θρυμματίζεται καὶ κάθε κακόβουλη γνώμη, ποὺ ἐλέχθη καὶ γράφηκε γιὰ τὸν Θρακικὸ καὶ Μακεδονικὸ 'Ελληνισμό. Σήμερα μὲ τὴ λαογραφία ἀνατρέπουμε θεωρίες παλιὲς καὶ γνωματεύουμε τὴν πιὸ ἀξιόλογη γνώμη μὲ κῦρος.

Τώρα ἔχουμε ἄπειρο λαογραφικὸ ὑλικό, ἔχουμε λύσεις θεμάτων λαογραφικῶν καὶ αὐτὲς τὶς παρουσιάζουμε ὡς ἐπιχειρήματα ἀκατάλυτα περὶ τῆς ἑλληνικότητος τοῦ χώρου τῆς βαλκανικῆς ('Ελληνικῆς χερσονήσου) καὶ γνωρίζουμε ὡς ποῦ ἠμπορεῖ νὰ ἐπεκταθοῦμε ἢ νὰ συμμαζευθοῦμε ἐθνολογικῶς. "Οταν μιλοῦμε γιὰ τὰ τραγούδια μας, τὰ παραμύθια μας καὶ τὰ ἤθη κι' ἔθιμά μας ἔχουμε λαογραφικὰ πειστήρια ἀσάλευτα, ποὺ καταδείχνουν ποιοί ἐδῶ στὴν 'Ελληνικὴ Χερσόνησο ἐπικρατοῦσαν καὶ ποιοί ἐδάνεισαν στοὺς ἄλλους λαοὺς ἀπὸ τὰ πνευματικά τους δημιουργήματα. Οἱ μελέτες τῶν τραγουδιῶν μας καταδείχνουν ὡς ποῦ ὑπήρξαμε δημιουργικοὶ κι' ὡς ποὺ ἐπηρεάσαμε τοὺς Σλάβους, λ.χ. στὰ ἤθη κι' ἔθιμα μὲ τὰ πανάρχαια θέσμιά μας, στὶς μελωδίες τὶς μουσικὲς ἢ στὶς ποιητικὲς δημιουργίες.

Τὸ 'Αρχεῖον Θράκης ποὺ ἐξέδωκε τὸν εἰκοστὸν ἔνατον τόμον του, ὄχι μόνον εἶναι ἀξιολογώτατον ταμεῖον ὑλικοῦ (ἱστορικοῦ, λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ), ἀλλὰ καὶ μελετῶν σημαντικῶν, ποὺ φωτίζουν σὰν προβολεῖς τὴν ἱστορία μας καὶ τὴ λαογραφία μας. Τὸ συνεργεῖον τῆς διευθύνσεώς του ἑτοιμάζει ἐργασίες περισπούδαστες γιὰ τὰ Θρακικὰ τραγούδια καὶ τὰ παραμύθια, ποὺ ἐξέχουν ἀνάμεσα σ' ὅλα, καὶ ποὺ πρόκειται νὰ δημοσιευθοῦν. 'Ετοιμάζει κωδίκων δημοσιεύματα, χειρογράφων πολύτιμων καὶ ἐγγράφων λεπτομερεῖς περιγραφές, καὶ δημοσιεύει ἱστορίες πόλεων 'Ελληνικῶν, ποὺ γράφονται ἢ ἐγράφηκαν παλαιότερα καὶ ποὺ θ 'ἀποτελέσουν τὴ βάση τῆς συγγραφῆς μιᾶς ἱστορίας τῆς 'Ελληνικῆς Θράκης ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος π.χ. καὶ μετέπειτα. Τώρα ἐρευνᾶται ἡ ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας, ποὺ εἶναι σκοτεινὴ καὶ ἀδιαπέραστη γιὰ τὴ διαβίωση τοῦ Θρακικοῦ 'Ελληνισμοῦ στὰ χρόνια τῆς φοβερῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Συλλέγει περιηγητικὰ κείμενα, ποὺ κι' αὐτὰ μᾶς διαφωτίζουν ἐπαρκῶς γραμμένα ἀπὸ ξένους ἐπισκέπτες τῆς Θράκης στὸ πέρασμά τους γιὰ τὴν Πόλη καὶ τὴ Μικρὰ 'Ασία. Μ' ἕνα λόγο τὸ 'Αρχεῖο Θράκης, ποὺ συνεχίζει τὴν ἔκδοσή του[1], γίνεται σιγὰ - σιγὰ ἡ μεγάλη δεξαμενή, ποὺ θὰ προμηθεύη στοὺς μελετητὰς τὸ ἀναγκαῖον ὑλικόν. Εἶναι ὁ θησαυρὸς τοῦ ἱστορικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ τῆς Θράκης. Γι' αὐτὸ κι' ὁ μακ Δημ. Καμπούρογλους, ὅταν ἱδρύθηκε τὸ περιοδικό, μοῦ ὑπαγόρευσε τὸν τίτλο ὁ ἴδιος: «'Αρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ».

'Ο σοφὸς ἄνθρωπος περιέλαβε τὸ μεγαλύτερο σκοπὸ τῆς ἐγασίας μου μέσα στὸν τίτλο τοῦ περιοδικοῦ, ποὺ ἔζησε 32 χρόνια κι' ἐπέρασε στὴ ζωή του

1) Τυπώνει τώρα τὸν 30ὸν τόμον του, 'Αθῆναι 1964.

μπόρες, ἀπογοητεύσεις, δυσκολίες ἀνυπέρβλητες οἰκονομικές. Καὶ ὅμως ζεῖ ἐκπληρώνοντας τὸ μεγάλο σκοπό του, δηλ. τὴν ἀποθησαύριση τῆς Θρακικῆς ψυχῆς καὶ τῶν πνευματικῶν της δημιουργημάτων.

68— Ο ΣΤΕΝΙΜΑΧΟΣ

Εἴκοσι χιλιόμετρα νοτιοανατολικὰ ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολη στὶς πλαγιὲς τῆς Ροδόπης, 230 — 300 μέτρα πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα, βρίσκεται ἡ ἑλληνικώτατη καὶ ἡρωϊκὴ ἀκρόπολη τοῦ Ἑλληνισμοῦ Στενίμαχος, ποὺ τώρα εἶναι Βουλγαρικὴ πολιτεία, ὅπως ὅλη ἡ Βόρειος Θράκη. Γι' αὐτὴν ἐτυμολογία τῆς λέξεως Στενίμαχος τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ λεχθῆ ἀσφαλές. Οἱ στενιμαχίτες καυχῶνται ὅτι εἶναι ἄποικοι τῶν Ἰστιαίων, ποὺ ἀποίκησαν στὴ Ροδόπη τὸν 5ον αἰῶνα π.Χ. Ὁ ἰατρὸς Ἀν. Γεωργιάδης Λευκίας Στενιμαχίτης, πρῶτος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, λέγει πὼς τὸ ὄνομα εἶναι ἀπὸ τὸ Ἰ σ τ ι α ί ω ν μ ά χ η — Ἰ σ τ ε ο μ ά χ η καὶ κατὰ παρετυμολογία ἡ ἐν Σ τ ε ν ο ῖ ς μ ά χ η. Ἰστινίμαχος, Στινίμαχος, Στενίμαχος. Τὰ ἴδια ἐπαναλαμβάνει ὁ Τσουκαλᾶς Γεώργιος, ποὺ ἔγραψε ἱστορικογεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως[1]. Ὁ Οἰκονόμος ἱερεὺς τίποτε δὲν προσθέτει παραπάνω ἐκτὸς ἀπὸ τό: «Καὶ ἔστιν αὐτή τε καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς χωρία, ὡς φαίνεται, ἀποικία τις Ἑλληνική». Ὁ Βλάσ. Σκορδέλης πάλιν εἰκάζει ὅτι ἡ πολιτεία ὁ Στενίμαχος συνωκίσθηκε στὸ μεσαίωνα καὶ πῆρε τ' ὄνομά της ἀπὸ τὸν ποταμὸ ποὺ λεγότανε στὴν ἀρχὴ Στενίμαχος ἐπειδὴ δηλ. μαχότανε μέσα σὲ στενὰ καπεβαίνοντας δρμητικὰ καὶ χειμαρρώδηκα μὲ τὰ βράχια ποὺ κατέβαζε στὴ ροή του. Ὁ Σκορδέλης δὲν ἀποκλείει καὶ παλαιότατο Ἑλληνικὸ συνοικισμὸ στὴν ἴδια θέση καὶ προσπαθεῖ νὰ τ' ἀποδείξη μ' ἕνα λεξιλόγιο 300 λέξεων, ποὺ μιλιοῦνται, ἀλλὰ ποὺ ἐτυμολογικὰ ἀνάγοντα στὴ γλῶσσα τῶν κλασικῶν ἑλληνικῶν χρόνων. Κι' ὁ Σίσκωφ, Βούλγαρος, γράφοντας γιὰ τὸ Στενίμαχος παραδέχεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸ σθένος καὶ μάχη ἢ μάχομαι. Ἀλλὰ κι' ὁ δικός μας Ἄμαντος καθηγητὴς μίλησε γιὰ τὸ ὄνομα Στενίμαχος στὸ λεξικογραφικὸ Ἀρχεῖο τῆς μέσης καὶ νέας Ἑλληνικῆς, ὅπως κι' ὁ Μυρτίλος Ἀποστολίδης, ποὺ ἐξέδωκε καὶ τὴν Ἱστορία της, δυὸ φορές.

Ὁ Γάλλος DUMONT παραδέχεται πὼς στὴν τοποθεσία αὐτὴ τοῦ Στενιμάχου ὑπῆρξε θρακοελληνικὸς συνοικισμὸς καὶ στὰ ἑλληνικὰ καὶ στὰ ρωμαϊκὰ χρόνια. Οἱ ἀρχαιολόγοι παραδέχονται μ' ἕνα λόγο πὼς ἡ πολιτεία αὐτὴ εἶχε τὰ δευτερεῖα μετὰ τὴ Φιλιππούπολη στὴν ὀμορφιὰ καὶ τ' ἀρχαῖα της ἑλληνικὰ μνημεῖα, ποὺ τὰ ἔχασε μὲ τὸν καιρὸ καὶ πάνω στὰ ἐρείπιά της χτίστηκε ἡ νεώτερη πολιτεία. Στὸ μεσαίωνα τὄνομά της ἀπαντᾶ στὰ 1083 μ.Χ. στὸ τυπικὸ τοῦ Μοναστηρίου τῆς Ροδόπης Βατσκόβου, ποὺ χτίστηκε ἀπὸ τοὺς Πακουριανούς. Τὴν ἀναφέρει καὶ ὁ σταυροφόρος Χάρντουϊν λέγον-

1) Βλ. σπανία ἔκδοση μὲ τὸν ἄνω τίτλον, Βιέννη 1850.

τας: «Μιὰ ὡραιότατη πολιτεία στοὺς πρόποδας τῆς Ροδόπης».

Ἡ πολιτεία εἶχε καὶ φρούριο πάνω σὲ ὑψηλό, ἀπότομο καὶ δυσπρόσιτο μέρος 130 μέτρα πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴν πολιτεία. Ἐρείπια καὶ σήμερα διασώζονται μὲ τ' ὄνομα Καλές. Ἀπὸ κεῖ ἡ ἄποψη εἶναι θαυμασία, γιατὶ φαίνεται ὁ Στενίμαχος, ἡ φαρδιοξαπλωμένη Φιλιππούπολη, μέσα στὴν πεδιάδα της ὡς τὴ ροὴ τοῦ Ἔβρου καὶ πιὸ πέρα ὁ ἡσκιερὸς Αἶμος. Τὸ φρούριο, ἴσως νἄναι χτισμένο ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ (525 —567), ποὺ μὲ ἑκατοντάδες παρόμοια ἄλλα πλούτισε τὴ Θράκη γιὰ νὰ βαστᾶ στὶς ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων. Τὸν καιρὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081 - 1118) τ' ὠνόμαζαν Πετριτζὸς τὸ φρούριο, αὐτὸ καὶ τὸ Μοναστήρι, ποὺ ἦταν πλάγι, Μονὴ τῆς Πετριτζονιτίσσης.

Τὸν καιρὸ τῆς Φραγκοκρατίας (1204) τὸ φρούριο κι' ὁ Στενίμαχος περιελήφθησαν στὸ φέουδο τῆς Φιλιππουπόλεως μὲ τὸν ἱππότη Ρενιὲ ντὲ Τρίς. Στὸ μέρος αὐτὸ ὡς τὸ 1882 σωζότανε μιὰ σλαβικὴ ἐπιγραφὴ ποὺ ἔχει τὴν ἱστορία της. Οἱ Βούλγαροι λόγιοι ἀπέδωσαν σαυτὴ τὴν ἐπιγραφὴ μεγάλη σπουδαιότητα παίρνοντάς την γιὰ πολὺ μεγάλο ἱστορικὸ κειμήλιο. Ἡ ἐπιγραφὴ ἔλεγε βουλγαρικὰ τὸ ἑξῆς ἐξελληνισμένο: «Ἐν ἔτει 6739 (1231) ἰνδικτιῶνος ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀνυψωθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν Τσάρος Ἀσέν, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων ὡς καὶ ἄλλων χωρῶν διώρισε τὸν σεβαστὸν Ἀλέξιον καὶ κατεσκεύασε τοῦτο τὸ ἄστυ». Θόρυβος γιὰ τὸ τίποτε, γιατὶ τὸ φρούριο προϋπῆρχε ἀπὸ τὸν Τσάρο Ἀσὲν ΙΙ καὶ κατελήφθηκε προτύτερα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ὑπὸ τὸ αὐτοκράτορά τους Μιχαὴλ. Τὴν ἐπιγραφὴ αὐτὴ ἀνέφερε πρῶτος ὁ Γάλλος γιατρὸς PAUL LUCAS στὰ 1705. Γιὰ τὸ ξύσιμο τῆς ἐπιγραφῆς οἱ Ἕλληνες τράβηξαν πολλὰ ὥσπου ἡ ἐπιγραφὴ γραμμένη σὲ μιὰ πλάκα ξαναβάλθηκε στὸ βράχο γιὰ νὰ θυμίζῃ πὼς ὁ Στενίμαχος ἦταν τάχα βουλγαρικός. Ἀφίνουμε τώρα τὸ μεσαίωνα γιὰ νὰ πᾶμε στὴν Τουρκοκρατία.

Στὴν Τουρκοκρατία ποὺ ἀρχίζει γιὰ ὅλη τὴν περιφέρεια ἀπὸ τὰ 1963 ἢ 64 τὸ φρούριο χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς καταχτητές. Ἡ πολιτεία εἶχε 12 ἐκκλησίες καὶ πολλὰ παρεκκλήσια. Στὸν 18ον αἰῶνα ρωσικὲς ὑποκινήσεις τῶν ραγιάδων Ἑλλήνων σ' ἐπανάσταση ἀπὸ τὸν ἀφόρητο τουρκικὸ τυραννικὸ ζυγό, δὲν ἀφῆκαν ἀδιαφόρους καὶ ἀσυγκίνητους τοὺς Στενιμαχῖτες. Ἡ ἐπανάσταση καταπνίγηκε ὅπως κι' ἀλλοῦ στὴ Θράκη κι' ἔπαθε ὁ Στενίμαχος ἀπὸ τοὺς Τούρκους πολλά. Ἐπαναστάτησαν δὲ στὰ χρόνια 1749 ἢ 1736 — 39 στὸν Αὐστρορρωσικὸ πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας, ὅταν ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατείρας Ἄνας ἐπαναστατικὲς προκηρύξεις διασκορπίσθηκαν καλῶντας στὰ ὅπλα τοὺς Ἕλληνες, ποὺ λογάριαζαν τὴν αὐτοκράτειρα νόμιμη κυρίαρχό τους. Στὴν Βουλγαροκρατία ὁ Στενίμαχος (1878) ἀρχίζει νὰ μένῃ στάσιμος, ἄρχισε δὲ νὰ ἐλαττώνεται ὁ πληθυσμός του.

Ἔτσι οἱ στατιστικὲς τῶν Βουλγάρων ἀνεβάζουν στὰ 1885 τοὺς Ἕλληνες 8.583 καὶ Βουλγάρους 2.506, ἐνῶ στὰ 1893 ποὺ ἡ Ἀναπ. Ρωμυλία προσ-

αρτήθηκε στὸ Βουλγαρικὸ βασίλειο, ὁ Ἑλληνισμὸς κατέβηκε σὸ 6.149 καὶ οἱ Βούλγαροι ἀνέβηκαν σὲ 6.071, ὅλοι κατεβασμένοι ἀπὸ τὰ γύρω μέρη. Ἀλλὰ ὅλοι ξέρουμε καὶ τὶς μαστουριὲς τῶν Βουλγάρων σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ τερτίπια. Μιὰ φορὰ στὰ 1906, ποὺ ἔγινε τὸ κίνημα καταλύσεως τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων, οἱ κατάλογοι τοῦ Δήμου τοὺς Ἕλληνες τοὺς ἔβγαζε σὲ 9.000, παρ' ὅλη τὴν αἱμορραγία τοῦ Ἑλληνισμοῦ σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς Βουλγαροκρατίας στὴ χώρα.

Ὁ Στενήμαχος, τὸ ἑλληνικὸ αὐτὸ τῆς Ροδόπης προπύργιο, εἶχε ἀνθηρὴ ἐκπαίδευση, καὶ τὸ αἴσθημα τὸ πατριωτικὸ ἦταν ἀκαταγώνιστο. Σ' ὅλες τὶς ἑλληνικὲς ἐπαναστάσεις ἔλαβε μέρος καὶ πάντοτε οἱ Στενημαχῖτες ἔχυσαν τὸ αἷμα τους γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἰδανικά της. Ἰδιαιτέρως πολέμησαν γιὰ τὴν Κρήτη καὶ παλαιότερα καὶ τελευταῖα στὸ 1866, ὅπως καὶ στὴ Μακεδονία. Στὰ 1897 300 λεοντόκορμοι Στενημαχῖτες μὲ τὸν ἀρχηγόν τους Μιχ. Γκάνιογλου ἀνθυπολοχαγὸ τοῦ πυροβολικοῦ, πολέμησαν στὴ Θεσσαλία. Στοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἔκαμαν τὸ χρέος τους καὶ πάλι καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Σπέφ. Παπαθεοφίλου σκοτώθηκε στὴ μάχη τοῦ Κιλκίς. Ὅλο αὐτὸ τὸ πατριωτικὸ αἴσθημα εἶναι ἀπόρροια τῆς ἐθνικῆς παιδείας, ποὺ ὅλα τὰ καθίστα ἑλληνικά. Ἐκκλησίες, σχολεῖα, γλῶσσα, χοροί, ἄσματα, ἤθη καὶ ἔθιμα. Εἶχαν καλὰ σχολεῖα ἀπὸ τὸ 1843 μὲ τὴ βοήθεια τῶν ξενητεμένων πατριωτῶν τους, ὅπως ὁ Μουζεβίρης Ἀπόστολος, ὁ Χρυσοβέργης καὶ ἄλλοι.

Οἱ κώδικες τῶν σχολείων σώθηκαν καὶ βρίσκονται στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη μας καὶ τὶς πρόσφερα ἐγὼ ἀφοῦ τοὺς ἐμελέτησα κι' ἐκαρπώθηκα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Κοινότητος αὐτῆς στὴν Ἀν. Ρωμυλία. Τοὺς πρόσφερα ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ δημοσίευσα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ περιεχόμενό τους — ἀξιολογώτατη πηγὴ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἀνθηρῆς πολιτείας. Εἶχαν πλῆθος ἀπὸ ἐπιστήμονας φιλολόγους, μαθηματικούς, γιατρούς, νομικούς, γεωπόνους, μηχανικούς, στρατιωτικούς. Ἀνέδειξαν τὸν καθηγητὴ Ἀναστασιάδη Λευκία, τὸν Βλάσιο Σκορδέλλη, τὸν Χρῆστο Τσούντα, τὸν περιώνυμο ἀρχαιολόγο, τὸ Δημητριάδη γλύπτη, τὸ διευθυντὴ Σχολῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ ἄλλους ἀναρίθμητους. Εἶχε 48 ἐκκλησίες καὶ παρεκκλήσια ,ποὺ τὰ μνημονεύει ὁ Δ. Βογαζλῆς μ' ἕνα ἐγκώμιο λαμπρὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς πολιτείας αὐτῆς, ποὺ εἶναι δημοσιευμένο στὸ Ἀρχεῖο Θράκης τόμος 10ος.

Τῆς ἑλληνικότητός της ἀποδείξεις καὶ τεκμήρια ἔχουμε ὅλα τὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα ἀπὸ ἐπιγραφὲς καὶ ἄλλλα τεμάχια ναῶν καὶ ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα. Αὐτὰ ὅλα εἶναι καταγραμμένα στ' ἀρχαιολογικὰ βιβλία καὶ μελέτες ποὺ παραμένουν ἄσβηστα τεκμήρια. Ἔχουμε τὰ νεκροταφεῖα, ποὺ φωνάζουν πὼς ἡ ἑλληνικότητα τῆς πολιτείας δὲν παραγράφεται, ὅπως φωνάζουν καὶ τῆς Φιλιππουπόλεως οἱ τάφοι γιὰ τὴν ἑλληνικότητά της[1]. Αὐτοὺς ὡς ἀκαταγώνιστο τεκμήριο τῆς ἑλληνικότητος τῆς πόλεως, τοὺς ἐξαφάνισαν

1) Βλ. Ἀρχεῖον Θράκης τόμ. Θ' «Οἱ Τάφοι λαλοῦν». Μ. Ἀποστολίδη.

μὲ καταστροφὴ τῶν τάφων καὶ ἐπιτυμβίων, ὅπως καὶ οἱ Τοῦρκοι στὴν Πόλη στὰ 1955 προσφατώτατα. Ὅλες οἱ παραδόσεις τῆς πολιτείας εἶναι ἑλληνικές, ὅπως τοῦ φρουρίου τοῦ Στενιμάχου, ποὺ σώζονται τέσσαρες, τῆς νεράϊδας ἢ βασιλοπούλας, τοῦ μαγεμένου, τῶν στοιχειωμένων Χριστουγέννων καὶ τῆς ἀναθεματισμένης, ποὺ δημοσιεύθηκαν ἀπὸ χρόνια ἀπὸ τὸ Δ. Βογαζλῆ.

Γιὰ τὰ σχολεῖα τους οἱ Ἕλληνες ξόδευαν 1.800 λίρες χρυσὲς τὸ χρόνο, ποὺ μαζεύονταν ἀπὸ δωρεὲς καὶ ὑποχρεωτικὴ εἰσφορὰ τοῦ λαοῦ. Κι' ἐνῶ στὴ βουλγαροκρατία ἡ πολιτεία διατηροῦσε μόνη της τὰ ὡραῖα καὶ ἀνθηρὰ σχολεῖα, ὑποχρεωτικὰ ἐπλήρωνε στὸ βουλγαρικὸ κράτος 50 χιλ. φράγκα γιὰ χαράτσι. Αὐτὴ εἶναι ἡ βουλγαρικὴ δικαιοσύνη, ὅπως καὶ ἡ τουρκική. Τὸ πῶς ἔγινε ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ της στὰ 1906 δὲν ἔχουμε χῶρο νὰ ἱστορήσουμε. Ὅποιος θέλει μπορεῖ νὰ διαβάση τοῦ μακαρίτη Ἀπ. Δοξιάδη τὴν περιγραφή, ποὺ εἶναι πιστὴ ἀφήγηση τῶν γεγονότων, στὰ Θρακικὰ (τόμ. Α΄). Σήμερα ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ πάνω στὴ Ροδόπη, βρίσκεται σκορπισμένος στὰ βόρεια ἐδάφη τῆς Ἑλλάδος, ὁμαδικὰ στὸ Κιλκὶς καὶ γύρω καὶ σκόρπιος ἐδῶ κι' ἐκεῖ στὴν Ἀθήνα καὶ παντοῦ ἀλλοῦ.

69— Ο ΕΚΣΛΑΒΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΠΑΙΔΩΝ

Τὸ Βουλγαρικὸ ἔθνος στὸ διάστημα τῆς μακρᾶς δουλείας του ὑπὸ τοὺς Τούρκους δὲν εἶχε συνείδηση ἐθνική. Κάτω ἀπὸ τὴν σκέπη τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Πατριαρχείου περνοῦσε ὡς Ρούμμιλέτ, δηλαδὴ ὡς γένος Ἑλληνικό. Ἔτσι ἔσωσε τὴν ὑπόστασή του, τὸν ἀφανισμὸ καὶ τὴν καταστροφή του. Τὸ Πατριαρχεῖο ποὺ ἠμποροῦσε νὰ ἀφομοιώση τὸ Βουλγαρικὸ ἔθνος μὲ τὴ γλῶσσα δὲν τὸ ἔπραξε. Τοὐναντίο μὲ τὴ μετάφραση τοῦ Εὐαγγελίου στὴ Σλαβωνικὴ γλῶσσα, τὴν ἀνάδειξη δεσποτάδων προερχομένων ἀπὸ Βουλγάρους γονεῖς, τὴν τέλεση τῆς λειτουργίας βουλγαριστί, τοὺς ἀφῆκε μέσα στὴ δουλεία ἀθίκτους ὡς Βουλγάρους.

Οἱ πολιτισμένοι Βούλγαροι ποὺ πολιτίζονταν μὲ τὰς σχέσεις τους πρὸς τοὺς Ἕλληνας, μιλῶντας τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα συχνά, συγγένευαν μ' Ἑλληνικὲς οἰκογένειες ποὺ ἔκαμναν παιδιά, ποὺ μιλοῦσαν τὰ Ἑλληνικὰ ὡς μητρικὴ γλῶσσα καὶ ἐσκέπτοντο ἑλληνικά. Στὸ διάστημα τῆς δουλείας στὴ Βόρειο Ἑλλάδα καὶ Βόρειο Θράκη αὐτὴ ἡ ἀνάμιξη ἔφτασε σὲ μεγάλο βαθμό, ποὺ τὰ δυὸ ἔθνη συγγένεψαν τόσο ὥστε οἱ Βούλγαροι μὲ περηφάνεια ὠνομάζονταν Ἕλληνες καὶ ντρέπονταν νὰ λέγωνται Βούλγαροι. Σχολεῖα Βουλγαρικὰ δὲν ὑπῆρχαν σ' ὅλη τὴ Βόρειο Θράκη ὡς τὰ 1850. Στὴν κυρίως Βουλγαρία σὲ πολλὰ σημεῖα ὑπῆρχαν ἀνάμικτα ἑλληνοβουλγαρικὰ σχολεῖα, ὅπου δίδασκαν Ἕλληνες δασκάλοι καὶ παπάδες τὴν Ἑλληνικὴ παιδεία. Καὶ μέσα στὴν παλιά τους ἀκόμα πρωτεύουσα, τὸν Τύρναβο. Ὅταν ὅμως ὁ Πανσλαβισμὸς σκέφτηκε νὰ ἀποσπάση τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμὸ καὶ νὰ

τοὺς δώση συνείδηση τῆς ἐθνικότητός τους, ὅλη τὴν πατρικὴ συμπεριφορὰ καὶ μεγαλοψυχία τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Πατριαρχείου τὴν συκοφάντισε τόσο, τόσο τὴν περιῦβρισε, ὥστε ξυπνώντας οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τὸν ἐθνικό τους λήθαργο, ξεσηκωμένοι καὶ ἀπὸ μερικοὺς ἐκπαιδευμένους στὴ Μόσχα Βουλγάρους, γνωστοὺς σλαβοφαναπικούς, ὅπως καλὴ ὥρα καὶ τώρα κατηχητὲς καὶ διδασκάλους τοῦ μπολσεβικισμοῦ, ἄρχισαν μὲ ἐπικλήσεις νὰ καλοῦν τοὺς βουλγάρους κατὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Τὸ Πατριαρχεῖο τοὺς ἔφταιγε γιὰ ὅλα. Αὐτὸ χτυποῦσαν γιὰ νὰ χάση τὰ ἐρείσματά του στὴ συνείδηση τῶν Βουλγάρων καὶ ν' ἀδυνατίση ἡ δύναμή του καὶ ἐπιβολή του.

Αὐτοὶ ποὺ χρησίμεψαν ὡς τὰ πρῶτα ὄργανα τοῦ σλαβισμοῦ, γιὰ τὸ μεγάλο σχέδιο τῆς συντριβῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἦταν Ἑλληνόπουλα ἀπὸ Ἑλληνίδες μητέρες, ποὺ βύζαξαν γάλα ἑλληνικὸ καὶ γαλουχήθηκαν ἑλληνικὰ ὅπως ὅλα τὰ Ἑλληνόπουλα. Μέσα τους ὅμως ἀπὸ τὴν σλαβικὴ κατήχηση ἀρθώθηκε τὸ σλαβικὸ στοιχεῖο τοῦ πατέρα τους. Κι' ἔγιναν οἱ φανατικοὶ διῶκτες τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ ἄθλιοι ὑβριστὲς τῆς φυλῆς μας καὶ οἱ πρῶτοι ἐθναπόστολοι τῆς βουλγαρικῆς ἀναγεννήσεως. Ἔτσι ὁ σλαβισμὸς διάλεξε Ἑλληνόπουλα γιὰ τὸν ἀγῶνα του, ἀπὸ Ἑλληνίδες μητέρες μ' ἑλληνικὴ παιδεία κι' ἑλληνικὰ αἰσθήματα, ποὺ στὴ Μόσχα καὶ τότε ἐκπαιδεύονταν στὸ σχολεῖο τοῦ σλαβικοῦ φανατισμοῦ καὶ τοῦ πανσλαβισμοῦ.

Σ' ὅλο τὸ διάστημα τοῦ 19ου αἰῶνος ἐμφανίζονταν ἀπὸ Ἑλληνοβουλγαρικὲς οἰκογένειες φοβερὰ στοιχεῖα ὑπὲρ τοῦ σλαβικοῦ ἀγῶνος. Χιλιάδες παιδιὰ μὲ ἑλληνικὸ αἷμα καὶ βύζαγμα, ἔγιναν ἀπαρνητὲς τῶν αἰσθημάτων τους καὶ στράφηκαν στὸ σλαβισμὸ μὲ πλούσιες σπουδές, πλούσιες παροχὲς καὶ ὑποσχέσεις, δηλητηρίασαν τὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν καὶ τὰ ξεσήκωσαν κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας. Θὰ μποροῦσα νὰ σᾶς ὀνομάσω διάσημους ἑλληνοδιῶχτες πρωτοπαλλήκαρα τοῦ Πανσλαβισμοῦ ἂν θὰ εἶχε λίγη ἀξία. Ἀλλὰ τί μᾶς ἐνδιαφέρουν τὰ ὀνόματα; Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι θλιβεροί. Χιλιάδες ἑλληνοπαίδων ἀπὸ τὴ Σλαβικὴ προπαγάνδα παρασυρόμενα, σπούδασαν στὴ Ρωσία, κατηχήθηκαν φανατικὰ κι' ἔγιναν ὄργανα τοῦ σλαβισμοῦ καὶ χρησίμεψαν σὰν πατραλοῖες καὶ μητραλοῖες στὴν ὑπόσκαψη τῶν θεμελίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, στὰ βόρεια μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Ἔτσι ὁ σλαβισμὸς μᾶς ἐπολέμησε μὲ τὰ παιδιά μας, ποὺ παραστράτησαν, ὅπως ὁ Ρουμανισμὸς μὲ τὰ παιδιά μας, ποὺ ἐκρουμανίστηκαν μὲ τὸν καιρό. Καὶ στὶς δύο χῶρες σώζονται ἀκόμα τὰ ὀνόματα ἑλληνομάχων οἰκογενειῶν. Οἱ Λαχοβάρηδες, οἱ Κατακουζηνοὶ στὴ Βλαχία, οἱ Γεννάδιεφ καὶ οἱ Σάβωφ στὴ Βουλγαρία. Ὁ στρατηγὸς Σάβωφ στοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους εἶταν παιδὶ ἕλληνος ἱερέως ἀπὸ τὸ Χάσκοβο, κι' ὁ Γενάδιεφ εἶταν ἑλληνόπουλο τῆς Μακεδονίας, ποὺ μορφώθηκε ἑλληνικὰ καὶ σπούδασε καὶ στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ γίνη ὁ καταστροφέας καὶ διώκτης τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Βορείου Θράκης στὰ 1906.

Ἔτσι ὁ Λαχοβάρης κατέστρεψε τὸν ἑλληνισμὸ τῆς Ρουμανίας στὰ 1907 καὶ διήρπασε τὶς ἑλληνικὲς περιουσίες τῶν Ἑλλήνων στὴ Βλαχία, τῶν Ζάππαδων καὶ τόσων ἄλλων κληροδοτήματα. Μιὰ Βουλγάρα ποτὲ δὲν ἔπαιρνε ἕναν Ἕλληνα, γιατὶ εἶταν κατώτερη. Ἀλλὰ μιὰ Ἑλληνίδα κατακτοῦσε ἕναν Βούλγαρο λ.χ. ἀξιωματικό, ποὺ γίνονταν πλούσιος καὶ ἐδέχετο νὰ παντρευτῇ ἕνα ἄνδρα, ποὺ στὸ τέλος δὲν εἶχε μέσα του παρὰ αἷμα Βουλγαρικό. Ἔτσι ὁ Ἑλληνισμὸς ἡττήθηκε. Ἔχασε χιλιάδες χιλιάδων Ἑλληνίδες, ποὺ ἔδωκαν τὸ αἷμα καὶ τὸ γάλα τους γιὰ νὰ πολιτισθῇ ἡ Βουλγαρικὴ φυλή, ἀλλὰ ἔχασε καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ γεννοβόλησαν ἀπὸ τοὺς γάμους αὐτούς, γιατὶ τὰ παιδιὰ ἔχοντας γνώση τῆς πατρικῆς καταγωγῆς τους, στὶς κρίσιμες ἐποχές, προτίμησαν νὰ λέγωνται καὶ νάναι Βούλγαροι ἢ Ρουμάνοι. Ἀπὸ αὐτὲς τὶς γενεὲς βγῆκαν οἱ Ἑλληνομάχοι, οἱ φανατικοὶ διῶχτες τῆς φυλῆς μας, οἱ φοβεροὶ ἐγκληματίες, ποὺ σχεδίασαν καὶ πραγματοποίησαν τὴν καταστροφὴ τῆς φυλῆς μας, δηλαδὴ οἱ Γενάδυεφ, οἱ Μωραβένωφ οἱ Κατακουζηνοὶ οἱ Λαχοβάρηδες. Ἔτσι τὸ παιδομάζωμα τῆς φυλῆς μας εἶναι μιὰ γάγραινα παλιά, τεσσάρων αἰώνων. Τότε γινόταμε μὲ τὴν ἐπιγαμία φιλήσυχα καὶ συνειδητά, τώρα γίνεται μὲ τὴν ἁρπαγὴ τῶν παιδιῶν μας.

Τὰ παιδιά μας, ποὺ ἁρπάχτηκαν καὶ χάνονται τώρα στὰ ξένα, σχέδιο πανσλαβιστικὸ γιὰ νὰ πολεμηθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς μὲ τὰ κύτταρά του πάλι, ἐκτὸς ποὺ λιγόστεψαν τὴ φυλετική μας δύναμη, θὰ γίνουν καὶ φανατικὰ ὄργανα τῆς Πανσλαβιστικῆς ὀργανώσεως τοῦ κόσμου, ποὺ ἕνα ποθεῖ καὶ ἕνα ἐπιδιώκει: Τὸν ἐξαφανισμὸ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ τὴν κατάκτηση τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Ἂς τὸ μάθουν αὐτὸ οἱ Ἑλληνίδες μητέρες κι' ὅλος ὁ ἀφελὴς ἑλληνισμὸς κι' ὁ ἀνιστόρητος. Στὴ Θράκη αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ συνείδηση, πὼς οἱ Ἑλληνίδες μητέρες πρέπει νὰ παραμένουν ἑλληνίδες, χωρὶς νὰ παραπλανῶνται ἀπὸ τὴν ἰδέα ὅτι δὲν βλάπτη, ἂν μιὰ Ἑλληνίδα ὑπανδρευθῇ ἕνα ἀλλόφυλον. Στὴν ἱστορία ἔχει ἀποδειχθῇ μαθηματικῶς ὅτι ὁ Ἕλλην εὔκολα σβήνει κι' ἡ Ἑλληνίδα εὐκολώτερα λησμονεῖ τὴν καταγωγήν της, προκειμένου νἀποκατασταθοῦν. Ἡ ἀφομοίωση ἑλληνίδων κ' ἑλλήνων ἀπὸ ξένους λαούς, εἶναι ποὺ ἐμείωσε τὴν φυλή μας θανασίμως καὶ καταστρεπτικῶς. Ὅπως εἶπα παραπάνω οἱ μεγαλύτεροι διῶκτες τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐβύζαξαν ἀπὸ τὰ στήθη Ἑλληνίδων μητέρων, ποὺ ἔγιναν σύζυγοι Βουλγάρων, ἢ Ρουμάνων ἢ Τούρκων.

70— Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

1360 — 1850

Ἡ ὅλη Θράκη πρὶν πέση ἡ Κωνσταντινούπολη — ἡ Πόλη — εἶχε περιέλθει στὰ χέρια τῶν Τούρκων ἀφοῦ εἰς τὰ 1348 ἔθηκαν πόδα ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου εἰς Βολερὸν καὶ Καλλίπολιν ἐπὶ Κατακουζηνοῦ. Ἡ Ἀδριανούπολη ἔγινε πρωτεύουσα, τὸ Διδυμότειχον, ἡ Φιλιππούπολη, με-

γάλες μεσόγειες πολιτεῖες Ἑλληνικές, εἶχαν κατακτηθῆ καὶ ἀποτελοῦσαν τὰ ὁρμητήρια τῶν Ὀθωμανῶν κατὰ τῆς Πόλεως. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐσφάδαζε κάτω ἀπὸ τὴ δουλεία τῶν Τούρκων. Ἡ Θράκη ὅλη ἀπὸ τὸν Αἷμο ὡς τὴν Προποντίδα ἄρχισε νὰ ἐκτουρκίζεται. Τοῦρκοι ἐγκαθίσταντο στὰ κτήματα τῶν ραγιάδων καὶ ἐξετοπίζοντο οἱ Ἕλληνες μὲ μίαν ἀναλογίαν ἀπὸ τὶς ἑστίες των, μεταξὺ τοῦ Τουρκικοῦ πληθυσμοῦ. Ἤδη ὡς τὸν καιρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κων)πόλεως ὑπῆρχε πληθυσμὸς ὀθωμανικὸς ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐντεῦθεν.

Οἱ Θρᾶκες Ἕλληνες ὑποκύψαντες ἐδούλευαν τὴν φρικτὴν δουλείαν καὶ ἀνεκόπη ἡ δραστηριότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐντὸς τῆς χώρας. Ἡ Ἀδριανούπολη μάλιστα ἀπετέλεσε (1360) τὴν πρώτη πρωτεύουσα τῶν Τούρκων, ὅπου καὶ ἐστήθησαν παλάτια τῶν Σουλτάνων, ἐκκλησίες μετεβλήθησαν εἰς τζαμιά, τὸ δὲ παιδομάζωμα, τὰ τάγματα ἐργασίας καὶ ἡ διαρπαγὴ παρθένων καὶ χίλια ἄλλα μέσα ἐτέθησαν εἰς φαρμογὴν διὰ τὴν συντριβὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὰ σύνοικα Χριστιανικὰ ἔθνη τότε ἦσαν ἀφανῆ. Ὅλα συμπεριλαμβάνοντο ἐντὸς τοῦ Ρουμ-μιλὲτ καὶ ἐτέλουν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Πατριαρχείου καὶ τὴν δικαιοδοσίαν, ἦσαν Ρωμιοὶ — Ἕλληνες. Οὕτω πᾶν ὅ,τι ἔπασχε τὸ ἔθνος μας, συνέπασχον καὶ αὐτὰ (Βούλγαροι - Ἀρμένιοι - Παυλικιᾶνοι). Οἱ Θρᾶκες Ἕλληνες ἀπεδεκατίζοντο, ἐξετοπίζοντο καὶ ἀντικαθίσταντο ἀπὸ Τούρκους, καὶ ὅσοι παρέμειναν ἐζοῦσαν τὴν ἀθλίαν ζωὴν τῶν ἐσχάτων δούλων. Ἱστορικὲς πηγὲς διὰ νὰ ἱστορήσουμε τὰ πράγματα ἔχουμε πλούσιες καὶ εἶναι γνωστὰ τὰ παθήματα τῶν Ἑλλήνων. Ἔχουμε καὶ περιηγητὲς τῶν αἰώνων τῆς δουλείας. Ἀπὸ τὸν 16ον αἰῶνα εἰσχωροῦν Εὐρωπαῖοι ὡς ἀπεσταλμένοι τῶν βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων τῆς Εὐρώπης, εἴτε μ' ἐπίσημες ἀποστολές, εἴτε ὡς συνοδοὶ τῶν ἀποστολῶν. Αὐτοὶ καταγράφουν εἰς τὰ ὁδοιπορικά[1] των πᾶν ὅ,τι ἀντιλαμβάνονται γοργὰ διερχόμενοι τοὺς δυστυχεῖς τόπους διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν Κων)πολιν. Διενυκτέρευον καθ' ὁδὸν εἰς χωρία καὶ χάνια, εἰς πλατεῖες καὶ συνοικισμούς. Τὰ ταξίδια των ἐγίνοντο τὴν ἡμέραν, τὴν δὲ νύκτα ἀνεπαύοντο. Διερχόμενοι δ' ἐκ Θράκης στὴ μακρὰ ὁδοιπορία τους, κατέγραφαν τὶς ἐντυπώσεις των.

Αὐτοὶ οἱ περιηγητὲς εἶναι οἱ μόνες πηγὲς ποὺ μᾶς δίδουν πληροφορίες περὶ τῶν ραγιάδων τῆς ἐποχῆς. Ἔχουν καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸν Ἐβλιγιὰ Τσελεμπῆ, τὸν Ἀβδουλῆ Χατζῆ Κάλφα καὶ ἄλλους. Ἀλλ' αὐτοὶ τυφλωμένοι ἀπὸ τὸ τουρκικὸ μῖσος, περιγράφοντας τὸν 17ον αἰῶνα λ.χ. τὶς μεγάλες πόλεις ὡς μὴ ἀμερόληπτοι, δὲν συνηθίζουν ν' ἀναφέρουν κὰν τοὺς ραγιάδες. Περιορίζονται εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας! Οἱ Ἕλληνες δὲν ὑπάρχουν δι' αὐτοὺς ὡς φυλή. Ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς πρώτους τῆς δουλείας αἰῶνες οἱ ἐκ Γερμανίας προσερχόμενοι διέρχονται ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ Φιλιππουπόλεως καὶ εἶναι γνωστοὶ σοφοὶ ἄνθρωποι, κινούμενοι ἐκ

1) Τὰ Itineraria (ἰτινεράρια).

περιεργείας νὰ γνωρίσουν τὴν ἀπειλητικὴ αὐτοκρατορίαν καὶ τὴν ἱστορίαν της. Παλαιότερος εἶναι ὁ Γκέρλαχ, ὅστις συνομιλεῖ μὲ τὸν μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως καὶ μᾶς δίδει ὅσα ἤκουσε ἀπὸ τὸ στόμα του περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, στὰ 1588. Αὐτὸς μᾶς δίδει πληροφορίες ὅτι λειτουργοῦσαν ἑπτὰ ἑλληνικὲς ἐκκλησίες καὶ ὑπῆρχε στὴ Φιλιππούπολη Ἑλληνισμὸς ἀποδεκατισμένος μὲν ἀλλὰ μὲ ἑλληνικὴ συνείδηση καὶ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Τέτοιοι εἶναι: Ὁ Ἄγγλος Μπέϊρμπουργκ (1664), ποὺ ἀναφέρει τοὺς Παυλικιάνους στὴ Φιλιππούπολη, ὁ Π. Τάφφερνερ στὰ 1665 ὁμοίως, ὁ Π. Ρικκὼ στὰ 1665, ὁ Μαρσιγλὶ στὰ 1732, ὁ Π. Λουκᾶς στὰ 1707, ὁ HUSIGUAT στὰ 1786, ὁ Σεβαλιὲ στὰ 1775, ὁ Κάϋλους στὰ 1672 καὶ τόσοι ἄλλοι, ποὺ μᾶς δίδουν ἀρκετὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων, ὥστε νὰ σχηματίσουμε γνώμη. Ἡ Λαίδη Μονταγκιοὺ διαμένοντας στὴν Ἀδριανούπολη, βρίσκει ἕνα δυνατὸν Ἑλληνισμόν, ζῶντα τὴν Ὁμηρικὴ ζωὴ καὶ διακηρύττει ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως γενικὰ εἶναι Ἑλληνικῆς καταγωγῆς πολιτισμένοι καὶ συμπαθεῖς καὶ ζοῦν, νομίζεις, στὴν Ὁμηρικὴ ἐποχή.

Ἕνας ἄλλος ὁ Χαίη, στὰ 1621, γράφει ὅτι ἡ Φιλιππούπολη βρίσκεται στὴ Ρωμανία. Ρωμανία ἔλεγαν οἱ Σλάβοι προηγουμένως τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου Ἑλληνικὴ Θράκη, ἐνῶ τὴν ὑπὲρ τὸν Αἷμον Ζαγοράν. Εἰς τὰ 1833 ὁ Λαμαρτῖνος μᾶς δίδει περιηγητικὲς ἐντυπώσεις ἀξιόλογες ὅπως καὶ ὁ Ἀλμπὲρ Ντουμὸν στὰ 1875. Τὰ κείμενα αὐτὰ τῶν περιηγητῶν τυπωμένα εἰς Ἀγγλικήν, Γαλλικὴν καὶ Γερμανικὴν γλῶσσαν, ἀποτελοῦν ἀρίστην πηγὴν διὰ νὰ βεβαιώσουμε τὴν ὕπαρξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴ Θράκη καὶ τὶς συνθῆκες τῆς διαβιώσεώς του. Πάντως μὲ ὅλες τὶς συμφορές, τους οἱ Θρακοέλληνες ζοῦν, ἐργάζονται, αὐγατίζουν, χάνονται, ὀλιγοστεύουν, ἀναγεννῶνται, φθίνουν, ἀλλὰ οὐδέποτε ἐκλείπουν. Τοὺς συγκρατεῖ ἡ ἐργατικότης καὶ ἀπόδοσή των, ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ κρυφό της σχολεῖο, ἡ ἀνάμνηση τῶν περασμένων καὶ ἡ νοσταλγία τους πρὸς τὸ παρελθόν.

Μᾶς βοηθεῖ ἀκόμη κι' ἄλλη πηγὴ σπουδαία. Οἱ κ ώ δ ι κ ε ς τῶν κοινοτήτων καὶ μητροπόλεων, ποὺ εἶναι καὶ ἡ ζωντανὴ ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Στοὺς κώδικες καταγράφονται τὰ γεγονότα τῆς ὠργανωμένης κοινότητος καὶ οἱ πράξεις της σύμφωνα μὲ τὴν ὀργάνωση τῶν κοινοτήτων κατὰ ἡμερομηνίες καὶ χρονολογίες. Τέτοιους κώδικες σώζει ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Θράκης, πολλοὺς λ.χ. τῆς Φιλιππουπόλεως, Ἀδριανουπόλεως, Στενημάχου, Ραιδεστοῦ, Διδυμοτείχου, Μετρῶν, Ἀθύρα, Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ὅπου ἀνευρίσκουμε πᾶσαν πληροφορίαν, ὡσὰν ἀπὸ καλίρροη πηγὴ τοῦ παρελθόντος.

Καὶ μᾶς ὁμιλεῖ τὸ παρελθόν, ἀναμφισβήτητον καὶ ἔγκυρον. Ἀλλ' εἶναι καὶ ἡ ὀργάνωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατ' ἐπαγγέλματα καὶ συντεχνίες — σύμφωνα μὲ τὰ σουλτανικὰ φιρμάνια τὸν 18ον αἰῶνα. Αὐτὴ ἡ συντεχνικὴ ὀργάνωση εἶναι πηγὴ μὲ τοὺς σωζομένους κώδικές της, ὅπου βέβαια ἐσώθησαν καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν μανθάνουμε καὶ λεπτομερειακὰ τὴν ἐργατικότητα,

τὴν δημιουργικότητα τοῦ δούλου ἑλληνισμοῦ, τὴν οἰκονομικὴ ἰσχύν του καὶ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση.

Καὶ ἐργασίες περὶ τῶν ἐσναφίων ὑπάρχουν τοῦ Μανουὴλ Γεδεών, τοῦ Μ. Ἀποστολίδου, τῆς κ. Βουραζέλη, τοῦ Πολ. Παπαχριστοδούλου, ποὺ φωτίζει τὴν ὕπαρξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴ Θράκη καὶ μᾶς ὁδηγεῖ στὴν ἔρευνα τῶν τετρακοσίων χρόνων τῆς δουλείας μὲ κάθε λεπτομέρεια. Οἱ κώδικες τῶν συντεχνιῶν εἶναι ὁ φωτεινότατος λαμπτήρας. Τέτοιο φῶς θὰ μᾶς δώσουν καὶ τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους εἰς τὸ μέλλον, ὅταν θὰ μελετηθοῦν καὶ θὰ δημοσιευθοῦν καταλλήλως. Ἡ μελέτη των ἤδη ἤρχισε καὶ ἐδημοσιεύθηκαν κείμενα, ἀλλὰ λείπουν οἱ ἔμπειροι τῆς παλαιᾶς ἀραβικῆς γραφῆς.

Ἄλλη ἐπίσης πηγὴ σπουδαία εἶναι οἱ μητροπολιτικοὶ καὶ ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι καὶ οἱ κώδικες τῶν μητροπόλεων καὶ πᾶσα πηγὴ ἐκκλησιαστικὴ ὁπόθεν μανθάνουμε τὴν ἔκταση τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἐξάπλωση, τὴν ὕπαρξη μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπῶν εἰς πόλεις, ὅπου ὁ ἑλληνισμὸς ὑφίστατο καὶ οὐδέποτε ἐξέλιπε καὶ τὴ δύναμη τῆς ἐκκλησίας. Τέτοιοι ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι ἐδημοσιεύθησαν πολλοὶ καὶ ἀποτελοῦν καλλίστη πηγὴ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τῆς μὴ ἐξαφανίσεώς του ἀνὰ τὴν Θράκην καὶ στὴν ἀκμὴ καὶ στὴν κατάπτωση καὶ οἰκονομικὴ καὶ πνευματική. Οἱ Θρᾶκες δὲν ζοῦσαν μόνον ἐργαζόμενοι γιὰ τὸ ψωμί τους. Πλουτοῦντες προσέφεραν πολλὰ γιὰ τὴν παιδεία τους. Εἶχαν ἐκπαίδευση.

Ἡ παιδεία ἡ Ἑλληνικὴ ἀνθοῦσε στὴν Φιλιππούπολη ἐξαιρετικῶς στὴν Ἀδριανούπολη, τὶς Σαράντα Ἐκκλησίες, τὸ Διδυμότειχον καὶ παντοῦ ἀλλοῦ. Οἱ περιηγητὲς μὲ θαυμασμὸ σημειώνουν τὰ σχολεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης, ποὺ οὐδέποτε ἐξέλιπαν, πότε ταπεινά, πότε λάμποντα καὶ ἀκμάζοντα. Ἀπὸ μελέτες εἰδικῶν γνωρίζουμε ἤδη πολλὰ διὰ τὴν παιδείαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ποὺ ἠμπορεῖ ὁ καθεὶς νὰ προστρέξῃ, ἂν ἤθελε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περιέργειά του. Ἕνας περιηγητὴς σημειώνει ὅτι τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα στὶς Σαράντα Ἐκκλησίες ὑπῆρχε Σχολεῖον ἀλληλοδιδακτικόν. Ὅταν τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ Λαγκάστερ μόλις εἶχεν ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Αὐτὴ ἡ στοιχειώδης παιδεία ἐκράτησε ἀναμμένον τὸ ζώπυρον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μέσα εἰς ἕνα περιβάλλον ἄθλιον ὡς ἡ Τουρκικὴ δεσποτεία. Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐγράφησαν πολλά, ἀλλ' ἡ ὕπαρξή της διαπιστώνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ποὺ διαμορφώνεται καὶ σώζεται καὶ ἀναπτύσσεται μόνο μὲ τὴν παιδεία. Ὁ μέγας Κοραῆς ἐκδίδων τοὺς κλασικοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς διὰ νὰ διαδώσῃ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία, ἐτόνιζε ὅτι «τὸ ἔθνος διὰ τῆς σπουδῆς τοῦ παρελθόντος του μανθάνει καὶ δυδάσκεται τί ἦτο καὶ συγκρίνον τὸ φρικτὸν παρόν του πρὸς τὸ ἔνδοξον καὶ λαμπρὸν παρελθόν του, ἐπιζητεῖ τὴν βελτίωσιν τοῦ παρόντος».

Σημ.: Τὰ 70 αὐτὰ κείμενα τυπώθηκαν πρῶτα στὴν ἐθνικὴ ἐφημερίδα τοῦ Πάνου Ν. Πιέρρου «Μακεδονία - Θράκη».

ΘΕΟΧ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΟΡΚΑΔΟΣ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Π ρ ὸ ς

Τὸν Ἀξιότιμον Κον Πολ. Παπαχριστοδούλου Δ)ντὴν Ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ

εἰ ς Ἀ θ ή ν α ς

Ἀξιότιμε Κύριε,

Ἂν ἐγνώριζα, ἀπὸ τὴν ἀρχή, μὲ ποιόν εἶχα τὴν τιμὴ νὰ ἀνοίξω ἀλληλογραφία, ὅταν μὲ συμβούλεψε νὰ ἀπευθυνθῶ πρὸς Ὑμᾶς ὁ Πρόεδρος κ. Κάζης, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν πρὸς Ὑμᾶς ἐπιστολήν μου τῆς 11-6-1962, μὲ τὴν ὁποία ἐζητοῦσα τὴ συμπαράστασή σας γιὰ τὴν ἀνεύρεση σχετικῶν μὲ τὴν ἱστορία καὶ λαογραφία τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης βιβλίων προκειμένου νὰ προέβαινα κι' ἐγὼ — ἐκτέλεσιν διαταγῆς τοῦ Σ)τοῦ μου Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων Ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Λαγκαδᾶ κ. Δημητρίου Τσίγκαλου — εἰς τὴν συγγραφὴν λαογραφικῆς μελέτης τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Δορκάδος, προσφύγων ἀπὸ τὸ Καρατζάκιοϊ Ἀνατολικῆς Θράκης, ὁμολογῶ ὅτι, δὲν θὰ ἀποφάσιζα παρόμοιο τόλμημα, ἐπειδὴ ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία εἶμαι δειλὸς κι' ἀναποφάσιστος.

Ἡ ἀπὸ 14-6-1962 ἀπαντησή σας στὴν ἀνωτέρω ἐπιστολή μου ὑπῆρξε ἄμεσος, καταφατικὴ στὸ αἴτημά μου καὶ πολὺ ἐνθαρρυντικὴ γιὰ τὴν προσπάθεια ποὺ ἀνέλαβα. Ἕως ἐδῶ, εἶχα τὴν ἐντύπωση πὼς οἱ ἐνέργειές μου ἦταν ἐκεῖνες ποὺ ἔπρεπε καὶ πὼς σὲ κανένα δὲν ἔδιναν ἀφορμὴ γιὰ παρεξήγηση. Ὅταν ὅμως μετὰ ἀπὸ μερικὲς μέρες ἔλαβα τὰ βιβλιαράκια ποὺ διατάξατε νὰ μὲ ἀποστείλουν καὶ σὲ συνέχεια ἐδιάβασα στὸν ἡμερήσιο τύπο ὕμνους γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομά σας καὶ διθυράμβους γιὰ τὸ ἀνεκτίμητο ἔργο σας, ἀποκάλυψα τὴ σμικρότητά μου ἐνώπιον Ὑμῶν. Τὸ νάνο μπροστὰ στὸν Παρνασσό, τότε λέγω, ἀναλογίστηκα τὴν αὐθαιρεσία μου καὶ εἶπα ἐνδόμυχα: Τί ἔκαμα ἐγώ! Ἀλλὰ ὅ,τι ἔγινε, ἔγινε καὶ ἐναπόκειται σὲ σᾶς νὰ μὲ τοποθετήσετε ἀναλόγως. Εἰς ἐμένα δὲν ἀπομένει ἄλλο τι γιὰ ἐπανόρθωση εἰ μὴ μόνο νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴ συμπάθειά σας.

Ἤδη, ἅπαξ κι' ἔλαβε τὴν προαναφερθεῖσα ἐξέλιξη ἡ συγγραφὴ τοῦ παρόντος μας δημοσιεύματος στὴν ὁποία ἡ ἐπίδραση καὶ συμβολή σας εἶναι καταφανής, ἐθεώρησα ὑποχρέωσή μου νὰ σᾶς ἀποστείλω ἕνα ἀντίτυπο γιὰ

νὰ τὸ κρίνετε. Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ περιεχόμενό του συμπίπτει ἢ εἶναι παραπλήσιο μὲ τὸ ἔργο ποὺ διευθύνετε σεῖς καὶ κριθῇ δημοσιεύσιμο, ἐκτυπῶστε το, σᾶς παρακαλῶ, γιὰ λογαριασμὸ καὶ μὲ δαπάνες τοῦ Ἀρχ. Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσ. Θησαυροῦ ἀποστέλλοντες καὶ στὸ σχολεῖο μας ἀριθμὸ ἀντιτύπων. Ἕνα ἄλλο χειρόγραφο θὰ κρατήσω γιὰ τὴ Σχολική μας Βιβλιοθήκη καὶ τρίτο θὰ ὑποβάλλω πρὸς τὸν Σ)τόν μου Ἐπιθεωρητὴν Δημοτικῶν Σχολείων Λαγκαδᾶ κ. Δημήτρ. Τσίγγαλο, ὁ ὁποῖος φυσικὰ εἶναι ὁ ἐμπνευστὴς τῆς ἰδέας αὐτῆς. Δὲν εἶμαι ὁ ἁρμόδιος — ὡς ὑφιστάμενος — νὰ ἐκφέρω γνώμην ὑπὲρ ἢ κατά, ἂς μοῦ ἐπιτραπῇ μόνο νὰ παραθέσω κατωτέρω ἀπόσπασμα τῆς σχετικῆς ἐγκυκλίου του διαταγῆς πρὸς τὰ Σχολεῖα τῆς Περιφερείας του.

Ἀριθ. Πρωτ. 2445 Ἐν Λαγκαδᾷ τῇ 25-11-1961
Ἀριθ. Ἐγκ. 20

Πρὸς

Τοὺς κ.κ. Δ)ντὰς τῶν Δημοτ. Σχολείων
τῆς καθ' ἡμᾶς Περιφερείας.

Ἂς κινηθῶμεν ὅλοι νὰ γνωρίσωμεν τὸ τόπον μας, τὴν ἱστορίαν, τοὺς θρύλους, τὰς θυσίας. Ὅταν ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν τὸ φυσικοκοινωνικὸν περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινοῦνται οἱ μαθηταί μας, δὲν δυνάμεθα νὰ δδηγήσωμεν αὐτοὺς ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν ἀληθῆ γνῶσιν, εἰς τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς συνετελέσθη ἡ πρόοδος

Ἐπιβάλλεται νὰ κινηθῶμεν δραστηρίως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην. Ὀφείλομεν τὸ ταχύτερον νὰ συγκεντρώσωμεν τὸ πατριδογνωστικόν, λαογραφικὸν καὶ ἱστορικὸν ὑλικὸν τῶν χωρίων μας, τῆς περιοχῆς μας καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν τῶν ὑπολοίπων διαμερισμάτων τῆς Πατρίδος μας. Τοὺς τόπους ὅλους ἐκείνους, οἵτινες ὁμιλοῦν διὰ μίαν πρᾶξιν ἥρωος, διὰ μίαν θυσίαν — καὶ εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ οἱ τόποι — ἂς τοὺς γνωρίσωμεν, ἂς τοὺς προβάλωμεν εἰς τοὺς μαθητάς μας, ἂς τοὺς ὑψώσωμεν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ μας, ἂς τοὺς ἐξωραΐσωμεν καὶ ἂς τοὺς μεταβάλωμεν εἰς προσκύνημα τῆς Ἑλληνικῆς Δόξης. Εἰς τοὺς τόπους αὐτοὺς θὰ ἰδοῦν κατὰ τὸν ἐποπτικώτερον τρόπον τὰ Ἑλληνόπουλα τῆς περιοχῆς μας τί προσέφερον οἱ γονεῖς των καὶ οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὰ ἀκρογιάλια, τὰ νησάκια, τὰ βουνά, τὰ λαγκάδια ὁλοκλήρου τῆς Πατρίδος μας.

Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ μας, ὅπως συμβάλωμεν κατὰ τρόπον πρακτικὸν εἰς τὴν προσπάθειάν σας ταύτην, παρέχομεν ἐνδεικτικὰ σχέδια τῶν ἐργασιῶν αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ γίνουν εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Περιφερείας μας.

I. Πατριδογνωστικὸν - Λαογραφικὸν - Ἱστορικὸν ὑλικὸν

Α' Χωρίον

1. Πῶς ἔλαβε τὸ ὄνομά του (Παλαιὰ - νέα ὀνομασία). 2. Πότε τὸ πρῶτον κατωκήθη. 3. Ὑπέστη ζημίας. Πόπε καὶ παρὰ τίνων. 4. Θέσις τοῦ χω-

ρίου. Ἔκτασις τούτου καὶ ὁλοκλήρου τῆς περιοχῆς του. 5. Ἔδαφος, ὕδατα, ὑψόμετρον, κλῖμα κλπ. 6. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. 7. Κατοικία, θέρμανσις, ἐνδυμασία, ὑπόδησις, διατροφή, καθαριότης, ψυχαγωγία (παλαιότερον καὶ σήμερον). 8. Ὕδρευσις τοῦ χωρίου (παλαιότερον καὶ σήμερον). 9. Ποσοστὸν γεννήσεων καὶ θανάτων (προπολεμικῶς καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν τετραετίαν). 10. Συνηθέστεραι ἀσθένιαι ἐξ ὧν προσβάλλονται οἱ κάτοικοι. 11. Μέρμνα τῶν κατοίκων διὰ τὴν ὑγείαν (παλαιότερον καὶ σήμερον). 12 Ἡ οἰκογένεια ὡς παράγων ἀγωγῆς διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν. 13. Σύνθεσις τοῦ πληθυσμοῦ. 14. Ξενόγλωσσα ἰδιώματα ὁμιλούμενα ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς εἰς ποσοστὰ ἐπὶ τοῖς ο)ο. Συγκέντρωσις λέξεων ξενοφανῶν μὲ ἑλληνικὴν ρίζαν. 15. Μακεδονομάχοι (ἀνοματεπώνυμον, δρᾶσις - συνοπτικὴ ἱστορία ἑνὸς ἑκάστου). 16. Πεσόντες ὑπὲρ τῶν Ἐθνικῶν ἰδεωδῶν (ὀνοματεπώνυμον, χρονολογία θανάτου - περιγραφὴ μαρτυρικῶν θανάτων). 17. Ὀργανισμοὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου συντελοῦντες εἰς τὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν κατοίκων. 18. Ἀρχαιολογικοὶ τόποι, ἱστορικὰ μνημεῖα. 19. Ἐκκλησίαι, μοναστήρια, νεκροταφεῖα. 20. Ἱστορικοὶ θρύλοι, παραδόσεις. Θρησκευτικαὶ πανηγύρεις. 21. Ἤθη καὶ ἔθιμα. 22. Προλήψεις, δεισιδαιμονίαι. 23. Τραγούδια, χοροί. 24. Μιορολόγια. 25. Τείχη, φρούρια. 26. Στῆλαι, ἀγάλματα. 27. Τοποθεσίαι εἰς τὰς ὁποίας διεδραματίσθησαν ἱστορικὰ γεγονότα. 28. Οἰκίαι εἰς τὰς ὁποίας ἐγεννήθησαν ἐξέχουσες προσωπικότητες.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς
(Τ. Σ.) Δημ. Τσίγκαλος

Διακόπτοντας ἐδῶ τὴν συνέχεια τῶν λοιπῶν ὑποδείξεων τῆς ἐγκυκλίου τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ διὰ τὴν ὀργάνωση τῆς σχολικῆς ἐργασίας καὶ ἐποικοδομητικὴ γενικὰ λειτουργία τοῦ σχολείου, ἐπανερχόμεθα στὴ διατύπωση τῶν ἰδικῶν μας ἀπόψεων. Ὅτι δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς παραπάνω ἐγκυκλίου δ)γῆς — σχετικὰ μὲ τὴ συλλογὴ τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ — διαπιστώσαμε, μὲ μεγάλη μας λύπη, τὴν ὁλονὲν καὶ περισσότερο καὶ μὲ ρυθμὸ γοργό, ἀπομάκρυνσή μας ἀπὸ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ἀπὸ τὶς παραδόσεις, ποὺ κληρονομήσαμε ἀπὸ τοὺς προγόνους μας καὶ μὲ τὰ ὁποῖα διαφυλάχθηκε τὸ ἔθνος, ὅπως τὸ πλήρωμα τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε, ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὴν καταστροφὴ τόσο στὴ διάρκεια τῆς μακραίωνης ἱστορίας του ὅσο καὶ στὴν διάρκεια τῆς πολύχρονης σκληρῆς καὶ βάρβαρης σκλαβιᾶς κάτω ἀπὸ τὸν ἀπάνθρωπο τουρκικὸ ζυγό. Ἤδη, μετὰ τὴ λήξη τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου κι' ἐδῶ, ἄρχισαν νὰ εἰσάγωνται στὸν τόπο μας ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ καινὰ δαιμόνια καὶ τείνουν νὰ μᾶς ὁδηγήσουν στὸν ὄλεθρο. Οἱ τεντυμποϊσμοί, τὰ ρόκ-ἐν-ρόλ, τὰ τζὰ-τζὰ-τζὰ καὶ πλῆθος ἄλλων ποικιλωνύμων ξένων καὶ ἀσυμβιβάστων μὲ τὴν ψυχική μας ἰδιοσυγκρασία κατασκευασμάτων, δῆθεν προοδευτικῶν, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα πρόκειται περὶ ἀνηθίκων, ψυχοφθόρων καὶ φθοροποιῶν προϊόντων εἰσαγομένων ἀνεξέλεγκτα ἀπὸ τὸ ἐξω-

τερικό, ποὺ ὁδηγοῦν σταθερὰ καὶ μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια τὴ γενιά μας στὴν ἐξαχρίωση, ἀσέβεια, ἀφιλοξενεία, μὲ μιὰ λέξη στὸν ἐξαφανισμό μας. Ἔχομε ἀπομακρυνθῆ τόσο πολὺ ἀπὸ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά μας, ὥστε νὰ μᾶς φαίνωνται σήμερα ὡς ξένα. Ἄλλοτε ἡ συνοχὴ ἀνάμεσα στὸ λαό μας ἦταν ἀκατάλυτη καὶ ἡ ἀλληλεγγύη ἀξιοζήλευτη. Σήμερα κάτω ἀπὸ συνθῆκες ἐλεύθερης ζωῆς, ἔχουν ἀπομακρυνθῆ ὁλότελα ἀπὸ τὰ φιλανθρωπικὰ ἔθιμα, ποὺ διατηρήθηκαν αἰῶνες καὶ χωρὶς ἀμφιβολία σ' αὐτὰ ὀφείλεται κατὰ ἕνα μεγάλο ποσοστό, ἂν μὴ ἐξ ὁλοκλήρου, ἡ ἐπιβίωση τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ θὰ ἦταν ἴσως χρήσιμο νὰ καταγραφοῦν ἐκεῖνα τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ποὺ ἔπαψαν νὰ ἀποτελοῦν βίωμα τοῦ λαοῦ μας, γιὰ νὰ περισωθοῦν ἀπὸ τὸν ἀδηφάγο φθοροποιὸ χρόνο ποὺ ἀδίσταχτα συντρίβει ὅ,τι κατάλοιπο μένει ἀκόμη ἀπὸ τὰ λαϊκὰ δημιουργήματα τῶν ἠθῶν, ἐθίμων, θρύλων καὶ παραδόσεων. Ἡ σύγχρονη πνευματικὴ ἀνάπτυξη καὶ ἡ τεχνικὴ ἐξέλιξή μας δίνουν τὰ μέσα νὰ ἀφήσωμε γραπτὴ αὐτὴ τὴν κληρονομία τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ στὶς γενεὲς ποὺ ἔρχονται πίσω μας, φθάνει νὰ συγκεντρωθοῦν, τὰ βιωματικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα ποὺ γαλούχησαν γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα ὁλόκληρες γενεὲς καὶ νὰ μὴ ἀφεθοῦν στὴ καταστρεπτικὴ μανία τοῦ πανδαμάτορα χρόνου.

Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ καὶ μόνο ἂν κρίνωμε τὴν ἐμπνευσμένη πρωτοβουλία τοῦ Σ)τοῦ μας Ἐπιθεωρητοῦ κ. Δημητρίου Τσίγκαλου, χωρὶς νὰ ἀναφέρωμε τὶς τόσες ἄλλες ὠφέλιμες πλευρές της, νὰ συγκεντρώση δηλαδὴ ὅλο αὐτὸ τὸ ὑλικὸ τῶν κατοίκων τῶν χωρίων μας ὁλόκληρης Ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας, ἀνασύροντάς το ἀπὸ τὴν ἀφάνεια, ἀποτελεῖ ἀδιαφιλονίκητο ἔργο Ἐθνικὸ ὑψίστης σημασίας, ἀπὸ τὸ ὁποῖο, ὁ οἱοσδήποτε ἐρευνητὴς τῆς αὔριο, λαογράφος - ἱστοριογράφος, θὰ δύναται νὰ συνάψη πολύτιμα στοιχεῖα γιὰ τὴ συγγραφὴ ἑνιαίου γιὰ ὅλη τὴν Περιφέρεια ἔργου.

Ἂν καί, ὅπως δηλώσαμε, ἀποφύγαμε νὰ ἐκφέρωμε γνώμη γιὰ τὴν ἐγκύκλιο τοῦ Σ)τοῦ μας Προϊσταμένου, ὡστόσο ἡ παρεμβολὴ τῆς ἀνωτέρω κριτικῆς ὑπῆρξε ἀναπότρεπτη, γιὰ νὰ δοθῆ τὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς περισυλλογῆς ἐντονώτερα.

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, δὲν θεωρῶ ἄσκοπο, Ἀξιότιμε κ. Παπαχριστοδούλου, πρὸς ἐνημέρωσή σας ἔχοντας ὑπ' ὄψη μου καὶ τὴν πρὸς ἐμὲ ἐπιστολή σας, νὰ σᾶς πληροφορήσω ὅτι, ἡ Ἐκπαιδευτική μας Περιφέρεια περιλαμβάνει πολλὰ χωρία, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι προέρχονται ἀπὸ τὴν Τουρκοκρατημένη Θράκη καὶ συνεπῶς θὰ ἔχη συγκεντρωθῆ ἀπὸ ἱκανότατους συναδέλφους ἄφθονο καὶ πολύτιμο λαογραφικὸ ὑλικό, ποὺ ἴσως σᾶς ἐνδιαφέρει.

Ἡ συλλογή μας αὐτὴ περιλαμβάνει περὶ τὰ 95 σύμμικτα θέματα ἀναφερόμενα σὲ ποικίλες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων Δορκάδος προσφύγων ἀπὸ Καρατζάκιοϊ Ἀνατολικῆς Θράκης. Εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητο πὼς τὸ συγγράφειν δὲν εἶναι ἔργον τοῦ οἱουδήποτε. Εἶναι ταλέντο μὲ

τὸ ὁποῖο εὐνοοῦνται ὁρισμένοι ἀπὸ τὸ δημιουργὸ καὶ τὸ ὁποῖο, δυστυχῶς, ὁ ὑποφαινόμενος στερεῖται. Ἐπίσης τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ γράφων δὲν ἔχει τὴν ἴδια προέλευση μὲ τοὺς Δορκαδιῶτες, τοὺς ὁποίους ἀφορᾶ τὸ ὑπὸ κρίσιν λαογραφικὸ ὑλικό, ἀλλὰ κατάγεται ἀπὸ τὸν Πόντο μὲ διαφορετικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ξένα πρὸς τὰ βιωματικά, ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ στοιχεῖα των. Ὅλα αὐτὰ ἔπόμενο εἶναι νὰ μειώνουν τὴ λογοτεχνικὴ πλοκὴ τοῦ περιεχομένου τοῦ βιβλίου μὲ τὴ γλωσσική του ἀναρχία. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἰδιωματισμοὶ τῶν κατοίκων δὲν ἀποδίδονται — ἐκεῖ ποὺ πρέπει — ὅπως προσφέρονται στὰ τραγούδια των, στὰ ἀνέκδοτα, τὶς διηγήσεις καὶ λοιπὲς γλωσσικὲς ἐκδηλώσεις των καὶ ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀπουσιάζει τὸ καλὸ ὕφος.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὶς παραπάνω ἀτέλειες, καταβλήθηκε προσπάθεια νὰ κρατηθῆ ἡ πρέπουσα ἀντικειμενικότητα στὴν ἀνάπτυξη τῶν διαφόρων θεμάτων. Ἀποφύγαμε τὶς ὑπερβολές. Δὲν ἐκθειάζομε ποτὲ ἀρετὲς ἀνύπαρκτες, οὔτε μειώνομε τυχὸν ὑπάρχουσες. Ὑπήρξαμε ὡμοὶ στὴν διατύπωση τῆς ἀληθείας. Τὴ σκάφη τὴν εἴπαμε σκάφη καὶ τὰ σῦκα, σῦκα, γιὰ νὰ γνωρίσωμε τὸ λαό μας αὐτούσιο, ἀκριβῶς ὅπως εἶναι, παρουσιάζοντας μία εἰκόνα τῆς ζωῆς του, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων του, τῆς κοινωνικῆς του συστάσεως, τῆς λαογραφίας του.

Δορκάδα Μάρτιος 1963
Θεοχάρης Παπαδόπουλος

Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος
Ἐπιθεωρητὴς Δημ. Σχολ. Περιφ. Λαγκαδᾶ
Ἀριθ. Πρωτ. 723

Ἐν Λαγκαδᾷ τῇ 28-3-1963

Πρὸς
Τὸν κ Θεοχάρην Παπαδόπουλον
δημ)λον τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Δορκάδος
εἰς Δορκάδα,

Συγχαίρομεν καὶ ἐπαινοῦμεν ὑμᾶς, διὰ τὴν μετὰ ζήλου καὶ πολλῆς εὐσυνειδησίας ἐκπονηθεῖσαν μελέτην λαογραφικοῦ, ἱστορικοῦ καὶ πατριδογνωστικοῦ ὑλικοῦ τοῦ χωρίου σας καὶ συνιστῶμεν, ὅπως ἐπιδίδεσθε πάντοτε μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου εἰς ἔργα προάγοντα τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς καὶ τιμῶντα τὸν Ἕλληνα διδάσκαλον.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς
(Τ. Σ.) Δημήτριος Τσίγκαλος

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ
ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΔΟΡΚΑΔΟΣ - ΚΙΛΚΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΚΟΛΟΥΘΗΤΕΑΣ ΠΟΡΕΙΑΣ. Ἐπιχειροῦντες νὰ ἐκθέσωμε περιληπτικὰ στὸ δημοσίευμα αὐτὸ λαογραφικὰ στοιχεῖα τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Δορκάδος τοῦ νομοῦ Κιλκίς, οἱ ὁποῖοι εἶναι πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη, ἐθεωρήσαμε ἀναγκαῖο, πρὶν ἀπὸ κάθε περιγραφὴ τῶν θεμάτων ποὺ θὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενο ἔρευνας τῆς πραγματείας μας αὐτῆς, νὰ ἀναφερθοῦμε πρῶτα συνοπτικὰ στὴν ἱστορία τῆς Θράκης, γιὰ νὰ λάβη ὁ ἀναγνώστης μας ἀκριβῆ ἰδέα τῆς καταγωγῆς τῶν κατοίκων καὶ ἀκόμη νὰ γνωρίση μερικὰ ἀπὸ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν προγόνων των, ποὺ θὰ ἀναφέρωμε παρακάτω ὡς ἀπαραίτητα στοιχεῖα καὶ συμπλήρωμα τῆς ἐργασίας μας αὐτῆς. Ἄλλωστε δὲν εἶναι νοητὸ νὰ ἀπομονωθῆ ἡ ἱστορία ἑνὸς τόπου καὶ λαοῦ ἀπὸ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά του, ποὺ εἶναι τὰ βιώματά του, ἡ ὕπαρξή του, ἡ ὑπόστασή του, ὅπως δὲν εἶναι νοητὸ νὰ μὴν ἔχουν κληρονομηθῆ αὐτὰ ἢ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους των καὶ νὰ διατηρηθοῦν μέχρι καὶ σήμερα ἔστω καὶ μὲ κάποια παραλλαγή. (Βλ. Ἡ Θράκη. Τί πρέπει νὰ γνωρίζουν τὰ Θρακόπουλα, Πολ. Παπαχριστοδούλου, δημοσίευμα 74 Ἐτ. Θρ. Μελ.).

«ΑΦΟΜΟΙΩΣΗ ΤΩΝ ΘΡΑΚΙΩΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΛΚΥΣΤΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ. Ἡ Θράκη τὸν παλαιὸ καιρὸ μὲ τὸν ἄκαμπτο πολεμοχαρῆ καὶ ὑπερήφανο λαό της ἀγαποῦσε καὶ ἐλάτρευε τὴν ἐλευθερία ὡς τὸ μεγαλύτερο ἀγαθὸ τοῦ ἀνθρώπου ὅπως διδάσκει καὶ ὁ Σωκράτης καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ὑπῆρξε ἀπὸ ἐλεύθερη Θράκη.

«Ὁ Θρακικὸς λαὸς ὅμως γοητευμένος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ποὺ στὰ παράλιά τους ἔστησαν τὶς ἀποικίες τους, χωρὶς νὰ κατακτηθῆ, ἀφομοιώθηκε. Μόνο σ' αὐτοὺς ὑπεχώρησε. Δέχτηκε θεληματικὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας. Ἔμαθε μὲ τὴν ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Δέχτηκε τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων κι' ὅλα τὰ πλούσια στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ των, ποὺ ἐπεκράτησαν, καὶ σὲ διάστημα μερικῶν αἰώνων ἄρχισε νὰ ἐξελληνίζεται ἕως ὅτου ἐξελληνισμένος καὶ ἐκχριστιανισμένος τέλεια στὰ 450 μ.Χ. ἔγινε ὁ κύριος κορμὸς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

«ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΘΡΑΚΙΩΤΩΝ. Ἡ καταγωγὴ τῶν Θρακῶν εἶναι ἐθνολογικὰ Πελασγικὴ καὶ οἱ Θρᾶκες ἀνήκουν εἰς τὴν Ἀρία ἢ Ἰνδογερμανικὴ ὁμοφιλία. Οἱ Θρᾶκες ἀποσχίσθηκαν ἀπὸ τοὺς Πελασγοὺς ὡς ἔθνος ἰδιαίτερο. Οἱ Θρᾶκες στὴ νεολιθικὴ ἐποχὴ 2200 — 4000 π.Χ. συνώδευσαν τοὺς Πελασγοὺς στὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος μὲ χαρακτῆρα ἐκπολιτιστικὸ καὶ ὄχι ἐπιδρομικὸ ἢ ληστρικό. Γενικὰ οἱ προϊστορικοὶ Θρᾶκες εἶναι πολὺ στενὰ συνδεδεμένοι μὲ τοὺς Πελασγοὺς ποὺ στὴν πανάρχαια ἐποχὴ ἐμφανίζονται ἀπὸ κοινοῦ καὶ οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος στὴ Θεσ-

σαλία, Βοιωτία, Φωκίδα. Ἡ συγγένεια καὶ ἡ ὁμοφιλία τῶν ἐθνῶν αὐτῶν ὅλων ἀποδεικνύεται ὄχι μόνο ἱστορικά, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ σύγκριση τῶν γλωσσῶν καὶ μὲ τὰ ἑλληνικὰ ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα καὶ εὑρήματα ποὺ πλημμυρίζουν τοὺς Θρακικοὺς κάμπους καὶ τὰ ὑπερπλήρη μουσεῖα τῆς Σόφιας καὶ Φιλιππουπόλεως.

«ΑΡΧΑΙΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΘΡΑΚΙΩΤΩΝ. Ὁ χαρακτῆρας, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν Θρακῶν ἔγιναν πρόβλημα μεγάλης ἔρευνας. Ὁ Ἡρόδοτος μᾶς διασώζει τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Θρακῶν.

Ἀνάμεσα στὰ ἄλλα λέγει πὼς οἱ Θρᾶκες μεταχειρίζονται νόμους, ποὺ τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ πουλοῦν τὰ παιδιά τους θηλυκὰ καὶ ἀρσενικά, γιατὶ ἡ πολυγαμία συντελοῦσε σ' αὐτὴ τὴν ἀβαρία. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατὶ ἡ Ἀθήνα ἦταν γεμάτη ἀπὸ Θρακιώτισσες δοῦλες, ποὺ τὶς μεταχειρίζονταν καὶ γιὰ παλλακίδες, σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους της.

«Ἔπαιρναν οἱ Θρᾶκες πολλὲς γυναῖκες κάποτε καὶ τριάντα. Ἀπ' αὐτὲς τὶς μητέρες βγῆκαν καὶ πολλοὶ ἐπιφανεῖς Ἀθηναῖοι ὅπως ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπὸ τὴ Θρακιώτισσα μητέρα του Ἀβρότονον, ποὺ τὴν ὕμνησε ὁ Ἀμφικράτης λέγοντας: «Θράσσα τὸ γένος, Ἀβρότονον πλὴν τῇ Ἑλλάδι καυχῶμαι ὅτι τὸν μέγαν ἐγὼ ἔτεκον Θεμιστοκλῆν». Ἡ λέξη Θράσσα κατήντησε ἔτσι συνώνυμη μὲ τὴ λέξη δούλα ποὺ πουλιοῦνταν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους κάποτε καὶ γιὰ μιὰ χούφτα ἁλάτι. Ὁ Ἡσύχιος (τ. Α' σ. 135) μᾶς διέσωσε τό: «Θρᾷξ πρὸς ἅλας ἠγορασμένος». Τὶς θυγατέρες τους οἱ Θρᾶκες δὲν τὶς φύλαγαν ὅσο τὶς γυναῖκες τους. Οἱ Θρᾶκες ἔστιζαν τὰ κορμιά τους ὅπως σήμερα πολλοὶ ἐξευγενισμένοι λαοί. Αὐτὸ μαρτυρεῖ εὐγενικὴ καταγωγή. Τὸ ἄστικτο τοῦ κορμιοῦ ἦταν ἀγένεια. Οἱ Θρᾶκες θεωροῦσαν ἐντιμώτατο νὰ κάθωνται ἀργοὶ καὶ ἐξευτελιστικὸ νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ. Τιμιώτατο δὲ καὶ ἐντιμώτατο νὰ ζοῦν ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ τὴ ληστεία.

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ Η ΑΓΩΓΗ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΘΙΕΡΩΘΗ. Δὲν εἶναι ἄσχετη καὶ ἡ ἀντίληψη αὐτὴ τῶν Θρακιωτῶν μὲ ὅσα πρέσβευαν στὴ μακρυνὴ Ἀνατολικὴ καὶ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, γιὰ τὴ χειρονακτικὴ ἐργασία. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ θεσμὸς τῆς δολείας βρίσκονταν στὴν ἀκμή της. Ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας χώριζε τοὺς ἀνθρώπους σὲ δυὸ τάξεις. Οἱ δοῦλοι δὲν ἦσαν ἄνθρωποι ἀλλὰ κτήματα τοῦ δεσπότου των. Καὶ τὰ πιὸ ἐκλεκτὰ ἀκόμη πνεύματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τίποτε σχεδὸν δὲν λέγουν γιὰ τὴν δουλεία. Κι' αὐτὸς ὁ Πλάτων τὴν θεωρεῖ ὡς προϋπόθεσιν τῆς ζωῆς. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης διακηρύττει, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐκ φύσεως διαιροῦνται εἰς δούλους καὶ ἐλευθέρους. Οἱ δοῦλοι θεωροῦνταν τότε ἔμψυχα μέσα γιὰ τὸν ἀφέντη, ὄντα ἀτελῆ ἀπὸ τὴ φύση καὶ συνεπῶς κατωτέρα ἀπὸ τὸν κύριό των. Ἀληθινὰ τρομακτικὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν δούλων στὸν ἀρχαῖο κόσμο. Ἀπὸ 500.000 κατοίκους τῆς Ἀττικῆς οἱ 400.000 εἶναι δοῦλοι. Τὸ ἴδιο καὶ στὴ Ρώμη ἡ ἀ-

ναλογία τῶν δούλων εἶναι μεγάλη. Μερικοὶ εὐγενεῖς εἶχαν ἑκατοντάδες δούλων. Μόνον ὁ Καικίλιος Κλαύδιος Ἰσίδωρος εἶχε 4.116 δούλους. Κι' αὐτὴ ἡ ζωὴ τῶν δούλων δὲν ἦταν κτῆμα των, ἀλλὰ κτῆμα τῶν κυρίων ποὺ τοὺς εἶχαν. Τοὺς ἀσθενεῖς δούλους τοὺς πετοῦσαν στὸ δρόμο ἢ τοὺς ἐσκότωναν. Ἀλλὰ μήπως ἡ τύχη τῆς γυναίκας ἦταν καλύτερη στὸν ἀρχαῖο κόσμο; Γενικὴ ἦταν ἡ ἀντίληψη πὼς ἡ γυναῖκα εἶναι μόνο γιὰ τὴν τέρψη τοῦ ἄνδρα. Καὶ σὲ πολλὲς περιοχὲς ὅταν πέθαινε ὁ ἄνδρας ἔπρεπε μαζί του νὰ ταφοῦν κι' ὅλες οἱ γυναῖκες του δηλαδὴ νὰ δώσουν τέλος κι' αὐτὲς στὴ ζωή των. Ὅσον ἀφορᾶ τὴν ὁποιαδήποτε χειρονακτικὴ ἐργασία, αὐτὴ τὴ θεωροῦσαν σὰν κάτι τὸ δίχως ὑπόληψη, τὸ παρακατιανὸ γιατὶ βρίσκονταν στὰ χέρια μιᾶς τάξεως ἀνθρώπων ποὺ δὲν τοὺς ὑπολήπτονταν καὶ δὲν τοὺς ἐκτιμοῦσαν, δηλαδὴ στὰ χέρια τῶν δούλων τῶν ἐλεύθερων, ἐνῶ ὁ λεύθερος ἀφιερώνετο στὶς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας, στὴν ἐπιστήμη, στὴ φιλολογία, «γιατὶ ὅσα ἔκανε ὁ ἄνθρωπος, ὅπως λέγει ὁ Σενέκας, σκυμμένος ἐπάνω στὴ γῆ μὲ τὸ σῶμα λυγισμένο καὶ τὴν προσοχή του στραμμένη, κατευθυνομένη πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὴ γῆ, θεωροῦντο πὼς αὐτὰ ταιριάζουν σὲ κατώτερα πνεύματα». Δυστυχῶς καὶ σήμερα ἀκόμη ἂν ἐξαιρέσωμε ἕνα μικρὸ ποσοστὸ διανοουμένων, ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι ἐξακολουθοῦν νὰ ἐμμένουν στὴν πανάρχαια αὐτὴ ἀντίληψη. Βλέπουν ἀφ' ὑψηλοῦ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ ὁποιαδήποτε χειρονακτικὴ ἐργασία, τοὺς θεωροῦν ὡς δευτέρας τάξεως ἀνθρώπους παρακατιανῆς δραστηριότητας καὶ ὁμιλοῦν μὲ περιφρόνηση γι' αὐτούς. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων πρὸς τοὺς συνανθρώπους των τοῦ μόχθου, ἔγινε μόνιμο καθεστὼς καὶ βλέπομε τὸ ἀποκαρδιωτικὸ φαινόμενο, παιδιὰ ἀγροτῶν καὶ ἐργατῶν ποὺ τελειώνουν τὸ γυμνάσιο, νὰ θεωροῦν ἐντροπή τους νὰ καταπιάνωνται μὲ ἐργασία ποὺ ἀπαιτεῖ μυϊκὴ δύναμη καὶ ἀφήνουν ὅλο τὸ βάρος τῆς ἐργασίας στοὺς γέρους πιὰ γονεῖς των, ἐνῶ οἱ ἴδιοι χαρτοπαίζουν ὁλημερὶς στὰ καφενεῖα καὶ ἐπιδίδονται σὲ πλεῖστες ἄλλες ἐνέργειες, ποὺ φθείρουν τὰ ἤθη. Ὄχι σπάνια παριστάμεθα μάρτυρες τοῦ φαινομένου ποὺ ὁ γιὸς δῆθεν μορφωμένος ἐντρέπεται νὰ γνωρίσῃ τὸν πατέρα του τὸν ἀγράμματο μὲ ἕνα φίλο ἢ γνωστό του.

Ἡ ἀγωγὴ πρὸς τὴν συνανθρωπιὰ ἦταν πάντα ἀπαραίτητη καὶ σπουδαίας σημασίας, ἀλλὰ πιὸ πολὺ σήμερα μὲ τὴ μίξη τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων ποὺ οἱ ἀτομικὲς καὶ προσωπικὲς προστριβὲς πῆραν μεγάλο ἄπλωμα, ἔγιναν πιὸ ἐπικίνδυνες, γι' αὐτὸ καὶ ἔχομε ἀνάγκη νὰ προσέξουμε αὐτὸ τὸ σημεῖο καὶ νὰ διαπαιδαγωγήσωμε τὸν νέο ἄνθρωπο ἔτσι ὥστε νὰ παίρνῃ τὴν πρέπουσα στάση ἀπέναντι τῶν συνανθρώπων του. Νὰ τονώσωμε καὶ νὰ καλλιεργήσωμε ὅλες τὶς ἀνθρώπινες κοινωνικὲς ἀρετές, ὅσες ἔχουν χαρακτῆρα δεσμοῦ μεταξὺ τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνίας, ὅπως τὸ συναίσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης, τῆς εὐλάβειας, τοῦ σεβασμοῦ, τῆς εὐθύνης, τῆς πραγματικῆς οἰκογένειας καὶ ὄχι τῆς τεχνοποιημένης συμπεριφορᾶς καὶ ὑποκριτικῆς εὐγενεί-

ας καὶ νὰ ἀντιμαχόμαστε ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐλαττώματα ποὺ κλείνουν μέσα τους τὴ διχόνοια, τὴ δυσαρμονία, τὴν ἀντικοινωνικότητα, τὴ διάλυση τῶν δεσμῶν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ἡ ἀπόκτηση τῶν παραπάνω προϋποθέτει ἐπιμελημένη μόρφωση τοῦ νοῦ, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἀνάπτυξη, ἡ νοητικὴ καλλιέργεια, μπορεῖ νὰ ἐπιδράση ὁλέθρια καὶ μάλιστα τόσο πιὸ ὁλέθρια ὅσο πιὸ κουφτερὰ ἀναπτυγμένος εἶναι ὁ νοῦς, ἂν αὐτὸς δὲν εἶναι ἀγκιστρωμένος γερὰ σὲ καλλιεργημένο θυμικό. Κάτι παρόμοιο ὑποστηρίζει καὶ ὁ Τολστόϊ λέγοντας: «Ἄνθρωπος μορφωμένος χωρὶς οἰκογενειακὴ ἀνατροφή, μοιάζει μὲ τρελλὸ ποὺ βαστάει ἀκονισμένο σπαθὶ στὰ χέρια του».

«ΑΡΧΑΙΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΘΡΑΚΙΩΤΩΝ. Ὁ Στράβωνας ἀνακηρύχνει τοὺς Θρᾶκες «ἔθνος Θεοσεβέστατο». Ὁ δὲ Ὅμηρος τοὺς Μοισοὺς Θρᾶκες τοὺς χαρακτηρίζει εὐσεβεῖς, λιτοὺς καὶ δίκαιους. Ἡ λιτότητα ἀληθινὰ δίνει τὴν ἐγκράτεια καὶ ἡ ἐγκράτεια τὴν αὐτάρκεια καὶ τὴ δικαιοσύνη. Οἱ Τραυσοὶ Θρᾶκες στὴ γέννηση παιδιοῦ μοιρολογοῦσαν γιὰ τὰ κακὰ ποὺ εἶχε νὰ ὑποφέρη στὸν κόσμο ἀπὸ τὴ γέννησή του καὶ τ' ἄλλα ἀνθρώπινα πάθη, στὸ θάνατο δὲ θάβοντας τὸ νεκρὸ ἔπαιζαν καὶ χαίρονταν, ἀπαριθμώντας τὰ κακὰ ἀπ' ὅσα γλύτωσε μπαίνοντας στὴν ἀληθινὴ εὐδαιμονία «Τραυσινοὶ τοὺς μὲν γεννημένους θρηνοῦσι τοὺς δὲ τελευτήσαντας μακαρίζουσι». (Ἡσυχ. Τόμ. Δ' σελ. 170). Ὑπῆρχε συνήθεια στὸ θάνατο τοῦ ἀνδρὸς οἱ γυναῖκες του νὰ φιλονικοῦν γιὰ νὰ ἐξακριβωθῆ ποιά ἀπ' ὅλες ὁ νεκρὸς ἀγαποῦσε περισσότερο. Μετὰ τὴν κρίση τὴν ἔσφαζεν ὁ πιὸ πλησιέστερος συγγενής της καὶ τὴν ἔθαβε μὲ τὸν ἄνδρα της, γιατὶ πίστευαν πὼς οἱ ψυχὲς θὰ ἔπαιρναν καινούργια ὕπαρξη καὶ πὼς ὁ θάνατος ἦταν προτιμώτερος ἀπὸ τὴ ζωή. Ἡ ταφή τους γίνονταν ὡς ἑξῆς: «Ἐκθέτουν, λέγει, ὁ Ἡρόδοτος τὸ νεκρὸ τρεῖς ἡμέρες σφάζουν διάφορα ζῶα καὶ πρῶτα μὲν τὰ κλαῖνε ἔπειτα δὲ διασκεδάζουν τρώγοντας καὶ πίνοντας. Ἔπειτα θάβουν τὸ νεκρὸ καίοντάς τον καὶ κρύβοντάς τον στὴ γῆ. Ρίχνοντας πάνω στὸν τάφο χῶμα, σχηματίζουν μικρὸ λόφο, τύμβο ἢ χῶμα, κάνουν διαφόρους ἀγῶνες ποὺ τὰ πιὸ μεγάλα βραβεῖα τὰ βάζουν γιὰ τοὺς νικητὲς στὴ μονομαχία». Τέτοιους λόφους ἔχει σήμερα ἀκόμη πάρα πολλοὺς ἡ Θράκη καὶ πολλοὶ ἀνοίχθηκαν πρὶν ἀπὸ ἑβδομῆντα χρόνια ὅπως ἕνας ἔξω ἀπὸ τὶς 40) ἐκκλησίες Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ μέσα βρέθηκαν σκελετοὶ καὶ πολλὰ κτερίσματα, ὅπλα καὶ προσφιλῆ ἀντικείμενα. Οἱ λόφοι αὐτοὶ λέγονται τοῦμπες. Οἱ Θρᾶκες ἀοιδοί, ραψωδοὶ καὶ μουσικοὶ ἦταν οἱ πρωτοπόροι καὶ εἰσηγητὲς τῆς ποιήσεως καὶ μουσικῆς στὶς Ἑλληνικὲς χῶρες.

«Ὁ Ὀρφέας ὑπῆρξε ὁ πρῶτος Θράκας ἀοιδὸς ὁ μεγάλος ἐκπρόσωπος τῶν παλαιῶν ἀοιδῶν καὶ ραψωδῶν ,τὸ ἐμψυχωτικὸ πνεῦμα τῆς ἱερᾶς Ἑλλάδος, ὁ ἀφυπνιστὴς τῆς θείας ψυχῆς. Ἀκολουθοῦν ἄλλοι διάσημοι Θρᾶκες. Ὁ μυστικοπαθὴς Μουσαῖος, ὁ περιφανὴς ψάλτης Εὔμολπος καὶ ὁ γλυκὺς Θάμυρις ποὺ εἰσηγήθηκαν τὶς δημώδεις λατρεῖες τῶν θεῶν καὶ μετέ-

φεραν στὴν Ἑλλάδα καὶ διάδωσαν καὶ εἰσηγήθηκαν στὴν Ἀττικὴ τὴ θρησκευτικὴ ποίηση καὶ τὸ ὄνομά τους εἶναι συνδεδεμένο μ' αὐτή.

«Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Εὐρυπίδης, ὁ Πλήνιος ἐξαίρουν τὴ ρωμαλαία καὶ ἰσχυρή τους ἐμφάνιση. Ὁ Ἀριστοφάνης ἀποδίδει τὴν ἐξαιρετική τους πολεμικότητα στὴ σκορδοφαγία καὶ κάνοντας ὑπαινιγμὸ στοὺς Ἀχαρνεῖς του «σκορδοφαγοῦσιν» λέγει. Ἡ παλληκαριά τους ἔγινε παροιμιώδης, γι' αὐτὸ ὁ Ἀριστοφάνης σ' ἕνα παλληκαρὰ Ἀθηναῖο λέγει εἰρωνικά: —«Πήγαινε στὴ Θράκη, ἀδελφέ μου, νὰ δείξης τὴ παλληκαριά σου».

Ἡ ἐνδυμασία τους ἦταν χοντρὴ καὶ βαρειά, γιατὶ μεταχειρίζονταν δέρματα καὶ χοντρὰ ὑφάσματα γιὰ τὸ μακρὺ καὶ βαρὺ χειμῶνα τῆς πατρίδας τους. Φοροῦσαν τὸ χειμῶνα ἀλωπεκές, δηλ. γοῦνες ἀπὸ λογῆς λογῆς δέρματα. Ἕνα ἀγγεῖο γνήσιο ποὺ βρίσκεται στὸ Βερολῖνο (Ἀττικὸ) καὶ τὸ ἑρμήνευσε ὁ Χρ. Τσούντας Θρᾶξ ἀρχαιολόγος, μᾶς δίνει εἰκόνα τῆς ἐνδυμασίας τῶν Θρακῶν. Κάποιοι Θρᾶκες ντυμένοι ροῦχα Θρακιώτικα ἀκροῶνται τὸν Ὀρφέα τραγουδιστὴ καθισμένο μὲ τὴ λύρα στὰ χέρια. Οἱ Θρᾶκες θεωροῦνταν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες βάρβαροι, γιὰ τὴν ἀκατάληπτη γλῶσσα των, γιὰ τὴν πρωτόγονη καὶ ἀρχαιοπρεπῆ ζωή τους, τὴν ἄξεστη καὶ βάναυση καὶ αὐταρχική. Γιατὶ ἔπιναν καὶ εἶχαν ἀκρασία. Γιατὶ ἔμειναν ἀγράμματοι, τίποτε δὲν δημιουργοῦσαν πνευματικὸ καὶ δὲν τὸ ἔγραφαν καὶ δὲν ἤξεραν νὰ μετροῦν ὡς τὰ τέσσερα, ὅπως λέγει ὁ Ἀριστοτέλης. (Βλ. Ἡ Θράκη Πολ. Παπαχριστοδούλου, δημοσίευμα ἀριθ. 74 Ἐτ. Θρ. Μελ.).

«ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΘΡΑΚΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΦΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ. Ἡ ἐπαφή τους μὲ τοὺς Ἕλληνες τοὺς ἐκπολίτισε καὶ τοὺς ὕψωσε τόσο, ὥστε στὸν καιρὸ τῆς ἀρχαίας καὶ Ἑλληνικῆς ἐποχῆς οἱ Θρᾶκες ἦταν πολὺ διακρετικοί. Δημιούργησαν καὶ ἀνάδειξαν προσωπικότητες ὅπως ὁ Δημόκριτος ὁ ἀτομικός, ὁ Πρωταγόρας ὁ φιλόσοφος, ὁ Παράσιος ὁ ζωγράφος καὶ τόσοι ἄλλοι στὶς ἐπιστῆμες καὶ στὶς τέχνες. Μιλοῦσαν Ἑλληνικά, ἄλλαξαν δίαιτα, ντύνονταν διαφορετικά, ἐμάθαιναν τέχνες καὶ ἐμπόριο, δέχονταν τὴ Θρησκεία καὶ τὶς συνήθειες τῶν Ἑλλήνων καὶ γενικὰ ἀπόκτησαν τὸν Ἑλληνικὸ Πολιτισμό. Ἔτσι τὸν 3ο μετὰ Χριστὸν αἰῶνα ἦταν τέλεια ἐξελληνισμένοι μὲ συνείδηση καὶ γλῶσσα Ἑλληνικὴ καὶ ἐκχριστιανισμένοι ὥστε τὸ Βυζάντιο σ' αὐτοὺς νὰ στηρίζεται καὶ τὴ Θράκη νὰ ἔχη κορμὸ τῆς αὐτοκρατορίας. Αὐτὸ τὸ δείχνουν τὰ Ἑλληνικὰ νομίσματα, τὰ ἔργα τέχνης, τὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα, τὰ ἔργα χειροτεχνίας. Χίλια ἑκατὸ πενῆντα χρόνια κράτησε στὴ Θράκη ἡ Ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ κυριαρχία καὶ ὀκτακόσια χρόνια προτήτερα ἡ ἀποικιακὴ διείσδηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ ἀφομοίωση τῆς Θράκης σὲ χώρα ἑλληνικὴ καὶ ἡ λάμψη τοῦ Ἑλληνικοῦ θαύματος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ της.

«ΤΠΟΔΟΥΛΩΣΗ ΘΡΑΚΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΖΥΓΟ. Τέλος ἦρθε ἡ Τουρκικὴ ἐπικράτηση. Ἀρχίζει τὸ δρᾶμα τῆς δουλείας, τῆς μαύρης

δουλείας τῶν λαῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου στὸν 15ον αἰῶνα. Ἀπὸ τὸ δρᾶμα αὐτὸ ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ πάει νὰ σβήση, ἀλλὰ ἡ ζωτικότητά της καὶ τὸ λαμπρὸ καὶ ἔνδοξο παρελθὸν τῶν προγόνων της, τῆς γίνεται ἔναυσμα διὰ τὴν ἀκόκτηση τῆς ἐλευθερίας της καὶ μὲ ἀδιάκοπες ἀγῶνες περισώζεται. Ποταμοὶ αἷμα χύθηκε, ἑκατομμύρια Θρᾶκες χάθηκαν καὶ ἡ φυλὴ διαφυλάγεται μέσα στῆς θρησκείας τὸ περιχαρακωμένο περίβολο. Ἡ Ἐκκλησία ἐθαυματούργησε καὶ τὸ ἔθνος ἐγλύτωσε ἀπὸ τὸ χαμό.

«ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1821. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821, μὲ ἀνυπολόγιστες θυσίες δημιουργεῖ τὸ ἐλεύθερο βασίλειο τῆς Ἑλλάδος σ' ἕνα μικρὸ μόνο κομμάτι τῆς ἄλλοτε ἀπέραντης Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας, Πόντου, Θράκης καὶ τῶν περισσοτέρων νησιῶν ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν καὶ νὰ στενάζουν κάτω ἀπὸ τὸ βάρβαρο καὶ ἀπάνθρωπο ζυγὸ τῶν Τούρκων.

«ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ. Ἀκολουθεῖ ἡ Μικρασιατικὴ συμφορὰ τοῦ 1822 ποὺ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἐκρίζωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὶς ἑστίες του, ποὺ κατοίκησε χιλιετηρίδες ὁλόκληρες καὶ ἐλάμπρυνε μὲ τὸ φωτοβόλο πνεῦμα του. Οἱ πόλεις καὶ τὰ χωριὰ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἡ πρώτη ἐμφάνιση τῶν ὁποίων ἀνάγεται στὸ μακρυνὸ παρελθόν, στὴν προϊστορικὴ ἐποχή, ὀρφάνεψαν ἀπὸ τοὺς κατοίκους των Ἕλληνας καὶ τὰ πολυάριθμα διάφορα ἱδρύματα, ποὺ εἶχαν γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν τῆς φυλῆς ἐπὶ αἰῶνες τώρα ὁλόκληρους καὶ ποὺ διαλαλοῦσαν σὰν μάρτυρες τὸ ὑψηλὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο, τὸν ἀνώτερο πολιτισμὸ καὶ τὴν ἔνδοξη σταδιοδρομία τῶν ἱδρυτῶν τους, δὲν ὑπάρχουν πιά. Πέρασαν στὰ χέρια τῶν ἀγροίκων καὶ βαρβάρων Τούρκων ἢ καταρειπώθηκαν. Ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης πλὴν τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐγκαταστάθηκε στὴν ἐλεύθερη μητέρα Ἑλλάδα.

ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ, Σ' ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ. Ὁ λαὸς αὐτὸς ἂν καὶ ἦταν ὑπόδουλος, ἐπειδὴ ἔρχονταν σὲ ἐπικοινωνία διὰ μέσου τῆς Ἑλληνοκατοικημένης Μακεδονίας μὲ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα καὶ δέχονταν τὴν ἐπίδραση τῆς φωτοδότρας Κων)πολης μὲ τὰ ἀνώτερα πνευματικὰ ἱδρύματά της καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ποὺ κυριαρχοῦσε σ' αὐτὴ σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς δραστηριότητας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ὁποίας ἄλλωστε ἀποτελοῦσε ἐπαρχία, κατώρθωσε νὰ μὴ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν κοινωνικὸ βίο καὶ τὶς λοιπὲς ἐκδηλώσεις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ νὰ διατηρῆ ἀκόμη μὲ μικρὲς μόνο παραλλαγὲς καὶ τὸ ἐθνικὸ διαλεκτικὸ ἰδίωμα. Ἀπόδειξη ὅτι τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ οἱ παραδόσεις τῆς Θράκης εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ἐθνικὸ παλμό. Σ' αὐτὰ κατοπτρίζεται ἡ Ἑλληνικὴ ψυχή, διαλάμπουν οἱ φυλετικοὶ χαρακτῆρες ἡ λατρεία τῆς φύσης καὶ τῆς ὀμορφιᾶς ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευθερία, ἡ φιλοτιμία, ἡ εὐγένεια.

ΚΑΤΑΦΥΓΗ ΤΩΝ ΘΡΑΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΩΝΕΤΣΗ ΤΩΝ ΜΕ ΕΛΛΗΝΑΣ ΑΛΛΩΝ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΝ. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ ἐδῶ ἀλλάζουν οἱ ἱστορικοὶ ὅροι. Οἱ Θρᾶκες καταφεύγουν στὴν Ἑλλάδα καὶ ἔρχονται σὲ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς ἐντόπιους καὶ τοὺς ἐπίσης πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσία, Βουλγαρία καὶ Πόντο πληθυσμούς, μὲ ἀποτέλεσμα ἀπὸ τὴν προσέγγιση αὐτὴ καὶ ἐπιμειξία νὰ ἀφομοιώνωνται οἱ ἀσθενέστεροι ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου νὰ ἀλλοιώνωνται τὰ χαρακτηριστικά των γνωρίσματα, τὰ λαογραφικά των στοιχεῖα καὶ ἡ κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ γενικὰ ζωή των. Μ' ἕνα λόγο δημιουργεῖται, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφραση, ὁ νέος τύπος τοῦ Μακεδόνα Ἕλληνα.

ΠΡΩΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΤΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟ ΚΑΡΑΤΖΑΚΙΟΪ ΘΡΑΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 1914. Ἀπὸ τὶς 400 περίπου Ἑλληνικὲς οἰκογένειες ποὺ ἀπαριθμοῦσε τὸ Καρατζάκιοϊ στὴν Ἀνατολικὴ Θράκη — ὑπῆρχαν καὶ περὶ τῆς 50 τούρκικες — οἱ λιγώτεροι ἀπὸ τοὺς μισούς, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας, κατὰ τοὺς πολέμους 1912 - 1913 μετανάστευαν στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγκαταστάθηκαν σὲ διάφορα μέρη τῆς Μακεδονίας: Στὴ Θεσ)νίκη, Κρύα Νερὰ - Λαγκαδᾶ, Πορρόϊα - Σερρῶν, Δράμα κλπ. Δὲν πέρασαν ὅμως 4 - 5 χρόνια ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασή των στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα καὶ ἀμέσως μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου τοῦ πρώτου δηλαδὴ παγκοσμίου πολέμου 1914 - 1918, ὁπότε ἐπετράπηκε ἡ μετανάστευση, ἐπέστρεψαν ἀρκετὲς οἰκογένειες στὴ γενέτειρά των Καρατζάκιοϊ, μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρουν πιὰ τὴν νοσταλγία ποὺ προκαλεῖ ὁ χαμὸς τῆς γενέτειρας Πατρίδας καὶ πιὸ πολὺ τῶν συγγενῶν ποὺ ἄφησαν στὸ Τουρκοκρατούμενο χωριό. Ἕνας ἄλλος λόγος ἰσχυρὸς ποὺ τοὺς ὤθησε νὰ ἐπιστρέψουν πίσω στὸ χωριό των ἦταν ὅτι βρῆκαν πολὺ δύσκολες τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς στὴ Μακεδονία ποὺ ἐγκαταστάθηκαν. Ἀλλὰ ὅπως ἀποδείχτηκε ἀργότερα, δὲν ἦταν ὁριστικὴ καὶ μόνιμη ἡ ἐπανεγκατάστασή των στὴ γῆ τῶν παπέρων των ἂν καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι των τοὺς δέχτηκαν στὶς ἀγκάλες των μὲ δάκρυα χαρᾶς καὶ τοὺς βοήθησαν ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ νὰ ξαναδημιουργήσουν τὸ νοικοκυριό των. Λόγοι ἱστορικοὶ ἐξεβίασαν τὴν ἐπιθυμία καὶ θέλησή των ὄχι βέβαια μόνο αὐτῶν ποὺ ἐπέστρεψαν πίσω στὶς ἑστίες των, ἀλλὰ ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ποὺ ζοῦσε μέσα στὰ ὅρια τῆς τουρκικῆς ἐπικράτειας καὶ ἀριθμοῦσε ζωὴν στὰ μέρη αὐτὰ 30 ὁλόκληρων αἰώνων.

ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΤΣΗ ΤΩΝ ΘΡΑΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 1924. Μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφή, ἡ συνθήκη εἰρήνης ποὺ ὑπογράφηκε ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκία, καθώριζε καὶ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν. Ἔτσι βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ ξεριζωθῆ μιὰ γιὰ πάντα τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο τῶν μερῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης πού, ἀπεδικάσθηκαν ὑπὲρ τῆς Τουρκίας καὶ μαζὶ μ' ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, κατάφυγαν στὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Κα-

ρατζάκιοϊ ποὺ οἱ περισσότεροί τους ἐγκαταστάθηκαν στὸ χωριὸ Δορκάδα καὶ οἱ ἴδιοι ἵδρυσαν καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο γράφηκε τὸ πόνημα αὐτό. Ἡ σκηνὴ τῆς ἐκκενώσεως τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τοὺς κατόχους του εἶναι συγκινητική. Ὁ ἀποχωρισμός των ἀπ' αὐτὸ εἶναι δύσκολος. Ὁλόκληρη ἡ ζωή των εἶναι συνυφασμένη μὲ τὸ κάθε τι τοῦ τόπου αὐτοῦ ποὺ λέγεται πατρίδα, καὶ ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐγκαταλείπουν μὲ πλῆθος ὑλικῶν ἀγαθῶν κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας. Τὰ πάντα, ὅσα δὲν μπόρεσαν νὰ πάρουν μαζί των, ἔμειναν στὴ διάθεση τῶν Τούρκων κατοίκων τοῦ χωριοῦ, οἱ ὁποῖοι μαζὶ μὲ ἄλλους πλανόδιους τυχοδιώκτες Τούρκους, ποὺ καραδοκοῦσαν ἀπὸ μέρες τὴν ἀπομάκρυνση τῶν Ἑλλήνων, γιὰ νὰ ἁρπάξουν μαζὶ μὲ τὰ σπίτια καὶ ὅ,τι ἄλλο δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ πάρουν μαζί των οἱ ἀπομακρυνόμενοι μὲ διαταγὴ τῶν κρατικῶν ἀρχῶν καὶ τῆς Ἀστυνομίας ποὺ παρακολουθοῦσε τὴν ἐκτέλεση τῶν διαταγῶν. Ὁ καθένας μπορεῖ νὰ φαντασθῇ πὼς ἦταν ἀδύνατο νὰ παραλάβουν μαζί των οἱ μετανάστες Ἕλληνες ὅλο τὸ νοικοκυριό των, ποὺ γιὰ νὰ γίνῃ χρειάσθηκαν πολλὲς δεκαετίες, ὅπως μπορεῖ νὰ φαντασθῇ καὶ τὶς ἀπερίγραπτες ταλαιπωρίες, κακουχίες καὶ βάσανα αὐτῶν ποὺ πῆραν τὸ δρόμο τοῦ μαρτυρίου. Αὐτῶν ποὺ κινοῦνται τώρα καραβάνια ὁλόκληρα ἀπὸ ἄνδρες, γυναῖκες, γέρους καὶ παιδιὰ μὲ τὸν πόνο ζωγραφισμένο στὰ πρόσωπά των, πρὸς τὸν ἄγνωστον, γιὰ νὰ δημιουργήσουν τὴ νέα ζωή των. Ὅπως φαίνεται κι' ἀπὸ τὸ παρακάτω λαϊκὸ θρῆνο τῆς Θράκης τοῦ Λεωνίδα Ἀνδρ. Πεγιάδη διδασκάλου.

—Θράκη μ' γλυκειὰ πατρίδα μου, γιατὶ φορεῖς τὰ μαῦρα..
—Γιατί μ' ἀφίστε στὴν Τουρκιὰ καὶ στὴ σκλαβιὰ τὴ λαύρα;
Καὶ πῶς ἀκούω τὸ γκιαοὺρ τὴ βρωμερὴ τὴ λέξη;
Ἡ Βύζα καὶ τὸ Σκεπαστό, ἡ Γέννα, οἱ Σοφίδες
κάθε διαβάτη ἐρωτοῦν: Τὰ τέκνα μας μὴ γεῖδες;
Καὶ γοῦ Σαράντα Ἐκκλησιὲς τὰ τέκνα της φωνάζει
καὶ γιὰ τὴ νεολαία της κλαίει κι' ἀναστενάζει.
—Διαβάτη, ὅπου κι' ἂν πᾶς τὰ τέκνα μου μὴν τὰ ἰδῆς,
πρόσφερέ τα λίγο ψωμὶ καὶ ὅπλα εἰς τοὺς ὤμους
αὐτὰ ξέρουν πολὺ καλὰ τῆς Θράκης μας τοὺς δρόμους.

(Βλ. Δείγματα λαϊκῆς στιχουργίας, Πολ. Παπαχριστοδούλου, ἀριθ. 69 Ἐτ. Θρακ. Μελετῶν).

ΕΚΛΟΓΗ ΧΩΡΙΟΥ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΠΡΟΣ ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ. Ὅπως εἴπαμε παραπάνω, ὕστερα ἀπὸ τὴν συνθήκη ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν ποὺ ὑπογράφηκε μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους Ἕλληνες ξεκίνησαν καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Καρατζάκιοϊ Ἀνατολικῆς Θράκης κατὰ τὸν Ἰούλιο μῆνα 1924 καὶ ὕστερα ἀπὸ περιπέτειες ταξιδίου ἀρκετῶν ἡμερῶν ἔφθασαν στὴν Καλαμαριὰ - Θεσσαλονίκης ὅπου ἡ παραμονὴ ἦταν ὑποχρεωτικὴ γιὰ ὡρισμένο χρονικὸ διά-

στημα ὅλων ἀνεξαιρέτως γιὰ μιὰ ὑγιεινομικὴ ἐξέταση. Μετὰ τὴν διαδικασία αὐτὴ ὁ κάθε οἰκογενειάρχης ἦταν πιὰ ἐλεύθερος νὰ κάμη ἐκλογὴ τοῦ τόπου τῆς ὁριστικῆς ἐγκαταστάσεως τῆς οἰκογενείας του. Στάθηκε ἀδύνατο νὰ διατηρήσουν τὴν συνοχή των ὅλοι οἱ πρώην κάτοικοι τοῦ Καρατζάκιοϊ ἐπαρχίας Μετρῶν (Τσατάλτζας) Νομοῦ Κων)πολης καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν ὅλοι συγκεντρωμένοι σ' ἕνα ὁποιοδήποτε χωριὸ ἢ πόλη. Σκορπίσθηκαν σὲ πολλὰ χωριὰ διαφόρων περιφερειῶν, ἀλλὰ ἡ μεγαλύτερη ὁμάδα σὲ ἀριθμὸ οἰκογενειῶν ἐδιάλεξε ὡς τόπο μόνιμης διαμονῆς καὶ ἐγκατάστασης τὴ Δορκάδα, γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς ὁποίας γίνεται ἡ ἐργασία αὐτή.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ χωρίου ἔγινε ὡς ἑξῆς: Ἔγινε Γενικὴ Συνέλευση τῶν μελῶν τῆς ὁμάδας καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλέξουν 3 - 4 ἀντιπροσώπους των ἀπὸ πρόσωπα ποὺ ἦλθαν στὴν Ἑλλάδα τὸ 1914 καὶ ἔζησαν 5 - 6 χρόνια στὸν τόπο αὐτὸ καὶ συνεπῶς ἐγνώριζαν αὐτὸν καλύτερα ἀπὸ τὶς νεοφερμένες οἰκογένειες ἀπὸ κλιματολογικῆς καὶ πλουτοπαραγωγικῆς ἀπόψεως. Σωστὴ καὶ λογικὴ ἡ ἀπόφαση τῆς Γενικῆς Συνέλευσης τῆς ὁμάδας, ἀλλὰ ὅπως ἀποδεικνύεται σήμερα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ ὅπως ὁμολογοῦν οἱ κάτοικοι, ἡ ἐκλογὴ παρὰ τὴν πεῖρα τῶν ἀντιπροσώπων, δὲν ἦταν ἐπιτυχής. Οἱ ἀντιπρόσωποι ἔχοντες προσωπικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν νοσηρότητα τῆς Μακεδονίας, λόγῳ τοῦ ἑλώδους τοῦ μέρους, ἐθυσίασαν τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους ἄλλων περιοχῶν τῆς Μακεδονίας ὅπου μποροῦσαν νὰ ἐγκατασταθοῦν, ὑπὲρ τοῦ ὑγιεινοῦ κλίματος καὶ ἐδιάλεξαν ὡς τόπο μόνιμης ἐγκατάστασής των γεωργικῶς τὴ Δορκάδα. Σὲ ἀπόσταση ὀλιγώτερη ἀπὸ χιλιόμετρο βρίσκονται τὰ ἐρείπια τοῦ παλαιοῦ χωριοῦ ποὺ λέγονταν Μποκορδίτσα ἢ Μποκορόβιτσα ποὺ σημαίνει στὴ Βουλγαρικὴ Θεοτόκος. Τὸ χωριὸ ἀριθμοῦσε 35 οἰκογένειες καὶ ἀνῆκε σὲ γαιοκτήμονα μαζὶ μὲ τὴν γύρω περιοχή. Ἡ καλλιέργεια γίνονταν γιὰ λογαριασμὸ τοῦ γαιοκτήμονα ἀπὸ τὶς παραπάνω 35 οἰκογένειες, τὶς ὁποῖες χρησιμοποιοῦσε ὡς κολήγους.

Κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1913 μὲ τοὺς Βουλγάρους τὸ χωριὸ Μποκόρδιτσα κάηκε καὶ οἱ κάτοικοι κατέφυγαν ὅλοι στὴ Βουλγαρία ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα τὸν Ἀθανάσιο Τένο ὁ ὁποῖος ζῆ ἀκόμη καὶ κατοικεῖ στὴ Δορκάδα. Εἶναι τώρα 93 ἐτῶν καὶ παρέχει ἀρκετὲς ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες, γιὰ τὸ παρελθὸν τοῦ τόπου καὶ τῶν κατοίκων του ὡς ζωντανὴ ἱστορία.

Μετὰ τὴν πυρπόληση ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ χωριοῦ Μποκορδίτσα, μετωνομάσθηκε Γιανήκιοϊ ποὺ σημαίνει καινούργιο χωριό, χωρὶς νὰ γίνη ἐπανεγκατάσταση νέων κατοίκων σ' αὐτὸ ἢ ἀνοικοδόμηση τῶν κατεδαφισθέντων παλαιῶν σπιτιῶν.

ΙΔΡΥΣΗ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ. Οἱ νέοι κάτοικοι ἀπέφυγαν νὰ ἀνοικοδομήσουν τὸ παλαιὸ χωριὸ ποὺ κάηκε ἀπὸ τοὺς ὑποχωροῦντας Βουλγάρους. γιατὶ βρίσκονταν μακρυὰ — ἕνα περίπου χιλιόμετρο — ἀπὸ τὸ δημόσιο δρόμο, γι' αὐτὸ καὶ ἐπροτίμησαν νὰ ἱδρύσουν καινούργιο χωριὸ πάνω στὸ

δημόσιο δρόμο. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ τῆς τοποθεσίας τοῦ πυρποληθέντος παλαιοῦ χωριοῦ Γιανήκιοϊ ἀπὸ τοὺς νέους ἀποίκους, προτιμήθηκε νὰ γίνη ἐπάνω στὸ δημόσιο δρόμο, γιὰ νὰ διευκολυνθοῦν στὴ μεταφορὰ τῶν προϊόντων των στὰ ἀστικὰ κέντρα καταναλώσεως, καθὼς καὶ τὴν ἐπικοινωνία των μ' αὐτά, ποὺ θὰ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὸ ἀνέβασμα τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ των ἐπιπέδου, ἀπὸ τὴ συχνὴ ἐπαφή των μὲ ἀνθρώπους κάθε κοινωνικῆς τάξεως. Ἀκόμη ἡ ἐπικοινωνία των μὲ τὴν πόλη θὰ τοὺς ἐξασφάλιζε καὶ πλῆθος ἄλλα ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ πρὸ πάντων θὰ ἔδινε σ' αὐτοὺς τὴ δυνατότητα νὰ διαθέσουν τὰ πλεονάζοντα ἀπὸ τὶς γεωργικὲς ἐργασίες χέρια σὲ ἐργασίες βιομηχανίας τῶν γειτονικῶν πόλεων.

Ἡ πρώτη ἐγκατάσταση ἔγινε τὸν Αὔγουστο 1924 σὲ σκηνὲς Ἀνατολικὰ ἀπὸ τὸ ρεῦμα ποὺ βρίσκεται στὸ 35ο χιλιόμετρο. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι ἀνέρχονταν σὲ 135 οἰκογένειες. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἀντὶ νὰ αὐξηθῆ ἐλαττώθηκε λόγῳ μετακινήσεων οἰκογενειῶν συνέπεια τῶν πολέμων ποὺ μεσολάβησαν καὶ σήμερα οἱ οἰκογένειες ἀνέρχονται σὲ 110 μὲ σύνολο ἀτόμων 380 περίπου. Ἡ μείωση παρατηρήθηκε μετὰ τὴν κατάρρευση τοῦ Ἀλβανικοῦ μετώπου τὸ 1941 καὶ ἐντεῦθεν. Τριπλῆ κατοχὴ ἀκολούθησε τὴν κατάρρευση. Οἱ Γερμανοί, Ἰταλοί, Βούλγαροι μὲ τὶς καταπιέσεις δημιούργησαν μιὰ κατάσταση ἀνασφάλειας καὶ δύσκολες συνθῆκες ζωῆς. Ἀργότερα ἡ δράση τῶν συμμοριτῶν ἐπεδείνωσε τὴν κατάσταση στὴν ὕπαιθρο καὶ ὁ κόσμος βρίσκοντων στὴν ἀνάγκη νὰ καταφύγη στὰ μεγάλα ἀστικὰ κέντρα, γιὰ νὰ ἐπανεύρη τὴν ἡσυχία καὶ τὴν ἀσφάλειά του.

ΚΑΤΟΙΚΙΑ. Τὸν ἑπόμενο Αὔγουστο τοῦ 1925 ὁ Ἐποικισμὸς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.) ἔκαμε ἰσάριθμα μὲ τὶς οἰκογένειες σπίτια καὶ ἐγκατάστησε ὅλους σ' αὐτά. Οἱ κάτοικοι ταλαιπωρήθηκαν ἀρκετὰ μέσα σὲ σκηνὲς μὲ μικρὰ παιδιά, γέρους καὶ ἄρρωστους. Ἀλλὰ καὶ ἀργότερα, ἀφοῦ πιὰ ἐγκαταστάθηκαν στὰ καινούργια σπίτια των, δὲν ὑπόφεραν λιγώτερα. Ἐπειδὴ τὰ σπίτια αὐτὰ ἔγιναν ἀπὸ τσιμέντο εἶναι ἀκατάλληλα γιὰ κατοικία. Ὅλες οἱ κατοικίες τοῦ χωριοῦ εἶναι ὁμοιόμορφες. Ἀποτελοῦνται τὰ περισσότερα ἀπὸ ἕνα δωμάτιο, ἕνα σαλονάκι καὶ μιὰ μικρὴ κουζίνα. Ἡ στενότητα τοῦ χώρου στὰ διαρκῶς αὐξανόμενα μέλη τῶν οἰκογενειῶν εἶναι τόσο αἰσθητή, ὥστε οὔτε μὲ 3 δωμάτια θὰ μποροῦσε νὰ ἐξουδετερωθῆ. Ἐλάχιστες εἶναι οἱ κατοικίες ποὺ διαθέτουν καὶ δεύτερο δωμάτιο, ἀλλὰ μὲ τὴν προσθήκη αὐτὴ δὲν θεραπεύεται τὸ κακὸ τῆς στενότητος χώρου μιᾶς γεωργικῆς οἰκογένειας, ποὺ θέλει πλῆθος ἄλλων διαμερισμάτων γιὰ τὴν ἐναποθήκευση τῶν γεωργικῶν προϊόντων της καὶ ἐξυπηρέτηση ἄλλων ἐπιτακτικῶν ἀναγκῶν της. Οἱ ἐν λόγῳ κατοικίες ἐκτὸς ἀπὸ τὴ στενότητα ποὺ παρουσιάζουν, εἶναι καὶ πολὺ ἀνθυγιεινὲς καὶ ἐντελῶς ἀκατάλληλες γιὰ κατοικία. Τὸ χειμῶνα καταντοῦν ἀληθινὰ ψυγεῖα καὶ τὸ καλοκαῖρι μετατρέπονται σὲ φούρνους ἀπὸ τὴν ὑπερθέμανση τῶν ἀπὸ μπετὸν ἁρμὲ τοί-

χων των. Μὲ ὅλα ταῦτα κανένας δὲν πρόσθεσε πέτρα πάνω σὲ πέτρα, γιὰ νὰ προεκτείνῃ ἢ νὰ ἀναγείρῃ ἄλλη καινούργια κατοικία ἐκτὸς ἀπὸ 4 - 5, ποὺ βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη νὰ ἀναγείρουν νέες κατοικίες πάνω στὶς παλαιὲς ποὺ κατέρρευσαν διὰ διαφόρους λόγους.

Διπλῆ εἶναι ἡ ἐξήγηση τοῦ φαινομένου. Πρῶτος, γιατὶ τὸ πολὺ χαμηλὸ εἰσόδημά των δὲν ἀφήνει περιθώρια γιὰ παρόμοιες πρωτοβουλίες καὶ δεύτερο, ἡ στοϊκὴ ἀδιαφορία τῶν κατοίκων πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή, ποὺ θὰ παρατείνῃ γιὰ πολλὰ ἀκόμη χρόνια τὴ δυσάρεστη αὐτὴ κατάσταση κατοικίας.

ΘΕΡΜΑΝΣΗ. Ἡ θέρμανση τῶν κατοίκων γίνεται μὲ θερμάστρες καυσοξύλων καὶ μὲ τζάκια, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἱκανοποιητική, ἐπειδὴ εἶναι ἀκατάλληλα τὰ σπίτια μὲ τὰ καταστραμμένα κουφώματα καὶ πατώματα ἀπὸ τὴν πολυκαιρία χωρὶς τὴν ἐπιβαλλομένη συντήρησή των.

Ἡ ξύλευση γιὰ τὴ θέρμανση γίνεται ἀπὸ τοὺς γύρω λόφους καὶ χαράδρες χωρὶς τάξη καὶ σύστημα μὲ κίνδυνο νὰ ἐκλείψῃ τὸ πράσινο σὲ λίγα χρόνια, ἂν βέβαια δὲν ληφθῇ πρόνοια ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς κατοίκους νὰ διαφυλάξουν τὴ χλωρίδα τοῦ τόπου των ποὺ θεωρεῖται καὶ εἶναι ἀληθινὸς θησαυρὸς ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκεται, κι' ἂν δὲν ἐνταθοῦν τὰ μέτρα τῶν ἀρχῶν διὰ μίαν μεθοδικὴν ἐκμετάλλευση τοῦ ὀλιγοστοῦ πράσινου ποὺ ὑπάρχει στὴν περιοχὴ αὐτή, ὥστε καὶ οἱ ἀνάγκες τῶν κατοίκων σὲ ξύλευση καυσοξύλων νὰ ἱκανοποιηθοῦν καὶ τὸ πράσινον νὰ προφυλαχθῇ καὶ διατηρηθῇ, χωρὶς αἰσθητὴ φθορά, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ποικιλία αὐτοφυομένων σποραδικά, ἐδῶ κι' ἐκεῖ σὲ ὁρισμένες περιοχὲς τοῦ χωρίου δένδρων ἤτοι: γαῦρα, δρύς, ἀγριολεπτοκαρυές, ἀγριαχλαδιές, καραγάτσια, ἰτιές, σφενδάμια, σμίλια, πουρνάρια, ἀγριοτριανταφυλλιές, λεῦκες, πλατάνια, παλιούργια, τσαμποῦρνες καὶ διάφοροι ἄλλοι θάμνοι. Ξυλεία μεγάλη οἰκοδομήσιμος δὲν βρίσκεται, ἐκτὸς ἀπὸ πεῦκα ποὺ ἔχουν φυτευθῇ προπολεμικὰ καὶ τῶν ὁποίων ἡ ὁποιαδήποτε χρήση εἶναι ἀπαγορευμένη.

Λίγες εἶναι οἱ οἰκογένειες ποὺ ἔγκαιρα ἀποθηκεύουν τὰ καυσόξυλά των καὶ εἶναι ξένοιαστοι τὸν χειμῶνα ἀπὸ τὸ εἶδος αὐτὸ πρώτης ἀνάγκης. Οἱ περισσότεροι ξυλεύουν τότε ὅταν ἀρχίσῃ ἡ κακοκαιρία, τὰ κρύα καὶ εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συντροφιὰ τῆς φωτιᾶς. Βρίσκονται καὶ μερικοὶ ποὺ τοὺς ἀρέσει μὲ τὰ χιόνια νὰ ξεκινοῦν γιὰ τὸ δάσος, κάτω ἀπὸ τὴ μεγάλη πίεση τῆς ἀνάγκης, γιὰ νὰ φέρουν κανένα φορτίο ξύλα νὰ ζεστάνουν τὰ παιδιά των.

ΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΧΩΡΙΟΥ. Τὸ χωριὸ ὅπως εἴπαμε ἱδρύθηκε ἐπάνω στὸ δημόσιο δρόμιο Θεσ)νίκης - Σερρῶν. Ὁ δρόμος αὐτὸς ὅπως περνᾶ, τὸ χωρίζει σὲ δύο τμήματα. Βόρειο καὶ Νότιο. Τὸ Βόρειο μῆμα περιλαμβάνει τὰ 3)4 τῶν κατοίκων καὶ τὰ ὑπόλοιπα τὸ Νότιο τμῆμα. Στὸ Βόρειο τμῆμα βρίσκεται καὶ ἡ νεοαναγερθεῖσα ἐκκλησία Βασιλικοῦ

ρυθμοῦ, ποὺ εἶναι ἀφιερωμένη στὴ μνήμη τοῦ Ἁγ. Δημητρίου.

Τὸ χωριὸ περιβάλλεται Ν.Δ. καὶ Β.Δ. ἀπὸ λοφίσκους γυμνούς. Ὀλίγοι θάμνοι καὶ σκόρπια μεμονωμένα δένδρα μέσα στὰ καλλιεργημένα χωράφια καὶ στὶς χέρσες ἐκτάσεις ἀποτελοῦν τὴ χλωρίδα τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος τοῦ χωριοῦ. Καταλαμβάνει τοποθεσία ἐλαφρὰ ἐπικλινῆ, χωρὶς ἐκτεταμένο ὁρίζοντα. Σὲ ἀπόσταση 250 μ. ἀπὸ τὸ χωριό, ἔχει ἀναδασωθῆ ἔκταση λοφίσκου ὀλίγων μόνο στρεμμάτων ἀπὸ πεῦκα ἀπὸ τὴ Δασοτεχνικὴ ὑπηρεσία προπολεμικὰ δηλ. πρὸ τοῦ 1940. Στὴν τοποθεσία αὐτὴ ὑπάρχουν πρόχειρες ἐγκαταστάσεις τοῦ Στρατοῦ (Κέντρον Συνεργασίας Πεζικοῦ Ἁρμάτων Κ.Σ.Π.Α.) γιὰ τὴ διεξαγωγὴ ἀσκήσεων, κάθε χρόνο, τοὺς θερινοὺς μῆνες. Βορειοανατολικὰ τοῦ χωριοῦ καὶ πέρα ἀπὸ τὸ 370 χλμ. τῆς δημόσιας ὁδοῦ Θεσ)νίκης - Σερρῶν ἔχουν ἀναδασωθῆ προπολεμικὰ ἀπὸ τὴν ἴδια ὑπηρεσία μεγάλες ἐκτάσεις, ἔγιναν φράγματα καὶ λοιπὰ τεχνικὰ ἔργα, γιὰ τὴν συγκρότηση τῶν βρόχινων ὑδάτων, ποὺ μὲ τὴν ὁρμή τους παρασύρουν καὶ καταστρέφουν τὰ πάντα.

ΓΕΙΤΟΝΙΚΑ ΧΩΡΙΑ. Ἄλλα γειτονικὰ μὲ τὴ Δορκάδα χωριὰ εἶναι.

1) Σὲ ἀπόσταση 2 - 2,5 ὡρῶν Β.Α. πρὸς τὶς πλαγιὲς τοῦ Βερτίσκου εἶναι ἡ Νικόπολις μὲ 600 - 700 περίπου κατοίκους πρόσφυγες ἀπὸ τὸ Πόντο.

2) Πρὸς Βορρᾶν καὶ σὲ ἀπόσταση 8 - 12 χλμ. πάνω στὸν ἀσφαλτόδρομο Θεσ)νίκης - Σερρῶν βρίσκεται ἡ Ξυλούπολις μὲ 1.200 κατοίκους γηγενεῖς καὶ πιὸ πέρα στὸ 50ο χλμ. εἶναι ἡ κωμόπολις Λαχανῶν.

3) Δυτικὰ τοῦ χωριοῦ καὶ σὲ ἀπόσταση 4 χλμ. βρίσκεται τὸ χωριὸ Καρτερὰ μὲ κατοίκους πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη. Οἱ Καρτερὲς εἶναι ἕδρα Κοινότητος στὴν ὁποία ἀνήκει καὶ ἡ Δορκάδα.

Δυτικώτερα ἀπὸ τὶς Καρτερὲς εἶναι τὰ χωριὰ Στεφάνια καὶ Λευκοχῶρι. Τὰ Στεφάνια κοινοτικῶς ὑπάγονται στὶς Καρτερὲς ἐνῶ τὸ Λευκοχῶρι ἀποτελεῖ ἴδια Κοινότητα καὶ εἶναι ἕδρα Ἀστυνομικοῦ Σταθμοῦ καὶ Ἀγροτικοῦ Ἰατρείου.

4) Σὲ ἀπόσταση 2,5 ὡρῶν πρὸς Νότο βρίσκεται ἡ Ἄσσηρος μὲ 2.200 κατοίκους γηγενεῖς καὶ ὀλίγους πρόσφυγες.

5) Ν.Α. καὶ σὲ ἀπόσταση 4 χλμ. βρίσκεται τὸ χωριὸ Μαυρορράχη μὲ 260 κατοίκους ἅπαντες πρόσφυγες ἀπὸ τὸν Πόντο.

Ἡ Δορκάδα εἶναι χτισμένη μὲ σχέδιο καὶ καταλαμβάνει ἔκταση 250 περίπου στρεμμάτων. Ὁλόκληρη δὲ ἡ περιοχὴ ποὺ ἀνήκει σ' αὐτὴ καλλιεργήσιμη καὶ μὴ ἀνέρχεται σὲ 19.000 στρέμ. Ἡ περιοχὴ γενικὰ εἶναι ὀρεινὴ καὶ ἡμιπετρώδης ποὺ μπορεῖ νὰ καλλιεργηθῆ, ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ὀγκώδεις βράχους ποὺ ἐκτείνονται σὲ μεγάλες ἐκτάσεις καὶ βάθος.

ΥΔΡΕΥΣΗ ΧΩΡΙΟΥ. Τὰ νερὰ στὴν περιοχὴ εἶναι ἐλάχιστα. Ἡ ἀνεπάρκειά των γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν γεωργικῶν ἀναγκῶν εἶναι αἰσθητὴ

καὶ μέσα στὸ χωριὸ ἀνησυχητική. Τοὺς θερινοὺς μάλιστα μῆνες τὸ κακὸ παραγίνεται. Οἱ κάτοικοι στεροῦνται κι' αὐτοῦ τοῦ ποσίμου νεροῦ. Πολλοὶ ἀναγκάζονται νὰ μεταφέρουν νερὸ μὲ τὰ ζῶα ἢ μὲ τὶς πλάτες ἀπὸ ἀπόσταση 2 - 3 χιλιομέτρων ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, ἀλλὰ κι' αὐτὸ λιγοστὸ καὶ ἀκατάλληλο γιὰ τὸ σκοπὸ ποὺ τὸ μεταφέρουν μὲ τόσον κόπο καὶ ταλαιπωρία. Συχνὰ ἐπαναλαμβάνεται τὸ φαινόμενο τῶν γυναικοκαυγάδων τοὺς θερινοὺς ἰδία μῆνες καὶ μπροστὰ στὸ διερχόμενο ξένο κόσμο μὲ λεωφορεῖα, φορτηγά, ἰδιωτικῆς χρήσεως κλπ. μέσα συγκοινωνίας. Ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος, ποὺ ἀκατάπαυστα διέρχεται δίπλα ἀπὸ τὴ βρύση, ὅπου ἀπὸ τὰ χαράματα ἀκόμη συγκεντρώθηκαν οἱ κακόμοιρες οἱ γυναῖκες γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν καμμιὰ στάμνα πόσιμο νερό, γιὰ νὰ σβύσουν τὴ δίψα τῶν παιδιῶν των τοὺς καυτεροὺς προπάντων μῆνες τοῦ θέρους, ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος βλέπει τὸ οἰκτρὸ αὐτὸ θέαμα τῆς λειψυδρίας καὶ ἀκούει τὴ λογομαχία τῶν γυναικῶν, ποὺ ὄχι σπάνια ἐξελίσσεται σὲ χειροδικία καὶ κάποτε, γιὰ ποικιλία, χρησιμοποιοῦνται ὅλα τὰ σύνεργα μεταφορᾶς τοῦ νεροῦ, ἤτοι κουβάδες, στάμνες, γκαζοτενεκέδες κλπ. ἐναντίον ἀλλήλων. Δεκάδες χρόνια τώρα συνεχίζεται ἡ ἀπαράδεκτη αὐτὴ κατάσταση καὶ ἡ ταλαιπωρία τῶν κατοίκων μικρῶν καὶ μεγάλων.

Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ ὤθησε τοὺς κατοίκους νὰ διαμαρτύρωνται καὶ νὰ κάμουν παραστάσεις στὶς δημόσιες ἀρχὲς γιὰ τὴν ἐξασφάλιση πόσιμου νεροῦ. Ἤδη ἔγινε γαιώτρυση καὶ βρέθηκε ἀρκετὸ πόσιμο νερὸ καὶ ἐλπίζεται πὼς σύντομα θὰ ἐκλείψῃ ἡ ἀσχήμια αὐτὴ ποὺ 40 τώρα χρόνια κατατυραννεῖ καὶ βασανίζει τὸν κόσμο. Τὸ ὑψόμετρο τοῦ χωριοῦ καὶ συγκεκριμμένα στὸ μέρος ὅπου εἶναι οἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ Κέντρου Συνεργασίας Πεζικοῦ Ἁρμάτων, φθάνει τὰ 502 μ.

ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΚΑΙ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ. Οἱ κάτοικοι στὸ σύνολό τους ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργία 5 - 6 οἰκογένειες μόνο συνδιάζουν γεωργία μὲ κτηνοτροφία κι' ἀπ' αὐτὲς οἱ τρεῖς εἶναι παλαιοὶ κτηνοπρόφοι Σαρακατσαναῖοι, οἱ ὁποῖοι πῆραν καὶ γεωργικὴ ἐγκατάσταση πρὸ τοῦ πολέμου 1940. Οἱ καλλιεργήσιμες ἐκτάσεις εἶναι ἐλάχιστες ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶναι ἀνώμαλο καὶ πετρῶδες. Ὁ Γεωργικὸς Κλῆρος ἀνέρχεται σὲ 35 στρέμματα καὶ οἱ ἀγροὶ εἶναι τεμαχισμένοι σὲ μικρὰ τεμάχια λόγῳ τῆς ἀκαταλληλότητας τοῦ ἐδάφους .Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ στὰ περισσότερα χωράφια μηχανικὴ καλλιέργεια.

Τὰ παραγόμενα προϊόντα στὸν τόπο εἶναι δημητριακοὶ καρποί, ἤτοι σιτάρι, κριθάρι, βρώμη, σίκαλη, ἀραβόσιτος, φακὴ καὶ μερικὰ ἄλλα εἴδη περιορισμένης παραγωγῆς. Ἂς σημειωθῇ πὼς προπολεμικὰ οἱ κάτοικοι δὲν καλλιεργοῦσαν σιτάρι καὶ τρέφονταν μὲ Καλαμπόκι καὶ Βρίζα. Σήμερα — μεταπολεμικὰ — μὲ τὴ χρήση λιπασμάτων καλλιεργοῦν καὶ σιτάρι καὶ ξυμώνουν ψωμὶ ἀπὸ καθαρὸ σιτάρι πιτυροῦχο. Πολλοί, οἱ περισσότεροι ἐ-

βελτίωσαν μάλιστα τὴν ποιότητα τοῦ σιταρένιου ψωμιοῦ των ἀφαιρώντας τὸ πίτυρο μὲ μηχανικὰ μέσα ὅταν ἀλέθεται σὲ μηχανοκίνητους μύλους δημιουργώντας τοὺς γνωστοὺς τύπους 75ο)ο, 80ο)ο, 85ο)ο κλπ.

Ἐπίσης καλλιεργεῖται καὶ καπνὸς σὲ μικρὴ ἀναλογία, ἡ ἐτησία παραγωγὴ τοῦ ὁποίου κυμαίνεται μεταξὺ 18 - 20.000 κιλῶν καὶ μὲ τιμὴ κατὰ κιλὸ δρχ. 20 ἕως 28. Ἄλλα παραγόμενα προϊόντα εἶναι τὰ κτηνοτροφικὰ ἤτοι: γάλα, τυρί, γιαούρτι, μαλλιά, δέρματα, κρέας ἀπὸ τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ ζῶα ποὺ συντηρεῖ σὲ μικρὰ ἀναλογία σχετικῶς μὲ ἄλλα χωριὰ τῆς περιοχῆς καὶ τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς φθάνει περίπου τὰ κατωτέρω ποσά: Πρόβατα 800, Ἀγελάδες 150, Κατσίκες 150, Βουβάλες 4, Βόδια 88, Ἄλογα 6, Γαϊδούρια 80, Χοῖροι 30, Μελίσσια κυψέλες 320, Πουλερικὰ 1.200. Ἀκόμη περισσότερο καθυστερημένη εἶναι ἡ ὀρνιθοτροφία. Δύσκολα μπορεῖ νὰ βρῆ κανεὶς μέσα στὸ χωριὸ γιὰ μιὰ ἀνάγκη του λίγα αὐγὰ ἢ κοτόπουλα ἐνῶ στὰ ἄλλα χωριὰ ἀφθονοῦν. Ὁ λόγος εἶναι ποὺ δὲν γίνεται χρῆσις ἐμβολίων πρὸς πρόληψη ἀσθενειῶν, ποὺ φέρνουν ριζικὴ καταστροφὴ στὰ πουλερικὰ ὀρνιθώνων ὅπου παρουσιάζονται καὶ δὲν καταβάλλεται προσπάθεια ἐγκατάστασης βελτιωμένων ὀρνιθώνων καὶ ἐφαρμογὴ συστηματικῆς πτηνοτροφίας σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις τῆς ἐπιστήμης.

ΚΥΝΗΓΙ ΚΑΙ ΚΥΝΗΓΟΙ. Τὸ χωριὸ λόγῳ τῆς περιοχῆς καὶ θέσεως ποὺ βρίσκεται παρουσιάζει ἐνδιαφέρον κυνηγιοῦ λαγοῦ καὶ πτερωτῶν. Γι' αὐτὸ κατὰ καιροὺς — περίοδοι κατὰ τὶς ὁποῖες ἐπιτρέπεται τὸ κυνήγι — βλέπομε ζωηρὴ κίνηση κυνηγῶν ἀπὸ τὴ Θεσ)νίκη καὶ τὴν ὕπαιθρο. Ἀρκετοὺς ἐπίσης κυνηγοὺς ἔχει τὸ χωριό, οἱ ὁποῖοι συνάπτουν σχέσεις μὲ τοὺς ξένους συναδέλφους των, καὶ βγαίνουν μαζί των κυνήγι. Ἡ συναναστροφὴ αὐτὴ καὶ ἡ ἔξοδός των μαζὶ στὸ κυνήγι, ποὺ δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κινδύνους μικροὺς ἢ μεγάλους, συσφίγγει περισσότερο τὶς σχέσεις τους καὶ δημιουργεῖ μεταξύ τους στενὴ φιλία, σὲ βαθμὸ ποὺ ἀδίστακτα ὑποβάλλεται σὲ θυσίες ὑλικὲς καὶ ἠθικὲς ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλο. Ἀπὸ τὸ χωριὸ οἱ πιὸ σπουδαῖοι κυνηγοὶ εἶναι: Βασίλειος Κούλελης, Ἀθανάσιος Φορίδης, Γεώργιος Πασχαλίδης, Πέτρος Παγώνης, Γεώργιος Φορίδης.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ ΔΟΡΚΑΔΟΣ. Ἐπίσης τὸ χωριὸ διατηρεῖ 5 - 6 μαγαζιά, δηλαδὴ καφενεῖα καὶ καφεπαντοπωλεῖα. Ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμὸ τὰ μαγαζιὰ ποὺ ὑπάρχουν εἶναι πολλὰ ἀλλὰ ἡ παρουσία ξένων στὸ χωριὸ δικαιολογεῖ τὴ διατήρησή των καὶ ἱκανοποιεῖ τὶς ἀξιώσεις των. Δύο εἶναι κυρίως οἱ λόγοι ποὺ ἐνθάρρυναν τοὺς κατόχους των νὰ δημιουργήσουν παρόμοια μαγαζιὰ πέραν τοῦ ἀριθμοῦ ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ ἱκανοποιήσουν οἱ μόνιμοι κάτοικοι.

1) Ὅτι τοὺς θερινοὺς μῆνες καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὰ μέσα Μαΐου μέχρι τέλους Σ)βρίου, στὴ περιοχὴ τοῦ χωρίου διεξάγονται ἀσκήσεις Πεζικοῦ καὶ Ἁρμάτων, τὸ κέντρον τῶν ὁποίων (Κ.Σ.Π.Α.) καὶ γενικὰ ὁ κα-

ταυλισμὸς τοῦ στρατοῦ μὲ δύναμη ἕνα Τάγμα καὶ πλέον βρίσκονται σὲ ἀπόσταση 150 - 200 μέτρων Ν.Δ. τοῦ χωριοῦ, στὴν πλαγιὰ ἀκριβῶς τοῦ λοφίσκου ποὺ ἔχει ἀναδασωθῆ μὲ πεῦκα προπολεμικά, ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω. Οἱ διερχόμενοι μὲ τὰ λεωφορεῖα καὶ λοιπὰ μέσα συγκοινωνίας ταξειδιῶτες καὶ ἐκδρομεῖς ἀπὸ τὴ Θεσ)νίκη γιὰ τὶς Σέρρες καὶ πίσω καὶ περνοῦν ἀκριβῶς δίπλα ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, βλέπουν ἀνάμεσα στὰ πεῦκα στημένα τὰ ἀντίσκηνα τῶν στρατιωτῶν τοῦ στρατοπέδου. Μεταξὺ χωριοῦ καὶ στρατοπέδου. βρίσκονται τὰ νεκροταφεῖα τοῦ χωριοῦ.

Ὁ στρατὸς στὶς ὧρες τῆς ἐξόδου του ἀπὸ τὸ στρατόπεδο μετὰ τὶς ἀσκήσεις, πλημμυρίζει κυριολεκτικὰ τὸ χωριό. Περιφέρεται στοὺς δρόμους τοῦ χωριο καὶ πρὸ πάντων περπατεῖ στὴν κεντρικὴ ἀσφαλτοστρωμένη ὁδό, ποὺ εἶναι ἡ δημοσία ὁδὸς Θεσ)νίκης - Σερρῶν, μέχρι τῆς ὥρας ποὺ θὰ χτυπήση ἡ σάλπιγγα προσκλητήριο. Ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι εὐκατάστατοι καὶ διαθέτουν τὸ ἀνάλογο χρῆμα γιὰ προσωπικά τους ἔξοδα, γεμίζουν τὰ καφενεῖα καὶ διασκεδάζουν πίνοντας καὶ χορεύοντας. Οἱ ἄλλοι, οἱ ἀνάργυροι, συνεχίζουν τὴ βόλτα τους στὸν ἀσφαλτόδρομο, κατὰ μῆκος τοῦ ὁποίου εἶναι τὰ καφενεῖα μὲ τὸ ραδιοπικάπ, ποὺ ἀρχίζουν τὰ λαϊκὰ τραγούδια, ἀμανέδες, κλπ. ἀπὸ βαθέως ὄρθρου καὶ συνεχίζουν μέχρι τὶς μεταμεσονύχτιες ὧρες. Πολλὲς φορὲς ὁ συνοστισμὸς στὰ καφενεῖα εἶναι μεγάλος καὶ δὲν βρίσκουν ποὺ νὰ καθίσουν οἱ φαντάροι ποὺ θέλουν νὰ ψυχαγωγηθοῦν μιὰ - δυὸ ὧρες, ὅσο θὰ διαρκέση ἡ ἔξοδός των, μετὰ τὶς κουραστικὲς ἡμερήσιες ἀσκήσεις. Ἔτσι τὰ καφενεῖα στὴν περίοδο αὐτὴ κάνουν χρυσὲς δουλειές.

ΓΙΑΟΥΡΤΙ ΔΟΡΚΑΔΟΣ. Τὴν περίοδο αὐτὴ ὑπάρχει ὄφθονο καὶ τὸ περίφημο γιαούρτι τῆς Δορκάδας, ποὺ ἀφίνει στοὺς παρασκευαστές του οὐκ ὀλίγα. Εἶναι περιζήτητο. Ἔχει ἀποκτήσει μεγάλη φήμη καὶ διεξάγεται πολλὲς φορὲς ἀνάμεσα στοὺς ταξιδιῶτες ἐκδρομεῖς ἀληθινὴ μάχη, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν κανένα κουπάκι κιλοῦ ἢ καὶ μικρότερο.

Ὁμολογουμένως ἀξίζει τὸν κόπο. Εἶναι κατ' ἀρχὴν γνήσιο καὶ παρασκευασμένο μὲ τέχνη ποὺ τὸ προσδίδει γεύση καὶ ἐμφάνιση. Ὅταν τὸ σερβήρουν στὸ πιάτο, τὸ κόβουν ὅπως ἀκριβῶς τὸ τυρὶ φέτα χωρὶς νὰ διαλύεται. Παραμένει μέσα στὸ πιάτο, ὅση ὥρα κι' ἂν καθίση κυβικὸ στέρεο. Ἡ πιὸ σπουδαία τέχνη του εἶναι τὸ πολὺ βράσιμο τοῦ γάλακτος (ἀφυδάτωση) καὶ ἡ πήξη του, ποὺ γίνεται πάνω σὲ εἰδικὰ τζάκια μὲ φωτιὰ ἀπὸ ξυλοκάρβουνα, ὅπου κανονίζουν τὴ θερμοκρασία κατὰ τὴν πήξη.

Ὁ ἄλλος λόγος εἶναι, ὅτι ἡ ἀρτηρία αὐτὴ Θεσ)νίκης - Σερρῶν παρουσιάζει μεγάλη κίνηση διερχομένων ταξειδιωτῶν καὶ ἐκδρομέων μὲ κάθε εἶδος μέσου συγκοινωνίας — λεωφορεῖα, Φορτηγά, Ι.Χ. ταξί, — ποὺ τὰ περισσότερα σχεδὸν ἀπ' αὐτὰ σταθμεύουν στὴ Δορκάδα, κυρίως στὴν περίοδο ποὺ παρασκευάζεται τὸ περίφημο καὶ ἀσυναγώνιστο γιαούρτι Δορκάδος (Φεβρουάριος - Σ)βριος), γιὰ νὰ φᾶνε καὶ νὰ πάρουν μαζί των κι' ἀ-

πὸ κανένα κουπάκι γιαούρτι δῶρο γιὰ τὶς οἰκογένειές των ἢ φίλους. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ ἀναφερθῆ ὅτι, πολλοὶ ξεκινοῦν μὲ κοῦρσες ἀπὸ τὴ Θεσ)νίκη καὶ ἔρχονται στὴ Δορκάδα γιὰ νὰ φᾶνε γιαούρτι, χωρὶς νὰ ἀναφέρωμε τοὺς ἐκδρομεῖς, ποὺ ὀργανώνουν τὶς ἐκδρομές των γιὰ τὴ Δορκάδα περισσότερο γιὰ τὸ γιαούρτι της καὶ λιγώτερο γιὰ τὰ παραθεριστικά της θέλγητρα. Ἀλλὰ καὶ τὸ χειμῶνα ἡ κίνηση δὲν ἐλαττώνεται γιὰ τὸν λόγο ὅτι, ὅλο τὸ ἐμπόριο μεταξὺ Θεσ)νίκης καὶ τῶν Νομιῶν Σερρῶν - Δράμας, καθὼς καὶ ἡ κίνηση τῶν ἐπιβατῶν τῶν ἐν λόγῳ περιοχῶν διεξάγεται ἀπὸ τὸ ὁδικὸ δίκτυο Θεσ)νίκης - Σερρῶν. Ἐλαττώνεται ὅμως ἡ δουλειὰ τῶν καφενείων μὲ τὴν ἔλλειψη, κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνες, τοῦ ἑλκυστικοῦ γιαουρτιοῦ, καὶ τὴν ἀποχώρηση τοῦ στρατοῦ.

ΚΑΦΕΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟ ΤΟΥ ΒΛΑΣΗ. Τὸ μόνο καφενεῖο ποὺ δὲν γνωρίζει τέτοια κεσάτια διηλ. κρίση, ὅπως θὰ λέγαμε, εἶναι τὸ καφενεῖο τοῦ Μπάρμπα Βλάση. Ἀπεναντίας παρουσιάζει αὐξημένη δουλειὰ μὲ τὸ διακομιστικὸ ἐμπόριο ποὺ διεξάγεται μεταξὺ Θεσ)νίκης - Σερρῶν καὶ λοιπῶν περιοχῶν περισσότερο μὲ φορτηγὰ αὐτοκίνητα καὶ ἐλάχιστα μὲ τοὺς σιδηροδρόμους. Ὁ μπάρμπα Βλάσης, μὲ τὸ ἀρκετὰ εὐρύχωρο καφενεῖο του καὶ μὲ τὰ ἀναμφισβήτητα προσόντα ποὺ διαθέτει γιὰ τὴ δουλειὰ αὐτὴ καὶ μὲ τὶς περιποιήσεις ποὺ ἐπιδαψιλεύει στοὺς πελάτες του, ἔχει κερδίσει τὴν ἐμπιστοσύνη, ἀγάπη καὶ συμπάθεια ἀλλὰ καὶ ἐκτίμηση τῶν ὁδηγῶν φορτηγῶν αὐτοκινήτων μὲ τοὺς ὁποίους συναλλάσσεται πολλὰ χρόνια τώρα, χωρὶς νὰ χάση οὔτε ἕνα. Συγκεντρώνει, χωρὶς ἀμφιβολία, πολλὰ προσόντα γιὰ τὴ δουλειὰ αὐτή, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ συγκρατεῖ ἀπὸ τὴ διαρροὴ τὴν πελατεία του, ποὺ εἶναι στὸ μεγαλύτερο ποσοστό τους ἄνθρωποι τοῦ βολάν, εἶναι τὰ κάπως σόκιν ἀστεῖα ποὺ τοὺς ἀπευθύνει μὲ τὴν πρώτη τους συνάντηση μέσα στὸ καφενεῖο του ἢ καὶ τὴν στιγμὴ ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὸ τιμόνι γιὰ νὰ μποῦν στὸ καφενεῖο, σὰν ἕνα εἶδος «καλημέρα», χαιρετισμοῦ ἂς τὸ εἰποῦμε, στὰ ὁποῖα ἀρέσκονται ἀμφότερες οἱ πλευρές, δηλαδὴ καὶ οἱ πελάτες του καὶ ὁ ἴδιος. Δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ ἀμφισβητηθῆ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι σὲ μεγάλο βαθμὸ ὑποβοηθῆ τὴν διατήρηση τῆς πελατείας του ἀδιάσπαστη καὶ τὸ πλούσιο, τὸ χουβαρδάδικο, ὅπως συνήθως λέμε σερβίρισμα τῆς πελατείας του, ποὺ φθάνει τὰ ὅρια τῆς σπατάλης, χωρὶς νὰ τῆς στερήση καὶ ἀναλόγων κερασμάτων σὲ οὔζο ἢ καφέ, κυρίως ὅμως τοῦ πρώτου, τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ἄσπονδος φίλος.

ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΑΘΑΝΑΣ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ. Ἄλλα καφενεῖα τὰ ὁποῖα συναντοῦμε εἰσερχόμενοι στὸ χωριὸ ἀπὸ τὴ Θεσ)νίκη, ἐρχόμενοι (Δυτικὴ πλευρὰ τοῦ χωριοῦ) εἶναι 1ον ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ, τὸ καφενεῖον τοῦ Ἀθαν. Ἀποστολίδη τοῦ μόνου Ποντίου στὴ Δορκάδα καὶ πρώην κατοίκου Χαλκιδικῆς, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τριετίας, ὅταν ὑπηρετοῦσε τὴ θητεία του καὶ βρέθηκε στὸ Κ.Σ.Π.Α. Δορκάδος κατὰ σύμπτωση, συνδέθηκε αἰσθηματικὰ μὲ τὴ

θυγατέρα τοῦ Πρόδρομου Κούλελη, τὴν ὁποία νυμφεύθηκε καὶ παρέμεινε στὴ Δορκάδα καὶ ἐπαγγέλλεται τὸν καφεπώλη χωρὶς προοπτικὴ βελτιώσεως τῆς ἐργασίας του αὐτῆς, ὥστε νὰ ἐπαρκέση νὰ καλύψη τὶς ἀνάγκες τῆς οἰκογενείας του (3 ἄτομα).

ΚΑΦΕΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟ ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΦΕΤΖΗ. Προχωρώντας λίγα μέτρα πιὸ πέρα πρὸς τὴν ἴδια πάντα διεύθυνση, συναντοῦμε δεξιὰ τῆς ὁδοῦ διώροφο οἴκημα ποὺ ἀνήκει στὸν Ἰωάννη Καφετζῆ. Ὁ κάτω ὄροφος ποὺ εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρος, χωρὶς ἐνδιάμεσα χωρίσματα, χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιο ἰδιοκτήτη ὡς καφεπαντοπωλεῖο. Ἐργάζεται σχετικῶς καλὰ μὲ ὑπαλλήλους τὰ ἴδια τὰ παιδιά του. Ὁ ἕνας ἀπὸ τὰ τρία παιδιά του, ὁ Χρυσόστομος, ποὺ εἶναι καὶ ὁ μεγαλύτερος, κάνει καὶ τὸν κουρέα. Οἱ περισσότεροι κάτοικοι τοῦ χωρίου, ποὺ συνηθίζουν τὸ καφενεῖο καὶ πρὸ πάντων οἱ γεροντότεροι, ἐδῶ συχνάζουν, ἐνῶ στοῦ Ἀποστολίδη, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται μὲ τὸ στρατὸ τοὺς θερινοὺς μῆνες, συχνάζουν λίγοι μόνο νέοι τοῦ χωριοῦ. Ὁ ἐπάνω ὄροφος τοῦ καφεπαντοπωλείου χρησιμοποιεῖται ὡς ξενώνας.

ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΑΓΓΕΛΟΥ Προχωρώντας ἀκόμη λίγα βήματα, συναντοῦμε ἀριστερὰ τὸ τρίτο καφενεῖο, ποὺ εἶναι τώρα κλειστό, διότι πρὶν ἀπὸ τρεῖς περίπου μῆνες ἀπέθανε ὁ καταστηματάρχης του, ποὺ ἦταν ὁ μόνος ἐξ ἐπαγγέλματος Καφεπώλης στὸ χωριό, Ἄγγελος Τρουλίδης ἀπὸ τὴν ἐπάρατο ἀσθένεια τοῦ καρκίνου. Ἕνα σπειράκι ἀσήμαντο ἦταν στὴν ἀρχὴ — πρὶν ἀπὸ τρία χρόνια — στὸ μάγουλό του καὶ τὸ ἀσήμαντο αὐτὸ σπειράκι ὡδήγησε τὸν καλό, τὸν χρυσὸ αὐτὸ ἄνθρωπο στὸν τάφο, ἀφοῦ τὸν τελευταῖο χρόνο τὸν ἐβασάνισε, τὸν ἐταλαιπώρησε καὶ τὸν ἐπαραμόρφωσε τελείως στὴν ὄψη καὶ τὸν ἔλυωσε κυριολεκτικὰ στὸ πόδι, ὅπως λυώνει ἡ καραμέλλα στὸ στόμα, τοὺς τελευταίους μῆνες τὸν ἔρριξε στὸ κρεββάτι, φυσικὰ φτωχὸς ἦταν, γιατὶ ἂν καὶ ἐπαγγελματίας καφεπώλης, ποτὲ τὸ καφενεῖο του δὲν δούλεψε ἀποδοτικά, τώρα μὲ τὴν ἀρρώστεια του ἀποστραγγίσθηκε ὁλόπελα οἰκονομικὰ καὶ καταχρεώθηκε ὁ δυστυχὴς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μὲ τὴν ἐλπίδα ἴσως βρῆ τὴν γιατρειά του. Οὔτε τὸ θορυβοποιὸ γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομά του φαρμακοποιὸ Πατσουράκη, ποὺ ἰσχυρίζονταν πὼς γιατρεύει τὸν καρκῖνο καὶ τώρα βρίσκεται στὶς φυλακὲς γιὰ τὴν ἀγυρτεία του αὐτή, δὲν ἄφησε καὶ ἔπαιρνε, στὴν ἀπελπισία του, τὰ βότανά του. Τοὺς τελευταίους μῆνες δὲν μποροῦσε πλέον νὰ λαμβάνη τὴν τροφή του ἂν καὶ πεινοῦσε τρομερὰ καὶ ζητοῦσε μὲ ἐπιμονὴ καὶ κλάματα νὰ τοῦ δώσουν φαγί. Αὐτὸ ὅμως, ἦταν ἀδύνατο νὰ γίνη ἀπὸ τὰ ἀγαπημένα του πρόσωπα· σύζυγο καὶ παιδιὰ ποὺ τοῦ παρέστεκαν νύκτα καὶ ἡμέρα, γιατὶ ἐφθάρηκαν ὅλα τὰ ὄργανα τοῦ στόματός του μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἐδέχονταν καὶ θὰ κατεργάζονταν τὴ τροφή. Ὅπως ἦταν ἐπόμενο ἀπέθανε ἀπὸ ἀσιτία μέσα σὲ φρικτοὺς πόνους καὶ ὀδυρμούς. Ἂς εἶναι ἐλαφρὸ τὸ χῶμα ποὺ τοῦ σκεπάζει τοῦ πολύκλαυστου Ἀγγελου.

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΚΑΤΟΙΚΩΝ. Ἐφ' ὅσον ἡ ἐργασία μας αὐτὴ ἀφο-

ρᾶ ἤθη καὶ ἔθιμα παραδόσεις καὶ πλεῖστες ἄλλες ἐκδηλώσεις τῶν κατοίκων τῆς Δορκάδος, δὲν εἶναι νομίζω κολάσιμον νὰ ἀναφερθῆ ἐδῶ κανεὶς καὶ γιὰ τὴ θέση ποὺ πῆραν οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ οἱ συγχωριανοί του, οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι του, μὲ τοὺς ὁποίους ἔζησε, ἔπαιξε, ἐδιασκέδασε, ἐμεγάλωσε καὶ τέλος ἀπέθανε κάτω ἀπὸ τρισάθλιες οἰκονομικὲς συνθῆκες, στὸ διάστημα ποὺ ὁ Ἄγγελος χαροπάλευε. Εἶναι γνωστὰ τὰ αἰσθήματα τῶν χριστιανῶν καὶ πρὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴ δυστυχία τῶν συνανθρώπων των. Μὲ δωρεές, μὲ ἐράνους ἐφρόντιζαν πάντοτε νὰ ἀπαλύνουν τὸν πόνο τοῦ ἄλλου. Δὲν εἶναι λίγα τὰ παραδείγματα, ποὺ συγχωριανοὶ μὲ συνεισφορὲς ἀναλάμβαναν τὴν παντρειὰ πτωχῆς κόρης, τὴν κήδευση καὶ ταφὴ ἀπόρου, τὴν ἐξαγορὰ ποινῆς καταδικασθέντος πτωχοῦ ἢ τὴν βοήθειαν καὶ συντήρησή του στὶς φυλακές, τὴν ἐνίσχυση ἀπόρων οἰκογενειῶν, χηρῶν καὶ ὀρφανῶν, τὴν χορήγηση ὑποτροφιῶν σὲ παιδιὰ πτωχὰ ἱκανὰ γιὰ σπουδὴ ἀπὸ συνεισφορὲς τῶν κατοίκων ἢ κληροδοτήματα. Στὴ περίπτωση τοῦ καρκινοπαθοῦς Ἀγγέλου μὲ τὶς ἀπερίγραπτες στερήσεις, τὸ χωριὸ μὲ τοὺς συγχωριανούς του, συγγενεῖς καὶ φίλους, δὲν ἔδειξε συμπόνια ἔμπρακτη γιὰ νὰ ἀνακουφίση τὴ δυστυχία καὶ τὸν πόνο τοῦ δύσμοιρου Ἀγγέλου ὅσο καὶ τῆς οἰκογενείας του, ποὺ ὑπόφερνε ὄχι λιγώτερο ἀπὸ τὸν πάσχοντα ἀσθενῆ. Τὸ περυσταπκὸ αὐτὸ φανερώνει τὴν ἄμβλυνση τοῦ φιλανθρωπικοῦ αἰσθήματος τῶν κατοίκων. Εἶναι λυπηρὸν τὸ ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ποὺ ἄλλοτε διατηροῦσαν μεταξύ των μεγάλη συνοχὴ καὶ ἀλληλεγγύη καὶ ἔρχονταν ἀρωγοὶ σὲ κάθε ἀνάγκη τοῦ κάθε συγχωριανοῦ των, σήμερα, κάτω ἀπὸ συνθῆκες ἐλεύθερης ζωῆς, ἔχουν ἀπομακρυνθῆ ὁλότελα ἀπὸ τὰ φιλανθρωπικὰ αὐτὰ ἔθιμα, ποὺ διατηρήθησαν ἐπὶ αἰῶνες καὶ χωρὶς ἀμφιβολία κατὰ ἕνα μεγάλο ποσοστὸ ἡ ἐπιβίωση τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ ὀφείλεται σ' αὐτό.

Ἀπέναντι στὸ καφενεῖο τοῦ Μακαρίτη Ἄγγελου εἶναι τὸ καφενεῖο τοῦ Βλάση Ρέκκου, ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν εἴπαμε μόνο πὼς τὸ προσωπικό του ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιο, τὴ σύζυγό του, τὸ γιό του κι' ἕναν ὑπάλληλο μὲ μισθό.

ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΧΡΥΣΟΥ. Συνέχεια μὲ τὸ καφεπαντοπωλεῖο τοῦ Βλάση εἶναι τὸ Καφενεῖο τοῦ Χρυσοῦ Καπετὰν Λάμπρου, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται μόνο τοὺς θερινοὺς μῆνες μὲ τὸ στρατὸ καὶ τοὺς διερχομένους ταξιδιῶτες, πουλώντας κυρίως γιαούρτι. Ὁ Χρυσὸς εἶναι καλὸς νοικοκύρης καὶ χωρὶς ὑπερβολὴ ὁ καθαρώτερος ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους συναδέλφους του στὴν περιβολή του καὶ στὸ καφενεῖο του. Στὴν δουλειά του τὸν βοηθεῖ ἡ γυναίκα του Θεοδώρα.

ΚΡΕΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘ. ΧΑΤΖΗΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. Παραπλεύρως ἀπὸ τὸ καφενεῖο τοῦ Χρυσοῦ εἶναι ἕνα παλαιὸ οἴκημα, ποὺ ἄλλοτε ἐχρησιμοποιήθηκε ὡς καφενεῖο καὶ σήμερα χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν ἰδιοκτήτη του Ἀθανάσιο Χατζηαθανασίου ὡς κρεοπωλεῖο περιοδικά. Τὸν τελευταῖο καιρὸ ὅμως

δὲν σφάζει Πότε - πότε κάμνει λουκάνικα ποὺ γίνονται ἀνάρπαστα ἀπὸ τοὺς διερχομένους ταξιδιῶτες.

Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΡΥΣΗ. Ἀπέναντι στὸ κρεοπωλεῖο, δεξιὰ δηλαδὴ ὅπως εἰσερχόμεθα στὸ χωριὸ εἶναι ἡ βρύση, ὅπου ὅπως ἀναφέραμε πολλὰ θὰ εἶχε νὰ μᾶς διηγηθῆ γιὰ τὰ ὅσα διαδραματίσθηκαν καὶ διαδραματίζονται ἀκόμη μπροστά της ἀπὸ τὸν γυναικόκοσμο τοῦ χωριοῦ καὶ τοὺς καφετζῆδες ποὺ ὑδρεύονται ἀπ' ἐκεῖ, ἂν ἤξερε νὰ μιλήση.

ΠΕΡΙΠΤΕΡΟ Κ. ΦΟΡΙΔΗ. Δίπλα ἀπὸ τὴ βρύση, πρὸς τὴν πλευρὰ τῆς εἰσόδου, τοῦ χωριοῦ εἶναι τὸ περίπτερο τοῦ Ἀνάπηρου Γιώργου Φορίδη. Πρόκειται γιὰ ἕνα φιλήσυχο νέο, ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴ δουλίτσα του καὶ δὲν ἐνοχλεῖ κανένα. Ἐργάζεται κυρίως μὲ ξένο κόσμο διερχομένους ταξιδιῶτες καὶ στρατό. Στὴ δουλειά του τὸν βοηθάει ὁ πατέρας του μπάρμπα Διαμαντῆς τὶς ὧρες ποὺ ἀπουσιάζει.

ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΘΕΟΔ. ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ. Συνέχεια μὲ τὸ περίπτερο εἶναι ἡ βρύση ποὺ ἀναφέραμε καὶ δίπλα ἀπὸ τὴ βρύση εἶναι ἕνα νεόκτιστο καφενεῖο, στὴ θέση τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε ἕνα ἑτοιμόρροπο πλιθόκτιστο καφενεῖο, τὸ ὁποῖο κατεδάφισε πέρυσι ὁ ἰδιοκτήτης του Θεόδωρος Χατζηνικολάου καὶ ἔκτισε τὸ ἀρκετὰ ὡραῖο καὶ εὐρύχωρο,, ἴσως τὸ πιὸ εὐρύχωρο μέσα στὸ χωριὸ καφενεῖο. Ἡ τοποθεσία του εἶναι τέτοια, ποὺ δεσπόζει ὅλων τῶν ἄλλων καφενείων. Εὑρίσκεται ὑψηλότερα κατὰ ἕνα μέτρο ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἀσφαλτόδρομου, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα καφενεῖα εἶναι ἰσόγεια. Ἐπὶ πλέον ὁ ἔμπροσθεν τοῦ καφενείου χῶρος, ποὺ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλος καὶ μὲ δένδρα ἀκακίας, ἔχει τσιμεντοστρωθῆ καὶ προσδίδει χάρη καὶ ὀμορφιὰ σ' αὐτό. Τὸ καλοκαίρι ἡ πλατεία αὐτή, ποὺ προστατεύεται μὲ τὴ σκιὰ τῶν δένδρων ἀπὸ τὸν ἥλιο, στρώνεται μὲ τραπέζια καὶ προσελκύει πολὺ κόσμο. Καὶ τὸ καφενεῖο αὐτὸ ἐργάζεται ἀρκετὰ καλὰ στὴν περίοδο ποὺ ὑπάρχει στρατὸς καὶ παρασκευάζεται γιαούρτι. Ἡ ἐργασία γίνεται μὲ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ ἰδιοχτήτη Θεόδωρου.

ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΚΩΣΤΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ. Συνέχεια μὲ τὸ κρεοπωλεῖο ποὺ προαναφέραμε στὴ δεξιὰ πλευρὰ τοῦ ἀσφαλτόδρομου, εἶναι τὸ καφενεῖο τοῦ Κώστα Γεωργιάδη, πρώην χωροφύλακα ποὺ παντρεύτηκε Δορκαδιώτισσα καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ χωριό. Ὅλοι ὁμολογοῦν πὼς ὁ Κώστας κέρδισε πολλὰ λεπτὰ ἀπὸ τὸ καφενεῖο αὐτό. Τὰ περισσότερα χρήματα ἐκέρδισε ἀμέσως μετὰ τὴν κατοχὴ 1945, 46 κλπ. συναλλασσόμενος μὲ τοὺς Ἄγγλους - Ἀμέρικους κλπ. Ἀργότερα ἦρθαν οἱ ἰσχνὲς ἀγελάδες ποὺ ἔφαγαν τὶς παχειές. Γιὰ ἕνα ἀρκετὸ διάστημα τὸ ἔκλεισε τελείους τὸ καφενεῖο. Τώρα τὸ ἄνοιξε πάλι, ἀλλὰ δὲν παρουσιάζει ἱκανοποιητικὴ κίνηση.

ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΓΙΩΡΓΟΥ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗ. Προχωρώντας περὶ τὰ 25 - 30 μέτρα καὶ ἀκριβῶς στὴ στροφὴ τοῦ ἀσφαλτόδρομου, στὴ δεξιὰ ἐπίσης πλευρὰ εἶναι τὸ διώροφο σπίτι τοῦ Γιώργου Ἀραμπατζῆ. Ὁ κάτω ὄροφος

ἂν καὶ μικρὸς στὶς διαστάσεις του, χρησιμοποιεῖται ὡς καφενεῖο τοὺς θερινοὺς κυρίως μῆνες. Κάμνει κι' αὐτὸ χρυσὲς δουλειὲς μὲ τὸ στρατό. Ὡς προσωπικὸ χρησιμοποιοῦνται τὰ ἴδια τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας τοῦ Γιώργου, ποὺ ὡς κινητήρια δύναμη φέρεται ἡ σύζυγός του Ζωή.

ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟ ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΙΜΟΓΛΟΥ. Καὶ μέσα στὸ χωριὸ μακριὰ κάπως ἀπὸ τὸ δημόσιο δρόμο, βρίσκεται τὸ παντοπωλεῖο τοῦ Γεωργίου Σίμογλου. Δὲν εἶναι ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ἐπιχείρησή του αὐτή. Οἱ πιστώσεις ποὺ χορηγεῖ στοὺς συγχωριανούς του, τὸν φέρουν σὲ δύσκολη θέση καὶ κινδυνεύει νὰ τὸ κλείση. Ὁ Γεώργιος Σίμογλου εἶναι μέλος τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου Καρτερῶν καὶ κατέχει τὴν ἀντιπροδρεία αὐτοῦ. Ἐπίσης εἶναι καὶ Πρόεδρος τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας.

ΒΙΟΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΛΕΩΦΟΡΙΟΥΧΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΦΕΤΖΗΣ. Ἄλλος βιοτέχνης μέσα στὸ χωριὸ εἶναι ὁ Δημήτριος Καφετζῆς, ὁ ὁποῖος πολλὰ χρόνια ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἐργασία τοῦ Παντοπώλη καὶ καφεπώλη. Ἤδη ἀσχολεῖται μὲ τὴν τυροκομία καὶ παρασκευὴ γιαουρτιοῦ. Ἔχει ἐπίσης λεωφορεῖο δικό του, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὴν ἀνῆκε στὸ 39ον ΚΤΕΛ Λαγκαδᾶ μὲ ὁδηγὸ τὸν ἴδιο στὴ γραμμὴ Θεσ)νίκης - Λευκοχωρίου καὶ ἀργότερα τὸ πούλησε καὶ ἀγόρασε ἄλλο τῶν 32 θέσεων στὴ γραμμὴ Θράκης. Πρὶν ἕνα μῆνα ἀγόρασε καὶ δεύτερο λεωφορεῖο στὴν ἴδια γραμμὴ Θράκης.

ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ. Ὁ υἱός του Φώτης πῆρε τὸ δίπλωμα Φιλόλογου καὶ συνεχίζει τὴ σπουδή του γιὰ τὴν ἀπόκτηση καὶ ἄλλου διπλώματος τῆς Γερμανικῆς Φιλολογίας. Ἡ μικρότερη θυγατέρα του διέκοψε τὴ σπουδή της στὸ Πανεπίστημιο κατὰ τὸ δεύτερο ἔτος. Ἄλλοι μαθητὲς ποὺ ἀκολούθησαν ἀνώτερες σπουδὲς δὲν ὑπάρχουν ἀπὸ τὴ Δορκάδα. Ὑπάρχουν ὅμως ποὺ συνέχισαν σπουδὲς καὶ πέρα ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ σχολεῖο καὶ πῆραν ἀπολυτήριο γυμνασίου οἱ:

1) Δημήτριος Χατζηστρατῆς τοῦ Μενελάου ὁ ὁποῖος ἤδη εὑρίσκεται στὴ Γερμανία ὡς ἐργάτης. 2) Εὐμορφία Χατζηνικολάου τοῦ Θεοδώρου ἡ ὁποία εὑρίσκεται στὴ Θεσσαλονίκη πρὸς ἀναζήτηση ἐργασίας, 3) Ἀλέξανδρος Ἀραμπατζῆς τοῦ Γεωργίου, ὁ ὁποῖος ἤδη ὑπηρετεῖ τὴ στρατιωτική του θητεία στὸ λιμενικὸ σῶμα.

Συνεχίζουν δὲ τὴ σπουδή των στὸ γυμνάσιο οἱ παρακάτω μαθητές: 1) Συμεὼν Τσαμπάζης τοῦ Ἀναστασίου, 2) Γεώργιος Καλλάρης τοῦ Κων) νου 3) Νικόλαος Ἀραμπατζῆς τοῦ Γεωργίου, μὲ προοπτικὴ νὰ συνεχίσουν κι' ἀνώτερες σπουδές. Μικρὸς βέβαια ὁ ἀριθμὸς ἂν κρίνωμε ἀπὸ τὰ ποσοστὰ σπουδαστῶν ἄλλων χωρίων.

Γενικὰ οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ δὲν παρουσιάζουν ἀνησυχία γιὰ σπουδὴ καὶ δὲν ἔχουν τὴν οἰκογενειακὴν παράδοση νὰ ὠθοῦν τὰ τέκνα των, πρὸς τὴ μέση καὶ ἀνωτέρα ἐκπαίδευση καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὴν ἰδέα αὐτὴ μεταξὺ τῆς νέας γενεᾶς. Περιορίζονται σὲ ὅσα τοὺς παρέχει ἡ στοιχειώδης ἐκπαί-

δευση, ποὺ εἶναι, ὡς γνωστό, ὑποχρεωτικὴ καὶ στοὺς τυχὸν δυστροποῦντας ἐπιβάλλεται ὁ Νόμος. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ἀνάλογα πρὸς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν γονέων γιὰ περαιτέρω σπουδὴ θὰ εἶναι καὶ ἡ δίψα τῶν τέκνων των, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπίδοση καὶ ἀπόδοσή των καὶ στὸ Δημοτικὸ σχολεῖο, ἐκτὸς ἀπὸ μεμονωμένες περιπτώσεις. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ἡ οἰκονομικὴ των δυσπραγία ποὺ ὀφείλεται στὸ ἄγονο τοῦ ἐδάφους τῆς ὀρεινῆς αὐτῆς περιοχῆς δὲν ἀφίνει περιθώρια γιὰ δαπάνες σπουδῆς μακριὰ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια, σὲ ἀστικὰ κέντρα ὅπου ὑπάρχουν σχολὲς μέσης καὶ ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως ὅπως εἶναι ἡ Θεσ)νίκη. Τὰ τελευταῖα 2 - 3 χρόνια ἄρχισαν οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Δημοτικοῦ νὰ καταφεύγουν στὴ Θεσσαλονίκη πρὸς ἐκμάθηση κάποιας τέχνης.

ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΘΕΣ)ΝΙΚΗΣ - ΔΟΡΚΑΔΟΣ. Γιὰ νὰ πάη κανεὶς ἀπὸ τὴ Θεσ)νίκη στὴ Δορκάδα, πρέπει νὰ πάρη λεωφορεῖο ὑπεραστικῆς συγκοινωνίας τῶν Πρακτορείων:

1) 39ον ΚΤΕΛ Λαγκαδᾶ, ποὺ ἔχει ἕνα μόνο δρομολόγιο μὲ ἐπιστροφὴ τὴν ἡμέρα. Δηλαδὴ φεύγει τὸ πρωὶ ἀπὸ τὴ Δορκάδα στὶς 8 ἢ 8,30 ἡ ὥρα καὶ μετὰ ἀπὸ 045' ἢ τὸ πολὺ μιὰ ὥρα φθάνει στὴ Θεσ)νίκη καὶ ἐπιστρέφει τὶς ἀπογευματινὲς ὧρες μεταξὺ 15 ἢ 17 ὥρας, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς.

2) 42ον ΚΤΕΛ μεταξὺ Σερρῶν, ποὺ ἔχει 12 δρομολόγια τὴν ἡμέρα ἀπὸ τὴ Θεσ)νίκη γιὰ τὶς Σέρρες, κι' ἄλλα τόσα ἀπὸ τὶς Σέρρες γιὰ τὴ Θεσ)νίκη, χωρὶς νὰ λάβωμε ὑπ' ὄψη τὰ τόσα ἄλλα δρομολόγια ποὺ ἐκτελοῦν ἀνάμεσα στὶς δύο αὐτὲς πόλεις πολλὰ ἄλλα ἐπιβατικὰ αὐτοκίνητα (κοῦρσες, ταξί, Ι.Χ. καὶ φορτηγά). Γιὰ νὰ πάη κανεὶς ἀπὸ τὴ Θεσ)νίκη θὰ ἀκολουθήση τὴν ὁδὸ Λαγκαδᾶ, ποὺ χωρίζει ἀπὸ τὴν πλατεία Μεταξᾶ (Βαρδαρίου) μὲ κατεύθυνση πρὸς τὰ Β. τῆς πόλης. Περνᾶ παράλληλα ἀπὸ τὸ στρατόπεδο Παύλου Μελᾶ, τοῦ ψυχιατρείου καὶ διασχίζοντας τὴ συνοικία Σταυρούπολης, φθάνει στὴ γέφυρα Ξεροποτάμου ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὴν Εὐκαρπία, πέρα ἀπὸ τὴν ὁποία ἀρχίζει ἡ βιομηχανικὴ περιοχὴ τῆς Θεσ)νίκης.

Συνεχίζοντας τὰ πρὸς Βορρᾶ ταξίδι μας ἐλαφρὰ ἀνηφορικό, φθάνομε στὸ 10ο χιλιόμετρο ἀπὸ τὴ Θεσ)νίκη, ποὺ εἶναι τὸ ὑψηλότερο σημεῖο τῶν στενῶν τοῦ Δερβενίου, ἀπ' ὅπου χωρίζουν δύο ἀσφαλτόδρομοι. Ὁ ἕνας, ὁ δεξιὸς γιὰ τὴν Καβάλα καὶ ὁ ἄλλος ὁ ἀριστερὸς γιὰ τὶς Σέρρες. Ἀκολουθώντας τὸ δεύτερο δρόμο ἀριστερά, καταφορίζομε καὶ μέσα ἀπὸ τὰ στενὰ τοῦ Δερβενίου, ποὺ ἔχουν δενδροφυτευθῆ μὲ πεῦκα, φθάνομε στὸ 12ο χιλιόμετρο, ὅπου εἶναι τὸ τέρμα τῶν στενῶν καὶ ἀρχίζει ὁ κάμπος τοῦ Λαγκαδᾶ καὶ ὁ αὐτοκινητόδρομος τῆς ἴδιας πόλης.

Προχωρώντας λίγο πιὸ πέρα χωρίζει ἀριστερά μας τώρα ἄλλος αὐτοκινητόδρομος ποὺ ὁδηγεῖ γιὰ τὸ Κιλκὶς καθώς, κι' ἄλλοι βατοὶ δρόμοι γιὰ τὰ πλησιέστερα χωριά, ποὺ βρίσκονται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κατὰ μῆκος τῆς δημόσιας ὁδοῦ Θεσ)νίκης - Σερρῶν ποὺ ἀκολουθοῦμε. Μετὰ τὴν ἔξοδο ἀπὸ

τὰ στενὰ τοῦ Δερβενίου συναντοῦμε ἀριστερὰ ἕνα καφενεῖο, ἐκτὸς αὐτῶν ποὺ ὑπάρχουν στὴν ἴδια πλευρὰ κατὰ μῆκος τῶν στενῶν. Στὸ καφενεῖο αὐτὸ σταθμεύουν τὰ ἐκ Θεσ)νίκης πρὸς Λαγκαδᾶ λεωφορεῖα καὶ τὰ ἐκ Λαγκαδᾶ πρὸς Θεσ)νίκη γιὰ ἔλεγχο. Πέρα ἀπὸ τὸ καφενεῖο ἀρχίζουν τὰ πρῶτα σπίτια τοῦ χωριοῦ Λητή, σὲ συνέχεια ἀκολουθοῦν στρατῶνες καὶ τέλος ὁ κύριος ὄγκος τοῦ χωριοῦ, τὸν ὁποῖο ἀφήνομε ἀριστερά μας καὶ συνεχίζοντας τώρα Β.Α. τὸ ταξίδι μας φθάνομε στὸ 22ο χιλιόμετρο, δεξιὰ τοῦ ὁποίου καὶ σὲ ἀπόσταση 500 μ. εὑρίσκεται τὸ χωριὸ Ἄσσυρος.

Ἀπ' ἐδῶ ὁ δρόμος ἀνηφορίζει περισσότερο καὶ μὲ πολλὲς στροφές, φθάνομε στὸ 34ο χλμ. ἀπ' ὅπου χωρίζει ἀριστερὰ αὐτοκινητόδρομου γιὰ τὸ χωριὸ Καρτερὲς ποὺ εἶναι ἕδρα τῆς Κοινότητος καὶ τῶν χωρίων Στεφανίων καὶ Δερκάδος καὶ ποὺ ἀπέχει περὶ 4 χλμ. ἀπὸ τὸ καθένα ἀπ' αὐτά. Ἀπὸ τὸ 34ο χιλιόμετρο κατηφορίζοντας λίγο φθάνομε στὴν πύλη τοῦ Κ.Σ.Π.Α. Δορκάδος, ποὺ βρίσκεται σὲ ὑψόμετρο 502 μ. Συνεχίζοντας κατηφορικὰ τὸ δρόμο μας δίπλα ἀπὸ τὸ στρατόπεδο μὲ μερικὲς ἀκόμη στροφὲς φθάνομε στὸ 35ο χιλιομ. περνᾶμε τὴ γέφυρα ἀφίνοντας δεξιά μας τὰ νεκροταφεῖα τῆς Δορκάδος καὶ τέλος μπαίνομε στὸ χωριό, ποὺ εἶναι περὶ τὰ 100 μ. πιὸ πέρα ἀπὸ τὴ γέφυρα.

ΤΔΡΑΓΩΓΕΙΟ. Ἀπὸ τὴ γέφυρα ἐὰν ἀκολουθήσωμε τὸν ροῦν τοῦ ρυακίου, ποὺ περνᾶ, ἀπ' αὐτή, πρὸς τὴ πηγή του, σὲ ἀπόσταση ἑνὸς περίπου χιλιομέτρου θὰ συναντήσωμεν τὴν πηγὴ τοῦ παλαιοῦ ὑδραγωγείου τοῦ χωριοῦ ποὺ στέρεψε. Στὸ ἴδιο σημεῖο ἔγινε γαιότρυση σὲ βάθος 80 μ. καὶ βρέθηκε πόσιμο νερὸ ἀρκετὸ γιὰ νὰ καλύψη τὶς ἀνάγκες τῶν κατοίκων. Ἤδη ἔγινε καὶ ἡ δεξαμενὴ χωρητικότητος 60 κ.μ. καὶ ὑπολείπονται οἱ ἐργασίες κατασκευῆς τοῦ δικτύου διανομῆς τοῦ ὕδατος.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ. Τὸ χωριὸ διοικητικῶς ὑπάγεται εἰς τὸ Νομὸ Κιλκίς, ὅπως καὶ ἐκκλησιαστικῶς, ἐνῶ ἄλλοτε, προπολεμικά, ὑπάγονταν στὸ Νομὸ Θεσ)νίκης. Ὀξύμωρο τὸ καθεστὼς αὐτὸ τῆς διοικητικῆς διάθρωσης ἀλλὰ διατηρητέο μέχρι σήμερα παρὰ τὶς διαμαρτυρίες τῶν κατοίκων, ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένοι, προκειμένου νὰ διεκπεραιώσουν μιὰ ὑπόθεσή των, νὰ κατέρχωνται πρῶτα στὴ Θεσ)νίκη κι' ἀπὸ ἐκεῖ σιδηροδρομικὰ ἢ μὲ λεωφορεῖο νὰ πᾶνε στὸ Κιλκίς, ποὺ εἶναι ἀναγκασμένοι, τὶς περισσότερες φορές νὰ διανυκτερεύουν, ἐπειδὴ δὲν τοὺς μένει ὁ ἀναγκαῖος χρόνος ἀπὸ τὴ μεγάλη διαδρομὴ ποὺ κάνουν, νὰ διεκπεραιώσουν τὶς ὑποθέσεις των. Ἀστυνομικῶς ὑπάγεται στὸ Λαγκαδᾶ καθὼς καὶ ἐκπαιδευτικῶς.

ΠΩΣ ΠΗΡΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΤΟ ΧΩΡΙΟ. Τὸ χωριὸ στοὺς στρατιωτικοὺς χάρτες φέρεται μὲ τὴν ὀνομασία Βελισάριος. Τὴν ὀνομασία αὐτὴ τὴν πῆρε ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ταγματάρχου Βελισάριου, ποὺ ἔπεσε μαχόμενος, ὅταν κατὰ τὶς μάχες τῆς 19-6-1913 ἐναντίον τῶν Βουλγάρων διὰ τὴν κατάληψη τοῦ Λαχανᾶ, ἔκαμε τὴν ἐξόρμησή του μετὰ τῶν τμημάτων του

ἀπὸ κάποια τοποθεσία τοῦ χωρίου Δορκάδος ποὺ τότε ἦταν χέρσος ἔκταση, χωρὶς κανένα ἀπολύτως κτίσμα, ἐπ' αὐτοῦ. Τὴ σημερινὴ ὀνομασία του Δορκὰς τὴν πῆρε ἀπὸ τὸν ἐπιστάτη τοῦ 'Εποικισμοῦ 'Αχιλλέα 'Ονουφρίου, ποὺ μετέφρασε τὴν ὀνομασία τοῦ χωριοῦ τῆς 'Ανατολικῆς Θράκης τῶν κατοίκων «Καρατζάκιοϊ» εἰς τὴν 'Ελληνικήν, ποὺ σημαίνει Δορκὰς καὶ μ' αὐτὴ τὴν μεταφρασμένη ὀνομασία ἐβάπτισε τὸ νέο χωριό.

ΖΗΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΠΑΘΕ ΤΟ ΧΩΡΙΟ. Στὸ διάστημα τῆς Κατοχῆς κατὰ τὰ ἔτη 1940 - 44 καὶ ἀργότερα κατὰ τὸ συμμοριτοπόλεμο τὸ χωριὸ ἔπαθε τὶς παρακάτω ζημίες:

Οἱ Γερμανοὶ πῆραν ἀπὸ τοὺς κατοίκους περὶ τὰ 200 ζῶα.

Οἱ Βούλγαροι ἐπίταξαν τὰ μισὰ σπίτια τοῦ χωρίου καὶ ἐγκαταστάθηκαν οἱ ἴδιοι μέσα, ἔδειραν ἀρκετοὺς καὶ ἀφαίρεσαν περὶ τὰ 40 - 50 πρόβατα τῶν κατοίκων. Οἱ συμμορῆτες ἀφαίρεσαν περὶ τὰ 100 ζῶα. 'Επυρπολήθησαν 3 σπίτια κατὰ τὴν διεξαγωγὴν μάχης τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ἐναντίον τῶν ἀνταρτῶν. Στὸν 'Αλβανικὸ πόλεμο τοῦ 1940 ἐναντίον 'Ιταλῶν ἔπεσαν: 1) 'Ο 'Αντωνιάδης Δημήτριος. 2) 'Ο Καρατζιώτης Παναγιώτης.

Κατὰ τὸ συμμοριτοπόλεμο ἔπεσαν οἱ: Μόσχος 'Αθανάσιος εἰς Ψωριάρικα - Γράμμου. Παγώνης Γεώργιος εἰς Πελοπόννησον. Χαβιάρης Θεόδωρος ΜΑΥ ἀπὸ νάρκη. Καναδάρης Γεώργιος ἀπὸ κακουχίες. Σαλτσόγλου Θωμᾶς ἀπὸ ἀγνώστους.

Γενικὰ οἱ ζημίες ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τὴν ἀνώμαλη κατάσταση, ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω καὶ οἱ μετακινήσεις τῶν κατοίκων ἀπὸ τὸ χωριὸ στὶς πόλεις καὶ πίσω κατὰ τὰ ἔτη 1940 - 1950, εἶναι βέβαια μεγάλες, ἀλλὰ ἂν κρίνωμε ἀπὸ τὸ φόρο αἵματος, ποὺ πλήρωσαν ἄλλα χωριὰ καθὼς κι' ἀπὸ τὶς ὑλικὲς ζημίες ποὺ ἔπαθαν, βρίσκομε ὅτι ἡ Δορκάδα στάθηκε τυχερὴ καὶ οἱ ζημίες της εἶναι μηδαμινὲς μπροστὰ στὶς ζημίες τῶν ἄλλων.

ΑΛΛΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ. Εἰς τὸ χωριό, πλὴν τῶν κατοίκων ἀπὸ τὴ Θράκη, ἐγκαταστάθηκαν καὶ 4 οἰκογένειες Σαρακατσαναίων προπολεμικὰ καὶ ἤδη ἀνέρχονται σὲ 8. 'Επίσης ξένοι πρὸς τοὺς Θρακιῶτες κατοίκους εἶναι καὶ οἱ διάφοροι ξένοι γαμβροὶ ποὺ νυμφεύθηκαν στὸ χωριὸ Θρακιώτισσες καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὰ κτήματα αὐτῶν καὶ οἱ ὁποῖοι ἀνέρχονται σὲ 10 περίπου, καὶ ἕνας εἶναι ὁ ἰθαγενὴς βουλγαρόφωνος 'Αθανάσιος Τένος ποὺ ἔμεινε, ὅπως ἀναφέραμε ἀλλοῦ, μετὰ τὴ φυγὴ τῶν συγχωριανῶν του στὴ Βουλγαρία κατὰ τὴν πυρπόληση τοῦ χωριοῦ των Μποκορδίτσα ἀπὸ τοὺς ὑποχωροῦντας Βουλγάρους στρατιῶτες τὸ 1913 στὴ μάχη τοῦ Λαχανᾶ.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΕΣ. 'Εὰν ἐπιχειρήσωμε μιὰ σύγκριση τῶν φορεμάτων ποὺ φοροῦσαν οἱ κάτοικοι τοῦ Καρατζάκιοϊ 'Ανατολικῆς Θράκης μὲ τὰ ροῦχα ποὺ φοροῦν τὰ παιδιὰ ἐκείνων ἐδῶ στὴ Δορκάδα θὰ δοῦμε ὅτι ἡ ἀλλαγὴ ποὺ ἔγινε εἶναι ριζικὴ καὶ δὲν παρουσιάζει ὁμοιότητες οὔτε στὴν ποιότητα τοῦ

ὑφάσματος, οὔτε στὸ ράψιμο, ἂν καὶ ἡ πρώτη ὕλη εἶναι ἡ ἴδια καὶ τότε καὶ σήμερα. Στὸν ἀργαλειὸ ὕφαιναν τότε τὰ ὑφάσματα στὰ ὑφαντήρια, τώρα μὲ τελειότατες μηχανές. Στὸ χέρι ράβαν τότε τὰ φορέματα, στὶς ραπτικὲς τώρα μηχανὲς πεπειραμένοι ράπτες ἢ μοδίστρες.

Ἡ ἐπίδραση τοῦ νεωτεριστικοῦ πνεύματος ἔφερε τὴ μεταρρύθμιση αὐτὴ καὶ στὸ χωριό μας. Ἔλειψε ὁλότελα κι' ἀπὸ τοὺς ὑπερήλικες ἀκόμη ἡ χρησιμοποίηση τῆς γνήσιας ἐγχώριας ἐνδυμασίας, ποὺ ἑτοιμάζονταν μέσα στὸ σπίτι ὅλη ἡ καπεργασία τῆς πρώτης ὕλης — μαλλὶ ἢ βαμβάκι, — καὶ ὕστερα ἀπὸ μιὰ σειρὰ ἐπεξεργασίας, ἦταν ἕτοιμο πιὰ ροῦχο γιὰ φόρεμα. Ὅπως ἦταν ἐπόμενο ἡ ἀλλαγὴ ἔγινε πρῶτα στὴν ἀνδρικὴ ἐνδυμασία, γιατὶ οἱ ἄνδρες μὲ τὰ συχνὰ ταξίδια των, στὰ ἀστικὰ κέντρα ὡς ἐργάτες, τεχνίτες καὶ ἐμπορευόμενοι ἐδέχονταν τὴν ἐπίδραση τοῦ ντυσίματος τῆς πόλης.

Δὲν πέρασε πολὺς χρόνος καὶ τὸ νεωτεριστικὸ πνεῦμα ἐπέδρασε καὶ στὴν ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν, σὲ βαθμὸ ποὺ ἡ σημερινὴ ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν στὰ χωριὰ δὲν διαφέρει διόλου ἀπὸ τὴν ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν τῶν πόλεων. Ἀντίθετα ἡ ἐνδυμασία ποὺ χρησιμοποιοῦνταν στὴ Θράκη διέφερε ριζικὰ ἀπὸ τὴ σημερινὴ καὶ μιὰ περιγραφὴ αὐτῶν ἀξίζει τὸν κόπο.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΑΝΔΡΙΚΗ ΚΑΤΑΣΑΡΚΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ. Ὁ ἄνδρας καπάσαρκα φοροῦσε ὑποκάμισο βαμβακερὸ τοῦ ἀργαλιοῦ ἄσπρο, ποὺ κάποτε εἶχε καὶ μετάξι. Τὸ μάκρος του ἔφθανε μέχρι τὰ γόνατα. Τὸ ἐμπροσθινὸ μέρος του ἦταν σχισμένο μέχρι τὸν ὀμφαλό. Εἶχε μακριὰ μανίκια ποὺ κατάληγαν σὲ ρεβέρ. Γιακὰ εἶχε στενὸ ποὺ κούμπωνε μπροστά, ὅπως καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ὑποκάμισα. Τὸ ὕφασμα ἦταν λεπτὸ καλοδουλεμένο καὶ τὸ λέγανε σγουρό. Ἀντίθετα τὰ σώβρακα γίνονταν ἀπὸ χονδρὸ πανὶ ποὺ τὸ λέγανε δίμητο. Τὰ σώβρακα ἦταν μακρυὰ καὶ ἔφθαναν μέχρι τοὺς ἀστραγάλους, ὅπου δένονταν μὲ δύο κορδέλλες στενὲς ὑφαντές, ραμμένες στὸ χέρι στὰ δύο κάτω ἄκρα τοῦ κάτω σκέλους. Μερικοὶ φοροῦσαν διπλᾶ σώβρακα, ποὺ τὸ ἐξωτερικὸ ἦταν φαρδύτερο ἀπὸ τὸ ἐσωτερικό.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΑΝΔΡΙΚΗ. Ἐξωτερικὰ ὁ ἄνδρας φοροῦσε ὑποκάμισο συνήθως χρωματιστὸ τοῦ ἀργαλειοῦ. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ ὑποκάμισο φοροῦσε γελέκο, ποὺ ἄλλα κουμπώνανε μπροστὰ καὶ ἄλλα στὸ πλάγι. Ἦταν κεντημένα μὲ γαϊτάνι. Αὐτὰ ποὺ κουμπώνανε στὸ πλάγι, μπροστὰ στὸ κάτω μέρος, εἶχε πρόσθετο ὕφασμα, ποὺ χώριζε στὴ μέση, μὲ μιὰ κατακόρυφη ραφή, ἔτσι ποὺ σχηματίζονταν δύο τσέπες.

Πουτούρ, φόρεμα ἐξωτερικὸ ποὺ τὸ φοροῦν ἐπάνω ἀπὸ τὸ σώβρακο καὶ φθάνει ἀπὸ τὴ μέση ὡς τοὺς ἀστραγάλους. Ἔχει πλάτος στὸ ἐπάνω μέρος 4 - 5 μέτρα, ποὺ τὸ γυρίζουν σὲ πλάτος δύο δακτύλων, τὸ ράβουν στὴν ἄκρη τῆς στροφῆς σ' ὅλο τὸ πλάτος τῶν 4 - 5 μέτρων καὶ σχηματίζεται τρόπον τινὰ ὀχετὸς (βρακοθηλειὰ) ἢ σωλήνωση, ὅπως τὸ λὲν ποὺ ἔχει στὴ μέση τοῦ ἐμπροσθίου μέρους μιὰ σχισμὴ ἀπ' ὅπου περνᾶν τὴ βρακοζούνα μὲ

ἕνα ἀδράχτι, ἔπειτα τὰ δύο ἄκρα τῆς βρακοζούνας δένονται στὴ μέση, ὅπου σχηματίζονται πτυχὲς ἐμπρὸς καὶ πίσω, περισσότερες πίσω. Τὸ ἴδιο κόψιμο ἔχει καὶ τὸ σώβρακο ἀλλὰ μὲ λιγώτερες σοῦφρες, ὅπως τὶς ὀνομάζουν. Τὸ ποτούρι ὅσο προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω στενεύει καὶ κάτω ἀπὸ τὸ γόνατο, ἐφαρμόζει τελείως στὴ γάμπα. Στὰ πλάγια, γιὰ νὰ περάση εὐκολώτερα τὸ πόδι εἶναι σχισμένα ἀπὸ τὸ γόνατο ὡς κάτω καὶ κουμπώνονται μὲ ἐπὶ τούτοις καμωμένα κουμπιὰ ἀπὸ γκαϊτάνι. Μὲ γκαϊτάνι εἶναι κεντημένες καὶ ὅλες οἱ λοιπὲς ἐνώσεις, δηλαδὴ οἱ πλαγινὲς ραφὲς καὶ γύρω οἱ τσέπες.

Καζάκι. Εἶναι τὸ σακκάκι κι' αὐτὸ στολισμένο ὅπως τὸ γελέκο καὶ ποτούρι μὲ γκαϊτάνια.

Ντουλαμάς. Παρόμοιο μὲ τὸ σακκάκι, ἀλλὰ κατά τι μεγαλύτερο, σὰν εἶδος βραχείας εἶναι ὁ ντουλαμάς, ποὺ τὸ φοροῦν τὸ χειμῶνα. Ὁλόκληρη ἡ στολὴ λέγονταν τσακτσίρια, καὶ ἐννοοῦσαν τὸ κοστοῦμι ποὺ περιγράψαμε παραπάνω. Γιὰ νὰ εἶναι πλῆρες τὸ κοστοῦμι (τσακτσίρια) ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη ἀπαραίτητα καὶ κόκκινο ζωνάρι μήκους 8 - 10 μέτρων, ποὺ τὸ τύλιγαν στὴ μέση. Τὸ κοστούμι ποὺ ἀναφέραμε ἦταν μάλλινο ὑφαντὸ στὸν ἀργαλειὸ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὑφάσματος λέγονταν σαγιάκι, χρώματος ἀνοιχτοῦ καφέ.

ΚΑΛΥΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΣ. Ὅλοι οἱ ἄνδρες φοροῦσαν φέσια. Οἱ γέροι ἔδεναν γύρω ἀπὸ τὸ φέσι στὸ σημεῖο ποὺ ἐφάπτεται μὲ τὸ κεφάλι καὶ μιὰ μαντήλα μεγάλη, ἔτσι ποὺ νὰ ἐκάλυπτε τὰ αὐτιὰ ὅταν ἔκαμνε κρῦο. Ἐπίσης οἱ γέροι χρησιμοποιοῦσαν ὡς κάλυμμα κεφαλῆς στενόμακρο μάλλινο ὑφαντὸ μήκους 2 — 2,5 μ. ποὺ τὸ ἔδεναν ἰδιόμορφα στὸ κεφάλι. Στὰ πόδια οἱ γέροι φοροῦσαν κουντοῦρες.

ΠΑΠΟΥΤΣΙΑ. Οἱ νέοι φοροῦσαν ποτίνια καὶ γαλότσες. Γιὰ τὴ δουλειά, στὸ χωράφι ἢ στὸ βουνὸ φοροῦσαν τσαρούχια ἀπὸ δέρμα χοίρου.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΑΝΔΡΙΚΗ ΣΤΗ ΔΟΡΚΑΔΑ. Σήμερα τὰ πράγματα εἶναι ἁπλοποιημένα. Δὲν ντύνεται κανεὶς πλέον μὲ σαγιάκια καὶ λοιπὰ ὑφαντὰ τοῦ ἀργαλειοῦ, οὔτε χρησιμοποιοῦνται γκαϊτάνια γιὰ στολισμὸ τῶν φορεμάτων. Ἡ ἕτοιμα ραμμένα θὰ ἀγοράση ἢ θὰ κάμη παραγγελία στὸν τεχνίτη ράπτη.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΝΔΡΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΣΤΗ ΔΟΡΚΑΔΑ. Οἱ ἄνδρες κατάσαρκα ἐδῶ στὴ Διορκάδα φοροῦν, οἱ νέοι κασκορσέδες μακὸ ἢ φανελλίτσες ἕτοιμες καὶ σώβρακα κοντὰ ἀπὸ κάποτο ἢ χασέ. Οἱ γέροι φοροῦν βαμβακερές, ἡμιμάλλινες, ἢ μάλλινες φανέλλες τῆς ἀγορᾶς ἢ πλεκτὲς μάλλινες τοῦ σπιτιοῦ. Τὰ σώβρακα τῶν γέρων εἶναι μακρυὰ ὡς τοὺς ἀστραγάλους ἀπὸ κάποτο ἢ πλεκτὰ τῆς ἀγορᾶς.

ΑΝΔΡΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΣΤΗ ΔΟΡΚΑΔΑ. Ἡ ἐξωτερικὴ ἀνδρικὴ ἐνδυμασία, ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω, ἢ ἕτοιμη ἀγοράζεται ἢ παραγγελία στὸ ράπτη θὰ γίνη. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις, ἀπο-

τελεῖται ἀπὸ σακκάκι, παντελόνι καὶ γελέκο. Τὸ χειμῶνα συμπληρώνεται καὶ μ' ἕνα παλτό. Ἡ μόνη διαφορὰ ποὺ παρουσιάζει ἡ ἀνδρικὴ ἐνδυμασία εἶναι ἡ ποιότητα τοῦ ὑφάσματος καὶ ἡ ἱκανότητα τοῦ ράπτη ποὺ ρυθμίζουν τὴν ἀξία τοῦ κοστουμιοῦ. Γιατὶ ὑπάρχουν ὑφάσματα βαμβακερά, ἡμιμάλλινα, μάλλινα, μεταξωτὰ καὶ ἀπὸ συνθετικὴ ὕλη.

ΚΑΛΥΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΣ. Τὸ κάλυμα τῆς κεφαλῆς γιὰ τοὺς νέους τουλάχιστον καταργήθηκε. Οἱ γέροι φοροῦν τραγιάσκες.

ΠΑΠΟΥΤΣΙΑ. Ὅλοι, μηδενὸς ἐξαιρουμένου, φοροῦν παπούτσια, τὶς γιορτές. Ὅλα εἶναι δερμάτινα, κομψά, διάφορα σχέδια. Καὶ ἐδῶ ἡ διαφορὰ ἔγκειται στὴν ποιότητα, ἡ ὁποία πάλι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ χρῆμα ποὺ διαθέτει κανείς. Τὶς καθημερινὲς φοροῦν λάστιχα ποὺ τὰ παράγει ἡ βιομηχανία. Εἶναι ἀνθυγιεινά, ἀλλὰ ἡ στενότητα τοῦ χρήματος, δὲν ἐπιτρέπει γιὰ τὴν καθημερινὴ χρήση δερμάτινο παπούτσι. Τὸ τσαρούχι καταργήθηκε ὁλότελα ἀπὸ μικροὺς καὶ μεγάλους.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΑΡΚΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ. Οἱ γυναῖκες στὸ Καρατζάκιοϊ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης φοροῦσαν ἐσωτερικὰ κατάσαρκα ὑποκάμισα τοῦ ἀργαλειοῦ μακρὺ μέχρι τὶς κνῆμες. Τὰ μανίκια ἐπίσης μακρυὰ μὲ πλισέδες στὸ κάτω μέρος, δουλεμένα μὲ εἰδικὴ βελονιὰ ποὺ τὴ λένε μπιμπίλα. Τὸ μπροστινὸ μέρος ποὺ τὸ λὲν στηθούρι εἶναι σχισμένο μέχρι τὸν ὀμφαλὸ καὶ στολισμένο μὲ δαντέλες σὲ διάφορα σχέδια. Τὸ σώβρακο τῶν γυναικῶν ἔφθανε μέχρι τὰ γόνατα. Ἐπίσης τὸ σώβρακο ἔχει στὸ κάτω μέρος πλισέδες καὶ εἶναι δουλεμένο μὲ μπιμπίλα. Τὸ ἐπάνω μέρος ἦταν σχισμένο στὰ πλάγια ἔτσι ποὺ χώριζε τὸ σώβρακο σὲ δύο. Στὶς γωνίες τοῦ κάθε φύλλου εἶχε ραμμένες κορδέλλες, μὲ τὶς ὁποῖες δένουν τὸ σώβρακο ἐμπρὸς καὶ πίσω. Τὶς κορδέλλες τὶς λένε βρακοζούνια.

Τὶς γιορτὲς φοροῦσαν καὶ κορσέδες μὲ μπαλένες μὲ τὶς ἐπίσημες ντουαλέτες, γιὰ νὰ κάμουν ὡραῖο σῶμα. Ἐπίσης γιὰ καθημερινὴ χρήση φοροῦσαν κορσέδες δίχως μπαλένες. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ σώβρακο φοροῦσαν μεσοφόρια κόκκινα ἀπὸ κάτω κεντημένα. Ἐξωτερικὰ φοροῦσαν φουστάνια πολὺ μακρυὰ καὶ φαρδιά, ποὺ πίσω σχημάτιζαν οὐρὰ ποὺ σέρνονταν ἂν δὲν τὴν κρατοῦσαν. Αὐτὴ τὴ στολὴ τὴν θεωροῦσαν πολὺ ἐπίσημη. Τὶς καθημερινὲς φοροῦσαν σαλβάρια, δηλαδὴ βράκα, ποὺ δὲν ἀφήνει ἀκάλυπτο κανένα σημεῖο ἀπὸ τὰ κάτω ἄκρα τῆς γυναίκας.

Ἄλλο φόρεμα εἶναι ἡ μπλούζα μὲ μακρυὰ μανίκια μὲ δαντέλες στὸ στῆθος. Οἱ εὐκατάστατες φοροῦσαν μπελερίνες ἕτοιμες καὶ οἱ λοιπὲς ζακέτες, ποὺ τὶς λέγαν μ π ό λ κ ε ς. Κάλτσες φοροῦσαν μάλλινες τοῦ χεριοῦ. Καλύμματα κεφαλῆς φοροῦσαν μόνον οἱ γρηές, ποὺ τὰ λέγαν τσεμπέρια. Οἱ εὐκατάστατες κυρίες φοροῦσαν καπέλα μὲ φτερὰ ἀλλ' αὐτὲς ἦταν ἐλάχιστες. Τὸ συνηθισμένο παπούτσι τῶν γυναικῶν ἦταν τὸ σκαρπίνι. Οἱ πλούσιες φοροῦσαν καὶ μποτίνια ποὺ ἔφθαναν, ἄλλα ὡς τὸ γόνατο κι' ἄλλα ὡς τὸ μέσο

τῆς γάμπας. Οἱ πολὺ φτωχὲς μοροῦσαν γαλέτσια ποὺ ἦταν ἀπὸ ξύλο καρυδιᾶς μὲ διάφορα στολίδια. Γαλέτσια φοροῦσαν στὸ σύνολό τους σχεδὸν ὅλα τὰ παιδιά.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΣΤΗ ΔΟΡΚΑΔΑ. Οἱ γυναῖκες κατάσαρκα, στὴ Δορκάδα, φοροῦν κομπινεζὸν ζέρσεϋ μὲ στηθόδεσμο ἀντὶ τοῦ ὑποκάμισο ποὺ φοροῦσαν στὴ Θράκη καὶ κιλότα, ποὺ μόλις καλύπτει τὰ ἀπόκρυφά της ἀντὶ τοῦ σώβρακου. Τὸ κομπινεζὸν εἶναι ἕνα φόρεμα ποὺ μοιάζει μὲ σάκκο ποὺ συγκρατεῖται στοὺς ὤμους μὲ κορδέλλες, εἶναι τελείως ἔξωμο. Οἱ γρηὲς φοροῦν ἐπίσης κομπινεζὸν ἀπὸ μακὸ καὶ κιλότες ἐπίσης μακὸ μαρυές.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐνδυμασία γυναικῶν στὴν Δορκάδα δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορισθῆ ἐπακριβῶς μὲ τὴν συχνὴ ἀλλαγὴ ποὺ ὑφίσταται. Μ' ἕνα λόγο μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς παρακολουθοῦν κατὰ πόδας τὴ μόδα. Τὰ συνηθισμένα ἐνδύματα ποὺ χρησιμοποιεῖ ἡ γυναῖκα εἶναι: φοῦστα, μπλούζα, φουστάνι, ζακέτα, ὑποκάμισο, ταγιέρ, μαντό, παλτό, ἀδιάβροχα καὶ διάφορα κοσμήματα.

ΚΑΛΥΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΣ. Οἱ νέες τῆς Δορκάδος δὲν φοροῦν καλύματα κεφαλῆς. Οἱ χῆρες καὶ οἱ γρηὲς φοροῦν μαῦρες μανδῆλες ἀπὸ σεμνότητα ἀλλὰ ὄχι ὅλες.

ΠΑΠΟΥΤΣΙΑ. Ὅπως ἡ ἐξωτερικὴ ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν, ἔτσι καὶ τὰ παπούτσια συχνὰ ὑφίστανται ἀλλαγές. Γενικὰ τὰ παπούτσια ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ γυναῖκες εἶναι τὰ ἀκόλουθα: γόβες, συρτά, πέδιλα, μπότες, παντοῦφλες καὶ γαλέτσια.

ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑΝ ΤΩΝ. Εἶναι τραμακτικὴ ἡ ἄγνοια τοῦ λαοῦ μας στὸ κεφάλαιο τῆς ὑγιεινῆς. Ἀδιαφορεῖ τελείως γιὰ τὴν ὑγεία του καὶ δὲν παίρνει κανένα προληπτικὸ μέτρο γιὰ νὰ τὴ διαφυλάξη. Φυσικὰ ἡ ἀδιαφορία εἶναι καρπὸς τῆς ἀμάθειας. Δὲν ἔχει διαπαιδαγωγηθῆ στὰ στοιχεῖα τῆς ὑγιεινῆς καὶ δὲν ἀναγνωρίστηκε ἡ ἀνάγκη τῆς διαφώτισής του. Οἱ γονεῖς εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποκτήσουν συνείδηση τῆς εὐθύνης των στὸ κεφάλαιο αὐτὸ καὶ νὰ ἐνεργήσουν κατάλληλα ὥστε νὰ ἐπιτύχουν τὸ μέγιστο γιὰ τὴν θεμελίωση τῶν προϋποθέσεων, ποὺ θὰ συντελέσουν στὴν ἄρτια διαπαιδαγώγηση τῶν μικρῶν. Ἀλλὰ ὅπως ἀναφέραμε καὶ πάρα πάνω, οἱ γονεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐλέγχουν τὰ παιδιά των στὴν ἡλικία ἀκριβῶς ποὺ εἶναι δεκτικὰ τῆς μεγαλύτερης ἐπίδρασης, ἀγνοοῦν τελείως πῶς πρέπει νὰ ἐνεργοῦν, γι' αὐτὸ τὴν εὐθύνην αὐτὴν θὰ πρέπη νὰ τὴν ἀναλάβη ἡ Πολιτεία, ἕως ὅτου καταστοῦν οἱ γονεῖς ἱκανοὶ νὰ ἐκπληρώσουν τὸ καθῆκον των αὐτό.

Ὅλοι ἀναγνωρίζουν ὅτι ἡ θνησιμότητα σοβαροῦ ποσοστοῦ ὀφείλεται σὲ ἐσφαλμένες ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ὑγιεινὴ μικρῶν καὶ μεγάλων καὶ κυρίως τῶν βρεφῶν. Λείπει ἡ ὑγειονομικὴ συνείδηση καὶ σὲ ἔκτακτες μόνο ἀ-

νάγκες κινδύνου προσφιλῶν προσώπων καταφεύγουν, κατὰ πρῶτο λόγο στοὺς πρακτικούς, στοὺς κομπογιανῆτες, στοὺς Ἁγίους, στὶς χάρες, ἁγιάσματα καὶ τελευταία στοὺς ἐπιστήμονες γιατρούς, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐμφωλεύσει στὰ μυαλά των ἡ ἰδέα πὼς τοὺς ἐκμεταλλεύονται ἄγρια. (Δημώδης Ἰατρικὴ ἐν Θράκῃ Δ. Οἰκονομίδη, Ἀθῆναι 1951 ΣΤ' τόμ., ἀνάτυπον Ἀρχ. Θράκης) καὶ (Γιατρικὴ στὴ Θράκη Πολ. Παπαχριστοδούλου, Ἑταιρ. Θρακ. Μελετῶν).

ΟΙ ΓΡΗΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΓΙΑΤΡΟΣΟΦΙΑ. Οἱ γρηὲς εἶναι ἐκεῖνες ποὺ ὅταν ἀρρωστήση κανεὶς στὸ χωριὸ θὰ πᾶνε μὲ τὰ βότανά τους καὶ πρόθυμα θὰ προσφέρουν στὸν ἄρρωστο τὶς φαρμακευτικές τους συνταγές, ἀπὸ τὰ βότανα ποὺ μάζεψαν τὴν ἄνοιξη καὶ τὶς χορτόριζες τὸ φθινόπωρο. Μὲ τὸ ντὰν τῆς καμπάνας πρῶτες στὴν Ἐκκλησία. Κάθε λίγο ἀνάβουν ἁγιοκέρια, κάνουν μεγάλους - μεγάλους τοὺς σταυρούς των, φιλοῦν ὅλες τὶς εἰκόνες στὴ σειρά, σταυροκοποῦνται μὲ εὐλάβεια ὅταν περνοῦν τὰ ἅγια. Κρατοῦν αὐστηρὴ νηστεία, Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ δὲν ἀρταίνονται, ἐξομολογοῦνται καὶ μεταλαβαίνουν ὕστερα ἀπὸ κάθε μεγάλη νηστεία. Τὸ καντήλι τοῦ σπιτιοῦ καίει μὲ τὴ φροντίδα τους. Τηροῦν ἀπαρασάλευτα τὰ ἔθιμα, εὐλαβοῦνται τὶς παραδόσεις καὶ εἶναι προληπτικὲς καὶ δεισιδαίμονες καὶ ἀσυμβίβαστες μὲ τὶς δοξασίες τῶν νεωτέρων.

Ἡ πεῖρα τῆς ζωῆς τὶς ἐδίδαξε πολλὰ καὶ οἱ νεώτερες τὶς συμβουλεύονται συχνά. Ξέρουν νὰ ἀφηγοῦνται γιὰ τὶς μάγυσσες, τὶς μοῖρες καὶ τὶς νεράϊδες, γιὰ τὸν παράδεισο καὶ τὴν κόλαση γιὰ τοὺς διαβόλους καὶ τοὺς βρυκόλακες, τοὺς καλικάντζαρους καὶ τὰ φαντάσματα καὶ τὰ στοιχειά. Γνωρίζουν ξόρκια, νὰ σαραντίζουν, νὰ ζηλεύουν καὶ νὰ παρέχουν πρόθυμα τὶς θεραπευτικές των γνώσεις, ποὺ ἀπεκόμισαν ἀπὸ τὴν πεῖρα τῆς ζωῆς, στοὺς ἀρρώστους ποὺ τὶς ἐπικαλοῦνται. (Βλ. Δημώδης Ἰατρικὴ ἐν Θράκῃ Δ. Οἰκονομίδη Ἀθῆναι 1951, Ἀρχ. Θράκης ἀνάτυπον 6ου τόμου).

ΤΑ ΒΟΤΑΝΑ. Τὰ βότανα, ποὺ οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν καὶ τὰ φαρμακευτικὰ φυτά, μᾶς τὰ προσφέρει ἡ Ἑλληνικὴ ὕπαιθρος σὲ ποικιλία ἀφάνταστη. Ὁ λαὸς δὲν ξέρει τὴν ὀνομασία πολλῶν χόρτων καὶ λουλουδιῶν καὶ τὰ ὀνομάζει μὲ τὸ γενικὸ ὄνομα χορταρικὰ κι' ἀγριολούλουδα ἢ βότανα. Δὲν ἀποτελοῦν μόνο τὴ βασικὴ τροφὴ τῶν ζώων, δὲν ὁμορφαίνουν μονάχα τὴν πλάση μὲ τὴν εὐωδιά τους, πολλὰ ἀπ' αὐτὰ περιέχουν οὐσίες μὲ φαρμακευτικὲς ἰδιότητες. Κι' ὁ λαὸς τὰ χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴ θεραπεία διαφόρων ἀσθενειῶν. Ἔτσι σὰν φρόνιμος νοικοκύρης μαζεύει τὰ βότανα πάνω στὴν ὥρα τους, τὰ ἀποξηραίνει καὶ τὰ κρατάει σὲ κουτιὰ καὶ κομποδέματα καὶ ὅταν ἀρρωστήση κανείς, τοῦ προσφέρουν τὰ βότανά τους, τὴ δουλειὰ αὐτὴ τὴ κάνουν συνήθως ἡλικιωμένες γυναῖκες. Ὑπάρχει ἀφθονία χόρτων ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ λαὸς γιὰ θεραπευτικοὺς σκοπούς. Ἀναφέρω μερικὰ ἀπ' αὐτά.

Ἀ γ ρ ι ά δ α: Ἐπιστημονικὴ ὀνομασία Κυνόδους. Τὸ ἀφέψημα τῶν ριζῶν της δίδεται ὡς ψυκτικὸ καὶ διουρητικό.

Ἡ ἀγριοσυκιά: Τὸ γάλα της χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν θεραπεία τῶν ἀκροχορδώνων.

Ἀγριοτριανταφυλλιά: Ὁ καρπός της τὸ κοινόρροδο βράζεται καὶ τὸ ἀφέψημα πίνεται ὡς διουρητικό.

Βατσινιά: Ἡ βάτος. Οἱ ἄκρες τῶν κλώνων τῆς βατσινιᾶς μὲ τὰ φύλλα τους βράζονται καὶ τὸ ἀφέψημα πίνεται γιὰ τὴν ἀρτηριακὴ πίεση.

Καλαμπόκι: Οἱ φοῦντες του βράζονται σὲ πρόσμιξη μὲ κριθάρι καὶ τὸ ἀφέψημα πίνεται γιὰ τὸ λεύκωμα.

Καραγάτσι: Τὸ δέντρο πτελέα. Οἱ ρίζες του βράζονται μὲ κρασὶ καὶ γίνεται φάρμακο γιὰ πληγές.

Κουφοξυλιά: Τὸ ἐπιστημονικὸ ὄνομα ἀκτή. Τὰ λουλούδια της ξηραίνονται καὶ βράζονται, τὸ δὲ ἀφέψημα πίνεται. Εἶναι μαλακτικὸ καὶ ἀφυδρωτικό, μὲ διουρητικὲς ἰδιότητες. Τὰ λουλούδια του τὰ βράζουν καὶ τὰ ἐπιθέτουν σὲ πρισμένο μέρος τοῦ σώματος γιὰ νὰ καταπέση τὸ πρίξιμο. Τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ χρησιμοποιοῦνται γιὰ βαφικὴ οὐσία νημάτων καὶ βαμβακερῶν.

Λεφτοκαρυά: Ἡ φλούδα της βράζεται καὶ τὸ ἀφέψημα πίνεται ἐναντίον τοῦ δήγματος φιδιοῦ.

Μαντζουράνα: Ἐπιστημονικὴ ὀνομασία Ὀρίγανον τὸ ἀμάρακον. Ἡ ρίζα της βράζεται καὶ τὸ ἀφέψημα πίνεται γιὰ τὸ στομάχι. Εἶναι ἀντιεμετικόν. Ἀφέψημα μαντζουράνας καὶ λεμόνι ἀποτελεῖ φάρμακον γιὰ τὴν εὐκοίλια. Μαντζουράνα κοπανιστὴ μὲ ἁλάτι ἐπιτίθεται σὲ δηχθέντα ἀπὸ σκορπιὸ μέλος τοῦ σώματος.

Πικραγγουριά: Ὁ ἄγριος σίκνος τῶν ἀρχαίων. Τὸ ἐκχείλισμα τοῦ καρποῦ εἶναι δραστικὸ καθαρτικό. Ὁ καρπὸς βράζεται μὲ λάδι καὶ ἀφοῦ γίνει πολτὸς στραγγίζεται καὶ γίνεται ἀλοιφὴ καὶ ἀποτελεῖ φάρμακο γιὰ τοὺς ρευματισμούς. Ὁ καρπός της θεραπεύει τὸν ἴκτερο. Βράζεται, στραγγίζεται καὶ λαμβάνεται ἀπὸ τὴν μύτη. Τὴν ἴδια ἰδιότητα ἔχουν καὶ οἱ ρίζες καὶ τὰ φύλλα τῆς πικραγγουριᾶς.

Πρίνος: Τὸ πουρνάρι. Οἱ ρίζες του βράζονται καὶ τὸ ἀφέψημα ἀποτελεῖ φάρμακο γιὰ τὴ φυματίωση.

Ραδίκι: Τὸ δεύτερο νερὸ τοῦ ραδικιοῦ πίνεται γιὰ τὴν ἀναιμία.

Τσουκνίδα: Ἡ κνίδη, ἀνακάλυψη τῶν ἀρχαίων. Οἱ πρῶτοι βλαστοὶ λαχανεύονται. Κοπανίζουν τὴν τσουκνίδα μὲ ἁλάτι καὶ τὴν ἐπιθέτουν στὸ κτυπημένο μέρος τοῦ σώματος. Τὴ χρησιμοποιοῦν γιὰ βασκάνια.

Φασκομηλιά: Ἐπιστημονικὸ ὄνομα Ἐλελίσφακος. Βράζεται καὶ πίνεται ὡς θερμαντικό.

Τὸ σκόρδο: Ὁ λαὸς κάνει μεγάλη χρήση σκόρδου ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Τὸ τρώγει ὡς προσφάγι καὶ τὸ χρησιμοποιεῖ σὲ πολλὲς ἄλλες ἀνάγκες του. Πιστεύουν δὲ ὅποιος τρώγει σκόρδο γίνεται γερός. Οἱ

ἀρχαῖοι Θρᾶκες ἔτρωγον πολὺ σκόρδο [1]. Τὸ σκόρδο τὸ χρησιμοποιοῦσαν ὡς ἄρευμα σὲ πολλὰ φαγητά. Ἀποτελεῖ δὲ τὸ κύριο συστατικὸ τῆς σκορδαλιᾶς. Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνες, μὲ σκόρδο, ἁλάτι, ξύδι καὶ λίγο λάδι καὶ ψωμὶ παρασκευάζουν τὴ δροσιστικὴ σκορδαλιά. Ὁ βολβὸς τοῦ σκόρδου ποὺ λέγεται καὶ κεφαλὴ ἔχει γεύση δριμεῖα καὶ βαρειὰ μυρουδιά. Τὸ σκόρδο θεωρεῖται ὡς ἀντιβασκανικό. Ὁ λαὸς πιστεύει πὼς ἡ καυστικὴ ἰδιότητα τοῦ σκόρδου καίει τὸ κακὸ τὸ βάσκανο μάτι καὶ ἀποτρέπει τὴ βασκανία. Ἐπειδὴ δὲ τὰ συνηθέστερα θύματα τῆς βασκανίας εἶναι γυναῖκες καὶ τὰ μικρὰ παιδιά, γι' αὐτὸ στὴ λεχώνα καὶ στὸ νεογέννητο κρεμοῦν σκόρδο. Ἐπίσης σκόρδο κρεμοῦν καὶ στὰ νεογέννητα ζῶα, γιὰ νὰ μὴ βασκαίνωνται, στὰ δοχεῖα ὅπου ἀρμέγουν τὸ γάλα, στὸ κουμάσι γιὰ νὰ μὴ βασκαίνεται τὸ γουρούνι, στὰ γαλακτοφόρα ζῶα, στὸ δένδρο ποὺ ἔχει πολὺ καρπό, στὶς κυψέλες τῶν μελισσῶν γιὰ νὰ μὴ ἀποκρούωνται οἱ μέλισσες καὶ στὰ νεαγοραζόμενα ζῶα (σκορδοφαγοῦσι οἱ Θρᾶκες λέγαν οἱ ἀρχαῖοι).

Ὁ Βασιλικός: Ὁ βασιλικὸς εἶναι τὸ ἀγαπημένο λουλούδι τοῦ λαοῦ καὶ ἔχει μεγάλη θέση στὴν ψυχή του. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν λείπει ἀπὸ τὶς αὐλὲς τῶν σπιτιῶν. Τὸ λουλούδι αὐτὸ συνδέεται καὶ μὲ τὴν αἰσθηματικὴ ζωὴ τῶν κοριτσιῶν γι' αὐτὸ τὸ περιποιοῦνται τόσο. Μὲ βασιλικὸ γίνεται ἡ ἁγιαστοῦρα τοῦ παπᾶ καὶ εὐωδιᾶ τὸ νερὸ τοῦ ἁγιασμοῦ. Μὲ βασιλικὸ στολίζουν τοὺς νεκρούς. Ὁ βασιλικὸς εἶναι τὸ τρόπαιο τῆς χριστιανωσύνης καὶ ἱερὸ φυτὸ γιὰ τοὺς χριστιανούς, γιατὶ φύτρωσεν ἐκεῖ ποὺ βρέθηκε ὁ Τίμιος Σταυρός. Γι' αὐτὸ στὶς 14 Σ)βρίου, γιορτὴ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ, ἀποθέτουν τὸν Σταυρὸν σὲ στρῶμα βασιλικοῦ καὶ παίρνουν ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ παπᾶ βασιλικό, ὅπως καὶ τὴν Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως μοιράζεται βασιλικὸς στὴν ἐκκλησία. Ὁ βασιλικὸς βρίσκεται παντοῦ. Στὰ γιατροσόφια τοῦ λαοῦ, στὰ παραμύθια, στὰ ἔθιμα καὶ στὰ τραγούδια του, στὶς τόσες ἀνάγκες τῆς ζωῆς του. Γιὰ νὰ μὴν ἰσκιώνεται ἡ λεχώνα τῆς βάζουν βασιλικό. Γενικὰ ἡ χρήση του εἶναι ποικίλη. Ἐπίσης ποικίλα εἶναι τὰ γιατροσόφια τοῦ λαοῦ μας.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ. Νά πῶς ἐκθέτει ἡ κυρία Διαμάντω Τρουλλίδου τὴν μέριμνα ποὺ ἐπιδεικνύουν οἱ συγχωριανοί της γιὰ τὴν ὑγεία των. «Παλαιότερα ἀλλὰ καὶ σήμερα σὲ μικρότερο βέβαια ποσοστό, ὅταν ἀρρωστοῦσε ἕνα μέλος τῆς οἰκογενείας, ἡ πρώτη φροντίδα ἦταν νὰ ὁδηγήσουν οἱ σπιτικοὶ τὸν ἄρρωστό των στὶς χάρες, στὰ ἁγιάσματα. Ἔταζαν τσουρέκια στὴν Ἁγία Παρασκευή. Πηγαίνανε στὸ παρεκκλήσι της, σφάζανε μιὰ κότα, τὴν ὁποία μαγειρεύανε καὶ τρώγανε οἱ συγγενεῖς τοῦ ἀρρώστου. Ἐράντιζαν τὸν ἄρρωστο μὲ τὸ ἁγίασμα καὶ κάνανε παράκληση. Ἐπίσης, γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ἀρρώστου ἐπικαλοῦνταν τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Φανουρίου. Ἂν τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἦταν τὸ ποθούμενον, τότε οἱ σπιτικοὶ τοῦ ἀρρώστου, στὴν ἀπελπισία των, καταφεύγαν

στὰ «φῶτα» τῶν πρακτικῶν, ποὺ τὶς περισσότερες φορὲς ἐπεδείνωναν τὴν κατάσταση τοῦ ἄρρωστου». Ὁ Σῖμος ὁ Παπουτσής, ἡλικίας ἐτῶν 62, ἰσχυρίζεται ὅτι θεραπεύει τὸν ἴκτερο (κοινῶς χρυσῆ) ὁποιουδήποτε βαθμοῦ μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο, ὑποδεικνύων καὶ περιπτώσεις ἀσθενῶν, τοὺς ὁποίους ἐθεράπευσε. Παίρνει, λέγει, ἕνα ξουράφι καὶ μ' αὐτὸ χαράζει ἐλαφρὰ μὲ τρεῖς - τέσσερες χαραξιὲς κατακόρυφες ἀνάμεσα στὰ φρύδια — στὴ βάση τῆς μύτης — ἔτσι ποὺ μόλις νὰ βγῆ αἷμα, νὰ δακρύση ὅπως λέγει ὁ ἴδιος. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ πίσω ἀπὸ τὰ αὐτιὰ καὶ στὴν κορφὴ τῆς κεφαλῆς ἀφοῦ προηγούμενα καθαρισθῆ ἀπὸ τὰ μαλλιά. Ἄλλη πάθηση ποὺ θεραπεύει ὁ ἴδιος εἶναι καὶ «τὸ πέσιμο τοῦ ὀμφαλοῦ». Κατὰ τὸν ἴδιο Σῖμο Παπατσῆ, συμπτώματα τῆς πάθησης αὐτῆς εἶναι: κοιλόπονος ἔντονος, ἐμετοί, εὐκοιλιότητα. Θεραπεία: Ἐνεργεῖ ἐλαφρὲς ἐντριβὲς — μασὰζ — γύρω ἀπὸ τὸν ἀφαλὸ συγκεντρωτικά, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν περιφέρεια πρὸς τὸν ὀμφαλό, γιὰ νὰ ἐπαναφέρη ὅπως λέγει τὸν ἀφαλὸ στὴ θέση του. Μετὰ τοποθετεῖ τρεῖς ἀλλεπάλληλες βεντοῦζες ἐπάνω στὸν ἀφαλὸ μὲ συνήθη βεντοῦζα ἢ νεροπότηρο ἢ καὶ μὲ πιθαράκι καὶ γίνεται ὁ ἀσθενὴς καλά.

Μιὰ ἄλλη περίπτωση θεραπείας ἀπὸ πρακτικὸ μᾶς διηγήθηκε ὁ παθὼν σὲ ἡλικία 11 - 12 ἐτῶν καὶ ἤδη 40, Σταῦρος Καράτζος, ποὺ ἔγινε τὸ 1935. Ἦταν τότε — τὸ 1935 — μαθητὴς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ διακόψη τὴ σπουδή του ἀπὸ μιὰ σοβαρὴ ἀρρώστεια ποὺ Νερόπιασμα τὴν λένε σπὸ χωριό. Ὑπέφερε πολὺ τὸ παιδί. Ἐξετάσθηκε σὲ καλοὺς γιατροὺς τῆς Θεσ)νίκης, νοσηλεύθηκε ἐπὶ 35 μέρες στὸ Κεντρικὸ Νοσοκομεῖο Θεσ)νίκης ἀλλὰ θεραπεία δὲν βρῆκε πουθενά. Ἡ περαιτέρω, μάλιστα νοσηλεία του στὸ Νοσοκομεῖο ἐθεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς γιατροὺς περιττὴ καὶ ἀνώφελος καὶ τὸ βγάλαν γιὰ νὰ πεθάνη στὸ σπίτι του. Μετὰ τὴν ἔξοδό του ἀπὸ τὸ Νοσοκομεῖο, ὁ πατέρας του, ποὺ πολλὲς φορὲς ὡς τώρα ἐξέτασε τὸ Σταῦρο στὸ γιατρὸ τῆς περιοχῆς, ξαναρώτησε τὸ γιατρὸ γιὰ τὴ μελλοντικὴ θεραπεία τοῦ μικροῦ. Ὁ γιατρός, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ παθὼν Σταῦρος καὶ ὁ πατέρας του, ὁ ὁποῖος ζεῖ εἰσέτι, πῆρε τὴν ἑξῆς ἀπάντηση: «Ὄχι λεπτὰ νὰ ἔχης, ὄχι λίρες καὶ πλούτη, ἡ πάθηση αὐτὴν δὲν γίνεται καλὰ καὶ ἄδικα θὰ ξοδευθῆς».

Στὴν ἀπελπισιά του, ὁ πατέρας ζήτησε τὴ συμπαράσταση μιᾶς γρηᾶς ἡλικίας 50 ἐτῶν τότε, ποὺ φημίζονταν στὴν περιοχὴ ὡς θεραπεύτρια πάσης νόσου καὶ μαλακίας. Ἡ γερόντισσα ἀνάλαβε, χωρὶς δισταγμὸ τὴ θεραπεία αὐθημερόν. Ἦταν ἡμέρα Παρασκευὴ καὶ τὸ φεγγάρι ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴ θεραπεία, βρίσκονταν στὸ σβύσιμό του, δηλαδὴ διάνυε τὸ τελευταῖο τέταρτο καὶ γι' αὐτὸ ἡ θεραπεία ἔπρεπε νὰ ἐπαναληφθῆ καὶ τὴν ἑπομένη Σάββατο. Ξάπλωσε, λοιπὸν ἡ γερόντισσα τὸ μικρὸ ἀνάσκελα καὶ ἄρχισεν μιὰ ἐλαφρὰ ἐντριβὴ στὴν ὑπογάστριο χώρα καὶ κυρίως πιὸ κάτω στοὺς βουβώνες ρωτώντας κάθε λίγο τὸ μικρό, ποὺ εἶχε καρφωμένο τὸ βλέμμα του

στὴν ὀροφή, ἂν βλέπη τίποτε. Ὁ μικρὸς ὕστερα ἀπὸ μιὰ καὶ μισὴ ὥρα ἐντριβὴ ἐδέησε νὰ δηλώση ὅτι βλέπει στὸ ταβάνι κάτι σπίθες. Τὸ Σάββατο ἐπαναλήφθηκε ἡ ἴδια θεραπεία καὶ ἐσύστησε ἡ γρηὰ στὸν πατέρα τοῦ μικροῦ, νὰ τὴν ἐπισκεφθοῦν καὶ τὰ ἑπόμενα δύο Σάββατα γιὰ νὰ συνεχισθῆ ἡ ἴδια θεραπεία. Τοὺς ἐσυμβούλευσε ἀκόμη νὰ ἀγοράσουν μιὰ ὀκὰ μέλι καὶ κάθε μέρα νὰ ἐπαλείψουν φύλλα καπνοῦ «τουμπεκὶ» καὶ νὰ ἐπιθέσουν στὴν κοιλιὰ τοῦ μικροῦ. Ἡ παραγγελία ἐκτελέσθηκε καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε θαυματουργόν. Ὁ μικρὸς ἀπὸ τὸ δεύτερο ἀκόμη Σάββατο ἔγινε ἐντελῶς καλὰ καὶ ἄρχισε τὴ φοίτησή του κανονικὰ στὸ σχολεῖο. Ὁ θεράπων ἰατρὸς τῆς περιοχῆς, γιὰ τὸν ὁποῖο ἀναφέραμε ὅτι προδίκασε ἤδη τὸ μικρὸ σὲ θάνατο, μόλις ἐπληροφορήθη τὸ γεγονός, παρήγγειλε στὸν Διευθυντὴ τοῦ σχολείου, νὰ μὴν ἐπιτρέψη τὴ φοίτηση τοῦ μικροῦ, ἂν προηγούμενα δὲν τοῦ προσκομίση σχετικὴ βεβαίωσή του. Ὁ πατέρας τοῦ μικροῦ ἀναγκάσθηκε νὰ παρουσιάση τὸ Σταῦρο στὸ γιατρό, γιὰ νὰ θέση, τὸ δάκτυλόν του, εἰς τὸν «τύπον τῶν ἥλων». Ἀφοῦ πῆρε τέλος κι' αὐτὴ ἡ διαδικασία καὶ ἐβεβαιώθη πλέον ὁ γιατρὸς πὼς ὁ μικρὸς Σταῦρος, τὸν ὁποῖον κατ' ἐπανάληψη εἶδε καὶ ἐξέτασε, ἔγινε ἐντελῶς καλὰ ἀπὸ πάθηση, ποὺ ἐθεωροῦσε ἀθεράπευτη, ἐχορήγησε βεβαίωση, μὲ τὴν ὁποία ἐπέτρεπε τὴν τακτικὴ φοίτηση.

Ἐπίσης γίνεται χρήση βοτάνων γιὰ τὴ θεραπεία διαφόρων παθήσεων. Μιὰ ἀπὸ αὐτὲς εἶναι καὶ τὰ διάφορα κοψίματα, ποὺ θεραπεύονται μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο. Συλλέγουν ἀπὸ χέρσες ἐκτάσεις ἕνα λουλούδι, ποὺ τὸ λένε κοψοβότανο. Τὸ ὕψος τοῦ λουλουδιοῦ φθάνει 0,30 - 0,40 μ. καὶ στὴν κορυφή του βγάζει ἄνθη κίτρινα. Τὰ ἄνθη αὐτὰ τὰ ρίχνουν μέσα σὲ φιαλίδιο μὲ λάδι, ὅπου διαλύονται καὶ σχηματίζεται ἕνα μῖγμα εἴδος ἀλοιφῆς, μὲ τὸ ὁποῖο ἐπαλείφουν τὸ τραῦμα ποὺ ἔγινε ἀπὸ κόψιμο. Φυσικὰ σήμερα ἡ μέριμνα γιὰ τὴν ὑγεία εἶναι μεγαλύτερη ἀπ' ὅτι παλαιότερα, ὄχι ὅμως ἐκείνη ποὺ πρέπει. Ὀφείλομε νὰ ὁμολογήσωμε πὼς οἱ συνθῆκες ζωῆς ἄλλαξαν πολὺ ἀπ' ὅ,τι ἦταν πρὶν λίγα χρόνια. Ἡ ἀποτελεσματικὴ καταπολέμηση τῶν βλαβερῶν ἐντόμων κουνουπιῶν, μυιγῶν κλπ. ποὺ προπολεμικὰ ἦταν ἀληθινὴ μάστιγα γιὰ τὴν Πατρίδα μας μὲ ἀνυπολόγιστες ζημίες στὴν Ἐθνικὴ οἰκονομία καὶ τὸ ἔμψυχο ἀνθρώπινο ὑλικό, ἐξυγίανε τὸν τόπο καὶ ἔφερε τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία στοὺς πρώην ἀπελπισμένους ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς νοσογόνου περιοχῆς αὐτῆς κατοίκους. Ἐπίσης σήμερα ἡ μέριμνα γιὰ τὴν ὑγεία πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἐνισχυμένη, λόγῳ τῆς δωρεὰν παροχῆς ἰατρικῆς περιθάλψεως ἀπὸ τὰ Ἀγροτικὰ ἰατρεῖα καὶ ἡ πρόληψη τῶν λοιμωδῶν νοσημάτων ἔγινε περισσότερο ἀποτελεσματική, ἀλλὰ καὶ γιατὶ τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῶν κατοίκων εἶναι περισσότερο ἀνεπτυγμένο.

Οἱ συνηθέστερες ἀρρώστειες ποὺ προσβάλλουν σήμερα τοὺς κατοίκους εἶναι οἱ παρακάτω: Βρογχίτιδα, ἀμυγδαλίτιδα, σκωλικοειδίτιδα, στομαχικὲς παθήσεις, γαστρίτιδα, ἕλκος, χρόνιοι ρευματισμοί, ἀρτηριακὴ ὑπέρτα-

ση κλπ. Οἱ θάνατοι ἔχουν περιορισθῆ σημαντικὰ σὲ σύγκριση μὲ τὰ προπολεμικὰ χρόνια καὶ τὸ ποσοστὸ αὐτῶν σὲ σχέση μὲ τὶς γεννήσεις εἶναι ἀρκετὰ μειωμένο. Γιὰ νὰ σχηματίση κανεὶς μιὰ σαφῆ εἰκόνα τῆς κατάστασης παραθέτομε παρακάτω στατιστικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν τελευταία τετραετία.

Ποσοστὸν γεννήσεων γιὰ τὴν τελευταία πρὸ τοῦ πολέμου 4)τία	3,14
Ποσοστὸν θανάτων γιὰ τὴν τελευταία πρὸ τοῦ πολέμου 4)τία	1,33
Ποσοστὸν γεννήσεων κατὰ τὸ ἔτος 1959 =	1,32
» » » » » 1960 =	1,82
» » » » » 1961 =	1,0
» » » » » 1962 =	1,0
Ποσοστὸν θανάτων κατὰ τὸ ἔτος 1959 =	1,32
» » » » » 1960 =	0,5
» » » » » 1961 =	0,5
» » » » » 1962 =	1,3

Ἄλλη πάθηση ποὺ συχνὰ κάμνει τὴν ἐμφάνισή της ἐδῶ στὸ χωριό μας εἶναι ἡ βασκανία, τὸ μάτιασμα ὅπως ἔχει βαπτισθῆ ἀπὸ τοὺς κατοίκους καὶ εἶναι πανελλήνια γνωστὴ μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα, γιατὶ πιστεύεται πὼς ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ ματιοῦ προκαλεῖται ἡ ἀρρώστεια καὶ θεραπεύεται συνήθως ἀπὸ γυναῖκες μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο, ποὺ τὸ λένε (τὴ θεραπεία) γήτεμα. Ἀπὸ τὴν πάθηση προσβάλλονται κυρίως μικρά. χωρὶς νὰ ἀποκλεισθοῦν καὶ οἱ μεγάλοι καὶ τὰ ζῶα, ἀλλὰ καὶ ἄψυχα ἀκόμη ἀντικείμενα. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι τοῦ παθόντος καλοῦν τὴ γυναῖκα ποὺ γητεύει. Μόλις παρουσιάζεται ἡ γητεύτρια, ἡ πρώτη της δουλειὰ εἶναι νὰ σταυροκοπηθῆ καὶ νὰ λέγη συγχρόνως μουρμουρίζοντας, προσευχὴ «ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς νικάει κι' ὅλα τὰ κακὰ σκορπάει στ' ἄγρια πουλιὰ καὶ στ' ἄκαρπα τὰ δένδρα». Συγχρόνως κρατάει στὰ χέρια της μιὰ ρίζα ἁλάτι καὶ μ' αὐτὸ σταυρώνει τὸν πάσχοντα, κατόπι τὸ διαλύει μέσα σὲ νερὸ καὶ μ' αὐτὸ πλένει τὸ πρόσωπο τοῦ ἄρρωστου, ποὺ εἶναι ὅπως εἴπαμε, συνήθως παιδί. Ἂν εἶναι ζῶο, τότε τὸ ἁλάτι τὸ ρίχνει στὴν τροφὴ τοῦ ζώου, μαζὶ μὲ τὴν ὁποία τρώγει καὶ γίνεται καλά. Γιὰ τὴν ἀποτροπὴ τῆς βασκανίας ἀπὸ ἄψυχα, ὅπως εἶναι ἕνα δένδρο φορτωμένο μὲ πολλοὺς καρποὺς ἢ σπίτι μὲ ὡραῖα κατασκευή, κρεμοῦν σ' αὐτὰ σκελετοὺς ἀπὸ κεφάλια ζώων, πέταλλο, σκόρδο. Ὅταν δὲ πρόκειται γιὰ ἔμψυχα, ἀνθρώπους (παιδιὰ προπάντων) καὶ ζῶα κρεμοῦν στὸ λαιμὸ τοῦ μικροῦ, ἢ ράβουν στὰ ροῦχα του χαϊμαλιά, ποὺ εἶναι προσευχὴ κατὰ τῆς βασκανίας, γραμμένη σὲ χαρτὶ διπλωμένο σὲ σχῆμα τριγώνου. Ἀντ' αὐτοῦ πολλὲς φορὲς κρεμοῦν εἰδικὰ χάντρα.

ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ. Ἡ διατροφὴ τῶν κατοίκων δὲν εἶναι ἐκείνη ποὺ πρέπει. Μᾶλλον ὑποσιτίζονται πρᾶγμα ποὺ διαπιστώνεται εὐθὺς ἀμέσως μὲ τὴν πρώτη μετ' αὐτῶν ἐπαφή. Περισσότερο ἐμφανὴς εἶναι ὁ ὑποσιτισμὸς στὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδάκια. Σώματα ἀδύνατα καὶ ἀ-

σθενικά, χρῶμα προσώπου ξεθωρισμένο, κνῆμες λεπτές, βλέμμα θαμπό, λαχάνιασμα μὲ τὴν παραμικρὴ κούραση εἶναι μόνιμα σχεδὸν συμπτώματα στοὺς περισσότερους κατοίκους τῆς κατηγορίας ποὺ ἀναφέραμε. Μόνο ἕνα μικρὸ ποσοστὸ ἀπ' αὐτοὺς κατορθώνει νὰ προσλάβῃ τὶς ἀναγκαῖες θερμίδες μὲ τὰ πενιχρὰ οἰκονομικὰ μέσα ποὺ διαθέτουν.

Γενικὰ ἡ τροφή των εἶναι ἀνεπαρκὴς καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ κατωτέρω κυρίως εἴδη:

α) Γαλακτοτροφία. Ἡ γαλακτοτροφία δὲν εἶναι ἴδια σὲ ὅλες τὶς οἰκογένειες. Ὑπάρχουν οἰκογένειες ποὺ τρέφονται ἐπαρκῶς μὲ γάλα, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλες ποὺ εἴτε ἀνεπαρκῶς τρέφονται, εἴτε τὸ στεροῦνται ὁλότελα.

β) Ἡ κρεατοφαγία εἶναι τελείως ἀνεπαρκής. Οἱ περισσότερες οἰκογένειες, μόλις καὶ μετὰ βίας κατορθώνουν νὰ τρῶνε 8 - 10 φορὲς τὸ χρόνο.

γ) Καὶ ἡ χρήση τῶν αὐγῶν σχετικὰ πολὺ μικρὴ εἶναι, ἐπειδὴ χρησιμοποιεῖται τὸ αὐγὸ ὡς χρῆμα στὸν μπακάλη καὶ σ' ἄλλους μικροπωλητὲς καὶ ἐπειδὴ ἡ πτηνοτροφία δὲν εἶναι ἀνεπτυγμένη ὅσο θὰ ἔπρεπε.

δ) Μεγάλη καπανάλωση γίνεται στὸ ψωμὶ καὶ ἀναλόγως καὶ στὰ ὄσπρια.

ε) Περιορισμένη ἐπίσης εἶναι ἡ χρήση λαχανικῶν Τὸ χωριὸ δὲν ἔχει ἰδίαν παραγωγὴν λαχανικῶν ἐκτὸς τῶν αὐτοφυομένων στοὺς ἀγροὺς ἀγρίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατὰ καιροὺς μόνο — ἐποχιακὰ — γίνεται χρήση ὡς σαλατικῶν καὶ μαγειρευμένου φαγητοῦ. Πάντως ἡ ποσότητα καὶ προπάντων ἡ ποιότητα τῶν τροφῶν ποὺ χρησιμοποιοῦνται, δὲν ἀνταποκρίνονται στὶς θερμιδικὲς ἀνάγκες τῶν κατοίκων.

ΟΙΚΙΑΚΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ. Γιὰ νὰ συμπληρώνουν τὰ ἐφόδια τῆς χρονιᾶς σὲ τρόφιμα καὶ νὰ ἀποφεύγουν, ὅσο τοὺς εἶναι δυνατό, τὴ συναλλαγὴ μὲ τὸ μπακάλη, ἑτοιμάζουν μετὰ τὸν ἁλωνισμὸ — Σ)βριο καὶ Ὀκτώβριο συνήθως — ἀπὸ ὑλικὰ ἁγνὰ ἰδικῆς των παραγωγῆς, διάφορα παρασκευάσματα, ὅπως εἶναι ὁ τραχανάς, ὁ γιοφκάς, τὸ κουσκούς. Τὰ ὑλικὰ ποὺ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν παρασκευὴ των κατὰ εἶδος εἶναι:

α) Γιὰ τὸν τραχανὰ χρειάζονται: ἀλεύρι καὶ γάλα. β) Γιὰ τὸν γιοφκὰ χρειάζονται: ἀλεύρι, γάλα, καὶ αὐγά. γ) Γιὰ τὸ κουσκοὺς ἀλεύρι, σιμιγδάλι, γάλα καὶ αὐγά. Ἐπίσης βασικὴ τροφὴ μιᾶς ἀγροτικῆς οἰκογένειας εἶναι τὸ χειρινὸ κρέας καὶ λίπος. Γι' αὐτό, ἐνωρὶς τὴν ἄνοιξη, τὰ περισσότερα, ἂν ὄχι ὅλα, ἀγροτικὰ σπίτια προμηθεύονται ἀπὸ ἕνα γουρούνι. Προτιμοῦν τ' ἀρσενικὰ γουρούνια, γιατὶ τὰ θηλυκὰ σέρνονται (ζητοῦν συνουσία) καὶ ἀδυνατίζουν. Ἀπεναντίας τ' ἀρσενικὰ μὲ τὴν ἀφαίρεση τῶν ὄρχεών των, ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία αὐτὴ καὶ παχύνουν. Τὸ γουρούνι τὸ κλείνουν σὲ στενὸ χῶρο καὶ τὸ τρέφουν μὲ χόρτα, πίτυρα, ἀλεύρι, καλαμποκάλευρο. Δυὸ μῆνες πρὶν ἀπὸ σφάξιμό του, ποὺ γίνεται συνήθως τὴν τελευταία ἑβδομάδα πρὶν ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα, ἀρχίζει τὸ συστηματικὸ τάγισμα, γιὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ βάρος του περισσότερο. Μετὰ τὸ σφάξιμο τοῦ γου-

ρουνιοῦ, ποὺ γίνεται ἀπὸ εἰδικὸ χασάπη τὸ τεμαχίζουν, βάζοντας χωριστὰ τὰ ψαχνὰ καὶ χωριστὰ τὰ κόκκαλα. Ἕνα μέρος ἀπὸ τὰ ψαχνὰ τὸ καβουρντίζουν καὶ κάνουν, τὸ λεγόμενο, καβουρμά, ποὺ τὸ βάζουν σὲ δοχεῖα ἀπὸ λευκοσίδερο καὶ τὸν σκεπάζουν μὲ λυωμένο λίπος. Ἕνα ἄλλο μέρος ἀπὸ τὰ ψαχνὰ τὸ ἀλέθουν, τὸ ζυμώνουν μὲ μαῦρο πιπέρι καὶ ἄλλες μυρωδιὲς καὶ τὸ κάνουν λουκάνικα. Τὸ λίπος τὸ λυώνουν σὲ καζάνια καὶ γίνεται ἡ λεγόμενη λίγδα ποὺ τὴ χρησιμοποιοῦν γιὰ μαγείρευμα καὶ κυρίως γιὰ πίττες. Τὰ πόδια καὶ τ' αὐτιὰ μετὰ τὸ καθάρισμά των, μαζὶ μὲ ψιλοκομμένα ἐντόσθια, κάνουν τὸν πατσά. Τὸ κεφάλι τοῦ γουρουνιοῦ ἢ τὸ βράζουν ἢ τὸ ψήνουν στὸ φοῦρνο, ἀφοῦ προηγούμενα τὸ ἁλατοπιπερώνουν καὶ τοῦ βάζουν σκόρδα καὶ ρίγανη.

ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ. Ἐδῶ ἀναφέρομε ἐνδεικτικὰ αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ λαός μας, πὼς «Ἡ καθαριότητα εἶναι μισὴ ἀρχοντιὰ» καὶ ποὺ ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὴν ὑγεία αὐτῶν ποὺ τὴν ἐφαρμόζουν κι' ἀνάλογα βέβαια μὲ τὸν βαθμὸ τῆς καλῶς ἐννοουμένης καθαριότητας. Ἐὰν κρίνωμε ἀπ' αὐτὸ ποὺ λέγεται, πὼς ὁ δείκτης τοῦ βαθμοῦ τῆς καθαριότητας ἑνὸς λαοῦ κρίνεται ἀπὸ τὴν ποσότητα τοῦ νεροῦ καὶ σαπουνιοῦ ποὺ ξοδεύει, θὰ πρέπη, νὰ συμπεράνωμε πὼς οἱ κρινόμενοι βρίσκονται σὲ πολὺ χαμηλὸ ἐπίπεδο. Ἡ διαπίστωσή μας αὐτὴ δὲν εἶναι οὔτε ὑπερβολική, οὔτε ἄδικη, οὔτε αὐθαίρετη, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον τῆς ἔλλειψης τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ στοιχείου. Τὸ χωριὸ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του καὶ ἐντεῦθεν στερεῖται ὄχι μόνο τοῦ ἀπαιτουμένου ποσοῦ νεροῦ, γιὰ τὴν καθαριότητα, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ πόσιμου. Ὑπάρχει συνεπῶς τὸ ἐλαφρυντικὸ τῆς ἐλλείψεως νεροῦ ὑπὲρ αὐτῶν.

Ἄλλο μέτρο ἀπὸ τὸ ὁποῖο κρίνεται ὁ βαθμὸς πολιτισμοῦ ἑνὸς λαοῦ εἶναι ἡ χρῆση ἢ μὴ ἀποχωρητηρίων. Ὅπως ἀναφέραμε σὲ προηγούμενα κεφάλαια, τὸ χωριὸ εἶναι νεοσύστατο καὶ ἱδρύθηκε ἐπάνω σὲ ὁδικὸ δίκτυο ποὺ συνδέει τὶς Σέρρες μὲ τὴ Θεσ)νίκη μὲ σκοπὸ νὰ ἐξυπηρετηθοῦν μὲ εὐχέρεια οἱ ἀνάγκες τῶν κατοίκων. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ πυκνὴ συγκοινωνία τῆς ἀρτηρίας αὐτῆς, ἀνεβάζει τὸ ἐκπολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔρχονται κατ' ἀνάγκη, σὲ ποικίλες σχέσεις μὲ συνανθρώπους των διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων ἄλλων περιοχῶν. Παρὰ ταῦτα, ἡ ὑποτιθεμένη ἐπίδραση δὲν ἐπέφερε καμμία ἀλλαγὴ στὸν τόπο. Οἱ κάτοικοι ἐξακολουθοῦν νὰ στεροῦνται ἀποχωρητηρίων τόσο κοινῆς χρήσεως — γιὰ τοὺς διερχομένους — ὅσο καὶ οἰκογενειακῆς, ὅπως στεροῦνται καὶ πολλὰ ἄλλα χωριὰ εἴτε πάνω στὴν συγκοινωνία βρίσκονται εἴτε μακρυὰ ἀπ' αὐτή. Ἂς σημειωθῆ ὅτι, περισσότερο ἀπὸ δέκα χρόνια τώρα ἐργάζονται, χωρὶς αἰσθητὴ διαφορά, εἰδικοὶ ὑπάλληλοι τῆς ἀγροτικῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, γιὰ νὰ ἐκριζώσουν ἀπὸ τὸν τόπο μας τὴν ἀσχημιὰ αὐτή, ποὺ μᾶς ἐκθέτει ὡς λαό, ὡς ἔθνος καὶ ὡς κράτος στὰ μάτια τῶν διερχομένων πολλῶν ξένων τουριστῶν καὶ ἐντόπιων ἐκδρομέων καὶ ταξιδιωτῶν, οἱ ὁποῖοι συχνὰ ζητοῦν ἱκανοποίηση τῆς σωματικῆς των ἀνάγκης.

Ἀντίθετα παρατηρεῖται μιὰ ἀκατάσχετη τάση καλλωπισμοῦ μεταξὺ τῶν κοριτσιῶν τοῦ χωριοῦ, ποὺ δὲν ἔχει καμμιὰ ὁμοιότητα μὲ τὸν καλλωπισμὸ τῶν μητέρων των καὶ πολὺ περισσότερο τῶν γιαγιάδων των. Ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἐξωτερικὴ ἐνδυμασία των αὐτὴ δὲν συγκρίνεται μὲ καμμιὰ τῶν κοριτσιῶν τῶν γύρω χωριῶν. Εἶναι ὅμοια μὲ τῶν κοριτσιῶν τῶν πόλεων. Φυσικά, οἱ μητέρες, ὅπως εἴπαμε, εἶναι συντηρητικότερες καὶ τυχὸν ἀντίδρασή των στὴ γοργὴ ἐξέλιξη τῶν θυγατέρων των μένει χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ὁ λόγος τοῦ μοντερνισμοῦ αὐτοῦ εἶναι ἐξηγήσιμος. Κατ' ἀρχὴν γενικὴ εἶναι ἡ νοοτροπία τῶν κοριτσιῶν τῆς Δορκάδος νὰ παντρεύωνται ἔξω μακρυὰ ἀπὸ τὴ γενέτειρά των. Ἡ ἰδέα των αὐτὴ καθὼς καὶ ἡ ἐξεζητημένη περιβολή των δὲν εἶναι κάτι τὸ τυχαῖο καὶ ξεκάρφωτο. Εἶναι προϊὸν τοῦ περιβάλλοντός των. Ἐπειδὴ συμβαίνει, ὅπως τὸ εἴπαμε πολλὲς φορὲς ὡς τώρα, νὰ βρίσκεται τὸ χωριὸ ἐπάνω σὲ ἀρτηρία μὲ μεγάλη κυκλοφορία ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ παραμονὴ στὸ χωριὸ ἐπὶ ἕνα ἑξάμηνο καὶ πλέον στρατοῦ ἀφ' ἑτέρου, δημιουργοῦν τὶς προϋποθέσεις τῆς ἐκκόλαψης παρόμοιων σκέψεων, ποὺ ἀναπτερώνουν τὶς ἐλπίδες τῶν κοριτσιῶν, πὼς ἡ καλὴ ἐμφάνιση εἶναι δυνατὸν νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν νέων στὸ νὰ τὶς ζητήσουν σὲ γάμο, ὅπως ἄλλωστε ἔχουμε ὡς τώρα ἀρκετὲς περιπτώσεις παρομοίων συνοικεσίων. Δὲν εἶναι καὶ λίγες οἱ περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες τὰ κορίτσια δέχονται νὰ ἐγκατασταθῇ ὁ ὑποψήφιος γαμπρὸς στὰ κτήματά των, δηλαδὴ τὸν δέχονται ὡς σύγγαμπρο. Συνοικέσια τοῦ εἴδους αὐτοῦ ξεπερνοῦν τὰ δέκα ὡς τώρα. Ἀκόμη λιγώτερα εἶναι, κυρίως κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τὰ συνοικέσια μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ ἰδίου χωριοῦ. Αὐτὰ ἀποτελοῦν ἐξαίρεση. Ὁ κανόνας εἶναι νὰ παντρεύωνται ἔξω.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ - ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ - ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΑ. Ἡ ἡμέρα τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ θεωρήθηκε πάντα ἡ γενέθλια ἡμέρα τῆς ἀναγέννησης τῆς ἀνθρωπότητος καὶ γιορτάζεται μὲ τὴ μεγαλύτερη μεγαλοπρέπεια. Ὁ λαός, ὁ Ἑλληνικὸς λαός, γιορτάζει σχεδὸν ὁμοιόμορφα ὁπουδήποτε κι' ἂν βρίσκεται μέσα ἢ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, μὲ μικρὲς μόνο παραλλαγές, τὴ μεγάλη μέρα τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Κυρίου στὴν ἁμαρτωλὴ γῆ. Οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν χτυπᾶνε τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα. Οἱ προετοιμασίες ποὺ ἀρχίζουν συνήθως πρὶν ἀπὸ μιὰ ἑβδομάδα ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα, γιὰ τὸν μεγαλόπρεπο ἑορτασμό, ἐτελείωσαν. Οἱ πιτσιρῖκοι νοιώθουν τὴ μεγαλύτερη χαρά. Ἡ ἀγωνία των ἔφθασε στὸ κατακόρυφο. Ὅλα εἶναι ἕτοιμα. Οἱ ὁμάδες μὲ τοὺς ἀρχηγούς των συγκροτήθηκαν. Ἀσκήθηκαν ἀρκετὰ καλὰ στὰ τραγούδια ποὺ θὰ ποῦν. Ἐφοδιάσθηκαν μὲ ὅ,τι θεωροῦν ἀπαραίτητο νὰ ἔχουν μαζί των, ὅταν θὰ γυρίσουν στὰ σπίτια. Φαναράκια μὲ εἰκονισματάκια, κουτάκια ποὺ θὰ βάζουν τὰ χρήματα, σακκοῦλες γιὰ τὰ διάφορα δῶρα ποὺ θὰ τοὺς δώσουν, ραβδιὰ γιὰ νὰ φυλάγωνται ἀπὸ τοὺς σκύλους. Ντύθηκαν, ὅσο μπορεῖ, μὲ πιὸ βαρειὰ ροῦχα καὶ σκορπίστη-

καν μέσα στὸ χωριὸ ὁμαδοῦλες - ὁμαδοῦλες. 'Απ' ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ χωριοῦ ἀκούονται φωνὲς καὶ τραγούδια. 'Εκτὸς ἀπὸ τὸ γνωστὸ πανελλήνιο τραγούδι «Καλὴν ἑσπέραν ἄρχοντες» τραγουδοῦν καὶ τὸ παρακάτω τραγούδι:

Καὶ ἡ κυρὰ ἡ Παναγιὰ
ἡ καθαρὸ - Μαρία
ποὺ κάθονταν καὶ λούζονταν
μέσ' τὸ καθαρονέρι.

Τὴν Παναγιὰ ἐφίλευα
καὶ τὸ Χριστὸ κερνοῦσα
γιὰ νὰ μοῦ δώση τὰ κλειδιὰ
κλειδιὰ τοῦ Παραδείσου.

Ν' ἀνοίξω τὸν Παράδεισο
νὰ μπῶ νὰ σεργιανήσω
νὰ δῶ σ' ἀρχόντοι ποὖρχονται
σακκοῦλες βουλωμένες.

Νὰ διῶ καὶ τὴ φτωχολογιὰ
λαμπάδες ἀναμμένες.
Νὰ διῶ καὶ τὰ μωρὰ παιδιὰ
πῶς παίζουνε τὸ μῆλο

τὸ μῆλο τὸ χρυσόμηλο
κι' ἀλησμονοῦν τὶς μάνες.

Τελειώνοντας τὸ τραγούδι, κτυποῦν στὶς πόρτες τάκ! τάκ! καὶ οἱ νοικοκυραῖοι ἀνοίγουν καὶ προσφέρουν στὰ παιδιὰ τὰ δῶρα των, ποὺ δὲν εἶναι πάντα χρήματα, ἀλλὰ καὶ διάφορα φροῦτα καὶ ξηροὶ καρποὶ ποὺ τὰ βάζουν στὶς τσάντες των, δηλαδὴ κάστανα, μανδαρίνια, καρύδια, πορτοκάλλια, σῦκα, ἀμύγδαλα, φουντούκια κλπ. 'Αφοῦ πάρουν τὰ δῶρα ποὺ τοὺς προσφέρουν λένε τραγουδώντας:

Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι ποὖρθαμε
πέτρα νὰ μὴν ραγήση
κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ
χίλια χρόνια νὰ ζήση.

"Αλλο τραγούδι ποὺ συνηθίζεται εἶναι:

'Αφέντη μου, ἀφέντη μου
καὶ πέντε φορὲς ἀφέντη
βάλ' τὴν χεῖρα σου δεξιὰ
στὴν ἀργυρή σου τσέπη.

Καὶ βγάλε μιὰ καὶ βγάλε δυὸ
καὶ βγάλε τρεῖς καὶ πέντε
καὶ βγάλε ἀργυρὸ φλουρὶ
καὶ δῶσ' τὸ παλληκάρι.

"Οταν συμβαίνη νὰ μὴ τοὺς δίνουν τίποτε καὶ νὰ μὴ τοὺς δέχονται, λένε:

'Εσένα πρέπ' ἀφέντη μου
τορβὰς καὶ δεκανίκι
νὰ σὲ τραβᾶνε τὰ σκυλιὰ
καὶ πέντε δέκα λύκοι.

Τὴν κόρη σου τὴν ὄμορφη
βάλ' τηνα στὸ ζεμπήλι
καὶ κρέμασέ τηνε ψηλὰ
νὰ μὴν τὴν τρῶν οἱ ψύλλοι.

Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, ἀφοῦ, ἑτοιμασθῆ τὸ τραπέζι μὲ νηστήσιμα ἀλάδωτα φαγητὰ φασουλάκια, κομπόστα, τουρσιά, χιλοσυτάρι, κι' ἄλλα νηστήσιμα, καθὼς καὶ πράσο, τοῦ ὁποίου χαράζουν σταυρωτὰ τὸ κεφάλι, ἔτσι ποὺ πιεζόμενο ἀπὸ τὴν οὐρά, νὰ παίρνη σχῆμα λουλουδιοῦ ὅμοιου μὲ κρίνο, ποὺ τὸ στήνουν γιὰ ὁμορφιὰ μέσ' τὴ μέση τοῦ τραπεζιοῦ. 'Επίσης ἀνάβουν κεριὰ γύρω στὸ τραπέζι καὶ θυμιάζουν τὶς εἰκόνες καὶ στὸ τέλος τοποθετοῦν τὸ θυμιατὸ πάνω στὸ τραπέζι καὶ κατόπι τρῶνε ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας μαζί, περιμένοντας τὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ

δείπνου, τὸ τραπέζι δὲν σηκώνεται ὡς τὴν ἑπομένη τὸ πρωΐ. Τ' ἀφήνουν στρωμένο μ' ὅλα τὰ φαγητὰ γιὰ νὰ φάγη κι' ὁ Χριστὸς ποὺ γεννιέται. Τὰ Χριστούγεννα συνηθίζεται νὰ σφάζουν τοὺς χοίρους, ὅσοι βέβαια ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ θρέψουν — χοίρους — μὲ τὸ κρέας τῶν ὁποίων ἑτοιμάζουν διάφορα παρασκευάσματα. Οἱ νοικοκυρὲς μετὰ ἀπὸ μιὰ γενικὴ καθαριότητα τοῦ νοικοκυριοῦ τους καὶ στολισμὸ τῶν σπιτιῶν, πηγαίνουν τὴν παραμονὴ μαζὶ μὲ τὰ παιδιά των στὴν ἐκκλησία καὶ κοινωνοῦν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων. Μετὰ τὴν ἀπόλυση τῆς ἐκκλησίας στρώνουν τὰ τραπέζια μὲ ὅ,τι καλὸ ἔχουν στὴ διάθεσή των, γιὰ νὰ τρῶνε ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειες μαζί.

Τὴν περίοδο ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα ὡς τὰ Φῶτα ποὺ τὴ λένε καὶ Δωδεκάημερα, συνηθίζεται ὁ κόσμος νὰ συμμαζεύεται ἀπὸ νωρὶς τὰ βράδυα στὸ σπίτι, γιὰ νὰ μὴ πάθη κανένα κακὸ ἀπὸ τὰ κακὰ πνεύματα. Πιστεύουν πὼς τὸ δωδεκαήμερο αὐτὸ κυκλοφοροῦν πολὺ τὰ κακὰ πνεύματα: καλικάντζαροι, νεράϊδες κλπ. ποὺ τὴ μέρα τῶν Φώτων ἁγιάζεται ἡ φύση καὶ ἐξαφανίζονται τὰ κακὰ πνεύματα. Φυλάγονται πρὸ πάντων οἱ νεόνυμφοι, οἱ ἔγγυες γυναῖκες, οἱ λεχῶνες, ποὺ προσβάλλονται περισσότερο ἀπὸ τὰ κακὰ πνεύματα.

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ - ΒΑΣΙΛΟΠΙΤΤΑ. Τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιᾶς οἱ γυναῖκες ἐργάζονται ἀκατάπαυστα γιὰ νὰ ἑτοιμάσουν τὶς βασιλόπιττες καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἑορτῆς φαγητά. Παίρνουν τ' ἀναγκαῖα ὑλικὰ ἄλευρο, αὐγά, γάλα, ζάχαρι, βούτυρο, μπυρομαγιά, βανίλλια, πορτοκάλι, τὰ ζυμώνουν ὅλα μαζὶ κι' ἀφοῦ γίνη τὸ ζυμάρι τὸ μοιράζουν στὰ ταψιὰ καὶ τὸ ψήνουν στὸ φοῦρνο. Μέσα στὴ βασιλόπιττα βάζουν καὶ ὁρισμένα ἀντικείμενα ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴν καθόλου ζωή των ὅπως, ἄχυρο, νόμισμα, ξυλαράκι ἀπὸ τὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ νὰ δοκιμασθῆ κατὰ τὴ μοιρασιὰ τῆς πίττας στὰ μέλη τῆς οἰκογένειας, ποιός θὰ εἶναι ὁ τυχερὸς τῆς χρονιᾶς. Δηλαδὴ ἡ πίττα κόβεται σὲ τόσα τεμάχια ὅσα εἶναι τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας. Ἐπὶ πλέον βγάζουν μερίδιο γιὰ τὸν Ἅγιο Βασίλειο, γιὰ τὸ σπίτι καὶ γιὰ τοὺς τυχὸν ξένους ποὺ βρίσκονται στὸ σπίτι ὡς φιλοξενούμενοι. Ὅποιοι ἀπὸ τοὺς παραπάνω θὰ τύχη νὰ βροῦν μέσα σπὰ κομμάτια τῆς πίττας ποὺ τοὺς κληρώθηκαν, τὰ ἀντικείμενα ποὺ ἀναφέραμε, αὐτοὶ θὰ εἶναι οἱ τυχεροὶ τῆς χρονιᾶς στὸ εἶδος ποὺ βρῆκαν.

Ὅπως τὰ Χριστούγεννα ἔτσι καὶ κατὰ τὴν Πρωτοχρονιὰ τὰ παιδιὰ ψέλνουν τὰ κάλαντα καὶ παίρνουν τὰ ἴδια δῶρα. Λένε τὰ γνωστὰ τραγούδια τῆς Πρωτοχρονιᾶς μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τ' ἀκόλουθο δασκαλικό:

Πάλιν ἀκούσατ' ἄρχοντες πάλιν νὰ σᾶς εἰποῦμε
ὅτι καὶ σήμερον ἐστὶ ἀνάγκη νὰ χαροῦμεν.
Καὶ νὰ πανηγυρίσωμεν περιτομὴν Κυρίου,
καὶ ἑορτὴν τοῦ μάκαρος Μεγάλου Βασιλείου.
Κάμνω λοιπὸν ἀρχὴν καλὴν ἐπαίνους νὰ συνθέσω.
τὸν Ἅγιον Βασίλειον διὰ νὰ ἐπαινέσω.

Νὰ σᾶς εἰπῶ τὰ θαύματα ποὺ ἔκαμεν ἀτός του,
μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμι ποὺ ἦτο βοηθός του.

Παρὰ Θεοῦ ὁ θαυμαστὸς ἦταν πεφωτισμένος
μὲ κάθε ἄλλην ἀρετὴν μικρὸς μαθητευμένος.
Σπουδὴν γραμμάτων ἄπειρον σοφία πλουτισμένος
παρ' ὅλων ἐθαυμάζετο ποὺ ἦτο διδαγμένος.

Τῆς Καισαρείας γέννημα βλαστὸς Καππαδοκίας,
καὶ ποιητὴς θεόπνευστος τῆς θείας Λειτουργίας
εἶχε καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς Ἀρχιερωσύνης,
ἐχθρὸς τῶν ἔργων τῶν κακῶν φίλος τῆς εὐφροσύνης.

Αἱρετικῶν ἐχθρὸς κακός, προστάτης ὀρθοδόξων
διώκτης τῶν Ἀγαρηνῶν ὁμοῦ καὶ κακοδόξων.
Ἀρχιερεῖς τὸν σέβονται, παπάδες τὸν τιμῶσι,
οἱ ἄρχοντες κι' ὁ λαὸς σκύπτουν τὸν προσκυνοῦσι.

Σήμερον εἶν' περιτομὴ καὶ ὕμνει ἐκκλησία,
καὶ προσκαλεῖσθε ἄρχοντες, γέροντες καὶ παιδία.
Ἰδοὺ ὅπου σᾶς εἴπομεν ὅλην τὴν ὑμνωδίαν
τὸν Ἅγιον Βασίλειον, περιτομὴν τὴν θείαν.

— Χρόνια Πολλὰ —

Ἀνάμεσα σ' ὅλα τὰ τραγούδια τῆς Πρωτοχρονιᾶς τὴν πρώτη θέση κατέχει τὸ γνωστότατο τραγούδι: «Ἅγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ Καισαρία κλπ. Μετὰ τὴν θεία Λειτουργία, ἀνταλλάζουν πρωτοχρονιάτικες εὐχὲς ὅλοι οἱ κάτοικοι μεταξύ των. Στρώνουν ὅσο τοὺς εἶναι δυνατόν, πιὸ πλούσια τὰ τραπέζια των. Τρῶνε καὶ περιμένουν τὰ παιδιὰ νὰ καλαντήσουν τὸν Ἅγιο Βασίλειο καὶ νὰ πάρουν τὰ δῶρα των σὲ νομίσματα, φροῦτα ἢ καὶ γλυκά.

ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ. Ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια ποὺ ἐγκαταστάθηκαν ὡς πρόσφυγες στὴ Δορκάδα οἱ πρώην κάτοικοι τοῦ Καρατζάκιοϊ Ἀνατολικῆς Θράκης, ἑορτάζουν πανηγυρικώτερα τὴ γιορτὴ τῶν Θεοφανείων ὅπως καὶ τὶς ἄλλες γιορτές. Μετὰ τὴ Θεία Λειτουργία, σὲ μεγάλη πομπή, μὲ τὰ λάβαρα, ἐξαπτέρυγα καὶ φανούς, οἱ ἱεροψάλτες, ὁ ἱερεὺς μὲ τὰ ἱερὰ ἄμφιά του κι' ὅλος ὁ κόσμος μικοὶ καὶ μεγάλοι καὶ μὲ μελωδικὲς ψαλμωδίες, βγαίνουν ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ πηγαίνουν στὸ ρυάκι καὶ στὸ σημεῖο ποὺ σχηματίζεται εὐρύχωρη γούρνα μὲ καθαρὰ νερά, ρίχνουν τὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ πάλι μὲ παράταξη ἐπιστρέφουν στὴν ἐκκλησία, ἀπ' ὅπου, ἀφοῦ ἀλληλοχαιρετισθοῦν μεταξύ των οἱ χριστιανοὶ εὐχόμενοι «Χρόνια Πολλά», διαλύονται κατευθυνόμενοι στὰ σπίτια των. Στὰ σπίτια ἀλληλοεύχονται τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας μεταξύ των «Χρόνια Πολλά».

Τὴν παραμονὴ τῶν Θεοφανείων στρώνεται τὸ τραπέζι, ὅπως τὰ Χριστούγεννα καὶ τὴν παραμονὴν τῆς Πρωτοχρονιᾶς (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πράσο) καὶ

ἀφοῦ δειπνήσουν, τὸ ἀφήνουν στρωμένο ὡς τὴν ἑπομένη τὸ πρωΐ. Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια καταργήθηκε ἡ ἔξοδος στὸ ρυάκι καὶ ὁ Τίμιος Σταυρὸς ρίχνεται σὲ μεγάλο καζάνι μὲ νερό, ποὺ φέρνουν στὴν ἐκκλησία. Στὸ τέλος μοιράζεται ὁ ἁγιασμός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πίνουν ὡς κοινωνία. Ὅσες γυναῖκες κάμουν ἀποβολὴ κοινωνοῦν ἀπὸ τὸν ἁγιασμὸ αὐτόν. Μὲ τὸν ἁγιασμὸ αὐτὸν ἁγιάζουν τὰ σπίτια κι' ὅλα τ' ἄλλα κτίσματα μιᾶς ἀγροτικῆς οἰκογένειας καθὼς καὶ τὰ χωράφια, γιὰ νὰ πολλαπλασιασθῆ ἡ παραγωγή των. Τὰ παιδάκια, ἔτσι καὶ σήμερα τραγουδοῦν ὅλη τὴ μέρα τὰ κάλαντα τῶν Φώτων.

ΟΙ ΑΠΟΚΡΙΕΣ. Η ΜΕΓΑΛΗ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ. Τὴν Κυριακή, παραμονὴ τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας, τὸ φαγοπότι εἶναι πλούσιο. Μετὰ τὸ βραδυνὸ καὶ τελευταῖο πρὸ τῆς σαρακοστῆς φαγητὸ μαζεύονται 3 - 4 οἰκογένειες σ' ἕνα συγγενικό τους σπίτι καὶ συνεχίζουν τὸ φαγοπότι, χορὸ καὶ λοιπὲς διασκεδάσεις. Στὸ τέλος κρεμοῦν μὲ κλωστὴ ἕνα βρασμένο καὶ καθαρισμένο αὐγὸ καὶ φροντίζουν νὰ τὸ χάψουν μὲ τὸ στόμα χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσουν χέρια, οἱ καθήμενοι κυκλικὰ γύρω ἀπ' αὐτὸ νέοι καὶ νέες. Ἡ συνήθεια αὐτὴ σημαίνει πὼς μὲ αὐγὸ κλείνει ἡ σαρακοστὴ καὶ μὲ αὐγὸ πάλι ἀνοίγει — τὸ Πάσχα.

Τὶς τελευταῖες μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ σαρακοστὴ γίνονται καὶ καρναβάλια, ποὺ γυρίζουν καὶ διασκεδάζουν τὸν κόσμο, μὲ τὰ ἀστεῖα των. Πολλὲς φορὲς πηγαίνουν καὶ στὰ γειτονικὰ χωριά. Τὴ Μεγάλη Σαρακοστὴ παλαιότερα περισσότεροι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ νέες καὶ σήμερα ἐλάχιστοι τὸν ἀριθμό, θηλυκοῦ μόνο γένους, νηστεύουν ἐπὶ τρεῖς μέρες. Δευτέρα, Τρίτη καὶ Τετάρτη. Τὴν Τετάρτη, ἀφοῦ μεταλάβουν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, μετὰ τὴν Ἐκκλησία, καλοῦν στὰ σπίτια των 2 - 3 ἀπὸ τοὺς φίλους ἢ φίλες γιὰ νὰ τοὺς συντροφέψουν στὸ φαγί. Ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ποὺ νηστεύουν ὁλόκληρη τὴν τεσσαρακοστή, τρώγοντας μιὰ φορὰ τὸ 24ωρο, κάθε βράδυ. Οἱ συνήθειες αὐτές, ὅπως καὶ πολλὲς ἄλλες, τείνουν νὰ ἐκλείψουν ὁλότελα.

ΠΑΣΧΑ. Ὅλη τὴ μεγάλη ἑβδομάδα οἱ γυναῖκες εἶναι ἐπὶ ποδός. Καθαρίζουν τὰ σπίτια, πλένουν τὰ ροῦχα, ἀσβεστώνουν τὰ σπίτια μέσα - ἔξω, καθαρίζουν τὰ πατώματα, ράβουν κοστουμάκια στὰ μικρὰ παιδιὰ γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ τὰ μεγάλα κορίτσια, πηγαίνουν στὶς μοδίστρες καὶ ράβουν τὰ φορέματά τους ὅπως καὶ οἱ ἄνδρες ράβονται στοὺς ράφτες. Ζυμώνουν τὰ ψωμιὰ ποὺ θὰ χρειασθοῦν γιὰ τὶς γιορτές, ἑτοιμάζουν τὰ τσουρέκια καὶ βάφουν τὰ Πασχαλινὰ αὐγά. Παρακολουθοῦν μὲ κατάνυξη στὴν ἐκκλησία τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ. Φιλοῦν μὲ εὐλάβεια τὸ γυμνὸ σῶμα τοῦ σταυρωμένου Χριστοῦ ποὺ εἶναι στὴ μέση τῆς ἐκκλησίας.

Ἀργότερα τὸ ἴδιο γίνεται μὲ τὸν Ἐπιτάφιο ποὺ εἶναι στολισμένος μὲ διάφορα ὡραῖα λουλούδια. Πολλοὶ περνοῦν κάτω ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο, ποὺ τὸ θεωροῦν καλό. Κατόπιν γίνεται ἡ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου, ποὺ τὴν ἀκολουθοῦν ὅλοι οἱ ἐκκλησιαζόμενοι μὲ ἀναμμένα κεριὰ στὰ χέρια, ποὺ φωτίζουν

καὶ ὁμορφαίνουν τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας. Ὅλοι σιγοπερπατοῦν βουβοί, μὲ σκυμμένα τὰ κεφάλια, σὰ σὲ κηδεία καὶ ἡ καμπάνα χτυπᾶ πένθιμα. Τὸ Μέγα Σάββατο, ὅσοι ἔχουν πεθαμένους, πηγαίνουν μὲ αὐγὰ στὰ νεκροταφεῖα, τὰ ὁποῖα κιλοῦν πάνω στὰ μνήματα τῶν πεθαμένων τους καὶ κατόπι τὰ μοιράζουν στοὺς πτωχούς, γιὰ τὴν ψυχὴ τῶν πεθαμένων. Οἱ γυναῖκες καταβάλλουν τὶς τελευταῖες των προσπάθειες γιὰ νὰ τελειώσουν ὅ,τι ὑπολείπεται ἀκόμη ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐργασιῶν ποὺ ἀνέλαβαν νὰ κάμουν στὸ διάστημα τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας. Εἶναι βράδυ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου κι' ὅλοι ἑτοιμάζονται γιὰ τὴν ἐκκλησία. Ὅλοι φοροῦν τὰ γιορτινά των. Οἱ γυναῖκες ἰδιαίτερα προσέχουν πιὸ πολὺ τὸ ντύσιμό τους.

Φοροῦν τὰ στολίδια τους, δακτυλίδια, βραχιόλια, καρφίτσες, σκουλαρίκια, σταυρουδάκια, κολλιέδες καὶ ὅτι ἄλλο φαντακτερὸ ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν. Καὶ οἱ μικροὶ φοροῦν τὰ καλά των. Ὅλοι, μικροὶ - μεγάλοι, ἔχουν χαρούμενη ἐμφάνιση. Καὶ ἡ ἐκκλησία ἄλλαξε ὄψη κι' αὐτή. Πλημμυρίζει ἀπὸ φῶτα. Πολυέλαιοι, καντῆλες, κηριά, ὅλα ἀναμμένα. Εὐωδιάζει τὸ ἄρωμα τοῦ λιβανιοῦ. Οἱ καμπάνες χτυποῦν χαρούμενα. Διαβάζονται οἱ πρῶτες εὐχὲς γιὰ κάμποση ὥρα καὶ τέλος ἀκούγεται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ παπᾶ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη ἐκ νεκρῶν...» καὶ συγχρόνως πέφτουν τουφεκιὲς καὶ ἀκούονται βαρελότα, ἐνῶ ὁ κόσμος σιγοψέλνει μαζὶ μὲ τὸν παπᾶ τὸ ὡραιότερο τροπάρι, καὶ καθὼς φεύγουν τώρα ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, τσουγκρίζουν τὰ κόκκινα αὐγά των, καὶ κατευθύνονται στὰ σπίτια των, ὅπου τοὺς περιμένει στρωμένο τὸ τραπέζι τὸ Πασχαλινὸ «ὁ μόσχος πολύς, ἡ τράπεζα γέμει. Νηστεύσαντες καὶ μὴ προσέλθετε...». Ἄλλοτε, μετὰ τὴ Δεύτερη Ἀνάσταση, ἐμαζεύονταν ὅλο τὸ χωριὸ στὴν πλατεῖα, ὅπου μὲ ὄργανα καὶ τραγούδια ἁπλώνονταν μεγάλος χορὸς ποὺ κρατοῦσε ὡς ἀργὰ τὰ μεσάνυκτα. Αὐτὸ γίνονταν καὶ κάθε ἄλλη γιορτὴ καὶ τὶς Κυριακές. Τὰ τελευταῖα χρόνια ἔπαυσε νὰ χρησιμοποιῆται ἡ πλατεία τοῦ χωριοῦ ὡς τόπος γενικοῦ χοροῦ τῶν κατοίκων. Τὸ ἀπόγευμα μετὰ τὴ Δεύτερη Ἀνάσταση, τὰ μικρὰ ἐφοδιάζονταν ἀπὸ τὶς μητέρες των μὲ τσουρέκια καὶ αὐγά, ποὺ τὰ πηγαίνουν στὶς νουνὲς καὶ οἱ νουνὲς μὲ τὴ σειρά των προσφέρουν στὰ βαπτιστικά των ἀπὸ μιὰ φάσα (κουλούρα) μὲ αὐγὸ καὶ νόμισμα, ποὺ ἑτοίμασαν ἀπὸ νωρὶς εἰδικὰ γιὰ τὰ βαπτιστικά των.

ΣΗΜΑΙΟΜΕΡΕΣ. Ὁ Φεβρουάριος, εἶναι ὁ τελευταῖος μῆνας τοῦ χειμώνα, γι' αὐτὸ οἱ χωρικοὶ ἑτοιμάζονται γιὰ τὶς ἐξωτερικὲς δουλειές. Βγαίνουν νὰ ἐπιθεωρήσουν τὰ χωράφια τους, τὰ κτήματά τους, τὶς ζημίες ποὺ ἔκαμε ὁ χειμώνας, ἂν τὰ χωράφια εἶναι κατάλληλα γιὰ τὸ ἐαρινὸ ὄργωμα, ἂν εἶναι καιρὸς γιὰ κλάδεμα. Ξέρει ὅμως ὁ γεωργός, πὼς ὁ κύκλος τοῦ χειμώνα δὲν ἔχει κλείσει καλὰ ἀκόμη καὶ γι' αὐτὸ δυσπιστεῖ στὶς γλυκοήμερες τοῦ Φεβρουαρίου. Τὰ ζῶα ξεμουδιάζουν κι' αὐτὰ ἀπὸ τὴ χειμερινὴ νάρκη. Ἀνασαίνουν τὸν ἀνοιξιάτικο ἀέρα κι' ἀνακτοῦν τὴ ζωηρότητα ποὺ τοὺς ἐστέρησε ὁ χειμώνας. Συμβαίνει στὸ τέλος τοῦ μῆνα νὰ γίνεται κακοκαιρία.

Ἀλλὰ ὅση σκληρότητα, κι' ἂν ἐπιδεικνύῃ ὁ Φεβρουάριος εἶναι ὁ πρόδρομος τῆς μελλούσης καλοκαιρίας.

Ὁ Φλεβάρης κι' ἂν φλεβίζῃ, καλοκαιριὲς μυρίζει.
Μὰ ἂν δώσῃ καὶ κακιώσῃ μέσ' τὸ χιόνι θὰ μᾶς χώσῃ.

Κι' ἀλήθεια, ἡ καλοκαιρία ξεπροβάλλει ἀπὸ παντοῦ. Ἀπὸ τὴ γῆ, ἀπὸ τὰ δένδρα, ἀπ' τὸν ἀέρα, ἀπ' τὴ γλυκειὰ πνοὴ τῆς ἄνοιξης ποὺ στέλλει τὰ προειδοποιητικὰ μηνύματά της. Μὲ τὶς ἀρχὲς τοῦ Φεβρουαρίου τελειώνουν καὶ οἱ γιορτὲς ποὺ τόσο ἄφθονες εἶναι τὸ χειμῶνα. Τὴν πρώτη τοῦ μηνὸς εἶναι ἡ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Τρύφωνα, ποὺ εἶναι προστάτης τῶν κηπευτικῶν, τῶν ἀμπέλων καὶ διώκτης τῶν ποντικῶν. Στὴ σκέψη τοῦ λαοῦ ἀντικατέστησε τὸν ἀρχαῖο Θεὸ Διόνυσο. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ καθὼς καὶ τὶς δυὸ ἑπόμενες μέρες στὶς 2 τοῦ μηνὸς τῆς Ὑπαπαντῆς[1] καὶ τὴν τρίτη Φεβρουαρίου, τρεῖς ἐν ὅλῳ μέρες, οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀπέχουν ἀπὸ κάθε εἶδους ἀσχολία. Στὸ διάστημα τῶν τριῶν αὐτῶν ἡμερῶν δὲν χρησιμοποιεῖται ἀπὸ κανένα μαχαίρι, ψαλίδι, βελόνα, τσεκούρι, πριόνι καὶ γενικὰ ὄργανα ποὺ χρησιμοποιοῦνται γιὰ κόψιμο. Εἶναι τρομοκρατημένοι μὲ τὴν ἰδέα πὼς ἡ χρήση ὀργάνων τοῦ εἴδους αὐτοῦ κατὰ τὸ προαναφερθὲν τριήμερο, ἀποτυπώνεται στὰ ἔμβρυα τῶν ἐγκύων γυναικῶν ἢ ζώων μὲ ἀνάλογο σημάδι τῆς ἐκτελεσθείσης ἐργασίας μὲ τὰ ἐν λόγῳ ὄργανα. Ἐὰν ὅμως μεγάλη ἀνάγκη ἐπιβάλλῃ τὴ χρήση μαχαιριοῦ ἢ ὁποιουδήποτε ἄλλου ὀργάνου, τότε ὁ χρησιμοποιῶν τὸ ὄργανο αὐτό, σταυρώνει τὴ γῆ τρεῖς φορὲς μὲ τὸ ὄργανο αὐτὸ λέγοντας: «Στ' ἄγρια πουλιὰ καὶ στ' ἄκαρπα δέντρα». Πολὺ αὐστηρὰ τηρεῖται τὸ ἔθιμο στὶς οἰκογένειες ὅπου ὑπάρχει ἔγκυα γυναίκα ἢ ζῶο. (Παπαντὴ - Παπαντή, γιορτουλὰρ καπαντί).

ΚΛΗΔΟΝΑΣ ΚΑΛΟΧΡΟΝΟΣ. Στὶς 24 Ἰουνίου γιορτάζονται τὰ γενέθλια Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστή. Ἡ γιορτὴ αὐτὴ συνδέεται μὲ τὴ λαϊκὴ λατρεία, γύρω της δὲν ἔχουν σταθεροποιήσει τὴ θέση τους πλῆθος νεοελληνικῶν ἐθίμων, ποὺ ἔχουν τὴν προέλευσή τους στὸ θερινὸ ἡλιοστάσιο. Στὰ γυρίσματα τοῦ χρόνου ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν εὐκαιρία νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχη του. Τὴν πρωτοχρονιὰ μὲ τὴν τράπουλα καὶ τὴ βασιλόπιττα, τὶς ἀπόκρηες, μὲ διάφορα ἀποκρηάτικα μαντικὰ μέσα καὶ τ' Ἁγιαννιοῦ μὲ τὸν κλήδονα. Ὁ κλήδονας εἶναι ἔθιμο πανελλήνιο. Μ' αὐτὸ τὰ κορίτσια μαντεύουν τὴ μελλοντική τους εὐτυχία. Μαζεύονται τὴν παραμονὴ τῆς γιορτῆς σὲ σημεῖα τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχουν σταυροδρόμια καὶ ἀνάβουν, φωτιὲς καὶ πηδοῦν, λέγοντας ἡ κάθε μιὰ ποὺ πηδᾶ τὴ φωτιὰ «βγῆκα κακόχρονε καὶ μπῆκα καλόχρονε», τρεῖς φορές, πετώντας συγχρόνως πέτρα πρὸς τὰ πίσω, πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι, ποὺ σημαίνει, πὼς νὰ φύγῃ ὁ κακὸς ὁ χρόνος. Σὲ συνέχεια ἀκολουθεῖ ὁ κλήδονας. (Βλ. ἀνωτέρω σ. 184, Κλήδονας).

Δυὸ κορίτσια πηγαίνουν στὴ βρύση μὲ μπακίρι (δοχεῖο μικρὸ ἀπὸ χαλκὸ μὲ λαβὴ) καὶ παίρνουν ἀμίλητο νερό. Ὅταν πηγαίνουν κι' ὅταν ἐπιστρέφουν δὲν μιλοῦν μεταξύ των οὔτε μὲ ἄλλους ποὺ τυχὸν θὰ συναντήσουν στὸ δρόμο, γιατὶ ἂν μιλήσουν χάνεται ἡ μαντικὴ ἐνέργεια τοῦ Κλήδονα. Τὸ δοχεῖο μὲ τὸ νερὸ τὸ τοποθετοῦν κάτω ἀπὸ τριανταφυλλιά, ὅπου μένει ὅλη τὴ νύχτα. Μέσα στὸ δοχεῖο τὸ κάθε κορίτσι ρίχνει ἕνα δικό του ἀντικείμενο, δακτυλίδι, σκουλαρίκι, καρφίτσα, παραμάνα, κουμπὶ ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο. Τὴν ἄλλη μέρα, σὲ συμφωνημένη ὥρα ἀνάλογα μὲ τὶς ἐργασίες των, τὰ κορίτσια μαζεύονται κι' ἀνοίγουν τὸν κλήδονα μὲ τὸ ἑξῆς τραγούδι:

«'Ανοίξετε τὸν κλήδονα μὲ τ' 'Αγιαννιοῦ τὴ χάρη,
ὅποιος ἔχει καλορίζικο νὰ ἔρθη νὰ τὸ πάρη».

'Αρχίζουν κατόπι κι' ἕνα ἕνα βγάζουν τ' ἀντικείμενα. Σὲ κάθε ἀντικείμενο ποὺ βγάζουν λένε κι' ἕνα ἐρωτικὸ δίστιχο ποὺ ἀναφέρεται στὴν τύχη τοῦ κοριτσιοῦ στὸ ὁποῖο ἀνήκει τὸ ἀντικείμενο. Τὴν ἴδια βραδυὰ τῆς παραμονῆς τοῦ 'Αγιαννιοῦ, κοπέλλες ποὺ θέλουν νὰ μαντεύσουν τὴν μελλοντικήν τους εὐτυχία, γεμίζουν ἕνα ποτῆρι νερό, μέσα στὸ ὁποῖο ρίχνουν ἕνα ἀσπράδι αὐγοῦ καὶ τὸ τοποθετοῦν τὸ ποτῆρι μὲ τὸ περιεχόμενό του κάτω ἀπὸ μιὰ τριανταφυλλιά, ὅπου παραμένει ὅλην τὴ νύχτα. Τὴν ἑπομένη τὸ πρωὶ πηγαίνει καὶ βλέπει τὸ σχῆμα ποὺ πῆρε τὸ ἀσπράδι τοῦ αὐγοῦ μέσα στὸ ποτῆρι, ἀπὸ τὸ ὁποῖο συμπεραίνει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μέλλοντος συζύγου.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΝΥΦΗ. Ἡ νύφη παρέχει ἄφθονη τροφὴ στὴ λαογραφία. Μῦθοι, παροιμίες, εὐτράπελες διηγήσεις, ἀνέκδοτα καὶ δημοτικὰ τραγούδια εἶναι τὰ εἴδη ποὺ τὴν τροφοδοτοῦν. Ἄλλοτε ποὺ οἱ νέοι παντρεύονταν σὲ μικρὴ ἡλικία, τὴν ἐκλογὴ τῆς νύφης τὴν ἔκαναν οἱ γονεῖς τοῦ νέου. Στοὺς γάμους, στὰ πανηγύρια, στὶς γιορτές, τοὺς δίνονταν ἡ εὐκαιρία νὰ νυοδιαλέξουν. Καὶ ἤθελαν τὴ νύφη ὄμορφη, ἐργατική, νοικοκυρὰ κι' ἀπὸ τζάκι. Δὲν ἦταν ὅμως σπάνιες οἱ περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσεκτικῆς ἐκλογῆς νὰ ἦταν τὸ ἀντίθετο τοῦ ἐπιδιωκομένου. 'Απὸ τὶς νύφες τῆς κατηγορίας αὐτῆς παρέχεται ἄφθονο ὑλικὸ γι ἀνέκδοτα. Παραθέτομε κατωτέρω τὰ ἀναφερθέντα εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὴν κ. Εὐσεβεία 'Αντωνιάδου ἡλικίας 80 ἐτῶν.

α.) «Σὲ μιὰ συγκέντρωση βραδυᾶς, ὅπως συνηθίζεται νὰ γίνη στὰ χωριὰ στὶς μεγάλες χειμωνιάτικες νύκτες 3 - 4 γειτονικῶν οἰκογενειῶν, μιὰ νύφη κάθονταν δίπλα σὲ μιὰ γρηά. Ἡ νύφη, ἀθελά της βέβαια ἔκλασε! Καὶ ἡ γρηὰ γιὰ νὰ μὴ προσβάλλη τὴ νύφη, ἀνέλαβε αὐτὴ τὸ βάρος τῆς ἐντροπῆς, δηλώνοντας στὴ συγκέντρωση, πὼς ἦταν αὐτὴ ἡ ἴδια. Γιὰ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τῆς γρηᾶς, ἀποφασίστηκε νὰ τῆς προσφέρουν ἕνα φλουρί. Ἡ νύφη τότε διαμαρτυρήθηκε σὲ ἔντονο ὕφος λέγοντας: «Ἄλλος βγάζει τὸ πουρδὶ κι' ἄλλος παίρνει τὸ φλουρί».

β) Συνεχίζοντας ἡ κ. Εὐσεβεία 'Αντωνιάδου τὰ εὐτράπελα γιὰ τὶς νύ-

φες λέγει: «Μιὰ νύφη μικρὴ στὴν ἡλικία κἄι συνεπῶς καὶ στὸ μυαλό, εἶχε τὴ συνήθεια νὰ κλάνη συνεχῶς, χωρὶς νὰ λογαριάζη πεθερὸ - πεθερὰ καὶ ξένο κόσμο. Ὅπου κι' ἂν βρίσκονταν, ὅτι κι' ἂν ἔκαμνε, τὴ συνήθειά της δὲν ξεχνοῦσε. Εἴτε τὶς σκάλες ἀνεβοκατέβαινε, εἴτε στὴν κουζίνα καὶ τ' ἄλλα δωμάτια ἐμπαινόβγαινε τὸ κλάσιμο τὸ εἶχε ρυθμὸ στὶς κινήσεις της. Κατὰ τὰ ἄλλα ἦταν καλὴ νύφη καὶ τὰ πεθερικά της γιὰ ν' ἀπαλάξουν τὴ νύφη ἀπ' αὐτὴ τὴν κακὴ συνήθεια τῆς εἶπαν:—Νύφη, σὲ μιὰ ἑβδομάδα ἔρχεται ἕνα βαπόρι, μὲ ἐμπόρους ποὺ ἀγοράζουν μπορδὲς σὲ πολὺ καλὲς τιμές, κάνε ὑπομονὴ μιὰ ἑβδομάδα καὶ μὴ τὶς βγάζεις, γιὰ νὰ τὶς πουλήσωμε συγκεντρωμένες. Ὅταν ἦρθε τὸ βαπόρι, ὁ πεθερὸς ἐπλησίασε τὴ νύφη καὶ τῆς εἶπε:—Νύφη, βγάλε τὶς μπορδὲς νὰ τὶς πουλήσωμε, ἦρθε τὰ βαπόρι. Ἀλλὰ τῆς νύφης ὁ κῶλος, ποὺ ξέμαθε τώρα νὰ κλάνη, ὅσο καὶ ἂν προσπάθησε νὰ βγάλη μπορδὲς δὲν τὰ κατάφερε καὶ λέγει στὸν πεθερό της.—Πατέρα καὶ μὲ τὰ δόντια σου τώρα νὰ τραβᾶς δὲν βγαίνουν.

γ) Γιὰ νὰ καταδείξουν τὶς σχέσεις ποὺ συνήθως διατηροῦν μεταξύ των ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρὸς ἀφ' ἑνὸς μὲ τὶς πεθερὲς ἀφ' ἑτέρου, λέγεται τὸ παρακάτω ἀνέκδοτο, ὅπως τ' ἀκούσαμε ἀπὸ τὴν κ. Ἀγγέλα Τσαμπάζη, ἡ ὁποία ὅπως θὰ ἰδοῦμε, ἐβοήθησε καὶ στὴν περιγραφὴ τῶν συνηθειῶν τοῦ γάμου.

—«Μιὰ νύφη συζοῦσε μαζὶ μὲ τὴ μητέρα της καὶ τὴν πεθερά της. Ἐπειδὴ ὅμως συχνὰ ἔρχονταν σὲ σύγκρουση μὲ τὴν πεθερά της, ἔκαμνε σκηνὲς στὸν ἄνδρα της, γιὰ νὰ τὴν ἀπαλλάξη ἀπὸ τὴ μάννα του καὶ νὰ μείνη μόνο μὲ τὴ δική της μάννα. Ζητοῦσε οὔτε λίγο οὔτε πολὺ νὰ πνίξη ὁ ἄνδρας της τὴ μητέρα του καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλὲς σκηνὲς τὸν ἔπεισε νὰ ἀναλάβη τὸ ἔργο τοῦ μητροκτόνου. Συμφώνησαν λοιπὸν νὰ τὴν πάρη τὴν νύχτα καὶ νὰ τὴν πνίξη στὸ Βαθυρίακο, ἀφοῦ προηγούμενα ἡ νύφη κατετόπισε τὸν Γιάννη — ἔτσι λέγαν τὸ σύζυγό της — σὲ ποιόν καναπὲ κοιμᾶται ἡ μάννα του.

Τὴ νύχτα, σηκώθηκε ὁ Γιάννης, μπῆκε στὸ δωμάτιο ποὺ κοιμούνταν οἱ δυὸ γρηές, κι' ἄλλαξε τὶς θέσεις των, δηλαδὴ τὴ μητέρα του ἔβαλε στὸ κρεβάτι ποὺ κοιμοῦνταν ἡ πεθερά του καὶ τὴν πεθερά του τὴν πῆρε καὶ τὴν πῆγε κι' ἔπνιξε στὸ βαθυρίακο, ἔτσι ποὺ νὰ μὴν γίνη ἀντιληπτὸ ἀπὸ τὴ γυναίκα του, πὼς σκόπιμα ἔπνιξε τὴν πεθερά του, ἀλλὰ ἀπὸ λάθος ποὺ ὀφείλεται στὴν ὑπόδειξη τῆς συζύγου του καὶ ἐπιστρέφοντας ἐδήλωσε στὴ γυναῖκα του ὅτι ἔπνιξε τὴ μητέρα του. Ἡ νύφη τότε ἐπρότεινε στὸν ἄνδρα της νὰ γιορτάσουν τὸ γεγονὸς χορεύοντας καὶ τραγουδώντας. Κι' ἐνῶ ἐχόρευαν ἡ νύφη ἐτραγουδοῦσε κι' ἔλεγε: — Τοῦ Γιάννη ἡ μάννα πνίγονταν μέσ' τὸ Βαθυρίακο ὄπλες! Κι' ὁ Γιάννης τραγουδώντας ἔλεγε: — Ἡ αὐριανὴ μέρα θὰ τὸ δείξει ποιανοῦ μάννα θὲ νὰ λείφη, ὄπλες!

ΧΑΡΤΟΠΑΙΚΤΕΣ ΚΑΙ ΑΛΚΟΛΙΚΟΙ. Ἡ χαρτοπαιξία εἶναι πάθος φρικαλέο καὶ ὁδηγεῖ κατευθεῖαν στὴν καταστροφὴ τὰ ἄτομα, τὶς οἰκογένειες καὶ τοὺς λαούς. Ἡ χαρτοπαιξία εἶναι προμήνυμα ὁριστικῆς παρ-

ακμῆς. Εἶναι παρατηρημένο πὼς λαοὶ ποὺ βρίσκονται στὶς παραμονὲς τῆς παρακμῆς των, ἐπιδίδονται μὲ μανία στὴν χαρτοπαιξία καὶ τὴν ἄνευ ἐλέγχου χρήση — κατάχρηση — τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Τὰ ἐγκλήματα αὐτά, διότι περὶ ἐγκλημάτων πρόκειται, τὰ συναντοῦμε στ' ἀριστοκρατικὰ μέγαρα, σὲ μεγαλοπρεπεῖς αἴθουσες, ἀλλὰ καὶ σὲ μικρομάγαζα καὶ σὲ φτωχικὲς καλύβες καὶ σὲ βρωμερὰ κατώγια. Τὸ κράτος δυστυχῶς ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴ δυστυχία ποὺ προκαλοῦν οἱ δύο αὐτὲς πληγές, ποὺ φθείρουν τὴν ὑγεία, καταστρέφουν τὰ ἤθη καὶ δημιουργοῦν τὸ χειρότερο εἶδος κηφήνων. Κλείει ἐρμητικὰ τὰ αὐτιά του στοὺς θρήνους, στὰ κλάματα καὶ στὰ παράπονα τῶν συζύγων καὶ τέκνων τῶν ἀσώτων γονέων.

Δυστυχῶς κι' ἐδῶ στὸ χωριό μας, παρὰ τὴ φτώχεια ποὺ τὸ μαστίζει, ἔχει τοὺς φανατικούς του χαρτοπαῖκτες καὶ τοὺς ἐραστὲς τοῦ ἀλκοόλ. Ὑπάρχει ἀπὸ μιὰ ὁμάδα ἀπὸ κάθε κατηγορία, ποὺ δὲν ἐννοεῖ νὰ συνετισθῆ. Παίζουν - παίζουν οἱ μέν, πίνουν - πίνουν οἱ δὲ χωρὶς νὰ ὑπολογίζουν τὴν ζημία ποὺ προκαλοῦν στὴν ὑγεία των ἀπὸ τὴν ἀϋπνία, καὶ στὸ βαλάντιό των ἀπὸ τὸ ἀποστράγγισμά του. Οὔτε συγκινοῦνται ἀπὸ τὰ δάκρυα ποὺ χύνουν οἱ μητέρες, γυναῖκες καὶ καιδιά των, ὅταν, ὕστερα ἀπὸ ἀναζητήσεις πολλές, ἀνακαλύπτουν τὴν κρυψώνα ποὺ χαρτοπαίζουν ἢ τὸ καφενεῖο ποὺ οὐζοπίνουν περασμένες νυχτερινὲς ὧρες καὶ παρακαλοῦν θρηνώντας νὰ τοὺς πάρουν στὸ σπίτι καὶ νὰ περισώσουν τουλάχιστο ὅ,τι χρῆμα ἀπόμεινε — ἂν βέβαια ἀπόμεινε — ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη τὴ μεταμεσονύχτιο. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιχείρησης τῆς μητέρας, τῆς γυναίκας καὶ τῶν παιδιῶν εἶναι, μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια, πάντα τὸ ἴδιο. Περιλούζονται μὲ ἕνα ἀκατανόμαστο ὑβρεολόγιο καὶ διώχνονται μὲ τὸν χειρότερο τρόπο.

Ἡ συμπεριφορὰ αὐτὴ φανερώνει ἀστοργία πρὸς τὴν οἰκογένεια. Φανερώνει ἀκόμη, πὼς ὅσοι προσβάλλονται ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό, φονεύεται μέσ' τὴν ψυχὴ των κάθε φίλτρο γιὰ τὰ παιδιά τους καὶ κάθε ἴχνος στοργῆς καὶ ἀγάπης πρὸς τὴ μητέρα καὶ σύζυγο, ποὺ καταριέται τὴν τύχη της, ποὺ τὴν συνέδεσε μὲ τέτοιον ἀδιόρθωτο ἄνθρωπο. Οἱ συνέπειες τῶν κακῶν αὐτῶν συνηθειῶν ἐκτείνονται καὶ πιὸ πέρα καὶ εἶναι ἀνυπολόγιστες ἀπὸ ἠθικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς πλευρᾶς.

ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ. Ο ΑΡΓΑΛΕΙΟΣ. ΤΟ ΚΕΝΤΗΜΑ. Ἡ λαϊκὴ τέχνη εἶναι ἕνα φαινόμενο, ποὺ ἔχει τὶς ρίζες της στὸ πολὺ μακρινὸ παρελθὸν τοῦ λαοῦ καὶ ἔχει σχεδὸν τὴν ἴδια ἡλικία μ' αὐτό. Εἶναι ἡ πιὸ γνήσια, ἡ πιὸ ἀληθινὴ ἡ πιὸ φυσικὴ τέχνη — ὅπως ἡ γλῶσσα —. Γι' αὐτὸ ποτὲ δὲν πέφτει στὶς προσποιήσεις καὶ τὶς ψεύτικες ἐπιδείξεις καὶ ὑπερβολές, ποὺ πέφτει τὶς περισσότερες φορὲς ἡ προσωπικὴ τέχνη. Τὰ ὑφαντὰ τοῦ λαοῦ μας, τὰ κεντήματά του, οἱ ζωγραφιές, τὰ τραγούδια, οἱ χοροί, τὰ μοιρολόγια ποὺ ἐκφράζουν τὴ χαρὰ καὶ τὸν πόνο του, τὰ σπίτια, τὰ ἐργαλεῖα καὶ λοιπὰ μέσα, ὅλα εἶναι θαυμαστά, γεμᾶτα πνοὴ ἀθάνατη. Ὅ,τι βλέπει ὁ λαός μας,

ὅ,τι ἀκούει, ὅ,τι μυρίζει, ὅ,τι νοιώθει μ' ἕναν λόγο, ὁ λαός μας, τὸ ἀποτυπώνει ἐπάνω στὴν τέχνη του, ποὺ δὲν τὴ μαθαίνει σὲ κανένα σχολεῖο, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἀπὸ τὴ μάννα του, ἀπὸ τοὺς ἄλλους συγχωριανοὺς καὶ συμπατριῶτες του κι' ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ποὺ γυρεύει νὰ βρῆ τρόπο ν' ἀποτυπώση τὴ χαρά του καὶ τὴ λύπη του. Ὅ,τι νοιώθει, δὲν περνᾶ καὶ δὲν χάνεται, ἀλλὰ ἀποτυπώνεται ἐπάνω σὲ ἀκατάλυτα ἔργα ποὺ τὰ νοιώθουνε πάλι ἐκεῖνοι ποὺ ἔρχονται ἀπὸ πίσω γενεὲς γενεῶν, κι' ἔτσι γίνονται τὰ τραγούδια, τὰ παραμύθια, οἱ ἱστορίες, τὰ ἐργόχειρα, τὰ λογῆς, λογῆς χειροτεχνήματα, ποὺ μ' αὐτὰ καταστολίζεται ἡ ζωή. Εἶναι σὰν τὴ μελόπητα, σὰν τὴν κηρήθρα, ποὺ κάνει ἡ μέλισσα ἀπὸ τὰ ἄνθη. Κι' ὅλα αὐτὰ μεταδίδονται ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεά, γίνεται ἡ λεγομένη παράδοση, ποὺ λέγεται ἔτσι, ἐπειδὴ τὴν παραδίνει ὁ ἕνας στὸν ἄλλο καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο γίνεται σὰ μιὰ χρυσῆ ἁλυσίδα, ποὺ δένει μεταξύ τους τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἴδιας φυλῆς. Ὅ,τι κάνει ἡ παράδοση, δὲ μπορεῖ νὰ τὸ κάνη ἡ προσωπικὴ τέχνη, μήτε μπορεῖ νὰ τὸ μιμηθῆ, πολὺ περισσότερο νὰ τὸ συμπληρώση ἢ νὰ τὸ τελειοποιήση, ὅπως ἐπιχειροῦν μερικοί, καὶ τὸ καταστρέφουν, τὰ ἔργα τῆς λαϊκῆς μας τέχνης, σὰν τὰ ἁγνὰ λουλούδια τῶν βουνῶν, ποὺ ὅποιος θέλει, τάχα νὰ ἐξευγενίση καὶ νὰ τελειοποιήση, τὰ ἐκφυλίζει καὶ τὰ καταστρέφει.

Οἱ γυναῖκες ἂν καὶ ἐργάζωνται σκληρὰ καὶ συναγωνίζωνται τοὺς ἄνδρες μὲ ἐπιτυχία, ἐδῶ στὸ χωριό μας, σὲ ὅλες τὶς γεωργικὲς ἐργασίες καὶ στὴν καπνοκαλλιέργεια ἀσχολοῦνται καὶ μὲ τὴν ὑφαντικὴ στὸν ἀργαλειὸ καὶ τὸ κέντημα. Πολλὰ καὶ διάφορα εἶναι τὰ ὑφαντὰ ποὺ γίνονται στὸν ἀργαλειό. Πολύχρωμα κεντητὰ κιλίμια, κιλιμοῦδες, χαλιὰ πολύχρωμα, ψηφωτὰ (κουβέρτες μάλλινες χρωματιστές), δίμητα (βαμβακερὰ καὶ μάλλινα ποὺ χρησιμοποιοῦνται ὡς σεντόνια καὶ κουβέρτες), μαρμαροδίμητα μάλλινα γιὰ στρωσίδια, σαντράζια πολύχρωμα, λινὰ γιὰ ντιβανοσκεπάσματα, σεντόνια καὶ διάφορα ἄλλα ὑφαντὰ γιὰ προῖκες κοριτσιῶν καὶ ἄλλες ἀνάγκες τοῦ σπιτιοῦ.

Πολλὲς εἶναι οἱ δυσκολίες καὶ οἱ στενοχώριες, ποὺ συναντᾶ ἡ ὑφάντρα στὸ ἔργο της, ἀλλὰ ἀμοίβεται πλουσιοπάροχα ὁ κόπος της. Εἶναι ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐλογία τοῦ σπιτιοῦ ἀπὸ τὰ πολὺ παλαιὰ ἀκόμη χρόνια. Γνωστὴ εἶναι ἡ ἱστορία τῆς Πηνελόπης, τῆς βασίλισσας τῆς Ἰθάκης ποὺ ὕφανε τὴν ἡμέρα καὶ ξύλωνε τὴ νύχτα.

Ὁ ἀργαλειός, μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ὑφαντουργικῆς βιομηχανίας, δὲν ἔπαυσε νὰ ἀποτελῆ μιὰ ἀπὸ τὶς χρήσιμες ἀπασχολήσεις τῶν Ἑλληνίδων. Λίγα εἶναι τὰ νοικοκυριὰ ποὺ δὲν χρησιμοποιοῦν, καὶ σήμερα μὲ τὴν τεράστια ἀνάπτυξη τῆς ὑφαντουργικῆς βιομηχανίας, τὸν ἀργαλειό. Εἶναι ἀλήθεια ἀξιόλογα τὰ ὑφάσματα ποὺ παράγει ἡ Ἑλληνικὴ βιομηχανία καὶ ὄχι μόνο δὲν ὑστεροῦν ποιοτικὰ τῶν ἄλλων προηγμένων χωρῶν ἀλλὰ τὰ συναγωνίζονται ἐπιτυχῶς στὴν παγκόσμια ἀγορά. Παρὰ ταῦτα δὲν μπόρεσε νὰ ἐκτοπίση τὸν ἀργαλειὸ ἀπὸ τ' ἀγροτικὸ σπίτι. Πολλὰ νοικοκυριὰ ἔχουν μό-

νιμα στημένο ἀργαλειὸ σ' ἕνα ἀπὸ τὰ δωμάτια τῆς κατοικίας κι' ἐκεῖ οἱ γιαγιάδες ἀκατάπαυστα ἑτοιμάζουν τὰ προικιὰ γιὰ τὰ ἐγγονάκια τους. Ὁ καϋμός των εἶναι νὰ ὁλοκληρώσουν τὰ προικιὰ προτοῦ κλείσουν γιὰ πάντα τὰ μάτια. Αἰσθάνονται ἱκανοποίηση ψυχικὴ καὶ ὁδηγούμενες ἀπὸ τὴ μεγάλη στοργὴ στὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν τους, δὲν αἰσθάνονται τὴν κούραση ποὺ φερνει ἡ συνεχὴς πολύχρονη αὐτὴ πληκτικὴ ἐργασία, ὅπως λέγει καὶ τὸ τραγούδι: Τὸ κέντημα εἶναι γλέντημα κι' ἡ ρόκα εἶναι σεριάνι,

καὶ τὸ λανάρι κι' ἀργαλειὸς εἶναι σκλαβιὰ μεγάλη.

Ὅπου ἡ οἰκογένεια στερήθηκε ἀπὸ νωρὶς τὴ γιαγιὰ ἢ δὲν τὴ γνώρισε διόλου καὶ δὲ στάθηκε τυχερὴ νὰ γευθῆ τὴν ἀγάπη της καὶ νὰ ἀπολαμβάνη τὶς περιποιήσεις καὶ πολυτίμους καρποὺς τῆς ἀδιάκοπης ἐργασίας της, τὴ θέση της πιάνει ἡ μητέρα μὲ βοηθὸ καὶ συμπαραστάτη τὴ μεγάλη της — ἂν ἔχη βέβαια — κόρη. Κι' αὐτὴ μὲ τὴν ἀπέραντη ἀγάπη της πρὸς ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας, ἐργάζεται σκληρὰ γιὰ νὰ ἱκανοποιήση ὅλους, χωρὶς νὰ παραμελῆ νὰ ἑτοιμάζη τὰ προικιὰ τῶν θυγατέρων της στὸν ἀργαλειό, ἐξοικονομώντας ὧρες γιὰ τὴ δουλειὰ αὐτὴ σὲ βάρος ἄλλων ἐργασιῶν καὶ τοῦ ὕπνου της, ἔχοντας συμβοηθούς της τὶς μεγαλύτερες θυγατέρες της, ποὺ ὄχι σπάνια ἀναλαμβάνουν ὅλο τὸ βάρος τῆς ἐργασίας στὸν ἀργαλειὸ ἑτοιμάζοντας καὶ γιὰ τὶς μικρότερες ἀδελφές των τὰ ὑφαντὰ ποὺ θὰ τὶς χρεισθοῦν γιὰ προῖκα. Γιὰ νὰ διασκεδάση κάπως τὴν ἀνία ποὺ προκαλεῖ ἡ μονότονη καὶ βαρετὴ αὐτὴ ἐργασία, ἡ ὑφάντρα τραγουδεῖ διάφορα τραγούδια, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται καὶ μερικὰ στὸν ἀργαλειό. Ἐπίσης ἀξιόλογες εἶναι οἱ δαντέλες τοῦ βελονιοῦ ποὺ κάνουν ὅλες οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ.

Συνηθισμένες ἀπὸ τὴν Πατρίδα των, στὴ Θράκη, οἱ παλαιότερες γυναῖκες, ἔμαθαν καὶ στὶς νεώτερες νὰ ἑτοιμάζουν γιὰ τὰ προικιά των δαντέλες τοῦ βελονιοῦ, ποὺ ἡ χρήση των εἶναι ποικίλη τόσο στὴν ἐσωτερικὴ γυναικεία ἐνδυμασία ὅσο καὶ στὴν διακόσμηση ἐπίπλων καὶ ρουχισμοῦ (μαξιλαροθῆκες, σεντόνια, μπαουλοσκεπάσματα, καρρέ, σεμὲν κλπ).

ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ. Πλούσιος καὶ σπάταλος γίνεται σὲ φαγοπότι ὁ γάμος. Ὁ γάμος εἶναι εὐλογημένος ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ὁ νέος καὶ ἡ νέα ποὺ ἑνώνονται διὰ τοῦ γάμου πρέπει νὰ ἀλληλοαγαπιοῦνται, νὰ ἀλληλοεκτιμοῦνται καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἐπιτρέψουν νὰ ἐμφιλοχωρήσουν μεταξύ των ζιζάνια ποὺ θὰ διαταράξουν τὴν ἁρμονικὴ των συμβίωση καὶ προκαλέσουν τὴν ἀποσύνθεση τοῦ δεσμοῦ ποὺ εὐλόγησε ὁ Θεός. «Οὓς ὁ Θεὸς συνέζευξε ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω». Ἡ ἕνωση δύο νέων διὰ τοῦ γάμου, συνήθως γίνεται εἴτε ἀπὸ ἔρωτα εἴτε ἀπὸ προξενιά. Ὅταν γίνεται ἀπὸ ἔρωτα ἁπλοποιοῦνται πολὺ τὰ πράγματα. Ὅταν ὅμως γίνεται μὲ προξενιὰ ἀκολουθεῖ τὴν παρακάτω διαδικασία. Πηγαίνει ἡ προξενήτρα ἢ ὁ προξενητὴς στὸ σπίτι τοῦ κοριτσιοῦ ποὺ θέλουν γιὰ νύφη, μετὰ προηγούμενη βέβαια συνεννόηση τοῦ ὑποψηφίου γαμπροῦ μετὰ τῶν γονέων του. Προτοῦ ἀνακοινώση τὸ σκοπὸ τῆς ἐπίσκε-

ψης, κι' ἂν συμβῆ νὰ εἶναι χειμώνας, κάθεται μπροστὰ στὸ τζάκι καὶ σκαλίζει τὴ φωτιὰ μὲ τὴ τσιμπίδα, ἕως ὅτου βρῆ κατάλληλη τὴ στιγμή, μὲ τὴ συζήτηση ποὺ κάνουν, νὰ φανερώση τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο πῆγε. Ἂν εἶναι ἄλλη ἐποχή, ἐκτὸς τοῦ χειμώνα, τότε ὁ προξενητὴς θὰ σοφισθῆ κάτι ἄλλο γιὰ νὰ φέρη τὴ συζήτηση στὸ θέμα ποὺ τοῦ ἐνδιαφέρει. Οἱ γονεῖς τοῦ κοριτσιοῦ ἀφοῦ ἀκούσουν τὶς προτάσεις τοῦ προξενητοῦ, ἀπαντοῦν ἀναλόγως. Ἐὰν θέλουν νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ προτεινομένη ἕνωση τῶν νέων, λένε ὅτι θὰ ρωτήσουν τὸ κορίτσι καὶ τοὺς συγγενεῖς των καὶ θὰ τοῦ ἀπαντήσουν σχετικῶς, ἂν ἀντίθετα δὲν θέλουν, τότε ἡ ἀπάντηση δίδεται ἀμέσως μὲ εὔσχημο τρόπο, ὡς ἑξῆς:— Δὲν ἔχομε τὸν καιρό μας πρὸς τὸ παρὸν τοὐλάχιστο γιὰ τέτοιο πρᾶμα. Ἂν ὅμως συγκατατεθοῦν ἀμέσως μὲ τὰ προτεινόμενα ἀπὸ τὸν προξενητή, κάνουν ἀνταλλαγὴ προσωρινὰ ἀπὸ ἕνα μικρὸ δῶρο καὶ ὁρίζουν συγχρόνως τὸ χρόνο ποὺ θὰ γίνη ὁ ἐπίσημος ἀρραβώνας. Στὸν ἀρραβῶνα καλοῦνται οἱ συγγενεῖς ἀπὸ ἀμφότερα τὰ μέρη. Ἡ οἰκογένεια τοῦ γαμπροῦ πηγαίνει μὲ τὰ δῶρα της, τὴν ὁποία συνοδεύουν καὶ οἱ προσκεκλημένοι συγγενεῖς καὶ φίλοι στὸ σπίτι τῆς νύφης, ὅπου γίνεται ὁ ἀρραβῶνας. Τὰ δῶρα συνήθως εἶναι κοσμήματα καὶ φορέματα: Δακτυλίδι καὶ βέρα, σκουλαρίκια, σταυρός, βραχιόλια, ὡρολόγι, παπούτσια, παντοῦφλες, τσάντα, τουαλέτα, φουστάνι κλπ. γιὰ τὴ νύφη. Γιὰ τὸν πεθερὸ ὑποκάμισο καὶ μαντήλι. Γιὰ τὴν πεθερὰ φουστάνι, κάλτσες, μαντήλι. Γιὰ τὶς κουνιάδες κομπιναιζὸν καὶ μανδήλια κεφαλῆς. Γιὰ τοὺς κουνιάδους ὑποκάμισα, κάλτσες, μανδήλια. Ἀνάλογα εἶναι τὰ δῶρα καὶ γιὰ τὰ μικρότερα παιδιά. Μαζὶ μὲ τὰ δῶρα πηγαίνουν κι' ἕνα τσουρέκι μέσα σὲ πανέρι ποὺ ἔχει μαζὶ καὶ κουφέτα, λουκούμια, ζάχαρι καὶ καφέ. Τὴν ἄλλη μέρα μοιράζουν τὸ τσουρέκι μαζὶ μὲ μπουμπουνιέρες στοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους.

Προσέχουν πολύ, ὅταν τρῶνε τὸ τσουρέκι νὰ μὴ πέφτουν κάτω ψίχουλα καὶ τὰ τρῶνε οἱ γάτες, γιατί, ὅπως πιστεύουν, τότε οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στὸ συμπεθεριὸ δὲν θὰ εἶναι ἀγαθές. Τὸ βράδυ τῶν ἀρραβώνων μοιράζουν μπουμπουνιέρες καὶ στοὺς καλεσμένους τῆς νύφης, ἡ δὲ νύφη προσφέρει κουφέτα σ' ὅλους τοὺς καλεσμένους μαζὶ μὲ πιοτό, ἀφοῦ προηγούμενα, στὴν ἀρχὴ δηλαδή, προσφέρει γλυκὸ στοὺς καλεσμένους. Στοὺς ἀρραβῶνες συμφωνοῦν καὶ γιὰ τὴν προίκα ποὺ θὰ δοθῆ στὸν γαμπρὸ ἀπὸ τὴ νύφη καὶ ὁ χρόνος τῆς τελετῆς τοῦ γάμου.

ΓΑΜΟΣ. Ὅταν θὰ γίνη ὁ γάμος, ἕνας ἀπὸ τοὺς πλησιέστερους συγγενεῖς παίρνει ἕνα μπουκάλι οὔζο μὲ ἀνάλογα κουφέτα καὶ πηγαίνει τὴν προτελευταία Κυριακὴ τοῦ γάμου στῆς νύφης, γιὰ νὰ ἀναγγείλη τυπικὰ βέβαια, πὼς τὴν ἐρχόμενη Κυριακὴ θὰ γίνη ὁ γάμος, ποὺ εἶναι γνωστὸ ἄλλωστε στοὺς γονεῖς τῆς νύφης, καὶ περιμένουν τὴν ἐπίσκεψη αὐτή. Συνήθης ὥρα τῆς ἐπίσκεψης αὐτῆς εἶναι βραδυνή. Τὸ συμπεθεριὸ παραθέτει τραπέζι στὸν ἐπισκέπτη, στὸν ὁποῖο προσφέρεται καὶ οὔζο μὲ κουφέτα καὶ ἐκ-

φράζονται ἀνάλογες εὐχὲς γιὰ τὸν ἐπικείμενο γάμο. Ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἀρχίζουν ἐντατικὲς οἱ προετοιμασίες γιὰ τὸ γάμο, ποὺ θὰ γίνῃ τὴν ἑπόμενη Κυριακή. Τὴν Παρασκευή, προπαραμονὴ τοῦ γάμου, ἐφοδιάζουν 2 κοριτσάκια μὲ κουφέτα, μὲ ἐντολὴ νὰ καλέσουν, χωρὶς ἐξαίρεση, ὅλους τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ, στὸ γάμο, δίνοντας ἀπὸ μιὰ μπουμπουνιέρα σὲ κάθε οἰκογενειάρχη, διαβιβάζοντας σ' αὐτοὺς καὶ τοὺς χαιρετισμοὺς τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμπροῦ, ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως. Τὸ βράδυ τῆς Παρασκευῆς μὲ δύο συγγενεῖς ἢ φίλους (ἄρρενες ἢ θήλεις) πηγαίνουν στὸ σπίτι τοῦ κουμπάρου, παίρνοντας μαζί των ἕνα τσουρέκι, ἕνα μπουκάλι οὔζο κι' ἀνάλογα κουφέτα. Ἡ ἐπίσκεψη αὐτὴ θεωρεῖται ὡς πρόσκληση τοῦ κουμπάρου στὸ γάμο. Ὁ κουμπάρος καὶ ἡ κουμπάρα καλωσορίζουν τὸ γαμπρὸ διὰ χειραψίας κι' ὁ γαμπρὸς τοὺς φιλεῖ τὰ χέρια κι' ὅλων τῶν πρεσβυτέρων του ποὺ βρίσκονται στὸ σπίτι τοῦ κουμπάρου. Ὁ κουμπάρος μετὰ τὶς τυπικὲς αὐτὲς ἐκδηλώσεις, παραθέτει τραπέζι στὸ γαμπρὸ καὶ στὴ συνοδεία του κι' ἀφοῦ φᾶνε καὶ συζητήσουν σχετικὰ μὲ τὸ γάμο θέματα φεύγουν ἐπιστρέφοντας στὸ σπίτι.

Τὸ Σάββατο τὸ πρωῒ καλοῦν ἀπὸ τρία κορίτσια στὰ σπίτια τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμπροῦ, γιὰ νὰ ζυμώσουν τὴν κουλίκα (τσουρέκι ζυμωμένο μὲ ζάχαρι, σταφίδες, κανέλα, μαστίχα)'. Τὰ κορίτσια δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὀρφανά, γιὰ νὰ μὴ χηρεύουν οἱ νεόνυμφοι. Τὰ κορίτσια μὲ τὸ γαμπρὸ καὶ τὴ νύφη ζυμώνουν ἡ κάθε ὁμάδα ξεχωριστὰ στὰ σπίτια τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης τὸ ζυμάρι τῆς κουλίκας. Ὅταν γίνῃ τὸ ζυμάρι τὰ τρία κορίτσια μαζί, κόβουν μιὰ ποσότητα ἀπὸ τὸ ζυμάρι καὶ τὸ πλάθουν μὲ διάφορα λουλουδάκια καὶ πουλάκια, καμωμένα ὅλα ἀπὸ τὸ ἴδιο ζυμάρι καὶ τὴ πηγαίνουν στὸ φοῦρνο γιὰ ψήσιμο μὲ ὄργανα, χοροὺς καὶ τραγούδια, τοποθετημένη πάνω στὸ κεφάλι ἑνὸς ἀπὸ τὰ κορίτσια. Ἐὰν ὁ φοῦρνος δὲν ἔχει ἑτοιμασθῇ ἀκόμη, ἡ κουλίκα δὲν κατεβαίνει ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ κοριτσιοῦ καὶ συνεχίζεται ὁ χορὸς ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν μουσικῶν ὀργάνων ἕως ὅτου φουρνισθῇ. Ὅταν ψηθῇ, πάλι μὲ τὰ ὄργανα τὴ φέρουν στὸ σπίτι.

Τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου, οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ παίρνουν τὰ δῶρα γιὰ τὴ νύφη (φορέματα κλπ.) καὶ μὲ τὴν κουλίκα, συνοδεία μὲ ὄργανα, πηγαίνουν καὶ τὰ παραδίδουν στῆς νύφης. Ἐκεῖ τὸ γλέντι βρίσκεται στὸ κατακόρυφο. Ὅλοι σηκώνονται καὶ τοὺς ὑποδέχονται καὶ προσφέρονται νὰ τοὺς περιποιηθοῦν. Ἀφοῦ γιὰ λίγο ἐκεῖ ἀνταλλάσσονται εὐχὲς γιὰ τοὺς νεόνυμφους μὲ τὸ προσφερόμενο σ' αὐτοὺς οὔζο, ἐπιστρέφουν πίσω στοῦ γαμπροῦ μὲ τὰ ὄργανά του παίρνοντας μαζί των καὶ τὰ δῶρα ποὺ τοὺς παραδίδουν οἱ γονεῖς τῆς νύφης γιὰ τὸ γαμπρὸ (ὑποκάμισο κλπ.) καὶ τὴν κουλίκα τῆς νύφης. Τὸ ἴδιο βράδυ γίνεται γλέντι καὶ στοῦ γαμπροῦ μὲ προσκεκλημένους τοῦ γαμπροῦ, ποὺ μπορεῖ νὰ συνεχισθῇ ὡς τὶς πρωϊνὲς ὧρες ὅπως καὶ στῆς νύφης. Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωΐ, τόσον ὁ γαμπρὸς ὅσο καὶ ἡ νύφη, στέλνουν στὰ συγγενικὰ σπίτια καὶ στοὺς φίλους των ἀπὸ δύο νέους μὲ

οὔζο καὶ καλοῦν γιὰ νὰ ντύσουν τὸ γαμπρὸ καὶ τὴ νύφη. Μιὰ ὁμάδα ἀπὸ τοὺς προσκεκλημένους τοῦ γαμπροῦ, πηγαίνουν μὲ τὸ γαμπρὸ καὶ τὰ ὄργανα στὸν κουρέα καὶ κατόπι στὸν κουμπάρο, ὁ ὁποῖος περιμένει μὲ τοὺς προσκεκλημένους του καὶ μαζὶ ὅλοι ἐπιστρέφουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ.

ΞΥΡΙΣΜΑ ΓΑΜΠΡΟΥ. Στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ μὲ τὴ συνοδεία τραγουδιῶν τῶν προσκεκλημένων τοῦ γαμπροῦ, σχετικῶν μὲ τὸ ξύρισμα κλπ. γίνεται τὸ ξύρισμα. Στὸ λαιμὸ τοῦ γαμπροῦ ὁ κουρέας δένει τὴν συνήθη πετσέτα τοῦ ξυρίσματος, τῆς ὁποίας οἱ δύο ἐλεύθερες γωνίες κρατοῦνται ἀπὸ κορίτσια καὶ νέους, ὅπου πέφτουν βέβαια, τὰ μαλλιά, ἀλλὰ ρίχνουν καὶ χρηματικὰ δῶρα τῶν συγγενῶν καὶ φίλων γιὰ τὸν κουρέα ὑπὸ τὴν συνοδεία τραγουδιῶν, ὅπως εἶναι τὸ παρακάτω ποὺ παραλάβαμε ἀπὸ τὴν κ. Φρόσω Ἐμμανουηλίδου:

Ἔλα Χριστὲ καὶ Παναγιὰ μὲ τὸν Μονογενή σου,
τὸ ἀνδρόγυνο ποὺ γίνεται νὰ ζῆ μὲ τὴν εὐχή Σου.
Μπερμπέρημ' τὰ ξουράφια σου νὰ τὰ μαλαματώσης,
νὰ ξουραφίσης τὸ γαμπρὸ νὰ μὴ τὸν αἱματώσης.
Σήκου γαμπρὲ μ' τὸ χέρι σου καὶ κάνε τὸ σταυρό σου,
καὶ παρακάλει τὸ Θεὸ νὰ ζῆ τὸ στέφανό σου.
Μαλαματένιος ὁ σταυρὸς κρέμεται στὸ λαιμό σου,
ὅλοι φιλοῦνε τὸ σταυρὸ κι' ἐγὼ τὸ μάγουλό σου.
Πιάνε μπερμπέρημ' γρήγορα νὰ πᾶμε καὶ στὴ νύφη,
γιατὶ ἡ μέρα βράδυασε καὶ θὰ κακοκαρδίση.
Χαρὰ γίνεται καὶ παντρεύονται οἱ ἀρραβωνιασμένες,
καὶ μνήσκουνε οἱ λεύτερες σὰν παραπονεμένες.

Ὅταν συμβαίνει νὰ εἶναι ὁ γαμπρὸς ὀρφανὸς ἀπὸ πατέρα ἢ μητέρα, τότε βέβαια τὸ ξύρισμα γίνεται σὲ ἀτμόσφαιρα συγκινητική, ἀπ' ὅπου δὲν λείπουν τὰ δάκρυα, ποὺ συνοδεύονται μὲ τραγούδια ἀνάλογα μὲ τὸ πρόσωπο ποὺ ἔφυγε γιὰ τὸ ἀγύριστο ταξίδι, τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν τοῦ γαμπροῦ (γονεῖς, ἀδελφές, θεῖες, θεῖοι κλπ.) στοὺς ὁποίους κάμνει ζωηρὴ αἴσθηση ἡ ἀπουσία ἀπὸ τὴ χαρὰ τοῦ ἐκλειπόντος προσώπου καὶ τραγουδοῦν, σὲ βαρειὰ ἀτμόσφαιρα, τραγούδια ὅμοια μὲ μοιρολόγια ποὺ προκαλοῦν τὴ συγκίνηση καὶ τὰ δάκρυα ὅλων τῶν παρισταμένων, ὅπως εἶναι καὶ τὸ κατωτέρω τραγούδι:

Ἂς ἤξερε ὁ πατέρας σου (ἢ ἡ μητέρα σου, ἀνάλογα μὲ τὴν
ποὺ γίνεται ἡ χαρά σου περίπτωση)
χρυσῆ λαμπάδα θὰ γενῆ
νὰ καίεται μπροστά σου.

Ὕστερα ἀπὸ κάθε στιχάκι ἐπαναλαμβάνονται δύο ἄλλα στιχάκια (ρεφραὶν) ποὺ τὰ λὲν τσάκισμα.

α) Καθρέπτης ἀσημένιος τρογύρω μάλαμα
κορμὶ κυπαρισένιο γιὰ σφιχταγκάλιασμα.

β) Κόψε τὸ λεμονάκι ἂς εἶναι καὶ πικρὸ
σφίξε τὸ κοριτσάκι ἂς εἶναι καὶ μικρό.

Ἀφοῦ ἔτσι τελειώση τὸ ξύρισμα καὶ ντύνεται ὁ γαμπρὸς μὲ τὴ βοήθεια τῶν νέων, τότε ὁ πατέρας παίρνει τὴν Κουλίκα σταυρώνει μ' αὐτὴ τὸ γαμπρὸ τρεῖς φορὲς στὸ μέτωπο. Κατόπι τρεῖς νέοι τοποθετοῦν τὴν κουλίκα μέσα σ' ἕνα ταψί, τὸ ὁποῖο κρατοῦν πάνω στὸ κεφάλι τοῦ γαμπροῦ κι' ἕνας ἀπ' αὐτοὺς τὴν κάμνει τρία κομμάτια. Μετὰ τὴν παραδίδουν στοὺς συγγενεῖς, οἱ ὁποῖοι τὴν κόβουν σὲ μικρότερα κομμάτια, γιὰ νὰ φθάση γιὰ ὅλους καὶ τὴ μοιράζουν. Τὰ κορίτσια συνηθίζουν, τὸ κομματάκι ποὺ παίρνει τὸ καθένα νὰ τὸ βάλουν κάτω ἀπὸ τὸ προσκεφάλι των γιὰ νὰ ὀνειρευτοῦν τὸν μέλλοντα σύζυγό των. Μετὰ τὴ διανομὴ τῆς κουλίκας, οἱ φίλοι τοῦ γαμπροῦ ἀπαιτοῦν δῶρο ἀπ' αὐτόν, φωνάζοντας «τάξε - τάξε», κι' ἐκεῖνος τοὺς ὑπόσχεται τὸ δῶρο, ποὺ συνήθως εἶναι ἢ τραπέζι ἢ κανένα γλέντι. Τότε, μετὰ τὴν ὑπόσχεση, οἱ φίλοι του τὸν σηκώνουν ὑψηλά, φωνάζοντας ἄξιος - ἄξιος. Ὕστερα ἀπ' αὐτὴ τὴ διαδικασία, ὁ γαμπρὸς χαιρετᾶ ὅλους τοὺς προσκεκλημένους διὰ χειραψίας, φιλώντας τὰ χέρια τῶν πρεσβυτέρων καὶ εὐχόμενος στοὺς νέους «καὶ στὰ δικά τους». Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στῆς νύφης.

ΣΤΗΣ ΝΥΦΗΣ. Μετὰ τὸ μοίρασμα τῆς κουλίκας, ὅλος ὁ κόσμος μαζὶ μὲ τὸ γαμπρὸ καὶ τὰ ὄργανα πηγαίνουν νὰ πάρουν τὴ νύφη. Ὅταν φθάσουν στὸ προαύλιο τῆ ςνύφης, ὁ γαμπρὸς μὲ τὸν κουμπάρο καὶ κανένα ἄλλο φίλο ἢ συγγενή, μπαίνουν στὸ σπίτι τῆς νύφης, ποὺ εἶναι καθισμένη σ' ἕνα κάθισμα καὶ περιμένει νὰ τὴν πάρουν. Ὁ γαμπρὸς τότε μ' ἕνα φλουρὶ σταυρώνει τρεῖς φορὲς τὴ νύφη καὶ τῆς τὸ παραδίδει, κατόπι φιλεῖ τὰ χέρια τοῦ πεθεροῦ καὶ τῆς πεθερᾶς καὶ ξεκινοῦν γιὰ τὴν ἐκκλησία. Ἔξω ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν πόρτα ἡ νύφη ποὺ ἔχει δυὸ κοπέλλες στὰ πλάγια της, γυρίζει πρὸς τὴ πρόσοψη τοῦ σπιτιοῦ, ὑποκλείνεται τρεῖς φορὲς πρὸς αὐτὸ χαιρετώντας το, ἐνῶ ἡ μητέρα της συγχρόνως τῆς ρίχνει ρύζι καὶ τὰ ὄργανα χτυποῦν τὸ σκοπὸ τοῦ τραγουδιοῦ ποὺ λέγει:

Πηγαίνω μάνε μ' διώχνεις με
δῶσ' με καὶ τὴν εὐχή σου
καὶ πέσ' πὼς δὲ μὲ γέννησες
καὶ δὲν εἶμαι παιδί σου.

Πηγαίνω μάνε μ' ἔχει γειὰ
κι' ἔβγα παρά βγαλέ με
καὶ βγάλε ἀπ' τὸν κόρφο σου
μῆλο καὶ χάρισέ με.

Πηγαίνω φίλοι μ' κλάψτε μου
καὶ σεῖς ἐχθροὶ χαρῆτε
καὶ σεῖς καλὲς γειτόνισσες
στὰ μαῦρα νὰ ντυθῆτε.

Ἀφήνω γειὰ 'σ' γειτόνισσες
καὶ γειὰ 'σ' γειτονοπούλες
γιὰ πέσ' τε τί σᾶς ἔκανα
καὶ δὲν μὲ κλαῖτε ὅλες.

Στὰ σπίτια σας δὲν θἄρθω πιὰ
σ' αὐλές σας δὲν παπάω
σὰν ἔρθω καὶ καμμιὰ φορὰ
θὰ βιάζωμαι νὰ πάω.

Στὴν ἐκκλησία ἡ στέψη γίνεται ὅπως συνήθως. Βγαίνοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ πηγαίνοντας στὸ σπίτι, τραγουδοῦν οἱ ὀργανοπαῖκτες τὸ τραγούδι: Ἔβγα μάννα τοῦ γαμπροῦ καὶ πεθερὰ τῆς νύφης,
ἔβγα νὰ δῆς τὸ γυιάκα σου τὴν πέρδικα ποὺ φέρνει
καὶ πολλὰ ἄλλα τραγούδια τῶν ὁποίων οὐκ ἔστι τέλος.

Στοῦ γαμπροῦ. Ὅταν φθάσουν στὸ κατώφλι τῆς πόρτας τοῦ γαμπροῦ, βάζουν ἕνα σίδερο ἔξω ἀπὸ τὸ κατώφλι γιὰ νὰ πατήσουν ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη, γιὰ νὰ γίνουν σιδερένιοι. Ἀπ' ἐκεῖ τοὺς ὁδηγοῦν στὸ δωμάτιο, ποὺ ἑτοίμασαν ἀπὸ νωρὶς εἰδικὰ γι' αὐτούς. Φέρουν κατόπι ἕνα ἀγοράκι στὰ γόνατα τῆς νύφης κι' ἕνα κοριτσάκι στὰ γόνατα τοῦ γαμπροῦ, τὰ ὁποῖα φιλοδωροῦν, ὁ γαμπρὸς μὲ χρήματα μεταλλικὰ καὶ ἡ νύφη μὲ μαντήλι, ποὺ σημαίνει ἡ ἐνέργεια αὐτὴ εὐγονία. Κατόπιν φέρνουν γλυκὸ γιὰ νὰ κεράσουν τὸ γαμπρὸ καὶ τὴ νύφη. Τὸ παραδίδουν στὸν παπά, ὁ ὁποῖος προσφέροντάς το στοὺς νεόνυμφους, ἀστεΐζεται μαζί των. Ἀπὸ τὴν ὥρα αὐτὴ γενικεύεται ἡ διασκέδαση. Τρῶνε, πίνουν, χορεύουν, τραγουδοῦν, συζητοῦν, ἀστεΐζονται, γελοῦν.

Μερικοὶ νέοι καὶ κορίτσια πηγαίνουν νὰ πάρουν τὴν προῖκα τῆς νύφης. Ἐπιστρέφοντας πίσω στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ μαζὶ μὲ τὴν προῖκα τῆς νύφης, ἔρχονται μαζὶ καὶ οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης, γιὰ νὰ διασκεδάσουν μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους προσκεκλημένους στὸ γάμο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα τῆς νύφης. Ὅταν φθάση ἡ προῖκα ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ζητοῦν ἀπ' αὐτὸν φιλοδώρημα, γιὰ νὰ τὴ βάλουν μέσα στὸ σπίτι. Στὸ τέλος τῆς διασκέδασης, ποὺ παρατείνεται συνήθως ὡς τὶς μεταμεσονύκτιες ὧρες οἱ προσκεκλημένοι φεύγοντας, ἀποχαιρετοῦν τοὺς νεόνυμφους διὰ χειραψίας, εὐχόμενοι σ' αὐτοὺς εὐημερία, μακροζωΐα, εὐγονία κλπ. Σὲ ὅσους ἀπ' αὐτοὺς (στοὺς συγγενεῖς συνήθως καὶ πολὺ καλοὺς φίλους) ἡ νύφη προσφέρει δῶρα, τῆς κάμουν κι' αὐτοὶ ἀνάλογα χρηματικὰ δῶρα.

Στὸ τέλος φεύγει κι' ὁ κουμπάρος, τὸν ὁποῖο συνοδεύουν τὰ ὄργανα, καθὼς καὶ τοὺς συμπεθέρους καὶ παίρνει τέλος κατὰ τὶς πρῶτες πρωϊνὲς ὧρες τῆς Δευτέρας ἡ διασκέδαση τοῦ γάμου, ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τὸ Σάββατο χωρὶς σχεδὸν διακοπή, στὴν διάρκεια τῆς ὁποίας τραγουδήθηκαν πολλὰ καὶ διάφορα τραγούδια ἀγάπης, δημοτικά, ξενητιᾶς, κλέφτικα, περιγελαστικὰ κλπ., ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναφέρομε ὀλίγα, ὅπως μᾶς τὰ μετάδωσαν, ἡ Ἀγγέλα Τσαμπάζη, ἡ Φρόσω Ἐμμανουηλίδου, Εὐσεβεία Ἀντωνιάδου, Θεωρία Παπουτσῆ, Ζωὴ Ἀραμπατζῆ καὶ Διαμάντω Τρουλλίδου. Στὴν τελευταία χρωστᾶμε μεγάλη εὐγνωμοσύνη γιὰ τὶς πολλαπλὲς πληροφορίες ποὺ μᾶς ἔδωσε, ὅπως καὶ στὸν Κων)νο Γαλάζιο, Γεώργιο Ἀραμπατζῆ, Δημήτριο Τσαμπάζη καὶ Συμεὼν Παπουτσῆ.

Ὕστερα ἀπὸ 8 ἡμέρες, δηλαδὴ τὸ ἑπόμενο Σάββατο ἀπὸ τὸ γάμο, ὁ γαμπρὸς μὲ τὴ νύφη πηγαίνουν στῆς νύφης μὲ φαγητά, πιοτά, τσουρέκια

κλπ., μαζὶ μὲ τοὺς γονεῖς τοῦ γαμπροῦ καὶ συγγενεῖς, ὅπου διασκεδάζουν. Στὸ τέλος ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη μένουν ὡς φιλοξενούμενοι μέχρι τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι φεύγουν. Ὕστερα δὲ ἀπὸ 15 μέρες ἀπὸ τὸ γάμο γίνεται ἀνάλογη ἐπίσκεψη τῶν γονέων καὶ συγγενῶν τῆς νύφης στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι ὅπου ἐπαναλαμβάνεται τὸ φαγοπότι καὶ γλέντι καὶ τὸ ποικίλο τραγούδι.

Τσαγανὸς κάνει ντουγούνι (γάμο)
μπρὲ-μπρὲ-μπρέ, μπρὲ-μπρὲ-μπρὲ
τσαγανὸς κάνει ντουγούνι
κάλεσε τὸ μελεγοῦνι(βατράχια)χοῦ..

Κάλεσε καὶ μὲ τὸ νοῦνο (νουνὸ)
μπρὲ κλπ.
κάλεσε καὶ μὲ τὸ νοῦνο
καὶ δὲ θέλησα νὰ πάω χοῦ...

Ἄκουσα τὸ ντάμπαρ - ντούμπαρ
(νταούλια)
μπρὲ κλπ.
ἄκουσα τὸ ντάμπαρ - ντούμπαρ
ἔκανα καρδιὰ καὶ πῆγα χοῦ...

Βρίσκω πίτα στὸ πλαστῆρι
μπρὲ κλπ.
βρίσκω πίτα στὸ πλαστῆρι
καὶ κρασὶ μέσ' τὸ ποτῆρι χοῦ...

Κι' ὁ σκαντόχοιρος ὁ σγοῦρος
μπρὲ κλπ.
κι' ὁ σκαντζόχοιρος ὁ σγοῦρος
κάνει τὴν ἀχελώνα μάτι χοῦ...

Κάνει τὴν ἀχελώνα μάτι
μπρὲ κλπ.
κάνει τὴν ἀχελώνα μάτι
τὴν τραβάει στὸ κρεβάτι.

Ἀχελώνα δὲν τὸν δέχ'κε
μπρὲ κλπ.
ἀχελώνα δὲν τὸ δέχ' κε
πάρ' τὸ φερετζὲ καὶ φεύγει χοῦ...

Στὸν κριτὴ τὸν κατεβάζει
μπρὲ κλπ.
ἄδικο ἔχω ἀφέντη
ἀπ' αὐτὸν τὸν λεβέντη χοῦ...

Δὲν μ' ἀφήνει νὰ χορέψω
μπρὲ κλπ.
δὲν μ' ἀφήνει νὰ χορέψω
καὶ μπροστὰ νὰ συγκατέψω χοῦ...

Τί λιμπίστικα ἀπὸ σένα;
μπρὲ κλπ.
Τί λιμπίστικα ἀπὸ σένα;
τὰ ποδάρια σ' τὰ σκισμένα, χοῦ...

Τὸ λαιμὸ σ' τὸ σουρωμένο
μπρὲ κλπ.
τὸ λαιμὸ σ' τὸ σουρωμένο
τὸν πατσὰ σ' τὸ ξυρισμένο χοῦ...

Ἔχω πόδια γιὰ τερλίκια
μπρὲ κλπ.
ἔχω πόδια γιὰ τερλίκια
καὶ χέρια γιὰ πελετσίκια χοῦ...

Καὶ λαιμὸ ὅλο γκερτάνι
μπρὲ κλπ.
καὶ λαιμὸ ὅλο γκερτάνι
γιὰ φλουριὰ καὶ μαργαριτάρι χοῦ..

Σαράντα μέρες μελετῶ νὰ πάω στὸν πνευματικὸ
Πηγαίνω μιά, πηγαίνω δυό, δὲν τὸν εὑρίσκω μοναχὸ
Πηγαίνω Κυριακὴ πρωΐ, τὸν βρίσκω πάν' στὴν προσευχὴ

Σκύφτω φιλῶ τὸ χέρι του, καθίζω στὸ μιντέρι του
—Παπά μου, ξομολόγα με, τὰ κρίματά μου σχόρνα με
—Τὰ κρίματά σ' εἶναι πολλά, ἀγάπη νὰ μὴ κάνης πιὰ
—Ἂν ἀρνηθῆς ἐσὺ παπᾶ τὸν ἄρτο καὶ τὴ λειτουργιὰ
τότες θὲ ν' ἀρνηθῶ κι' ἐγὼ τὰ μαῦρα μάτια π' ἀγαπῶ.

. . . . . .

Τὸ σαλβάρι ποὺ φοροῦσα κεῖνον τὸν καιρό,
τὰ κορίτσια μὲ πειράζαν μέσα στὸ χορό.
Ἤμαν μερακλὴς σὲ ὅλα
κι' ὄντα θυμηθῶ τὰ ὡραῖα ἐκεῖνα χρόνια,
δὲν τὰ λησμονῶ χάϊ - χάϊ...
Παίξ' τε μου γιὰ νὰ χορέψω, παίξ' τε βρὲ βιολιὰ
Κιόρογλους γιὰ νὰ χορέψη, παίξ' τε βρὲ παιδιά,
γιὰ νὰ θυμηθῶ καϋμένος κεῖνα τὰ παλαιά,
νὰ ξεχάσω τοὺς καϋμούς μου ποὖχω στὴν καρδιά.

. . . . . .

—Πιάστε κορίτσια τὸ χορὸ τώρα ποὺ ἔχετε καιρὸ
Γιατ' αὔριο παντρεύεσθε καὶ νοικοκυρεύεστε
Δὲν θὰ σᾶς 'φήνουν οἱ ἄνδρες σας νὰ πᾶτε στὶς μανάδες σας
Δὲν θὰ σᾶς 'φήνου τὰ παιδιὰ νὰ πᾶτε σ' ἄλλη γειτονιὰ
Δὲν θὰ σᾶς 'φήνουν πεθεροί, νὰ πᾶτε ὅπου ἔχ' χοροὶ
Δὲν θὰ σᾶς 'φήνουν πεθερὲς νὰ πᾶτε ὅπου ἔχ' χαρὲς
—Τοὺς ἄνδρες τοὺς μεθίζουμε καὶ τοὺς ἀποκοιμίζουμε
καὶ τὰ παιδιὰ τὰ δέρνουμε μαζί μας δὲν τὰ παίρνομε
Καὶ τὴν κακιὰ τὴν πεθερὰ τὴν βάζω πάν' στὴν πυροστιὰ
Καὶ τὸν κακὸ τὸν πεθερὸ τὸν κάνω ὅ,τι θέλω ἐγὼ
Τὸν στρώνω δῶ, τὸν στρώνω 'κεῖ, τὸν στρώνω μέσα στὸ παχνί.
Τὸν βάζω καὶ προσκέφαλο ἕνα γαϊδουροκέφαλο.

. . . . . .

Καὶ τί 'σαι σὺ καὶ τί 'μαι γώ, δὲν ἠμπορῶ νὰ ζήσω
τ' ἀγγελικό σου τὸ κορμὶ πῶς νὰ τὸ θεωρήσω
—Ἂν μ' ἀγαπᾶς θεώρα με.
—Καὶ πῶς νὰ σὲ θεωρήσω, ποὺ εἶσαι κλειδωμένη
Τὴν Κυριακὴ βγαίνει, κυρά, πέρδικα στολισμένη
—Καὶ πέρδικα εἶμαι ἐγώ;
—Λὲν εἶσαι μάτια μ' πέρδικα εἶν' τὰ καμώματά σου
μὲ φάγαν' καὶ μὲ λυώσανε ὅλα τὰ ψέματά σου
—Καὶ ψεύτρισα εἶμ' ἐγώ;
—Δὲν εἶσαι μάτια μου ψεύτρισα, τὸ ψέμα ἐγὼ τὸ λέω
Γιὰ σένα τὰ ματάκια μου μέρα καὶ νύχτα κλαίω

—Γιατί κλαίουν;
—Κλαίουν γιὰ τὸ κορμάκι σου ποὖναι ψηλὸ σὰ σύρμα
κι' ἂν ἀγαπήσης ἄλλονα ἐσὺ θά 'χης τὸ κρῖμα
—Καὶ γιατί 'ναι κρῖμα;
—Δὲν εἶναι κρῖμα μάτια μου ποὺ θἄρθω νὰ σὲ πάρω
κι' ἂν δὲν σὲ πάρω μάτια μου θὰ πέσω νὰ πεθάνω
—'Απὸ ποῦ μὲ παίρνεις;
—Σὲ παίρνω ἀπὸ τὸ σπιτάκι σου ποὺ κάθε ρίζι - ρίζι
ἀγάπησε κι' αὐτὸν τὸ νέο ποὺ σὲ τρογυρίζει
—Καὶ ποιός μὲ τρογυρίζει;
—Σὲ τρογυρίζουνε πολλοὶ μὴν ἀγαπᾶς κανένα
κι' ἂν ἀγαπᾶς ἄλλονα δὲν θὰ 'ναι σὰν ἐμένα
—Καὶ τί 'σαι σύ;
—Εἶμαι ψηλός, εἶμαι λιγνός, εἶμαι ὁμορφοντυμένος
βάζω τὸ καπελάκι μου σὰν πολυχαϊδεμένος
—Καὶ ποιός σὲ χάϊδεψε;
—Μὲ χάϊδεψε ἡ μαννούλα μου ὅταν ἤμουνα μικράκι
Μὲ πῆρε στὶς ἀγκάλες της καὶ μ' ἔδωνε βυζάκι
—Γ'ιατί σὲ τό 'διδε;
—Μὲ τό 'διδε πουλάκι μου διὰ νὰ μὴ νυστάξω.
Δὲν νύσταξα νὰ κοιμηθῶ, στρῶσε με νὰ πλαγιάσω.

ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ. Εἶναι γεγονὸς λυπηρὸν τὸ ὅτι μὲ ρυθμὸ γρήγορο καὶ σταθερὸ ἀπομακρυνόμεθα ὁλοένα καὶ περισσότερο ἀπὸ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά μας, ἀπὸ τὶς παραδόσεις ποὺ κληρονομήσαμε ἀπὸ τοὺς προγόνους μας καὶ μὲ τὰ ὁποῖα διαφυλάχτηκε τὸ ἔθνος μας ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὴν καταστροφὴ τόσο στὴ διάρκεια τῆς μακραίωνης ἱστορίας του ὅσο καὶ στὴ διάρκεια τῆς πολύχρονης σκληρῆς καὶ βάρβαρης σκλαβιᾶς κάτω ἀπὸ τὸν ἀπάνθρωπο Τούρκικο ζυγό, ὅπως διαφυλάχτηκε καὶ τὸ πλήρωμα τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε ἀπὸ τὸν καταποντισμό. Σὲ διάστημα λιγότερο τῆς μιᾶς γενεᾶς ἀπομακρύνθηκε τόσο πολὺ ἀπὸ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά μας, ὥστε νὰ μᾶς φαίνονται σήμερα ὡς ξένα πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασία μας, γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἴσως θὰ ἦτο χρήσιμο νὰ καταγραφοῦν τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ἐκεῖνα ποὺ ἔπαψαν νὰ ἀποτελοῦν βίωμα τοῦ λαοῦ μας, γιὰ νὰπερισωθοῦν ἀπὸ τὸν ἀδηφάγο φθοροποιὸ χρόνο. Ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὴν ψυχαγωγία. Ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω, ἔχομε ἀπομακρυνθῆ πολὺ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά μας. Εἰσάγονται στὸν τόπο μας, ἀπὸ εἰδικοὺς εἰσαγωγεῖς ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ καινὰ δαιμόνια ὅπως εἰσάγονται καὶ τὰ ἐμπορεύματα, καὶ τείνουν νὰ μᾶς ὁδηγήσουν στὸν ὄλεθρο. Οἱ τεντυμποϊσμοί, τὰ ρόκ - ἐνρὸλ τὰ τσὰ-τσὰ-τσὰ καὶ τόσα ἄλλα ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν ψυχική μας ἰδιοσυγκρασία κατασκευάσματα δῆθεν προοδευτικὰ καὶ προσηρμοσμένα πρὸς τὸ σύγχρονο πνεῦμα, ἐνῶ στὴν πραγμα-

τικότητα ψυχθοφόρα καὶ φθοροποιὰ προϊόντα εἰσαγόμενα ἀνεξέλεκτα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό, ὁδηγοῦν σταθερὰ καὶ μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια τὴ γενιά μας στὴν ἐξαχρίωση, ἀσέβεια, ἀφιλοξενία, μὲ μιὰ λέξη στὴν κατάργηση τοῦ εἶναι μας. Ἐξέλειπε ὁλότελα ἀπὸ τὸ χωριό μας ἡ ὡραία συνήθεια, νὰ συγκεντρώνεται ὁλόκληρο τὸ χωριό, μικροὶ καὶ μεγάλοι κάθε Κυριακὴ ἀπόγευμα κι' ἄλλες γιορτὲς στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ καὶ νὰ στήνη γενικὸ χορὸ καὶ νὰ χορεύουν νέοι, μεσόκοποι καὶ γέροι ἀκόμη, ἕως ἀργὰ τὴ νύχτα μὲ ὄργανα καὶ τραγούδια, μὲ χαρὲς καὶ γέλια, νὰ ψυχαγωγεῖται ὅλος ὁ κόσμος τοῦ χωριοῦ πολλὲς φορὲς μάλιστα καὶ διερχόμενοι, ξένοι, χωρὶς ἀπολύτως καμμιὰ οἰκονομικὴ ἐπιβάρυνση χωρὶς οὔζα καὶ κρασιά.

Τὰ τελευταῖα, χρόνια βουβάθηκε τὸ χωριό. Ἔσπασε ὁ κρίκος ποὺ ἔνωνε πιὸ σφιχτὰ τοὺς κατοίκους μεταξύ των μὲ τὴν κατάργηση τῆς ὡραίας συνήθειας τοῦ γενικοῦ χοροῦ στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ. Περνοῦν μῆνες τώρα καὶ κάτοικοι τοῦ αὐτοῦ χωριοῦ μὲ πληθυσμὸ 400 ἀτόμων, δὲν συναντῶνται καὶ δὲν βλέπονται μεταξύ των. Ἡ ἀπομόνωση αὐτὴ ἀπομακρίνει ὅλο καὶ περισσότερο ψυχικὰ τὸν ἕναν ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἐξαλείφει καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη ἀλληλεγγύης ποὺ ἀπόμειναν καὶ καταστρέφει ὅ,τι ὡραῖο, εὐγενικὸ καὶ ἀνθρωπιστικὸ ἐκληρονομήσαμε ἀπὸ τοὺς προγόνους μας διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Σήμερα ὅσοι ἔχουν παραστρατήσει ἀπὸ τὴν εὐθεία, ὅσοι ἔχουν δηλητηριασθῆ ἀπὸ τὸ ἀλκοόλ, αὐτοὶ μόνον γλεντοῦν καὶ ψυχαγωγοῦνται, ἂν μπορῆ νὰ ὀνομασθῆ ψυχαγωγία ἡ ἀρρώστεια αὐτή. Καὶ εἶναι μετρημένοι στὰ δάκτυλα καὶ τὸ γλέντι τους συνίσταται στὴ μέχρι κορεσμοῦ οὐζοποσία στὰ καφενεῖα καὶ συνεπῶς στὴ φθορὰ τῆς ὑγείας των καὶ στὴν ἀπαστράγγιση τοῦ περιεχομένου, ἰσχνοῦ ἄλλωστε, βαλαντίου των, ποὺ τόση ἀνάγκη τοῦ ἔχουν οἱ φθίνουσες ἀπὸ τὴν ἀσιτία οἰκογένειές των. Ὅλοι οἱ ἄλλοι δὲν γνωρίζουν πλέον κανενὸς εἴδους ψυχαγωγία, ἐκτὸς ἂν συμβῆ κανένας γάμος καὶ κληθοῦν σ' αὐτόν.

ΒΑΠΤΙΣΙΑ. Τὰ νεογέννητα συνήθως βαπτίζονται μιὰ ἑβδομάδα μετὰ τὴ γέννα, γιὰ νὰ μὴ τυχὸν πάθη τὸ παιδὶ καὶ πεθάνη ἀβάπτιστο, ποὺ θεωρεῖται μεγάλο ἁμάρτημα. Τὴν ὑποχρέωση τοῦ βαπτίσματος τῶν παιδιῶν μιᾶς οἰκογένειας ἀναλαμβάνει ὁ κουμπάρος, ὁ ὁποῖος ἐστεφάνωσε τοὺς γονεῖς τῶν παιδιῶν. Μπορεῖ νὰ βαπτίση κι' ἄλλο πρόσωπο, ὅταν θὰ τὸ ἐπιτρέψη ὁ κουμπάρος ποὺ στεφάνωσε τοὺς γονεῖς. Ὅταν γεννηθῆ τὸ παιδί, ἀναγγέλλεται στὸν κουμπάρο τὸ εὐχάριστο γεγονός, ὁ ὁποῖος δίδει φιλοδώρημα σ' αὐτὸν ποὺ ἔφερε τὰ συγχαρήκια. Ἐπίσης ὅταν θὰ βαπτισθῆ τὸ παιδί, προσκαλεῖται ὁ κουμπάρος μ' ἕνα μπουκάλι οὔζο κι' ἀνάλογα κουφέτα καὶ γίνεται ἡ βάπτιση.

Μετὰ τὴ βάπτιση γίνεται τραπέζι, στὸ ὁποῖο παίρνουν μέρος οἱ γονεῖς καὶ οἱ συγγενεῖς τῶν γονέων τοῦ παιδιοῦ, ὅπως ἐπίσης οἱ γονεῖς καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ κουμπάρου. Ἀνταλλάσσονται μεταξύ των δῶρα. Ὁ μὲν κουμπά-

ρος παίρνει φορέματα στὸ μικρό, σταυρὸ κλπ. κοσμήματα, στὴν κουμπάρα φουστάνι, οἱ δὲ γονεῖς δίνουν στὸν κουμπάρο ὑποκάμισο, γραβάτα, μαντῆλι, κάλτσες, στοὺς γονεῖς του κάλτσες καὶ μαντήλια, ἐπίσης καὶ σ' ὅλους τοὺς ἄλλους προσφέρουν κάλτσες καὶ μαντήλια, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴ σειρά τους δίνουν ἀνάλογα χρηματικὰ δῶρα στὸ παιδί.

ΚΗΔΕΙΑ. Ὅταν ὁ ἄρρωστος εἶναι βαρειὰ καὶ κινδυνεύει νὰ πεθάνη, τότε ἔρχονται συγγενεῖς, γειτόνοι καὶ λοιποὶ γνωστοὶ συμμεριζόμενοι τόσο τὸν πόνο τοῦ ἄρρωστου ὅσο καὶ τῶν οἰκείων του. Ἐπίσης ἔρχονται πρὸς ἐπίσκεψη, συγγενεῖς καὶ γειτόνοι, τῶν ὁποίων οἱ σχέσεις μὲ τὸν ἄρρωστο ἔχουν ψυχρανθῆ ἀπὸ κάποια ἀφορμή, γιὰ νὰ συμφιλιωθοῦν προτοῦ εἶναι ἀργά. Ἐὰν τὸ μοιραῖο εἶναι ἀναπόφευκτο κι' ὁ ἄρρωστος ὑποκύψη, τότε οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς καὶ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς συγχωριανοὺς οἱ ὁποῖοι εἶναι θαρραλέοι, ἀναλαμβάνουν νὰ ἀλλάξουν καὶ νὰ σαβανώσουν τὸν πεθαμένο καὶ τοποθετοῦν κοντά του ψωμὶ καὶ κρασὶ γιὰ συγχώρεση. Τὸ βράδυ εἴτε γίνεται ἡ κηδεία εἴτε ὄχι, πηγαίνουν ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι μὲ φαγητὰ καὶ κανένα ποτῆρι κρασί, γιὰ νὰ φᾶνε μαζὶ μὲ τοὺς σπιτικοὺς τοῦ πεθαμένου, οἱ ὁποῖοι λόγῳ τοῦ ψυχικοῦ πόνου, δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ αὐτοεξυπηρετηθοῦν. Ἐκεῖ ὅλοι μαζὶ τρῶνε, ἐκφράζουν λόγια παρήγορα στοὺς πενθοῦντας σπιτικούς, μεταφέρουν τὴ συζήτηση σὲ ἄλλα θέματα γιὰ νὰ ξεχάσουν τὸν πόνο ποὺ τοὺς συνέχει.

Ὅταν γίνεται ἡ ἐκφορὰ μοιρολογοῦν τὰ προσφιλῆ πρὸς τὸ νεκρὸ πρόσωπα. Στὸ μοιρολόγι παίρνουν συνήθως μέρος καὶ γυναῖκες ποὺ ξέρουν νὰ μοιρολογοῦν καὶ κατασυγκινοῦν τὸν παρακολουθοῦντα τὴν ἐκφορὰ κόσμο. Πρὸ τοῦ θανάτου καλοῦν τὸν ἱερέα γιὰ νὰ κοινωνήση τὸν ἄρρωστο τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων. Μετὰ τὸ θάνατο καὶ παρέλευση 24 ὡρῶν, καλεῖται ὁ ἱερεὺς νὰ κηδεύση τὸ νεκρὸ κατόπιν σχετικῆς ἀδείας τοῦ ἰατροῦ καὶ Ἀστυνομίας. Ἀπὸ τὸ σπίτι μεταφέρεται στὴν ἐκκλησία μὲ ἐξαπτέρυγα. Σ' ὅλη τὴ διαδρομὴ ὁ ἱερεὺς μὲ τοὺς ἱεροψάλτες ψάλλουν τὸ Ἅγιος ὁ Θεός. Στὴν ἐκκλησία διαβάζεται ἡ νεκρώσιμη ἀκολουθία. Κατόπι δίδεται ἡ ἀπόλυση καὶ μεταφέρεται ὁ νεκρὸς μὲ κλάματα καὶ ὀδυρμούς, μὲ συγκινικώτατα μοιρολόγια ποὺ γενικεύουν τὸ κλάψιμο ἀνάμεσα σ' ὅλους ποὺ παρακολουθοῦν τὴν κηδεία, στὴν τελευταία του κατοικία. Παραθέτομε κάτω λίγες στροφὲς μοιρολογίων ποὺ καταγράψαμε ἀπὸ τὴ Φρόσω Ἐμμανουηλίδου.

Μὴν κλαῖς Ἑλένη μου μὴν κλαῖς
πικρὸ εἶναι τὸ ποτῆρι
Μὰ κι' ὁ θρῆνος στοὺς νεκροὺς
καμμιὰ ζωὴ δὲν δίνει.

Οὔτε νεκροὶ ἐνεσθαίνονται (ἀνασταίνονται)
οὔτε δερμοὶ ἀκοῦνε (ὀδυρμοί)
Εἶναι ἀπ' τὸ Θεὸ γραπτὸ
στὴ μαύρη γῆ νὰ μπροῦνε.

Γ'ράψ' τε γράμμα στὶς συγγενεῖς
βάλτε μαύρη κορδέλλα
πέσ' ἀδερφός σου πέθανε
πάρ' τὸ δρόμο κι' ἔλα.

Βάρει καμπάνα θλιβερὰ
ἀνάψ' τε τὰ κεργιά μου
ἄλλος κανεὶς δὲν θὰ μὲ κλάψ'
μονάχα τὰ παιδιά μου.

Ἂν θέλετε βρύσες τρέξετε
κι' ἂν θέλ' τε ξεραθῆτε
ἀπ' τὸ νερό σας δὲν θὰ πιῶ
τὰ ροῦχα μ' δὲ θὰ πλένω.

Θὰ πάω στὸν πικρόναδο (πικρὸ ἄδη)
καὶ στὸν συντρομασμένο
ποῦχει τριγύρω κάγκελα
καὶ μέσα ἀραχνιασμένο.

ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ. Πολλοὶ εἶναι οἱ παράγοντες ποὺ ἐπιδροῦν στὴν ἐξέλιξη τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν, μὰ τὴ σπουδαιότερη πολλαπλῆ ἐπίδραση ἐξασκεῖ ἡ οἰκογένεια. Ἡ οἰκογένεια εἶναι τὸ πρῶτο σχολεῖο τοῦ παιδιοῦ. Μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 6 ἐτῶν τὸ παιδὶ βρίσκεται σχεδὸν στὴν ἀποκλειστικὴ ἐπίδραση τῆς οἰκογένειας. Ἀλλὰ καὶ ἀργότερα ποὺ θ' ἀρχίση νὰ πηγαίνη στὸ σχολεῖο, ἡ ἐπίδραση τῆς οἰκογένειας ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι μεγάλη στὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν καὶ μάλιστα μὲ τρόπο φυσικὸ καὶ ἀβίαστο καὶ τὶς περισσότερες φορὲς ὑπὸ τύπο παιγνιδιοῦ καὶ μὲ πλῆθος ἐρωτήσεων ποὺ ἀπευθύνει στοὺς δικούς του, γιὰ νὰ λύση τὶς ἀπορίες του. Ἐπίσης στὸ σπίτι τὸ παιδὶ πλουτίζει τὶς γνώσεις του ἐρχόμενο σὲ ἐπαφὴ ἄμεση μὲ τὰ πράγματα, μὲ τὸ παράδειγμα καὶ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν ὅσων βλέπει καὶ ἀκούει.

Ἄλλο δραστικὸ μέσο στὴν διάθεση τῶν γονέων ποὺ ἐπιδρᾶ ἀποτελεσματικὰ στὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν των εἶναι ἡ ἀγάπη ποὺ συνδέει τοὺς γονεῖς μὲ τὰ παιδιά των. Ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης εἶναι τὸ μεγαλύτερο παιδαγωγικὸ μέσο στὴ διάθεση τῶν γονέων. Στὴν καρδιὰ μάλιστα τῆς μητέρας ὁ δημιουργὸς ἀποθήκευσε ἀτέλειωτη ἀγάπη, μὲ τὴν ὁποία, ἂν ἤξερε νὰ τὴ χρησιμοποιῆ σκόπιμα, θὰ ἔκαμνε ἀληθινὰ θαύματα. Δυστυχῶς ὅμως, στὸν τόπο μας ἐδῶ, στὸ σύνολό τους σχεδόν, οἱ κάτοικοι λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἐπιπέδου των, δὲν γίνεται γόνιμη καὶ σκόπιμη ἐκμετάλλευση τῆς δύναμης αὐτῆς ἀπὸ ἄγνοια. Ἀλλὰ κι' ὅλες οἱ οἰκογένειες δὲν καταβάλλουν τὴν ἴδια προσπάθεια γιὰ τὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν των. Οἱ ἀνομοιότητες ἀνάμεσα στὶς οἰκογένειες εἶναι πολλὲς καὶ διάφορες, ποὺ ἡ κάθε μιὰ ἔχει κι' ἀνάλογη ἐπίδραση στὴ νοητικὴ καὶ ἠθικὴ ἐξέλιξη τῶν παιδιῶν. Ὑπάρχουν π.χ. οἰκογένειες ποὺ ἔχουν γλῶσσα εὔκαμπτη, κομψή, πλούσια ἢ τραχειά, χυδαία, πτωχή, ὁ κύκλος τῶν παραστάσεων εὐρὺς ἢ στενός, οἱ ἰδέες ὑψηλές, ἠθικὲς ἢ ταπεινές, ἀνήθικες, οἱ τρόποι λεπτοί, γεμᾶτοι ἀπὸ χάρη ἢ τραχεῖς καὶ ἄξεστοι, τὰ ἤθη χρηστὰ ἢ ἀνήθικα κλπ.

Γι' αὐτὸ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος σὲ ἄλλους ἀναπτύσσονται τρόποι εὐγενικοί, ἰδέες ὑψηλές, ἤθη χρηστά, ἐνῶ ἀντίθετα σ' ἄλλους ἡγοῦνται τρόποι βάναυσοι, ἔνστικτα ταπεινά, ἀνηθικότης κλπ. Ὀλίγοι, ἐλάχιστοι εἶναι οἱ γονεῖς ποὺ φροντίζουν μὲ τὰ λόγια, τοὺς

τρόπους, τὶς πράξεις, καὶ τὸ παράδειγμά των νὰ δίνουν στὰ παιδιά των τὰ κατάλληλα πρότυπα γιὰ νὰ μιμηθοῦν. Φροντίζουν νὰ λύσουν τὶς ἀπορίες των, συνομιλοῦν μ' αὐτὰ πάνω σὲ διάφορα θέματα κ.τ.τ. καὶ πρὸ πάντων ξέρουν μὲ ποιό τρόπο νὰ ἐκδηλώνουν τὴν ἀγάπη των σ' αὐτά. Ἡ φωτισμένη καὶ σκόπιμη τέτοια φροντίδα τῶν γονέων γιὰ τὰ παιδιά των γίνεται μέσα στὸ σπίτι ἕνας σπουδαῖος συντελεστὴς γιὰ τὴν ὀρθὴ ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν καὶ διευκολύνει πολὺ τὸ ἔργο τοῦ σχολείου.

Συνεπῶς, ἡ οἰκογένεια, ὅπως εἴπαμε καὶ παραπάνω εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ σπουδαίους παράγοντας γιὰ τὴν ἀνατροφὴ τοῦ παιδιοῦ κι' ἀφήνει βαθειὰ χαραγμένα τὰ ἴχνη τῆς τέτοιας ζωῆς των πάνω στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ σ' ὅλη τὴ ζωή του. Δὲν πρέπει νὰ παραβλέψωμε καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι μεγάλος ἐχθρὸς γιὰ τὴν ὀρθὴ καὶ ὁμαλὴ οἰκογενειακὴ ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν εἶναι οἱ σκληρὲς βιοτικὲς συνθῆκες. Οἱ γονεῖς ἀμόρφωτοι καὶ ταλαιπωρημένοι, ὅπως εἶναι, ἀπὸ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς, χαμένοι μέσα στὰ δικά τους προβλήματα, δὲν μποροῦν νὰ πλησιάσουν τὸ παιδί, δὲν μποροῦν τίποτε νὰ τοῦ προσφέρουν, γιὰ νὰ ριζώσουν μέσα του τὴν τιμιότητα, τὸ σεβασμό, τὴν εἰλικρίνεια, οὔτε τὸ ἴδιο ἔχει τὴ δύναμη νὰ βοηθήση τὸν ἑαυτό του νὰ ξεπεράση τὶς ἑλκυστικὲς ἀδυναμίες ποὺ τοῦ προσφέρει ὁ δρόμος, μὲ τὶς ὕπουλες φιλίες καὶ συναναστροφές. Βρίσκεται ἀκριβῶς σὲ μιὰ ἡλικία ποὺ τὸ παραμονεύουν ἄπειροι ἐχθροὶ ἕτοιμοι νὰ κατασπαράξουν τὴ μικρὴ ψυχούλα.

Μέσα στὴν οἰκογένεια ἡ ζωὴ τῶν γονέων ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα γιὰ τὴν ἤρεμη καὶ ἰσορροπημένη ἐξέλιξη τῆς ψυχικῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ. Ἀνάξιοι γονεῖς, διενέξεις, διαπληκτισμοί, νευρικότητες, διαζεύξεις, ὀρφάνια, μητρυιά, πατρυιός, εἶναι μεγάλα ψυχικὰ τραύματα τῶν παιδιῶν. Ὁ πατέρας ἀπερίσκεπτα ταράζει τὴν οἰκογενειακὴ γαλήνη, κακομεταχειρίζεται τὰ παιδιὰ καὶ τὴ σύζυγο. Ζητᾶ μπροστὰ στὰ παιδιὰ ἀδιάντροπα τὰ συζυγικά του δικαιώματα, θέλει οἱ μικροὶ νὰ τὸν μοιάζουν καὶ τοὺς σπρώνει μὲ ἀγαλλίαση νὰ ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμά του. Λησμονοῦν οἱ γονεῖς ἢ μᾶλλον δὲν γνωρίζουν, ὅτι τὰ λόγια των καὶ οἱ πράξεις των χαράζονται βαθειὰ στὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν.

ΠΟΛΙΟΤΧΟΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΣ ΑΓΙΟΙ. Κάθε πόλη καὶ κάθε χωριὸ ἔχει ἀφιερωμένη τὴν ἐκκλησία του σ' ἕναν ἅγιο. Τὴ συνήθεια αὐτὴ κληρονόμησε ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ποὺ ἡ κάθε πόλι εἶχε τὸ δικό της προστάτη Θεό. Ἔτσι σήμερα στὸν ἅγιο ποὺ εἶναι ἀφιερωμένη ἡ ἐκκλησία καταφεύγει ὁ λαὸς στὶς δύσκολες στιγμὲς τῆς ζωῆς του. Ἡ πίστη του δὲ στὸν προστάτη ἅγιο τοῦ δίνει δύναμη γιὰ τὸ καλό, ἐλπίδα ποὺ θὰ συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίες του, πεποίθηση πὼς θὰ ἐκπληρωθοῦν οἱ πόθοι του. Ὁ λαὸς στὶς διάφορες ἀνάγκες ποὺ τοῦ χρειάζεται κάποια βοήθεια, ἐτοποθέτησε κι' ἕνα ἅγιο, ἀποδίδει δὲ στοὺς ἁγίους διάφορες ἰδιότητες. Ἐ-

τσι θεωρεῖ τὸν Ἅγιο Τρύφωνα προστάτη τῶν κήπων καὶ τῶν ἀμπέλων (ἀντικαταστάτη τοῦ Διόνυσου). Τὸν ἅγιο Ἐλευθέριο προστάτη τῶν τοκετῶν (ἀντικαταστάτη τῆς θεᾶς Εἰλείθυιας). Τὸν ἅγιο Μηνᾶ προστάτη τῶν ξενητεμένων πρὸς τοὺς ὁποίους πηγαίνει τὰ μηνύματα (ἀντικαταστάτη τοῦ Θεοῦ Ἑρμῆ). Ὁ ἅγιος Νικόλαος τῶν θαλασσινῶν, ὁ ἅγιος Παντελεήμων τῶν ἀναπήρων «κουτσοί, στραβοὶ στὸν Ἅγιο Παντελεήμονα». Ἀλλὰ καὶ κάθε οἰκογένεια ἔχει τὸν προστάτη της ἅγιο, τὴν εἰκόνα τοῦ ὁποίου ἔχει τοποθετημένη στὸ εἰκονοστάσι τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ ἅγιος αὐτὸς εἶναι ὁ φωτεινὸς ὁδηγὸς καὶ στήριγμα τῆς οἰκογένειας. Ὅταν ἀρρωστήση κάποιος τοῦ σπιτιοῦ θὰ ἀνάψουν τὸ καντήλι τοῦ ἅγιου καὶ θὰ κάμουν δεήσεις καὶ προσευχές.

Οἱ ἅγιοι στὴν ἐκκλησιαστικὴ εἰκονογραφία εἰκονίζονται μὲ διάφορες παραστάσεις. Ἔφιπποι μὲ κοντάρι ποὺ θανατώνουν τὸ δράκοντα, ὁ Ἅγιος Μηνᾶς, ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ὁ Ἅγιος Δημήτριος. Ὁ Ἅγιος Εὐστάθιος κρατεῖ δόρυ, ὁ Ἅγιος Στυλιανὸς βρέφος στὴν ἀγκαλιὰ σπαργανωμένο. Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι ἔχουν ἀμφίεση ἱερατική, ὁ γέρο Συμεὼν κρατεῖ τὸ Θεῖο Βρέφος, ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαὴλ ρομφαία στὸ δεξί του χέρι κλπ. Ἡ ἐκκλησία τῆς Δορκάδος ἦταν ἀρχικὰ ἀφιερωμένη στὸν Ἅγιο Γεώργιο, προστάτη καὶ πολιοῦχο τῆς ἐκκλησίας τῶν κατοίκων καὶ στὸ Καρατζάκιοϊ Ἀνατολικῆς Θράκης.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΟΡΚΑΔΟΣ. Ἡ πρώτη ἐγκατάσταση τῆς ἐκκλησίας ἔγινε τὸ ἔτος 1924 μέσα σὲ σκηνὴ ὅπου διατηρήθηκε ἐπὶ διετία. Ἀργότερα, μὲ μερικὴ μετατροπὴ καὶ προέκταση μιᾶς κατοικίας ἀχρησιμοποίητης, ἔγινε ὁριστικὴ ἐγκατάσταση τῆς ἐκκλησίας μέσα σ' αὐτή, ἕως ὅτου ἀποπερατώθηκε τὸ ἔτος 1954 ἡ ἀνέγερση νέας εὐρύχωρης ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας τὰ θεμέλια μπῆκαν τὸ ἔτος 1937, ἀλλὰ ἐλλείψει χρημάτων παρατάθηκε ἐπὶ 17 ὁλόκληρα χρόνια. Τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας ἐκκλησίας ἔγιναν στὶς 29 Σεπτεμβρίου 1957 καὶ ἀφιερώθηκε στὴ μνήμη τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ προστάτου καὶ πολυούχου Ἁγίου Γεωργίου. Ὁ λόγος τῆς ἀλλαγῆς αὐτῆς ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ὅτι, δὲν προσείλκυε κατὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς μνήμης του κόσμο ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, ἐπειδὴ ἀκριβῶς καὶ οἱ ἐκκλησίες τῶν γύρω χωριῶν Καρτερῶν, Ξυλουπόλεως, Μαυρορράχης, Ἐξαμήλι, εἶναι ἀφιερωμένες στὴ μνήμη τοῦ ἁγίου καὶ συνεπῶς ἑορτάζουν τὴν ἴδια μέρα.

Ἤδη, μὲ τὴν ἀλλαγή, κάθε χρόνο, γίνεται πανηγύρι στὸ χωριό, ποὺ ἀναγγέλλεται μὲ τὸν τύπο μιὰ ἑβδομάδα ἐνωρίτερα καὶ συγκεντρώνει ἀρκετὸ κόσμο. Τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στὶς 6 ἡ ὥρα γίνεται ἡ περιφορὰ τῆς Ἱερᾶς εἰκόνας τοῦ Ἁγίου γύρω στὸ χωριὸ καὶ μετὰ ἀρχίζει ὁ Μέγας Ἑσπερινὸς μὲ ἀρτοκλασία. Τὴν ἑπομένη τελεῖται πανηγυρικὴ λειτουργία, στὴν ὁποία προσέρχονται κι' ἀρκετοὶ ξένοι προσκυνητές. Μετὰ τὴν ἀπόλυση τῆς ἐκκλησίας, ξένοι καὶ ἐντόπιοι χορεύουν καὶ διασκεδάζουν, τὸ βράδυ δὲ τῆς ἴδιας μέρας συγκεντρώνονται στὰ καφενεῖα

καὶ συνεχίζουν τὸ γλέντι τους μέχρι τὶς πρωϊνὲς ὧρες.

Ἡ νέα ἐκκλησία κτίσθηκε μὲ ἔξοδα προερχόμενα ἀπὸ διάφορες πηγές, τὶς ἀκόλουθες: α) Ἀπὸ ἐράνους στὴν ἐπαρχία Λαγκαδᾶ δρχ. 22.000. β) Ἀπὸ εἰσφορὰ τῶν κατοίκων Δορκάδος δρχ. 10.000. γ) Ἀπὸ εἰσφορὰ τῆς Κοινότητος Καρτερῶν δρχ. 30.000. δ) Ἀπὸ Κρατικὴν ἀρωγὴν δρχ. 5.000. ε) Ἐπίσης σημαντικὴ ἦταν ἡ συμπαράσταση καὶ εἰσφορὰ τοῦ στρατοῦ σὲ οἰκοδομήσιμα ὑλικά, ἐργατικὰ καὶ τεχνικὰ ἀκαθορίστου ἀξίας. Ὁ ρυθμὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι Βασιλικὸς καὶ ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμὸ εἶναι μεγάλη. Ἔχει μῆκος, ἐσωτερικὰ ὁ κυρίως ναὸς 18 μ. καὶ πλάτος 12 μ. Ἡ τοιχοποιία μέχρι ὕψους 4 μ. Εἶναι πέτρινη καὶ πέραν τῶν 4 μ. ἀπὸ τούβλα. Ἡ στέγη εἶναι σκεπασμένη μὲ συνήθη κεραμύδια. Τὸ δάπεδο εἶναι ἀπὸ τσιμένο. Ἔχει 6 παράθυρα μεγάλα, ἀπὸ 3 στοὺς ἀπέναντι τοίχους καὶ 10 μικρὰ στὴν ἐπάνω σειρά, ἤτοι ἀπὸ 5 στοὺς ἀπέναντι τοίχους. Τὸ Ἅγιο Βῆμα, ἀρκετὰ εὐρύχωρο, ἔχει 3 μικρὰ παράθυρα πρὸς Ἀνατολάς, 1 ἀριστερὰ δίπλα στὴ προσκομιδὴ καὶ μία θύρα δεξιά.

Τὸ εἰκονοστάσιο εἶναι ἀπὸ τούβλα μὲ θέσεις κατάλληλα κατασκευασμένες γιὰ εἰκόνες. Ὁ νάρθηκας ἔχει πλάτος 2 μ. Ἡ δεξιὰ πλευρὰ αὐτοῦ καθὼς καὶ ἡ ἀριστερὰ χωρίζονται διὰ τοιχοποιίας, ἔτσι ποὺ ἡ ἀριστερὰ νὰ ἀποτελῆ ἀποθήκη ἡ δὲ δεξιά, ἀνυψωμένης τῆς τοιχοποιίας τετράπλευρα καὶ πέραν τῆς σκεπῆς τῆς ἐκκλησίας νὰ ἀποτελῆ τὸ κωδωνοστάσιο μὲ συνολικὸ ὕψος 10 περίπου μέτρων. Τὸ ἐξωτερικὸ τῆς ἐκκλησίας, ἐλλείψει χρημάτων, δὲν ἔχει σουβατισθῆ ἀκόμη. Καὶ ἐσωτερικῶς παρουσιάζει πολλὲς ἐλλείψεις καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἀμέσως ὁ φτωχὸς κι' ἀνομοιόμορφος διάκοσμος αὐτῆς, ποὺ προέρχεται κυρίως ἀπὸ δωρεές. Ὑπάρχουν βέβαια τ' ἀπαραίτητα, ὅπως μανουάλια, πολυέλαιοι, θρόνος, ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, ἱερὰ σκεύη, ἱερὰ ἄμφια, μικροέπιπλα, εἰκόνες, ἐξαπτέρυγα, λάβαρα κλπ. ἀλλὰ μὲ ἐμφάνιση πενιχρὰ κι' ἀνομοιόμορφη. Μεταξὺ μάλιστα τῶν εἰκόνων, ποὺ ὅπως εἴπαμε, προέρχονται ἀπὸ δωρεές, ὑπάρχουν καὶ μερικὲς πολὺ παλαιὲς καὶ ἐφθαρμένες, ὅπως εἶναι οἱ εἰκονιζόμενες καὶ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴ χαμένη πατρίδα, τὸ Καρατζάκιοϊ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης.

Στὸ διάστημα τῶν 40 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ χωριοῦ, ἤτοι ἀπὸ τὸ 1924 κι' ἐδῶ ὑπηρέτησαν τὴν ἐκκλησία ὡς ἱερεῖς ἢ ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας οἱ κατωτέρω ἀναφερόμενοι.

Α' ΠΑΠΑΔΕΣ. Ἡ μορφὴ τοῦ παπᾶ πλαισιώνεται ἀπὸ τὴν αἴγλη τῆς θρησκείας μας καὶ κοσμεῖται μὲ τὸ φωτοστέφανο τῆς γενναιοψυχίας καὶ τῆς αὐταπάρνησης, ἀρετὲς ποὺ ἐπέδειξε στοὺς ἀγῶνες τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς χώρας μας. Συνεχιστὴς τῆς λαμπρῆς αὐτῆς παράδοσης, ἀλλὰ στὸν εἰρηνικὸ τομέα καὶ ἱστορικὰ ἀναπροσαρμοσμένα, ὁ σημερινὸς παπᾶς. Γιατὶ οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς τὸν θέλουν σήμερα στὴν ἀρχική του θέση τοῦ πνευματικοῦ ποιμένα. Ζητοῦν ἀπ' αὐτὸν νὰ γίνη ὑψηλὸ πρό-

τυπο. Εἶναι ἡ σεβάσμια μορφὴ ποὺ ἑλκύει μὲ τὴ γλυκύτητα τῶν λόγων του καὶ ἐπιβάλλεται μὲ τὸ παράδειγμά του. Στὸ χῶρο τῆς ἐκκλησίας ὅπου κινεῖται λαμπροφορεμένος, φέρνει τοὺς χριστιανοὺς κοντὰ στὸ Θεό, τοὺς κάνει νὰ ζοῦν γιὰ λίγες ὧρες σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ποὺ θερμαίνεται ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέγει ὁ ποιητής.

Ποιός εἶναι ἐκεῖνος ὁ παπᾶς ποὺ μ' ὄψη ἀναμμένη
σὰν φῶς ἀπὸ τὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησιᾶς προβαίνει;

Ἀπὸ τέτοιου εἴδους βιώματα ἀπορρέει ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐκτίμηση κι' ὁ σεβασμὸς τοῦ λαοῦ στὸ πρόσωπο τοῦ παπᾶ. Γι' αὐτὸ καὶ ὑποκλίνονται στὴν παρουσία του, τοῦ φιλοῦν τὸ χέρι, σηκώνωνται στὸ πέρασμά του. Στὶς γιορταστικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ σπιτιοῦ ἡ πρώτη θέση ἀνήκει στὸν παπᾶ. Αὐτὸς εὐλογεῖ τὴ βρόση καὶ τὴν πόση καὶ ἀπευθύνει πρῶτος τὶς εὐχές, θὰ τοὺς ἁγιάση τὴ πρωτοχρονιὰ τὸ σπίτι, θὰ διαβάση τὴ παράκληση μπρὸς στὸ καντήλι τοῦ σπιτιοῦ, θὰ δεηθῆ γιὰ τὸν ἄρρωστο, θὰ εὐλογήση τοὺς καρποὺς τῆς γῆς. Κι' ὁ πονεμένος κι' ὁ ἄρρωστος κι' ὁ ξενητεμένος σ' αὐτὸν θὰ ἀποθέσουν τὸν πόνο τους. Εἶναι ὁ δέκτης τῆς ζωῆς τους κι' ὁ πομπός. Ὅμως, ἂν καὶ ἱερωμένος, δὲν παύει νὰ εἶναι βαθύτατα λαϊκός, ὥστε νὰ τὸν ἐξετάζη καὶ νὰ τὸν κρίνη ὁ λαὸς μὲ τὸ γνήσιο καὶ ζωντανὸ κριτήριό του.

Προτοῦ κλείσομε τὸ κεφάλαιο περὶ ἱερέων, θεωροῦμε ἀναγκαῖο νὰ ποῦμε δυὸ λόγια γιὰ τὸν ἐφημερεύοντα σήμερα ἱερέα Ἀναστάσιο Τσαμπάζη, μόνιμο κάτοικο Δορκάδος, γιὸ τοῦ Συμεὼν Τσαμπάζη ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισε Πρόεδρος τῆς Κοινότητος καὶ ἱεροψάλτης ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του Δημήτριος Τσαμπάζης. Εἶναι παράδοση τῆς οἰκογένειας αὐτῆς νὰ ἐπιδίδεται στὴ μουσική, εἴτε περὶ λαϊκῆς πρόκειται εἴτε περὶ ἐκκλησιαστικῆς. Τὴν ἴδια κατεύθυνση ἀκολούθησαν καὶ τὰ τέκνα των. Δὲν εἶναι λοιπὸν τυχαῖο τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ἀναστάσιος Τσαμπάζης ἔγινε ἱερεύς. Ἀκολούθησε κατὰ πόδας τὸν πατέρα του. Ἔγινε ἱεροψάλτης καὶ ὅπως εἶναι καλλίφωνος ἐπροχώρησε καὶ πιὸ πέρα. Ἐχειροτονήθη ἱερεὺς τὴν 1η Ἰουνίου 1952 καὶ ἀνέλαβε ἀπὸ τὴν ἴδια ἡμερομηνία νὰ ἐφημερεύη στὸ χωριό του. Ἀπὸ τὴ χειροτονία του καὶ μετὰ ἀνάπτυξε μεγάλη δραστηριότητα γιὰ τὴν ἀποπεράτωση τῆς νεοανεγειρομένης Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας τὰ θεμέλια μπῆκαν τὸ ἔτος 1937, ὅπως ἀναφέραμε σὲ ἄλλο κεφάλαιο τοῦ παρόντος. Μὲ τὴν προσπάθεια ποὺ κατέβαλε αὐτὸς καὶ οἱ συνεργάτες του ἡ ἀνέγερση τῆς ἐκκλησίας ἀποπερατώθηκε τὸ ἔτος 1954 καὶ ἐλειτούργησε πρῶτος μέσα σ' αὐτή. Ἡ προσπάθειά του ἐκτιμήθηκε ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Κιλκίς, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀπένειμε τὸ ὀφφίκιο τοῦ οἰκονόμου καὶ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπάγεται. Ἄλλοι ἱερεῖς ποὺ διακόνεψαν τὴν ἐκκλησία ἀπὸ τὸ 1924 κι' ἐδῶ εἶναι:

Παπαπροκόπιος, Π'' Ἀγαθάγγελος, Π'' Νεόφυτος, Π'' Μανώλης, Π'' Θεόδωρος, Π'' Ματθαῖος, Π'' Γιάννης, Π'' Ἀντώνιος, Π'' Αἰμιλιανός, καὶ ἀπὸ τὸ ἔτος 1952, 1η Ἰουνίου, ὁ Ἀναστάσιος Τσαμπάζης

πού ἀναφέραμε πάρα πάνω, ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ νὰ ἐφημερεύη καὶ σήμερα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ. Στὸ διάστημα ἀπὸ τὸ 1924 ἕως 1963, ἐχρημάτησαν ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας οἱ κατωτέρω: 1) Τσαμπάζης Δημήτριος, 2) Ρέκος Βλάσιος, 3) Τσαμπάζης Συμεών, 4) Φορίδης Ἀδάμ, 5) Τρουλλίδης Θωμᾶς, 6) Ἀραμπατζῆς Παναγιώτης, 7) Τιγγίρης Σταμάτιος, 8) Χατζηνικολάου Τιμόθεος, 9) Καφετζῆς Δημήτριος, 10) Σαπλαμίδης Γεώργιος, 11) Νίκογλου Ἀθανάσιος, 12) Φορίδης Χριστόφορος, 13) Καναδάρης Μηνᾶς, 14) Βασιλειάδης Βασίλειος, 15) Χατζηστρατῆς Μενέλαος, 16) Τραλλίδης Εὐστράτιος, 17) Ρεΐζης Πέτρος, 18) Τρουλλίδης Τηλέμαχος, 19) Δεληγιώργης Δημήτριος, 20) Καράτσος Σταῦρος, 21) Σίμογλου Γεώργιος.

ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟ. Στὸ Β.Α. τμῆμα τοῦ χωριοῦ, στὸ τέλος τῆς πλευρᾶς πού βρίσκεται πρὸς τὶς Σέρρες, κτίσθηκε τὸ Διδακτήριο τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, τύπου 1)θεσίου, ἤτοι μιὰ αἴθουσα διδασκαλίας διαστάσεων 9,00Χ6,00Χ4,50, γραφεῖο 3,00Χ3,00, προθάλαμος 3,00Χ3,00. Ἀναγέρθηκε τὸ ἔτος 1935 μὲ δαπάνες τοῦ Δημοσίου καὶ τῆς Κοινότητος. Ὁ γύρω ἀπὸ τὸ σχολεῖο χῶρος καταλαμβάνει ἔκταση 6.000 τ.μ. περίπου. Τὸ 1) θέσιο Δημοτικὸ Σχολεῖο Δορκάδος ἱδρύθηκε διὰ Προεδρικοῦ Διατάγματος «Ἱδρύεται Μονοτάξιον Μεικτὸν Σχολεῖον εἰς Γιανίκιοϊ (Δορκάδα) Προεδρικὸν Διάταγμα 20 Νοεμβρίου 1924 Ἐφημ. Κυβερνήσεως 294)24-11-1924». Εἰς τὴν ὀργανικότητα τοῦ Σχολείου καμμία μεταβολὴ — προαγωγὴ — ὑποβιβασμὸς — δὲν ἐπῆλθε ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του μέχρι σήμερα. Ποτὲ τὸ Σχολεῖο δὲν ἐλειτούργησε κάτω ἀπὸ ξένη διοίκηση. Ὅλος ὁ βίος του ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του, ἐπέρασε ἀπὸ Ἑλληνικὴ διοίκηση.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ. Κατωτέρω παραθέτομε στατιστικὰ στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὸ προσωπικὸ τοῦ σχολείου, τοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς Σχολικοὺς Ἐφόρους. Πίνακας διδασκάλων πού ὑπηρέτησαν στὸ σχολεῖο ὡς τοποθετηθέντες διὰ διορισμοῦ, μεταθέσεως καὶ ἀποσπάσεως ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του μέχρι σήμερα μὲ περιληπτικὴ βιογραφία καὶ φωτογραφίες, γιὰ ὅσους ἀπ' αὐτοὺς ἐξασφαλίσθηκαν τὰ στοιχεῖα αὐτά.

α)α	Ὀνοματεπώνυμον διδ)λων	Χρόνος ὑπηρεσίας Κατὰ τὰ σχ. ἔτη ἀπὸ	ἕως
1)	Χρῆστος Σαπρανίδης	1926-27	1928-29
2)	Βασίλειος Ματαυτσῆς	1929-30	1929-30
3)	Νικήτας Ἀγγελίδης	1930-31	1933-34
4)	Πολυξένη Χρυσαφοπούλου	1934-35	1937-38
5)	Σοφοκλῆς Ἀναστασόπουλος	1938-39	1938-39
6)	Μιχαὴλ Στουρνάρας	1939-40	1939-40

7) Γεώργιος Κοτζιᾶς	1940-41	1942-43	Κατελήφθη (σχολεῖ-
8) Λουκία Κοκκόρη	1945-46	1946-47	ον ὑπὸ Βουλγάρων
9) Ἄγγελος Κούγιας	1947-48	1947-48	
10) Λουκία Κοκκόρη	1948-49	1949-50	
11) Ὄλγα Παπαδοπούλου	1950-51	1950-51	
12) Τασία Γραβάνη	1951-52	1951-52	
13) Γεώργιος Χατζόπουλος	1952-53	1954-55	
14) Ὄλγα Καλογερίδου	1955-56	1955-56	
15) Γαλάτεια Βελισαράτου	1956-57	1956-57	
16) Θεοχάρης Παπαδόπουλος	1957-58	Ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπηρετῇ.	

Ὁ ἀξιόλογος δημοδιδάσκαλος Θεοχάρης Παπαδόπουλος ὑπηρετεῖ ἤδη εἰς τὸ ἐνταῦθα Δημοτικὸν Σχολεῖον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1957. Ἐγεννήθη εἰς Πόντον τὸ ἔτος 1903. Εἶναι πατὴρ τριῶν τέκνων. Κατέχει τὸ βαθμὸν Τμηματάρχου Α΄ καὶ εἶναι πτυχιοῦχος τοῦ Μονοταξίου Διδασκαλείου Ἀρρένων Θεσ)νίκης κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1928 — 29 λαβὼν τὸ πτυχίον του μὲ τὸν βαθμὸν Ἄριστα. Τὸ Δεκέμβριον 1963 συμπληρώνει 30 ἔτη εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν.

Π Ι Ν Α Ξ

ἀριθμητικὸς ἐγγραφέντων καὶ ἀποφοιτησάντων μαθητῶν κατὰ τάξεις καὶ φῦλον καὶ κατὰ τὰ σχολ. ἔτη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας τοῦ σχολείου.

α)α	Σχ. ἔτος	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Στ	Σύν.	ἄρρ.	θήλ.	ἀπολυθ.
1)	1926-27	27	13	2	—	—	—	42	—	—	
2)	1927-28	14	10	10	—	—	—	32	—	—	
3)	1928-29	8	7	5	7	—	—	27	—	—	
4)	1929-30	7	6	5	5	5	—	28	—	—	
5)	1940-31	7	6	5	4	5	3	30	3	—	
6)	1931-32	5	5	6	6	1	4	27	1	3	
7)	1932-33	9	3	5	7	5	—	29	—	—	
8)	1933-34	14	8	1	5	6	4	38	1	1	
9)	1934-35	15	12	1	3	6	4	46	2	2	
10)	1935-36	11	15	8	8	2	5	49	4	1	
11)	1936-37	15	9	14	8	5	2	53	2	—	
12)	1937-38	17	11	12	10	8	5	63	5	—	
13)	1938-39	10	14	12	11	10	8	65	4	3	
14)	1939-40	9	12	12	11	10	8	65	4	3	
15)	1940-41	15/17	8	12	9	5	8	15/17	—	—	
16)	1941-42	5	10	8	12	8	5	48	—	4	
17)	1942-43	17	11	13	5	12	5	63	2	3	
18)	1944-44	13	14	11	7	4	4	53	Κατελήφθη (σχολεῖον)		
19)	1944-45	13	13	12	7	3	1	49	—	1	ὑπὸ
20)	1945-46	38	13	11	6	4	—	72	—	—	Βουλγάρων
21)	1946-47	30	15	15	10	5	3	78	3	—	
22)	1947-48	15	16	26	15	9	4	85	3	—	
23)	1948-49	17	12	15	23	9	5	81	1	4	

24)	1949-50	9	19	9	17	17	6	77	3	1
25)	1950-51	5	8	14	7	15	6	55	1	3
26)	1951-52	6	10	3	14	7	11	51	5	5
27)	1952-53	8	5	10	1	12	7	43	6	1
28)	1953-54	3	8	5	11	—	19	46	4	8
29)	1954-55	4	3	8	5	7	—	27	—	—
30)	1955-56	4	4	3	8	5	6	30	3	3
31)	1956-57	8	3	6	2	7	4	30	3	1
32)	1957-58	11	6	3	5	1	7	33	5	2
33)	1958-59	5	11	6	13	5	1	41	—	1
34)	1959-60	4	5	9	6	3	5	32	4	1
35)	1960-61	12	4	5	9	6	3	39	2	1
36)	1961-62	6	12	4	5	9	6	42	3	3
37)	1962-63	9	5	12	4	5	9	44		

Π Ι Ν Α Ξ

Ὀνομαστικὸς σπουδαστῶν ἀνωτέρων σχολῶν. Οὐδεὶς κατὰ τὸ τρέχον σχολικὸν ἔτος σπουδαστὴς ὑπάρχει εἰς ἀνωτέρας σχολάς.

Π Ι Ν Α Ξ

Ὀνομαστικὸς ἀποφοίτων Γυμνασίου.

α)α	Ὀνοματεπώνυμον	Ὀν. Πατρὸς	ἔτ. γενν.	ἔτ. ἀποφοιτ.
1)	Δημήτριος Χατζηστρατῆς	Μενέλαος	1938	1959—60
2)	Εὐμορφία Χατζηνικολάου	Θεόδωρος	1941	1960—61
3)	Ἀγγελικὴ Καφετζῆ	Δημήτριος	1942	1960—61
4)	Ἀλέξανδρος Ἀραμπατζῆς	Γεώργιος	1940	1961—62

Π Ι Ν Α Ξ

Ὀνομαστικὸς πτυχιούχων Ἀνωτέρων καὶ Ἀνωτάτων Σχολῶν.

α)α	Ὀνοματεπώνυμον	Ὀν. Πατρ.	ἔτ. γενν.	ἔτ. ἀποφ.	Παρατηρ.
1)	Φώτιος Καφετζῆς	Δημήτριος	1939	1961-61	Φιλόλογος

Τὸ Διδακτήριο ἀναγέρθηκε μὲ δαπάνες τοῦ Κράτους καὶ τῆς Κοινότητος καθὼς καὶ συνεισφορᾶς τῶν κατοίκων ἀκαθορίστου ποσοῦ, τόσον τῶν κατοίκων ὅσον καὶ τῆς Κοινότητος καὶ τοῦ κράτους.

Π Ι Ν Α Ξ

Ὀνομαστικὸς τῶν ἤδη φοιτώντων
σχ. ἔτος 1962—63 εἰς τὸ Γυμνάσιον

α)α	Ὀνοματεπώνυμον	Ὀν. Πατρὸς	Ἔτος Γενν.
1)	Γεώργιος Καλλάρης	Κων)ντῖνος	1948
2)	Συμεὼν Τσαμπάζης	Ἀναστάσιος	1948
3)	Νικόλαος Ἀραμπατζῆς	Γεώργιος	1949

Π Ι Ν Α Ξ

'Ονομαστικὸς κατοίκων ποὺ ἐχρημάτισαν Σχολικοὶ Ἔφοροι.

α)α	'Ονομετεπώνυμον	Σχολικὸν ἔτος διορισμοῦ	ἀποχωρήσεως
1)	Συμεὼν Τσαμπάζης	1933—34	1938—39
2)	Βασίλειος Βασιλειάδης	1933—34	1938—39
3)	Χριστόφορος Φορίδης	1933—34	1938—39
4)	Γεώργιος Σαπλαμίδης	1933—34	1938—39
5)	Βλάσιος Ρέκος	1935—36	1938—39
6)	'Αδὰμ Φορίδης	1936—37	1938—39
7)	Βασίλειος Βασιλειάδης	1938—39	1942—43
8)	Δημήτριος Καφετζῆς	1938—39	1942—43
9)	'Αθανάσιος Νίκογλου	1943—44	1947—48
10)	Γεώργιος Σαπλαμίδης	1943—44	1947—48
11)	Βασίλειος Βασιλειάδης	1946—47	1948—49
12)	Δημήτριος Καφετζῆς	1946—47	1948—49
13)	Θεόδωρος Καπτὰν Λάμπρου	1949—50	1951—52
14)	Θωμᾶς Τρουλλίδης	1949—50	1950—51
15)	Γεώργιος 'Αραμπατζῆς	1950—51	1951—52
16)	Θεόδωρος Καπετὰν Λάμπρου	1952—53	1952—53
17)	Γεώργιος 'Αραμπατζῆς	1952—53	1952—53
18)	Κων)ντῖνος Γαλάζιος	1953—54	1953—54
19)	Θεόδωρος Καπετὰν Λάμπρου	1953—54	1953—54
20)	Κων)ντῖνος Γαλάζιος	1953—54	1956—57
21)	Θεόδωρος Χ'' Νικολάου	1953—54	1956—57
22)	Κων)ντῖνος Γαλάζιος	1957—58	1959—60
23)	Γεώργιος 'Αραμπατζῆς	1957—58	1959—60
24)	Γεώργιος Σίμογλου	1959—60	1961—62
25)	Γεώργιος 'Αραμπατζῆς	1959—60	1961—62
26)	Γεώργιος Σίμογλου	1961—62	
27)	Κων)ντῖνος Καλλάρης	1961—62	

ΜΕΤΕΡΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. Στὴν ἕδρα τῆς Κοινότητος Καρτερῶν ὅπου ὑπάγεται κοινοτικῶς καὶ ἡ Δορκάδα ὑπάρχει ἐγκατεστημένος καὶ ὁ γεωργὸς Στέργιος Χαρένιας ἡλικίας 50 - 52 ἐτῶν, ὁ ὁποῖος κάμνει μετεωρολογικὲς παρατηρήσεις Χειμῶνα - Καλοκαίρι καὶ ἀναγγέλλει τὶς μεταβολὲς τοῦ καιροῦ, γιὰ τὶς ὁποῖες δείχνουν μεγάλο ἐνδιαφέρο οἱ γεωργοὶ τῆς περιοχῆς, γιὰ νὰ προγραμματίσουν ἀναλόγως τὶς γεωργικὲς ἐργασίες των, ποὺ ἔχουν ἄμεσα σχέση μὲ τὶς καιρικὲς συνθῆκες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α)α	Τίτλος Βιβλίου	Ὄνομα συγγραφέως
1)	Δημοσιεύματα Ἑτ. Θρακικῶν Μελετῶν	
2)	Ἀρχεῖον τοῦ Πόντου	
3)	Λαογραφικὰ Δυτ. Μακεδονίας	Φ. Παπανικολάου
4)	Ἄρθρα διάφορα	
5)	Ἡ Θράκη. Τί πρέπει νὰ γνωρίζουν τὰ Θρακόπουλα. Ἑτ. Θρ. Μελ.	

ΣΗΜ.: Ἐδῶ τελειώνει ἡ μελέτη τοῦ Θεοχ. Παπαδοπούλου, δημοδιδασκάλου, τὴν ὁποίαν ἡ διεύθυνσις τοῦ Ἀρχείου Θρακικῶν Μελετῶν ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν 30ὸν τόμον του, διότι τὴν χαρακτηρίζει ἡ ἀλήθεια, ἡ σαφήνεια καὶ ἡ λιτότης.

ΧΡΗΣΤΟΥ Γ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
Μετεκπ)νου διδασκάλου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν

ΤΟ ΠΡΑΓΓΙΟΝ ΤΟΥ Ν. ΕΒΡΟΥ
(Κοινωνιογραφικὴ καὶ λαογραφικὴ μελέτη)

ΤΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ

Τὸ πλεῖστον τῶν συλλογῶν λαογραφικοῦ ὑλικοῦ τῆς Θράκης προέρχεται ἀπὸ τοὺς διδασκάλους της καὶ συλλογεῖς κατὰ τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος. Οἱ διδάσκαλοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου μεγάλον καὶ ἱερὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς των ἐθεώρουν, νὰ εὑρίσκωνται εἰς συνάφειαν μὲ τὸν λαὸν καὶ τὰς οἰκογενείας τῶν μαθητῶν των καὶ ἐκ τούτου καὶ νὰ καταγράφουν λαϊκὰ παντοειδῆ κείμενα λαογραφικά, ἀκόμα καὶ νὰ περισυλλέγουν σὲ βυζαντινὴ παρασημαντικὴ τὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὸ στόμα του.

Οἱ συλλογὲς ποὺ μᾶς ἀφῆκαν σὲ τετράδια πολυσέλιδα εὑρίσκονται τώρα στὰ Γραφεῖα τοῦ Λεξικοῦ 'Αρχείων 'Ακαδημίας, ὅπου ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικὸν Σύλλογον. Σημειώνω τοῦτο διὰ νὰ ἐκφράσω τὴν χαράν μου, διότι οἱ διδάσκαλοι σήμερα τῆς ἐλευθέρας Θράκης ἐπαναλαμβάνουν τὸ ἴδιον ἔργον μὲ προθυμίαν καὶ ἐπιστημοσύνην ἀνάλογον, τῶν μετεκπαιδευομένων διδασκάλων στὸ 'Αθηναϊκὸν Πανεπιστήμιον. Στὸν τριακοστὸν τόμον τοῦ «'Αρχείου Θράκης» δίδομεν δύο δείγματα ἀξιόλογα τοῦ κ. Χρ. Γ. Γιαννοπούλου διδασκάλου τῆς Κοινότητος Πραγγίου (Διδυμοτείχου) καὶ τοῦ κ. Θ. Π. Παπαδοπούλου διδασκάλου τῆς Κοινότητος Δορκάδος (Κιλκὶς) μεταξὺ Θεσσαλονίκης — Σερρῶν.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Τὸ κοινωνιογράφημα σήμερα εἶναι χρήσιμο γιατὶ ἐξαίρει καπὰ τρόπο ἀνάγλυφο τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς μιᾶς ὁμάδος ἀνθρώπων ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰ φυσικὰ γνωρίσματα τοῦ τόπου.

Ἡ χρησιμότης του δὲν ἀφορᾷ μόνο τὸν ἐρευνητὴ καὶ τὸν ἱστορικό. Πιὸ πολὺ χρησιμεύει στὴν ἴδια τὴν ὁμάδα γιὰ νὰ γνωρίσῃ τὰ ἐλαττώματα καὶ προτερήματά της καὶ τὴ λύσι των καὶ νὰ προχωρήσῃ σταθερὰ πρὸς τὴ δημιουργία. Ἐξ ἄλλου τὰ μέσα ἐπικοινωνίας ἐπέτρεψαν σήμερα τὴν εἰσροὴ στὸ στενὸ περιβάλλον τῆς ὁμάδος πολιτιστικῶν στοιχείων ἄλλων περιοχῶν, ἀκόμη καὶ ξένων. Τὸ ρεῦμα αὐτὸ περιέχει παντοειδῆ στοιχεῖα ξένου πολιτισμοῦ, πολλὰ δὲ ἀπ' αὐτὰ εὑρίσκουν ἀπήχησι στὴ λαϊκὴ ψυχὴ καὶ ἀφομοιώνονται.

Πέραν τούτου ἡ ἐνιαιοποίησις τοῦ πολιτισμοῦ ἤσκησε ἀπωθητικὴ ἐπίδρασι στὰ παραδοσιακὰ δεδομένα, ποὺ ὁλοένα ἐξαφανίζονται.

Ἡ ἐξαφάνισις δὲ στοιχείων τῆς λαϊκῆς σκέψεως καὶ δράσεως δυσχεραίνει τὸ ἔργο τῆς Λαογραφίας, ποὺ σκοπὸν ἔχει νὰ ἐρευνήση τὰ στοιχεῖα αὐτὰ τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, νὰ ἐξετάση τὶς δημιουργικὲς δυνάμεις τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς καὶ νὰ γνωρίση τέλος τὴν ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ ἰδιοσυστασία τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ λαοῦ. Ὅθεν ἡ κοινωνιογράφησις μιᾶς ὁμάδος, αὐτοτελοῦς, ἡ σταχυολόγησις τῶν ἰδιαζόντων χαρακτηριστικῶν τῆς λαϊκῆς διανοήσεως, ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς καὶ ἡ καταγραφὴ των σκοπὸν ἔχει τὴν διασφάλισιν τῶν στοιχείων καὶ τὴν ἔρευναν τῆς ἐπαφῆς μὲ τὸν παραδοσιακὸ κόσμο τῆς πνευματικῆς δημιουργίας τοῦ λαοῦ.

Ἐπίσης τροφοδοτεῖ τὴν λαϊκὴν ψυχὴν μὲ τὰ ἐκ παραδόσεως ἰδανικὰ τῆς ὁμάδος εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει τὸ ἄτομο καὶ διατηρεῖ τέλος ἀσάλευτο τὸ ἐθνικὸ ὑπόβαθρο γιὰ μιὰ ὁμαλὴ ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ ἐθνικοῦ συνόλου.

Ἀντικείμενο τῆς παρούσης μελέτης εἶναι τὸ ΠΡΑΓΓΙΟΝ τοῦ Νομοῦ Ἔβρου. Ἡ ἐπιλογὴ ὀφείλεται στὴν ἀνάγκη βαθυτέρας ἐρεύνης τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς Θράκης ἢ καλλίτερα τοῦ ὑπολοίπου τῆς Θράκης, τοῦ προπυργίου αὐτοῦ τῆς Β.Α. Ἑλλάδος. Γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ ἔνδοξος καὶ ἱστορικὸς Θρακικὸς χῶρος δὲν εἶναι γνωστός, ὅσον ἐπιβάλλεται ἀπὸ ἐθνική, ἱστορική, οἰκονομική, κοινωνιολογική, λαογραφικὴ καὶ τουριστικὴ ἀκόμη ἄποψι. Ἡ ἱστορία του, τὰ μνημεῖα του, τὰ τοπεῖα του, ἀξίζει ὄχι μόνο νὰ διασωθοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνουν περισσότερο γνωστά. Στοὺς δρυμῶνας τῆς Θράκης ἀντήχησε τὸ πρῶτο ἡ λύρα τοῦ Ὀρφέα [1].

Ἐκεῖ γεννήθηκε ἡ λατρεία τῶν Μουσῶν καὶ ἀπὸ κεῖ ξεκίνησε γιὰ τὴ νότια Ἑλλάδα. Ἀπὸ κεῖ ξεκίνησαν οἱ Θρᾶκες φιλόσοφοι Πρωταγόρας καὶ Δημόκριτος γιὰ νὰ φέρουν κάτω τὶς πνευματικές των ἀναλαμπές· κι' ἀργότερα ἡ γῆ αὐτὴ κράτησε στοργικὰ πάνω στοὺς «Ἑπτὰ λόφους» της ὅ,τι λαμπρότερο εἶχε νὰ ἐπιδείξη τότε ἡ Ἑλλὰς κάτω ἀπὸ τὴν Αὐτοκρατορική της χλαμύδα, τὴ Βασιλίδα τῶν Πόλεων, τὴ χαμένη Κωνσταντινούπολι μὲ τὴ «μεγάλη της Ἐκκλησιὰ» καὶ τὶς ψηλὲς ἐπάλξεις της.

Σήμερα τὰ 2)3 της πατοῦν πόδια βαρβάρων. Ὅμως κάτω ἀπὸ τὰ πόδια των καὶ μέσα στὰ σπλάγχνα της κρύβει ὅλη τὴν ἑλληνικότητά της καὶ θὰ τὴν κρύβη, ἕως ὅτου τὴν ἀναγνωρίσουν πάλιν οἱ καιροί...

Ἄλλος λόγος γιὰ τὴν ἐπιλογὴ εἶναι ἡ ἀγάπη μας πρὸς τὴ Γενέθλια Γῆ τοῦ Πραγγίου, ὅπου νοσταλγικὰ καλπάζει ἡ φαντασία κάθε ξενητεμένου τέκνου της, γιὰ νὰ συλλάβη κάποια ὄμορφη παιδικὴ ἀνάμνησι, ἕνα στοργικὸ μητρικὸ χάδι, μιὰ παιδικὴ τρέλλα, ἕνα τραγούδι τοῦ Γκιώνη μελαγχολικό, μιὰ φεγγαρόλουστη βραδυά, κάποιας περασμένης ἄνοιξης, μιὰ μαγεμένη

1) Βλ. Στοὺς «Θρακικοὺς Δρυμῶνες» τοῦ καθ. Πολ. Παπαχριστοδούλου, λογοτέχνημα μὲ λαογραφικὰ στοιχεῖα πλούσια.

δύσι στὰ πλατειὰ καὶ καθαρὰ νερὰ τοῦ Ἔβρου καὶ νὰ τὶς ξαναζήση, νὰ τὶς χαρῆ, νὰ δακρύση ἀπὸ νοσταλγία καὶ ἀγάπη γιὰ τὰ περασμένα καὶ νὰ βαφτισθῆ στὴν κολυμβήθρα τῶν πρώτων ἀναμνήσεων τῆς Γενέθλιας Γῆς.

Τέλος στοιχειώδης εὐπρέπεια ἐπιβάλλει νὰ εὐχαριστήσωμε καὶ ἀπὸ τὴ θέσι αὐτὴ τοὺς ἀξιοτίμους Δ)ντὴν τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν σπουδῶν μας καὶ καθηγητὴν τῆς Παιδαγωγικῆς κ. Κωνσταντῖνον Σπετσέρην ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸν ἐν τῷ αὐτῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητὴν τῆς Λαογραφίας κ. Γεώργιον Μέγαν γιὰ τὴν κατευθυντήριο γραμμὴ τῆς παρούσης ἐργασίας. Θὰ ἀπετέλει ὅμως ἀσέβεια καὶ τὸ γεγονὸς ἐὰν δὲν ἀναφέραμε καὶ τὶς συνεχεῖς παραινέσεις τοῦ ἐμπνευστοῦ καὶ ἱδρυτοῦ τοῦ «Ἀρχείου Γλωσσικοῦ καὶ Λαογραφικοῦ Θησαυροῦ Θράκης» ἀόκνου Προέδρου τῆς Ἑτ. Θρακ. Μελετῶν, ἐξαιρέτου ἀνθρώπου κι' ἐπιστήμονος καὶ θερμοῦ πατριώτου κ. Πολυδώρου Παπαχριστοδούλου γιὰ τὴ συλλογὴ καὶ τὴ διασφάλισι τοῦ λαογραφικοῦ Θησαυροῦ τῆς Θράκης.

Γιὰ μᾶς εἶναι ἀρκετὸ νὰ θεωρηθῆ ἡ παροῦσα μελέτη καὶ ἐλάχιστα ἐξυπηρετικὴ τοῦ σκοποῦ της.

Ἀθῆναι Νοέμβρης 1963

ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΟΙΝΩΝΙΟΚΡΑΦΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

I. ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΣ. 1. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΙΣ. Γιὰ νὰ φθάση κανεὶς στὸ Π ρ α γ γ ί, ἕνα ἀπὸ τὰ γραφικὰ χωριὰ τῆς Θράκης, στὸ Ν. Ἔβρο, πρέπει νὰί ταξιδεύση μὲ αὐτοκινητάμαξα, ποὺ φεύγει ἀπ' τὴν Ἀλεξανδρούπολι τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέρα γιὰ τὸ διεθνῆ Σιδηροδρομικὸ Σταθμὸ Πυθίου, ἀπ' ὅπου ἡ διεθνὴς ἁμαξοστοιχία Ἀθηνῶν - Κωνσταντινουπόλεως εἰσέρχεται στὸ Τουρκικὸ ἔδαφος. Ἡ διαδρομὴ εἶναι εὐχάριστη· ξεκινῶντας ὁ ταξιδιώτης ἀπ' τὴν Ἀλεξανδρούπολι κι' ἀφήνοντας πίσω του τὶς βαρκοῦλες ν' ἀρμενίζουν στὰ γαλανὰ νερὰ τοῦ Θρακικοῦ πελάγους, χάνεται στὴν ἀχανῆ κοιλάδα τοῦ Ἔβρου, ἀκολουθῶντας τὶς Ν.Α. ὑπώρειες τῆς Ροδόπης μὲ τὶς ἀτέλειωτες κορφὲς καὶ τὰ ἀναρίθμητα διάσελα στὸ βάθος.

Πέρ' ἀπ' τὸν Ἔβρο ποταμό, δεξιὰ στὸ «τούρκικο» ἔδαφος, τὸν συντροφεῖ ἀρκετὴ ὥρα ἡ μελαγχολικὴ Αἶνος, τὸ ἄλλοτε χιλιοτραγουδισμένο ἑλληνικὸ βουνό, ποὺ ταπεινὰ φιλοῦν τὰ πόδια του τ' ἀφρογάλανα κύματα καὶ ψιθυριστὰ τὸ νανουρίζουν ὁ φλοῖσβος, ἡ αὔρα καὶ ὁ ζέφυρος. Σὲ μισὴ ὥρα ἡ αὐτοκινητάμαξα κόβει τὴ φόρα της, σταθμεύει στὸν πρῶτο σταθμὸ τῶν Φερρῶν (πλούσια κωμόπολη), ἀφήνει καὶ παίρνει ἐπιβάτες βιαστικὰ καὶ προχωρεῖ γι' ἄλλους σταθμούς, ὅπως τὸ Τυχερό, Σουφλί, Λάβαρα μὲ πολ-

λὲς ἐνδιάμεσες στάσεις γιὰ νὰ φθάση σὲ δύο ὧρες ἀκριβῶς στὸ Διδυμότειχο[1], τὴν ἀρχαία αὐτὴ Θρακικὴ πόλι, τὴν μετέπειτα ρωμαϊκὴ ΠΛΩΤΙΝΟΠΟΛΙ, μὲ τὸ κάστρο περιτειχισμένο ἀπ' τὰ βυζαντινὰ χρόνια καὶ τὸ ψηλὸ τζαμί, τὸ ἀρχαιότερο, ἀπ' ὅσα ἔκτισαν οἱ Τοῦρκοι στὴν Εὐρώπη, γιὰ νὰ τιμήσουν τὴν προσωρινὴ πρωτεύουσα τοῦ «Ἰσλὰμ» (1368 μ.Χ.).

Μετὰ τὸ Διδυμότειχο, ἀφοῦ ἐπὶ 6′ λεπτὰ τῆς ὥρας ἡ ὠτομοτρὶς κάνει ἀρκετὲς παιγνιδιάρικες στροφὲς στὴν παρυφὴ πάντοτε τῆς κοιλάδος, σταθμεύει στὸ Χ.Σ. 104+500. Ἔχει φτάσει στὸ Πραγγὶ μὲ τοὺς χίλιους διακόσιους κατοίκους καὶ τὰ διακόσια ὁλοκαίνουργα, τούβλινα, σπιτάκια του, ἀραδιασμένα ἀμφιθεατρικὰ στὸ χεῖλος χαμηλῆς λοφοπλαγιᾶς, χωμένα κάτω ἀπ' τὶς θαλερὲς φυλλωσιὲς αὐτοφυοῦς φτελιᾶς, ποὺ καπὰ τὸ Δρουσίνη:

«Πρώτη φορὰ ὅποιος τὰ θωρεῖ
γλυκειὰν ἀνοιξιάτικην ἡμέρα
ἀπ' τοῦ βουνοῦ τὴ ράχη πέρα
ἤμερα ἀρνάκια τὰ θωρεῖ,
ποὺ βόσκουνε...
σὲ χλωρὸ πράσινο λειβάδι».

Σ' ὅλη αὐτὴ τὴ διαδρομή, ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρούπολη μέχρι τὸ Πραγγί, ὁ ταξιδιώτης βλέπει τὸ μεγάλο ποταμὸ Ἔβρο νὰ διαιρῆ τὴν ἀτέρμονα κοιλάδα σὲ δυὸ στενόπλατες λωρίδες καὶ νὰ τὶς μοιράζη πότε δίκαια, πότε ἄδικα, ἀνάμεσα στὶς δυὸ Θρᾷκες, τὴν Δυτικὴ καὶ Ἀνατολική, ποὺ ζοῦνε χρόνια τώρα χωριστὰ (1923) γιὰ τὸ πεῖσμα τῆς Ἱστορίας. Καὶ καθὼς ἀναπολεῖ τὴν ἔνδοξη ἱστορία τοῦ Θρακικοῦ φύλου, ποὺ χάρισε στὴν ἀνθρωπότητα τὸν Οὐρανοβάμωνα Ὀρφέα καὶ στὴν Ἑλλάδα τὴ λατρεία τῶν Μουσῶν, τοῦ Διονύσου καὶ τὰ μυστήρια καὶ τὶς λαμπρὲς ἑορτὲς τῶν Ἀνθεσπηρίων, νοιώθει νὰ ταπεινώνεται τὸ ἐθνικό του γόητρο, ἀπὸ τοὺς ἀμέτρητους μιναρέδες, ποὺ ὑψώνονται σὰ λόγχες στὴ ράχη πέρα τῆς Ἀν. Θράκης, πρὸς δόξαν τοῦ Ἰσλάμ.

Προχωρῶντας στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ θὰ βρῆ ὁ ξένος ἐπισκέπτης πολλοὺς νοικοκυραίους — ἀνάλογα βέβαια μὲ τὴν ἐποχὴ — ἢ τὸ γραμματέα τῆς Κοινότητος Ἀθ. Πατσιαμάνη, ἕνα θαλλερὸ πενηντάρη, φιλόξενο καὶ μειλίχιο, σκυμμένο στὸ γραφεῖο του πάνω σὲ λογιῶν - λογιῶν χαρτιὰ ἢ τὸν ἑβδομηντάρη ἐφημέριο Παπαστέφανο, κολλημένο σὰ στρείδι στὴν λαϊκὴ ἀντίληψι καὶ τὸν παραδοσιακὸ δογματισμὸ ἢ τοὺς δασκάλους (2 δασκάλους καὶ 2 δασκάλες), τοὺς ἀφανεῖς αὐτοὺς καλλιεργητὰς τῶν ὀνείρων τῆς φυλῆς μας ἢ τὸ νεωτεριστὴ Πρόεδρο τῆς Κοινότητος Στ. Δημητρακόπουλο καὶ θὰ τύχη εὐγενικῆς ὑποδοχῆς καὶ θερμῆς φιλοξενίας. Ἀλλὰ καὶ παιδιὰ

1) Τὴν ἀρχαιότητα τῆς πόλεως, πλὴν τῶν νομισμάτων (Ἀρχ. Θρ. Θησ. τ. Ζ′ σ. 296,298) ἀποδεικνύουν καὶ ἀνευρεθέντα θραύσματα ἀγγείων τοῦ Ε′ καὶ Δ′ π.Χ. αἰ. (περὶ οἰκήσ. Θράκης Γρηγ. Εὐθυμίου, Ἀθῆναι 1953). Σήμερα ὁ ξένος μαρτυρεῖ νὰ βρῆ ἀρκετὰ ξενοδοχεῖα καὶ ἑστιατόρια. Εἶναι ἕδρα Εἰρηνοδικείου, Ἐπιθεωρητοῦ Σχολείων, Ἀγρονομίου, Δασαρχείου, κλπ.

νὰ συναντήση θὰ δῆ στὰ πρόσωπά των τὸ εὐγενικὸ χαμόγελο τῆς φιλοξενίας καὶ θὰ δεχθῆ τὶς πρῶτες φιλοφρονήσεις. Πλὴν τούτου ὁ καθαρώτατος ξενὼν τῆς Κοινότητος εἶναι πάντοτε ἕτοιμος νὰ προσφέρη θαλπωρὴ κι' ἀνάπαυσι στὸν κουρασμένο ξένο.

Ἂν εἶναι χειμώνας θὰ ἔχη τὴν εὐκαιρία νὰ δοκιμάση δυνατὸ «μπρούσικο» κρασί, κοντὰ στὴ θερμάστρα, ποὺ λυώνει τὰ κούτσουρα ἢ νὰ ρουφήξη ἀχόρταγα τὸν πρωϊνὸ καφὲ στὰ πεῦκα, δίπλα στὸ δροσερὸ νερὸ τῆς «Βρύσης» (στὸ «Μπουφὲ» (κυλικεῖο) τῆς Σ. Στάσης), ἀγναντεύοντας ρωμαντικὰ τὸ δασωμένο κάμπο, ἂν εἶναι καλοκαίρι ἢ τὴ χαμένη πέρα Ἀν. Θράκη μὲ τοὺς ὑψηλοὺς μιναρέδες. Ἀκόμη τὸ καλοκαίρι θὰ βγῆ φρέσκο σαζάνι ἢ γουλιανὸ ἢ χέλι τηγανητό. Εἶναι ὁ θησαυρὸς τοῦ Ἔβρου.

ΤΟ ΕΔΑΦΟΣ. Στὰ πόδια τοῦ χωριοῦ ἁπλώνεται ἡ εὔφορη κοιλάδα καὶ πίσω στὸ βοριᾶ οἱ λοφοπλαγιὲς καὶ οἱ ράχες μὲ τὸ βαθὺ κι' ἀφρᾶτο χῶμα.

ΤΟ ΚΛΙΜΑ. Τὸ κλῖμα τῆς περιοχῆς, καθὼς καὶ ὅλου τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Θράκης εἶναι ἠπειρωτικὸν μὲ ἐτήσιον εὖρος, μεταξὺ μεγίστης κι' ἐλαχίστης θερμοκρασίας,19,5°Κ. Ὁ χειμῶνας εἶναι βαρὺς καὶ διαρκεῖ πολλάκις πολλοὺς μῆνας. Τὸ κρύο εἶναι ἀνυπόφορο κι' οἱ ἄνεμοι θυελλώδεις. Τὸ Φλεβάρη τοῦ 1963 τὸ θερμόμετρο ἐπὶ πολλὲς ἡμέρες ἔδειχνε 20°Κ. κι' ἡ χιονοθύελλα ἦταν ἀκατάπαυτη. Τὸ θέρος πάλι εἶναι θερμὸ καὶ ξηρό. Ἡ ξηρασία ἀρχίζει ἀπ' τὴν ἄνοιξι καὶ παρατείνεται ὡς τὸν Ὀκτώβρη. Σπάνια διακόπτεται ἀπὸ βροχές.

ΑΣΧΟΛΙΕΣ - ΠΡΟΪΟΝΤΑ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰ δημητριακά, ὄσπρια καὶ πεπονοειδῆ, παράλληλα δὲ καὶ μὲ τὴν οἰκόσιτο κτηνοτροφία καὶ παράγουν ἄφθονα γαλακτοκομικὰ προϊόντα. Συμπληρωματικὰ ὅμως ἀσχολοῦνται καὶ μὲ τὴ σηροτροφία καὶ τὴν ἀμπελοκαλλιέργεια ποὺ εἶναι πατροπαράδοτη. Τελευταῖα τώρα ἐπεδόθηκαν καὶ στὴ δασοκομία καὶ φύτεψαν χιλιάδες λεῦκες στὴν ἀμμοσκεπῆ παρόχθια ζώνη.

ΝΕΡΑ. Σ' ἀπόστασι ἑνὸς χιλιομέτρου διαρρέει τὴν κοιλάδα ὁ Ἔβρος ποταμός, ὁ Ρόμβος[1] τῶν ἀρχαίων Θρακῶν. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ὁ Βιργίλιος τὸν ἀναφέρει μὲ τὸ ἐπίθετο «Ἀργυρορρύτων», καὶ ὁ Πλίνιος «Χρυσορρόων», μέχρι σήμερα δὲν δικαιώθηκαν. Ἀτίθασα μεταβάλλεται σὲ «κίτρινο δράκοντα», ποὺ κατακλύζει τὴν κοιλάδα καὶ καταπίνει τὸ μόχθο τοῦ καλοκαιριοῦ στὸν κάμπο. Πολλὲς φορὲς πάλι κρύος κι' ἄγριος μπαίνει καὶ μέσα στὸ χωριό. Τὸ Φλεβάρη τοῦ 1963 κατέκλυσε 40 κατοικίες, ποὺναι χαμηλὰ χτισμένες.

---

1) Ρόμβος ὠνομάζετο ἕνεκα τῶν ἑλιγμῶν, ποὺ σχηματίζει «ὑπὸ τῆς συστροφῆς καὶ καταφορᾶς τοῦ ὕδατος». Βλ. Περὶ ποταμῶν» Πλουτάρχου Γεωγράφου ΚΕΦ. 3 Τὴν γνώμην αὐτὴν τοῦ Πλουτάρχου ἀσπάζεται καὶ ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις εἰς τὸ «Βιργιλίου Βουκολικὰ» στίχ. 463 Βλ. «περὶ οἰκήσεως τῆς παρ' Ἔβρου Θράκης» σ. 10, Γρ. Εὐθυμίου.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ. Ὁ οἰκισμὸς σήμερα ἔχει μορφὴ συγκεντρωτική. Στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ βρίσκεται ἡ πλατεῖα, ὅπου τὸ 4)θέσιο Δημ. Σχολεῖο, ἡ κοινότητα καὶ τὰ καταστήματα. Γύρω - γύρω εἶναι κτισμένα τὰ σπίτια, χωρὶς ρυμοτομικὸ σχέδιο. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εὑρίσκεται στὴ βορεινὴ παρυφὴ τοῦ χωριοῦ. Ἡ πλειονότης τῶν κατοικιῶν εἶναι μονόροφες, κεραμοσκεπεῖς μὲ ἀμφικλινῆ ἀετοειδῆ στέγη. Ὅλες εἶναι πλατυμέτωπες μὲ μεσημβρινὸ προσανατολισμό. Παληὲς κατοικίες τοῦ καιροῦ τῆς τουρκοκρατίας σχεδὸν δὲν ὑπάρχουν. Ὅλες ἔχουν ἀνανεωθῆ. Οἱ ὑπάρχουσες παληὲς ἀνήκουν στὰ διόροφα ἀρχοντόσπιτα τῆς περιόδου 1908 μ.Χ. κι' ἐντεῦθεν. Τὰ παλαιότερα σπίτια ἦσαν χαμηλά, χωρὶς παράθυρα καὶ μὲ ὑπόγειες κρύπτες. Ἐλάχιστα τοῦ τύπου αὐτοῦ ὑπῆρχαν πρὸ 10)ετίας.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΗΣ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ. Γιὰ τὴν ὀνομασία δὲν ὑπάρχει στοιχεῖο, ποὺ νὰ μᾶς διαφωτίζει. Πολλοὶ ἑρμηνεύουν τὴν λέξιν πράγγ, ὡς βέλος, τόξον. Ἄλλοι ὅμως τὴν εὑρίσκουν εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν νὰ σημαίνη ποδοπέδες (δεσμὰ στὰ πόδια). Καὶ γιὰ τὴ μία καὶ γιὰ τὴν ἄλλη πιθανὴ προέλευσι τοῦ ὀνόματος τοῦ οἰκισμοῦ μόνο ὑπόθεσι μποροῦμε νὰ κάνωμε, χωρὶς νὰ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι, μία ἐκ τῶν δύο πλησιάζει τὴν ἀλήθεια, γιατὶ μπορεῖ νὰ ὑπάρχη καὶ τρίτη ἑρμηνεία. Πάντως καὶ οἱ δύο ἑρμηνεῖες ἐνισχύονται ἀπὸ ἐνδεικτικὰ τεκμήρια. Ἡ πρώτη ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι, πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, ὑπῆρχε δάσος (κουρὶ) ἀπὸ βελανιδιές, ἐκτάσεως πολλῶν χιλιάδων στρεμμάτων. Συστάδες ἀπὸ βελανιδιὲς ὑπάρχουν ἀκόμη γύρω ἀπ' τὸ χωριό, ἐνῷ μέσα στὸ χωριὸ μιὰ γέρικη βελανιδιά, ἡ τελευταία, κόπηκε πρὶν λίγα χρόνια.

Δὲν ἀποκλείεται λοιπὸν οἱ κάτοικοι νὰ ἐπιδίδονταν στὸ κυνῆγι καὶ νὰ εἶχαν βέλη ἢ τόξα (= πράγγες, ἀπ' τὸν παραγόμενο κατὰ τὴν ἐκτόξευσι ἦχο) καὶ νὰ πῆρε ἐκ τούτου τὸ ὄνομα καὶ ὁ οἰκισμὸς (Πράγγιον). Σὲ τόσο βαθμὸ ἐνισχύεται καὶ ἡ δεύτερη ἄποψι. Μέσ' στὸ χωριὸ σώζονται καὶ σήμερα ἀκόμη δύο πλακόστρωτες αὐλὲς (καλντερίμ). Στὶς θέσεις αὐτές, ὁμολογεῖται, ὅτι ὑπῆρχαν ἕδρες «τσιφλικούχων» τούρκων, ἀπ' τὸν καιρὸ τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας.

Οἱ τσιφλικοῦχοι εἶχαν στὴν κυριότητά τους τὴν περισσότερη καὶ καλλίτερη γῆ, οἱ δὲ ἀκτήμονες ραγιάδες τοῦ Πραγγίου ἀπρόθυμα καλλιεργοῦσαν τὴ γῆ τῶν ἀφεντάδων γιὰ νὰ οἰκονομήσουν τὸν ἐπισύσιο. Δὲν ἀποκλείεται δέ, μεταξὺ τῶν τόσων μαρτυρίων[1], νὰ χρησιμοποιήθηκαν καὶ οἱ ποδοπέδες γιὰ νὰ συγκρατήσουν ἢ νὰ τιμωρήσουν τοὺς σκλάβους των οἱ Τοῦρκοι.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΤΥΧΑΙ. Ὁ ἀρχικὸς πυρῆνας τοῦ οἰκισμοῦ καὶ τοῦ

1) Γειτονικὸς ἀγᾶς, θέλων νὰ ἐπεκτείνη τὰ ὅρια τοῦ τσιφλικίου του, φόρτωσε κάποιο ραγιὰ μὲ βαρυὰ πέτρα γιὰ νὰ τὴν τοποθετήση ὁρόσημο ἐκεῖ ὅπου δεχόμενος τ' ἀνελέητα μαστιγώματα τοῦ Τούρκου θὰ εἶχε τὴν ἀντοχὴ νὰ φτάση. (Ἀπὸ διηγήσεως γέροντος Γ. Γιαννακοπούλου).

πληθυσμοῦ χάνεται στὰ βάθη τῶν αἰώνων καὶ ἡ ἱστορία του εἶναι κλεισμένη εἰς τοὺς τάφους, ποὺ κρύβει(1). Σὲ κάθε ἐκσκαφὴ ἀποκαλύπτονται τάφοι ἁπλοῖ καὶ διπλοῖ, ἔργα λαϊκῆς τέχνης μὲ 4 λίθινες τετράπλευρες πλάκες.

Οἱ πρωτόγονοι αὐτοὶ τάφοι ἔχουν ἀρχιτεκτονικὴν ὁμοιότητα μὲ τοὺς λακκοειδεῖς τάφους τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, ὅπως τοὺς περιγράφει ὁ Π. Καββαδίας (Ἱστορία Ἑλλην. τέχνης σελ. 150). Ὑπάρχουν καὶ μικρότεροι τάφοι, ἀνήκοντες, πιθανῶς εἰς τὴν Ὁμηρικὴν ἐποχὴν καὶ ἕτεροι ὁμαδικοὶ νεωτέρας ἐποχῆς, ἀνήκοντες πιθανῶς εἰς τοὺς Σταυροφόρους.

Εἰς τοὺς ἀνωτέρω ἀμπελῶνας ἀνευρέθη ἐπιτάφιος ἐνεπίγραφος πλάκα. Γύρω στὸν τάφο ὑπάρχουν ὑπολείμματα παλαιοῦ κτίσματος, πιθανώτατα μοναστηριοῦ. Ὅλα τ' ἀνωτέρω μαζὶ μὲ τὰ παληὰ σπίτια χαμηλὰ μὲ φεγγίτη, μὲ στενὴ θύρα ἐξωτερικὴ καὶ χωρὶς παράθυρα — σήμερα ἐξέλιπε καὶ τὸ τελευταῖο — μαρτυροῦν τὴν ὕπαρξι ἀνέκαθεν συνοικισμοῦ στὴ σημερινὴ θέσι τοῦ Πραγγίου. Οἱ κάτοικοί του ἔζησαν ὅλες τὶς πίκρες καὶ τὶς χαρὲς ἀπὸ τὴ φρίκη καὶ τὰ κλέη τῆς κοινῆς, ὡς καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἱστορικῆς διαδρομῆς τῆς Θράκης.

Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1361 μ.Χ. (πρὶν ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολι) καὶ μαζὶ μὲ τὸ Διδυμότειχο, περιῆλθε καὶ τὸ Πραγγὶ στὴν ἐξουσία τῶν Τούρκων· κάτω ἀπὸ τὴν ἀνυπόφορη τυραννία τῶν πιστῶν τοῦ Ἰσλὰμ ἔζησαν οἱ κάτοικοί του 555 ὁλόκληρα ἔτη, ὡς τὸ 1920. Τὸ 1920, τὴν ἐποχὴ τῆς Μεγάλης Ἰδέας ἡ περιοχὴ τοῦ Πραγγίου ἔγινε τὸ ὁρμητήριο, ἀπ' ὅπου ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐξώρμησε, διέβη τὸν ποταμὸ σὰ σίφουνας καὶ κατατρόπωσε στὶς πέρα λοφοπλαγιὲς τὸν τοῦρκο στρατηγὸ Τζαφὲρ Ταγιάρ, ποὺ ἦταν καλὰ ὀχυρωμένος μὲ 12 χιλιάδες στρατὸ καὶ 12 τηλεβόλα. Στὴν ἴδια περιοχὴ συγκεντρώθηκε πάλι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1922 ἕτοιμος νὰ διαβῆ τὸν Ἔβρο καὶ νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν Τούρκων. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ συνετέλεσε εἰς τὸ νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ συνθήκη τῆς Λωζάνης.

Χαρακώματα καὶ ὑπόγειοι καταυλισμοὶ ἄφησαν ἀνεξίτηλα τὰ ἴχνη των γιὰ νὰ θυμίζουν μιὰ ἰδέα, ποὺ ἔτρεφε, ἄλλοτε καὶ τώρα, τὰ ὄνειρα τῶν Ἑλλήνων, καθ' ὃν χρόνον, στὴν ἀντίπερα ὄχθη τοῦ Ἔβρου, ἀστραφτεροὶ ὑψώνονται οἱ μιναρέδες τοῦ ἰσλάμ, βέβηλα σημάδια πάνω στὴ «Χαμένη Γῆ». Ἀπ' τὴν ἴδια περιοχὴ θέλησε τὸ 1944 νὰ διαβῆ τὸν Ἔβρο καὶ ἕνας λόχος γερμανῶν στρατιωτῶν, ποὺ κατεῖχε τὸ Διδυμότειχο, ἀλλὰ πνίγηκαν οἱ περισσότεροι, πανικοβληθέντες ἀπὸ μιὰ τουφεκιά, καθ' ἣν ὥραν προσπαθοῦσαν μὲ τοὺς ἀορτῆρας τῶν ὅπλων των νὰ ζεύξουν τὸ ποτάμι. Ἐπὶ ἑβδομάδες τὰ ἑλληνικὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ ξέβραζαν τὰ πτώματά των στὶς ἀμμουδερὲς ὄχθες γιὰ νὰ τὰ θάψουν σκλάβα ὧς τότε χέρια ἀπὸ ἀνθρώπινη ἀλληλεγγύη.

---

1) «Θρηίκων δὲ ἔθνος μέγιστόν ἐστι μετά γε Ἰνδοὺς πάντων ἀνθρώπων. Εἰδὲ ὑπ' ἑνὸς ἄρχοιτο ἢ φρονέοι κατὰ ταὐτό, ἄμαχον τᾶν εἴη καὶ πολλῷ, κράτιστον πάντων ἐνθέων κατὰ γνώμην τὴν ἐμήν». Ἡρόδ. Ε' 3.

Μετὰ 4 ἡμέρας, ἤτοι τὴν 2αν Σεπτεμβρίου 1944, μιὰ εἴδησι ἔφερε τοὺς Γερμανοὺς ἐπιστρέφοντας ἐν δυνάμει κραταιᾷ εἰς τὰς προηγουμένας των θέσεις. Πανικοβληθέντες οἱ κάτοικοι τοῦ Πραγγίου ἄφηναν τὰ ὑπάρχοντά τους κι' ἔσπευδαν στὶς ὄχθες τοῦ Ἔβρου, ἕτοιμοι νὰ διαπεραιωθοῦν στὴν ἀντίπερα ὄχθη του, τὴν ὑστάτη στιγμή, ἐνῷ κατὰ ἑκατοντάδας οἱ κάτοικοι Διδ)χου διὰ τὸν φόβον τῶν «ἐπιστρεφόντων» γερμανῶν διέσχιζαν πεζῇ καὶ μὲ τὴν ψυχὴ στὰ δόντια τὸ Πραγγὶ κατευθυνόμενοι εἰς τὸν Σιδηροδρομικὸν Σταθμὸν Πυθίου νύκτωρ διὰ νὰ ἐπιβιβασθοῦν ἁμαξοστοιχιῶν πρὸς Τουρκίαν, προτιμῶντες τὰ δεινὰ τῆς προσφυγιᾶς ἀπὸ τὰ πολυβόλα τῶν Γερμανῶν κατακτητῶν. Ἀγωνία, ἀπόγνωσι, ἀπελπισία, ἀναστεναγμοί, λυγμοί, ὀδυρμοὶ ἔδερναν ἀλύπητα τὴν ἀδούλωτη ἑλληνικὴ ψυχή!

Τὸ 1949, τὴν ἐποχὴ τοῦ συμμοριτοπολέμου, ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθησαν οἱ κάτοικοι ἀπὸ προσχεδιασμένη ὁμαδικὴ σύλληψι κι' ἀπαγωγὴ ὑπὸ τῶν Κ)Σ διαισθανθέντες τὸν κίνδυνον ἀνέβαλον διὰ τὴν πρωΐαν τοῦ Μ. Σαββάτου τὴν περιφορὰν τοῦ Ἐπιταφίου καὶ οὕτω ἀπέφυγαν νὰ συγκεντρωθοῦν στὴν Ἐκκλησία τὸ βράδυ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Οἱ διεισδύσαντες συμμορίτες ἐλάχιστους κατώρθωσαν νὰ συλλάβουν, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπήγαγον.

II. Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ. Οἱ 1196[1] κάτοικοι τοῦ Πραγγίου εἶναι ὅλοι γηγενεῖς, καθαρόαιμοι Ἕλληνες, παρὰ τὰ δεινὰ ποὺ ὑπόφεραν ἀπὸ τὶς ἀμέτρητες ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Βορρᾶ. Ἀνάμεσά τους δὲν ὑπάρχουν σλαυόφωνοι ἢ ἄλλης προελεύσεως ἄτομα. Ὁ ἀρχικὸς πυρῆνας τοῦ πληθυσμοῦ χάνεται στὰ βάθη τῶν αἰώνων μαζὶ μὲ τὸν πρῶτο πυρῆνα τοῦ οἰκισμοῦ. Οἱ κοινὲς ἀσχολίες καὶ οἱ κοινὲς συνθῆκες διαμόρφωσαν τὸν πληθυσμὸ σὲ ὁμοιόμορφα στρώματα στὸν οἰκονομικὸ καὶ μορφωτικὸ τομέα. Μέχρι πρό τινος δὲν ὑπῆρχε διάκρισις. Ἤδη ἐλάχιστοι ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιοτεχνία. Ὁ πληθυσμὸς σήμερα παρουσιάζει τὴν ἑξῆς εἰκόνα:

ἡλικία	ἄρρενες	θήλεις	σύνολον
0 — 12	146	154	300
13 — 20	116	88	204
21 — 35	174	152	326
36 — 45	83	75	158
46 — 60	69	66	135
60 καὶ ἄνω	28	45	73
Σύνολον	616	580	1.196

III. ΨΥΧΙΚΟΣ ΔΕΣΜΟΣ. Μεταξὺ τῶν κατοίκων ὑπάρχει τέτοιο πλέγμα συγγενείας καὶ τόσον στενὸς ψυχικὸς δεσμός, ὥστε, ὅλοι τους συναποτελοῦν μιὰ εὐρύτερη οἰκογένεια μὲ ἀνάλογα αἰσθήματα ἀγάπης, σεβα-

1) Ἰουλίου 1963.

σμοῦ κι' ἀλληλεγγύης. Σὲ καιρὸ ἀνάγκης συντρέχει ὁ ἕνας στὸν ἄλλο μὲ προθυμία κι' αὐτοθυσία καὶ κατὰ τὸν ποιητὴ

«Γιὰ βρέχει σ' ὅλο τὸ χωριὸ
γιὰ σ' ὅλο εἶναι λιακάδα...»

Ἐπίσης στενὸς εἶναι ὁ ψυχικὸς δεσμὸς τῶν κατοίκων μὲ τὸ γενέθλιο τόπο. Κανένας δὲν θέλει ν' ἀπομακρυνθῆ· κι' ὅταν ἀναγκάζεται ν' ἀποδημήση, φεύγει μὲ βαριὰ ψυχὴ καὶ διατηρεῖ ἰσχυρὸ τὸ δεσμὸ μὲ τὴ γενέτειρα.

IV. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ.— 1. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ. Στὸ σύνολό των οἱ Πραγγιῶτες εἶναι γεωργοκτηνοτρόφοι καὶ σηροτρόφοι. Γιὰ νὰ νοιώσωμε τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἀγωνία τοῦ Πραγγιώτη καὶ τὸ μόχθο, ποὺ καταβάλλει γιὰ τὸ ψωμί, πρέπει νὰ τὸν παρακολουθήσωμε ἀπὸ κοντὰ στὸν ἐτήσιο κύκλο ἐργασίας του. Θὰ μοχθήση, θὰ ἱδρώση, θὰ παλαίψη, μὲ βροχές, μὲ κρύο χαλάζι καὶ μὲ χιάνια, ὅμω ςστὸ τέλος ἡ ἀμοιβή του θὰ εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴν εὐμενῆ ἢ δυσμενῆ διάθεσι τῆς παντοδύναμης φύσης. Ὁ καλλίτερος μῆνας τοῦ χρόνου εἰναι ὁ Ὀκτώβρης, ποὺ τελειώνει τὸ πανηγύρι τῆς συγκομιδῆς. Ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ μόχθου τῆς χρονιᾶς θὰ δώση καὶ τὸν τόνο στὸ ἀϊδημητριάτικο ξεφάντωμα. Θὰ βγοῦν οἱ κοπέλλες στὸ χορό, θὰ βγοῦν τὰ παλληκάρια κι' ὅλοι, γέροι, γυναῖκες, νέοι, παιδιά, σμίγουν, σὰν τὸ μελίσσι, στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ γιορτάσουν τὴ δικαίωσι τοῦ μόχθου τῆς χρονιᾶς, ὡς ἀργὰ τὴ νύχτα. Τὸ τραγούδι καὶ τὸ τύμπανο ἀντιλαλοῦν πέρα, ὡς πέρα.

Τὴν ἑπομένη ὁ τόνος ἀλλάζει. Μὲ διάθεσι, ποὺ χαρίζει τὸ ἀϊδημητριάτικο ξεφάντωμα, σκορποῦν ὅλοι στὶς λοφοπλαγιές, γιὰ ν' ἀρχίσουν ἢ νὰ συμπληρώσουν τὴ σπορὰ καὶ νὰ κάνουν τὶς τελευταῖες ἑτοιμασίες γιὰ βαρὺ χειμῶνα. Ὁ σπόρος πέφτει ἀπ' τὴ ροζιασμένη χούφτα σὰν ἐγγύησι τῆς εὐτυχίας γιὰ τὴν ἑπόμενη χρονιά. Τὰ βόδια ἀγγομαχοῦν βιαστικὰ νὰ σκεπάσουν στὴ γῆ τὸ σπόρο, ποὺ κρύβει μέσα του τὴν καινούργια ζωή. Ὁ ὅλιος, ὁ ἀϊδημητριάτικος χαϊδεύει τὰ ζωντανὰ ἢ βροχὴ καὶ ξεροβόρι χτυποῦν τὸ ξευγολάτη στὸ πρόσωπο καὶ τὸ κορμί. Στὸν κάμπο ἀχολογᾶ ἡ φλογέρα τοῦ βοσκοῦ τὰ τελευταῖα της τραγούδια καὶ ὁ ξυλοκόπος βιαστικὰ σωριάζει κατὰ γῆς τὰ γέρικα δένδρα τοῦ δάσους. Οἱ καλύβες τῶν ψαράδων καὶ τῶν ἀγροφυλάκων διαλύονται κι' αὐτές, γιατὶ κανεὶς δὲν ξεύρει, ὡς πότε θὰ κοιμᾶται ἥσυχος ὁ «κίτρινος δράκοντας» στοῦ ποταμοῦ τὴν κοίτη ἢ πότε θὰ φουσκώση καὶ θὰ καταπιῆ ὁλόκληρο τὸν κάμπο. Γιατί, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Βιργίλιος ἀναφέρει τὸν ποταμὸ Ἔβρο μὲ τὸ ἐπίθετο «ἀργυρορρύτων» καὶ ὁ Πλίνιος μὲ τὸ «Χρυσορρόων», μέχρι σήμερα δὲν ἐδικαιώθησαν, γιατὶ δὲν δαμάστηκαν τὰ ψυχρὰ καὶ θολὰ νερὰ τοῦ ἀπίθασου ποταμιοῦ. Ἀντὶ δὲ νὰ μεταβληθοῦν σὲ ἀσῆμι καὶ χρυσάφι, σήμερα ἐξακολουθοῦν νὰ μεταμορφώνωνται ξαφνικὰ σὲ «κίτρινο δράκοντα», ποὺ καταπίνει ἀχόρταγα τὸ μόχθο τοῦ καλοκαιριοῦ στὸν κάμπο.

Ὁ χειμῶνας,, ἤπιος ἢ βαρύς, τοὺς μαζεύει γύρω στὴ φωτιά. Ἡ γιαγιὰ

ἀρχινᾶ τὰ παραμύθια καὶ οἱ «τζίνες» — σπόρος ἀραβοσίτου — σκάζουν καὶ πηδοῦν κι' ἀσπίζουν πάνω στὴ θερμάστρα. Ὁρμοῦν τὰ ἐγγονόπουλα, μαζεύουν ἄσπρες, καυτερὲς «πλάκες» κι' ἡ γιαγιὰ τὰ περιμένει, γιὰ νὰ ξαναρχίση πάλι ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὸ παραμύθι. Ὁ χειμώνας θὰ περάση ἔτσι ὄμορφα, ἐκτὸς ἂν ὁ «κίτρινος δράκοντας», ἀδιάφορος γιὰ ὅσα ρήμαξε στὸν κάμπο, εἰσορμήση κρύος κι' ἄγριος καὶ μέσα στὸ χωριό. Τὸ χειμωνιάτικο ἔσοδο προέρχεται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν οἰκόσιτο κτηνοτροφία, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὴν πιὸ ὑπολογίσιμη μορφὴ οἰκονομίας.

Σὰν ἔλθη ἡ ἄνοιξι κι' ἡ φύσι ξυπνήση, μὲ τὸ χάϊδεμα τοῦ ὄλιου βγαίνουν τὰ κοπάδια στὶς πλαγιὲς καὶ τὶς ρεματιές, νὰ γευθοῦν τὸ χλωρὸ χορτάρι. Οἱ βοσκοὶ σμίγουν μὲ τοὺς ζευγολάτες, ἐνῷ γύρω τ' ἀηδόνια καὶ τ' ἄλλα τὰ πουλιὰ μαζὶ μὲ τὴ φλογέρα τοῦ βοσκοῦ ψάλλουν ἀδιάκοπα τὸν ὕμνο τῆς ἀέναης φύσης στὸ μεγάλο δημιουργό. Ἀκοῦνε τὰ χίλια δυὸ τραγούδια της, ἀπ' τὸ κελάρυσμα τοῦ μικροῦ ρυακιοῦ ὡς τὸ θρόϊσμα τῆς πυκνῆς φυλλωσιᾶς καὶ χαίρονται τὴ θωπευτικὴ πρασινάδα τῶν βοσκοτόπων τῆς ρεματιᾶς καὶ τοῦ κάμπου. Εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ βοσκοῦ στὴν ἐρημιὰ καὶ στὰ δάση, ποὺ νοσταλγῆ νὰ ζήση κι' ὁ Κρυστάλλης στὰ ποιήματά του.

«Ἤθελα νἄμουν τσέλιγκας, νἄμουν κι' ἕνας σκουτέρης,
νὰ πάω νὰ ζήσω στὸ μαντρί, στὴν ἐρημιά, στὰ δάση...
Νἄχω κοπάδια πρόβατα, νἄχω κοπάδια γίδια!».

Τὰ σιτάρια κάνουν τοὺς πρώτους θαρρετοὺς κυματισμούς των καὶ οἱ ἐαρινὲς καλλιέργειες (ἀραβόσιτος, βαμβάκι, μποστανικὰ) καὶ τὰ ραντίσματα στ' ἀμπέλια ἀρχίζουν ἐντατικά. Ὅλοι εἶναι στὸ πόδι ἀπ' τὴν αὐγή, ὡς τὴ βαθειὰ τὴ νύχτα. Οἱ σηροτρόφοι ἀρχίζουν σιωπηλὰ στὴν ἀρχὴ γιὰ νὰ φτάσουν σὲ ἔντασι τῆς προσπάθειάς των στὸ τέλος. Στὸν κάμπο ἀράδα καρτεροῦν τὰ κάρα, νὰ φορτωθοῦν δεμάτια μουρόφυλλα, ὡς τὸ βαθὺ τὸ σούρουπο. Ὑπομονητικὸς ὁ Γκιώνης, ἐξακολουθεῖ ν' ἀναζητῆ τὸν ἀδελφό του Ἀντώνη μὲ παραπονιάρικες φωνές, Γκιών - γκιών! μέσα ἀπ' τὰ πυκνὰ φυλλώματα τῶν γέρικων δένδρων καὶ κάτω ἀπ' τὸ χρυσὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ.

Τὰ παιδιά, φύλακες στὰ κάρρα, ταράσσονται μέσ' τῆς νύχτας τὴν ἀγκάλη πότε ἀπ' τὶς φωνὲς τοῦ νυκτερινοῦ τραγουδιστῆ, πότε ἀπ' τὸ πέταγμα τῆς νυχτερίδας, καὶ περιμένουν μ' ἀδημονία τὸ φορτωμένο πατέρα γιὰ νὰ θαρρέψουν καὶ νὰ ρωτήσουν γιὰ τὸ παράξενο πουλί. Ἀργότερα θὰ πέσουν τὰ χρυσωμένα στάχυα στοὺς ἀγρούς, θὰ θημωνιαστοῦν τὰ ὁλόχρυσα καὶ βαριὰ δεμάτια καὶ θὰ πυργωθῆ ἡ θυμωνιά, ποὺ τραγούδησε ὁ Γ. Στρατήγης:

«Ἐγὼ εἶμαι ἡ βλογημένη θημωνιὰ
ποὺ ἀπὸ χρυσᾶ πυργώνομαι δεμάτια
Ἐμένα δὲ μὲ χτίζουν μὲ λιθάρια,
μὲ ξύλα, μὲ νερά.
Μὲ στήνουν λυγερὲς καὶ παλληκάρια
μὲ στάχυα, μὲ τραγούδια, μὲ χαρά,

Ὅμως στὸν κάμπο, ποὺ τὸν δροσίζουν τὰ μελτέμια, δὲν θὰ στρωθοῦν τὰ εἰδυλλιακὰ τοῦ παληοῦ καιροῦ ἁλώνια. Θάρθουν μηχανές, λαδωμένες βαριά, καὶ θὰ χωθοῦν στ' ἀραδιαστὰ θημωνιασμένα δεμάτια. Ὁ κάμπος θὰ γεμίζη ἀπ' τὸ βουητὸ τῆς μηχανῆς, ποὺ καταπίνει τὰ δεμάτια καὶ σύννεφα ἡ σκόνη θὰ κάνη τὴν ἀτμόσφαιρα ἀποτνικτικὴ στὸ χῶρο τοῦ ἁλωνισμοῦ. Ἡ σιτοσυδειὰ πάντα εἶναι καλή. Τὰ πεπονειδῆ δροσίζουν πλούσια τώρα τοὺς ἡλιοκαμένους δουλευτάδες καὶ τὸ τριφύλλι θερίζεται ἀδιάκοπα γιὰ τὰ κουραυμένα βόδια. Ὁ κύκλος θὰ κλείση μὲ τὴ συγκομιδὴ τῶν προϊόντων τοῦ κάμπου (ὄσπρια, ἀραβόσιτος, πεπονοειδῆ) καὶ τέλος μὲ τὸν τρυγητὸ τῶν σταφυλιῶν, ἀπ' τὶς ἀνανεωμένες ἀμπελοφυτεῖες. Ὁ τρυγητὸς τοῦ μυρωδάτου καὶ γλυκοῦ καρποῦ γίνεται μὲ γέλια, μὲ τραγούδια καὶ μὲ κάποιο εἰδυλλιακὸ τόνο τοῦ παληοῦ καιροῦ.

Ἀνάμεσα στὶς 200 οἰκογένειες ὑπάρχουν καὶ ἀρκετοὶ ἐπαγγελματίες. Εἶναι ἕξ παντοπῶλαι, δύο σιδηρουργοί, ἕνας ξυλουργός, ἕνας πεταλωτής, ἕνας ράπτης, ἕνας μὲ πριονοκορδέλλα (σχιστήριο), ἕνας μὲ γεωργικὸ ἐλκυστῆρα, δύο κεραμοποιοὶ καὶ 20 οἰκοδόμοι. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτοὺς 40 ἀπ' τοὺς κατοίκους εἶναι ἐργάτες γραμμῆς τῶν Σ.Ε.Κ., οἱ περισσότεροι μόνιμοι, κι' αὐτὸ αὔξησε σημαντικὰ τὸ εἰσόδημα τῶν ἀπορωτέρων κυρίως οἰκογενειῶν. Κανένας του ὅμως δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένος ὁλότελα, ἀπ' τὸν ἀγροτικὸ μόχθο.

4. ΕΙΣΟΔΗΜΑ. Συνολικὰ τὸ ψηλότερο οἰκογενειακὸ εἰσόδημα κυμαίνεται ἀπὸ 25 - 35 χιλ. δρχ. ἀνάλογα μὲ τὶς εὐμενεῖς ἢ δυσμενεῖς καιρικὲς συνθῆκες τῆς χρονιᾶς. Ὅμως οἱ οἰκογένειες αὐτὲς εἶναι πολὺ λίγες· μόλις φτάνουν τὸ 5ο)ο. Τὸ ποσοστὸ αὐτὸ αὐξάνεται μέχρι 15ο), ἂν προστεθοῦν κι' οἱ ἐργάτες συντηρήσεως τῶν γραμμῶν Σ.Ε.Κ.

Τὸ χαμηλότερο ἐτήσιον εἰσόδημα εὑρίσκεται μεταξὺ 5 - 10 χιλ. δρχ. κι' οἱ οἰκογένειες αὐτὲς φτάνουν τὸ 15ο)ο περίπου. Αὐτὲς εἶναι ὑποχρεωμένες ν' ἀναζητοῦν συμπλήρωσι τοῦ εἰσοδήματος ἐκ παντοίων πηγῶν. Ὁ ὑπόλοιπος ὄγκος τοῦ πληθυσμοῦ, τὸ 70ο)ο τῶν οἰκογενειῶν ἔχει εἰσόδημα 15 περίπου χιλ. δρχ. ἐτησίως. Τὸ εἰσόδημα νοεῖται ἀκαθάριστον. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῆ ὅτι οἱ οἰκογένειες εἶναι πολυμελεῖς καὶ τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα εἶναι μικρό. (100 - 200 δολλάρια). Παρ' ὅλον ὅτι τὰ 65,3ο)ο[1] τῆς ἐκτάσεως εἶναι καλλιεργήσιμα, ἡ περιωρισμένη συνολικὰ ἔκπασις καὶ ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἐμείωσαν σημαντικὰ τὸ ἐτήσιον κατ' ἄτομον εἰσόδημα, ἡ δὲ μηχανοποίησι τῆς καλλιεργείας καὶ δὴ τῆς συγκομίσεως (θερισμὸς - ἁλωνισμὸς) αὔξησε περισσότερο τὴν ὑποαπασχόλησιν. Ἐπὶ πλέον ἡ ἄνοδος τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου καὶ ἡ αὔξησις τῶν ἀπαιτήσεων τῆς σημερινῆς ζωῆς ἐδημιούργησε μίαν τάσιν φυγῆς, πρὸς εὕρεσιν ἐργασίας εἰς ἄλλα μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, εἰς ποσοστὸν καὶ πέραν τοῦ 20ο)ο κατὰ περιόδους.

5. ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ - ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ. Οὕτω

1) Τὸ ὑπόλοιπον 34,7 % τῆς ἐκτάσεως εἶναι βοσκοτόπια.

εἰς τὸ ἐσωτερικὸν διεσπάρησαν 147 ἄτομα, τὰ περισσότερα δὲ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ μονίμως. Ἐκ τούτων, ἐγκατεστάθησαν:

35	ἄτομα εἰς Μικρὸν Δέρειον καὶ	4	ἄτομα εἰς Σέρρας
13	» » Ροῦσαν Ἔβρου, ὅπου ἔλαβον γεωργικὸν κλῆρον.	1	» » Καβάλαν
		4	» » Ἀλεξανδρούπολιν
		8	» » Ξάνθην
28	» » Διδυμότειχον	6	» » Θεσαλονίκην
5	» » Σουφλὶ	8	» » Ἀθήνας
1	» » Κυανὴν - Ἔβρου	3	» » Χανιὰ - Κρήτης
1	» » Καστανὲς Ἔβρου	4	» » Ρόδον
6	» » Δίκαια Ἔβρου	Σύνολ.	147 ἄτομα.
20	» » Φέρρας - Ἔβρου		

Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἔχουν μεταναστεύσει 40 ἄτομα ἐν ὅλῳ, ἐξ ὧν:

19	ἄτομα εἰς Γερμανίαν	4	ἄτομα εἰς Ἑλβετίαν
14	» » Βέλγιον	3	» » Ὁλλανδίαν
		Σύνολ.	40 ἄτομα.

Ἐν τέλει 187 ἄτομα, ἤτοι τὸ 15,60)ο τοῦ πληθυσμοῦ εὑρίσκεται ἐγκατεστημένο, μόνιμα ἢ προσωρινὰ μακρὰν τοῦ Πραγγίου.

6. ΔΕΣΜΟΣ ΑΠΟΔΗΜΩΝ. Ὁ δεσμὸς τῶν ἀποδήμων μὲ τὸ γενέθλιο τόπο εἶναι ἰσχυρός. Ὅλοι τοὺς σχεδὸν νοστολγοῦν μιὰ λαμπριάτικη ἡμέρα στὸ χωριό, ποὺ εἶναι δικό τους ἢ ἕνα ξεφάντωμα στὸ πανηγύρι τ' Ἅη - Γιώργιοῦ. Οἱ περισσότεροι εὑρίσκουν εὐκαιρίες συχνὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὸ ὄνειρό των. Οἱ περισσότεροί τους εὐημεροῦν καὶ κυρίως οἱ τοῦ ἐξωτερικοῦ, οἱ ὁποῖοι τακτικὰ ἐπισκέπτονται τὸ Πραγγὶ φέρνοντας μαζί τους καὶ ἀρκετὸ συνάλλαγμα. Κανένας, ὡς τώρα δὲν ἐλησμόνησε τὸ γενέθλιο τόπο καὶ δὲν ἀφομοιώθηκε στὰ ξένα.

V. ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ. 1. ΤΟ ΚΛΙΜΑ. Τὸ κλῖμα χαρακτηρίζεται ὡς ξηρὸ καὶ ὑγιεινό. Εἶναι ἠπειρωτικὸ μὲ μεγάλο εὖρος (19°Κ.) μεταξὺ μεγίστης καὶ ἐλαχστης (μέσης) θερμοκρασίας τὸ θέρος καὶ τὸ χειμῶνα. Ἡ ὑγρασία τὸ χειμῶνα εἶναι μέτρια καὶ τὸ ψῦχος δριμύ. Φθάνει καμμιὰ φορὰ καὶ τοὺς 20° Κ. Γενικῶς ὁ χειμώνας δὲν προκαλεῖ κρυολογήματα. Τέτοια σημειώνονται μόνο τὸ φθινόπωρο. Τὴν μοναδικὴ ἀνάπαυλα στὸ ξεροβόρι καὶ τὸ χιονιὰ φέρνουν, πάντοτε σχεδόν, οἱ ἀλκυονίδες ἡμέρες.

(Ἡ πλέον δυσμενὴς ἐπίπτωσι τῆς βαρυχειμωνιᾶς παρατηρεῖται στὴν κτηνοτροφία τῶν μεγάλων ζώων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ 7 μῆνες κλείνονται καὶ τρέφονται στοὺς σταύλους γιατὶ ἔξω ὁ χιονιᾶς ἔχει παγώσει καὶ σκεπάσει τὰ πάντα. Τοῦτο ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησι τοῦ κόστους τοῦ παραγομένου κρέατος).

Τὸ καλοκαίρι εἶναι ξηρὸ καὶ θερμό. Ἡ βλάστησι ξηραίνεται καὶ οἱ καλλιέργειες, ἰδίᾳ στὶς λοφοπλαγιὲς εἶναι προβληματικὴ χωρὶς ἄρδευσι. Τὸ θερμόμετρο συχνὰ δείχνει +35°Κ.(1) ὑπὸ σκιάν. Τὰ φθινοπωρινὰ πρωτοβρόχια εἶ-

1) Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1963 γιὰ πολλὲς ἡμέρες ἔδειχνε + 45 Κ.

ναι ἀνεπαρκῆ, γιὰ νὰ ζωντανέψουν τὴ βλάστησι· ἀμέσως ἀρχίζουν οἱ πάχνες καὶ τὸ ξεροβόρι. Ἔτσι δημιουργοῦνται συνθῆκες ἀντίξοες γιὰ τὴν κτηνοτροφία καὶ τὶς καλλιέργειες, ποὺ εἶναι στὸ σύνολό τους ξερικές. Μοναδικὴ δροσιὰ καὶ μαγευτικὴ ἀπόλαυσι βρίσκουν οἱ Πραγγιῶτες τὸ καλοκαίρι στὰ ἥσυχα καὶ δροσερὰ τοῦ ποταμοῦ Ἔβρου, μὲ τὶς κατάφυτες ὄχθες του. Ἡ σταθερότης τοῦ κλιματικοῦ παράγοντος τόσο τὸ χειμῶνα, ὅσο καὶ τὸ καλοκαίρι, χωρὶς αἰφνίδιες μεταπτώσεις, μ' ἐξαίρεσι τὸ φθινόπωρο μόνον, δημιούργησε τὴ βάσι τῆς φυσιολογικῆς βιολογικῆς ἐξελίξεως τῶν κατοίκων καὶ τῆς διαμορφώσεως ἰσχυρῆς κράσεως. Ἡ ὑγεία των εἶναι ἱκανοποιητική.

ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΣ. Ἡ θνησιμότης τῶν κατοίκων βρίσκεται σὲ φυσιολογικὸ ἐπίπεδο. Προπολεμικὰ φοβερὰ μάστιζε τὸν τόπο ἡ ἐλονοσία. Μετὰ τὸν πόλεμο ὅμως ἔγινε ἀποστράγγισις τῶν ἑλῶν καὶ σήμερα ἡ νόσος εἶναι ἄγνωστη. Πέραν τούτου ἡ πλατειὰ χρῆσι τῶν ἀντιβιοτικῶν σήμερα, ἡ ὀργάνωσι τῆς ἰατρικῆς περιθάλψεως στὴν ὕπαιθρο, ἡ ἀνάπτυξι τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων κλπ. περιώρισε τὴ θνησιμότητα στὰ φυσικά της ὅρια τῶν 4 - 6 θανάτων κάθε χρόνο, κι' αὐτὸ στοὺς ὑπερήλικας καὶ τοὺς γέροντας (ποσοστὸ 0,5ο/ο). Ἡ παιδικὴ θνησιμότης ἔχει σχεδὸν ἐκλείψει.

ΜΕΣΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΖΩΗΣ. Ἡ μέση διάρκεια ζωῆς φτάνει τὰ 68 χρόνια καὶ συνήθως δὲν λείπουν οἱ αἰωνόβιοι. Ἡ μέση αὐτὴ διάρκεια ζωῆς μποροῦσε, ἴσως, νὰ φθάση καὶ σὲ ψηλότερα ἐπίπεδα, ἂν ἐλύετο τὸ πρόβλημα τῆς ὑδρεύσεως. Τὸ πρόβλημα τοῦτο παραμένει ὀξὺ κι' ἄλυτο γιατὶ σπανίζουν στὴν περιοχὴ τὰ ἄφθονα πηγαῖα νερά. Ὅπου ὑπάρχουν ἀξιοποιήθησαν κι' ἀποτελοῦν πραγματικὲς ὄασεις γιὰ τοὺς ἐργαζομένους ἔξω στὰ κτήματα, ἂν λάβωμε ὑπ' ὄψιν ὅτι ὅσοι δουλεύουν στὸν κάμπο τρέχουν νὰ ξεδιψάσουν στὸ ποτάμι. Τοῦ «Παπάζογλου ἡ βρύση» θεωρεῖται ἕνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα ὑδρευτικὰ ἔργα τῆς Κοινότητος. Λίγα δένδρα γύρω στὴ βρύση θὰ κάμουν τὸ τοπεῖο ὑπέροχο.

ΣΥΝΗΘΕΙΣ ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ. Οἱ συνηθέστερες ἀσθένειες ἀφοροῦν τὸ πεπτικὸ καὶ κυκλοφοριακὸ σύστημα. Ἕλκη στομάχου, ἡπατικὲς βλάβες, καρδιακὲς ἀνεπάρκειες, καρκῖνος προηγοῦνται μὲ συντροφιὰ τὸ γεροντικὸ μαρασμὸ κι' ἔπεται ἡ φυματίωσι. Ἡ τελευταία ὀφείλεται μᾶλλον στὰ φθινοπωρινὰ κρυολογήματα, τὰ ὁποῖα ἡ ἀνεπαρκὴς δίαιτα κι' ἡ ἐξαντλητικὴ ἐργασία συντρέχουν στὸ νὰ ἐξελιχθοῦν σὲ φυματίωσι.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΙ. Στὸ σύνολο τῶν κατοίκων ὑπάρχουν 5 μόνο ἄτομα μὲ πνευματικὴ καθυστέρησι ἢ ἐλαφρόνοια, ποὺ ὀφείλονται σὲ κληρονομικὲς καταβολές.

Η ΚΡΑΣΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ. α) ΣΩΜΑΤΙΚΩΣ. Παρὰ τὴ σκληρὴ ἐργασία καὶ τὴ λιτὴ δίαιτα οἱ Πραγγιῶτες εἶναι ἀκμαῖοι· ἔχουν δυνατὴ κρᾶσι καὶ μεγάλη ἀντοχὴ στὴν ἐργασία. Ὁ καθαρὸς ἀέρας κι' ἡ ζωὴ μέσα στὴν πράσινη φύσι καὶ τὰ δροσερὰ νερὰ τῆς λοφώδους περιοχῆς ἀπ' τὴ μιὰ

κι' ἡ εὐγονία τῶν κατοίκων ἀπ' τὴν ἄλλη συνετέλεσαν νὰ δημιουργηθῆ βιολογικὸς χαρακτῆρας ἰσχυρὸς μὲ κανονικὸ ἀνάστημα καὶ μὲ τὸ χρῶμα τῆς ὑγείας καὶ τῆς ρώμης στὸ πρόσωπο.

β) ΨΥΧΙΚΩΣ. Εἶναι φιλήσυχοι καὶ διανοητικῶς εὐκίνητοι. Ἡ ἐπικοινωνία τους μὲ τοὺς ἄλλους συνοδεύεται ἀπὸ κανονικὴ συναισθηματικὴ ἀπόχρωσι ἀγάπης κι' ἔχθρας. Στὸ σύνολό τους εἶναι ζωηροί, ἀλλ' ὄχι ἐκρηκτικοὶ κι' ὀξύθυμοι. Συγκρατοῦν τὸ πάθος των, ἀλλὰ τὸ διατηροῦν ἐπὶ μακρὸν Τὴν ἔκφρασί τους συνοδεύουν μὲ παρασπατικὲς κινήσεις, ὄχι πολὺ ζωηρὲς καὶ ὁ τόνος τῆς φωνῆς εἶναι κάπως ὑψωμένος, περισσότερον τοῦ κανονικοῦ Τὰ εὐφυολογήματά των περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὴ γενετήσια σφαῖρα καὶ τὶς εὐτράπελες γενικῶς διηγήσεις. Στὸ συναίσθημα τιμῆς εἶναι εὔθικτοι καὶ οἱ οἰκογενειακοὶ δεσμοὶ ἰσχυροί. Ἡ ὁμαδικὴ ὑποταγὴ καὶ πειθαρχία εἶναι ἀσθενής. Γενικῶς ἀνήκουν σ' ἕνα μέσο τύπο, μεταξὺ πεδινῶν καὶ ὀρεσιβίων κατοίκων..

Β'. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ι. ΜΟΡΦΩΣΙΣ. 1) ΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ. Τὸ μοναδικὸ μορφωτικὸ ἵδρυμα εἶναι τὸ 4)θέσιο Δημοτικὸ Σχολεῖο. Ἡ ἀρχή του βρίσκεται στὰ 1918, στὸ σπίτι τοῦ Χατζῆ Λουλούδη. Περιοδικὰ λειτούργησε καὶ ἀγροτολέσχη τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος σὲ ἰδιαίτερο κατάστημα καὶ προσέφερε πολλὰ εἰς τὰ κορίτσια ἡλικίας 14 - 20 ἐτῶν. Τελευταία ὑπάρχει καὶ ἀθλητικὸς σύλλογος. Κοινοτικὴ Βιβλιοθήκη δὲν ὑπάρχει κι' αὐτὸ εἶναι ἕνα σοβαρὸ ἐμπόδιο καὶ πνευματικὴ τροχοπέδη στοὺς κατοίκους, γιατὶ δὲν τοὺς δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ ἔλθουν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν πνευματικὸ κόσμο. Μοναδικὴ βιβλιοθήκη εἶναι ἡ Σχολική, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ ἀκόμη νὰ καλύψη τὶς ἀνάγκες τῶν κατοίκων καὶ τὰ διαφέροντά των.

Περιοδικὰ ἀφήνει μερικὰ βιβλία ἡ κινητὴ Βιβλιοθήκη τῆς ὑπαίθρου (τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας), ἀλλὰ ὅπως εἶναι χωρὶς ἀναγνωστήριο δὲν μπορεῖ νὰ καλλιεργηθοῦν τὰ πνευματικὰ διαφέροντα. Τὸ ἀναγνωστήριο εἶναι μιὰ βασικὴ πλέον ἀνάγκη, ἕνα αἴτημα τοῦ καιροῦ καὶ μαζὶ μὲ μιὰ αἴθουσα διαλέξεων μπορεῖ νὰ ἀποτελέση τὸ πνεματικὸ κέντρο τῆς νεότητος, μετὰ τὴν ἀποφοίτησί τους ἀπὸ τὸ Σχολεῖο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνηλίκων καὶ μπορεῖ ν' ἀποδώση πολλά. Οἱ νέοι εἶναι πρόθυμοι. Κι' ὅπως τοὺς διακρίνουν τὰ φιλοπρόοδα αἰσθήματά τους καὶ ἐπιδιώκουν καλὴ ἐπίδοσι στὸν ἀθλητισμό, ἔτσι διψοῦν καὶ γιὰ πνευματικὴ ἀνωτερότητα.

2. ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ. Παρὰ τὴν ἔλλειψι ἐπαρκῶν μορφωτικῶν μέσων ἀρκετοὶ Πραγγιῶτες μορφώθηκαν κι' ἐντάχθηκαν στὴ μεγάλη ὑπαλληλικὴ οἰκογένεια καὶ σὲ διάφορους κλάδους. Ἐκεῖ, μὲ τὶς ἀγνὲς ἐθνικές των παραδόσεις, τὴ διανοητικὴ ἱκανότητα, τὴν καθάρια κριτικὴ σκέψι καὶ τὸ μεγάλο ζῆλο, ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει στὸ ἔργο των, τιμοῦν τὸ γενέ-

θλιο τόπο καὶ δημιουργοῦν νέο κλῖμα γιὰ τὴ νεώτερη γενιὰ ποὺ ἀκολουθεῖ.

Ἀναλφάβητοι κάτω τῶν 50 ἐτῶν σχεδὸν δὲν ὑπάρχουν, εἶναι ἐλάχιστοι· τὸ ποσοστὸ γιὰ τοὺς ἄρρενες εἶναι περίπου 1ο)ο. Μεγαλύτερο εἶναι στὶς γυναῖκες ποὺ φθάνει τὸ 8ο)ο. Στὶς μικρότερες ἡλικίες τὸ ποσοστὸ μειώνεται πολύ, ὥστε κάτω τῶν 30 ἐτῶν νὰ μὴν ὑπάρχη ἀναλφάβητος καὶ στὰ δύο φῦλα. Σ' αὐτὸ συνετέλεσε ἡ τακτικὴ φοίτησι καθὼς καὶ τοῦ νυκτερινοῦ σχολείου, γιὰ τὴν καταπολέμησι τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ. Ἐπίσης πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι τὰ μέτρα ποὺ ἔλαβε ἡ πολιτεία, γιὰ τὸ ἄνοιγμα σχολείων καὶ τὴν ἀπρόσκοπτο κατὰ τὸ δυνατὸν λειτουργία των καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῆς νοοτροπίας τῶν γονέων ἔθεσαν τὴ βάσι γιὰ μιὰ πνευματικὴ κατάκτησι καὶ μιὰ ἐξόρμησι πρὸς τὰ ἄνω.

Ἀντελήφθησαν οἱ τελευταῖοι ὅτι στὶς δύσκολες ἀπαιτήσεις τῆς σημερινῆς ζωῆς, χωρὶς μόρφωσι τὸ ἄτομο δὲν μπορεῖ νὰ προκόψη, σ' ὁποιοδήποτε παραγωγικὸ τομέα. Σήμερα περὶ τοὺς 30 νέοι καὶ νέες, ἀπόφοιτοι τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, φοιτοῦν στὸ Γυμνάσιο Διδυμοτείχου καὶ σὲ ἄλλες, ἐπαγγελματικὲς σχολὲς (Κομοτινή). Μέχρι τώρα δέκα ἑπτὰ (17) ἄρρενες καὶ δύο (2) θήλεις ἔχουν ἀποφοιτήσει ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο (Διδυμοτείχου), ἤτοι ποσοστὸ 1,8ο)ο τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἐννέα (9) ἀπ' αὐτοὺς Ἀνώτατες Σχολὲς (0,9ο)ο). Δικηγόροι, διμοδιδάσκαλοι, χημικοί, μηχανολόγοι (αὐτοὶ οἱ δύο, μιὰ κοπέλλα κι' ἕνα ἀγόρι, βρισκόταν τὸν περασμένο χρόνο στὸ τέλος τῶν σπουδῶν τους στὸ Πανεπιστήμιο Κωνσταντινουπόλεως[1] καὶ ταχυδρομικοὶ ὑπάλληλοι ἀποτελοῦν τὴν μερίδα τοῦ Πραγγίου καὶ προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τους μὲ εὐσυνειδησία, ὁ καθένας ἀπ' τὴ σκοπιά του. Ὅλοι τους ἔχουν καλὴ ἐξέλιξι καὶ διαπρέπουν στὸν τομέα τους. Τὸ κακὸ εἶναι ὅτι σκορπισμένοι δὲν μποροῦν νὰ συντελέσουν στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξι τοῦ γενέθλιου τόπου καὶ τὴ δημιουργία πνευματικῆς κινήσεως. Σχεδὸν ἔχουν ἀποκοπῆ ἀπ' τὸν κορμὸ τῆς Κοινωνικῆς ὁμάδος των. Περιοδικὰ ἐπισκέπτονται τὸ χωριό τους γιὰ λίγες ἢ πολλὲς ἡμέρες νὰ παραθερίσουν καὶ πάλι νὰ φύγουν.

ΕΝΤΥΠΑ. Τὰ μοναδικὰ ἔντυπα, ποὺ κυκλοφοροῦν εἶναι οἱ καθημερινὲς ἡμερήσιες ἐφημερίδες σὲ λιγοστὰ φύλλα, λίγα βιβλία γεωργοκτηνοτροφικοῦ καὶ ἱστορικοφιλολογικοῦ περιεχομένου, τὸ περιοδικὸ ὁ «Ἀγροτικὸς Ταχυδρόμος», ἡ ἐφημερίδα «Στρατιωτικὰ Νέα», ἡ «φωνὴ τῶν ΤΕΑ» καὶ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἔχουν πολλαπλασιασθῆ τὰ βοηθητικὰ βιβλία τῶν ἀποφοιτούντων ἀπ' τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο, ὥστε τὰ χειμωνιάτικα βράδυα ν' ἀσκοῦν ἱκανὴ μορφωτικὴ ἐπίδρασι στοὺς ἀναγνώστας ἐνηλίκους, σὲ βαθμό, ποὺ νὰ γεννῶνται πνευματικὰ διαφέροντα. Ἤδη ἔχει προπαρασκευασθῆ ἀρκετὰ τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν ἵδρυσι Κοινοτικῆς Βιβλιοθήκης. Ἀκατάλληλα ἔντυπα δὲν ἔχουν μέχρι τώρα ἐμφανισθῆ, εὐτυχῶς. Πέραν τῶν ἀνωτέρω ἐν-

1) Καταφεύγουν κεῖ γιατὶ ἡ σχέσις τοῦ νομίσματος τῶν δύο χωρῶν τὸ εὐνοεῖ καὶ γιατὶ εἶναι πιὸ κοντὰ ἀπὸ ὅσο εἶναι ἡ Θεσσαλονίκη ἢ ἡ Ἀθήνα.

τύπων γίνονται συγκεντρώσεις ἀπ' τοὺς δασκάλους καὶ ὁμιλίες, ἑρμηνεύεται τὸ εὐαγγέλιο πολλάκις ἀπ' τοὺς ἴδιους καὶ λειτουργεῖ Κατηχητικὸ σχολεῖο. Στὰ παραπάνω ἔντυπα ἂς προστεθῆ καὶ ἡ μαθητικὴ ἐφημερίδα ποὺ κυκλοφόρησε ἐπὶ μία 5)ετία.

4. ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ. α)ΘΕΑΜΑΤΑ. Τὰ θεάματα περιορίζονται στὶς σχολικὲς παραστάσεις, ἐπιδείξεις κλπ. καὶ σὲ ἐλάχιστες, 3 - 4 κινηματογραφικὲς προβολὲς ἀπ' τὸ κινητὸ συνεργεῖο κινηματογραφικῶν προβολῶν τῆς Νομαρχίας Ἔβρου καὶ τελευταία τοῦ Β.Ε.Ι.

Περιοδικὰ ἢ σπάνια διέρχονται μικροεπαγγελματίες ἀκροβάτες τῆς τελευταίας στάθμης καὶ τοῦ τύπου τῆς πλατείας «Κοτζιᾶ». Ἀκόμη πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἀρκετοὶ κάτοικοι κάθε χρόνο ἐπισκέπτονται τὴν ἐτήσια διεθνῆ Ἔκθεσι Θεσσαλονίκης μὲ φθηνὸ τότε εἰσιτήριο (150 δρχ. μὲ ἐπιστροφή).

β) ΑΚΡΟΑΜΑΤΑ - ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ. Αὐτὰ περιορίζονται στὸ ραδιόφωνο καὶ στὶς διαλέξεις ποὺ γίνονται στὸ σχολεῖο καὶ τὰ κηρύγματα στὴν ἐκκλησία. Τὸ ραδιόφωνο κατέκτησε τὶς μισὲς σχεδὸν οἰκογένειες. Ἡ ἐπίδρασίς του εἶναι περαστία τόσο ἀπὸ μορφωτικῆς ἀπόψεως ὅσον καὶ ἀπὸ ψυχολογικῆς. Κατόρθωσε ν' ἀποβάλη τὴ δυσθυμία καὶ κατήφεια, ποὺ κυριαρχοῦσε μόνιμα στὰ πρόσωπα τῶν Πραγγιωτῶν. Σήμερα πνέει ἄλλος ἄνεμος κι' ἐπεκράτησε ἄλλη ἀντιληψι γιὰ τὴ ζωή, τὴν ὁποία ἀντιμετωπίζουν τώρα μὲ περισσότερη αἰσιοδοξία παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ σύγχρονη ζωὴ δημιουργεῖ περισσότερα προβλήματα κι' ἀνάγκες ἀπὸ πρίν. Ὅλα τὰ παραπάνω μορφωτικὰ μέσα μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι κινοῦν τὰ διαφέροντα τοῦ πληθυσμοῦ σὲ πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ πρὶν πνευματικὸ ἐπίπεδο.

ΙΙ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ. ΕΡΓΑ ΧΕΙΡΩΝ. ΕΝΔΥΜΑΤΑ. Πρὶν ἀπὸ τὸν τελευταῖο πόλεμο ἡ ἐνδυμασία τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῶν γυναικῶν, τῶν γερόντων καὶ τῶν παιδιῶν ἦσαν ἀποκλειστικὰ ἔργο τῶν χειρῶν τῆς νοικοκυρᾶς. Πρῶτα ἡ ρόκα κι' ἔπειτα ὁ ἀργαλειὸς δούλευε ἀσταμάτητα. Οἱ νοικοκυρὲς ἔπρεπε νὰ ἀνανεώνουν ὅλα τὰ χρειαζούμενα· στρώσεις, πετσέτες, δισάκια, τορβάδες, κεντητοὶ ἢ φλοκάτοι κι' ἐνδύματα γιὰ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας· ἐσώρουχα, ὑποκάμισα, παντελόνια (πουτούρια γιὰ τὸ χειμῶνα, βρακιά, γιὰ τὸ καλοκαίρι πρὶν ἀπὸ τὸ 1940 καὶ σὲ εὐρωπαϊκὸ στὺλ σήμερα), ἀντιριὰ καὶ σακκάκια, γιαμπουρλούκια κι' ἐπανωφόρια, ἀνάκατα, γιατὶ ἄλλοι διατηροῦσαν τὴν παληὰ φορεσιὰ κι' ἄλλοι ὄχι, ζουνάρια στὴ μέση, σάλια τοὺς γέρους γιὰ τὸ κεφάλι (τυλιχτὰ) καλτσούνια καὶ κάλτσες, τυρλίκια, μουχαέρια (= σχιστὰ πολυκέντητα ἐπανωφόρια), σαλταμάρκες (= κεντητὰ γυναικεῖα σακκάκια). Ἀκόμη παπλώματα, τραπεζομάνδηλα, σέλες (ἐφίππια) γιὰ νὰ κάθεται ὁ ἄνδρας ἐπάνω στ' ἄλογο κι' ἄλλα χρειαζούμενα ἔπρεπε νὰ τὰ κατασκευάση ἡ καλὴ οἰκοκυρὰ δείχνοντας ὅλη τὴν ἱκανότητα στὴν ὁμηρικὴ τέχνη τῆς Πηνελόπης.

Σὰν πρώτη ὕλη χρησίμευε τὸ μαλλὶ τῶν προβάτων. Τὸ βαμβάκι χρεια-

ζόταν μόνο γιὰ τὴν καλοκαιρινὴ φορεσιὰ καὶ γιὰ τραπεζομάνδηλα καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ στημόνι στὰ στρώματα. Στὴν κατοχικὴ περίοδο, ποὺ ἔμενε ἀδιάθετο, τὸ μετάξι, ἡ λαϊκὴ τέχνη ἄρχισε νὰ στρέφη καὶ σ' αὐτὸ τὰ διαφέροντά της καὶ σήμερα ἡ ἰταμίνα ἀντικατέστησε τὰ μαξιλάρια τὰ πολυκέντημα καὶ ἐπέβαλε νέα, ἀπὸ ἰταμίνα κεντημένη μ ἐλεπτότητα καὶ περισσότερη χάρι, ἀκόμη καὶ μικρὰ πετσετάκια, καρέδες κι' ἕνα σωρὸ ἄλλα ἔγιναν ἀντικείμενα τῆς λαϊκῆς τέχνης. Οἱ κοπέλλες σήμερα κάνουν ὅλα τὰ προικιά τους μὲ τὰ χέρια τους, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐνδύματα, ποὺ τ' ἀγοράζουν, ἐνῷ ἄλλοτε ἔπρεπε νὰ τὰ κεντήσουν ὅλα· καὶ τὰ πουκάμισα μὲ «γράμματα» ἢ «κινα-ρένια» καὶ τὰ φουστάνια καὶ τὰ καφτάνια καὶ τοὺς ντουλαμάδες (εἶδος ἐπανωφοριοῦ).

Ὅλα ἔπρεπε νὰ κεντηθοῦν μὲ διαφορετικὰ σχέδια βελονιὰ - βελονιά, μὲ Ἰώβειο ὑπομονή. Τὸ κέντημα γινόταν σὲ ὅλα τὰ ἐνδύματα μὲ πολὺ γοῦστο καὶ πάντοτε στὰ ἄκρα, ποὺ ἔμεναν ἀκάλυπτα ἀπὸ τὸ δεύτερο φόρεμα. Μὰ περισσότερη τέχνη χρειαζόταν στὴν ποδιά, ποὺ ἦταν γεμάτη «ξομπλίδια» (σχέδια μὲ ἄνθη, πουλάκια, γραμμές, καμῆλες, μαίανδρους). Οἱ κλωστὲς ἦσαν ἐγχώριες, μάλλινες ἢ βαμβακερὲς σὲ διάφορα χρώματα ἀλλὰ καὶ μεταξωτὲς τοῦ ἐμπορίου. Τὰ χονδρὰ μάλλινα ὑφάσματα, πρὶν βαφοῦν πηγαίναν στὴ νεροτριβὴ τοῦ μύλου κι' ἀποχτοῦσαν χνοῦδι. Σήμερα τὸ χέρι δὲν σταμάτησε νὰ ἐργάζεται, ἀλλὰ ὁ συρμὸς κι' ἡ ἐξέλιξι ἐπέβαλαν τὴν εὐρωπαϊκὴ ἐνδυμασία καὶ στὰ δύο φῦλα καὶ περιώρισαν τὴ λαϊκὴ τέχνη στὰ ὑπόλοιπα τοῦ νοικοκυριοῦ καὶ στὰ πλεχτά, ποὺ γίνονται μὲ λεπτομερῆ τέχνη. Οἱ ἡλικιωμένες ἐξακολουθοῦν νὰ φοροῦν τοπικὴ φορεσιά.

2. ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ. Ὅπως καὶ τὰ ἐνδύματα ἔτσι καὶ τὰ κοσμήματα ἦταν ἀντικείμενο τῆς λαϊκῆς τέχνης κι' ἔπρεπε νὰ γίνουν ἀπ' τὰ χέρια τῆς κοπέλλας. Ὅλα τὰ κοσμήματα ἦσαν χάνδρινα. Περνοῦσαν σὲ ψιλὴ κλωστὴ τὰ ψιλὰ χανδράκια καὶ τὰ ἔπλεκαν μὲ ποικίλους τρόπους. Ἔτσι γινόταν τὰ «γκιορτάνια» (= λωρίδες γύρω στὸ λαιμὸ) ἐφαρμοστά, «μπλοῦντες» (= ραβδωτὰ περιλαίμια) «μπιλτζίκες» στὰ χέρια, «ποΰλια» καὶ «παρατσούδια» στὶς μακρὲς πλεξοῦδες. Ὅλα αὐτὰ γονόταν μὲ διάφορους συνδυασμοὺς χρωμάτων (= χρωματιστῶν χάνδρων) γιὰ νὰ πετύχουν διάφορα σχέδια. Τὸ κοσμήματα αὐτὰ σήμερα ἐξέλιπαν καὶ στὴ νέα γενιὰ εἶναι ἄγνωστα. Τὰ φλωριὰ ὅμως συχνὰ κρέμονται στὸ στῆθος τῆς κοπέλλας.

3. ΟΙΚΙΑΚΑ ΣΚΕΥΗ. Αὐτὰ παληότερα ἦταν φροντίδα τοῦ καλοῦ νοικοκύρη. Ὁ ἀργαλειός, οἱ ρόκες, τὰ ροδάνια, οἱ πατῆθρες καὶ τὰ ξυλόχτενα, οἱ βαρέλες γιὰ τὸ κρασί, οἱ σκάφες, σκαλιστὲς βαθειὰ σὲ ξύλο ἰτιᾶς, σοφράδες, καναπέδες κουτάλια (ξύλινα), κουταλοθῆκες καθίσματα χαμηλά, τὸ ἀλέτρι, ὁ ζυγὸς καὶ πολλὰ ἄλλα. Σήμερα μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ γίνονται ἀπὸ εἰδικοὺς τεχνίτες. Οἱ τσομπάνηδες ἄλλοτε καὶ τώρα σκαλίζουν τὸ ξύλο κι' ἀπ' τὰ χέρια του βγαίνουν ἀκόμη φόρμες λογιῶν - λογιῶν γιὰ γκλίτσες, ρόκες, φλογέρες κ.ἄ. Ἤθελαν ἀκόμα νὰ παρουσιάσουν στὶς νοικοκυράδες καὶ ἀ-

δράχτια καὶ σφονδύλια καὶ σαΐτες κι' ἄλλα ἐξαρτήματα τ' ἀργαλειοῦ, ποὺ δὲν σταματοῦσε. Μὰ πιότερη τέχνη ἔδειχναν στὶς γκλίτσες καὶ στὶς ρόκες. Διάλεγαν κρανόβεργες τριχαλωτές, τὶς «ἔκαιγαν», τὶς ἔδιναν διάφορες φόρμες, τὶς πελεκοῦσαν καὶ τὶς σκάλιζαν καὶ τὶς ἔκαναν ἴσες, γριστές, συνταιριατὲς κι' ὄμορφες. Τοὺς ἄρεσε πολὺ ν' ἀκοῦν παινέματα ἀπ' τὶς νοικοκυράδες.

4. ΟΙΚΟΔΟΜΕΣ. Τὰ περισσότερα σπίτια εἶναι μονόροφα, ὅλα δὲ κεραμοσκεπῆ. Κτίζονται ἀπὸ ἐγχώριους κτίστες, ποὺ ξέρουν νὰ δουλεύουν τὴν πέτρα μὲ τέχνη. Ἀφοῦ πρῶτα πελεκηθῆ μὲ ὀδοντωτὸ σφυρὶ μπαίνει ἀραδειαστὴ κι' ὄχι ἀνάκατα μωσαϊκή. Τὸ πελεκητὸ αὐτὸ πέτρινο σπίτι ἐξωτερικὰ μένει ἐνεπίχριστο. Σήμερα στὸ Πραγγὶ τὸ τοῦβλο κι' ὁ ἀσβέστης ἔγιναν ἀπαραίτητα οἰκοδομικὰ ὑλικά. Ἡ πρόσοψι, πολλὲς φορὲς καὶ δεύτερος τοῖχος (ἀνατολικὸς ἢ δυτικός), γίνεται μὲ τοῦβλα. Ὁ βορεινὸς πάντοτε χτίζεται μὲ πέτρες. Ἤδη καὶ τὸ μπετὸν ἄρχισε νὰ κερδίζη ἔδαφος.

ΤΟΠΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ - ΑΣΜΑΤΑ. Συνηθισμένοι χοροὶ εἶναι οἱ συρτοί, οἱ ζουναράδικοι, οἱ συρτοὶ μὲ μισὰ βήματα (γοργοὶ ἀνοιξιάτικοι), οἱ ἀργοὶ κι' ὁ καλαματιανός. Παληότερα τραγουδοῦσαν οἱ κοπέλλες ἐναλλὰξ μισὲς καὶ μισὲς ἐν ᾧ νέοι ἔκαμναν τὰ σκέρτσα τους σέρνοντας τὸ χορὸ μὲ τὸ μαντήλι στὸ χέρι ὅλο λεβεντιά. Ἄλλοτε πάλι τὸ κέφι ἄναβε μὲ τὶς γκάϊντες ἢ τὸ τύμπανο. Σήμερα τὰ βιολιὰ καὶ τὰ κλαρίνα, μὲ μεγαφωνικὲς συσκευές, ἀντιλαλοῦν σ' ὅλο τὸ χωριὸ κι' ἔξω στὶς πλαγιὲς καὶ στοὺς κάμπους, ὡς τὴν πέρα ὄχθη τοῦ Ἔβρου καὶ ρωτοῦν πολλὲς φορές, περίεργοι, οἱ χουζουρλίδικοι Τοῦρκοι, γιὰ τὸ ξεφάντωμα τῶν Πραγγιωτῶν, τοὺς τσοπάνηδες, ποὺ κατεβάζουν τὰ πρόβατα στὸ νερὸ νὰ ξεδιψάσουν. Παραθέτουμε μερικὰ ἀντιπροσωπευτικὰ τραγούδια:

1.— Τροχ. 10)σύλ. (συρτὸς)
Ὅλα τὰ πουλάκια σιγὰ - σιγὰ
Τὰ χειλιδονάκια ζευγαρωτά.
Κόρη μου τ' ἀηδόνι, τὸ μοναχὸ
περπατεῖ καὶ λέει καὶ 'μολογεῖ
ἄντρα ποῦ τὴν ηὗρες αὐτὴν τὴ νειὰ
τὴν ξανθομαλλοῦσα, τὴν Καστανιά.

2.— τροχ. 15)σύλ. (Ζουναράδικος)
Τρεῖς μέρις ἔχει Βέργου μου, τρεῖς μέρις ἔχ' ἡ Πασχαλιά.
Ὅλα τὰ κουρίτσια ἄλλαζαν, ἄλλαζαν κὶ χόρειναν
μᾶς Βέργου μας δὲν ἄλλαζι, κάθουνταν κὶ ντιουσίντιζι
πῶς θὰ περάσ' τρία νερά, τρία νερά, τρεῖς θάλασσις.
Κι' τοῦ νιρὸ ἦταν θουλό, γρέμσι τοῦ δαχτυλίδι της
νάστι νὰ τοῦ χαλέψουμι...

3.— 15σύλ. μ. (συρτὸς γοργὸς)
Γαλανὰ ματάκια μ' κι' ὄμορφα, μαυροματοῦσα μ' ἔλα
... ...

Γ'. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ι. ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ. Γιὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά των οἱ Πραγγιῶτες εἶναι περήφανοι καὶ γνωστοὶ στὴν περιοχὴ γιὰ τὴν ἐντιμότητά των.

Ο ΔΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ. Τὰ θεμέλια τοῦ γάμου ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἠθικὰ καὶ χριστιανικά, ὅπως στὸν παληὸ καιρό. Ὁ γάμος στέκει ψηλὰ καὶ στὴν ἀρτιότητα, ποὺ καθορίζει τὸ παραδοσιακὸ πνεῦμα ἀμοιβαίου σεβασμοῦ κι' ἀγάπης. Μοναδικὰ ἐλατήρια ἔχει τὴν ψυχικὴ καὶ ἠθικὴ εὐρωστία καὶ τὸ ψηλὸ κοσμογονικὸ νόημα, ποὺ κρύβει. Οὐδέποτε τὸ χρῆμα. Εἶναι εὐλογημένη χριστιανικὴ οἰκογένεια, ποὺ μὲ εἰλικρινῆ καὶ βαθειὰ πίστι ἐπιδιώκει νὰ δημιουργήση ὁ νέος καὶ νὰ τὴν προσθέση σὰ νέο δημιουργικὸ κοινωνικὸ κύτταρο, στὴ μεγάλη οἰκογένεια τοῦ χωριοῦ, ποὺ ἐξελίσσεται ἄτρωτη ἀπὸ ἠθικὲς ἀρρώστιες μέσα στὸ μεγάλο ρεῦμα τῆς ζωῆς.

Ἔτσι τὰ δεσμὰ τοῦ γάμου εἶναι στέρεα καὶ τὰ διαζύγια σχεδὸν ἀνύπαρκτα. Οἱ νέοι καὶ οἱ νέες ποὺ νυμφεύονται ἀποτελοῦν πρότυπα ἠθικῆς καὶ προοδευτικῆς οἰκογενείας καὶ ὁ οἰκογενειακὸς δεσμὸς θεωρεῖται ἀκατάλυτος καὶ ἱερός. Γνώρισμα λαμπρὸ παραμένει ἡ παπροπαράδοτη συζυγικὴ πίστι καὶ ἡ ἁρμονικὴ συμβίωσι τῶν συζύγων. Ὁ πατέρας εἶναι ὁ ἀρχηγὸς μέσα στὴν οἰκογένεια καὶ στοὺς ὤμους του πέφτει τὸ βάρος τῆς διακυβερνήσεως καὶ τῆς συντηρήσεως. Στὰ κτήματα καὶ τὶς ἄλλες ἐργασίες ἐργάζεται μόνος, βοηθούμενος μόνον στὸν καιρὸ τῆς σπορᾶς καὶ τὴ συγκομιδὴ κι' ἀπ' τ' ἄλλα μέλη.

Ὅταν μεγαλώσουν τὰ παιδιὰ τότε ἡ μητέρα κάθεται στὸ σπίτι καὶ συγυρίζει τὸ νοικοκυριό της. Στὴ δουλειὰ τρέχουν ὁ πατέρας καὶ τὰ παιδιά. Στὸ σπίτι κάθεται καὶ ἡ ἀρραβωνιασμένη κοπέλλα, ὅταν πλησιάζη ὁ γάμος καὶ δὲν ἔχη τελειώσει τὰ προικιά της. Ὁλόκληρη ἡ οἰκογένεια διαμένει στὸ ἴδιο σπίτι. Τὸ ἀνδρόγυνο κοιμᾶται σὲ κρεββάτι καὶ τὰ παιδιὰ στὸ πάτωμα πάνω σὲ στρῶμα. Συντρώγουν πάντοτε ἐκτὸς ἂν ἡ ἐργασία δὲν τὸ ἐπιτρέψη. Ἡ παληὰ συνήθεια νὰ τρώγουν ὅλοι, ἀκόμη καὶ ὁ φιλοξενούμενος, ἀπ' τὸ ἴδιο πιάτο ἤδη ἐξέλειπε πλὴν τοῦ σοφρᾶ (= χαμηλὸ στρογγυλὸ τραπέζι), γύρω στὸν ὁποῖο ἀραδιάζονται ἀκόμη, ὅλοι σταυροπόδι.

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ. Αὐτὰ εἶναι σπανιώτατα. Στὰ τελευταῖα 80 - 100 χρόνια σημειώθηκαν δύο· τὸ ἕνα γιὰ λόγους οἰκονομικοὺς καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ σχιζοφρενικὴ παράκρουσι τοῦ δράστη. Γενικῶς ἡ ζωὴ τοῦ ἄλλου εἶναι σεβαστή.

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἐγκαταλείπουν κάθε τι παραδοσιακό, ποὺ δὲν ἐξυπηρετεῖ καὶ διατηροῦν μὲ πεῖσμα ὅσα ἔχουν περιεχόμενο ἠθικὸ κι' ὅ,τι δὲν βλάπτει. Π.χ. μέχρι πρὸ 20 ἐτῶν ἡ οἰκογένεια ἦταν αὐστηρὰ πατριαρχικὴ μὲ ἔλλειψι ὀρθολογιστικοῦ καὶ προοδευτικοῦ πνεύματος. Τὰ ἄρρενα τέκνα τυμφευόμενα παρέμειναν ἐντὸς τῆς ἴδιας κατοικίας καὶ συναποτελοῦσαν τὴ μεγάλη οἰκογένεια.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο περιορίζονταν ἡ ἐλεύθερη δρᾶσι τῆς νεοσύστατης

οἰκογένειας, στὸν παραγωγικὸ τομέα καὶ τὸ χειρότερο ἡ συμβίωσι πολλῶν ἀτόμων εἶχε δυσμενῆ ἐπίπτωσι στὴν ὁμόνοια τῆς οἰκογενειακῆς ὁμάδος. Ἡ καπάστασις αὐτὴ ἄφηνε στὸ περιθώριο τὴν προσεκτικὴ ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ὑπακούουν πρῶτα στὸν παππού καὶ τὴ γιαγιὰ καὶ ἔπειτα στοὺς γονεῖς, οἱ ὁποῖοι θὰ γύριζαν ἀργὰ ἀπ' τὶς δουλιές. Ἡ οἰκογενειακὴ αὐτὴ ἀγωγὴ μὲ τὴν ἀντιφατική της μορφὴ καὶ τὴν ἔλλειψι στενῆς οἰκογενειακῆς θαλπωρῆς κατακρίνεται σήμερα ἀπόλυτα ἀπὸ τὶς νεώτερες ἀντιλήψεις τῆς Ψυχολογίας καὶ τῆς Παιδαγωγικῆς, γιατὶ εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν ψυχικὴ ὑγεία καὶ τὴν χαρακτηρολογικὴ διαμόρφωσι τῆς γενεᾶς, ποὺ ἔρχεται στὸ προσκήνιο τῆς ζωῆς.

Εὐτυχῶς σήμερα τὸ φαινόμενο αὐτὸ ἐξέλιπε σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου καὶ ἀμέσως μετὰ τὸ γάμο καταβάλλεται σύντονη προσπάθεια ἀπ' ὅλους γιὰ τὴν σύντομη ἀνεξαρτοποίησι τῆς νέας οἰκογενείας. Ἐπίσης ἐξέλιπε ὁ γάμος σὲ μικρὴ ἡλικία. Οἱ νυμφευόμενοι ἔχουν πάντοτε τὴν ἴδια περίπου ἡλικία. Χαρακτηριστικὴ ἀλλαγὴ παρατηρεῖται στὸ ζήτημα τῆς προίκας. Ἕως τώρα δὲν ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητη ἡ προῖκα τῆς κοπέλλας σὲ ἀκίνητα ἢ μετρητὰ καὶ ἐνῷ εἶναι γνωστὰ τὰ δυσάρεστα ἐπακόλουθα τῆς περιουσιακῆς ἀπογυμνώσεως τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ τῆς μετακινήσεως τῶν περιουσιῶν, δίκην νυφικοῦ ἐξαρτήματος, ἔφτασε κι' ἐδῶ ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς ὁ συρμὸς καὶ τείνει νὰ ἐδραιωθῇ μὲ ἀποτέλεσμα εὔρωστες βιοψυχικὰ καὶ ἠθικὰ κοπέλλες νὰ μένουν στὸ «ράφι», γιατὶ ὁ πατέρας ἀρνεῖται νὰ προικήσῃ μ' ἀκίνητα «τοὺς γαμπρούς», γιὰ τοὺς ὁποίους καμμιὰ ἀπαίτησι δὲν προβάλλεται γι' ἀντάλλαγμα.

Ἕνα ἄλλο κακὸ εἶναι ὅτι οἱ νέοι δὲν ἀγαποῦν τὸ ἔργο τοῦ πατέρα τους (τὸ ἐπάγγελμα ἰτοῦ ἀγρότη) καὶ ἀπ' τὶς ὀνειρώδεις ἀφηγήσεις τῶν μεταναστῶν γιὰ κόσμους ἄγνωστους παρασύρονται ἀπ' τὸ ρεῦμα φυγῆς, ἄσχετα ἂν ἐγκαταλείπουν μικρὴ ἢ μεγάλη περιουσία. Τὸ πρᾶγμα δὲν ἀφορᾶ φυσικὰ τοὺς βιοπαλαιστάς, ποὺ διεξάγουν ἀγῶνα ἐπιβιώσεως καὶ καλλιτερεύσεως τῶν ὅρων ζωῆς καὶ φεύγουν γιὰ νἄβρουν καλλίτερη τύχη, μιὰ καὶ οἱ συνθῆκες, ποὺ ἐπικρατοῦν ἀκόμα στὴ χώρα μας δὲν ἐπιτρέπουν τὴν ἀπορρόφησι ὅλου τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς χώρας.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ. Οἱ κάτοικοι εἶναι φιλήσυχοι καὶ διαβιοῦν εἰρηνικά. Οἱ νέοι σέβονται τοὺς μεγαλυτέρους καὶ δὲν μπαίνουν σὲ καφενεῖα, ὅπου κάθονται οἱ μεγάλοι. Οἱ νοικοκυραῖοι γιὰ μικροδιαφορὲς ἀποφεύγουν νὰ προσφεύγουν στὰ δικαστήρια καὶ νὰ ἀλληλοκαταγγέλωνται. Ἂν συμβαίνουν σποραδικὰ τέτοια κρούσματα, ἀποτελοῦν ἐξαίρεσι καὶ τὰ προκαλοῦν ἐλάχιστοι, ποὺ ἐπιβουλεύονται τὴν περιουσία τοῦ γείτονα καὶ δημιουργοῦν ἔριδες γι' ἀσήμαντες διαφορές, ἀνύπαρκτες τὶς περισσότερες φορές. Ἀντίθετα κάποια ἀνησυχητικὴ αὔξησι παρατηρεῖται στὶς μικροαγροζημίες, ποὺ ὀφείλονται στὸν περιορισμὸ τῆς βοσκησίμου χέρ-

σας ἔκτασης ἀπ' τὴ μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη στὴ διατήρησι μεγάλου, σχετικά, ἀριθμοῦ μικρῶν καὶ μεγάλων ζώων (πρόβατα - βοοειδῆ), ποὺ εἶναι τὸ στήριγμα τῆς οἰκονομίας τῶν κατοίκων. Πάντα ὅμως κανονίζουν τὶς διαφορές των συμβιβαστικὰ κι' ἐλάχιστες εἶναι οἱ περιπτώσεις, ποὺ καταφεύγουν στὸ ἀγρονομεῖο.

Κατὰ τ' ἄλλα διατηροῦν μεταξύ των ἀδελφικὲς σχέσεις κι' ἀνυστερόβουλα συντρέχει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Τὰ παρακάτω περιστατικὰ ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὰ παραδείγματα τῆς χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης, ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσά των. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1962 κεραυνὸς κατέστρεψε ἐξ ὑπαρχῆς ἕνα νοικοκυριό, χωρὶς ἀνθρώπινα ὅμως θύματα. Οἱ κάτοικοι τότε ἐπεστράτευσαν τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματά των καὶ πρὶν φτάση ὁ χειμώνας μὲ χρήματα κι' ἐργασία καὶ τὴ συντονιστικὴ πρωτοστασία μας ξανάφτιασαν τὸ νοικοκυριό. Ἐπίσης κάθε φορά, ποὺ ἡ φωτιὰ ἀπειλεῖ ξαφνικὰ νὰ ἐξαφανίση σπίτια καὶ νοικοκυριὰ στὴ συναγερμικὴ πρόσκλησι τῆς καμπάνας, σὰ χείμαρρος ὁρμητικὸς καταφθάνουν ὅλοι καὶ μὲ πραγματικὴ αὐτοθυσία προσπαθοῦν καὶ τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς σώζουν ἀπ' τὶς ἀχόρταγες φλόγες ὅ,τι προλάβουν.

Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1963 τὰ νερὰ τοῦ Ἔβρου κατέκλυσαν 40 σπίτια. Αὐθόρμητα προσέτρεξαν καὶ ξεπέρασαν ὅλες τὶς δυσκολίες. Στέγασαν τὶς οἰκογένειες μὲ τὰ ὑπάρχοντά τους γιὰ πολλὲς μέρες στὰ δικά των σπίτια. Οἱ Πραγγιῶτες εἶναι ἀξιοζήλευτοι στὸν τομέα αὐτὸ καὶ δικαιοῦνται νὰ εἶναι ὑπερήφανοι γιὰ τὴ ζηλευτὴ παράδοσί των. Στὴν καταστρεπτικὴ μανία τῶν στοιχείων τῆς φύσεως ἀντιτάσσουν τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα ἀδελφικῆς ἀλληλεγγύης μέχρις αὐτοθυσίας. Τὸ μόνο τρωτό, ποὺ παρατηρεῖται εἶναι ἡ κάμψι, κατὰ διαστήματα, τῆς τάσεως γιὰ συνεργασία καὶ πρόοδο στὸν τομέα τῶν κοινωφελῶν ἔργων.

Ἡ κάμψι αὐτὴ πρέπει ν' ἀποδοθῆ στὶς κρίσιμες ἠθικά, μεταπολεμικὲς χρονιές, ἀπ' τὸ ἕνα μέρος καὶ στὴ διοίκησι τῶν κοινῶν, ἀπ' τἄλλο μέρος, ποὺ δὲ βρίσκεται, κατὰ καιρούς, σὲ χέρια ἀνθρώπων, ποὺ νοιώθουν τὴν ὑψίστη εὐθύνη ἔναντι τοῦ συνόλου κι' ἔχουν συνείδησι τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς των, ὡς αἱρετοὶ ἄρχοντες, ἀλλὰ ποὺ σπαταλοῦν τὸ χρόνο μὲ τὴν περιφρούρησι ἀτομικῶν συμφερόντων, μέχρι τοῦ σημείου τῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀμελείας γιὰ τὰ κοινὰ πράγματα. Ἔτσι ὁ χρόνος φεύγει ἀνεκμετάλλευτος καὶ τὸ πνεῦμα συνεργασίας καὶ ὁμαδικῆς προόδου ἀμβλύνεται.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΣ. ΔΟΓΜΑΤΑ. Ὅλοι οἱ κάτοικοι εἶναι χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι. Ἐναγγελιστὲς ἢ χιλιαστὲς ἢ παληοημερολογῖτες κλπ. δὲν ὑπάρχουν. Παλαιότερα οἱ γέροντες μὲ θλίψι ἀκολουθοῦσαν τὸ νέο ἡμερολόγιο γιατὶ τὸ θεωροῦσαν σὰν ἀσέβεια καὶ σὰ νεωτερισμό, ποὺ τοὺς ἀπέκοψε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοσι. Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως συνήθισαν κι' ἔπαυσαν νὰ διαμαρτύρωνται. Ἀρκοῦνται στὴ συσχέτισι ἁπλῶς τοῦ νέου μὲ τὸ παληὸ ἡμερολόγιο.

ΔΕΣΜΟΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ. Εἶναι πολὺ ἔντονος ὁ δεσμός, ποὺ συνδέει τὸν πληθυσμὸ μὲ τὴν ἐκκλησία σ' ὅλη των τὴ ζωή· ἀπ' τὴ γέννησι ὡς τὸν τάφο καὶ περ' ἀπ' αὐτόν. Ἔχουν ἀνατραφῆ μὲ χριστιανικὲς ἀρχὲς καὶ τὸ θρησκευτικό τους φρόνημα εἶναι ἀκμαῖο. Ἡ θρησκεία γι' αὐτοὺς εἶναι τὸ κέντρο τῆς ἀρετῆς. Στὴ θρησκεία βρίσκουν ἔμπνευσι καὶ στήριγμα ἐλπιδοφόρο κάθε φορά, ποὺ ἡ ζωὴ προβάλλει σκληρὴ κι' ἄχαρη μὲ τὸ πικρό της ποτήρι. Τὰ χρηστὰ ἤθη, ἡ εὐσέβεια, ἡ ἀγάπη γιὰ τὸ καλὸ κι' ὅλες οἱ ἠθικὲς ἀρετές των πηγάζουν ἀπ' τὴ βαθειὰ πίστι, ποὺ τοὺς διακρίνει. Γι' αὐτοὺς ἡ θρησκεία δὲν εἶναι ἐθιμοτυπία καὶ μυστικισμός· εἶναι βέβαια καὶ ἐσωτερικὴ ἀνάτασι, ἀλλὰ ἐξ ἴσου καὶ θρησκεία ζωῆς μὲ ἔμπρακτη ἐκδήλωσι ἀγάπης γιὰ τὸ συνάνθρωπό τους.

ΜΟΡΦΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΟΣ. Ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασι τῆς ἐκκλησίας γίνεται αἰσθητὴ σ' ὅλους τοὺς σταθμοὺς τῆς ζωῆς των, ποὺ πλαισιώνονται μὲ θρησκευτικὴ πρᾶξι. Στὴ γέννησι θὰ ψάλλουν εὐχὲς καὶ θὰ ζητηθῆ ἁγιασμένο, ἀπ' τὸν παπά, νερό. Στὴ βάπτισι γίνεται ὁλόκληρη τελετουργία. Μετὰ τὸ μυστήριο, ψάλτες καὶ παπᾶς συνοδεύουν τὸ νέο μέλος τῆς ἐπὶ γῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὡς τὸ σπίτι, ὅπου τοὺς περιμένει προετοιμασμένη φιλοξενία καὶ γεῦμα ἑορταστικό.

ΣΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ. Ἐπίσης εἶναι ἀπαραίτητη ἡ παρουσία τοῦ παπᾶ καὶ τῶν ψαλτῶν ,στὴ γαμήλιο πομπή, ποὺ μετὰ τὸ μυστήριο κατευθύνεται στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ὅπου θὰ παρατεθῆ πλούσιο γεῦμα. Τὸ ἴδιο καὶ στὴν ταφή· ἡ νεκρώσιμη ἀκολουθία θεωρεῖται ὡς ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιβεβαίωσι τοῦ τέλους τῆς ἐπιγείου ζωῆς κι' ἀποτελεῖ τὴν ὕστατη τιμὴ στὸ νεκρό. Γενικὰ κάθε εὐχάριστο ἢ θλιβερὸ γεγονὸς θ' ἀρχίση καὶ θὰ τελειώση μὲ τὴν εὐλογία ἢ τὴν παραμυθία τῆς ὑπερόχου ἐκκλησιαστικῆς ὑμνολογίας. Τὸ ἴδιο κάνουν κι' ὅταν κτίζουν σπίτι νέο. Τὸ ἐγκαινιάζουν ἐπίσημα μὲ τὶς εὐχὲς τῆς ἐκκλησίας κάνουν ἁγιασμὸ καὶ τ' ἁγιασμένο νερὸ τὸ κρύβουν στὶς γωνίες τοῦ σπιτιοῦ βαθειά, γιὰ «καλό».

Τὸ κάθε σπίτι ἔχει τὸ οἰκόνισμά του. Οἱ νοικοκυρὲς μ' εὐλάβεια παρασκευάζουν τὶς «λειτουργιὲς» γιὰ τὴν ἐκκλησία καὶ εἶναι τακτικὲς στὸν ἐκκλησιασμὸ καὶ σὲ κάθε θρησκευτικὴ ἐκδήλωσι. Ἡ ἐκκλησία τιμᾶται στὴ μνήμη τοῦ Ἅη- Γιώργη, στὶς 23 Ἀπριλίου καὶ γίνεται τότε μεγάλο πανηγύρι.

Συγγενεῖς καὶ φίλοι θὰ φτάσουν ἀπ' ὅλα τὰ γειτονικὰ χωριά. Πολλοὶ ἔρχονται ἀπ' τὴν παραμονή. Σ' ὅλα τὰ σπίτια οἱ φοῦρνοι ψήνουν τὰ ἀρνιὰ κι' ὅλα εἶναι ἕτοιμα, καθαρὰ καὶ φρεσκο ἀσπρισμένα καὶ μὲ γλάστρες στὰ παράθυρα, τὰ ἀνοιχτὰ καὶ τριανταφυλλιὲς ὁλάνθιστες στὶς καπακάθαρες αὐλές. Τὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ στολίζει καὶ ὁ σχολικὸς κῆπος, ποὺ εἶναι τότε στὶς δόξες του. Ἀνήμερα θὰ πᾶνε ὅλοι στὴν ἐκκλησία καὶ τὸ ἀπόγευμα θὰ χορέψουν στὴν πλατεία συνοδεία λαϊκῶν ὀργάνων. Μὲ βαθειὰ θρησκευτικὴ κατάνυξι καὶ μεγαλοπρέπεια γιορτάζουν τὶς μεγάλες γιορτὲς τῆς χριστιανωσύνης.

Κάθε γιορτὴ μὲ τὴ χάρι της δίνει εὐκαιρία γιὰ ξεφάντωμα. Ὁ Ἅη-Δημήτρης, τὰ Χριστούγεννα, ἡ Πρωτοχρονιά, τὰ Φῶτα, οἱ Ἀποκρηές, ὁ Ἅη-Γιώργης κι' ἡ Λαμπρή. Ἰδιαίτερα ἡ Λαμπρή, σὰν συμπέση μὲ τὴ γιορτὴ τοῦ Ἅη-Γιωργιοῦ γίνεται ἡ ποθητὴ ἡμέρα γιὰ τοὺς ξενητεμένους, ποὺ λαχταροῦν τὴ μέρα αὐτὴ νὰ τὴ γιορτάσουν μὲ τοὺς δικούς των. Ἡ συμμετοχὴ τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων στὶς γιορτὲς εἶναι πολὺ ζωηρή. Τὰ παιδιὰ ἀνυπομονοῦν νὰ ψάλουν τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων τὰ κάλαντα καὶ τὴν Πρωτοχρονιὰ (τὴν παραμονὴ) τὸν ἐρχομὸ τ' Ἅη-Βασίλη:

Ἅη-Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρεία,
βαστᾶ εἰκόνα καὶ σταυρό, χαρτὶ καὶ καλαμάρι

καὶ τὶς Ἀποκρηὲς νὰ μασκαρευτοῦν, νὰ γίνουν καρναβάλια.

Οἱ νέοι τὴ Λαμπρὴ φροντίζουν γιὰ κροτίδες, ποὺ τὶς «σκάζουν» τὰ μεσάνυχτα στὴν Ἀνάσταση.

III. ΜΕΣΑ ΨΥΧΑΓΩΓΕΙΑΣ. Τὰ μέσα ψυχαγωγίας τῶν κατοίκων στὸ χωριὸ εἶναι πολὺ περιωρισμένα, ἂν μὴ ἀνύπαρκτα, πολλὰ δὲ ψυχοφθόρα κι' ἐπιβλαβῆ ὡς ἡ χαρτοπαιξία, οἰνοποσία κλπ. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς πιστεύουν πὼς τὸ μόνο ποὺ πρέπει νὰ φροντίζη ὁ ἄνθρωπος εἶναι νὰ ἐξασφαλίζη τὰ στοιχειώδη μέσα συντηρήσεως καὶ νὰ ζῆ ὅσο μπορεῖ καλλίτερα. Γιὰ νὰ ζήσουν καλλίτερα ὅμως δὲν ἔχουν ἀνάγκη καὶ ἀπὸ ψυχαγωγία; Γιὰ τὴν ψυχαγωγία φρόντιζαν καὶ οἱ Ἕλληνες. Ἡ εὐτράπελη ὄψη τῆς ζωῆς, ἡ διασκέδασι, εἶναι ἀπαραίτητη· εἶναι ἀνάγκη καὶ περισσότερο τῆς σημερινῆς ζωῆς. Πέρα ἀπ' τὶς βιοτικὲς μέριμνες, αὐτὴ τέρπει, τονώνει καὶ ζωογονεῖ τὸν ἐσωτερικὸ κόσμο τοῦ ἀνθρώπου, σὰν τὴν ἄνοιξι, ποὺ ζωογονεῖ τὴν πλᾶσι.

1. ΘΕΑΜΑΤΑ. Μοναδικὰ θεάματα, γιὰ τοὺς κατοίκους, εἶναι ἡ σχολικὲς παραστάσεις, οἱ ἐκδηλώσεις τῆς Ἀγροτολέσχης καὶ ὁ περαστικὸς κινηματογράφος 1 - 2 φορὲς τὸ καλοκαίρι. Οἱ σχολικὲς παραστάσεις γίνονται στὸ προαύλιο τοῦ σχολείου μὲ μεγαφωνικὴ συσκευὴ κι' ἔχουν τὴν εὐκαιρία νὰ τὴν ἀπολαύσουν ὅλοι.

2. ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ. Οἱ νέοι συνέπηξαν ἀθλητικὴ ὁμάδα ποδοσφαίρου καὶ ἡ Κοινότης τοὺς προμηθεύει πρόθυμα τὸ ἀθλητικὸ ὑλικὸ (στολὲς - μπάλες). Ἅμα φύγη ὁ χειμώνας δίνονται πολλὲς ποδοσφαιρικὲς συναντήσεις μὲ ἄλλες ὁμάδες τῆς περιοχῆς καὶ ἐκεῖ δίπλα στὰ καταπράσινα λειβάδια καὶ στὴ μυρωδάτη φύσι δίδεται ἡ εὐκαιρία στοὺς νέους νὰ ἐπιδεικνύουν τὸ πειθαρχημένο νεανικὸ σφρῖγος καὶ στοὺς κατοίκους νὰ συγκεντρώνωνται καὶ νὰ καμαρώνουν νειᾶτα.

3. ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ. Ἀπαραίτητο ἀντίροπο, στὴ μονότονη ζωὴ τοῦ χωριοῦ, τὸ ραδιόφωνο κατώρθωσε σὲ μεγάλο βαθμό, νὰ διώξη τὴν κατήφεια. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια, δημιούργημα τῆς λαϊκῆς ψυχῆς θρόνιασαν τὸ χαμόγελο καὶ τὴ φαιδρότητα στὰ ἡλιοκαμένα πρόσωπα καὶ τὴν εὐθυμία στὶς καρδιὲς τῶν καλῶν ἀνθρώπων τοῦ χωριοῦ.

4. ΓΙΟΡΤΕΣ - ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ. Ἄλλες εὐκαιρίες ψυχαγωγίας ἀποτελοῦν οἱ γάμοι, οἱ γιορτὲς καὶ τὸ πανηγύρι τ' Ἅη-Γιωργιοῦ, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε. Ἀποκαμωμένοι, οἱ Πραγγιῶτες, ἀπ' τὸ μόχθο τῆς σκληρῆς δουλειᾶς, περιμένουν τὶς γιορτερὲς αὐτὲς μέρες σὰν ὅασι ἀληθινὴ στὴν ἀτέρμονη ἐρημιὰ τῆς ψυχικῆς ἀπομώνωσης γιὰ νὰ ξεφαντώσουν.

IV. ΙΔΙΑΖΟΝΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ. 1. ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΤΟΠΕΙΟ. Αὐτὸ διακρίνεται στὸ λοφῶδες καὶ στὸ πεδινό. Τὸ λοφῶδες τοπεῖο, ποὺ τὸ χαρακτηρίζει ἡ ἡμερότης τῆς Θρακικῆς Γῆς ἔχει ἰδιαίτερη χάρι τὴν ἄνοιξι. Σκεπάζεται ἀπὸ τὴν πιὸ πλούσια καὶ τὴν πιὸ ἐξαίσια χρωματισμένη βλάστησι. Τὸ συνεχὲς πράσινο μὲ τοὺς κυματισμοὺς τῶν σιτοβολώνων πάνω σὲ κυματοράχες, τὸ κιτρινοπράσινο φύλλωμα τῶν ἀμπελώνων καὶ τῶν ἄλλων δενδροφυτειῶν, ζωντανεύουν κι' ὁλοκληρώνουν μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ ἐπισκέπτη μιὰ παραμυθένια κι' εἰδυλλιακὴ εἰκόνα. Ράχες, κυματοράχες, βαθύσκιωτες ρεματιές, κρυστάλλινες βρυσοῦλες μὲ γάργαρα νερὰ καὶ δεξιὰ κι' ἀριστερὰ τ' ἀπάτητο χορτάρι μὲ τὶς μυριάδες μυριόχρωμα λουλούδια, σκορπισμένα πάνω του, σὰν τ' ἀστέρια στὸν οὐρανό, συνθέτουν τὸ μαγικὸ τοπεῖο.

Περισσότερο θελκτικὸ γίνεται τὴ μαγιάτικη αὐγή, ποὺ οἱ πολύχρωμες ἀνταύγειες τοῦ πρωϊνοῦ ἥλιου πάνω στὶς δροσοστάλες τῶν λουλουδιῶν καὶ τῶν χορταριῶν ἀντιφεγγίζουν πολύχρωμα λαμπερὰ πετράδια καὶ στολίζουν μαγευτικὰ τὸ ἀθάνατο θρακικὸ τοπεῖο. Σὲ λίγο θὰ ξεχυθοῦν τὰ κάτασπρα πρόβατα καὶ τὰ χρώματα θ' ἀλλάξουν. Τ' ἀρνάκια θὰ παίζουν τρελλὰ πάνω στὸ πράσινο τῆς Γῆς χολί, ἐνῶ τριγύρω μυριάδες μέλισσες, ζουζούνια καὶ πουλιὰ θὰ φτερουγίζουν γύρω στ' ἄδολα ἀρνιά. Κρυμένο στὰ χαμόκλαδα τ' ἀηδόνι θὰ δίνη τὸ χαρούμενο πρωϊνὸ τόνο μαζὶ μὲ τ' ἄλλα τὰ παιλιά. Νὰ ἕνα τοπεῖο ὄμορφο, θεϊκό, μαγευτικὰ πλασμένο γιὰ νὰ χαρῆ ὁ ἐπισκέπτης καὶ νὰ μεθύση μὲ τὸ μυρωμένο καὶ δροσᾶτο μαγιάτικο μελτέμι.

Τὸ πεδινὸ τοπεῖο, χιλιοτραγουδισμένο κι' αὐτὸ στὴ βουκολικὴ ποίησι, ἔχει τὶς ἰδικές του χάρες. Οἱ ἀπέραντες φυτεῖες τῆς μουριᾶς, τὰ συνεχόμενα δάση ἀπὸ θόρατες λεῦκες καὶ ἰτιὲς δίπλα στὰ καθαρὰ καὶ ἥσυχα νερὰ τοῦ φιδωτοῦ Ἔβρου, ποὺ τ' ἀνιχνεύουν οἱ ψαράδες νύχτα - μέρα, δίνουν ἕνα ἰδιαίτερο τόνο στὸ τοπίο μαζὶ μὲ τὰ ζωντανὰ τοῦ φυσικοῦ χώρου. Τὴν εἰκόνα συμπληρώνουν οἱ θαμνοσκέπαστες ὄχθες, ποὺ τὴν ἄνοιξι μαζὶ μὲ τὶς μυριάδες τῶν πολυχρώμων λουλουδιῶν, τὸ βαρὺ πέταγμα τῆς πέρδικας καὶ τ' ἀλαφρὰ παιγνίδια τοῦ λαγοῦ τὴν κάνουν παραδεισένια. Ἀκόμα καὶ τὸ χειμῶνα στὶς μέρες τοῦ χιονιὰ ὁ κάμπος τοῦ Πραγγίου εἶναι ἰδεώδης καὶ προσιτὸς τόπος γιὰ κυνῆγι. Πέρδικες, λαγοί, τρυγόνια ἀφθονοῦν. Τὸ φθινόπωρο ὁ κάμπος γεμίζει ἀπὸ κυνηγούς, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὸ Διδ)χο καὶ τὰ γειτονικὰ χωριά. Πολλοὶ κάτοικοι τοῦ Πραγγίου εἶναι καλοὶ κυνηγοί.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΜΑΤΑ. Κάθε τόσο ἔρχονται σὲ φῶς

πολλὰ ἱστορικὰ τεκμήρια, τὰ ὁποῖα δείχνουν ὅτι στὴ θέσι τοῦ σημερινοῦ Πραγγίου ὑπῆρχε πανάρχαιος οἰκισμός. Τὰ τεκμήρια αὐτὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐλεγχθοῦν ἀκριβέστερα.

α) ΠΡΟ-Ι-ΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΟΜΗΡΙΚΑ. Εἰς πλεῖστα ὅσα σημεῖα τοῦ οἰκισμοῦ ἔρχονται ὁλοένα σὲ φῶς, ἀπὸ διάφορες ἐκσκαφὲς τῶν κατοίκων (ἀνόρυξι φρεάτων, θεμελίωσι οἰκιῶν κλπ., πανάρχαιοι τάφοι).

1. Οἱ τάφοι, ποὺ εἶναι λακκοειδεῖς μὲ ἐπενδύσεις διακρίνονται σὲ 2 ἢ 3 κατηγορίες. α) Στὴν πρώτη κατηγορία ἀνήκουν λακκοειδεῖς τάφοι, μήκους ὅσον καὶ τὸ μέσον φυσικὸν ὕψος μεγάλου ἀνθρώπου, πλάτους 60 ἑκατ. καὶ ὕψους 40 ἑκατ. περίπου. Ἐσωτερικὰ εἶναι ἐπενδεδυμένοι μὲ 5 συνήθως τετράπλευρες καὶ πρόχειρα ἐξειργασμένες λίθινες πλάκες. Ἐξ αὐτῶν οἱ 4 περικλείουν τὸν τάφο καὶ ἡ ἄλλη χρησιμεύει συνήθως ὡς κάλυμμα. Ἐνίοτε ὅμως (σπανιώτερα) χρησιμεύει καὶ ὡς πυθμένας τοῦ δευτέρου ἐν συνεχείᾳ τάφου, κατασκευασμένου ὁμοιοτέχνως.

Κατὰ ζεύγη οἱ πλάκες εἶναι ἰσομεγέθεις, ἀλλὰ ἡ κάτοψι τοῦ τάφου δείχνει ὅτι ὁ τάφος στενεύει πρὸς τὸ ἕνα ἄκρον καὶ φαίνεται τραπεζοειδής. Οἱ πρωτόγονοι αὐτοὶ τάφοι, ἔργα τῆς λαϊκῆς τέχνης, ἔχουν ἀρχιτεκτονικὴν ὁμοιότητα μὲ τοὺς λακκοειδεῖς τάφους τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς.(1) β) Στὴ δεύτερη κατηγορία ἀνήκουν τάφοι ὅμοιοι μὲ τοὺς παραπάνω μὲ μόνη τὴ διαφορὰ ὅτι ἔχουν μικρότερες διαστάσεις ἰδίᾳ δὲ τὸ μῆκος κατὰ 20 - 30 ἑκ. μικρότερο. Οἱ τάφοι αὐτοί, ἂν δὲν ἀνήκουν σὲ παιδιὰ ἀνήκουν σὲ μεταγενέστερη ἐποχή, τὴν Ὁμηρική, κατὰ τὴν ὁποία συνηθίζετο ἡ καῦσι τῶν νεκρῶν. Οἱ τάφοι εἶναι ἁπλοὶ χωρὶς ἐπίστρωμα στὸν πυθμένα. Ἐδῶ χρειάζεται ἀκόμη ἔρευνα γιὰ νὰ διαπιστωθῆ, ἂν περιέχουν ἴχνη καύσεως. γ) Στὴν τρίτη τέλος κατηγορία τῶν λακκοειδῶν τάφων πρέπει νὰ κατατάξωμε ἀποκαλυφθέντα ἐντὸς φυσικοῦ γηλόφου λαρνακοειδῆ τάφο, λαξευμένο σὲ ἀσβεστολιθικὸ ὀγκόλιθο.

2. Τύμβοι. Πέραν τῶν ἐγκατεσπαρμένων ἀνὰ τὸν οἰκισμὸ λακκοειδῶν τάφων, στοὺς ἀνατολικοὺς ἀμπελῶνες τοῦ χωριοῦ, ὑπάρχει τύμβος, ὅμοιος μὲ ἐκείνους ποὺ ὁ A. J. BACE κατατάσσει εἰς τοὺς τύμβους (χώματα - τάφοι) τύπου Α. Ὁ τύμβος ὁμοιάζει μὲ μικρὸν κωνικὸν γήλοφον. Ἔχει κυκλικὴν περίμετρον βάσεως. Οἱ γήλοφοι αὐτοί, κατὰ τὸν A. J. BACE, περικλείουν τάφους ἱστορικῆς περιόδου. Ἀλλὰ τὸν λόγον ἐδῶ ἔχει ἡ σκαπάνη.

β) ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ. 1. ΕΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΛΑΚΑ. Τὸ σπουδαιότερο ἱστορικὸ τεκμήριο τῆς βυζαντινῆς περιόδου εἶναι ἡ ἐνεπίγραφος ἀπὸ λευκὸ μάρμαρο ἐπιτάφιος πλάκα κάποιου μοναχοῦ; ὀνόματι ΔΙΟΓ'Ε(Ν)ΗΣ Ο ΛΑΜΠΡς (= Διογένης ὁ Λάμπρος). Ἡ πλάκα βρέθηκε

1) Π. Καββαδία, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης σελ. 150 καὶ Χ. Τσούντα, Οἱ προϊστορικοὶ τάφοι ἐν Ἑλλην. Ἀρχ. Ἐφ. 1885, σελ. 30—42 καὶ 1898 σελ. 137—165 (Κυκλαδικοὶ Τάφοι).

στοὺς ἀνατολικοὺς ἀμπελῶνες, σὲ μικρὴ ἀπόστασι ἀπὸ τὸν τύμβο, ἀπὸ τὸν κτηματία Β. Βενέτη. Ἡ πλάκα βρισκόταν ὁριζόντια πάνω στὸν τάφο. Τί περιεῖχε ὁ τάφος αὐτὸς δὲν κατέστη δυνατὸν ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ ἐξακριβωθῆ ὁλόκληρη ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει ὡς ἑξῆς:

+ΕΝΘΑΔΕ ΚΑΤΑΚΙΤΕ
ΔΙΟΓΕ(Ν)ΗC Ο ΛΑΜΠΡς ΚΟΜ.
Ο CEMNOC TON BION
ΠΟΛΙΤΕΥCAMENOC
ΤΕΛΙΩΘΗC Μ. ΙΟΥΛΙΟΥ
ΚΔς ΙΝΔΙΚς Ζ ΥΠΑΤΙΑC
ΙΩΑΝΝΟΥ ΛΑΜΠΡς +

Ἡ γραφὴ ἀνήκει στὴ μεταβατικὴ περίοδο. Τὸ μαρμάρινο ἐνεπίγραφο κάλυμμα τοῦ τάφου προδίδει τὴν σπουδαιότητα τοῦ ταφέντος νεκροῦ. Γύρω στὸν τάφο ὑπάρχει σωρὸς μεγάλος ἀπὸ ὑλικὸ παληᾶς οἰκοδομῆς (πέτρες - κεραμίδια). Κανεὶς δὲ θυμᾶται τὸ παληὸ αὐτὸ κτῖσμα, οὔτε ἡ παράδοσις τὸ φέρνει σὰ μοναστήρι. Λέγεται μόνο ὅτι, κατὰ τὸ 1912 καὶ 1920 - 1922 Βουλγαρικὸς καὶ Ἑλληνικὸς στρατὸς διαδοχικὰ χρησιμοποίησε πρόχειρα τὶς πέτρες γιὰ ὑπόγειο καταυλισμό. Τίποτε ἄλλο.

2. ΤΟ «ΕΠΑΝΩΚΚΛΗΣΙ». Ἄλλο βυζαντινὸ κτῖσμα θεωρεῖται τὸ ἔξω τοῦ χωριοῦ πεσμένο ἐκκλησάκι, σὲ ἀπόστασι ἑνὸς χιλιομ. στὸ βόρειο μέρος. Σήμερα ὅλη ἡ γύρω περιοχὴ φέρει τὸ ὄνομα «ἐπανωκκλῆσι». Σώζονται μόνο τὰ θεμέλια τοῦ ναϋδρίου. Τὸ ὑλικὸ τῆς οἰκοδομῆς προδίδει στερεότητα καὶ μακροζωΐα σπὸ «ἐπανωκκλῆσι», τὸ ὁποῖο φαίνεται νὰ ἐλειτουργεῖτο μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 19 αἰῶνα, ὅπως δείχνουν σωζόμενα παληὰ βαφτιστικά. Ἔκτοτε ἔπαψαν οἱ ψαλμωδίες, χάθηκε κι' ἡ μορφή του! Ἡ σημερινὴ ἐκκλησία, βασιλικοῦ ρυθμοῦ εἶναι κτισμένη ἀπὸ τὸ 1859.

3. ΤΟ «ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ». Στενόμακρος φυσικὸς γήλοφος δίπλα στὰ παληὰ νεκροταφεῖα, παρὰ τὴ Σ.Σ. ἔφερε τὸ ὄνομα «Μοναστήρι» καὶ τὸ φέρνει καὶ σήμερα ἀκόμη, ποὺ ὁ γήλοφος ἔχει ἰσοπεδωθῆ. Πρὸ 20 ἐτῶν ἀνευρίσκονταν ἀπομεινάρια κάποιου παληοῦ κτίσματος, χωρὶς νὰ τὸ θυμᾶται κανένας. Τὸ «Μοναστήρι» ἐχρησίμευε ὡς ἱερὸς τόπος γιὰ τὴν ταφὴ τῶν θνησκόντων ἱερέων τοῦ χωριοῦ. Κατὰ τὴν ἰσοπέδωσι ἀποκαλύπτονταν συνεχῶς τάφοι λακκοειδεῖς μὲ ἐπένδυσι ἀπὸ λίθινες πλάκες. Ἐδῶ βρέθηκε καὶ ὁ λαρνακοειδὴς τάφος.

γ) ΝΕΩΤΕΡΑ. (Κατοικίες παλαιοῦ τύπου). Σ' αὐτὰ ἀνήκουν παληὲς κατοικίες, ποὺ σήμερα δὲν ὑπάρχουν. Αὐτὲς ἦταν κατασκευάσματα τῶν μαύρων χρόνων τῆς δουλείας. Ὅλα εὑρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια στέγη· κατοικία, φοῦρνος, ἀποθήκη (ἀμπάρια), σταῦλος, ἀχυρῶνας, ἀκόμα καὶ ὁ ὀρ-

νιθῶνας. Ὅλα συγκοινωνοῦσαν μεταξύτων μὲ μικρὲς θῦρες ποὺ πολλὲς φορὲς ἔκλειναν μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ μὴ διακρίνωνται. Αὐτὸ γινόταν στὴ θύρα ποὺ ὡδηγοῦσε στὴν ἀποθήκη τῶν ἀγαθῶν. Παράθυρα οἱ κατοικίες δὲν εἶχαν καὶ ἡ κυρία εἴσοδος ἦταν χαμηλὴ καὶ στενή. Τὸ ἐσωτερικὸ φωτιζόταν μὲ φεγγίτη. Τὸ οἰκοδομικὸ ὑλικὸ κάτω ἦταν πέτρες (μέσα στὸ χῶμα) καὶ ἀπὸ κεῖ κι' ἐπάνω «κιρπίτσια» (= ἀχυροπλιθιές). Ἡ στέγη, κεραμοσκεπής, ἦταν πολυκλινὴς γιὰ νὰ σκεπάζῃ ὅλους τοὺς χώρους. Ἀπαραίτητη ἦταν ἡ ὑπόγεια κρύπτη. Ὅλα αὐτὰ τὰ γνωρίσματα προδίδουν τὴν ἀπαίσια ἐποχὴ τῆς μακραίωνης Ὀθ(ω)μανικῆς τυραννίας, τῆς ἁρπακτικῆς μανίας τῶν τούρκων καὶ τῆς δραστηριότητος τῆς σπάθης τῶν γενιτσάρων.

Ὅθεν ὁ οἰκισμὸς τοῦ Πραγγίου συνδέει ὅλες τὶς ἐποχές, χωρὶς κενὰ καὶ γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ θεωρῆται, σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Θρακικοὺς οἰκισμούς, ποὺ κρύβουν στὰ ἔγκατά των τοὺς τάφους τῶν Θρακῶν Ἑλλήνων, ποὺ ἤκμασαν στὰ παληὰ χρόνια, ἀλλὰ καὶ ἀνελέητα δεκαπίστηκαν ἀπὸ τὶς βαρβαρικὲς ἐπιδρομές. Γεύθηκε ὅλες τὶς πίκρες καὶ τὶς χαρὲς ἀπὸ τὴ φρίκη καὶ τὰ κλέη τῆς ἱστορικῆς διαδρομῆς της. Στοὺς τάφους της κρύβεται ἡ ἱστορία της, κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκφρασι τοῦ ALBERT DUMONT. Προπύργιο τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου ἀπὸ βορρᾶ, ἔχει ἡ Θράκη νὰ κλάψῃ πολλοὺς νεκρούς, ποὺ προασπίζοντας τὴ λευτεριὰ ἄφησαν τὰ κόκκαλά των στὰ πεδία τῶν μαχῶν. Καὶ τὸ Πραγγὶ ἔχει νὰ κλάψῃ τοὺς ἰδικούς του νεκρούς· γνωστοὶ εἶναι: Ὁ Μεταξᾶς Κων)νος, ὁ ὁποῖος ἔπεσε τὸν Αὔγουστο τοῦ 1922 στὴν ἐκστρατεία τῆς Μ. Ἀσίας, μαζὶ μὲ τὸν Κουρτίδη Σάββα. Ὁ Κουρτίδης Ἠλίας ὁ ὁποῖος ἔπεσε στὸ ὕψωμα Δόντι - Σιδηροκάστρου σὲ μάχη κατὰ τῶν Κ)Σ, στὶς 17 Νοεμβρίου 1948. Ὁ Πουράνης Γραμμένιος ὁμοίως στὴ Σάμο στὶς 23 Μαΐου 1949. Τοὺς ἀξίζει ἕνα μνημεῖο.

3. Η ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΤΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ. Οἱ κάτοικοι εἶναι ἐργατικοὶ καὶ προοδευτικοὶ ἀγρότες. Πρόθυμοι στὶς ὑποδείξεις τῶν γεωπόνων μετέβαλαν τὸν τόπο τους σὲ πλούσιο σιτοβολῶνα. Τὸ προοδευτικὸ πνεῦμα τους φαίνεται καὶ μέσα στὸ νοικοκυριό τους. Γενικὰ ἐγκαταλείπουν κάθε τι ποὺ εἶναι παληὸ καὶ ἀσύμφορο καὶ οἰκειοποιοῦνται κάθε τι, ποὺ συντελεῖ στὴν πρόοδο καὶ τὴν ἐξέλιξι.

4. ΟΜΑΔΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ. α) ΣΥΛΛΟΓΟΙ. Τελευταῖα οἱ νέοι συσπειρώθηκαν σὲ ἀθλητικὸ σύλλογο, ποὺ μπορεῖ παράλληλα νὰ συντελέσῃ καὶ στὴν ἵδρυσι συλλόγου ἀγροτοπαίδων. Θὰ μποροῦσαν νὰ καλλιεργοῦν γιὰ λογαριασμὸ τῆς λέσχης των καὶ ἕνα κομμάτι γῆς. Εἶναι προοδευτικοὶ καὶ πρόθυμοι γιὰ συνεργασία καὶ δρᾶσι.

α) ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ. Ὑπάρχει ὁ Γεωργικὸς Συνεταιρισμός, στὸν ὁποῖο μετέχουν οἱ περισσότεροι ἀλλὰ μὲ ἀδιαφορία. Χρειάζεται ὅμως νὰ ὀργανωθῇ καλλίτερα, γιατὶ εἶναι ὁ πρῶτος μετὰ τὴν Κοινότητα ἰσχυρὸς ὀργανισμὸς καὶ μπορεῖ νὰ κάνῃ θαύματα σὲ πολλοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος.

V. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΣ. Τὸ μέλλον τοῦ Πραγγίου βρίσκεται στὰ χέρια τῆς νέας γενεᾶς. Μὲ τὸ συνεργατικὸ πνεῦμα, ποὺ τὴ διακρίνει, μπορεῖ νὰ προωθήση πολλὰ ἀπὸ τὰ σημερινὰ δύσκολα προβλήματα στὴ λύσι τους.

α) ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ. Μπορεῖ ν' αὐξηθῆ τὸ οἰκογενειακὸ εἰσόδημα πολὺ περισσότερο, ἂν συνεταιρισθοῦν οἱ κτηματίες στὴν ἄρδευσι τῶν καλλιεργειῶν. Ὁ λόγος εἶναι ἰσχυρὸς γιατὶ ὁ κλῆρος εἶναι τεμαχισμένος καὶ δὲ συμφέρει δαπάνη 20 χιλιάδων δρχ. γιὰ ἄρδευσι ἀγροκτήματος 5 στρεμμάτων. Ἂν συνεταιρισθοῦν ὅμως, ἡ δαπάνη κατεβαίνει πολὺ καὶ μποροῦν ν' ἀρδευθοῦν χιλιάδες στρέμματα. Τὸ συμφέρον τους ἐπιβάλλει ν' ἀσχοληθοῦν βαθύτερα μὲ τὸ θέμα. Ἡ συνεργασία πολλῶν ἀτόμων εἶναι δύσκολη, ὅμως πολὺ ἀποδοτική. Μόνο ἔτσι θὰ μπορέσουν νὰ διατηρήσουν τὴν κτηνοτροφική τους ἐκμετάλλευσι ἄλλως κινδυνεύει ἀπὸ ἔλλειψι τροφῆς νὰ περιορισθῆ στὸ ἐλάχιστο.

Ἄλλο παράξενο εἶναι τὰ λαχανικά. Οἱ περισσότεροι τ' ἀγοράζουν, ἐνῶ ὅλοι ἔχουν κατάλληλο χωράφι· ἡ αὐλὴ τῶν περισσοτέρων εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ γιὰ λαχανικά. Ὅσοι τὸ ἐφήρμοσαν δοκίμασαν ἀπόλαυσι. Μ' αὐτὸ δὲν κάνουν μόνο οἰκονομία, ἀλλὰ ἐξασφαλίζουν καὶ ἐπαρκῆ τροφὴ καὶ πολυβιταμινοῦχο. Ὡς γνωστὸν εἶναι τροφὲς προστατευτικὲς καὶ ἔχουν πολλὰ ἅλατα χρήσιμα στὸν ὀργανισμὸ καὶ βάσεις ἀπαραίτητες γιὰ τὴν ἐξουδετέρωσι τῶν ὀξέων τοῦ ὀργανισμοῦ. Μὲ τὴ δροσιστικότητά των βελτιώνουν ἄριστα τὸ γεῦμα. Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ γίνη καὶ μὲ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα. Ὅλες οἱ αὐλὲς μποροῦν νὰ ἔχουν 5 ὀπωροφόρα δενδρύλλια ἀντὶ νὰ ἔχουν ἀκακίες καὶ στραβόκορμες φτελιές. Εἶναι κρῖμα νὰ μὴ γίνεται ἐκμετάλλευσι καὶ τῆς τελευταίας σπιθαμῆς γῆς.

β) ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ. Ἐκεῖνο ποὺ λείπει ἀπ' τὸ χωριὸ εἶναι ἡ ὁδικὴ σύνδεσίς του μὲ τὰ κέντρα. Εἶναι παληὸ ὄνειρο τῶν κατοίκων. Ἐνῶ εἶναι χαραγμένος ὁ δρόμος καὶ κατασκευασμένα τὰ γεφύρια, μικρὰ καὶ μεγάλα, χρόνια τώρα, καθυστερεῖ ἡ ἐπίστρωσίς του.

γ) ΥΔΡΕΥΣΙ. Τὸ ἐπίμαχο θέμα τοῦ χωριοῦ εἶναι ἡ ὕδρευσι. Πρὸς τὸ παρὸν δὲν φαίνεται ἡ τελικὴ λύσι τοῦ προβλήματος, ἀλλὰ ἐὰν μελετηθῆ τὸ θέμα καὶ ἀπὸ εἰδικὸ γεωλόγο κάπου θὰ καταλήξη .

δ) ΗΛΕΚΤΡΟΦΩΤΙΣΜΟΣ. Ὁ ἠλεκτρισμὸς εἶναι στοιχεῖον πολιτισμοῦ καὶ βασικὴ ἀνάγκη μαζὶ μὲ τὸ νερὸ καὶ τὴ συγκοινωνία. Τὸ δύκτιο τῆς Δ.Ε.Η. προχωρεῖ πρὸς Ὀρεστιάδα. Εἶναι καιρὸς καὶ ἐπιβάλλεται νὰ ἠλεκτροφωτισθοῦν ὅλα τὰ χωριά, ὄχι μόνο γιὰ λόγους ἐθνικούς, ἐπειδὴ βρίσκονται στὴν παραμεθόριο περιοχή, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικούς.

ε) ΜΟΡΦΩΣΙΣ. Πρέπει νὰ ἱδρυθῆ ὁπωσδήποτε κοινοτικὴ βιβλιοθήκη. Τὸ βιβλίο θὰ φέρη τὸν κόσμο ψηλότερα στὴ σκέψη καὶ θὰ τοῦ χαρίση πολλὲς γνωριμίες μὲ κόσμο, ποὺ σήμερα τοὺς εἶναι ἄγνωστος.

στ) ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ. Ἐπιβάλλεται μαζὶ μὲ τὴ βιβλιοθήκη ἡ ἵδρυσι πνευματικοῦ κέντρου νεότητος. Ἐδῶ μὲ διαλέξεις καὶ κινηματογραφικὲς προβολές, ἀπὸ κοινοτικὴ συσκευὴ προβολῶν, θὰ γίνῃ ἡ ἀσφαλέστερη πνευματικὴ ἐξόρμησι καὶ θὰ ποικίλῃ ἡ ζωὴ τοῦ χωριοῦ. Ἀκόμη ἐπιβάλλεται νὰ δενδροφυτευθῆ ἡ πλατεία καὶ ἄλλα ἐπίκεντρα σημεῖα τοῦ χωριοῦ, ὅπως ὁ κεντρικὸς δρόμος στὴν εἴσοδο καὶ ἔξοδό του ἀπ' τὸ χωριὸ κ.ἄ. Μὲ λίγη περίσκεψι καὶ μὲ περισσότερη θέλησι μπορεῖ νὰ θεμελιωθῆ ἕνα καλλίτερο μέλλον τοῦ τόπου.

ζ) ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ. Σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ κοινοτικοῦ καταστήματος τώρα, καὶ ἀργότερα σὲ μικρὸ δωμάτιο τοῦ πνευματικοῦ κέντρου μποροῦν νὰ ἐκτεθοῦν μόνιμα διάφορα δείγματα τῆς λαϊκῆς τέχνης στὸν τομέα τῆς ὑφαντικῆς καὶ κεντητικῆς (καραμελλωτὲς κουβέρτες καὶ χαλιά, κεντήματα σὲ ἰταμῆνες) μαζὶ μὲ μερικὲς ἀντιπροσωπευτικὲς τοπικὲς ἐνδυμασίες, ποὺ μετὰ ἀπὸ λίγα χρόνια θὰ εἶναι ἄγνωστες καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς Πραγγιῶτες.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

Ι. ΤΛΙΚΟΣ ΒΙΟΣ. α) ΟΙΚΙΑ ΚΑΙ ΑΥΛΗ. Τὰ σπίτια, τὰ περισσότερα, εἶναι μονόροφα, πλατυμέτωπα ὅλα μὲ μεσημβρινὸ κυρίως προσανατολισμό, καὶ μὲ κεραμοσκεπῆ, ἀμφικλινῆ - ἀετοειδῆ στέγη. Πλάκα ἀπὸ μπετὸ μόνο σὲ καταστήματα χρησιμοποιεῖται. Ὅλα τὰ σπίτια ἐσωτερικῶς ἔχουν χαγιάτι (χώλ). Δεξιὰ κι' ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ χαγιάτι εἶναι τὰ ὑπνοδωμάτια· τὸ ἕνα γιὰ τοὺς γονεῖς καὶ τὸ ἄλλο γιὰ τὰ παιδιά. Ἂν εἶναι μοναχοπαίδι κομᾶται στὸ ἴδιο μὲ τοὺς γονεῖς δωμάτιο καὶ τὸ ἄλλο μένει γιὰ ὑποδοχή. Στὸ πίσω μέρος εἶναι ἄλλα δύο δωμάτια. Ἕνα ἀπ' αὐτὰ χρησιμεύει γιὰ κουζίνα καὶ τὸ ἄλλο γιὰ κελάρι (ἀποθήκη) τοῦ νοικοκυριοῦ. Ἐκεῖ σὲ μιὰ πλευρὰ εἶναι ὁ γῆκος (πάγκος), πάνω στὸν ὁποῖο στοιβάζονται διπλωμένα τὰ στρώματα (ἐφ' ἁπλώματα).

Τ' ἀγαθὰ τῆς χρονιᾶς στοιβάζονται σ' ὁποιοδήποτε δωμάτιο καὶ ἐν ἀνάγκῃ καὶ στὸ ὑπνοδωμάτιο. Κατὰ κανόνα ὅμως ἀποθηκεύονται σὲ μεγάλα ξύλινα ἀμπάρια (κιβώτια μεγάλα) ἢ σὲ κοφῖνες ποὺ ἔχουν ἐπιχρισθῆ ἐσωτερικὰ μὲ κοπριὲς ἀγελάδων. Οἱ κοφῖνες πλέκονται ἀπὸ τσιγγάνους μὲ βέργιες ἰτιᾶς σὲ διάφορα μεγέθη. Ἄλλοι πάλι κτίζουν ἀμπάρια μὲ τούβλα κι' ἀσβέστη σ' ἕνα ἀπὸ τὰ βορεινὰ δωμάτια καὶ κάτω τὰ ἐπιστρώνουν μὲ σκύρα, γιὰ νὰ μὴ κυκλοφοροῦν τὰ ποντίκια. Ὁ φοῦρνος, ἀπαραίτητος σὲ κάθε σπίτι βρίσκεται σὲ μιὰ ἄκρη τῆς αὐλῆς. Στὴν αὐλὴ ἐπίσης βρίσκεται τὸ κοτέτσι καὶ ὁ σωρὸς τὰ καυσόξυλα, ποὺ κόβονται λίγα - λίγα ὅταν θὰ σφίξῃ ὁ χιονιᾶς. Στὴν εἴσοδο τῆς αὐλῆς θὰ γίνῃ τὸ χειμῶνα καὶ ἡ σκοπιὰ τοῦ φύλακα σκύλου, μὲ λίγα χόρτα κάτω καὶ μερικὰ δεμάτια ἀπὸ ξηροὺς βλαστοὺς

τῶν «φεγγαριῶν» γύρω, σὰν καλύβα. Σ' ἀπόμερη γωνιὰ βρίσκεται καὶ τὸ μαντρὶ γιὰ τὰ πρόβατα.

Γιὰ οἰκοδομικὸ ὑλικὸ χρησιμοποιοῦν πέτρες καὶ τοῦβλα. Ἡ πέτρα θὰ πελεκηθῆ καὶ θὰ μπῆ ἀραδιαστή, ὄχι μωσαϊκά. Μὲ πέτρα θὰ γίνουν ὁπωσδήποτε δύο τοῖχοι καὶ οἱ ἄλλοι δύο (ἡ πρόσοψι κι' ὁ ἀνατολικὸς ἢ δυτικὸς) μὲ τοῦβλα κι' ἀσβέστη. Ἡ εἴσοδος θὰ εἶναι εὐρύχωρη μὲ δίφυλλη πόρτα καὶ τὰ παράθυρα μεγάλα.

ΠΑΛΗΟΣ ΤΥΠΟΣ. Ὁ τύπος αὐτὸς τοῦ σπιτιοῦ, ὁ σημερινός, ἔχει μεγάλη ὁμοιότητα μὲ τὸν παληὸ τύπο, ποὺ ἐπικρατοῦσε στὰ χρόνια τῆς Τουρκικῆς μακρόχρονης δουλείας. Τέτοια σπίτια ὑπῆρχαν ἀκόμη πρὸ δεκαετίας. Τὰ σπίτια ἐκεῖνα ἦσαν ἐπίσης κεραμοσκεπῆ μὲ τετράπλευρη στέγη, ἀλλὰ χαμηλότερα, χωρὶς παράθυρα (ἐφωτίζοντο μὲ φεγγίτη) καὶ ἡ εἴσοδος ἦταν χαμηλὴ καὶ στενή. Ὅλα ἦσαν μονόροφα. Γιὰ οἰκοδομικὸ ὑλικὸ χρησιμοποιοῦσαν πέτρες μικρὲς ἢ μεγάλες (συνήθως μικρὲς) ἀργὲς πάντοτε. Οἱ πέτρες αὐτὲς ἔμπαιναν στὰ θεμέλια. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πάνω οἱ τοῖχοι ἐπλέκοντο μὲ κιρπίτσια. Ἡ στέγη ἐστηρίζετο πάνω σὲ ντρέκια (= δοκάρια κατακόρυφα), ποὺ πατοῦσαν στὰ θεμέλια. Τὸ σπίτι αὐτὸ ἦταν μᾶλλον τετράγωνο. Ἀπ' τὸ ὑπνοδωμάτιο ὁ νοικοκύρης, χρησιμοποιῶντας μικρὲς πορτοῦλες μποροῦσε νὰ κυκλοφορῆ σὲ ὅλους τοὺς χώρους, χωρὶς νὰ βγαίνη στὴν αὐλὴ τὸ βράδυ καὶ νὰ ἐκτίθεται σὲ κινδύνους. Ὅλοι οἱ βοηθητικοὶ χῶροι εὑρισκόταν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο κάτω ἀπ' τὴν ἴδια στέγη ἑνωμένοι· φοῦρνος, σταῦλος, ἀχυρῶνας, ὀρνιθῶνας, τὸ μαντρὶ κλπ. Τὰ εἰσοδήματα ἐκρύβοντο καλὰ σὲ ἰδιαίτερο χῶρο, ποὺ ἔκλεινε μὲ μιὰ μικρὴ πορτούλα. Ὅταν ὑπῆρχε κίνδυνος ἐσφράγιζαν καλὰ τὴν πορτούλα μὲ κοπριὰ καὶ λάσπη καὶ δὲ γινόταν ἀντιληπτή. Μέσα στὰ «ἀμπάρια» ὑπῆρχε μεγάλη κάσα, ξύλινη ἀπὸ χονδρὲς σανίδες κι' ἐκεῖ τοποθετοῦσαν τὰ γεννήματα. Κάτω ἀπ' τὸ ὑπνοδωμάτιο ὑπῆρχε ὑπόγεια κρύπτη, καλὰ καμουφλαρισμένη. Ἔτσι ὅταν γινόταν βίαιες ἐπιστρατεύσεις εὕρισκαν τρόπο οἱ ἄνδρες ν' ἀποφύγουν τὶς συλλήψεις κρυπτόμενοι καὶ ἐπὶ μῆνες ἀκόμη, ἕως ὅτου παρέλθη ἡ λαίλαψ.

Τὰ βράδυα δὲν ἐκυκλοφοροῦσε κανεὶς ἔξω, οὔτε φῶς ἐφαίνετο πουθενά. Ἄγρυπνοι μόνο οἱ φύλακες τῶν σπιτιῶν, τὰ μεγαλόσωμα τσομπανόσκυλα γαύγιζαν πότε - πότε καὶ χαλοῦσαν τὴν ἄγρια σιωπὴ τῆς νύχτας. Σὰν τύχαινε ν' ἀκούωνται ὁμαδικὰ γαυγίσματα, ρίγος ἔπιανε τοὺς σκλάβους καὶ χίλιες δυὸ σκέψεις χωροῦσαν στὸ μυαλό τους. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι(1920), ἄρχισε νὰ διαμορφώνεται νέος τύπος κατοικίας. Ὁ φοῦρνος ἀποχωρίζεται πρῶτος ἀπὸ τὸ συγκρότημα τῆς κατοικίας μαζὶ μὲ τὸ μαντρὶ τῶν προβάτων· ἡ εἴσοδος παίρνει διαστάσεις, γίνεται δίφυλλη ἡ ἐξώθυρα καὶ μπαίνουν παράθυρα στὸ σπίτι, ποὺ τελευταῖα ἔλαβαν τὶς κανονικὲς διαστάσεις. Γενικὰ ἡ ἐξέλιξις τοῦ τύπου ἀκολουθεῖ τὴν κατεύθυνσι τῶν ἀνέσεων, οἱ δὲ χῶροι πῆραν ἄλλη διάταξι.

Πρὶν ὅμως φθάσωμε στὸ σημερινὸ τύπο, κτίσθηκαν κατὰ τὴ μεταβατικὴ περίοδο διαφορετικοῦ τύπου κατοικίες, μὲ δύο ὀρόφους, τὰ παληὰ ἀρχοντόσπιτα. Ὁ δεύτερος ὄροφος εἶχε μεγάλο σαλόνι (σάλα) καὶ ἄλλα δύο δωμάτια καλοστολισμένα. Στοιχειώδη ἔπιπλα κάθε νοικοκυριοῦ ἦσαν τὰ σκαμνιά, ὁ σοφρᾶς, ὁ χειρόμυλος γιὰ πληγούρι κι' ἀλεύρι καμμιὰ φορὰ καὶ σκάφες ξύλινες ἀπὸ λεύκα μιὰ γιὰ ζύμωμα κι' ἄλλη γιὰ πλύσι. Ὅλα αὐτὰ δὲ γινόταν ἀπὸ εἰδικὸ τεχνίτη, ἀλλὰ ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ νοικοκύρη, ἂν ἦταν «χρυσοχέρης». Γιὰ νερὸ χρησιμοποιοῦσαν τὶς λαγῆνες, τὰ μπουτούτσια καὶ τὰ μπρίκια.

β) ΤΡΟΦΕΣ - ΠΟΤΑ. Στὸ ζήτημα τῶν τροφῶν ὑπάρχει ἐξαιρετικὴ λιτότης. Βασικὴ τροφὴ εἶναι τὸ ὡραῖο σιταρίσιο σπιτικὸ ψωμὶ καὶ τὰ ὄσπρια (φασόλια, φακές, ρεβύθια). Γιὰ συμπλήρωμα ἔχουν τὸ τυρὶ καὶ πιπεριὲς «τουρσί». Ἄλλοτε γέμιζαν τουλούμια μὲ τυρὶ καὶ γάλα. Τώρα τὰ πρόβατα λιγόστεψαν. Στὸ σπίτι λοιπὸν ἀχνίζει τὸ βράδυ ἡ ζεστὴ φασολάδα ἢ τὸ ζεστὸ μπληγούρι, ποὺ εἶναι νοστιμώτατο μὲ κοτόπουλο μαζί. Ἄλλοτε τὸ κοτόπουλο μὲ τὸ μπληγούρι ἦταν τὸ νοστιμώτερο Κυριακάτικο φαγητό, μετὰ τὶς λαγγῖτες. Ὄχι σπάνια ὅμως στὸ σοφρά, σέρβιρε ἡ νοικοκυρὰ τὶς Κυριακὲς καὶ λαγγῖτες καὶ «κύτα», ἰδίως μετὰ τὸ ἀποθέρισμα, ποὺ ἦταν ἐξαντλητικὴ ἐργασία καὶ ὅταν θὰ φιλοξενοῦσε τοὺς «γιαρντιμτζῆδες» (= αὐτοὶ ποὺ ἤρθαν σὲ βοήθεια). Τὸ ἴδιο φαγητὸ ὁπωσδήποτε ἔτρωγε στὸ σοφρὰ ἡ νοικοκυρὰ καὶ τὸ 15)αύγουστο, μετὰ ἀπὸ 15)ήμερη νηστεία.

Ἀπὸ τὰ ποτὰ τὸ πιὸ δροσιστικὸ ἦταν τὸ «ἀργιάνι» (= γάλα ἀραιωμένο μὲ νερό, μετὰ τὴν ἀφαίρεσι τοῦ βουτύρου καὶ τὸ «τρουβάνισμα» (= χτύπημα). Πολλὲς φορὲς ἔτρωγαν οἱ θεριστάδες τὸ «ἀριάνι» μὲ σκορδαλιὰ καὶ ἀγγούρι κομμένο. Τὸ χειμῶνα ὅλοι θὰ ἔχουν χοιρινὸ κρέας. Τὰ Χριστούγεννα κάνουν λουκάνικα ἀπὸ τὸ χοιρινὸ καὶ «μπάμπω», τὴν Πρωτοχρονιά, καθὼς καὶ τὴν ἡμέρα τῶν Φώτων θὰ κάνουν «πατσιὰ» (= σοῦπα μὲ κρέας ἀπ' τὸ κεφάλι τοῦ χοιρινοῦ) καὶ τὴν ἄνοιξι θὰ τρῶνε ὅσοι βγαίνουν στὸ χωράφι, «πασιουρτὶ» (= καβουρδισμένο ψαχνὸ καὶ λῖπος χοιρινό) Γιὰ πρωϊνὸ πολλὲς οἰκογένειες, οἱ περισσότερες, τρώγουν «τραχανὰ» καὶ μερικὲς φορὲς «κατσαμάκι» (= ζεματιστὸ ἀλεύρι ἀραβοσίτου μὲ λῖπος χοιρινό. Μὲ ὁποιοδήποτε δὲ γεῦμα προτιμοῦν, κυρίως τὸ χειμῶνα, καυτερὰ πιπέρια. Ὡς τακτὰ ἐδέσματα σημειώνομε καὶ τὰ ἑξῆς:

Τὴν Πρωτοχρονιὰ τὴν περιμένουν ὅλοι μὲ ἀνυπόκριτη χαρά. Ἀπὸ βραδὶς θὰ κόψουν καὶ θὰ φᾶνε τὴν πίττα. Αὐτὴ εἶναι καμωμένη ἀπὸ φύλλα ζύμης, ποὺ τὰ παραγεμίζουν μὲ γάλα καὶ αὐγὰ καὶ τὴν ξεροψήνουν στὸ φοῦρνο. Μέσα κρύβουν ἕνα νόμισμα (μιὰ δραχμὴ) ἕνα καλάμι σταριοῦ, ἕνα κομμάτι κληματόβεργας κι' ἕνα κομμάτι ἀπὸ ξυλοκάρβουνο. Τὸ κάθε τι ἀπὸ αὐτὰ ἀντιπροσωπεύει καὶ μιὰ ἀσχολία κατὰ τὴ διάρκεια τῆς χρονιᾶς ποὺ μπαίνει. Ἡ ἴδια πίττα, χωρὶς σημάδια τώρα θὰ γίνῃ καὶ τὶς Ἀποκρηές.

Τὴν Καθαρὰ Δευτέρα ἀρχίζει αὐστηρὰ νηστεία μέχρι τὸ Πάσχα. Τὴν Λαμπρὴ ὅλοι θὰ φᾶν ἀρνὶ στὸ φοῦρνο (γκιουβέτσι) καθὼς καὶ τοῦ Ἅη- Γιωργιοῦ. Τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεως, μέρα κατὰ τὴν ὁποία οἱ ψυχὲς ἐπιστρέφουν στὴ θέσι των, οἱ νοικοκυρὲς κάνουν τρυπητὲς λαγγῖτες καὶ τὶς μοιράζουν στὰ σπίτια τῆς γειτονιᾶς. Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τῶν Βαΐων ἐπιδιώκουν νὰ φᾶνε ψάρι.

ΑΠΗΓΟΡΕΥΜΕΝΑ ΕΔΕΣΜΑΤΑ. Τέτοια εἶναι πολλά. Ὅποιος φάει σκαντζόχοιρο δὲν μεταλαβαίνει ἐπὶ τρία ἔτη. Τὴν ἡμέρα τοῦ Σταυροῦ δὲν τρώγουν μαῦρο σταφύλι· ἐπίσης τὴν ἴδια ἡμέρα, καθὼς καὶ τὴ Μεγ. Παρασκευή, ἀποφεύγουν τὸ ξύδι. Οἱ ἔγκυες ἀποφεύγουν νὰ φᾶνε λαγὸ ἢ μυαλὰ ζώων. Χελῶνες, βάτραχοι, ἄλογα δὲν τρώγονται ἀπὸ κανένα.

γ) ΒΙΟΙ. 1. ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΒΙΟΣ. Οἱ κάτοικοι τοῦ Πραγγίου εἶναι γεωργοὶ καὶ κτηνοπρόφοι. Τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ἀγρότη τοῦ Πραγγίου εἶναι τὰ πατροπαράδοτα, ὅμοια ἴσως μὲ ἐκεῖνα τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡσιόδου. Τὸ ἀλέτρι τῆς σπορᾶς καὶ τοῦ καρυκώματος εἶναι ξύλινο, φτιαγμένο ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν Πραγγιώτη. Στὴν ἄκρη ἔχει σιδερένιο ὑνί. Μ' αὐτὸ σκεπάζει τοὺς σπόρους στὸ χωράφι κι' ὅταν εἶναι λασπερό. Μ' αὐτὸ ἐπίσης θὰ κάνη τὴν ἄνοιξι τὰ «καρύκια» (= αὐλάκια) γιὰ νὰ σπείρουν οἱ κοπέλλες «φωληὰ - φωληὰ» τὸ καλαμπόκι, τὸ βαμβάκι ἢ τὸ μποστάνι μὲ τὴν τσάπα (τὸ τσαπί). Γιὰ τὸ ὄργωμα ἔχει τὴν «παπάρα» (= σιδερένιο ἄροτρο). Στὸ χωράφι ὁ Πραγγιώτης θὰ πάη μὲ τὸ ἁμάξι γιατὶ τὰ βαρυὰ ἐργαλεῖα δὲν μεταφέρονται ἀλλοιῶς. Πάνω στὸ ἁμάξι θὰ βάλη τὸ ἀλέτρι ἢ τὴν παπάρα του, τὴν ξυάλι (= ξύλινη βουκέντρα), τὸ «τσιουλγκάρι» (= σύζευκτρο τοῦ ἀρότρου), τὴν ξύλινη «σβάρνα», τὸ σκεπάρνι, θὰ σκαλώση καὶ τὸν «τρουβᾶ» μὲ τὸ λιτὸ φαγητὸ (τὸ πλουσιώτερο θὰ εἶναι ψωμὶ καὶ τυρὶ) καὶ μέσα σὲ ξηρὸ τριφύλλι θὰ κρύψη καὶ τὸ «μπουντοῦτσι» (= μικρὸ σταμνὶ) μὲ τὸ νερό.

Θὰ ζέψη ἔπειτα τὰ ζῶα του μὲ καλωσύνη, ποὺ καταλαβαίνουν τὴ γλῶσσα του «κόσ'» (= ζευγαρωθῆτε) κι' ἀφοῦ δέση τὸ γάϊδαρο στὴν οὐρὰ τοῦ ἁμαξιοῦ κάνει τὸ σταυρό του καὶξεκινᾶ. Ἂν ξεχάση κάτι, ποὺ δὲν εἶναι σοβαρό, δὲν γυρίζει νὰ τὸ πάρη γιατὶ «δὲν εἶναι καλά». Ἂν ὁ πρωϊνὸς ἥλιος βγῆ μὲ σύννεφα ἢ ἂν ἀπὸ βραδὶς βασιλέψη σὲ σύννεφα, τότε «προμηνύεται» βροχὴ καὶ παίρνει μαζί του τὸ σακκάκι του ἢ καὶ ἄδειο σακκί. Σὰν τὸν πιάση ἡ μπόρα στὸ χωράφι, ξεύρει νὰ ἰσιώνη τὰ «κανάπια» τοῦ ἁμαξιοῦ καὶ νὰ φυλάγεται ἀπ' τὸ χαλάζι καὶ τὴ δυνατὴ βροχή. Πάντως ἢ ὁ ἥλιος καυτερὰ καίει τὸ πρόσωπο ἢ τὸ χαλάζι ἀλύπητα δέρνει τὸ κορμὶ ἡ δουλειὰ δὲν ἀφήνεται ἐκτὸς ἂν ἔχη διάρκεια ἡ μπόρα. Ὅλη μέρα, παρέα μὲ τὸν «ἀμπράζι» καὶ τὸν «καρά» του, αὐλακώνει τὸ χωράφι σπιθαμὴ - σπιθαμὴ καὶ μοιράζεται μαζί τους τὴ σκληρὴ δουλειά. Μόλις φτάση στὸ «σύνορο» στὸ ἄκουσμα «Ὄστ δεξιὰ» ἢ «Ὄστ' ἀριστερά», ξεύρουν τὰ βόδια νὰ γυρνοῦν καὶ πάλι στὴ γῆ τοῦ ἀφεντικοῦ των.

Ἂν τὸ «ζευγάρι» εἶναι ἀγελάδες καὶ ἔγκυες θὰ ἔχη κρεμάση ἡ νοικοκυρὰ πέταλο στὸ μέτωπο μὲ γαλάζες χάντρες γιὰ τὸ κακὸ τὸ μάτι (βάσκαμα). Τὸ ἴδιο θὰ κάνη καὶ στὰ βόδια ὅταν εἶναι «νέα» καὶ ρωμαλέα. Ὁ θερισμός, σὰν φτάση καὶ τὰ στάχυα εἶναι γεμᾶτα, μοιάζει μὲ πανηγύρι. Μόλις φτάσουν στὸ χωράφι ὁ «δραγουμᾶνος» θὰ θερίση λίγο σταυρωτά, σὰν προσευχὴ γιὰ τὸν καινούργιο καρπό. Ἔπειτα μὲ γέλια καὶ χάχανα συνορίζονται (συναγωνίζονται) ποιὸς τὸ πρῶτο θὰ στήση δεμάτι ὄρθιο. Ὅποιος βγῆ πρῶτος ἀναγνωρίζεται νικητὴς καὶ ζητᾶ ἐπιβράβευσι (μπαξίσι) καὶ οἱ ἄλλοι τάζουν μὲ τρόπο εὐτράπελο ὅ,τι σκεφθοῦν ἐκείνη τὴ στιγμὴ (ἕνα καλομαγειρευμένο κόκορα). Τώρα ὁ νικητὴς κάμνει τὸ δραγουμᾶνο καὶ προχωρεῖ θερίζοντας καὶ σχίζοντας τὸ χωράφι. Κάποτε φθάνει καὶ τὸ τέλος τοῦ θερισμοῦ. Νέος ἀγῶνας ἀρχίζει τὴν τελευταία ὥρα ποιός θὰ κλείση πρῶτος τὸ δεμάτι καὶ θὰ πετάξη ψηλὰ τὸ δρεπάνι στὸν ἀέρα. Μερικοὶ μάλιστα περιμένουν νὰ ἰδοῦν πῶς θὰ πέση τὸ δρεπάνι· ἂν τὸ ἄνοιγμα βρίσκεται πρὸς τὸ θεριστὴ ἢ ὄχι, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι μὲ ὑγεία θὰ ξαναθερίση τοῦ χρόνου. Ἡ ἡμέρα τοῦ ἀπόθερου εἶναι πανηγύρι καὶ ξεγνοιασιὰ γιὰ τοὺς θεριστάς. Ἡ καλὴ νοικοκυρὰ φροντίζει τὴν ἡμέρα αὐτὴ νὰ μείνη σπίτι καὶ νὰ ἑτοιμάση ὡραῖο μεσημεριάτικο μενοῦ, κοτόπουλο μὲ πληγούρι, λαγγῖτες ἢ πίττα, καὶ ἀριάνι. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ κανεὶς δὲν παίρνει μαζί του τροφή. Εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πλουσίου γεύματος! Ἔτσι πέφτουνε τὰ θερισμένα στάχυα στοὺς ἀγροὺς γιὰ νὰ πυργωθοῦν κατόπιν τὶς αὐγές, οἱ χρυσὲς θημωνιές, τῶν πελαργῶν οἱ πύργοι. Σὲ λίγο θὰ τελειώσουν ὅλα καὶ στὸ χαγιάτι τοῦ σπιτιοῦ θὰ κρέμωνται τὰ πλεχτὰ τὰ στάχυα, σύμβολο γονιμότητος, ὡς τὴ νέα σοδειά.

2. ΠΟΙΜΕΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ. Κάτω ἀπ' τὴν κάπα ὑπομονετικὰ στηριγμένος στὴ γκλίτσα ὁ βοσκὸς ἀκολουθεῖ τὰ πρόβατα στὶς ρεματιὲς καὶ στοὺς κάμπους, ὡς ποὺ νὰ πιάση ὁ χιονιᾶς. Τὰ πρόβατα θὰ ξεχειμωνιάσουν μέσα στὸ χωριό, στὰ χειμάδια τους, τρώγοντας ξερὸ τριφύλλι καὶ φύλλα ἀραβοσίτου. Μόλις ὅμως φύγουν τὰ πολλὰ τὰ χιόνια, τὰ πρόβατα δὲ μένουν στὸ μαντρί· γυρίζουν ἀπὸ ρεματιὰ σὲ ρεματιὰ ἄλλοτε στὶς λοφοπλαγιὲς κι' ἄλλοτε στὸν κάμπο. Ἔτσι μπαίνει ἡ ἄνοιξι κι' ὁ ζωογόνος ἥλιος στοργικὰ στέκεται πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τῶν προβάτων καὶ τῶν ἄλλων ζωντανῶν καὶ θερμαίνει τὰ πάντα. Ἀργότερα ἀρχίζουν οἱ ζέστες καὶ τὰ γαλατερὰ ἐπιστρέφουν καὶ τὸ μεσημέρι στὸ χωριὸ γιὰ ἄλμεγμα, ποὺ γίνεται τώρα τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέρα.

Σέρνουν γοργὰ καὶ ρυθμικὰ τὰ πόδια τους κι' ἀκολουθοῦν ἀγόγγυστα τὸ βασιληᾶ τους ὡς τὴ στάνη. Τὰ κουδουνίσματα γεμίζουν τὸν ἀέρα καὶ φτάνουν πέρα ὡς τοὺς δουλευτάδες τῶν ἀγρῶν γιὰ νὰ τοὺς θυμίσουν πῶς φτάνει τὸ μεσημέρι. Τὸ ἀπόγευμα θὰ βγοῦν πάλι στὴ βοσκὴ ποὺ θὰ κρατήση ὡς τὰ μεσάνυχτα. Ὁ βοσκὸς ἐκεῖ στὴ μοναξιὰ ξέρει νὰ περνᾶ τὶς ὧρες του. Σκαλίζει βέργες, κάνει γκλίτσες, μαχαιρομάνικα καὶ τὸ βράδυ μέσ'

τὸ σούρουπο ἀρχίζει τοὺς σκοπούς του μὲ σφύριγμα ἢ τὴ φλογέρα. Ξεύρουν νὰ γεμίζουν τὸ βραδυνὸ ἀέρα μὲ ὡραίους σκοπούς, καθὼς τὰ πρόβατα βόσκουν ἀθόρυβα καὶ τὰ κουδουνίσματα μόνο μὲ τὸ πέταγμα τῆς νυχτερίδας χαλοῦν τὴν ἡσυχία τῆς νύχτας.

3. ΒΙΟΣ ΑΛΙΕΥΤΙΚΟΣ. Στὶς θαμνοσκέπαστες ὄχθες τοῦ Ἔβρου παρατάσσονται οἱ ἡλιοκαμένοι ψαράδες (ἀγρότες κατὰ κύριον ἐπάγγελμα), ἑτοιμάζουν τὰ δίχτυα των μὲ τὴν ἀγωνία τοῦ ἐρασιτέχνη καὶ βουτοῦν στὸ νερό. Τότε ἀρχίζει ἡ ἀδημονία, ἀλλὰ καὶ ἡ δοκιμασία στὴν ὑπομονή. Ἔτσι παραμονεύουν τὴν διέλευσι κανενὸς σαζανιοῦ (κυπρίνου) ἢ γουλιανοῦ προσέχοντας στοὺς κυματισμοὺς τῆς ἐπιφανείας. Πολλὲς φορὲς περνοῦν κοπαδιαστὰ ἀκόμα καὶ τσιποῦρες καὶ χέλια καὶ ἄλλα καὶ δὲν προλαβοίνουν νὰ τὰ σκεπάζουν μὲ τοὺς σατσμάδες (δίκτυα κωνοειδῆ), τσλὰφ - τσλάφ! Ὅλα τὰ δίχτυα κατασκευάζονται ἀπὸ τοὺς ἴδιους τὸ χειμῶνα στὸν καιρὸ τῆς ἀνάπαυλας. Φτιάνουν καὶ «νταούλια» (= παγίδες κυλινδροκωνοειδεῖς) καὶ πετονιὲς (ὀλτάδες ἢ παραγάδια). Τὸ πρῶτο ψάρεμα γίνεται τὴν ἄνοιξι μὲ τὰ παραγάδια, ποὺ τὰ γεμίζουν μὲ δολώματα.

Τὸ καλοκαίρι σὰν πέση ὁ ἥλιος χαμηλὰ στὴ δύσι καὶ ἡ δουλειὰ τῆς ἡμέρας διακόπτεται στοὺς ἀγρούς κατεβαίνουν στὶς ὄχθες, ὅπου ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ πιθανὴ ἐξασφάλισι τοῦ σιτηρεσίου ἀπολαμβάνουν καὶ τὴ δροσιὰ καὶ τὶς ὀμορφιὲς τοῦ μεγάλου ποταμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τὰ παραγάδια ἁπλώνονται σὲ τεθλασμένη γραμή. Τὸ πρωῒ ξανάρχονται πάλι, πολὺ ἐνωρὶς — τὴν αὐγὴ — καὶ ἀρχίζουν τὸ «μάζεμα». Χαρὰ σ' ὅποιον καταλάβη τὸ «τσίμπημα - τράβηγμα» τοῦ ψαριοῦ, ποὺ γιὰ τελευταία φορὰ ἀγωνίζεται νὰ ξεφύγη. Καμμιὰ φορὰ ἀπολαμβάνει τὸ «τσίμπημα» καὶ σὲ ξένα παραγάδια, ἀλλὰ πάντοτε «κατὰ λάθος»! Μετὰ τὸν Ἰούλιο, ὅταν λιγοστεύουν τὰ νερά, χρησιμοποιοῦν κι' ἄλλο τρόπο ψαρεύματος: Μὲ βέργες κάνουν φράχτη στὸ πλάτος τοῦ ποταμιοῦ κι' ἀφήνουν μιὰ δίοδο, ἕνα πέρασμα στενό, γιὰ τὰ ψάρια. Ἐκεῖ στὸ στενὸ πέρασμα καιροφυλακτοῦν οἱ ψαράδες γιὰ νὰ καλύψουν μὲ τὰ βαρυὰ μολυβένια δίχτυα τους νόστιμα ψάρια. Τὸ βεργόπλεγμα (νταγλιάνι) εἶναι ἀποδοτικό, ἀλλὰ κουραστικό. Χρειάζεται προπαντὸς ξενύχτι. Πάντως ἡ λεία φθάνει καμμιὰ φορὰ καὶ τὰ 400 κιλὰ στὸ 24ωρο. (Βλ. Ἀρχ. Θρακ. Θησ. τόμ. Β', Παρασκευοπούλου Ἀναγν. Ἡ ψαρικὴ στὴ Μ. Θάλασσα).

4. ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ. Ἀλλοίμονο ὅμως στοὺς κυνηγούς, ποὺ γυρίζουν μ' ἀδειανὰ τὰ χέρια· τοὺς περιμένει τὸ πείραγμα. Σὰ φθάση τὸ φθινόπωρο ἀρχίζουν οἱ πρῶτες τουφεκιές. Λαγοὶ - πέρδικες «ἁλωνίζουν» τὸν κάμπο. Ἀργότερα θὰ φθάσουν κι' οἱ πάπιες κι' ἀγριόχηνες, ἀκόμη καὶ κύκνοι στὰ ξεχειλισμένα νερὰ τοῦ Ἔβρου. Τὸ κυνήγι γίνεται πλούσιο καὶ μπαίνουν στὸν ἀγῶνα κι' οἱ ἀπόμαχοι κυνηγοί. Ξεχύνονται ἀθόρυβα στὸν κάμπο, πλησιάζουν τὰ λιμνάζοντα νερὰ καὶ παραμονεύουν τουρτουρίζοντας κάτω ἀπ' τὸ χλωμὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ· στὴν πρώτη ἄφιξι τοῦ πετούμενου κοπαδιοῦ

ἀρχίζουν τὰ ἀσταμάτητα μπάμ! καὶ μπούμ!... Ἀργότερα ὁ χιονιᾶς θὰ τὰ σκεπάση ὅλα. Μὰ εἶναι γιὰ τοὺς γυνηγοὺς ὑπέροχα τὰ χιονισμένα βραδυνὰ νὰ κυνηγοῦν τρυγόνια μέσα στὰ χιονισμένα ἄλση τοῦ κάμπου. Πάντα σχεδὸν γυρίζουν σπίτι φορτωμένοι. Μερικοὶ ὅμως δὲν ἱκανοποιοῦνται μὲ τὸ πλούσιο κυνῆγι τοῦ τόπου· καταφεύγουν γιὰ περισσότερα κέρδη στὸ κυνῆγι τῆς ἀλεποῦς ἢ τοῦ λύκου.

Ἡ ἀνακάλυψίς των εἶναι εὔκολη ἀπὸ τὰ ἴχνη ποὺ ἀφήνουν πάνω στὰ χιόνια. Ὁ κυνηγός, βάνει ἄχυρα τότε στὴν ἔξοδο καὶ τ' ἀνάβει. Οἱ καπνοὶ εἶναι ἀνυπόφοροι καὶ ἡ κυρὰ Μάρω ὁρμᾶ στὸ σακκὶ τοῦ κυνηγοῦ. Ἡ πονηρὴ κυρὰ ἀλεποῦ, ἡ καλομαθημένη στὰ κατόπουλα τῶν ἀκραίων ὀρνιθώνων. Τὰ σπουργιτάκια κι' αὐτά, ὄχι σπάνια, δίνουν εὐκαιρίες σκοπευτικῶν ἀσκήσεων τῶν κυνηγῶν στὸν κάμπο τὸ φθινόπωρο· καὶ τὸ χειμῶνα στὰ παράθυρα περιμένουν ἔλεος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶναι μαζεμένοι γύρω στὴ θερμάστρα, ὅταν σκαρφαλώνουν ἕνα - ἕνα. Ἂν τύχη ὅμως καὶ μαζευτοῦν πολλὰ τὶς ἡμέρες ποὺ φοβερίζει ὁ χιονιᾶς στὴν αὐλή, τότε τοὺς περιμένει παγίδα φοβερή. Μιὰ σανίδα ἀπ' τὸ κάρρο, πλάγια κι' ἐλαφρὰ στὸ μῆκος στηριγμένη, κρύβει τὰ θανατηφόρα δολώματα, σπόρους σταριοῦ, σκορπισμένους μὲ ἁπλοχεριὰ κάτω.

Ἀπ' τὸ παράθυρο ὁ σπουργιτοκυνηγὸς παραμονεύει καὶ τραβᾶ τὸ σχοινὶ ὅταν μαζευτοῦν πολλά, στοὺς πλούσιους σπόρους. Ἔτσι ὅταν φθάση ἐκεῖ τρέχοντας καὶ τουρτουρίζοντας ἀπὸ τὸ βοριᾶ καὶ τὸ χιονιὰ βρίσκει τόσα πολλά, ὥστε ἡ νοικοκυρὰ ἀρχίζει νὰ ἑτοιμάζη σούβλα ἢ τὸ τηγάνι. Τὰ παιδιὰ πάλι ἔχουν τὴ δική τους τέχνη νὰ παγιδεύουν ζωντανὰ τὰ πουλάκια, ποὺ βρίσκουν σπόρους μέσα στὸ «καπάνι» (= δυὸ κεραμίδες μὲ σβουνιὰ στὴν ἄκρη· ὅταν κλείνουν σχηματίζουν κυλινδροειδῆ κενὸ χῶρο). Ἐκεῖ μαζεύονται τὰ παγωμένα πουλάκια γιὰ νὰ φᾶνε τοὺς ἄφθονους σπόρους, ποὺ βλέπουν. Ἀλλὰ μόνο τοὺς βλέπουν. Ἀντὶ ν' ἀπολαύσουν τοὺς σπόρους, βρίσκονται σὲ λίγο στὰ χέρια τῶν παιδιῶν, ἕως ὅτου ψοφήσουν γιὰ νὰ γίνουν ἔπειτα μεζεδάκι νόστιμο τῆς γάτας· εἶναι τὸ μενοῦ τῆς ἐποχῆς. Ἄλλοτε πάλι ἀποκεφαλίζονται διὰ τραβήγματος καὶ μπαίνουν στὴ σούβλα γιὰ νὰ ψηθοῦν. Ἔτσι ἐπιδίδονται μὲ μεγαλύτερη βουλιμία μεζεδοφόρο τέχνη τοῦ «καπανιοῦ».

Ἀλλ' ἂς γυρίσωμε στοὺς σοβαροὺς κυνηγούς· πάντα ἔχουν νὰ διηγηθοῦν κατορθώματα κι' ἐπιτυχίες μὲ τρόπο εὐτράπελο ἀλλὰ καὶ μυθιστορηματικό. Μόλις ὅμως ἡ ἐξιστόρισις ἐγγίση παράξενες κι' ἀναληθεῖς περιπέτειες, ἀρχίζει νὰ χτυπᾶ τὸ κουδούνι, ποὺ κρέμεται κάτω ἀπ' τὸ τραπέζι κρυφὰ ἢ σὲ μακρυνὴ γωνιὰ τοῦ καφενείου γιὰ νὰ λειτουργήση μὲ τράβηγμα σχοινιοῦ τὴν κατάλληλη στιγμή. Ὁ «ἥρωας» ὅμως τῆς βραδυᾶς «ἀδιαφορεῖ» καὶ προχωρεῖ τώρα μεγαλύτερη σοβαροφάνεια στὴ διήγησι. Τὸ κουδούνι ξαναχτυπᾶ, οἱ περίεργοι πολλαπλασιάζονται καὶ ὁ ἄμοιρος κυνηγὸς

«κλείνει» τὴν παράστασι γιὰ ἄλλη βραδυά. Πάντως θὰ συνεχίση...

Δ΄. ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ - ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ. 1. ΥΦΑΝΤΙΚΗ. Βασικὴ τέχνη τῆς νοικοκυρᾶς εἶναι ἡ ὑφαντικὴ καὶ τὴ μαθαίνουν ἀκόμη ὅταν εἶναι κοπέλλες καὶ ἑτοιμάζουν τὴν προῖκα τους. Ξεύρουν νὰ ὑφαίνουν στρώματα ταπιὰ καὶ ὄμορφα χαλιὰ σὲ διάφορα σχέδια. Ὡραιότερα εἶναι τὰ καραμελλωτὰ σὲ διάφορα πάλι σχέδια. Κάνουν καὶ κουβέρτες καραμελλωτὲς μάλλινες καὶ εἶναι πολὺ γερὲς καὶ ὄμορφες μὲ κρόσια γύρω γύρω. Ἐπίσης προσόψια βαμβακερά, τραπεζομάνδηλα καὶ διάφορα ἄλλα χρειώδη τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοῦ δωματίου ὑποδοχῆς. Προπολεμικὰ ὕφαιναν καὶ ὅλες τὶς ἐνδυμασίες τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας. Τώρα ὁ συρμὸς ἐπέβαλε τὴν εὐρωπαϊκὴ φορεσιά, ποὺ τὴν προτιμοῦν.

2. ΚΕΝΤΗΤΙΚΗ. Βελονιὰ - βελονιὰ θὰ κεντηθοῦν καὶ προσόψια καὶ πετσετάκια καὶ καρέδες σὲ ἰταμίνα μὲ μεταξωτὲς κλωστὲς σὲ σχέδια, ποὺ παίρνουν ἀπὸ περιοδικά. Προπολεμικὰ τὸ κέντημα περιοριζόταν στὴν ἐνδυμασία, ὅπως ἀναφέραμε στὸ σχετικὸ κεφάλαιο, ποὺ ἦταν δουλειὰ λεπτὴ καὶ κρατοῦσε καιρὸ ὡς ποὺ νὰ τελειώση, νὰ «κεντηθῆ» ἕνα φόρεμα. Σχέδια ἀπὸ περιοδικὰ φυσικὰ δὲν ἔπαιρναν. Κεντοῦσαν τὰ πατροπαράδοτα σὲ δείγματα παλαιοτέρων ἐνδυμάτων. Πάντως ἕνας, ποὺ θέλει νὰ περιεργασθῆ ἕνα κεντημένο φόρεμα θὰ μείνη ἔκπληκτος γιὰ τὸ πλοῦτο τῶν σχεδίων, ποὺ χρησιμοποιοῦσαν (πολλὰ ξομπλίδια). Τὸ κέντημα καλύπτει μεγάλη ἐπιφάνεια τοῦ φορέματος, ποὺ τὸ κάνει γραφικό. Καμῆλες (γράμματα), πουλάκια, γραμμές, μαίανδροι, λουδούδια διάφορα, σὲ γεωμετρικὸ ἢ φυσικὸ σχῆμα, εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ πολύχρωμα κεντήματα.

Τὰ χονδρὰ μάλλινα ὑφάσματα προτοῦ βαφοῦν πήγαιναν στὴ νεροτριβὴ κι' ἀποχτοῦσαν πάχος εἰς βάρος τοῦ μήκους καὶ τοῦ πλάτους καὶ χνούδι πυκνὸ στὴν ἐπιφάνεια. Μετὰ τὴ νεροτριβὴ (ντρίστα) ἦταν ἕτοιμα νὰ βαφοῦν, νὰ κοποῦν, νὰ ραφτοῦν καὶ νὰ κεντηθοῦν. Ἡ ἱστορία αὐτὴ βαστοῦσε βδομάδες καὶ τὸ κέντημα ἀκόμη περισσότερο. Χαρακτηριστικὴ διακόσμησις τῶν τραπεζομανδήλων, τῶν κουρτινῶν καὶ τῶν κλινοσκεπασμάτων εἶναι ἡ περιφερικὴ δαντέλλα, πλεκτὴ στὸ χέρι μὲ κλωστὴ βαμβακερή. Ἡ δαντέλλα (πολλάκις ἀγοραστὴ) στόλιζε καὶ τὶς περισσότερες ποδιὲς τῶν κοριτσιῶν. Παλαιότεροι καὶ οἱ νέοι εἶχαν νὰ ἐπιδείξουν τὸν «τσεβρέ» τους στὴν πίσω κυρίως τσέπη τοῦ πανταλονιοῦ ἢ ριγμένο τριγωνικὰ στὸ λαιμὸ πίσω τὶς ἡμέρες τῶν πανηγυριῶν. Ὅσον ἀφορᾶ τὰ σχέδια στὰ κεντημένα ἐνδύματα διακρίνει κανεὶς τὸ ἰδεαλιστικὸ καὶ νατουραλιστικὸ ρεῦμα. Ἄλλα εἶναι σχηματοποιημένα πτηνά, ζῶα καὶ φυτὰ καὶ ἄλλα διατηροῦν τὴ γραμμὴ τῆς φύσεως, καθὼς καὶ τὰ χρώματα, ποὺ εἶναι ἐντυπωσιακὰ (ἰμπρεσιονισμός), τὴν παροδοσιακὴ μορφή τους.

3. ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ. Ἡ τέχνη τῆς ζωγραφικῆς ἀνευρίσκεται στὰ εἰκονοστάσια. Ὁ τεχνίτης μόλις τὸ κατασκευάση, σὲ σχῆμα ὀρθογωνίου πα-

ραλληλεπιπέδου, θὰ τὸ ἐλαιοχρωματίση καὶ ἐκεῖ ἐπάνω μὲ διάφορα χρώματα θὰ κάνη γραμμὲς ζικ - ζάκ, πουλάκια σταυροὺς καὶ ἄνθη. Ἐπίσης πολλὲς φορὲς βλέπει κανεὶς ἐξωτερικὲς θύρες μὲ διάφορες διακοσμήσεις καὶ κυρίως βοῦλες ἄσπρες, γαλάζιες, καφὲ κλπ.

4. ΞΥΛΟΓΛΥΠΤΙΚΗ. Ὅπως ἀνεφέρθη στὸ γεωργικὸ καὶ ποιμενικὸ βίο ὁ Πραγγιώτης θὰ θεραπεύση τὶς βιοτικὲς ἀνάγκες του μὲ τὴν τέχνη τῶν χειρῶν του. Ἀλέτρι, ζυγός, κλπ., γκλίτσες, ρόκες, ἀργαλειοὶ εἶναι δουλειὰ τοῦ καλοῦν νοικοκύρη. Ὅλα χρειάζονται καὶ ὅλα τὰ κάνει μόνος του, ἀκόμη καὶ σκάφες καὶ κουτάλες ξύλινες.

5. ΠΛΕΚΤΙΚΗ. Ἐδῶ πρέπει ν' ἀναφέρω μὲ τὸ πλέξιμο μαλλίνων φανελλῶν, καὶ καλτσῶν, δαντελλῶν καθὼς καὶ τὰ δίχτυα τῶν ψαράδων. Ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα τῆς λαϊκῆς τέχνης, ποὺ ἀναφέραμε, πρώτη θέσι ἀπὸ ἀξιολογικὴ ἄποψι ἔχουν οἱ μάλλινες καραμελλωτὲς κουβέρτες καὶ τὰ κεντήματα σὲ ἰταμῖνες (καρέδες κλπ.), τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ πάρουν καὶ τὴν ἁρμόζουσα ἰθέσι τους στὸ ἐμπόριο καὶ τὸν τουρισμό. Ὅλα αὐτὰ ὅμως γιὰ νὰ γίνουν χρειάζεται προβολή. Ἕνα μικρὸ δωμάτιο στὸ κοινοτικὸ κατάστημα πρὸς τὸ παρὸ κι' ἀργότερα στὸ πνευματικὸ κέντρο τῆς νεότητας εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ φιλοξενήση ἀντιπροσωπευτικὰ δείγματα τῆς λαϊκῆς τέχνης στὸν τομέα τῆς ὑφαντικῆς καὶ κεντητικῆς. Μὲ λίγη καλὴ θέλησι ὅλων τῶν κατοίκων καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερπηδηθοῦν τὰ ἐμπόδια. Θὰ εἶναι ἡ διαρκὴς χειροτεχνικὴ λαϊκὴ ἔκθεσι τοῦ χωριοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ μουσεῖο του μὲ ἐνδύματα τῆς λαϊκῆς τέχνης, ποὺ ἐγκαταλείπονται κι' ἐξαφανίζονται. Παράλληλα δύναται νὰ προετοιμασθῆ ἡ ἐμπορικὴ ἀξιοποίησι τῆς τέχνης σὲ ὑφαντὰ καὶ κεντήματα. Οἱ μάλλινες κουβέρτες τοῦ Πραγγίου εἶναι ἀνώτερες σὲ ποιότητα χρῶμα καὶ σχέδιο ἀπὸ τὶς ἀντίστοιχες τοῦ Λουτρακίου καὶ περιζήτητες γιὰ ὅσους τὶς γνώρισαν. Κι' αὐτὲς ἀκόμη οἱ βελέντζες τῆς Ἀράχωβας ὑπολοίπονται κατὰ πολύ.

ΙΙ. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Α'. Η ΛΑΪΚΗ ΠΙΣΤΙΣ. α) ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ. 1. Ο ΘΕΟΣ. Ὁ φόβος κι' ἡ ἀγωνία γιὰ τὸ μέλλον ἐξακολουθοῦν νὰ συνέχουν τὶς ψυχὲς τοῦ λαοῦ γενικῶς. Ἔτσι ἡ θρησκεία καὶ τῶν Πραγγιωτῶν δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὰ ὑπολείμματα τῆς εἰδωλολατρείας τοῦ παρελθόντος.(1) Εἶναι, καθὼς ἀναφέρει ὁ Σ)τός μου καθηγητὴς τῆς Λαογραφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, κ. Γεώργιος Μέγας, «Κρᾶμα ἑτερογενὲς ἀπὸ χριστιανικὰς δοξασίας καὶ ὑπολείμματα εἰδωλολατρίας». Ἡ πίστις τοῦ ἀνθρώπου δὲν μεταβάλ-

1. «Θεοὺς δὲ σέβονται μούνους τούσδε, Ἄρεα καὶ Διόνυσον καὶ Ἄρτεμιν». Ὁμήρου Ἰλιὰς Ζ' 130 - 140 καὶ Ἡροδότου Ε' 7.

λεται εὔκολα, οὕτω: Ἐνῶ ὁ Θεὸς ἀναγνωρίζεται ὡς παντοδύναμος, πάνσοφος δημιουργὸς καὶ παντογνώστης καὶ δίκαιος κριτής, κάποτε καπακρίνεται μὲ παράπονο πικρό, γιατί, ἀντὶ νὰ ρίψη ἐξ οὐρανοῦ φωτιὰ νὰ κατακαύση τοὺς ἀδίκους, κεραυνώνει «ἀνελέητα» τοὺς δικαίους. Ὁ Πραγγιώτης ἔχει περισσότερο πρακτικὴ ἄποψι κι' ἐπαφὴ μὲ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν παρὰ πνευματικὴν μὲ τὸ ὑψηλὸ νόημά της. Στὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἀποδίδεται ἡ συνεχὴς ἀνομβρία γιὰ τὶς αὐθαιρεσίες τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ ἄ γ γ ε λ ο ς, εἶναι τοῦ ἀνθρώπου καὶ φύλακας ἄγρυπνος, πλὴν ὅμως κάποτε, ὅταν παίρνη τὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων, γίνεται ἄσπλαχνος ἐκτελεστὴς τῶν θείων ἐντολῶν. Μαῦρος κι' ἄχαρος ὁ χάρος δὲν ἀκούει, δὲν λυπᾶται. Ἀναγνωρίζεται ὅμως καὶ εὐθύνη στὸν ἄνθρωπο γιὰ τὶς πράξεις του. «Μὴ κάμ'ς τ' διάβ'λου τὴν καρδιά», λένε οἱ Πραγγιῶτες σ' ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ παρακούση τὸν Θεῖον Νόμον μὲ κάποιαν πρόληψιν, ποὺ περικλείουν τὰ λόγια: «δὲν εἶνι καλά».

Οἱ ἅ γ ι ο ι, πάντα εἶναι πιὸ ἀθῶοι, πιστοὶ προστάτες καὶ φύλακες καὶ ὁδηγοὶ καλοί. Τὰ παρακάτω περιστατικὰ εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὰ τῆς βαθειᾶς πίστεως μέχρι λατρείας πρὸς τοὺς Ἁγίους καὶ ἰδιαίτερα τὸν Ἅη-Γ'ιώργη, προστάτη τοῦ χωριοῦ. Μιὰ γυναῖκα «τιμωρήθηκε» ἀπὸ τὸν Ἅγιο γιατὶ ἔρραβε ἡμέρα Κυριακῆς ἀργίας, ὅπως ὡμολόγησε καὶ διηγήθηκε μόνη της: «Τοὺν εἶδια μὶ τὰ μάτιαμ', ποὺ στάθκι μὶ τἄλουγουτ' σ'ν αὐλή· ἔδεισι τ' ἄλουγουτ' στὸν ἀσμὰ (κληματαριὰ) κί' μ' ἕνα καμτσίκ' (μαστίγιο) ἤρθι μέσα ποὺ ἔρραβα κὶ μὶ λέει: «Γιατί τέτοια μέρα σήμιρα ράβ'ς»; Κι' ἄρχισι νὰ μὶ χτυπάη - νὰ μὶ χτυπάη μὶ τοὺ καμτσίκ', μὶ μιλάνιασι τοῦ κουρμί· τοὔδιε μὶ τὰ μάτια τ'ς πιθιρὰμ κι' συμφάδαμ'· μιλανάδις - μιλανάδις, λούρις - λούρις μ' ἔκαμι τοῦ κουρμὶ καὶ μιὰ βδουμάδα ἤμαν πλαϊασμέν' στοῦ στρῶμα. Μέτα κι' 'γὼ μέρα Κυριακὴ δὲ δλεύου, τὴν κρατάου».

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐπεμβαίνει ὁ Ἅγιος στὰ παραστρατήματα τῶν Πραγγιωτῶν. Ἕνα ἄλλο περιστατικὸ παρουσιάζει τὸν Ἅγιο μόνο ἀπειλητικό, ὄχι τιμωρό. «Ἤμαν μικρὸ πηδί», λέγει ἕνα ἄλλος, «ὅταν ἔκλειψα ἀπ' τ'ν εἰκόνα τ' 'Αη-γιώρ' ἕνα φλουρί. Ἅμα τὄκλειψα ἔπεισα στοῦ στρῶμα κι' δὲ σκώνουμαν. 'Αησγιώρ'ς μὶ τἄλουγουτ' γύρου - γύρου μ' ἔφιρνι. Φουβήθκα κι' μαρτύρσα σ' μάναμ κι' στοὺν πατέραμ, κι' τοὺ πήραμι κι' τοὺ πήγαμι σ'ν ἀκκλησιά, τὄβαλα μὶ τὰ χέριαμ εἰκί, ποὺ ἦταν, κοιμήθηκα κι' τρία βράδυα στ'ν ἀκκλησιὰ κι' αὐτὸ ἦταν· ἔγινα καλά. Ἀποὺ τότι δὲ μ' ἔριτι καλὰ νὰ κλέψου». Βαθειὰ ριζωμένοι οἱ κανόνες τοῦ ἠθικοῦ νόμου, ἐγείρουν τὶς ἀνελέητες τύψεις μὲ τὴ μορφὴ τῶν Ἁγίων ἀκόμα ἀπὸ μικρὴ ἡλικία.

Γ'ιὰ τὴν κλοπὴ οἱ Πραγγιῶτες λέγουν: «Οὺ Θειὸς βλέπ' τοὺν κλέφτ', βλέπ' κι' τοὺ νοικοκύρ'», «τοὺ κλιμένου τιμέλ' δὲν πιάν'». Πάντως γιὰ τὴν ἄγρυπνή των προσταισία, οἱ ἅγιοι ὠμοίβονται· πολλοὶ κάνουν τάματα στοὺς ἁγίους κι' ἀφιερώματα. Στὸν Ἅη-Γιώργη τάζουν ἀρνιά, τὰ ὁποῖα, ἀνήμε-

ρα στὴ γιορτή του, μεταφέρουν στὸ προαύλιο τοῦ ναοῦ καὶ μετὰ τὸ πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας δημοπρατοῦνται ὑπὲρ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου. Ἄλλοτε στὴ γιορτὴ τοῦ Ἅη-Θανάση θυσίαζαν μεγάλο βόδι καὶ τὸ βράζανε σὲ μεγάλα καζάνια. Τὰ παιδιὰ γύριζαν στὰ σπίτια καὶ συγκέντρωναν κρεμμύδια κι' ἁλάτι κι' ἄρχιζε ὁ βρασμὸς θριαμβευτικά. Μετὰ τὴ Θεία Λειτουργία γινόταν συμβολικὴ διανομὴ σ' ὅλους, ὥσπου ἐτελείωνε τὸ «κουρμπάνι» (τὸ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου τῆς θυσίας συσσίτιο). Σήμερα αὐτό, κατάλοιπο τῆς εἰδωλολατρείας, δὲ γίνεται παρ' ὅλον ὅτι οἱ γέροντες καὶ οἱ ὥριμοι μὲ νοσταλγία τὸ ἐνθυμοῦνται. (Βλ. ἀναστενάρια μόνο Θρακῶν).

Ἰ ο ύ δ α ς. Ἔτσι τιτλοφορεῖται κάθε προδότης. Ἡ πρᾶξι τῆς προδοσίας τοῦ Ἰούδα χρησιμεύει σὰν παράδειγμα ἀναθέματος. Ὁ Σταυρωμένος Χριστός, ἐκπροσωπεῖ τὸ αἰῶνιο ἀνθρώπινο δρᾶμα καὶ κατανυκτικώτατα προσκυνεῖται «ἡ Σταύρωσι» τὴ Μ. Παρασκευὴ ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς κατοίκους τοῦ χωριοῦ.

2. ΔΡΑΚΟΙ - ΑΡΑΠΗΔΕΣ ζοῦν στὰ παραμύθια τοῦ χωριοῦ μαζὶ μὲ τοὺς δαίμονες.(1) Δαίμονα ὀνομάζουν κι' ἐκεῖνον, ποὺ σκέπτεται πονηρά. Τὸ καρκαντζέλια πάλι γυρίζουν τὰ δωδεκάημερα, ὥσπου νὰ λαλήση ὁ κόκκορας τὴν αὐγή· τότε χάνονται. Ὅποιον συναντήσουν ἀργὰ τὸ βράδυ στοὺς δρόμους τοὺς συλλαμβάνουν καὶ τοὺς ἐρωτοῦν παράξενα καὶ κουτὰ πράγματα καὶ ἂν τύχη νὰ εὐχαριστηθοῦν ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις τοῦ ἀνθρώπου τοῦ χαρίζουν φλωριὰ πολλά.

3. ΝΕΚΡΟΙ - ΦΑΝΤΑΣΜΑΤΑ - ΒΡΥΚΟΛΑΚΕΣ. Τὸ βράδυ βγαίνουν φαντάσματα καὶ τὰ παιδιὰ φοβοῦνται πολύ. Στὰ ἐρημόσπιτα φαντάζονται, πῶς ζοῦν στοιχειά, ἄνθρωποι ποὺ ἔζησαν ἄλλοτε. Ἂν βρεθοῦν πολλὰ παιδιὰ τὸ βράδυ κοντὰ σὲ ἐρημόσπιτο ρίχνουν πέτρες γιὰ νὰ σκοτώσουν τὰ φαντάσματα. Ἀκόμη καὶ ἐνήλικες συνέχονται ἀπὸ τὴν ἰδέα αὐτὴ καὶ διστάζουν νὰ τὰ ἐπισκεφθοῦν τὶς περασμένες νυχτερινὲς ὧρες γιὰ νὰ μὴ παρευρεθοῦν στὴν «κακιὰ τὴν ὥρα» ἐκεῖ. Ἔτσι ὑπάρχουν στοιχειωμένα σπίτια, στοιχειωμένοι δρόμοι, (στὴ βαθειὰ στράτα λ.χ. ἐμφανίζεται μιὰ σκοτωμένη γυναίκα), στοιχειωμένα δένδρα, ποτάμια, ρεματιές, πηγάδια κλπ. Ὑπάρχουν καὶ βρυκόλακες. Ἄνθρωποι, ποὺ πεθαίνουν προσφάτως κι' ἔρχονται στὴ σκέψι των, ἐκλαμβάνονται ὡς ἀναστημένοι νεκροὶ (βρυκόλακες). Ἐπίσης «βρυκολακιάζει» ὅποιος κόβει τὰ νύχια του τὸ βράδυ.

Οἱ ἀράπηδες «βγαίνουν» κυρίως σὲ ἀκατοίκητα μέρη, σὲ ρεματιὲς κλπ. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ τοπωνύμιο «Ἀραπ - τσαΐρια» (= λειβάδια τοῦ Ἀράπη) καὶ μιὰ θέσι ἐπὶ συνδετικῆς ὁδοῦ μὲ γειτονικὸ χωριὸ (τῶν Πετράδων) ἀκριβῶς 100 μέτρα πέρα ἀπὸ τὸ γεφύρι τοῦ λαχανόκηπου, ὅπου «ἐμφανίζεται» μιὰ σκοτωμένη γυναῖκα, ἡ Κομπούζαινα. Οἱ ψυχὲς τῶν πεθαμέ-

---

1. Περιοχὴ τοῦ χωριοῦ φέρει τὸ ὄνομα «ΑΡΑΠ - ΤΣΙΑΪΡΙΑ». Γιουβαρλὰν τὰς τεμὲλ τουτμὰζ=πέτρα ποὺ κυλᾶ θεμέλιο δὲ πιάν. Παροιμία Τουρκική

νων πηγαίνουν στὴν κόλασι ἢ στὸν παράδεισο καὶ ὁπωσδήποτε μεταξὺ γνωστῶν καὶ συγγεννῶν. Μόνο 40 ἡμέρες μετὰ τὸ Πάσχα εἶναι ἐλεύθερες. Μὲ τὴν Ἀνάληψι τοῦ Χριστοῦ ἐπιστρέφουν στὴ θέσι των. Μάλιστα τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεως εἶναι ὁρατές. Ὅσοι θέλουν νὰ δοῦν πεθαμένους συγγενεῖς των, δὲν ἔχουν παρὰ νὰ κρατοῦν ἕνα καθρέφθη πάνω ἀπὸ πηγάδι καὶ νὰ προσέχουν σ' αὐτόν. Ἀρκεῖ νἄναι σκεπασμένοι μ' ἕνα μεγάλο μαντήλι καὶ νἄχουν ὑπομονή. Ὅλες οἱ νοικοκυρὲς πάλι μένουν στὸ σπίτι καὶ κάνουν λαγγῖτες τρυπητὲς καὶ τὶς μοιράζουν σὲ γειτονικὰ σπίτια, συμβολίζει δὲ τὴν παροχὴ τροφῆς στὶς ἀπερχόμενες ψυχές.

Ἀ ρ κ ο ῦ δ ε ς. Αὐτὲς φρουροῦν κρυμένους θησαυρούς.

Λ ά μ ι ε ς κ α ὶ μ ο ῖ ρ ε ς. Αὐτὲς ἔρχονται στὴ γέννησι τοῦ παιδιοῦ καὶ γράφουν τὰ μελλούμενα.

Θ ά ν α τ ο ς. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀπολυτροῦται μὲ τὸ θάνατο, ἀλλὰ στερεῖται τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Πηγαίνει στὸν κάτω κόσμο, τὸ σκοτεινό. Μαζί του βάνουν ψωμὶ καὶ νερὸ γιὰ τὸ ταξεῖδι τὸ μακρυνό. Ἡ ψυχή του ὅμως 40 ἡμέρες πετᾶ κοντὰ στοὺς συγγενεῖς. Ἂν πεθάνη μικρὸ παιδὶ τὸ στολίζουν γιὰ νὰ τὸ «ἀρέσῃ» ὁ χάρος. Οἱ παραμυθίες τῆς χριστιανικῆς ὑμνολογίας δὲν ἀσκοῦν ἐπίδραση τόση, ὅση τῶν παρισταμένων γερόντων ἢ γεροντισσῶν, ποὺ γιὰ τοὺς μεγάλους λένε: «Μὴν κλαῖτε τόσες ἦταν οἱ μέρες του» καὶ στέλνουν χαιρετίσματα στοὺς πεθαμένους συγγενεῖς. Γιὰ τὰ παιδιὰ πιστεύουν, πὼς οἱ πεθαμένοι συγγενεῖς θὰ τὰ περιποιηθοῦν.

β) ΜΑΓΕΙΑ ΚΑΙ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑ. Ὅπως ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ δὲν ἴσχυσε νὰ μεταβάλη τὴ λαϊκὴ πίστι καὶ τὶς δοξασίες του, ἄλλο τόσο — παράλληλα μὲ τὴν συνδρομὴ τῆς ἐκκλησίας — ἐπιδιώκουν τὸ ποθούμενο μὲ προσφυγὴ εἰς δυνάμεις ὑπερφυσικὲς οἱ ὁποῖες κατὰ τὴ λαϊκὴ πίστι καὶ ἀντίληψι, συντρέχουν, προκαλούμενοι μὲ λόγους ἢ πράξεις, ποὺ ἔχουν ἐξαιρετικὴ δύναμι ἢ ἐξαναγκάζουν μὲ τὴ δύναμι αὐτὴ τὸ Θεῖον.

1. ΑΜΕΣΟΣ ΜΑΓΕΙΑ. Ὅταν κάποτε ἔπεσε εὐλογιὰ στὸ χωριὸ οἱ μητέρες καθ' ὑπόδειξιν τῶν φορέων τῆς μαγικῆς πίστεως, ἄλειφαν τὸ πρόσωπο τοῦ παιδιοῦ καὶ τὰ ἐξανθήματα τῆς νόσου μὲ μέλι ἁγνὸ γιὰ νὰ «γλυκάνουν» τὴν ἀσθένεια καὶ νὰ φύγη χωρὶς νὰ κάμη ζημιά. Ἐπίσης κατὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία, ὅταν ἀρχίζη ἡ δεύτερη ὀδοντοφυΐα καὶ ἕνα - ἕνας πέφτουν οἱ γαλαξίες, οἱ μητέρες λένε στὰ παιδιά: «Νὰ τοῦ πάρτι τοῦ δόντ' κι' νὰ τοῦ ρίξτι πάν' στὰ κεραμίδια κι' νὰ φωνάξτι τρεῖς φουρές: Σὶ δίνου κουκαλένιου, δόσμ' σιδηρένιου». Ἔτσι ἐπιτυγχάνεται τὸ ποθούμενο μὲ λόγια, ἀπευθυνόμενα σὲ ἄγνωστες δυνάμεις ὑπερφυσικές. Πρέπει ὅμως νὰ πῇ ὁπωσδήποτε τὰ λόγια αὐτά.

2. ΕΜΜΕΣΟΣ ΜΑΓΕΙΑ. Ὅταν ἡ μάγισσα θέλει νὰ καταστρέψη τὸν ἐχθρό της, νὰ τὸν λυώση πρῶτα σὰν τὸ κερὶ καὶ νὰ τὸν ἀφανίση ἀνάβει στὴν ἐκκλησία μεγάλη λαμπάδα καὶ τὸ ἄναμα τὸ συνοδεύει κρυφὰ μὲ τὰ λόγια:

«Σὰν τοῦ κιρὶ νὰ λυώης κὶ γιατρᾶ νὰ μὴ βρῆς». Ἔτσι ἡσυχάζει καὶ ἀναμένει τὸ ποθούμενο μὲ βεβαιότητα, ἄσχετα πότε θὰ ἐπέλθη τοῦτο. Εἰς τὰς πράξεις της ἀπομιμεῖται ἀναλογικὰ τὸ λυώσιμο τοῦ κεριοῦ καὶ πιστεύει ὅτι κατ' ἀνάλογο τρόπο θὰ ἐπιτύχη καὶ τὸν ἀφανισμὸ τοῦ ἐχθροῦ της. Οὐδέποτε ἡ μάγισσα ἀνησυχεῖ γιὰ τὴν καθυστέρησι τοῦ ἀναμενομένου ἀποτελέσματος. Φτάνει νὰ καῆ ἡ λαμπάδα.

Ἐπίσης τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἀναλογικῆς μαγείας τὸ βρίσκομε καὶ στὸ σύνολο τῆς κοινωνικῆς ὁμάδος. Σὲ περιόδους μακρᾶς ἀνομβρίας ἡ πίστις εἰς τὴν δύναμιν τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἀναλογικῆς μαγείας ἀναζωπυροῦται. Μὲ πρωτοστάτη τὸν παπᾶ δίδεται κατ' ἀρχὴν διέξοδος εἰς τὴν ἀδημονία τῶν κατοίκων μὲ τρόπο, ποὺ ὑποδεικνύει ἡ ἐκκλησία. Ἔπειτα ὅμως, ὅταν τελειώση ἡ παράκλησις ἀρχίζει ἡ μαγικὴ πρᾶξις: Μιὰ κοπέλλα τὴ στολίζουν μὲ χόρτα καὶ τὴ βρέχουν (πιρπιρούνα). Ἡ καταβρεξι ἐξαπλώνεται καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἄτομα κι' ἐπεκτείνεται σ' ὅλο τὸ χωριό. Ἂν τύχη δὲ καὶ βρέξη μετὰ τὴν «πιρπιροῦνα» τότε ἡ πίστις στὴ μαγικὴ πρᾶξι τονώνεται περισσότερο, ἀφοῦ, ὅπως πιστεύουν ἀξανάγκασαν τὸ Θεὸ νὰ βρέξη. Ἔτσι διατηρεῖται ἡ πίστις εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν δύναμιν τῆς μαγικῆς ἐνεργείας.

3. ΕΝΤΕΧΝΟΣ ΜΑΓΕΙΑ. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μαγείας συγκεντρώνει περισσότερη δύναμι καὶ κρύβει περισσότερο μυστικισμό. Τὸ βάσκαμα ἀπὸ κακὸ μάτι φέρνει στὸν ἄνθρωπο ἢ καὶ στὸ ζῶο ἢ καὶ σὲ κάποιο ἀντικείμενο ἀξίας πονοκέφαλο καὶ καταστροφὴ ἀντιστοίχως. Γιὰ τὴν ἀποτροπὴ τοῦ κακοῦ προσφεύγει ἡ νοικοκυρὰ στὶς εὐχὲς τοῦ παπᾶ τοῦ χωριοῦ. Ὅμως πιὸ «ἀποτελεσματικὴ» εἶναι ἡ «γητειά». Μὲ λόγια τυποποιημένα, ποὺ τὰ κληρονόμησε ἀπὸ κάποιο ἡλικιωμένο συγγενῆ της, ἄνδρα ἢ γυναῖκα, ἡ «μάγισσα», ποὺ τὰ προσφέρει μὲ μυστικοπάθεια καὶ ψιθυριστά, γιὰ νὰ μὴ γίνουν ἀντιληπτὰ καὶ χάσουν τὴ δύναμί τους, ἀποτρέπει τὸ κακό, ἐνῷ καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς μαγικῆς ἐπεμβάσεως «χασμουριέται» καὶ δακρύζει, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι τὸ βάσκαμα ἦταν ἰσχυρό.

Πολλὲς φορὲς τὸ κακὸ μάτι εἶναι τόσο δυνατό, ποὺ μπορεῖ νὰ σπάση κάρρο, νὰ «σκάση» ζῶο κλπ. Τὰ λόγια τῆς «μάγισσας» συνοδεύονται πάντοτε μὲ χειρονομίες, ποὺ ἐπαναλαμβάνονται. Ἡ ἔντεχνος μαγεία δὲν περιορίζεται μόνο σὲ λέξεις ὅπως πρὶν μὲ χειρονομίες, ἀλλὰ καὶ σὲ ἐνέργειες, ποὺ ἐκτελοῦνται μόνο μὲ χειρονομίες. Ὅταν λ.χ. στὸ Πραγγὶ θέλουν νὰ κάνουν κακὸ σὲ κάποιο, τότε τοῦ κάνουν «μάγεια»: Κόμβοι, κλωστὲς παραδοξοδεμένες μὲ τρίχες κεφαλῆς ζώων ἢ ἀνθρώπων, καμμένα κηριὰ πάνω σὲ μιὰ κεραμίδα μεταφέρονται κρυφὰ στὴν αὐλὴ τοῦ ἐχθροῦ ἢ στὴν εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ του κατὰ τὴ νύχτα. Μπορεῖ ἀντὶ τῶν ἀνωτέρω νὰ δεθοῦν σὲ μαντήλι δραχμὲς ἢ «ζαχάρια» (καραμέλλες) καὶ νὰ πεταχτοῦν στὸν αὐλόγυρο τοῦ ἐχθρικοῦ σπιτιοῦ. Ὑπάρχουν καὶ τὰ μαγικὰ φυλαχτά: Ἕνας κόμβος ἀπὸ πανὶ καὶ καλὰ ραμμένος κρύβει διάφορα μαγικὰ ἀντικείμενα. Αὐτὰ τὰ ἀν-

τικείμενα ἔχουν τόση δύναμι ὥστε ἀποτρέπουν κάθε κακὸ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὸ φέρει μαζί του.

Ἐπίσης γιὰ φυλαχτὸ κρατοῦν βασιλικὸ ἀπὸ τὴν «Ὕψωσι τοῦ Σταυροῦ» καὶ λαμπάδες ἀπ' τὴν ἀνάστασι, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν «Ἐπιτάφιο» ἄνθη. Μὲ τὰ ἄνθη αὐτὰ ἀποτρέπουν τὸ βάσκαμα. Τὰ βάνουν σ' ἕνα κεραμίδι πάνω σ' ἀναμμένα κάρβουνα καὶ ἐπάνω στὸν καπνὸ σκύβει ὁ ἄρρωστος ὅσο ἀντέχει σὲ μιὰ ἀναπνοή. Τὰ «μάγια» ἀποδιώχνονται, «χαλοῦν» εὔκολα, ἀρκεῖ νὰ τὸ γνωρίζῃ, νὰ τὸ πιστεύῃ ὁ παθὼν ὅτι τὸν ἔκαναν μάγια καὶ νὰ βρῇ τὴ «μάγισσα», ποὺ ξεύρει νὰ τὰ χαλᾶ. Πρὸς τοῦτο ἡ μάγισσα κάνει διάφορες χειρονομίες καὶ ἄλλα καὶ ἀναμένεται τὸ ἀποτέλεσμα. Ἐπικοινωνοῦν μὲ δαιμονικὰ πνεύματα, λέγουν διάφορες λέξεις «κρυφὰ» καὶ «ἐπιτυγχάνουν» τὴν συνδρομήν των. Γιὰ τοὺς φοβισμένους χρησιμοποιοῦν καὶ γιατροσόφια, ποὺ εἶναι συνήθως «γιάργυρου» (= ὑδράργυρος), ἀλεύρι καὶ ἁλάτι κλπ.

Ἡ μάγισσα μετὰ τὰ «ξόρκια» της χτυπᾶ στὸν τοῖχο τὸ ἀλεύρι καὶ «σχηματίζεται» τὸ σχῆμα τοῦ ζώου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον προεκλήθη ὁ φόβος. Ἄλλοτε κάνει «τοῦμπες» ὁ θεραπευόμενος ἢ κρεμᾶται μὲ σχοινὶ ἀνάποδα (μὲ τὸ κεφάλι κάτω) ἀπὸ δοκὸ τοῦ σπιτιοῦ κ.ἄ. Ἀκόμη ἐπικαλοῦνται καὶ τὴν ἐπενέργεια τῶν ἄστρων· πάνω στὰ κεραμίδια ἀφήνουν «χαραζὰ» (τμήματα μικρὰ ἀπὸ ξηρὰ σπλάχνα ζώων) κι' ἀποχτοῦν «ἐξαιρετικὴ» δύναμι ν' ἀποτρέπουν τὸ κακό. Ἀφήνουν σὲ σταυροδρόμι ἀντικείμενα ἢ παίρνουν χῶμα, παίρνουν «ἄκριτο» νερὸ ἀπὸ πηγάδια τὴ νύχτα, ὅπου ἡ μάγισσα μεταβαίνει μὲ ἕνα ἔνδυμα μόνο (πουκάμισο) κλπ. Τρεῖς φορὲς πρέπει νὰ πάρῃ νερὸ σὲ τρεῖς νύχτες ἀπὸ τρία διαφορετικὰ καὶ «σταυρωτὰ» πηγάδια. Ρίχνουν σταυρὸ στὸ νερὸ (σὲ ποτήρι), κάνουν «σταυρώματα», «ξεμετροῦν».

Τὴ δύναμι πάντως, ποὺ ἀποτρέπει τὸ κακό, τὴν ἔχουν ὡρισμένα ἄτομα κι' αὐτὰ τὴν μεταβιβάζουν στοὺς ἀπογόνους των μὲ μυστικιστικὴ διδασκαλία, ποὺ θυμίζει ἀλχημιστάς. Ἂν συμβῇ θάνατος, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκφορὰ τοῦ νεκροῦ κάποιος ποὺ μένει στὸ σπίτι σκουπίζει καὶ καθαρίζει. Ἔπειτα περιμένει τοὺς μετασχόντας στὴν κηδεία μὲ ἕνα «τσουκάλι» (λαγήνι) γεμᾶτο νερὸ καὶ τοὺς ρίχνει ἕνα - ἕνα, νὰ πλύνουν τὰ χέρια τους, σκοπίζονται καὶ κατόπιν εἰσέρχονται στὸ σπίτι, ἀφήνοντας ἔτσι τὶς κακοποιὲς δυνάμεις ἔξω. Τὸ ἴδιο κάνουν πρὶν μποῦν καὶ στὰ δικά τους σπίτια. Ἐπίσης ὅταν ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὴν κηδεία πίσω δὲν κοιτάζουν, γιὰ νὰ μὴ τοὺς ἀκολουθήσῃ τὸ κακοποιὸ πνεῦμα.

γ) ΜΑΝΤΕΙΑ - ΟΙΩΝΟΙ. Ἐξ ἴσου μὲ τὴν μαγείαν βρίσκει ἔδαφος πίστεως στοὺς κατοίκους τοῦ Πραγγίου καὶ ἡ μαντεία καὶ οἱ οἰωνοί. Ἡ πίστις ἐδῶ ἀποκαλύπτει τὰς βουλὰς τοῦ Θεοῦ. Ἡ μαντεία εἶναι θρησκευτικὴ καὶ μαγική. Θρησκευτική: π.χ. Κατὰ τὴν ἡμέρα τῶν Θεοφανείων δὲν πρέπει νὰ βυθίζεται στὸν πυθμένα ὁ σταυρός, οὔτε ἡ πτῶσις μιᾶς εἰκόνος στὴν ἐκκλησία θεωρεῖται καλόν, διότι ἀποκαλύπτει τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ

Θεοῦ καὶ κακὸ προμήνυμα, καθὼς καὶ τὸ τρίξιμο τῆς θύρας. Ὁ παπᾶς ἐπίσης κατὰ τὴν ἀπόλυσιν στοὺς ἑσπερινούς, στὶς ἀγρυπνίες κλπ., ἢ τὸ πρωῒ μετὰ τὸ πέρας τῆς θείας λειτουργίας, ἂν κάνη λάθος καὶ πῆ καλησπέρα τὸ πρωῒ ἢ καλημέρα τὸ βράδυ θεωρεῖται ὡς κακὸς οἰωνὸς καὶ στὸ χωριὸ πρέπει νὰ ἀναμένεται συμφορά.

Μαγικὴ μαντεία. π.χ. Οἱ Πραγγιῶτες «μαντεύουν εὔκολα» ἐκεῖνον, ποὺ τοὺς κατηγορεῖ. Ἂν «λυγγιάζουν» ἢ ἂν βουΐζουν τ' αὐτιὰ «σταματοῦν ἀμέσως» μόλις προφέρουν τὸ ὑπὸ μάντευσιν ὄνομα. Ὁ λύγγας δηλοῖ ὅτι κάποιος ὁμιλεῖ γιὰ μᾶς. Ὁ σκαρδαμισμὸς ἐπίσης μαντεύει κατατρεγμό. Γενικῶς ἡ μαντεία περιλαμβάνει δύο εἰδῶν σημεῖα· ἐκεῖνα ποὺ ἐμφανίζονται αὐθορμήτως ὁπότε ἔχομε τὴ φυσικὴ μαντεία καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἡ ἐμφάνισίς των προκαλῆται (εἴτε στὴ θρησκετικὴ εἴτε στὴ μαγικὴ μαντεία).

1. ΦΥΣΙΚΗ ΜΑΝΤΕΙΑ. α) ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΚΑ: Δόντια ἀραιὰ προοιωνίζουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ γίνη πλούσιος καθὼς καὶ ὁ φαλακρός. Οἱ γραμμὲς τῆς παλάμης κρύβουν τὰ μυστικὰ τῆς μελλούσης τύχης, τὰ ὁποῖα μόνο οἱ μοῖρες γνωρίζουν νὰ «διαβάζουν».

β) ΠΑΛΜΟΙ - ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΑΥΤΟΜΑΤΟΙ: Τὸ ἀνοιγόκλειμα τῶν ὀφθαλμῶν, ὡς προαναφέραμε σημαίνει κατατρεγμό, καθὼς καὶ ὁ βόμβος τῶν αὐτιῶν. Τὸ πτάρνισμα σημαίνει ὅτι κάποιος μᾶς θυμήθηκε, ὁ λύγγας σημαίνει ὅτι ἄλλοι ὁμιλοῦν γιὰ μᾶς καὶ αὐτοὶ ἀνευρίσκονται ἂν ὀνομάσωμε μὲ τὴ σειρὰ διάφορα πρόσωπα μέχρις ὅτου σταματήση.

γ) ΑΙΦΝΙΔΙΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ. Κακὸ καὶ συμφορὰ προοιωνίζουν: ὁ τριγμὸς τῆς «γριντιᾶς» (δοκαριοῦ τῆς στέγης), ὁ τριγμὸς τῶν εἰκονισμάτων, τὸ σβύσιμο τῆς κανδήλας, ἡ φαιδρὴ ὄψι τοῦ νεκροῦ κλπ.

δ) ΕΝΟΔΙΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ (συναπαντήματα). Τὴ Δευτέρα ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος ἡ ἐμφάνισις καὶ τὸ πρῶτο συναπάντημα μὲ παπᾶ θεωρεῖται ἀπαίσια. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν πρώτη ἑκάστου μηνός καὶ ἔτους. Αἰσία θεωρεῖται ἡ συνάντησις μὲ ἄνθρωπο, ποὺ τοὺς ἐπιστρέφει δανεικὰ χρήματα «καλὸ χειρικὸ» (σεφτές).

ε) ΑΠΑΝΤΗΜΑΤΑ ΖΩΩΝ - ΚΡΑΥΓΑΙ. Ἀπαίσιοι οἰωνοὶ θεωροῦνται: τὸ λάλημα ὄρνιθος, τὸ οὐρλιασμα σκυλιοῦ, τὸ «περίκομμα» (κάθετη προδιάβασι) φιδιοῦ, λαγοῦ, γάτας, κουρούνας. Κάποτε τυχαίνει, λόγῳ κλίσεως τοῦ ἐδάφους νὰ ἀναποδογυρίζη τὸ κάρρο (φορτωμένο) ἢ νὰ σπάζη κάποιο ἐξάρτημά του. Ἂν ἔτυχε προηγουμένως νὰ «περικόψη» τὸ δρόμο ἕνα ἀπὸ τ' ἀνωτέρω ζῶα ἢ καὶ γυναῖκα ἀκόμη στὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀποδίδεται ἡ κακοτυχία. Καλοὶ οἰωνοί: οἱ πελαργοί, τὰ χελιδόνια ὅποιος τὰ πρωτοεῖδε, τὰ περιστέρια, ὅταν κάνουν γύρους κτλ.

στ) ΟΝΕΙΡΑ. Ὅλα τὰ ὄνειρα θεωροῦνται προφητικά, ἀρκεῖ νὰ γνωρίζουν νὰ τὰ ἑρμηνεύουν. Κυκλοφοροῦν γιὰ τὴν ἑρμηνεία καὶ ὀνειροκρῖται.

2. ΤΕΧΝΙΤΗ ΜΑΝΤΕΙΑ. Τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁη-Γιαννιοῦ τοῦ Κλήδο-

να (24 Ἰουνίου) βάνουν τὰ κορίτσια καὶ τὰ παληκάρια ἀπὸ βραδὶς κάτω στὸ προσκέφαλο μιὰ μπουκιὰ ψωμὶ γιὰ νὰ μαντεύσουν ποιός θὰ εἶναι ὁ μέλλων σύζυγος. Ἐπίσης «ρίχνουν» κουκιὰ γιὰ νὰ βροῦν τὸν κλέφτη καὶ στὴ βασιλόπιττα βάνουν «σημάδια» γιὰ νὰ μαντεύσουν τὰ καθήκοντα καὶ τὶς ἀσχολίες τῶν μελῶν ἐντὸς τῆς οἰκογενείας κατὰ τὸ νέον ἔτος.

Β΄. ΛΑΪΚΗ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑ. α) Ο ΦΥΣΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ. 1. ΓΗ ΚΑΙ ΟΥΡΑΝΟΣ, ΗΛΙΟΣ - ΣΕΛΗΝΗ - ΑΣΤΡΑ. Αἱ περὶ κοσμογονίας ἀντιλήψεις τῶν κατοίκων τοῦ Πραγγίου εὑρίσκονται στοὺς μύθους. Ἡ Γῆ κι' ὁ Οὐρανὸς ἦσαν κάποτε πολὺ μονιασμένοι κι' ἀγαπημένοι, ὥστε ὁ Οὐρανὸς βρισκόταν χαμηλὰ στὴ Γῆ. Τὰ βόδια μποροῦσαν καὶ τὸν ἔγλυφαν κι' ἐκεῖνος δὲν ἐθύμωνε. Ἔπειτα ὅμως μάλωσαν καὶ χωρίστηκαν καὶ ὁ Οὐρανὸς μὲ τὸ Θεὸ ἀνέβηκαν ψηλὰ γιὰ τὴν κακία τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Οὐρανὸς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ κατοικία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ Γῆ πάλι κρύβει στὰ σπλάχνα της τὸν κάτω κόσμο, τὸ μαῦρο κι' ἄχαρο. Μέχρι τότε, ποὺ ὁ Θεὸς (Οὐρανὸς) ἦταν χαμηλά, ὁ κόσμος ἦταν ἀγαπημένος καὶ ἥσυχος καὶ δὲν ἀπέθνησκε. Ὁ χάρος καὶ ὁ θάνατος ἦρθαν μετὰ τὸ χώρισμα τοῦ Οὐρανοῦ ἀπὸ τὴ Γῆ.

Ο ΗΛΙΟΣ. Ὁ ἥλιος εἶναι πάντα βιαστικὸς καὶ νηστικός. Βιάζεται νὰ βασιλέψη γιὰ νὰ πάη στὴ μάννα του, ποὺ τὸν περιμένει μακρυὰ καὶ πίσω ἀπ' τὰ βουνά. Τὸ «πρόσωπο» τοῦ ἥλιου εἶναι λαμπερό. Ἔτσι προσωποποιεῖται ὁ ἥλιος, ἐνῷ στὴ Σελήνη δείχνουν οἱ γιαγιὲς στὰ ἐγγόνια τὰ μάτια, τὸ στόμα καὶ τὴ μύτη. Ὅταν τὸ φεγγάρι εἶναι λαμπερὸ καὶ φωτίζει καλὰ οἱ Πραγγιῶτες λένε «ἀπόψι ἔχ' φεγγάρ' γιὰ κλέψιμου».

ΑΣΤΡΑ. Τὰ ἄστρα γιὰ τοὺς Πραγγιῶτες ἔχουν ἰδιαίτερα ὀνόματα καὶ μ' αὐτὰ τὰ διακρίνουν. Μόλις βασιλέψη ὁ ἥλιος βγαίνει ὁ «γελαδάρης» (Ἀφροδίτη). Ἀργότερα φαίνεται τὸ «ἁμάξι» (= Μεγ. Ἄρκτος). Τὶς ὧρες τῆς νύχτας ὑπολογίζουν ἀπὸ τὴ θέσι τῆς «κλῶσσας» καὶ τοῦ «ζγοῦ» (= ζυγοῦ). Τὴν ξάστερη βραδυὰ τοῦ καλοκαιριοῦ, καθὼς ξενυχτοῦν πολλὲς φορὲς στὶς δουλιές των, δείχνουν καὶ περιεργάζονται μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἀστερισμοὺς καὶ τὸ νεφέλωμα τοῦ Γαλαξία καὶ διηγοῦνται, πῶς ὁ νουνὸς ἔκλεψε ἄχυρο ἀπ' τὸν κουμπάρο καὶ στὸ δρόμο, καθὼς βιαζόταν ὁ κλέφτης, ἔπεφτε τὸ ἄχυρο καὶ σκόρπισε στὸν οὐρανό. Ὁ Γαλαξίας λοιπὸν εἶναι τὸ κλεμένο ἄχυρο, ποὺ πρόδωκε τὸν κλέφτη. Ἡ γένεσις τοῦ κόσμου φαίνεται νὰ κρύβεται στὴν ἀπορία τοῦ αὐγοῦ. Πῶς ἔγινε ὁ κόσμος; Ἡ κότα βγῆκε ἀπ' τὸ αὐγὸ ἢ τὸ αὐγὸ ἀπ' τὴν κότα; Ἀπ' τὶς ἡμέρες τῆς ἑβδομάδος ἀποφράδες θεωροῦνται ἡ Τρίτη καὶ τὸ Σάββατο. Τέτοια μέρα ποτὲ δὲν ἀρχίζουν μιὰ ἐργασία. Οἱ ἀποφράδες ἡμερομηνίες σχετίζονται μὲ τὸν «κουτσούζκου» ἀριθμὸ ἑπτὰ (7). Οὐδέποτε εἶναι ἀρεστὸς ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἔστω κι' ἂν ἀποτελῆ ποσότητα δωρεᾶς. Τὸ οὐράνιο τόξο σημαίνει πὼς δὲν θὰ χαθῆ ὁ κόσμος ἀπὸ κατακλυσμό.

2. ΟΙ ΚΑΙΡΟΙ. Ἡ δημώδης μετεωρολογία εἶναι μυθικὴ κι' ἐμπειρική. Ἡ βροχὴ πέφτει γιατὶ ὁ Θεὸς θέλει νὰ εὐεργετήση ἢ νὰ καταστρέψη καὶ γιὰ νὰ ἀδειάσουν τὰ φορτωμένα σύννεφα. Μετὰ τὴ βροχὴ γυρίζουν τὰ σύννεφα στὴ θάλασσα καὶ ξαναγεμίζουν νερό. Ὁ ἀνεμοστρόβιλος γίνεται ὅταν μαλώνουν οἱ δαίμονες καὶ προσπαθοῦν μικροὶ καὶ μεγάλοι νὰ τὸν ἀποφύγουν. Ἡ δύναμί του εἶναι μεγάλη καὶ καταστρεπτική. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1962 περνῶντας ἰσχυρὸς ἀνεμοστρόβιλος πάνω ἀπ' τὸν Ἔβρο σήκωσε τὰ νερά του σὰν κολώνα. Τοῦτο ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ «ἐπιβεβαιώσουν» οἱ γυναῖκες τὴ δύναμι τῶν δαιμόνων. Οἱ καταιγῖδες «ἀποκαλύπτουν» τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ. «Θὰ μᾶς χάσ' οὐ Θειὸς» λένε. Ἄλλοι πάλι λένε μαλώνουν τὰ «σ'τχειά». Ἡ ἀστραπὴ εἶναι ἡ «μάστιγα», ποὺ δίνει στ' ἄλογά του ὁ Προφήτης Ἠλίας καὶ οἱ βροντὲς ὁ κρότος τοῦ ἅρματός του (ἁμαξιοῦ).

Μόλις βγῆ ὁ Φεβρουάριος (Γκουτζιούκ'ς) οἱ γεωργοὶ λένε πὼς πέρασε ὁ χειμώνας. Ὁ Μάρτης (Μάρτ'ς) «κατουράει» μόνο, ἄσχετα ἂν καὶη καμμιὰ φορὰ καὶ τὰ «ταλούκια». Ὅταν ὁ ἥλιος βασιλεύει πίσω σὲ σύννεφα προμηνύει κακοκαιρία, ὁμοίως κι' ὅταν ἀνατέλλη μὲ μαῦρα σύννεφα κι' εἶναι χλωμός. Τὸ φεγγάρι ἂν ἔχη κύκλο φωτεινὸ σημαίνει ὅτι θὰ φυσήση ἄνεμος. Ἡ Νέα Σελήνη γίνεται πολυσήμαντο ἀντικείμενο παρατηρήσεως. Τὸν «καιρὸ» ποὺ βρίσκει ἡ Νέα Σελήνη τὸν διατηρεῖ ὁλόκληρο τὸ 29)ήμερο. Ἀκόμη φροντίζουν νὰ ἀτενίσουν τὸ «καινούργιο φεγγάρι» ὄρθιοι γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν ἱκανότητα ἐργασίας. Τὸ ἄκαιρο λάλημα τῶν κοκοριῶν πάντα σημαίνει μεταβολὴ τοῦ καιροῦ καὶ καλλιτέρευσι τὸ Οὐράνιο τόξο.

3. ΦΥΤΑ - ΖΩΑ. Τὰ γέρικα δένδρα εἶναι στοιχειωμένα καὶ δὲν κάνει νὰ κοποῦν, γιατὶ εἶναι ἐπικίνδυνα. Τέτοια δένδρα εἶναι «μεσιὲς» (= βελανιδιές), καρυδιὲς καὶ φτελιές. Ἡ καρυιὰ ἔχει δυνατότερο στοιχειό· ὅποιος κοιμηθῆ στὸν ἴσκιο της ξυπνάει ζαλισμένος. Ὁ ἀέρας της εἶναι «κρῦος». Παλαιότερα κατὰ τὴν ἡμέρα τῶν Φώτων σὲ κοντινὸ γέρικο δένδρο ὁ παπᾶς, συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἔκρυβε «ὕψωμα» (= ἀντίδωρο ἀπὸ τὰ κεντρικὰ τετράγωνα τῆς προσφορᾶς), γιὰ νὰ ἡμερώσουν τὰ στοιχειά. Ἦταν ἀπαίτησις τῆς λαϊκῆς πίστεως. Ἡ καρυδιὰ ἐπίσης εἶναι καταραμένο δένδρο. Ὅποιος «σπείρη» (= φυτέψη) καρυδιὰ πεθαίνει μόλις τὸ δένδρο ἀποκτήση τὸ ὕψος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δεισιδαιμονία αὐτὴ εἶναι τόσο ἰσχυρὴ στοὺς κατοίκους, ὥστε ἀποφεύγουν νὰ φυτεύουν καρυδιές. Τὰ σταφύλια, τὰ καρπούζια καὶ τὸ ψωμὶ θεωροῦνται «εὐλογημένα» ἀγαθά.

Ἀπ' τὰ ζῶα ἡ γάτα ἔχει ἐννέα ψυχές. Ὁ πελαργὸς καὶ τὰ χελιδόνια «πτηνὰ τοῦ Θεοῦ» θεωροῦνται καὶ ἡ ζωή των ἐξαιρετικὰ σεβαστή. Μάλιστα ὅποιος πιάση αὐγὰ ἢ μικρὰ χελιδονάκια στὴ φωλιὰ τὰ τρώει τὸ φίδι. Τὸ φίδι, ποὺ φαίνεται καμμιὰ φορὰ στὴ στέγη, θεωρεῖται σὰ «στοιχειό», ποὺ φυλάει τὸ σπίτι. Διστάζουν νὰ τὸ σκοτώσουν. Κυνηγοῦν ὅμως τὸν «χάμουργκα» (τυφλοπόντικα) γιατὶ κόβει τὶς ρίζες τῶν φυτῶν. Ἡ δεκαοχτούρα (γκουγ-

κουχτούρα) εἶναι σεβαστὴ γιατὶ θεωρεῖται ὡς μεταμορφωμένη γυναῖκα (νύρη). Ὁ Γκιώνης πάλι «κλαίει» τὸ χαμένο του ἀδερφὸ Ἀντώνη. Χυμὸς ἀπ' τ' ἀγκαθόχορτα (σταυράγκαθα) ἐκλαμβάνεται ὡς αἷμα τοῦ Χριστοῦ γιατὶ εἶναι κόκκινος.

β) ΑΙ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ ΙΔΕΑΙ. Ὁ ἄγγελος σταλμένος ἀπ' τὸ Θεὸ ἢ ὁ χάρος παίρνει τὶς ψυχὲς καὶ τὶς ὁδηγεῖ σὲ ἄγνωστο τόπο, «στὸν ἄλλο κόσμο». Ὁ «ἄλλος κόσμος» κάποτε καὶ συχνότερον τοποθετεῖται κάτω (κάτω κόσμος) ἐνῷ ἄλλοτε, σὲ μικροὺς νεκροὺς ἡ ψυχὴ ἀνεβαίνει στὸν οὐρανό. Ἐν πάσει περιπτώσει ὅμως μετὰ θάνατον ὑπάρχει ζωὴ καὶ ψυχή. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι ἡ ἄλλη ζωὴ ὁμοιάζει μὲ τὴν ἐπίγειο. Διατηροῦνται δοξασίες ἀπ' τὴν ἀρχαία θρησκεία· διὰ τοῦτο στοὺς νεκροὺς βάνουν ψωμὶ καὶ νερὸ κατὰ τὴν ταφή. Ὁ ἱερεὺς πρὸ τῆς ταφῆς βάνει στὸ στόμα τοῦ νεκροῦ κεραμίδι μὲ χαραγμένα τὰ ἀρχικά: ΙΣ ΧΣ ΝΙΚΑ. Ἔπειτα πρῶτος μὲ φτυάρι ρίπτει χῶμα σταυροειδῶς. Χῶμα ρίχνουν καὶ οἱ συγγενεῖς ἀπὸ τρεῖς φοῦχτες. Μὲ τὸ νεκρὸ στέλνουν χαιρετίσματα σὲ πεθαμένους συγγενεῖς. Στὰ ὄνειρα ὁ νεκρὸς παρουσιάζεται μὲ τὴ γνωστὴ ὑλικὴ μορφή του. Ἔντομο ἐπὶ τοῦ νεκροῦ ἐκλαμβάνεται ὡς ἡ ψυχή του. Ὑπάρχει κόλασις καὶ παράδεισος ἀναμεμιγμένα μὲ τὸ σκοτεινὸ «ἄλλο κόσμο», χωρὶς νὰ διακρίνωνται μὲ σαφήνεια. Ἡ ψυχὴ ἐγκαταλείπει τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸν ὕπνο καὶ δρᾶ αὐτοτελῶς.

γ) ΗΘΙΚΕΣ ΙΔΕΕΣ. Αὐτὲς ὑποκρύπτονται σὲ διαφόρους μύθους καὶ γνωμικά. Γιὰ τὴν εὐθύνη τῶν ἀρχόντων λένε: «τὸ ψάρι βρωμάει ἀπ' τὸ κεφάλι». Γιὰ τὸ ζηλιάρη ἀδερφὸ ὑπάρχει ὁ μύθος τοῦ ράφτη μὲ τὰ «καρκαντζέλια»: Τὰ καρκαντζέλια συνάντησαν τὴ νύχτα ἕνα καμπούρη κι' ἐπειδὴ ἔλυσε τὶς ἀπορίες των τοῦ ἀφήρεσαν τὴν καμπούρα. Ὁ ἀδερφὸς αὐτοῦ, ὁ ράφτης ζήλεψε καὶ θέλησε ν' ἀπαλλαγῆ κι' αὐτὸς ἀπ' τὴν καμπούρα, ποὺ εἶχε στὴ ράχη. Ἐπειδὴ ὅμως ζήτησε αὐτὴ τὴ χάρι ἀπὸ φθόνο, πρὸς τὸν ἀδερφό του, τὰ «καρκαντζέλια» τοῦ κόλλησαν καὶ δεύτερη καμπούρα.

Σὲ μύθους, παροιμίες καὶ γνωμικὰ κρύβεται ἀποκλειστικὰ ἡ πρακτικὴ σοφία κι' ἡ ἠθικὴ τῶν κατοίκων: «Ὅποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτυρα, τὸν τρῶνε οἱ κότες», «ἀγάλι - ἀγάλι γίνεται ἡ ἀγουρίδα μέλλι», «παιδεύει ὁ Θεὸς ὅποιον ἀγαπᾶ». Ἀπογοητευμένοι δὲ ἀπὸ τὴν ἰδιοτέλεια τοῦ ἐπιγείου κοσμου καὶ τὴ ματαιοδοξία του ἀποφαίνονται πολλάκις ἐπιγραμματικὰ μὲ τὴ φράσι: «αὐτὸς ὁ κόσμος εἶνι φάημ' νὰ σν' φάω». Ἡ μακραίων δουλεία φύτεψε βαθειὰ καὶ τὸ ἄγχος τῆς ἀπαισιοδοξίας καὶ κενοδοξίας τῆς παρούσης ζωῆς (ψεύτικος κόσμος).

δ) ΔΗΜΩΔΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗ. (Βλ. Ἰατρικὴ στὴ Θράκη. Π. Παπαχριστοδούλου). Αὐτὴ εἶναι κρᾶμα ἐμπειρικῶν γνώσεων, μαγικῶν ἀντιλήψεων καὶ ἐνεργειῶν, ὅπως ἐκληρονομήθησαν ἀπὸ τοὺς προγόνους προφορικῶς. Θὰ σημειώσωμε μερικὲς χαρακτηριστικὲς θεραπευτικὲς ἐπεμβάσεις: Τὸ «νταλάκι» (= ἄνθραξ) ξεριζώνεται μὲ σουγιὰ καὶ καυτηριάζεται μὲ «γκιόστασ'»

(= γαλαζόπετρα). Τὸ «ἀνεμοπύρ'μα» (ἐρεσίπελας) πρέπει νὰ καῆ γιὰ νὰ περάση. Τὸ «κριθαράκι» τοῦ ματιοῦ «περνάει» (= θεραπεύεται) μὲ «γητειὰ» ἀπ' τὸν εἰδικό. Ἡ «σάρα» (= ἐπιληψία) εἶναι ἀθεράπευτη κι' ἀποδίδεται σὲ δαιμόνια ἰσχυρά. Ὁ ὀδοντόπονος προκαλεῖται ἀπὸ τὰ σκουλήκια καὶ γιὰ νὰ καταπραύνη ὁ πόνος δίδεται «ρακή». Ὁ ἔμετος ἀποδίδεται στὴν πτῶσι τοῦ «ἀ(να)φαλοῦ». Ὁ «ἀ(να)φαλὸς» ἔρχεται στὴ θέσι μὲ «τσουκάλι», ποὺ χρησιμοποιεῖται ὅπως ἡ βεντοῦζα. Οἱ ἀγγειοπλάστες κάνουν εἰδικὰ πήλινα ποτήρια (τσουκάλια). Μὲ τσουκάλια «θεραπεύεται» καὶ ἡ ἰσχυαλγία, καθὼς καὶ μὲ «τράβηγμα».

Τὸ χαμομῆλι κι' οἱ ἀγριάδες ἔχουν θεραπευτικὲς ἰδιότητες, ὅπως καὶ τὰ «πικραγγούρια». Κοφτὲς βεντοῦζες, ἁπλὲς βεντοῦζες χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὸ μαῦρο αἷμα (ζάλη καὶ πίεσι) καὶ τὸ κρυολόγημα ἀντιστοίχως. Πίτυρα ζεστὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς θερμὰ καταπλάσματα σὲ κρυολογημένους. Στὶς λεχῶνες βάνουν ζεστὰ τοῦβλα στὰ πόδια. Σὲ ἐντριβὲς χρησιμοποιοῦν πετρέλαιο, οἰνόπνευμα ἢ καὶ κόκκινο πιπέρι. Σὲ πληγὲς τῶν χειλέων βάνουν βδέλλες. Σὲ οἰδήματα τοῦ τραχήλου (χελώνια) τοποθετοῦν ζάχαρι μὲ προζύμι. Ἡ βασκανία θεραπεύεται μὲ μαγικὲς ἐπωδὲς καὶ χειρονομίες, ὅμως ἀποτελεσματικὰ θεραπεύεται ἀπὸ τὸν ἴδιο ποὺ προκάλεσε τὴν ἀσθένεια μὲ τὸ κακὸ τὸ μάτι του. Δίνει κλωστὲς ἀπὸ τὰ ἐνδύματά του, τὰ ὁποῖα καίονται καὶ στὸν καπνὸ σκύβει ὁ ἀσθενής. Ἡ καῦσις συμβολίζει τὴν ἐξαφάνισι τοῦ πονηροῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ προκάλεσε τὴ βασκανία.

ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗ. Στὸν τομέα αὐτὸν οἱ λαϊκοὶ γιατροὶ εἶναι τολμηρότεροι. Προβαίνουν καὶ σὲ χειρουργικὲς ἐπεμβάσεις. Ἀφαιροῦν τοὺς γεννητικοὺς ἀδένες τῶν ἀρσενικῶν ζώων (χοίρων, μόσχων κλπ.)ί. Χαρακτηριστικὰ θ' ἀναφέρωμε καὶ τὸ παρακάτω περιστατικό: Ἕνας γέρος εἶχε ἕνα γάϊδαρο· τίποτε ἄλλο. Ὁ γάϊδαρος αὐτὸς ἔσπασε τὸ πόδι του. Τότε κάλεσε τὸ λαϊκὸ κτηνίατρο τοῦ χωριοῦ κι' ἔβαλε γύρω - γύρω στὸ σπασμένο πόδι καλάμια. Ἡ πληγὴ ὅμως μεγάλωνε λόγῳ μολύνσεως. Τότε μὲ μαχαίρι ἀφαιρέθηκε ὅλο τὸ σάπιο κρέας γύρω στὸ σπασμένο πόδι. Ἡ μόλυνσις ἔβλαψε καὶ τὸ γυμνὸ κόκαλο· ἐξύθηκε κι' αὐτὸ μὲ γυαλὶ μὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα πάλι. Τέλος μὲ πριόνι ἔκοψαν τὸ κόκκαλο πάνω ἀπ' τὴν πληγὴ καὶ πρόσθεσαν ξύλινο ὑποκατάστατο τοῦ ἀφαιρεθέντος ποδιοῦ. Τὴν ἑπομένη ὁ γάϊδαρος βρέθηκε ξαπλωμένος, νεκρὸς στὸ λειβάδι.

ε) ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ - ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ. Αὐτὲς εἶναι περιωρισμένες καὶ περιστρέφονται γύρω ἀπ' τὴ χαμένη Κωνσταντινούπολι, τὸ «μπαλουκλὶ» τὸ μαρμαρωμένο βασιλιὰ κι' ἔπειτα στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἐντεῦθεν. Τὰ ὀνόματα στρατηγῶν καὶ βασιλέων ἐπιδιώκουν νὰ τὰ ἐθνιμοῦνται μαζὶ μὲ τὶς χαρακτηριστικὲς πράξεις των. Ἐνθυμοῦνται καὶ ὀνόματα ποὺ δοξάσθησαν π.χ. ὁ δὲ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀναφέρεται μὲ ὑπερηφάνεια ἐθνική. Πρόσωπα, ποὺ ἔζησαν, κατὰ τὴ μυθολογία,

στὴ Θράκη, ὡς ἥρωες ἢ βασιλεῖς δὲν εἶναι γνωστά. Μετὰ τὸ 1920 ὅμως μαζὶ μὲ τὰ πρόσφατα γεγονότα τῆς ἐκπνεούσης Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἐνθυμοῦνται μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σῖγμα λεπτομέρειες τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων στὴ Θράκη καὶ Μικρὰ Ἀσία, στοὺς ὁποίους κι' ἔλαβαν μέρος μὲ τὸν ἐνθουσιώδη παλμὸ τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Πίστεψαν τότε πὼς ὁ Κων)νος ὁ ΙΒ' θὰ ξαναπάρη τὴν πόλι καὶ θ' ἀνοίξουν οἱ ἐκκλησιὲς οἱ ἀλειτούργητες. Μετὰ τὶς νέες ἐθνικὲς περιπέτειες δὲν ἀπόκαμαν. Οἱ νέοι ἐλπίζουν, ὀνειρεύονται κι' οἱ γέροι εὔχονται πρὶν κλείσουν τὰ μάτια, νὰ δοῦν τὴν Πόλη λεύτερη. Μέσ' στὴν ψυχή τους βαθειὰ κρύβουν τὴν ἀτίμητη ἀποθήκη τῆς Ἱστορίας. Ὁ «Ἀγαθάγγελος» ἦταν τὸ μαγικὸ βιβλίο, ποὺ ἔγραφε ὅλα τὰ γενομένα καὶ τὰ μελλούμενα καὶ πὼς Κων)νος θἆναι ὁ ἐλευθερωτὴς τῆς Πόλης, ὅπου τρία μερόνυχτα θὰ γίνη μάχη φοβερὴ καὶ τὸ αἷμα θὰ τρέχη σὰν ποτάμι· τότε θὰ πλέξη στὸ αἷμα «πουλάρι» τριῶν χρόνων κι' ἡ Πόλη θὰ παρθῆ. Ζοῦν ἔντονα μέσα στὴν ὁμίχλη τῶν θρύλων καὶ τῶν παραδόσεων τῆς φυλῆς των καὶ καρτερικὰ προσμένουν κι' ἐλπίζουν πώς:

«Πάλι μὲ χρόνους μὲ καιροὺς
πάλι δικά μας θἆναι...».

Οἱ γέροντες δὲν πιστεύουν στὴ σημερινὴ σταθερότητα τῶν πραγμάτων. Εἶδαν τὰ μάτια των πολλά· καὶ Τούρκους καὶ Βουλγάρους καὶ Γερμανοὺς καὶ Γάλλους καὶ πιστεύουν πὼς οἱ ἀνακατατάξεις τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων θὰ συνεχισθοῦν ἕως ὅτου ἀποσυρθῆ ἡ Τουρκία ἀπ' τὰ Ἑλληνικὰ τὰ μέρη στὴν Ἀνατολή, ὡς τὴν κόκκινη μηλιὰ καὶ στὸ Βοριὰ ἡ Βουλγαρία ὡς τὴ Σόφια καὶ πιὸ πέρα. Οἱ δυὸ αὐτοὶ γείτονες βάρβαροι τοὺς ἔγιναν ἐναλλὰξ ἀνυπόφοροι κατακτηταὶ καὶ ἀνέστειλαν τὴν πορεία τῆς ἐνδόξου Ἑλληνικῆς Ἱστορίας καὶ στὴ γωνιὰ αὐτὴ τοῦ Ἔθνους καὶ διὰ τοῦτο εἶναι πάντοτε μισητοί.

Γ'. ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. α) ΕΥΤΡΑΠΕΛΟΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ. 1. Μιὰ βλὰ ἕνας εἶχι ἀνεβῆ σ' γριντιὲς (= δοκάρια) στ' ἀχούρ' τ' νὰ κατβάσ' φύλλα. Ἀνέβ'κει, τάφτασει κι' ὕστ'ρα δὲν μπουροῦσε νὰ κατβῆ. Ἔφ'καν τὰ πουδάριατ' ποὺ τὴ σκάλα κι' κρέμιουνταν μιὰ π'θαμὴ ψ'λὰ ἀπ' τ' Γῆς. Κύταζει - ξικύταζει κατὰ γῆς, τοὺν φαίν'ταν ψ'λά· πουλὺς τρόμους τοὺν ἔπιασι κι' ἔβαλι σ'φουνές: Κόσιατι, ρέε, πνίγουμι!! Στοὺ μαγαζὶ ἀκούσ'καν φουνές, χἆ μπακαλ'μ, κόσιαξαν, πρόφτασαν ποὺ τοὺ μαγαζὶ νταῆδες πουλλοὶ κι τοὺν ρουτοῦν.— Τί ἔπαθεις ρὰ κὶ φουνάης, τί χαλεύς;— Πνίουμι! φώναζι κείνους πάλι.— Ἄϊντι ρὲ ποὺ πνίηση! Μιὰ πθαμὴ ψλὰ κρέμισι, δὲν ἀντρέπισι κι φουνάης; Ὕστρα πῆρε θάρρους κι' ἀπουλήθκη μουναχόστ'.

2. ΕΝΑΣ ΠΑΛΙ ΕΣΚΑΒΙ καλαμπούκια στοὺν ἀντά, εἶχι κι' τ' ἀρνίτ'. Ἅμα χόρτασι τ' ἀρνί, πάεινη, μιὰ ἐδῶ, μιὰ ἐκεῖ. Γιὰ νὰ μὴν τοὺ χάσ' πουλὲς τοὺ πιὰν κι' τοὺ δέν' ποὺ ἕνα ντάλ, ποὺ τοὺ λύησι. Ἅμα τἄφ'ση τοὺ ντὰλ κριμάσκι τ' ἀρνὶ ψ'λά. Πάει τοὺ κιντὶ (ἀπόγευμα) νὰ τοὺ πουτίσ',

κυττάζ' τί νὰ διῆ τ' ἀρνὶ κρεμασμένου, ψόφιου, πνιημένου. Τιοὺ τοὺ χαϊβάν, γιαξὶκ (κρῖμα), πάει!

3. ΜΕΣ' ΤΟΥ Τ'ΣΚΑΛ' Τ' ἕνας εἶχι νερὸ κι' ενα κουμμάτι ψουμί, στ' ἁλών'. Τοὺ σκλὶ ρόκουσι τοὺ κιφάλτ', εἶπιει τοὺ νερό, ἔφαϊ κι' τοὺ ψουμί. Ὕστ'ρα δὲν μπουροῦσι νὰ βγάλ' τοῦ κιφάλτ'. Τιού! νὰ τοὺ φάη λύσσα εἶπει κι' ἀγκάλιασι τοὺ σκλὶ ἀποὺ τ' μέσητ' νὰ τοὺ βγάλ'· τοὺ τραβοῦσι κι' δὲν ἔβγινι. Τότι ἀγκάλιασι κι' τοὺ σκλί, ἀγκάλιασι κι' τοὺ τ' σκάλ' κι' τού πάει σ' ἕνα μπιλούκ' τρανὰ πηδιά, ποὺ ἔπηξαν στοὺ γήπηδου.—Τί τἄφειρις ἔτσι κι' δὲν τσακί'ης τοὺ τσκάλ, ρέ, ἔλειαν τὰ πηδιά. Ὕστ'ρα τράβα ἕνας, τράβα γιάλους οὔρλυαξι τοὺ σκλί, γειλοῦσαν τὰ πηδιά, ἐν κατόπ' βγῆκι τοὺ κιφάλ, γλύτουσι τοὺ σκλί. Ποὺ τ' χαράτ' ὕστ'ρα νοικουκύρ'ς πῆρι τοῦ τσκάλ, ἄφ'ση τοὺ σκλὶ κι' πάει στοὺς μαγαζὶ νὰ πῆ τὰ πάθια τ'. Ὅποιουν κοισλιαντούση τ' ἄλειει· δέκα νουματοὶ τοὺν ρώτ'σαν ὕστ'ρα κι' δέκα φουρὲς μουλόϊσι τὰ πάθια τ'.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ.— Η ΠΟΝΗΡΗ ΓΥΝΑΙΚΑ. «Μιὰ βολὰ κι' ἕναν κιρὸ σ' ἕνα χουριὸ ζοῦσι ἕνα ἀντρόγυνου. Ὅλου μάλουναν κι' ὅλου γκρίνιαξαν, μόνοια ντίπ' δὲν εἶχαν. Μιὰ μέρα ἡ γναίκα σκέφ'κι μιὰ διαβουλιά: Ἔπλασι μιὰ πίττα κι' 'ν ἔβαλι στοὺν ἥλιου νὰ ξηραθῆ. Τοὺ βράδ' προυμὶ ἔρθ' ἄντραχτ'ς ἔστρουσι τὴν πίττα στοὺ κριβάτ' ἄπλουσι μιὰ κουβέρτα καὶ μόλις φάν'κι ἄντραχτ'ς ξάπλουσι κι' αὐτὴ στοὺς κρεββάτ' κι' ἄρχισι νὰ βουγγάη κι' νὰ λέη στοὺν ἄντραχτ'ς:—Ἄντρα, ἀρρώχτισα πουλί, νά, τοὺ κουρμίμ' πῶς κάν' κράτς - κράτς! Κουνιόνταν αὐτὴ κι' ἔσπαζαν τὰ ξηρὰ φύλλα στ' πίττας. Ἄντραχτ'ς φοβήθηκε νὰ μὴ σπάσουν τὰ κόκκαλάτ'ς κι' ἔφκι νὰ βρῆ γιατρὸ καλὸ κι' γναῖκατ' τοὺν εἶπι ἅμα δὲ βρῆς γιατρὸ καλὸ σπίτ' νὰ μὴ γυρίη'ς. Ἔφκι ἄντρας, πάει, πάει μακρυὰ νύχτουσι. Εἶκεῖ ἔκατσι νὰ ξεκουραστῆ. Σὶ λίου νὰ κι' διαβόλ' μαζώθ'καν κι' ἔληαν τὰ διαβουλκάτ'ς. Ἕνα διάβλους εἶπι: — Γὼ σήμιρα φύσηξα τρεῖς βουλὲς τσ' βασιλουπούλας τ' αὐτὶ κι' τώρα οὔτε ἀκούει, οὔτε μιλάει. Βασιλιὰς εἶπι, δίν' τρία σακκιὰ λίρις σ' ὅποιουν τὴν κάμ' καλά. Αὐτὰ ἅμα τἄκ'ση ἄντρας γούρλουσι τὰ μάτιατ' ν' ἀκούσ' κι' τοὺ φάρμακου. Διάβ'λους ἔλιει πάλι: ὅποιους σφάξ' κείνου τ' ἀρνὶ κι' στάξ' τρεῖς βουλὲς στ' αὐτὶ σ' βασιλουπούλας θὰ γέν' καλά. Ἔτριξι τότις οὐ ἄντρας ἔπιασι τ' ἀρνί, τὄσφαξι κι' ἔμασι τοὺ γαῖματ' σ' ἕνα μπουκάλ'. Πάει στοὺ παλάτ' ἀπ' ὄξου κι' φώναζι:—Πρακτικὸς γιατρόος..! Τοὺν ἄκξι βασιλιᾶς, τοὺν φώναξι, ἔσπαξι τρὶς βουλὲς στ' αὐτὶ τσ' βασιλοπούλας κι' ἔγινι καλά. Θιάμαξι βασιλιᾶς κι' τοὺν ἔδωσι τρία τσουβάλια λίρις. Χαρούμινους οὐ ἄντρας πῆρι τ'ς λίρις κισ'πάει στ' γναίκατ'. Γναῖκατ' τοὺν δέχκι μὶ καλὸ κι' ἔζησαν αὐτοὶ καλὰ κι' μεῖς καλλίτειρα».

ΤΑ ΚΑΡΚΑΝΤΖΕΛΙΑ ΚΙ' Η ΟΡΦΑΝΗ. «Μιὰ μάννα εἶχει μιὰ θυγατέρα, ποὺ τ'ν ἔλιγαν Εἰλέν' κι' μιὰ παραθυγατέρα, ποὺ τ'ν ἔλιγαν Μαρία. Τ' Μαρία δὲν ν' ἀγαποῦσι κι' ἤθιλι νὰ τὴν ξικάν'. Γι' αὐτὸ ν' ἔδωσι μαύ-

ρου μαλλὶ νὰ πάη στοὺ πουτάμ' νὰ τ' ἀσπρίσ'. Τοὺ πήρι Μαρία τοὺ πάει στοὺ πουτάμ' τὄπλυνι, τὄπλυνι κι' κείνου δὲν ἄσπριζι. Νὰ κι' τὰ καρκαντζέλια ἔφτασαν κι' τ'ρωτοῦσαν τί θέλ'. Μαρία σιγανὰ - σιγανὰ ἀπαντοῦσι: θέλου ἕνα φουστάν'. Τὰ καρκαντζέλια τ' νἔφεραν ἕνα φστάν'. Μιτὰ λέει θέλου παπούτσια· 'ν ἔφειραν κι' παπούτσια, ν' ἔφειραν κι' πουλλὰ φλουριὰ κι' 'ν ἀνέβασαν σ' ἕνα ἄλογο καλό.

Καμμιὰ β'λὰ φώναξαν πικνέοι κι' χάθ'καν τὰ καρκαντζέλια. Μαρία ἔφτασι στοὺ σπίτ' στουλισμέν'. Πέκνιους φώναζι: Ἔριτι Μαρία στ' ἄλουγου μὶ φλουριὰ κι' μὶ προικιά. Παραμάντ'ς ὅμους ἄρχισι νὰ φωνάζ' κι' νὰ μαλών' τοὺν πέκινιον:—Νὰ σὶ φάη ἀλποῦ παληόπικνου. Μαρία ὡς τώρα ποὺ δὲν ἤρθι 'νἔφαγαν τὰ καρκαντζέλια. Μαρία ὅμους ἔφτασι μὶ φλουριὰ κι' μὶ προικιὰ κι' ἄφρισι παραμάνα ἀποὺ τοὺ θυμότ'ς. Καλόπιασι πάλι τ' Μαρία νὰ μάθ' ποῦ τὰ βρῆκι τὰ φλουργιὰ κι' τὰ στουλίδια. Ἅμα ἔμαθι ἔστειλι κι' τ' θυγατέρατ'ς τ'ν Εἰλέν.

Τὰ καρκαντζέλια τὴ στόλ'σαν κι' τὴν προίκουσαν κι' μὶ τἄλουγου στοὺ μύλου τὴν πᾶν. 'Ν ἄλισαν κι' εἴπιαν τοὺ γαῖματ'ς. Ἔτσ'ρα λάλ'σαν κι' πικνέοι κι' χάθ'καν τὰ καρκαντζέλια. Μάνατ'ς καρτιροῦσι 'ν Εἰλὲν νὰ φανῆ ὡς τὰ ξημερώματα κι' πέκνους σ'ν αὐλὴ λαλοῦσι κι' ἔλιγι:—'Ν' Εἰλὲν 'ν' ἔφαγαν τὰ καρκαντζέλια. Μάνα μάλουνι τοὺν πέκνιου κι' ἔλειει: Νὰ σὶ φάη ψόφους παληόπεκνιον. Εἰλέν' ἔριτι μὶ φλουργιὰ κι' μὶ προικιὰ καβάλα σ' ἄλουγου καλό. Ἔμους ἡ Εἰλὲν δὲν ἤρθι κι' μάνατ'ς τραβοῦσι τὰ μαλλιάτ'ς γι' αὐτὸ ποὺ ἔπαθι».

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΜΟΙΡΕΣ. «Μιὰ βουλὰ κι' ἕνα ζαμάν' ἦταν μιὰ βασίλισσα κι' ἕνας βασιληᾶς, εἶχαν κι' μιὰ θυγατέρα. Αὐτὴ γιννήθκι νέου βασιλόπουλου τρεῖς νύχτις κατ' ἀπ' τοῦ κρειβάτ' ἄκουει 'σ τρεῖς μοῖρις πᾶλιαν τὰ γραμμέναt'. Ἡ μιὰ εἶπει —ἅμα γίν' τρία χρουνὸ θὰ πέσ' στ' φουτιὰ κι' θὰ καῆ. Ἡ δεύτερ' ἔλιει:= Ἔντας γὲν δέκα χρουνὸ θὰ σκουντάψ' σ' ἕνα γκριμὸ κι' θὰ σκουτουθῆ. Ἡ τρίτ' ἔλιει:— Εἴκουσι χρουνὸ θὰ εἶνει κι' ἕνα φίδι ὅπως θὰ κοιμᾶτι θὰ τοῦ φάη. Τ' ἄκσι ὅλα ἀδειρφήτ' κι' πικράθκι πουλί. Κι' ἀλήθεια. Ἔντας ἔγινι τρία χρουνὸ ἔπεισι σὶ μιὰ φουτιά· βασιλοπούλα ὅμους παραφύλαει κι' τοὺν τράβηξει. Ἔντας πάλι ἴγκι δέκα χρουνὸ σκόνταψι σ' ἕνα γκριμό, ἀλλὰ βασιλουπούλα πάλι τοὺν ἔσουσι. Σὰν πάτσι πάλι στὰ εἴκουσι' τοὺν πάντριψαν κι' ἔκαμαν χαρὰ τρανή. Βασιλουπούλα ὅμους ποὔξηυρει τί εἶχι ἀκόμα νὰ τραβήξ' ἀδιρφόχτ'ς δὲν χαίρουνταν κι' οὔτι χόριψι.

Τοὺ βράδι πάλι μπῆκι κι' αὐτὴ στοὺν οὐντὰ τ' ἀδειρφοῦτ'ς μὶ τοὺ σπαθὶ κι' παραφύλαει χωρὶς νὰ κλείσ' μάτ'. 'Αδιρφὸς τσ' κοιμήθκι, τοὺν πήρι ὕπνους κι' ἕνας φίδαρους μπαμπάτσκους πάνη νὰ τοὺν φάη. Ἄ! ἀμὲν μὶ τοὺ σπαθίτ'ς βασιλουπούλα τ' ὄκουψι τοὺ φίδ' κι' γλύτουσι τοὺν ἀδιρφότ'ς· ἔζησαν ὕστρα αὐτοὶ καλὰ κι' μεῖς καλλίτειρα».

ΤΟΥ ΦΙΔΙ ΚΙ' ΟΥ ΑΝΘΡΟΥΠΟΥΣ. «Μιάβλας ἕνας γιουργὸς πάη

νὰ κόψ' ξύλα στοὺ δάσους. Ἕνα δέντρου καίουνταν κι' ἔτριξι νὰ δῆ: Ἕνα φίδι σκαρφαλουμένου στὰ ντάλια φλέγουνταν κι' παρακαλοῦσι: — «Σῶσιμ' καλέμ' ἄνθρωπι κι' θὰ σὶ κάμου ὅτ' καλὸ θειλήις. Τοὺ λυπήθκι οἱ γιουργὸς κι' τόσουσι ἀπ' τ' φουτιά. Τοὺ φίδι ὅμους μόλις γλύτουσι ἀπ' τ' φουτιὰ ἀντὶ καλὸ τλύχτηκι στοὺ λιμὸ τ' γιουργοῦ κι' θὰ τοὺν ἔπνιει. Τότι οὗ ἄνθρωπους παρακάλησι τοὺ φίδ' νὰ πᾶν σὶ μιὰ γελάδα νὰ κρίν' αὐτὴ τοὺ δίκιου. 'Αγελάδα ὅμους τάπι ἀλλοιῶς:— 'Ο ἄνθρουπους εἶναι κακὸς γιατὶ ἰγὼ τοὺν δουλεύω κι' μὶ χτυπάει, κάνω πιδιὰ κι' πιδιὰ δὲν ἔχου, τὰ πλάει, εἶναι κακός - κακὸς νὰ τοὺν φᾶς. Τότις πῆγαν κι' στοὺ γάϊδαρου νὰ βρῆ τοῦ δίκηου κι' νὰ πῆ καλὰ λόγια. Ἄμ' κι' οὗ γάϊδαρους ὅλου παράπουνα γεμᾶτος γιὰ τοὺ φουρτιό, ποὺ καβαλάει κι' τοὺ ξύλου, ποὺ τρώει, εἶπι: — Σὶ συμβουλεύου καλόμ' φίδ' νὰ τοὺν φᾶς. Τὰ πράγματα μπιρδεύκαν τότις κι' πῆγαν σ' 'ν ἀλποῦ, ποὺ ἦταν εἰκεῖ κουντά. Οὗ ἄνθρουπους 'ν ἔκαμι μὶ τοὺ μάτ' μιὰ τσιακμακιὰ κι' 'ν ἔταξι πέντι κότις, ἂν τοὺν ἔσουνι ἀπ' τοὺ κακό.

Χαρούμιν' ἀλποῦ τότι τόβαλε στὴν πονηριὰ καὶ ρώτσι τοῦ φίδι — «ποῦ ἦσαν σὺ κι' σ' ἔσωσι οὗ ἄνθρουπους»; —«Πᾶν στοὺ δένδρου» εἶπι τοῦ φίδ'». — Κι' μπουρῆς σὶ ν' ἀνιβαίντ'ς πάν' στοὺ δέντρου; Γιὰ πήδα νὰ σὶ διοῦ;

Πήδηξι τοὺ φίδ' πάν' τοὺ δέντρου κι' σώθικι οὗ ἄνθρουπους! Τράβηξαν ὕστρα στὰ τέσσερα γιὰ τὸ χωριό. Μόλις ὅμους ἔφταισαν στοὺ χουριὸ κι' ἀλποῦ κουνοῦσι ν' οὐράτ'ς γιὰ τοὺ μπακσίς, ποὺ θὰ ἔπιρνι, οὗ γεουργὸς χίντσι τὰ σκλιὰ κι' κινήσαν ν' ἀλποῦ. Τότε σκέφκι: —Καλὰ ἔλιγαν τ' ἄλλα ζῶα νὰ τοὺν πνίξ' τοὺ φίδ', γιατὶ τοὺν γλύτουσα; Καλὰ νὰ τὴν πάθου».

Ο ΠΑΠΑΣ ΚΙ' Η ΑΛΕΠΟΥ. Μιὰ βουλὰ ἦταν ἕνας παπᾶς. Αὐτὸς λειτουργοῦσι σὶ πουλλὲς ἐκκλησιές. Πῆρι μιὰ μέρα τὴν ταλίκατ' κι' μάζιψι πουλλὲς λειτουργιὲς (προσφορές). Στοὺ δρόμου, γυρνώντας, βρῆκι μιὰ ἀλποῦ ψόφια. 'Ν ἀνέβαση στὴν ταλίκα τ' νὰ τὴν πάη στοὺ χουριὸ κι' νὰ τ' δώση τὴν παπαδιὰ γιὰ γούνα, κι' ξικίντση. Ἡ ἀλποῦ ὅμως δὲν ἦταν ψόφια· πέταξι ὅλις σ' λειτουργιὲς κάτ', κατέβκι κι' μοναχίτ'ς κι' παπᾶς δὲν πῆρι μυρουδιά. Ἄμα ἔφθασι στοὺ σπίτ' βρῆκι τὴν παπαδιὰ νὰ καίη τοὺ φούρνου γιὰ ψωμὶ κι' τ' λέει: —παπαδιὰ κάψει τὴν παληὰ τὴ γούνα, σ' ἔφερα κινούργια. Παπαδιὰ ἔκαψι τ' γούνατ'ς στοὺ φούρνου κι' τρέχ' στὴν ταλίκα νὰ πάρ' τὴν κινούργια. Οὔτι γούνα, οὔτι λειτουργιές».

Η ΠΙΤΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ. «Ἕναν κιρὸ κι' ἕνα ζαμάν, ποὺ λές, ἦταν ἕνας πάππους κι μιὰ μπάμπου, εἶχαν κι' ἕνα πιδούδ. Μιάφρας ποὺ λὲς πάει πάππους στοὺ χουράφι μὶ τ' ἀλέτιρ κι' κάμουνι. Μπάμπουτ ἔπλασι μιὰ μπαμπάτσκ' πιτάρα κιτ'ν ἔδωσι στοὺ πιδὶ νὰ τὴν πάει στοὺ χουράφ'. Τὴν πῆρι τοὺ πιδούδ νὰ τὴν πάει στοὺ χουράφ κι' πίττα μύρτζι μὰ μίρτζι. Ἄμα ἔφτασι τοὺ πιδούδ στοὺ χουράφ χίρτσι νὰ φουνάζ: —Παππού, ἔφιρα τὴν πίττα, πούθι νὰ ἔρθου, πούθι νὰ πιράσου; Ποὺ τ' ν' ἄκρα - ποὺ τ' νάκρα, φώναξι πάππους, κι' τοὺ πιδούδ ἀρχίντσι νὰ τὴν τρώει ποὺ τ'ν ἄκρα. Πάλι τοὺ πιδού-

δι φώναξι: — Παππού, ὦ παππού, πούθι νὰ ἔρθου; Ποὺ τ' μέσ' - ποὺ τ' μέσ' φώναξι πάππους κι' ἀρχίντσι τοὺ πιδούδ' νὰ τρώη τὴν πίττα ποὺ τ' μέσ'. Ὕστρα πάλι φώναξι τοὺν πάππουτ': Παππού, ὦ παππού, πούθι νὰ πιράσου; —Ποὺ τ' ν' ἄκρα - ποὺ τ' ν' ἄκρα, φώναξι παππούς κι' ἀρχίντσι πάλι τοὺ πιδούδ νὰ τρώη τὴν πίττα κι' ἀπ' τ'ν ἄλλ' τ'ν ἄκρα, ὡς ποὺ μπίτσι πίττα. Πάει ὕστρα στοὺν πάππουτ' μ' ἄδειου ταψί. Θύμουσι πάππους, κόσιαξι μὶ τὴν ξιάλ' νὰ δείρ' τοὺ πιδίτ'. Κείνου, ἔφκι κι' κρύφκι π'κάτ' ποὺ ἕνα ψ'λὸ χουρτάρ'. Πάει γιλάδα ὕστρα κἔφαει τοὺ χουρτάρ' μαζὶ μὶ τοὺ πιδούδ'. Τοὺ πιδούδ' φώναζι μέσα π' 'ν ἀγιλάδα κι' ἔκλειει. Τότε πάππους ἔσφαξι τ'ν ἀγιλάδα κι' ἔβγαλι τοὺ πιδούδ' κι' ἔζησαν καλὰ κι' μεῖς καλλίτειρα».

Ο ΡΑΦΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΡΚΑΝΤΖΕΛΙΑ. «Μιὰ φ'ρα κι' ἕναν κιρὸ ἦταν ἕνας ράφτης κι' εἶχει στὴν πλάτητ' μιὰ τρανὴ καμπούρα. Αὐτὸς εἶχει κι' ἕνα ἀδερφὸ καμπούρ' ἀλλὰ τὴν καμπούρα δὲν τ' νεῖχει στ' ράχητ' ἀλλὰ μπρουστάτ'. Αὐτὸς ποὺ εἶχει καμπούρα πίσουτ' ἦταν καλὸς ἄνθρουπους κι' ἀδερφόστ' ποὺ εἶχει τὴν καμπούρα μπρουστάτ' δὲν ἦταν καλός. Μιάφρα ράφτης μὶ τὴν καμπούρα στ' ράχητ' βγῆκι νύχτα κι' πάει στὰ καρκαντζέλια, πάει εἰκεῖ, ποὺ βγαίνουν τὰ καρκαντζέλια κι' βρῆκι τὰ καρκαντζέλια μαζειμένα κι' ἔλειγαν μὶ 'ν ἀράδα σ' μέρεις, ἀλλὰ σ' λάθουναν κι' σ' ἔλειγαν ἀνάπουδα: Σαββάτου, Παρασκευή, Πέμπτ', Τιτράδ', Τρίτ', Δευτέρα, Κυριακή. Τότεις ράφτ'ς τ'σ' εἶπει: Δὲν τὰ λέτει καλά, λέτει σ' μέρεις ἀνάπουτα, νὰ κι' ἀρχηγὸς στὰ καρκαντζέλια φουρλάτση κι' λέει: Σὺ ποὺ σ' ξέρ'ς σουστὰ σὶ παρακαλᾶμι πουλὺ πές μας μὶ τ'ν ἀράδα σωστὰ σ'μέρεις γιατὶ σ' λαθώνουμι. Κικαλὸς ράφτης εἶπι σωστὰ τ'ς μέρεις. Φχαριστήθκι ἀρχηγὸς κι' τοὺν λέει: —Πὲς τὶ καλὸ θέλτ'ς νὰ σοὶ κάνουμι. Ράφτ'ς εἶπει τότεις θέλου νὰ μοὶ βγάλτι τὴν καμπούραμ' ἀμέσους τὰ καρκαντζέλια μάνι - μάνι τ'ν ἔβγαλαν κι' πάει στοὺ σπίτ' ράφτης χουρὶς καμπούρα. Ἀδειρφόσ' τ' θιάμαξει τότει, ζήληψι κι' χάλυψι κι' αὐτὸς νὰ πάη στὰ καρκαντζέλια. Ἅμα πάει τὰ βρῆκι κι' αὐτὸς πολλὰ καρκαντζέλια νὰ λέν' πάλι σ'μέρις, ἀλλὰ πάλι σ' λάθουναν κι' δὲν τ'ς ἔλειγαν καλά. Φουρλάτσι τότεις καμπούρ'ς, ποὺ εἶχι τὴν καμπούρα μπρουστ' κι' σ' λέει μὶ ἄγριου τρόπου:—Κρῖμα, ποὺ δὲν ξέρτει σ' μέρεις σ' λέτει ἀνάποδα, ἄξτι νὰ τ'ς ποῦ γὼ σουστὰ κι' σ' εἶπει σουστά. Ὕστ'ρα λέει στὰ καρκαντζέλια: —Τώρα θέλου νὰ μὶ βγάλτι τὴν καμπούρα. —Καλά, εἶπαν τὰ καρκαντζέλια, θὰ σὶ βγάλουμι τώρα τὴν καμπούρα κι' μαζέφκαν κουντάτ'. Ἀντὶς νὰ τοὺν βγάλουν τὴν καμπούρα, ποὺ εἶχει μπρουστάτ', τοὺν κόλ'σαν κόμια καμπούρα σ' τράχητ' χουρὶς νὰ καταλάβ' κι' τοὺν ἔστειλαν σπίτ'. Ἅμα ἔφτασει σπίτιτ' χαρούμινους φώναξι τοὺν ἀδειρφότ' νὰ τοὺν διῆ κι' τριχάτους πάει μπρουστά στοὺ γυαλὶ νὰ γυαλτστῆ. Κοιτάζ' τί νὰ διῆ; Δύο καμπούρεις, μιὰ μπρουστὰ μιὰ πίσου γιατὶ δὲ μίλτσι στὰ καρκαντζέλια μὶ καλὸ κι' ζήλευι τοὺν ἀδερφότ'. Ὕστιρα ἔζησαν αὐτοὶ καλὰ κι' μεῖς καλλίτειρα».

ΜΙΑ ΚΟΡΗ

(8)σύλλαβο Ἰαμβ.) ἐρωτικὸ

Μιὰ κόρη μιὰ κι' ἀμάν, ἀμὰν
μιὰ κόρη μιὰ διβάτισσα
καὶ μιὰ γαλανομάτισσα.
πῶς μπαίνεις καὶ ὑφαίνεις,
δένδρα καὶ κλαδιὰ μαραίνεις.
Γραμματικὸς ἐπέραισει
τὴν κόρη δὲ χαιρέτησει
τὴν κόρη χαιρετάει
μέσ' στὰ μάτια τὴν κυτάει:
—Κόρη μου, δὲ μπαντρεύεσαι
τὰ νειάτα σου νὰ χαίρεσαι
δὲν παίρνεις παλληκάρι
σὰν τὸν ἥλιο καὶ τὸ φεγγάρι.
—Καὶ πῶς μὲ λὲς νὰ παντρευτῶ,
ἔχω ἀγάπη στὸ στρατό,
τώρα δῶ καὶ δέκα χρόνια
Ἄχ! ἀλλοίμονο σὲ μένα.

ΣΠΥΡΙ ΠΙΠΕΡΙ

(8)σύλλαβο Ἰαμβ.) ἐρωτικὸ

Σπυρὶ πιπὲ κι' ἀμὰν ἀμὰν
σπυρὶ πιπέρι ἔσπειρναν.
Κι' ρουμνοὶ τοὺ κουβαλοῦσαν
τ' ἀηδονάκια κελαηδοῦσαν.
Κι' Ἐρινιὸ κι' ἀμὰν ἀμὰν
κι' Ἐρινιὸ καθότανε
Νέρ παντάλογο καβάλα
Μαῦρα μάτια καὶ μεγάλα.
Μπιλμπίλινημ' κι' ἀμὰν - ἀμὰν
μπιλμπίλ' εἶνι τοὺ στόμα σου(1)
καὶ τὰ χείλη σου κοφέτου
σὺ θὰ μὲ τρελλάνης φέτου.

ΣΤΑ ΡΥΖΙΑ

(15)σύλλαβο Ἰαμβ.) ξενητειᾶς

Στὰ ρὺ καλὲ στὰ ρύζια βγαίν' ἐνὰ νερὸ
τὸ λένε κρυονέρι, τὸ λένε κρυονέρι.
Τὸ πὶ καλὲ τὸ πίνουν ἀρυζιώτισσες
κι' αὐτὲς πηδιὰ δὲν κάνουν, κι' αὐτὲς πηδιὰ δὲν κάνουν.
Ἂς τὸ καλὲ ἂς τόπινι κι' μάννα μου
νὰ μ' εἶχη κὰν κιμένα, νὰ μ' εἶχη κάν' κιμένα.
Κι' ἂν μοὔκανε μὲ φύλαξε καὶ μοὔδωκε στὰ ξένα.
Τὰ ξένα εἶναι βαρετά, βαρύτερα ἀπ' τὸ χάρο.
Χάρος περνιέται κι' ἀστοχεῖ κι' ξενητειὰ θυμέται.

ΣΤΑ ΛΙΑΝΟΥΧΟΥΡΤΑΡΟΥΔΙΑ

(8)σύλλαβο Τροχ.) ἐρωτικὸ ἀποκρηάτικο

Ἐδῶ στὰ λιανουχουρταρούδια
τί τρανὸς χουρὸς θὰ γίνη
σὰ γαϊτάνι θὰ πηγαίνη.
Θὰ τραγουδοῦν ρυβωνιασμένεις
θὰ χορεύουν παντρεμμένεις
πέντι πὲ ρὲ μὰν ἀμὰν
πέντι πέρδικεις πιτοῦσαν,
πέντι πέρδικεις πετοῦσαν
μέσ' στοὺν κάμπου τριγυρνοῦσαν
γιὰ τὰ νειάτα της ρωτοῦσαν.
—Ποιά εἶνει ἄσπρη ποιά εἶνει ροῦσσα
ποιά εἶνει γαϊτανοφρυδοῦσα;
—Τοῦ παπᾶ μας θυγατέρα
εἶνει ἄσπρη εἶνει ροῦσσα
εἶνει γαϊτανοφρυδοῦσα
τοῦ παπᾶ μας θυγατέρα
καὶ τοῦ διάκου μας κοπέλλα.

1) Μπιλμπὶλ' εἶνι=ἀηδόνι εἶναι τὸ στόμα σου.

ΠΕΡΔΙΚΙΤΣΑ

(7)σύλλαβο Ἰαμβ.) ἐρωτικὸ

Περδικίτ' ἀμὰν ἀμὰν - ἀμὰν
περδικίτσα φύλαγα
περδικίτσα φύλαγα
ὅσο κι' ἂν ἐφύλαγα
ὅσο κι' ἀμὰν ἀμὰν - ἀμὰν
ὅσο κι' ἂν τὴ φύλαγα
ἄλλο τὸ κι' ἀμὰν ἀμὰν - ἀμὰν
ἄλλο τόσ' ἀγρεύουταν.
Μιὰ γιουρτὶ κι' ἀμὰν ἀμὰν - ἀμὰν
μιὰ γιουρτὴ μιὰ Κυριακὴ
μιὰ γιουρτὴ μιὰ Κυριακὴ
κάηκιωσα κι' ἐγὼ κι' αὐτὴ
κάηκιωσα κι' ἐγὼ κι' αὐτὴ
κάηκιωσα κι' ἐγὼ κι' αὐτὴ

Πῆγα καὶ τὴν ἔρριξα
πῆγα καὶ κι' ἀμὰν ἀμὰν - ἀμὰν
πῆγα καὶ τὴν ἔρριξα
σ' ἕνα ἔρημο βουνὸ
σ' ἕνα ἔ κι' ἀμὰν ἀμὰν - ἀμὰν
σ' ἕνα ἔρημο βουνὸ
Στάθκη μιὰ μέρα στάθκι δυὸ
στάθκη κι' τρεῖς κι' τέσσερεις,
στόθκη κι' ἀμὰν - ἀμὰν - ἀμὰν
στάθκη κι' τρεῖς κι' τέσσερεις,
στάθκη κι' δεκατέσσερεις
στάθκι κι' δε κι' ἀμὰν - ἀμὰν - ἀμὰν
στάθκι κι' δεκατέσσερεις.

ΠΕΝΤΕ ΕΞ ΝΤΑΗΔΕΣ

(8)σύλλαβο τροχ.) Ἀκριτικὸ

Πέντι δέκα ἀρ'βαντούδια
δίπλα στέκουν πάν' τοὺ δρόμου
νάβρουν τούρκου νὰ σκουτώσουν
κὶ ρουμιὸ νὰ ληφτηρώσουν,
Νά! κι' τούρκους, ποὺ κατ'βαίνει

μὶ τὴν κόρη πὰν τ' ἀλόγου!
—Ποῦ τὴ βρήκεις 'φτὴν τὴν κόρη;
—Μὶ 'σ παράδιζουμι τὴν πῆρα
μ' τὰ φλουργιάμ' τὴν ξαγουράζου

ΕΝΑ ΧΡΟΝΟΥ ΚΙ' ΕΝΑ ΜΗΝΑ

(8)σύλλαβο τροχ) ἐρωτικὸ

Ἕνα χρό Γιάννημ' Γιαννάκημ'
Ἕνα χρόνου κι' ἕνα μῆνα
Ἕνα χρόνου κι' ἕνα μῆνα
στὴν ἀγάπη μου δὲν πῆγα.

Χθὲς πῆγα Γιάννημ' Γιαννάκημ'
Χθὲς πῆγα κι' δὲν τὴν ηὗρα
Χθὲς πῆγα κι' δὲν τὴν ηὗρα
μ' οὐπαν πάει στοὺ πανηγύρι.

(Βλ. Μουσικὰ κείμενα δημοτικῶν τραγουδιῶν Ἑταιρείας Θρακ. Μελετῶν).

ΙΙΙ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ (ἤθη καὶ ἔθιμα)

Α'. ΚΥΡΙΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΖΩΗΣ. α) ΓΕΝΝΗΣΙΣ - ΒΑΠΤΙΣΙΣ. Μόλις γεννηθῆ ἕνα παιδὶ ἡ πρακτικὴ μαία τὸ ἁλατίζει, ἀφοῦ προηγουμένως κόψῃ καὶ δέσῃ τὸν ὀμφάλιο λῶρο. Πρὶν τὸ λάβῃ εἰς τὰ χέρια της κάμνει μὲ τὴν παλάμη νοητὸ σταυρὸ ἐπὶ τοῦ στῆθος τοῦ νεογεννήτου καὶ τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται κάθε φορά, ποὺ θὰ τὸ ξαναπάρῃ ὁποιοσδήποτε. Ὡς ἐνδύματα χρησιμοποιοῦν τεμάχια βαμβακεροῦ ὑφάσματος, ἀναζητούμενα τὴν τελευταία στιγμή. Τὸ περιτόναιο καίγεται καὶ παραχώνεται, θεωρεῖται δὲ πρόξενον κακῶν. Ἐπὶ 40 ἡμέρες ἀπὸ τὴ γέννησι ἡ λεχὼ δὲν ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ σπίτι νύχτα, οὔτε ὁ ἄνδρας ἢ ἄλλος ἐπιτρέπεται νὰ μπῆ ἀργὰ στὸ σπίτι. Μετὰ τὰ μεσάνυχτα δὲν ἐπιτρέπεται κα-

νενὸς ἡ ἔξυδος διὰ νὰ μὴ εὕρουν εὐκαιρία νὰ εἰσέλθουν τὰ κακὰ πνεύματα.

Ἐπίσης μετὰ τὸ ἡλιοβασίλεμμα ἀπαγορεύεται νὰ δοθῇ ἐπὶ δανεισμῷ οἱοδήποτε ἀντικείμενο, ποὺ εὑρίσκεται στὸ σπίτι ἢ καὶ στὴν αὐλή. Ἡ μαία φροντίζει λίγες ὧρες μετὰ τὴ γέννησι νὰ πάρη ἁγιασμὸ ἀπ' τὸν ἱερέα καὶ τὴν ἑπομένη τῆς γεννήσεως κάνουν τραπέζι (σ' παναΐας τοῦ σνὶ) καὶ φιλοξενοῦν τὴ μαία μὲ πρόχειρο προσφάϊ. Ὁ νέος ἄνθρωπος, ποὺ ἐγεννήθη χαροποιεῖ ὅλους. Τὴν τεσσαρακοστὴ ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἡμέρα ἡ μητέρα παραλαμβάνει τὸ παιδὶ καὶ πηγαίνει ἐκκλησία νὰ «σαραντίση». Ὁ ἱερεὺς ὑποδέχεται τὸ βρέφος, ἀναγινώσκει εὐχὲς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ βρέφους καὶ τῆς μητρός, ἐναποθέτων τὸ πετραχήλιον καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ μητέρα καὶ τὸ βρέφος μποροῦν νὰ κινοῦνται ἀκινδύνως καὶ ἐλευθέρως ἀσχέτως ὥρας καὶ ἀποστάσεως.

Κατὰ τὴ βάπτισι δίδεται στὸ βρέφος κάποιο ὄνομα τῆς οἰκογενείας, πλὴν τῶν γονέων. Τὸ πέρας τοῦ μυστηρίου καὶ τὸ δοθὲν ὄνομα ἀναγγέλουν μικρὰ παιδιὰ μὲ ταχύτητα καὶ ἀμοίβονται, παίρνουν «μουζντὲ» μερικὲς δεκάρες. Ἀκολούθως στὸ προαύλιο τῆς ἐκκλησίας σχηματίζεται πομπὴ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἱερέα καὶ ψάλτη ἡ ὁποία φθάνει μέχρι τοῦ σπιτιοῦ. Καθ' ὁδὸν ψάλλονται διάφορα τροπάρια ἀπὸ τὸν ψάλτη καὶ τὸν ἱερέα. Στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, πατῶντας πάνω σὲ σιδερένιο ἀντικείμενο (τσεκούρι ἢ ἄλλο τι), περιμένει ἡ μητέρα καὶ παραλαμβάνει τὸ βαφτισμένο βρέφος ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς νουνᾶς (ἀναδόχου), ἐνῷ οἱ ἄλλοι συνοδοὶ δίνουν εὐχές. Μπαίνει ἡ πομπὴ στὸ σπίτι ὅπου παρακάθεται σὲ πλούσιο γεῦμα. Ἡ νουνὰ μεταφέρουσα τὸ βρέφος στὸ σπίτι τὸ ἔχει σκεπασμένο μὲ «κουκούλι» (ὕφασμα), τὸ ὁποῖο παραμονεύουν νὰ ἰδοῦν οἱ γυναῖκες κατὰ τὸ πέρασμα τῆς πομπῆς.

β) ΕΡΩΣ - ΑΡΡΑΒΩΝ - ΓΑΜΟΣ. Ὁ ἔρως ἀρχίζει ἀπ' τὸ χορὸ καὶ καλλιεργεῖται κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν, ἀλληλοβοηθούμενοι ἢ ἀκόμη καὶ ἐξ ἀποστάσεως μὲ ἕνα βλέμμα γιὰ νὰ καταλήξη μὲ τὴν παρέμβασι τῶν προξενητάδων σὲ ἀρραβῶνα. Στὸν ἀρραβῶνα ἀνταλλάσουν «σημάδια» καὶ κοινοποιοῦν τὸ γεγονὸς μὲ ντουφεκιές. Στὰ «σημάδια» περιλαμβάνονται δαχτυλίδια - βέρες, ἐνδύματα καὶ φλουριὰ (ντοῦμπλες). Κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν «σημαδιῶν» γίνονται προπόσεις καὶ τὴν ἑπομένη τὸ βράδυ κάνουν τὶς φοῦντες (ἐπίσημες ἀρραβῶνες στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ. Τὶς λένε φοῦντες γιατὶ μοιράζουν φοῦντες ἀπὸ βασιλικὸ μὲ τέχνη φκιαγμένες. Ὁ γαμβρὸς φοράει στὴν τσέπη, (ἄλλοτε τὴ φοροῦσε στὸ αὐτὶ) ἢ στὸ πέτο τὴ φοῦντα, ποὺ ἔχει κάνει ἡ νύφη.

Ἡ διάρκεια τῆς μνηστείας κυμαίνεται ἀπὸ ἕνα μέχρι δύο ἔτη καὶ καταλήγει πάντοτε σὲ γάμο. Τὴν παραμονὴ τοῦ γάμου μεταφέρουν στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ τὰ προικιὰ τῆς νύφης. Αὐτοί, ποὺ τὰ παραλαμβάνουν «τὰ πληρώνουν» μὲ 10 — 20 δρχ. Στὰ προικιὰ περιλαμβάνονται ὁπωσδήποτε μιὰ σκοῦπα, ἕνα κουτὶ (μπιμπελὼ) κι' ἕνας καθρέφτης. Τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ χορεύ-

ονται κατὰ τὴ γαμήλιο πομπή. Στὴν ἐκκλησιὰ ἡ πεθερὰ τῆς νύφης φροντίζει νὰ στρώση ψάθα καὶ δύο προσκεφάλια γιὰ νὰ πατήσουν οἱ στεφανομένοι. Φεύγοντας ἀπ' τὸ σπίτι της ἡ νύφη, ἀποχαιρετᾶ ὅλους τοὺς δικούς της καὶ τοὺς ἀποχωρίζεται ὁριστικά, ἐνῷ τὰ ὄργανα φροντίζουν νὰ «παίξουν» τὸ πιὸ συγκινητικὸ τραγούδι. Ἡ νύφη ξεσπᾶ σὲ λυγμούς, ἐνῷ οἱ γονεῖς μὲ δυσκολία κρατοῦν τὰ δάκρυά των. Στὴν ἔξοδο τοῦ σπιτιοῦ κάνει στροφὴ καὶ σκύβει τρεῖς φορὲς «νὰ προσκυνήση» τὸ πατρικό της σπίτι, ποὺ ἀποχωρίζεται. Ἀκολούθως σχηματίζεται ἡ πομπὴ καὶ «τὰ ὄργανα» μεταπηδοῦν σὲ εὔθυμο σκοπὸ (... πήραμε τὴ νύφη μας, κουτσουλιὰ στὴ θύρα σας...), τὸ κέφι ἀνάβει μὲ ἄναρθρες κραυγὲς «ἴ, ἴ, ἴχου χου», τὸ κουτί, ἡ σκούπα κι' ὁ καθρέφτης χορεύουν στὰ χέρια τῶν συγγενῶν ἐνῷ τὸ μπαϊράκι μὲ τὸ μῆλο στὴν κορυφὴ καὶ τὸ βασιλικὸ καθὼς καὶ μὲ τὶς παπλάκες κρεμασμένες ἀρμαθιαστὰ σηκώνεται, πηδᾶ, ἀνοίγει δρόμο καὶ σκορπᾶ τὸν εὔθυμο τόνο. Ἔτσι φτάνουν στὴν Ἐκκλησία. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ μυστηρίου, ὁ νουνὸς ἀφοῦ πιῆ τελευταῖος κρασὶ (... ὁ γλυκασμὸς τῶν ἀγγέλων...) βάνει κάτω τὸ πιατάκι καὶ τὸ κάνει θρύψαλα γιὰ νὰ ἐκδιάση πλούσια τεκνογονία στοὺς νεονύμφους (τεχνητὴ μαγεία).

Ἐν συνεχείᾳ στὸ «χορὸ τοῦ Ἡσαΐα» ἡ πεθερὰ ρίχνει στοὺς νεονύμφους ρύζι καὶ κουφέτα. Ἔπειτα καθὼς ἀσπάζονται οἱ συγγενεῖς τοὺς νεονύμφους μὲ τὴ σειρά, στὴν ἄκρη τοὺς ὑποδέχεται ὁ κανδηλανάπτης μὲ μερικὲς «μασιὲς» στὴν πλάτη, φωνάζοντας συγχρόνως τὸ βαθμὸ συγγενείας ἑκάστου π.χ. «τούτους εἶνι πιθιρός»! Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ νουνὰ ἔχει καρφιτσώσει στὶς πλάτες ἕνα κομμάτι ὕφασμα, μήκους 2 - 3 μ. καλῆς συνήθως ποιότητος, σὰν πρῶτο δῶρο καὶ σύμβολο ἑνώσεως. Ἀνασχηματίζεται πάλι ἡ πομπὴ καὶ προστίθενται τώρα οἱ ψάλτες καὶ ὁ παπᾶς καὶ καταλαμβάνουν θέσι πρὸ τῶν νεονύμφων. Μόλις φτάσουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, σταματᾶ τὸ νέο ζευγάρι στὴν ἀρχὴ τῆς αὐλῆς καὶ ρίχνει ἕνα μῆλο ψηλά, ποὺ ὡς νὰ ξαναπέση γίνεται μῆλο ἔριδος. Στὴν εἴσοδο ἡ πεθερὰ περιμένει ρίχνοντας ρύζι, σιτάρι, καραμέλλες. Ἡ νύφη σκύβει τώρα καὶ προσκυνᾶ τὸ νέο ἀρχοντικό της τρεῖς φορὲς καὶ πατῶντας πάνω σὲ τσεκούρι ἢ ἄλλο σίδερο μπαίνει στὸ σπίτι ὑπὸ τὴν βροχὴν τοῦ ρυζιοῦ καὶ τῶν κουφετῶν καὶ ὑπὸ τοὺς ἤχους βακχικῆς μουσικῆς. Στὸ σπίτι μέσα τοῦ γαμπροῦ στρώνεται πλούσιο τραπέζι, στὸ ὁποῖο παρακάθονται, ἀδιακρίτως ὅσοι χωρέσουν μετὰ τοὺς συγγενεῖς. Τὸ γλέντι συνεχίζεται ὡς τὸ πρωΐ, ἀλλὰ ἔχουν φθάσει καὶ μετέχουν σ' αὐτὸ εἰδικῶς προσκεκλημένοι κι' οἱ γονεῖς τῆς νύφης μὲ δῶρα (ἄλλοτε μαγειρικὰ σκεύη, τώρα ὅ,τι δήποτε χρήσιμο στὸ καινούργιο νοικοκυριό). Δῶρα προσκομίζουν καὶ ὅλοι οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι.

γ) ΘΑΝΑΤΟΣ - ΤΑΦΗ - ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ. Περὶ τούτων ἐγράφησαν σχετικὰ εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ λαϊκῆς πίστεως. Ἐδῶ προσθέτομε τοῦτο μόνο: Τὴ σκαφὴ τοῦ τάφου ἐνεργοῦν μακρυνοὶ συγγενεῖς καὶ μετὰ τὴν ταφὴν

εἰς τὴν οἰκία τοῦ ταφέντος νεκροῦ ψάλλεται «τρισάγιον». Ἀκολουθοῦν δὲ μνημόσυνα μετὰ ἐννέα, εἴκοσι καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρες καὶ ἔπειτα στοὺς ἐννέα μῆνες καὶ ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τοῦ πρώτου ἔτους καὶ τοῦ τρίτου. Κατόπιν τὰ μνημόσυνα γίνονται κατὰ τοὺς κοινοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας. Οἱ συγγενεῖς παρασκευάζουν τὰ κόλυβα μὲ βρασμένο σιτάρι, φροῦτα, καραμέλλες κλπ., αὐτὰ μοιράζουν στὰ παιδιά. Πρὸ τῆς ταφῆς ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοποθετοῦν εἰκόνισμα καὶ ἀνάμεσα στὰ δάχτυλα πρὸ τῆς εἰκόνος στερεώνουν λαμπάδα. Συνεχῶς δὲ θυμιάζουν πέριξ τοῦ νεκροῦ.

Β΄. ΟΙΚΙΑΚΗ ΖΩΗ. Κατὰ τὴ θεμελίωσι τοῦ σπιτιοῦ παλαιότερα ἔσφαζαν κόκορα. Ὁ μάστορας πρὶν τοποθετήση τὸ θεμέλιο λίθο ζητᾶ «τάμα» ἀπ' τὸ νοικοκύρη κι' αὐτὸς ρίχνει μέσα στὸ θεμέλιο 20 - 50 δρχ. γιὰ τὸ μάστορα. Ὅταν γίνεται ἡ ἐπιστέγασις κάνουν σταυρὸ ἀπὸ ξύλα καὶ στερεώνουν στεφάνι ἀπὸ χόρτα καὶ ἄνθη. Ἀκολούθως ὁ ἀρχιμάστορας διαλαλεῖ τὸ καινούργιο σπίτι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ «τσιορμπατζῆ» (νοικοκύρη). Ἡ νοικοκυρὰ παραδίδει μανδήλια ἢ πετσέτες στοὺς μαστόρους κι' αὐτοὶ τὰ κρεμοῦν στὸ σταυρό. Μανδήλια δίνουν καὶ οἱ γείτονες καὶ οἱ συγγενεῖς. Εἶναι τὸ περίφημο ἀσκί, ἔθιμο Θρακικό. (Βλ. περιγραφὴ Ἀρχ. Θρακ. Θησ. τόμος).

Γ΄. ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΙΜΕΝΙΚΗ ΖΩΗ.

(Βλ. παραπάνω)

Δ΄. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ. Ὁ γάμος μοναδικὰ ἐλατήρια ἔχει τὴν ἠθικὴ καὶ ψυχικὴ εὐρωστία. Τὰ δεσμὰ τοῦ γάμου εἶναι ἰσχυρὰ καὶ τὰ διαζύγια σχεδὸν ἀνύπαρκτα. Γνώρισμα λαμπρὸ παραμένει ἡ πατροπαράδοτη συζυγικὴ πίστι καὶ ἡ ἁρμονικὴ συμβίωσι τῶν συζύγων. Ὁ πατέρας εἶναι καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας. Στοὺς ὤμους του ὑπέφτει τὸ βάρος τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς περιουσίας. Στὶς ἐργασίες μεταβαίνει μόνος, ὅταν εἶναι λίγες κι' ἐλαφρές. Ἡ μητέρα δὲν ἔχει περιουσία. Ἀσκεῖ τὰ καθήκοντα τῆς νοικοκυρᾶς καὶ τῆς μητέρας καὶ συγχρόνως ἐργάζεται καὶ στὰ κτήματα. Στὸ σπίτι κάθεται ὅταν στὰ κτήματα τὴν ἀντικαταστήσουν τὰ τέκνα της. Παραμένει κι' ἡ ἀρραβωνιασμένη κόρη ν' ἀποτελειώση τὰ προικιά της. Ὁλόκληρη ἡ οἰκογένεια διαμένει στὸ ἴδιο σπίτι· καὶ τὸ μὲν ἀνδρόγυνο κοιμᾶται σὲ κρεββάτι, τὰ δὲ παιδιὰ στὸ πάτωμα, πάνω σὲ ψάθα καὶ στρῶμα Συντρώγουν πάντοτε ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἐργασία δὲν τὸ ἐπιτρέπη. Ἡ παληὰ συνήθεια, νὰ τρώγουν ὅλοι ἀπὸ τὸ ἴδιο πιάτο ἀκόμη καὶ ὁ φιλοξενούμενος κατηργήθη. Μὲ ταχὺ ρυθμὸ ἐγκαταλείπεται ἐπίσης καὶ ἡ συνήθεια νὰ τρώγουν κάτω σταυροπόδι.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΤΟΙΚΩΝ. Οἱ κάτοικοι εἶναι φιλήσυχοι καὶ διαβιοῦν εἰρηνικά. Οἱ νέοι σέβονται τοὺς μεγαλυτέρους κι' ἀποφεύγουν τὰ καφενεῖα, ὅπου συχνάζουν οἱ γέροντες. Οἱ νοικοκυραῖοι ἀποφεύγουν τὶς ἀλληλοκαταγγελίες γιὰ μικροδιαφορές. Τὰ σημειούμενα σποραδικὰ περιστατικὰ ἀποτε-

λοῦν ἐξαίρεσι. Κατὰ κανόνα ρυθμίζουν τὶς διαφορές των συμβιβαστικά. Ἔχουν ἀνεπτυγμένο τὸ συναίσθημα τῆς κοινωνικότητος καὶ ἀλληλεγγύης. Συντρέχουν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο στὶς γεωργικὲς ἐργασίες καὶ ἡ νοικοκυρὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη φιλοξενεῖ θερμά, μὲ πλούσιο τραπέζι τοὺς «γιαρντιμτζῆδες» (= βοηθούς). Τὰ αἰσθήματα ἀνθρωπισμοῦ καὶ χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης, πολλάκις ἐδόθη εὐκαιρία νὰ τὰ ἐπιδείξουν. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1962 μὲ χρήματα καὶ ἐργασία ἀναδημιούργησαν ἕνα ὁλόκληρο νοικοκυριό, ποὺ κατέστρεψε κεραυνὸς μέσα σὲ λίγα λεπτά.

Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1963 περιέθαλψαν 40 οἰκογένειες πλημμυροπαθεῖς τοῦ χωριοῦ μαζὶ μὲ τὰ ζῶα των. Κάθε φορὰ δέ, ποὺ ἡ πυρκαϊὰ ἀπειλεῖ νὰ ἐξαφανίση ἕνα σπίτι, στὸ ἄκουσμα τῆς καμπάνας ὁρμοῦν ὅλοι, σὰ χείμαρρος, ἐπάνω στὴ φωτιὰ μὲ αὐτοθυσία καὶ περισώζουν ὅ,τι προλάβουν. Στὸν τομέα τῆς ἀλληλεγγύης ἀποτελοῦν μιὰ εὐρύτερη οἰκογένεια καὶ οἱ Πραγγιῶτες δικαιοῦνται νἆναι περήφανοι γιὰ τὴν ἀξιοζήλευτη παράδοσί των. Κάμψις μόνο παρατηρεῖται στὴ συνεργασία γιὰ τὴν ἐκτέλεσι κοινωφελῶν ἔργων. Σὲ τοῦτο ὅμως τὴν εὐθύνη φέρει μᾶλλον ἡ ἡγεσία τοῦ τόπου.

Ε'. ΛΑΪΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ. Ἡ ἀκίνητη περιουσία κληροδοτεῖται στ' ἄρρενα τέκνα, ἐνῷ στὶς θυγατέρες δίδεται συμβολικὰ ἕνα μέρος μικρό. Πολλοὶ τὰ κληροδοτοῦν μὲ ἀγοραπωλησία. Τὰ προικοσύμφωνα εἶναι ἄγνωστα ἀλλὰ κατὰ τὶς ἀρραβῶνες οἱ γαμπροὶ προβάλλουν ἀπαιτήσεις (διὰ τῶν προξενητάδων) γιὰ ἀκίνητη περιουσία (5 - 15 στρέμματα γῆς). Ἐκμεταλλεύσεις ἀγροτικῶν κτημάτων (ξένων ἐπὶ ἐνοικίῳ) γίνονται μὲ προφορικὲς συμβάσεις σὲ ποσοστὰ 30 - 50ο)ο γιὰ τὸν μισθωτή. Τὰ ζῶα ἐπωλοῦντο χωρὶς συμβόλαιο πρὶν ἐφαρμοσθοῦν τὰ «πιστοποιητικὰ κυριότητος» γιὰ τὸν περιορισμὸ τοῦ λαθρεμπορίου. Οἱ κλέφτες σταφυλιῶν - καρπουζιῶν διεπομπεύοντο ἄλλοτε μὲ τὰ κλοπιμαῖα στὰ καφενεῖα καὶ στὸ χωριό. Γιὰ τοὺς φονιάδες ἐγκληματίες ζητοῦν κρεμάλα γιὰ παραδειγματισμό.

ΣΤ'. ΛΑΪΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ. Ἀπαραίτητα στὴ λατρεία εἶναι τὰ ἄνθη. Τοὺς νεκροὺς θὰ στολίσουν μὲ ἄνθη, καθὼς καὶ τὸν Ἐπιτάφιο. Μὲ ἄνθη θὰ στολίσουν τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας κατὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ Τριωδίου. (Μὲ ἄνθη κάνουν καὶ τὶς φοῦντες τῶν ἀρραβώνων). Τὰ μνημόσυνα γίνονται μὲ καρποὺς ἀπαραιτήτως (σῖτος, σταφύλια, καρπούζι, φέτα κλπ.) Κατὰ τὴ Μεγάλη ἑβδομάδα πολλὲς μητέρες κάνουν τάμα καὶ κοιμοῦνται τὰ βράδυα στὴν ἐκκλησία. Τὸ ἴδιο κάνουν καὶ σὲ πανηγυρίζοντα μακρυνὰ ἐξωκκλήσια. Στὶς εἰκόνες τὰ ἀναθήματα εἶναι κάτι τὸ σύνηθες. Ἀναθήματα (ἐνδύματα - προσόψια) ἀναρτοῦν καὶ στὸ Σταυρὸ τὴν ἡμέρα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Τὰ ἀφιερώματα αὐτὰ κατόπιν ἐκποιοῦνται ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας.

Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς πρωτοχρονιᾶς τὰ παιδιὰ ψάλλουν τὰ κάλαντα. Τὶς γιορτερὲς αὐτὲς μέρες οἱ ἄνδρες εὐωχοῦνται ἀρκετὰ πλούσια στὰ καφενεῖα. Στὶς 4 Δεκεμβρίου κάνουν «Βαρβάρα» (βράζουν

σπόρους σίτου - ἀραβοσίτου ἀνάμεικτους μὲ λίγους σπόρους ὀσπρίων). Μάλιστα τὴν ἡμέρα αὐτὴ δὲν τρῶνε «βαρβάρα» ὅσοι ἔχουν ζῶα, ἀλλὰ τὴν ἑπομένη. Τὶς ἀπόκρηες τὰ παιδιά, ἀλλὰ καὶ μεγάλοι μεταμφιέζονται καὶ χορεύουν στὴν πλατεία. Ἐπίσης τὴν ἡμέρα τῶν Ἀπόκρεω πρέπει νὰ χορέψη ὁπωσδήποτε ὁ νοικοκύρης, ποὺ θέλει νὰ σπείρη τὴν ἄνοιξι βαμβάκι (γιὰ νὰ ἔνουν τὰ βαμπάκια). Τὸ βράδυ στὶς αὐλὲς τὰ παιδιὰ ἀνάβουν φωτιὲς καὶ τὶς πηδοῦν, φωνάζοντας: «τ' ἀψίλ - τ' ἀψίλ». Τὰ βάγια ποὺ θὰ πάρουν τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων τὰ κρατοῦν πίσω στὸ εἰκόνισμα τοῦ σπιτιοῦ γιὰ ν' ἀποτρέπουν τὴ βασκανία. Στὸ ἴδιο μέρος θὰ κρύψουν καὶ λαμπάδες ἀπ' τὴν Ἀνάστασι.

Τὰ ψυχοσάββατα τὰ νεκροταφεῖα γεμίζουν ἀπὸ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ κόλυβα. Λιβάνι μυρίζει ὅλος ὁ ἀέρας γύρω. Σὲ κάθε τάφο θ' ἀνάψουν ἕνα κερὶ καὶ θὰ τὸ φυλάξουν νὰ μὴ σβήση ἀπ' τὸν ἀέρα. Μετὰ τὸ τρισάγιο ρίχνουν κρασὶ στὸν τάφο καὶ μοιράζουν τὰ κόλυβα στὰ παιδιά, ποὺ μαζεύονται σὰ μέλισσες ἐκεῖ. Τὴν πρώτη Μαΐου τὰ ἀροτριῶντα ζῶα δὲν ἐργάζονται γιὰ νὰ μὴ πάθουν «κουτσαμάρα». Ἐπίσης τὴν Πέμπτη τῆς Διακαινησίμου δὲν ἐργάζονται οἱ κάτοικοι στὰ χωράφια γιὰ νὰ ἀποφύγουν χαλαζοπτώσεις τὸ καλοκαίρι (χαλοζοπέφτ'). Γενικῶς ἡ πίστις καὶ ἡ λατρεία τῶν κατοίκων εἶναι παραδοσιακή: κρᾶμα χριστιανικῶν καὶ εἰδωλολατρικῶν πράξεων καὶ ἐνεργειῶν. Καὶ εἶναι φυσικὸν τοῦτο· δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ξερριζωθῆ ἡ θρησκευτικὴ παράδοσις παντελῶς στὴ γῆ, ποὺ ἄνθισαν τὰ Ὀρφικὰ μυστήρια καὶ ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου πολὺ πρὶν ἢ ἡ πυρκαϊὰ αὐτὴ τῆς ὀργιαστικῆς λατρείας ἀνάψη καὶ στὰ στήθη τῶν ἄλλων Ἑλλήνων.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Α'

Ἄη - δημήτρης
Ἄκριτο (τὸ)=ἀμίλητο νερὸ
Ἀλέτρι (τὸ)=ξύλινο ἄροτρο
Ἀμπάρι (τὸ)=ἡ ἀποθήκη
Ἀμάξι (τὸ)=κάρρο
Ἀμπράζης (ὁ)=ὄνομα ποὺ δίδεται σὲ ζῶο (ἀγελάδα ἢ βόδι) ὅταν ἔχῃ σποραδικὰ τὸ ἄσπρο χρῶμα
Ἀνάμισα=ἐνδιαμέσως
Ἀνάποτα=ἀνάποδα
Ἀνεμοπύρ'μα (τὸ)=τὸ ἐρυσίπελας
Ἀ(να)φαλὸς (ὁ)=ὁ ὀμφαλὸς
Ἀντιρὶ (τὸ)=ἀνδρικὸ σακκάκι τοῦ παληοῦ καιροῦ
Ἀπουκρὲς (οἱ)=Ἀποκρηὲς
Ἀπόψι ἔχ' φεγγάρ' γιὰ κλέψ' μου =Ὅταν εἶναι φωτεινὸ τὸ φεγγάρι
Ἀργιὰν' (τὸ)=γάλα ξυνὸ ποὺ ἔχει ἀποβουτυρωθῆ.
Ἀργαλειὸς=
Ἀσμὰς (ὁ)=ἡ κληματαριὰ
Ἀσημοζούναρο (τὸ)=Μπρούντζινη ζώνη μὲ κρίκους
Αὐτὸς οὔ κόσμος εἶνι φάημ' νὰ σὶ φάω=ἄδικος δηλαδὴ

Β

Βαρβάρα=ἡ Ἁγία Βαρβάρα δύναται νὰ θεραπεύῃ τὴν εὐλογιά. Στὴ γιορτή της βράζουν σπόρους σιταριοῦ μὲ σταφίδα καὶ τὴ μοιράζουν στὰ γειτονικὰ σπίτια.
Βάσκαμα(τὸ)=ἡ βασκανία

Βαφτίσια (τὰ)=ἡ βάπτισις
Βρυκόλακες (οἱ)=πρόσφατοι νεκροὶ ἐμφανιζόμενοι εἰς τὸν ξύπνο.

Γ

Γέννημα (τὸ)=οἱ δημητριακοὶ καρποί.
Γελαδάρης (ὁ)=ὁ βουκόλος τοῦ χωριοῦ
Γῆκος (ὁ)=Σωρὸς ἐφαπλωμάτων στιβαγμένων εἰς πάγκο.
Γητειὰ (ἡ)=μαγικὴ πρᾶξι θεραπείας
Γιαρ'ντιμτζῆδες (οἱ)=οἱ βοηθοὶ
Γιαλάν' ντουνγιὰς=ψεύτικος κόσμος
Γιατρὰ (ἡ)=ἡ θεραπεία
Γιαζὶκ=κρῖμα
Γκιόσ'τασ' (ἡ)=ὁ θειϊκὸς χαλκὸς
Γκαργκαλώνα=ἡ χελώνα
Γκιορντάνια (τὸ)=περιδέραια μὲ χάντρες πλεκτὲς
Γκιοβέτσ' (τὸ)=ρύζι μὲ κρέας στὸ φοῦρνο.
Γκου-γκου-χτούρα (ἡ)=ἡ δεκαοχτούρα
Γούνα=φόρεμα ἀπὸ δέρμα ζώων
Γ'ράμματα (τὰ)=λέξι μὲ πολλὲς σημασίες λ.χ. σημαίνει σχέδιο κεντήματος, διατηρεῖ ὅμως καὶ τὴν ἔννοιά της, ὡς κυρία λέξις.
Γριντιὲς (οἱ)=δοκάρια ὁριζόντια τοῦ σπιτιοῦ
Γιάργυρο (τὸ)=ὁ ὑδράργυρος

Ζ

Ζουνάρι (τὸ)=μάλλινη ζώνη μακριὰ τυλιγμένη στὴ μέση σὲ πολλοὺς γύρους.
Ζὶκ - ζὰκ=ἐλίγδην
Ζευγάρι (τὸ)=τὰ δύο ἀροτριῶντα ζῶα.
Ζωντανὰ=τὰ ζῶα

Η

Ἤμαρτον Κύριε=δήλωσις μετανοίας

Θ

Θρύψαλα (τὰ)=χίλια κομμάτια ἔγινε

Κ

Καβὰκ (τὸ)=ἡ λεύκα
Καλτσιούνια (τὰ)=ἄσπρες ὑφαντὲς μάλλινες περικνημῖδες - κάλτσες γυναικεῖες μὲ γαϊτάνι στὶς ραφές.
Καμπούρα (ἡ)=ἡ κύφωσι
Καμπάδ'κου, ἐπίθ.=μαλακὸ
Καμῆλες (οἱ)=Σχέδια κεντήματος
Κανάτια (τὰ)=πλαϊνὰ κάρρου
Κανίσκια (τὰ)=καλέσματα γάμου
Καπίστρι (τὸ)=χαλινάρι
Καπάνι (τὸ)=παγίδα
Καρρᾶς (ὁ)=τὸ μαῦρο βόδι
Καραμελλωπὰ (τὰ)=χαλιὰ ὡραῖα καὶ κουβέρτες.
Καρύκια (τὰ)=οἱ αὐλακιὲς
Κάσα (ἡ)=τὸ κιβώτιο
Κατσαμὰκ (τὸ)=χυλὸς μὲ ἀλεύρι ἐξ ἀραβοσίτου
Καφτάνι (τὸ)=σχιστὸ φουστάνι μάλλινο.
Κιν'τὶ (τὸ)=τὸ ἀπόγευμα
Κιρπίτσια=ἀχυροπλινθιὲς
Κοπριὰ (ἡ)=ἡ κόπρος
Κοτέτσι (τὸ)=ὁ ὀρνιθὼν
Κοφῖνες (οἱ)=πλεκτὰ μεγ. καλάθια γιὰ ἀποθήκευσι τῶν δημητριακῶν
Κουκούλι (τὸ)=ὕφασμα, δῶρο τῆς νουνᾶς στὴ βάφτιση
Κουταμάρα (ἡ)=ἡ βλακεία
Κουτσαμάρα (ἡ)=ἀσθένεια ζώων, ἀφθ. πυρετὸς
Κουρμπάνι (τὸ)=ἡ θυσία
Κουσιάζω=τρέχω, τουρκ.

Λ

Λαγγῖτες (οἱ)=πίττες μὲ χυλὸ ἀλ.
Λαγῆνες (οἱ)=στάμνες
Λέλιακας=ὁ πελαργὸς
Λειτουργιὰ (ἡ)=ἡ προσφορὰ (ἐνσφ)
Λειψὸ (τὸ)=ἄζυμο ψωμὶ
Λοῦρες (οἱ)=ζῶνες, γραμμὲς

Μ

Μανίκια (τὰ)=περιχειρίδες
Μαντήλα (ἡ)=κεφαλομάνδηλο
Μασιὰ (ἡ)=ἡ πυράγρα
Μαρίτσα (ἡ)=ὁ Ἔβρος ποταμὸς
Μεσιὰ (ἡ)=βελανιδιὰ
Μεσοχώρι=πλατεία
Μιάβλα=μιὰ φορὰ
Μιλανάδες (οἱ)=ἴχνη μαστιγώσεως
Μουζ'ντὲς=μικρὸ χρημ. ἔπαθλο στὸν φέροντα πρῶτο καλὴ εἴδησι κυρίως τὸ ὄνομα τοῦ νεοβαπτίστου
Μπάμπου (ἡ)=ἡ γρηὰ ἢ σοῦπα χριστουγ. μὲ τὸ παχὺ ἔντερο τοῦ χοίρου παραγεμισμένο
Μπαλτὰς (ὁ)=τὸ τσεκούρι
Μποστάνι (τὸ)=φυτεία καρπουζιῶν
Μπιλούκ'=ἀγέλη
Μπουντούτσια (τὰ)=μικρὰ σταμνιὰ
Μπληγούρ' (τὸ)=σπασμένο σιτάρι
Μπρίκια (τὰ)=πήλ. σταμνιὰ μικρὰ

Ν

Νταγ'λιάνι (τὸ)=βεργόπλεγμα, ποὺ φράσσει ὅλο τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ γιὰ ψάρεμα. Ἀφήνει στενὴ δίοδο
Νταλάκι (τὸ)=ὁ ἄνθραξ, ἀσθέν.
Ντασούλι (τὸ)=τύμπανο
Ντούμπλα (ἡ)=διπλῆ χρυσῆ λίρα
Ντουλαμᾶς (ὁ)=ἐπανωφόρι γυναικ.
Ντοκάνα (ἡ)=ροκάνα ἁλωνισμοῦ
Ντρέκι (τὸ)=κολόνα
Ντραγουμάνος (ὁ)=πρῶτος στὸ θέρο
Ντρίστα (ἡ)=ἡ νεροτριβὴ

Ξ

Ξόμπλι (τὸ)=τὸ σχέδιο
Ξνάλι (ἡ)=ἡ βουκέντρα

Ο

Ὀλτάδες (οἱ)=μπετονιὰ μὲ πολλὰ ἄγκιστρα
Ὀντὰς (ὁ)=τὸ δωμάτιο
Ὄστ', δεξιά, ἢ ἀριστερὰ=παράγγελμα στὰ ἀροτριῶντα ζῶα

Π

Προξενητὴς (ὁ)=ὁ διαπραγματευόμενος τὸν ἀρραβῶνα
Προυμὶ=προτοῦ
Πέκνιους (ὁ)=ὁ πετεινὸς
Πιρπιρούνα (ἡ)=Σὲ καιρὸ ἀνομβρίας ἕνα κορίτσι τὸ στολίζουν μὲ χόρτα καὶ τὸ βρέχουν
Πίττα (ἡ)=μὲ φύλ. ζύμη καὶ γάλα
Πόσι (τὸ)=μανδήλα κεφαλῆς χρωματιστὴ
Παπάρα (ἡ)=ἄροτρο μεταλλικὸ καὶ πωινὴ τροφὴ στὰ πρόβατα
Παραγάδ' (τὸ)=σχοινὶ μὲ ἄγκιστρα
Πατλάκες (οἱ)=φρυγμένοι σπόροι ἀραβοσίτου
Ποσιουρτὶ (ἡ)=καβουρδισμένο χοιρ. ἀποσυρτή.
Παπσιᾶς (ὁ)=Πρωτοχρονιάτικη σούπα ἀπὸ χοιρινὸ κεφάλι
Πράματα (τὰ)=ζῶα, σπιτομάζωμα καὶ λοιπὰ

Ρ

Ρακὴ (τὸ)=οὖζο
Ρόκα (ἡ)=διχαλωτὴ βέργα

Σ

Σαζάνι (τὸ)=ὁ κυπρῖνος, ψάρι
Σάλι (τὸ)=περιτύλιγμα κεφαλιοῦ
Σαλταμάρκα (ἡ)=σακκάκι γυναικεῖο μὲ πολλὰ κεντήματα
Σάλα (ἡ)=τὸ σαλόνι
Σάρα (ἡ)=ἡ ἐπιληψία
Σατσ'μᾶς (ὁ)=δίχτυ γιὰ ψάρεμα
Σβάρνα (ἡ)=βεργόπλεγμα γιὰ ἰσοπέδωσι
Σκαντζόχοιρος (ὁ)=ὁ ἀκανθόχοιρος
Σουγ'ούτι (τὸ)=ἡ ἰτιὰ
Στράτα (ἡ)=ὁ δρόμος
Σύνορο (τὸ)=τὰ ὅρια ἀγρῶν
Συμφάδα (ἡ)=ἡ συννυφάδα
Σοφρᾶς (ὁ)=τὸ τραπέζι ἑστιάσεως
Σνὶ (τὸ)=τὸ τραπέζι. Βάλε τοῦ σνὶ
Σκομνὶ (τὸ)=κάθισμα χαμηλὸ νὰ φᾶμε...

Τ

Τάξιμο (τὸ)=τὸ τάμα
Ταλίκα (ἡ)=κάρρο μικρό, συρόμενο ἀπὸ ἄλογο
Τ' ἀψιλ - τ' ἀψίλ=ἔτσι φωνάζουν τὰ παιδιὰ στὶς Ἀποκρηὲς καὶ πηδοῦν πάνω ἀπὸ φωτιὲς γιὰ νὰ διώξουν τοὺς ψίλους πάνω στὴ φωτιά, νὰ καοῦν
Τζιαμάλατος (ὁ)=ὁ ἀσκεπὴς
Τσαρδάκι (τὸ)=Κιόσκι μὲ κλαδιὰ στ' ἁλώνι.
Τσαπὶ (τὸ)=ἡ ἀξῖνα
Τσι'ουλ'γκὰρ' (τὸ)=τὸ συνδέον τὸ ἀλέτρι μὲ τὸ ζυγό, σύζευκτρο
Τσιακμάκι (τὸ)=ἀναπτῆρ, καὶ μεταφορικὰ ὁ ἔξυπνος
Τσιαμουρτζῆς (ὁ)=ὁ λασπᾶς
Τσιουβάλ' (τὸ)=τὸ σακκὶ
Τραχηλιὰ (ἡ)=τὸ ἐπιστήθιο ἄνοιγμα τοῦ ἀποκαμίσου
Τοὺ κλειμένο τιμὲλ δὲν πιὰν=τὸ προϊὸν κλοπῆς δὲν θεμελιώνει
Τσουκάλ' (τὸ)=πήλινο δοχεῖο ὅπως ἡ στάμνα, ἀλλὰ μὲ στόμιο μεγάλο
Τούμπα (ἡ)=ὁ γήλοφος ἢ ἀνακυβίστησις
Τριχιὰ (ἡ)=σχοινὶ χονδρὸ
Τσ' Παναγιᾶς τοῦ σ'νὶ=γεῦμα ἐθιμικόν, ποὺ δίδεται μετὰ τὴ γέννησι παιδιοῦ, τὴν ἴδια μέρα στὴ μαία.

Υ

Ὕστιρα=ἔπειτα κατόπιν

Φ

Φεγγάρι (τὸ)=ὁ ἡλίανθος
Φ'στάν' (τὸ)=φουστάνι
Φοῦντες (οἱ)=τὸ γλέντι τῶν ἀρραβώνων
Φουρλάτση=πετάχτηκε, ξεπρόβαλε

Χ

Χαγιάτι (τὸ)=τὸ χὼλ
Χαϊβὰν (τὸ)=ζῶον ἢ κουτὸς
Χαλαζοπέφτ' (ἡ)=ἡ Πέμπτη τῆς διακαινισίμου ἑβδομάδος. Δὲν ἐργάζονται οἱ γεωργοὶ γιὰ ν' ἀποφύγουν τὸ χαλάζι.
Χάμουρ'γκας (ὁ)=ὁ τυφλοπόντικας
Χειρ'κὸ (τὸ)=εὐοίωνος ἐπέμβασις. Ἔχ'ς καλὸ χειρ'κό.
Χειρόμυλος (ὁ)=ἀπαραίτητο σκεῦος τὰ παλαιότερα χρόνια.
Χουβαρ'ντὰς (ὁ)=ὁ ἁπλοχέρης, ὁ γενναιόδωρος.

Β' ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ

Ὅλες οἱ τοποθεσίες ἔχουν γιὰ τοὺς Πραγγιῶτες ἰδιαίτερο ὄνομα, ἀκόμη καὶ τὸ κάθε ἀγρόκτημα κι' οἱ πιὸ ἀσήμαντες μικροπεριοχές. Ἐπίσης κάθε βρυσούλα, κάθε ρεματιὰ θ' ἄχη κι' ἕνα ὄνομα. Χαρακτηριστικῶς δὲ βλέπομε παρακάτω ὅτι οἱ πηγὲς τοῦ χωριοῦ φέρουν ἡ κάθε μιὰ κι' ἕνα ὄνομα προσωπικό, ποὺ τὶς φρόντιζε καὶ τοῦτο πάλι εἶναι τοπωνύμιο καὶ γιὰ τὴ γύρω περιοχή.

Τοὺ Θεοχὰρ' ἡ βρύση=βρύση σὲ μιὰ πλαγιά.
Τοὺ Τσιομπὰ-ντερὲ ἡ βρύση=ἡ βρύση στὴ ρεματιὰ τοῦ βοσκοῦ.
Τοὺ Χατζῆ - Πέντσ' ὁ τσεσμές.
Τοὺ Παπάζογλου ἡ βρύση (εἰκὼν 7).
'Αρὰπ τσίρ'για (τὰ)=Τὰ λειβάδια τοῦ ἀράπη[1]
Μικρὸς Μενεξὲ - ντερὲς (ὁ)=Μικρὸ ρέμα τοῦ μενεξέ.
Μεγάλος Μενεξὲ - ντερὲς (ὁ)=Μεγάλο ρέμα τοῦ μενεξέ.
Τ' 'Αληᾶ τὸ ρέμα=ρεματιὰ μὲ βλάστησι (εἰκὼν 3).
Τοὺ Κλιουν' γκ'=βρύση ποὺ τὸ νερό της ἀπήγετο μὲ πήλινους σωλῆνες (κλιουν'γκια) σὲ παρακείμενο δρόμο.
Καλλιμάνατζη (τὸ)
Κουρὶ (τὸ)=τὸ δάσος
Πανωκκλῆσι=παληὰ ἐκκλησία ἔξω ἀπ' τὸ χωριό, πρὸς Β'.
'Αμπέλια (τὰ)
Καβακοὺδ (τὸ)=μικρὴ λεύκα.
Καβάκα (ἡ)=μεγάλη λεύκα.
Καραγάτσα (ἡ)=μεγάλη φτελιά.
Μεσούδ'για (τὰ)=συστὰς βελανιδιῶν.
Ντεβὲ - Κονὰκ'=
Σαράϊ - γιολοῦ=δρόμος πρὸς τὰ ἀνάκτορα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς 'Αδριανουπόλεως.
Σουλεμὶς - ντερὲ=ρέμα τοῦ Σουλεμίς.
Σκαμνούδα (ἡ)=μικρὴ μουριὰ
Κοὺμ - τεπὲ=γήλοφος' ἀπὸ ἄμμο.
Σ' νὶρ - μπὰς'=ὅρια.
'Αντὰς (ὁ)=ἡ νησὶς ἄλλοτε πέραν καὶ νῦν ἐντεῦθεν τοῦ Ἔβρου.
Γκιόλια=τὰ μεταξὺ π. Ἔβρου καὶ Σ.Σ. Διδ)χου ἀγροκτήματα.
Τὰ Γκιρένια=τὰ τέλματα.

Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα τοπωνύμια, περισσότερα τῶν ὁποίων προσδιορίζουν στενὲς περιοχές. 'Ακόμη καὶ τὸ κάθε χωράφι ἔχει τὸ ὄνομά του.

Λένε λ.χ. Σήμερα θερίζουμι ἢ σπέρνουμι καλαμπόκια ἢ βαμπάκι ἢ μποστάνι στῆς Σουλτάνας τοὺ γεφὺρ' ἢ στοὺ Ζαφείρ' τὴ βρύσ', ποὺ γειτονεύει μὶ τοὺν τάδει. Ἔτσι ὁρίζεται ἐπακριβῶς κάθε κτῆμα.

Γ'. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

α) Φ ω ν η τ ι κ ὸ ν

1. Τ ο ν ι σ μ ό ς. α) 'Επιδρᾶ παρατατικῶς ἐπὶ τῶν φωνηέντων ὁ τόνος π.χ. πέεταξε (πέταξε).

β) Μπαίνει τόνος καὶ στὴν 4η ἀπὸ τοῦ τέλους συλλαβὴ καὶ κυρίως στὸ α' καὶ β' προσ. τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἐνεργητικῶν ρημάτων λ.χ. Ἐφαγαμι, ἔγραψιτι.

---

1. Ἡ ὀνομασία πιθανὸν νὰ ὀφείλεται σὲ πλημμυρίδα μαύρων στρατιωτῶν τῆς Τουρκίας, ἂν δὲν ἔχη τὴν προέλευσι ἀπ' τὸν μυθικὸ κόσμο.

2. Ἔγκλισις. Αὐτὴ εἶναι ἰσχυρά, ὥστε ὄχι μόνο ὁ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ νὰ ἀναβιβάζεται ἢ νὰ ἐξαφανίζεται, ἀλλὰ ν' ἀποβάλλεται καὶ τὸ φωνῆεν τοῦ ἐγκλητικοῦ: Φώναξι μ', ἄκουσ' μ'.

3. Πάθη φωνηέντων.

α) Συναίρεσις. Τὰ εἰς - άω ἐνεργ. ρήματα χρησιμοποιοῦνται ἀσυναίρεται: ἀγαπάω, μιλάω.

β) Ἔκθλιψις. Αὐτὴ εἶναι ἀσυνήθιστη. Ἀντ' αὐτῆς ὅμως ὑπάρχει ἡ ἀφαίρεσις· ἀπὸ 'δῶ, ἀπὸ 'μᾶς. γ) Ἡ κρᾶσις. Ἐμιφανίζεται σὲ ἀρκετὲς λέξεις π.χ. τοὐτᾶλλα, θἀνεβῶ, προὐχώρει.

δ) Συγκοπή ὕστ'ρα (ὕστερα), ἄφ' σε (ἄφησε), στάρι (σιτάρι).

ε) Μετάθεσις: ἀλυχτῶ (ὑλακτῶ), γείνορο (ὄνειρο).

στ) Ἀρομοίωσις: τέσσερα (ἀντὶ τέσσαρα).

3) Ἀποβολή (ἐκτόξευσις) τελικοῦ φωνήεντος: (σ(ι)τάρ' ἀντὶ σιτάρι τὸ ἴδιο καὶ στὶς προσωπικὲς ἀντωνυμιῶν: δικόσ' (δικό σου), μέσ' μέρ' (μεσημέρι).

4) Πάθη συμφώνων:

α) Σύμπλεγμα συμφώνων: ν+σ, ς, τ+σ, ς λόγῳ μὴ ἀποβολῆς τοῦ πρώτου: τί κάν'ς (ἀποβάλλεται τὸ φωνῆεν τῆς καταλήξεως), πῆγα σπίτι τ'ς (ἀποβάλλεται τὸ φωνῆεν τῆς ἀντωνυμίας της).

β) Ἡ ἀποβολὴ χάριν ἀνομοιώσεως τηρῆται: πενήντα ἐκ τοῦ πεντή - ντα (πεντήκο -ντα).

γ) Ἀφομοίωσις: συγχώρα, συχ' χώρα καὶ μὲ τὴν ἀποβολὴν σ'χχώρα.

δ) Ἀνάπτυξις: οὐρανικοῦ: τυραγνάω (τυρανάω).
ἐνρίνου: κοιμόνταν (κοιμόταν).

ε) Συνεκφορά: Σὲ γκατάφερα, δὲ μπειράξει, ἀ' μ'πᾶς, τὴ μπέτρα.

β) Τυπικὸν

1. Ἄρθρα ἄρσ. Ἐνικὸς Ἀριθμός: οὐ, τού, τού, ἔ Πλ. Ἀριθ. οἱ, τσ' ἔ
θηλ. Ἐνικὸς Ἀριθμός: ἡ, σ' τήν, ἔ Πλ. Ἀριθ. οἱ, σ' ἔ
οὐδ. Ἐνικὸς Ἀριθμός: τού, ἔ Πλ. Ἀριθ. τά, ἔ

2. Ὀνόματα παραγωγικά: ἡ Γιώργαινα, ἡ Βασίλαινα, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ συζύγου.

3. Παραθετικὰ ἐπιθέτων: Γλυκός, πιὸ γλυκὸς ἢ γλυκύτερος ἀκόμα πιὸ γλυκὸς ἢ ἔν γλυκός. Βαρύς, πιὸ βαρὺς ἢ βαρύτερος — ἔν βαρύς. Ξηρός, πιὸ ξηρὸς ἢ ξηρότερος — ἔν ξηρός.

4. Ἐπιρρήματα: δὲν ὑπάρχουν εἰς - ῶς, λένε ἄσχημα - καλά. Χρον. Ὅν' τας (= ὅταν).

5. Ἀριθμητικὰ διανεμητικά: Ἀπὸ δύο - δύο κλπ.
Ἄλλοι τύποι: πενηνταριὰ - διακοσαριά.
εἰκοσάρ'κο, πενηντάρ'κο.

δ) Ἀλληλοπαθεῖς: Μεταξύ κλπ.

ε) Ἀόριστες: κάποιος, ὁ δεῖνα, μερικοὶ
πᾶσα (πᾶσα ἀλήθεια), ἄλλος, καθένας, κανένας.

στ) Ἀναφορικές: ὅποιος, ὅσος

ζ) Ῥήματα: Τὰ περισπώμενα ρήματα παραμένουν ἀσυναίρετα: στὸ α' πρόσ.: πελεκά-ω, ζητάω, ξεμετράω, μολογάω, πελεκάει, ζητάει καὶ γ' πρ. ἑνικ.

Παραγωγή. 1 Ὑποκοριστικά μὲ τὴν κατάληξι - ούδ'
π.χ. παιδούδ', μαθητούδ'
ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν κατάληξι - ακ' π.χ. καρφάκ' (ι), παιγνιδάκ', ξυλάκ' (ι)

2. Μεγεθυντικά: Μὲ τὴν κατάληξι - ούκλας, ἀνδρούκλας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν κατάληξι - άρας Κωσταντάρας ἢ Κωστάρας.

3) Πατρωνυμικά: Ὁ γυιὸς τ' Χρήστου, τ' Θανάσ'.

4) Ἀνδρωνυμικά: Κωσταντήδαινα, Πασχάλινα.

5) Ἄκλιτα: Θαυμαστικὰ ἐπιφωιήματα: ἄ, ἀμάνι, πά,πά,πά!, ἴ.
Ἐνικὸς Ἀριθμὸς

6. Ἀντωνυμίες α) προσωπικές.

α′ πρόσωπον	β′ πρόσωπον	γ′ πρόσωπον
'γώ,	σύ,	αὐτός,ή,ό,
μοῦ,		—αὐτουνοῦ,νῆς
μ'		
μένα	σένα	αὐτόναν,-ήναν,αὐτὸ

Πληθυντικὸς Ἀριθμὸς

α′ πρόσ. μᾶς, μᾶς
β′ πρόσ. σᾶς, σᾶς
γ′ πρόσ. αὐτούς,ἢ αὐτουνούς, αὐτές, αὐτά.

β) Δεικτικές: τέτοιος - πάντιος, τούτους, - κεῖνο, κείνους, κεῖνα.

γ) Κτητικές: δικόζ'ουμ, δικόσ'τ, δικόν'σ
(δικός μου), (δικός του), (δικός σου)
θηλ. - οὐδ. ὁμαλῶς μὲ ἀπυβολὴν τοῦ καταληκτικοῦ διφθόγγου τῆς ἀντωνυμίας μου, σου, του.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Προσπαθήσαμε στὴ σύντομη αὐτὴ μελέτη νὰ σκιαγραφήσωμε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μιᾶς κοινωνικῆς ὁμάδος καὶ νὰ καταχωρήσωμε ὅσο λαογραφικὸ ὑλικὸ κατέστη δυνατὸ νὰ συλλέξωμε ἀπ' αὐτή. Ἀναγνωρίζομε ὅτι τὸ θέμα εἶναι τόσο εὐρύ, ὅσο καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὶς ἀναρίθμητες ἐκδιπλώσεις της καὶ μύριες ὑπάρχουν λεπτομέρειες λαϊκῆς σκέψεως καὶ ἐνεργείας. Ὡς ἐκ τούτου ἀπαιτεῖ τὸ θέμα βαθύτερη ἔρευνα καὶ ἐπεξεργασία τοῦ λαϊκοῦ βίου. Παρὰ ταῦτα θέλομε νὰ πιστεύωμε ὅτι ἐπετύχαμε νὰ δώσωμε ἀμυδρὰ ἔστω εἰκόνα τῆς λαϊκῆς ψυχῆς τῶν κατοίκων τοῦ Πραγγίου, τοῦ τρόπου διανοήσεως καὶ τῆς ψυχοπνευματικῆς ἐκδηλώσεως καὶ ἰδιοσυστασίας της.

Αἱ ἀντιλήψεις τῶν κατοίκων τοῦ Πραγγίου, αἱ δοξασίαι των καὶ ἡ ἐσωτερικὴ πίστις ἑκάστου, ἔχουν μὲν τὸν χαρακτῆρα τοῦ στενοῦ ἐδαφικοῦ ὁρίζοντα, ὅμως γενικώτερον ταυτίζονται μὲ τὴν πορείαν τῆς ἐξελίξεως τῆς ζωῆς τοῦ ἐθνικοῦ συνόλου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει. Ἕνας νέος Παδιαμάντειος κάλαμος μὲ τὴν ἀσύλληπτη διηγηματικὴ δύναμι κι' ἁπλότητα θὰ μποροῦσε νὰ διεισδύση βαθειὰ στὰ μυστήρια τῆς λαϊκῆς ψυχῆς των, νὰ τ' ἀνασύρη στὴν ἐπιφάνεια καὶ νὰ σκορπίση γύρω παντοῦ, μὲ τὴ λύρα τοῦ Ὀρφέα, —ὅπως ὁ Παπαχριστοδούλου γιὰ τὸ Θρακικὸ λαὸ στὶς Θρακικὲς ἠθογραφίες— τὰ μύρα τῆς ἀγνότητος τοῦ ἤθους καὶ τὸν παλμὸ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου τῆς λαϊκῆς ψυχῆς τοῦ Πραγγίου, τοῦ μικροῦ αὐτοῦ συνοικισμοῦ, ποὖναι κολλημένος στὰ σημερινὰ πέρατα τῆς Β.Α. Ἑλλάδος,, ἐκεῖ ποὺ φτάνουν τὰ ριπίσματα τοῦ βυζαντινοῦ ἀνέμου. Πέρα ἀπ' αὐτὸ ἄπειρα προβλήματα ἀναμένουν τὴ λύσι των. Εἶναι χρέος τῶν ἀπανταχοῦ Πραγγιωτῶν νὰ στρέψουν δημιουργικὰ τὴ σκέψι των πίσω στὴ γενέθλια γῆ.

Κ. ΜΑΜΩΝΗ δ.φ.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΠΟΛ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ (1910 — 1962)

Εἰσαγωγικὸ σημείωμα. Στὴν παρακάτω ἀναγραφὴ δημοσιευμάτων τοῦ Π.Π., δίνεται ὁλόκληρο τὸ τυπωμένο σὲ αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις, καθὼς καὶ τὸ μεγαλύτερο καὶ χαρακτηριστικώτερο μέρος ἀπὸ τὸ ἐγκατεσπαρμένο σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ ἔργο του. Ἡ βιβλιογραφία αὐτὴ δίνεται σὰν μιὰ πρώτη προσπάθεια συλλογῆς καὶ ταξινομήσεως τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ποὺ παρουσιάζει τόση σπουδαιότητα καὶ τόση πολυμορφία. Ἡ εἰδολογικὴ κατάταξίς του, δὲν μπόρεσε νὰ εἶναι ἀπόλυτα καὶ αὐστηρὰ ἀκριβής. Κι' αὐτό, αἰτία ἔχει τὴν ἰδιαίτερη ὑφή του. Ὑπάρχουν π.χ. ἱστορικοῦ καὶ ἀκόμα παιδαγωγικοῦ περιεχομένου δημοσιεύματα ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ περιληφθοῦν καὶ στὰ λαογραφικὰ καὶ ποὺ εἶναι συνάμα καὶ λογοτεχνήματα. Ὑπάρχουν λογοτεχνήματα ποὺ μιλοῦν γιὰ ἱστορία.

Δὲν συμπεριλαμβάνονται ἐδῶ ὅλα τὰ ἀνυπόγραφα ἄρθρα τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν ποὺ δημοσιεύθηκαν κατὰ καιροὺς στὸν ἀθηναϊκὸ καὶ ἐπαρχιακὸ τύπο, καὶ ποὺ συντάχθηκαν ὅλα ἀπὸ τὸν Π. Π. Ἀπὸ τὶς πολλὲς ἀνατυπώσεις διηγημάτων, μελετῶν, ἄρθρων κλπ. ἀναφέρονται μονάχα ὅσες περιλαμβάνονται σὲ αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις ἢ στὸ περιοδικὸ τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν.

Γιὰ τὸν μελετητὴ τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου του, πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἀνάμεσα στὴν πρώτη δημοσίευσι ἑνὸς διηγήματος σ' ἐφημερίδα ἢ περιοδικὸ καὶ στὴ δημοσίευσί του σὲ τόμο, ὑπάρχουν πολλὲς φορὲς ἐκτὸς ἀπὸ ἀλλαγὲς ἢ προσθῆκες. Ἀκόμα ὑπάρχουν διηγήματα ποὺ τυπώθηκαν μὲ παραλλαγὲς τίτλων ἢ περιεχομένου σὲ δύο διαφορετικὲς συλλογές. Τὰ σχετικὰ λήμματα, ἀντίστοιχα ἀνὰ δύο εἶναι τὰ ἀκόλουθα: 3^{1} — 7^{4}, 5^{2} — 13^{7}, 7^{2} — 13^{1}, 7^{3} — 13^{3}, 7^{7} — 10^{5}, 8^{9} — 10^{26}, 10^{30} — 14^{4}. Ὅλα τὰ διηγήματα τοῦ Π. Π. ἔχουν λαογραφικὲς εἰδήσεις. Στὴν ἀναγραφὴ τῶν σελίδων τῶν βιβλίων, ἔχουν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν οἱ ἀριθμημένες μόνο σελίδες. Συντομογραφίες ποὺ θέλουν ἐξήγησι:

Ε. Θ. Μ. = Ἔκδοσις Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν.

Α. Θ. = περιοδ. «Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ θησαυροῦ».

περ. = περιοδικό.

Περ. = περίοδος.

σ. = σελίδα, σελίδες.

Ἀνάμεσα σὲ ἀγκύλες μπαίνουν ἐπεξηγήσεις ποὺ κρίνονται ἀπαραίτητες.

Στὶς ἐφημερίδες καὶ στὰ περιοδικὰ ὅπου δὲν ἀναφέρεται τόπος ἐκδόσεως ἐννοεῖται ἡ Ἀθήνα.

Α'. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ

1. ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1. Θρακικὲς Ἠθογραφίες. Τὸ πρῶτο ταξίδι τ' ἀδερφοῦ μου κι' ἄλλα διηγήματα. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκδότης Γ. Θεοδωρίδης 1924. 8ο, σ. 130. [Στὴ σ. 4, ἐπαινετικὸ γράμμα τοῦ Κ. Βάρναλη. Περιλαμβάνονται τὰ διηγήματα: 1) Τὸ πρῶτο ταξίδι τ' ἀδερφοῦ μου, 2) Ὁ μετανάστης, 3) Ἡ Δοχτινιὼ ἡ διάστρα, 4) Δὲν ἔν κεῖ μπρὲ Θοδωράκ', 5) Ὁ τρύγος τοῦ κὺρ Ἀμπατζόγλου, 6) Ὁ γενικὸς θεῖος].

2. Θρακικὲς Ἠθογραφίες. Μέρος Β'. Ἐν Ἀθήναις. Τυπογραφεῖον «Κύσμος» 1924. 8ο, σ. 128. [Στὴ σ. 5-6, «Κριτικὸ σημείωμα», τοῦ Ν. Χατζη - Κυριάκου. Περιλαμβάνονται τὰ διηγήματα: 1) Ἡ Πόταπη, 2) Ἡ παπαδιὰ τὴ Παπαχριστόλδου, 3) Οἱ ψῆφες, 4) Τὰ Χριστούγεννα τοῦ Παπαθύμιου, 5) Τὰ ριζικάρια, 6) Ἡ γιάτρισσα].

3. Θρακικὲς Ἠθογραφίες. Μέρος Γ'. Ἐκδότης Ι. Ν. Σιδέρης. Ἀθῆναι 1926. 8ο, σ. 131, [Στὶς σ. 5-7, «Κριτικὸ σημείωμα», τοῦ Κώστα Ἀθάνατου. Περιλαμβάνονται τὰ διηγήματα: 1) Μαῦρα Χριστούγεννα, 2) Τὸ δευτεροκουκούλωμα, 3) Τὸ ξεσπίτωμα, 4) Καθαροδευτέρα, 5) σκολειό. Στὶς σ. 97 — 131, δημοσιεύεται γλωσσάριο τῶν τριῶν μερῶν τῶν «Θρακικῶν Ἠθογραφιῶν» συμπληρωμένο ἀπὸ τὸν Μ. Φιλήντα].

4. Θρακικὲς Ἠθογραφίες. Μέρος Δ'. Ἐκδοτικὸς Οἶκος Λ. Θ. Λαμπροπούλου. Ἀθήνα 1927. 8ο, σ. 128. [Στὶς σ. 5-7, «Κριτικὸ σημείωμα», τοῦ Κ. Βάρναλη. Περιλαμβάνονται τὰ διηγήματα: 1) Ἡ χαρά, 2) Ἡ μετανάστισσα, 3) Τὸ γραμμένο, 4) Ἡ Εὐθυμούλα, 5) Τὸ Ζωγιώ, 6) Χριστούγεννα θλιμμένα. Στὶς σ. 124—128, «Γλωσσάριο μὲ τὶς θρακιώτικες ἰδιωματικὲς λέξεις τοῦ Δ' μέρους»].

5. Χριστουγεννιάτικα καὶ Πρωτοχρονιάτικα διηγήματα. Ἐν Ἀθήναις Ἐκδοτικὸς Οἶκος Πέτρου Δημητράκου 1929. 8ο, σ. 104. [Στὴ σελ. 3, «Κριτικὸ σημείωμα» τοῦ Μ. Φιλήντα. Περιλαμβάνονται τὰ διηγήματα: 1) Τὸ χριστουγεννιάτικο τραπέζι τοῦ Παπαθύμιου, 2) Χριστούγεννα μέσα στὰ χαλάσματα, 3) Πρωτοχρονιάτικα ἀρραβωνιάσματα, 4) Χριστούγενν' ἀναπάντεχα, 5) Τὸ χριστουγεννιάτικο φλουρί, 6) Χριστούγεννα θλιμμένα, 7) Μέσ' τὰ χιόνια τῆς Ἀρχιχρονιᾶς, 8) Ὁ πρωτοχρονιάτικος γυρισμός, 9) Πρωτοχρονιάτικη πλημμύρα, 10) Τὰ Χριστούγεννα τοῦ παπα-Σπυριδόνη].

6. Ἡ Τουρκεμένη [μυθιστόρημα]. Ἀθῆναι 1929. Κοσμοπολιτικὴ Βιβλιοθήκη ἀριθ. 7. Ἐκδ. Οἶκος «Ὁ Κοραής». 8ο, σ. 116.

7. Χριστούγεννα στὴ Θράκη. Ἀθῆναι 1936--37. 8ο, σ. 80. [Καὶ ὡς παράρτημα τοῦ Α. Θ., 3, 1936—37. Στὴ σ. 3-9, «Λαογραφία καὶ Ἠθογραφία», προλογικὸ σημείωμα τοῦ Κ. Θ. Δημαρᾶ. Στὴ σ. 11, ἐπαινετικὸ γράμμα τοῦ Μ. Φιλήντα. Περιλαμβάνονται: 1) Τὸ χριστουγεννιάτικο μοιρολόγι τοῦ Ἔβρου, 2) Τὰ Χριστούγεννα τῆς Νεράϊδας, 3) Τὰ χριστουγεννιάτικα κατίρια, 4) Χριστούγεννα πικρὰ καὶ μαῦρα, 5) Τὰ Χριστούγεννα τοῦ Καλογιάνν', 6) Ὁ χριστουγεννιάτικος ἑσπερινὸς τοῦ Παπαδαχτάν, 7) Ὁ χριστουγεννιάτικος γυρισμός, 8) Ἡ χριστουγεννιάτικη πῆττα τοῦ δασκάλου, 9) Τὰ χριστουγεννιάτικα «σεβάσματά μου», 10) Χριστούγεννα στὸ χωριό, 11) Χριστούγεννα ἀλειτούργητα, 12) Τὸ χριστουγεννιάτικο μακρινὸ ταξίδι. Στὶς σ. 79—80, «Γλωσσάριο τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων].

Ὁ Bernard Vonderlage, στὸ βιβλίο του, Griechische Weihnachtserzälungen von sieben modernen griechischen Christsgellern miteinem Geleitwort von Prof. Papachristodulos, Hambur 1940, σ. 15—33, μετέφρασε σὲ γερμανικὴ γλῶσσα κατὰ σειρὰν τοὺς ἀριθμ. 3, 8, 9, 12, 4, τῆς συλλογῆς αὐτῆς.

8. Πασχαλιὰ στὴ Θράκη. Ἀθήνα 1937—38. 8ο, σ. 79. [Καὶ ὡς παράρτημα τοῦ Α. Θ., 4, 1937—38. Περιλαμβάνονται: Τὸ λαμπριάτικο τραγούδι τοῦ Ἔβρου, 2) Ὁ ξγουράφος κι' ἡ Ἀνάσταση τῆς Λαμπρῆς, 3) Λαμπρὴ-θρῆνος, 4) Πασχαλιὰ στὸ μοναστήρι, 5) Τὸ τουφέκι τῆς Πασχαλιᾶς, 6) τὸ Πάσχα τοῦ Παπασταμάτη, 7) Πάσχα τὸ τερπνόν, 8) Πασχαλιὰ στὴ Θράκη, 9) Ἡ ἀργοπορημένη Ἀνάσταση, 10) Τὸ Πάσχα τοῦ Μοσκόπουλου, 11) Πασκαλιὰ στὰ ξένα, 12 Ἀνάσταση τρόμου. Στὴ σ. 3, «Κριτικὸ σημείωμα στὰ διηγήματα τοῦ κ. Πολυ. Παπαχριστοδούλου», τοῦ Κ. Ἀθάνατου. Στὶς σ. 75—79, «Ἀντὶ προλόγου. Λαϊκὴ Τέχνη - Ἠθογραφία Ἑλληνικὴ Τέχνη», τοῦ Ν. Χατζη-Κυριάκου Γκίκα. Στὶς σ. 73—74, «Γλωσσάριο ἰδιωματικῶν λέξεων»].

Ὁ Bernard Vonderlage, στὸ βιβλίο του, Das griechische Osteferst, Hamburg, 1952, σ. 87—94, μετέφρασε σὲ γερμανικὴ γλῶσσα τὸν ἀριθμ. 8 τῆς συλλογῆς αὐτῆς.

9. Τὰ περασμένα στὴ Θράκη. Ἀθήνα 1938—39. 8ο, σ. 80. [καὶ ὡς παράρτημα τοῦ Α. Θ., 5, 1938—39. Στὶς σ. 3-7, «Ἀντὶ προλόγου. Λαϊκὴ Τέχνη - Ἠθογραφία - Ἑλληνικὴ Τέχνη», τοῦ Ν. Χατζη-Κυριάκου Γκίκα. Περιλαμβάνονται: 1) Ὅταν πρωτοπῆγα στὸ δάσκαλο, 2) Πῶς τὸ πρωτόσκασα ἀπὸ τὸ σχολεῖο, 4) Πῶς δὲν ἔγινα δεσπότης, 4) Παπποῦ καὶ γὼ θέλω ρολόγι, 5) Πῶς πρωτοπῆγα στὸ θέατρο, 6) Ἡ πρώτη μου ξενητειά, 7) Ἡ πρώτη μου φωτογραφῖα, 8) Πῶς πρωτόγινα δάσκαλος, 9) Τὸ μπακίρι τ' ἁγιασμοῦ, 10) Παρ' ἀλίγο πραματευτής, 11) Τὸ πανταλόνι τῆς Λαμπρῆς, 12) Τὸ σούρβισμα].

10. Χαμένοι Κόσμοι. Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιὰ καὶ Πασχαλιὰ στὴ Θράκη. Ἀθήνα 1939. 8ο, σ. 162. [Περιλαμβάνονται: 1) Ὁ πρωτοχρονιάτικος γυρισμός 2) Χριστούγεννα στὸ ὄνειρο, 3) Πρωτοχρονιάτικη ἱστορία, 4) Χριστουγεννιάτικο ταξίδι, 5) Πρωτοχρονιάτικα ἐγκαίνια, 6) Χριστουγεννιάτικα σήμαντρα, 7) Τὰ πρωτοχρονιάτικα γεμενιά, 8) Πρωτοχρονιάτικος γυρισμός, 9) Τὸ πρωτοχρονιάτικο φλουρί, 10) Ἡ ἀκάμωτη πήττα, 11) Πρωτοχρονιάτικο χαράμισμα τοῦ χαλιοῦ, 12) Χριστούγεννα ὀρφανά, 13) Τὰ χριστουγεννιάτικα μποτίνια, 14) Ὁ χριστουγεννιάτικος γυρισμός, 15) Χτύπησαν οἱ καμπάνες, 16) Ὁ πρωτοχρονιάτικος ἀργαλειός, 17) Ὁ πρωτοχρονιάτικος χαμὸς τοῦ Καλογιάννη, 18) Γλυκὰ Χριστούγεννα, 19) Πρωτοχρονιάτικα γεννητούρια, 20) Ὁ γυρισμὸς μὲ τ' ἄστρο τῶν μάγων, 21) Τ' ἀληθινὸ δῶρο τῆς Πρωτοχρονιᾶς, 22) Τὸ πρωτοχρονιάτικο τραγούδι τοῦ μωροῦ, 23) Τὸ πρωτοχρονιάτικο σούρβισμα, 24) Γυρισμὸς τὴν Πρωτοχρονιά, 25) Κακοξημέρωτη Πρωτοχρονιά, 26) Λαμπρὴ στὴ Θράκη, 27) Λαμπρὴ - Εὐ«υχία, 28) Λαμπρὴ στὴν Προποντίδα, 29) Τ' ὄνειρο τῆς Λαμπρῆς, 30) Λαμπρὴ στὰ ξένα, 31) Λαμπρὴ στὸ Θρακιώτικο κάμπο, 32) Λαμπρὴ στὰ σύνορα. Στὶς σ. 154-162, «Γλωσσάριο τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων τῶν διηγημάτων»].

11. Θράκη σὲ κράζουμε: Σήκω ἐπάνω. («Διάλεξη ποὺ ἐκφωνήθηκε γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θράκης, ἀπὸ τὸ ραδιοφωνικὸ σταθμὸ Ἀθηνῶν, στὶς 29 Ὀχτωβρίου 1944»). Ἀθήνα 1944. Ε.Θ.Μ. ἀριθ. 2. 8ο, σ. 7. Καὶ στὸν ἀριθ. 12.

12. Στοὺς Ὀρφικοὺς Δρυμῶνες. Θράκη σήκω ἐπάνω. — Κατάρες καὶ Μοιρολόγια. — Θρακιώτικο νανάρισμα. — Ἀναστάσιμα. — Ἀναστενάρια. — Πιτεράδες καὶ Σεϊμένηδες. — Διονύσια. — Δημήτρια. — Τὸ πανεγύρι τῆς Πέτρας. — Τὸ Δεκαπενταύγουστο. — Τὸ ἀνοιξιάτικο τραγούδι τοῦ Ἔβρου. — Θρηνολογήματα. Μοιρολόγια, Α.Θ., Περ. Β', 16, 1951, σ. 273-333 [Παράρτημα]. — Καὶ σὲ ἀνάτυπο.

13. Χριστούγεννα λευκά. Ἀθήνα 1954. Ε. Θ.Μ. ἀριθμ. 26. 8ο, σ. 55. [Στὶς σ. 3-7, Ν. Χατζη-Κυριάκου Γκίκα, Πρόλογος: «Λαϊκὴ Τέχνη - Ἠθογραφία - Ἑλληνικὴ Τέχνη». Στὶς σ. 7—8, Χρ. Καβαφάκη: «Ἕνας νέος Παπαδιαμάντης». Περιλαμβάνονται: 1) Ἡ γυναίκα ποὺ ξανάγινε Νεράϊδα, 2) Τὰ χριστουγεννιάτικα σεβάσματά μου, 3) Τὰ χριστουγεννιάτικα κατίρια, 4) Παιδικὰ Χριστούγεννα, 5) Χριστουγεννιάτικος Θρακικὸς ἀντίλαλος, 6) Χριστούγεννα τοῦ Παπαχριστόλδου, 7) Χριστούγεννα μέσα στὰ χαλάσματα, 8) Τ' ἀρρωστημένα Χριστούγεννα, 9) Χριστούγεννα ἀλειτούργητα, 10) Θρακικὰ Χριστούγεννα, 11) Χριστούγεννα τοῦ παλιοῦ καιροῦ, 12) Χριστούγεννα λευκά, 13) Τὰ Φῶτα στὴ Θράκη].

14. Πασχαλινὰ Διηγήματα. Πασχαλιὲς - Βιόλες - Κρίνοι. Ἀθῆναι 1955. Ε.Θ.Μ. ἀριθ. 39. 8ο, σ. 48. [Περιλαμβάνον-

ται τὰ διηγήματα: 1) Ἄνοιξη - Πάσχα - Λαμπρή, 2) Ἔγραψα στὸ Εὐχολόγιο, 3) Τὸ πασχαλινὸ ὄνειρο, 4) Γυρίζοντας ἀπὸ τὰ ξένα, 5) Ὁ πασχαλινὸς ὄρθρος, 6) Πασχαλιὰ στὸν Ἑλλήσποντο, 7) Ἀργοπορημένο Πάσχα, 8) Πάσχα τὸ τερπνόν, 9) Τὸ τουφέκι τῆς Πασχαλιᾶς, 10) Τὸ Πάσχα τοῦ Παπασταμάτη, 11) Πάσχα μυρωμένο, 12) Τὸ Πάσχα τὸ αἰώνιον].

15. Στοὺς Ὀρφικοὺς Δρυμῶνες. (Μετόπες Θρακιώτικες) Πρόλογος — Θλιβερὴ πορεία. — Ὁ ἀρχιαναστενάρης. — Ἡ ἱέρεια Ἐπιστήμη Ματθαίου. — Ἡ μακρυμαλλοῦ. — Ἡ χαμένη Θράκη. — Ἡ Φωτεινὴ Μοσκοτά. Ἡ ἀναστενάρισσα γριὰ τώρα καὶ ἱέρεια. — Ὁ συδαυλιστὴς τῆς φωτιᾶς καὶ τῆς πνοῆς. — Ὁ ἀγελαδάρης. Τὸ μπικάδι. — Ὁ χορὸς τῶν Δημητρίων. — Μοιρολόγια καὶ θρηνολογήματα. — Ὁ Ὀρφέας τραγουδεῖ. — Ἡ Αἶνος ἡ θαλασσομάχα. — Τὰ Δημήτρια. Β΄. Ἀθῆναι 1960. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 83. 8ο, σ. 49.

2. ΣΕ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

16. Ἑλληνικαὶ σκηνογραφίαι. Μιὰ ματιὰ στὰ Τέμπη, Κ. Φ. Σκόκου, «Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον», 1916, σ. 124 — 127.

17. Τὸ πρῶτο ταξίδι τοῦ ἀδερφοῦ μας, περ. «Ὁ Νουμᾶς», Χρονιὰ ΙΣΤ΄, 25 Μαΐου, 1, 8 καὶ 15 Ἰουν. 1919, σ. 353-355, 374-375, 390-391, 406-408.— Στὸν ἀριθ. 1ι.

18. Θρακιώτικα διηγήματα. Ὁ Μεταναστης, περ. «Ὁ Νουμᾶς», Χρονιὰ ΙΖ΄, 11, 18 καὶ 25 Ἰουλ. 1920, σ. 21-22, 37-38, 52-54.— Στὸν ἀριθμ. 1ι.

19. Ἀπὸ τὶς Ἀθηναϊκὲς Ἠθογραφίες. Ἡ Ἁγιούσα, περ. «Τὸ σαλόνι», Ἔτος Α΄, ἀριθμ. 27, 8 Φεβρουαρ. 1925, σ. 531-533.

20. Νεοελληνικὰ διηγήματα. Τὸ χαροπάλαιμα, περ. «Τὸ σαλόνι», Ἔτος Α΄, ἀριθμ. 34, 29 Μαρτ. 1925, σ. 653.

21. Χριστούγεννα ἀναπάντεχα. Θρακικὴ Ἠθογραφία, ἐφ. «Ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἐλευθέρου Βήματος», 26 Δεκεμβρ. 1926, σ. 3.— Στὸν ἀριθμ. 54.

22. Τὰ χιόνια τῆς Ἀρχιχρονιᾶς. Θρακικὴ Ἠθογραφία ἐφ. «Ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἐλευθέρου Βήματος» 2 Ἰανουαρ. 1927 σ. 3.— Στὸν ἀρ. 57.

23. Ὁ γυρισμός. Πρωτότυπον Ἑλληνικὸν διήγημα, ἐφ. «. Κυριακὴ τοῦ Ἐλευθέρου Βήματος», 30 Ἰανουαρ. 1927, σ. 3.

24. Πασκαλιὰ στὰ ξένα. Πρωτότυπη Ἑλληνικὴ Ἠθογραφία, ἐφ. «Ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἐλευθέρου Βήματος», 24 Ἀπριλ. 1927, σ. 1.— Στὸν ἀριθμ. 8ιι.

25. Τὸ διήγημα τῶν δέκα περ. «Μπουκέτο», 4, 29 Σεπτεμβρ. 1927, σ. 907. [ὁ Π.Π. γράφει ἕνας μέρος διηγήματος ποὺ ἄρχισαν καὶ συνέχισαν ἐννέα ἄλλοι γνωστοὶ λογοτέχνες.].

26. Τὰ πρωτοχρονιάτικα ἀρραβωνιάσματα. Θρα-

κική Ἠθογραφία, «Ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἐλευθέρου Βήματος», 1 Ἰανουαρ. 1928, σ. 6.— Στὸν ἀριθμ. 5^{3}.

27. Τὸ χριστουγεννιάτικο τραπέζι τοῦ Παπαθύμιου. Θρακικὴ Ἠθογραφία, ἐφ. «Ἡμερήσιος Τύπος», 25 Δεκεμβρ. 1928. — Στὸν ἀριθμ. 5_{1}.

28. Θρακικὴ Ἠθογραφία. Τὰ Χριστούγεννα τοῦ παπα-Σπυριδόνη στὶς 26 Δεκεμβρίου, ἐφ. «Ἡ Πρωΐα», 25 Δεκεμβρ. 1928.— Στὸν ἀριθμ. 5_{10}.

29. Ἀθηναϊκὴ Ἠθογραφία, Ὁ κὺρ - Θέκλης ὁ Βυθούλκας, «Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔτος, Ἡμερολόγιον τῆς Ἑνώσεως Συντακτῶν Ἀθηναϊκῶν Ἐφημερίδων», Ἔτος Α΄, 1929, σ. 239-246.

30 Πασκαλινὴ Θρακικὴ Ἠθογραφία, Πέρα στὰ σύνορα, ἐφ. «Ἡ Πρωΐα», 5 Μαΐου 1929. — Στὸν ἀριθμ. 10^{32}

31. Ἀπὸ τὴ ζωὴ στὸ θάνατο. Πασχαλινὸ ἠθογραφικὸ σκίτσο ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς Θράκης, ἐφ. «Ἡμερήσιος Τύπος», 5 Μαΐου 1929.

32. Χριστουγεννιάτικα σήμαντρα. Πρωτότυπον Ἠθογραφικὸν Ἑλληνικὸν διήγημα, ἐφ. «Ἡμερήσιος Τύπος», 25 Δεκεμβρ. 1929. — Στὸν ἀριθμ. 10_{8}.

33. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἠθογραφία. Πάσχα τὸ τερπνόν, ἐφ. «Ἡ Πρωΐα», 20 Ἀπριλ. 1930.— Στὸν ἀριθμ. 8_{7}.

34. Πάσχα στὸ χωριὸ [διήγημα], ἐφ. «Ἡμερήσιος Τύπος», 20 Ἀπριλ. 1930.— Στοὺς ἀριθμ. 10^{3}_{0} καὶ 14_{1}.

34α. Ἡ Ἠθογραφία τῶν νέων μας ἐπαρχιῶν. Τὰ ὀρφανὰ Χριστούγεννα, ἐφ. «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος», 25 Δεκεμβρ. 1930.— Στὸν ἀριθμ. 10_{12}.

34β. Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ζωήν. Χριστούγεννα στὴ φυλακή, ἐφ. «Ἡ Πρωΐα», 25 Δεκεμβρ. 1930.

35. Κακοξημέρωτες Πρωτοχρονιές. Πῶς βουβάθηκαν δυὸ κορίτσια, ἐφ. «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος», 1 Ἰανουαρ. 1931.— Στὸν ἀριθμ. 10_{25}.

36. Τὸ Πάσχα εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα. Τὸ ἀνοιξιάτικο τραγούδι τοῦ Ἔβρου. Πρωτότυπον Ἠθογραφικὸν διήγημα τῆς Θράκης, ἐφ. «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος, 12 Ἀπριλ. 1931. — Στὸν ἀριθμ. 8_{4}.

37. Πασχαλινὸ διήγημα. Τὸ Πάσχα τοῦ Μοσκόπουλου, ἐφ. «Ἡ Πρωΐα», 12 Ἀπριλ. 1931. — Στὸν ἀριθμ. 8_{10}.

38. Ἕνα προσφυγικὸν διήγημα τῆς Θράκης Χριστουγεννιάτικο ταξίδι, ἐφ. «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος», 25 Δεκεμβρ. 1931. — Στὸν ἀριθμ. 10_{4}.

39. Μία Θρακικὴ χριστουγεννιάτικη Ἠθογραφία. Τὸ νεραϊδόσογο, ἐφ. «Πολιτεία», 25 Δεκεμβρ. 1931. — Στοὺς ἀριθμ. 7_{2} καὶ 13_{1}.

κική Ἠθογραφία, «Ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἐλευθέρου Βήματος», 1 Ἰανουαρ. 1928, σ. 6.— Στὸν ἀριθμ. 5^{3}.

27. Τὸ χριστουγεννιάτικο τραπέζι τοῦ Παπαθύμιου. Θρακικὴ Ἠθογραφία, ἐφ. «Ἡμερήσιος Τύπος», 25 Δεκεμβρ. 1928. — Στὸν ἀριθμ. 5_{1}.

28. Θρακικὴ Ἠθογραφία. Τὰ Χριστούγεννα τοῦ παπα Σπυριδόνη στὶς 26 Δεκεμβρίου, ἐφ. «Ἡ Πρωΐα», 25 Δεκεμβρ. 1928.— Στὸν ἀριθμ. 5_{10}.

29. Ἀθηναϊκὴ Ἠθογραφία, Ὁ κὺρ - Θέκλης ὁ Βυθούλκας, «Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔτος, Ἡμερολόγιον τῆς Ἑνώσεως Συντακτῶν Ἀθηναϊκῶν Ἐφημερίδων», Ἔτος Α', 1929, σ. 239-246.

30 Πασκαλινὴ Θρακικὴ Ἠθογραφία, Πέρα στὰ σύνορα, ἐφ. «Ἡ Πρωΐα», 5 Μαΐου 1929. — Στὸν ἀριθμ. 10^{32}

31. Ἀπὸ τὴ ζωὴ στὸ θάνατο. Πασχαλινὸ ἠθογραφικὸ σκίτσο ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς Θράκης, ἐφ. «Ἡμερήσιος Τύπος», 5 Μαΐου 1929.

32. Χριστουγεννιάτικα σήμαντρα. Πρωτότυπον Ἠθογραφικὸν Ἑλληνικὸν διήγημα, ἐφ. «Ἡμερήσιος Τύπος», 25 Δεκεμβρ. 1929. — Στὸν ἀριθμ. 10_{6}.

33. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἠθογραφία. Πάσχα τὸ τερπνόν, ἐφ. «Ἡ Πρωΐα», 20 Ἀπριλ. 1930.— Στὸν ἀριθμ. 8_{7}.

34. Πάσχα στὸ χωριὸ [διήγημα], ἐφ. «Ἡμερήσιος Τύπος», 20 Ἀπριλ. 1930.— Στοὺς ἀριθμ. 10^{3}_{0} καὶ 14_{1}.

34α. Ἡ Ἠθογραφία τῶν νέων μας ἐπαρχιῶν. Τὰ ὀρφανὰ Χριστούγεννα, ἐφ. «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος», 25 Δεκεμβρ. 1930.— Στὸν ἀριθμ. 10_{12}.

34β. Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ζωήν. Χριστούγεννα στὴ φυλακή, ἐφ. «Ἡ Πρωΐα», 25 Δεκεμβρ. 1930.

35. Κακοξημέρωτες Πρωτοχρονιές. Πῶς βουβάθηκαν δυὸ κορίτσια, ἐφ. «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος», 1 Ἰανουαρ. 1931.— Στὸν ἀριθμ. 10_{25}.

36. Τὸ Πάσχα εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα. Τὸ ἀνοιξιάτικο τραγούδι τοῦ Ἔβρου. Πρωτότυπον Ἠθογραφικὸν διήγημα τῆς Θράκης, ἐφ. «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος, 12 Ἀπριλ. 1931. — Στὸν ἀριθμ. 8_{4}.

37. Πασχαλινὸ διήγημα. Τὸ Πάσχα τοῦ Μοσκόπουλου, ἐφ. «Ἡ Πρωΐα», 12 Ἀπριλ. 1931. — Στὸν ἀριθμ. 8_{10}.

38. Ἕνα προσφυγικὸν διήγημα τῆς Θράκης Χριστουγεννιάτικο ταξίδι, ἐφ. «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος», 25 Δεκεμβρ. 1931. — Στὸν ἀριθμ. 10_{1}.

39. Μία Θρακικὴ χριστουγεννιάτικη Ἠθογραφία. Τὸ νεραϊδόσογο, ἐφ. «Πολιτεία», 25 Δεκεμβρ. 1931. — Στοὺς ἀριθμ. 7_{2} καὶ 13_{1}.

39α. Τὰ κάλαντα τῆς Θράκης. Τὸ πρωτοχρονιάτικο μοιρολόγι τοῦ Ἔβρου, ἐφ. «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος», 1 Ἰανουαρ. 1932. — Στὸν ἀριθμ. 7_1.

39β. Θρακικὴ Πασχαλινὴ Ἠθογραφία. Παλιὰ Ἀνάσταση μὲ τὸν ἥλιο τρεῖς ὀργυές, ἐφ. «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος», 1 Μαΐου 1932.

39γ. Ὅταν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἦταν ἐλεύθερος. Ἀνάσταση ἀργοπορημένη, ἐφ. «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος», 16 Ἀπριλ. 1933. — Στοὺς ἀριθμ. 8_9 καὶ 10_{26}.

40. Πασχαλινὸ διήγημα. Ἀνάσταση μὲ τρόμο. Θρακικὴ Ἠθογραφία, ἐφ. «Πατρίς», 16 Ἀπριλ. 1933. — Στὸν ἀριθμ. 8_{12}.

41. Στὸ πλυσταργιὸ [διήγημα], «Νεοελληνικὰ Γράμματα. Ἑβδομαδιαία Φιλολογική, Καλλιτεχνικὴ καὶ Ἐπιστημονικὴ Ἐφημερίς», 1, 21 Ἰουλ. 1935, σ. 8.

42. Θρακικὴ Ἠθογραφία. Τὰ σέβη μου, ἐφ. «Ἀθηναϊκὰ Νέα», 26 Δεκεμβρ. 1935. Στὸν ἀριθμ. 7_9.

43. Θρακικὴ Ἠθογραφία. Τὸ πρωτοχρονιάτικο τραγούδι τοῦ μωροῦ, ἐφ. «Ἀνεξάρτητος», 1 Ἰανουαρ. 1936. — Στὸν ἀρ. 10_{22}.

44. Γυρισμὸς τὴν Πρωτοχρονιά. Θρακικὴ Ἠθογραφία, ἐφ. «Ἀθηναϊκὰ Νέα», 2 Ἰανουαρ. 1936. — Στὸν ἀριθμ. 10_{24}.

45. Θρακικὴ Ἠθογραφία. Τὸ τουφέκι τῆς Πασχαλιᾶς, ἐφ. «Ἀθηναϊκὰ Νέα», 13 Ἀπριλ. 1936. — Στὸν ἀριθμ. 8_5.

46. Πῶς τὸ πρωτόσκασα ἀπὸ τὸ σκολειό, περ. «Ἐκπαιδευτικὰ Χρονικά», Γ΄, Τεῦχ. 31—36, Ἰούν. 1936, σ. 427—430. — Στὸν ἀριθμ. 9_2.

47. Πῶς πρωτόγινα δάσκαλος, περ. «Ἐκπαιδευτικὰ Χρονικά», Δ΄, Τεῦχ. 38, Ὀκτωβρ. 1936, σ. 95—96. — Στὸν ἀριθμ. 9_8.

48. Ἡ πρώτη μου ξενητειά, περ. «Ἐκπαιδευτικὰ Χρονικά», Δ΄, Τεῦχ. 40, Δεκέμβρ. 1936, σ. 187—192. — Στὸν ἀριθμ. 9_7.

49. Θρακικὴ Ἠθογραφία. Χριστούγεννα ἀλειτούργητα, ἐφ. «Ἀθηναϊκὰ Νέα», 26 Δεκεμβρ. 1936. — Στὸν ἀριθμ. 7_{11}.

50. Ὁ «Καλογιάννης». Πρωτοχρονιὰ εἰς τὴν Θράκην, ἐφ. «Ἀθηναϊκὰ Νέα», 2 Ἰανουαρ. 1937. — Στὸν ἀριθμ. 10_{17}.

51. Θρακικὴ Ἠθογραφία. Χριστούγεννα εἰς τὴν Θράκην, ἐφ. «Ἀθηναϊκὰ Νέα», 26 Δεκεμβρ. 1937. — Στὸν ἀριθμ. 10_{18}.

52. Οἱ ἑορτὲς εἰς τὴν Θράκην. Πρωτοχρονιάτικα γεννητούρια, ἐφ. «Ἀθηναϊκὰ Νέα», 2 Ἰανουαρ. 1938. — Στὸν ἀριθμ. 10_{19}.

53 Θρακικὴ Ἠθογραφία. Τὸ μπακίρι τ' ἁγιασμοῦ, ἐφ. «Ἀθηναϊκὰ Νέα», 6 Ἰανουαρ. 1938. — Στὸν ἀριθμ. 9_9.

54. Θρακικὴ Ἠθογραφία. Ἡ παράκληση τοῦ Δεκαπενταύγουστου, «Νεοελληνικὰ Γράμματα. Ἑβδομαδιαία Φιλολογική, Καλλιτε-

χνική, Ἐπιστημονικὴ Ἐφημερίδα», 2, 20 Αὐγ. 1938, σ. 13.

55. Πρωτοχρονιὰ στὴ Θράκη, [διήγημα], «Νεοελληνικὰ Γράμματα...» 2, 31 Δεκεμβρ. 1938, σ. 13. — Στὸν ἀριθμ. 10_{15}.

56. Ὁ Βουτηχτὴς [διήγημα], «Νεοελληνικὰ Γράμματα...» 3, 11 Μαρτ. 1939, σ. 13.

57. Ἡ Λαμπρὴ στὴ Θράκη, «Νεοελληνικὰ Γράμματα...» 3, 8 Ἀπριλ. 1939, σ. 13. — Στὸν ἀριθμ. 10_{23}.

58. Τὸ Δεκαπενταύγουστο στὴ Θράκη, «Νεοελληνικὰ Γράμματα...», 3, 12 Αὐγ. 1939, σ. 3.

59. Λαογραφικά. Τὸ πανηγύρι τῆς Πέτρας, «Νεοελληνικὰ Γράμματα...», 3, 21 Ὀκτωβρ. 1939, σ. 6, 11.

60. Στὴ θάλασσα, περ. «Ἡ Νεολαία», Ἔτος Β΄, 9 Δεκεμβρ. 1939, σ. 295.

61. Τὸ χριστουγεννιάτικο ἄνοιγμα τῶν Ἐκκλησιῶν στὴ Θράκη, περ. «Ἡ Νεολαία», Ἔτος Β΄, 23 Δεκεμβρ. 1939, σ. 376—377.

62. Τὰ Φῶτα στὴ Θράκη, περ. «Ἡ Νεολαία», Ἔτος Β΄, 6 Ἰανουαρ. 1940, σ. 426—427. — Στὸν ἀριθμ. 1_{2}^{13}

63. Τὸ τουφέκι τῆς Πασχαλιᾶς, «Νεοελληνικὰ Γράμματα...», 4, 27 Ἀπριλ. 1940, σ. 10.

64. Τὸ Δεκαπενταύγουστο στὴ Θράκη, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 36, 15 Ἰουλ. — 1 Αὐγ. 1944, σ. 687-686. — Στὸν ἀριθμ. 12.

65. Ὁ ἥσκιος τοῦ πατέραμου. Διήγημα, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 36, 15 Σεπτεμβρ. — 1 Νοεμβρ. 1944, σ. 816-817.

66. Ἑλληνικὸ διήγημα. Ὁ μπαλωματής, ἐφ. «Τὰ Νέα τῆς Δευτέρας», 12 Φεβρουαρ. 1945.

67. Χριστούγεννα στὴ Θράκη, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 37, 1 Ἀπριλ. 1945, σ. 92-93. — Στὸν ἀριθμ. 13_{10}.

68. Ὁ Ἔβρος ἱστορεῖ, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 38, 15 Ὀκτωβρ. 1945, σ. 880-881.

69. Ἑλληνικὰ διηγήματα. Θρύμματα, ἐφ. «Προσπάθεια», 5 Ἀπριλ. 1946.

70. Τὸ εὐχέλαιο, ἐφ. «Προσπάθεια», 5 καὶ 12 Μαΐου 1946.

71. Ὁ παλιὸς καθρέπτης, ἐφ. «Προσπάθεια», 2 Ἰουν. 1946.

72. Τὸ πανηγύρι τῆς Πέτρας, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 40, 15 Αὐγ. 1946, σ. 872-874.

73. Στὸ πανηγύρι τῆς Ἁγίας Τριάδος, περ. «Ἠώς». Περ. Β΄, 3, Αὔγ. 1947, σ. 24-25.

74. Θρακιώτικο ναναρισμα, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 43, 1 Ἰανουαρ. 1948, σ. 31-32. — Στὸν ἀριθ. 12.

75. Τὸ Πάσχα τοῦ Παπαστραμάτη, ἐφ. «Ἑλληνικὸν Αἷμα», 2 Μαΐου 1948 [ἀπόσπασμα]. — Ὁλόκληρο στὸν ἀριθμ. 14$_{10}$.

76. Κατάρες καὶ μοιρολόγια (Θρῆνος τῆς Θράκης), περ. (Νέα Ἑστία» Τόμ. 44, 15 Σεπτεμβρ. 1948, σ. 1131-1133. — Στὸν ἀριθ. 12.

77. Οἱ ἀναστενάρηδες, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 45, 15 Μαΐου 1949, σ. 623. — Στὸν ἀριθμ. 12.

78. Ἀναστενάρια. Διήγημα, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 46, 1 Αὐγ. 1949, σ. 961-966. — Στὸν ἀριθμ. 12.

79. Ἀναστάσιμο τῆς Θράκης, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 46, 15 Αὐγ. καὶ 1 Σεπτεμβρ. 1949, σ. 1030, 1142.— Στὸν ἀριθμ. 12.

80. Πασχαλιὰ στὸν Ἑλλήσποντο, ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 9 Ἀπριλ. 1950. — Στὸν ἀριθμ. 14$_{8}$.

81. Πασχαλινὴ νοσταλγία, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 47, 15 Ἀπριλ. 1950, σ. 497-498. Στὸν ἀριθμ. 14$_{2}$.

82. Μοιρολόγια καὶ θρηνολογήματα, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 48, 1 Αὐγ. 1950, σ. 984-986. — στὸν ἀριθμ. 15.

83. Τὸ Δεκαπενταύγουστο στὴ Θράκη, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 48, 15 Αὐγ. 1950, σ. 1057 - 1058.

84. Ἡ γιάτρισσα. Θρακικὴ Ἠθογραφία, περ. «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά», 8, 1951, σ. 189 - 192.

85. Ἀργοπορημένο Πάσχα, ἐφ, «Προσφυγικὸς Κόσμος», 29 Ἀπριλ. 1951. — Στὸν ἀριθμ. 14$_{7}$.

86. Τὸ Πάσχα τοῦ Παπαγιώργη. Διήγημα, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 49, 1 Μαΐου 1951, σ. 568 - 569. — Στὸν ἀριθμ. 14$_{12}$.

87. Θρακικὴ παναρχαια μετόπη. Τὰ Δημήτρια, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 50, 1 Ὀκτωβρ. 1951, σ. 1302 - 1305. Στὸν ἀριθ. 15.

88. Θρακιώτικη Ἠθογραφία. Ὁ καθρέφτης ἀπὸ τὴ Βιέννη, «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά», 9, 1952, σ. 205-208.

89. Ἄνοιξη - Πάσχα - Λαμπρή, ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 20 Ἀπριλ. 1952. — Στὸν ἀριθμ. 14$_{1}$.

90. Ἡ ἀπόδημη. Διήγημα, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 51, 15 Μαΐου 1952, σ. 643-645.

91. Λαογραφικὸ διήγημα. Γητέματα καὶ ξόρκια, ἐφ. «Ἀγροτική», 1 Ἰουλ. 1952.

92. Λαογραφικὸ διήγημα. Ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴ ζωή, ἐφ. «Ἀγρατική», 15 Ἰουλ. 1952.

93. Λαογραφικὸ διήγημα. Ἡ Σαλοπαιδοῦσα, ἐφ. «Ἀγροτική», 1 Αὐγ. 1952.

94. Καὶ σὲ μεσίτριαν ἔχω. Θρακικὸ Δεκαπενταύγουστο, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 52, 15 Αὐγ. 1952, σ. 1063 - 1064.

95. Λαογραφικὸ διήγημα. Ἡ γητεύτρα, ἐφ. «Ἀγροτική», 1 Σεπτεμβρ. 1952.

96. Ταξιδεύοντας στὴν ὕπαιθρ.. Πορεία πρὸς τὸ Σουφλί, ἐφ. «Ἀγροτική», 1 Ὀκτωβρ. 1952.

97. Ἡ κόνα Σμαραγδὴ σήκωσε σπίτι, περ. «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά», 10, 1953, σ. 193 - 196.

98. Ἡ θλιβερὴ πορεία τοῦ χαλασμοῦ, περ. «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά», 13, 1956, σ. 210 - 212. — Στὸν ἀριθ. 15.

99. Στὸν ἥσκιο τῆς Οὐρανίας, περ. «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά», 16, 1959, σ. 218 - 220.

100. Τὸ Δεκαπενταύγουστο, ἐφ. «Φῶς» Θεσσαλονίκης, 4 Αὐγ. 1959.

101. Ἡ βασιλοπούλα ποὺ κοιμότανε ἑκατὸ χρόνια, περ. «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά», 18, 1961, σ. 261-263.

Β' ΙΣΤΟΡΙΚΑ — ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

102. Βοηθήματα πρὸς μελέτην τοῦ ἀρχαίου θεάτρου, περ. «Ἐρανιστὴς» Σμύρνης, Ἔτος Γ', 1912, σ. 824-829.

103. (Σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορίαν μας). Οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν Θράκην, ἐφ. «Πρόοδος» Θεσσαλονίκης, 2 — 17 Σεπτεμβρ. 1933.

104. Ὁ Λαμαρτῖνος στὴ Θρακικὴ Φιλιππούπολη (1833). Ἀνέκδοτα ἰδιόχειρα γράμματα τοῦ ποιητῆ, Α.Θ., 1, 1934 — 35, σ. 161 - 188. — Καὶ σὲ ἀνάτυπο.

105. Α'. Ἡ Πέτρα Ἀνατ. Θράκης.— Β'. Ἡ Πέτρα Ἀνατ. Θράκης. Ἡ θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Πέτρας στὴν Ἀνατ. Θράκη, Α.Θ., 4, 1937—38, σ. 148-151.

106. Ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους. Ἕνα ἀφανὴς ἥρως. Ὁ Θεόκλητος Πολυείδης, ἐφ. «Ἐλεύθερον Βῆμα», 28 Μαρτ. 1938.

107. Θεόκλητος Πολυείδης ὁ Θρᾷξ, περ. «Ἠώς», 1, 25 Μαρτ. 1939, σ. 35 - 36.

108. Κεφαλὴ Περίνθου Θράκης, περ. «Ἠώς», 1, 10 Μαΐου 1939, σ. 10.

109. Οἱ Θρᾷκες μέσα στὸ Ἑλληνικὸν κράτος, περ. «Ἠώς», 2, Νοεμβρ. 1939, σ. 18 - 19.

110. Ὁ κώδικας τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Στενιμάχου (1848 - 1869), Α.Θ., Ἐπίμετρον ΣΤ' Τόμου. Ἐπιτύμβιον Χρήστου Τσούντα, 1941, σ. 660 - 667.

111. Ἡ συμμετοχὴ τῆς Θράκης στὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση, περ. «Ἠώς», 2, Μάρτ. — Ἀπρίλ. 1940, σ. 29.

112. Ἕνα παλαιὸς χάρτης τῆς Θράκης. Thraciae veteris Typus ex

conatibus geographicis Abrah. Ortelii, Α.Θ., 8, 1941—42, σ. ε'-η'.

113. Ὁ δεύτερος κώδικας τῶν σχολείων Στενιμάχου Ἀνατ. Ρωμυλίας, Α.Θ., 9, 1942—43, σ. 5 - 27.

114. Ἕνα ἔγγραφο τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀνατ. Θράκης τοῦ 1857, Α.Θ., 9, 1942—43, σ. 220 - 222.

115. Ἐπανόρθωση. Ὁ Α', κώδικας Στενιμάχου, Α. Θ., 9, 1942—43, σ. 223 - 224.

116. Ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον Δημ. Κων. Κοντοδήμου, Α. Θ., 9, 1942—43, σ. 305 - 309.

117. Τὰ σχολεῖα τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Α.Θ., 10, 1943 — 44, σ. 304 - 311.

118. Ἀδριανούπολις - Κωνσταντινούπολις - Φιλιππούπολις. Ἡ Ἑλλὰς ἐν τῇ ροῇ τῶν αἰώνων, Α.Θ., 10, 1943—44, σ. 311 - 312.

119. Περιηγήσεις, Α.Θ., 11, 1944—36, σ. 132 - 136.

120. Δύο ἔγγραφα τῆς δημαρχίας Φιλιππουπόλεως ἑλληνιστὶ συντεταγμένα καὶ μὲ ὑπογραφὲς δημάρχων Ἑλληνικὲς στὰ 1882 τὸ ἕνα καὶ 1885 τὸ ἄλλο, Α. Θ., 11, 1944—45, σ. 220 - 222.

121. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Θράκης, ἀπὸ τὶς περιγραφὲς τῶν περιηγητῶν στὰ χρόνια τῆς δουλείας. (Μὲ ἀγγλικὴ περίληψη). Ἀθήνα 1945. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 5. 8ο, σ. 28. — Α.Θ., Περ. Β', 16, 1951, σ. 35—53 [δίχως τὶς φωτοτυπίες τῆς παραπάνω ἐκδόσεως καὶ μὲ προσθήκη ἐδῶ βιβλιογραφίας περιηγητικῶν κειμένων].— Στὸν ἀριθμ. 152.

122. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Βορειοθρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ (1878—1944). (Μὲ ἀγγλικὴ καὶ γαλλικὴ περίληψη). Ἀθήνας 1945. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 4. 8ο, σ. 52.— Α.Θ., Περ. Β', 16, 1951, σ. 76 - 112 [χωρὶς τὴν ἀγγλικὴ καὶ γαλλικὴ περίληψη].— Στὸν ἀριθμ. 152.

123. Ἡ Ἑλληνικότης τῆς Θράκης (μὲ ἀγγλικὴ περίληψη: Thrace is Greek) [διάλεξις]. Ἀθήνα 1945. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 7. 8ο, σ. 32.— Α.Θ., Περ. Β', 16, 1951, σ. 5 - 34 [μὲ προσθῆκες σημειώσεων παραπομπῶν, κλπ., καὶ χωρὶς τὴν ἀγγλικὴ περίληψι].— Στὸν ἀριθμ. 152.

124. Τὸ ἱστορικὸν τῆς αὐτονόμου Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἐφ. «Προσπάθεια», 5 καὶ 12 Μαΐου 1946.

125. Ἡ Θράκη. Οἱ παλαιοὶ Θρᾶκες καὶ ὁ ἐξελληνισμός τους, ἐφ. «Προσπάθεια», 26 Μαΐου 1946.

126. Ἡ οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ὀργάνωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης. Τὰ «ἐσνάφια» ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἐφ. «Ἑλληνικὰ Δίκαια». 1 Ἰουλ. 1946.

127. Les Pomaks. ἐφ. «Καθολική», 24 Ἰουν. 1946.—The Pomaks, Αὐτ. 7 Ἰουλ. 1946.

128. Pourquoi nous demandons à la Bulgarie la rectification de

nos frontières, ἐφ. «Καθολική», 24 Ἰουν. 1946.—Why are we asking Bulgaria to rectify her borders, Αὐτ. 7 Ἰουλ. 1946.

129. Φῶς καὶ δικαιοσύνη. Εἰς τὴν Θράκην καὶ τοὺς Θρᾶκας, ἐφ. «Ἑλληνικὰ Δίκαια», 8 Ἰουλ. 1946.

130. Διὰ τὸ φίλον γειτονικὸν ἔθνος. Οἱ Τοῦρκοι πρέπει νὰ μᾶς βοηθήσουν, ἐφ. «Ἑλληνικὰ Δίκαια», 8 Ἰουλ. 1946.

131. Οἱ Ἑλληνοβουλγαρικοὶ λογαριασμοί, ἐφ. «Ἑλληνικὰ Δίκαια», 15 Ἰουλ. 1946.

132. Ὁμιλοῦν οἱ ἀριθμοί: Ἡ Ἑλληνικότης τῆς Θράκης, ἐφ. «Ἑλληνικὰ Δίκαια», 22 Ἰουλ. 1946.

133. Οἱ Πομάκοι καὶ ὁ δίκαιος ἀγώνας των ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν δυσβάσταχτο Βουλγαρικὸ ζυγό. Ἀθῆναι 1947. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 8. 8ο, σ. 15. — Οἱ Πομάκοι καὶ ὁ δίκαιος ἀγώνας των ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν δυσβάσταχτο Βουλγαρικὸ ζυγό. Ἔκδοση δευτέρα (συμπληρωμένη). Ἀθῆναι 1948. Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, ἀριθμ. 1 8ο, σ. 23.— Οἱ Πομάκοι, Α.Θ., Περ. Β', 23, σ. 3 - 25. — Καὶ σὲ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 66 [μὲ νέες προσθῆκες].

134. Ὁ Πανσλαβισμὸς μᾶς ἀπειλεῖ καὶ μᾶς ξεθεμελιώνει ἢ τὰ διὰ τῶν Γιουγκοσλάβων, Βουλγάρων καὶ Ἀλβανῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ τεκταινόμενα. Ἀθῆναι 1947. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 7. 8ο, σ. 13.

135. Οἱ μεγάλες Ἠπειρωτικὲς καρδιές, περ. «Ἠώς», Περ. Β', 3, Ἰουλ. 1947, σ. 16 - 17.

136. Τέσσαρες σύγχρονοι ἱστοριογράφοι τῆς Θράκης, Α. Θ., 14, 1947—48, σ. 161 - 178. [Κ. Μ. Ἀποστολίδης, Ἀ. Θ. Σαμοθράκης, Κ. Γ. Κουρτίδης Γ. Ἰ. Λαμπουσιάδης].— Καὶ σὲ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 10.

137. Ἡ Θρακικὴ ἀρχιτεκτονικὴ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, Α.Θ. 14, 1947—48,σ. 271 - 272.

138. Οἱ ἥρωες τοῦ 21. Ἡ Βιζβίζαινα ἀπὸ τὴν Αἶνο τῆς Θράκης, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 25 Μαρτ. 1948.

139. Ἡρώων καὶ μαρτύρων αἷμα. Ἡ Θράκη διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 28 Μαρτίου 1948.

140. Ἐνδιαφέρουσα Θρακικὴ ἀρχαιολογία. Ὁ ἥρως Θρᾶξ ἱππεύς, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 4 Ἀπριλ. 1948. — Α.Θ., Περ. Β', 17, 1952, σ. 283 - 285.

141. Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη. Τορευτική, Ξυλογραφία, Διακοσμητική, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 22 Ἀπριλ. 1948. — Α.Θ., Περ. Β', 17, 1952, σ. 294 - 296.

142. Ἡ αἰωνόβια φυλή μας. Ἠμπορεῖ νὰ γραφῇ ἱστορία τῆς Θράκης; ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 3 Ἰουν. 1948.

143. Θρακικὰ εὑρήματα. Ἡ κεφαλὴ τῆς Ἀρτέμιδος στὴν Πέρινθο, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 6 Ἰουν. 1948.

144. Παλαιότατοι συνεταιρισμοὶ στὴ Θράκη, Α.Θ., 15, 1948—49, σ. 206 - 208.— Καὶ στὸ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 12.

145. Οἱ Θρᾶκες εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα, ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 27 Μαρτ. 1949.

146. Γιὰ νὰ ἐνθυμούμεθα. Τὸ ξερρίζωμα μιᾶς φυλῆς. 16 Ἰουλίου 1906, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 16 Ἰουλ. 1949.

147. Μία ἐπέτειος. Δύο ἡρωϊκοὶ δημοσιογράφοι καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Τύπος τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐφ. «Ἡ Καθημερινή», 16 Ἰουλ. 1949.

148. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη σωτηρία, ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 11 Σεπτεμβρ. 1949.

149. A propos des déportations du Caucase. La Grèce n' a pas de Minorités. Elle a par contre des Grecs chassés de chez eux. ἐφ. «Le Messager d' Athénes», 22 Ὀκτωβρ. 1949.

150. Ἡ προσφορὰ τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα 1821 — 1922. Ἀθῆναι 1950. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 11. 8ο, σ. 23.

151. Γύρω ἀπὸ τὸ 1821. Ἄγνωστοι ἀγῶνες. Θρᾶκες καὶ Μακεδόνες, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 26 Μαρτ. 1950.

152. Ἡ Θράκη Ἑλληνικὴ ἀνὰ τοὺς μακροὺς αἰῶνες. (Ἀνατύπωσις ἀπὸ τὸν ΙΣΤ' τόμον τοῦ «Ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ»), Ἀθῆναι 1951. 8ο σ. 112. [Περιλαμβάνονται οἱ ἀριθμ. 121, 122, 123, 153].

153. Τὰ ἐσνάφια καὶ ἡ οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἄνθηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας [διάλεξις], Α.Θ., Περ. Β', 16, 1951, σ. 54 - 75. Στὸν ἀριθμ 152.

154. Διάφορα ἔγγραφα ἀφορῶντα τὸν Βλ. Σκορδέλλην, Α.Θ., Περ. Β', 16, 1951, σ. 148 - 152.

155. Φάκελλος «Θρακικά», ἀριθμ. 434 Βιβλιοθήκης Βουλῆς. Ἔγγραφα διάφορα ἀφορῶντα τὴν παιδείαν τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης ἀπὸ τοῦ 1877 - 1882, Α.Θ., Περ. Β', 16, 1951, σ. 153 - 156.

156. Ὁ ναὸς τῆς Γέννας Ἀνατ. Θράκης, Α.Θ., Περ. Β', 16, 1951, σ. 246 - 247.

157. Ὁ Ἀγαθάγγελος καὶ οἱ χρησμοί, Α.Θ., Περ. Β', 16, 1951, σ. 247 - 251.

158. Ἱστορικὰ δικαιώματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῆς Θράκης, ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 21 καὶ 28 Ἰανουαρ. 1951.

159. Ἡ παιδεία στὴ Θράκη στὰ χρόνια τῆς δουλείας. Ἀπὸ περιηγητικὰ κείμενα, «Δελτίον Μεγαλοσχολιτῶν», Τεῦχ. 3ον, 1952, σ. 67 - 68.

160. Χώματα καὶ τάφοι, Α.Θ., Περ. 17, 1952, σ. 285 - 287.

161. Δύο ἔγγραφα Ἀρχείων Κράπους, Α.Θ., Περ. Β', 17, 1952, σ. 305 - 306.

162. Τὰ Ἑλληνικὰ μοναστήρια τῆς Βορείου Θράκης, ἐφ. «Μακεδονία» Θεσσαλονίκης, 10 Φεβρουαρ. 1952.

163. Ἡ ὀργάνωση τῶν ἐσναφίων στὴ Θράκη ἀπὸ τὸν 17ον — 20ὸν αἰῶνα, ἐφ. «Ἡ Ἀλλαγή», 18 Ὀκτωβρ. 1952.

164. Τὸ αὐτονομιακὸν καθεστὼς τῆς Ρωμυλίας καὶ ἡ τύχη τοῦ Ἑλληνισμοῦ Βορείου Θράκης, ἐφ. «Μακεδονία» Θεσσαλονίκης, 9 Μαρτ. 1952.— Α.Θ., Περ. Β΄, 27, 1962, σ. 382 - 386.

164α. Ὁ ἔρωτας στὴν Ὁμηρικὴ ἐποχή, ἐφ. «Ἡ Ἀλλαγή», 16 Μαΐου 1953.

164β. Ἡ γυναίκα στὴν Ὁμηρικὴ ἐποχή, ἐφ. «Ἡ Ἀλλαγή», 16 Μαΐου 1953.

164γ. Εἰς τὴν Ὁμηρικὴ ἐποχή. Ἡ δουλεία. Αἱ «δμωαὶ» κα ἱεοὶ «ντάντες», ἐφ. «Ἡ Ἀλλαγή», 19 καὶ 23 Ἰουλίου 1953.

164δ. Οἱ Τοῦρκοι στὴν Κύπρο καὶ ἡ ἀγγλικὴ διαδοχή, ἐφ. «Ἡ Ἀλλαγή», 23 Αὐγούστου 1953.

165. The Greek character of Thrace as revealed by the sources. Athens 1954. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 25. 8ο σ. 31 [Περιλαμβάνονται 5 περιλήψεις στὰ ἀγγλικὰ καὶ 1 στὰ γαλλικὰ μελετῶν ποὺ δημοσιεύθηκαν στὸ Α.Θ.Ι. Thrace is Greek. II. Thrace as seen by travellers during the years of bondage. III. The extinction of Hellenism from North Thrace. IV. Justice for Hellenism in Thrace. V. The Esnafs in Thrace during the Turkisch domination. VI. Les Pomaks].

166. Ὁ πολιτισμὸς ἐν κινδύνῳ. Πανσλαβισμός. Ἡ πανοῦργος ἐπεκτατικὴ πολιτικὴ τοῦ Κρεμλίνου. Ἱστορικαὶ ἀλήθειαι ποὺ πρέπει ν' ἀποτελέσουν διδάγματα διὰ τοὺς Δυτικοὺς Συμμάχους. Ἡ Ἑλλὰς σύμβολον τῶν ἐλευθέρων ἐθνῶν, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 1 Σεπτεμβρ. 1954.

167. Ὅταν ἡ Θράκη κατεπονεῖτο. Οἱ περιηγητὲς ὡς ἱστορικὴ πηγή, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 10 Σεπτεμβρ. 1954.

168. Ὁ ἐκσλαβισμὸς τῶν Ἑλληνοπαίδων. Πάντα οἱ Βούλγαροι, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 1 Ἰανουαρίου 1955.

169. Τὰ αἴτια τῆς ἐθνικῆς μας αἱμορραγίας στὴ Θράκη, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 25 Ἰανουαρίου 1955.

170. Στροφὴ στὰ περασμένα. Οἱ τάφοι λαλοῦν, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 28 Φεβρουαρ. 1955.

171. Στενίμαχος, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 8 Μαΐου 1955.

172. Ἡ κατάστασις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Θράκην. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1360 - 1850, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 15 Ἰουλ. 1955.

173. Ὁ Πανσλαβισμὸς καὶ ὁ Θρᾷξ Θεόδωρος Ἀσκληπιάδης, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 10 Αὐγ. 1955.

174. Οἱ ἀνασκαφὲς στὴ Θράκη εἶναι ἀναγκαιότατες, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 15 Σεπτεμβρ. 1955.— Α.Θ., Περ. Β΄, 23, 1958, σ. 377 - 379.

175. Ἡ Ἀδριανούπολη, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 15 Ὀκρωβρ. 1955.

176. Τὸ ἱστορικὸν Ἀρχεῖον συγχρόνων γεγονότων τοῦ 1910 - 1922, τὸ σχηματιζόμενον ἐκ γραπτῶν ἀφηγήσεων τοῦ διασκορπισμένου ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ Ἀθῆναι 1956. Ε.Θ.Μ. ἀριθ. 53. 8ο, σ. 15.

177. Ἀνασκαφαὶ καὶ εὑρήματα εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, Α.Θ., Περ. Β', 21, 1956, σ. 306.

178. Ποῖος εἶναι ὁ σωστὸς δρόμος Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 25 Ἰανουαρ. 1956.

179. Οἱ κώδικες τῶν Θρακικῶν Κοινοτήτων καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ τούτων σημασία, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 10 Ἀπριλ. 1956.— Ἀριθμ. 197.

180. Οἱ κώδικες τῆς Θράκης καὶ ἡ σημασία τῶν κωδίκων Μετρῶν καὶ Ἀθύρας, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 20 Ὀκτωβρ. 1956.

181. Οἱ Ἑλληνικὲς ἀποικίες στὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου. Μία Βουλγαρικὴ ὁμολογία, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 20 Δεκεμβρ. 1956.

182. Οἱ Παυλικιανοὶ τῆς Θράκης, Α.Θ., Περ. Β', 22, 1957, σ. 12 - 16.

183. Βυζαντινὸς ναὸς τοῦ 11ου αἰῶνος τῆς Γέννας τῆς Θράκης, Α.Θ., Περ. Β', 22, 1957, σ. 255 - 256.— Καὶ στὸ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. 1957, ἀριθ. 60.

184. Πολύτιμοι Θρακικοὶ κώδικες τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου, Α.Θ., Περ. Β', 22, 1957, σ. 343 - 348.

185. Τρία εὑρήματα Θρακικὰ πολλῆς ἀξίας, Α.Θ., Περ. Β', 22, 1957, σ. 379 - 382 [στὶς σ. 383 - 396, δημοσιεύονται σχετικὲς φωτοτυπίες].— Καὶ σὲ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 65.

186. Μερικὰ ἔγγραφα ἐκ Θράκης, Α. Θ., Περ. Β', 23, 1958, σ. 26 - 32.

187. Ὁ ἱστοριογράφος Φιλιππουπόλεως Κ. Οἰκονόμου. Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Α.Θ., Περ. Β', 23, 1958, σ. 33 - 36.

188. Ἀντίγραφον ἐκθέσεως τοῦ Σεβασμιωτάτου μητρ. Αἴνου κ.κ. Ἀνθίμου, σταλείσης τῇ Α. Θ. Παναγιότητι τὴν 23 Ἰουλίου 1887 (ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 434 φακέλ. Βιβλ. Βουλῆς), Α.Θ., Περ. Β', 23, 1958, σ. 313 - 318.

189. Οἱ μεταβυζαντινοὶ κώδικες τῶν Θρακικῶν κοινοτήτων, Θ.Θ. Περ. Β', 23, 1958, σ. 379 - 381.

190. Οἱ Πομάκοι δὲν εἶναι Τοῦρκοι, Α. Θ., Περ. Β', 23, 1958, σ. 381 - 382.

191. Οἱ ἱστορικὲς ἔρευνες καὶ οἱ λαογραφικὲς ἐργασίες γιὰ τὴ Θράκη, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 10 Αὐγούστου 1957. — Α. Θ., Περ. Β', 23, 1958, σ. 407 - 408.

192. Ἡ Θράκη καὶ οἱ Βούλγαροι, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 20 Σεπτεμβρ. 1958.

193. Τὰ ἱστορικὰ ἐπιχειρήματα τῆς Ἑλληνικότητος τῆς Θράκης, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 31 Ἰανουαρ. καὶ 15 Φεβρουαρ. 1959.

194. Μάρτυρες καὶ ἥρωες τοῦ Γένους. Ἡ γενναία συμμετοχὴ τῶν Θρακῶν εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἀληθὴς ἑκατόμβη Μητροπολιτῶν, διδασκάλων καὶ προυχόντων, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 25 Μαρτ. 1959.

195. Ἀπὸ τοὺς ἀφανεῖς ἥρωας τῆς Θράκης. Ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου καὶ ὁ Θεόκλητος Πολυείδης, ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 29 Μαρτίου 1959.

196. Ὁμολογίες τῶν Βουλγάρων. Τί ἀπέγινεν ἡ Ἑλληνικὴ μειονότης στὴ Βουλγαρία, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 25 Ἰουλίου 1959.

197. Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα τὸν ΙΗ′ καὶ ΙΘ′ αἰῶνα στὴ Θράκη [διάλεξις], Α. Θ., Περ. Β′, 25, 1960, σ. 227 - 260.— Καὶ σὲ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 93. [Πρβλ. τὴν πρώτη μορφὴ τῆς μελέτης: Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα κατὰ τὸν ΙΗ′ αἰῶνα, περ. «Πνευματικὴ Ζωή», Χρόνος Β′ καὶ Γ′ Τεύχη ἀριθμ. 34 - 39, Ὀκτωβρ. 1938 — Ἰανουαρ. 1939].

198. Οἱ Ἑλληνικὲς ἐφημερίδες στὴ Βόρειο Θράκη καὶ ἡ καταστροφή τους, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 15 Ἰανουαρίου 1960.

199. Ἡ πόλις τοῦ καπνοῦ. Ἡ Ξάνθη, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 1 Ἰουνίου 1960.

200. Ἄγνωστες σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορία μας. Συμμετοχὴ Θρακῶν κατὰ θάλασσαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 27 Μαρτ. 1960.

201. Οἱ Βουλγαρόφωνοι, ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 20 Μαΐου 1962.

202. Ἀνατολικὴ Θράκη καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτῆς ἀπὸ τς 1878 - 1922, Α. Θ., Περ. Β′, 27, 1962, σ. 163 - 173.— Καὶ σὲ ἀνάτυπο Ε. Θ. Μ. ἀριθμ. 104.

Γ′ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΓΛΩΣΣΙΚΑ

203. Αἰνίγματα Θρακικὰ (ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν), περ. «Λαογραφία», Τόμ. Β′, 1910, σ. 193 - 194.

204. Πῶς καίουν τοὺς νεκροὺς ἐν Κωστῇ, χωρίῳ τῆς Β.Α. Θράκης, περ. «Ἐρανιστὴς» Σμύρνης, Ἔτος Β′, 1911, σ. 697. — Πρβλ. Α. Θ., 4, 1937 - 38, σ. 71.

204α. Τὸ ἔργον τοῦ λαογράφου [σταχυολογήματα ἀπὸ μελέτη Ν. Γ. Πολίτη], περ. «Ἐρανιστὴς» Σμύρνης, Ἔτος Β′, 1911, σ. 711 - 713.

205. Ἡ Λαογραφία ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς γενέσεως τοῦ δράματος [κατὰ τὸν Ν. Γ. Πολίτη], περ. «Ἐρανιστὴς» Σμύρνης, Ἔτος Γ′, 1912, σ. 732 - 742.

206. Λαογραφικὰ Σύμμικτα Σαράντα Ἐκκλησιῶν (Συνήθειαι, δεισιδαιμονίαι, μαντική, μαγεῖαι, κλπ.), περ. «Ἐρανιστὴς» Σμύρνης, Ἔτος Γ′, 1912, σ. 1004 - 1008.

207. Κάτα-λεοντὰρ καὶ ἄνθρωπος [παραμύθι Σαράντα Ἐκκλησιῶν], περ. «Λαογραφία», Τόμ. Ε′, 1915, σ. 395.— Καὶ στὸν ἀριθμ. 211.

208. Τραγούδια ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν (Θράκης) περ. «Λαογραφία», Τόμ. Ε′, 1915, σ. 605 - 607.

209. Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀνατ. Θράκης, περ. «Θρακικά», 1, 1928, σ. 141 - 188.

210. Δυὸ τραγούδια τῶν ἀναστενάρηδων τῆς Ἀνατ. Θράκης ἀπὸ τὶς Διονυσιακές τους τελετές, περ. «Θρακικά», 1, 1928, σ. 206 - 208.

211. Παραμύθια. Κάτα, λιοντάρ' κι' ἄνθρωπος.— Σκῶτε πεθαμέν' νὰ φᾶμ' τὶς γεροὶ [Σαρανταεκκλησιώτικα], περ. «Θρακικά», 1, 1928, σ. 216 — 217.

212. Γλωσσάριο ἀπὸ τὴ Σαρανταεκκλησιώτικη γλῶσσα, περ. «Θρακικά», 1, 1928, σ. 223 - 237, 461 - 474, 2, 1929, σ. 212 - 226, 457 - 474, 3, 1932, σ. 340 - 354, 4 1933, σ. 302 - 309 [μέχρι καὶ τοῦ -ν. Ἡ συνέχεια στὸν ἀριθμ. 225].

213. Δεισιδαιμονίες Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Α'. Λογιῶ λογιῶ μαγικὲς καὶ δεισιδαίμονες συνήθειες.— Β'. Λατρεία.— Γ'. Οἰωνοί.— Δ'. Γητέματα.— Ε'. Τὸ παιδί, περ. «Θρακικά» 1, 1928, σ. 447 - 452.

214. Λιανοτράγουδα τῆς Ἀνατ. Θράκης, περ. «Θρακικά», 2, 1929, σ. 183 - 198.

215. Σύμμικτα λαογραφικὰ Ἀδριανουπόλεως, περ. «Θρακικά», 2, 1929, σ. 428 - 439.

216. Παροιμίες Ἀδριανουπόλεως, περ. «Θρακικά», 3, 1932, σ. 301 - 332.

217. Κατάλογος ἀπὸ ὀνόματα καὶ προσηγορικὰ ποὺ βρίσκονται στὶς «Θρακικὲς Ἠθογραφίες» μου καὶ μερικὰ γλωσσικὰ συμπεράσματα, περ. «Θρακικά», 4, 1933, σ. 319 - 323.

218. Γλωσσάριο ἑρμηνευτικὸ λέξεων ἰδιωματικῶν ἀπὸ τὰ Σαρανταεκκλησιώτικα παραμύθια, περ. «Θρακικά», 4, 1933, σ. 324 - 333.

219. Τὸ Θρακικὸ παραμύθι. Διάλεξις ποὺ ἔγινε στὶς 6 Φεβρουαρίου 1933 ἀπὸ τὸ Θρακικὸ Κέντρο. Ἐκλεκτὰ ἀναγνώσματα τῆς «Συζήτησης», Χρόνος Γ', ἀριθμ. 36, 37, 38 καὶ 39, Ἀθῆναι 1933, σ. 1 - 16.

220. Παραδόσεις Α'. Ἡ Ἡράκλεια (Ἡράκλεια) Προποντίδος (κατ' ἀφήγησιν Δ. Σωτηράκι Ἀρακλειανοῦ).— Β'. Σουφλίου. Τὸ Κουκούλι, Λ. Θ., 1, 1934 - 35, σ. 60 - 63.

221. Παροιμιώδεις φράσεις διαφόρων μερῶν τῆς Θράκης. Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Ἀδριανουπόλεως, Αἴνου, Α. Θ. 1, 1934 - 35 σ. 63 - 69.

222. Ρητὰ ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, ποὺ ὁ λαὸς τὰ κατάντησε σὲ παροιμιώδεις φράσεις, τὸ πλιότερο ἀκατάλληλες γιὰ τὸ νόημα, Α. Θ., 1, 1934 - 35, σ. 69 - 71.

223. Εὐχές, Ὅρκοι, Κατάρες τῶν Σαρανταεκκλησιῶν Θράκης, Α. Θ., 1, 1934 - 35, σ. 71 - 72.

224. Λιανοτράγουδα Ἀδριανουπολίτικα. Καημοὶ καὶ βάσανα τῆς ἀγάπης, Α. Θ., 1, 1934 - 35, σ. 73 - 79.

225. Γλωσσάριο Σαρανταεκκλησιῶν. Α. Θ., 1, 1934 - 35, σ. 133 - 142, 2, 1935 - 36, σ. 178 - 193, 3, 1936 - 37, σ. 214 - 225, καὶ 4, 1937 - 38, σ. 205 - 225 [συνέχεια τοῦ ἀριθμ. 212].

226. Στίχοι κατ' ἀλφάβητον, Α. Θ., 1, 1934 - 35, σ. 242.

227. Τὰ χριστουγεννιάτικα ἔθιμα. Πῶς ἑορτάζουν τὰ Χριστούγεννα στὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἐφ. «Ἀθηναϊκὰ Νέα», 26 Δεκεμβρ. 1935. [Ὁ Π. Π. ἀναφέρει ἔθιμα Θρακικά].

228. Ι. Βαλλίσματα Θρακικά. ΙΙ. Ἤθη καὶ ἔθιμα. Δεισιδαιμονίες, προλήψεις καὶ διάφορες συνήθειες Ἀδριανουπόλεως καὶ γύρω. ΙΙΙ. Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις Ἀδριανουπόλεως. ΙV. Παραμύθια Ἀδριανουπόλεως, Α. Θ., 1935 - 36, σ. 148 - 177.

229. Ἡ κλέφτρα [τραγούδι Σαράντα Ἐκκλησιῶν], Α. Θ., 3, 1936 - 37, σ. 118 - 120.

230. Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις Ἀνατ. Θράκης. Α'. Ἀδριανουπόλεως Ἀνατ. Θράκης, Α. Θ., 4, 1937 - 38, 72 - 75.

231. Τραγούδια Θράκης. Α'. Σαμακοβίου Ἀνατ. Θράκης.— Β'. Στενιμάχου.— Γ'. Τραγούδια τοῦ χοροῦ Σαρακίνας τῆς Ἀνατ. Θράκης, Α. Θ., 4, 1937 - 38, σ. 111 - 142.

232. Ἔθιμα τοῦ γάμου στὸ Ὀρτάκιοϊ Λιτίτσης (καθ' ὑπαγόρευσιν), Α. Θ., 4, 1937 - 38, σ. 152 - 153.

233. Οἱ ὀνομασίες στὶς Σαράντα Ἐκκλησίες, Α. Θ., 5, 1938 - 39, σ. 142 - 144.

234. Ἡ Θράκη καὶ ἡ Λαογραφία, «Νεοελληνικὰ Γράμματα. Ἑβδομαδιαία Φιλολογική, Καλλιτεχνική, Ἐπιστημονικὴ ἐφημερίδα», 3, 28 Ἰανουαρ. 1939, σ. 12.

235. Ἕνα πανάρχαιο ἔθιμο. Τὰ Θρακικὰ Ἀναστενάρια, «Νεοελληνικὰ Γράμματα...», 3, 2 Σεπτεμβρ. 1939, σ. 8, 15.

236. Ὁ τρύγος στὴν Ἀνατολικὴν Θράκη, περ. «Ἠώς», 2, 10 Ὀκτωβρ. 1939, σ. 12 - 13.

237. Τὸ τραγούδι τῆς Θράκης, περ. «Νεοελληνικὰ Γράμματα...», 4, 13 Ἰανουαρ. 1940, σ. 7.

238. Τροφὲς καὶ δίαιτα τῶν Θρακῶν, Α. Θ. 9, 1942 - 43, σ. 157 - 170.

239. Ἐπαγγέλματα στὴ Θράκη. Οἱ κεραμιδάρηδες τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Α. Θ., 9, 1942 - 43, σ. 177 - 180.

240. Μετασχηματισμὸς κυρίων ὀνομάτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Α'. Φιλιππουπόλεως.— Β'. Ἐπώνυμα Σαράντα Ἐκκλησιῶν.— Γ'. Ἐπώνυμα Ἱλδιριμίου Ἀδριανουπόλεως, Α. Θ., 11, 1944 - 45, σ. 141 - 144.

241. Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πανηγύρια καὶ ἁγιάσματα.— Ἐσνάφια.— Γειτόνια.— Χατζιλίκι.— Νείρατα.— Ρακὶ Κέφια, Α. Θ., 11, 1944 - 45, σ. 163 - 179.

242. Παροιμίες Σαράντα Ἐκκλησιῶν.— Ἀνέκδοτα Σκοπιανά, Α. Θ., 11, 1944 - 45. σ. 189 - 192.

243. Ἤθη καὶ ἔθιμα Θρακιώτικα. 1. Τὸ κελάρι στὴ Θράκη. 2. Ἡ ὑ-

φαντική στὴ Θράκη. 3. Ἡ οἰκογένεια στὴ Θράκη στὰ χρόνια τῆς δουλείας. 4. Ὁ τρύγος στὴ Θράκη, Α. Θ., 13, 1946 - 47, σ. 237 - 247.

244. Ἐκεῖνα ποὺ δὲν λησμονοῦνται. Τὰ κάλαντα στὴ Θράκη, ἐφ. «Ἑλληνικὸν Αἷμα». 1 Ἰανουαρ. 1947.— Α. Θ., Περ. Β΄, 16 1951, σ. 259 - 263.

245. Οἱ Πιτεράδες στὴ Θράκη, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 41, 15 Μαρτ. 1947, σ. 343 - 345.

245α. Ἡ ἀξία τῶν λαογραφικῶν μελετῶν τῆς Θράκης, περ. «Ἑλληνικὰ Δίκαια», περ. Β΄, ἀριθμ. 2, 20 Νοεμβρ.— 20 Δεκεμβρ. 1947 σ. 59.

246. Οἱ διακοπὲς στὴ Θράκη, 29 Ἰουν. — 15 Αὐγ., Α. Θ., 14, 1947 - 48, σ. 358 - 359.

247. Ἡ ντυμασιὰ τῆς γυναίκας στὴ Θράκη Α. Θ., 14, 1947 - 48, σ. 358 - 359.

248. Τὰ κεμπάπια, Α. Θ., 14, 1947 - 48, σ. 359 - 361.

249. Ἀρχαῖα ἔθιμα. Τὰ Ἀναστενάρια, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 25 Μαΐου 1948.

250. Λαϊκὰ ἔθιμα. Ὁ κλήδονας 23 — 24 Ἰουνίου, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 24 Ἰουν. 1948.— Α.Θ., Περ. Β΄, 17, 1952, σ. 287 - 291.

251. Θρᾷκες λαογράφοι τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνα καὶ τῶν τελευταίων χρόνων, Α. Θ., 15, 1948 - 49, σ. 177 - 192.— Καὶ σὲ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 12.

252. Τ' Ἀναστενάρια. Οἱ Καλόγεροι, Σεϊμένηδες κ' οἱ Πιτεράδες. Ἔθιμα πανάρχαια τῆς Ἀνατ. Θράκης καὶ συγκαιρινὰ καὶ τὰ Δημήτρια, ἀγροτικὴ γιορτὴ καθάρια τῆς ἐπαρχίας Λιτίτσης Δυτικῆς Θράκης, Α. Θ., 15, 1948 - 49, σ. 263 - 367.— Καὶ σὲ ἀνάτυπο (1950).

253. Τὰ νείρατα κι' οἱ γυναῖκες στὴ Θράκη, περ. «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά», 6, 1949, σ. 165 - 168.

254. Τὰ ἔθιμά μας. Ὁ κλήδονας, ἐφ. «Τὸ Βῆμα» 26 Ἰουν. 1949.

255. Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Δύο πρωτοπόροι. Χουρμουζιάδης καὶ Βιζυηνός, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 28 Αὐγ. 1949.

256. Ὁ Γ. Βιζυηνὸς λαογράφος. (Μὲ ἀνέκδοτα ποιήματα), περ. «Ἑλληνικὴ Δημιουργία», 4, 1 Ὀκτωβρ. 1949, σ. 611 - 612.

257. Τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα. Ἀναστενάρια καὶ πυροβάδισμα εἰς τὴν Θράκην, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 21 Μαΐου 1950.— Α. Θ., Περ. Β΄, 16, 1951, σ. 242 - 244.

258. Ἑλληνικὰ ἔθιμα. Ἡ ἀρχαία ἱστορία τοῦ κλήδονα καὶ ἡ σημασία της, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 22 Ἰουνίου 1950.— Α. Θ., Περ. Β΄, 17, 1952, σ. 291 - 294.

259. Τὰ κάλαντα στὴ Θράκη, ἐφ. «Πρωσφυγικὸς Κόσμος» 30 Δεκεμβρίου 1950.

260. Ἡ γιατρικὴ στὴ Θράκη τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα (διάλεξις), Α. Θ., Περ. Β΄, 16, 1951, σ. 165 - 180.— Καὶ σὲ ἀνάτυπο.

261. Τ' Ἀναστενάρια, Α. Θ. Περ. Β΄, 16, 1951 σ. 235 - 236.— Ἡ ἀνακοίνωσις τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν (γιὰ τ' Ἀναστενάρια), Αὐτ. σ. 244 - 246.

262. Ἡ Τουρκικὴ Λαογραφία, Α. Θ., Περ. Β΄, 16, 1951, σ. 256 - 257. — Τὸ Διεθνὲς λαογραφικὸν συνέδριον τοῦ Μπλούμιγκτον, Αὐτ. σ. 257 - 258. — Ἡ Ἑλληνικὴ Λαογραφία, Αὐτ. σ. 258 - 259.

263. Ἡ Λαμπρὴ στὴ Θράκη καὶ ἡ λαϊκὴ μοῦσα, Α. Θ., Περ. Β΄, 17, 1952, σ. 271 - 276.

264. Τ' Ἀναστενάρια τοῦ 1952, Α. Θ., Περ. Β΄, 17, 1952, σ. 280 - 282.

265. Τ' Ἀναστενάρια ὡς λαογραφικὸ ἔθιμο, ἐφ. «Ἡ Ἀλλαγή», 27 Μαΐου 1952.

266' Τὰ Θρακικὰ Ἀναστενάρια, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 51, 1 Ἰουν. 1952, σ. 738 - 739.

267. Καὶ πάλιν τ' Ἀναστενάρια, ἐφ. «Μακεδονία» Θεσσαλονίκης, 1 Ἰουνίου 1952.— Α. Θ., Περ. Β΄, 19, 1954, σ. 350 - 351.

268. Τὰ Θρακιώτικα δημοτικὰ τραγούδια (γράμμα), ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 15 Αὐγ. 1952.

269. Τὸ Σουφλὶ Θράκης, ἑστία τεχνῶν καὶ παραδόσεων, ἐφ. «Ἡ Ἀλλαγή», 2 Ὀκτωβρ. 1952.

270. Τὸ Θρακικὸ παραμύθι, ἐφ. «Ἡ Ἀλλαγή», 4 Νοεμβρ. 1952.

271. Τὸ Σουφλὶ ἑστία λαϊκῶν τεχνῶν καὶ παραδόσεων. Διάλεξις τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν (1952 - 53) στὴν αἴθουσα τοῦ Ἑλληνοαμερικανικοῦ ἐπιμορφωτικοῦ Ἰνστιτούτου, τὴν 31η Ὀκτωβρίου 1953. Ἐν Ἀθήναις 1953. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 18. 8ο, σ. 20.

272. Τ' Ἀναστενάρια ἀπὸ νέα στοιχεῖα τοῦ 1952 (Μαΐου 21), Α. Θ., Περ. Β΄, 18, 1953, σ. 131 - 178.— Καὶ σὲ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 16 [μὲ προσθήκη ἑνὸς ἀναστενάρικου τραγουδιοῦ].

273. Σημειώματα καὶ παρατηρήσεις στὴν τέλεση τῶν Ἀναστεναρίων 1952 καὶ 1953 στὸ Λαγκαδᾶ - Θεσσαλονίκης, Α. Θ., Περ. Β΄, 18, 1953, σ. 305 - 319.

274. Τὰ κάλαντα στὴ Θράκη, ἐφ. «Ἐλεύθερη Θράκη» Ἀλεξανδρουπόλεως, 1 Ἰανουαρ. 1953.

275. Τ' Ἀναστενάρια, ἐφ. «Μακεδονία» Θεσσαλονίκης, 21 Μαΐου 1953.

276. Ἔθιμα τοῦ λαοῦ μας. Ὁ κλήδονας, ἐφ. «Ἡ Ἀλλαγή», 25 Ἰουν. 1953.

277. Οἱ θησαυροὶ τοῦ λαοῦ μας. Οἱ Θρακικὲς λαϊκὲς μελωδίες, ἐφ. «Ἡ Ἀλλαγή», 27 Σεπτεμβρίου 1953.

278. Τὸ Θρακικὸ τραγούδια Βυζαντινὸ τροπάρι (διάλεξις), Α. Θ., Περ. Β΄, 19, 1954, σ. 289 - 301.— Καὶ σὲ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 40

279. Τ' Ἀναστενάρια 1954, Α.Θ., Περ. Β΄, 19, 1954, σ. 305 - 315. — Καὶ στὸ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 41.

280. Οἱ ἀναστενάρικοι χοροί, Α. Θ., Περ. Β΄, 19, 1954, σ. 348 - 350. — Καὶ στὸ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 41.

281. Ἡ μουσικὴ στὴ Θράκη, ἐφ. «Ἐλεύθερη Θράκη» Ἀλεξανδρουπό-

λεως, 22 Δεκεμβρίου 1954.

282. Ἓξ Θρακιώτικες λαϊκὲς μελωδίες. Ἀπὸ τὴ συλλογὴ Μόσχου Παπαχριστοδούλου. Ξαναγραμμένες στὸ πιάνο ἀπὸ τὴν κ. Μ. Παπασπυροπούλου καὶ τραγουδυσμένες ἀπὸ τὴν δίδα Σισίκα Δημητριάδου τῆς Λυρικῆς Σκηνῆς. Ἀθῆναι 1954. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 27. 8ο, σ. 15. [Εἰσαγωγικά, εἰσήγησις καὶ ὑπαγόρευσις δύο τραγουδιῶν ἀπὸ τὸν Π.Π.].

283. Τ' Ἀναστενάρια τοῦ 1955, Α. Θ., Περ. Β', 20, 1955, σ. 359 - 367.

284. Τὸ ἱστορικὸ τῆς συλλογῆς τῶν Θρακικῶν μελῳδιῶν. Στὴν ἔκδοσι Π. Καβακοπούλου, Π. Παπαχριστοδούλου, Κ. Ρωμαίου: Μουσικὰ κείμενα δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Θράκης. Τόμος Α'. Ἀθῆναι 1956. Ἐπίμετρον τοῦ 21ου Τόμου [Α. Θ.], σ. 11 - 20.

285. Τ' Ἀναστενάρια τοῦ 1956.— Τραγούδια Ἀναστεναρίων, Α. Θ., Περ. Β', 21, 1956, σ. 300 - 304.— Καὶ στὸ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 55.

286. Λαογραφικὰ Θρακικὰ νανουρίσματα, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 5 Ἰανουαρ. 1956.

287. Οἱ Θρακικὲς λαϊκὲς μελωδίες, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 10 Σεπτεμβρίου 1956.

288. Les Anasténaria, περ. France—Grèce, Paris, 2η καὶ 3η τριμ. 1956, σ. 61 - 67 [μὲ σχετικὲς φωτογραφίες].— Τὸ ἴδιο ἄρθρο καὶ στὰ ἑλληνικά: Τ' Ἀναστενάρια, περ. «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά», 14, 1957, σ. 176 - 180 καὶ Α. Θ., Περ. Β', 24, 1959, σ. 382 - 387.— Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 82.

289. Τὰ κάστρα τῆς Θράκης. Ἔμμετροι Βυζαντινοὶ θρῦλοι, Α. Θ., Περ. Β', 22, 1957, σ. 241 - 254.— Καὶ σὲ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 60.

290. Δείγματα λαϊκῆς στιχουργίας, Α. Θ. Περ. Β', 23, 1958, σ. 209 - 256.— Καὶ σὲ ἀνάτυπο Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 73.

291. Θρακικὰ αἰνίγματα, Α. Θ., Περ. Β', 23, 1958, σ. 321 - 361.— Καὶ σὲ ἀνάτυπο Ε. Θ. Μ. ἀριθμ. 73.

292. Λείψανον τῆς λατρείας τοῦ ἡλίου. Ὁ κλήδονας. — Πανάρχαιον ἔθιμον. Ὁ Ὅμηρος τὸν ἀναφέρει.— Καὶ ὁ Αἰσχύλος εἰς τὸν «Προμηθέα Δεσμώτη». Κληδονισμὸς ἐλέγετο ὁ διδόμενος χρησμός.— Εἰς τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Ρώμην ὑπῆρχε τὸ ἔθιμον.— Πῶς προῆλθε τὸ πήδημα τῆς φωτιᾶς, ἐφ. «Μακεδονία», 22 Ἰουν. 1958.

293. Ἡ Λαογραφία τῆς Θράκης, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 15 Αὐγούστου 1958.

294. Ἡ Θρακικὴ γλῶσσα, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 22 Δεκεμβρ. 1958.

295. Παλαιὸν ἔθιμον γάμου, Α. Θ., Περ. Β', 24, 1959, σ. 360.

296. Ξένες λέξεις στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, Α. Θ., Περ. Β', 24, 1959, σ. 372 - 374.

297. Ἔθιμα τῆς Θράκης χριστιανικά, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 15 Ἰουνίου 1959.

298. Ἡ Θράκη καὶ τὰ τραγούδια της (τραγούδια τοῦ Μαγίστρου), ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 28 Ὀκτωβρ. 1959.

299. Τὸ Θρακικὸ τραγούδι, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 15 Νοεμβρ. 1959.

300. Ἀπὸ τὰ περασμένα ἀξέχαστα. Τὰ κάλαντα τῆς Θράκης, ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 25 Δεκεμβρ. 1959.

301. Ἀπὸ τὰ παλαιὰ καὶ ἀξέχαστα πρωτοχρονιάτικα ἔθιμα τῆς Θράκης, ἐφ. «Κόσμος», 31 Δεκεμβρ. 1959.

302. Τὸ Θρακικὸ παραμύθι. Ἕξη παραλλαγὲς τοῦ παραμυθιοῦ: Ἡ Δάφνη καὶ τὸ Βασιλόπουλο Ἀθῆναι 1960. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 88, 8ο, σ. 32.

303. Σχολικὰ ἔθιμα στὴ Θράκη, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 20 Σεπτεμβρ. 1960.— Στὸν ἀριθμ. 197.

304. Τὸ πῶς ντύνονταν οἱ Θρᾶκες, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 20 Νοεμβρ. 1960.

305. Θρακικὴ Λαογραφία. Τὰ Χριστουγεννιάτικα καὶ πρωτοχρονιάτικα ἔθιμα τῆς Β. Ἑλλάδος, ἐφ. «Κόσμος», 25 Δεκεμβρ. 1960.

Δ΄ ΔΙΑΦΟΡΑ

(Βιβλιογραφίες — Κριτικὲς — Νεκρολογίες — Νεοελληνικὲς μορφὲς — Τὸ ἔργο τῆς Ἑτ. Θ. Μ.)

306. Γεώργιος Ζαρίφης, περ. «Θρακικά», 3, 1932, σ. 362 - 367.

307. Τέσσαρες σημαντικοὶ Θρᾶκες τῶν τελευταίων χρόνων, περ. «Ἠώς», 2, Φεβρουαρ. 1940, σ. 15 - 16 [Βιζυηνός, Ψάλτης, Τσούντας, Ἀρ. Κουρτίδης].

308. Μνημόσυνα. Κ. Μ. Ἀποστολίδης (μὲ πίνακα δημοσιευμένων ἔργων του) Α.Θ., 8, 1941 — 2 σ. 274 - 85.

309. Κοσμᾶς Μ. Ἀποστολίδης μὲ βιβλιογραφία) περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 31, 1 Ἰουν. 1942, σ. 403 - 407.

310. Ἰωάν. Π. Καρδαμάτης (1859 - 1939), Α. Θ., 9, 1942 - 43, σ. 311 - 313.

311. Ἀπόστολος Δοξιάδης, Α. Θ., 9, 1942 - 43, σ. 317 - 320.

312. Ἀχιλλεὺς Θ. Σαμοθράκης, περ. «Νέα Ἑστία», Τόμ. 35, 1 Ἰουν. 1944, σ. 552.

313. [Ἀπὸ τὰ σημειώματα τοῦ Κ. Μ. Ἀποστολίδου. Καταγραφὴ μελετῶν του ἀπὸ τὸν ἴδιο. Ἀνακοίνωσις Π. Π.], Α. Θ., 11, 1944 - 45, σ. 222 - 224 καὶ 12, 1945 - 46, σ. 242 - 244.

314. Κωνσταντῖνος Κουρτίδης, Α. Θ., 11, 1944 - 45, σ. 289 - 292.

315. Ὁ Κ. Κουρτίδης, περ. «Νέα Εστία», Τόμ. 37, 1 Ἰανουαρ. — 15 Μαρτ. 1945, σ. 61 - 62.

316. Ἡ Μεσημβρία τοῦ Εὐξείνου (Μαργαρίτου Κωνσταντινίδου, ἐπιμελεία Γ. Μέγα, Ἀθῆναι 1945), Α. Θ., 13, 1946 - 47, σ. 269 - 272.

317. Πρόγραμμα τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν. Ἀθῆναι 1947. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 6. 8ο, σ. 12.

318. Ὁ Γ. Βιζυηνὸς ὡς ποιητὴς καὶ διηγηματογράφος. [Διάλεξη ποὺ δόθηκε στὸν Παρνασσὸ στὶς 13 Ἀπριλίου 1947, 51 ἐπέτειο τοῦ θανάτου του στὰ 1896, ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν καὶ τὴν Ἑταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν]. Ἀθῆναι 1947. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 9. 8ο, σ. 16.

319. Κ. Μ. Ἀποστολίδης (ὁ Θρᾷξ ἱστορικός), Α. Θ., 14, 1947 - 48, σ. 9 - 13.

320. Γνῶμες καὶ σκέψεις καὶ χαρακτηριστικὰ τῆς ζωῆς τοῦ Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Α. Θ., 14, 1947 - 48, σ. 14 - 31.

321. Ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς καὶ τὸ χειρόγραφό του «Λυρικά», Α. Θ., 14, 1947, - 48, σ. 299 - 304.

322. Κοσμᾶ Μυρτίλου Ἀποστολίδου, ἐκλογὴ ἀπὸ τὸ σονέττα του. Ἐκδίδονται μὲ τὴν φροντίδα Πολ. Παπαχριστοδούλου καὶ Δ. Κ. Βογαζλῆ. Ἀθῆναι 1949. Ἐπίμετρο τοῦ Α. Θ., 14, 1947 - 48, σ. 1 - 30.

323. 16 Ἀπριλίου 1896. Ὁ Γ. Βιζυηνός. Δραματικὸς ποιητὴς καὶ ἄνθρωπος, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 15 Ἀπριλ. 1948.

324. Οἱ μεγάλοι Ἕλληνες. Τὰ διακόσια χρόνια τοῦ Ἀδαμ. Κοραῆ, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 11 Μαΐου 1948.

325. Οἱ λησμονημένοι. Ἀριστ. Κουρτίδης. Ὁ λογοτέχνης καὶ ὁ Ἐθνικὸς Διδάσκαλος, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 13 Ἰουν. 1948.— Στὸν ἀριθμ. 352.

326. Οἱ λησμονημένοι. Χρῆστος Τσούντας 1857 - 1934, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 18 Ἰουλ. 1948.— Στὸν ἀριθμ. 352.

327. Μία ἐπέτειος Κ. Δημητριάδης (28 Ὀκτωβρ. 1943). Ὁ καλλιτέχνης καὶ ὁ καθηγητής, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 28 Ὀκτωβρ. 1948.— Στὸν ἀριθμ. 352.

328. Παληὰ καὶ λησμονημένα. Ὁ Βιζυηνὸς καὶ τὰ χειρόγραφά του, ἐφ. «Τὸ Βῆμα». 2 Νοεμβρ. 1948.— Οἱ λησμονημένοι. Καὶ ἄλλα χειρόγραφα τοῦ Βιζυηνοῦ, Αὐτ. 16 Νοεμβρ. 1948.

329. Γύρω ἀπὸ τὴν ἑκατονταετηρίδα του. Ὁ Γεώργιος Βιζυηνός. Τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ τῆς Θράκης, ἐφ. «Ἔθνος», 16 Ἀπριλ. 1949. [Πολλὲς οἱ ἀνατυπώσεις τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ μὲ διαφορετικοὺς τίτλους, σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικά].

330. Ἕνα πολύτιμον ἔργον. Τὸ γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν λεξικὸν τῆς Θράκης, ἐφ. «Ἡ Καθημερινή», 18 Αὐγ. 1949.

331. Ἡ στοργὴ τοῦ Βιζυηνοῦ στὴ μάννα του, περ. «Ἑλληνικὴ Δημιουργία», 4, 1 Ὀκτωβρ. 1949, σ. 558 - 560.

332. Τὰ πενῆντα - τέσσερα χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του, Γ. Βιζυηνός, ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 15 Ἀπριλ. 1950.

333. Ὁ Στέφανος Κουμανούδης καὶ τὰ ἐπιγράμματά του, ἐφ. «Μακεδονία» Θεσσαλονίκης, 2 Δεκεμβρ. 1951.

334. Τὸ χρονικὸν τῆς ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν 1939 - 1953. Ἐν Ἀθήναις 1953. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 23. 8ο, σ. 16.

335. Ἡ παιδικὴ ποίηση τοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ, στὸ βιβλίο, Τὰ παιδικὰ τραγούδια τοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ, ἀπὸ τὸ χειρόγραφο τὰ «Λυρικά». Ἐν Ἀθήναις 1953. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 17, σ. 5 - 6.

336. Τὸ χρονικὸν τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν καὶ τὸ ἔργον αὐτῆς, ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 29 Νοεμβρ. 1953.

337. Τὰ περιεχόμενα δημοσιεύματα κατὰ συγγραφεῖς τῶν δέκα καὶ ὀκτὼ τόμων τοῦ Ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ. Μετὰ τοῦ ἐπιτυμβίου Χρήστου Τσούντα, Παραρτήματος Στ'. τόμου, 1934 - 1954. Ἀθῆναι 1954. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 29. 8ο, σ. 16.

338. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ μιᾶς ἐπετείου. Ὁ ποιητὴς Γεώργιος Βιζυηνός. Θὰ ἐκδοθῇ τὸ ἐπιτύμβιόν του, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 16 Ἀπριλ. 1954.

339. Ἡ πνευματική μας ἐργασία γιὰ τὴ Θράκη, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 5 Ὀκτωβρ. 1954.

340. * Γεώργιος Ἰακώβου Λαμπουσιάδης ὁ Θρᾷξ, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 12 Μαρτ. 1956. Πρβλ. ἀριθμ. 136.

341. Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ. Τόμοι 20, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 10 Ἰουλ. 1956.

342. Θέλουμε τὴν Θράκην, ἐφ. «Δημοκρατικὸν Κέντρον», 13 Ἰουλ. 1956.

343. Σημειώματα Α'. Μικρὰ σχόλια διὰ μίαν βουλγαρικὴν ἐπιστημονικὴν κριτικήν, Α.Θ., Περ. Β', 22, 1957, σ. 397 - 401.

344. Τὰ εἰκοσάχρονα τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν. Ἕνας ἀπολογισμὸς τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 30 Ἰουν. 1957.

345. Πνευματικὴ ἐργασία καὶ δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 20 Ὀκτωβρ. 1957.

346. Μιὰ γιγαντιαία πνευματικὴ μορφὴ τῆς Θράκης εἰς τὴν Νέαν Τόρκην, ὁ δ)ωρ Δημ. Καλλίμαχος, Α. Θ., Περ. Β', 23, 1958, σ. 403 - 405.

347. Ἀναστάσιος Χουρμουζιάδης. Καθηγητὴς τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ὁ παλαιότερος Ἕλλην λαογράφος, Α. Θ. Περ. Β', 23, 1958, σ. 421 - 422.

348. *Οἱ λησμονημένοι. Κωνσταντῖνος Κουρτίδης. Διδάσκαλος, πολιτευτὴς καὶ ἱστοριογράφος τῆς Θράκης, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 31 Ἰανουαρ. 1958. Πρβλ. ἀριθμ. 136.

349. Τὸ μεγάλο τέκνο τῆς Θράκης. Γεώργιος Βιζυηνός, ἐφ. «Κόσμος»,

20 Ἀπριλ. 1958. [Πολλὲς οἱ ἀνατυπώσεις τοῦ ἄρθρου μὲ διαφορετικοὺς τίτλους, σὲ ἐπαρχιακὲς ἐφημερίδες].

350. Τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν, Α.Θ., Περ. Β΄, 24, 1959, σ. 388 - 391.

351. Γιὰ νὰ τὸν θυμόμαστε. Ὁ Γεώργιος Βιζυηνός. Ἑξηντατρία χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του, ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 19 Ἀπριλ. 1959.

352. Χρῆστος Τσούντας. Κώστας Δημητριάδης. Ἀριστοτέλης Κουρτίδης. Τρεῖς ἐπιφανεῖς Θρᾶκες τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης τοῦ ΙΘ΄ καὶ Κ΄ αἰῶνα. Ἀθῆναι 1961, Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 99. 8ο, σ. 18. [οἱ ἀριθμ. 325, 326, 327).

353. Πρὸς τοὺς Θρᾶκας, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 5 Μαΐου 1961.

354. Ἀρχεῖον Θράκης - Πνευματικὴ Θράκη. Ἡ Θρακικὴ ἐπιστημονικὴ κίνηση, ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος», 9 Ἰουλ. 1961.

355. Ἐπιστήμονας, ποιητής, δημοσιογράφος. Ὁ Θρακιώτης Γ. Βιζυηνός, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 20 Ἰανουαρ. 1962.

356. Τὰ παιδικὰ τραγούδια τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ, ἐφ. «Μακεδονία - Θράκη», 20 Νοεμβρ. 1962.

Ε΄ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ - ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1. Ἐκδόσεις

357. Δημ. Ἀνδρεάδη καὶ Π. Παπαχριστοδούλου, Ἑλλάδα. Ἀναγνωστικὸ Ε΄ Δημοτικοῦ. Ἔκδοση 1η. Ἀθήνα 1927. Ἐκδοτικὸς Οἶκος Δ. καὶ Π. Δημητράκου. 8ο, σ. 200.

358. *Π. Παπαχριστοδούλου, Σπίτι καὶ σχολειό. Ἀναγνωστικὸ Β΄ Δημοτικοῦ. Ἐκδότης Ι. Ν. Σιδέρης (1928).

359. Δ. Ἀνδρεάδου καὶ Π. Παπαχριστοδούλου, Ὁ φάρος τοῦ χωριοῦ, Ἀναγνωστικὸ Ε΄ τάξεως Δημοτικῆς. Ἔκδοση 6η. Ἐκδοτικὸς Οἶκος Δημητράκου Α.Ε. Ἀθήνα 1933. 8ο, σ. 279. [Ἡ 1η ἔκδ. τοῦ 1925, γιὰ τὴν Δ΄ τάξι Δημοτικοῦ].

360. Φυσιογνωστικὴ παιδικὴ λογοτεχνία (ἀριθμ. 1). Οἱ βάτραχοι. Ἀθήνα, Σεπτέμβριος 1948. 8ο, σ. 15.— Καὶ στὸν ἀριθμ. 361[3].

361. Σὰν ἱστορίες, σὰν παραμύθια. Σκίτσα Φωκ. Δημητριάδη. Βιβλιοθήκη Παιδικοῦ κόσμου. Ἐκδόσεις Γεωργ. Σ. Βλέσσα. Ἀθῆναι (1949). 8ο, σ. 103. [Περιλαμβάνονται: 1) Τὰ λελέκια, 2) Ὁ τυφλοπόντικας, 3) Οἱ βατράχοι, 4) Ἡ ἀλεπού, 5) Τὰ κουνελάκια, 6) μερμήγκια, 7) Οἱ σάλιαγκοι, 8) Ὁ κορυδαλλός, 9) Οἱ σφῆγγες, 10) Τὸ ἀηδόνι, 11) Οἱ μῦγες καὶ 12) Ὁ χρυσαετός].

2. Σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ

362. Ἡ Θράκη. Τὶ πρέπει νὰ γνωρίζουν τὰ Θρακόπουλα, Ἀθῆναι 1959. Ε.Θ.Μ. ἀριθμ. 74. 8ο, σ. 15.

363. Παραμύθια γιὰ τοὺς μικρούς μαθητάς. Ἡ Ἀνθούσα, ἡ Ξανθούσα καὶ ἡ Χρυσομαλλούσα, ἐφ. «Ἐφημερὶς τῶν Μαθητῶν», 23 Φεβρουαρ. 1935.— Στὸν ἀριθμ. 302.

364. Σὰν ἱστορίες σὰν παραμύθια, Ὁ Χρυσαετός, περ. «Παιδικὸς Κόσμος», Ἔτος 8ον, 5 - 15 Δεκεμβρ. 1937, σ. 1 - 2.— Στὸν ἀριθμ. 361_{12}.

365. Θρακιώτικα παραμύθια. Ἡ μητέρα κι' ὁ Θεός, περ. «Παιδικὸς Κόσμος», Ἔτος 8ον, 25 Ἰανουαρ. 1938, σ. 57 - 58.

366. Σὰν ἱστορίες σὰν παραμύθια. Ὁ Γάτος, περ. «Παιδικὸς Κόσμος», Ἔτος 8ον, 15 Μαρτ. 1938, σ. 121.

367. Θρακικὲς Ἠθογραφίες. Τὸ πανταλόνι τῆς Λαμπρῆς, περ. «Παιδικὸς Κόσμος», Ἔτος 8ον, 25 Ἀπριλ. 1938, σ. 165 - 166, 168.— Στὸν ἀριθμ. 9_{11}.

368. Φύλλα ἀπὸ χρυσάφι τοῦ Πλουτάρχου. [μετάφρασις τοῦ «Περὶ παίδων ἀγωγῆς»], περ. «Πνευματικὴ Ζωή», Χρόνος Γ', Τεύχη ἀριθμ. 40 - 53, Ἰανουάρ. — Αὔγ. 1939 [σὲ συνέχειες].

369. Ἡ Φλώρα, περ. «Παιδικὸς Κόσμος», Ἔτος 9ον, 15 καὶ 25 Μαρτ. 1939, σ. 113 - 114, 129.

370. Νεοελληνικὰ διηγήματα. Ὁ γάτος μας ὁ Τζίμης, περ. «Παιδικὸς Κόσμος», Ἔτος 9ον, 15 Μαΐου 1949, σ. 185 - 187.

371. Ἑλληνικὰ διηγήματα. Τὰ δύο καναρίνια, περ. «Παιδικὸς Κόσμος», Ἔτος 9ον, 25 Ἰουν. 1939, σ. 225 - 226.

372. Ὁ Γκουτζούκης [διασκευή], περ. «Ἡ Νεολαία», Ἔτος Β', 20 Ἰανουαρ. 1940, σ. 490 - 491, 512.

373. Σὰν ἱστορίες σὰν παραμύθια. Ἡ ἀλεπού, περ. «Παιδικὸς Κόσμος», Ἔτος 10ον, 15 καὶ 25 Φεβρουαρ. 1940, σ. 57 - 37, 65 - 66.— Στὸν ἀριθμ. 361_4.

374. Θρακικὲς Ἠθογραφίες. Πασχαλιὰ στὸν Ἑλλήσποντο, περ. «Παιδικὸς Κόσμος», Ἔτος 10ον, 15 - 25 Ἀπριλ. 1940, σ. 105 - 106. [Παραλλαγὴ τῶν ἀριθμ. 14_6 καὶ 80].

375. Φυσιογνωστικὰ διηγήματα. Ὁ τυφλοπόντικας, περ. «Παιδικὸς Κόσμος», Ἔτος 10ον, 15 - 25 Μαΐου καὶ 5 Ἰουν. 1940, σ. 136 - 138, 148 - 150.— Στὸν ἀριθμ. 361_2.

376. Τὸ ὕφος καὶ οἱ ἰδιότητές του, περ. «Πνευματικὴ Ζωή»,

Χρόνος Δ', Τεύχη ἀριθμ. 63, 64, 65, Μαΐου, Ἰουν. καὶ Ἰουλ. 1940, σ. 112 - 113, 128, 155, 158 - 159.

377. Φυσιογνωστικὰ διηγήματα. Τ ὰ λ ε λ έ κ ι α, περ. «Παιδικὸς Κόσμος», Ἔτος 10ον, 15 - 25 Ἰουν., 5 Ἰουλ. καὶ 15 - 25 Ἰουλ. 1940, σ. 160 - 162, 172 - 173, 187.— Στὸν ἀριθμ. 361$_1$.

378. Φυσιογνωστικὰ διηγήματα. Ὁ κ ο ρ υ δ α λ λ ό ς, περ. «Παιδικὸς Κόσμος», Ἔτος 10ον, 5 Σεπτεμβρ. καὶ 15 - 25 Σεπτεμβρ. 1940, σ. 220 - 221, 226.— Στὸν ἀριθμ. 361$_8$.

379. Θρακικὲς Ἠθογραφίες. Ἡ μ α σ τ ί χ α, περ. «Παιδικὸς Κόσμος», Ἔτος 10ον, 5 Ὀκτωβρ. 1940, σ. 244 - 245, 247.

380. Τ ὸ τ ά μ α, Ἀνθολογία Ἑλληνικοῦ παιδικοῦ διηγήματος. Τὰ ἀγαπημένα μου διηγήματα. Ἐπιμέλεια Ἄλκη Κ. Τροπαιάτη — Δημ. Γιάκου. Εἰκονογράφηση Νίκου Νομικοῦ, Τόμ. 5ος. Ἀριθμ. 20. Ἀθῆναι. Ἐκδόσεις Μ. Πεχλιβανίδης καὶ Σία, σ. 9 - 17 [ἀναδημοσίευσις ἀπὸ τὴν ἐφ. «Ἡ Ἐφημερὶς τῶν Μαθητῶν»].

381. Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, περ. «Ἑλληνικὰ Δίκαια», Περ. Γ', ἀριθμ. 5 - 6, Ἰουλ. 1948, σ. 77.

382. Ἡ γλῶσσα καὶ ἡ χρήση της, ἐφ. «Ἡ Ἀλλαγή», 27 Ἰουν. καὶ 2 Αὐγ. 1952.

383. Κῦμα ἀγραμματωσύνης. Ἡ ὀ ρ θ ο γ ρ α φ ί α ε ἶ ν α ι μ ε γ ά λ ο ἐ θ ν ι κ ὸ π ρ ό β λ η μ α, ἐφ. «Δημοκρατικὸν Κέντρον», 15, 22, 29 Ἰουν. καὶ 6 Ἰουλ. 1956.

Προσθῆκες

384. Στέλιος Χαλεπᾶς [διήγημα] περ. «Ὁ Νουμᾶς», Τεῦχ. 4 (783), Ἰουλ. - Αὔγ. 1924, σ. 275 - 288, Τεῦχ. 5 (784) Σεπτέμβρ. - Ὀκτώβρ. 1924, σ. 340 - 352.

385. Ἡ Εὔα Σικελιανοῦ, ἐφ. «Ἡ Ἀλλαγή», 7 Ἰουν. 1952.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

'Αριθ. 115. 'Επιτύμβιον Περικλῆ Παπαχριστοδούλου. 'Ο Περ. Παπαχριστοδούλου, ἀδελφὸς τοῦ Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, φιλόλογος καὶ ποιητὴς καὶ μελετητὴς τῶν ἀρχαίων, ἔδρασε μεταφράζοντας καὶ ἑρμηνεύοντας τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς καὶ εἰδικῶς τοὺς λυρικοὺς καὶ δραματικούς, καὶ διδάσκοντας εἰς παιδαγωγικὰς ἀκαδημίας. Ἔγραψε εἰδικὲς μελέτες γιὰ τὸν Αἴσωπο καὶ Λουκιανὸ καὶ σύνθεσε ὡραῖα σονέττα, ποὺ τὰ χαρακτηρίζουν ἡ ἁρμονία, μουσικότητα, ρυθμὸς καὶ σύλληψις. Τὸ 'Επιτύμβιό του ἀποτελεῖ μία εἰκόνα τῆς ἀξίας του. 'Η μετριοφροσύνη του καὶ ἡ σεμνότητά του δὲν τὸν ἀφῆκε νὰ διατυμπανίζῃ τὸ ἔργο του.

'Αριθ. 116. Τὸ πνευματικὸν ἔργον τοῦ Πολ. Παπαχριστοδούλου ἀπὸ γραψε μιὰ σκιαγραφία τοῦ ἔργου τοῦ Παπαχριστοδούλου. Εἶναι μιὰ ἐργασία σοφή, ἁπλῆ καὶ ἐκφραστική, ποὺ παρουσιάζει τὸ πολλαπλοῦν ἔργο τοῦ Πολ. Παπαχριστοδούλου, μὲ ἱκανότητα κ' ἐπιτυχία. Τὸν ἐμφανίζει μὲ ἀγάπη, χαρὰ καὶ στοργὴ διότι συνεκινήθη ἀπὸ τὸ ἔργο, ἀπὸ τὶς δραματικὲς προσπάθειές του καὶ τὴν ἀπέραντη ὑπομονὴ καὶ ἐνθουσιασμό του. Ὅποιος διαβάσει αὐτὴ τὴ μελέτη θὰ μείνῃ ἐνθουσιασμένος καὶ πολὺ ἱκανοποιημένος, διότι θὰ βρῇ εἰλικρίνεια καὶ ἀμεροληψία μοναδικὴ ποὺ τιμᾶ τὸν γράψαντα.

'Αριθ. 117. Θρᾶκες 'Αγωνισταὶ Γ' μέρος Κ. Διαμάντη. Εἶναι ἕνα τρίτον Κ. Διαμάντη τῶν Γεν. 'Αρχ. τοῦ Κράτους. 'Ο Κ. Διαμάντης ἐζήτησε κ' ἔπτυχο ἐκτυπώσεως, ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ συλλογὴ κειμένων ἐκ χειρογράφων σωζομένων εἰς τὰ Γενικὰ 'Αρχεῖα τοῦ Κράτους. Μιὰ πηγὴ καλλίρροη, ποὺ κελαρίζει τὴν προσφορὰ τῶν Θρακῶν στὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τῶν Θρακῶν στὴν ἐπανάσταση. 'Ο κ. Διαμάντης τὴν ἐργασία αὐτὴ τὴν τακτοποίησε χρονολογικῶς καὶ τῆς ἔδωσε ψυχήν, ζωὴν καὶ ὁμιλίαν. Κάθε ἔγγραφον περιέχει τοὺς ἀγῶνες τῶν Θρακῶν καὶ τὰ ὀνόματα μεγάλων ἀγωνιστῶν, ποὺ τὸ ἔργο τους τώρα γίνεται ἀθάνατον μὲ τὴν δημοσίευσιν. Τὰ τρία τεύχη μαζί, ἀποτελοῦν ἕνα ὄγκο ἐργασίας ποὺ ἀνυψώνει τὴ συμβολὴ τῶν Θρακῶν στὴν ἐξέγερσιν τοῦ Ἔθνους, σ' ἕνα ἐπικὸ ἀγῶνα καὶ μιὰ καταγραφὴ ἔργων θαυμαστῶν καὶ ἡρωϊκῶν.

'Αριθ. 118. 'Ιωάννης Μαγκριώτης. Μία σκιαγραφία τοῦ διδασκάλου 'Ι. Μαγκριώτη καὶ πνευματικοῦ πατριώτου, ποὺ ἀπέθανε στὶς ἐπάλξεις ὡς δήμαρχος Ν. Σμύρνης. 'Η πατριωτική του ψυχὴ ζωγραφίζεται ἐπαρκῶς καὶ τὸ ἔργο του τὸ ἐθνικὸ ἀναπηδᾶ μέσ' ἀπὸ τὰ λεγόμενα, γιὰ τὴν κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ του δράση. Οἱ δὲ ὑποθῆκες του καὶ παραινέσεις ἀποτελοῦν λαμ-

πρὸν μνημεῖον τοῦ λόγου του καὶ τῶν σκέψεών του γιὰ τοὺς νέους. Αἰωνία του ἡ μνήμη.

Ἀριθ. 119. Τὸ χρονικὸν τοῦ ἀπαγχονισμοῦ Γρηγορίου Ε' Σταμ. Οἰκονομίδου (1876) διδασκ. Σηλυβρίας Θράκης. Εἶναι ἕνα χειρόγραφον Στ. Δημητριάδου, διδασκάλου 1876 Σηλυβρίας μὲ μιὰ ἀφήγηση δραματικὴ τοῦ καταγράψαντος τὸ ἀφήγημα ἐξ αὐτηκοΐας ἀπὸ τὸν Ζαχαρίαν μητροπολίτην Σηλυβρίας, μάρτυρος γενομένου ὡς διακόνου του.

Ἀριθ. 120. Γεώργ. Βιζυηνὸς 1849 - 1896, Πολ. Παπαχριστοδούλου ἀφιέρωμα στὴ συμπλήρωση 115 χρόνων ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του 1849 ὡς τὸ θάνατό του 1896 κι ὡς σήμερα 1964 μὲ ἀνέκδοτα πονήματά του ἀπὸ τὸ χειρόγραφό του τὰ λυρικά.

Ἀριθ. 121. Ἀρχεῖον Συγχρόνων γεγονότων Πολ. Παπαχριστοδούλου 1964 καὶ εἰδικὸν συμπλήρωμα τοῦ Γ. Κρμιτσᾶ τέως διδασκάλου ἀπὸ Δελιῶνες Ἀν. Θράκης ὡς δεῖγμα καταγραφῆς συγχρόνων γεγονότων.

Ἀριθ. 122. Λαογραφικὴ Μελέτη περὶ Δορκάδος, συνοικισμοῦ Θρακικοῦ τοῦ κ. Θεοχ. Παπαδοπούλου διδασκάλου. Ὡραία ἐργασία τοῦ φιλοτίμου αὐτοῦ διδασκάλου, ποὺ ἐφιλοτιμήθη νὰ ἐργασθῆ ἐπιμελῶς μὲ προπαρασκευὴν λαογραφικῶν σπουδῶν καὶ προτροπὴν τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου.

Ἀριθ. 123. Λαογραφικὴ μελέτη περὶ Πραγγίου, χωρίου Διδυμοτείχου, τοῦ κ. Χρ. Γιαννοπούλου μὲ ἀξιόζηλον ἐργατικότητα ὡς δεῖγμα ἐργασίας μετὰ προτροπὴν τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς περιφερείας.

ΠΟΛ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Studii si cercetari de istorie literara si folclor. Editura Academiei Republicii Populare Romîne. Bucuresti, ἔτος X, 1961, ἀρ. 3 καὶ 4, 8ον σ. 401—800.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 τεῦχος τοῦ 10ου τόμου τοῦ ὡς ἄνω περιοδικοῦ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας καὶ ἐν σελ. 573 - 581 δημοσιεύεται λαογραφικὴ βιβλιωκρισία ὑπὸ τοῦ Valeriu Ciobanu, ἐν ᾗ ἐξαίρεται τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ὁ Ε' τόμος τοῦ ἐκ 472 σελίδων ἔργου: «Ρωσικὴ λαογραφία - Ὕλη καὶ Ἔρευναι», ἐκδοθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως ἐν Μόσχᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1960. Ἐν τῷ ἐν λόγῳ ἔργῳ «Ρωσικὴ λαογραφία» περιλαμβάνονται, κατὰ τὸν V. Ciobanu, μελέται ἀναφερόμεναι κυρίως εἰς τὰ θεωρητικὰ προβλήματα τῆς λαογραφίας, τὰ ὁποῖα λύονται μὲ βάσιν τὸ ὑλικὸν τῆς προφορικῆς δημιουργίας τοῦ ρωσικοῦ καὶ ἄλλων λαῶν. Εἰς ταύτας κυρίως ὑπογραμμίζε-

ται ἡ αἰσθητικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀξία τοῦ λαογραφικοῦ φαινομένου, τὸ ἀνθρώπινον καὶ ἰδεολογικὸν τοῦ φαινομένου τούτου περιεχόμενον, τίθεται δ' ἐν ἥσσονι μοίρᾳ ὁ «συγκριτισμὸς» τῆς Φινλανδικῆς Σχολῆς ὡς ἄσκοπος πλέον καὶ ἀνίκανος νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ πράγματα καὶ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ φαινομένου τούτου.

Περιορίζομαι ν' ἀναφέρω ἐνταῦθα τοὺς τίτλους ἐνίων ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ρωσικῶν λαογραφικῶν μελετῶν, τῶν ὁποίων λαμβάνει τις γενικὴν ἰδέαν ἀπὸ τὴν λεπτολόγον καὶ ἐμπεριστατωμένην βιβλιοκρισίαν τοῦ V. Ciobanu : 1) Ἡ ἐργασία τοῦ Λέοντος Τολστόϊ διὰ τὰς ρωσικὰς βυλίνας. 2) Ἡ δρᾶσις τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιστοῦ I. T. Riabinin. 3) Καθορισμὸς τῆς ἀτομικῆς καὶ ὁμαδικῆς συμβολῆς ἐν τῇ λαογραφίᾳ. 4) Περὶ τῆς καλλιτεχνικῆς μεθόδου ἐν τῇ λαϊκῇ ποιήσει. 5) Περὶ τῆς γενέσεως καὶ τῶν ὁδῶν διαφοροποιήσεως τῶν ἐπικῶν εἰδῶν. 6) Περὶ τῆς ἱστορικῆς μελέτης τῆς ρωσικῆς λαογραφίας κ.ἄ.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 4 τεύχει τοῦ 10ου τόμου τῶν Studii si cercetari (1961) διακρίνομεν τὸ ἄρθρον τοῦ O. Papadima «Λαογραφικαὶ ἀπόψεις ἐκ τῆς Ἐφημερίδος τοῦ λαοῦ» (σελ. 661 - 701). (Ἡ «Ἐφημερὶς» αὕτη ἐξεδόθη ἐν Sibiu τῆς Τρανσυλβανίας τὸ ἔτος 1892). Εἰς τὸ δημοσίευμά του αὐτὸ ὁ Ovid. Papadima σταχυολογεῖ καὶ σχολιάζει δημώδη λυρικὰ ᾄσματα καὶ παραλογάς, ποὺ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν ἐν λόγῳ «Ἐφημερίδα» κατὰ τὰ ἔτη 1892 - 1897. Ἰδιαιτέρως κατατοπιστικαὶ εἶναι αἱ παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέως ἐπὶ τῶν θεμάτων τῶν λυρικῶν ᾀσμάτων (σελ. 676 - 681) καὶ τῶν παραλλαγῶν αὐτῶν (σελ. 681 - 686). Ἀκολουθεῖ «Ἔκθεσις» λαογραφικῆς ἐρεύνης διοργανωθείσης ἐν Δοβρουτσᾷ κατ' Αὔγουστον 1953 ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ἱστορίας τῆς Λογοτεχνίας καὶ Λαογραφίας. Συγγραφεὺς τῆς «Ἐκθέσεως» ταύτης εἶναι ὁ πολυγραφώτατος I. C. Ghitimia (σελ. 703 - 718).

Studii si cercetari de istorie literara si folclor, ἔτος XI (1962) ἀριθμ. 1 καὶ 2, 8ον, 359 σελ.

Ἐν σελ. 7 - 29 τοῦ τόμου τούτου τῶν Studii ὁ I. C. Chitimia ἐξετάζει τὴν λαογραφικὴν δρᾶσιν τοῦ Γρηγορίου Tocilescu, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ μεγάλου γλωσσολόγου καὶ φιλολόγου τῆς Ρουμανίας Bogdan Petriceicu Hasdeu. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ γνωστοτέρων καὶ εἰς ἡμᾶς λαογραφικῶν συλλογῶν τοῦ Grig. Tocilescu εἶναι ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον Materialuri folcloristice, Bucuresti, 1900, τόμ. I - II, ἐκ 1712 σελίδων. Ἐν σελ. 29 τῆς μελέτης του ὁ I. C. Chitimia παραθέτει χρησιμωτάτην βιβλιογραφίαν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Tocilescu.

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς δημοσιεύει ἐν σελ. 131 - 173 τῶν Studii τὸ ἄρθρον «Λαογραφία ἐκ Μουντενίας καὶ Ὀλτενίας», ἐν ᾧ ἐκθέτει τ' ἀποτελέσματα ἐπιτοπίου λαογραφικῆς ἐρεύνης καὶ παραθέτει 6 παραμύθια, 5 πα-

ραλογὰς (μπαλλάντες) καὶ 11 τραγούδια (κείμενα).

Κατωτέρω (σελ. 253 - 265) ἡ Rodica Florea δημοσιεύει τὸ ἄρθρον: «Ὁ Καρατζιάλε καὶ ἡ λαογραφία». Ἐν αὐτῷ ἐξετάζεται ἡ ἐπίδρασις τῶν μνημείων τοῦ λόγου τοῦ λαοῦ ἐπὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐπιφανοῦς (ἑλληνικῆς καταγωγῆς) θεατρικοῦ συγγραφέως τῶν Ρουμάνων Ion Luca Caragiale. Ἀκολούθως σημειοῦμεν τὴν περισπούδαστον βιβλιοκρισίαν τοῦ George Muntean διὰ τὴν Ἀνθολογίαν τοῦ Ρουμανικοῦ παραμυθιου, γενομένην ὑπὸ τοῦ I. Serb, ἡ ὁποία φέρει τὸν τίτλον: « Tinerete fara batrînete » (= Νιᾶτα χωρὶς γεράματα), Bucuresti 1961. Ἐν τῇ βιβλιοκρισίᾳ του ταύτῃ ὁ G. Muntean ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Προλόγου τῆς ἐν λόγῳ Ἀνθολογίας, φραφέντος ὑπὸ G. Ene, εἰσέρχεται εἰς τὴν συζήτησιν θεωρητικῶν τινων προβλημάτων τῆς λαογραφίας καὶ δὴ τοῦ παραμυθιοῦ καὶ λαμβάνει θέσιν ἐπὶ τῶν προβλημάτων τούτων ἐναντίον «καθυστερημένων», ὡς πιστεύει, καὶ «ξεπερασμένων» ἀντιλήψεων παλαιοτέρων καὶ νεωτέρων ἐρευνητῶν. Αἱ παρατηρήσεις του διὰ τὴν ἐσφαλμένην διαίρεσιν τῶν παραμυθιῶν τῆς Ἀνθολογίας εἰς «Φανταστικὰ» καὶ «Ρεαλιστικὰ» εἶναι ὀρθαί, διότι εἰς τὰ φανταστικὰ παραμύθια παρεμβάλλονται, λέγει, πολλάκις πρόσωπα καὶ γεγονότα ρεαλιστικά. Ἔπειτα τί εἶναι τὰ «ρεαλιστικὰ» καὶ τὰ «περισσότερον ρεαλιστικὰ» παραμύθια καὶ ποία ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὴν poveste ἤτοι τὴν λαϊκὴν ἐν γένει διήγησιν; Ἔπονται καὶ ἄλλαι παρατηρήσεις θετικαὶ καὶ ὀξυδερκεῖς, αἱ ὁποῖαι μειώνουν τὴν ἀξίαν τῆς Ἀνθολογίας. Ἡ κριτικὴ τοῦ G. Muntean εἶναι ἀντικειμενικὴ καὶ βαθεῖα.

Studii si cercetari..., ἔτος XII (1963) ἀρ. 1—2, 8ον, 381 σελ.

Μετὰ τὸ εἰσαγωγικὸν ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον: «15 χρόνια δράσεως τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ἱστορίας τῆς Λογοτεχνίας καὶ τῆς Λαογραφίας» διακρίνομεν τὴν ἀξιόλογον καὶ λεπτομερῆ βιογραφίαν καὶ ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου τοῦ λαογράφου S. Fl. Marian, συγγραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ I. C. Chitimia (σελ. 33 - 63). Ὁ S. Fl. Marian, ἐκ Τρανσυλβανίας, ἀνήκει εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀξιολογωτέρων ἐν Ρουμανίᾳ λαογράφων μὲ ἔργα συνθετικά, ὡς εἶναι ὁ Hasdeu, ὁ Burada, ὁ Gaster, ὁ Tocilescu κ. ἄ. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐργασιῶν τοῦ S. Fl. Marian εἶναι ἡ δίτομος «Ρουμανικὴ Λαϊκὴ Ὀρνιθολογία» (1883), «Τὰ ἔντομα ἐν τῇ γλώσσῃ, ταῖς δοξασίαις καὶ ταῖς συνηθείας τῶν Ρουμάνων» (1903), «Αἱ Ρουμανικαὶ ἑορταὶ» (τρεῖς τόμοι, 1898 - 1901), «Ὁ γάμος παρὰ τοῖς Ρουμάνοις» (1892), «Ἡ τελευτὴ παρὰ τοῖς Ρουμάνοις» (1892) κ.ἄ.[1].

Ἀκολούθως ἀξιολόγου ἐνδιαφέροντος εἶναι τὰ ἄρθρα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἐπαγγελματικὸν βίον (βιοτεχνίαν) ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Πολωνίᾳ. Τὸ πρῶτον ἀνήκει εἰς τὸν G. Muntean (Folclor mestesugaresc

1) Βλ. Δ. Β. Οἰκονομίδου, Αἱ λαογραφικαὶ σπουδαὶ εἰς τὴν Ρουμανίαν. Ἀρχ.Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσ. Θησ., τ. ΙΗ' (1953) σ. 200—201.

Francez σελ. 271 - 294), τὸ δεύτερον εἰς τὸν Ovidiu Papadima (Folclor mestesugaresc German (σελ. 295 - 331) καὶ τὸ τρίτον εἰς τὸν I. C. Chitimia (Folclor mestesugaresc Polon, (σελ. 333—341).

Ὁ τόμος τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἀπὸ λαογραφικῆς πλευρᾶς (ἡ ὁποία μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα) κλείει μὲ τὸ ἄρθρον τοῦ G. Vrabie διὰ τὰς «καλλιτεχνικὰς ἀξίας εἰς τὴν νέαν δημώδη λυρικὴν ποίησιν» (σελ. 343 - 354) καὶ τὴν ἐν σελ. 378 - 381 ὑπὸ Viorica Niscov βιβλιοκρισίαν τοῦ ἔργου τοῦ διακεκριμένου λαογράφου Lutz Röhrich, Erzählungen des späten Mittelalters und ihr Weiterleben in Literatur und Velksdichtnng bis zur Gegenwart. Sagen, Märchen, Exempel und Schwänke mit einem Kommentar. Band I. Bern, Francke Verlag, 1962, 212 σελ.

ΔΗΜ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Ε. Δ. Μαζαράκη. Ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα καὶ ἡ συστηματικὴ ὀργάνωσή της. Ἀθῆναι 1964, σχ. 8ον, 214 σελ.

Τὸ βιβλίον τοῦτο συναπαρτίζεται ἐκ 13 κεφαλαίων, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον τιτλοφορεῖται «Εἰσαγωγή». Εἰς τὸ τέλος παρατίθεται χρησιμωτάτη μετάφρασις ὅλων τῶν μεγάλου ἀριθμοῦ ὑποτίτλων ἑνὸς ἑκάστου τῶν κεφαλαίων τούτων εἰς ἀγγλικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ βιβλιογραφία. Τοιουτοτρόπως ὁ ξένος ἀναγνώστης δύναται νὰ πληροφορηθῇ γενικῶς περὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔργου.

Ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ (κεφ. α') ἐξετάζεται ἡ σπουδαιότης καὶ ἀξιολόγησις τῶν λαογραφικῶν σπουδῶν, ἡ σχέσις τῆς λαογραφίας πρὸς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, ὁ διεθνὴς χαρακτὴρ καὶ ἡ πολύπλευρος σύνθεσίς της, ἡ δραστηριότης τῶν λαογραφικῶν συνεδρίων καὶ ἡ ἀνάγκη στενῆς συνεργασίας τῶν λαογράφων ὅλου τοῦ κόσμου ὑπὸ κοινὸν προγραμματισμόν. Τὸ 2ον κεφάλαιον ἀναφέρεται εἰς τὴν χρησιμότητα τῆς λαογραφικῆς ἐρεύνης καὶ τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν της, τὸ 3ον εἰς τοὺς διαφόρους τρόπους ὀργανώσεως τῆς ἐν λόγῳ ἐρεύνης, τὸ 4ον εἰς τὸν τρόπον τῆς περισυλλογῆς τῶν λαογραφικῶν στοιχείων, τὸ 5ον εἰς τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν γνωστοποίησιν τοῦ γραπτοῦ κειμένου, τὸ 6ον εἰς τὸ θέμα τῶν Λαογραφικῶν Ἀρχείων, τὸ 7ον εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀρχείου, τὸ 8ον εἰς τὸν λαογραφικὸν χάρτην μιᾶς χώρας, τὸ 9ον εἰς τὸ λαογραφικὸν λεξικόν, τὸ 10ον εἰς τὰ σχήματα, τὰς κινήσεις, τὰ σύμβολα, τὸ 11ον εἰς τὴν εἰκονογραφίαν, τὸ σχέδιον, τὴν φωτογραφίαν, τὸ 12ον εἰς τὰ τεχνικὰ μέσα τῆς λαογραφικῆς συλλογῆς, γραμμόφωνον, μαγνητόφωνον, καὶ τὸ 13ον εἰς τὸν κινηματογράφον καὶ τὸ θέατρον.

Ὅπως βλέπομεν, τὸ ἔργον κατὰ βάσιν εἶναι γενικὸν καὶ παρουσιάζει διὰ στερεῶν γραμμῶν τὴν σύγχρονον λαογραφικὴν ἐργασίαν εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας τοῦ κόσμου. Ὁ συγγραφεύς, κάτοχος τῶν προβλημάτων, τῶν

μεθόδων ἐν τῇ ἐρεύνῃ καὶ τῆς βιβλιογραφίας, εἶναι ἄξιος πολλῶν ἐπαίνων διὰ τὴν εὐσύνοπτον θέσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν ζητημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν θεμελίωσιν τῶν λαογραφικῶν σπουδῶν. Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι διὰ τοῦ βιβλίου του αὐτοῦ πληροῖ ὑπάρχον κενὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν λαογραφικὴν βιβλιογραφίαν.

Ἡ προσεκτικὴ ἀνάγνωσις τοῦ ἔργου ἱκανοποιεῖ οὐ μόνον τὸν εἰδικὸν ἐπιστήμονα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐρασιτέχνην λαογράφον, διότι εὑρίσκονται ἐν αὐτῷ ἀπαντήσεις εἰς πλεῖστα ἐρωτήματα καὶ ἀπορίας, αἱ ὁποῖαι γεννῶνται τὸ μὲν κατὰ τὸν χρόνον τῆς περισυλλογῆς τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ τὸ δὲ κατὰ τὸ διάστημα τῆς κατατάξεως καὶ ἐρεύνης τοῦ ὑλικοῦ τούτου. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλὰ τῶν τιθεμένων προβλημάτων, τῶν ὁποίων ἡ λύσις θὰ ἀπαιτήσῃ ἀρκετὰς ἀκόμη προσπαθείας μὲ τυχὸν ἀναθεωρήσεις τινῶν ἐκ τῶν νῦν ἐπικρατουσῶν ἀντιλήψεων καὶ μεθόδων ἐν τῇ λαογραφικῇ ἐρεύνῃ. Ἔπειτα ἡ ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχὴ εἶναι τόσον εὐρεῖα καὶ πολυσύνθετος, ὥστε εἶναι, ὡς ἐκ τούτου, φυσικὸν νὰ γίνεται δυσκολωτέρα ἡ πορεία τοῦ ἐρευνητοῦ εἰς τὸν ἀνηφορικὸν δρόμον τῆς ζητήσεως τῆς ἀληθείας.

Ἐκτὸς τῶν γενικῶν τούτων ἐντυπώσεων, ἃς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ σημειώσω καὶ μερικὰς παρατηρήσεις ἢ καλύτερον σκέψεις, αἱ ὁποῖαι ἐγεννήθησαν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου.

Ἐν σελ. 6 τῆς «Εἰσαγωγῆς» γράφει ὁ κ. Ε. Δ. Μαζαράκης: «Συχνὰ παρατηρεῖται ἀσυδοσία στὴν ἐκλογὴ τῶν θεμάτων, ἀσυνεννοησία ἀνάμεσα στοὺς λαογράφους...». Πολὺ δίκαιον ἔχει ὁ συγγραφεὺς ὡς πρὸς τὸ ὅτι καλὸν εἶναι νὰ ὑπάρχῃ συνεννόησις καὶ συνεργασία μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν θεμάτων, νομίζω ὅτι δὲν εἶναι τόσον εὔκολος καὶ ἀναγκαῖος ὁ περιορισμός, ἢ καλύτερον ὁ προγραμματισμός, διότι τὸ ὑλικόν, τὸ ὁποῖον συνήθως προσανατολίζει μὲ τὰ προβλήματά του τὸν ἐπιστήμονα εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑπὸ διαπραγμάτευσιν θεμάτων εἶναι διάφορον κατὰ λαούς. Ἄλλως τε τὰ πράγματα ποικίλλουν καὶ ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χώρας. Ἐξαρτᾶται δὲ ἡ ἐκλογὴ τῶν θεμάτων καὶ ἡ ἐπιτυχὴς αὐτῶν διαπραγμάτευσις καὶ ἀπὸ τὰς κλίσεις τῶν ἐρευνητῶν, ὡς τοῦτο ἀναγνωρίζει καὶ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς κατωτέρω (σελ. 59). Ἔπειτα ἡ ἐκ τῶν ἔξω ἢ ἐκ τῶν ἄνω παρώθησις ἢ ὑπόδειξις δὲν ἐπιφέρει πάντοτε τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Τοιουτοτρόπως δὲν ὠφελεῖ νὰ περιπέσωμεν, ὡς πρὸς τοῦτο, εἰς τὸ ἀντίθετον τῆς «ἀσυδοσίας».

Ἐν σελ. 7 γράφει: «Καὶ εἶναι ἡ λαογραφία ἡ παράθεση ἑκατοντάδων, χιλιάδων παραδειγμάτων ποὺ ἀναφέρονται γιὰ ν' ἀποδείξουν πιθανὸν μιὰν ἀλήθεια ποὺ εἶναι αὐταπόδεικτη;». Ἐδῶ ἐπερίμενα νὰ ἴδω συγκεκριμένον παράδειγμα τοιαύτης μεθόδου ἤτοι ὄνομα συγγραφέως καὶ ἔργου. Εἶναι ἀναγκαία εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ἡ τεκμηρίωσις καὶ ἡ κατὰ τρόπον συγκεκριμένον διατύπωσις τῶν πραγμάτων, διότι εἶναι κάπως ὑπερβολικὸν ὅτι

λαογράφος ἐπιστήμων ἄξιος τοῦ ὀνόματος χρησιμοποιεῖ ἑκατοντάδας, χιλιάδας παραδειγμάτων διὰ τὴν ἀπόδειξιν ἀληθείας αὐταποδείκτου. Ἐὰν τοιοῦτό τι συμβαίνῃ, δὲν πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ σοβαροῦ ἐπιστήμονος, ὁπότε δὲν ἀξίζει νὰ γίνεται περὶ τούτου συζήτησις.

Ἐν σελ. 8 λέγει: «Πρὸς τὸ παρὸν ἐπικρατεῖ σὲ πολλὰ μέρη ἡ τάση νὰ ὑποτιμᾶται ἂν ὄχι ἡ ἀξία, τοὐλάχιστο ἡ ἀξιολόγηση τῶν λαογραφικῶν σπουδῶν καὶ νὰ ἐμφανίζωνται οἱ σύγχρονες μελέτες ὑπὸ ἄλλους τίτλους». Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι φυσικὸν νὰ ὑπάρχῃ καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπάρχον ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔχουν ἀκόμη πλήρως καθορισθῆ τὰ ὁρόσημα τῶν συγγενῶν πρὸς τὴν λαογραφίαν ἐπιστημῶν. Ἐπίσης νομίζω ὅτι τοῦτο δὲν θὰ σταματήσῃ μόνον μὲ τὴν «ὀργανωμένη συνεννόηση καὶ συνεργασία τῶν λαογράφων».

Ἐν σελ. 18 γράφει: «Μὰ κι' αὐτὲς οἱ ἐπιστημονικὲς διατριβὲς συχνὰ διαφέρουν ἀπὸ χώρα σὲ χώρα. Ἄλλοῦ τὶς ἀπασχολεῖ τὸ παρελθόν, δηλαδὴ ἡ Ἱστορία, ἡ Ἀρχαιολογία, ἀλλοῦ δίνεται πρωταρχικὴ θέση στὰ σύγχρονα γεγονότα. Καὶ ἐδῶ καμμιὰ κατευθυντήρια γραμμή, κανένας συντονισμός». Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὰ πράγματα θὰ ἐξακολουθήσουν ὡς ἔχουν τὴν αὐτὴν δηλαδὴ πορείαν διὰ λόγους ἐθνικούς, ἱστορικοὺς καὶ κοσμοθεωρητικῆς πίστεως τῶν ἐρευνητῶν. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο πρέπει νὰ ὑπομνήσωμεν τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν λαμβάνουν π.χ. οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ ἀπέναντι τῶν λαογραφικῶν φαινομένων.

Ἐν σελ. 22 γράφει: «Ἔχουμε ἐπίσης τὰ ἄρθρα, τὶς βιβλιογραφίες τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων καὶ λαογράφων...». Ἐδῶ ἔπρεπε, νομίζω, νὰ τονισθῆ ὅτι ὁ μόνος κλάδος τῶν φιλολογικῶν ἐπιστημῶν ἐν Ἑλλάδι ποὺ διαθέτει λεπτομερῆ βιβλιογραφίαν ἀπὸ τοῦ 1907 μέχρι σήμερον εἶναι ἡ λαογραφία διὰ τῶν σχετικῶν δημοσιευμάτων εἰς τὴν «Λαογραφίαν» καὶ τὴν «Ἐπετηρίδα τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου».

Κατωτέρω ὁ συγγραφεὺς γράφει: «Τὰ προφορικά μας κείμενα, τὰ ἔθιμά μας, οἱ λαϊκές μας τέχνες, θὰ εἶχαν πολὺ νὰ κερδίσουν καὶ ὄχι νὰ χάσουν, ἂν τὰ ἀντιπαραβάλλαμε ὄχι μόνο στὴ στενὴ περιοχή μας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ λαογραφικὰ φαινόμενα ὅλων τῶν ἄλλων γειτονικῶν καὶ ἀπώτερων χωρῶν». Εἶναι ὀρθοτάτη ἡ παρατήρησις αὐτὴ τοῦ κ. Ε. Δ. Μ., ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ τονισθῇ ὅτι χρειάζονται πολλαὶ γνώσεις καὶ ἐνημέρωσις τοῦ ἐρευνητοῦ, ποὺ προϋποθέτουν φιλολογικὴν προπαρασκευὴν οὐ τὴν τυχοῦσαν καὶ γλωσσομάθειαν. Π.χ. πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐργασθῇ καὶ ν' ἀποδώσῃ ἐν προκειμένῳ ὁ Ἕλλην λαογράφος ἐρευνητής, ὁ ὁποῖος οὐδεμίαν βαλκανικὴν ἢ ἀνατολικὴν γλῶσσαν γνωρίζει; Πιθανὸν οὗτος νὰ εἶναι κάτοχος δύο ἢ καὶ τριῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Χρειάζεται νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ κινῆται εἰς τὸν βαλκανικὸν πρωτίστως χῶρον καὶ ἔπειτα εἰς τὸν διεθνῆ.

Ἀπὸ τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα καὶ σημαντικώτερα κεφάλαια τοῦ βιβλί-

ου εἶναι τὸ τέταρτον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Πῶς γίνεται ἡ περισυλλογὴ τῶν λαογραφικῶν στοιχείων». Εἰς τὸ περὶ τῶν «Ἀρχείων» κεφάλαιον ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἔλλειψις: οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τῶν Λαογραφικῶν Ἀρχείων ἢ Ἱνστιτούτων τῶν χωρῶν τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης καὶ δὴ τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου. Ἂς σημειωθῇ δ' ὅτι τὸ Λαογραφικὸν Ἱνστιτοῦτον τοῦ Βουκουρεστίου μὲ προσωπικὸν ἐξ 99 ἐπιστημόνων καὶ τεχνικῶν καὶ τὸν ἰδικόν μας Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν εἶναι ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα καὶ τὰ καλύτερον ὠργανωμένα εἰς τὸν κόσμον κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν πολλῶν ἐπιφανῶν λαογράφων ἐρευνητῶν, ἐπισκεφθέντων προσφάτως τὴν Ἑλλάδα ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ εἰς Ἀθήνας συνελθόντος ἀπὸ 1 — 6 Σεπτεμβρίου 1964 τετάρτου διεθνοῦς Συνεδρίου διὰ τὴν ἔρευναν τῶν λαϊκῶν διηγήσεων. Ἐχρειάζετο λοιπὸν νὰ γίνῃ εἰδικὸς λόγος διὰ τὰ Λαογραφικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βαλκανικῆς. Τὸ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ ἐν σχέσει μὲ τὰ Λαογραφικὰ Μουσεῖα. Ἀλλ' ἐνῷ διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀμερικὴν μᾶς εἶναι γνωστὰ πολλὰ πράγματα, διὰ τοὺς πλησιεστέρους μας, τοὺς γείτονας, γνωρίζομεν ὀλιγώτερα. Ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ κεφάλαιον περὶ λαογραφικοῦ χάρτου ἢ ἄτλαντος. Εἰς τὸν τομέα αὐτόν, ὅπως καὶ εἰς τὸν τομέα τοῦ λαογραφικοῦ Μουσείου, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, ὑστεροῦμεν, τοῦτο δὲ κυρίως ὀφείλεται εἰς τὰ πενιχρὰ πρωτίστως μέσα, ποὺ διαθέτομεν ἐν Ἑλλάδι.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ε. Δ. Μ. ἀποτελεῖ ἐν τῷ συνόλῳ του σημαντικὴν συμβολὴν καὶ προσφορὰν εἰς τὴν λαογραφικὴν ἔρευναν καὶ πρέπει νὰ μελετηθῇ ἀπὸ τοὺς λαογραφοῦντας. Τὸ πλῆθος τῶν πληροφοριῶν, αἱ ὁποῖαι παρέχονται μὲ τόσην σαφήνειαν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ ἡ συνθετικὴ ἀντιμετώπισις τόσων προβλημάτων, θὰ ὠφελήσουν πολὺ τὸν ἀναγνώστην τοῦ ἔργου εἰς ὅτι ἀγορᾷ εἰς τὴν πορείαν καὶ συστηματικὴν ὀργάνωσιν τῶν λαογραφικῶν ἐρευνῶν καὶ ἐπιδιώξεων, ὅπως ἔχουν σήμερον εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας τοῦ κόσμου.

ΔΗΜ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΤΟΥ 5ου π.Χ. ΑΙΩΝΟΣ ΕΥΡΕΘΗ ΝΟΤΙΩΣ ΤΗΣ ΞΥΛΑΓΑΝΗΣ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΣΤΡΥΜΗΝ

Ἡ ἀρχαιολογικὴ συλλογὴ Κομοτινῆς ἐπλουτίσθη ἐσχάτως δι' ἑνὸς ἀναγλύφου ἐξαιρετικῆς τέχνης. Τοῦτο εὑρέθη τὸν παρελθόντα Μάϊον ὑπὸ γεωργοῦ, κατοίκου Ξυλαγανῆς, κατὰ τὴν ἄροσιν ἀγροῦ του, κειμένου ἐγγὺς τῆς τοποθεσίας, τὴν ὁποίαν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Γεώργιος Μπακαλάκης ταυτίζει πρὸς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Στρύμην.

Τὸ μνημεῖον εἶναι ἐπιτύμβιος στήλη κατεσκευασμένη ἐκ ψαμμίτου λίθου καὶ διεσώθη ἠκρωτηριασμένη εἰς τὸ ἄνω καὶ κάτω μέρος αὐτῆς, χωρὶς

οὐδεμίαν ἐπιγραφὴν ἢ ἴχνος γραμμάτων. Ἐπειδὴ τμήματα τῶν κροτάφων (πλαγίων ἐπιφανειῶν) τῆς στήλης διατηροῦνται εἰς τὴν ἀρχικήν των κατάστασιν, πλὴν τοῦ πάχους τῆς στήλης ἀνερχομένου εἰς 0,10 τοῦ μέτρου, εἶναι δυνατὸν νὰ καθορίσωμεν καὶ τὸ πλάτος φθάνον εἰς 0,40 τοῦ μέτρου, διὰ δὲ τὸ ὕψος ταύτης οὐδὲν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν μετ' ἀκριβείας, εἶναι ἀπίθανον ὅμως νὰ ὑπερέβαινε τὸ ἓν μέτρον.

Ἡ εἰκονιζομένη εἰς τὴν ἐπιτύμβιον στήλην σύνθεσις περιλαμβάνει δύο παραστάσεις ἀνθρώπων ἐλαφρῶς ἀναγλύφους, ἱσταμένας εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον, ἐξ ὧν ἡ μία διασώζεται ἀκέραιος καὶ ἀπεικονίζει παῖδα δοῦλον, τῆς δὲ ἑτέρας μορφῆς ἐλλείπει ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ μέρος τῶν ποδῶν ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ κάτω, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν δύναται νὰ ἀποφανθῇ τις, ἂν πρόκειται περὶ ἐφήβου ἢ περὶ ἀνδρός, ὅστις εἶναι καὶ ὁ αὐθέντης τοῦ παραπλεύρως εἰκονιζομένου δούλου.

Ὁ δοῦλος παρίσταται πλαγίως μὲ μέτωπον τὸν πρὸς τὰ ἀριστερὰ εὑρισκόμενον οἰκοδεσπότην του, τὰ δὲ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του, καὶ ὅλη του ἡ σωματικὴ διάπλασις εἶναι ἡ τοῦ παιδός, χωρὶς τὸ ἀνάστημά του νὰ φθάνῃ μέχρι τῶν ὤμων τοῦ κυρίου του. Φορεῖ ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον, φερόμενον ἐν χρῷ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, ἀφήνει ἀκάλυπτον τὴν δεξιὰν ὠμοπλάτην μετὰ τμήματος τοῦ στήθους καὶ φθάνει μέχρι τῶν ἀστραγάλων, σχηματίζει δὲ μίαν δέσμην πτυχῶν ἀφθάστου τελειότητος καθὼς τοῦτο ἀνασύρεται ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἑνουμένων ἔμπροσθεν. Ἡ μικρὰ καὶ ἀτημέλητος κόμη, ἡ στάσις προσοχῆς, τὸ ἀνυπόδητον, καὶ ταπεινόν, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις καθιστοῦν βεβαίαν τὴν ὀνομασίαν τούτου, ὡς νεαροῦ δούλου.

Ὁ οἰκοδεσπότης εἶναι ἐνδεδυμένος διὰ δωρικοῦ χιτῶνος ἐσφιγμένου περὶ τὴν ὀσφὺν καὶ κατερχομένου μέχρι ὀλίγων ἄνωθεν τῶν γονάτων, ἐπ' αὐτῆς δὲ φορεῖ βραχεῖαν χλαμύδα, τῆς ὁποίας μόνον μικρὰ τμήματα διακρίνονται κατερχόμενα ἠρέμως ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ σώματος ὄπισθεν τῶν χειρῶν. Τὸ διασωθὲν τμῆμα τῆς παραστάσεως τούτου δίδει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι παρίσταται κατ' ἐνώπιον μὲ ἐλαφρὰν κάμψιν περὶ τὴν ὀσφυακὴν χώραν ἡ ὁποία προσδίδει εἰς τὸ σῶμα τὴν φυσικὴν στάσιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν λαμβάνει τοῦτο, ὅταν τις διὰ τῆς ὑψουμένης δεξιᾶς χειρὸς αἴρῃ ἐλαφρόν τι βάρος ἢ καταβάλλῃ μικράν τινα δύναμιν. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς μικρᾶς ταύτης δυνάμεως ἢ τοῦ αἰρουμένου βάρους τὸ μὲν ἄνω μέρος τοῦ σώματος προσανατολίζεται ἐλαφρῶς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ὑψουμένης χειρός, ἐνῷ ἀντιθέτως ἀπὸ τῆς ὀσφυακῆς χώρας καὶ κάτω τὸ σῶμα λαμβάνει ἐλαφρὰν κλίσιν πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀριστερᾶς χειρός, ἐχούσης φυσικὴν τοποθέτησιν κατὰ μῆκος τοῦ μηροῦ. Αἱ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀντίθετοι κατευθύνσεις τοῦ ἄνω καὶ κάτω μέρους τοῦ σώματος τοῦ οἰκοδεσπότου θὰ ἦσαν περισσότερον αἰσθηταί, ἐὰν ἐσώζετο ἡ κεφαλή, ἥτις διὰ μεγαλυτέρας κλίσεως θὰ ἔφερε

εἰς ἐπικοινωνίαν τὸν αὐθέντην μὲ τὸν δοῦλον, ὡς καὶ τὸ ἐλλεῖπον τμῆμα τῶν ποδῶν καὶ οὕτω καὶ ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ἡ κατ' ἐνώπιον παράστασις, ἥτις δὲν ἀπαντᾶται εἰς ἀνάγλυφα τῆς κλασσικῆς ἢ μεταγενεστέρας ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, τὰ ἔχοντα ὡς θέμα συνθέσεις τουλάχιστον δύο προσώπων.

Τί ἐκράτει διὰ τῆς ἀνυψουμένης χειρός, εἶναι ἄγνωστον. Πιθανὸν νὰ πρόκειται περὶ νεαροῦ πολεμιστοῦ, ὁπότε θὰ ἐστηρίζετο εἰς δόρυ ἐμπηγνυόμενον εἰς τὴν γῆν, τὸ ὁποῖον ὅμως θὰ ἐκράτει ἀπὸ ὅσον ἠδύνατο ὑψηλότερον μέρος τοῦ κοντοῦ του διὰ νὰ δικαιολογεῖται εἰς ὀρθὴν σχεδὸν γωνίαν πρὸς τὸν βραχίονα κάμψις τοῦ πήχεως πρὸς τὰ ἄνω. Πιθανὸν νὰ πρόκειται περὶ προώρως ἀποθανόντος ἐφήβου ἀθλητοῦ καὶ τότε θὰ ἐβάσταζε διὰ τῆς ὑψουμένης χειρός του ἀκόντιον, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπαραίτητον τοῦτο νὰ ἐφάπτεται ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας περιπτώσεις τὸ δόρυ ἢ τὸ ἀκόντιον θὰ ἦσαν ἐζωγραφισμένα καὶ διὰ τοῦτο δὲν διεσώθησαν μέχρι τῆς σήμερον. Ἢ δυνατὸν νὰ ἐκράτη οἱονδήποτε ἄλλο ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον δέον νὰ θεωρήσωμεν ἀπαραίτητον, ὥστε νὰ δικαιολογηθῇ ἡ ὡς ἄνω περιγραφεῖσα θέσις τοῦ σώματος.

Ἕνας ρεαλισμὸς κυριαρχεῖ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον εἰς τὸ ἀνάγλυφον. Ἡ φυσικότης τῶν στάσεων καὶ ἡ ἀνατομικὴ διάπλασις τῶν σωμάτων καταδεικνύει, ὅτι σκοπὸς τοῦ καλλιτέχνου κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου ἦταν ἡ ἀναζήτησις τῆς πραγματικότητος. Τὰ ἐνδύματα δὲν εἶναι ἁπλοῦν κόσμημα, ἀλλὰ προσαρμόζονται εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν στάσεων καὶ τῶν κινήσεων τῶν κρυπτομένων ὑπ' αὐτὰ τμημάτων. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἐπιτυχία τῆς παραστάσεώς των, ὥστε νομίζει τις ὅτι τὰ σώματα ὄντως καλύπτονται ὑπὸ πραγματικῶν λεπτῶν καὶ διαφανῶν ἐνδυμάτων, ἅτινα ἐπιτρέπουν τὸν παρατηρητὴν νὰ ἴδῃ ὁλοζώντανα, τὰ ὑπ' αὐτῶν καλυπτόμενα μέλη. Ἀλλὰ δὲν στερεῖται καὶ συμμετρίας τὸ ἀνάγλυφον, συμμετρίας μάλιστα βασιζομένης εἰς τὴν ἰσορροπίαν τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ σώματος, ὅπως αὕτη ἀπαντᾶται εἰς ἔργα καλλιτεχνῶν τῆς κλάσεως τοῦ Φειδίου. Ἡ συμμετρία αὕτη εἶναι κατάδηλος εἰς παράστασιν τοῦ οἰκοδεσπότου, ὅπου ἔναντι τῆς πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἄνω ἐκτάσεως τῆς δεξιᾶς χειρὸς ὑπάρχει ἡ κλίσις τοῦ κάτω μέρους τοῦ σώματος πρὸς τὰ ἀριστερά, καὶ ὡς ἀντιστάθμισμα τῆς πρὸς τὰ δεξιὰ στροφῆς τῆς κεφαλῆς θὰ ὑπῆρχε ἡ πρὸς τὰ ὀπίσω μικρὰ προβολὴ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός.

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἡ λεπτότης καὶ ἀβρότης, ἥτις εἶναι διάχυτος εἰς ὅλον τὸ ἔργον, πείθουν ὅτι τὸ ἀνάγλυφον εἶναι προϊὸν ἐπιδεξίων χειρῶν σπουδαίου καλλιτέχνου, ζήσαντος τὴν κλασσικὴν ἐποχήν, ἤτοι τὸν 4ον ἢ 5ον π.Χ. αἰῶνα. ἀκόμη.

Ὁ δοῦλος μετέχει εἰς τὸ πένθος ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ κυρίου του οὐχὶ δι' ἐκδηλώσεων, αἵτινες ἦτο δυνατὸν νὰ προκαλέσουν τὸ αἴσθημα τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸν θεατὴν τῆς στήλης, ὅπως εἶναι οἱ θρῆνοι καὶ οἱ κοπετοί, ἀλλὰ ἀξιοπρεπῶς, διὰ τῆς ὅλης συνεσταλμένης στάσεώς του, τῆς κλίσεως τῆς κε-

φαλῆς του πρὸς τὸ ἔδαφος, ἐφ' ὅσον ὁ εἰκονιζόμενος παραπλεύρως κύριός του δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν πραγματικότητα διὰ ν' ἀτενίση τοῦτον κατὰ πρόσωπον καὶ τῆς συστροφῆς μεταξὺ τῶν χειρῶν του κατὰ τρόπον βίαιον καὶ νευρικὸν τῆς ἄκρας τοῦ ἀνασυρομένου τμήματος τοῦ ἱματίου, διπλουμένου οὕτω εἰς πολλὰς ὁμοκέντρους ἐντόνους πτυχάς. Ὁ δὲ ἀποχωρισθεὶς διὰ παντὸς ἐκ τῆς ζωῆς ἔφηβος παριστάνεται, ἀπ' ὅ,τι τοὐλάχιστον φαίνεται εἰς τὸ ἀκρωτηριασμένον σῶμα του, οὐχὶ μεμψίμοιρος καὶ ἀδύνατος ἐνώπιον τοῦ θανάτου, ἀλλὰ εὐσταλὴς καὶ ἀκμαῖος πολεμιστὴς ἢ ἀθλητής, ὥστε ἡ συγκίνησις τοῦ θεωμένου τὴν ἐπιτύμβιον ταύτην στήλην νὰ εἶναι βαθεῖα καὶ ἰσχυρά, ἀναλογιζομένου, εἰς οἷον νέον ὁ θάνατος ἐφάνη σκληρός.

Γειτονικὰ τῆς Πατρίδος μας ἔθνη ἰσχυρίζονται, ὅτι ἔχουν ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης δικαιώματα ἐκπηγάζοντα δῆθεν ἐκ τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Ἀρχαιολογίας. Καὶ ἡ μὲν Ἱστορία μόνον τοὺς Ἕλληνας γνωρίζει ὡς μονίμους κατοίκους τῶν ἐδαφῶν αὐτῶν, ἂν δὲ ἀναφέρῃ τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Τούρκους, τοὺς ἀναφέρει μόνον ὡς ἐπιδρομεῖς ἀποπειρωμένους ματαίως νὰ καταστρέψουν τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν τῶν περιοχῶν τούτων, ἡ δὲ Ἀρχαιολογία οὐδὲ ἓν εὕρημα ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ, εἴτε Βουλγαρικόν, εἴτε Τουρκικὸν ἀνῆκον εἰς οἱανδήποτε χρονικὴν περίοδον καὶ μόνον κατάλοιπα ἑλληνικῆς ζωῆς φέρει εἰς φῶς, πολλὰ τῶν ὁποίων, ὡς καὶ τὸ ἐν λόγῳ ἀνάγλυφον, μὲ τὴν λεπτήν των τέχνην, μαρτυροῦν ἐπὶ πλέον, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῶν Βορείων περιοχῶν, ἦσαν ἄνθρωποι μὲ καλλιτεχνικὰς ἀπαιτήσεις καὶ ὅτι παρηκολούθουν κατὰ πόδας τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα εἰς καλλιτεχνικὴν κίνησιν.

ΤΡΥΦΕΡΟΥΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
Καθηγητὴς Δημοσίας Ἐμπορικῆς Σχολῆς Κομοτινῆς. Ἔκτακτος Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων Περιφερείας Κομοτινῆς.

ΕΝΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΣΑΡΑΝΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΑΝΑΤΟΛ. ΘΡΑΚΗΣ

(Βλ. τόμ. 16ος σελ. 246 Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Θησαυροῦ)

Ἡ ἐπαρχία Σαράντα - Ἐκκλησιῶν εὑρίσκεται εἰς τὸ βόρειο - ἀνατολικὸν μνημεῖον τῆς Ἀνατολ. Θράκης. Τὴν περιβάλλουν γύρω πολλαὶ κωμοπόλεις καὶ χωρία, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἦταν ἀνάμικτα Ἑλληνικά, Τουρκικὰ καὶ Βουλγαρικά. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ εἰς τὴν Βυζαντινὴν περίοδον εἶχεν ἀπόλυτα ἐξελληνισθῆ καὶ ἐκχριστιανισθῆ καὶ στὰ 330 μ.Χ. ἦτο ἑλληνοχριστιανικὸν προπύργιον τοῦ Βυζαντίου, ὅπου συνεκρούσθησαν οἱ βάρβαροι ἐπιδρομεῖς λαοί, πρὸς τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Βυζαντίου.

Ἡ κωμόπολις Γέννα 4 ὥρας πρὸς νότον ἀποτελεῖ χῶρον βυζαντινολογικόν. Δύσκολον ἡ κτίσις τῆς κώμης αὐτῆς νὰναχθῆ εἰς ὡρισμένην ἐποχήν,

διότι οὔτε στοιχεῖα ὑπάρχουν, οὔτε πηγές. Ὅτι ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἂν μὴ πόλις τοὐλάχιστον κώμη, ἢ μονή τις, εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας. Τοῦτο τεκμέρεται ἐκ τοῦ καὶ μέχρι σήμερον σωζομένου ἱεροῦ ναοῦ τῆς Παναγίας, φέροντος χρονολογίαν 714 ὡς καταφαίνεται ἐξ ἐπιγραφῆς ἐπὶ ὀρθογωνίου πλακὸς μαρμαρίνης ἐκτισμένης ἐπὶ τοῦ τοίχου, ὅπου ἀναγινώσκονται μὲ μεγάλα κεφαλαῖα γράμματα τὰ ἑξῆς: «Τὸ στερέωμα τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων στερέωσον, Κύριε, τὴν ἐκκλησίαν ἣν ἐκτίσω τῷ τιμίῳ σου αἵματι». (Ι Ὠδὴ τῶν καταβασιῶν τῆς Ὑπαπαντῆς), ἀρχιερατεύοντος κυροῦ Παρθενίου XVI 714. Ἡ Γέννα ὡς γνωστὸν ὑπήγετο εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀδριανουπόλεως - Αἱμιμόντου. Εἰς τὴν Γένναν αὐτὴν ὑπάρχει καὶ σώζεται ἀκόμη ἀρχαῖος ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ὄρθιον κυρίως μόνον τὸ ἱερὸν βῆμα περικοσμημένον μὲ διαφόρους ἀρχαίας τοιχογραφίας. Πρὸ ἐτῶν εἶχε προσκολληθῆ εἰς τὸ λιθόκτιστον τοῦτο μνημεῖον ναὸς ξύλινος, ὅστις μέχρι τοῦ τελευταίου Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου 1878 ἦτο ὁ σπουδαιότερος τῶν ναῶν τῆς πόλεως. Ἀλλὰ πυρκαϊὰ κατὰ τὸν πόλεμον ἀφοῦ ἀπετέφρωσε ὅλον τὸ ξύλινον μέρος αὐτοῦ ἐπροξένησε μικρὰς ζημίας καὶ εἰς τὸ λιθόκτιστον βυζαντινόν. Ἐκ τῆς Πυρκαϊᾶς ταύτης πολλὰ κομμάτια ἀπειλοῦσαν κατάπτωσιν, ἠναγκάσθησαν οἱ κάτοικοι νὰ καταρρίψουν αὐτὰ καὶ νὰ ξαναχρίσουν τὸν ναόν. Ἐκ τούτου μέγα μέρος τῶν ἀρχαίων ἁγιογραφιῶν ἀφανίσθηκαν καὶ ἀλλοιώθηκαν, ὥστε ἐλάχιστα σημεῖα παραμένουν ἄθικτα καὶ ἐμφανῆ.

«Τὸ ὑπάρχον μέρος, λέγει ὁ Ἀριστ. Χρηστίδης, μέρος τοῦ ναοῦ, φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ ἄνω τμῆμα τῶν ἐν σχήματι σταυροῦ ἐκτισμένων Βυζαντινῶν ναῶν. Διὰ τὸ ὑπόλοιπον τμῆμα τοῦ ναοῦ οὐδεὶς δύναται νὰ μαρτυρήση καὶ οὔτε σώζεται ἐλάχιστον ἐρείπιον. Ὁ παρέχων τὰς πληροφορίας αὐτὰς περὶ ναοῦ τούτου εἶναι ὁ Ἀριστ. Χρηστίδης θανὼν ἤδη καθηγητής, ὅστις κατάγεται ἐκεῖθεν, καὶ ὑπῆρξε διδάσκαλος ἐν Γέννῃ καὶ ἔγραψεν ταῦτα εἰς τὰ 1894. Δίδει καὶ ἄλλας πληροφορίας περὶ τοῦ ναοῦ, διϊσχυριζόμενος ὅτι τὸ σωζόμενον τμῆμα εἶναι τὸ ἄνω τμῆμα τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, καταστραφέντος εἰς ἄγνωστον ἐποχήν. Εἰς τοῦτο ἔπεισαν αὐτὸν αἱ ἑξῆς λόγοι: α) Ὅτι τὸ ἤδη σωζόμενον ναΐδριον τοσοῦτον μικρὸν τυγχάνει, ὥστε ἀδύνατον εἶναι νὰ ὑποτεθῆ ὅτι τοῦτο ἀπετέλει ἔστω καὶ μικρὸν παρεκκλήσιον. β) Ἡ ἤδη ὑπάρχουσα πύλη τοῦ ναοῦ μικρὰ καὶ χαμηλὴ οὖσα, εἶναι ἔργον μεταγενεστέρων. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῶν λίθων καὶ κεράμων τῶν ἄνευ κονιάματος ἐπιτεθειμένων ἀλλήλοις. γ) Ὅτι ἔξω τοῦ ναϊδρίου ὑπάρχουν δύο ἁγιογραφίες τοῦ Προδρόμου δεξιά, ἀριστερὰ δὲ ἀγγέλου εἰκών, τοῦ ὁποίου ὁ κορμὸς περιβάλλεται μὲ πανοπλίαν. Αἱ εἰκόνες ὁμοιάζουν πρὸς τὰς τοῦ ναοῦ καὶ παραμένουν ἀντέχουσαι ἐπὶ τόσους αἰῶνες εἰς τὰς ἐπιδράσεις τῆς ἀτμοσφαίρας.

Ὁ ναὸς ἔχει σχῆμα τετράγωνον, εἰσερχόμενος δέ τις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν

ἁπαντᾶ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τοὺς πόδας μεγάλων ἁψίδων μέχρις ὀροφῆς μὲ ἁγιογραφίας δυσαναγνώστους. Τὰ πλάγια μέρη ἐπίσης ἔχουν τοίχους εἰκονογραφημένους. Αἱ ἁψῖδες ἐκτείνονται πρὸς τὸ βάθος τοῦ ναοῦ. Τῶν ἁψίδων τούτων οἱ πόδες στηρίζονται ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνατολ. τοίχου τοῦ ναοῦ, μεταξὺ δὲ τῆς δευτέρας δεξιᾶς ἁψίδος καὶ τῆς δευτέρας ἀριστερᾶς ὑψοῦται ὁ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ναϊδρίου θόλος, ὅστις καὶ ἐξωτερικῶς ἐξέχει τοῦ λοιποῦ οἰκοδομήματος.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ ἐπὶ τοῦ πρώτου ποδὸς τῆς πρώτης ἁψίδος εὑρίσκεται ἡ εἰκὼν τοῦ ἀρχαγγ. Μιχαήλ, διατηρουμένη ἐν καλῇ καταστάσει. Ἑκατέρωθεν τῶν ὤμων τοῦ ἀρχαγγέλου εἶναι γεγραμμέναι μὲ ἀρχαῖα κεφαλαῖα γράμματα αἱ λέξεις «ὁ ἄρχων Μιχαήλ». Ἀπέναντι ταύτης δεξιὰ ἐπὶ τοῦ πρώτου ποδὸς τῆς πρώτης δεξιᾶς ἁψίδος εἶναι ἐζωγραφισμένη ἡ εἰκὼν τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ. Αὕτη διατηρεῖται καλύτερον κατά τε τὸν χρωματισμὸν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου. Ὁ Γαβριὴλ παρίσταται φέρων ἀσπίδα μὲ γράμματα. Β.ΧS. Ἀριστερὰ ἄνωθεν τῆς εἰκόνος τοῦ Μιχαὴλ εὑρίσκεται εἰκὼν φυσικοῦ μεγέθους δυσδιάκριτος. Ἄνωθι τῆς εἰκόνος ὀρθογώνιος πλὰξ μαρμαρίνη ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐκτισμένη ὅπου ἡ ἐπιγραφή: Τὸ στερέωμα κλπ.

Ὑπάρχει ἡ εἰκὼν τοῦ Ἰ. Θεολόγου μὲ ἐπιγραφὴν ὡς καὶ τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου καὶ Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου. Αἱ ἄλλαι εἶναι ἀλλοιωμέναι. Τὸ μνημεῖον τοῦτο τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν αἴγλης εἶναι ἀξιολογώτατον.

Ἑρμηνεία τῶν γραμμάτων τοῦ σχεδιαγράμματος.

Α— εἴσοδος
Β— πρῶτος ποῦς
Γ— πρῶτος ποῦς δεξιὰ ἁψίδος ἐφῶν Γαβριὴλ
Δ— Εἰκὼν Ἰωακεὶμ
Ε— Εἰκὼν ἁγίου ἐξηλειμμένη
Ζ— Εἰκὼν ἁγίου Εὐθυμίου
Η— Εἰκὼν ἁγίου Ἀντωνίου
Θ— μεγάλη λιβάδα (μὲ εἰκόνας)
Ι — μικραὶ λιβάδαι.

Αὐταὶ εἶναι αἱ παλαιότεραι πληροφορίαι περὶ τοῦ ναοῦ (1894). Διὰ τῆς μεταναστεύσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ 1922 ἡ κατάστασις τοῦ ναοῦ περιγράφεται ἀπὸ τὸν κ. Κ. Κουκκίδην, ὅστις μεταβὰς εἰς τὴν πατρίδα του, Γένναν 1952, ἐπεσκέφθη καὶ τὸν ναὸν καὶ μᾶς ἔφερε τὰ νέα στοιχεῖα. Τὸ μνημεῖον σώζεται ὄρθιον, ἀλλὰ χρησιμεύει ὡς κατοικία ποιμένων καὶ ὡς καταυλισμὸς τῶν ποιμνίων.

Ἐπὶ λέξει λέγει τὰ ἑξῆς: (Βλ. Ἀρχ. Θρ. Θησ. ΙΣΤ' σ. 246).

«Εἶδα τὸ ναὸ τῆς Γέννας τὸν Αὔγ. 1950. Παρουσίαζε ἀπόξω πολλὲς ἀλλοιώσεις καὶ καταστροφές. Οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς τοιχογραφίες ποὺ ὑ-

πῆρχαν στὶς δύο ὑπαίθριες μεριὲς τῆς ἐξώθυρας ἔλειπαν. Ἡ ἐξώθυρα εἶναι τοιχισμένη κἔτσι ἡ εἴσοδος στὸ ναὸ δὲν ἦταν δυνατή. Στὴν ἄλλη πλευρὰ ἀριστερὰ τῆς ἐξωθύρας ὁ γείτονας κάτοικος ἄνοιξε πόρτα καὶ χρησιμοποιοῦσε τὸ ναὸ γιὰ ἀποθήκη. Ἡ πόρτα ἦταν κλειστὴ καὶ δὲν μπόρεσα νὰ μπῶ στὸ ναό. Καθὼς μοῦ εἶπαν οἱ τοιχογραφίες τοῦ ἐσωτερικοῦ παρουσιάζουν ἀλλοιώσεις. Ὁ Βαλὴς τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν κ. Τζαχὶτ Ὀρζάτς ὃν ἐπεσκέφθην, ἔδειξε πολὺ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀναστείλωση καὶ τὴ διατήρηση τοῦ ναοῦ. Μοῦ ἐζήτησεν ἱστορικὲς πληροφορίες καὶ τοῦ ἔδωκα σὲ γαλλικὴ μετάφραση τὰ ὅσα ἔγραψεν ὁ Ἀριστ. Χρηστίδης στὸ Ἀρχ. Θρ. Θησ. Μὲ πληροφόρησεν ὅτι ἡ τουρκικὴ κυβέρνηση ἀπεφάσισε νὰ διατηρήσῃ καὶ διαφυλάξῃ τὸν ναόν».

Τὰς πληροφορίας αὐτὰς διεβιβάσαμε πρὸς τὸν κ. Ἀν. Ὀρλάνδον καὶ ἐζητήσαμε τὴ γνώμη του ὡς εἰδικοῦ, ἐπιδείξαντες φωτογραφίες. Μᾶς ἔστειλε δὲ τὴν ἑξῆς γνώμην οὗτος. «Ἂν κρίνω μόνον ἀπὸ τὴ τοιχοποιΐαν του καὶ τὸν κυλινδρικόν του τροῦλλον, ὅστις φέρει 4 μικρὰ παράθυρα, θὰ πρέπῃ ν' ἀναγάγω τὸν ναὸν εἰς τὸν 10ον αἰῶνα. Ἀφ' ἑτέρου τὰ τυφλὰ ἀψιδώματα τῶν ἐξωτερικῶν του ὄψεων τάσσουν αὐτὸν εἰς τὴν σχολὴν Κων)πόλεως. Ἐὰν εἶχα τὴν κάτοψίν της θὰ κατέληγα εἰς θετικώτερα συμπεράσματα».

Τοιοῦτον εἶναι τὸ μνημεῖον τοῦ ὁποίου τὴν σωτηρίαν ὑπεσχέθη ὁ Βαλλὴς Σαράντα Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν Ἕλληνα δημοσιογράφον κ. Κωνστ. Κουκκίδην καταγόμενον ἐκ Γέννης. Καὶ εὐχόμεθα νὰ ἔχῃ συντελεσθῇ ἡ σωτηρία ἑνὸς μνημείου τόσον παλαιοῦ, καὶ τόσον πολυτίμου διὰ τὴν Βυζαντινὴν ἀρχαιολογίαν.

ΠΟΛ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΩΝ ΤΡΙΑΝΤΑ ΤΟΜΩΝ 1934 - 1964 ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ

Α' ΤΟΜΟΥ Α' ΤΕΥΧΟΥΣ

	Σελίς
Οἱ Ἱδρυταί. Πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ Θρᾷκας	3— 4
Κ. Κουρτίδου ἰατροῦ. Δημώδεις δοξασίαι καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ	5— 31
Γνωρίσματα τῶν Αἰνίων γυναικῶν	32
Β. Δεληγιάννη διδασκάλου. Σύμμικτα Λαογραφικὰ χωρίου Δογὰν-Κιόϊ Μαλγάρων	33
Χαρ. Παρασκευοπούλου. Σύμμικτα Λαογραφικὰ ἐξ Ἀψάλου Ἐδέσσης	38— 56
Βλ. Σκορδέλλη. Λαογραφικὰ Στενιμάχου	57— 59
Πολυδ. Παπαχριστοδούλου. Παραδόσεις, παροιμιώδεις φράσεις, εὐχές, ὅρκοι, κατάρες διαφόρων μερῶν τῆς Θράκης, λιανοτράγουδα	60— 78
Τοπωνυμία Στενιμάχου καὶ χρονογραφικὰ γεγονότα Φιλιπουπόλεως ἐκ χειρογράφων	79— 80
Μόσχου Παπαχριστοδούλου. Τραγούδια Θράκης .	81— 96
Βλ. Σκορδέλλη. Χρονογραφικὰ γεγονότα Φιλ)πολεως ..	97— 98
Κωνστ. Μ. Κωνσταντοπούλου. Κωνσταντῖνος Ἀλωπὸς κριτὴς Θράκης καὶ Μακεδονίας.	99—102
Μυρτίλου Ἀποστολίδου. Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου τῶν Τεκτόνων	102—130
Μ. Φιλήντα. Ἀπομεινάρι ἀπὸ τὶς ἑτοιμολογίες του	131—132
Πολ. Παπαχριστοδούλου. Γλωσσάριο 40 Ἐκκλησιῶν	133—142
Β. Δεληγιάννη. Γλωσσάριο Δογὰν Κιόϊ Μαλγάρων	143—146
Ι. Πουλάκη. Σκόρπια λόγια ἀπὸ τὰ γύρω τῆς Θράκης	147—153
Βλ. Σκορδέλλη. Κύρια ὀνόματα Στενιμάχου	153
Σημειώματα	154
Ἀναστ. Καρρᾶς. Ἐπιγραφὴ	155
Μ. Κωνσταντινίδη. Κουμπάρη	156—159
Π.Π. Μνημόσυνα. Ἀν. Σταμούλης	160

Α' ΤΟΜΟΥ Β' ΤΕΥΧΟΥΣ

Πολ. Παπαχριστοδούλου 'Ο Lamartine στὴ Θράκη Φιλιππούπολη. 'Ανέκδοτα γράμματα τοῦ ποιητῆ ..... Σελὶς 161—168
'Απὸ τοὺς κώδικας τῆς Μητροπόλεως 'Αδρ)πόλεως κατ' ἀντιγραφὴν Γ. Λαμπουσιάδου .... 169—224
+ Μ. 'Αποστολίδου. Τραγούδια Φιλιππουπολιτῶν .. .. 228—270
Δ. Γεωργακᾶ 'Ετυμολογικὰ καὶ σημασιολογικὰ.... .... 271—284
Σ. Κουγέα Μνημόσυνα. Χρ. Τσούντας .. .. 285—287
Μανόλης Κριαρᾶς Βιβλιοκρισία .... 288—289

Β' ΤΟΜΟΥ

+ Κ. Μυρτίλου 'Αποστολίδου. Περὶ μονῆς 'Αγίων 'Αναργύρων Κουκλένης .... 2— 40
Γ. Χουρμουζιάδου (+ 1895) 'Επαρχία Μετρῶν καὶ 'Αθύρων (1806) .... 41— 46
'Αχιλλ. Σαμοθράκη ἰατροῦ. 'Ο Σουλτᾶνος τοῦ 'Ικονίου 'Αζατῖνος .... 47— 55
Β. Δ. Δεληγιάννη. Τὸ ἀμπατζηλίκι στὴ Θράκη ... . 56— 68
'Αναγν. Παρασκευοπούλου ἰατροῦ. 'Η Ψαρικὴ στὴ Σωζόπολη .... 69— 95
'Ανωνύμου Συνθηματικαὶ λέξεις Αἴνου — Κεσσάνης 96
Δημ. Ι. Γεωργακᾶ. Σουφλί, περὶ ἀρχῆς τοῦ τοπωνυμίου.. 97—104
Β. Δ. Δεληγιάννη. Λαογραφικὰ .... 105—118
'Αριστοβ. Α. Χρηστίδου. (1894) Λαογρ. Γέννας .... 119—147
Πολ. Παπαχριστοδούλου. Βαλλίσματα Θρακικὰ κ.ἄ. 148—193
Δ. Κ. Βογαζλῆ. Δυὸ ποιήματα ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολη .... 194—196
'Αποστ. Β. Οἰκονόμου. Παροιμίες Καλλιπόλεως ... ... 196—201
Μόσχ. Παπαχριστοδούλου. Θρακικὰ Τραγούδια .. 202—216
Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου. Διορθώσεις καὶ χρονολογήσεις Βυζαντινῶν μολυβδοβούλλων τῆς Θράκης ..... 217—221
+ Κ. Μ. 'Αποστολίδου. 1) 'Αποκατάστασις Θρακικῆς ἐπιγραφῆς 2) 'Η τοῦ Βικαρίου τῆς Θράκης Σολόμονος ἐπιταφία ἐπιγραφὴ .... 222—235
Ν.Α. Βέη. 'Εκ τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Μηδείας καὶ Σωζοπόλεως Θεοδοσίου ... ... 236—237
Σημειώματα .... 238—245

Γ' ΤΟΜΟΥ

+ Κ. Μ. 'Αποστολίδου Στενίμαχος ἢ Στενήμαχος ... ... 1— 16
Καλλ. Χουρμουζιάδου 'Απόσπασμα Κωδήκων Πετροχωρίου ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ 'Αθύρων. .... 17— 23

Σελὶς

Γ. Χουρμουζιάδου Συλλογὴ Ἐπιγραφῶν Μετρῶν Θράκης 23— 25
Καλλ. Χουρμουζιάδου Χωριάτικο Καλαντὰρ 1912 .... 26— 30
Συμ. Μανασείδου Δημώδη ἄσματα Αἴνου ... ... 31— 73
» Λαογραφικὰ .... 74— 78
» Προλήψεις .... 78— 82
» Γαμήλια τραγούδια .... 82— 84
Ἀπ. Β. Οἰκονομίδου Οἰωνοί, δεισιδαιμονίες, μαγγανεῖες, 85—95
γάμοι κλπ. ἤθη κι' ἔθιμα Μαδύτου ... ... 95—118
Πολ. Παπαχριστοδούλου Ἡ κλέφτρα .... 118—120
Μόσχ. Παπαχριστοδούλου Θρακικὰ τραγούδια .... 121—136
Κ. Χουρμουζιάδου Παρατηρήσεις στὸ ἀμπατζηλῆκι ... 137—142
+ Μ. Ἀποστολίδου Προσθ. εἰς τὴν μελέτην Στενίμαχος 142—144
+ Μ. Ἀποστολίδου Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐσναφίου τῶν Ἀμπατζήδων .... 145—195
Β. Δεληγιάννη Τς μπάμπως ἡ μέρα .... 196—200
Δ. Γεωργακᾶ Περὶ τῆς λ. παραγάδι ... ... 201—202
Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου Χρονολογήσεις βυζαντινῶν μολυβδοβούλων Θράκης .... 203—208
Β. Δεληγιάννη Παραδόσεις, Γλωσσάριο Δογὰν Κιόϊ ... 209—213
Π. Παπαχριστοδούλου Γλωσσάριον 40 Ἐκκλησιῶν.. 214—225
Ἀν. Σταμούλη Τοπωνυμικὰ Θράκης .... 226—229
Δ. Ι. Μ. Μνημόσυνα 230
Διεύθ. Προκήρυξις διαγωνισμοῦ .... 231—233

Δ' ΤΟΜΟΥ

+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου Ἡ ἱερὰ τῆς Φιλ)πόλεως μητρόπολις καὶ οἱ κώδικες αὐτῆς .... 3— 42
Λ. Χ. Σαμοθράκη Κετρίπορις βασιλεὺς τῶν Θρακῶν 356 π.Χ. 43— 48
Κ. Γ. Κουρτίδου Ἡ Γκίμπερνα .... 49— 51
Β. Ν. Δεληγιάννη Λαογραφικὰ Δογὰν - Κιόϊ Μαλγάρων (Ἀν. Θράκης) .... 53— 71
» » Παροιμίες καὶ παμοιμιώδεις φράσεις (Ἀν. Θράκης) .. .. 72— 84
Α. Α. Χατζηπαρασκευᾶ Ἡ ἀμπελουργία εἰς τὰς 40 Ἐκκλ. 85—100
Δημ. Χατζηπαναγιώτου Τὸ θέατρον ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις Ἀναπ. Θράκης .... 101—105
Καλλ. Χουρμουζιάδη Ἐπαρχία Μετρῶν καὶ Ἀθύρων παράδοσις .... 106—110
Πολ. Παπαχριστοδούλου Τραγούδια Θράκης ..... 111—147
» » Πέτρα Ἀν. Θράκης .... .. 148—151

Πολ. Παπαχριστοδούλου Ἔθιμα γάμου στὸ Ὀρτάκιοϊ Λιτίτσης .... Σελὶς 152—153
Κ. Κουρτίδου Παραμύθια Ἀδριανουπόλεως .... 154—161
Ἀπ. Β. Οἰκονομίδου Παραμύθια Καλλιπόλεως .... .. 161—169
Κ. Χατζοπούλου Παραμύθια Σαράντα Ἐκκλησιῶν .... 170—188
Κ.Μ. Κωνσταντοπούλου Γρηγόριος ὁ Πτερωτὸς καὶ τὸ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενον μολυβδόβουλλον .... 189—191
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου Ἀντισημείωμα .. .. 192—193
Ἀπ. Β. Οἰκονομίδου Γραμματικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Μαδύτου Θράκης .... 194—204
Πολ. Παπαχριστοδούλου Γλωσ. 40 Ἐκκλησιῶν .. 205—225
Ι. Διαμαντοπούλου Μνημόσυνα Ν. Λιθοξόος 226
Διεύθυνσις Προκήρυξις Διαγωνισμοῦ συλλογῆς γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ Θράκης .... 227—229
Πολ. Παπαχριστοδούλου Πασκαλιὰ στὴ Θράκη .... 1— 80

Ε' ΤΟΜΟΥ

+ Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου Ἡ ἱερὰ τῆς Φιλιππουπόλεως μητρόπολις καὶ οἱ κώδικες αὐτῆς (συνέχ. ἐκ τοῦ Δ' τ.).. 1— 86
+ Μαργ. Κωνσταντινίδη Ἡ ἱ. μονὴ τοῦ Ἁγ. Νικολάου τοῦ Αἴμονα (Νέμονος ἢ Αἴμονος) παρὰ τὴν Μεσημβρίαν 87— 89
Κ. Κουρτίδου Τ' Ἀναστενάρια καὶ ἡ Σκυλουδευτέρα ἢ Διονυσιακαὶ παραδόσεις εἰς τὴν Θράκην .... 90— 95
Ἐλπ. Σταμ. Σαραντῆ Εὐχὲς ... ... 96—104
Καλλ. Χουρμουζιάδου (διδασκάλου) Λαογραφικὰ ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ Ἀθύρων .... 105—111
Ἀπ. Β. Οἰκονομίδου Λαογραφικὰ Μαδύτου .... 113—128
Β. Δεληγιάννη καὶ Δ. Πετροπούλου Τ' Ἀναστενάρια 129—141
Π. Παπαχριστοδούλου Οἱ ὀνομασίες (ἑορτὲς) ..... 142—144
Δ. Πετροπούλου (καθηγητοῦ) Λαογραφικὰ Σκοποῦ Ἀν. Θράκης .... 145—270
Κ. Κουρτίδου Ἔθιμο ἀρραβώνων Διδυμοτείχου 270
Ἀντ. Ἀν. Σταμούλη Παριηγήσεις ἐκ παλαιῶν ἐκδόσεων 271—275
Σημειώματα .... 276—278
Μνημόσυνα .... 279—280
Πολ. Παπαχριστοδούλου «Τὰ Περασμένα στὴ Θράκη» (διηγήματα) .... 1— 80

ΣΤ' ΤΟΜΟΥ

+ Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου: Περὶ Θρακὸς ἱππέως ἢ τοῦ Κυρίου Ἥρωος .... 1— 20

Σελὶς

+ Μ. Κωνσταντινίδη Ἡ Μεσημβρία ὡς ἐπισκοπή, ἀρχιεπισκοπὴ καὶ μητρόπολις. Ἡ Σωζούπολις ὡς ἐπισκοπὴ καὶ μητρόπολις .... 20— 24
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου Ἡ ἱερὰ τῆς Φιλιππουπόλεως Μητρόπολις καὶ οἱ κώδικες αὐτῆς (συνέχεια ἐκ τοῦ Ε' τόμου καὶ τέλος) .... 25—112
Κ. Γ. Κουρτίδου Τὰ γράμματα εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1365—1922) .... 113—131
+ Ι. Ἀδαμαντιάδου Κατάστασις τῶν Ἑλληνικῶν ἐν Θράκῃ Σχολείων κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος .... 132—141
Τοῦ αὐτοῦ Ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τῆς ἐν Βαφειοχωρίῳ Σχολῆς .... 142—147
Ἀν. Θ. Κοκόλη Περιηγήσεις ἀνὰ τὴν Θράκην .... 148—152
Ν. Π. Ἀνδριώτη De quelques faits Phonétiques du dialecte moderne de Samotrhace . . . . . 153 – 208
Ν. Κωνσταντοπούλου Τοπωνύμια Σκοποῦ Ἀνατ. Θράκης ἤτοι ἑρμηνευτικαὶ παρατηρήσεις καὶ συμπληρώσεις 209—224
Δ. Πετροπούλου Λαογραφικὰ Κωστῆ Ἀν. Θράκης .... 225—299
Σημειώματα .... 300—301
Βιβλιοκρισία ... ... 301—305
Μνημόσυνα .... 306—309

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΝ ΧΡ. ΤΣΟΥΝΤΑ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΤ' ΤΟΜΟΥ

+ Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου Περὶ τῶν ἐν Θράκῃ χωμάτων καὶ τάφων ... . 319—344
Alan J. B. Wace Middle and late Helladic Pottery . 345—351
+ Wilhelm Doerpfeld Uber die Kunst der ältesten indogermanischen Hellenen . . . . . 351—357
Κ. Α. Ρωμαίου Ἀνασκαφὴ στὸ Καραμπουρνάκι τῆς Θεσ)κης 358—387
W. A. Heurtley Γενικαὶ παρατηρήσεις περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν σχέσεων τῶν μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν ὑπαρχουσῶν .... 388—391
Paul Jacobsthal Kelten in Thgakien . . . . . 391—400
R. M. Daukins The Red Apple . . . . . , . 401—406
Otto Walter Ein angebliches Reitermotiv des Parthenonfrieses . . . . . , . . 407—414
Γεωργίου Ε. Μυλωνᾶ, Οἱ βασιλικοὶ τάφοι τῶν Μυκηνῶν

Σελὶς

καὶ ἡ ἀθηναϊκὴ παράδοσις ..... 415—422
Carl W. Blegen The «Halberd» from the Sixth Shaft Greve . . . . . 423—428
G. Rodenwaldt Mykenische Miscellen . . . . . 429—437
Ι. Θ. Κακριδῆ. Ἡ σημασία τοῦ Κέφαλου στὴν Πλατωνικὴ Πολιτεία ..... 438—448
Ch. Picard, Sur un groupe d'ivoire de Mycènes . . 449—451
Νικ. Γ. Παπαδάκη, Ἐκτύπωμα πήλινον Εὐρώπης ἐκ Κρήτης 452—473
Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Κοραῆ στὰ χρόνια 1824 καὶ 1825 ..... 474—490
Σέμνης Παπασπυρίδη - Καρούζου, Ὑδρία τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ..... 491—499
Ἀναστ. Κ. Ὀρλάνδου, Προσθῆκαι εἰς τὰ περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ ναοῦ τῆς Θρακικῆς Βήρας ..... 500—503
Δ. Εὐαγγελίδη, Λακωνικὴ οἰνοχόη ἀπὸ τὴ Σάμο ..... 504—518
Ἀντ. Δ. Κεραμοπούλου, Θηβαϊκὸν χαλκοῦν ἔλασμα .... 519—523
Κ. Ἀμάντου, Ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ καὶ νεοελληνικὰ ἐπώνυμα 524—527
Λίνου Πολίτη, Δύο ἀνάγλυφα ἀπὸ τὴν Ἰκαριὰ ..... 528—534
Χ. Ι. Καρούζου, Περικαλλὲς ἄγαλμα—ἐξεποίησ' οὐκ ἀδαὴς 535—578
Χ. Θεοδωρίδη, Ἡ φιλοσοφικὴ διάθεση στὴν ἐπιγραφὴ τῆς Οἰνοάνδας ..... 579—600
Ν. Κωνσταντοπούλου, Ὁ ἐκ Θράκης μουσικὸς Παναγ. Ἀγαθοκλῆς καὶ τὸ θεωρητικὸν τοῦ 1855 ..... 600—650
Σ. Β. Κουγέα, Δύο Λακωνικαὶ ἐπιγραφαὶ ..... 651—650
Πολ. Παπαχριστοδούλου, Ὁ κώδικας τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Στενιμάχου 1848—1869 ..... 660—669
Εἰρ. Βαρούχα - Χριστοδουλοπούλου, Πτολεμαϊκὰ νομίσματα στὴν κυρίως Ἑλλάδα ..... 668—679
Στ. Κυριακίδου, Σισίννιος στρατηγὸς Ἑλλάδος ..... 680—683
Ε. Π. Φωτιάδου, Βιβλιογραφία Χρήστου Τσούντα. ..... 684—687

Ζ' ΤΟΜΟΥ

Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου, Λύκαστος πρωτοσπαθάριος καὶ στρατηγὸς Μακεδονίας ..... 5— 6
Μ. Κωνσταντινίδη, Ἐπιγραφαὶ Μεσημβρίας Χριστιανικῆς ἐποχῆς ..... 7— 8
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Τὰ Ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου τῶν Ἀμπατζήδων ..... 9— 65
+ Καλλ. Χουρμουζιάδου, Τὸ παιδίον εἰς τὴν ἐκκλησια-

Σελὶς

στικὴν ἐπαρχίαν Μετρῶν καὶ Ἀθύρων τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ... ... 66—133
Μαρίας Χ. Ἰωαννίδου, Τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι καὶ οἱ σύγχρονες Θρακικὲς συλλογὲς ... ... 134—144
Δημ. Α. Πετροπούλου, Λαογραφικὰ Σαμοκοβίου Ἀνατ. Θράκης ... ... 145—223
Ἀχιλλ. Θ. Σαμοθράκη, Λεξικὸν Γεωγραφικὸν καὶ Ἱστορικὸν τῆς Θράκης ... ... 225—336
Ἀντ. Α. Σταμούλη, Περιηγήσεις ... ... 337—340
Γ. Τ. Κόλια, Ἡ παρὰ τὸ Βουλγαρόφυγον μάχη ... ... 341—393
Διεύθυνσις, Σημειώματα ... ... 363—366
» Μνημόσυνα ... ... 367—372
Φοίβου Δέλφη: Ὁ Ἰωσὴφ Ραφτόπουλος ... ... 372—380

Η' ΤΟΜΟΣ

Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, Ἕνας παλαιὸς χάρτης τῆς Θράκης ... ... δ'— κ'
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου δ. φ., Καὶ αὖθις περὶ τῆς τοῦ Βικαρίου τῆς Θράκης Σολόμονος Ἐπιταφίας Ἐπιγραφῆς ... 1— 16
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου δ. φ., Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν τῇ Βορείῳ Θράκῃ Ἑλληνισμοῦ .... 17— 63
Π. Παπαχριστοδούλου, Συμπληρώματα ... ... 64— 65
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου δ. φ., Ρωμανία - Ζαγορὰ καὶ τὰ τῆς Θράκης ὅρια ἐπὶ τῆς Βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας ..... 65— 82
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου δ. φ., Ἡ διὰ τῶν αἰώνων Ἐθνικὴ Φυσιογνωμία τῆς Θράκης ... ... 83—122
Λ. Ἀν. Στ., Περιηγήσεις ... ... 123—124
Jean Kersopoulos, Contribution à la Bibliografie de la Thrace .... 125—134
Δημ. Α. Πετροπούλου, Λαογραφικὰ Σκοπέλου - Πέτρας 135—192
Ἀχιλλ. Σ. Σαμοθράκη, Λεξικὸν Γεωγραφικὸν καὶ Ἱστορικὸν τῆς Θράκης ... ... 193—272
Διεύθύνσεως, Σημειώματα 273
Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, Κ. Μ. Ἀποστολίδης 274—285
Πάνου Τζελέπη, Χρῆστος Τσούντας ... ... 285—288
Διευθύνσεως, Μνημόσυνα ... ... 289—291
Ι. Δ. Κόνδη, Βιβλιοκρισία Γ. Α. Μέγα ἡ λαϊκὴ οἰκοδομία τῆς Λήμνου .... 292—297
Γ. Τ. Κόλλια, G. I. ... ... 298—301

Σελὶς

» » Θρακικὰ ... ... 301—303
Ν. Κωνσταντοπούλου, Ἀπόστολος Δοξιάδης ... . 305—309

Θ' ΤΟΜΟΣ

Πολ. Παπαχριστοδούλου, Ὁ δεύτερος κώδικας τῶν Σχολείων Στενιμάχου Ἀν. Ρωμυλίας ... ... 5— 27
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Οἱ τάφοι λαλοῦσιν ... ... 28— 74
Β. Ἐμμ. Παπαδοπούλου, Τὰ δίκαια τοῦ ἐν Βορείῳ Θράκῃ Ἑλληνισμοῦ ... ... 75—156
Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, Λαογραφικά: Τροφὲς καὶ δίαιτα στὴ Θράκη ... ... 157—177
Πολ. Παπαχριστοδούλου, Ἐπαγγέλματα στὴ Θράκη 177—180
Δ. Πετροπούλου, Λαογραφικὰ Μαΐστρου Ἀνατ. Θράκης 188—220
Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, Ἕνα ἔγγραφο Σαρ. Ἐκκλησιῶν Ἀν. Θράκης ... ... 220—222
Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, Ἐπανόρθωση ... .. 223—224
Ἀχιλλ. Σαμοθράκη, Λεξικὸν Ἱστορικὸν καὶ Γεωγραφικὸν Θράκης ... ... 225—305
Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, Σημειώματα .. .... 305—309
Περ. Παπαχριστοδούλου, Ἐπιτύμβιον Χρ. Τσούντα 310
Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, Μνημόσυνα ... . 311—320
Διεύθυνσις, Ἔκκλησις ... ... 321—322
Ἀντ. Κεραμοπούλου, Περὶ προκηρύξεων βραβείων .. 323—326

Ι' ΤΟΜΟΣ

+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Οἱ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐν Φιλιππουπόλει Βούλγαροι ... ... 5— 50
Δ. Κ. Βογαζλῆ, Φιλιππουπολίτου, Ἑλληνικὲς θρησκευτικὲς κοινότητες στὴν Τουρκία, Βουλγαρία, Ἀνατ. Ρωμυλία .. 51— 64
Ν. Κ. Κωνσταντοπούλου, Ἐκπαιδευτικὰ καὶ κοινωνικὰ Σκοποῦ Ἀν. Θράκης ... ... 65—130
Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὰ ὅρια τῶν βορείων, ἡμιβορείων καὶ νοτίων Ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων τῆς Θράκης ... ... 131—185
Δημ. Π. Πετροπούλου, Λαογραφικὰ Σκεπαστοῦ Ἀν. Θράκης ... ... 186—217
Σ. Λουκάτου, Τραγούδια τῆς Βορ. Θράκης ... ... 218—221
Κωνστ. Γ. Κουρτίδου, Περὶ καταγωγῆς τῶν Σουφλιωτῶν 221—224
Ἀχιλλ. Θ. Σαμοθράκη, Λεξικὸν Ἱστορικὸν καὶ Γεωγραφικὸν τῆς Θράκης ... ... 225—288

Θεοδωρίδου Τριανταφύλλου

Σελὶς

Περιηγήσεις, ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν Ρουμελίαν ... . 289—302
Πολ. Παπαχριστοδούλου, Σημειώματα ... ... 303—310
Μιχ. Τόμπρου, Μνημόσυνα, Κ. Δημητριάδης ... ... 314—326
Πολ. Παπαχριστοδούλου, Μνημόσυνα, Ν. Τσιγγιρίδης, Ἀχ. Σαμοθράκης, Ζ. Χατζηβασιλείου, Μ. Γεδεὼν 326—329

ΙΑ' ΤΟΜΟΣ

Κων. Α. Ρωμαίου, Λαϊκὲς λατρεῖες τῆς Θράκης ... ... 1—131
Π. Παπαχριστοδούλου, Περιηγήσεις ... ... 132—136
Γρ. Μαρασλῆ, Ἐπιστολαὶ Γρηγ. Μαρασλῆ ... ... 137—141
Πολ. Παπαχριστοδούλου, Μετασχηματισμὸς κυρίων ὀνομάτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ... ... 141—144
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Ἡ Φιλιππούπολις ἐπὶ Τουρκοκρατίας κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. ... ... 145—156
Β. Δεληγιάννη, Οἱ Γύφτοι τῆς Θράκης ... ... 157—163
Πολ. Παπαχριστοδούλου, Πανηγύρια καὶ ἁγιάσματα, ἐσνάφια, γειτόνια, χατζηλίκι, νείρατα, ρακὶ - κέφι .. 163—179
+ Καλλ. Χουρμουζιάδη, Παροιμίες ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ Ἀθύρων ... ... 179—181
Πολ. Παπαχριστοδούλου,, Παροιμίες Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ἀνέκδοτα ... ... 189—192
Γ. Σπυριδάκη, Ἡ προέλευσις τοῦ ἄσματος τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ ... ... 193—208
Δημ. Πετροπούλου, Παραμύθι ... ... 209—214
Σ. Καψωμένου, Κριτικὸ σημείωμα Ἀχ. Σαμοθράκης .... 214—217
Σημειώματα, ... 220—224
+ Ἀχιλλ. Σαμοθράκη, Λεξικὸν Γεωγραφικὸν καὶ Ἱστορικὸν τῆς Θράκης .... 225—288
Μνημόσυνα ... ... 289—295

ΙΒ' ΤΟΜΟΣ

+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Ἡ Φιλιππούπολις ἐπὶ Τουρκοκρατίας κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα .... 5— 16
» » Ἡ Φιλιππούπολις ἐπὶ Τουρκοκρατίας κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ..... 17— 39
Δημ. Ι. Γεωργακᾶ, Ἐτυμολογικὰ καὶ Σημασιολογικὰ ... 40— 46
Στ. Κυριακίδου, Ἡ Θράκη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους 49— 62
+ Μαργ. Κωνσταντινίδη, Ἡ Ἀγχίαλος ὡς Ἐπισκοπή, Ἀρχιεπισκοπὴ καὶ Μητρόπολις ... ... 63 — 64
Δημ. Ι. Γεωργακᾶ, Περὶ τῶν Σαρακατσαναίων τῆς Θράκης 65—128

Σελὶς

Σωτ. Ἀντωνιάδου, Ὁ Στενίμαχος, Ἱστορικὸ σημείωμα 129—138
Δημ. Σ. Λουκάτου, Λαογραφικὰ Στενιμάχου ..... 138—166
Φιλ. Ι. Τζομπάρη, Λαογραφικὰ Στενιμάχου ..... 166—173
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Ἡ γλῶσσα τῆς Στενιμάχου .... 174—180
Βλ. Σκορδέλλη, Γλωσσάριο Στενιμάχου ..... 181—191
Φιλήμονος Ι. Τζομπάρη, Γλωσσάριο Στενιμάχου, ... 191—227
Ἀγαθαγγέλου Παπαθεοδώρου, Ἀρκαδιούπολις .. 228—232
Ι. Καπίστρα, Σημείωμα — Ἀναστενάρια ..... 233—235
Γιάννη Τόζη, Σημείωμα, ... 236—237
Μιχ. Λυκίδη, Κοινότης Σαρ. Ἐκκλησιῶν ..... 237—239
Διομήδη Ἰατροπούλου, Ὁ Καπετὰν Ἀναστὰς ..... 239—240
Ἀντ. Κεραμοπούλου, Βούλγαροι ..... 240—242
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Ἐκθέσεις ἐκ Βουλγαρίας ..... 242—244
Π. Παπαχριστοδούλου, Μνημόσυνα ..... 244—248
+ Ἀχιλλ. Σαμοθράκη, Λεξικὸν Γεωγραφικὸν καὶ Ἱστορικὸν τῆς Θράκης ..... 249—335

ΙΓ' ΤΟΜΟΣ

+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Τὰ ὕδατα τῆς Φιλιππουπόλεως ἔτη ἐπὶ Τουρκοκρατίας ..... 5— 12
» » Ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Κοινότης Φιλιππουπόλεως ..... 23— 44
» » Ἡ Φιλιππούπολις ἐπὶ τοῦ αὐτονομιακοῦ καθεστῶτος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ..... 44— 53
» » Ἡ κατάλυσις τῆς ἐν Φιλιππουπόλει Ὀρθοδόξου Κοινότητος .. 54— 62
» » Τὰ αἴτια καὶ ἡ ἱστορία τῆς τελείας ἐξοντώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἰθαγενοῦς στοιχείου ..... 63— 73
Μιχ. Κωνσταντινίδη, Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ΙΒ' ..... 73— 74
+ Σωτηρίου Ἀντωνιάδου, Ἡ ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις ἐν Φιλιππουπόλει ..... 75— 95
«Ἑστία» (1884) Γεώργιος Ζαρίφης 96
Δ. Α. Πετροπούλου, Ἡ γύμνωση στὶς μαγικὲς ἐνέργειες 97—128
Ἕλλης Καλόκαρδου, Λαογραφικὰ Σκοποῦ ..... 129—192
Γ. Σπυριδάκη, Οἱ ἀμφιθαλεῖς εἰς τὸν βίον τοῦ λαοῦ .... 193—208
Κ. Α. Ρωμαίου, Ἀχνάρια ἐπάνω σὲ βράχους ..... 209—227

Σελὶς

Ἀπ. Σιταρᾶ, Λαογραφικὰ Μαδύτου ... ... 228—236
Π. Παπαχριστοδούλου, Λαογραφικὰ Θρακιώτικα ... 237—247
» » Σημειώματα ... ... 248—261
» » Μνημόσυνα ... ... 262—268
» » Βιβλιοκρισία ... ... 273—282
Σ. Ἀντωνιάδου, Ἡ αὐτοβιογραφία μου ... ... 273—282

ΙΔ΄ ΤΟΜΟΥ

Διεύθυνση, Πρὸς τὸ δέκατο τέταρτο ἔτος ... ... 3— 6
+ Μ. Ἀποστολίδη, Συνοπτικὸ σημείωμα ἰδιόγραφον ... 8— 9
Π. Παπαχριστοδούλου, Κ. Μ. Ἀποστολίδης ... ... 9— 13
» » Γνῶμες καὶ σκέψεις καὶ χαρακτηριστικὰ τῆς ζωῆς Κ. Μ. Ἀποστολίδου ... ... 14— 31
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Ἡ ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ μητρόπολις Φιλιππουπόλεως ... ... 32— 63
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Βιογραφίαι διακριθέντων Φιλιππουπολιτῶν ... ... 64— 94
Δημ. Οἰκονομίδου, Περὶ τοῦ Γ. Σταυράκογλου ... ... 95— 98
Δ. Κ. Βογαζλῆ Ἑλληνικὰ μοναστήρια καὶ θέρετρα τῆς βορεινῆς Ροδόπης ... ... 96—156
Π. Παπαχριστοδούλου, Ἐπιτύμβιο στὸν ἀλησμόνητο Κ. Μ. Ἀποστολίδη ... ... 156—157
Μαργ. Κωνσταντινίδη, Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας Β΄ ὁ Τρανὸς ... ... 157—160
Π. Παπαχριστοδούλου, Τέσσαρες σύγχρονοι ἱστοριογράφοι τῆς Θράκης ... ... 161—178
+ Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Λεξιλόγιον τῆς ἐν Φιλιππουπόλει Ἑλληνικῆς διαλέκτου. Πρόλογος ... ... 179—192
Δημ. Ι. Γεωργακᾶ, Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Σαρακατσαναίων καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ... ... 193—270
Πολ. Παπαχριστοδούλου, Ἡ Θρακικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα ... ... 271—272
Κ. Ρωμαίου, Δοξασίες τῶν διαφόρων λαῶν γιὰ τὴν καταγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου ... ... 273—298
Πολ. Παπαχριστοδούλου, Ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς καὶ τὸ χειρόγραφό του «Λυρικὰ» ... ... 299—304
Ν. Βέη (BEES). Ἔμετρα κείμενα Στ. Α. Κουμανούδη ... ... 305—347
Πολ. Παπαχριστοδούλου, Σημειώματα. Μνημόσυνα Βιβλιοκρισία ... ... 348—372
Κ. Ρωμαίου, Προσθήκη εἰς τὰ «ἀχνάρια ἐπάνω σὲ βράχους» 374—376

ΙΕ' ΤΟΜΟΥ

Νικηφ. Μοσχοπούλου. Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη ... . 5—176
Πολ. Παπαχριστοδούλου. Θρᾷκες λαογράφοι τοῦ Θ' αἰῶνας καὶ τῶν τελευταίων χρόνων ... ... 177—200
Μανουὴλ Γεδεών, Συνήθειαι χριστιανῶν ἐν τῷ κοινωνικῷ τῶν Τούρκων βίῳ ... ... 201—206
Πολ. Παπαχριστοδούλου. Παλαιότατοι Συνεταιρισμοὶ στὴ Θράκη ... ... 206—208
Ἀγγελ. Χατζημιχάλη. Ἡ φορεσιὰ τῆς Σουφλιώτισσας 209—225
Δημ. Οἰκονομίδου, Δημοσθένης Ροῦσος ὁ Θρᾷξ ... .. 225—361
Πολ. Παπαχριστοδούλου Τ' Ἀναστενάρια ... ... 363—367

ΙΣΤ' ΤΟΜΟΥ

Πολ. Παπαχριστοδούλου. Ἡ Ἑλληνικότης τῆς Θράκης 5— 34
Ὁ Ἑλληνισμὸς στὴ Θράκη ὅπως τὸν εἶδαν οἱ περιηγητὲς στὰ χρόνια τῆς δουλείας ... ... 35— 53
Τὰ ἐσνάφια καὶ ἡ οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἄνθιση τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τουρκοκρατίας .. .. 54— 75
Ἡ καταστροφὴ τοῦ Βορειοθρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ (1878-1914) 76—112
Γρηγ. Π. Εὐθυμίου. Θρακικὰ εὑρήματα καὶ ἀνασκαφὲς .. 113—137
Ἀγγ. Ν. Παπακώστα. Τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα στὴν Ἀνατολικὴ Ρωμυλία. ... ... 138—147
Πολ. Παπαχριστοδούλου. Διάφορα ἔγγραφα ἀφορῶντα τὸν Βλ. Σκορδέλλην ... ... 148—152
Πολ. Παπαχριστοδούλου. Φάκελλος ἀρ. 434 (Θρακικὰ) Βιβλιοθήκης Βουλῆς ... ... 153—156
Μιχ. Κ. Μοσχοπούλου. Δεῖγμα σλαυικῆς ψευδολογίας .. 157—161
» » » Ἐπανάστασις Μεταμορφώσεως .. 161—163
Πολ. Παπαχριστοδούλου. Ἡ γιατρικὴ στὴ Θράκη τὸν ΙΘ' αἰῶνα ... ... 165—180
Δημ. Β. Οἰκονομίδου. Δημώδης ἰατρικὴ στὴ Θράκη .... 181—228
Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου. Εὐεργετήριον γράμμα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ... ... 229—234
Σημειώματα ... ... 235—263
Μνημόσυνα ... ... 264—267
Στοὺς Ὀρφικοὺς Δρυμῶνες ... ... 273—333

ΙΖ' ΤΟΜΟΥ

+ Μαργ. Κωνσταντινίδη. Ἡ Ἀγχίαλος ... . 5— 28
Γρηγ. Εὐθυμίου. Περὶ ἀρχαιολογικῆς σπουδαιότητος τῆς

Σελὶς

περιφ. τῶν Κουμάρων Ὀρεστιάδος ... ... 29— 32
Ν. Π. Ἀνδριώτη. Τὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα τῆς Βουλγ. γλώσσης 33—100
Δ. Κ. Βογαζλῆ. Βούλγαροι καὶ Ἕλληνες, συγκριτικὴ λαογραφικὴ καὶ ἱστορικὴ μελέτη ... ... 101—146
Δημ. Β. Οἰκονομίδου. Ἀπὸ τὴν Ἱστορία τοῦ νεοελληνικοῦ καὶ ρουμανικοῦ θεάτρου ... ... 147—196
Γρηγ. Εὐθυμίου. Ἐνεπίγραφος στήλη εἰς Πλωτινόπολιν 197—203
Ἀρχιμ. Ν. Βαφείδου. Ἐξισλαμίσεις γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν 204—211
» » » Οἱ λαξευτοὶ τάφοι τοῦ παλαιοῦ Μπαρουτχανὲ Διδυμοτείχου .... 212—215
» » » Σχολεῖα καὶ διδάσκαλοι ἐν Διδυμοτ. 215—234
Γεωργ. Γιαννακάκη. Τίτλοι τῶν κεφαλαίων τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης ... ... 235—251
Ἀγνώστου ἐπωνύμου. Δεῖγμα λαϊκῆς στιχουργίας .... 252—263
Ἀρχιμ. Ν. Βαφείδου. Λαϊκὴ γιατρικὴ ... ... 264—267
Γρηγορ. Εὐθυμίου. Κάλαντα .. .. 267—269
Γεωργ. Γιαννακάκη. Ἡ Τζαμάλα ... . 269—270
Πολ. Παπαχριστοδούλου. Ἡ Λαμπρὴ στὴ Θράκη καὶ ἡ λαϊκὴ μοῦσα ... ... 271—276
Γρηγ. Εὐθυμίου. Νέα εὑρήματα εἰς Πλωτινόπολιν, ἄλλα εὑρήματα ... ... 279—280
Π. Παπαχριστοδούλου. Ταναστενάρια τοῦ 1952 .... 280—282
» » Ὁ Ἥρως Θρᾶξ ἱππεὺς .... 283—285
» » Χώματα καὶ τάφοι ... . 285—287
» » Ὁ Κλείδωνας ... ... 287—291
» » Ἡ ἀρχαία ἱστ. τοῦ Κλείδωνα 291—294
» » Τορευτικὴ ξυλογραφία, διακοσμητικὴ ... . 294—296
Ἀρχιμ. Ν. Βαφείδου. Ἡ ἀρχαιότης τῆς πόλεως Διδυμοτείχου ἀποδεικνυομένη καὶ ἐκ νομισμάτων ... ... 296—298
» » » Ἕβρος καὶ Μαρίτσα ... . 291—300
» » » Ἐσνάφια ἐν Διδυμοτείχῳ ... .. 300—302
» » » Μία μαρμαρίνη κεφαλὴ ἐν Ἰσαακίῳ τοῦ Διδυμοτείχου ... . 302—304
» » » Ἀρχαιότητες τοῦ Ἀμορίου .... 304—305
Π. Παπαχριστοδούλου. Δύο ἔγγραφα, Ἀρχ. Κράτους 305—306
Κωνστ. Ρωμαίου, Δημοτικὰ τραγούδια ... ... 307—365
Τ Γριτσοπούλου, Κύριλλος Ἀνδρόνικος μητροπ. Ξάνθης 367—373

Σελὶς

Δ. Λουκάτου. Ὑπαίθρια μουσεῖα στὴ Σουηδία ... ... 374—377
Συμπληρώματα ... ... 378—382
Μνημόσυνα ... ... 382—384
Βιβλιοκρισία ... ... 385—387

ΙΗ' ΤΟΜΟΥ

Ἀρχ. Ν. Βαφείδου, Ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Θράκης καὶ ὁ φάκελλος 434 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς περὶ Θράκης ... ... 5—130
Πολ. Παπαχριστοδούλου. Τ' Ἀναστενάρια ἀπὸ νέα στοιχεῖα τοῦ 1952 (Μαΐου 21) ... ... 131—178
Τ. Γριτσοπούλου, Συμβολὴ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν Ραιδεστοῦ ... ... 179—182
Δ. Οἰκονομίδου. Αἱ λαογραφικαὶ σπουδαὶ εἰς τὴν Ρουμανίαν 183—205
Γρηγ. Εὐθυμίου. Ἀττικὰ ἀγγεῖα ἐκ Πλωτινουπόλεως .. 206—208
» » Καταστατικὸν Δημογεροντίας Διδυμ)χου .. 209—220
Γ. Γιαννακάκη. Ἱστορία τῆς γενετείρας μου ... ... 221—258
Γ. Παπανικολάου. Λαογραφικὰ στοιχεῖα παρμένα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Χανδρὰ ... ... 259—288
Βασ. Σιναπίδη. Φυλετικὴ κάταγωγή, ἤθη κἔθιμα τῶν Κατσιβέλλων Διδυμοτείχου ... ... 289—298
Ἀρχιμ. Ν. Βαφείδου, Γνώμη περὶ Κατσιβέλλων ... ... 299—301
Μαυρομμάτη. Ἀγχίαλος, Ἀχελώ, Ἀγχιολοῦ ... ... 302—304
Πολ. Παπαχριστοδούλου. Σημειώματα καὶ παρατηρήσεις στὴν τελετὴ τῶν Ἀναστεναρίων 1952 — 53 ... ... 305—319
Μ. Βλαστοῦ, Ψυχιάτρου. Πιθανὴ ἐπιστημονικὴ ἑρμηνεία τῶν φαινομένων τῆς πυροβασίας ... ... 321—331
Ι. Κερσοπούλου. Ἐθνολ. ἀπόσπασμα ἐπαρχίας Θράκης .. 332—336
Κ. Ρωμαίου. Δύο περίεργα ἱστορικὰ τραγούδια ... ... 337—374
Τ. Γριτσοπούλου. Βιβλιοκρισία ... ... 375—383
Διαφόρων. Βιβλιοκρισία καὶ κρίσεις γιὰ τὸ ἔργο Δ. Γεωργακᾶ 383—392
Δ. Οἰκονομίδου. Βιβλιοκρισία .... 392—397
Π. Σπανδωνίδου. Διὰ τὰς ἐκδόσεις Ἑταιρ. Θρ. Μελετῶν 398—400
Πολ. Παπαχριστοδούλου. Σημειώματα ... . 401—407
» » Μνημόσυνα ... ... 408—411

ΙΘ' ΤΟΜΟΥ

Ἀδ. Μ. Διαμαντοπούλου. Ἡ Ἀγχίαλος ... ... 6—145
Γρ. Π. Εὐθυμίου. Δύο λίθοι ἐνεπίγραφοι ἐκ Τραϊνουπόλεως 146—153
» » » Ὁ Κιοπὲκ Μπέης Διδυμοτείχου .. .... 153—160

Σελὶς

Δημ. Β. Οἰκονομίδου. Τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἑλλην. θέατρον 161—192
Ἀρχ. Ν. Βαφείδου. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία Βιζύης ... 193—212
Γιάννη Α. Τόζη. Πῶς εἶδε τὴ σκλαβωμένη Θράκη στὰ 1634 ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς ..... 213—224
Κ. Ρωμαίου. Τὸ τραγούδι τοῦ βασιλιὰ Ἐρρίκου τῆς Φλάντρας 225—264
Τ. Α. Γριτσοπούλου. Συμβολὴ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν Φιλιππουπόλεως κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ... . 265—281
Κ. Βουτσοπούλου. Τὸ ἀσκὶ 282
Γρηγ. Π. Εὐθυμίου. Στήλη ἐκ Φερῶν ἀνεπίγραφος .... 283—288
Π. Παπαχριστοδούλου. Τὸ θρακικὸ τραγούδι βυζαντινὸ τροπάρι ... ... 289—301
Θ. Κιακίδη. Λαϊκὸ ποίημα τοῦ διωγμοῦ ἀπὸ τὴ Θράκη .... 302—304
Π. Παπαχριστοδούλου. Τ' Ἀναστενάρια τοῦ 1951 ... 305—315
Ἄννας Χατζηνικολάου. Ἀναστεναρίων εἰκόνες ..... 327—332
Ἄννας Ἀντωνιάδου. Ἀναστενάρια ... ... 333—334
Π. Καβακοπούλου. Ἀναστενάρικη μουσικὴ ... ... 340—345
G. VIOLON Ἐπίμετρο .. .. 345—348
Π. Παπαχριστοδούλου. Ἀναστενάρικοι χοροὶ ... .. 348—350
Κ. Ρωμαίου. Ἀναστενάρια ... ... 348—351
» » Καὶ πάλιν τ' Ἀναστενάρια ... 352—353
Κ. Βουτσοπούλου. Τεκτονικὴ γλῶσσα 352
Δ. Γεωργακᾶ. Βιβλιοκρισία ... ... 353—361
Δ. Οἰκονομίδου. Βιβλιοκρισία ... ... 361—367
Π. Μαρκάκη. Βιβλιοκρισία ... ... 367—370
Ν. Κ. Βιβλιοκρισία ... ... 371—372
Π. Π. Σημειώματα ... ... 373—376
Π. Π. Μνημόσυνα 377
Εὑρετήριο ... ... 378—382
Περιεχόμενα. Κατὰ συγγραφεῖς καὶ καθ' ὕλην .... 383—384

Κ' ΤΟΜΟΥ

Τ. Α. Γριτσοπούλου, Ὁ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Διονύσιος ὁ Α' ... .. 3— 25
» » Πατριάρχου Διονυσίου Α' ἀκολουθία 26— 37
Γρ. Εὐθυμίου. Συμπληρωματικὰ γιὰ τὴ Δημογ. Διδυμοτείχου 38— 48
Καὶ ἀλλαχοῦ συνέχεια ... ... 271—272
+ Μ. Ἀποστολίδου. Περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν ἀρχαίων Θρακῶν ... ... 49— 80
Ἀρχιμ. Ν. Βαφείδου. Ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Θρά-

Σελὶς

κης καὶ ὁ φάκελλος 434 Βιβλιοθ. Βουλῆς ... ... 81—120
Τ ά σ ο υ Γ ρ ι τ σ ο π ο ύ λ ο υ. Συλτανικὸν Βεράτιον πρὸς τὸν Προκοννήσου Βησαρίωνα (1835) .... 121—133
Γ ρ. Ε ὐ θ υ μ ί ο υ. Μαρμάρινον ἀγαλμάτ. Ἀρτέμιδος ἐκ Δορίσκου 134—138
Δ η μ. Μ ά ν α κ α. Ἐσνάφια Διδυμοτείχου ... ... 139—144
Γ ρ η γ. Ε ὐ θ υ μ ί ο υ. Ἡ παιδεία ἐν Διδυμοτείχῳ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ... ... 145—212
Δ η μ. Ο ἰ κ ο ν ο μ ί δ ο υ. Προσθήκη εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν Ρουμανίᾳ θεάτρου .... 212—224
Ν. Ἀ ν δ ρ ι ώ τ η. Τὰ σύνθετα τοῦ γλωσσ. ἰδιώματος τῆς Ἴμβρου 225—270
Γ ρ. Ε ὐ θ υ μ ί ο υ. Περὶ τῶν σωζομένων κωδίκων Ἀδρ)πόλεως 273—300
Β. Σ. Σ ι ν α π ί δ η. Προσφορὰ στὴν ἔρευνα γιὰ τὴ φυλετικὴ προέλευση τῶν Κατσιβέλλων Διδυμοτείχου Θράκης. Ἄλλα διάφορα περὶ Κατσιβέλλων ... ... 301—318
Σ η μ ε ι ώ μ α τ α. .. .. 318—342
Κ. Ρ ω μ α ί ο υ. Τεχνικὴ τοῦ προοιμίου τῶν δύο τραγουδιῶν Ἀδριανουπόλεως καὶ Ἁγίας Σοφίας ... ... 343—356
Π. Π α π α χ ρ ι σ τ ο δ ο ύ λ ο υ. Κ. Ρ ω μ α ί ο υ, Π. Κ α β α κ ο π ο ύ λ ο υ, Π. Σ ε γ δ ί τ σ α. Τ' Ἀναστενάρια τοῦ 1955 ... ... 357—382
Β ι β λ ι ο κ ρ ι σ ί α ... ... 383—387
Μ ν η μ ό σ υ ν α 387
Ε ὑ ρ ε τ ή ρ ι ο ν ... ... 388—391
Π ε ρ ι ε χ ό μ ε ν α κατὰ συγγραφεῖς καὶ καθ' ὕλην 392

ΚΑ' ΤΟΜΟΥ

Δ. Γ ε ω ρ γ α κᾶ. Τὰ εἰκοσάχρονα τοῦ Ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ. ... ... 3— 5
Μ α ρ γ. Κ ω ν σ τ α ν τ ι ν ί δ η. Ἡ μεσημβία παρ' Εὐξείνῳ .. 5— 24
Γ ρ. Ε ὐ θ υ μ ί ο υ. Ἡ Παιδεία ἐν Διδυμοτείχῳ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν Β' ... ... 25— 64
Μ. Ἰ ω α ν ν ί δ ο υ. Αἱ πηγαὶ τῶν Δημ. ἀσμάτων τῆς Συλλογῆς E. Legrand .. .. 65— 71
Γ ρ η γ. Ε ὐ θ υ μ ί ο υ. Καὶ ἕτερος λίθος ἐκ Πλωτινουπόλεως .. 72— 78
Π. Π α π α χ ρ ι σ τ ο δ ο ύ λ ο υ. Πρωτότυπον ἀποφάσεως τοῦ Μεγ. ἐκκλ. Δικαστηρίου Ἀδριανουπόλεως ... ... 79— 80
Δ. Ο ἰ κ ο ν ο μ ί δ ο υ. Περὶ πρωτεργατῶν τῆς Ρουμανικῆς Λογοτεχνίας ... ... 81—113
Τ. Γ ρ ι τ σ ο π ο ύ λ ο υ. Σελίδες τῆς Ἐκκλ. Ἱστορίας Σηλυβρίας 114—126

Σελὶς

Κυρ. Μαμώνη. Τρεῖς Κώδικες τῆς Ἐπισκοπῆς Μετρῶν καὶ Ἀθύρα ... ... 127—176
Δ. Κ. Βογαζλῆ. Ἤθη, ἔθιμα καὶ προλήψεις τῶν Ἑλλήνων Βορειοθρακῶν κλπ. ... ... 177—234
Γ. Γιαννακάκη. Τί ἐγίνετο ὁσάκις ἐκτίζετο σπίτι ... ... 235—237
Τ. Γριτσοπούλου. Βεράτιον Σουλτανικὸν Ἀβδοὺλ Μετζὶτ πρὸς τὸν Ἡρακλείας Διονύσιον 1842 ... ... 238—248
Π. Κρανιδιώτη. Τὰ Ἀναστενάρια ὡς ψυχοσωματικὸν φαινόμενον ... ... 249—278
Γ. Κουσιάδη. Ἀναστενάρικοι χοροὶ ... ... 279—281
Η. Καβακοπούλου. Ἡ τρίτη ἡμέρα τῶν Ἀναστεναρίων.. 282—299
Π. Παπαχριστοδούλου. Τὰ Ἀναστενάρια 1956 ... . 300—305
Π. Παπαχριστοδούλου. Βιβλιοκρισία Δημοσιευμάτων Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν ... ... 306—308
Δ. Οἰκονομίδη. Βιβλιοκρισία Δημοσιευμάτων Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν ... ... 309—312
Π. Π. Μνημόσυνα 313
Ι. Μπέτσος. Μία ἀναγνώρισις 314
Εὑρετήριον ... ... 315—319
Περιεχόμενα κατὰ συγγραφεῖς καὶ ὕλην 320

ΚΒ' ΤΟΜΟΥ

Ἔκκλησις τοῦ Ἀρχ. Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσ. Θησαυροῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ξένους κ.κ. βυζαντινολόγους .. 5— 6
... ... 7— 11
Π. Παπαχριστοδούλου. Οἱ Παυλικιανοὶ τῆς Ἀν. Θράκης ... ... 12— 16
Εὐλ. Κουρίλα μητρ. Κορυτσᾶς. Ὁ Καβαλλάρης Ἅγιος Γεώργιος ἐν τῇ ἁγιογραφίᾳ καὶ λαογραφίᾳ δημώδης τύπος ἐν Θράκῃ ... ... 17—136
Γιάννη Ἀργ. Τόζη. Ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος κατὰ τὸν ΙΔ' αἰ. ὅπως τὸν εἶδεν ἕνας Ἱσπανὸς περιηγητὴς ... ... 137—151
Γρ. Εὐθυμίου. Περὶ τοῦ ἐν Ἀλεποχωρίῳ Ἔβρου ἱστορημένου ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἐπ' ὀνόματι ἁγ. Ἀθανασίου τιμωμένου 152—164
Ν. Βαφείδη ἀρχ. Βυζαντινὸν παρεκκλήσιον, τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης ἐν Διδυμοτείχῳ Θράκης ... ... 165—168
+ Μ. Κωνσταντινίδη. Ἡ Ἀπολλωνία (Σωζόπολις νῦν) 169—189
Τασούλας Τζοβάρη - Γιαννοπούλου. Βυζαντινὰ μνημεῖα Στενιμάχου ... ... 190—203

Σελὶς

Βαρώνου Βεγκέσδα Βρατισλὰβ φὸν Μήτροβιτς. Ἡ Κωνσταντινούπολις κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ... ... 204—217
+ Μανουὴλ Γεδεών. Τετρακοσιετηρὶς πατριαρχικῆς δωρεᾶς 1538 — 1938 ... ... 218—232
Δ. Β. Οἰκονομίδου. Τὰ Βρεξούδια ... ... 233—236
Τρ. Τζουνῆ. Τὰ Βρεξούδια ... . 237—240
Π. Παπαχριστοδούλου. Τὰ κάστρα τῆς Θράκης, ἔμμετροι Βυζαντινοὶ θρῦλοι ... ... 246—254
Π. Παπαχριστοδούλου. Βυζαντινὸς ναὸς 11ου αἰ. τῆς Γέννας Ἀναπ. Θράκης ... ... 255—256
Μ. Κ. Ἀποστολίδη. Ἡ Στενίμαχος ἐπὶ βυζαντινὴν περίοδον, τὴν φραγκοκρατίαν, καὶ τὴν μεσαιωνικὴν ... ... 257—263
Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου. Διορθώσεις καὶ χρονολογήσεις βυζαντινῶν μολυβδοβούλλων τῆς Θράκης ... ... 264—269
Σ. Λακίδη. Κατάστασις ἐπαρχίας Βιζύης ὑπὸ τὴν βυζαντινὴν μοναρχίαν 364 — 1204 π.Χ. ... ... 270—280
Σ. Ἰωαννίδη. Ἡ βυζαντινὴ Βιζύη καὶ τὰ μνημεῖα της ... 281—282
Σ. Λακίδη. Δημώδη ἄσματα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βιζύης ... ... 283—296
Ἀνωνύμου. Ὁ βίος τῆς ὁσίας μητρὸς Παρασκευῆς ἐξ Ἀν. Θράκης καταγομένης... ... ... 207—302
Ἀνωνύμου. Βυζαντινοὶ ναοὶ ποὺ κατεστράφησαν (1955) εἰς Κωνσταντινούπολιν .... 303—304
Βλ. Σκορδέλλη, Στενιμαχίτου. Ἡ Θράκη .. .. 305—320
Τ. Α. Γριστοπούλου. Μητρόπολις Ἀδριανουπόλεως . .. 321—331
Δημ. Ζαγκλῆ. Αἱ δύο Μακεδονίαι .... 333—342
Π. Παπαχριστοδούλου. Πολύτιμοι Θρακικοὶ κώδικες τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου ... ... 343—348
Γρ. Εὐθυμίου. Τὸ Διδυμότειχον κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ... ... 349—378
Π. Παπαχριστοδούλου. Τρία εὑρήματα τῆς Θράκης πολλῆς ἀξία ... ... 379—396
Π. Παπαχριστοδούλου. Σημειώματα ... ... 397—409
» » Βιβλιοκρισίαι ... ... 410—413
Δ. Οἰκονομίδου. Βιβλιοκρισίαι... ... ... 413—417
Εὑρετήριον καὶ περιεχόμενα ... ... 422—431

ΚΓ' ΤΟΜΟΥ

Π. Παπαχριστοδούλου. Οἱ Πομᾶκοι ... ... 3— 25
» » Μερικὰ ἔγγραφα Θράκης φάκελ. 434 βιβλιοθ. Βουλῆς. 26— 32

Σελὶς

+ Κ. Οἰκονόμου. Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς ἐπαρχίας Φιλ)λεως 1819 ... ... 33— 60
Θ. Μαυρομμάτη. Ἱππικοὶ ἀγῶνες Ἀγχιάλου ... ... 61— 63
Στ. Παπαδοπούλου. Ἀπωλεσθέντα ἔργα τέχνης ναῶν Κωνσταντινουπόλεως ... ... 63— 64
Ε. Κουρίλα. Μητρ. Κορυτσᾶς. Ἁγιασμάτιον Θράκης καὶ Κων)πόλεως. Τὰ ἱερὰ λουτρὰ .. .. 65—184
Ἀρ. Κουρτίδη. Ἐπεισόδια εἰσβολῆς Ρώσων εἰς Θράκην .. 185—192
Κ. Κουκκίδη. Ἀντιβουλγαρικὸς Θρακικὸς ἀγὼν ... . 193—208
Π. Παπαχριστοδούλου. Δείγματα λαϊκῆς Σπιχουργίας 209—256
Θ. Μαυρομμάτη. Ἡ ἀστικὴ καὶ ἀγροτικὴ ζωὴ Κοινωνίας Ἀγχιάλου ... ... 257—278
Μ. Γεδεών. Κωνσταντινουπολιτῶν παλαιὸν ἱερὸν καθεστὼς 279—290
Γρ. Εὐθυμίου. Ὁ Διδυμ. Φιλάρετος πρὸς τὸν βούλγαρον νομάρχην Μιχ. Ρόζενταλ. ... ... 291—312
Π. Παπαχριστοδούλου. Ἀντίγραφον ἐκθέσεως τοῦ Αἴνου. Ἀνθίμου 1887 φάκ. 434 βιβλ. Βουλῆς ... . 313—318
Στ. Παπαδοπούλου. Συλλογαὶ πολυτίμων μολυβδοβούλων 319—320
Π. Παπαχριστοδούλου. Θρακικὰ αἰνίγματα ... ... 321—361
+ Κ. Χ. Κυριαζῆ. Τὸ Γυμνάσιον Ἀδρ)λεως 1883 ..... 362—369
Διευθύνσεως. Σημειώματα ... ... 370—406
Π. Παπαχριστοδούλου. Βιβλιοκρισία .. .. 407—416
» » Μνημόσυνα ... ... 417—424
» » Εὑρετήριον ... ... 425—430

ΚΔ' ΤΟΜΟΥ

Ἰ. Ἀναστασίου. Οἱ Παυλικιανοὶ ... ... 3—136
Μ. Κ. Ἀποστολίδη. Ἡ Ἁγία Σοφία ... ... 137—211
Στ. Παπαδοπούλου. Αἱ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι ... ... 212—218
Μ. Γεδεών. Φαναριωτικὴ Γραμματογραφία. Ἀναμνήσεις περισωθεῖσαι ... ... 219—226
Κ. Τρυφερούλη. Ἀνάγλυφον τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος ἀνευρεθὲν ἐγγὺς Ξυλαγανῆς ... ... 227—229
Π. Π. Ἀγγεῖον Βιζύης ἀργυροῦν ... ... 230—231
Στ. Παπαδοπούλου. Θεοτόκος ἡ προστάτης Κων)πόλεως 231—232
Δ. Σεϊτανίδη. Τὸ Σουφλὶ καὶ ἡ Ἱστορία του ἀπὸ τοῦ 1910 — 1950 .... 233—268
Π. Καβακοπούλου. Ὁ Ἁγιόγιανος (λαογραφικὸν) .... 269—280
Κ. Κουκκίδη. Λεξικὸν ἑλληνικῶν λέξεων παραγομένων ἐκ

Σελὶς

τῆς Τουρκικῆς ... ... 281—312
Γρ. Εὐθυμίου. Ἡ παιδεία ἐν Διδυμοτείχῳ ... ... 313—344
Διευθύνσεως. Σημειώματα ... ... 345—398
Δ. Οἰκονομίδου. Βιβλιοκρισία - Βιογραφία GENNEP.. 399—415
Π. Παπαχριστοδούλου. Βιβλιοκρισία δημοσιευμάτων Ε. Θ. Μ. ... ... 415—420
Διευθύνσεως, Μνημόσυνα. Ν. Βέη, Ἰ. Ἀβράσογλου .... 421—425
Εὑρετήριον ... ... 426—436

ΚΕ' ΤΟΜΟΣ

Φ. Εὐθύφρονος. Αἱ τρομεραὶ φρικαλεότητες τῆς Ἀγχιάλου 4— 68
Κ. Α. Διαμάντη. Οἱ Θρᾷκες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πατρίδος 69— 79
Κ. Α. Διαμάντη. Σωτήριος Ἀντωνίου, ἔμπορος ἐκ Φιλιππουπόλεως εὐεργέτης τοῦ ἔθνους ... ... 79— 87
Εἰρ. Βαρούχα Χριστοδουλοπούλου. Αἱ δύο Μεσημβρίαι ... ... 88— 89
Ε. Δαλεζίου. Τουρκικά τινα ἔργα περὶ Θράκης, Ρούμελης καὶ Βαλκανίων ... ... 90—106
Χ. Μισαηλίδη. Τὸ θέατρον τῆς Πόλης 1800 - 1900 ..... 107—119
Κ. Κουκκίδη. Λεξιλόγιον ἑλληνικῶν λέξεων παραγομένων ἐκ τῆς τουρκικῆς ... ... 121—200
Θ. Μ. Μαυρομμάτη. Τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον ..... 201—216
Δ. Ζαγκλῆ. Ἡ παρὰ τὸν Ἀχελῶον (Ἀχελὸν) ποταμὸν μάχη 217—226
Π. Παπαχριστοδούλου. Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα στὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα στὴ Θράκη ... ... 227—260
Π. Παπαχριστοδούλου. Χρυσόστομος Χρυσομαλλίδης ὁ Παπαδράκος καὶ ὁ Γερμ. Καραβαγγέλης ... ... 261—266
Κ. Κουκκίδης. Ὁ Γαλλικὸς σύλλογος γιὰ τὴν ἐνθάρρυνσι τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν καὶ ἡ Γαλλικὴ ἀρχαιολογία στὴ Θράκη ... ... 267—275
Σημειώματα ... ... 276—313
Δ. Οἰκονομίδου. Βιβλιοκρισίαι .. .. 314—320
» » Βιογραφία .... 321—326
Π. Παπαχριστοδούλου. Βιβλιοκρισία δημοσιευμάτων Ἑταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν ... ... 327—333
Μνημόσυνα ... ... 334—342
Δ. Ι. Γεωργακᾶ. Λεξικὸ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ... ... 343—344
Εὑρετήριον ... ... 345—351

Σελὶς

ΚΣΤ' ΤΟΜΟΥ

Δ. Κ. Βογαζλῆ. Τὸ Ἤλιν - Ντὲν ... ... 3— 66
Γερασίμου, μοναχοῦ Μακρογιαννανίτου. Ἀκολουθία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου Μαδυτίου ... ... 67— 85
Κ. Δ. Τσούρκα. Ἑλληνισμὸς καὶ οἱ Βαλκανικοὶ λαοὶ ... 86—105
Π. Εὐμορφοπούλου καὶ Δ. Περάκη. Κωμόπολις Στράντζα τῆς Ἀν. Θράκης καὶ Καλφᾶς ... ... 106—112
Ι. Π. Μαμαλάκη. Ἀναμνήσεις Θρακιώτου ἀγωνιστὴ ... 113—123
Θ. Μ. Μαυρομμάτη. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς ἀρχ. Ἀγχιάλου .. 123—128
Ἀριστ. Κωνσταντινίδου. δικ. Ἕνα τολμηρὸ ἔθιμο, μιὰ γραφικὴ συνήθεια σ' ἕνα χωριὸ Ἀν. Θράκης ... 129—142
Ἀν. Λουρμουζιάδη. Περὶ Ἀναστεναρίων ... ... 143—168
Θ. Γεωργαντᾶ. Ὀρτάκιοϊ Δυτ. Θράκης .. .. 169—173
Ἀθ. Παπαναστασίου. Ἀναμνήσεις ἀπὸ τοὺς Ἐπιβάτες 174—180
Κατίνας Βεΐκου Σεραμέτη. Ἐπιβάτες ... ... 181—329
Π. Παπαχριστοδούλου. Σημειώματα ... ... 329—376
» » Μνημόσυνα .. .. 376—390
» » Εὑρετήριον ... ... 391—396

ΚΖ' ΤΟΜΟΥ

Κ. Α. Διαμάντη. Θρᾶκες ἀγωνισταὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ... ... 5—128
Ἰωάννου Παπαναστασίου. Μικρὰ καὶ μερικὴ ἱστορία τῶν χωρίων μεγάλου καὶ μικροῦ Βογιαληκίου καὶ τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν .... 129—144
Θεοδ. Μοσχίδου - Ἀθηνοδ. Ζερβοῦ. Περίστασις καὶ Λούπιδα Γανοχώρων Προποντίδος .... 145—162
Πολ. Παπαχριστοδούλου. Ἀνατολικὴ Θράκη καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτῆς ἀπὸ τὸ 1878-1922 .... 162—176
Θ. Μ. Μαυρομμάτη. Τὰ νομίσματα τῆς Ἀρχ. Ἀγχιάλου.. 177—189
Π. Παπαχριστοδούλου. Παιδ. τραγούδια Γ. Βιζυηνοῦ 190—194
Χαρίτωνος Μισαηλίδη. Βλάσιος Γαβριηλίδης .... .. 195—207
Νικ. Στάγκου - Γ. Σαλονικιώτη. Ὁ Θρακικὸς ἀγὼν 207—279
Στεφ. Κουμανούδη. Ποῦ σπεύδει ἡ τέχνη τῶν Ἑλλήνων τῆς σήμερον .... 280—292
Δημ. Σεϊτανίδη. Τί παιγνίδια παίζαν τὰ Σουφλιωτόπουλα 293—314
Μητροπ. Λίνου Ἀνθίμου. Ἔκθεσις περὶ τοῦ πρώην Πατριάρχου Κων)πόλεως Νεοφύτου Η' .... 315—319
Ἀπ. Οἰκονομίδου. Γλωσσάριον Μαδύτου Ἀνατ. Θράκης 321—349

Σελὶς

Σημειώματα—Βιβλιοκρισία—Μνημόσυνα—Εὑρετήριον ..... 349—414

ΚΗ' ΤΟΜΟΥ

Ἀχιλλ. Σαμοθράκη. Γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν λεξικὸν τῆς Θράκης ἔκδοσις Β' μετὰ καταλοίπων .... 1—602

ΚΘ' ΤΟΜΟΥ

Κ. Διαμάντη. Θρᾶκες ἀγωνισταὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ..... 5—176

Γ. Εὐσταθίου. Τὰ Θρακικὰ ἀρχαῖα Ἄβδηρα .... 177—209

Κ. Μαμώνη. δ. φ. Βιβλιογραφία Γ. Βιζυηνοῦ ἀνέκδοτα ποιήματα, ἀπὸ τὸ χειρόγραφό του τὰ λυρικὰ .... 209—334

Π. Χατζηγεωργίου. Ἡ Ἀγαθούπολις τῆς Βορειανατολικῆς Θράκης ..... 335—394

Πολ. Παπαχριστοδούλου. Ἡ Θρακικὴ λαογραφία στὴν ἱστορία τῆς γενέσεως τοῦ ἀρχαίου δράματος ..... 395—401

Ἐπιτύμβιον. Ὁ Περ. Παπαχριστοδούλου .... 402—418

Μνημόσυνα. .... 420—424

Σημειώματα. .... 425—432

Εὑρετήριον .... 433—450

Λ' ΤΟΜΟΥ

Κ. Διαμάντη. Ὁ 30ὸς τόμος σημαντικὸς σταθμός. Τὸ πνευματικὸν ἔργον τοῦ Πολ. Παπαχριστοδούλου .... 5— 16

Τοῦ ἰδίου. Θρᾶκες Ἀγωνισταὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν Γ' μ. 17— 64

Πολ. Παπαχριστοδούλου. Ἀγωνιστικὴ Ἐπιχειρηματολογία ἀπὸ ἱστορικὲς πηγὲς τῆς ἑλληνικότητος τῆς Θρ. 65—272

Θεοχ. Παπαδοπούλου. Λαογραφικὰ Δορκάδος .... 273—344

Χρ. Γιαννοπούλου. Λαογραφικὰ Πραγγίου .... 345—409

Κυρ. Μαμώνη. Δημοσιεύματα Παπαχριστοδούλου Πολ... 410—435

Π. Παπαχριστοδούλου. Βιβλιοκρισία Δ.Ε.Θ.Μ. 1964 436—437

Δημ. Οἰκονομίδη. Βιβλιοκρισία 1964 .... 437—443

Κων. Τρυφερούλη. Ἀνάγλυφον τοῦ 5ου αἰ. Ξυλαγανῆς.. 443—446

Πολ. Παπαχριστοδούλου. Βυζαντινὸ μνημεῖο εἰς περιφέρειαν Σαρ. Ἐκκλησιῶν Θράκης .... 446—449

Εὑρετήριον .... 449—475

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

τῶν εἰς τὸν Λ' (1964) τόμον δύο μελετῶν τοῦ Κων. Ἀθ. Διαμάντη

α) Πρόλογος καὶ
β) Θρᾷκες Ἀγωνισταί, Μέρος Γ'.

Α

Ἀγαρηνοὶ 61 (49)
Ἀγγλία 33 (21), 35 (23)
Ἀγιορείτικον μοναστήριον 12
Ἀδριανουπόλεως Γαβριὴλ 57 (45)
Ἀδρ)πολις 51 (39), 58 (46), 60 (48).
Ἀδριανουπολίτης 58 (46)
Ἀθανάσιος 46 (34)
Ἀθῆναι 8, 23 (11)—27 (15), 64 (52)
Ἀθήνησιν 63 (51)
Ἀθηνῶν Ἐπαρχεῖον 24 (12), 27 (15)
» Ἐπαρχία 24 (12), 26 (14)
» στρατόπεδον 24 (12), 26 (14)
» φροντιστήριον 26 (14)
Ἀθηνῶν Φροντιστὴς 24 (12), 27 (15)
Αἰβαλιώτικη σακολέβα 47 (35)
Αἰγαῖον πέλαγος 17 (5), 19 (7)
Αἴγινα 17 (5)—24 (12), 28 (16)—30 (18), 34 (22), 37 (25), 39 (27), 40 (28), 42 (30), 48 (36), 52 (40), 55 (43)
Αἴγυπτος 7
Αἰνῖται 56 (44)
Αἰνίτης 40 (28)—42 (30), 44 (32), 46 (34)—55 (43)
» Ἀντώνιος 46 (34)
» Ἀποστόλης 56 (44)
» Γιαννάκος 56 (44)
» Γραικὸς 49 (37)
» Δημήτριος 56 (44)
» Διαμαντῆς 56 (44)
» Ἐλευθέριος 50 (38)
» Λασκαράκης 56 (44)
» Μανόλης 56 (44)
» Νικόλας 56 (44)
» Σωτήριος 54 (42), 55 (43)
Αἰνίτικα καράβια 23 (11), 25 (13)
Αἶνος 17 (5), 20 (8), 51 (39), 57 (45)
Ἀκράτα 18 (6), 20 (8)
Ἀκόλουθος ἀξ)κὸς 18 (6), 23 (11)
Ἀκομινᾶτος Μιχαὴλ 8,
Ἀλβανοὶ 6
Ἀλεξάνδρεια 8, 31 (19), 32 (20), 49 (37), 50 (38)
Ἀλέξανδρος Μέγας 4
Ἀμπάτης λοχαγὸς 60 (48)
Ἀνδριώτης Ἰωάννης 51 (39)
» Νικόλαος 10
Ἀντίπας Γεώργιος 24 (12), 30 (18)
Ἀντώνιος ἀνεψιος ἁγίου Ἀδριανουπόλεως 58 (46)
» καπετὰν 23 (11), 25 (13)
Ἀξιωτίδης 7
Ἀποστολίδης Κοσμᾶς Μυρτίλος 7
Ἀργεῖος Κωνσταντῆς 41 (29), 42 (30)
Ἄργος 46 (34), 63 (51)
Ἀργυρίου Εὐαγγέλης 41 (29)
Ἄρειος Πάγος 52 (40)
Ἀρεοπαγῖται 24 (12), 25 (13)
Ἀρχεῖα 7, Γενικὰ-Κράτους 7, Τοπικὰ 7
Ἀρχειακαὶ συλλογαὶ 17 (5)
Ἀρχεῖον Γλωσσικὸν 7
Ἀρχεῖον Θρᾳκ. Λαογρ. & Γλωσ. Θησ. τόμ. Λ' 3—14
Ἀστυνομίας (ἀρχεῖον ἐν ΓΑΚ) 36 (24)
Ἀρχεῖον εἰκονογραφικὸν 7, 10
» ἐφημερίδων 7

(*) Σημείωσις.— Ἐκ τῶν ἀριθμῶν ὁ ἐκτὸς παρενθέσεως ἀναφέρεται εἰς τὰς σελίδας τοῦ Λ' τόμου, ὁ δὲ ἐντὸς παρενθέσεως εἰς τὰς σελίδας τοῦ ἀνατύπου.

'Αρχεῖον ἐντύπων 7
» Θρακικὸν 12
» 'Ιστορικὸν - 7
» Λαογραφικὸν - 7
» περιοδικῶν 7
'Ασία, Μικρὰ - 5, 7
'Αστυνομίας 'Υπουργεῖον 31 (19), 32 (20)
'Αχιλλεὺς 4
'Αχμὲτ Σαλὲμ Χότζας 52 (40)

Β

Βαλλῆς Κ. 34 (22), 38 (26)
Βαμπᾶ κάστρον 52 (40)
Βάσης Σπ. 12
Βατοῦσα 57 (45)
Baud - Bovy 12
Βενετοὶ 6
Βιβλιοθήκη 7
Βίκ... Ν. 61 (49)
Βισβίζη Δόμνα 33 (21), 35 (23) — —38 (26)
» ἀνήλ. τέκνα 34 (22),36 (24)
» ἀνὴρ 36 (24)
» θυγάτηρ 34 (22), 35 (23), 37 (25)
» Μαριορίτζα 34 (22), 39 (27), 40 (28)
Βισβίζης 'Αντώνιος 33 (21), 34 (22), 37 (25), 38 (26)
» Θεμιστοκλῆς 33 (21), 35 (23)
Βλαχογιάννη (ἀρχεῖον ἐν Γ. Α. Κ.) 40 (28)—42 (30), 45 (33), 46 (34), 50 (38)—52 (40), 61 (49), 62 (50)
Βλαχογιάννης 8
Βλάχος 'Ιωάν. 23 (11), 25 (13)
Βλαστάρης 'Ανδρέας 50 (38)
Βογαζλῆς Δ. Κ. 7
Βοστίτσα 58 (46), 60 (48)
Βούλγαροι 6
Βύας Δημήτριος 26 (14), 27 (15)
Βυζάντιον 11, 12

Γ

Γαβριὴλ 'Αδριανουπόλεως 57 (45)
Γαινίτης Δημήτριος 56 (44)
Γείτονες τῆς 'Ελλάδος 6
Γ.Α.Κ. (= Γενικὰ 'Αρχεῖα τοῦ Κράτους) 19(7) — 23 (11), 25 (13)—30 (18), 32 (20), 33 (21), 35 (23)—59 (47), 61 (49), 62 (50)
Γενικὴ 'Αστυνομία 34 (22), 36 (24)
» » Ναυπλίου 40 (28), 42 (30)
» » Σύρας 40 (28)
Γενικὴ Γραμματεία 18 (6), 22 (10), 23 (11)
Γενικῆς Γραμματείας (ἀρχεῖον ἐν ΓΑΚ) 20 (8), 21 (9)—23 (11), 30 (18), 37 (25)—40 (28), 59 (47)
Γενικὸν Φρουντιστήριον 52 (40)
Γενικὸς 'Αστυνόμος τῆς Δ)σεως 32 (20)
Γενικὸς 'Αστυνόμος Ναυπλίου 40 (28) — 42 (30)
Γενικὸς Γραμματεὺς 'Αθηνῶν 26 (14), 27 (15)
Γενικὸς Γραμμ. 'Επαρχ. Τήνου 50 (38)
Γενικὸς 'Υγειονόμος καὶ Λιμενάρχης Ναυπλίου 23 (11), 25 (13)
Γεωργίου 'Ιωάννης 29 (17)
Γεωργίου Χ''Μιχαὴλ 49 (37)
Γιαννίτζης 'Ανδρέας 48 (36)
Γκαρέλι 60 (48)
Γκίκας Νικόλαος 26 (14)
Γκύζης Νικόλαος 4
Γκούρας 'Ιωάννης 47 (35)
Γ'ουβέλης Κων)νος 21 (9), 22 (10)
Γραμμ. Δασμοτελωνείου 18 (6), 21 (9)
» Διοικητηρίου Αἰγίνης 48 (36)
» Διοικητηρίου Πόρου 57 (45)
» 'Επικρατείας 22 (10), 56 (44)
» Λιμεναρχίας 31 (19)
Γραπτῶν πηγῶν τοῦ 'Αγῶνος ἔκδοσις 63 (51), 64 (52)

Δ

Dante 3, 13
Δασμοτελωνεῖον Αἰγίνης 18 (6),22 (10)
Δασμοτελώνης Αἰγίνης 22 (10)
» 'Ακράτας 18 (6), 20 (8)
Δασμοτελώνης Ζάχολης 18 (6), 20 (8)
Δεληγιάννης Β. Ν. 7

Δ.Ι.Ε.Ε. 58 (46)
Δευθετόπουλος Γεώργιος 20 (8)
Δημαρᾶς Κ. 6, 7, 9
Δημητριάδης Ἐμμαν. 57 (45)
Δημητρίου Γεώργης 60 (48)
Διαμάντης Κωνστ. 58 (46)
Diehl 12
«Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς» 64 (52)
Διοίκησις 26 (14), 30 (18)—35 (23), 43 (31), 44 (32), 50 (38) 54 (42), 59 (47), 61 (49)
» Αἰγίνης 48 (36)
Διοικητήριον Πόρου 56 (44), 57 (45)
Διοικητής, Προσωρινὸς Αἰγίνης 48 (36)
Διοικητὴς Προσωρινὸς Πόρου 57 (45)
Διὸς Σωτῆρος ναὸς ἐν Πειραιεῖ 64 (52)
Δρακᾶτος Γεώργιος 35 (23)
Δυτικοελλαδίτης 21 (9)

Ε

Εἰκοσιένα 8, 12
Ἐκκλησία 11, 13
Ἐκκλησίαι Σαράντα 9
Ἔκτακτος Ἐπίτροπος Λακωνίας 45 (33), 46 (34)
Ἐκτελεστικὸν Σῶμα 28 (16), 29 (17), 31 (19)—33 (21), 35 (23), 46 (34), 52 (40), 53 (41)
Ἐκτελεστικοῦ Ἀντιπρόεδρος 33 (21), 51 (39)
Ἐκτελεστικοῦ (ἀρχεῖον ἐν Γ.Α.Κ.) 35 (23), 51 (39)
» Γενικὸς Γραμματεὺς 44 (32), 47 (35), 52 (40)
» Πρόεδρος 47 (35), 52 (40), 53(41)
» Προσωρινὸς Γενικ. Γραμματεὺς 33 (21),51 (39), 53 (41)
Ἑλληνικὸν Μουσεῖον Φιλ)λεως 58 (46)
Ἑλληνισμὸς 5, 6, 10, 11, 12, 14
Ἐμμανουὴλ Φίλιππος 58 (46)
Ἐνοικιασταὶ ἐθνικῶν προσόδων 24 (12), 26 (14), 27 (15)
Ἐπαρχία Τήνου 49 (37)
Ἔπαρχος Αἰγίνης 47 (35)
Τήνου 49 (37), 50 (38)
Ἐσωτερικῶν (ἀρχεῖον ἐν ΓΑΚ) 48 (36)
Ὑπουργεῖον 47 (35)
Ἐξοχώτατος (Βλ. καὶ Κυβερνήτης καὶ Καποδίστριας Ἰωάννης) 20 (8), 21 (9), 30 (18), 38 (26), 39 27), 46 (34), 61 (49)
Ἐπανάστασις 14
Ἐπιστάτης Δασμῶν 18 (6), 21 (9), 22 (10)
Ἐπιστάτης Τελωνείου Π.Πατρῶν 21 (9)
Ἐπιτάφιος Λόγος (Ἀντωνίου Βισβίζη) 34 (22), 39 (27), 40 (28)
Ἐπιτροπὴ Ἀναθεωρητικὴ - 29 (17)
» Ἀνατολ. Ἑλλάδος 23 (11), 26 (14)
» Ἀντικυβερνητικὴ - 19 (7) 24 (12), 28 (16), 29 (17), 43 (31), 54 (42), 55 (43)
» Γενικῆς Διοικήσεως 22 (10)
» Δικαστικὴ - 34 (22), 38 (26)
» Διοικητικὴ - 28 (16), 29 (17), 34 (22)
» Ἐκκλησιαστικὴ - 37 (25)
» Ἐξεταστικὴ - 38 (26)
» τῶν Λειῶν 17 (5), 20 (8)
» Λογιστικὴ - ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν Λογ)σμῶν 19 (7), 24 (12), 28 (16), 29 (17)
» — Γραμματεὺς 29 (17)
» Ποντιακῶν Μελετῶν 7, 8,9
Ἑρμούπολις 34 (22), 39 (27)
«Ἑστία, Θρακικὴ» 10
Ἑστιάδες 5
Ἑταιρία 31 (19)
«Ἑταιρία Θρᾳκ. Μελετῶν» 7, 8, 9
Εὐαγγελινὸς 57 (45)
Εὔβοια 23 (11), 30 (18)
Εὔριπος 24 (12), 25 (13), 28 (16), 31 (19)
Εὐρώπη, Δυτικὴ - 6
«Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως» 23 (11)
Ἐφορίαι 25 (13)

Ζ

Ζάκυνθος 8
Ζάχολη 18 (6), 20 (8) - 22 (10)
Ζωγράφος Κ. 36 (24)

Η

Ἤπειρος 58 (46), 60 (48)
Ἡσίοδος 3

Θ

Θαλάσσης μινίστροι 41 (29)
Θεοτόκης 46 (34)
Θεσσαλονίκη 10
Θράκη 4,5,7,8,11,12,57 (45)
«Θρακικὰ» 7
Θωμᾶς Γεώργιος 56 (44), 57 (45)

Ι

Ἵδρυμα Θρακικῶν Μελετῶν 14
Ἱερεὺς 13
«Ἱερουσαλὴμ» μαρτιγάνα 49 (37)
Ἰταλοὶ 6
Ἰωακεὶμ πρωτοσύγκελλος 57 (45)
Ἰωάννινα 57 (45)
Ἰωάννου Ἀντώνιος 46 (34), 47 (35)
Ἰωνία 5

Κ

Καβάφης 8
Καζαντζάκης Ν. 8
Καλαμάτα 58 (46), 60 (48)
Κάλβος Ἀνδρέας 5
Καλλέργης Θωμᾶς 57 (45)
Καλύβια 57 (45)
Κανέλλος Δ. 20 (8)
Καποδίστριας Ἰωάννης (βλ. καὶ Ἐξοχώτατος καὶ Κυβερνήτης) 22 (10), 30 (18), 39 (27), 40 (28)
Καραβέλας Γιάννης 32 (20), 33 (21)
Καραγάτζι 52 (40)
Καραϊσκάκης 64 (52)
Καρακιόζης Χριστόδουλος 48 (36)
Καρασούτσας Ἰωάν. 5
Καταλυματίας 34 (22), 36 (24)
«Κέντρον, Θρακικὸν» 6, 7
«Κέντρον Μικρασιατικῶν Σπουδῶν» 6
Κεχριαὶ 21 (9)
Κεχρῶν λιμὴν 49 (37)
«Κίμβρος» πλοῖον 52 (40)
Κιόρογλου Χ''Βασίλης 52 (40)
Κόλασις Δάντειος 13
Κολοκοτρώνης Θεόδ. 64 (52)
Κομούλας Κομνηνάκης 55 (43)
Κομπότι 58 (46), 60 (48)
Κοντογιάννης Μῆτζος 44 (32), 45 (33)
Κόντογλου Φώτης 12
Κόρινθος 41 (29), 49 (37), 58 (46), 60 (48)
Κουλαξίζης Γεώργιος 43 (31), 44 (32)
Κουλικούρδη Γεωργία 17 (5)
Κουμανούδης Στέφανος 12
Κουντούρης Νικόλ. 41 (29), 49 (37)
Κουντουριώτης Γ. 47 (35), 53 (41)
Κουπεργάτης συνταγματάρχης 60 (48)
Κουρίλας Ἐὐλόγιος 7
Κουρτίδης Ἀριστ. 7
Κουρτίδης Κ. 7
Κούταβος Μαργαρίτης 17 (5), 23 (11), 24 (12) - 32 (20)
Κούταβου Μαργ. Πατὴρ 25 (13)
Κούταβος Φραγκῖσκος 23 (11)
» Χ''Φραντζῆς 17 (5) - 23 (11) 43 (31), 55 (43)
Κούταβου Χ''Φραντζῆ πατρὶς 18 (6)
» Χ''Φραντζῆ σύζυγος 17 (5),18(6)
» Χ''Φραντζῆ τέκνα 17 (5),18 (6)
Κρήτη 8
Κριεζώτης Ν. 24 (12), 28 (16)
Κρίτζος Κ. Ν. 21 (9), 22 (10)
Κρυστάλλης Κώστας 4, 8
Κυβέρνησις 17 (5) - 19 (7), 22 (10), 30 (18), 34 (22), 37 (25), 42 (30)' 51 (39), 54 (42), 55 (43), 61 (49), 63 (51)
Κυβερνήτης (βλ. καὶ Ἐξοχώτατος καὶ Καποδίστριας Ἰωάννης) 21 (9), 22 (10), 24 (12), 29 (17), 30 (18), 34 (22), 36 (24), 37 (25), 39 (27), 44 (32) - 46 (34), 51 (39), 56 (44) - 58 (46)
Κυδωνιεὺς Γεώργιος 32 (20)
Κυριακίδης Στ. 7
Κύριλλος Φιλιππουπόλεως 58 (46)
Κωλέτης Ἰωάννης 33 (21), 47 (35), 53 (41)
Κωνσταντινίδης Μαργαρίτης 7
Κωνσταντῖνος Πρωτοπαπᾶς Φιλιππουπό-

λεως 58 (46)
Κώνστας Κ.Σ. 17 (5)
Κώπας Γεράσιμος 32 (20), 49 (37)

Λ

Λάζαρης 'Αναγν. 20 (8)
Λαζάρου 'Ιωάννης 32 (20), 49 (37)
Λακωνία 45 (33), 46 (34)
Λαμπουσιάδης Γ. 7
Λάμπρος Σπ. 12
Λεῖαι 19 (7)
Λεύκης Καλλίνικος 58 (46)
«Λεωνίδας» λεῦκα 42 (30), 43 (31)
Λήθη 5
Λήμνιος (;) Κ.Γ. 48 (36)
Λήμνιος Τριαντάφυλλος 50 (38)
Λιτίτζης ἐπίσκοπος 58 (46)
Λογιωτάτου Γεωργάκης 47 (35)
Λογοθέτης Γιάννης 46 (34)
Λογοθέτου Θ. 23 (11), 25 (13)
Λοιδορίκης Π. 19 (7), 28 (16)
Λουκόπουλος 'Αλέξιος 26 (14)
Λουσίνη 25 (13)
Λύχος τῶν Πρεσβυτῶν 18 (6), 23 (11)

Μ

Μάγγος Λάσκαρης 50 (38), 51 (39)
Μαικῆναι 64 (52)
Μάμουκας Α.Ζ. 63 (51)
Μαμώνη Κυριακὴ 8, 10
«Μαντόνα Κρημνιώτισσα» λεῦκα 55 (43)
Μάρθα ἐκ τῆς Αἴνου 51 (39)
Μαυρίλου 45 (33)
Μαυροβούνιον 34 (22), 37 (25)
Μαυροκορδᾶτος 'Αλέξ. 44 (32), 52 (40), 58 (46), 60 (48)
Μαυρομιχάλης Γ. 19 (7), 28 (16), 43 (31), 55 (43)
Μαυρομιχάλης Κωνστ. 53 (41)
Μαυρομιχάλης Πετρόμπεης 52 (40)
Μαυρομμάτης Γεώργιος 63 (51)
Μαυρουδῆς 'Ιωάννης 19 (7)
Μεγάλη Παναγία (ἐν Αἰγίνῃ) 48 (36)
Μεγαλόπολις 39 (27)
Μεγαλόχαρη Τήνου 64 (52)
Μέγαρα - Μεγαρὶς 21 (9), 23 (11), 26 (14)
Μέλης 5
Μερλιὲ Μέλπω 6
Μεσολόγγι 61 (49)
Μεταξᾶς Λ. 52 (40)
Μιλαΐτης 'Ιωάν. 19 (7), 28 (16), 43 (31), 55 (43)
Μιχαὴλ Γρηγόριος 58 (46)
Μιχαλόπουλος Κωνσταντῖνος 18 (6), 21 (9), 22 (10)
Μοναρχίδης 'Αναγν. 51 (39)
Μοναστήρια 12
Μουσεῖον: 'Ενθυμίων 7
Κειμηλίων 7
Λαϊκῆς Τέχνης 7
Μπακρατζῆς 'Αναστάσιος 40 (28)
Μπάρμπογλης 46 (34)
Μπατζκόβου μονὴ 58 (46)
Μπαχάρης Παναγ. 58 (46) - 60 (48)
Μπότασης Παναγ. 33 (21)
Μπούρτζι 36 (24)
Μύκονος 56 (44)
Μυτιληναῖος 57 (45)
Μωραϊτίδης 'Αλέξ. 12
Μώραλης Κ. 32 (20), 40 (28)

Ν

Νάκος 'Ιω. 19 (7), 28 (16), 43 (31), 55 (43)
Ναύπλιον 23 (11), 25 (13), 27 (15), 28 (16), 32 (20) - 36 (24), 38 (26) 40 (28) - 48 (36), 51 (39), 53 (41) - 55 (43), 58 (46) - 62 (50)
Ναύσταθμος 50 (38)
Ναυτικὴ Ὑπηρεσία 50 (38)
Ναυτικόν, Βασιλικὸν - 18 (6), 23 (11)
Ναυτικῶν (ἀρχεῖον ἐν ΓΑΚ) 32 (20), 43 (31), 44 (32), 49 (37), 55 (43), 56 (44)
» Γραμματεία 43 (31)
» Γραμματείας Προσωρινὸς Γενικὸς Γραμματεὺς 43 (51), 55 (43)
» Μινιστέριον 49 (37)
» Μινιστερίου Γενικὸς Γραμματεὺς 49 (37)
Ὑπουργεῖον 29 (17)-32 (20), 42 (30), 44 (32), 50 (38)
» Ὑπουργεῖον Γενικὸς Γραμ-

ματεὺς 32 (20)
Νεάπολις 31 (19)
Νικοδήμου Κων)νος 52 (40)
Νικολάκη Ν. Παντελῆ 49 (37)
Νικόλαος ἱερεὺς 60 (48)
Νίτης (Αἰνίτης) 43 (31)
» Γεώργιος 47 (35), 48 (36)
» Ὀθωμανὸς 51 (39)
Νόμος, Ὀργανικὸς - 31 (19)
Νοταρᾶς Πανοῦτζος 33 (21)

Ξ

Ξάνθιος 60 (48)
Ξανθούλης Κυριάκης 52 (40)
Ξενόπουλος Γρηγ. 8
Ξενόφωνοι ἐν Ἑλλάδι 3
Ξυλόκαστρον 18 (6), 21 (9), 22 (10)

Ο

Ὁδοιπόρος 3
Ὁδὸς 3
Ὀδυσσεὺς Ἀνδρίτζου 23 (11), 25 (13), 46 (34)
Ὀθωμανοὶ 51 (39), 59 (47), 60 (48)
Οἰκονομίας (ἀρχεῖον ἐν ΓΑΚ) 19 (7), -21 (9), 25 (13)-29 (17), 33 (21), 47 (35), 48 (36), 50 (38), 53 (41), 54 (42), 57 (45)
» Γραμματεία 17 (5), 19 (7), 20 (8), 24 (12), 28 (16), 29 (17)
» Γραμματείας Γραμματεὺς 28 (16)
» Ἐπιτροπὴ 18 (6), 21 (9) 22 (10), 48 (36)
» Μινιστέριον 50 (38)
» Μινίστρος 49 (37)
» Ὑπουργεῖον 23 (11), 25 (13), 27 (15), 29 (17), 33 (21), 46 (34), 47 (35), 50 (38), 53 (41), 54 (42)
» Ὑπουργείου Γ. Γραμματεὺς 27 (15), 28 (16), 54 (42)
» Ὑπουργὸς 24 (12), 27 (15), 28 (16), 54 (42)
Οἰκονομίδης Ἀπ. Β. 7
Οἰκονομίδης Δ.Δ. 57 (45)
Οἰκονόμου Νικόλαος 27 (15), 28 (16)
Ὀλύμπιος Διαμαντῆς 25 (13)
Ὀλύμπιος Νάνος 54 (42)
Ὀρθοδοξία 11
Ὀρφικοὶ Δρυμῶνες 4
Ὀσμὰν (Τοῦρκος) 52 (40)

Π

Παΐσιος ἱερομόναχος 58 (46)
Παλαμᾶς Κωστῆς 9, 12
Παλαμήδι 59 (47),60 (48)
Πάλλης Ἰωάν. 23 (11), 25 (13)
Πανάγιος Τάφος 57 (45)
Πανδοχεῖα 3
Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης 10
Πάσογλου Ἀποστόλης 52 (40)
Παπα - Ἀλεξόπουλος Σπυρ. 54 (42)
Παπα - Ἀργύριος 58 (46)
Παπαδιαμάντης Ἀλέξ. 8, 12
Παπα - Ἡλιοῦ Γεώργιος 58 (46)
Παπα - Θεοδώρου Νικόλ. 57 (45)
Παπαϊωαννίδης 7
Παπα - Νικόλαος Ραιδεστηνὸς 58 (46)
Παπαπολίτης Χαράλαμπος 26 (14)
Παπασταύρου Ἰωάννης 58 (46)
Παπαχριστοδούλου Μόσχος 11
» Περικλῆς 11
» Πολύδωρος 3 - 14
Παράδεισος 12, 13
Πάτμιοι 31 (19)
Πάτμος 31 (19), 32 (20)
Πάτραι, Νέαι - 44 (32), 45 (33)
» Παλαιαὶ - 21 (9)
Πατρατζίκι 45 (33)
Πατριαρχεῖον 11
Παῦλος Ἀπόστολος 3, 13
Πειραιεὺς 25 (13), 64 (52)
Πελοπίδης Ἀντώνιος 31 (19)
Πελοποννήσιος 18 (6), 21 (9)
Πελοπόννησος 58 (46),60 (48),61 (49)
Πέτα 58 (46), 60 (48)
Πίνδος 8
Πίστις 13
Πλόκας Μιχαὴλ 53 (41), 54 (42)
Πολεμικῶν Γραμματεία 55 (43)
» Γραμματείας Γραμμ. 55 (43)

» Ὑπουργεῖον 27 (15), 46 (34), 47 (35)
Πολέμου (ἀρχεῖον ἐν ΓΑΚ) 46 (34), 52 (40), 55 (43)
Πολυάδης Κ. 29 (17)
Πονηρόπουλος Νικόλαος 24 (12), 27 (15), 28 (16), 54 (22)
Πόντος 5, 7
Πόρος 18 (6), 19 (7),21 (9), 22 (10), 50 (38), 57 (45)
Πορφυρὸς Παναγ. 34 (22), 36 (24), 38 (26)
«Ποσειδῶν» πλοῖον 31 (19)
Πραΐδης Γ. 47 (35)
Πρέσβυς 34 (22), 37 (25)
Προβλεπταὶ τῆς Ὑγείας 49 (37)
Πρόλογος τοῦ περιοδ. ΑΘΛΣ, τ Λ΄ 3-14 3 - 14
Προσκυνητὴς 3
Πρῶτον Ἑλληνικὸν Σύνταγμα 60 (48)
«Πτολεμαῖος» βρίκιον 23 (11), 25 (13)
Πυγμαλίων 8

Ρ

Ρῖζος Ἰακωβάκης 63 (51)
Ρόδιος Π.Γ. 33 (21), 53 (41)
Ρουμανία 7
Ρουμελιῶται 34 (22), 35 (23)
Ρωσία, Νότιος - 7
Ρῶσος Ἰωάν. Ἀθανασίου 23 (11)

Σ

Σακκᾶς Ἰωάννης 20 (8)
Σαλαμὶς 52 (40)
Σαλτέλης Μανουὴλ 55 (43)
Σαμοθράκης Ἀχιλλεὺς 7
Σάμος 50 (38)
Σαχίνης Γ. 52 (40)
Σερβοβουλγαρία 34 (22), 37 (25)
Σηλυβρία 57 (45)
Σιδηρίτης Ἰωσὴφ 58 (46)
Σισίνης Γεώργ. 63 (51)
Σκανδαλίδης Ἀθαν. 29 (17)
Σκαρλᾶτος Χριστοφῆς 41 (29), 42 (30)
Σκίαθος 8
Σκουζὲς Παναγῆς 23 (11),25 (13)
Σλάβοι 6
Σουρμελῆς Γιαννακὸς 45 (33), 46 (34)
Σουρμελῆς Διον. 44 (32), 45 (33)
Σοφικὸν 21 (9), 22 (10)
Σπὲκ 60 (48)
Σπετζῶν πρόκριτοι 41 (29), 42 (30)
Σπηλιάδης Νικ. 21 (9), 52 (40)
Σπυλιωτάκης Ἀναγν. 47 (35), 53 (41)
Σπυρίδωνος Ἐμμαν. 50 (38)
Σταθμοὶ 3
Σταθμὸς Ραδιοφωνικὸς - 11
Σταϊκόπουλος Στάϊκος 60 (48)
Σταύρου Γ. 21 (9)
Στερεὰ Ἑλλὰς 60 (49)
Στικόπουλος Ἀθαν. 60 (48)
Συνέλευσις, Δ΄ ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων - (ἐν Ἄργει 1829) 63 (51)
Συνελεύσεως, Δ΄ Ἐθνικῆς... Ἀντιπρόεδρος 63 (51)
Συνελεύσεως Γραμματεὺς 63 (51)
» Πρόεδρος 63 (51)
» Ψήφισμα 63 (51)
Σύρα - Σῦρος 19 (7), 40 (28), 47 (35)
Σύρας Δημογεροντία 37 (25), 38 (26)
» Διοικητὴς 37 (25)
«Σωτὴρ» βρίκιον 56 (44)
Σωτῆρος Ναοῦ ἀνέγερσις 63 (51)

Τ

«Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος» 63 (51)
Τακτικὸν ἱππικὸν 24 (12), 27 (15)
Τακτικὸν Σύνταγμα 58 (46)
«Τάμια» Γκύζη 4
Ταμεῖον 31 (19)
» Ἐθνικὸν 28 (16), 50 (38), 53 (41)
Τασσίκας Κ. 29 (17)
Τέρογλου Χ΄ Μανόλης 43 (31), 55 (43)
Τερτσέτης Γ. 64 (52)
Τζιορτζιάφης 60 (48)
Τζουβαλάγιος Κομνηνάκης 40 (28)
Τῆνος 49 (37), 50 (38), 64 (52)
Τιμόθεος Ἀπόστολος 3, 4, 13
Τομαρᾶς Δημήτριος 60 (48)
Τόποι Ἅγιοι - 3
Τοποτηρητὴς Ἐπάρχου Αἰγίνης 47 (35)
Τοῦρκοι 6, 25 (13), 52 (40)

Τουρκοκρατία 14
Τρικούπης Σπ. 22 (10),40 (28),46 (34)
Τριπολιτζὰ 46 (34)
Τροία 4
Τσακωνία 43 (31), 44 (32)
Τσούντας Χρῆστος 7, 12

Υ

Ὑγειονομεῖον καὶ Λιμεναρχεῖον Ναυπλίου 25 (13)
Ὕδρα 23 (11), 24 (12), 31 (19), 51 (39), 54 (42), 61 (49)
Ὕδρας, Ἀρχεῖον Κοινότητος 25 (13)
Ὑψηλάντης Ἀλέξ. 34 (22), 37 (25)
Ὑψηλάντης Δημ. 58 (46), 60 (48)

Φ

Φαίδρα 39 (27)
Φιλικὴ Ἑταιρεία 62 (50)
Φιλιππὲς 51 (39)
Φιλιππουπόλεως Κύριλλος 58 (46)
Φιλιππούπολις 58 (46),61 (49), 62 (50)
Φιλιππουπολίτης 58 (46)
Φράγκοι 6
Φωτήλας Ἀσημάκης 53 (41)

Χ

Χαλὶλ (Τοῦρκος) 52 (40)
Χαμέναι Πατρίδες 5
Χαραλάμπης Σωτήριος 52 (40)
Χ΄΄΄Αργύρης Χ΄΄΄Ανδρέας 49 (37)
Χ΄΄Οἰκονόμου Νικ. 44 (32), 45 (33)
Χ΄΄Στοΐτζου Ἀργύριος 58 (46)
Χ΄΄Χρῆστος 32 (20)
Χατζόγλος Γεωργάκης 47 (35)
Χουρμουζιάδης Γ. 7
Χριστιανοὶ 51 (39), 61 (49)
Χρυσόγελος Νικ. 50 (38), 63 (51)

Ψ

Ψαλίδας Ἀθαν. 57 (45), 58 (46)
Ψαρὰ 49 (37)
Ψαρᾶς Κομνηνὸς Γεώργιος 42 (30), 43 (31)
Ψαριανὰ καράβια 25 (13)
Ψυχάρης Γιάννης 9, 12

ΓΕΝΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

'Αγγεῖο Γέλας Σικελίας 76
'Αγγειογράφος 76
"Αγγελος 382
'Αγγλισμοῦ ἐμπόδιο 244
"Αγγλος Μπέϊρμπουργ 271
"Αγιοι 382
"Αγιοι εἰκονίζονται 337
"Αγιο 'Ελευθέριο 337
"Αγιο Νικόλαο 337
"Αγιο Παντελεήμονα 337
"Αγιο Τρύφωνα 337
"Αγιος Εὐστάθιος 337
"Αγιος Μηνᾶς 337
"Αγιος Στυλιανὸς 337
"Αγνωστες εἰδήσεις 65
'Αγούμαστοι 255
'Αγριάδα 305
'Αγριᾶνες ἀκοντισταὶ 215
"Αγριο κι' ἄπιστο 'Αλβανὸ 211
'Αργοτέρα "Αρτεμις 88
'Αγροτικὸ δίκαιο 232
'Αγριοτριανταφυλλιὰ 306
'Αγχιάλου 'Ιωσὴφ 282
'Αγῶνες πολυχρόνιοι 72
'Αδάμαντες 'Ελληνισμοῦ 178
'Αδριανούπολη 103, 111
'Αδριανούπολη 'Ελληνικὴ (1920) 105
» πνευματικὴ ἕδρα 'Ελληνισμοῦ 181
'Αδύνατο 207
'Αθανασία ψυχῆς 81
'Αθηναϊκὴ Δημοκρατία 67, 95, 203
'Αθηναϊκῆς Δημοκρατίας τἀγαθὰ 66
'Αθηναϊκὸ Πανεπιστήμιο 240
'Αθλητισμὸς 367
Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται 177
Αἰλιὰ - 'Αδριανούπολη 103
Αἱμορραγία ἐπραγματοποιεῖτο γενναία 231
'Ακατάληπτη γλῶσσα 71
'Ακατάληπτη ἡ Θρακικὴ 88
'Ακμὴ 'Ελληνισμοῦ 177
'Ακόλαστο Ρουμᾶνο 211
'Ακροάματα, διαλέξεις 360
'Αλιευτικὸς βίος 378
'Αλλαξοπιστία 229
"Αλλη θεωρία 165
'Αλληλογραφία 191
'Αλληλογραφία Λαμαρτίνου 190
'Αλληλογραφία τῶν 'Ελλήνων 177
'Αλληλοδιδακτικὸν σύστημα 108, 272
"Αλλοι ἱερεῖς 339
"Αλλοι κάτοικοι χωριοῦ 300
'Αλτιναμάζην 'Αργύρην 182
'Αλωπεκὲς 76
"Αμαντος Κ. 218
'Αμάξι ἀτσαλένιο 256
"Αμεσος μαγεία 354
'Αμπατζῆδες 188
'Αμπατζήδων ἐσνάφι 158, 159
'Αβράσογλου 'Ι. 107
'Αμπέλια, τρύγος 254
'Αναγκαιότατες οἱ ἀνασκαφὲς 166, 167
'Αναγεννηθεὶς ὁ 'Ελληνισμὸς 243
'Αναδημιουργικὰ 243
'Αναθηματικὰ Θρακὸς ἱππέως 81
'Αναίμακτη ἐπανάσταση 127, 259
'Ανακόπηκε 194
'Αναλφάβητοι 359
'Αναξιόπιστοι 70
'Ανασκαφὲς βορ. Θράκης 98
'Ανασκαφὲς Γάλλων 204
'Ανασκαφὲς μεγάλες 203
'Αναστάσιο Τσαμπάζη ἱερέα 339
'Αναστενάρια 226
'Ανατολικὴ Εὐρώπη 179, 208
'Ανατολικὴ Θράκη (1920) 'Ελληνικὴ 182
'Ανατολικὴ Ρωμυλία (1906) 225
'Ανατρέχει 209
'Ανατροφὴ παιδιῶν 335, 336
'Αναφαίνονται Σέρβοι 224
'Ανδριώτης Ν. 203
'Ανέκδοτα νύφης 320
'Ανεπανόρθωτη ἀπώλεια 197
'Ανταγωνίστρια 244
'Ανταλλαγὴ πληθυσμοῦ 247
'Αντιεπιστημονικὸ δρόμο 123
'Αντικείμενον ἐρεύνης 278
'Αξία ἐθνικὴ καὶ ἱστορικὴ 195
'Αξία λαογρ. μεγάλη 196
'Απαγορευμένα ἐδέσματα 376
'Απατήματα ζώων 387

'Απαρχαὶ 255
'Από Δούναβη - Ροδόπη 177
'Αποικίες καὶ κληρουχίες 72
'Απόκρηες, μεγάλη σαρακοστὴ 317
'Απολίτιστοι 71
'Απολλόδωρος εὐαγγελιστὴς τῆς ἀρχαίας 'Ελληνικῆς Θεολογίας 83
'Απυσπάσματα ἔμμετρα 253
'Αποστολίδης Κ. Μυρτίλος 81, 206
'Αποτελοῦν οἱ Θρᾶκες τὸν κόσμον Βυζαντινοῦ Κράτους 92
'Αργαλειὸς - κέντημα 322, 323, 324
'Αρειμάνιοι "Ελληνες 179
"Αρης 80
'Αριάνι 375
'Αρίστη πηγὴ 212
'Αριστοφάνης στὶς ὄρνιθες 83
'Αραμοῦδες, λάμιες, μοῖρες 384
'Αρραβῶνες 324, 325
'Αρριανὸς ἱστορικὸς 215
'Αρχαιολογικὸ μουσεῖο Γενὴ Τζαμὶ 97
'Αρχαιότρεπη ζωὴ 71
'Αρχαῖος πολιτισμὸς 279
'Αρχαῖος πολιτισμὸς Θρακῶν 281, 282
'Αρχεῖα τῶν ἐσναφίων 93
'Αρχεῖον Θράκης 226
'Αρχεῖον συγχρόνων γεγονότων 228, 247
'Αρχεῖα τῶν ἀμπατζήδων ἢ ρουφέτια 160
"Αρχισε νὰ ἐξελληνίζεται 66
"Αρχουσα τάξη 124
"Ασκαφτες 'Αμφίπολη, "Αβδηρα, Μαρώνεια, Μεσημβρία 204
'Ασκληπιάδης Θεόδ. 178, 180, 208
'Ασκληπιὸς 80
"Αφρα 388
'Ασχολίες, προϊόντα 349
Αὐτοθυσία 197
Αὐτοὶ οἱ βουλγαρόφωνοι 166
Αὐτοκρατορία Μεσογείου 243
Αὐτονομιακὸ καθεστὼς 128, 258
'Αφομοιώθηκε 66
'Αφομοίωση Θρακῶν 91
'Αφομοίωση πολιτισμοῦ 278
'Αχτῖδες πρῶτες θρησκείας 82

B

Βακχικὴ ἐποχὴ 257
Βαλσαμὼν 184
Βάπτισμα 333
Βάρβαρη γλῶσσα Θρακῶν 68
Βαρβαρόφωνοι Θρᾶκες 203
Βάρβογλης 227
Βαρυτάτας θυσίας 231
βασιλικὸς 307
Βασκανία 310
Βάτεμβεργ 'Αλέξ. 127
Βατσινιὰ 306
Βάφτιση 398
Baud - Bovy 227
Βέϊγκαν 244
Βενελὶν 244
Βησσοὶ ἢ Βεσσοὶ 213
Βίαιος ἐξοντωμὸς 260
Βιβλία παιδιῶν 150
Βιβλιογραφία 224
Βιβλιοθήκη Βουλῆς 240
Βιζβίζαινα Δόμνα 182
Βιζβίζης 182
Βιθυνία 67
Βιολογικὴ κατάστασις 356
Βιομηχανία κρασιῶν 255
Βιοτέχνης Δημ. Καφετζῆς 297
Βιοτεχνία 380
Βλαχοβουλγαρικὸ 244
Βογορίδης 'Αλέξ. - 'Αλέκο Πασᾶς 127
Βόρειες ἐπαρχίες 205
Βότανα 305
Βουλγαρικὰ ἀσύστολα ψεύδη 66
Βούλγαροι ἀρχαιολόγοι 102
Βούλγαροι ἐξεδίωξαν 225
Βουλγαροκρατία (1878) 119
Βουλγαροκτόνος Β. 224
Βούλγαρος Βολγόρωφ (1865) 144
Βουλγαρόφωνοι 164, 165
Βουλιμία 225
Βουραζέλη 272
Βοῦτες 256
Βραβεῖον 'Ακαδ. 'Αθηνῶν 228
Βραβεῖον des arts populaires 228
Βραβεῖον Ζάππα 228
Βρέθηκαν κειμήλια 101
Βυζαντινὰ τεκμήρια 369
Βυζαντινὲς συντεχνίες 218
Βυζάντιος Σκαρλᾶτος 109

Γ

Γαλοκτοτροφία 311

Γαλλικὴ ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ 96
Γάλλος Dumont 118
Γάμος 232, 325, 326
Γάνου μητροπ. καὶ Χώρας 182
Γεδεὼν Μανουὴλ 272
Γειτονικὰ χωρία 289
Γενέθλια Προδρόμου 185
Γεννάδιεφ 268
Γέννεση ἀρχαίου θεάτρου 198
Γερβῖνος 243
Gerlach 193
Γερμανοὺς 244
Γερόντισσα 308
Γέται 215
Γεωγραφικὴ θέση 68
Γεωγραφικὸ καὶ ἱστορικὸ λεξικὸ Θράκης 133, 134, 135, 136
Γεώργα 187, 220
Γεωργικὸς βίος 376
Γήτεμα 310
Γιάνκιο διδασκάλων 183
Γιαννακάκης Γ. 251
Γιανναράκης λαογρ. 196
Γιαννόπουλος Χρῆστος 345
Γιαοῦρτι Δορκάδος 292, 293
Γιατρὸς 307, 308
Γίββων 243
Γίρεσεκ (Τσέχος) φιλοβούλγαρος 122, 145, 239
Γκιουμουσγκερδάνης 188
Γκιώνης 354
Γκραίκωφ (1893) 145
Γκρύπτε 243
Γλῶσσα, ἐξωτερικὸν γνώρισμα 166
Γλῶσσα - φιλολογία 392
Γλωσσικὸς ἐξελληνισμὸς 68
Γλωσσολογία 91, 201
Γραικοβλαχικὴ αὐτοκρατορία 224
Γράμμα τελευταῖο Λαμ. (1855) 192
Γραμματικὲς παρατηρήσεις 406, 407,408
Γραπτὰ μνημεῖα 201
Γραφὴ 370
Γραφὴ Σαϊτίδη Κ. δασκάλου 98
Γραφὴ Σκορδέλλη Βλασίου 93
Γρηγόριος Ε' 182
Γριὲς καὶ γιατροσόφια 305

Δ

Δακτύλιος Ἐξέροβο 68
Δανιηλίδης Δ. 252
Δείγματα ἐργασίας 228
Δεῖγμα φραστικὸ 200
Δεισιδαίμονες δοξασίες 381
De la Coste Messelière 86
Δεληγιάννης 197
Δὲν ἀμελοῦσαν τοὺς Θεοὺς 78
Δὲν εἶχαν πολιτισμὸ 244
Δὲν εἶχαν φιλολογικὰ ἔργα 90
Δὲν ἐξελλήνισε Βουλγάρους 230
Δὲν ἔχει ἐξέλιξη 201
Δὲν μνημονεύονται Θρᾶκες ποιητὲς 90
Δεσμὸς ἀποδήμων 356
Δεσμοὶ μὲ τὴν Ἐκκλησία 366
Δεσμὸς τῆς οἰκογενείας 363
Δεύτερο Ἑλληνικὰ 199
Δέχτηκε τὰ ἤθη κἔθιμα τῶν Ἑλλήνων 66
Δημιούργησαν μέγα ἐρώτημα 243
Δημιουργὸς Σλαβ. φιλολογίας 231
Δημοσιεύματα Παπαχριστοδούλου Π.409
Δημοτικά μας τραγούδια 198
Δημοτικὴ μοῦσα 104
Δημώδης ἰατρικὴ 390
Διαδόσεις 229
Διαδρομὴ Θεσ)κης - Δορκάδος 298, 299
Διακόσιες χιλιάδες Ἕλληνες ἀπομονόνται 73
Διακόσμηση ξυλένιων ταβανιῶν 140
Διακριτικὰ γνωρίσματα 195
Διακριτικὰ γνωρίσματα φυλῆς 198
Διαλεχτικοὺς ἰδιωματισμοὺς 201
Δισμαντόπουλος Ἀδαμάντιος 73
Διὰ Σέρβων, Μαυροβουνίων καὶ Βουλγάρων 179
Διασπορὰ πληθυσμοῦ 355
Διάταγμα Σουλτὰν Μουσταφᾶ 219
Διατάσσω 219
Διατήρηση ἑλληνικότητος 283
διατροφὴ κατοίκων 310
Διαφύλαξε τὴ γλῶσσα 230
Διδακτήριο 340
Διεκήρυξε 252
Διέκοψαν 233
Διέσπασε 209
Δικαιώματα ἐθνολογικὰ 244
Διοικητικὴ διάρθρωση 299
Διοικητικὸ σύστημα 211
Διόνυσος 80

Διορισμὸς 195
Δίστιχα ἰαμβικὰ 185
Διωγμὸς τῶν Ἑλλήνων 153
Δοκίμια ἱστορίας 208
Δορύλαιον (Ἐσκὶ Σεχὶρ) 177
Δουλεία τεσσάρων αἰώνων 243
Δρᾶκος - ἀράπηδες 383
Δρᾶμα δουλείας 73
Δρολιμαίτης 215
Δυνατότητες βελτιώσεως 372
Dumont Albert 371
Δύο μεγάλα διαμάντια Θράκης 75
Δυτικὴ Εὐρώπη 208
Δωδεκαήμερα 313, 314, 315

Ε

Ἕβρος ἀργυρορρόας, κάλλιστος, λιπαντὴς ὑδροδότης 112
Ἕβρου καὶ Ἀρτίσκου 66
Ἐγκλήματα 363
Ἔγραψαν εἰς πίνακα 182
Ἔδαφος 349
Ἔθιμα Ἀναστεναρίων 196
Ἔθιμα Θράκης χριστιανικὰ 141,142,143
Ἔθιμο παντοῦ αὐτούσιο 184
Ἐθνικὴ αἱμορραγία 229
Ἐθνικὴ ἀκρόπολη 110
Ἐθνικὸ χαρακτῆρα λαογραφίας 196
ἐθνολογικὴ καταγωγὴ 278
Ἐθνολόγος 244
Ἔθνος μέγιστον 66
Εἰδολογικὴ κατάταξη 409
Εἰκόνα ἀντιστάσεως 66
Εἰκονοστάσιο 338
Εἰκοσάχρονα Ἑταιρείας 227
Εἴκοσι ἐννέα τόμοι 262
Εἶναι γραμμένη μὲλληνικοὺς χαραχτῆρες 90
Εἰσδοχὴ λέξεων τουρκικῶν 252
Εἰσιτήριον - σχολικὴ φορολογία 110
Εἰσόδημα 355
Εἰς τὸ φράξαι τὸν πλοῦν πρὸς τὰς Ἰνδίας 209
Εἶχαν ἀκρασία 71
Ἑκατοντάδες ἀθρίδια 65
Ἐκδιώκεται 244
Ἔκκληση 249
Ἐκκλησία 337, 338
Ἐκκλησία Δορκάδος 337
Ἐκλογὴ χωρίου 285, 286
Ἐκπολιτισμὸς Θρακῶν 282
Ἔκρινε κατάλληλες ὅλες τὶς γλῶσσες 230
Ἐκσλαβισμὸς Ἑλληνοπαίδων 267
Ἐκσλαβισμοῦ θεωρία 195
Ἔκτωση καὶ τοποθεσία χωρίου 288, 289
Ἐκχριστιάνισε Βουλγάρους 230
Ἐλευθερία 182
Ἑλικώνας 82
Ἑλληνικαὶ σκηνογραφίαι 413
Ἑλληνικὰ Μοναστήρια Β. Θράκης 154, 155, 156
Ἑλληνικὲς ἀποικίες στὸν Εὔξεινο 161, 162, 163
Ἑλληνικὲς Ἐκκλησίες 194
Ἑλληνικὲς ἐφημερίδες στὴ Βόρ. Θράκη 168, 169, 170
Ἑλληνικὲς πόλεις Θράκης 225
Ἑλληνικὴ ἀκμὴ 221
Ἑλληνικὴ γλῶσσα 170, 171, 172
Ἑλληνικὴ διοίκηση 105
Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία 230
Ἑλληνικὴ Θρακικὴ Ἱστορία 65
Ἑλληνικὴ κοινωνία Φιλ)λεως 116
Ἑλληνικὴ οἰκογένεια τῆς Θράκης 114, 146, 148, 245
Ἑλληνικὴ παιδεία στὴ Βόρειο Θράκη (1878) 124
Ἑλληνικὸ ἀρχοντικὸ 192
Ἑλληνικὸς Κόσμος 198
Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς 103
Ἑλληνικὸ στοιχεῖο 193
Ἑλληνικότητα πόλεως 113
Ἑλλην. γραμματοσήμου διαδόσεως 177
Ἔμμεσος μαγεία 384
Ἐμπίστων ἀγωγέων 177
Ἔμπνευση Παπιστῶν 208
Ἐμπόδιο ἰσχυρῶν 243
Ἐμφάνιση Θρακῶν πλήρη 77
Ἕνα ἀγγεῖο ἀττικὸ 71
Ἕνα γράμμα 191
Ἕνα ἱμάτιο 76
Ἕνας ἁπλὸς λαὸς 250
Ἕνα σημείωμα περιηγητικὸ 210
Ἕνας χάρτης (16 αἰ.) 210
Ἕνα χρονικὸ 210

Ἐνδυμασία 71
Ἐνδυμασία ἀνδρικὴ 301, 302
Ἐνδυμασία ἐξωτερικὴ 301, 302
Ἐνδυμασίες 300, 301
Ἐνδύματα 360
Ἐνδύματα γυναικῶν 303, 304
Ἔνιαῖο Κράτος 207
Ἐνόδιοι σύμβουλοι 387
Ἔντεχνος μαγεία 385
Ἐν τῇ ροῇ τῶν αἰώνων 177
Ἔντυπα 359
Ἐξακρίβωση ἱστορικῆς ἀληθείας 66
Ἐξασθένησε 209
Ἐξαφανυσμὸ Ἑλληνικῆς φυλῆς 269
Ἐξαφανίζεται 244
Ἐξαφανιστικὰ 243
Ἐξέμαθε τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα 66
Ἐξετόπισε 209
Ἐξετόπισε Ἑλληνισμὸν 179
Ἐξώντωσε 210
Ἐξησθένισε τὸ Πατριαρχεῖον 179
Ἐπαγγέλματα 353
Ἐπανάσταση Γιανιτσάρων (1444) 105
Ἐπανωκκλῆσι 370
Ἐπαρχιακὸν βιβλίον 218, 219
Ἐπαφὴ μὲ τοὺς Ἕλληνας 72
Ἐπίγραμμα 182
Ἐπιγραφὲς 201
Ἐπιγραφὲς ἐπιτύμβιες 91
Ἐπιγραφὴ Ἐξέροβο 90
Ἐπίδραση 211
Ἐπικὴ ψαρικὴ 225
Ἐπικρατοῦσε 192
Ἐπίλογος 408
Ἐπιστήμη ζωντανὴ 194
Ἐπιστήμη τοῦ παρόντος 194
Ἐπιστημονικὲς λεπτομερειακὲς παρατηρήσεις
Ἐπιστημονικὴ γελοιοποίηση 244
Ἐπίτροποι 340
Ἐπιχειρηματίες Δορκάδος 291, 292
Ἐποχὴ Μεγ. Πέτρου 179
Ἐποχὴ Τουρκοκρατίας (Ἀδρ)λεως) 113
Ἐπρόφερναν δυσεκφόρως 201
Ἔργα χειρῶν 360
Ἔργο ἑλληνικῆς τέχνης 87
Ἔργον ἐσναφίων 218
Ἔρευνα ἐξετάθη 244
Ἐρευνητικὸ ἔργο 65
Ἑρμηνευτικὸ γλωσσάριο 403,404,405,406
Ἑρμῆς 80
Ἔρως — ἀραβῶν, γάμος 399
Ἐρωτήματα 65
Ἐσνάφι 139, 188
Ἐσνάφι ἀμπατζήδων 220, 221
Ἐσνάφι τεκτόνων στὴ Φιλ)πολη 141
Ἑταιρεία Θρακ. Μελετῶν 228, 261
Ἐτυμολογία Στενιμάχου 117
Εὔμολπος 85
Εὐνοούμενος ἐξελέγη 244
Εὑρήματα 168
Εὑρήματα ἀρχαιολογικὰ 244
Εὐριπίδης 83
Ἔφοροι 343
Ἔφοροι 342

Ζ

Ζειρὲς 77
Ζημίες στὸ χωριὸ 300
Ζλατάροκυ 121
Ζωγραφίζεται 212
Ζωγραφικὴ 380
Ζωναρᾶς 184
Ζωντανὰ μνημεῖα
Ζωντανὸ μουσεῖο Θεσσαλονίκης 97

Η

Ἡ ἄγραφη γλῶσσα Θρακῶν ἐκτοπίσθηκε 90
Ἡ ἀγριοσυκιὰ 396
Ἡ γλῶσσα Θρακῶν δὲν γράφεται 89
Ἡ Ἐκκλησία θαυματούργησε 73
Ἡ ἐκτόπιση γλώσσας Θρακῶν 90
Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα στὴ Θράκη 201
Ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία ἀνθοῦσε 272
Ἤθη κἔθιμα 363
Ἠθικὲς ἰδέες 390
Ἡ Θράκη 66
Ἡ Θράκη ἦταν Ἑλληνικὴ 75
Ἠλεκτροφωτισμὸς 372
Ἥλιος 389
Ἡ Μοισία Βουλγαρικὴ 223
Ἡ παράδοση λέγει 83
Ἡ περιγραφὴ ταξιδιοῦ 193
Ἡ Περινθία κεφαλὴ 87
Ἡ ραδιουργία, τὰ ψεύδη 125
Ἡρακλῆς 80
Ἡρόδοτος 69, 80, 195, 205

Ἡσύχιος λεξικογράφος 201
Ἡ τέχνη ἡ Βυζαντινὴ 130

Θ

Θάλασσα ἀμπελιῶν 255
Θάμυρις ὁ γλυκὺς 84
Θάνατοι 310
Θάνατος Ὀρφέα 83
Θάνατος, ταφή, μνημόσυνα 400
Θάνατος Τσμισκῆ 224
Θαρραλέο Σλάβο 211
Θάσος 204
Θάσος κέντρο ἀρχαιολογικὸ 96
Θάσος κεφαλὴ Διονύσου 97
Θεὰ Εἰλείθυια 337
Θεάματα 367
Θεμελιωτὴς 195
Θεοὶ Θρακῶν 78
Θεὸς 381
Θεοφάνεια 316
Θεριανὸς 125
Θέρμανση 288
Θεσσαλονίκη ἕδρα Πανσλαβιστικὴ 179
Θέσμια 226
Θεωρία Μ. Ἀποστολίδου 208, 261
Θεωρία Φαλμεράϋρ 195
Θεομηνία 354
Θλιβερὴ ἐπέτειος 152
Θνησιμότης 357
Θρᾶκες ἀοιδοὶ 70
Θρᾶκες — Βάρβαροι 71
Θρᾶκες μαχιμώτατοι 66
Θρόκη — Θέμα 223
Θρακικὰ ἀρχεῖα 93
Θρακικὰ ἔθνη 66
Θρακικὰ ἔθνη πολεμικώτατα 71
Θρακικὴ ἀρχιτεκτονικὴ σπιτιοῦ 139
Θρακικὴ γλῶσσα 88
Θρακικὴ ἡ πανάρχαια Θρακοφρυγικὴ 89
Θρακικὲς ἠθογραφίες 410
Θρακικὲς φυλὲς 66
Θρακικὴ ἀντίσταση 66
Θρακικὴ ἐπιστήμη 231
Θρακικὴ λαογραφία 194
Θρακικὸ ἀσκὶ 199
Θρακικὸς κάμπος (Ἀδρ)πολις) 112
Θρακικὸ τραγοῦδι 136, 137
Θρακιώτικο νανάρισμα 416
Θρᾶξ ἱππέας 101
Θρᾶξ συγγραφεὺς ΙΘ' αἰ. 179
Θρᾶσσα 69
Θρησκεία ἀρχαίων Θρακῶν 78
Θρησκευτικὲς δοξασίες 381
Θρησκευτικότης, δόγματα 365
Θριαμβεύει 210
Θυγατέρες Θρακῶν 69

Ι

Ἰγνάτογλου 182
Ἴδια γλῶσσα 195
Ἴδια λατρεία 195
Ἴδιο αἷμα 195
Ἰδιώματα Θράκης 251
Ἵδρυσις Μ. Βουλγαρίας 231
Ἵδρυση νέου χωρίου 286, 287
Ἱκανοποιημένοι 259
Ἰούδας 383
Ἰουλίου δέκα ἓξ (1906) 153, 154
Ἰσίρκωφ 145
Ἱστορία Βουλγάρων 223
Ἱστορία Θρακικὴ 205
Ἱστορία τῶν πόλεων 207, 252
Ἱστορικὰ δοκίμια 65, 253
Ἱστορικὰ ἐγκαταλείμματα 368 ..
Ἱστορικὰ ἐπιχειρήματα ἑλληνικότητος Θράκης 91
Ἱστορικαὶ τύχαι 350, 351, 352
Ἱστορικὲς γνώσεις 391
Ἱστορικὲς πραγματικότητες 121
Ἱστορικὴ ἔρευνα 210, 244, 260
Ἱστορικὴ πηγὴ 210
Ἱστορικοὶ 82
Ἱστορικὸν ὀνομασίας συνοικισμοῦ 350
Ἱστορικὸς καὶ ἀρχαιολόγος 211
Ἱστορικὸς Τσένωφ 244
Ἱστοριογράφοι 260
Ἰσχόμαχος 107
Ἰσχυρὸ οἰκονομικὸ παράγοντα 221

Κ

Καβάλλα 238
Καθαριότητα 312
Καιροί 389
Καλαμπόκι 306
Καλύμματα κεφαλῆς 302
Καλφάδες 139
Καμπούρογλου Δημ. 263

Καραβάνια 177, 212
Καραγάτσι 306
Καραμπατζῆδες 188
Καράτζος Σταῦρος 307
Κάργες 237
Κάρδαμος 223
Καρκαγκέλια 393
Καρποδαίμων 255
Κάρπου 182
Καστανιὰ 237
Καταγράφηκαν 249
Καταγωγὴ Θρακῶν 67
Κατάληψη Σαρ. Ἐκκλησιῶν ἀπὸ Μουρὰτ 108
Κατάλληλες ἀναλογίες 87
Κατάλυση καθεστῶτος 260
Καταπληκτικὸ φαινόμενο 219
Καταποντήθηκε 211
Κατάσταση Ἑλλην. στὴ Θράκη (1360 - 1850) 269
Καταστατικὸς Χάρτης 259
Κατατάσσει 198
Καταφυγὴ Θρακῶν εἰς Ἑλλάδα 284
Καταφύγια θρησκολήπτων 155
Κατέβαιναν καὶ ἔφευγαν 244
Κατεῖχαν σκῆπτρα 259
Κατέλαβε 210
Κατεσκεύασε γράμματα 231
Κατεφάνησαν σφάλματα Ἑλλ. (1878 - 1879) 231
Κατοικία 287, 288
Κάϋλους (1672) 271
Καφενεῖο ἀγγέλου 294, 295
Καφενεῖο Ἀραμπατζῆ 296
Καφενεῖο Ἀθ. Ἀποστολίδη 293, 294
» Χατζηνικολάου 296
» Χρυσοῦ 295
» Κ. Γεωργιάδη 296
Καφεπαντοπωλεῖο Βλάση 293
» Γιάννη Καφετζῆ 294
Κείμενα περιηγητῶν 271
Κέντημα — γλέντημα 324
Κεντητικὴ 380
Κεντίκλα 235
Κεντρικὴ βρύση 296
Κερῖγος β. Βουλγ. 223
Κίρτζαλῆδες 109
Κεφαλὴ Ἀρτέμιδος Περινθία 86
Κεφαλὴ Διονύσου 205
Κεφαλὴ χαλκίνη Ἡρακλείου Νεαπόλεως 86
Κηδεία 334
Κιθαρίζοντας μάζευε τἄγρια θηρία 83
Κίτρινος δράκοντας 354
Κλαύδιος Ἄππιος 213
Κλήδωνος 184, 319
Κλῖμα 349, 356
Κλίση τῆς κεφαλῆς 88
Κοινότης πόθων 195
Κοινωνικὲς σχέσεις 279, 280, 281
Κοινωνικὸς βίος 363, 398
Κοινωνιογραφικὸς χαρακτήρας 347, 348, 349
Κοιτὶς Ἑλληνισμοῦ (Ἀδρ)λις) 112
Κόϊτσεφ — Φίλωφ παραποιοῦν τὴν ἀλήθεια 131
Κομοτινὴ 238
Κόπφ 243
Κοπρώνυμος (741 - 775) 223
Κορσακὼφ 258
Κοσμήματα 361
Κοσμοπολιτικὸν πνεῦμα Ὀρθοδοξίας 231
Κουκκίδης Κ. 252
Κουμπάρην 183
Κουρτίδης Κ. 197
Κούταβον 182
Κουφοξυλιὰ 306
Κράση κατοίκων 357
Κράτος Βαλδουΐνου (1264 Ἀδρ)λεως) 104
Κρεατοφαγία 311
Κρεοπωλεῖο Χατζηαθανασίου 295, 296
Κριάσια 255
Κροῦμος (802) 223
Κρουμπάχερ 243
Κτηνιατρικὴ 391
Κτίστης εἰδικὸς 199
Κυνηγετικὸς βίος 378
Κυνῆγι — κυνηγοὶ 291
Κύρια ὀνόματα 201
Κυριαρχίαι Ἑλλήνων 179
Κύριλλος ΣΤ' 105
Κύριος τυχῶν τῆς Ἀνατολῆς 180
Κώδικες 217
Κώδικες ἐσναφίων 240
Κώδικες Θρακ. κοινοτήτων 98, 163, 164

Κώδικες κοινοτήτων καὶ μητροπόλεων 94, 271
Κώδικες μᾶς μιλοῦν 100
Κώδικες μητροπόλεων 272
Κώδικες Ροδόπης 120
Κώδικες Στενιμάχου 98
Κώδικες σχολείων 266
Κωνσταντινίδης Μαργ. 208

Λ

Λαίδη Μονταγκιοὺ (1717 'Αδρ)πολις) 113, 271
Λαϊκὰ τραγούδια 227
Λαϊκὴ κοσμοθεωρία 388
Λαϊκὴ λατρεία 402
Λαϊκὴ πίστις 381
Λαϊκὴ τέχνη 225, 322, 360, 373, 380
Λαϊκὸν δίκαιον 198, 402
Λακίδης 208
Λαμαρτῖνος 188, 239
Λαμία 237
Λαμπουσιάδης Γ. 208
Λαογράφηση Θράκης 232
Λαογραφία 95, 243
Λαογραφία ἐθν. ἐπιστήμη 172, 173,
Λαογραφία ἐθνικὴ ἐπιστήμη 172, 173, 174, 175
Λαογραφία ἐθνικὸ καθῆκον 196
Λαογραφία (ἡ) ἐπιστήμη 198
Λαογραφία Θράκης 226
Λαογραφία πηγὴ λογοτεχνίας 227
Λαογραφία Δορκάδος 273
Λαογραφικὸ ὑλικὸ 197, 263
Λαογραφικὸς χαρακτήρας 373
Λάρισα 237
Λατρεία τοῦ 'Απόλλωνα 79
Λατρεία Δία 79
Λατρεία ψυχῆς 81
Λατρείας Θρακῶν Ρωμαίου 232
Λάτρευαν τὶς ψυχὲς 81
Λευκίας 'Αναστ. 240
Λαχοβάρης 269
Λέγγερ 244
Λέγει ὁ Decarme 83
Λείψανα 201
Λέοντος Σοφοῦ 219
Λεφτοκαρυὰ 306
Λέων Δ' 223
Λέων ὁ φιλόσοφος 224
Λήκυθος ἡ Κομοτηνὴ 97
Λημνὸς 256
Λογίων Θρακῶν 260
Λογοτεχνικὰ 410
Λογοτεχνικὸ ἔργο Παπαχριστοδούλου 409
Λουκᾶς Π. (1707) 271
Λουκιανὸς ὁμιλεῖ 83
Λούκουλλος 213
Λόφοι tumuli (τύμβοι) 70
Λυσίμαχος 215

Μ

Μαγεία — δεισιδαιμονία 384
Μάθαιναν γράμματα 152
Μάθαιναν ἐργόχειρο 236
Μαθαίνοντας τὴ γλῶσσα ἀφομοιώθηκαν 91
Μάθημα ἀπαγγελίας 150
Μακεδονία — Θράκη 97
Μακεδονικοὶ ἀγῶνες 107
Μαυρίδης Γ. 190
Μαμώνη Κυριακὴ 164
Μανασείδης δάσκαλος 197
Μανιχαῖοι ἐξ 'Ασίας 72
Μαντεία — Οἰωνοὶ 386
Μαντζουράνα 306
Μαριάνα — 'Ελίζα 191
Μαρκελλῖνος (Μαρσέλλους) 105
Μαρσέλλους (1851) 240
Μαρσιγλὶ (1732) 271
Μαρτυρία Γκέρλαχ 187
Μαρώνεια 205
Μάτιασμα 310
Μαχαιροφόροι 214
Μάχη Μ. Κωνσταντίνου καὶ Λικινίου 104
Μαχητικοὶ 213
Μεγάλη κοινότητα 220
Μεγάλη συνέλευση 179
Μεγάλο ναυτικὸ 204
Μ. 'Αλέξανδρος 215
Μέγας Κορακὶς 272
Μέγας Συμεὼν 123
Μειώνεται 244
Μερικὰ νήματα 210
Μέριμνα γιὰ τὴν ὑγεία 304, 305
Μέσα ψυχαγωγίας 367
Μέση διάρκεια ζωῆς 357

Μεταμόρφωσις ψυχῆς δοξασία 81
Μετανάστευσις 229, 356
Μεταφορὰ ἕδρας Μουρὰτ (1365) 104
μετεωρολογικὲς παρατηρήσεις 343, 344
Μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτηση 244
Μεχμὲτ Δ' (1674) 109
Μὴ ἀληθινὸ καὶ σύμφωνο 66
Μητρικὴ στοργὴ Ἐκκλησίας 125
Μητροπολιτικοὶ κατάλογοι 272
Μικρασιατικὴ καταστροφὴ 283
Μισελληνικὲς θεωρίες Φαλμεράϋερ 243
Μισσὲλ - Ἔνεμαν (1700) 107
Μνημεῖον ἐσαεὶ 233
Μνημόσυνον 248
Μοισία 67, 222
Μοισοὶ 67
Μοναστῆρι 370
Μόνιμα καὶ σταθερὰ ἔθνη 66
Μόρφωσις 372
Μορφωτικὸ ἐπίπεδο 358
Μοσχᾶτα 255
Μουσαῖος 82, 84
Μοῦσες ἀφήρεσαν τὴν ἁρμονία ἀπὸ τὸ Θάμυρι 85
Μουσικὰ κείμενα 197
Μουσικὴ στὴ Θράκη 81
Μουσικοὶ ἦσαν πρωτοπόροι 82
Μουσταφὰς Γ' (1773) 183
Μουταφτσίεφ 145
Μουχαέρτα 360
Μπαλάτσεφ ἱστορικὸς (Βούλγαρος) 123
Μπλαγκόεφ ἱστορικὸς 123
Μπολσεβικισμοῦ 244
Μυθογράφοι ποιητὲς 82
Μυριοφύτου 182
Μυστήριο γάμου 366
Μυστικὲς καὶ ὀργιαστικὲς τελετὲς 82
Μωρυβένωφ Κ. 129

N

Νὰ θεμελιώσουν 196
Νὰ μελετήση 194
Ν' ἀφαιροῦν 244
Νέα Ἐκκλησία 338
Νεκρὴ Πολιτεία 255
Νεκροί, φαντάσματα, βρυκόλακες 383
Νεοελληνικὰ κέντρα 204
Νεομάρτυρα Στέφανον 182
Νερὰ 349
Nicole Ἰούλιος 218
Νικηφόρος 223
Νόμισμα στοὺς νεκροὺς 81
Νοσταλγία 111
Ντόκινς λαογρ. ἀρχαιολ. 226
Ντουλγκέρικη γλῶσσα 200
Ντουλγκέρικο λεξιλόγιο 200
Ντουμόντ (1866) 240
Νύμφες 81

Ξ

Ξεδιαλύνει 198
Ξεκαθαρίζει 198
Ξενοφῶν στὸν Οἰκονομικὸ 245
Ξενοφώντας μαρτυρᾶ 201
Ξυλένιος διάκοσμος 130
Ξυλόγλυπτα τέμπλα 194
Ξυλογλυπτικὴ 381
Ξυλόχτενο 235
Ξύρισμα γαμπροῦ 326, 328

O

Ὀβίδιος 82, 184
Ὁ βουτηχτὴς 416
Ὁδοιπορικὰ 210, 270
Ὀδρύσες 66
Ὁ Ἑλληνισμὸς καταδιώκεται 244
Ὁ ἥσκιος τοῦ πατέρα μου 416
Ὁ Θέκλης ὁ Βυθούλκας 414
Οἱ γυναῖκες 245
Οἱ Ἕλληνες μετατοπίζονται 74
Οἱ Καλόγεροι — Βιζυηνὸς 78
Οἰκία — αὐλὴ 373
Οἰκιακὰ σκεύη 361
Οἰκιακὴ ζωὴ 401
Οἰκογένεια 401
Οἰκοδομὲς 362
Οἰκονομίδης 197
Οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις 372
Οἰκονομικὴ δύναμη 189
Οἰκονομικὴ ζωὴ 353
Οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ὀργάνωση τῆς Θράκης 156, 157
Οἱ μητέρες 246
Οἱ πληροφορίες 65
Οἱ τέχνες στὴ Θράκη 94
Ὁμαδικὰ ἱδρύματα 371
Οἱ μετανάστες 413
Ὁμηρικὴ γυναίκα 234

Ὅμηροι 69
Ὁμιλεῖ τὸ παρελθὸν 271
Ὁμογενῶν τὴν φύσιν 179
Ὁμότροπα ἤθη 195
Ὁμοφυλία γλωσσῶν 201
Ὁ Μπὸντ - Βοβὺ 241, 242
Ὄνειρα 387
Ὄνειρον τῶν Σλαύων 231
Οἰνομάκριτος Ἀθηναῖος ὁ χρησμολόγος 84
84
Ὀπὴν ἐπὶ κάλπης 81
Ὁ πλόκαμος στεφανώνει τὴν κεφαλὴ 88
Ὀπτικοακουστικὰ μέσα 360
Ὄργανα πανσλαβισμοῦ 126
Ὀργανικὸς Χάρτης 126
Ὀργανισμὸς ἐσναφίων 189
Ὀργάνωση συντεχνιακὴ 187
Ὀρεστιὰς 103
Ὁριστικὴ μετανάστευση 284, 285
Ὀρφέας 70, 82
Ὀρφικοὺς Δρυμῶνες 412
Ὅ,τι δικό μας ψυχικὸ 198
Οὐολόγαισσς 213
Οὐσκουδάμα 103
Ὁ Φιλάμμωνας 84
Ὄψη ἀνεπεξέργαστη 87
Ὄψη σπιτιῶν

Π

Παγίδα 235
Παγγερμανισμοῦ 244
Παζαρτζίκι (Βίσα - Πάρα) 191
Παιδεία στὴ Θράκη 238
Παΐσιος Σωζοπόλεως 182
Παλαιοῦ αἴτιου Χατζηαντόνογλου 172
Παλιὸ ἔγγραφο 219
Παλιὸς τύπος 373
Παμίτια 255
Πανάρχαια Θρακοφρυγικὴ 201
Πανελλήνιο ἔθιμο 184, 199
Πανηγύρια 368
Πανιταλισμοῦ 244
Πανοῦργος Πολιτικὴ 179
Πανσλαβισμὸς 179
Πανσλαβισμοῦ ἐμπόδιο 244
Πανσλαβιστικὰ σχέδια 210
Πανσλαβιστικὴ Ἑταιρεία 178, 208
Πανσλαβιστικὴ φυλὴ 178
Παντοπωλεῖο Σίμογλου 297
Παπάδες 338, 339
Παπαδόπουλος Θεοχ. 273
Παπαϊωαννίδης 208
Παπαρρηγόπουλος 243
Παπὰς κι' ἀλεποῦ 395
Παπαχριστοδούλου Πολ. 272, 390
Παπουτσῆς Σῖμος 307
Παπούτσια 302
Παραδοξολογίες 202
Παραδοξότητα 240
Παραδόσεις 363, 391
Παράκληση τοῦ Δεκαπενταύγουστου 415
Παραμύθια 393
Παραμῦθι θρακικὸ 226
Παρέμβαση δυνάμεων 128
Παρήκμασαν Βούλγαροι 224
Παρνασσὸς 82
Πασκούλης Γιάννης Μετσοβίτης 129,130
Πάσχα 317, 318
Πασχαλιὰ στὴ Θράκη 411
Πασχαλινὰ διηγήματα 412
Πάσχα τὸ τερπνὸν 414
Πατῆτρες 235
Πατριαρχεῖο βουλγαρικὸ 224
Πατριάρχης Κύριλλος 182, 240
Πατσούκας Ναπ. Λ. 177
Παυσανίας καὶ Στράβων μαρτυροῦν 83
Πεγιάδης Λεων. 252
Πεδιάδα Ἀν. Ρωμυλίας 116
Πεδιάδα Ἔβρου 82
Πέεφ Χρ. 140
Πειστήρια 203
Πελώριος λέων 205
Πεντὰς ὀνομάτων 201
Περασμένα στὴ Θράκη 411
Περίβλημα μακρὸ ἀγγείου 76
Περιέτρεξαν τὴν χώρα 110
Περιηγητὲς 92, 104, 210
Περιηγητικὲς περιγραφὲς 193
Περινθία κεφαλὴ Ἑλληνικὸ ἔργο 87
Πέρινθος — Ἡράκλεια 86
Περιορίζεται ἡ φυλή μας 244
Περιοχὴ γύρω ἀρχαιότητες 109
Περίπτερο Φορίδη 296
Περιττὴ ἡ γραφὴ 90
Περίφημα ἱστορικὰ μνημεῖα 105
Περὶ ψυχῆς ἰδέαι 390
Πηγὲς 211, 270

Πήδημα πυρᾶς 184
Πηνειὸς 237
Πιερία Θράκη 82
Πικραγγουριὰ 306
Πίνακες 341 - 342, 343
Πίστευαν στὴν ἀθανασία 81
Πίστη καὶ ὑπακοὴ 217
Πίττα καὶ Παιδὶ 395
Πλάκα 370
Πλάτωνας λέγει 82
Πλεκτικὴ 381
Πλευρικὴ σύνθλιψη 86
Πλῆθος Ἑλλην. Ἑστιῶν 196
Πληθυσμὸς 352
Πληροφορίες περιηγητῶν 211
Πλόβντηφ 193
Πλούσια μεταλλεῖα 204
Πλούταρχος 205
Πλουτοκρατικὴ τάξη 188
Πνευματικὴ ἄνθιση 193
Πνευματικὴ καθυστέρηση 357
Πνευματικὸς βίος 358, 381
Πνευματικοῦ ἀγῶνα 65
Ποιὰ ἡ πηγὴ τοῦ Βουλγ. ξητήματος 209
Ποιήματα ἀπὸ Ἕλληνες 202
Ποιητὴς Λαμαρτῖνος 189
Ποιητικὴ διάθεση 193
Ποιητικοὺς ρυθμοὺς 82
Ποικιλία ὑφαντῶν 235
Ποιμενικὸς βίος 377
Ποιὸς λαός, ποιὰ φυλὴ 73
Πολιοῦχοι ἅγιοι 336, 337
Πολιτεία μετὰ τὴν ἅλωση (Σαρ. Ἐκκλησίαι) 108
Πολίτης Νικ. 184, 195
Πολιτικὴ Πατριαρχείου 231
Πολιτικὴ σκοπιμότητα 65
Πολιτισμένου ἔθνους 193
Πολιτισμὸς Σαρ. Ἐκκλησιῶν 110
Πολλὲς πόλεις 67
Πολυαριθμότερο γένος 43
Πολύγνωτος διάσημος ζωγράφος, φιλοτέχνησε Θάμυρι 85
Πολύγνωτος Θάσιος 204
Πολυείδην Θεόκλητον 183
Πολωνοὶ 208
Πολωνοὶ — Πάπας 178
Πορεία πρὸς τὸ Σουφλὶ 236, 238
Πόρτο - Λάγο 238
Πράγγιον τοῦ Ν. Ἕβρου 345
Πρακτικὰ Σχολῶν 99
Πρακτικὴ θεραπευτικὴ 307
Πράκτορες ἀργυρώνητοι 244
Πρίνος 306
Προβουλγαρικὴ ἐποχὴ 244
Προγονικὰ ἐδάφη 178
Προγονικὴ αἴγλη 177
Προεστοὺς καὶ ἄρχοντας 183
Προίκαι 232
Προϊόντα τόπου 290, 291
Προϊστορικὰ καὶ ὁμηρικὰ 369
Προϊστορικὴ ἐποχὴ καὶ ἱστορικὴ 91
Προϊστορικοὶ τάφοι 102
Προοιωνίζετο 243
Πρόλογος 345, 346, 347
Προοδευτικότης 371
Προποντίδα 205
Προπύργιο 192
Προπύργιο Ἑλληνικὸ 266
Προπύργιο τῆς Πόλης 72
Προσπάθεια ἐθνικὴ Βουλγάρων 232
Προστάτη ἅγιο 337
Προσωποπαγὲς κράτος Συμεὼν 244
Πρώιος Λωρόθεος 182
Πρῶτα τουρκικὰ 199
Πρώτη ἀναταραχὴ 124
Πρώτη ἅρπαγὴ μοναστηρίων 155
Πρώτη ἔκδοχὴ 165
Πρώτη μετανάστευση 284
Πρώτη μορφὴ 66
Πύθια καὶ Ἄκτια 79
Πρώτη προπαγάνδα 125
Πῶς ντύνονταν οἱ Θρᾶκες 75
Πῶς πῆρε τὄνομα τὸ χωριὸ 299, 300

P

Ραγκαβὲ Μιχ. (801—803) 122
Ραδίκι 306
Ραδιόφωνο 367
Ραξακιὰ 255
Ράϊς 244
Ράφτης καὶ καρκαντζέλια 396
Ριγκοὺτ (1665) 239
Ρικκὼ Π. (1665) 271
Ρινότμητος Ἰουστινιανὸς 223
Ροδόπειος Ὀρφέας 82

Ρόμπερτ — Βάλς (1772 - 1852) 239
Ρουμιᾶνος καθηγ. Γιώργα 158
Ρωμαῖοι — Ρωμιοί 188, 212, 220
Ρωμανία — Ζαγορὰ 271
Ρωσικὴ προπαγάνδα 244
Ρωσσικὸς κίνδυνος 210
Ρῶσσοι 178, 244
Ρῶσσος Γκολομπίνσκη 144
Ρῶσσος Τεπλιάκωφ 144
Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος (1878) 258

Σ

Σαβάξιος 80
Σάβωφ υἱὸς ἱερέως 268
Σαΐρογλου Γεωργάκην 182
Σακελλαριάδης 69, 206
Σακελλαρίου λαογρ. 196
Σάλπισμα Παΐσιος 124
Σαμοθράκης Ἀχιλ. 134, 135, 136, 137
Σαράντα Ἐκκλησίαι 107, 239
Σεβαλιὲ (1776) 271
Σεβάσθηκε τὴ γλῶσσα 230
Σεβάστεια — Τραπεζοῦντα 177
Σεμπλὸν — Ὀριὰντ ἐξπρὲς 177
Σὲρ Γεώργιος 96, 204
Σεύθης καὶ Κότης 66
Σηλύβρια 96, 97, 204
Σημαντικὴ πηγὴ τύμβοι καὶ τάφοι 131
Σήμερα Βουλγαρικὲς πόλεις 225
Σημερινὴ μορφή του 350
Σικελιώτης Διόδωρος 215
Σίσκωφ Στέφανος 145
Σκοπὸς Πανσλαβισμοῦ 208
Σκορδέλλης Βλ. 240
Σκόρδο 306
Σκυθία — Βούλγαροι — Χάζαροι 223
Σλαβικὰ σχέδια 244
Σλαβικὲς ἐπιβουλὲς 65
Σλαβικὴ προπαγάνδα 268
Σλαβικὸ Πατριαρχεῖο 209
Σλάβοι — Βούλγαροι 222
Σλάβοι γλωσσολόγοι 89, 201, 202
Σλάβοι κατὰ τῆς Ρωσίας 178
Σλάβος Μπραντισλάβ (1591) 239
Σλάβων παραδοξολογίες καὶ ἀστειότητες 89
Σουλτὰν Σελὶμ 105
Σουφλὶ 226
Σπάρτακος 71
Σπίτι φιλοξενίας Λαμαρτίνου 190
Σπουδὲς τεχνικῶν λεπτομερειῶν 87
Σταματιάδης λαογρ. 196
Στατιστικὰ στοιχεῖα 340, 341, 342
Στατιστικὲς Βουλγάρων 265
Σταυροδρόμι 66
Στενιμαχῖτες 117
Στενίμαχος 106, 117, 120, 264
Στημόνι 235
Στὴν Τουρκοκρατία 265
Στὴ ροὴ τῶν αἰώνων 176
Στῆς νύφης 328, 329, 330, 331
Στὴ Φιλιππούπολη 239
Στοίβαζαν 235
Στὸν 19ον αἰῶνα 221
Στὸν καιρὸ τῆς Ρωμαιοκρατίας 79
Στὸν τρίτον αἰῶνα Χριστιανοὶ οἱ Θρᾶκες 92
Στράβων 69, 214
Στράνσκη κυβέρνηση 259
Στρατιωτικὸν διοργανισμὸν 209
Συγγένεια 201
Συγκοινωνία 372
Σύγκριση γλωσσῶν 89, 201
Σύλλογοι, συστήματα - σωματεῖα 220
Συμεὼν 224
Συμμερίζεται καὶ χειροκροτεῖ 183
Συμμετοχὴ Θρακῶν στὸν ἀπελευθ. ἀγῶνα 93, 180
Συμμετοχὴ ψυχῆς ἀόρατη 81
Συμπέρασμα μεγάλης συγγένειας 201
Συμφωνία Ἡροδότου καὶ Ξενοφῶντα στὴν ἐθνικὴ ἐνδυμασία Θρακῶν 77
Συνεργασία σπιτιοῦ καὶ σχολείου 151
Συνεταιρισμοὶ 371
Συνηθέστερες ἀρρώστειες 309
Συνήθειες κι' ἀρχιτέκτονες 207
Συνεχὴς λόγος 201
Συνήθεις ἀσθένειες 357
Σύνταξη 201
Συντεχνιακὴ ὀργάνωση 218
Συντεχνίες — ἐσνάφια 217
Σύστημα διδασκαλίας 150
Συστημένη ἐπιστολὴ 176
Σφαγὲς 229
Σφαγὴ Βουλγάρων 224
Σφάγια στὴν ταφὴ 81

Σχέδιο πανσλαβιστικὸ 269
Σχέσεις κατοίκων 364, 401
Σχετικὰ λήμματα 409
Σχολεῖο 'Αδρ)λεως 240
Σχολικὰ ἔθιμα στὴ Θράκη 149, 150
Σωρὲ 'Εδουάρδος 84

Τ

Τὰ ἄρθρα μου 66
Τὰ κατορθώματα τοῦ 21 243
Τὰ κορίτσια 245
Ταξίδι 'Ανατολῆς (1883) 190
Τὰ σεβάσματά μου 45
Τάση καλλωπισμοῦ 313
Ταυτότητα ἐθν. βίου 195
Τὰ φαινόμενα 195
Τάφοι 93
Τάφοι λαλοῦν 131
Τάφφερνερ (1665) 271
Ταχυδρομεῖον Φιλιππουπόλεως 177
Τεκτονικὴ γλῶσσα 200
Τελεία ἐξελλήνιση 67
Τέσσερα φριχτὰ χρόνια 'Ιταλογερμανικῆς δεσποτείας 233
Τέχνες, γράμματα 297, 298
Τζαμτζόγλου 108
Τζένωφ 145
Τῆνες 257
Τὴν τῶν 'Ελλήνων ὑποσκέλισιν 179
Τήρηση κωδίκων 99
Τί ἀπέγινε ἡ 'Ελλην. μειονότης 144
Τὶ γράφουν Γάλλοι περιηγητὲς ('Αδριανούπολις) 113
Τίς Κύριλλος Στ' 114, 115
Τί γράφει λαίδη Μονταγκιοὺ ('Αδριανούπολις) 113, 114
Τιμωρίες 151
Τὸ κελάρι 246
Τὸ μπακίρι τ' ἁγιασμοῦ 415
Τὸ νεραϊδόσωγο 414
Τὸν καιρὸ τῆς Φραγκοκρατίας 265
Τὸν τρίτο αἰῶνα ἐξελληνισμένοι 72
Τὸ παράδειγμα 246
Τοπικὰ νομίσματα 91
Τοπικοὶ χοροὶ 362
Τοπωνυμία 88, 93, 201, 406
Τορνευτική, ξυλογραφία, διακοσμητικὴ 129, 130, 131
Τοὺμπ 243
Τουρισμὸς καὶ ἀρχαιότητες 95, 205
Τουριστικὸ ἐνδιαφέρο 97
Τουρκεμένα 410
Τουρκικὰ γραμματόσημια 177
Τουρκικὴ διοίκηση 218
Τουρκικὴ ἐπικράτηση 73
Τουρκικὴ κυριαρχία 243
Τουρκοβουλγαρικὴ συνθήκη (1886) 259
Τουρκοκρατία (1363) 119
Τουφέκι Πασχαλιᾶς 415
Τὸ φίδι κι' οἱ ἄνθρωποι 394
Τραγουδήθηκαν, διαδόθηκαν 249
Τραγούδια 236, 397
Τραγουδοῦσαν 235
Τραπέζι Χριστοῦ 313
Τραυλοὶ Θρᾶκες 69
Τραχανᾶς 311
Τρεῖς μοῖρες 394
Τριβαλλοὶ 214
Τρίτη ἐκδοχὴ 165
Τρόπος καταλήψεως φρουρίων 214
Τραυλίδου Διαμάντω 307
Τροφὲς — ποτὰ 375
Τρύγος 256
Τσιγκάϊζεν 243
Τσελεμπῆδες 188, 221
Τσελεμπῆς 'Ελβιγιὰ 108
Τσέχους 244
Τσίγκαλος Δημ. 274, 275, 277
Τσουκνίδα 306
Τσούντας Χρῆστος 75, 76, 77
Τύμβοι 369
Τύμβος 'Εξέροβο 81, 202
Τυπικὸ 201
Τύχη 'Ελληνισμοῦ Βορ. Θράκης 126

Υ

'Υδραγωγεῖο 299
"Υδρευση 289, 290, 372
'Υλικὸς βίος 373
"Υμνος τοῦ Λαμαρτίνου 194
'Υπεχώρησε 66
'Υπὸ "Αγγλου περιηγητοῦ 177
'Υπογραφὲς μαστόρων 187, 219
'Υποδούλωση Θράκης 282
'Υπόνομοι 214
'Υποτιθεμένη ξυλογραφία βουλγ. 130
"Υφαιναν 235

Ὑφαντικὴ 234, 380
Ὑψηλὴ Πύλη 127

Φ

Φαγοπότι ἐργατιᾶς 257
Φασκομηλιὰ 306
Φιλιππούπολη 115, 116, 183
Φιλοξενήθηκε 190
Φιλοξενία 190
Φράγκοι — Λατῖνοι 224
Φραγκοκρατία (1204) 119
Φρούριο Πετριτζὸς 107
Φρούριο Στενημάχου 107
Φυλετικὴ ὑπόσταση 243
Φυλετικοὶ ξένοι 203
Φυσικὴ μαντεία 387
Φυσικὸ τοστεῖο 368
Φυτὰ — ζῷα 389
Φυτίες 257
Φωκᾶς Νικηφόρος 224

Χ

Χαίη (1621) 271
Χάλκινα εὑρήματα Νεαπόλεως 87
Χάλκινη κεφαλὴ τῆς Περίνθου 97, 204
Χαμένοι Κόσμοι 412
Χαναναῖοι 184
Χάνια 212
Χαρακτῆρα κάθε λαοῦ 195
Χαρακτήρας ἤθη κἔθιμα 69
Χαρτοπαῖχτες ἀλκολικοὶ 321, 322
Χατζηματζαράκην 183
Χειρόγραφο 218
Χειροτεχνία 226
Χίλια ἑκατὸ χρόνια 73
Χουρμουζιάδης 197
Χρειάζεται ἀγάπη — δουλειὰ 206
Χρηση ἀποχωρητηρίων 312
Χρήση αὐγῶν 311
Χρήση βοτάνων 309
Χρήση λαχανικῶν 311
Χρησμιῶν Ἀγαθαγγέλου συγγραφέα 183
Χριστούγεννα 313
Χριστούγεννα ἀναπάντεχα 413
Χριστούγεννα στὴ Θράκη 411, 412
Χρονικὰ 197, 249
Χρυσὸ ἀβάκιο δακτυλίου 202
Χρυσορρόων Πλίνιος 353
Χύσιμο μούστου 256
Χύσις μὲ ἄμμο «au Sable» 87
Χώματα 255
Χώματα καὶ τάφοι 100, 101, 102, 103
Χώρα Κικόνων 82

Ψ

Ψάλτης Εὔμολπος 84
Ψελλὸς Μιχαὴλ 184
Ψευδολογήματα Βουλγάρων 94
Ψίχουλα 65
Ψυχαγωγία 246, 332, 333, 373
Ψυχικὰ χαρακτηριστικὰ 198
Ψυχικὴ διάθεση ξεχωρίζουν 195
Ψυχικὸς 358
Ψυχικὸς δεσμὸς 352, 353
Ψωμὶ 311

Ω

Ὠργάνωσε 210

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡ.: Λαογραφικὰ Πραγγίου (σ. 345 - 409)
ΔΙΑΜΑΝΤΗ Κ.: Ὁ τριακοστὸς τόμος σημαντικὸς σταθμός. Τὸ πνευματικὸν ἔργον Πολ. Παπαχριστοδούλου (σ. 5 - 16)
ΔΙΑΜΑΝΤΗ Κ.: Θρᾶκες ἀγωνισταὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν Γ' μ. (σ. 17 - 64)
ΜΑΜΩΝΗ ΚΤΡ.: Βιβλιογραφία Πολ. Παπαχριστοδούλου (σ. 410 - 435).
ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ Δ. Βιβλιοκρισία 1964 (σ. 437 - 443).
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΘΕΟΧ.: Λαογραφικὰ Δορκάδος (σ. 273 - 344).
ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΠΟΛ.: Ἀγωνιστικὴ ἐπιχειρηματολογία. (σ. 65 - 272).
ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ: Περιεχόμενα τριάντα τόμων Ἀρχ. Θρακ. Λαογρ. Γλωσ. Θησ.
ΙΔΙΟΥ: 1) Βυζαντινὸ μνημεῖο Σαράντα Ἐκκλ. Θράκης (Γέννας) (σ. 446 - 449).
ΤΡΥΦΕΡΟΥΛΗ Κ.: Ἀνάγλυφον 5 αἰῶνος Ξυλαγανῆς (:. 443 - 446).

ΚΑΘ' ΥΛΗΝ

ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ ΘΡΑΚΕΣ: (Διαμάντη Κ.) (σ. 17 - 64)
ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΤΟΛΟΓΙΑ: (Παπαχριστοδούλου Πολ.) ησ. 65 - 271).
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ Ἑλληνικότητος Θράκης (Παπαχριστοδούλου Πολ.) (σ. 436 - 437).
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1964: (Οἰκονομίδη Δ.) (σ. 436- 446).
ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΝΗΜΕΙΟ Γέννας Α. Θράκης (Παπαχριστοδούλου Π.) (σ. 446-449).
ΠΕΜΠΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ ἀνάγλυφον Ξυλαγανῆς (Τρυφερούλη Κ.) (σ. 443 - 446).
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΟΡΚΑΔΟΣ: (Παπαδοπούλου Θεοχ.) (σ. 273 - 344).
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΡΑΓΓΙΟΥ: (Γιαννοπούλου Χρ.) (σ. 345 - 409).
ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΤΟΜΟΣ σημαντικὸς σταθμὸς (Διαμάντη κ.) (σ. 5 - 16).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 30ου ΤΟΜΟΥ

ΔΙΑΜΑΝΤΗ Κ. ΑΘ.: Ὁ τριακοστὸς τόμος σημαντικὸς σταθμός. Τὸ πνευματικὸν ἔργον τοῦ Πολ. Παπαχριστοδούλου 5— 16

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ: Θρᾷκες Ἀγωνισταὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν Γ' μ. 17— 64

ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΠΟΛ.: Ἀγωνιστικὴ Ἐπιχειρηματολογία ἀπὸ Ἱστορικὲς πηγὲς τῆς Ἑλληνικότητος τῆς Θράκης ... ... 65—272

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΘΕΟΧ.: Λαογραφικὰ Δορκάδος ..... 273—344

ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Γ. ΧΡ.: Λαογραφικὰ Πραγγίου ..... 345—409

ΜΑΜΩΝΗ ΚΥΡ.: Δημοσιεύματα Παπαχριστοδούλου Πολ. .. 410—435

ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ Π.: Βιβλιοκρισία Δ.Ε.Θ.Μ. 1964 436—437

ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ ΔΗΜ.: Βιβλιοκρισία 1964 ... . 437—443

ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΠΟΛ.: Περιεχόμενα Τριάντα Τόμων Ἀρχείου Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ Θησαυροῦ καὶ παραρτημάτων του ... . 450—471

ΤΡΥΦΕΡΟΥΛΗ ΚΩΝΣΤ.: Σημειώματα. Ἀνάγλυφον τοῦ 5ου αἰῶνος Ξυλαγανῆς ... ... 443—446

ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΠΟΛ.: Βυζαντινὸ μνημεῖο εἰς περιοχὴν Σαρ. Ἐκκλησιῶν Θράκης ... ... 447—449

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ 30 Τόμων .... 451—472

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ .... 473—495